

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Cum reverteretur percus-

so Philisthæo Dav. I. R. 18.

*Kalendarium manuale utriusque ecclesiae
orientalis et occidentalis academiis ...*

Nikolaus Nilles

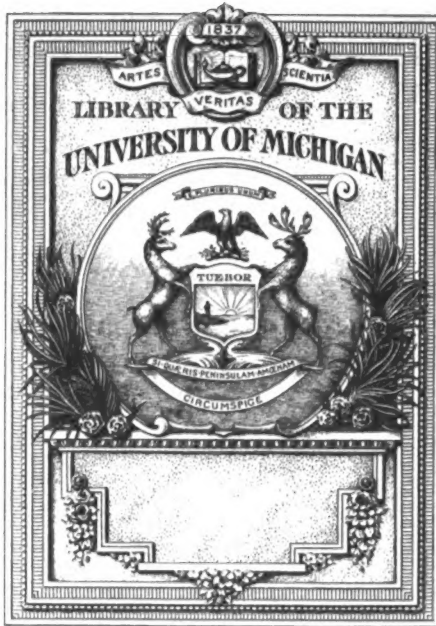
Venerunt in Egiptu filii Isra-

et, ubi erant. Ex. 15, 27.

8 / 9

#2389

ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ ΠΡΟΧΕΙΡΟΝ

ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΤΗΣ ΤΕ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ.

KALENDARIVM MANVALE

UTRIUSQUE ECCLESIAE

ORIENTALIS ET OCCIDENTALIS.

Imprimi permittitur et commendatur.

Brixinae, 19. Octob. 1895.

**† Simon,
Eppus.**

KALENDARIVM MANVALE

UTRIUSQUE ECCLESIAE

ORIENTALIS ET OCCIDENTALIS

ACADEMIS CLERICORUM ACCOMMODATUM

AUSPICIIS COMMISSARII APOSTOLICI

AUCTIUS ATQUE EMENDATIUS ITERUM EDIDIT

NICOLAUS NILLES S. J.

S. THEOLOGIE ET SS. CANONUM DOCTOR, HORUMQUE IN CÆSAREO-REGIA
UNIVERSITATE GENIPONTANA PROFESSOR PUBLICUS ORDINARIUS.

SUPERIORUM PERMISSU.

TOMUS II.

CENIPONTE.

TYPIS ET SUMPTIBUS FELICIANI RAUCH (K. PUSTET).

OXONIAE,
apud J. Parker et soc., Bibliopolas.

PARISIIS,
apud Lethielleux, Bibliopol.

NEO-EBORACI et CINCINNATI,
apud Fr. Pustet et soc., Bibliopolas.

1897.

Πολλοὶ τὰς μὲν ἑορτὰς ἄγουσι
καὶ τὰ ὀνόματα ἀντιῶν Ἰσασι, τὰς
δὲ ὑποθέσεις, ὅθεν ἐτέχθησαν, ἀγνο-
οῦσιν . . . ὅπερ ἑσχάτης αἰσχύνης
ἂν εἴη καὶ πολλοῦ τοῦ καταγέλωτος
(ΧΡΥΣΟΣΤΟΜ. *Eis τὸ ἅγιον*
βάπτισμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
I. X.).

Multi quidem festa celebrant, et
nomina eorum noverunt, historias
autem et occasiones, unde orta sunt,
non noverunt . . . quod summa no-
tandum ignominia risuque dignum
est (S. J. Chrysost. *In s. baptismi*
Salvatoris nostri J. Ch., apud Migne,
Patr. gr. t. 49, p. 365).

ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

Μ Ε Ρ Ο Σ Β'.

ΠΕΡΙΕΧΟΝ

τὰς κινήτας τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἐορτάς.

K A L E N D A R I I M A N U A L I S

P A R S I I

COMPLECTENS

mobilia totius anni festa.

VOS, QUORUM NOSTRIS CELEBRATUR LAUREA CHARTIS,
ADSITIS CLARO EX AETHERE, COELICOLAE.

MORC. K. CP.

Libr.
Bocca
10-13-24
10911

De rationibus novae editionis.

Ex literis encyclicis

**Rmi. D. D. Jos. Stadler, archiepiscopi Vhrbosnensis,
Commissarii Apostolici,**

*ad universum ven. clerum intra fines sui Commissariatus constitutum
d. d. 2. Februarii 1895.*

Sanctissimus D. N. Leo PP. XIII, qui suprema e specula in salutem omnium late gentium intentus, dum ejus obtinendae quascunque init rationes ac vias, tenuitatem quoque nostram, nullis licet praecedentibus meritis, in partem tanti operis vocare dignatus est, deferendo nobis munus *Commissarii Apostolici* ad pacem et unionem cum Ecclesia romana in istis gentibus reconciliandam, quas a centro unitatis avulsas moerens intuetur. „*Nos equidem*“, verba sunt SSmi. Dni. in epistola ad nos data d. 12. Octob. 1894, „*Nos equidem*, quibus antiquius nihil est, quam ut alienati ab romana professione fratres ad Ecclesiae complexum revocentur, quique summis precibus a Deo flagitamus omnique ope contendimus, ut unitas haec populorum sub uno pastore maturetur, . . . te hortamur enixe, ut in incepto (labore pro unitate) perman eas idque pro virili parte coneris prosequi. Placet quinimmo, . . . hoc tibi in istis gentibus reconciliandae pacis cum Ecclesia Romana praecipuum veluti ac proprium demandare munus. Tuae igitur erunt partes, venerabilis frater, qua meliore poteris industria, consulere, ut qui a nobis infelici discordia sejunguntur, radiis illustrati sapientiae coelestis, diuturnas simultates deponant . . . Erit etiam tuum pavidis timorem eripere, ne ex conjunctione nobiscum quidquam ipsorum jura, privilegia vel rituales consuetudines captura sint detrimenti . . . Optamus igitur, venerabilis frater, ut si qua tibi praeclari operis urgendi consilia suppetunt, ea Nobis fidenter aperias . . . persuasum habens, te a Nobis studio quovis auxilioque juvandum.“

Pro eo, quod episcopum decet, religionis catholicae amplificandae studio, proque sacrosancto illo, quod Supremo Pastori omni ex parte perfectum debemus, obsequio statim pronissima voluntate considerationem de exequendo gravissimo munere nobis demandato suscipientes, primam veluti conditionem gratiae inter dissidentes componendae in eo collocandam esse censemus, ut ambae partes, sincera fide atque ex animo reconciliandae, ante omnia se inter se propius noscant ac vicissim recte intelligant; ut altera alterius ritum et res omnes, quae eo spectant, dies festos, jejunia, caeremonias omneque pietatis genus, diligenter addiscat, benevole interpretetur, ex aequo aestimet, meritoque honore prosequatur.

Deinde vero necessarium esse judicamus, ut, omni polemica disceptatione longe relegata, placido ac quieto stylo variae discrepantes opiniones dilucide explicantur ex textibus liturgicis et ex libris Sanctorum ipsius orientalis ecclesiae: qui ut caeteris solent esse accessu faciliores, sic et christianis orientalibus apertiores sunt ad intelligendum atque inde ad vulgarem popularemque sensum prae aliis accommodati.

Quod utrumque ut obtineatur, patet opus esse idoneo aliquo commentario, in quo cuncta, quae memoravimus, capita etsi breviter, accurate tamen, ut par est, tractentur.

Jam vero ejusmodi librum gratulamur nobis invenisse in *Kalendario utriusque Ecclesiae*, ante hos 15 annos a R. P. Nilles, S. J., professore oenipontano, ad usum junioris cleri variorum rituum, duobus tomis in lucem edito: quod unanimo praestantissimorum virorum judicio quam maxime probatum atque a plurimis diversarum nationum episcopis, uno omnium conspirante consensu, clericis suis majorem in modum fuisse commendatum, res est publico testimonio celebrata. Quum vero, exemplaribus universis primae editionis dudum distractis, pro usibus nostris jam alia cudere necesse sit, rogavimus auctorem, ut praeclarissimum opus iterum typis evulgando expectatam opem nobis in explendo amplissimo Commissarii Apostolici officio ferre vellet. Optatis nostris auctor lubens annuit, tum quod ejusmodi labor non esset a propria ipsius professione alienus, tum vero maxime, quod preces Commissarii Apostolici ad extremum revocari posse viderentur ad executionem mandati Summi Pontificis, cujus nutus et consilia homini Societatis Jesu nunquam non lex essent atque imperium. Addidit immo (quandoquidem id nobis probari sciret), mentem sibi esse, nonnulla ex eis, quae post absolutam primam editionem de eodem argumento esset in variis Actis literariis commentatus, quaeque uberiori clericorum in re liturgica eruditioni non inopportuna censeret, in nova hac editione nostra sparsim adjicere, quo liber auctior atque emendatior prodiret.

Non quidem est, quod nostris laudationibus famam *Kalendarii* tanta omnium eruditorum acclamatione excepti nunc augere velimus; verum id nobis omnino praestandum restat, ut cunctis viris ecclesiasticis, qui intra fines Apostolici Commissariatus nostri cum christianis rituum orientalium permixti vivunt, studium hujus operis etiam atque etiam commendemus, quo et ipsi exactam rituum orientalium notitiam sibi acquirant, et acquisita pro temporis opportunitate prudenter uti valeant ad eos, quos adhuc a nobis sejunctos dolemus, ad sacram Unionem alliciendos. Hanc, quam diu optamus, pacem ut ecclesiis suis sanctis D. O. M. quantocius restituere dignetur, enixe humiliterque oremus quotidie cum ecclesia graeca: *Περὶ τῆς ἐνστάσεως τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν*: h. e., *Pro felici statu sanctarum Dei ecclesiarum, et pro omnium unione: Dominum deprecemur*; sive, ut fratres nostri ritus graeci slavice cantant in sacra liturgia: „O blagosostojanji svjatih Božjih cerkvej i sojedinenii vsěh, Gospodu pomolimsja“.

Sarajevi d. festo Purificationis B. M. V. 1895.

† Josephus,
archiepiscopus.

Praefatio et occasio scribendi.

Quum studium heortologiae utriusque ecclesiae praesertim in propriis lectionibus atque exercitationibus literariis, quas *academias* vocant, excoli promoverique soleat, operae fuerit pretium, de origine atque indole ejusmodi academiarum pauca praefari.

Academias, quae aliis *seminaria* vocantur, Josephus Seybold, clarus olim in alma hac literarum Universitate juris canonici professor, cum multis scriptoribus *ὁδηγηταῖς* definit *Jurisprud. part. 2, fund. 2*, „exercitationes dogmatum seu principiorum alicujus disciplinae, in coetu auditorum ad hoc exercitium convenientium, sub uno praeside, qui conventum dirigit“.

Pervetus est academiarum in universitatibus institutio; eas quippe ordinariis magistrorum praelectionibus subsidio esse illisque inservire atque ancillari voluit antiquitas.

Praelectiones, quae a professore compositae in scriptis ad calamum traduntur, certis tantum dogmatis constare ac modicis regionibus circumscriptae esse solent; in academiis contra accuratius expenduntur, quae strictim tantum a magistro sunt auditoribus praelegendo tradita; ad omnem rerum verborumque excurritur originem, historiam, sensum; variae quaestiones affines, quae nostrorum veluti temporum sunt, ac vel primum nunc excitatae vel majori dissidentium partium contentione agitatae, ideoque prae caeteris scitu necessariae, attinguntur; quo una cum seminibus propago quoque studiosis atque seges occurrat materiarum ad vitam perutilium. Haec de academiis generatim.

Academiam *ἐφορasticήν* speciatim quod attinet, ea in scholis theologicis instituta ad hunc finem est, ut sacrae theologiae auditores utriusque ecclesiae, statis per hebdomadem diebus in coetum collecti, variis exercitationibus genuinam Kalendarii formam, secretiores dierum festorum rationes atque inde omnem interiorem ac reconditam anni ecclesiastici notitiam aretissimamque occurrentium solemnitatum cum catholico dogmate connexionem addicerent: qua in re nihil est, quod non sit cum divino cultu ac vera pietate conjunctum.

Plura quidem sunt sacrarum disciplinarum genera, in quibus *heortologia* versatur, ut puta: historia ecclesiastica ¹⁾, archaeologia christiana ²⁾, jus canonicum ³⁾, theologia polemica ⁴⁾, pastoralis ⁵⁾, liturgica ⁶⁾; verum qui iis tradendis constituti sunt professores, propter multitudinem rerum explicandarum, solemnium dierum vix aliter mentionem facere solent, quam rei aliunde jam notae, aut certe alibi pertractandae, extremis, ut ajunt, digitis materiam attigisse contenti. Inde non raro fieri videmus, ut multis omnino utriusque ecclesiae ministris nobilissima haec scientia peregrina ignotaque maneant provincia. Cui incommodo ut efficaciter occurratur, satagendum sane est, ut clerici, discendi cupidi, in academicis conventibus iis plene instruantur, quae in ordinariis professorum scholis succinete tantum aut omnino non audierunt.

Accedit in Austro-Hungaria nostra, quod Armeni Graecique, propriis utentes ritibus, magno numero cum Latinis permixti habitent eademque Kalendaria composita adhibeant, ad regulas utriusque stili exacta, ac Christi Domini Sanctorum-

¹⁾ Cfr. De Smedt S. J., *Introductio generalis in hist. eccles.* tract. 2, c. 2. Gandavi, Poelman, 1876.

²⁾ Cfr. Mannhart S. J., *De antiquitatibus christianorum*, § 5. Augustae Vindel., Rieger, 1767. Itemque vide Augusti, *Denkwürdigkeiten aus der christl. Archaeologie*, tt. 1—3. Lipsiae, Dyk, 1817—1820.

³⁾ Cfr. Zech S. J., *De jure rerum eccles.* sectio 2, tit. 22. Ingolstadii, Craez, 1758.

⁴⁾ Cfr. Gretser S. J., *De festis Christianorum libri duo*: oper. tom. 5, pars 2, Ratisbonae, Peez et Bader, 1735.

⁵⁾ Cfr. Azor. S. J., *Institution. moral.* pars 2, l. 1. Coloniae Agripinae, Hierat, 1608.

⁶⁾ Cfr. Ferd. Tetam., *Diarium liturgico-theologico-morale*, tt. 1—8, Venetiis, Savioni, 1779—1784.

que solemnia in pluribus, ad perpendicularum juxta positis et secundum diversorum rituum varietatem distinctis, columnis exhibentia: quorum omnium rationes nisi adolescentes tempore studiorum accurate perdidicerint, postea, e scholis semel egressi, nunquam amplius, quae aut ipsi in Kalendaris suis legerint, aut ab aliorum rituum fidelibus circum se fieri oculis viderint, mente intelligent. Ea de causa nostratibus diligentia quadam praecipua curandum est, ut juniores clerici per serias academiarum exercitationes hisce materiis exquisitius erudiantur: quo etiam dissensiones de festis celebrandis, quas identidem propter Kalendariorum diversitatem incidere necesse est, facilius dijudicari sedarique possint; ac generatim ministri altaris in sacris aliorum rituum negotiis pondus et pondus adhibere discant, nec paleam simul cum tritico, zizania cum segete (quod dum interdum factum dicimus, dolenter potius quam contumeliose dicimus) eradicare contendant; immo vero ea probent, ea tolerant, ea damnent, quae in aliis ritibus probari, quae tolerari, quae damnari authentico Ecclesiae magisterio edocti cognoverint.

Atque haec omnia a fortiori de iis regionibus valent, ubi quinque vel sex nationes catholicae propriis servatis ritibus promiscue habitantes, eodem Kalendaris codice juxta utrumque stilum exarato singularumque festa exhibente, omnes utuntur. Exemplum ejusmodi Kalendaris quineupliciter compositi, in urbe Aleppo editi, tomo 1. subjiciendum curavimus pp. 428—438. — *Taqvīm* Beryti a P. Damiani arabice vulgatum Chaldaeorum festa addit, ut adeo usibus sex nationum sit accommodatum: Latinorum, Graeco-Melchitarum, Syrorum purorum, Maronitarum, Chaldaeorum et Armenorum.

Modum quod spectat *academiam istam festorum* habendi, hunc ferme tenemus. Initio anni scholastici una alterave hora selecta quaedam documenta pontificia de nobilitate ac veneratione diversorum rituum ecclesiae orientalis explicamus: deinde per tempus competens nonnulla capita et prolegomena ex Bollandianis aliisque scriptoribus hagiologis afferimus, unde excitari possint adolescentium ingenia ad negotium hoc liquidius concipiendum.

Pro singulis vero academiarum coetibus lex generalis est, ut quotquot ad eos conveniunt sacrae theologiae candidati,

stata vice atque ordine suam proferant brevem aliquam lucubrationem. Quod reliquum est temporis ita dividimus, ut partem alteram expleat rubricae seu canonis *ἐορταστικοῦ* expositio, alteram vero repetitio ac diversorum rituum inter se facta collatio, additis etiam variis quaestionibus kalendariis ad temporis nostri genium accommodatis.

Designata denique materia, de qua proxime sit disserendum, conventus solvitur. Quo nimirum ad fructum efficaciores evadant academiae, earundem materia auditoribus privato studio domi est paranda; qui enim imparati ad coetum veniunt, dispositione carent ad solidum fructum ex academicis discussionibus capiendum.

Hanc autem praevidiam coetuum praeparationem ut faciliorem reddamus, eorum imperat conditio, qui academias frequentant. Etenim eo etiam omisso, quod paucis bibliothecae praesto sunt locupletes, clerici, dum eodem tempore gravissimis theologiae studiis distinentur, tempus procul dubio non habent, plura eaque non exiguae molis volumina evolendi atque ex iis non sine labore sat molesto conquirendi, quae ad disputationem proxime indictam pertinent. Quapropter rem bonam facturi nobis videbamus, si in ipsorum commodum atque utilitatem hoc *Ἑορτολόγιον πρόχειρον*, quasi expeditam et obviam cuique Heortologii totius methodum, ederemus, quum praesertim ejusmodi *Ἑγχειρίδιον*, quod in promptu ac veluti *ad manum* omnibus esset, ne tentatum quidem ab ullo alio videre nobis licuisset. Huc igitur spectavimus, quum Kalendarium ecclesiae catholicae orientalis, quae cum occidentali uno fidei caritatisque spiritu informata intimeque colligata est, ex ipso archetypo orientalium rituum brevibus quibusdam annotationibus, factaque cum latinis fastis collatione, pro usibus academicis conati sumus paucis interpretari adhibito titulo: *Ἑορτολόγιον πρόχειρον ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς τε ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς, πρὸς χρῆσιν τῶν πρωτοπειρῶν κληρικῶν, Kalendarium manuale utriusque ecclesiae, orientalis et occidentalis, in usum clericorum tironum.*

Quo in labore ante omnia necessariae serviendum erat brevitati; praeter enim quam quod ingenii et eruditionis nostrae tenuitas fecit, ut nec magna, nec recondita proferre possemus, ipse scriptionis scopus exegit, ut tot res ac tantas

tamque varias in Calendario occurrentes nec subtilius pertractare, nec uberius exponere tentaremus, ne onerasse potius lectorem elementarium, quam adlevasse videremur.

Ita vero omnia studuimus facili ac plana methodo nec voluminosa mole complecti, ut labor noster aliis quoque clericis externis, in quorum manus devenerit, neque ingratus, neque inutilis esset futurus.

Sed et ipsis Orientalibus, qui praejudicatis erroribus ac consuetudine magis, quam veri odio a sancta Romana Ecclesia discedunt, sacra alioquin omneque pietatis genus nobiscum colunt, exilia haec nostra forte lectione dignaturis, quodam etiam modo consulere voluimus, dum aestu omni et quibusvis verborum acerbitatibus longe relegatis, certae probataeque fidei testimoniis ex Actis et scriptis Sanctorum ecclesiae orientalis depromptis, divinum Romani Pontificis Primatum caeterasque veritates ab ipsis in dubitationem vocatas ostendimus: a Christo Deo humiliter enixeque deprecati, ut, quam diu optamus, pacem ecclesiis sanctis ac unionem aliquando tandem restituat.

Sanctos hos ecclesiae orientalis Doctores uno studio nos quoque et amplectimur et colimus et celebramus, quum in una omnes majorum nostrorum sancta et catholica Ecclesia floruerint; eorum ubique hodie reviviscat doctrina, eorum vestigiis omnes insistant: et pax conciliabitur, foedus stabit, una rursus utriusque populi laus et gloria vigeat, quemadmodum recte animadvertit Morcelli *Kal. CP.* § 2, ubi de cultu Sanctorum ecclesiae CP. apud Latinos agit.

Ut autem quae variis locis disperse sunt in utroque volumine dicta commodius transferri in usus sive academicos sive privatos possint, studiosis lectoribus ad extremum id praesidii comparamus, ut locupletiori quodam indice generali, si non omnia (— quis enim omnium memoriam habeat? —), praecipua tamen eaque idoneis instructa notis brevi in conspectu posita habeant, quo materias, quas quisque voluerit, reperire facile valeat.

Quas habuimus consilii nostri rationes, paucis significandas esse duximus, ne quis in commentario nostro alia quaerat, quam quae ipsi attingere cogitaverimus. *Sed et si cujus peritorum* (— liceat hunc cum Helperico, in simili materia kalendaria scribente, praefationi finem imponere —). *si cujus*

peritorum haec aures offenderint, his se uti si quis fastidierit, non sibi esse edita sciat, sed τοῖς στοιχειωμένοις tantum, iis scilicet, qui majora adhuc penetrare nequeunt, ut his primum, quasi quibusdam alphabeti characteribus inducti, illa deinceps facilius assequantur (apud Migne, Patr. lat. tom. 137, p. 48). *Candidi benevolique lectoris curiosa investigatio autem habebit in his, etsi non copiam satietatis, qua delectetur, qualemcumque nihilominus inquisitionis, qua melius exerceatur* (Praef. in gl. ord. s. script.).

Additamenti loco ex introductione ad nostrum commentarium

De vocatione ad statum ecclesiasticum

enotari pauca haec possunt:

Academiae ergo sunt coetus scholarium in Universitate aut in alio publico literarum instituto, in quo majorum disciplinarum studia exercentur, commorantium, qui profundioris scientiae vel peculiaris artis cupidi ad exercitationes literarias conveniunt . . . Ita descriptae academiae apud nostrates *seminaria* diei consueverunt, quod in ejusmodi coetibus literariis semina in praelectionibus ordinariis professorum jacta veluti inarentur et colantur, ut ubi ad debitam quantitatem excreverint, inde transferantur atque ad varios vitae usus accommodentur: qua in re seminarii finem positum esse docuimus in *Commentar. in Concil. Baltimor.*, part. 2, pp. 200—201. Sed vide, si placet, illum *Com. de vocatione*, ubi praecipua, quibus seminaria nituntur, principia copiosiori pertractatione ad usum ipsum conferre studuimus pp. 3—9.

Oeniponte.

Κυριακῇ τῶν προπατόρων. Dominica III. Adventus.

1896.

INTRODUCTIO.

Festa mobilia, ἐοικτὰ κινητὰ (slav. *prazdniki dwizimyi* sive *podviznie*; rumen. *serbatori schimbatorie* sive *mobile*) dies festi vocantur, qui statim non sunt, sed certis inter se spatiis divisi varium Paschatis recursum ordine sequuntur. Et quoniam ipsum Pascha a luna 14. primi mensis pendet¹⁾, eos dies in Oriente etiam *festas lunarias* (*komarija*) dictas leguntur.

Festa mobilia veteres *festas conceptivas* appellabant, quod a magistratibus vel sacerdotibus quotannis *conceperentur* in dies certos vel etiam incertos, ut auctor est M. Terent. Varro, *de ling. lat.*, l. 5. c. 3; *diem concipere* enim tantundem valet ac *conceptis verbis*, h. e., determinata aliqua ratione certaue verborum formula *diem indicare*. Hinc et feriae *conceptivae* seu *conceptae* appellabantur, i. e., quod non haberent certos constitutosque dies, sed varie pro anni vice cum auctoritate dicerentur, ut Compitalia, Latinae, Sementivae. Quodsi vero ibidem addatur, *conceptivas esse, quae non sunt annales*, non hoc significatur, non fuisse eas quotannis observatas, sed non recurrisse eodem die quovis anno seu intra ipsum anni spatium, at modo antea, modo postea, quotannis tamen.

Latinos secuti festa, quae certis statisque anni diebus non haerent, in commentario hoc nostro *dies conceptivos* et *mobiles* indiscriminatim ac promiscue dicemus.

¹⁾ V. inferius notata pp. 282—285 et 642.

In festis mobilibus dies eminent, qui a Christo *Domino*, ἀπὸ τοῦ Κυρίου, (ἡμέραι) κυριακαί sive κυριώνυμοι, et a gloriosa ejus *resurrectione*, ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως, (ἡμέραι) ἀναστάσιμοι vocantur.

Apud Latinos primum locum dies dominicus in hebdomade sibi vindicat, ut adeo feriae omnes praeceuntem Dominicam respiciant totaque hebdomas ab ea nomen accipiat: Graecorum hebdomadi contra subsequens Dominica plerumque nomen et numerum tribuit Sed de his erit, data occasione, in ipso commentario fusius agendum.

Libro I. conceptivos anni dies tripartito distinguimus graeco more ¹⁾. Τριψίδιον festa mobilia complectitur a Dominica publicani et pharisaei ad Sabbatum sanctum; Πεντηχοστάριον, quae exinde occurrunt ad Dominicam omnium Sanctorum; quae residua sunt Ὁκτωήχῳ respondent, qui liber in ecclesia graeca Pentecostarion excipit.

Ut vero uno in conspectu omnia lector statim videat, varias materiarum synopses, quae in commentarii cursu disperse ac diffuse explicantur, ab initio unum sub aspectum subjicimus.

¹⁾ „More graeco“ dicimus, quia hodiernus ritus graecus, ut in multis aliis rebus, ita et in festis mobilibus celebrandis ab antiquioribus ritibus Orientis et Occidentis magnopere discrepat. Dissimilitudinem paucis declarat Rmus. Archiepisc. Syror. Clem. David, in epistola inferius afferenda p. 735. ejusmodi notatione adscripta: „Dans tous les rites d'Orient et d'Occident la fête de Noël est précédée d'un mois qui est consacré au mystère de l'incarnation; les Grecs seuls se contentent des deux dimanches qui précèdent cette fête. — Tous les rites désignent les dimanches de l'année par les grandes fêtes, qui les précèdent, ou par les mystères du temps, tels que *Arent*, *Epiphanie*, *Pâques*, *Pentecôte*; le seul rite de Constantinople les désigne presque tous par les chapitres de l'évangile qu'on y lit. — Dans tous les rites du monde l'Église est célébrée par une ou plusieurs fêtes sous le titre de dédicace ou consécration. Le seul rite grec fait exception à cette règle. Entre tous les rites du monde celui des Grecs de Constantinople seul fait précéder le grand carême par une semaine d'abstinence au frommage. — Toutes les Églises d'Orient et d'Occident commencent le jour liturgique par les premières Vêpres. Les Grecs seuls le commencent par Matines.“

A.

**Diagramma dierum dominicorum
anni ecclesiastici graeci
veteris stili**

occurrente Paschate die 12. Aprilis.

I.

ΤΡΙΩΔΙΟΝ.

α'. Κυριακή τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαι- σαίου.	1. Dominica IV. post Epiphaniam.
β'. Κυριακή τοῦ ἀσώτου.	2. D. Septuages.
γ'. Κυριακή τῆς ἀπόκρεω.	3. D. Sexages.
δ'. Κυριακή τῆς τυροφάγου.	4. D. Quinquag.
ε'. Κυριακή πρώτη τῶν νηστειῶν, ἥτοι τῆς ὁρθοδοξίας.	5. D. I.
ς'. Κυριακή δευτέρα τῶν νηστειῶν.	6. D. II.
ζ'. Κυριακή τρίτη τῶν νηστειῶν.	7. D. III.
η'. Κυριακή τετάρτη τῶν νηστειῶν.	8. D. IV.
θ'. Κυριακή πέμπτη τῶν νηστειῶν.	9. D. V.
ι'. Κυριακή τῶν βαΐων.	10. D. Palmarum.

Quadragesimae.

II.

ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΝ.

ια'. Κυριακή τοῦ Πάσχα.	11. D. Resurrect.
ιβ'. Κυριακή τοῦ ἀντιπάσχα ἥτοι τοῦ Θωμᾶ.	12. D. in Albis.

Nilles, Ἑορτολόγιον, II. Edit. sec.

B

ιγ'. Κυριακή τρίτη ἀπο τοῦ Πάσχα, ἔτσι τῶν μυροφόρων.	13. D. II.	post Pascha.
ιδ'. Κυριακή τετάρτη τοῦ παραλίτου.	14. D. III.	
ιε'. Κυριακή πέμπτη τῆς Σαμαρείτιδος.	15. D. IV.	
ισ'. Κυριακή ἕκτη ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἔτσι τοῦ τυφλοῦ.	16. D. V.	
ιζ'. Κυριακή ἑβδόμη ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἔτσι τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ.	17. D. infra Oct. Ascensionis.	
ιη'. Κυριακή τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς.	18. D. Pentecost.	
ιθ'. Κυριακή πρώτη μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, ἔτσι τῶν ἁγίων πάντων ἔτσι α' τοῦ Ματθαίου.	19. D. I. postPente- costen.	

III.

ΟΚΤΩΗΧΟΣ.

κ'. Κυριακή δευτέρα τοῦ Ματθαίου· περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ: <i>de do- ctrina Christi.</i>	20. D. II.	post Pentecosten.
κα'. Κυριακή τρίτη τοῦ Ματθαίου· ὁ λυ- κὸς τοῦ σώματος ἐστιν ὁ ὀφθαλμός: <i>lucerna corporis est oculus.</i>	21. D. III.	
κβ'. Κυριακή τετάρτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου: <i>de centurione.</i>	22. D. IV.	
κγ'. Κυριακή πέμπτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῶν δύο δαιμονιζομένων: <i>de duobus vexatis a daemone.</i>	23. D. V.	
κδ'. Κυριακή ἕκτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ παραλυτικοῦ: <i>de paralytico.</i>	24. D. VI.	

κε'. Κυριακή ἐβδόμη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῶν δύο τυφλῶν· <i>de duobus caecis.</i>	25. D. VII.
κς'. Κυριακή ὀγδόη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων· <i>de quinque panibus et duobus piscibus.</i>	26. D. VIII.
κζ'. Κυριακή ἐννάτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου· <i>de ambulatione in mari.</i>	27. D. IX.
κη'. Κυριακή δεκάτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ σεληνιαζομένου· <i>de lunatico.</i>	28. D. X.
κθ'. Κυριακή ἐνδεκάτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ βασιλέως· <i>de parabola regis.</i>	29. D. XI.
λ'. Κυριακή δωδεκάτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ ἐπερωτίσαντος τὸν Ἰησοῦν πλουσίου· <i>de divite Jesum interrogante.</i>	30. D. XII.
λα'. Κυριακή δεκάτη τρίτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀμπελῶνος· <i>de parabola vineae.</i>	31. D. XIII.
λβ'. Κυριακή δεκάτη τετάρτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῶν κεκλημένων εἰς τὸν γάμον· <i>de vocatis ad nuptias.</i>	32. D. XIV.
λγ'. Κυριακή πρὸ τῆς ὑψώσεως.	33. D. XV.
λδ'. Κυριακή μετὰ τὴν ὑψωσιν.	34. D. XVI.
λε'. Κυριακή πρώτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς ἄγρας τῶν ἰχθύων· <i>de venatione seu captura piscium.</i>	35. D. XVII.
λς'. Κυριακή δευτέρα τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς τῶν ἰχθύων ἀγάπης· <i>de diligendis inimicis.</i>	36. D. XVIII.

post Pentecosten.

B*

λζ'. Κυριακή τρίτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τοῦ νιού τῆς χήρας: <i>de filio viduae.</i>	37. D. XIX.	post Pentecosten.
λη'. Κυριακή τετάρτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου: <i>de parabola seminis.</i>	38. D. XX.	
λθ'. Κυριακή πέμπτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τοῦ πλουσίον καὶ τοῦ Λαζάρου: <i>de divite et Lazaro.</i>	39. D. XXI.	
μ'. Κυριακή ἕκτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τοῦ ἔχοντος τὸν λεγεῶνα: <i>de habente le- gionem.</i>	40. D. XXII.	
μα'. Κυριακή ἑβδόμη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς θιγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ τῆς αἰμορροοῦσης: <i>de filia Archisynagogi et de sanguinis profluvio laborante.</i>	41. D. XXIII.	
μβ'. Κυριακή ὀγδόη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τοῦ ἐπερωτίσαντος τὸν Κίριον νομικοῦ: <i>de jurisconsulto Jesum interrogante.</i>	42. D. XXIV.	Adventus.
μγ'. Κυριακή ἐνάτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ οἷ ἐφόρησεν ἡ χώρα πλουσίον: <i>de divite, cujus regio exuberavit.</i>	43. D. ultima	
μδ'. Κυριακή δεκάτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς ἐχούσης πνεῦμα ἀσθενείας: <i>de muliere habente spiritum infirmitatis.</i>	44. Dominica I. Adventus.	
με'. Κυριακή ἑνδεκάτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῶν κεκλημένων εἰς τὸ δεῖπνον: <i>de vo- catis ad coenam.</i>	45. D. II.	
μς'. Κυριακή τῶν προπατόρων.	46. D. III.	
μζ'. Κυριακή πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως τῶν πατέρων.	47. D. IV.	

μη'. Κυριακή μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.	48. D. infra Oct. Nativitatis.
μθ'. Κυριακή, πρὸ τῶν φώτων.	49. D. infra Oct. Circumcisionis.
ν'. Κυριακή μετὰ τὰ φῶτα.	50. D. infra Oct. Epiphaniae.
να'. Κυριακή δεκάτῃ πέμπτῃ τοῦ Λουκά· περὶ τοῦ Ζαχαρίου: <i>de Zachaeo</i> .	51. D. II. post Epiphaniam.

De necessitate Kalendarii Juliani emendandi
per hanc occasionem in aprico posita.

Quoniam Breviaria latina non amplius habent temporarias tabulas paschales *vet. stili*, aliquot Paschata Juliana censemus hic indicanda cum diebus, quibus legitimum Pascha genuini Kalendarii Gregoriani a vitioso Paschate Juliano differt, quo et lector occidentalis ipse sibi Graecorum annum ecclesiasticum in forma extensa describere possit, et omnibus simul evidentius adhuc appareat, quantum a priscis Ecclesiae sanctionibus in celebrando Paschate decursu temporis Orientales sint aberraturi, qui antiquum Kalendarium Julianum retinent.

Pascha Julian.	Diff.	Pascha Julian.	Diff.
1897 — 13. Apr. — 7		1916 — 10. Apr. — 0	
1898 — 5. Apr. — 7		1917 — 2. Apr. — 7	
1899 — 18. Apr. — 28		1918 — 22. Apr. — 35	
1900 — 9. Apr. — 7		1919 — 7. Apr. — 0	
1901 — 1. Apr. — 7		1920 — 29. Mart. — 7	
1902 — 14. Apr. — 28		1921 — 18. Apr. — 35	
1903 — 6. Apr. — 7		1922 — 3. Apr. — 0	
1904 — 28. Mart. — 7		1923 — 26. Mart. — 7	
1905 — 17. Apr. — 7		1924 — 14. Apr. — 7	
1906 — 2. Apr. — 0		1925 — 6. Apr. — 7	
1907 — 22. Apr. — 35		1926 — 19. Apr. — 28	
1908 — 13. Apr. — 7		1927 — 11. Apr. — 7	
1909 — 29. Mart. — 0		1928 — 9. Apr. — 7	
1910 — 18. Apr. — 35		1929 — 22. Apr. — 35	
1911 — 10. Apr. — 7		1930 — 7. Apr. — 0	
1912 — 25. Mart. — 0			
1913 — 14. Apr. — 35		4931 — 22. Apr. — 49	
1914 — 6. Apr. — 7		4932 — 6. Apr. — 42	
1915 — 22. Mart. — 0		4933 — 29. Mart. — 14	

Et sic Pascha Julianum progredientibus saeculis in aetatem atque auctumnum incidet. Sed vide sodes ea de re dicta in *Computo ecclesiastico*, ubi de mendis Kalendarii Juliani fuse egimus.

B.

Diagramma omnium totius anni festorum
mobiliū.

CAPUT I.

De festis mobilibus ante Pascha.

§ 1.

De festis mobilibus, quae Quadragesimam antecedunt.

Κυριακή τοῦ τελώνου καὶ τοῦ γαρισαίου.	Dominica ultima post Epipha- niam.
Ἑβδομάς προσφωνήσιμος ἦτοι τοῦ ἀρτίζιβουρίου.	
Ἰστέον ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ ἑφεξῆς ἑβδομάδι γίνεται κατὰ λυσὶς εἰς πάντα.	Sabbat. Alleluja clausum.
Κυριακή τοῦ ἀσώτου.	Dominica Septuagesimae.
Ἑβδομάς τῆς ἀπόκρεω.	Statio ad s. Laurentium extra muros.
Ψυχασάββατον τῶν κεκοι- μημένων.	Hebdomada Septuagesimae. Feria III. Oration. D. N. J. Chr. in monte Oliveti.
Κυριακή τῆς ἀπόκρεω.	Dominica Sexagesimae.
Ἑβδομάς τῆς τυροφάγου.	Statio ad s. Paulum.
Παρεΐσβασις τῶν νηστειῶν.	Hebdomada Sexagesimae.
Τρίτη τῆς κατηχίσεως.	Feria III. Passionis D. N.
Ψυχασάββατον τῶν ἐν ἀσκή- σει λαμψάντων.	J. Ch.
Κυριακή τῆς τυροφάγου.	Dominica Quinquagesimae.
Ἑβδομάς πρώτη τῶν νη- στειῶν.	Statio ad s. Petrum.
Λεντέρα ἄρχεται ἡ μεγάλη τεσσαρακοστή.	Expositio SS. Sacramenti. Hebdomada Quinquages. Feria IV. cinerum.

§ 2.

De festis mobilibus in Quadragesima occurrentibus.

<i>Κυριακὴ τῆς τεροφάγου.</i>	<i>Dominica Quinquagesimae.</i>
<i>Ἑβδομάς α'. τῶν νηστειῶν</i> <i>ἦν καθαρὰν ἑβδομάδα κα-</i> <i>λοῦσι.</i>	<i>Hebdomada Quinquages.</i>
<i>Λευτ' Ἀρχεται ἡ ἁγία καὶ</i> <i>μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ.</i>	<i>Fer. IV. Cinerum. Caput</i> <i>jejunii.</i>
<i>Σαβ. Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.</i>	<i>Statio ad s. Sabinum.</i>
	<i>Fer. VI. Spineae Coronae</i> <i>D. N. J. Ch.</i>
	<i>Statio ad ss. Joannem et</i> <i>Paulum.</i>
<i>Κυριακὴ α'. τῶν νηστειῶν τῆς</i> <i>ὁρθοδοξίας. — Ἀναγινώ-</i> <i>σκεται τὸ συνοδικόν.</i>	<i>Dominica I. Quadragesimae.</i>
<i>Ἑβδομάς β'. τῶν νηστειῶν.</i>	<i>Statio ad s. Joan. in Lat.</i>
	<i>Hebdomada I. Quadrages.</i>
	<i>Fer. IV. Quatuor temporum.</i>
	<i>Statio ad s. Mariam Majo-</i> <i>rem.</i>
	<i>Fer. VI. Quatuor temporum.</i>
	<i>Lanceae et Clav. D. N. J. Ch.</i>
	<i>Statio ad ss. 12 Apostolos.</i>
	<i>Sab. Quatuor temporum.</i>
	<i>Statio ad s. Petrum.</i>
<i>Κυριακὴ β'. τῶν νηστειῶν.</i>	<i>Dominica II. Quadragesimae.</i>
	<i>Statio ad s. Mariam in</i> <i>Domnica.</i>
<i>Ἑβδομάς γ'. τῶν νηστειῶν.</i>	<i>Hebdomada II. Quadrages.</i>
	<i>Fer. VI. Sindonis D. N. J. Ch.</i>
	<i>Statio ad s. Vitalem.</i>

Κυριακή γ'. τῶν νηστειῶν τῆς σταυροπροσκυνήσεως.	Dominica III. Quadrages. <i>Statio ad s. Laurentium extra muros.</i>
Ἑβδομάς δ'. τῶν νηστειῶν.	Hebdomada III. Quadrages. Fer. VI. Quinque Vulnerum D. N. J. Ch. <i>Statio ad s. Laurentium in Lucina.</i>
Κυριακή δ'. τῶν νηστειῶν Ἰω- άννου τοῦ συγγραφέως τῆς κλίμακος.	Dominica IV. Quadrages. <i>Statio ad s. crucem in Je- rusalem.</i>
Ἑβδομάς ε'. τῶν νηστειῶν Πεμ. τοῦ μεγάλου κανόνος. Σαβ. τοῦ ἀκαθίστου ἔμνου.	Hebdomada IV. Quadrages. Fer. VI. Pretiosissimi San- guinis D. N. J. Ch. <i>Statio ad s. Eusebium.</i>
Κυριακή ε'. τῶν νηστειῶν Μα- ρίας τῆς Αἰγυπτίας. Ἑβδομάς τῶν βαΐων.	Dominica Passionis. <i>Statio ad s. Petrum.</i> Hebdomada Passionis. Fer. VI. Septem Dolorum. B. M. V. <i>Statio ad s. Stephanum in Coelio monte.</i>
Σαβ. τοῦ Ἀζάρου.	
Κυριακὴ τῶν βαΐων.	Dominica Palmarum. <i>Statio ad s. Joan. in Later.</i>
Ἡ ἀγία καὶ μεγάλη ἑβδομάς.	Hebdomada major.
Ἡ ἀγ. κ. μεγ. πέμπτη Ἀγρυ- πνία τῶν ἀγίων παθῶν.	Fer. V. in Coena Domini. <i>Statio ad s. Joan. in Later.</i>
Ἡ ἀγ. κ. μεγ. παρασκευή.	Fer. VI. in Parasceve. <i>Statio ad s. crucem in Jerus.</i>
Τὸ ἕγιον καὶ μέγα σάββατον.	Sabbatum Sanctum. <i>Statio ad s. Joan. in Later.</i>
Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.	Dominica Resurrectionis.

CAPUT II.

De festis mobilibus post Pascha.

Κυριακή τοῦ Πάσχα.	Dominica Resurrectionis.
Ἀρχὴ τοῦ Πεντηκοσταρίου καὶ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐ- αγγελίου.	<i>Statio ad s. Mariam Maj.</i> Incipit Quinquagesima pas- schalis.
Ἑβδομάς διακαιήσιμος.	Hebdomada paschalis.
Ἀργία καὶ κατάλυσις πάν- των καθ' ὅλην τὴν ἑβδο- μάδα.	Sabbato in Albis. <i>Statio ad s. Joan. in Late-</i> <i>rano.</i>
Κυριακή (β') τοῦ Ἀντιπάσχα ἦτοι τοῦ Θωμᾶ.	Dominica in Albis in Octava Paschae. <i>Quasimodo.</i> <i>Statio ad s. Pancratium.</i>
Ἑβδομάς β' ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἦτοι τοῦ Θωμᾶ.	Hebdomada I. post Octa- vam Paschae.
Κυριακή γ' ἀπὸ τοῦ Πάσχα τῶν μυροφόρων.	Dominica II. Paschae. <i>Miseri-</i> <i>cordia.</i>
Ἑβδομάς γ' ἀπὸ τοῦ Πάσχα.	Hebdomada II. post Octa- vam Paschae.
Κυριακή δ' τοῦ παραλύτου.	Dominica III. Paschae. <i>Jubi-</i> <i>late, Patrocin. s. Josephi.</i>
Ἑβδομάς δ' ἦτοι τοῦ παρα- λύτου.	Hebdomada III. post Octa- vam Paschae.
Τετάρτη τῆς μεσοπεντηχο- στῆς.	
Κυριακή ε' τῆς Σαμαρείτιδος.	Dominica IV. Paschae. <i>Can-</i> <i>tate.</i>
Ἑβδομάς ε' ἦτοι τῆς Σαμα- ρείτιδος.	Hebdomada IV. post Octa- vam Paschae.

Κυριακὴ ζ'. τοῦ τυφλοῦ.	Dominica V. Paschae. <i>Vocem jucunditatis.</i> — Dominica Rogationum.
Ἑβδομάς ζ'. ἦτοι τοῦ τυφλοῦ. Ἑβδομάς ἀναλήψιμος.	Hebdomada V. post Octavam Paschae. — Hebdomada Rogationum sive Litaniarum minorum.
Τῇ γ'. Ἀπόδοσις τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα.	Fer. II. Rogationum. <i>Statio ad s. Mariam Maj.</i>
Τετάρτη πρὸ τῆς Ἀναλήψεως. Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως.	Fer. III. Rogationum. <i>Statio ad s. Joan. in Later.</i> Fer. IV. Rogationum. <i>Statio ad s. Petrum.</i> Vigilia Ascensionis. Ascensio Domini. <i>Statio ad s. Petrum.</i>
Κυριακὴ ζ'. τῶν ἐν Νικαίᾳ τιν' πατέρων. Ἑβδομάς ζ'. ἦτοι τῶν πατέρων. Ψυχασάββατον. Εὐλόγησις τῶν κολίβων.	Dominica infra Octavam Ascensionis. <i>Feria V. Octava Ascensionis.</i> Vigilia Pentecostes.
Κυριακὴ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Ἀκολουθία τῆς γονυκλισίας. Λευτέρα αὐτοῦ τοῦ ἐγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος. Ἀργία τριήμερος καὶ κατὰ λισις εἰς πάντα καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα. Ἑβδομάς α'. τοῦ Ματθαίου.	Dominica Pentecostes. <i>Statio ad s. Petrum.</i> Feria IV. Quatuor temporum Pentecostes. <i>Statio ad s. Mariam Maj.</i> Feria VI. Quat. temp. Pent. <i>Statio ad ss. duodecim Apostolos.</i> Sabbat. Quat. temp. Pent. <i>Statio ad s. Petrum.</i>
Κυριακὴ τῶν ἁγίων πάντων.	Festum SS. Trinitatis.

CAPUT III.

De festis mobilibus post Pentecosten.

Κυριακή τῶν ἁγίων πάντων α'. τοῦ Ματθαίου.	Dominica SS. Trinitatis, I. post Pentecost.
Ἀρχεται ἡ ἀκολουθία τῶν ἑνδεκα ἀναστασίμων ἑωθι- νῶν.	
Ἡ ἀπόκρυψος τῶν Ἀποστό- λων.	
Δευτ. Ἀρχεται ἡ νηστεία τῶν Ἀποστόλων.	
Πεμπτ. Ἡ τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ ἑορτή.	Fer. V. Solemnitas Corporis Christi.
Κυριακή β'. τοῦ Ματθαίου.	Dom. infra Octav. Corporis Christi, II. post. Pent.
Ἀρχεται ἡ Ὀκτωήχος.	
Παρ. τῆς γ'. ἐβδ. τοῦ Ματθ. Slav. Pamjat sostradanija presvjatyja Bogorodicy.	Fer. VI. post Octav. Corp. Ch. Festum SS. Cordis Jesu.

Mense Julio.

Κυριακή τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν ταῖς 5'. οἰκουμενι- καῖς συνόδοις.	Dom. I. Festum pretiosiss. Sanguinis D. N. J. Ch.
Μνήμη τῆς ἐν ΚΠ. κατὰ Σελήρον συνόδου.	Dom. III. Festum SS. Red- emptoris.

Mense Augusto.

Dom. infra Octav. Assumpt. S. Joachim, patris B. M. V.
Dom. post Oct. Assumpt. Fest. puriss. Cordis M.

Mense Septembri.

Κυριακή ἑσάτη τοῦ Ματ- Dom. I. SS. Angelorum cu-
θαίου. stodum.

Κυριακή πρὸ τῆς ὑψώσεως. Dom. infra Octav. Nativ. B. M.
Virg. SS. Nominis Mariae.

Παρασκ. μετὰ τὴν ὑψωσιν· Quatuor tempora autumni.
Τέλος τοῦ κατὰ Ματθαῖον
εὐαγγελίου.

Κυριακή μετὰ τὴν ὑψωσιν. Dom. III. Septem dolorum
Λευτ. Ἀρχὴ τοῦ κατὰ Λου- B. M. Virginis.
κᾶν εὐαγγελίου.

Κυριακή α΄. τοῦ Λουκᾶ.

Mense Octobri.

Κυριακή α΄. Ἡ τοῦ ῥοδαρίου Dom. I. Festum SS. Rosarii.
ἐορτή.

Κυριακή τῶν ἁγίων πατέρων Aliis Dom. festa Maternitatis
τῆς ζ΄. οἴκου. ἐν Νικαίᾳ et Puritatis B. M. V.
συνόδου.

Mensibus Novembri et Decembri.

Κυριακὴ πρὸ τῆς ζ΄. Νοεμ. Dom. I. Adventus.
Μνήμη τῆς κονέως. Quatuor tempora hyemis.

Κυριακή τῶν ἁγίων προπα- Dom. III. Adventus.
τόρων.

Κυριακὴ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεν- Dom. IV. Adventus.
νήσεως· τῶν πατέρων.
Παραμονὴ τῶν Χριστουγέν-
νων.

Κυριακή μετὰ τὴν Χριστοῦ Dom. infra Octav. Nativ.
γέννησιν.

Icones festivae rarioresque scripturae peregrinae

altero hoc tomo doctrinae et ornatus ergo adhibitae.

Icones.

	Pag
Dominica Palmarum	199
Feria VI. in Parasceve	237
Sabbatum sanctum	257
Pascha Resurrectionis	305
Ascensio Domini	367
Festum Pentecostes	391
Dominica omnium Sanctorum	425
Festum SS. Corporis Christi	465

Scripturae.

Tabula paschalis palaio-slovenica	294—295
Paschalion ruthenicum	296
Paschalion palaio-slovenicum	297
Paschalia arabica	300
Tabula paschalis glagolitica	440—441
Paschalion arabicum n. st.	459
Tabula paschalis armena	554
Tabula paschalis syriaca	641
Kalendar. syro-chald. malabar.	654—672
Tabula paschalis chaldaica	680
Tabula festorum coptica	692

PROTESTATIO AUCTORIS.

Quae in elogiis illustrium servorum Dei, nondum Sanctae Sedis Apostolicae auctoritate Sanctorum, Beatorum aut Martyrum catalogo adscriptorum in hoc libro summatim perstringuntur de eorundem sanctitatis aut martyrii fama vel opinione, ea exacta omnino volumus ad Constit. Urbani PP. VIII. *Coelestis Hierusalem* ed. d. 5. Julii 1634 atque ad alia Decreta authentica ibidem relata, confirmata, declarata (Bullar. Roman. tom. 5, pp. 260 seqq. edit. Luxemburg.). Quemadmodum enim *Coelestis Hierusalem cives* rite canonizati *Sanctae Sedis Apostolicae ministerio a piis Christifidelibus honorantur in terris* (Constit. cit. prooem.), ita solius Pontificis Romani est de sanctitate illorum judicare, qui quum heroica virtute claruisse videantur in terris, Sanctorum honores tamen hucusque non sunt adepti: *argum. c. Audivimus 1. X. de reliq. et venerat. SS. III., 45* (Alexand. III., an. 1170) *jeta. gl.* — Hoc tam sancte profitetur auctor, quam decet eum, qui et ipse obedientissimus Sanctae Sedis Apostolicae filius haberi, et ab ea ut in omni sua actione, ita nominatim in clericis sacro jure erudiendis dirigi cupit: a qua ubi sanctum *Domini expetitur* operi in vinea Ecclesiae aggrediendo perficiendoque, *ibi non obruta sulcis frumenta in lolium avenasque degenerant, sed cespite terra foecundo dominici seminis puritatem centeno fructu refert: C. Quoniam vetusto 25. C. XXIV. q. 1. (s. Hieron.).*

LIBER I.

**ANNUS ECCLESIASTICUS UTRISQUE ECCLESIAE
GRAECAE ET LATINAE.**

ΤΡΙΩΔΙΟΝ

ΠΗΡΙΕΧΟΝ

**ΑΠΑΣΑΝ ΤΗΝ ΑΝΗΚΟΥΣΑΝ ΑΥΤΩΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ,
ΑΠΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΤΟΥ ΤΕΛΩΝΟΥ ΚΑΙ ΦΑΡΙ-
ΣΑΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΣΑΒΒΑΤΟΥ.**

CAPUT I.

DE FESTIS MOBILIBUS ANTE PASCHA.

Brevis conspectus 10 Dominicarum, quae Pascha antecedunt.

Ante Pascha numeratur tempus quadragesimale in Ecclesia latina quidem per sex, in graeca vero per septem hebdomadas. Ejus dies Dominici apud Latinos saepe ab *Introitu*, uti vocant, qui ad missam dici solet, designantur a scriptoribus. Sunt autem Dominicae *Pulmarum*, *Judica*, *Laetare*, *Oculi*, *Reminiscere*, *Invocavit*. Altius ascendendo per hebdomadam pervenimus ad *Dominicam Quinquagesimae*, ab Introitu dictam *Esto mihi*. Hebdomadam Quinquagesimae praecedit *Dominica Sexagesimae*, ab Introitu *Exsurge* appellata; hanc vero *Dominica Septuagesimae*, cujus Introitus incipit *Circumdederunt me*. Graecis tandem Dominica proxime antecedens Dominicam Septuagesimae *publicani et pharisaei* vocatur, a qua *Τριψιδιον* incipit; quapropter Kalendaria civilia etiam eo die pro linguarum varietate notant slav. *Triod*; rumen. *Triodulu*; germ. *Triodium*; ital. *Triodio*; arab. *Etterijûdî*.

Modus per principium missae Dominicas certas designandi, ecclesiasticus licet et sacer, in negotiis civilibus etiam Christianis erat oppido usitatus, quemadmodum ex antiquis Kalendaris atque ex variis legislationibus civilibus patet.

§ 1.

De festis mobilibus, quae Quadragesimam antecedunt.

*Προγύμνασμα τῆς ἀγίας καὶ
μεγάλης τεσσαρακοστῆς.* **Praeparatio sanctae et
magnae Quadragesimae.**

Synopsis.

*Κυριακὴ τοῦ τελώνου καὶ τοῦ
φαρισαίου.* **Dominica ultima post Epipha-
niam.**

*Ἑβδομὰς προσφωνήσιμος
ἦτοι τοῦ ἀρτζιβουρίου.
Ἰστέον ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ ἐφεξῆς
ἐβδομάδι γίνεται κατὰ-
λυσις εἰς πάντα.* **Sabbat. Alleluja clausum.**

*Κυριακὴ τοῦ ἀσώτου.
Ἑβδομὰς τῆς ἀπόκρεω.
Ψυχοσάββατον τῶν κεκοι-
μημένων.* **Dominica Septuagesimae.
Statio ad s. Laurentium
extra muros.
Hebdomada Septuagesimae.
Feria III. Oration. D. N.
J. Chr. in monte Oliveti.**

*Κυριακὴ τῆς ἀπόκρεω ἦτοι τῆς
δευτέρας παρουσίας τοῦ
κυρίου.
Ἑβδομὰς τῆς τυροφάγου.
Παρεΐσθασις τῶν νηστειῶν.
Τρίτη τῆς κατηχίσεως.
Σάββατον τῶν ἐν ἀσκήσει
λαμψάντων.* **Dominica Sexagesimae.
Statio ad s. Paulum.
Hebdomada Sexagesimae.
Feria III. Passionis D. N.
J. Ch.**

*Κυριακὴ τῆς τυροφάγου.
Ἑβδομὰς πρώτη τῶν νη-
στειῶν.
Λευτέρα ἄρχεται ἡ μεγάλῃ
τεσσαρακοστή.* **Dominica Quinquagesimae.
Statio ad s. Petrum.
Expositio SS. Sacramenti.
Hebdomada Quinquages.
Feria IV. cinerum.**

Κυριακὴ τοῦ τελώνου καὶ *Dominica ultima post*
τοῦ φαρισαίου *Epiphaniam*
ἦτοι sive

Κυριακὴ ἰ' πρὸ τοῦ Πάσχα. *Dominica 10. ante Pascha.*

Slav. *Nedělja mytarja i fariseja* sive *o mytari i fari-*
sei; rumen. *Dominec'a vamesiului sî a fariseului.*

Ἄρχεται τὸ Τριώδιον. *Incipit Triodium.*

Slav. *Triod načinajetsja*; rumen. *Triodulu se începe.*

De ipsa Dominica.

Dominica proxime antecedens dominicam Septuagesimae *publicani et pharisaei* dicitur, quod eo die de istis parabola recitanda proponatur. De variis ejus rationibus pauca haec accipe.

Τελώνης. *Publicanus.*

Τελώνης ex nomine τέλος, *vectigal*, et verbo ἀνοῦμαι, *emo, redimo*, factum esse, docet ipsum synaxarium hujus diei. Sonat igitur *vectigalium emptor* seu potius *redemptor*, qui scilicet publica vectigalia, qualia ex legis definitione ¹⁾ sunt vectigal portus, venalium rerum, item salinarum et metallorum, conducta habet: una voce *publicanus*, quod id conduxerit, quod populi, sive quod *publicum* est (gall. *fermier des deniers publics*, angl. *farmer of the public revenue*, germ. *Staatspächter*): eodem fere modo, quo et graece δημόσιος dicitur in jure ²⁾, a δῆμος, *populus*, quasi δημόσια, *quae populi sunt*, percipiens.

Erant autem duo genera publicanorum: alterum eorum, qui vectigalia aliaque publica suo nomine conduxerunt, qui alioquin *mancipes*, ἀρχιδημόσιοι, dicebantur (ital. *appaltatori generali*, germ. *Generalpächter*) ac plurimum potentia et auctoritate valebant; alterum subconductorum, quibus statio aliqua vectigalium a mancipe fuerat sublocata, ut ibidem vecti-

¹⁾ Digest. lib. 50., tit. 16. *de verb. signif.* l. 17. Cfr. lib. 39., tit. 4. *de publicanis et vectig.* l. 1, § 1.

²⁾ Ibid. lib. 14, tit. 2. *de lege Rhodia, de jactu*, l. 9.

galia exigent (gall. *percepteur d'impôts*, germ. *Zolleinnehmer*), quique *ἐποδημῶσι* vocabantur; et passim male audiebant non solum in legibus¹⁾, sed et apud scriptores classicos Ciceronem *de offic.* l. 1, c. 42, et Tacitum *Annal.* l. 13, c. 50: quod nimirum, ut citata lex *de lege Rhodia* testatur, culpa apertae violentiae, invecundae rapinae aliorumque gravissimorum scelerum non carerent.

Prioris generis publicani maximam et potentissimam societatem in Urbe constituebant, eratque eorum munus apud Romanos honestissimum, quod ex florentissimo ordine equestri qui vectigalia populi Romani exercerent, essent delecti, ut Cicero l. 13. *ad diversos epist.* 1, et *orat. pro Planco* c. 9, et Livius l. 25, c. 3, significant. Apud Judaeos vero, praesertim Christi tempore, id muneris generatim odiosum et infame habebatur, adeoque a magistratibus publicis una cum caeteris turpibus personis prohibebatur, quin et ab eorum consuetudine ut ethnicorum, quod peccatores publici reputarentur, Judaei abhorrebant juxta illud Christi Matth. 18, 17: *Sit tibi tanquam ethnicus et publicanus*. Id ea maxime ratione, quod in publicanorum negotiatione multae fieri solerent injustitiae et vexationes debitorum²⁾; quum vero Hebraeorum gens liberam se esse, utpote ex Abrahamo ortam, censeret, ad pendendum tributum per eos cogi maxime odiosum habebant, praesertim si qui ex sua gente id muneris pro Romanis administrarent; tunc enimvero *publicani negotium postremum omnium malorum*³⁾ habebatur.

Φαρισαῖος. *Pharisaeus*.

Φαρισαῖον attenta vi originationis vocabuli (a verbo hebraeo *Pharaš*, *separavit*) idem synaxarium interpretatur quasi *divisum ac separatum* a plebe (*οἰονεὶ ἀποκεκομμένος τις δῆθεν*), atque inde, quod ad rem ipsam vocabulo subjectam, hominem qui puritatem, sanctimoniam *legisque cultum*

¹⁾ Ibid. legibus cit.

²⁾ *Τελώνης*, inquit synaxarium, ὁ τὰ τέλη ἀπὸ τῶν ἀρχόντων λαμβάνων καὶ δι' ἅκρην ἀδικίαν ὠνούμενος καὶ παρακερδαίνων ἐντεῦθεν.

³⁾ *Τὸ τελωνεῖν ἔσχατον κομιδὴ πάντων τῶν κακῶν*. Ita Theophan. *Ceram. homil.* 16. *de publicano et pharisaeo*: apud Migne. *Patr. gr.* t. 132, p. 359.

prae aliis singularem prae se fert (καὶ τῶν λοιπῶν ὑπερέχων τῇ γνώσει): ea ferme ratione qua *haeretici Cathari* „propter munditiam ita se nominarunt gloriantes de suis meritis ac mundiores se caeteris praedicantes“ ¹⁾.

Primo hoc die Dominico

διὰ τοῦτο τὸ ἔσχατον ἐν ἀδικίαις, καὶ τέλειον δὲ θεν ἀρετῆς ὁ σωτὴρ ἐν τῇ παραβολῇ παρατίθῃσιν. Οἶδε γὰρ ἐρεθίζειν πρὸς μίμησιν τὸ ἐκ τῶν κριτῶν παράδειγμα.

igitur, quod est postremum in vitiis quodque in virtute summum in hac parabola Dominus componit. Solet quippe exemplum ab eo ductum, quod in quaque re maxime excellit. ad imitationem animos irritare ²⁾.

Ἐπεὶ τοίνυν πρῶτον ὅπλον πρὸς ἀρετὴν μεταμέλεια καὶ ταπεινώσεις, καὶ αὖθις ἐμπόδιον μέγιστον ἀλαζονεία καὶ ἑπαρσις, τὴν παροῦσαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίου ἀξιόπιστον παραβολὴν πρῶτην πασῶν ἔκτιθέασιν (οἱ Θεοὶ πατέρες)· διὰ μὲν τοῦ φαρασαίου, τὸ τῆς ἀλαζονείας καὶ οὐσίσεως ἀποθέσθαι πάθος ἡμᾶς προτρεπόμενοι· διὰ δὲ τοῦ τελώνου πάλιν, τὸ ἐνάντιον τοῦ πάθους τοῦτου, τῆς ταπεινώσεως καὶ μετανόας ἀντιποιέσθαι.

Hanc parabolam autem ea de causa quadragesimalis temporis officiis a sanctis Patribus praefixam fuisse, tradit Nicephorus Callistus in synaxario, quod *publicani poenitentia et animi demissio ceu prima arma ad comparandam virtutem habeantur, maximum impedimentum contra ad eandem afferant pharisaei superbia atque gloriatio*, utut exactissima legis observatione fulta.

Graecis etiam Κυριακὴ τοῦ Τριψιδίου vocatur a libro ecclesiastico, in quo officium in ecclesiis eorum recitari solitum ab eo die ad sabbatum sanctum continetur. Ipsum librum vero ideo Τριψιδιον appellari monuimus tomo 1, p. LII, quia canones et hymni, quos complectitur, ut plurimum ternas

¹⁾ Ita s. Isidor. Hispal. relatus in corp. jur. can. C. Quidam 39. C. XXIV. q. 3.

²⁾ Theophan. l. c.

odas seu strophas non excedunt, in figuram, ut existimat Nicephorus Callist. l. c., sanctae et vivificae Trinitatis (εἰς τέττον, οἶμαι, τῆς ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος) a sanctis et deiferis Patribus excogitatas.

Triodii initium ex numero illorum dierum est, quorum sedem Paschalia graeca singulis annis accurate exhibent atque in Kalendariis juxta anni vices et dierum varietatem consignant, quemadmodum etiam annotatum reperies tomo 1, p. 2:

²⁸/₁₆ Ἰανουαρίου: Ἀρχεται τὸ Τριώδιον.

Hebdomada ante Dom. Septuagesimae.

Dominica publicani et pharisaei cum sequenti hebdomade Armenis est *Aratschavor-atz*, h. e. *praeviae abstinentiae, praeventium, praecedentium jejuniorum*: cujus nominis viciniam cum recentioribus vocabulis ἀρτζιβοίριον Graecorum et *hartiuri* Rumenorum facile deprehendes.

Ἑβδομάς προσφωνήσιμος ἦτοι τοῦ ἀρτζιβουρίου.

Ruthen. *zagalnicja* sive *sedmica zagalna* (ὁλοκληρωτικός); rumen. *hârti* sive *hîrti* sive etiam *hartiuri*.

Hebdomas, quae Septuagesimam antecedit, Graecis est *προσφωνήσιμος* sive *τῆς προσφωνήσεως*, alias etiam *προσφωνήσιμος* et *τῆς προσφωνῆς* dicta ¹⁾).

Nominis rationem affert Nicephor. Callist. in synaxario:

Ὡς περ γὰρ οἱ πρὸς τοὺς
σωματικοὺς πολέμους ἀπιέναι
μέλλοντες ὑπὸ τῶν στρατη-
γῶν τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν
προεχμανθάνουσιν, ὡς ἂν τὰ
ξίφη διακαθάραντες καὶ στιλ-
βώσαντες, καὶ τὰλλα πάντα
καλῶς διασκευασάμενοι, καὶ
πᾶν ἐμποδὼν ἐκ μέσου πε-

Quemadmodum enim, qui
ad corporeos conflictus pro-
gressuri sunt, a ducibus de
pugnae tempore praemonentur,
ut expurgatis ensibus illustra-
tisque, et reliquis omnibus com-
mode praeparatis et sublato e
medio quidquid impedimento
esse potest, certamina alacriter

¹⁾ Cfr. *Cateches. chronic.* n. 8 (inter opera s. Theodori Studitae) apud Migne, Patr. gr. tom. 99, pp. 1697—1698, ubi *hebdomada proclamationis* vertitur, a Card. Mai autem per errorem cum sequenti hebdomada Septuagesimae confunditur.

ποικίλεις, πρὸς τοὺς ἀγῶνας προθύμως ἐπαποδύσονται, καὶ τὸ πρὸς χρεῖαν περιποιήσονται· πολλάκις δὲ καὶ πρὸ τῆς σιβολῆς, καὶ λόγους, καὶ ἱστορίας, καὶ παραδείγματα αὐτοῖς ἐπιφέρουσιν, εἰς ζῆλον ὑπερεθίζοντες τὰς ἐκείνων ψυχάς, τὸν τε ὄκνον, καὶ δειλίαν, καὶ ῥαθυμίαν, καὶ ἄλλο εἴ τι κινδυνώδες ἀποτρεπόμενοι· οὕτω καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες προσαλπίζουσι τὴν ἐσομένην τῆς νηστείας κατὰ τῶν δαιμόνων παράταξιν, ὥς ἂν εἴ τι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν προκατεilhaμμένον πάθος, καὶ ἰὼν τῷ μακρῷ ἐργασάμενον χρόνῳ ἀποκαθάραντες· ἔτι δὲ, καὶ ὃ μὴ ἔχομεν τῶν ἀγαθῶν, σπουδάζαντες κτήσωμεν, καὶ ὥς φροσῆκον καθοπλισάμενοι, οὕτως ἔτοιμοι πρὸς τοὺς τῆς νηστείας ἀγῶνας χωρήσωμεν.

Dicitur ergo προσφωνήσιμος *praemonens*, *denuntians* hebdomas, quasi indicens subsecuturae Quadragesimae initium.

Nec dissimili ratione ἀρτζιβούριον, ἀρτζηβούριον vel ἀρτζοβούριον vocatur, quod, notante etiam Asseman. *Kal. Eccl. U.* tomo 6, p. 580, Armenorum dialecto *artziburium* (proprie *aratschavor*) quoque *nuntium* (*praevium*) significet ¹⁾.

De jejunio Ἀρτζιβούριον.

A primo hoc sensu translatum artziburii vocabulum est ad ipsum jejunium primae classis, quod Armeni ea hebdo-

¹⁾ Sic et Isaacus, Armeniae catholicus, saeculo 12, *obscurum artziburii jejunium dictum prosphonesimum* (τὴν ἐσχοτισμένην νηστείαν τοῦ ἀρτζηβουρίου τὴν λεγομένην προσφωνήσιμον) vocat *Orat. 3. contra Armenos*, *haeresi* 23, apud Migne, *Patr. gr.* tom. 132, pp. 1233—1234.

made sancte observant, neoterici Graeci autem, quos infestissimos Armenorum hostes fuisse perspicuum est, tamquam *abominandum* et *satanicum* exsecrantur.

Ἰστέον, ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ ἐφεξῆς ἐβδομάδι γίνεται κατάλυσις εἰς πάντα. Ita quidem recentiores Triodii et Horologii editiones Venetae, quibus consonat εἰδησις Typici CPolitani, editi an. 1874, cujus verba ita se habent p. 209: Δεῖ γινώσκειν, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ἐβδομάδι, διὰ τὴν τῶν ἑτεροφρόνων νηστείαν τὴν λεγομένην τοῦ ἀρτζιβουρίου, ἡμεῖς καθ' ἑκάστην καταλύομεν ὅπαντα; in antiquioribus editionibus autem rubrica legebatur his omnino concepta verbis:

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ἐβδομάδι νηστεύουσιν οἱ τρισκατάρτοι Ἀρμένιοι τὴν βδελυρὰν αὐτῶν νηστείαν τὴν λεγομένην τοῦ ἀρτζιβουρίου· ἡμεῖς δὲ καθ' ἑκάστην ἐσθίομεν τυρόν καὶ ὠά, ἀνατρέποντες τὸ ἐκείνων δόγμα τῆς τοιαύτης αἰρέσεως.

Sciendum est, hac hebdomade ter quaterque exsecrandos Armenos jejunium suum abominandum, quod artziburium vocatur, jejunare; nos vero quotidie caseum et ova comedimus, eorum dogma haeresimque refellentes.

Ita scilicet Magna ecclesia CPolitana tandem, Triodio hoc usa, haereses non docendo, sed comedendo evertere se gloriabatur!

De hoc Armenorum jejunio deque rationibus dogmaticae, quae illi a Graecis opponitur, *καταλύσεως*¹⁾ non una neque eadem apud omnes sententia est. Alii enim asserunt, Sergii cujusdam esse jejunium vel Argii²⁾, alii Ninivitarum³⁾, alii Adami e paradiso ejecti⁴⁾, alii Armeniae a s. Gregorio Illu-

¹⁾ Nos contraria iis facientes, inquit Balsamon, *Respons.* 52. ad interrogat. Marci, jejunium frangimus, ne videamur cum iis consentire (ἡμεῖς ἀντιπράττοντες τούτοις, καταλύομεν, ἵνα μὴ δόξωμεν ὁμοφρονεῖν αὐτοῖς) apud Migne, Patr. gr. tom. 138, pp. 999—1000.

²⁾ Cfr. Anastas. Caesarien. (al. s. Nicon.) περὶ τῆς δυσσεβοῦς θρησκείας τῶν κακίστων Ἀρμενίων, in Notis Cotelerii in *Constitutiones apostolicas*, apud Migne, Patr. gr. tom. 1, p. 657.

³⁾ Ita, praeter Anastas. Caesarien. l. c., Balsamon, in can. 69. Apostolorum, apud Migne, Patr. gr. tom. 137, pp. 177—178.

⁴⁾ Vide Anastas. Caesarien. l. c. et Isaac. Armen. catholic. capite mox afferendo, n. 4.

minatore baptizatae ¹⁾, alii Constantini Magni Romae a s. Silvestro suscepturi baptismum ²⁾; plerique omnes recentiores Graeci tandem, in Armenam gentem calumniosi, jejunium luctus esse comminiscuntur, propter canem Sergii episcopi a feris devorati sancitum, eoque nomine maxime detestandum atque execrandum.

Prae caeteris scriptoribus late hoc argumentum persecutus est Isaacus, Armeniae catholicus saeculo 12, *oratione 1. contra Armenios*, capite 14, quod inscribitur: *Περὶ τῆς σατανικῆς νηστείας τοῦ ἀρτζηβουρίου*: ubi prioribus omnibus sententiis rejectis (nn. 1—7), posteriorem hanc neoteriorum fabulam explicando artziburii jejunio *ληρών* accommodat ita scribens n. 8 ³⁾:

Ἀκούετωσαν τὰυτα πάντα
ψευδοπλάσματα τῶν ἀσεβῶν,
οἱ ψευδόχριστοι καὶ ψευδο-
δόδοξοι, οἱ τοῦτον τὸν ψυχο-
φθόρον Ἀρτζηβοῦρην μετὰ τῶν
αἱρετικῶν προθύμως νηστεύον-
τες· καὶ νοήτωσαν τὸν δόλον
αὐτῶν· ὅτι βδελυρά τίς ἐστιν
ἡ τοιαύτη τοῦτων νηστεία· ὅτι
Σέργιος τις, διδάσκαλος τῆς
Ἀρμενικῆς αἱρέσεως γενόμενος,
εἶχε κίνα καλούμενον οὕτω
Ἀρτζηβοῦρην. Ἀγροῖ δὲ ἡ λέ-
ξις τὸν προμηνύοντα. Τον-
τῷ μηνυτῇ καὶ σημάντορι τῆς
ἐπιδημίας αὐτοῦ πολλάκις ὁ

Audiant omnia haec im-
piorum fulsa figmenta, falsi
nominis Christiani ac falso exi-
stimati orthodoxi, qui cum
haereticis hunc animis exitio-
sum Artzeburem alacri animo
jejunant, ac eorum dolum co-
gitent, ut nimirum execran-
dum quoddam ejusmodi sit illo-
rum jejunium. Nempe Sergius
quidam, Armeniorum haeresis
magister, canem habebat sic
appellatum Artzeburem. Porro
ea vox *praenuntium* signifi-
cat. Utebatur saepenumero
Sergius eo adventus nuntio ac

¹⁾ Cfr. eund. Isaac., ibid. n. 5. Ita etiam vocabulum exponit s. Nerses, Clajensis, Armenorum patriarcha ab an. 1167 ad an. 1172, in *epistola*, quam absolutis cum Theoriano disputationibus dedit *ad Alexium*, Manuelis Comneni imperatoris CP. generum, apud Mai, vet. script. nov. coll. t. 6, p. 423.

²⁾ Cfr. Isaac. l. c., n. 6.

³⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 132, pp. 1203—1204. Et hic sane vehementer mirari subit, vel ipsum Leonem Allatium Isaaco caeterisque neotericis graecis propudiosam hujusce jejunii causam afferentibus ultro assentiri, atque haec, quae ex eodem auctore in textu nostro exscribimus, *docte atque accurate* ab eodem tradita esse affirmare n. 8.

Σέργιος ἐκέχριτο παρὰ δαίμονος ἐνεργουμένη, μέλλων ἐπιδημῆσαι τινι τῶν πολυχνίων, ἢ κωμῶν, ἢ χωρίων, ἐν οἷς ὄγκουν μαθηταί, καὶ μέτοχοι τῆς λύμης αὐτοῦ· καὶ ὅτε τὸν κύνα τοῦτον εἶδον, ἐξεχέοντο μετὰ τὴν μίαν ἡμέραν πρὸ μιλίων τινῶν εἰς ἀπάντησιν τοῦ διδασκάλου. Ποτὲ δὲ πρὸς τὴν συνήθη λειτουργίαν ὁ κύων ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ λύκων ἐβρώθη· καὶ μετὰ τὴν ἐπιστοῶσαν ἡμέραν ἐβάδισεν ὁ Σέργιος ἐφ' οἷς ἀπέστειλε τὸν κύνα. Μηδενὸς δὲ κατὰ τὸν τύπον προῦπαντήσαντος, ἐδεινοπαθήσε· καὶ ἐπιδημίσας αὐτοῖς, ἐπειδὴ μεμάθηκεν ὅτι οὐ παρεγένετο πρὸς αὐτοὺς ὁ πρίδρομος αὐτοῦ ὁ κύων, ἔπεμψεν εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ· καὶ διαγνοὺς αὐτὸν ἀπὸ τῆς τῶν ὁστέων εὐρέσεως, λυκόβρωτον γεγονότα, προσέταξε πᾶσι τοῖς Ἀρμενίοις νηστεῖν ὑπὲρ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, καὶ κατηφιᾶν καὶ σκυθροπάζειν ἐφ' ἡμέραις ὠρισμέναις κατ' ἐνιαυτόν· καὶ τὴν νηστείαν ταύτην Ἀρτζιβούριον ὠνόμασαν. Βδελυκτάσθωσαν ταῦτα καὶ ἀποστραφίτωσαν, ὀρῶντες καὶ νοοῦντες ὅτι, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν αἵρεσιν μεγάλην καὶ βδελυράν, διὰ τοῦτο οὕτως αὐτὴν μεγαλύνουσιν οἱ παμπόνηροι.

indicatore, daemone ipsum agente, cum in oppidum aliquod, aut urbem, vel locum venturus esset, ubi ejus discipuli, ac haeresis infecti lue habitarent: eumque illi canem vidissent, postridie ad aliquot millia obviā magistro effusi procedebant. Porro contigit, ut canis quandoque emissus ad solitum munus, a lupis devoraretur; inque crastinum profectus est Sergius, quo canem destinarat. Quum autem nemo, ut lex erat, obviā processisset, graviter tulit: veniensque ad eos, ubi cognovit ejus praecursorem catellum minime advenisse, misit qui eum requirerent: exque inventis ossibus a lupo devoratum cognoscens, Armeniis omnibus praecepit, ut statutis quotannis diebus, pro ejus morte jejunarent, ac tristes luctum agerent, idque jejunii appellavit Artzeburem. Detestentur haec et adversentur, qui idcirco quod sit magna haeresis ac exsecranda, eam adeo pessimi se magnificare videant intelligantque.

Sed jam circa vocem ἀρτζιβούριον conjecturis lusum abunde. Rejectis igitur sequiorum Graecorum nugis, vera sen-

tentia haec est, ut praevia ista abstinencia vulgo *jejunium s. Sergii*, interdum etiam *jejunium Ninivitarum* a duabus commemorationibus festivis hac hebdomade fieri solitis nuncupetur; sabbatum enim in s. Sergii τοῦ στρατηλάτου memoria honoranda servant Armeni, praecedentem feriam VI. vero poenitentiae Ninivitarum recolendae sacrarunt: quo in ritu etiam cum Syris, Chaldaeis, et ultimi Orientis accolis omnino conveniunt.

Lectio catechesium s. Theodori Studitae.

A Dominica publicani et pharisaei catecheses s. Theodori Studitae in monasteriis ecclesiae orientalis legi, e Card. Lewicki enotavimus tomo 1, p. 322 confirmatumque videmus tum apud L. Allat. *de Dom. et hebd. Gr.* n. 9 tum ex ipsa rubrica diei¹⁾. Huc spectat Ὑποτύπωσις καταστάσεως τῆς μονῆς τῶν Στουδίου, inter consuetudines Studitarum attentam catechesium auditionem referens § 16:

Τῶν ἀδελφῶν νίσταμένων με-
τὰ πάσης εἰλαβείας, μετὰ τὴν
ἀπόλυσιν τοῦ ἡθροῦ ἀναγι-
νώσκεται ἡ κατήχησις τοῦ θεο-
φύρου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώ-
ρου²⁾.

*Astantibus cum omnimoda
devotione fratribus, post ab-
solutum matutinum legitur ca-
techesis deiiferi Patris nostri
Theodori.*

Quoniam s. Theodorus praecipue sermonibus suis cate-
cheticeis

καλῶς τὸ πιστεῦν ἐν ἀττῇ ποι-
μιον ὁδηγῶν, καὶ ἐπὶ νομῶς
σωτηρίους ποιμαίνων³⁾,

*sibi commissi gregis praecla-
rus rector et ad salutaria
pascua ductor exstitit,*

*ut hisce lector, et tu ipse divitiis quadantenus fruaris, ex
eis unum saltem tibi pro temporis ratione describere operae
pretium judicavimus⁴⁾,* quem nimirum ad discipulos habuit

¹⁾ Liqueat igitur falli Card. Mai, dum hanc lectionem Dominica Septuagesimae incipere scribit in *notis* ad locum τῆς ὑποτυπώσεως jam citandum; Dominica publicani et pharisaei scilicet cum ea, quae proxime subsequitur, iterum confusa.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom 99, pp. 1709—1710.

³⁾ Ita Menae ad 11. Novemb.

⁴⁾ Haec praefatus, ex scriptis s. Theodori, *ad haec tempora divini-
tus custoditis*, selecta quaedam capita exhibet Baronius ad an. 814.

Dominica τῆς ἀπόκρεω. Ad illum diem itaque magnum confessorem loquentem audias infra pp. 34—35.

Alleluja clausum hoc Sabbato signatur in libris ritualibus Ecclesiae latinae, quod hoc canticum a vesperis hujus diei cantari desinat, de quo ritu cras plura dicemus, quum lectionem s. scripturae proposuerimus.

Κυριακὴ τοῦ ἀσώτου. *Dominica Septuagesimae.*

Slav. *Nedělja bludnago syna*, sive o *bludnom syně*; rumen. *Dominec'a curvariului*, sive *filiului retacitu*.

Dominica 9. ante Pascha apud Graecos.

Dominica Septuagesimae Graecis est κυριακὴ τοῦ ἀσώτου, subaudi νότ, *Dominica filii prodigi*, quod eo die de illo legatur evangelium ex Lucae capite 14.

Ἄσωτος autem κατὰ ἐκθλίψιν τοῦ σ στοιχείου, *per elisionem elementi σ*, ut Clemens Alexandrinus ait *Pædagog.* l. 2. c. 1, dicitur quasi ἄσωστος¹⁾, *qui servari seu sospitari nequit, homo perditus, dissolutus, luxuriosus, prodigus*; consentitque Suidas in *Lexic.* ἄσωτος interpretando ὁ ἐξώλης, ὁ σώζεσθαι μὴ ὀφείλων²⁾, *perditus, qui servari non potest*, a verbo σώζω, pro quo poetis particulare est σώω, *sospito, incolumem praesto, servo*³⁾. In jure vero ἄσωτος

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 8, p. 389.

²⁾ Vetus scholiastes in Sophoclem, Ajacis v. 190, expressius habet: σώζεσθαι μὴ δυνάμενος. Cf. edit. Brunck. t. 1, p. 404.

³⁾ Dissimilia his non sunt, quae recentiores grammatici de vera nominis origine et ratione multis tradunt, deducto nimirum vocabulo a radice σώς (contract. ex σώος sive σός), *salvus, incolumis, sospes, sanus*; ut adeo ἄσωτος ad literam ipsa sit germanica vox *heillos*, h. e. *alienus a salute*. Vide quos in priori operis parte, p. 55, ad usus academicos jam contulimus grammaticos Benfey, t. 1. pp. 360—361; Pott, t. 1, p. 554, et t. 2. (2), p. 310; ac consule etiam sedulas curas, quas eidem investigationi ultimus impendit Curtius, *Grundzüge der griech. Etymologie*, edit. 4. Lipsien. an. 1873, p. 382, notaque eundem inter alia docere, vocis radici rectius esse subscribendum σ (σφζω).

eiusdem omnino potestatis est ac vocabulum latinum *prodigus* ¹⁾, seu homo qui est nimius in usu rei familiaris, profundendo pecuniam in epulas, ludos, venationum apparatus aliasque res viles ac futiles, quae nullius sunt pretii. Cfr. Imperatoris Leonis Philosophi constit. nov. 39, apud Migne, Patr. gr. t. 107, p. 512.

Parabolam *de filio prodigo* ideo a sanctis Patribus statim post evangelium *de publicano et pharisaeo* positam fuisse discimus ex synaxario diei, ne peccatores *gravissimorum criminum sibi consci* (πολλὰ τῶν ἀτόπων ἑαυτοῖς συνειδότες), *propterea omni abjecta, ruant exinde in malorum praecipitia* (εἰς βυθὸν οὕτω κακῶν ἀποπεσόντες, πρὸς ἀπύγνων ἐρχονται), sed conspecta *infinita Dei misericordia* (τὰ φιλάνθρωπα καὶ ὑπεράγαθα τοῦ Θεοῦ σπλάγγνα), in spem salutis erecti, exemplo filii prodigi *ad contritionem et poenitentiam* (εἰς μετάνοιαν τε καὶ μεταμέλειαν) redeant.

Dominica 9. ante Pascha apud Latinos.

Dominica Septuagesimae seu *in Septuagesima*. Quadragessimam tres Dominicae praecedunt, quarum prior vocatur *Septuagesima*, altera *Sexagesima*, ultima *Quinquagesima*. Cur autem *dominici dies ante quadragesimale jejunium sic appellantur, diversa multorum opinio est*. Ita Rabanus Maurus, *Instit. cler.* l. 2, c. 34 ²⁾, confirmantque variorum de rationibus harum appellationum disputationes, ut ecce Alcuini et Caroli M. in epistolis ea de re scriptis ³⁾, Amalarii, *de ecclesiast. offic.* l. 1, c. 1 ⁴⁾; s. Ivonis Carnot., *serm.* 12 ⁵⁾; Ruperti Tuitien., *de divin. offic.* l. 4, cc. 1—4 ⁶⁾; Belethi, *Rational. div. off.* cc. 77—78 ⁷⁾; Durandi *Ration. divin. offic.* l. 6. cc. 24 seqq., aliorumque scriptorum,

¹⁾ Cicero ipsam vocem ἄσωτος pluries latine (*asotus*) usurpat, ut ecce *Fin.* II. 7, 8; *Nat. D.* III, 31.

²⁾ Apud Migne, Patr. lat. t. 107, p. 346.

³⁾ Ibid. tom. 100, pp. 259 seqq.

⁴⁾ Ibid. tom. 105, pp. 993 seqq.

⁵⁾ Ibid. 162, pp. 577 sqq.

⁶⁾ Ibid. t. 170, pp. 87 seqq.

⁷⁾ Ibid. t. 202, pp. 81 seqq.

quos magno numero adducit Ferd. Tetam. in *Diario*, t. 1, tract. 2, l. 3, e. 1.

De nomenclatura trium Dom. Septuagesimae, Sexagesimae, Quinquagesimae.

In tanta originis praedictorum nominum obscuritate haec caeteris probabilior conjectura videtur, quam praeter alios idem Tetamus tradit l. c., denominationes *Septuagesimae*, *Sexagesimae*, *Quinquagesimae* repetendas esse a veteri apud nationes christianas varietate incipiendi solemne jejunium quadragesimale, vel hebdomada una ante Quadragesimam, vel duabus, vel tribus etiam: aliis scilicet jejunium sabbati in Quadragesima minime servantibus, et in supplementum dierum sabbatinorum et dominicorum in Sexagesima et Quinquagesima jejunantibus; aliis jejunium quadragesimale ad diem palmarum finientibus ac magna hebdomada proprium jejunium servantibus propter Domini passionem; aliis tandem alia methodo dies 40 computantibus ac jejunium quadragesimale a Septuagesima auspicantibus. Qua de re legis quae ex Socrate, Sozomeno aliisque auctoribus disputat Binterim, *Denkwürdigkeiten*, tom. 5, part. 2, pp. 46 seqq.

Ex hac opinione igitur causa appellationis harum Dominicarum non ex mystico aliquo dierum numero est repetenda, sed vero ex eo, quod quum Dominica, qua solemne quadragesima dierum jejunium in Ecclesia Romana inchoabatur, dicta jam fuisset *Quadragesima*, seu *Dominica prima Quadragesimae*, praecedentes Dominicae, a quibus idem jejunium apud alias nationes ducebatur, nuncuparentur *Quinquagesima*, *Sexagesima*, *Septuagesima*, pro varia anticipatione capitis jejunii. — Juris sacri interpretibus haec sententia probatur c. *Quadragesima* 5. *Dist.* 4, ubi praemissae communi doctrinae *sex esse septimanas Quadragesimae*, subjicitur, propter *additam septimam hebdomadam vocatum esse hoc spatium Quinquagesimam*.

Quoniam vero tres illae hebdomadae *Septuagesima*, *Sexagesima* et *Quinquagesima* exordium suum a jejunii quadragesimalis anticipationem acceperunt, in multis illi in Officio et Missa aequiparantur, totumque hunc ritum tanquam praeludium

solemnissimae observantiae quadragesimalis retinuit Ecclesia latina. Propterea a primis Vesperis Dominicae Septuagesimae deponitur *Alleluja*, omittuntur item cantica laetitiae; unde non dicitur *Te Deum* in Officio dominicali et feriali usque ad Pascha.

Mysticum appellationis sensum ex antiquorum traditione expositurus Amalarius, *Septuagesima*, inquit l. c., *computatur secundum titulationem Sacramentarii et Antiphonarii novem hebdomadibus ante Pascha Domini et finitur post Pascha Domini in septima sabbati. Die dominico habet initium et in sabbato finem.*

Postquam deinde ostendit, per hos septuaginta dies septuaginta annos captivitatis populi Dei in Babylone significari, ita pergit: *Agimus dies septuaginta, ut captivis in peregrinatione luctus poenitentiae convertatur in gaudium in resurrectione Domini; in resurrectione per sex sequentes dies perseveramus usque ad plenam Septuagesimam.*

Miserae conditionis suae in captivitate hujus saeculi memor, ingemiscens Ecclesia introitum Missae in Septuagesima incipit: *Circumdederunt me gemitus mortis*; expleta vero mystica 70 dierum periodo, nimirum sabbato ante Dominicam in Albis, quasi durae servitutis jugo a filiis suis depulso, Missam exorditur a memorabilibus verbis: *Eduxit Dominus populum suum in exultatione, alleluja; et electos suos in laetitia, alleluja, alleluja.*

Depositio cantici Alleluja.

A Dominica Septuagesimae Latini solitum laetitiae canticum *Alleluja* dimittimus ob moestam memoriam lapsus protoplasti, qui eo die in Ecclesia recitatur. *Peccato veteris hominis scilicet a conventu angelicae jubilationis expulsi in hujus miserae vitae Babylonem, super flumina ejus sedemus et flemus, dum recordamur illius Sion, in qua Deum decet hymnus: idcirco a Septuagesima Alleluja novem hebdomadis intermittimus, scilicet usque in Pascha, ubi Christus resurgens a mortuis tristitiam nostram in gaudium vertit et Alleluja nobis reddit.* Haec in corpore juris sacri Can. *Hi duo* 55. *Dist. 1. de Cons.* In fonte vero rationem hanc reddit intermissi Alle-

luja canonis auctor Humbertus Cardinalis: *ornamenta et delicias divitis linguae tempore Quadragesimae deponentes, pauperrimum habitum nostrae linguae nobis imponimus, et stulti facti propter Christum nihil nos scire judicamus, nisi ipsum crucifixum; . . . tamquam idiotae vix audemus vel in nostro idiomate interpellare Deum; et tamen omnem creaturam ad laudem Dei die noctuque invitamus, sed patria voce tantum* ¹⁾).

De singularibus caeremoniis *claudendi* seu *sepeliendi Alleluja* variis in locis olim adhiberi solitis praeter alios agit Du Cange, *Glossar. lat. h. v.* Nullibi vero honorificentius vale illi dictum est, quam in ecclesia Antissiodorensi, ubi ejus dimissioni integrum officium erat consecratum, quod locum tenuit officii Dominicae Septuagesimae a primis Vesperis ad Laudes saltem Dominicae. Ex eo hic fragmentum ex Vesperis cum uno alterove Responsorio Noct. adscribendum censuimus, quo cupidi sacrorum rituum juvenes ipsi videant, quam ratione majores nostri omni ope et opera enixi sint, molliorem illum dolorem caeterosque pietatis sensus huic temporis proprios excitare ac fovere.

Allelujaticum Officium

Sabbato in Septuagesima.

Ad Vesperas.

Antiph. Alleluja, Alleluja, Alleluja.

Hymnus.

Alleluja dulce carmen,	Alleluja laeta Mater
Vox perennis gaudii.	Concinis Jerusalem;
Alleluja laus suavis	Alleluja, vox tuorum
Et choris coelestibus,	Civium gaudentium;
Quam canunt Dei manentes	Exules nos flere cogunt
In domo per saecula.	Babylonis flumina.

¹⁾ Migne, Patr. lat. tom. 143, p. 968. — Sexcenta hujus generis tum antiqua tum recentia loca afferri ex variis auctoribus possent, nisi commentarii brevitatis impedimento esset. Tu ipse prae caeteris consule Ferd. Tetam, l. c., nn. 2—5, ubi totam hanc materiam ex meliorum doctorum sententia solide pertractatam invenies.

Alleluja non meremur	Unde laudanda precamur,
In perenne psallere,	Te, beata Trinitas,
Alleluja vox reatus	Ut tuum nobis videre
Cogit intermittere;	Pascha des in aethere,
Tempus instat quo peracta	Quo tibi laeti canamus
Lugeamus crimina.	Alleluja perpetim. Amen.

✠ Vespertina Oratio, etc.

Ad Magnificat. Antiph.: Mane apud nos hodie Alleluja, Alleluja; et crastina die proficisceris Allel., Allel., Allel. Et dum ortus fuerit dies, ambulabis vias tuas Allel., Allel., Allel. Allel.

Oratio.

Deus, qui nos concedis Allelujatici cantici deducendo solemnia celebrare, da nobis in aeterna beatitudine cum sanctis tuis Alleluja cantantibus perpetuum feliciter Alleluja posse cantare. Per Dominum.

Responsor. 8. Alleluja, sola tenes principatum in conspectu Domini, propterea revertere in thesauros tuos, te benedicant angeli; * Quia placuisti Domino, Allel., Allel. ✠ Angelus Domini bonus comitetur tecum, et bene disponat itinera tua. * Quia.

Responsor. 5. Angelus Domini bonus comitetur tecum, Alleluja, et bene disponat itinera tua: * Ut iterum cum gaudio revertaris ad nos, Allel., Allel. ✠ Multiplicentur a Domino anni tui, per viam sapientiae incedas: * Ut iterum.

Sed et Orientales hoc tempore, quamvis alia de causa, Alleluja cantando non nihil temperant. Δεῖ γινώσκειν, inquit Triodion, ὅτι ἐν τῇ παρούσῃ ἑβδομάδι τῇ πρὸ τῆς ἀπόκρεω Ἀλληλοῦϊα οὐ ψάλλομεν. Ὡσαύτως ποιοῦμεν καὶ τῇ ἑβδομάδι τῆς τυρινῆς, ἕνεκ τῆς τετάρτης καὶ τῆς παρασκευῆς ἐν ταύταις γὰρ ψάλλομεν Ἀλληλοῦϊα, ποιῶντες μετανόιας καὶ νηστείαν προσέτι, εἰ μὴ τύχη ἐν αὐταῖς ἡ ἑορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα τύπον.

Hac hebdomade igitur *per quam plerique*, s. Theodoro Studita teste, *helluantur vinoque bacchantur*¹⁾, ea omitti jubet rubrica, quae propria sunt jejuniorum, canticum *Alleluja* scilicet et μετάνοια seu *prostrationes*. Quem ritum ecclesiae orientalis, a Latinorum more diversum, recentiores Horologii editores copiose explicant, Venetus pp. 16—17, Atheniensis pp. 14—15, in nota scilicet ad illud: *Εἰ μὲν ἔστιν Ἀλληλοῦϊα*: quam, quia etiam Paschali cantico

¹⁾ Κατεχ. ν'. , ὁηθεῖσα τῇ παρασκευῇ τῆς ἀπόκρεω, apud Migne, Patr. gr. t. 99, p. 575.

illustrando idonea est, operae pretium fuerit hic adscripsisse, in-explicitam tamen brevitatis et exercitationis causa.

Ἡ λέξις Ἀλληλοῦῖα, Ἑβραϊκῇ ὁδοῦ, μεθερμηνεύεται Ἑλληνιστί· Αἰνεῖτε τὸν Κύριον. Μετεχειρίζοντο δὲ αὐτήν, ὡς σημεῖον χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐπιρώνημα, εἰς χαρμωδύνας περιστάσεις, αἰνούντες τὸν Θεὸν καὶ εὐχαριστοῦντες διὰ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ὡς γίγνεται δῆλον ἐκ τῆς ὑποθέσεως πολλῶν Ψαλμῶν, εἰς οὓς ἡ λέξις αὕτη ἐπιγράφεται. Ἐτι δὲ καὶ ἐξ ὧν ὁ Τωβιτ λέγει περὶ τῆς μετὰ τὴν ἄλωσης οἰκοδομηθησομένης πάλιν Ἱερουσαλὴμ, ὅτι τότε πᾶσαι αἱ ῥῆμαι αὐτῆς ἐροῦσιν· Ἀλληλοῦῖα (ἢ 18). Πρὸς τοῦτοις καὶ ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου, ὅς τις, μετὰ τὴν πτώσιν καὶ τὸν ἀφανισμόν τῆς μουσικῆς Βαβυλῶνος, ἤκουσε φωνὴν μεγάλην ἐν τῷ ὄρανῳ, λέγουσαν συνεχῶς· Ἀλληλοῦῖα (ἢ 2, 20—21, 18. 1—6). Ἡ καθ' ἡμᾶς ὁμῶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία μεταχειρίζεται αὐτήν, οὐ μόνον εἰς λαμπράς καὶ χαρμωδύνας ἡμέρας, ὡς εἰς τὰ Ἀντίφωνα, φέρ' εἰπεῖν, τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν, Σῶσον ἡμᾶς . . ψάλλοντίς σου· Ἀλληλοῦῖα· ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ τῆς καθ' ἐκάστην ἡμερονομικίου ἀκολουθίας. Πλεονάζει δὲ μάλιστα ἡ λέξις αὕτη εἰς τὰς νεκρωσίμους τελετὰς καὶ τὸς πενθίμους τῶν νηστειῶν ἡμέρας¹⁾, ὅτε καὶ ἐν τῷ Ἑσπρινῳ, ἀντὶ τοῦ συνήθους Προκειμένου, καὶ ἐν τῷ Ὁρθρῳ, ἀντὶ τοῦ Θεοῦ Κύριος, ψάλλεται· Ἀλληλοῦῖα. Περὶ τοῦτου οὖν τοῦ Ἀλληλοῦῖα λέγει ἐνταῦθα καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἡ τυπικὴ διάταξις ὅτι, Εἰ μὲν ἔσιν Ἀλληλοῦῖα, τουτέστιν, ἐὰν ὑπάρχῃ νηστεία, ἐὰν μὴ ψάλλῃται Θεὸς Κύριος, ποιούμεν τὰς μεγάλας μετανοίας· εἰ δὲ μὴ, κτλ. Σημείωσον δέ, ὅτι ἡ Ἀντικὴ Ἐκκλησία, ἀπ' ἐναντίας τῶν ἐθίμων τῆς καθ' ἡμᾶς, πρὸ πολλοῦ ἀπηγόρευσε καὶ τὸ Ἀλληλοῦῖα, εἰς τὰς νηστίμους ἡμέρας, καὶ τὰς πενθίμους τελετὰς, καὶ περιώρισεν αὐτὸ εἰς μόνας τὰς χαρμωδύνας, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ὅτε καὶ πολλάκις ψάλλει αὐτό, ὡς ἡμεῖς τὸ· Χριστὸς ἀνέστη· καὶ πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς, συναναπαύμενοι καθ' ὁδόν, τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, εὐχονται ἀλλήλοις διὰ τοῦ προσερχήματος· Καλὸν Ἀλληλοῦῖα. ὥσπερ ἡμεῖς οἱ ὁρθόδοξοι διὰ τοῦ θριαμβευτικοῦ· Χριστὸς ἀνέστη.

Quoniam tamen ex sequioribus Graecis erant, qui diversum hunc cantici usum Latinis vitio verterent²⁾, non abs re fuerit, uno saltem antiquiori testimonio allato ostendere, quomodo Occidentales in antecessum jam usum suum adversarii probarint. Audiatur ergo Joannes S. R. E. diaconus, de vera indole hujus aliorumque similium ecclesiasticae disciplinae capitum ita scribens saeculo quinto³⁾:

Illud etiam quod interrogare dignatus es, cur Alleluja usque ad Pentecosten in Ecclesia decantatur, scire vos convenit, alia

¹⁾ De more Graecorum per Quadragesimam et in funeribus canticum Alleluja saepius frequentandi videatur Goar., *Enchol.* pp. 174 et 435.

²⁾ Conferri ea de re potest Card. Humbertus, *Adversus Graecorum calumnias*, n. 57, apud Migne, Patr. lat. tom. 143, p. 968.

³⁾ *Epist. ad Senarium*, n. 13, ibid. tom. 59, p. 406.

esse in fide catholica, quibus per totum mundum omnis Christianus adstringitur, veluti est auctoritas Novi ac Veteris Testamenti; alia rursus esse instituta Patrum, a quibus nulli licet catholico deviare, veluti Nicaeni canones, et si quid hujusmodi est; itemque alia esse, quae unaquaeque Ecclesia tanquam propria retinet et a suis majoribus tradita sibi custodit, quae salva fide et pace catholica cum alterius regionis non observat Ecclesia, ut est Romana, quae sabbatis omnibus jejunit, quod orientalis facere non videtur; vel quod hic septem altaria componuntur, quod alibi nullus attentat; et rursus fiant alia alibi, quae hic fieri non probantur. Haec autem omnia ita diversis ecclesiis diverso modo fiunt; ut tamen omnes illius reginae vestem faciant, de qua dictum est: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate (Psalm. 44. 10). Nihil ergo moveat, quum videntur hic aliqua in Dei laudibus fieri, quae alibi alio modo fieri comprobantur. Sive enim usque ad Pentecosten *Alleluja* cantetur, quod apud nos fieri manifestum est¹⁾, sive alibi toto anno dicatur; laudes Dei cantat Ecclesia. Sed reservatur aliquid apud nos paschali reverentiae, ut majoribus gaudiis et quasi mentibus innovatis ad laudem Dei recurat affectus; propter quod *Alleluja* latino sermone *Laudate Dominum* dicitur. Quanquam et aliis verbis id quotidie populorum vox dicentium resonet: *Laudate Dominum de coelis, laudate eum in excelsis* (Psalm. 148, 1). Itemque: *Laudate Dominum. omnes angeli ejus* (ibid. 2). Et iterum: *Laudate Dominum omnes gentes* (Psalm. 116, 1). Semper ergo, quum Deus quoquo modo fidei corde laudatur, *Alleluja* cantatur.

Ἑβδομάς τῆς ἀπόκρεω. *Hebdomada Septuagesimae.*

Feria II. post Dominicum hunc diem τοῦ ἀσώτου initium est ἑβδομάδος τῆς ἀπόκρεω, ejus dies ultimus habetur Dominicus proximus, quem κυριακήν τῆς ἀπόκρεω vel τῆς ἀποκρεωσίας appellant, nomine ex re indito, quod nimirum ab hoc die Graeci carne abstineant, qua utique laute per hanc hebdomadam, exceptis tamen feriis IV. et VI., vesci solent²⁾: unde et recentiorum Graecorum ortum verbum ἀποκρεῖω pro *comissor, epulis indulgeo*.

¹⁾ S. Gregorius M. demum constituit, ut extra id tempus, quod continetur Septuagesima et Pascha, Alleluja diceretur. (Brev. Rom. d. 12. Mart.)

²⁾ Graecos jam a feria II. hujus hebdomadis a carnibus abstinere, error est, qui ex Guéranger (*Année lit., Carême*, p. 31, ed. 3) transit in *Kirchenlexikon* s. v. Fastenzeit, t. 4, p. 1262, ed. 2.

Feriarum IV. et VI. jejunium, canone 69. Apostolorum praescriptum, praetermittere non licere, expresse quoque monet novum Typicum CP. an. 1874 proposita hac rubrica: Τῇ τετάρτῃ καὶ τῇ παρασκευῇ τῆς ἀπόκρεω ἐν τῇ τραπέζῃ ξηροφογία, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας τετάρτας καὶ παρασκευὰς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ κτλ.

Sabbatum ante Sexagesimam.

Ψυχροσάββατον, σάββατον τῶν ψυχῶν sive τῶν κεκοιμημένων.

Slav. *Subbota o usopdich*, sive *zadušnaja subbota*: rumen. *Sambat'a strabuniloru*, vulgo *Sambat'a mortiloru*; arab. *Sibt el-emrât*.

Sabbato hujus hebdomadis officium celebratur omnium fidelium defunctorum, quod Triodium ita annuntiat:

Τῇ σαββάτῳ πρὸ τῆς ἐπύκρεω μνήμην ἐπιτελοῦμεν πάντων τῶν ἐπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν.

Sabbato ante Dominicam τῆς ἀπόκρεω memoriam facimus omnium a saeculo defunctorum orthodoxorum Christianorum, patrum et fratrum nostrorum.

In Horologiis austriacis quoque signatur slav. *V subbotu mjassopustnuju. Pamjat vsëch ot vëka usopdich pravoslavnych Christian*; rumen. *Inambat'a lasatului de carne Amentirea parentiloru si fratiloru nostri celoru dein veci adormiti*.

Communis utrique Ecclesiae est commemoratio omnium fidelium defunctorum, quamvis ea non uno eodemque die servetur. Ut in Ecclesia latina solemnitatem omnium Sanctorum exciperet, id ordo ipse officiorum ecclesiasticorum exigere videbatur; multi enim, inquit Amalaris de ordin. Antiphonarii, c. 65, *transierunt de praesenti saeculo, qui non illico Sanctis conjunguntur, pro quibus solito more officium agitur*¹⁾; ut vero apud Graecos hoc tempore fieret, id inde venisse ex synaxario discimus, quod hanc ἀκολουθίαν et cum crastino officio intime cohaerentem et fidelibus ad solemne jejunium praeparandis aptam viderent. En synaxarii verba:

¹⁾ Apud Migne, Patr. lat. t. 105, p. 1306.

Ἐπειδὴ τινες ὄωρον πολλάκις ἐπὶ ξένης ἐπέστησαν θάνατον, ἐν θαλόσῃ τε καὶ ἀβάτοις ὕρεσι, κρημνοῖς τε καὶ χάσμασι, καὶ λοιμοῖς, καὶ λιμοῖς, καὶ πολέμοις, καὶ ἐμπρησμοῖς, καὶ κρημνοῖς, καὶ ἄλλως παντοίους θανάτους ἐπομενηκότες, ἴσως δὲ, καὶ πένητες ὄντες καὶ ὑποροὶ, καὶ τῶν νενομισμένων ψαλμωδιῶν καὶ μνημοσύνων οὐκ ἔτυχον φιλανθρώπως οἱ θεῖοι Πατέρες κινούμενοι, κοινῶς μνείαν τοῦτων ἀπάντων τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ποιεῖσθαι ἐθέσπισαν, ἀπὸ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων διαδεξάμενοι, ἵνα καὶ οἱ μὴ τῶν νενομισμένων ἀνὰ μέρος, διὰ τινος συμβάματος τετυχηκότες, τῇ νῦν κοινῇ μνείᾳ ἀγκεῖνοι περιλαμβάνονται· δεικνύντες, ὥς καὶ τὰ ἐπὲρ αὐτῶν γινόμενα μεγάλῃ αὐτοῖς προξενεῖ τὴν ὠφέλειαν. Καθ' ἓνα μὲν οἷον τρόπον οὕτως ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία μνείαν ἐπιτελεῖ τῶν ψυχῶν. Δεύτερον δέ, ἐπειδὴ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν θεῖναι τῇ ἐπαύριον ἐμελλόν, ἀρμοζόντως καὶ τῶν ψυχῶν μνημονεύουσιν· ὥσανεὶ τὸν φοβερόν κριτὴν καὶ ἀπαράλογιστον ἰλεοῦμενοι, τῇ συνήθει πρὸς αὐτὰς χρῆσασθαι συμπαθείᾳ, καὶ τῇ ἐπηγγελημένῃ ταύτας κατατάξαι τρυφῇ. Ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἐξορίαν οἱ Ἅγιοι μέλλοντες τῇ ἐσομένῃ ἐκθεῖναι κυριακῇ, ὥσπερ τινα κατὰπανσιν προσεπινοοῦσι, καὶ τέλος πάντων τῶν καθ' ἡμᾶς διὰ τῆς παροίσης νῦν καταστάσεως, ἢ ἐκείθεν ὥς ἀπ' ἀρχῆς ἄρξονται· τὸ γὰρ ὕστατον τῶν παρ' ἡμῖν πάντων, ἡ τῶν βεβιωμένων παρὰ τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ ἔσται ἐξέτασις· καὶ ἵνα τοῖς ἀνθρώπους διὰ τούτων φοβήσαντες, πρὸς τοὺς τῆς νηστείας ἀγῶνας ποιήσωσιν εὐχερεῖς.

Triodium Officio subjungit εἵδησιν:

Ἄτις ἡ ἀκολουθία γίνεται Hoc Officium eadem prov-
ἀπαρallάτως καὶ ἐν τῷ σαβ- sus ratione quoque fit sabbato
βάτῳ τῇ πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς. ante Pentecosten.

Quod praemonimus tomo 1. p. L, justa reprehensione non carere Nicephorum Callistum, quod antiqua Triodii officia variis haeresibus aspersis depravarit ac tantum non corruerit, id ipsum in hujus diei synaxarium cadit. In eo enim duos errores ¹⁾ proponi videmus, qui quantum a veritate catholica

¹⁾ Quodsi jam valde dolendum putabis, errores in multas Triodii versiones austriaco-hungaricas tum slavicas (Viennensi a. 1855 non excepta) tum rumenas (Cibinienses omnes) transiisse, multo vehementius etiam miraberis, earundem usum in plures nostrates ecclesias graeco-catholicas ir-

abhorreant, primus quisque tractatus ἑσχατολογικός demonstrat. Et initio quidem contra dogma de aeternitate poenarum inferni expresse docetur, mortuis infidelibus et peccatoribus, licet impenitentibus, proficuas esse sanctorum preces, ut adeo iis recreari ac saepe etiam ab aeternis, ad quas jam erant condemnati, poenis omnino liberari possint. Accipe ipsa synaxarii verba (ex edit. Venet. an. 1870, p. 17):

Ὅτι δὲ ὠφελεῖ τὰς ψυχὰς τὰ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμενα, δῆλον μὲν καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸν ἅγιον Μακάριον ἱστορίας. Ὅς ἀνδρὸς ἀσεβοῦς Ἑλληνης ξηρὸν κρᾶνιον, κατὰ τὴν ὁδὸν παριῶν, εὐρηκὼς ἤρετο, εἰ τινὰ ποτε ἐν ἡδῇ παραμυθίας αἰσθησὶν ἔχουσι; Τὸ δὲ ἀπεκρίνετο, πολλὴν αὐτοῦς ἔχειν ἄνισιν, ἥνκα ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐχῇ, πάτερ, εἰπόν. Ἦν γὰρ τοῦτο ποιῶν ὁ μέγας καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ, μαθεῖν ἐπιέμενος, εἰ ὠφελεῖα τις τοῖς προκεικοιμημένοις ἐντεῦθεν ἐγίνετο. — Ἀλλὰ καὶ Γρηγόριος ὁ Διάλογος διὰ προσευχῆς τὸν βασιλέα Τραϊανὸν σέσωκεν, ἀκούσας παρὰ Θεοῦ, μὴ ἄλλοτε ποτε αὐτὸν ὑπὲρ ἀσεβοῦς δεηθῆναι. — Καὶ μὴν καὶ

Res a sanctis pro animabus gestas illis proficuas esse, multis aliis, sed praecipue ex historia¹⁾ illa, quae de s. Macario narratur, perspicuum est. Hic siquidem infidelis hominis gentilis²⁾ exsiccata calvariam praeteriens in via adinventam interrogavit, si quam in inferno consolationem persentiscant? Illa respondit, summo pere se recreari, quum pro mortuis preces, pater, fundis. Magnus enim ille id facere consueverat, Deumque exorabat, discere appetens, si qua inde utilitas mortuis accederet. — Sed et Gregorius Dialogus precibus Trajanum imperatorem liberavit, monitus propterea a Deo, ne de caetero pro impio deprecaretur³⁾. — Quinimmo

reperere potuisse. Et nimirum istud est, quod non ita pridem multis in locis factum nostris ipsi oculis videntes obstupimus! — In editione catholica Triodii (*Τριώδιον ψυχωφελέστατον*), superiorum permissu facta Bononiae an. 1724, itemque in editione slavica, facta Leopoli anno 1775, uterque locus ex synaxario expunctus conspicitur; in ejusdem libri novissima editione Romana (*Τριώδιον κατανυκτικόν*) immo vel ipsa synaxaria Triodii prorsus deleta sunt, ea forte de causa, quod antiquis ac genuinis ss. Patrum officiis a recentiori manu temere addita censerentur.

¹⁾ In aliquibus editionibus rumenis catholicis vocabulum ἱστορία rectius translatum legimus *poréste*, h. e., *narratiuncula, fabula*, ut vocem explicat de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie Daco-Romaine. éléments Slaves*, verbo *réste*, p. 454; quia haec narratio revera nullum idoneum habet auctorem. Cfr. quae post Bolland. Act. SS. Jan. tom. 2, pp. 293 — 294, fuse scripsit Leo Allatius loco mox citando.

²⁾ In iisdem, quas memoravimus, editionibus rumenis catholicis simpliciter dictum invenimus *a unui omu mortu*, h. e., *alicujus hominis mortui*, omissa versione vocabulorum ἀσεβοῦς Ἑλληνας.

³⁾ Editio rumena catholica Balasfalvensis an. 1813 merito hanc fabulam delevit.

τὸν θεοστρυγὴ Θεόφιλον Θεοδώρα ἡ βασίλισ, διὰ τῶν ἀγίων καὶ ὁμολογητῶν ἀνδρῶν, τῶν βασάνων ἐξήρπασε καὶ διέσωσεν, ὡς ἱστορεῖται.

Deo exosum Theophilum Theodora imperatrix et sanctorum confessorum ope, tormentis surripuit ac salvavit, ut historia refert¹⁾.

Quo in textu ineptiae te non fugient, quod, quum ipsi Graeci criminis dicant pro infidelibus et filiis perditionis preces fundere, s. Gregorius Magnus in una eademque illa impia actione, ipsi hic impacta, et in Deum deliquisset et a Deo exanditus fuisset, admonitus proinde, ne de caetero similia auderet! Alios in hunc l cum congestos a Nicephoro errores gravissime exagitat Leo Allatius, *Examen Triodii*, nn. 116—135, quem, si placet, vide²⁾.

Priori huic errori alterum subjicit synaxarium pagina sequenti de *sententiae, quae in iudicio particulari statim post mortem fuerit pronuntiata, executione dilata usque ad finem mundi*, his conceptum verbis:

Ἰστίον δέ, ὡς νυνὶ ἐν τοῖς ἀφωσμένοις τόποις αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων διαγούσι; καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν αὐθις ἀνὰ μέρος· οἱ μὲν τῇ ἐλπίδι χαίροντες, οἱ δὲ τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ λυπούμενοι· οὐ γὰρ ἔλαβον οἱ ἄγιοι τὴν ἐπαγγελίαν τῶν ἀγαθῶν ἔτι, ὡς φησὶν ὁ θεὸς ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ κρείττονι περὶ ἡμᾶς προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

Sciendum est, nunc in quibusdam locis determinatis iustorum animas degere, et peccatorum similiter separatim. Illi quidem spe gaudent, hi vero tormentorum expectatione moerent. Neque enim adhuc sancti bonorum promissionem adepti sunt, ut divinus Apostolus ait: Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur³⁾.

A Nicephoro Call. non dissentiunt moderni Graeci CPolitani, quemadmodum ex *Encyclicis patriarchalibus et synodicalis literis* d. d. 12. Oct. 1895 liquet.

¹⁾ Cfr. synaxarium Dominicæ orthodoxiae suo loco sistendum.

²⁾ Apud Fabric. *Bibliothec. graec.* l. 5. Append. ad tom. 5, pp. 84—97 (Edit. Hamburg. an. 1723), ubi Allatius n. 121 inter alia etiam testimonium ex „Officio s. olei mortuorum“ profert, quod licet pluribus editionibus Euchologii adjectum reperiatur, Goarius tamen Euchologico contextui non censuit inserendum, utpote quod antiquis fuisset ignotum et a multis recentioribus esset rejectum. Cfr. *Euchol.*, p. 357.

³⁾ Quum eundem errorem et ex hodierno synaxario in Codicem legum ecclesiasticarum Rumenorum, quem *Pravila* dicunt, assumptum videamus cap. 162, et multorum animos in illis regionibus olim pervasisse ex relationibus missionariorum resciverimus, operae nos pretium facturos existimamus, si praedictum textum, in quibusdam punctis tamen ad fontem rumennum exactum, hic sistamus ex Papp-Szilágyi, *Enchiridion juris ecclesiae orientalis catholicae*, p. 88. Ibidem ergo ex *Pravila* referuntur verba haec: *Die 3., 9. et 40. postmortem fiat commemoratio defuncti,*

Hunc errorem a Benedicto PP. XII. Constit. *Benedictus Deus*, edit. d. 29. Januar. 1836¹⁾ rejectum et ab oecumenica synodo Florentina anni 1439 in *Decreto Unionis Graecorum et Latinorum*²⁾ damnatum fuisse, satis norunt theologi omnes.

Praecipuas ea de causa habitas disputationes in unum veluti fascem collectas novissime dedit H. Hurter, *Theolog. Dogmat.* tom. 3, tractat. 10, ad quem, utpote omnibus obvium, lectorem sacrarum literarum studiosum remisisse sumus contenti. Nolumus tamen omittere, quae ibidem non attinguntur, praeclara quaedam de eodem dogmate testimonia liturgica ipsius ecclesiae orientalis, quae jam pridem ex libris ecclesiasticis collegit insignis theologus graecus, concilii Florentini coaevus, Joannes Plusiadenus, qui deinde episcopus Methonensis factus Josephi nomen sibi adscivit. Is ergo in egregia sua *Apologia pro quinque capitibus synodi Florentinae*³⁾, popularibus suis quotidie magis ad antiquum

et dentur cibi pauperibus; et quidem die 3. ideo, quoniam animae defunctorum usque tertium diem a separatione a corpore solutae, in societate angeli in terra commorantur (in originali additur: *associante angelo habet facultatem visitandi omnia loca, quae voluerit*, rumenice: *atunci are vóie dóne díle de a se duce cu angerulu unde voliesce elu*), *ac tertio solum die se coram Deo sistunt* (in originali: *angelus cum anima ascendit ad coelum, et sistitur coram splendidissimo iudice*; rumenice: *ér' a treia dí se duce angerulu cu acelu suffletu si sta in antea prealuminatului judecatoriu*), *atque usque ad nonum diem in superioribus coeli oberrant ad videnda habitacula Sanctorum; post nonum autem diem usque ad quadragesimum ostendit eis angelus paradisum et omnem cruciatum inferni, donec quadragesimo die recepta a Deo sententia locum occupat suum usque ad secundum adventum Domini* (in originali: *et post haec collocant animam in loco quodam usque ad adventum Domini iudicis mundi*; rumen.: *apoi dau-i lai locu pána ra veni Domnulu se judece lumea*).

¹⁾ Magn. Bullar. Rom. t. 1, pp. 217—218, edit. Luxemburg. an. 1742.

²⁾ Verba concilii haec sunt: *Definimus . . . illorum animas qui, post baptismum susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illas etiam quae, post contractam peccati maculam vel in suis corporibus, vel eisdem exutae corporibus, prout superius dictum est, (scilicet in definitione de purgatorio) purgatae sunt,*

εις οὐρανὸν εὐθὺς προσλαμβάνεσθαι, in coelum mox recipi, et intueri καὶ καθαρῶς θεωρεῖν αὐτὸν τὸν clare ipsum Deum trinum et unum, ἕνα καὶ τρισυπόστατον θεόν, καθὼς sicuti est, pro meritorum tamen ἔστιν, ἕτερον μὲν τοῦ ἑτέρου τε diversitate alium alio perfectius λεώτερον καὶ τὴν τῶν βεβιωμένων (Apud Hardouin. Concil. t. 9, p. 422). ἀξίαν.

³⁾ Apologiam istam sub nomine Gennadii Scholarii, patriarchae CPolitani, passim adductam, opus esse Josephi Methonensis episcopi, post Re-

schisma delabentibus, genuinam ecclesiae graecae doctrinam *de fruilione Sanctorum* (περὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγίων) ex precibus liturgicis demonstraturus, praeter alia bene multa, lectione dignissima, haec habet c. 4, nn. 4—5¹⁾: Libri omnes de precibus id continent. . . . Magnas gratias habere vobis debemus, quod non aut delestis, aut ea fraude aliqua in codicibus oblitterastis, ut quidam ante vos in tractatibus et libris de processione Spiritus sancti conscriptis effecerunt; id tamen illis inutiliter cessit; nam adhuc libri manent, qui maleficorum audaciam testantur. Apud vos igitur adhuc perbelle servantur et quotidie cum vocis modulatione concinuntur *μηναια, καὶ τριψῆδια, καὶ λόγοι, καὶ μεταφραστῆς, καὶ πεντηκοστήρια, καὶ στιχηρά, καὶ τροπάρια, καὶ ἰδιόμελα, καὶ κοντάκια, καὶ οἶκοι, καὶ συναξάρια, καὶ ἑξαποστειλάρια*²⁾; et ne singula enumerem, omnis fere ecclesiae nostrae scriptura ita sentit. . . .

Πόθεν οὖν ἀρξόμεθα; ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, ἐν τοῖς ἰδιόμοις τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ Στυλῖτου Ἡ ἁγία σου ψυχὴ, φησί, Πάτερ Συμεὼν, ἀγγέλοις συνούσα ἀγάλλεται. Καὶ ἐν ἄλλῃ· Καὶ μετὰ τῶν ἀσωμάτων χορευὼν ἐν οὐρανοῖς. Ἐν ἑτέρῃ δ' αὖθις· Καὶ σὺν ἀγγέλοις Θεῷ περιστάμενος. Τῇ εἰκοστῇ ὁγδόῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, τοῦ ἁγίου Κυριακοῦ· Καὶ νῦν οἰκεῖ τὸν παράδεισον, διὰ παντὸς ἐνφρονόμενος. Ὁκτωβρίου πρώτῃ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ. Μετὰ δικαίων ἐνδον εἰς θέλειν δόξαν κατασκηνώσας, βλέπεις τὴν τετηνότητι τὴν ἄφραστον ἐκείνην· βλέπεις τὴν τρυφὴν τὴν ἁληκτον· βλέπεις τὰ κάλλη τῶν οὐρανῶν, τὰ ὄντως ἐράσμια· βλέπεις πατριαρχῶν τὰς χορείας, μακαριώτατε. Τῷ αὐτῷ μηνὶ εἰκοστῇ

Unde igitur exordiemur? A prima die mensis Septembris in idiomelisi divi Simeonis Stylitae: *Sancta tua anima*, inquit, *pater Simeon, in societate exultat angelorum*; et in alio: *Et cum incorporeis in coelo tripudians*; rursus in altero: *Cum angelis Deo assistens*. Vicesima octava ejusdem mensis de S. Cyriaco: *Et nunc paradisum incolis in omni laetitia constitutus*. Octobris prima, de divo Romano: *Cum justis intus in dirina gloria inhabitans, oblectationem illam ineffabilem aspicias, aspicias indesinentes delicias, aspicias coelorum pulchritudinem, quae cere est amabilis, aspicias, beatissime, choreas patriarcharum*. Eodem mense XXVI, de divo Demetrio magno martyre: *Habet quidem tua divina anima,*

naudót. in *notis ad homil. Gennadii*, perspicue ostendit Cuperus, socius Bollandianus, in *Historia patriarch. CP.*, Act. SS. Augusti t. 1, p. 197*.

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 159, pp. 1283 seqq.

²⁾ Horum aliorumque insolentium vocabulorum, in Graecorum libris liturgicis occurrentium notationem ac reconditos sensus ex certis antiquitatis monumentis asseruimus atque elucidavimus tomo 1, pp. LVII seqq. Porro, quam necessaria in hoc argumento sit terminorum technicorum accurata explicatio, vel ex uno hoc Josephi textu patet, etiamsi seponas, quod rem divinam ac sacram spectent.

ἔκτη τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος
 Δημητρίου· ἔχει μὲν ἡ θειοτάτη
 σου ψυχὴ, καὶ ἄμωμος, ἀσώδιμε
 Δημήτριε, τὴν οὐράνιον Ἱερου-
 σαλὴμ κατοικήτριον. Καὶ αὐδὺς·
 Εἰς τὰ ὑπερχόσμια σκηνώματα τὸ
 πνεῦμά σου, Δημήτριε μάρτυς σοφέ,
 Χριστὸς ὁ Θεὸς προσήκατο ἐμώ-
 μητον. Καὶ ἄλλαχού· Τῷ Θεῷ
 ἀδιαλείπτως παριστάμενος. Καὶ
 πάλιν τρανότερον· Τοῦ μακαρίου
 ἔτυχες τέλους, παριστάμενος Χρι-
 στῷ· ἔκτενῶς ἱκέτευε. Καὶ αὐ-
 τῷ πρόσωπον Χριστοῦ καθορᾶς
 σὺ πρὸς πρόσωπον, ὦ Κύριλλε·
 τῶν ἐσώπτρων ἀληθεία λυθέντων,
 ἡρώδης σου τῷ ἔρωτι. Καὶ πάλιν·
 Μνημόνευε καὶ ἡμῶν, Πάτερ Βα-
 σίλειε, παριστιῶς τῇ Τριάδι τῇ ὁμο-
 ούσῳ. Ἄλλαχού δέ· Καὶ νῦν ἐν
 οὐρανοῖς τῶν ἐσώπτρων λυθέντων,
 Ἀντώνιε, καθαρῶς ἐποπτεύεις τὴν
 ἁγίαν Τριάδα, ἐντυγχάνων ἀμέ-
 σως. Καὶ ἐν τοῖς τοῦ μεγάλου
 Γεωργίου, πῇ μὲν φησιν· Καὶ ἐδέξω
 ἐκ Θεοῦ τὸν τῆς νίκης σου στέ-
 φανον· πῇ δέ· Συμβασιλεύεις Χρι-
 στῷ λαμπρότατα, πορφύραν ἐξ αἵμα-
 τος ἐνδυσάμενος φαιδράν· καὶ τῷ
 σκήπτρῳ τῶν ἄθλων σου ἐνκοσ-
 μούμενος, καὶ στεφάνῳ τῆς δόξης
 διαπρέπων ἀπεράντους εἰς αἰῶνας.
 Καὶ ἄλλαχού· Σήμερον τοῦ Χρι-
 στοῦ ὁ μάρτυς θριαμβεύων τὴν
 πλάνην, καταλαμβάνει τὰ οὐράνια
 καὶ ἐν θρόνῳ δόξης τῷ καθημένῳ,
 προσφέρει τῆς σφαγῆς τὸ αἷμα.
 Καὶ ἐν ἄλλῳ· Ὁ λαμπρὸς ἀριστέυ-
 Γεώργιος, ἐν τῇ ἐνδόξῳ αὐτοῦ ἀθ-
 λήσει τὰς ἄνω δυνάμεις ἐνφραύ-
 νων, καὶ σὺν αὐταῖς ἐγαλλόμενος
 νῦν. Ἐν δὲ τῇ ἐνάτῃ τοῦ μεγάλου
 Παύλου, Ἰουνίου εἰκοστῇ ἐνάτῃ,
 Νῦν οὐκ ἐν αἰνίγμασιν, οὐδὲ ἐν
 ἐσώπτρῳ Χριστὸς σοι ὁπταίνεται πρὸς
 πρόσωπον δὲ μᾶλλον ὁράται πρόσ-
 ωπον, τελεῖται σοι τὴν δόξαν ἀπο-

et immaculata, gloriose Demetri,
 coelestem pro habitatione Jerusa-
 lem. Et iterum: In ultraman-
 danas sedes immaculatum spiritum
 tuum, sapiens martyr Demetri,
 Christus Deus recepit. Et alibi:
 Deo assidue assistens. Et rursus:
 Manifestus beatitudinis finem es
 consecutus Christo assistens, toto
 corde deprecare. Et iterum: Nunc
 tu Christi vultum intueris in fa-
 ciem, o Cyrille, speculis vere
 confractis, tuo divino amori jun-
 ctus es. Et rursus: Recordare
 nostri, pater Basile, consubstan-
 tiali Trinitati assistens. Alibi: Et
 nunc in coelis, speculis effractis,
 Antoni, sincere sanctam inspicis
 Trinitatem citra medium congres-
 sus. Et de magno Georgio par-
 tim inquit: Victoriae tuae coronam
 recepisti, partim vero: Cum Christo
 regnas splendidissima ex sanguine
 purpura indutus, et sceptro tuorum
 certaminum ornatus, et corona glori-
 ae conspicuus in infinita saecula.
 Et alibi: Hodie martyr de pere-
 grinatione triumphans ad coelestia
 pervenit, et in gloriae throno se-
 denti offert sanguinem caedis. Et
 in alio: Insignis et strenuus Geor-
 gius in suo glorioso certamine su-
 pernas potestates laetificans et nunc
 una cum ipsis exultans. In nona,
 de magno Paulo, Junii vicesima nona:
 Nunc non in aenigmate neque in
 speculo Christus a te conspicitur;
 imo in faciem facies aspicitur, in-
 tegram tibi divinitatis gloriam de-
 tegens. Et in aliis: Pro Christo
 passi, o decertatores martyres,
 animas in coelos habetis in manu
 Dei. Et rursus: Tui, Christe, sa-
 cerdotes iustitia induti sancti a
 saeculo gaudent, divinam tuam
 pulchritudinem clarius intuentes.
 Et in aliis: Nunc non in aenigmate,

καλύπτων τῆς θεώσεως. Καὶ ἐν ἄλλοις· Ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντες, ὡς ἀθλοφόροι μάρτυρες, ψυχὰς μὲν ἔχετε εἰς οὐρανὸς ἐν χειρὶ Θεοῦ. Καὶ πάλιν· Οἱ ἱερεῖς σου, Χριστέ, δικαιοσύνην ἐνεδεδυμένοι, ὁσίοις τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἀγάλλονται, σοῦ τὸ κάλλος ὁρῶντες τὸ θεῖον τρανότερον. Καὶ ἐν ἄλλοις· Νῦν οὐκ ἐν αἰνίγματι, Πίστερ, οὐκ ἐν ἐσόπτρῳ κατοπεύεις τὸν τῆς θαλαρίας φωτισμόν· πρὸς πρόσωπον δέ, πάνσοφε, πρόσωπον τῆς ὑπὲρ νοῦν λαμπρότητος καὶ θεοπτείας ἀξιούμενος. Καὶ πάλιν· Σὺν ἀγγέλοις χορεύεις, μάκαρ Ὀνήσιμε, μαρτυροῦν στείφοντες κατὰ κράτος, θρόνῳ τῷ φαιδρῇ τοῦ Σωτῆρος παρίστασαι. Καὶ ἄλλα· Ἁγίων τάγματα τὸν ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενον αἰγιόπως ὑμνοῦντα, τρυφῆς ἐνθέου νῦν ἀπολαύουσι, καὶ γεγηθότες χορεύουσι. Καὶ ἐν ἄλλῃ· Τῆς ὑπὲρ νοῦν λαμπρότητος, ἐμφοροῦμενοι ἅγιοι, θείας εὐφροσύνης τε λαμπρῶς πληρούμενοι, Θεοὶ χρηματίζετε τῇ πρὸς αὐτὸν ἐγγύτητι, ταῖς θεουργικαῖς μαρμαρυγαῖς ὁμιλοῦντες, καὶ δόξης τῆς ἀφράστου φωτισθέντες ἀκτίσι. Καὶ πάλιν· Εὐφρημισθῶσαν ἱεραῖς μελωδίαις, ὡς τῆς ἁνῶ βασιλείας κληρονόμοι, ὡς παραδείσου οἰκητορες. Καὶ ἄλλα· Συμπολιταὶ τῶν ἀγγέλων. Καὶ πάλιν· Αἱμάτων τιμῶν σου βαφαῖς, μάρτυς κατεσκιῶσας σαντῶ πορφύραν πολύτιμον ἦν στολισάμενος, κατοικεῖς τῇ ἁνῶ ἀληθῶς βασιλείᾳ, Θεῷ παμβασιλεῖ παρίσταμενος. Τὸ δὲ παρίστασθαι τῷ παμβασιλεῖ Θεῷ, καὶ κατοικεῖν τῇ ἁνῶ βασιλείᾳ ἀληθῶς, τί ἄλλο πρὸς Θεοῦ σημαίνει. ἢ οὐκ ἀπολαμβάνουσι καθὼς ψυχὰς νῦν οἱ ἅγιοι; Ἐν ἄλλοις δὲ Πατράσιν ὕμνον προσοίσομεν, πρὸ νόμου καὶ ἐν νόμῳ ἐκλάμψαι, καὶ τὸν ἐκ Παρθένου Κύριον καὶ Δεσπό-

Pater, non in speculo aspicias lucem numinis omnium principii, facie ad faciem, sapientissime, qui et splendoris et visionis divinae dignus effectus es. Et rursus: Cum angelis tripudias, beate Onesime, martyrii corona exornatus, refulgenti throno Salvatoris assistis. Et alibi: Sanctorum ordines eum qui inter angelos requiescit magna voce laudantes, divinis nunc fruuntur deliciis, et laetantes tripudiant. Et in alio: Superintellectuali splendore exsaturati sancti, et divina laetitia splendide repleti, dii vocamini, ut ei proximi inter divinos splendores versantes, et gloriae ineffabilis radiis illustrati. Et rursus: Sacris melodiis celebrantur, quasi coelestes haeredes regni, quasi incolae paradisi. Et alibi: Concives angelorum. Et rursus: Sanguinis tui pretiosi intinctione martyr, purpuram tibi pretiosam comparasti, qua indutus coelestem regiam vere inhabitas, Deo supremo regi assistens. Assistere vero supremo regi, quid aliud per Deum significat, nisi quod sancti quatenus animae beatitudine perfruuntur? In aliis vero: Patribus hymnum offeremus, qui ante legem et in lege refulserunt, et qui ex Virgine genito Domino et hero recta mente inservierunt, et inaccessibilem lacem hanc adepti sunt. Et in alio: Nunc, o beate, intercede apud Deum pro tuo grege. Et rursus: Coeleste regnum concupisti, quo nunc, beatissime, vere frueris. Et in alio: Super omnem virtutem positus, pater Antoni, cum angelis versaris in regno coelorum. Et rursus: Dei praece, Athanasi, qui pericula et perpetuas tentationes sustinisti, nunc deliciarum paradisi dignus es factus, divinas man-

την γνώμην εὐθείᾳ τεθεραπευκόσι, καὶ ἀδύτου φωτισμοῦ νῦν ἀπολαύουσι. Καὶ ἐν ἄλλῃ· Νῦν δὲ παρίστασαι, μάκαρ, πρὸς βυθὸν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῆς ποιμνῆς σου. Καὶ πάλιν· Ἐπεπόθησας τῆς ἄνω βασιλείας, ἧς νῦν ἀπολαύεις ἀληθῶς, μακαριώτατε. Καὶ ἐν ἄλλῃ· Ὑπεράνω πάσης ἀρετῆς γεγονώς, Πάτερ Ἀντώνιε, συναυλίζῃ ἀγγέλοις ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Καὶ πάλιν· Θεοκίρῃς Ἀθανάσιε, κινδύνους ὑπομένοντας καὶ συνεχεῖς πειρασμούς, τρυφῆς τοῦ παραδείσου νῦν ἡξιώθης, ἔνδον γενόμενος τῶν θείων μονῶν· ξύλῳ προσπελάσας ζωῆς τῆς ἀκηράτου, δικαιοσύνης ὡς νικητῆς· στέφει κοσμούμενος, καὶ διαδήματι τῆς ἄνω βασιλείας ὠραϊζόμενος, καὶ κάλλει διατρέπων. Καὶ πάλιν· Φωτὶ τῷ τρισηλίῳ καὶ τριφυγγεῖ τηλωνέστερον νῦν ἐλλαμπόμενος· Καὶ αὐθιγὰ ἐν αἰνίγματι νῦν καθορᾷς δόξαν ἣν ἐπόθησας Θεοῦ ἐκ βρόχων, μάκαρ Εὐτύχιε· πρόσωπον δὲ μᾶλλον νυνὶ πρὸς πρόσωπον, λυθέντων τῶν ἐσώπων τῆς σαρκός, Πάτερ ἡμῶν. Καὶ πάλιν ἐν ἄλλοις· Ἐκ χαλεπῆς στενωπῆς, καὶ φθορᾶς, πρὸς εὐρύχωρον πλάτος παραδείσου καὶ τερπνὸν κατήνησας, ἀγίων ὀψόμενος φωτοειδὲς λαμπρότητας, καὶ τὰς τῶν ἀγγέλων ἐποπτευσῶν χορείας, Θεῷ παρισταμένης καὶ βοῶσας ἀπαύστω. Καὶ ἀλλαχοῦ· Ἡ γὰρ μὲν κατεκάλυπεν ὁμῶν τὰ σώματα νυνὶ, ὁ οὐρανὸς δέ, ἄγιοι, φέρει τὰ πνεύματα αἰὲν τῷ θρόνῳ παρεστῶτα τῆς δόξης, μετ' ἀγγέλων ἀγυλλόμενα· Καὶ ἀλλαχοῦ· Καὶ νῦν οἰκῆς τοὺς οὐρανούς, μαρτύρων ὅσιν ἀγίων καὶ τῶν δικαίων. Καὶ ἐν ἄλλῃ· Πικρόθησας πλουτήσας πρὸς τὸν Χριστὸν, ἱεράρχα Εὐμένιε, οὐ καὶ τῷ θρόνῳ ἄγιοι ἐν δόξῃ νῦν παρίστασαι μετὰ ἀγγέλων ἀγίων.

siones consecutus, incorruptibilis vitae ligno propinquas, ut iustitiae victor, corona et diademate coelestis regni exornatus, decore conspicuus et forma praeexcellens. Et rursus: Splendidissimo et fulgentissimo lumine lucidius nunc illustratus. Et rursus: Non in aenigmate gloriari, quam a puero concupisti, vides, beate Eutychi, imo facie ad faciem nunc solutis carnis speculis, pater noster. Et rursus: Ex difficilibus angustiis et corruptione in amplam et jucundam paradisi latitudinem pervenisti, sanctorum visurus splendidam lucem et angelorum choreas Deo assistentes, et incessanter clamantes. Et alibi: Terra quidem nunc operuit corpora vestra, coelum vero, o sancti, spiritus semper fert, throno gloriae assidentes et cum angelis exsultantes. Et alibi: Nunc coelos incolis martyrum pie sanctorum et iustorum. Et in alio: Princeps sacrorum Eumeni, qui libertatem tibi apud Christum comparasti, juxta cujus thronum, sancte, in gloria assistis nunc cum angelis sanctis. Et rursus: Ad tranquillum portum appulisti a laboribus requiescens, et coronatus tripudias in paradiso, una cum Christi martyribus, Niceta divine, merito te glorificamus. Et rursus in alio: Qui a dextera assistis Trinitati et immediate versaris. Et in ode 9 canonis S. Joannis Theologi: Nunc non in aenigmate, sed facie ad faciem deliciarum torrentem inspicere meritis es, pacis flumen et fontem immortalitatis, qua nunc irrigatus divinitate perfrueris. Et Augusti quarta: Non amplius in speculo conspicias summam bonorum, o sancta martyr, ad faciem aspicias faciem, jam

Καὶ αὐτὸ Ὁρμῶ γαληνῶ προσωρ-
μίσθης, ἀναπαυσάμενος τῶν πόνων,
καὶ στερανηφόρος χορεύεις ἐν πα-
ραδείσῳ μετὰ μαρτύρων Χριστοῦ,
Νικήται θεσπέσιε, πάντες ἀξίως σε
δοξάζομεν. Καὶ πάλιν ἐν ἄλλῃ
Παραστάτῃ θεοῦ τῆς ἁγίας Τρι-
ᾰδος ἐντυγχάνων ἀμέσως. Καὶ ἐν
τῇ ἐκείτῃ φθῆ' τοῦ κανόνος τοῦ
ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· Νῦν
οὐκ ἐν αἰνίγματι, πρὸς πρόσωπον
δὲ πρόσωπον, τῆς τρυφῆς τὸν χει-
μάρχον ὁρᾷν ἤξωσαι, καὶ τὸν πο-
ταμὸν τῆς εἰρήνης, καὶ τὴν πηγὴν τῆς ἀθανασίας, ἧς νῦν ἀρδευόμενος,
ἀπολαύεις τῆς θεώσεως. Καὶ Αὐγούστου τετάρτῃ· Οὐκ ἔτι ὁρᾷς ἐν ἐσό-
τρῳ καλῶν τὸ ἀκρότατον, ὅσα, πρὸς δὲ πρόσωπον μάρτυς θεωρεῖς
πρόσωπον, ἥδη λυθέντων τῇ ἀληθείᾳ, Εὐδοκίᾳ, τῶν ἐμφάσεων. — Ἰδοὺ
μέγ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐ φανερώτερον εἶρη. τίς ἂν τῶν ἡδὴ ἡμῖν εἰρημέ-
των. Τουτίσσι, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· καὶ νῦν ἀπολαύουσι τῆς
θεώσεως. Καὶ ἐν παραδείσῳ νυνὶ χορεύουσι στερανηφόροι· Καὶ νῦν
παρίστανται τῷ τοῦ Θεοῦ θρόνῳ μετὰ ἀγγέλων ἁγίων. Τί ἄλλο δυνά-
μεθα ἐννοεῖν, ἢ ὅτι ἀπολαμβάνουσι νῦν καθὼ ψυχαί; ὡς προεθέμεθα,
καὶ ἤδη διαπρυσίως ἐδείξαμεν.

solatis vere, o Eudocia, imaginibus. — Ecce jam nihil apertius, ut mihi videtur, reperietur his quae a nobis allata sunt, id est, facie ad faciem, et, nunc divinitate perfrueris, et, in paradiso nunc coronati tripudiant, et, nunc Dei throno cum sanctis angelis assistant; quid aliud possumus intelligere praeterquam quod quatenus animae perfruuntur, ut antea exposuimus et jam evidenter ostendimus?

Mittimus caetera, ut nunc aliquem faciamus scribendi modum¹⁾; et finiemus liberio rem nostrum in doctrinas synaxarii excursu argumentu ex mente antiquae ecclesiae Syrorum deducto, quod ex operibus s. Ephraemi Syri primus extulit egregieque illustravit D. Bickell, perspicacissimus rerum abditissimarum atque intra ultimae antiquitatis sinus latentium indagator, e cuius thesauris nos alias jam plura in angustum penum nostrum transtulisse, grati sumus professi tomo I. In Prolegomenis igitur ad eam, quam cl. Vir adornavit, versionem *carminum Nisibeorum*²⁾, c. 6, pp. 24—28, pluribus iisque clarissimis testimoniis ostendit, doctrinam esse s. Ephraemi, animas sanctorum statim post mortem visione Dei beatifica frui, ut, quum scribit: *Deus defunctum per mortem ad lucem adduxit, ubi ab angelis et sanctis, qui praeiverunt, exspectatur; mortuus a Domino abductus et jam in regno coelorum inductus est; anima defuncti in coelo excipitur et tanquam unio in coronam Christi inseritur; defunctus jam nunc apud Deum et sanctos ejus commoratur; angeli animam demortui abstulerunt et in regnum coelorum Eden portarunt; mortuus sanctum suum corpus in terra reliquit, sed anima ejus apud angelos habitat, et orat pro nobis; ecce sub terra sunt ca-*

¹⁾ Probationem dogmatis catholici nova accessione augebimus inferius in com. ad *Dom. omnium SS.*, quae est prima post Pentecosten.

²⁾ Edit. Lipsiae. Typis F. A. Brockhaus. 1866.

davera sepultorum, et in coelo sunt iusti. Hi enim duo loci portant deposita hominum: terra igitur et coelum reclamarent, si iustis negaretur resurrectio. Verum praestat ipsa Prolegomena adire; habent enim utilissimorum argumentorum et eruditionis haud alibi facile inveniendae segetem uberrimam.

*Κυριακή τῆς ἀπόκρεω ἤτοι Dominica Sexagesimae.
τῆς δευτέρας παρουσίας
τοῦ Κυρίου¹⁾.*

Slav. *Nedělja mjasopustnaja ili o vtorom prišestviji Gospoda; rumen. Dominec'a lasatului de carne seau Dominec'a venirei a dou'a.*

Παρεΐσβασις τῶν ἁγίων Introitus sanctorum jejunantium.

Dominica carnisprivii.

Graecis appellatur *κυριακή τῆς ἀπόκρεω²⁾*, *Dominica carnisprivii*, non quod illo die sit carnis privium, sed quod ultimus sit dies, quo carnes comedere liceat.

Repetendum est vocabulum ex nomine *κρέας*, *caro*, et praepositione *ἀπό*, quae saepe privationem denotat, ut quum vidua vocatur *ἡ ἀπὸ ἀνδρός οὖσα*, quasi *ἡ ἀνευ* vel *χωρὶς ἀνδρός οὖσα*. Sunt etiam qui, priori syllaba apice notata, *ἄπο* adverbialiter sumendum putent pro *ἄπωθεν*, *procul*, *longe*, ut in vulgatis locutionibus *ἄπο θυμοῦ* non ex animi

¹⁾ In antiquis manu exaratis exemplaribus dies hic inscribitur: *Κυριακή τῆς ἀπόκρεω. Εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.* Cfr. cod. Barberin. a Cardin. Quirini edit., p. 16.

²⁾ Apud recentiores Graecos tonum acutum in penultima syllaba habet atque in omnibus paschaliis, Typicis ac Hemerologiis in Oriente editis *παροξυνίονως* scribitur *ἀποκρέω*. In vulgatis librorum liturgicorum editionibus autem ubique est *λέξις προπαροξύτονος*, quapropter et nos, retracto in antepenultimam accentu, *ἀπόκρεω* dicimus.

sententia, h. e., *displiciens*; ἄπο πατρίδος, *procul a patria*; ἄπο πράγματος *abs re*; et in vocabulo composito ἀπόσιτος, *qui se tenet procul a cibo, qui cibum aversatur*. Utrovis modo sumatur, nomen ἀπόκρεως¹⁾ commodissime usurpari patet ad significandum finem τῆς κρεωφαγίας sive *introitum sanctorum jejuniorum*.

Diem τῆς ἀπόκρεω Kalendaria nostra civilia mixti styli vulgo appellant germ. *Fleischfaschingssonntag*; serb. *mesne poklade*; croat. *mesopust*; hung. *hushagyó vasárnap*; ital. *domenica ultima di carnevale*. In paschaliis arabicis dies inscriptus legitur *marfa' ellachm*; in rumenis tandem, pro fluctuante incertaque conditione linguae sibi non constantis, utpote magna ex parte adhuc incultae, varie exprimitur, ut *carne lega*²⁾, *cislegi de carne*³⁾, hinc inde etiam voce latina *carnevalu* sive *carnavalu*.

Idcirco Graeci ab hac Dominica a carnibus abstinere incipiunt diebus ante Pascha 56, ut quadraginta dierum jejunium in solidum constet. Quum enim sabbato jejunare nefas habeant⁴⁾, uno excepto pridie Paschatis, si de hebdomadibus 8, seu diebus 56 ἀποκρεωσίμοις, octo Dominicas ac sabbata septem h. e., quindecim dies ἀνηστεινούς, expungas, reliqui dies erunt 41 ἀπόσιτοι, postremum sabbatum autem extra ordinem jejuniō dicatur. Quamobrem, ut τὴν νενομισμένην ἀποχήν, *praescriptam* quadragesimalem *abstinentiam* 40 dies solidos observare possent, retro jejunium promoverunt ad feriam II. τῆς τετρινίς. Verum adeo molle ac laxum hujus hebdomadis jejunium est, ut vel ipsi Graeci jam feriam II. post Dominicam Quinquagesimae ἀρχὴν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης τεσσαρακοστὶς vocent et Dominicam Qua-

¹⁾ In Bononiensi editione Triodii anni 1724 constanter legitur τῆς ἀποκρέου; editiones Horologii Venetae et Romanae diem signant formula ἡ ἀποκρέα sc. κυριακή, reliqua Kalendaria habent vel ἡ ἀποκρέω, uti Hemerologia Atheniensia et CPolitana, vel τῆς ἀποκρέω, uti parvum Kalendarium manuale editum Venetiis typ. s. Georgii.

²⁾ Ita paschalia libelli precum *Oratoriu*, ab episcopo Melchisedek auspiciis Caroli, Rumeniae principis, editi Bukaresti anno 1869.

³⁾ Kalendarium Bukovinaense ab archiepiscopo Cernoviensi approbatum hanc appellationem cum *carnevalu* conjunctim exhibet.

⁴⁾ Ex can. apost. 65.

dragesimae demum *πρώτη τῶν νηστειῶν*. Vide quae ea de re scripsit Petavius in *Προθελωρίᾳ ad Breviarium historicum* s. Nicephori CPolitani, apud Migne, Patr. gr. tom. 100, pp. 871—872.

Κρεωφαγίας ἡμέραι.

Est igitur ἡ *κυριακὴ τῆς ἀπόκρεω* sive ἡ *ἀποκρεώσιμος ἑορτή* ¹⁾ ultimus dies *τῆς κρεωφαγίας*: quo nomine in paschaliis Graecorum tempus venit a Natali ad hanc Dominicam Sexagesimae, quo carniū esus indulgetur, uti ipso hoc anno 1896 notatum reperies: ἡ ἀποκρέα Ἰανουαρίου κῆ, atque inde: *κρεωφαγίας ἡμέραι* λε'. Appellatur in Kalendariis slaviceis *mjasojast* sive *mjasojastija*; in rumenis *dulcele* sive *mancare de carne*; in arabiceis *Elfos-chet*.

Dominica secundi adventus Domini.

Synaxarium hujus diei inscribitur: *Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς δευτέρας καὶ ἀδεκάστου παρουσίας τοῦ Χριστοῦ μνηστὴρ ποιούμεθα*, totumque officium de eodem hoc *secundo et muneribus non corrupto adventu Christi* fit. Ne peccatores de infinita Dei misericordia, praecedentibus Dominicis varie illustrata, impie praesumentes peccare pergerent, sancitum est, ut hoc die *secundus et muneribus non corruptus* ²⁾ summi judicis *adventus* celebraretur: omnibus nimirum, qui consequuti sunt vitiis, districti judicii metu vehementer excitatis ad dignam poenitentiam hoc tempore salutis agendam. Id quomodo auctoritate Patrum pie religioseque servetur, ex ipsius synaxarii priore parte accipe ³⁾.

¹⁾ Ita diem hunc dominicum appellat s. Maximus martyr, *Comput. eccles.*, c. 21, definitque *τὴν παρελθούσων τῶν ἁγίων νηστειῶν, introitum sanctorum jejuniarum*; quapropter eandem appellationem recte vertit Petavius *inuentis jejunii festum diem*; apud Migne, Patr. gr. t. 19, p. 1239.

²⁾ Ἀδέκαστος, qui non est corruptus accipiendis muneribus, a δεικνύω, *corrumpto largitione, munere*, quod secundum Curtius l. c., p. 497, frequentativi instar refertur ad verbum *δέχομαι, capio, accipio*.

³⁾ Selectos textus graece lectu dignos non semper cum latino e regione imprimendos curamus, ut utrisque lectoribus satisfaciamus, et do-

Ταύτην οἱ θειότατοι πατέρες, μετὰ τὰς δύω παραβολὰς ἔθεντο, ὡς ἂν μὴ τις τὴν ἐν ἐκείναις τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπίαν μανθάνων, ἀμελῶς διάγῃ λέγων· Φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ Θεός, καὶ ἔστιν τῆς ἁμαρτίας ἀναχωρήσω, ἔτοιμος ἔχω τὸ πᾶν ἀνίσαι. Ταύτην τὴν φοβερὰν ἡμέραν ἐνταῦθα κατέταξαν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς προσδοκίας τῶν ἐσομένων δεινῶν, φοβήσαντες τοὺς ἀμελῶς διακειμένους, πρὸς ἀρετὴν ἐπαναγάγωσι, μὴ θαρροῦντας εἰς τὸ φιλάνθρωπον φρόνον, ἀλλ' ἀφορᾶν, ὅτι καὶ δίκαιός ἐστι κριτής, καὶ ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἄλλως τε, καὶ τῶν ψυχῶν πρυιηγισαμένων, ἐχρῆν παραγενέσθαι καὶ τὸν κριτὴν. Τρόπον δέ τινα καὶ ἡ παροῦσα ἐορτή, ὥσανεὶ τέλος πασῶν τίθεται νῦν ὅτι καὶ αὕτη πάντων ἔσται τῶν καθ' ἡμᾶς τελευταία. Χρὴ γὰρ σκοπεῖν, ὡς ἐν τῇ ἐρχομένῃ κυριακῇ, τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, καὶ αὐτὴν τὴν ἀπὸ τοῦ παραδείσου ἐκπτύσωσι θήσουσι τοῦ Ἀδάμ. ἡ δὲ παροῦσα, πάντων τῶν ἡμετέρων τέλος, καὶ τοῦ κόσμου αὐτοῦ· ἐν τῇ ἀπόκρεω δὲ ταύτην ἔθεντο, καταδιέλλοντες, οἶμαι, τὴν τροφὴν καὶ ἀδδηφαγίαν, διὰ τὸν φόβον τῆς ἐορτῆς, καὶ πρὸς τὴν τῶν πλησίου συμπάθειαν ἡμᾶς ἐκκαλοῦμενοι. Καὶ ἄλλως· Ἐπειδὴ τροφήσαντες ἐξώσθημεν τῆς Ἑδέμ, καὶ ὑπὸ κρίσιν γεγόμεναι καὶ ἀράν, κατὰ τοῦτο ἐνταῦθα ἡ παροῦσα τέθεται ἐορτή· καὶ ὅτι μέλλομεν, διὰ τοῦ Ἀδάμ, τῆς Ἑδέμ, τῇ ἄλλῃ, κατὰ τὸν τύπον, ἐκβληθῆναι κυριακῇ, ἕως οὗ ἡμᾶς Χριστὸς ἔλθῶν πάλιν ἐπαναγάγῃ πρὸς τὸν παράδεισον. Δευτέρα δὲ παρουσία εἴρηται, ὅτι καὶ πρῶτον σωματικῶς πρὸς ἡμᾶς ἐπεδήμησεν, ἀλλ' ἡρέμα καὶ χωρὶς δόξης· νῦν δέ, μετὰ ὑπερφῶν θανατασίων ἐλευσεται, καὶ περιφανοῦς τῆς λαμπρότητος οὐρανόθεν, καὶ μετὰ σώματος, ὡς ἂν γνωσθεῖν πᾶσιν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ καὶ πρῶτα ἔλθων, καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἡσάμενος, καὶ κρῖναι πάλιν μέλλων αὐτό· εἰ καλῶς τὰ δεδομένα αὐτῷ διειρήσε.

In altera synaxarii parte Nicephorus Callistus post propositam (Pseudo-) Hippolyti sententiam de *Antichristo*,

ctis, qui nullo egent adjumento legendis graecis, et graecorum rudibus, qui nisi latinum e regione viderint, a graecorum textuum lectione deterrentur. Quae animadversio semel facta latius pateat.

ex falsa virgine ex tribu Dan orituro atque in phantastica carne apparituro ¹⁾ duos graves errores proponit ²⁾: alterum, quod poenae damnatorum post carnis resurrectionem non sint corporeae, sed *tenebrae tantum, et Dei privatio et animarum propter conscientiae stimulos consumptio* (βάσανον δὲ καὶ σκότος καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸν ἀπὸ Θεοῦ μακροσμίον, καὶ τὴν τῶν ψυχῶν διὰ τοῦ συνειδύτος δαπάνην); alterum, quod tempus extremi iudicii, licet ex aliorum sententia, determinet ajendo, *famam esse, post septem annorum millia exacta futurum* (λέγεται ὅτι μετὰ τὴν τῶν ἑπτὰ χιλιάδων χρόνων παρέλευσιν ἔσται). Priorem errorem doctissime refutatum vide apud H. Hurter, tract. cit. c. 2, junctis auctoribus ibidem adductis; contra alterum plura egregie disputat Leo Allatius l. c., nn. 142—143.

Loco proluxae ac vitiosae Nicephori scripturae tu jam accipe brevem, sed praeclaram catechesim s. Theodori, quam nos ad hunc diem esse allaturos, paulo ante sumus polliciti p. 11.

Περὶ τῆς μεγάλης καὶ ἐπιφανοῦς ἡμέρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ῥηθεῖσα τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀποκρῶστας. *De magno et illustri Domini Nostri Jesu Christi die: dicta Dominica Excar-nalium seu Carnisprivii* ³⁾.

Fratres Patresque, lex est universalis hodierno die mundanos esu carniū defungi, magnumque in iis voracitatis ac bibacitatis certamen videas agitari, nec non et foeda ludicrorum spectacula, quae vel referre turpe est; ac quos par erat frugaliter uti et de praesentibus Deo gratulari seseque ad imminens convivium, ut meretur, comparare, diabolicis acti fraudibus, alia omnia faciunt, alium se excepturos pro alio demonstrantes. Quorsum haec autem mihi dicuntur? ut ne eodem nos quoque inopes monachi mentem dimittamus, neu eorum desiderio ducamur, quod nequaquam dignum sit desiderio, sed planctu; quin oculis in Evangelio, quod hodie sit audiendum, defixis, de quo et cantatus Canon

¹⁾ Quae hic sancto martyri Hippolyto Romano tribuuntur, desumpta sunt ex opere spurio περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, *de consummatione mundi*, nn. 19 et 22. Apud Migne, Patr. gr. t. 10, pp. 919 seqq.

²⁾ Ambo errores expuncti sunt ex synaxario editionis Bononiensis anni 1724.

³⁾ Ex interpretatione Joannis Laevineii, n. 50, apud Migne. Patr. gr. tom. 99. p. 577.

est ¹⁾, magnum et illustrem Domini nostri Jesu Christi adventus diem cogitemus, qui iudex ovis dextra, haedis sinistra collocatis, illas hac felici et optatissima voce compellabit: Venite, benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi (Matth. 25, 34), his diram ac tristissimam eam sententiam loquetur: Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (ibid. 41). Haec horrore sunt, medius fidius, et pavore, ac consternatione plena: quae nos juxta atque illos oportet reputantes accidere et allacrymari Deumque propitium parare, priusquam ad experientiam sit eventum rerum quae audiantur. Ac quum sic obeant illi, nos, cohortor, Evangelica praeconia perniciēs audiamus, timide atque trepide Deo servire satagentes, cuncta ex animo vitiositate remota²⁾; omni-que invicem praeclaræ functionis inducta scientia, penita misericordia, benignitate, submissione, mansuetudine, lenitate, seu quid aliud est eximium et laudatum, quo digna obita Christi Evangelio vita coeleste regnum, erciscamus per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria, et imperium, cum Patre, ac Sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

Graecorum κυριακή τῆς ἀπόκρεω nostrae Dominicae in Sexagesima respondet. Similiorem vero opinionem illorum jam diximus p. 14, qui statuunt ejus institutionem inde esse repetendam, quod, qui jejunium quadragesimale feria V. ³⁾ vel sabbato ⁴⁾ solverent, in redemptionem dierum intermissorum, ut post Beletum, *Ration. divin. offic.* c. 78 ⁵⁾ rem exprimit Durandus, *Ration. divin. offic.* l. 6, c. 24, n. 2, et c. 26, n. 1, jejunio unam septimanam addiderint et Sexagesimam sic instituerint. Computandi ratio patet ex iis, quae modo dicta sunt in declaratione τῆς παρεμβάσεως τῶν ἁγίων νηστειῶν apud Graecos.

Qui varios sensus mysticos, quibus recipiendis vocabulum Sexagesimae est aptum, religiose scrutantur, praeunte Ordine Romano nomen ducere solent a diebus sexaginta, qui fluunt ab hac Dominica usque ad medium Paschae, quod

¹⁾ Incipit a verbis τὴν ἡμέραν τὴν φοιτητὴν estque ipsius s. Theodori Studitae.

²⁾ Haud dissimilia sunt varia illa pietatis exercitia, quae diebus bachanalium in Ecclesia latina fieri mox videbimus p. 69.

³⁾ Can. *Jejunium* 14. Dist. 3, de Cons.

⁴⁾ Can. *Sabbato* 13. eod.

⁵⁾ Migne, Patr. lat. t. 202, p. 84.

est feria IV. hebdomadis paschalis. Quamvis pias ejusmodi significationes nullatenus repudiandas ac despiciendas existimamus, eas tamen hic taceamus, tum quia in auctoribus jam citatis (p. 13) facile videri possunt, tum quia ad alias disciplinas potius quam ad nostrae scriptionis rationem pertinent.

Ἑβδομάς τῆς τυρινῆς. *Hebdomada Sexagesimae.*

Slav. *Sedmica syrnaja*; rumen. *Septeman'u brândiei*.

Quoniam Graeci hebdomadis a subsequenti Dominica appellationem tribuunt, septimana, quae Dominicam τῆς ἀπόκρεω excipit, nomen habet τῆς τυρινῆς, τῆς τυροφαγίας, τῆς ἀποτυρώσεως; ruthen. *masljanicja*; rumen. *septeman'a alba* sive *caslegi*¹⁾; german. vulgo *Butterwoche*: quod scilicet ultima sit, in qua caseum, butyrum ac reliquum lacti- ciniōrum apparatus adhibere liceat; post Dominicam subsequentem enim horum esus omnino dimittitur.

Praesentem hebdomadem ab imperatore Heraclio voti causa primitus fuisse institutam multi tradunt.

Κατὰ Χοσρόιον γὰρ καὶ Περσῶν ἐπὶ ἑξ ἔτεσιν ἐκστρατεύσας, ἤρξατο τῷ Θεῷ, εἰκατ' ἐκείνον ἰσχύσειε, ταίτην (κρεωφάγον οὖσαν τὴν πρότερον) μετα- λείψαι, καὶ μεταξὺ νηστείας καὶ τρυφῆς καταστήσαι.

*Continuis quippe sex annis cum Chosroe et Persis dimicans, Deo vovit, ut si adversus eum praevaleret, licentiam carnes in hac hebdomade comedendi mutaret, eamque mediam inter jejunium et deliciosas epulas constitueret*²⁾.

De ejus indole jam diximus, quum rationem τῆς ἀποσιτίας in ea praescriptae ex antiquorum auctoritate declaravimus pp. 31—32. Fatendum tamen, eam sententiam non omnibus recentioribus Graecis probari; iis enim ἑβδομάς τῆς τυρινῆς non tam παρεῖςβασίς ipsorum jejuniorum, quam

¹⁾ De perplexa hac voce cfr. de Cihac, *Dict.* I., p. 46.

²⁾ Videatur Goar. *Eucholog.* p. 175, edit. Venet. 1730.

προεόρτιον¹⁾ quoddam est, quo fideles mediorum ciborum usu paulatim ad quadragesimalia disponantur. Ita Nicephorus Callistus, in synaxario sabbati τῆς τετινῆς § fin., in laxo, quod per hanc hebdomadem observatur, jejunio *prae-viam expurgationem* videt, ne scilicet *ex ingluvie statim in strictum jejunium* (εἰς ἔκραν ἀσιτίας) *abacti moleste ferremus et corporis constitutione laederemur, sed paulatim et sensim* (ῥέμα καὶ κατὰ μικρόν) *a pinguefacientibus gustuique suavis longe facti, ut effrenes equi, per diminutum cibum, jejunii fraenum excipiamus. Quemadmodum circa animam per parabolas praestiterunt, ita et circa corpus machinati sunt, jejunii impedimenta paulatim summoventes.*

Τῇ τρίτῃ τῆς τυροφάγου τῆς κατηχίσεως.

Feria III. hujus septimanae nomen τῆς κατηχίσεως inde habet, quia patriarcha CP. populum eo die ad jejunium quadragesimale rite sancteque obeundum commonefaciebat, datis, loco antiquarum *rogarum*, thymiamatis seu incensis. Legi de hac caeremonia potest Theodori Balsamonis Ἐπιστολὴ χάριν τῶν διδομένων θυμιμάτων παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κατηχίσεως²⁾, in qua, post longam et parumper confusam disputationem de *rogis* ac *bajis*, h. e., de pretiosis muneribus ac donis, olim ab imperatoribus et patriarchis CP. certis quibusdam diebus liberaliter distribui consuetis, conqueritur, quod hujus liberalitatis fons jam exaruerit, atque inde patriarchae, ne prorsus immunifici viderentur, *loco rogarum ac bajorum, sola populo dent incensa* (ἀντὶ ῥογῶν καὶ βαΐων μόνα διδύασι τῷ λαῷ θυμιάματα). Qui ea de re alia videre cupit, adeat Gretserum in *Codin. de offic. CP.*, c. 5³⁾.

Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ ἐφεξῆς ἐβδομάδι τῆς τυροφάγου κατὰ λόμεν ἐπίσης τετάρτην καὶ παρασκευὴν εἰς τυρόν καὶ ὡά, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς τῆς αὐτῆς ἐβδομάδος ἡμέρας. Ita Horologium in rubrica hebdomadis currentis.

¹⁾ Sic eam vocat Symeon Thessalonicensis loco infra adducendo p. 54.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 138, pp. 1063—1070.

³⁾ Ibid. tom. 157, p. 347.

De quarta sextaque feriis trium septimanarum *ξηροφαγίας* eximendis scribit Theod. Balsamon in can. 69 apostolorum ¹⁾:

Ὑπέξελε τὴν τετράδα καὶ τὴν παρασκευὴν τὰς πρὸ τῆς ἀπόκρεω, ἐν αἷς νηστεύουσιν οἱ Ἀρμένιοι διὰ τοὺς Νινευίτας, καὶ τὰς τῆς τυροφάγου διὰ τοὺς Τετραδίτας, καὶ τὰς τῆς διακινησίμου· πᾶσα γὰρ ἡ ἑβδομάς αὕτη ὡς ἡ μεγάλη κυριακὴ λογίζεται.

Excipe feriam quartam et sextam, quae sunt ante hebdomadem τῆς ἀπόκρεω, quibus jejunant Armenii propter Ninivitas; item ferias quartam et sextam τῆς τυροφάγου propter Tetraditas, ut et τῆς διακινησίμου; tota enim illa hebdomas tanquam magna Dominica habetur.

Nicon immo a divinis Patribus prohibitum tradit Pandect., *serm.* 57 ²⁾, *hujus et septimanarum τοῦ ἀρχιεπισκόπου et τοῦ δωδεκαμήρου feriis quarta et sexta jejunium servare,*

ὅτι οἱ αἰρετικοὶ νηστεύουσιν αἰρετικῷ δόγματι καὶ ἔξω τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας συμμινύοντες παράδοσιν.

quod haeretici, haeretico dogmate, atque extra catholicam Ecclesiam commiscentes traditionem, jejunant.

Τῷ σαββάτῳ τῆς τυρινῆς. Μνήμη πάντων τῶν ἐν ἀσκήσει λαμψάντων ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν.

Slav. *V subbotu syropustnuju. Pamjat vsěch prepodobnych i bogonosnych otec našich v podvizě prosijavěych; rumen. In sambat'a brándiei. Amentirea toturorū cuvenioșilorū și portatorilorū de Domnedieu parenti alii nōstri.*

Hoc Sabbato annuntiatur quidem officium *ascetarum* tantum; in canone festivo autem prolixus textitur catalogus non solum monachorum et eremitarum, sed etiam sanctorum mulierum, sive virginum sive poenitentium; item sanctorum patrum, pastorum atque Ecclesiae doctorum. Ut quae in synaxario de ordine officiorum hujus temporis dicuntur, facilius intelligas, pauca haec de nexu inter hodiernam solem-

¹⁾ Ibid. tom. 137, pp. 177—178.

²⁾ Migne, Patr. gr. tom. 127. pp. 529—530.

nitatem et praecedentia festa in antecessum perpende. Quemadmodum omnis ad bene beateque vivendum institutio duobus ferme capitibus absolvitur, praeceptis nempe et exemplis: ita et ss. Patres nos utroque modo ad sacram ὕσχησιν perfecte informare contendunt, doctrina scilicet et praxi. Illud hucusque praestiterunt, exhibita nobis ex divinis literis perspicua et infallibili norma, ad quam exigere vitam debemus: addito etiam, quod velut in experimentum quoddam προνήστιμον institutum est, leviori hujus hebdomadis jejunio. Alterum, quod restat, hodie agunt; id enim praesenti officio spectant, ut heroicis sanctorum hominum exemplis ante oculos positis nos in bene coeptis roborent atque ad praeclara quaeque sublimioris ἀσκήσεως opera accendant. Merito quippe persuasum habent, fieri omnino non posse, quin Sanctorum innocentiae, caritatis, fortitudinis, poenitentiae caeterarumque virtutum solemnem commemorationem nobis cum perseverantia in bonis stimulos quosdam acerrimos addat, ut ad eorundem imitationem inflammati omnigena ista virtutum exempla ad usum nostrum traducamus, meliora usque charismata semper secuti. — Quibus attente, ut par est, consideratis, jam perlege synaxarium, in haec verba conscriptum:

Τῇ αὐτῇ ἡμέρῃ μνείαν ἐπιτελοῦμεν πάντων τῶν ἐν ἀσκήσει λαμψάντων ἁγίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν.

Ἡμέρα γὰρ, διὰ τῶν προηγησαμένων ἡμῶς ἑορτῶν, οἱ θεοφόροι πατέρες παιδαγωγήσαντες, καὶ ἐτοίμους παρασκευάσαντες εἰς τὸ στάδιον, καὶ τῆς τρυφῆς καὶ τοῦ κόρου ἀπαγαγόντες, καὶ τῷ τῆς μελλούσης κρίσεως φόβῳ ἡμᾶς στοιχειώσαντες, διὰ τε τῆς τυρογράφου ἐβδομάδος ὡς χρεῶν προκαθάραντες, δεξιῶς καὶ τὰς δύνῃ νηστείας ἐν μέσῳ βεβληκότες, ἵνα κατ' ὀλίγον ἡμᾶς πρὸς αὐτὴν ἐρεθίσωσιν, ἰδοὺ καὶ τοὺς ὁσίως πάντας βεβιωκότας, καὶ ἄλλως, διὰ πόνων πολλῶν καὶ καμάτων, ἄνδρας τε ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, εἰς μέσον προτίθενται ὡς ἂν διὰ τῆς αὐτῶν μνείας καὶ τῶν παλαισμάτων, ἐκτονωτέρονς ἡμᾶς ποιήσωσι πρὸς τὸ στάδιον, ἔχοντας τοὺς ἐκείνων βίους ὑπογραμμὸν τινα καὶ ὁδηγόν, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν συμμαχίαν καὶ ἀρωγὴν ἐπισπώμενοι, πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἁγίους ἀποδυσώμεθα ἀναλογιζόμενοι, ὅτι καὶ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φρίσεως ἐκοινωνήσαν. Ὡς περ γὰρ οἱ στρατηγοί,

τῶν στρατευμάτων παραταξαμένων, καὶ ἤδη κατὰ μέτωπον ἵσταμένων, λόγοις καὶ παραδείγμασι, καὶ ἀνδρῶν ἐρχαίων μνήμαις ἀρίστως στρατηγησαμένων καὶ ἀνδρισσάμενων, τὸν ἴδιον στρατὸν ἐρεθίζουσι, κἀντεῦθεν ἐκεῖνοι νευρούμενοι, τῇ τῆς νίκης ἐλπίδι ὀλοψύχως ἐπαποδύονται· οὕτω καὶ νῦν οἱ Θεοφόροι πατέρες σοφῶς διαπράττονται· τὸ γὰρ ἄρξεν καὶ θῆλυ διὰ τῶν ὁσίως βιωσάντων, πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας νευρώσαντες, οὕτω εἰς τὸ τῆς νηστείας προάγουσι στάδιον, ἵνα ὡς πρὸς ἀρχέτυπον, οὐ φαῦλον τὸν ἐκείνων ἡμεῖς ἀφορῶντες βίον, τὰς πολυειδεῖς καὶ διαφόρους ἐργαζώμεθα ἀρετάς, καθὼς ἐκάστῃ δυνάμει πρόσσεστι· προηγουμένως μὲν τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν μετὰ νοὺς γινομένην ἀποχὴν τῶν ἀσέμνων ἔργων καὶ πράξεων, καὶ τὴν νηστείαν αὐτήν, οὐ τῶν βρωμιῶν δηλαδὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς γλώσσης, καὶ τοῦ θυμοῦ, καὶ τῶν σφθαλμῶν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τὴν παντὸς κακοῦ ἀργίαν καὶ ἀλλοτριώσιν. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, οἱ ἅγιοι πατέρες τὴν παροῦσαν τῶν ὁσίων μνήμην ἐνταῦθα κατέταξαν, τοὺς διὰ νηστείας καὶ ἄλλων καλῶν ἔργων καὶ χρηστῶν Θεῷ εὐηρεστικότητας προσάγοντες· παρωθοῦντες ἡμᾶς διὰ τῆς τούτων εἰκόνης, πρὸς τὸ τῶν ἀρετῶν στάδιον, καὶ γενναίως κατὰ τῶν παθῶν καὶ δαιμόνων ὀπλίζεσθαι, καὶ τινα τρόπον ἵποτιθέμενοι, ὡς, εἰ καὶ ἡμεῖς τὴν ἴσιν αὐτῶν προβαλλόμεθα σπουδάσαι, οὐδὲν ἐμποδὼν ἔσται πράξαι, ὅσα καὶ αὐτοὶ διεπράξαντο, καὶ τῶν αὐτῶν ἀξιωθῆναι γερωὶν· τῆς αὐτῆς γὰρ καὶ οὗτοι ἡμῖν ἐκοινωνήσαν φύσεως.

‘Ο κανὼν τῶν ἁγίων πατέρων.

Ποίημα Θεοδώρου τοῦ Στυδίτου.

Quum in prolixo, quem in canone texti monuimus, Sanctorum catalogo non Photius, non Caerularius, non alius quis ex iis percenseatur, quos schismatici ceu pastores ac magistros suos colunt, liquido certe vel ex hoc silentio hymni antiquitas ac sinceritas innotescit. Veterum manu exaratorum codicum fide innixa, eum novissima editio Romana Triodii sancto Theodoro Studitae adseribit p. 87¹⁾, viro, ut omnibus

¹⁾ Caeterae editiones opus ἀνώνυμον καὶ ἀδέσποτον exhibere solent.

notum est, tam sanctitatis quam doctrinae nomine in ecclesiasticis tabulis celeberrimo¹⁾. Breviori aliqua expositione in hoc canone commorari debemus, quod praecipuum ejus argumentum ad heortologiam spectet.

Tripartitum est opus, ac primo loco celebrantur sancti ascetae, ordine alphabetico dispositi, *odis* 1—6; sequuntur sanctae foeminae, *oda* 7; tertium denique locum obtinent sancti Ecclesiae pastores ac doctores, *odis* 8—9. Eos hic recensebimus omnes ad ordinem literarum alphabeti digestos: ad illorum nomina, qui per annum speciatim coluntur, addito etiam die, quo cujusque memoria occurrit²⁾.

I. *Ascetas* canere aggressurus, sanctus auctor primae canonis strophae hoc facit initium:

Πάντες ἐν ψδαῖς πνευμα- *Spiritualibus canticis divi-*
 τικαῖς τοῖς ἐν ἀσκήσει λάμ- *nos Patres nostros, qui in*
 ψαντας θεῖους πατέρας ἡμῶν *ascetica vita resplenduerunt,*

²⁾ Quoniam s. Theodori carmina potiore in Triodio locum obtinent, non abs re fuerit, juvenis lectoris animum ad ipsius opera poetica generatim advertisse. Mittimus autem antiquorum testimonia, quae post alios viros doctos collegit Card. Quirini in *Diatribae* a nobis adducta tomo 1. p. 322; tantum indicabimus praeclarum locum Eminentissimi Card. Pitra, viri, ut omni literarum genere excultissimi, ita nominatim nostrae hujus disciplinae ad prodigium usque peritissimi. *Quamvis, inquit, in aetate jam sera melodorum floruerit Theodorus Studites, haud sane inter ultimos est: immo primus fortasse recentiorum habebitur; praestat enim inter omnes, non modo canticorum copia et ubertate, sed et proprio Marte suaeque Minerva invaluit. Tesseras enim suas habet solemnes, suaeque dictionum symbola, quae dato consilio frequentat, ac si verborum egestate laboret, quamvis optimae linguae opulentia et peritia calleat; quin verba rara et exquisita, vix caeteris nota melodis, cumulat, ac saepe in nova feliciterque inventa exultat. Novos etiam kirmos, ut opinor, induxit, ab optimis veterum melodiis haud degeneres. In primis lucet, lucisque usura ita abutitur, ut facies, stellas, sidera plenis manibus effundat: sive autem superos sive terrenos flores excutit, diligens ut pictor, coloribus instat, nec recedit usque dum penitus, impleta periodo, penicillum exsicaverit (Analecta sacra Spicilegio Solesmensi parata, p. 336).*

¹⁾ Consuli meretur Veršinski Demetrius, qui in *Kalendario ecclesiae graecae orientalis*, lingua russiaca edito Petropoli anno 1854, in illustrandis sanctis in hoc canone occurrentibus operae plurimum studii-que consumpsit pp. 213 seqq.

ὑμνήσωμεν συμφώνως, οἷς *concordi voce universi cele-*
 ἤνεγκεν Αἴγυπτος, Θεβαῖς καὶ *bremus, quos tulit Aegyptus,*
 Λιβύη, ἅπας τόπος, καὶ πόλις *Thebais et Lybia, locus omnis*
 καὶ χώρα. *et civitas atque regio.*

Quo invitatorio praemisso celebrantur sancti:

Abbacyres, Aegyptius, saeculo sexto, 12. Maji.
 Abranius Magnus, 23. Octobris.
 Acacius, 7. Julii et 29. Novembris.
 Achilles, coaevus Arsenii Magni.
 Agapitus, discipulus s. Sabae, 5. Decembris.
 Agathon, s. Macarii coaevus, 2. Martii.
 Alonius, Aegyptius, saeculo quinto.
 Ammonius, discipulus Pambonis, anachoreta, 18. Julii.
 Ammonus sed Ammonas, in Thebaide, qui tria millia monachorum rexit, 26. Januar.
 Ammonus sive Ammonius, Aegyptius, s. Arsenio Magno conjunctissimus.
 Ammun vel Ammon, primus Nitriae anachoreta, 4. Octob.
 Amoe, flos eremi.
 Amonathas, debebat prope Pelusium.
 Aninas, thaumaturgus, 18. Martii.
 Anthimus, discipulus s. Sabae, 5. Decembris.
 Anthus, virtutum margarita.
 Antiochus, Sabaita, saeculo septimo, 22. Januarii.
 Antonius M. ¹⁾, monachorum protoparens, 17. Januarii.
 Anub, in Aegypto, 5. Junii.
 Aphrodisius, discipulus s. Sabae, 5. Decembris.
 Apollo qui et Apollonius, in Thebaide, 31. Martii.
 Ares, Aegyptius.
 Arsenius (*Ἄγγελος, κράτος τῆς ἡσυχίας*).
 Athanasius ²⁾, in monte Atho, 5. Julii.

¹⁾ Eidem ut in antiquioribus exemplaribus sic et in Bononiensi et in novissima editione Romana an. 1879 accinitur: *Χαίροις μοναστῶν ὁ ἀρχηγός, Ἀντόνιε παρένδοξε*; in editione Veneta autem carmen habet: *Ἀντόνιε παγκόσμιε*.

²⁾ Quod de gloria s. Athanasii in recentioribus editionibus canitur *τροπάριον* in multis antiquioribus codicibus desideratur. Cfr. Card. Quirini *Vetus offic. Quadrages.*, p. 63.

- Athenodorus, discipulus Pachomii M., 15. Maji.
 Athres, discipulus Ori, 18. Junii.
 Auxentius, in Bithynia, 14. Februarii.
 Babylas, coaevus Joannis Moschi († 620), 22. Februarii.
 Basianus, 10. Octobris.
 Basilius quidam, qui in sepulchro degebat vivus.
 Benedictus, 14. Martii.
 Benjaminus, Nitriensis, † 392.
 Bessarion, Aegyptius, 5. Julii.
 Bytimius, Achilli et Ammoi coaevus.
 Callistus.
 Cassianus, 29. Februarii.
 Castor, Aptensis, coaevus Joannis Cassiani.
 Chariton, 28. Octobris.
 Cherimon, Aegyptius, 16. August.
 Copres, discipulus Patermuthii, 9. Julii.
 Cyrion, Scetensis, 5. Decembris.
 Dalmatus, *ἐπεισμα πίστεως*.
 Daniel, discip. Arsenii M., 9. Octob. in Vita s. Andronici.
 Daniel, stylita, 11. Decembris.
 David, Thessalonicensis, 26. Junii.
 Dius, 19. Julii.
 Dometianus, discipulus s. Sabae, 5. Decembris.
 Dometius, 8. Martii.
 Elias, 8. Januarii.
 Ephraem, Syrus, 28. Januarii.
 Eulogius, Aegyptius, presbyter, saeculo quarto.
 Euthymius M., 20. Januarii.
 Gaius, servus Christi prudens.
 Gelasius, Palaestinus, tempore Concilii Chalcedonensis.
 Gerasimus, 4. Martii.
 Germanus, Bethleemita, saeculo quinto, 1. Martii, in Vita
 Eudociae.
 Helladius, Lucifer.
 Hierax, Nitriensis, s. Joannis Chrysostomi coaevus.
 Hieremias, Armenus, discipulus s. Sabae, 5. Decembris.
 Hilarion M., 21. Octobris.
 Hyperechius, in Aegypto, 29. Junii.
 Ibstion, (*Ἰβηστίων*), 26. Augusti.

Joannes Colobus (parvus), 9. Novembris.

Joannes, ὁ συγγραφεὺς τῆς κλίμακος, 30. Martii et Dominica quarta Quādragesimae.

Joannes, Raithensis, quo rogante Joannes Climax scripsit suam *Scalam*.

Joannes, Sabaita, J. Climacis coaevus.

Josephus, monachus Pispiriensis in Aegypto, discipulus Antonii M., 17. Junii.

Isaac.

Isaias, Aegyptius, 3. Julii.

Ischyrius, in Scete.

Justinus M., 1. Junii.

Laurentius, Aegyptius, saeculo sexto.

Leontius, Cappadox in Lybia, saeculo sexto.

Longinus, in Aegypto, 9. Aprilis.

Lot, coaevus Arsenii M., 4. Decembris.

Macarius Magnus, 19. Januarii.

Macarius urbanus, 19. Januarii.

Malchus, 26. Martii.

Malus.

Marcellus, 29. Decembris.

Marcianus, 10. Januarii.

Marcus, mon. Celliensis, 5. Martii.

Marcus, in monte Sinai.

Martinianus, 13. Februarii.

Matoius seu Dalmatoius, Celliensis.

Maximus, 21. Januarii.

Milles, mortuorum suscitator.

Moses, Aethiops, in Aegypto, 28. Augusti.

Nathanael, Nitriensis, † 375.

Naucratus, Studita.

Nicon, Sinaita.

Nilus, jejunator, 12. Novembris.

Nisteron, abbas in Aegypto (in Vita s. Antonii M.), 17. Jan.

Onuphrius, 12. Junii.

Orsenius, † 318, 6. Julii.

Ortisius Magnus.

Orus, seu Or, Ὁ ὁ σοφός, in Thebaide, 7. Augusti.

Pachomius Magnus, 15. Maji.

- Palamo, in Thebaide (in Vita Pachomii M.), 15. Maji.
Pambo, Nitriensis anachoreta, 18. Julii.
Paphnutius, discipulus Antonii M. (in Vita s. Onuphrii),
14. Junii.
Passarion (in Vita s. Sabae), 5. Decembris.
Patermuthius, 9. Julii.
Paulus simplicissimus.
Petronius, discip. Pachomii (in Vita Pachomii), 15. Maji, (in
Vita s. Theodosii), 25. Maji.
Pharmuthius, 11. Aprilis.
Phocas, in Scete, tum in Palaestina.
Pinnuphrius, in Aegypto, coevus Cassiani.
Pion, Nitriensis, centenarius (in Vita s. Antonii M.), 17. Jan.
Pityrun, sive Pityrmus (in Vita s. Isidorae), 10. Maji.
Poemenus seu Pimenus.
Psoes, sive Psais, discipulus Pachomii M., 9. Augusti.
Puplius, 5. Aprilis.
Rabulas, 19. Februarii.
Rufus, obedientiae praedicator.
Sabba, Sanctificatus, 5. Decembris.
Sarmata, † 362, 11. Octobris.
Serapio († 358), Nitriensis.
Seridus, 19. Februarii.
Silvanus, Palaestinensis, 18. Januarii.
Silvanus, discipulus Pachomii (in Vita Pachomii), 15. Maji.
Simeon Salus, 21. Julii.
Simeon stylita, 1. Septembris.
Simeon, in monte mirabili, stylita, 24. Maji.
Simeon, stylita in Cilicia.
Sisoës, 6. Julii.
Thalassius, coevus s. Maximo confessori, qui obiit an. 662.
Theoctistus, pastor.
Theodorus, prope Alexandriam.
Theodorus, Phermiensis, floruit circa 387.
Theodorus, Syceota, 21. Aprilis.
Theodosius, 11. Januarii.
Theodulus, filius s. Nili jejunatoris, 14. Januarii.
Theonas, oeconomus, s. Cassiani coevus.
Timotheus, 21. Februarii.

Tithoes, in Thebaide, discipulus Pachomii.
 Vitalius (*Βιτάλιος*), 22. Aprilis.
 Xenophon cum duobus filiis, 9. Julii.
 Zacharias, Cyrionis filius, 5. Decembris.
 Zeno, discipulus s. Silvani, saeculo quarto exeunte.
 Zoilus, discipulus Agathonis et Pachomii.
 Zosimas, in Palaestina, 4. Aprilis.

II. De laudibus ss. mulierum est oda 7, cujus strophæ initialis eaque pietatis invitatrix est:

<i>Δεῦτε, προσοίσωμεν ὕμνους</i>	<i>Venite, canamus hymnos,</i>
<i>κατὰ χρέος γυναιξί, ταῖς ὁσίως</i>	<i>ut par est, mulieribus, quæ</i>
<i>βιωσάσαις καὶ ἰσαγγέλως, ὧν</i>	<i>religiose et angelice vixerunt,</i>
<i>ἱκεσίαις κρᾶζωμεν· ὁ Θεὸς σώ-</i>	<i>quarum supplicationibus, Deus</i>
<i>σον πάντας ἡμᾶς.</i>	<i>omnes nos salva, inclamemus.</i>

Tali adhortatione praemissa, reliquis sex tropariis ¹⁾ celebrantur sanctæ:

Anastasia, Alexandrina, 10. Martii.
 Anastasia, Romana, 20. Octobris.
 Bryenna (in Vita s. Febroniae), 25. Junii.
 Euphrosyne, 25. Septembris.
 Eupraxia, in Thebaide, 25. Julii.
 Eupraxia.
 Febronía (*Φεβρωνία*), 25. Junii.
 Hieria (in Vita s. Febroniae), 25. Junii.
 Isidora, in Thebaide, 10. Maji.
 Julitta.

¹⁾ Editio Veneta anni 1870 in exhibenda hac oda notabiliter a vulgata lectione antiquorum codicum recedit, quemadmodum vel ex uno hoc exemplo strophæ 5 apparet:

<i>Lectio antiq. codic.</i>	<i>Lectio Venet.</i>
<i>Περσοφαῖς Θεοδότῃ ἐν τῷ βίῳ,</i>	<i>Περσοφαῖς Θεοδότῃ ἐν ἀσκήσει,</i>
<i>καὶ ἀγαῖε ἐν ἀσκήσει Θεοδότῃ καὶ</i>	<i>καὶ σὺν ταύτῃ ἀγαῖε Θεοδότῃ</i>
<i>Ἰουλίττῃ, καὶ συνεκλάμπει πράξειν</i>	<i>καὶ Ἰουλίττῃ, καὶ συνεκλάμπει πρᾶ-</i>
<i>Ἰσιδώρῃ ἢ πανόλβιος.</i>	<i>ξεῖν Ἰσιδώρῃ ἢ πανόλβιος.</i>

Quam antiquam lectionem, quia prae altera metro convenit, etiam editores Romani sequuntur singulis troparii versibus, non quidem στιχηρῶς descriptis, sed appictis asteriscis evidenter distinctis.

Justa.

Maria, Aegyptiaca, 1. April.; altera Maria, quae et Marinus.
12. Februarii.

Macrina, 28. Februarii.

Matrona, 9. Novembris.

Melania, 31. Decembris.

Pelagia, 8. Octobris.

Platonis, 6. Aprilis.

Sarra, virgo, prope Alexandriam, vixit solitarie 60 annos.

Synecetica, Alexandrina, 5. Januarii.

Taisia, 8. Octobris.

Theodora, Alexandriae, 11. Septembris.

Theodora.

Theodota, mater ss. Cosmae et Damiani, 1. Novembris.

Theodula.

Thomais (in Vita s. Febroniae), 25. Junii.

III. Oda 8. tandem ab ejusmodi initio ducta legitur:

Τοὺς ποιμένας καὶ σοφοὺς διδασκάλους, ἱεράρχας Χρι- στοῦ τῆς ἐκκλησίας, σὺν ὁσίοις πάντες ἀνυμνήσωμεν, Κύριον ἑμνοῦντες καὶ ὑπερυψοῦντες εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.	<i>Pastores et sapientes docto- res, hierarchas Christi Eccle- siae cum Sanctis (ascetis) uni- versi concinamus, Dominum laudantes et superexaltantes in omnia saecula.</i>
---	---

Laudantur autem duabus odis 8 et 9:

Alexander CP.. 30. Augusti; alter Hierosolymit., 12. Dec.

Ambrosius ¹⁾, Mediolanensis, 7. Decembris.

Amphilochius, Iconiensis, 23. Novembris.

Anatolius, CP., 3. Julii.

Antipater, ep. Bostroe, in Arabia, saeculo quinto.

Athanasius Alexandrinus, 2. Maji.

Atticus, patr. CP. (406—426), 1. Augusti.

Basilius Magnus, 1. Januarii.

Clemens, ὁ πολύθλος.

¹⁾ Τίς τὴν παύσησιν ἐρεῖξεται Ἀμβροσίον; τοῦ Ἱεροθέου δὲ πῶς τὴν σοφίαν ἐξείποι, καὶ Ἀλεξάνδρων, τῶν θεοσόφων πατέρων, τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως σιερότητα; (od. 9, tropar. 1).

Climus seu Climatius, Ancyranus, 23. Januarii, alter Romanus, 25. Novembris.
 Cyprianus, Christomartyr.
 Cyrillus Alexandrinus.
 Diadochus, ep. Photices in Epiro, saeculo quinto.
 Dionysius, Areopagita ¹⁾, 3. Octobris; Alexandrinus, 5. Octobris.
 Epiphanius Cypri, 12. Maji.
 Eulalius seu Eulabius, ep. Caesareae in Cappadocia.
 Eusebius, Samosatensis, 22. Junii.
 Eustathius, Antiochenus, 21. Februarii.
 Flavianus, patr. CP., 18. Februarii.
 Gennadius.
 Germanus, patr. CP., 12. Maji.
 Gregorius Theologus, 25. et 30. Januarii.
 Gregorius Nyssen., 10. Januarii.
 Hesychius, presb. Hierosolym., 28. Martii.
 Hieronymus inter *Θεοφωστῆρας* relatus ²⁾.
 Hierotheus, ep. Athenar., 4. Octobris.
 Ignatius, Theophorus, episc. Antioch. et martyr, 29. Jan.
 Joannes Chrysostomus, 13. Novembris.
 Juvenalius (*Ιουβενάλιος*), Hierosolymitanus, 2. Julii.
 Meletius, Antiochenus, 12. Februarii.
 Methodius ³⁾.
 Metrophanes, CP., 4. Junii.
 Michael, Synnad., 23. Maji.
 Nectarius, patr. CP., 27. Septemb. et 11. Octobris.
 Nicephorus, patr. CP., 2. Junii.
 Nicolaus ⁴⁾, Thaumaturgus, 6. Decembris.

¹⁾ Ὁ πολὺς τὰ θεῖα Διονύσιος νῦν τιμάσθω, ὡς τῶν οὐρανίων μύστης. (Od. 9, trop. 3).

²⁾ In Menologio slavico Demetrii, ad 15. Junii, expresse adnotatum est sancti hujus memoriam fieri tum in Triodio, in sabbato τῆς τεργινῆς (hymno 9), tum etiam in paterico sinaÿtico, ubi Hieronymus vocatur *abba*. At nihil habetur ad 30. Septembris.

³⁾ Pro *Methodio* antiquorum codicum canitur in recentioribus editionibus *Hesychius*, ἄλλος θεολόγος.

⁴⁾ S. Nicolaus *ιεροκήρυκος*, *sacer orator*, praedicatur, τοῖς πατροκορυφαίοις accensitus.

Nonnus, ep. Heliopolitanus in Syria (in Vita s. Pelagiae),
8. Octobris.

Palladius, ep. Helenopolit., auctor *Lausiaci*.

Pambo (Pappus.), in Aegypto, 18. Julii.

Paulus CP.

Petrus, patriarch. Alexandrinus, 25. Novembris.

Phaedimus divinus.

Polycarpus, ep. Smyrnensis, 23. Februarii.

Proclus, patr. CP., 20. Novembris.

Sophronius, patr. Hierosolym., 11. Martii.

Spiridion, ep. Trimithuntis, 12. Decembris.

Tarasius, patr. CP., 25. Februarii.

Theodorus, ss. imaginum propugnator, 27. Decembris.

Theophanes ¹⁾, frater praecedentis, 11. Octobris.

Ad extremum Sanctos omnes uno tropario paucis complexa oda 9 ita terminatur:

Ὅσοι πατέρες, καὶ ἱεράρχαι
Κυρίου, σὺν ἱερομόντοις
καὶ γυναιξίν ἁγίαις, ὁνομαστοὶ
καὶ ἀνώνυμοι, πάντες εὐξασθε,
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

*Beati patres (ascetae), et
hierarchae Domini, cum martyribus
sacratiss (episcopis ac presbyteris)
et sanctis mulieribus, nominibus designati et
anonymi, omnes pro animarum
nostrarum salute precemini.*

¹⁾ Troparion antepenultimum odae 9 de laudibus ss. *Michaelis Synnad., Nicephori, Theodori et Theophanis* in Codice Barberiniano, a Quirini edito, desideratur.

Κυριακὴ τῆς τυρινῆς *Dominica Quinquagésimae*
 ἡτοι τῆς ἀπὸ τοῦ παραδείσου *sive exilii protoplasti Adae*
 τῆς τυρῆς ἐξορίας τοῦ πρω- *e paradiso voluptatis.*
 τοπλάστου Ἀδάμ¹⁾.

Slav. *Nedělja syropustnaja ili nedělja ježe ot raja sladosti izgnanija pervozdannago Adama*; rumen. *Dominec'a brândiei seau dominec'a esilarei protoparentelui Adamu dein paradisulu voluptatei.*

Dominica 7. ante Pascha in ecclesia graeca.

Varia ejus nomina.

Graecis est κυριακὴ τῆς τυρινῆς vel τῆς τυροφάγου²⁾, *Dominica casei comestrix*: ita appellata, quod hoc die caseo (τυρός) et ovis edendis fidei imponant, ac postridie ejus diei jejunium strictum auspicentur, in quo haec omnia prohibita sunt.

In libris liturgicis Melchitarum arabice, e toto lacticiniorum apparatu ab hac Dominica tollendo, nominatur *achad marfa' elbid valdschubn*, h. e., *Dominica sublationis ovorum et casei*: appellatione facta juxta formam graeci vocabuli ἀποτυρώσις.

In Kalendariis nostris austriaco-hungaricis mixti styli effertur germ. *Kaese- sive Milch-Faschingssonntag et Sonntag der Butterwoche*; rumen. *dominec'a lasatului de brândia*; croat. *siropust*; serb. *bele poklade*; hung. *vajhagyó vasárnap*; ital. *domenica de' latticini*.

Syris est *Dominica ingressus jejunii*; armenis *Pún paregentan*, de cujus vocabuli rationibus dicetur infra in anno eccles. Armen.

¹⁾ In Codice Barberiniano Cardinalis Quirini simpliciori hac formula scribitur titulus p. 78: *Κυριακὴ τῆς τυροφάγου. Εἰς τὸν πρωτόπλαστον Ἀδάμ.*

²⁾ In Triodio vocatur *τυρινή* et *τυρηνή*, in Horologio autem *τυροφάγος*, apud graecos scriptores etiam *τῆς τυροφαγίας*, et a deserendo usu casei *τῆς ἀποτυρώσεως*.

Historia hominis lapsi.

Quoniam considerata vitae humanae miseria agonibus Quinquagesimae optime praeparat, historia creati lapsique hominis in utraque Ecclesia fidelibus ad solemne jejunium rite suscipiendum accommodatur. Ipsam Graeci hodie recolunt, dum Latini tamen sacrum jejunii praeludium ab ea inchoavimus Dominica Septuagesimae.

De rationibus jejunii inde erutis.

In synaxario diei non secus ac in jure sacro Ecclesiae latinae ¹⁾ vis atque auctoritas jejunii ex quatuor adjunctis hujus historiae commendatur: *ab auctore, a loco, a tempore, ab effectibus*. Ab auctore: quia *abstinentiae lex ab ipso Domino Deo indicta est Adae et Evae* ²⁾; a loco: quia jejunium hoc in paradiso institutum fuit ³⁾; a tempore: quia *creato homini primam hanc legem constituit de jejunio* ⁴⁾, dicens ei: *de ligno scientiae boni et mali ne comedas* ⁵⁾; ab effectibus: quia Eva, quamdiu jejunavit et abstinuit, in paradiso et virgo permansit; *culpa per cibum, latebra post cibum; cognitio infirmitatis in cibo; virtus firmitatis in jejunio; serpens gulae persuadet, Dominus jejunare decernit. Itaque gula de paradiso regnantem expulit, abstinentia ad paradisum revocavit errantem* ⁶⁾. Luculentam profecto summae necessitatis demonstrationem jejunia crastino die flagranti studio auspicandi!

Deus nimirum τὸν πρωτόπλαστον, quem sua ipse manu formarat, cui imperium orbis terrarum detulerat, quem plurimis naturae ac gratiae donis locupletarat, cui aeternam felicitatem promiserat, quemque in paradiso voluptatis collocarat: hunc Adamum una cum conjugē suā Eva, *ob violatum primum illud abstinentiae praeceptum*, de repente omnibus gratiae opibus exutum ejecit e summa felicitate ad summas miseras, ad laborem manuum, ad sudorem vultus, ad infirmitates,

¹⁾ CC. *Sexto die*, 8. Dist. 35; ex s. Ambrosii *libro de Elia et jejunio*, c. 4. (Apud Migne. Patr. lat. t. 14, p. 700.)

²⁾ C. *Sexto die* cit.

³⁾ Ibidem.

⁴⁾ Ibidem.

⁵⁾ Gen. 2, 17.

⁶⁾ C. *Sexto die* cit.

ad mortem; et, — quod peccatorem ab instantibus jejunii laboribus declinantem salutari terrore percellat! — totam cum eo posteritatem, omnes homines qui sunt, fuerunt et futuri sunt usque ad mundi finem. Omnes hujus et futuri saeculi aerumnae, ut peccatum originale et concupiscentiae malae, morbi, paupertas, fames, bella et damnatio aeterna *ex violato illo uno jejunii praecepto* fluxerunt. 'Ο μὴ φυλάξας τὸ τῆς νηστείας καλὸν, inquit synaxarium, ἀλλὰ τῇ γαστρὶ εἴξας Ἀδὰμ τὸν θάνατον ἐπεσπάσατο, καὶ τῆς λίμης τῷ παντὶ γένει μετέδωκεν. . . . Ὅτι δὲ καλὸν ἡ νηστεία, δείκνυσιν ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ Ἀδὰμ διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν ἡ τοῦ Ἀδὰμ ἐξορία ἐνταῦθα τοῖς ἁγίοις πατέραςιν ἐπενοίθῃ. Verum enim Triodii synaxarium multo prolixius est, quam ut integrum dari in brevi hoc commentario possit; quapropter illud paucis contractum, ex Horologiis Veneto ¹⁾, et Atheniensi ²⁾, usibus liturgicis pariter destinatis, huc transscribimus. En igitur authenticum ejus summarium:

Τὴν ἀνάμνησιν τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἐξορίας ἀπὸ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἔταξαν ἐνταῦθα, τῇ παραμονῇ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, οἱ θειότατοι πατέρες, δεικνύοντες οὐχὶ διὰ λόγων ἀπλῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, πόσον ὠφέλιμὸν ἐστὶν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ τῆς νηστείας καλὸν καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, πόσον ἐπιβλαβὲς καὶ ὀλέθριον ἡ ἀκρασία, καὶ τῶν θείων ἐντολῶν ἡ παράβασις· καὶ ὅτι πρώτη ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐστὶν ἡ τῆς νηστείας ἐντολή, ἣν λαβόντες οἱ πρωτόπλαστοι, καὶ μὴ φυλάξαντες αὐτήν, οὐ μόνον Θεοὶ οὐκ ἐγένοντο, ὡς ἐφραστάσθησαν, ἀλλ' ἀπώλεσαν καὶ ἦν εἶχον μακαρίαν ζωὴν· καὶ πεσόντες εἰς φθορὰν καὶ εἰς θάνατον, μετέδωκαν αὐτὰ ταῦτα, καὶ μυρία ἄλλα κακά, ὅσα ἐκεῖθεν ἐπήγασαν, εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ταῦτα πάντα βάλλουσιν ὑπ' ὅψιν ἡμῶν σήμερον οἱ Θεοφόροι πατέρες· ἵνα, ἐνθυμούμενοι τό· πόθεν ἐξεπέσαμεν, καὶ τί ἐπάθομεν διὰ τὴν τῶν πρωτοπλάστων ἀκρασίαν καὶ παρακοήν, σπουδάσωμεν ἐπανελθεῖν πάλιν εἰς τὴν ὑρχαίαν ἐκείνην μακαριότητα καὶ δόξαν, διὰ νηστείας καὶ ὑπακοῆς εἰς πάντα τὰ θεῖα προστάγματα.

¹⁾ Edit. an. 1875, p. 316.

²⁾ Edit. an. 1891, p. 339.

Ἐπίλογος. — Ex rebus breviter hucusque disputatis intelligi potest, quam vere trium hebdomadarum spatium προ-
νήστιμον in synaxario primae Dominicae annuntietur ceu so-
lemnis quaedam comparatio exercitiorum magni jejunii Quadra-
gesimalis, ὥσπερ τις προγυμνασία, inquit Nicephorus
Callistus, καὶ παρακίνησις, ὥστε παρασκευασθῆναι καὶ ἐτοι-
μοὺς ἡμᾶς γενέσθαι πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας τῶν
νηστειῶν, τὴν ἐξ ἔθους μυστράν ἐξιν ἀπολιπόντες; et quam
recte pariter festa occurrentia hoc tempore ita se habeant et
a sanctis et deiferis patribus sint ita disposita, δι' ἣν αἰτίαν,
ait synaxarium, οὕτω νῦν ἔχουσι, καὶ παρὰ τῶν ἀγίων καὶ
θεωφόρων πατέρων ἐτάχθησαν.

Potiora Triodii capita de admirabili officiorum colligatione
ex singulis synaxariis excerpta dedimus: quae quamvis jam
sufficere instituto nostro possent, insuper tamen paucis con-
firmare placet uno tantum adducto recentiori testimonio Sy-
meonis, Thessalonicae saeculo 15. archiepiscopi, qui
festorum nostrorum dispositionem summatim declarando in
Responsis ad Gabrielem Pentapolitanum ita scribit c. 56¹⁾:

... Ἐπεὶ καὶ ἡ τεροφάγος ἐβ-
δομάς διὰ τοῦτο νενομοθέτη-
ται εἰς προκάθαρσιν ἡμῶν, καὶ
πρὸς τὴν ἁγίαν νηστείαν ἐτοιμα-
σίαν, ἵνα προκαθαρθέντες τῇ
νηστείᾳ προσέλθωμεν, καὶ ἀπὸ
βρωμάτων λιπαινόντων καὶ
σαρκωδῶν πρὸς ὀλίγον ἐγκρα-
τευσάμενοι, τῆς νηστείας ὀψώ-
μεθα, καθαροὶ τῆς καθαρωτά-
της καὶ ἁγιοὶ τῆς ἀγνῆς. Διὸ
καὶ πρότερον μὲν οἱ πατέρες
τὴν ψυχὴν ἐκκαθαίρουσιν ἐν
τρισὶν ἐβδομασίᾳ εἰς τιμὴν τῆς
Τριάδος, τὰ περὶ τῆς νηστείας
κηρύττοντες τοῖς εὐαγγελικοῖς
τοῦ Σωτῆρος ῥήμασι πρὸς τὴν

... Quandoquidem et hebdo-
mas τεροφάγος excogitata est
ad purgationem nostram, et ad
sacrorum jejuniorum appara-
tum, ut jejunio prius expur-
gati accedamus, et a cibis car-
neis, qui pinguem hominem
reddunt, ad breve tempus ab-
stinentes, jejunium exordiamur,
puri purissimum sanctique in-
temeratum. Hinc etiam factum
est, ut patres prius tribus
hebdomadibus animum expur-
gent in honorem Triadis, quae
jejunii sunt evangelicis Salva-
toris nostri verbis praedicantes,
excitantesque nos ad poeniten-

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 155, pp. 903—906.

μετάνοιαν καὶ τὴν κάθαρσιν
 ἡμᾶς ἐκκαλούμενοι. Καὶ διὰ
 μὲν τοῦ τελώνου καὶ φαρισαίου
 μὴ ἐπαίρεσθαι τοῖς πόνοις,
 ἀλλὰ ταπεινοῦσθαι διδάσκουσι,
 καὶ μᾶλλον οὕτω σώζεσθαι διὰ
 δὲ τῆς τοῦ ἀσώτου παραβολῆς,
 μὴ ἀπογινώσκειν, ἀλλὰ ὑπο-
 στρέφειν ἐν ἐξομολογήσει πρὸς
 τὸν ἀγαθὸν πατέρα τε καὶ
 φιλάνθρωπον. Διὰ δὲ τῆς
 ὑπομνήσεως τῆς τοῦ Σωτῆρος
 ἡμῶν δευτέρας παρουσίας εἰς
 γόβον ἐμβάλλουσι τοῦ ἀδε-
 κάστου κριτηρίου αὐτοῦ· καὶ
 διὰ τοῦ πρὸς τοὺς πένητας
 ἐλέον παριστῶσιν, ὡς ἐλεη-
 θηρόμεθα. Τελευταῖον δὲ τὰ
 τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀδὰμ προτι-
 θέασιν, ἵτις ἐγεγόνει διὰ τρυ-
 φῆς τε καὶ ἡδονῆς, πρὸς τὴν
 νηστείαν ἡμᾶς διεγείροντες.
 Ὅθεν καὶ τὴν πρὸ τῆς νη-
 στείας ἐβδομάδα οὐ κρεοφάγον
 ἀλλὰ τυροφάγον εἶναι νενομο-
 θετήκασιν καὶ προεόρτιον τῆς
 νηστείας ταύτην φασί. Καὶ
 τριῦδια ψάλλειν καὶ ἰδιόμελα
 ὡς καὶ κατὰ τὴν ἁγίαν τεσ-
 σαρακοστήν διετύπωσαν. Καὶ
 τὰς δύο ταύτας μέσον τεθει-
 κασι νηστείας τετραδος τε καὶ
 παρασκευῆς, ἐν αἷς καὶ προ-
 φητῶν ῥήσεις περὶ νηστείας
 καὶ τοὺς περὶ αὐτῆς λόγους
 τοῦ θεοφάντορος¹⁾ Βασιλείου
 λέγεσθαι διετάξαντο.

tiam et expurgationem. Et
 per publicani et pharisei pa-
 rabolam, non esse laboribus
 superbiendum, sed compescen-
 dos animi conatus, docent, et
 hac ratione potius salutem com-
 parandam. Per prodigi para-
 bolam non esse despondendum,
 sed revertendum confessione
 ad Patrem optimum atque hu-
 manissimum. Per recordatio-
 nem Salvatoris nostri adven-
 tus, incorrupti illius iudicii
 timorem incutiunt, et per mi-
 sericordiam in pauperes in-
 struunt, nos quoque miseri-
 cordiam consecuturos. Tandem
 exilium Adami proponentes,
 quod propter luxum et volu-
 ptatem accidit, ad jejunium
 adhortantur. Proptereaque heb-
 domadem, quae ante jejunium
 est, ut a carnibus abstinere-
 tur, non item a caseo, lege sanxe-
 runt. Quam jejunii profestum
 nuncupant, et Triodia canere,
 et Idiomela, ut aliis Quadra-
 gesimalis jejunii diebus prae-
 scripserunt. Et duas hasce
 medias ad jejunandum posuere
 ferias quartam et sextam, qui-
 bus et prophetarum de jeju-
 nio dicta et de hoc eodem
 divini Basilii orationes legen-
 das decreverunt.

¹⁾ S. Basilium in libris liturgicis καὶ ἀντινομασταν vulgo οὐρανο-

Dominica 7. ante Pascha in eccl. occidentali.

Variae ejus appellationes.

Supra jam e jure sacro enotavimus p. 14, appellationem *Quinquagesimae inde venisse*, quod canonicis illis *sex septimanis, quas Quadragesima habet, septima hebdomada sit addita*: nomine scilicet juxta eandem dicendi formulam facto, qua et Dominica subsequens semper dicta fuit *Quadragesima* et Dominicæ præcedentes, ordine retrogrado, propter novas adjectiones vocatae sunt *Sexagesima* et *Septuagesima*. Hinc patet, quomodo illud sit accipiendum, quod in Ordine Romano legitur de origine Quinquagesimæ *a numero quinquaginta dierum repetenda, qui decurrunt usque ad sanctum Pascha*.

Apud Latinos dicitur *carnis privium, privicarnium, Dominica ante carnes tollendas*, vulgo *carnevale*¹⁾, ea certe de causa, quod dies esset, quo clerici olim *carnibus privari* iisque *vale* dicere inciperent, eadem scilicet ratione qua Dominica præcedens Graecis est *κυριακὴ τῆς ἀπόκρεω* a tollendis *carnibus*. Antiquitus enim *sacerdotes et diaconi et reliqui omnes, quos dignitas ecclesiastici gradus exornat, a Quinquagesima jejunabant, quo et aliquid ad pensum sanctae institutionis adjicerent et eorum, qui in laicali ordine consistunt, observantiam sicut loco, ita religione praecellerent*²⁾.

φάντορα dici, animadvertimus tomo 1. p. 48, quod nimirum *ejus splendor ad coelum usque pertingat*. Cognationem cum illo titulo habet *ἐπωνύμιον*, quod hic occurrit. Duplici sensu quippe s. Basilius *Θεοφάντωρ* appellatur, activo ac passivo; illo quidem, quia ceu verus theologus, de divinis loquendi peritus, Deum ac res divinas *manifestat* (τὰ θεῖα φαίνων); hoc vero, quia inter illos doctores eminet, qui ab ipso Deo *manifestati* ac declarati sunt theologi (ὑπὸ θεοῦ πεφημισμένοι θεολόγοι).

¹⁾ Plerisque etymologis inde ortum videtur vocabulum *carnevale*, quod christiani tunc *carni vale* dicerent. Non desunt tamen qui idem hoc tempus quasi *carn-a-val* appellatum existiment, quod *caro vadat* seu *abscedat*. Aliis nominibus, a tollendis deserendisque carnibus effectis, dicitur *carnelevamen, carnelevarium, carnelaxarium*, quemadmodum videre est apud Du Cange, *Glossar. lat.*, ubi etiam rerum singularium curiosus lector plures non injucundas caeremonias tempore bacchanalium in dimittenda carne usurpari solitas reperiet.

²⁾ Ita c. *Denique* 6. Dist. 4. Gregorio M. quondam imputatus. (Apud Migne, Patr. lat. t. 77, p. 1351).

Eam observantiam quum (Pseudo-) Isidorus aliqua antiquitatis auctoritate roborare vellet, ejus institutionem duabus decretalibus, ex Libri Pontificalis capite 9. confectis¹⁾, s. Telesphoro Papae adscripsit, quae deinde relatae sunt a Gratiano cc. 4. et 5. Dist. 4²⁾.

Verum hic peculiaris erat clericorum ritus jejunandi, aliis de populo non concessus³⁾; quum enim hinc inde privatarum personarum zelo fieret, ut diutius quam reliqui fideles jejunare cupientes tempus Quadragesimae una hebdomade quasi ex lege praecurrerent, Concilium Aurelianense I. anni 511, *Quinquagesimam*, tanquam novum quiddam et insolitum, vetuit can. 24⁴⁾, ut nimirum uniformis jejunandi ritus ab omnibus custodiretur.

Quodsi quandoque respectu laicorum *carnisprivium novum* vocatur, id ideo fieri censendum est, quod antiquitus abstinentiae dies a Dominica Quadragesimae ducerent exordium, quae proinde *vetus carnisprivium* erat.

Bini dies Quinquagesimam subsequentes cum feria V. praecedentis hebdomadis vulgo *dies pingues* audiunt⁵⁾, quod homines ante jejunium carniū esui potationique ultro indulgere soleant. Et quia illud saepe ultra modum faciunt, idcirco Postcommunio Missae: *Manducaverunt et saturati sunt* in memoriam ipsis revocat, quod de Judaeis scriptum legitur: *Adhuc escae eorum erant in ore ipsorum et ira Dei descendit super eos* (Psalm. 77), *ut videlicet*, verba sunt Durandi l. c. c. 27, n. 11, *incutiatur nobis timor, ne per gulam offendamus Deum. Quia vero solent homines magis*

¹⁾ Apud Migne, Patr. lat. tom. 127, p. 1175, et apud Duchesne, *Lib. Pontifical.* p. 129.

²⁾ Ex duobus his canonibus, qui clerum *septem hebdomadas plenas* jejunare volunt, inductus fuisse videtur H. Alt, ut imperite assereret, clericos jam a Dominica Septuagesimae jejunium duxisse. (*Kirchenjahr*, p. 332).

³⁾ Hinc appellationem traxit *carnisprivium* seu *privicarnium sacerdotum*, germ. *Herrenfasten*.

⁴⁾ C. *Sacerdotibus* 6. Dist. 3. de cons.

⁵⁾ Ut in nostratibus Kalendaris civilibus germ. *fetter Donners-tag*; *fetter Dienstag*; hung. *kövércsötörtök*; gall. *jeudi gras*, *mardi gras*.

*intendere gulae propter carnisprivium quod imminet, de iis dicit Gregorius*¹⁾, quod relinquendi sunt suo ingenio cum venia, non tamen (quod est subaudiendum) sine opportunis ac salutaribus remediis, quibus s. Mater Ecclesia, de salute filiorum suorum semper sollicita, malo occurrere fidelesque juvare studet, *ne tempore tentationis a via Domini recedant*²⁾.

De rationibus nomenclaturae apud Slavos ritus latini in Austro-Hungaria receptae.

Quoniam Dalmatis et Croatis, qui lingua sua propria in divinis officiis utuntur³⁾, etiam harum Dominicarum nomenclatura liturgica curae fuit, nomina latina ad literam vertendo, Dom. Septuagesimae nuncuparunt *Ned. sedamdesetnica*, Dom. Sexagesimae *Ned. šestdesetnica*, Dom. Quinquagesimae *Ned. petdesetnica*, quemadmodum hodieque in Kalendariis Croaticis et Serbicis mixti styli referuntur.

Ab aliis Slavis vel ex relatione ad diem cinerum appellantur, ut in Styria, Carinthia et Carniola: Dom. Septuag. *Ned. 1. predpepelnična*, quasi *Dominica prima antecineralis*, Dom. Sexag. *Ned. 2. predpepelnična*. Dom. Quinquag. *Ned. 3. predpepelnična*; vel etiam a Dominica carnisprivii vocantur, ut in Polonia: Dom. Quinq. *Ned. zapustna*, Dom. Sexag. *Ned. predzapustna* vel etiam *mjasopustna*, Dom. Septuag. *Ned. starozapustna*, h. e., *Dom. veteris carnisprivii*; Polonorum Quadragesima quippe Dominica Septuagesimae incipiebat, jejunium vero feria II. proxime subsequente⁴⁾; vel tandem ab ipso Paschatis festo, Dominicis retro numeratis, nominantur, ut in Bohemia: Dom. Septuag. *Ned. devítnik*, h. e., *Dom. nona*, Dom. Sexag. *Ned. 1. po devítníku*, h. e., *Dom. I. post*

¹⁾ C. Denique cit.

²⁾ Ita Clemens PP. XIII. in Decreto S. Congr. Indulg. d. d. 23. Julii 1765, apud Ferraris, Biblioth. verb. *Indulgentia*, art. 6, n. 42.

³⁾ Cfr. tom. 1, pp. 502 seqq.

⁴⁾ Quam rigida fuisset hujus Quadragesimae observatio penes Polonos, testatur Ditmarus eppus. in *Chron.* l. 8, tit. de Henrico Imperatore II. sic scribens: *Anno Dominicae Incarnationis 1018. . . . Quicumque post Septuagesimam carnem manducasse invenitur, abscissis dentibus graviter punitur. Lex namque divina, in his regionibus noviter exorta, potestate tali melius quam jejunio ab episcopis instituto corroboratur.*

nonam, Dom. Quinquag. Ned. 2. po devttniku, seu Dom. II. post nonam.

Conclusio. — Quemadmodum in praevis Graecorum exercitationibus hujus temporis omnia pulcherrimo quodam ordine conserte contextequae fieri vidimus, ita et in ecclesia occidentali nexa inter se copulataque sunt officia, quibus Latini trium hebdomadarum spatio ad jejunium quadragesimale praeparatur¹⁾. Nullum nobis tempus, nulla lectori patientia sufficeret, si vel summatim huc transscriptum iremus, quae auctores pene innumeri de variis eorundem officiorum rationibus historicis, dogmaticis, allegoricis, tropologicis, anagogicis scripserunt, maxime qui commentarios *Rationale divinarum officiorum* nuncupatos²⁾ in lucem emiserunt. Itaque pro more et instituto pauca dumtaxat iis addemus, quae supra jam de *πρὸς τὴν ἑβδομάδα* ejusdem temporis characterē generatim sunt dicta pp. 14—15; lectore quoad caetera ad ipsos fontes³⁾ relegato.

¹⁾ „Tribus hebdomadis Septuagesimae, Sexagesimae et Quinquagesimae ecclesia praecipua redemptionis nostrae mysteria meditanda nobis proponit, nos ut efficiat ad quadragesimalis temporis severitatem alacriores.“ Ita Benedictus PP. XIV, mox afferendus p. 68.

²⁾ Indolem horum operum ipse Durandus exponat. Liber iste, inquit in *Prooemio libri*, n. 16, *Rationalis* vocabulo describitur. Nam quemadmodum in rationali iudicii, quod legalis pontifex ferebat in pectore, scriptum erat: *Manifestatio et veritas*, sic et hic rationes varietatum in divinis officiis et earum veritates describuntur, quas in scrinio pectoris sui ecclesiarum praelati et sacerdotes debent fideliter conservare. Et sicut in illo erat lapis, in cuius splendore filii Israel Deum sibi fore propitium, agnoscebant: sic et devotus lector ex hujus lectionis splendore in divinarum officiorum mysteriis eruditus, agnoscit Deum nobis fore propitium nisi forte ejus indignationem culpae offencilo improvide incurramus. Illud quoque quatuor coloribus auro contextum erat, et hic (ut praemisum est) rationes varietatum in ecclesiasticis rebus atque officiis, quatuor sensibus, videlicet historico, allegorico, tropologico et anagogico, fide media, colorantur.

³⁾ Quodsi cui aditus ad hos fontes non adeo facile patet, suadenda eidem est lectio egregii operis doctissimi abbatis Solesmensis D. Prospéri Guéranger, *Année liturgique*, in quo multa praeclara documenta, ex ipsis his fontibus desumpta, ut ad sublimem rerum sacrarum scientiam promovendam congrua, ita ad pios animi sensus excitandos alendosque comparata, apte evolvuntur. Istud vero dolendum est. quod illae operis partes, quae de ecclesia orientali tractant, manifestis erroribus immunes non sunt, quemadmodum ostendetur infra ad Dom. III. Quadrag.

Et initio quidem rationem lectionum ex divinis literis desumptarum paucis afferemus; deinde tria illa disciplinae capita, quae proposita festorum synopsis annuntiat p. 2, breviter explicabimus, scilicet *officia mysteriorum et instrumentorum passionis D. N. J. Ch.*, *stationes* in Missali Romano huic tempori assignatas, officia reparationis coram *exposito ss. Sacramento* peracta.

De lectionibus ex sacra scriptura praescriptis.

In divino officio igitur a Septuagesima ad Dominicam de Passione juxta c. *Sancta Romana* 3. *Dist. 15.* legitur *Genesis* et *Exodus*, quia passionem Domini celebraturi recurrere debemus ad Adae peccatum, pro quo passus est; et dum legitur de patriarchis Abraham, Isaac et Jacob, quasi de diversis aetatibus ad Christum choro Patrum deducimus. Repete etiam quae de lapsu primi hominis die dominico in Septuagesima diximus supra p. 15.

In Missa autem *Dominica Septuagesimae* proponitur, post epistolam *de bravio*, legitime currentibus debito (I. Cor. 9—10), evangelium *de denario diurno*, in vinea Domini promerito (Matth. 20), ut homines aeternae beatitudinis praemio ob oculos posito, alacri studio poenitentiam agant et majori usque contentione virium ad metam seu regnum coelorum currant.

Dominica Sexagesimae legitur evangelium *de semine verbi* (Luc. 8), ut fideles, poenitentiae operibus jam exerciti, magis excitentur ad seminanda opera misericordiae sicque *certam suam vocationem faciant*, exemplum s. Pauli secuti, cujus egregios labores epistola commemorat (II. Cor. 11—12), et ad quem etiam statio signata reperitur.

Dominica Quinquagesimae evangelium est de fide passionis et resurrectionis, per quam caeci illuminantur (Luc. 18); ideo statim sequitur caeci illuminatio, qui, notante Durando l. c. c. 27, n. 11, valde sapienter petit, dicens: *Domine, ut videam*, quia visio erit tota merces. Quoniam vero reliquae virtutes nihil valent ad hoc praemium obtinendum, idcirco praemissa est epistola *de caritate* (I. Cor. 13). — Sed ad-eundi ipsi auctores indicati, a quibus omnia, quae ad divinum officium missamque spectant, fusius et uberius explicantur.

De officiis mysteriorum et instrumentorum passionis D. N. J. Ch., quae inde a Septuagesima singulis hebdomadis celebrantur.

Conjunctim sive ἀθρόως, ut dicunt Icti., concessa haec primitus erant religiosis ven. *Congregationis clericorum passionis D. N. J. Ch.*, a s. Paulo a Cruce fundatae, qui in ipsa professione conceptis verbis sancte pollicentur, *se pro viribus apud christifideles promoturos memoriam et cultum passionis et mortis Jesu Christi Domini Nostri*¹⁾ *modo in constitutionibus expresso*²⁾.

Sed vixdum erat ista facultas PP. Passionistis data, quum pleraeque omnes religiones ac dioeceses adeo illustri certamine devotionis erga vivificae passionis et mortis Jesu sacra mysteria eadem officia sibi deposcere atque expetere properarunt, ut, quod Sacrorum Rituum Congregatio non ita pridem de communi omnium studio Sacratissimum Cor Jesu colendi edixit, ad literam hic congruat, scilicet nullam jam pene exstare ecclesiam, quae privilegium eadem festa peragendi ab Apostolica Sede se non impetrasse gloriatur³⁾. Et de ipsa Urbe Roma quidem id testantur plura Decreta Sacrorum Rituum Congregationis anni 1831, commemorata in Actis literariis *Correspondance de Rome* an. 1848—1849, p. 30: de aliis orbis catholici partibus vero Kalendaria seu Directoria propria, quibus eadem haec festa rite inserta reperiuntur.

Quum autem praedicta officia eo potissimum spectent, ut, (verbis juris sacri utimur) *anniversaria recordatione nobis Christi passionem repraesentante, plenius omnia quae in ejus passione acta sunt ad memoriam reducantur, sicque nos faciant moveri tanquam videamus praesentem Dominum in cruce*⁴⁾, idcirco adeo propria sunt huic temporis, ut si pro iis

¹⁾ Ita Constitutio Clementis PP. XIV. *Salvatoris Domini*, edita die 15. novemb. an. 1769, in Bullar. Rom. continuat., tom. 3, p. 103.

²⁾ Capite nempe 18, cujus lemma hoc est: *de voto promovendi apud christifideles religiosum cultum et gratam memoriam passionis D. N. J. Ch.* Ibid. p. 106.

³⁾ Decret. d. d. 23. Aug. 1856.

⁴⁾ Ita C. *Semel Christus* 51. Dist. 2. de cons. jcta. gl.

nullus reperitur ad Quadragesimae exitum dies liber, ultra Quadragesimam tamen sine speciali Indulto transferri nequeant, prout decretum est a S. R. C. die 11. Sept. an. 1841, ad 4. Cfr. Gardellini, n. 5114.

De stationibus Urbis Romae in Missali Romano designatis.

Veteres Romani Pontifices statis quibusdam diebus, praecipue in Quadragesima et festis, ad diversas Urbis Romae ecclesias accedebant, ubi sermone vel concione ad populum adstantem habita et oratione ad Deum fusa divina mysteria postea cum clero et populo Romano celebrantes participabant; qui actus etiam *statio* vocata est, licet de ratione hujus appellationis non satis constet inter eruditos.

Blanchinus in notis ad vitam s. *Hilari* Pontificis, quae habetur in *Libro Pontificali*¹⁾, putat vocabulo *stationis* jam apud Romanos alligatam fuisse ideam indicandi *conventum complurium ad sacra ritu patrio exercenda confluentium ad certum locum*; ex quo infert, illud ab exordio ferme primo christianae Ecclesiae apte fuisse translatum ad significandum coetum sacrum seu conventum fidelium.

Ad stationes Urbis Romae deinde gradum faciens, in *titulis*, inquit, *ubi etiam tempore persecutionum christiani congregari consueverant, et ubi sacrorum administrandorum jus attributum fuerat per Summos Pontifices, presbyteris ibidem constitutis, post redditam Ecclesiae pacem stationes publicae celebrabantur, quemadmodum Ordo Romanus declarat, et ad sacra per certas vices ibidem exercenda, jejuniorum praesertim solemnium aut festorum diebus tum ministeriales*²⁾ *clerici, tum subdiaconi stationarii aderant, tum sacra suppellex circumferenda ad usum Pontificis easdem stationes frequentantis praeparabatur.*

Alii vero ejusmodi conventum *stationis* appellationem a significatione vocabuli traxisse conjiciunt, quam Cicero *lib. 6.*

¹⁾ Migne, Patr. lat. t. 128, p. 353.

²⁾ *Hilarus in Urbe Roma constituit ministeria(les), qui circumirent constitutas stationes.* Ita Liber Pontificalis c. 49, apud Migne, l.c. p. 349, et apud Duchesne, *Lib. Pontific.*, p. 244. Obiit s. Hilarus anno 468.

ad Atticum jam usurpavit, pro temporaria scilicet habitatione; alii aliter explicant, prout pluribus exequitur Moroni, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, t. 69, pp. 280 seqq. ¹⁾.

Stationes s. Gregorius M. certo sub numero limitavit, totidem per totum annum statuens. *Stationes*, inquit Joannes Diac. in *Vita s. Greg. M.*, l. 2, n. 18, *per Basilicas vel beatorum martyrum coemeteria, secundum quod hactenus plebs Romana quasi eo vivente certatim discurret, sollicitus ordinavit: per quas et ipse simul discurrens, dum adhuc eloqui praevaleret, viginti homilias Evangelii coram ecclesia diverso tempore declamavit; reliquas vero ejusdem numeri dictavit quidem, sed, lassescente stomacho languore continuo, aliis pronuntiandas commisit* (Migne, P. l. t. 75, p. 94).

Quamvis s. Gregorius M., stationes in orbe instituendo, ordinem variarum, in quas Urbs divisa erat, regionum se-

¹⁾ *Stationis* vocabulum passim sensu jejunii accipiunt veteres scriptores ecclesiastici, ut Hermas, *Pastor*, l. 3, simil. 5, n. 1 (apud Migne, Patr. gr. t. 2, p. 957); Tertullianus, *de corona*, c. 11 (apud Migne, Patr. lat. t. 2, p. 92), *de anima*, c. 48 (ibid. p. 733), *de jejuniiis*, c. 10 (ibid. p. 966); Cassianus *de coenob. instit.*, l. 5, cc. 20. et 24. (ibid. t. 49, pp. 236. et 243), et *collat.* 21, c. 29 (ibid. p. 1208); s. Isidorus Hispalensis, *etymolog.* l. 6, c. 19 (ibid. t. 82, p. 258). Sunt etiam, qui cum Rabano Mauro *de instit. cleric.* l. 2, c. 18. ita stationem a jejunio distinguant, *ut jejunium*, verba sunt Rabani, *indifferenter sit cujuslibet diei abstinentia, non secundum legem, sed secundum propriam voluntatem, statio autem observatio statutorum dierum, ut quartae et sextae feriae jejunium* (ibid. t. 107, p. 334). Cur autem statio appellatum sit jejunium, explicat auctor *sermonis* 21, qui exstat in appendice operum s. Ambrosii (ibid. t. 17, p. 644). *Castra*, inquit, *nobis sunt nostra jejunia, quae nos a diabolica oppugnatione defendunt. Denique stationes vocantur, quod stantes et commorantes in eis inimicorum insidias repellamus*: sumpta nimirum metaphora a militibus stationariis, vigilias in suis stationibus exercentibus, ipsa mansio seu mora, quam fideles in conventibus suis jejunantes ac vigilantes agebant, promiscue *jejunium* et *statio* dicebatur. De stationibus earumque varietate et aliis eo pertinentibus late quidem scripsit Onuphrius Panvinus; sed accuratius rem illustrarunt recentiores scriptores, a Moroni adducti l. c. Videri etiam possunt quae nos ipsi de eodem argumento scripsimus in *com. de rationibus festorum mobilia*, pp. 65 seqq. — Iis omnibus ad cumulum accedat insignis articulus, quem prof. Funk, vir de antiquitatibus christianis optime meritus, scripsit in doctoris Kraus *Real-Encyklopädie der christlichen Alterthümer*, t. 2, pp. 782—783.

cutus sit ¹⁾), scriptores ecclesiastici tamen postea, singularum stationum secretiores rationes scrutando, mysticas causas invenerunt, cur tali tempore in determinatis ecclesiis agerentur. Lege Durand. lib. 6, c. 25, n. 4, ubi rationem stationis ad s. Laurentium extra muros Dominica Septuagesimae declarat.

Stationibus a s. Gregorio institutis plures alias adjunxerunt, v. g. Litanias triduanas ante Ascensionem Domini, solemnia Virginis Deiparae Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis et Nativitatis et alias, quas videre est apud scriptores rerum liturgicarum.

Stationes nunc celebrantur 87, diebus 83 a Dominica prima Adventus usque ad Sabbatum ante Dominicam SS. Trinitatis cum tribus feriis quatuor temporum.

Quod numerus stationum excedat numerum dierum, mirum videri non debet, si attendamus, nonnullis diebus plures stationes in Missali ²⁾ esse tributas.

Numerantur autem *ecclesiae stationales*, quas vocant, omnino 44, in quibus quatuor Basilicae Patriarchales eminent, quum in Basilica s. Petri in Vaticano stationes 13, in Basilica s. Mariae Majoris in Exquilis 12, in Basilica Lateranensi 8 et in Basilica s. Pauli extra muros Urbis via Ostiensi 5 habeantur.

In Urbe unaquaeque ecclesia stationalis vicinam aliquam aliam aedem sacram habebat, in qua populus die stationis colligebatur; ibique dicebatur *collecta* super populum collectum, et exinde omnes simul processionaliter ad ecclesiam, in qua celebranda erat statio, pergebant solemnique Missarum sacrificio et concioni intererant. Has *collectas super populum* memorat in libro *de ecclesiasticis observationibus* Micrologus c. 3^a), dum ait: *illae orationes specialius collectae vocari videntur, quae upud Romanos super collectam populi fiunt, dum colligitur, ut procedat de una ecclesia in aliam ad stationem faciendam: ut in capite jejunii illa oratio „Con-*

¹⁾ Cfr. Card. Thomasii, tom. 7, p. 188, edit. Rom. an. 1754.

²⁾ Die Natalis v. gr. tres, feria V. post Dominicam IV. Quadragesimae duae stationes fiunt.

³⁾ Apud Migne, Patr. lat. t. 151, p. 979.

cede quaesumus“ *apud sanctam Anastasiam super collectam populi dicitur ab eo, qui stationem apud sanctam Sabinam celebraturus est.* Atque hinc factum est, ut stationes etiam *processiones ad certas determinatasque ecclesias* vocarentur, quemadmodum rem multis explicat Durandus l. 7, c. 1, nn. 20—24.

Nostra aetate stationes sunt devotae visitationes determinatarum ecclesiarum, certis diebus instituendae, quas qui fecerint, magnas indulgentias consequuntur. Consulatur, qui de indulgentiis stationum copiose agit Ferd. Tetam. Diar. tract. 2, l. 4, part. 1, c. 2, § 1, nn. 101 seqq.

Caetera, quae ad stationes Urbis Romae spectant, doceberis per egregios commentarios Hartmanni Grisar, vulgatos in Actis liter. oenipontanis „Zeitschrift für kathol. Theologie“, 1885, locis in indice rerum indicatis.

De expositione SSmi. Sacramenti. De religione reparationis injuriarum Christo Deo illatarum.

Devotio haec piacularis est, pertinens ad reparandas injurias, quae Deo O. M. tempore bacchanalium inferri solent, quatenus nimirum *gloria Domini, quae perpetuis impiorum contumeliis impetitur, perpetuo quoque sibi famulantium cultu reparetur*¹⁾. De ea olim exilia quaedam populariter scripsimus, piis meditationibus accommodata²⁾. Verum in commentario exercitationibus academicis destinato alia merito postulas; quapropter tibi illorum loco multa ac praeclara nunc dabimus ex Doctore authentico, Benedicto PP. XIV., exhibita hic una, quam de eodem argumento dedit, epistola circulari plena eruditionis, gravitatis, zeli ac prudentiae, atque inde academiarum commodis haud parum servitura.

¹⁾ Ex oratione *festi reparationis injuriarum* ipsa feria V. post Dom. Sexages. celebrandi. Hujus solemnitatis Officium et Missam exhibuimus in opere *de rationibus festorum utriusque SS. Cordis*, tomo 2, pp. 28—31 et pp. 73—85 edit. 5.

²⁾ *Jesus auf dem Throne unserer Altäre. Gemeinssassliche Betrachtungen über die Aussetzung des hochwürdigsten Gutes mit Berücksichtigung unserer Zeit.* Luxemburg. Vict. Bück. 1857.

Ad archiepiscopos et episcopos ditionis temporalis
pontificiae

super bacchanalibus.

BENEDICTUS PP. XIV.

Venerabiles Fratres Salutem et Apostolicam Benedictionem.

Inter cetera bene multa, quae Nos vehementer commovent, quum in hoc Nostro pontificiae ditionis statu bacchanalia toleramus, duo praecipua sunt, de quibus religiosiores quidam ejusdem ditionis episcopi Nobiscum aut verbis praesentes, aut absentes epistolis conquesti sunt. Primum illud est, quod vigiliae, choreae, ludi ultima bacchanaliorum nocte celebrari soliti non semel usque ad primum Quadragesimae diluculum producantur, ita ut multi sint, qui ab hujusmodi choreis, ludis, vigiliis discedentes, deposita quidem larva, iisdem vero induti vestibus, quibus personati quaque versus processerant, ecclesiam subeant, divinis mysteriis intersint, sacros cineres de more accipiant; domum deinde redeunt dormiant, plerumque totum mane primi quadragesimalis diei, nec dubitent episcopum nimiae severitatis arguere, si palam queratur, ac tum maxime, si poena velit aliqua in id criminis animadvertere. Nos illud deinde commovet, quod in aliquas status ecclesiastici civitates aut irrepere videatur, aut paucis abhinc annis irrepserit perversa haec consuetudo, quae mordicus conservatur, ut festis quoque diebus personati homines pervagentur; circulatorum autem, et id generis blaterones majori spectantium frequentia diebus festis, quam ferialibus populum ludifaciant; iisdem demum diebus saltationes, et choreae publice ac per summam licentiam celebrentur.

Primi ut abusus perversitas ostendatur, nulla prorsus argumentatione opus est, cum sola illius commemoratio tanti momenti sit, ut ab eo cujusquam debeat animus abhorрere. Et quoniam illorum, qui criminis partes, ac vitii sustinent, hoc solet propugnaculum esse maximum, complures nempe episcopos extitisse sanctitate clarissimos, qui haec cum cernerent, tacuerunt, Nos facti ejusmodi, quod perperam plerumque asseritur, nec evincitur, non inquirimus veritatem, et argumenti loco esse ducimus responsionem celeberrimae cujusdam catholicae universitatis, quae rogata sententiam de quodam festo scandali pleno, quod vulgo *fatnorum*¹⁾

¹⁾ Diebus ss. Stephani protomartyris, Joannis evangelistae atque Innocentium agebatur; adhibitis *larvarum monstris aliisque ecclesiae honestatem inquinantibus turpitudinibus*, quemadmodum in jure sacro legitur C. *Quum decorem* 12. X. de vita et honestate clericorum (III, 1). De hoc festo multa cumularunt canonistae in suis ad praedictum C. *Quum decorem* commentariis. Sed et plures alii docti viri argumentum novis accessionibus auxerunt; inter quos praestat G. M. Dreves, qui cuncta,

Nilles, *Εροτολόγιον*, II. Edit. sec.

appellabatur, quodque aliquibus in dioecesibus sustinebatur, utpote multis ab episcopis toleratum, non solum illud censuris damnandum censuit, sed objectum argumentum refellens, haec prudenter addidit: *Nolite subdolos hominum roces audire sic dicentium: Praedecessores nostri, qui erant notabiles viri reputati, istud permiserunt; sufficit nobis vivere ut ipsi: Procul dubio istud argumentum diabolicum est, infernalis haec persuasio, eos illorum exitum ignoratis, an bonus, vel malus fuerit.*

Hujus universitatis censuram refert *per extensum*, ut dicitur, Joannes Savaronius in appendice operum Petri Blesensis *pag. 782*, et in tractatu Gallico idiomate contra larvas conscripto *pag. 32 et seq.* Quamobrem Vobis omnibus, Venerabiles Fratres, omni cura mandamus, ut in dioecesibus, ubi hujusmodi scandalum aut jampridem invaluit, aut eidem aditus aperitur, nullam operam, nullumque studium praetermittatis, ut haec morum perversitas ubi deest, perpetuo desit, ubi autem invaluit, penitus extirpetur, ac funditus evellatur, illiusque auctores, defensoresque nulla rerum humanarum ratione habita acerrime puniantur. Neque enim omnino decet hoc modo Quadragesimam inchoare, uti exclamat sanctus Basilius *Homil. 2. de jejuniis*. Paris. edit. 1722. *to. 2. pag. 13. Quorum autem primitiae rejiciuntur. haud dubium, quin in his totum quoque sit rejiciendum. Et pag. 15. Hodiernus dies vestibulum est jejunii; neque vero, qui in vestibulis profanatur, dignus est, qui ad Sancta introeat.* Nimis enim honori ecclesiae debito, sacroque ritui suscipiendorum cinerum nimis adversantur ii, qui tametsi absque larva, vestibus tamen personarum propriis domum Dei ingrediuntur, ad altare accedunt, ut sacris cineribus a sacerdote aspersi, de seria mortis cogitatione admoneantur.

Ad illud interea, quod est secundo loco propositum, accedentes, fatemur, minime Nobis statutum animo esse, aut in bacchanalia invehi, aut de eorumdem impudentia dissertationem historicam instituire. Quod facere si velimus, profecto haud incommode possemus, exscribentes nimirum ea, quae in hanc rem s. Carolus Borromaeus egregie composuit in suo libro *Memoriali* edito in septima parte Actorum ecclesiae Mediolanensis, ea scilicet tempestate, cum illa civitas a peste importunissima liberata fuit; et pastor optimus populum studiose sapienterque hortatus est, ut in publicum grati animi monumentum, bacchanaliorum consuetudinem abrogaret. Huic quoque epistolae adjungi possent, quae monachus de l'Isle in suo recenti tractatu *de jejuniis lib. 6. cap. 6.* satis erudite scripsit, ubi de ethnicorum bacchanalibus disserens, ostendit quantum nostrorum haec bacchanaliorum importunitas sanctissimis christianorum moribus adversetur. Verumtamen Nobis erit ex-

quae ad festum fatuorum pertinent, eruditissimo commentario in Actis Lacensibus (*Stimmen aus Maria-Laach*) edito 1894, t. 47, pp. 571—587, copiose, solide, accurate explicuit atque excussit.

ponere, ea, quamvis aegre, ab Ecclesia tolerari, ut omnis aditus malis longe gravioribus intercludatur, quemadmodum post solidam doctamque argumentationem, concludit celeberrimusque theologus Thomas Stapletonus in sua oratione octava contra bacchanalia *to. 2. suorum operum, pag. 556*. Maximum vero discrimen intercedere inter ea, quae praecipuntur, et ea, quae permittuntur: *Aliud est, quod docemus, aliud quod sustinemus, aliud quod emendare praecipimur, et donec emendemus, tolerare compellimur*. Verba sunt sancti Augustini *lib. 20, contra Faustum c. 21*. Unde constat, in rebus utcumque ab Ecclesia toleratis, nullum amplificationi, nullum arbitrio esse locum¹⁾.

Sapientissime in hac urbe a Nostris Praedecessoribus sancitum esse comperimus, ut quamvis perpauci dies bacchanaliorum licentiae concedantur, tamen diebus festis, ac sexta feria nemini omnino liceat larvam sumere, ac publice debacchari. Idem prorsus in reliquo Nostro statu observari jubemus, et voluntatis Nostrae Cardinales provinciarum legatos, praesules, locorumque gubernatores certiores facere non praetermittemus; id etiam enixe cupimus, nullum Ecclesiae diem festum circulatorum levitate, ac licentia perturbari; illa enim Isaiae verba semper Nobis ante oculos observantur *Cap. 1. Kalendas vestras, et solemnitates vestras odicit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens*: Et illa Malachiae *c. 2. Dispergam super cultum vestrum stercus solemnitatum restrarum*. Sed quoniam ab hominibus, quae expetuntur, illico impetrari haud facile possunt, etiamsi justa sint, ideo significamus mentem hanc esse Nostram, idque pro regula habendum, ut in urbium, oppidorumque plateis, vel quibuscumque in locis, nec mane, nec vespere diei festi circultores adsint. Quod huiusmodi abusus alicubi tolerari consuevit, nunquam matutino tempore permittatur; horis pomeridianis, quantum fieri potest, removeatur. At si id sine gravi aliquo incommodo integre fieri nequeat, numquam supradicta, aut id generis solatia tolerantur, nisi post expleta vespertina officia, et doctrinam christianam; de qua quidem re nostrum erit, Cardinales legatos, et urbium gubernatores etiam admonere.

In tali rerum statu hanc plane rationem ineundam sibi iudicavit sanctus Carolus Borromaeus in suo primo concilio provinciali *pag. 1. Tit. De festorum dierum cultu*, cujus decretis addenda sunt ea, quae ab eodem pastore in concilio III. provinciali sub

¹⁾ Per occasionem verissimae huius sententiae iterum nos miseret illorum virorum ecclesiasticorum, maxime Americanorum, qui non ita pridem romanum decretum tolerantiae in famosa controversia scholastica editum d. 21. apr. 1892 explanaturi, monstrum interpretationis excogitarunt, simplici tolerantia pro vera approbatione rei toleratae accepta. Verum ejus quaestionis rationes late jam sumus prosecuti in proprio commentario: „Tolerari potest. De juridico valore decreti tolerantiae. Oeniponte, Fel. Rauch. 1893. Ea de causa h. l. nec rem nec verbum explicatum imus.

eodem titulo statuta sunt. Hoc item Clemens XI. fel. record. inculcavit duabus literis ad plurimos eodem exemplo datis, altera scilicet die 11. Januarii 1719, altera 4. Januarii 1721, quae in ejus Bullario pag. 553. undecima sunt et duodecima. At dum s. Caroli Borromaei vestigiis, quibus institit clarissimus Praedecessor Noster, Nos libenter inhaerere fatemur, illud monitos omnes volumus, quod quum res desuper enarratas vetamus, interdicto non liberamus caetera omnia, quae sacris canonibus, constitutionibus apostolicis, conciliis aut provincialibus, aut dioecesanis, quoad bacchanaliorum solatia, prohibentur, et praecipue quoad ecclesiasticos viros, nunquam enim oculos a concilio Tridentino deflectimus, quod *sess. 22. c. 1.* postquam sacrorum canonum mentionem fecit, qui ecclesiasticis luxum, convivia, choreas, aleas severe prohibent, sic episcopos alloquitur: *Si qua vero ex his in desuetudinem abiisse compererint, ea quamprimum in usum revocari, et ab omnibus accurate custodiri studeant, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque; ne subditorum neglectae emendationis ipsi condignas, Deo vindice, poenas persolvant.*

Cuilibet in ecclesiastica disciplina paulum versato facile compertum erit, quasdam ethnicorum veteres fuisse superstitiones, quae Kal. Januarii in honorem Jani, et Deae Streniae instituebantur, quibus aliquando christiani intererant, crapulae ludisque dediti, ac mulieres virorum, viri mulierum personas induebant¹⁾: nec sancti Patres in suis sermonibus, nec in suis conciliis Ecclesia in tam pravam morem invehi praetermisit, quin etiam poenas reis gravissimas indixit. De qua quidem re jam disseruimus in Nostro opere de festis Domini, cum de circumcisione Christi Domini ageremus.

Pravissima hac consuetudine funditus extirpata, altera enata est, spectans videlicet ad quasdam publicas relaxationes, quae plerumque hebdomadis Septuagesimae, Sexagesimae, et Quinquagesimae celebrantur, in quibus Ecclesia praecipua redemptionis nostrae mysteria meditanda nobis proponit, nos ut efficiat ad quadragesimalis temporis severitatem alacriores, quod et a Nobis fuit demonstratum in *Notificatione XIX. t. I.* inter eas, quas edidimus, cum Bononiae moraremur illius ecclesiae moderatores. Ea vero consuetudo est bacchanalium foeditas, et corrumpela, quam sic describit clarae memoriae episcopus Gratianus in sua synodo Ameriae habita 1595. pag. 50. *Hinc factum (adeo Nos prava pervertit consuetudo), ut Septuagesimam inter et Quadragesimam interjectos dies, quos s. mater Ecclesia magno mysterio veluti lugubres, funebresque habet, praecalens lasciviae risus, hilaritatis amor, non in laceritium solum inconditumque gaudium verterit, sed pene communi cuidam insaniae*

¹⁾ Recolantur quae de iniquis istis *Kalendarum observationibus paganismi* e jure sacro animadvertimus tomo 1. p. 47 adhibitis cc. *Non licet* 13. et *Si quis Kalendas* 14. C. XXVI. q. 7.

dedicarit, eoque prorecta licentia sit, ut ipsas quoque leges, ipsos magistratus traxerit, et quod ne privato quidem cuiquam ulla bene morata civitas concederet, id penitus jam publica auctoritate nitatur, et populi relati obliti nominis, quo ferantur, in ipsos profanarum gentium ritus moresque degenerarunt. Quamobrem illustris Gislenius Busbequius, qui medio saeculo XVI. Ferdinandi I. imperatoris ad Solimanum II. orator fuit, scriptum reliquit, quemdam legatum Turcarum, postquam bachanaliorum tempore in quadam christianorum regione moratus esset, Constantinopolim reversum retulisse, certo anni tempore christianos sui impotes insanire; tum cujusdam pulveris arcana vi, quo eorum capita conspergebantur, redire ad bonam mentem, ac respiscere consuevisse: Ut non frustra creditum sit hominem Turcam, qui eo tempore ad nos publici negotii causa legatus renisset, domum reversum. retulisse. christianos certis diebus bacchari. et furere, donec genere quodam cineris in templo respersi redirent ad se, et convalescerent.

Nec huic morum perversitati Ecclesia ut potuit non opportune consuluit, et semper precibus operibusque piis enixe Dei praesidium imploravit, ut poenas impiis debitas differret, et omnipotenti auxilio suo huic malo remedia praeberet: atque inter caetera pietatis opera ad hunc finem directa, illud fuit, ut quaedam religiosorum familiae a carnibus abstinere, et lacticiis solummodo vesci consueverint a die Dominica aut Septuagesimae, aut Sexagesimae, aut Quinquagesimae, usque ad diem cinerum, ideoque bacchanalia *Carnis privium* nuncupantur, et in Missa Mozaraba Dominica Sexagesimae *Dominica ad tollendas carnes* appellatur¹⁾.

Alia quoque religionis opera, furente bachanalium insania, a sanctis viris egregie sunt instituta, inter quae publica, et solemnis illa est consuetudo, cujus auctor s. Philippus Neri exstitit, septem scilicet hujus urbis ecclesias invisendi, cujus instituti meminit Baccius in ejus vita²⁾. Nostri autem Praedecessores, ut in his diebus fidelium animos ad sacramenta suscipienda inflammarent, plurimas indulgentias impertiverunt: *Nupero, sed saluberrimo invento, Pontifices summi, depromptis de thesauro Ecclesiae largitionibus, fideles ad incensam pietatem per sacramentorum participationem in diebus illis (de bacchanalibus loquitur) frequentandam excitaverunt, et ut se dant initia, spes est diabolum inde extrusum adigendum fore*

¹⁾ In eundem finem monachos orientales per hos dies in meditanda terribili veritate extremi judicii versari, animadversum est supra p. 34.

²⁾ Eidem devotioni piaculari s. Paulus a Cruce servire voluit Officium *Solemne Commemorationis Passionis D. N. J. Chr.*, quod per fidelem socium suum episc. Thom. Struzzieri componendum curavit, quodque a Pio PP. VI. primum approbatum nunc jam auctoritate Leonis PP. XIII. in ven. Congreg. Passionistarum cum Octava privilegiata celebratur. De ipso Officii auctore, eppo. Struzzieri, viro non vulgaris eruditionis ac pietatis, legesis Moroni, *Dizionario*, t. 76, pp. 234—235.

ad captandas alias sordes: Verba sunt haec Theophili Raynaudi tom. 16. oper. suor. pag. 412. num. 41.

Vestrum est igitur, Venerabiles Fratres, hanc viam tenere, et ad hanc suscipiendam vestro exemplo caeteris incitamento esse. Praesertim vero divinis officiis bacchanaliorum tempore quotidie vos interesse cupimus, sacrosanctum Missae sacrificium coram populo celebrare, ecclesias et xenodochia invisere, et ecclesiasticos homines, laicosque vobiscum ad id muneris invitare: hujusmodi enim comitatus, et sanctus erit, maximeque laudabilis. *Curandum praeterea a vobis est, ut in una, aut in pluribus ecclesiis Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum per triduum publico cultui exponatur, et quotidie populo ad vesperam benedicatur, in Septuagesimae, aut Sexagesimae, aut Quinquagesimae hebdomadis, aut tribus omnibus.* Nos interea fidelibus, hac Nostra epistola circulari, plenariam indulgentiam concedimus, quae a vobis solitis formulis promulgabitur, quaeque cum *ad opus pium* directa sit, non impeditur alia plenaria indulgentia, quam ecclesia, ubi Eucharistia exponitur, aliis de causis habere possit, plenam, inquam, culparum veniam impertimur quibuslibet christifidelibus, qui poenitentia, et sacra synaxi rite muniti, singulis diebus Angustissimum Christi Corpus visitarint, Deum orantes juxta Ecclesiae mentem, quam desuper exposuimus ¹⁾.

Apostolicum hoc Nostrum munus exigebat, ut vobis hanc epistolam conscriberemus. Vestrum exemplum, qui Nobis propinquiores estis, longinquiores impellet, ut ad Nos recurrant; qui sane eos omni, qua possumus, ope juvabimus, easdemque indulgentias ipsis, eorumque dioecesibus, concedere non gravabimur. Et demum Vos ex animo amplectentes, et Vobis singulis, Venerabiles Fratres, et gregi Vobis commisso, apostolicam benedictionem impertimur.

Datum Romae apud Sanctam Mariam Majorem Kal. Januarii MDCCXLVIII. Pontificatus Nostri Anno VIII²⁾.

¹⁾ Hanc indulgentiam ad omnes ecclesias orbis catholici pro triduo expositionis SS. Sacramenti in hebdomada sive Septuagesimae, sive Sexagesimae, sive Quinquagesimae, vel in singulis praedictis hebdomadis, vel in sola feria V. infra hebdomadam Sexagesimae extendit Clemens PP. XIII. vi Decreti S. Congreg. Indulg. supra citati p. 57.

²⁾ Bullar. Benedicti PP. XIV., t. 2, pp. 170—174.

Transitio ad § 2.

Nexus inter tempus προνήσιμον et ipsam τεσσαρακοστήν exemplo certaminis equestris illustratus.

Eleganter et commode ad curriculum salutaris poenitentiae jam ante Quadragesimam initae, sed septem hebdomadum spatio adhuc continuandae, similitudinem equestris cursus aptat Theophanes Cerameus, Tauromenii, in Sicilia, saeculo 13. archiepiscopus, *hom. 19, quae*, teste graeco codice Matritensi p. 55, ἐλέχθη κυριακῇ τεσσαροθέσεως, ἴπσο die dominico τῆς τυρινῆς pronuntiata fuit.

Quemadmodum enim in ludis equestribus non cursus tantummodo rectus per totum stadium circumve peragebatur, sed etiam, quum perventum ad metam, ea septies erat circum-eunda: ita et in poenitentiae curriculo perficiendo fideles ἀγωνισταί non solum in rectum currunt usque ad solemniū jejuniorum metam, verum et praescriptos τοὺς ἑπτὰ κύκλους περὶ τὴν πυραμίδα ἤτοι ὀβελὸν διαπληκτίζονται, septem circuitus circa obeliscum conficiunt, ut ita cursu septies circa metam rite agitato palmam demum obtineant.

Itaque totum illud poenitentiae tempus ante primam jejuniorum hebdomadam instar primi rectique curriculi est, septem vero hebdomadum sequentium spatia septem circa metam flexus sunt, quibus bene confectis jejunii merces datur¹⁾. Haec fere Scorsi in *notis ad citatam homiliam*, quae ab ipsa ejus rei demonstratione tale exordium ducit²⁾:

Οἱ ἐν τοῖς ἵππικοῖς ἄθλοις	Qui contendunt in eque-
ἀγωνιζόμενοι, ἐπειδὴν αὐτοῖς	stribus certaminibus, simul ac
δοθῇ τοῦ δρόμου τὸ σήμαντρον,	signum curriculi datum est,
διασχισθείσης τῆς ὑσπληγγος,	apertis carceribus equos iden-
θαμινὰ τοὺς ἵππους μαστί-	tidem scutica verberatos ad
ζοντες πρὸς τὴν νύσσαν ἐλα-	metam adigunt, et crebris le-
νουσι, συχνοῖς φερόμενοι καὶ	vibusque saltibus ad eam in-

¹⁾ Eodem exemplo hominum in stadio cursu certantium utitur Ecclesia latina in Epistola missae Dom. Septuagesimae, ut scilicet perspecto, quod victori proponitur, bravio fideles onus poenitentiae libentius suscipiant, et remotis omnibus, quae cursum impedire possent, per hos dies melius ac citius ad praemium currant.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 132, pp. 411 seqq.

κοίφοις τοῖς ἄλμασιν· οὐ μὴν μέχρι τῆς νύσσης ὁ πόνος αἰ- τοῖς, ἀλλὰ τελέσαι καὶ ἑπτά- κυκλον δρόμον ἐπείγονται· οἷ- τος γὰρ δείκνυσιν τὸν νικήσαντα. Ἡμῶς δὲ σήμερον ἡ τῆς μετα- νοίας βαλβίς εἰς αὐτὴν ἤγαγε τὴν τῆς νύσσης ἀρχήν. Ἦν δὲ ἡμῖν τοῦ δρόμου τῆς μετα- νοίας ἡ πρώτη βαθμὶς, ἡ τοῦ ἀρχιτελώνου Ζακχαίου ἐπόθε- σις· ὃς καλλίστη μάλα σπουδῇ εὐσεβῶς ἐσκόρπισεν, ἅπερ ὀσε- βῶς ἐτελώνησεν. Εἶτα ἡ τοῦ τελώνου καὶ φαρισαίου παρα-βολή, ἡ τὴν ἰσχὺν ἡμῖν τῆς χριστομιμητοῦ ταπεινώσεως ὑποδείξασα. Μετὰ ταῦτα ὁ νέος ἐκεῖνος, ὁ κακῶς μὲν αὐτο- μολήσας πρὸς τὴν χοιρώδη ζω-ήν, καλῶς δὲ πρὸς τὴν πατρι- κὴν ἐστίαν ἐπανελθὼν· εἶτα τὸ μέγα καὶ φοικτὸν λογοθέ- σιον διὰ τοιούτων οἷον προ- γυμνασθέντες, καὶ τὴν ἰσχὺν μαθόντες τῆς ἀρετῆς πρὸς τὴν νύσσαν, τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῶν νηστειῶν κατηντήσαμεν· τὴν ἑβδόμην ἑβδομόδα, καθά- περ δρόμον κυκλικὸν ἐντεῦθεν δραμεῖν ἐπειγόμεθα. Ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς ἵππικοῖς ἀγωνίσμασι

citati feruntur. Neque vero eorum labor in attingenda meta finitur; sed septeno circuitu conficere cursum appropierant; hic enim victorem decernit. Nos vero hodierna die rese- ratum jam poenitentiae repa- gulum ad ipsum obeundae metae perduxit initium. Fuit enim nobis quasi primus gradus suscepti poenitentiae cursus Zacchaei principis publicano- rum exemplum, qui praeclaro quodam studio per pietatem dispersit, quae cum impietate congesserat ¹⁾. Proposita de- inde publicani et pharisaei pa- rabola, vim christianae humili- tatis ostendens; tum adolescens ille, qui ad subulci vitam quum se sua sponte miserabiliter ab- jecisset, in domum patris post- modum laudabiliter se recipit: ad extremum vero magnum illud ac formidabile tribunal mentis oculis objectum est: per haec, inquam, quasi prae- ludentes et vires virtutis edocti ad primam jejuniorum hebdo- madam ²⁾ veluti ad metam ac- cessimus: et hinc jam usque ad septimam hebdomadam

¹⁾ Dominica, quae Tridium praecedit, legitur evangelium de Zacchaeo ex Lucae cap. 19. Hinc idem Theophanes *hom. 15*, tunc pronuntiata, auditores jam ad *appropinquantes poenitentiae et jejuniorum dies* attentos reddit, *historia Zacchaei eos docente, quantum valeat poenitentia peccatorum*. Ibid. p. 345—346.

²⁾ Hanc postridie ejus diei dominici (τῆς τυροφάγου) incipere, ex ritu graeci jejunii patet.

δισχερὲς πάντας τοῖς ἀμιλλομένοις νικᾶν, μόνου τοῦ προκαταλαβόντος τὸν στέφανον αἴροντος· ὁ δὲ ἡμέτερος ἀγωνοθέτης πᾶσι τοῖς βουλομένοις ἐπίσης μεταδίδωσι κατ' ἐξουσίαν ἐμφορεῖσθαι τῆς νίκης· καὶ τίθῃσι μὲν ἐκάστῳ καθάπερ τέθριππον ἄρμα τὸ σῶμα τουτὶ τὸ τετράστοιχον, ἐφίστασθαι κελεύει τὸν λογισμὸν ὥσπερ ἡρίοχον· ἀντὶ δὲ μάλιστα τὴν συνείδησιν ἐκάστου ἐπὶ τοῖς πλημμεληθεῖσιν αἰκίζουσιν, ὡς δὲ χαλινόν, τὴν ἐγκράτειαν προομαλίζει δὲ καὶ τὸ στάδιον διὰ τὸ τῆς ἐντολῆς ῥάδιον, εὐστίβητον παρασκευάζων τοῦ διφρηλάτου τὸν δρόμον· ἀλλὰ τίς ἢ τῆς ἀρετῆς εὐκολία, κατανοήσωμεν.

quasi circularem cursum currere studiose contendimus. Verum in ludis equestribus ab omnibus athletic victoria reportari non potest, cum unus modo, qui caeteris cursu antecesserit, corona donetur; noster vero agonotheta omnibus volentibus pro sua cuique facultate aequaliter victoria abunde potiri concedit; et singulis quidem corpus ex quatuor compositum elementis, quasi quadrijugum statuit currum, eique rationem instar aurigae praeesse jubet, scuticae loco conscientiam, quae unumquemque pro malefactis stimulat, ac denique freni vice continentiam esse voluit. Explanat porro stadium facilitate praecepti cursumque gubernatori currus expeditum reddit; sed quae haec facilitas virtutis sit, indagemus.

§ 2.

De festis mobilibus in Quadragesima occurrentibus.

Synopsis.

Κυριακὴ τῆς τυροφάγου.	Dominica Quinquagesimae.
Ἑβδομάς α'. τῶν νηστειῶν ἐν καθαρὰν ἑβδομάδα κα- λοῦσι.	Hebdomada Quinquages.
Δευτ. Ἀρχεται ἡ ἁγία καὶ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ.	Fer. IV. Cinerum. Caput jejunii.
Σαβ. Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.	Statio ad s. Sabinam.
Κυριακὴ α'. τῶν νηστειῶν τῆς ὁρθοδοξίας. — Ἀναγινώ- σκεται τὸ συνοδικόν.	Fer. VI. Spineae Coronae.
Ἑβδομάς β'. τῶν νηστειῶν.	Statio ad ss. Joan. et Paul.
	Dominica I. Quadragesimae.
	Statio ad s. Joan. in Lat.
	Hebdomada I. Quadrages.
	Fer. IV. Quatuor temporum.
	Statio ad s. Mariam Majorem.
	Fer. VI. Quatuor temporum.
	Lanceae et Clav. D. N. J. Ch.
	Statio ad ss. 12 Apostolos.
	Sab. Quatuor temporum.
	Statio ad s. Petrum.
Κυριακὴ β'. τῶν νηστειῶν.	Dominica II. Quadragesimae.
	Statio ad s. Mariam in Domn.
Ἑβδομάς γ'. τῶν νηστειῶν.	Hebdomada II. Quadrages.
	Fer. VI. Sindonis D. N. J. Ch.
	Statio ad s. Vitalem.
Κυριακὴ γ'. τῶν νηστειῶν τῆς σταυροπροσκυνήσεως.	Dominica III. Quadrages.
Ἑβδομάς δ'. τῶν νηστειῶν.	Statio ad s. Laur. ext. mur.
	Hebdomada III. Quadrages.
	Fer. VI. Quinque Vulnerum.
	Statio ad s. Laur. in Lucina.
Κυριακὴ δ'. τῶν νηστειῶν Ἰω- άννου τοῦ συγγραφέως τῆς κλίμακος.	Dominica IV. Quadrages.
Ἑβδομάς ε'. τῶν νηστειῶν	Statio ad s. crucem in Jer.
Πεμ. τοῦ μεγάλου κανόνος.	Hebdomada IV. Quadrages.
Σαβ. τοῦ ἀκαθίστου ἔμνου.	Fer. VI. Pretiosissimi San- guinis D. N. J. Ch.
	Statio ad s. Eusebium.

Κυριακὴ ε΄. τῶν νηστειῶν Μα- ρίας τῆς Αἰγυπτίας. Ἑβδομάς τῶν βαΐων.	Dominica Passionis. <i>Statio ad s. Petrum.</i> Hebdomada Passionis. Fer. VI. Septem Dolorum. <i>Statio ad s. Stephanum.</i>
Σαβ. τοῦ Ααζάρου. Κυριακὴ τῶν βαΐων.	Dominica Palmarum. <i>Statio ad s. Joan. in Later.</i> Hebdomada major. Fer. V. in Coena Domini. <i>Statio ad s. Joan. in Later.</i> Fer. VI. in Parasceve. <i>Statio ad s. crucem in Jerus.</i> Sabbatum Sanctum. <i>Statio ad s. Joan. in Later.</i>
Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη ἑβδομάς. Ἡ ἁγ. κ. μεγ. πέμπτῃ Ἀγρυ- πνία τῶν ἁγίων παθῶν. Ἡ ἁγ. κ. μεγ. παρασκευή. Τὸ ἅγιον καὶ μέγα σάββατον.	
Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.	Dominica Resurrectionis.

Brevis notitia praeliminaris de rationibus Quadragesimae.

Τεσσαρακοστή. *Quadragesima.*

Slav. *četyridesjatnica*; rum. *paresimi, patrudieci-me.*

De notione atque origine Quadragesimae.

Quadragesima appellantur *quadraginta illi dies, qui, ut imperatores ajunt in Codice Justiniani*¹⁾, *auspicio caeremoniarum paschale tempus anticipant.*

Christianis speciatim dicitur solemne illud maximeque sacrum jejunium quadraginta dierum ante Pascha, quod licet a Christo Domino praeceptum affirmari non possit, tamen ab apostolica traditione repetendum est.

Quodsi ejus originem plures ss. Patres ad divinam institutionem referant, id ita intelligendum est, non quod Dominus de eo disertum mandatum dederit, sed tantum proposuerit exemplum, cui insistens Ecclesia Quadragesimae jejunium instituit, uti monet s. Augustin. *epist. 55. (alias 119) ad*

¹⁾ Cod. lib. 3, tit. 12. *de feriis, leg. 6. de tempore Quadragesimae.*

Januar. c. 15 ¹⁾). Vide Thomassin. *De jejun.* part. 1, c. 4, et Berti. *Histor. eccles.* tom. 1, dissert. 6, n. 31.

De institutione Quadragesimae.

Apostolos observasse constat jejunium antepaschale, quod numero dierum a quadragesimali differt, quoniam complectebatur tres illos dies, qui inter Christi mortem atque ejus resurrectionem intercesserunt; eratque *jejunium luctus et fletus propter ablatum sponsum* ²⁾). Antepaschale hoc jejunium ipsa fortasse aetate Apostolorum amplificatum deinceps est, atque ita Quadragesima instituta. Et certe quum haec institutio retenta semper in universa Ecclesia fuerit atque ejus origo ignoretur, nonnisi apostolica auctoritate tradita haberi debet, quae celebris est s. Augustini regula ³⁾), quemadmodum post Natal. Alexand. *Histor. eccles.* saec. 2, Dissert. 4, art. 4; Selvag. *Antiquit. christian.* l. 2, part. 2, c. 7, aliosque auctores recte observat Ant. Linsenmayr in egregio suo commentario *de veteri jejuniorum disciplina* ⁴⁾), in quo argumentum hoc solide accurateque persequitur pp. 19—54.

De tempore Quadragesimae.

Quadragesima olim constabat *sex septimanis* (can. *Quadragesima* 5, Dist. 4), h. e. 36 diebus ἀποστοις; nam dies dominici in memoriam dominicae resurrectionis semper ἀνίστασται servabantur, quamvis tempore Quadragesimae de jure essent ἀποκρώσιμοι. Mediolanenses immo tantum dies 31 jejunabant, quum et dies sabbati exciperent ⁵⁾ et jejunium suum nonnisi feria II. post Dominicam I. Quadragesimae exordirentur ⁶⁾).

¹⁾ Apud Migne, Patr. lat. t. 33, p. 217.

²⁾ *Venient autem dies quum auferetur ab eis sponsus, et tunc jejunabant.* Matth. 9, 19. — *Maria M. vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus et fletibus.* Marc. 16, 10.

³⁾ *Contra Donatistas de baptismo* l. 4, c. 24. (Migne l. c. t. 43, p. 174 et *epist.* 54. (alias 118) *ad Januar.* c. 1 (ibid. t. 33, p. 200).

⁴⁾ *Entwicklung der kirchlichen Fastendisziplin bis zum Konzil von Nicäa.* (Von der theologischen Fakultät zu München gekrönte Preisschrift). München. Stahl, 1877.

⁵⁾ *Quadragesima*, inquit s. Ambros. *De Elia*, c. 10, n. 34, *totis praeter sabbatum et Dominicam jejunatur diebus.* Apud Migne, Patr. lat. tom. 14, p. 708.

⁶⁾ S. Carolus Borromaeus veterem Mediolanensis ecclesiae consuetudinem confirmavit edito synodali statuto de jejunio quadragesimali non

Quis in ecclesia Romana diem Cinerum et tres dies alios initio Quadragesimae primus addiderit, ut numerus conficeretur 40 dierum, non liquet. Id in Urbe Roma ante aetatem s. Gregorii M. non factum, plures cum Menardo conjiunt ex ejus *homilia 16. in Evangel.*, ubi s. Doctor etiam rationem adducit, cur dies 36 jejuniis transigerentur, quod nimirum *per triginta et sex dies nos affligentes, quasi anni nostri (qui per trecentos et sexaginta dies ducitur) decimas Deo damus*¹⁾; verum doctissimus Card. Thomasius t. 7, pp. 187 seqq. non improbabili veterum codicum auctoritate nixus judicat. aetate s. Gregorii M. quadragesimali jejuniis additos jam fuisse quatuor dies istos, non quidem ut partem ipsius Quadragesimae, sed vero ut praeludium quoddam, quo Romani ipsam decimarum oblationem praevenissent: quod saeculo quinto identidem factum liquet ex testimonio s. Maximi mox afferendo. Symphos. Amalaris, auctor saeculi noni, *De ecclesiasticis officiis* disputans l. 1, c. 7: *Quarta feria inter Quadragesimam et Quadragesimam jejunium, quod protenditur in Pascha Domini, inchoamus*²⁾. Ast Ratramnus Corbejensis, qui medio eodem saeculo nono apologiam scripsit pro ecclesia latina adversus criminationes Graecorum, asserit lib. 4, c. 4, Romanos caput jejunii a Dominica I. Quadragesimae, non a feria IV. Cinerum, inchoasse³⁾. In hac sententiarum diversitate cum Natali Alexandro Dissertat. 4. ad saec. 2. et Ludov. Thomassino *Tract. de jejuniis* part. 2. c. 2 generatim affirmandum videtur, coepisse prius nonnullos fideles ex singulari quadam pietate quatuor dies, Dominicae primae Quadragesimae praevious, antepaschali jejuniis adiacere⁴⁾,

prius incipiendo in civitate Mediolanensi iisque dioecesis partibus, ubi ex divi Ambrosii instituto divina officia celebrantur (Concil. Mediolan. I, anni 1565, part. 2, § 7. Apud Hardouin. Concil. tom. 10, p. 655).

¹⁾ Apud Migne, Patr. lat. tom. 76, p. 1137.

²⁾ Ibid. tom. 105, p. 1002.

³⁾ Ibid. tom. 121, p. 321.

⁴⁾ *Quia nonnullorum est consuetudo*, inquit s. Maximus Taurinensis, *advenientes Quadragesimae dies devotiori jejuniis praevenire, necessario praesens evangelii decursa est lectio, in qua Dominus noster, virtutum spiritualium retributor, sanctam nobis perfectamque dedit regulam jejunandi dicens: Quum jejunatis, non eritis sicut hypocritae tristes.* (Apud Migne, Patr. l. t. 57, pp. 301—302). Quibus verbis ex s. Maximo

eorumque morem, ab universo Occidente (una ecclesia Mediolanensi excepta) paulatim receptum, vim et robur legis tandem obtinuisse, quam postea in Concilio Beneventano anni 1091 firmavit Urbanus PP. II. canone 4¹⁾). Confersis, qui de praefato quatuor dierum additamento multis agit, Benedict. PP. XIV. *De synodo dioec.* l. 11, c. 1.

De nomine Quadragesimae.

Scribit Socrates *Histor. eccles.* l. 5, c. 22²⁾), veteres christianos paschale suum jejunium vocasse *Quadragesimam*, quamvis non omnes totis quadraginta diebus jejunarent, ejusque vocabuli varias a variis causas afferri dicit (καὶ ἄλλος ἄλλον λόγον τῆς ὀνομασίας εἰρεσιλογούντες ἀποδιδόασιν).

Et revera sunt, qui τὰς πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείας, ut Socrates ait l. c., *τεσσαρακοστήν*, *Quadragesimam*, propterea dictam fuisse judicent, quod ipsis *quadraginta* diebus constaret³⁾).

Alii contra censent, etiam eo tempore, quo non quadraginta, sed triginta sex tantum dies jejunaretur, idcirco simpliciter *Quadragesimam* appellatam fuisse, quod hoc jejunio fideles profiterentur se Christi⁴⁾), Moysis et Eliae quadrage-

relatis, animadvertit Franc. Incontriis, archiep. Florent., *Explicatio de celebr. dierum festorum*, p. 56, in omnibus antiquissimis codicibus evangelium illud feriae IV. ante Dominicam I. Quadragesimae tributum reperiri, indeque intelligi plane posse, eo die a fidelibus plerumque exordium jejunii desumptum fuisse, praeliminaris scilicet, ut rem ven. Cardinalis Thomasius explicat, quemadmodum hodieque plures ordines religiosi ex antecedentibus hebdomadis plures dies ἀποκρεωσίμους servare ac solemnioris praeparationis causa, Quadragesimae jejunando praemittere solent.

¹⁾ Apud Hardouin. Concil. tom. 6, p. 1696.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 67, pp. 673—674.

³⁾ Qui mysticos nominis sensus investigant, cum Ordine Romano Quadragesimam a 40 diebus vocatam credunt, qui a prima ejus Dominica fluunt usque ad mysticum Pascha Hebraeorum, quod Christus Dominus cum discipulis suis celebravit.

⁴⁾ Quadragesima Christi fuit a die 6. Januarii usque ad 14. Februarii. Nos autem, inquit Bellarminus tom. 3, lib. *de bonis operibus* c. 16, ut plurimum eam incipimus, ubi ipse desiit, tum ut vere ejus vestigia sequeremur, tum ut jejunium celeberrimum cum festo celeberrimo jungeremus. Sed adeundus ipse Bellarminus, qui plures alias congruentiae rationes adducit, cur *observantia Quadragesimae*, verba sunt Augustini in *epist.* 119, c. 15. *constitueretur confinis atque contigua dominicae passioni.* (Apud Migne, l. c. t. 33, pp. 217—218).

narium, pro suo modulo, velle imitari, praesertim quum etiam Dominicis, licet non plenum et perfectum esset jejunium, tamen imperfectum saltem et *portionale*, ut vocabant, ubique servaretur, nempe abstinencia a carnibus et caeteris cibis vetitis ¹⁾).

Aliis ea nominis ratio videtur probabilis, quod, quemadmodum apud Romanos ex usu telonii, hoc est, ex vectigalibus. decimis aliisque redditibus populi Romani, quos publicani exigebant, aut exigendos pretio exhibito venditabant, certa portio principi sive imperatori cedebat, quae et *Quadragesima* vulgo censebatur: ita abstinenciae velut vectigal annuum, quod Deo pendimus, ad illius similitudinem, *Quadragesimae* nomen sortitum fuerit ²⁾).

Alii vocabulum a numero horarum repetendum esse judicant, quae a morte Christi Domini ad ejus resurrectionem interfuerunt, ab hora scilicet sexta Parasceves usque ad diluculum diei dominici; totum illud spatium enim jejunio *quadragesima horarum continuarum, diurnarum simul ac nocturnarum* initio fuisse veluti sacratissimam *τεσσαρακοστήν* destinatum, multi ex eruditis docent, qui s. Irenaeum, ab Eusebio *Histor. eccles.* l. 5, c. 24. relatum, interpretantur ³⁾; exinde translata conjiciunt appellationem ad jejunium quod 40 aut fere 40 dies complectitur.

Nec desunt, qui nomen inde ductum existiment, quod jejunium hoc inchoatum esset quadragesimo ante Pascha die, quamvis non per omnes quadragesima dies fuerit servatum ⁴⁾).

Aliis denique *τεσσαρακοστής* appellatio ab ultimo, h. e. quadragesimo jejunii die derivanda videtur, eodem modo scilicet, quo *Quinquagesimae*, quae est post Pascha. Nam ut *Quinquagesima* seu *πεντηκοστή* proprie quidem est dies ulti-

¹⁾ Confer Alardi Gazaei *commentar. in Cassiani collat.* 21. c. 28, cujus inscriptio haec est: *Quare vocetur Quadragesima, quum triginta et sex tantummodo diebus jejunetur.* (Apud Migne, Patr. lat. t. 49. p. 1204.)

²⁾ Vide Alard. Gazaeum l. c. p. 1205.

³⁾ Citatum hunc s. Irenaei locum sine ulla dubitatione unum omnium difficillimum dixeris. Doctorum de eo sententias, quae variae sunt, enumerat atque expendit Linsensmayr, pp. 25—31. Ipsum igitur adisis, quia institutae scriptionis modus nos non sinit in eo argumento tractando immorari.

⁴⁾ Consule Zech, *De jure rerum ecclesiasticarum*, tit. 21, §. 457.

mus de quinquaginta illis diebus paschale festum subsequentibus, tamen late sumpto vocabulo, interdum significat totum illud spatium dierum, quod est a Pascha ad Pentecosten: sic et Quadragesima proprie quidem est *dies unus de quadraginta*, dies scilicet Parasceves, qui quidem apud Alexandrinos erat *quadragesimus*, latius tamen sumpto termino, designat etiam quadraginta dies jejuniorum, qui Pascha antecedunt. Postremam hanc sententiam praeter caeteros secutus est H. Valesius in *notis ad Eusebii Histor. eccles.* l. c.

De mystica significatione Quadragesimae,

h. e.,

de decimis per eam Deo praestandis.

Pene innumeri sunt, qui de Quadragesima ejusque varia apud christianas nationes observatione scripserunt quique a viris doctis, res ad antiquitates ecclesiasticas spectantes persequentibus passim referuntur. Ex eorum commentariis duos textus tantum hic adducemus, qui prae caeteris idonei videntur ad illustrandam utriusque ecclesiae consensionem in declarandis decimarum rationibus, quae in jejuniis quadragesimali inesse credebantur: alterum ex corpore juris canonici ecclesiae occidentalis, alterum ex sanctissimo archimandrita Dorotheo, quem saeculo sexto in Palaestina floruisse, ex Janingo, socio Bollandiano, animadvertimus tomo I, p. 174.

Priorem textum ex antiquioribus canonum collectionibus¹⁾ erutum Gratianus *Decreto* inseruit, part. 3, quae de consecratione inscribitur, Dist. 5, can. 16. Est autem in haec verba conscriptus:

De observatione Quadragesimae.

Quadragesima summa observatione est observanda, ut jejunium in ea (praeter dies dominicos, qui de abstinence subtracti sunt), nisi quem infirmitas impenderit, nullatenus solvatur, quia ipsi dies decimae sunt anni. A prima igitur Dominica Quadragesimae usque in Pascha Domini sex hebdomadae computantur, quarum videlicet dies quadraginta et duo fiunt, ex quibus dum sex dominici dies abstinentiae subtrahuntur, non plus in abstinentia quam triginta et sex dies remanent. Verbi gratia, si per 365 dies annus volvitur, et nos per 36 dies affligimur, quasi anni

¹⁾ Burchardi Wormatiensis († 1026) *Decretorum* lib. 13, c. 1. (Apud Migne, Patr. lat. tom. 140, pp. 884—885); s. Ivonis Carnotensis († 1116) *Decret.* part. 4, c. 34 (ibid. tom. 161, pp. 281—282); Gregorii presbyteri Romani (c. an. 1119) *Polycarpi* l. 3. c. 25 (ibid. tom. 163, p. 755).

decimas Deo damus¹⁾. Sed ut sacer numerus 40 dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro jejunio consecravimus, 4 dies prioris hebdomadae ad supplementum 40 dierum tolluntur, id est quarta feria, quae caput jejunii subnotatur, et quinta feria sequens, et sexta et sabbatum. Nisi enim istos dies 4 superioribus 36 adjunxerimus, 40 dies in abstinentia non habemus. Jubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare.

Alter ejusdem argumenti locus exstat inter διδασκαλίας ψυχωφελείς sancti Dorothei apud Migne, Patr. gr. tom. 88, pp. 1787—1788, et ita se habet:

Διδασκαλία ιε΄.

Περὶ τῶν ἁγίων νηστειῶν.

Ἐν τῇ νόμῳ προσέταξεν ὁ Θεὸς πλοῦτος Ἰσραὴλ, ἵνα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεκατῶσι πάντα ὅσα αὐτῶν κτήσονται· καὶ οὕτως ποιοῦντες, εὐλογοῦντο ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτῶν. Τοῦτο εἰδότες οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐβουλεύσαντο πρὸς βοήθειαν καὶ εὐεργεσίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ τοῦτο μεζόνως καὶ ὑψηλοτέρως ἡμῖν παραδοῦναι αὐτὰς τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀποδεκατῶσαι, καὶ οἷον εὐλογεῖν τῇ Θεῷ, ἵνα οὕτως καὶ εὐλογοῦμεθα ἐν τοῖς ἔργοις ἡμῶν, καὶ ἐξιλεοῦμεθα καθ' ἕκαστον ἔτος τὰς ἀμαρτίας ὅλον τοῦ ἐνιαυτοῦ. Καὶ ψηφίσαντες, ἡγίσαν ἡμῖν ἀπὸ τῶν τριακοσίων ἐξήκοντα πέντε ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ταύτας ἐπὶ ἐβδομάδας τῶν νηστειῶν· οὕτω γὰρ ἀφώρισαν ἐπὶ ἐβδομάδας. Ἀλλὰ οἱ πατέρες τῷ χρόνῳ συνειδὸν προστεθεῖναι αὐταῖς καὶ ἄλλην μίαν ἐβδομάδα, ἅμω μὲν διὰ τὸ προγυμνάζεσθαι, καὶ

Doctrina quinta decima.

De jejunio sancto.

In lege scriptum est, imperasse Deum filiis Israel, ut singulis annis decimas darent omnium, quae possiderent: et id facientes in cunctis operibus suis benedicebantur. Hoc agnoscen-tes apostoli sancti consulere commodis et utilitatibus animarum uestrarum, quo decimationem hanc excellentius et magnificentius redderemus: dum scilicet dierum vitae nostrae decimas daremus et sic Deo nostro sacrificaremus, sic ab eo benediceremur in operibus nostris, sic quoquo anno peccata purgaremus, quae per integrum annum essent a nobis perpetrata. Atque hoc inter se tractantes consecrarunt nobis ex trecentis sexaginta diebus septem has hebdomadas jejuni-orum. Quibus patres nostri aliam addere cogitauerunt, quo ad labores venturi jejunii prae-

¹⁾ Prior haec canonis pars totidem ferme verbis habetur apud s. Gregor. M. hom. 16, heic jam citat., p. 77. — Caeterum, quum rotunda haec decimarum aestimatio auctori glossae in religionem venisset, conscientiae angore et sollicitudine agitatus, ut fit, hanc notam ad textum in margine apponit: *Quam jejunamus quasi decimam partem totius anni 36 dies, remanent 5 dies et 6 horae. De istis 5 diebus jejunamus 4, sed alio respectu, scilicet ut sacer numerus compleatur; remanet ergo unus dies indecimatus et sex horae licitae, et ita sunt 30 horae indecimatae; sed pro decima istarum horarum in sabbato majori tardius coenamur etc.*

οἷον προομαλλῆσθαι τοὺς μέλλον-
τας εἰσελθεῖν εἰς τὸν κόπον τῶν
νηστειῶν, ἅμα δὲ καὶ τιμῶντες τὰς
νηστείας τῷ ἀριθμῷ τῆς ἁγίας τεσ-
σσαρακοστῆς, ἣν ἐνηστεύσειν ὁ Κύριος
ἡμῶν. Αἱ γὰρ ὅκτω ἑβδομάδες
ὕφαιρουμένων τῶν Σαββάτων καὶ
τῶν Κυριακῶν, τεσσαράκοντα ἡμέ-
ραι γίνονται, τιμωμένης καθ' ἑαν-
τὴν τῆς νηστείας τοῦ ἁγίου Σαβ-
βάτου, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ἱερωτάτην
καὶ μόνην νηστείαν, ἀπὸ πάντων
Σαββάτων τοῦ ἐνιαυτοῦ. Αἱ δὲ
ἐπτά ἑβδομάδες χωρὶς τῶν Σαβ-
βάτων καὶ τῶν Κυριακῶν γίνονται
τριάκοντα πέντε ἡμέραι· λοιπὸν
προστιθεμένου τοῦ Σαββάτου τοῦ
μεγάλου, καὶ τοῦ ἡμίσεως τῆς λαμ-
πρᾶς καὶ φωτοποιοῦ νυκτός, τριά-
κοντα ἕξ ἡμῖς ἡμέραι εἰσὶν ὅπερ
ἐστὶ τὸ δέκατον τῶν τριακοσίων
ἐξήκοντα πέντε ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυ-
τοῦ, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας. Τῶν
γὰρ τριακοσίων τὸ δέκατόν ἐστι τριά-
κοντα, καὶ τῶν ἐξήκοντα τὸ δέκατον,
ἢ 5', καὶ τῶν πέντε, τὸ ἡμῖς. Ἰδοὺ
τριάκοντα ἕξ ἡμῖς ἡμέραι, καθὼς
εἰπομεν αὕτη ἐστὶν ἡ δεκάτια, ὡς
ἂν εἴπῃ τις, παντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ,
ἣν ἡγίασαν ἡμῖν εἰς μετάνοιαν οἱ ἄγιοι ἀπόστολοι, καθάρισον οὖσαν τῶν
ἁμαρτιῶν, ὡς εἶπον, παντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Ab his non discrepant, quae Τριώδιον de significatione et fine
Quadragesimae docet¹⁾: Ἰστέον δὲ, ὡς ἀποδεκατισμός ἐστιν αὕτη ἡ
ἁγία καὶ μεγάλη τεσσαρακοστὴ τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ· ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ ῥαθυ-
μίας τοῦ νηστεύειν καὶ τῶν κακῶν ἀργεῖν οὐχ αἰρούμεθα, ὡς τι θέρους
ψυχῶν ταύτην οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ θεῖοι πατέρες παρέδωκαν ὡς ἂν, ὅσα διὰ
τοῦ ἐνιαυτοῦ ὅλου ἀτοπα διεπραξάμεθα, νῦν συντριβόμενοι, καὶ διὰ νηστείας
ταπεινούμενοι, ἀπολείνωμεν, ἣν καὶ φυλάττειν ὀφείλομεν ἀκριβέστερον.

De minoribus utriusque Ecclesiae Quadragesimis.

In Ecclesia graeca. — Τεσσαρακοστάς quatuor observant
Graeci, majorem scilicet ante Pascha; alteram *Apostolorum*;
tertiam *Assumptionis Deiparae*; quartam *Nativitatis*, τεσσα-

¹⁾ In Synaxar. Κυριακῆς τῆς τυρινῆς.

ραχονθήμερον dictum ¹⁾). Tres posteriores Quadragesimae tamen non re sed solo nomine tales sunt, utpote jejunio paucis diebus circumscripto. Vide quae de iis scripsimus tomo 1, ad 1. Augusti pp. 230—231. et ad 15. Novemb. p. 330.

In Ecclesia latina. — A Latinis olim praeter Quadragesimam majorem ante Pascha duas alias observatas legimus, alteram scilicet ante Natale Domini vulgo sancti Martini dictam; alteram ante festum s. Joannis Baptistae: quae duae tamen, teste Durando Ration. l. 1, c. 9, n. 8 et l. 7, c. 14, n. 9, propter hominum fragilitatem ad unam sunt redactae: et iterum illa divisa est in tres hebdomadas Adventus, et tres ante Nativitatem s. Joannis, in quibus olim pari modo erat ex juris praescripto jejunandum atque a nuptiis abstinendum ²⁾). Sed tu repetas, quae de eodem argumento jam dedimus tomo 1, pp. 176—177. et 187—188.

Harum institutum inde profluxisse viri docti existimant, quod eae poenitentibus uno anno jejunandae indici solerent, ex Burchardo Wormatiensi *Decretorum* l. 19, c. 5, ubi varios dandae poenitentibus satisfactionis modos enumerat ³⁾): *Per singulos annos quatuor, qui remanent (ex septenni poenitentia), tres Quadragesimas per legitimas ferias debes jejunare, primam ante Pascha cum caeteris christianis; alteram ante Nativitatem s. Joannis Baptistae, et si quid remanet, post adimpleas; tertiam ante Nativitatem Domini, a vino, a medone, mellita cerevisia, a carne, sagimine, et a caseo et a pinguibus piscibus.* Confer etiam ejusdem libri c. 9 ⁴⁾, et s. Ivonem Carnotensem, *Decreti* part. 15, c. 190 ⁵⁾.

Caeterum de minoribus his tum Graecorum tum Latinorum Quadragesimis fusius hic agere, esset egredi fines nostros; quapropter lectorem harum rerum cupidum ad Gretserum *Notarum in Codinum* l. 3, c. 2 ⁶⁾ atque ad alios auctores passim adductos ⁷⁾ relegamus.

¹⁾ Ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς λοιπὰς τρεῖς, τὴν τῶν ἁγίων, φησί, ἀποστόλων, τὴν τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ τεσσαρακονθήμερου· πρὸς γὰρ τέσσαρας τοῦ χρόνου ὥρας καὶ τὰς τεσσαρακοστὰς οἱ θεῖοι πιστέρες ἐκδεδῶκασι. Ita Synaxarium cit.

²⁾ Quaelibet longiora jejunia identidem fuisse Quadragesimas vocata, docet C. *Accusasti* 8. X. de accusation. (V, 1).

³⁾ Apud Migne, Patr. lat. tom. 140, pp. 951—952.

⁴⁾ Ibid. p. 981.

⁵⁾ Ibid. tom. 161, p. 898.

⁶⁾ Id. Patr. gr. tom. 157, pp. 329—330.

⁷⁾ Confersis Du Cange, *Glossar. lat.* verbo *Quadragesima*.

De ratione jejunii quadragesimalis.

Duabus veluti partibus jejunium τῆς τεσσαρακοστῆς constituitur: τῇ ξηροφαγίᾳ et τῇ μονοφαγίᾳ.

Ξηροφαγία, seu *aridus victus*, constat aut *pane et sale cum aqua*, uti tradit s. Epiphanius *Exposit. fidei*, c. 22¹⁾, aut *pane, aqua, sale et oleribus*, uti eam describit auctor Constitut. Apost. l. 5, c. 7²⁾.

Ξηροφαγίαν hanc, quam per totam Quadragesimam adhiberi jubet concilium Laodicense, canone 50³⁾, a recentioribus Graecis etiam firmiter observari, testatur Leo Allatius, *de Dom. et hebdom. Graec.*, n. 12, uno tantum excepto die Annuntiationi sacro, quo usus piscium permittitur⁴⁾. Verum ex s. Epiphanio habemus, ξηροφαγίαν ab ipso memoratam l. c. tantum in majori hebdomade ab Ecclesia universa observatam fuisse. Ipse enim triplicem jejunandi ritum distinguit, alterum sex priorum hebdomadum Quadragesimae, qui non tenebatur severa illa xerophagiorum lege, panem dumtaxat et salem cum aqua permittente; alterum eumque austeriorem majoris hebdomadis, qui ea lege erat obstrictus; postremum utroque asperiores, pietatis causa ab iis usurpatum, qui, majoris hebdomadis partem, immo et totam sine cibo traducentes, dicebantur jejunium *superponere* (ὑπερτίθεναι) et *conjungere* (συνάπτειν), uti praeter alios habent s. Epiphanius l. c., Tertullianus *de patient.* c. 13⁵⁾, Constitut. Apost. l. 5, c. 18⁶⁾, de cujus *superpositionis* (ὑπερτίθεως) indole consulerentur quae post Du Cange, *Glossar. lat.* verb. *Superpositio*, et Linsensmayr l. c. pp. 28 et 27, ultimus praeclare observat D. Ferrand. Cabrol, *Étude sur la Pérégrination Silviae*⁷⁾, adductis etiam ad opportunam argumenti illustrationem *apotactitis*⁸⁾,

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 42, pp. 827—828.

²⁾ Ibid. tom. 1, pp. 889—890.

³⁾ C. *Non oportet*. 8. dist. 3. de cons. Recolas quae in hunc canonem scripsimus tomo 1, pp. 61—62.

⁴⁾ Cfr. tomo 1, p. 6.

⁵⁾ Migne, Patr. lat. t. 1, p. 1269.

⁶⁾ Migne, Patr. gr. t. 1, p. 889.

⁷⁾ Paris. 1895, pp. 135—137.

⁸⁾ Ἀποτακτῖται. qui magna diversitate etiam vocantur ἀποάκται, ἀποτακτικοί, ἀποτακτισταί, vi vocabuli proprie sunt, qui saeculo re-

jejunatoribus scilicet utraque fama tum bona tum mala celeberrimis ¹⁾).

Μονοφαγία seu *unica* in die *comestio*, quae hora legitima capiatur, alteram jejunii partem constituit. Hanc quia Graeci diebus dominicis et sabbatinis non habent ²⁾), Quadragesimae tempore bis in hebdomade *jejunium solvere* dicuntur, quantumvis et istis diebus *ξηροφαγίαν* stricte servant. Reliquis diebus autem *ξηροφαγοῦντες καὶ μονοφαγοῦντες* ea ratione nunc jejunare solent, ut non solum a carnibus et lactiniis abstineant sed etiam a piscibus, quia carnem et sanguinem habere creduntur; ovis tamen piscium, squillis, limacibus et cancris vescuntur, vinum bibunt, una refectioe contenti ³⁾).

Latinis canones quidem praescribunt. *ut, quibus diebus a carne animalium abstinent, ab omnibus quoque, quae sementinam (alias sementivam) carnis trahunt originem, jejunent, lacte videlicet, caseo et ovis, sed piscium esus ita christiano relinquitur, ut hoc ei solatium, non luxuriae pariat incitium. Vinum quoque ita bibere permittitur, ut ebrietatem omnino fugiamus* ⁴⁾).

Et haec quidem ex juris communis praescripto. Nunc vero in multis locis concessum propter fragilitatem humanam

nuntiarunt; ἀποτάττω quippe significatione neutra accipitur pro *nuntium remitto, valere jubeo, a me summoreo*.

¹⁾ Multis testimoniis per viros doctos coacervatis constat, bonam illam famam, ex austeritate jejunii collectam, paulatim concidisse tandemque Apotactitas infamia haereseos aspersos malo rumore flagrasse. Ex ingenti messe ipse D. Cabrol spicam legit p. 136, not. 2.

²⁾ *Ὁδὸ μονοφαγοῦσιν*, inquit Leo Allatius l. c.

³⁾ Principia, quibus jejuniorum disciplina apud orientales regitur, perspicue ac catholice exponit Rmus. eppus. Magno-Varadinensis rit. gr. Josephus Papp-Szilágyi, ὁ μωυσαϊκὸς, in *Enchirid. juris eccles. orient.*, part. 2, sect. 2, c. 3, §§. 146—148; quod idem dici non potest de Samuele Klein, dioecesis Fogarasiensis sacerdote, cujus opusculum *de jejniis ecclesiae orientalis* (typis Kurzbeckii editum Viennae anno 1782) identidem citatum reperies. Praeter enim quam quod commentarius iste multo verbosior quam eruditior est, plura continet parum diligenter compilata et sine sufficienti fide jactata, quem defectum etiam in ejusdem auctoris *historia ecclesiastica* carpit doctissimus Cipariu, capituli metropolitani Alba-Julienensis rit. gr. praepositus, in Collectaneis *Acte st fragmente*, p. 142.

⁴⁾ Can. *Denique sacerdotes* 6. Dist. 4 (S. Gregor. M. *epist. ad August. Anglorum episc.*; apud Migne, Patr. lat. tom. 77, p. 1351).

esse, ut laxius jejunetur, tum ex dispensatione pontificia, tum ex consuetudinibus legitime servatis, tum ex statutis conciliorum topicorum rite approbatis, satis norunt omnes. Relege annotationes nostras tomo 1, p. 62, ac consule etiam in Collectione Concil. Lacens., tomo 2, canones in indice rerum indicatos sub vocabulo *Jejunium*, p. 650. — Sed de his satis multa, immo plura potius, quam pro scriptionis ratione necesse fuit.

Hebdomada ante Dominicam I. Quadragesimae in ecclesia graeca.

Ἑβδομάς πρώτη τῶν νη- *Hebdomada prima jeju-*
στειῶν ἤτοι καθαρὰ *niorum sive pura hebdo-*
ἑβδομάς. *mada.*

Quemadmodum in sex hebdomadis Latinorum 36 dies jejuniorum inveniuntur, demptis Dominicis, ita etiam in septem hebdomadis Graecorum totidem dies jejuniorum continentur. detractis Dominicis et Sabbatis, uno tantum excepto paschali. Est autem septima haec jejuniorum hebdomada, cujus supplemento Graeci egent, ut 36 dies jejuniorum confiant, ἑβδομάς μ'. τῶν νηστειῶν sive τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς. Nominatur etiam καθαρὰ ἑβδομάς, quod per eam fideles olim divina ope servati essent *puri* atque incontaminati a participatione idolothytorum, quodque nunc, in gratam ejus beneficii memoriam, se utriusque puritatis, legalis ac moralis, summe studiosos profiteantur. Οἱ χριστιανοί, inquit Horologion ¹⁾, καθαίρονται μᾶλλον διὰ νηστείας τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἣν καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦτο καθαρὰν ἑβδομάδα καλοῦμεν.

Et *puritatem legalem* quidem sequuntur, dum ineunte hebdomade omnia vasa tum coquinaria tum mensalia diligentiori cura emundant ac quidquid legibus τῆς ξηροφογίας adversari posset, aqua et igne religiosissime purgant; ad *munditiam cordis* obtinendam simul annituntur variis poenitentiae

¹⁾ Edit. Venet., p. 317; edit. Athenien., p. 340.

jejuniique exercitationibus, quas statim ab initio Quadragesimae majori fervore suscipiunt.

Est ergo τῆς καθαρῆς nomen huic hebdomadi adscitum, quia ipsis hisce diebus custodia puritatis legalis, in delectu ciborum sitae, ita in Dei Omnipotentis tutelam visa fuit collata, ut eam Ipse insignis miraculi sanctione solemniter confirmasse merito censeretur, quemadmodum fuse narrabitur sabbato proxime sequenti.

Caeterum, eandem illam *puritatis* seu *castimoniae* appellationem etiam a nationibus christianis ritus latini huic hebdomadi ejusque diebus fuisse tributam, statim dicemus ad Feriam IV. Cinerum¹⁾.

Τῇ β'. τῆς α'. ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν Ἀρχεται ἡ ἁγία καὶ μεγάλη τεσσαρακοστή.

Hodie igitur magnum austerumque jejunium incipiunt Graeci²⁾, quod dies 36 continet, quemadmodum antiquitus etiam apud Latinos observatum fuisse diximus. Utrique in numero dierum ἀποσείτων conveniebant, licet in numero hebdomadum differrent: Graecis, uti animadversum jam est, subtrahentibus a jejunio non tantum dies dominicos, sed etiam sabbatinos, uno tamen excepto sabbato sancto, juxta canonem 66. Apostolorum:

Εἴ τις κληρικὸς ἐρεθῇ τὴν κυριακὴν ἡμέραν νηστεῖων ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς Si quis clericus deprehensus datur die dominico jejunans aut sabbato, praeter unum so-

¹⁾ Conferri cum his possunt quae de rationibus appellationis *coenae purae* apud Judaeos habet Baronius, *ad annum 34*, n. 156: Parasceve Paschae, inquit, *coena pura* nominata est, quod eo die Judaei *puro* pane h. e., azymis ipsi *puri* vesci essent soliti.

²⁾ Falsum est totum, quod per occasionem ineuntis jejunii quadragesimalis ad hunc diem scribit H. Alt, Doctor Berolinensis, *Kirchenjahr*, p. 211: *Nach den fröhlichen Tagen der Butterwoche* (quam hebdomadem ipsa hac pagina *mjäsopustnaja* vocat) *folgt der Sonntag der Käsewoche*, so genannt, weil von nun an nicht mehr Butter, sondern nur Käse gestattet ist; neque enim, ut alia mittamus, hebdomas τῆς τυρῖνης (*Butterwoche*) vocatur *mjäsopustnaja*, neque Dominica τῆς τυρῖνης a permittendo ab ea caseo nomen traxit, neque tandem in graeco jejunandi ritu unquam abstinentia a caseo pars jejunii quadragesimalis non fuit.

μόνον, καθαιρεῖσθω εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθω. *lum, deponatur; si vero laicus, segregetur* ¹⁾.

Quod ab orientalibus institutum scias, ne assentiri viderentur Marcionitarum aliorumque tunc temporis exortis haeresibus, utpote qui sabbato jejunium propterea sanxerunt, ne Deo a Judaeis culto, qui eo die requievit, honorem exhibere vel ritibus illius uti viderentur, ut observat s. Epiphanius, *Haeres.*, l. 1, 42 ²⁾.

Graecorum morem biduum a jejunio excipiendi s. J. Chrysostom. egregie, ut solet, in usus homileticos confert in *cap. 1. Genes.*, *hom. 11* ³⁾:

Καθάπερ γὰρ ἐν ταῖς λεωφόροις εἰσι σταθμοὶ καὶ καταγώγια, ὥστε τοὺς ὁδίτας καμνηκότητας διαναπαύεσθαι, καὶ τῶν πόνων λήγοντας οὕτω πάλιν ἄπτεσθαι τῆς ὁδοπορίας, καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ δὲ ἀκταὶ καὶ αἰγιατοὶ καὶ λιμένες εἰσὶν, ὥστε καὶ τοὺς ναυτιλλομένους μετὰ τὸ πολλὰ κύματα διαδραμεῖν, καὶ πρὸς τὰς τῶν ἀνέμων ἐμβολὰς ἀντιστῆναι, μικρὸν ἀνεθένας, οὕτω πάλιν τῆς ναυτιλίας ἄπτεσθαι· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ νῦν, ἐπὶ τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς, τοῖς τὸν δρόμον τῆς νηστείας καταδεξαμένοις, καθάπερ σταθμούς, καὶ καταγώγια, καὶ ἀκτὰς, καὶ αἰγιατούς, καὶ λιμένας, τὰς δύο ταύτας ἡμέρας τῆς ἐβδο-

Nam quemadmodum in viis publicis sunt stationes et diverticula, in quibus fessi viatores et respirant et quiescunt, ut postea iter suum conficiant; et sicut in mari littora sunt, et portus, ut ibi nautae, postquam multos fluctus trajecerunt et ventorum impetui restiterunt, tantisper quiescant, et sic iterum navigare incipiant: ita et nunc iis, qui in Quadragesima jejunii cursum susceperunt, quasi stationes et diversoria, et littora et portus, hosce duos hebdomadae dies Dominus quietem largitus est, ut et corpori aliquantulum jejunii laborem remittentes, et

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 137, pp. 169—170. Consonant Constitutiones Apostolicae, l. 5, c. 15 (ibid. tom. 1, pp. 881—884) et l. 7, c. 23 (ibid. pp. 1013—1016).

²⁾ Ibid. tom. 41, pp. 669—670. Post extinctas praedictorum haereses, sabbatum etiam jejuniis celebrandis, a multis occidentalibus ecclesiis praesertim, dedicatum est, prout ex jure sacro animadvertimus tomo 1, p. 62. Orientalium consuetudinem vero nunquam damnavit ecclesia Romana; immo a Benedicto PP. XIV. Constitut. *Etsi pastoralis* edit. d. 26. Maji, 1742, § 9, nn. 8—10. extra Quadragesimam tolerandus dicitur apud Graecos usus carniū die sabbati, si sine scandalo fieri potest; in locis autem ipsorum et inter eos tantum. (Bullar. ejusdem Pontificis, tom. 1, p. 81, editionis Venetae anni 1768.) — De inexpiabili schismaticorum odio jejunii sabbatini lectu digna reperies in „*Zeitschrift für kath. Theologie*“ 1894, p. 343.

³⁾ Ibid. tom. 53, p. 92.

μάδος βραχύ τί διαναπαύεσθαι κε-
χάρισται ὁ Δεσπότης, ἵνα καὶ τὸ
σῶμι μικρὸν ἀνέντες ἀπὸ τῶν πό-
ρων τῆς νηστείας, καὶ τὴν ψυχὴν
παραμυθούμενοι, πάλιν παρελ-
δουσῶν τῶν δύο τούτων ἡμερῶν,
τῆς αὐτῆς ὁδοῦ μετὰ προθυμίας
ἄπιωνται οἱ τὴν καλὴν ταύτην καὶ
ἐπωφελῇ ὁδοιπορίαν ποιοῦμενοί.
Φέρε οὖν καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ τῆς
ἀνείως ἔσιν ἡμέρα σήμερον, πα-
ρακαλέσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, τὰ
ἀπὸ τῆς νηστείας συλλεγόμενα κέρδη
μετὰ ἀσφαλείας φυλάττειν, ἵνα μι-
κρὸν διαναπαυσάμενοι, πάλιν προσ-
θήκην ἐργάσῃσθε τοῖς προλαβοῦσι,
καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν μεγάλην τὴν
ἐμπορίαν ἑαυτοῖς κατασκευάσαντες, οὕτως εἰς τὴν κυρίαν ἡμέραν ἀπαντή-
σῃτε, καὶ πεπληρωμένην ὑμῶν τὴν ὁλκάδα τὴν πνευματικὴν εἰς τὸν λιμένα
τῆς ἀγίας ἑορτῆς εἰσαγάγῃτε.

Primis quatuor diebus primae jejuniorum hebdomadae
(Graeci recitant *magnum canonem poenitentialem* s. Andreae
Cretensis, in quatuor *τιμήματα* seu partes diurnas divisum,
quem solemniter ritu integrum cantant feria V. hebdom. V, ut
dicetur infra. *Ἐμνηνεῖαι Triodii* ea de re hodie generatim
praescribunt ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν ἀποδείπνων: Εἰθ' οὕτως
ἀρχόμεθα τοῦ μεγάλου κανόνος, ποιοῦντες αὐτὸν τμήματα δ'.
καθ' εἰρμόν, ὡς πληροῦσθαι τοῦτον τῇ πέμπτῃ ἑσπέρας¹⁾.
Typicum vero speciatim ipsum recitationis ritum ex ordine
τῆς κατανυκτικῆς ἀκολουθίας τοῦ μεγάλου κανόνος definit:
Μετὰ τὴν δοξολογίαν ἀρχόμεθα ψάλλειν τὸν μέγαν κανόνα.
Ἀφ' ε'. ψόδης ψάλλομεν ἀργῶς *Ψυχὴ μου, ψυχὴ μου*²⁾. Πλη-
ρουμένου δὲ τούτου, ψάλλ. ἡ ζ', ἡ η', καὶ ἡ θ'. Sed haec
omnia in ipso officio proprio magni canonis videantur³⁾.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ β'. τῆς α'. ἑβδομάδος. *Eadem feria II. hebdomadis*
primae jejuniorum in nonnullis Kalendariis hungaricis⁴⁾ signatur

¹⁾ Edit. rom. an. 1879, p. 135; edit. venet. 1870, p. 78.

²⁾ Hoc *κοντάκιον* sistemus ipsa feria V. τοῦ μεγάλου κανόνος.

³⁾ Edit. cpolitan. an. 1874, p. 214.

⁴⁾ Edit. rom. pp. 462—493; edit. venet. pp. 258—277.

⁵⁾ Ex his in manibus est *Szent-István-Társulat naplója*. Buda-
pest. 1880.

rajas hét vége, h. e., *finis hebdomadis τῆς τριτῆς*. Et id recte quidem. Verum, quod hesternā Dominica, quae hanc hebdomadam clausit, ibidem hungarice vocetur *zsirhagyó vasárnap*, *Dominica ablationis pinguium* sive *adipis*, et non *vajhagyó vasárnap*, id duplici de causa probari non posse videtur. Et primo quidem, quia id proprium est ritui graeco, ut hebdomas a Dominica proxime sequenti, tanquam a termino suo, nomen habeat. Unde, sicut in originali *ἑβδομάδι τριτῇ* appellationem dedit sequens *κυριακή τῆς ἀποτρώσεως*, et in versionibus authenticis apud Slavos *sedmica syrnaja* nuncupatur a propria sua Dominica, quae *nedělja syropustnaja* est, et apud Rumenos similiter *septeman'a brândiei* a *Dominica lasatului de brândia*: ita et hungarice, ex ejusdem ritus graeci indole, Dominica illa, a qua *vajas hét* nomen invenit, *vajhagyó vasárnap* dici debet. — Accedit eo, quod secus merito timendum sit, ne, vocabulo *zsirhagyó vasárnap* perperam accepto, insignis ille *περὶ τῆς ἀποτρώσεως κανὼν* ecclesiae orientalis aliter omnino intelligatur, ac propositus in exemplari graeco est. Quum enim vox *zsir* indistincte omne genus *adipis* seu *pinguium*, quibus adipantur cibi, peraeque significet, nomen compositum *zsirhagyó vasárnap*, *Dominica tollendi adipis*, simplici bonaeque fidei homini insinuat, per hebdomadam *τριτὴν*, quae hac *Dominica ablationis adipum* terminatur, usum *adipis* bubuli, suilli, ovilli, anserini aliorumque animalium esse concessum, quod tamen genuino sensui canonum repugnat. Ad praecavendum errorem igitur retinendus est terminus originalis *τῆς ἀποτρώσεως* atque ad literam vertendus *vajhagyó vasárnap*, sicque ex ipso usu liturgico omnes recte interpretabuntur *Dominicam ablationis casei*, *butyri* aliorumque lacticiniorum, quae sola, seclusis *adipibus* coctis, per eandem hanc hebdomadam *τῆς τριτοῦ* adhibere licet.

Nec minus improbari nobis aliam versionem profiteamur, quam tabellae festorum mobilium ecclesiae orientalis ibidem insertam reperimus ¹⁾, nimirum *κυριακὴς τοῦ ἀσώτου* in *hetened vasárnap*, h. e., *Domin. Septuagesimae*. Praeter enim quam quod idea *Septuagesimae* Latinorum omnino aliena sit ab anno ecclesiastico orientalis ecclesiae eique illata non nisi confusionem pariat, per ejusmodi mixturam elementorum latinorum et graecorum peccari nobis videtur contra omnes illas juris praescriptiones, quibus utriusque ecclesiae ritus in pristina sua puritate atque integritate sartus semper tectusque servari jubetur ²⁾. Si ergo necessarium fuerit, in Calendariis civilibus mixti styli annum ecclesiasticum orientalem, lingua vulgari adhibita, populi consuetudini tradere, erunt, sententia nostra, appellationes festorum, quantum fieri poterit, ad verbum ex originali exprimendae, atque inde quatuor priores Dominicae Triodii, quae Quadragesimam antecedunt, hac ferme ratione efferendae:

¹⁾ Pag. 17.

²⁾ Huc faciunt, quae ex jure enotavimus tom. 1, pp. 30—31.

Κυριακὴ τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φα-
ρισαίου. Ἀρχὴ τοῦ τριηθίου.

Κυριακὴ τοῦ ἁσώτου.

Κυριακὴ τῆς ἀπόκριω.

Ἑβδομαΐς τυρινή.

Κυριακὴ τῆς ἀποτυρώσεως.

*A farizeus és publikánus vasár-
napja. A triodium kezdete.*

A tékozló fiu vasárnapja.

Hushagyó vasárnap.

Vajas hét.

Vajhagyó vasárnap.

Quae tamen omnia animadversa volumus salvo meliori do-
ctorum iudicio.

Hebdomada Quinquagesimae in Ecclesia latina.

Quoniam antiquitus observantia quadragesimalis ex jure
communi ducebatur a Dominica I. Quadragesimae, strictum
jejunium vero a feria II. proxime sequenti, omnes sex dies,
qui medii interjacent inter Dom. Quinquagesimae et Dom. I.
Quadragesimae, ad ipsam hanc hebdomadam Quinquagesi-
mae pertinere leguntur. Sic dies, qui feriam IV. Cinerum
excipiunt, quique nunc in Breviario et in Missali inscribuntur
feriae VI. et sabb. *post cineres*, in Sacramentario a Ge-
lasio PP. I. confecto circiter an. 495¹⁾ dicti sunt: *feria VI.*
in Quinquagesima; Feria VII. in Quinquagesima; Dominica
*in Quadragesima inchoantis jejunii*²⁾; atque etiamnum in
Secreta hujus Dominicae ex ejusdem codicis formula *sacri-*
ficiū quadragesimalis initii immolare nos profitemur.

Quodsi postea praeviae purificationis causa³⁾ quatuor dies
sunt additi jejunio quadragesimali, in officiis ecclesiasticis tamen
hodieque tempus quadragesimale a Dominica I. Quadragesimae
incipere dicitur.

¹⁾ Cfr. Muratori *de rebus liturgicis*, c. 5; apud Migne, Patr. lat.
tom. 74, p. 887.

²⁾ Apud Migne, l. c. pp. 1065—1066.

³⁾ *Questi quattro digiuni*, inquit Cardin. Thomasius, tom. 7,
p. 188, *erano come le quattro tempora fuori di Quaresima, ed erano*
preparatorj per riceverla; e perciò negli ufficj non si fa menzione di
Quaresima, ma solo di digiuni: Praesidia militiae christianae
sanctis inchoare jejuniis. Simili ferme ratione Durandus antea
dixerat *Rational.* l. 6, c. 28, n. 4, anticipationem termini communis eo
spectare, ut demum *purificati sacrum jejunium inchoemus.*

Fer. III. *Dies tollendarum carniū* saepe vocatur. Occitanis erat *carementranus* (*carême entrant*), h. e., *Quadragesima intrans*, dies scilicet finiēdo esui carnis destinatus. Eodem sensu etiamnum inscriptus legitur in Kalendariis hungaricis *hushagyó kedd*, seu *feria III. carnis tollendae*.

Fer. IV. Cinerum. Caput jejunii.

In Martyrologio romano annuntiatur: *Dies cinerum et initium jejunii sacratissimae Quadragesimae*. — Quoniam hodie jejunium, non autem Quadragesima proprie dicta, incipit, in authenticis libris feria haec *caput jejunii* appellari solet, et non *initium Quadragesimae*¹⁾. In eodem Sacramentario titulum habet²⁾: *In jejunio prima statio. Feria IV.*; ex quo textu, conjunctim cum pluribus aliis rationibus liturgicis sumpto, Cardinalis Thomasius l. c., pp. 187—188 contra Menardum evincit, multo ante s. Gregorium M. (590—604) quatuor posterioribus hebdomadae Quinquagesimae diebus jejunium fuisse institutum. Neque possumus nos hic non admirari, quam ratione fieri potuerit, ut erudito hoc saeculo 19. atque in docta Germania nostra duo celebrati scriptores protestantes Mejer et Jacobson antiquam hallucinationem Socratis, *Hist. eccles.*, l. 5, c. 22³⁾ *de tribus, quibus apud Romanos saeculo quarto jejunium quadragesimale constitisset, hebdomadis*, adeo suam facerent, ut vel ad dubitandum putarent, utrum quadragesimalis observantia jam sub Gregorio M. ultra praetensos illos fines ad sex hebdomadas extensa fuerit⁴⁾. Qua in quaestione in majorem etiam stuporem id nos conjicit, quod ambo, propter juris scientiam a suis magnifice collaudati ut sunt, non sine eruditionis ostentatione lectorem in erroris confirmationem ad Correctores Rom. Decreti Grat. in c. *Quadragesima* 5. *Dist. 16. de cons.* relegant, tanquam si Correctores, dum testantur, hoc caput non

¹⁾ Cfr. Card. Thomas. l. c., p. 189, et Tetam. *Diar.*, t. 2, pp. 4 et 17.

²⁾ Apud Migne, l. c. p. 1065.

³⁾ Apud Migne, *Patr. gr.* t. 67, pp. 631—632.

⁴⁾ Jacobson, *Fasten in der christlichen Kirche*, in *Real-Encyclopaedie für protestantische Theologie und Kirche* von Herzog (an. 1855) t. 4, p. 335; Mejer, *ibid.* (edit. 2. anni 1879) p. 505.

integrum esse ex homilia 16. s. Gregorii M. desumptum (prout imperitus lector ex praefixa rubrica conjicere potuisset), de veritate eorum dubitassent, quae eidem ex ipsa hac homilia certo inserta videbant. Sed relege, quae annotavimus p. 81.

Socratem autem esse hallucinatum, praeter argumenta a Card. Thomasio allata, manifeste probant contraria ss. Patrum testimonia, quae magno numero congesta sunt a Natal. Alex. *Dissert. 4. ad saec. 2*, art. 3. Et quoniam idem hic Socratis textus a perpaucis quibusdam antiquis auctoribus parum considerate fuit descriptus, legisse juverit Binterim, *Denkwürdigkeiten*, t. 5, part. 2, pp. 48—51, ubi etiam difficultatem ex primo illo fonte exortam sufficienter explicatam invenies.

Feria haec IV. Quinquagesimae in libris liturgicis *dies cinerum* vocatur a sacris cineribus, qui in capite jejunii, olim poenitentium, hodie fidelium omnium capitibus imponuntur, hac adhibita formula: *Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris*. Eandem appellationem et in nostris Kalendaris civilibus retinuit, ut notum est ex nominibus germ. *Aschermittwoch*; slav. *pepelnica*, vel (bohem.) *popelčni st.*, vel (polon.) *popielec*, vel (ruthen.) *popelec*, vel (serb.) *pepelava sreda*; hung. *hamvazó szerda*; rumen. *mercuria census*; gall. *mercredi des cendres*, etc. Praeter hanc plerisque omnibus communem nomenclaturam nuncupatur in Dalmatia, Croatia et Serbia *čista sreda* vel *srieda*, h. e. *feria IV. pura*, sive quod nomen e vicinis Graecis ad Latinos transierit, sive quod initium quatuor illorum dierum sit, quos Latini temporis decursu antiquae ac canonicae Quadragesimae, *praeviae purificationis ergo*, voluerunt adjectos, prout explicatum heic est p. 87 et 91.

Salutares sacrorum cinerum utilitates ac singulare mysterium prae aliis scite pieque declarat s. Carolus Borromeus loco mox indicando.

In nonnullis ecclesiis occidentalibus dies cinerum olim *festis intercisis* annumeratus erat, ut adeo *usque ad meridiem feriandum esset*, ac *nemini nisi audito sacro, ad labores aut negotia sua redire licuerit*¹⁾.

¹⁾ Ita concilium Trevirense an. 1549, § 10. Apud Hardouin. concil. t. 9, p. 2146.

Antiquos diei ritus ex prioribus juris collectionibus ¹⁾ refert Gratianus c. *In capite Quadragesimae* 64. Dist. 50, quem quia paucis complectitur quae in variis auctoribus ea de re sparsa ac fuse disputata inveniuntur, ex canonum codice hic repraesentandum censemus:

In capite Quadragesimae omnes poenitentes, qui publicam suscipiunt aut susceperunt poenitentiam, ante fores ecclesiae se repraesentent episcopo civitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demissis, reos se esse ipso habitu et vultu protestantes. Ibi adesse debent decani, id est archipresbyteri parochiarum et presbyteri poenitentium, qui eorum conversationem diligenter inspicere debent, et secundum modum culpae poenitentiam per praefatos gradus injungere. Post haec eos in ecclesiam introducant, et cum omni clero septem poenitenciales psalmos in terra prostratus episcopus cum lacrimis pro eorum absolutione decantet; tunc resurgens ab oratione, juxta quod canones jubent, manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum operiat, et cum gemitu et crebris suspiriis denunciet eis, quod sicut Adam projectus de paradiso, ita ipsi pro peccatis ab Ecclesia abjiciuntur: post haec jubeat ministris, ut eos extra januas ecclesiae expellant, clerus vero prosequatur eos cum responsorio: In sudore vultus tui vesceris pane tuo etc., ut, videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam atque commotam, non parvipendant poenitentiam. In sacra autem Domini coena rursus ab eorum decanis et eorum presbyteris ecclesiae liminibus repraesententur.

Ab hoc cilicio cum cineribus imposito Urbanus PP. II. *caput jejunii* appellat diem cineris et cilicii, *post quem nullus omnino laicus carnibus vesci audeat* ²⁾.

¹⁾ Refertur jam hic canon inter *Capitula* Theodori, archiepiscopi Cantuariensis saeculo 7. ad finem vergente, c. 11 (apud Migne, Patr. lat. tom. 99, p. 940); inde transit in collectionem Reginonis Prumiensis abbatis saeculo 9, *De ecclesiasticis disciplinis*, l. 1, c. 291 (ibid. tom. 132, p. 245), et, duobus post saeculis, iterum reperitur apud Burchardum Wormatiensem, *Decretorum*, l. 19, c. 26 (ibid. tom. 140, p. 984), ex quibus eum assumpsit s. Ivo Carnotensis *Decreti*, p. 15, c. 45 (ibid. tom. 161, p. 867).

²⁾ Conc. Benevent. anni 1090, can. 4. Apud Hardouin. Conc. t. 6, p. 1696.

Cineres olim ex cremiis *fasciarum confirmationis* ¹⁾ et ramorum seu sarmentorum benedictorum conficiebantur. Eorum usum autem in Ecclesia introductum citati canones ostendunt ad significandam et excitandam poenitentiam et cordis humilitatem; quapropter s. Carolus Borromaeus *fideles a parochis suis ipso hoc die moneri vult, quam religiosa intimi animi pietate, quam humili contritoque corde, quam humili demissoque vestitu ad eam actionem conveniant; quamque serio secum statuant, illos jejunii dies in amaritudine animae suae traducere ad peccatorum satisfactionem* ²⁾.

Alium ritum hac feria cum cinerum aspersione adhiberi solitum paucis attingit b. Aelredus, abbas Rienvallensis ³⁾, in Anglia († 1168), in *Regula sive institutione inclusarum* c. 18 ⁴⁾: *Ut sciamus etiam, quod in hoc exilio negatur nobis visio Dei, appenditur velum inter nos et sancta sanctorum* ⁵⁾. Inde rubrica nostra manavit, qua hodieque ante Vesperas Sabbati Dominicae Passionis in ecclesiis latinis cruces et imagines velari jubentur.

Feria VI. post cineres. Sacrae spineae Coronae D. N. J. Ch.

Originem duxit praesens hoc festum a solempni illa pompa, qua s. Ludovicus sacrosanctam spineam coronam a Venetis redemptam ⁶⁾ ac Parisios allatam in regia aede sacra magnificentissime extructa collocavit an. 1241. Inde vero in

¹⁾ Vide Concilium Bituricense anni 1584, tit. 20, can. 6. Apud Hardouin. conc. tom. 10, pp. 1479—1480.

²⁾ Conc. Mediolan. V. anni 1579, part. 1, § 6. Ibid. t. 10, p. 972.

³⁾ Colitur b. Aelredus die 12. Januarii. Vitam a Bollandianis illustratam Januarii tomo 2, pp. 30—33, exhibet Migne, Patr. lat. t. 195, pp. 195—204.

⁴⁾ Sub titulo *De vita eremitica ad sororem* exstat inter opera s. Augustini, in Append. ad tom. 1, h. e., Patrol. citatae tomo 32, p. 1457.

⁵⁾ Alias hujus et caeterorum velorum significationes proponit Durandus *Rational.* l. 1, c. 3, nn. 34—35.

⁶⁾ Balduinus II., imperator CP. lat., bello a Graecis pressus gravi-que inopia coactus, pretiosissima dominicae passionis monumenta Venetis ingenti pretio oppignoraverat an. 1238. Ea non ita multo post s. Ludovicus IX, Galliae rex, magnis opibus redemit atque Parisiis, ducta prius sacra pompa, in sacello regio deposuit. Cfr. Act. SS. August. t. 5, pp. 372—373.

varias Galliae et Germaniae ecclesias paulatim propagatum fuit¹⁾, quemadmodum adductis exemplis ostendit Benedict. P. P. XIV. *De serv. Dei beatific. et beat. canoniz.*, l. 4, part. 2, c. 14, nn. 13—16. Auctores ea de re tractantes, post Benedict. XIV. l. c. et Moroni, *Dizionario*, t. 68, p. 289. refert *Kirchenlexikon*, t. 3, 1889, edit. 2.

Τῷ πρώτῳ σαββάτῳ τῆς τεσσαρακοστῆς.

Ἀνάμνησις τοῦ διὰ τῶν κολλήβων γενομένου θαύματος παρὰ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος²⁾.

Slav. *V pervuju subbotu Četyridesjatnicy. Pamjat byvsago čudese koliva ot svjatago velikomučenika Teodora Tirona.* Rumen. *Sambata anteiei septemana a Paresemiloru. Amentirea minunii, ce s'a facutu preintru coliva de s. marele martoru Teodoru Tironu.*

Insigne hoc miraculum contigisse anno 362, furente Juliani apostatae persecutione, jam annotavimus tomo 1, p. 106; indicata etiam, quae paulo post de eo pronuntiata fertur *homilia* s. Nectarii CPolitani antistitis³⁾: *Αἰ ἦν αἰτία τῷ πρώτῳ σαββάτῳ τῶν ἁγίων νηστειῶν ἐορτάζομεν τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου⁴⁾.*

In vulgata editione Triodii titulus synaxarii festum solemniter annuntiat: *Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, σαββάτῳ τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν, τὸ διὰ τῶν κολλήβων παράδοξον θαῦμα τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος ἐορτάζομεν⁵⁾.*

¹⁾ In antiquissimo „*Ecclesiasticorum rituum codice*“ ecclesiae *Lugdunensis* jam exhibetur oratio „*Praesta quaesumus*“, quam hodieque immutatam in Officio et Missa recitamus.

²⁾ In antiquo codice bibliothecae Barberinianae titulus festi est: *Εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον τὸν Τύρων.* Cfr. Card. Quirini, l. c. p. 134.

³⁾ Apud Migne, *Patr. gr. t.* 39, pp. 1821—1840.

⁴⁾ Quoniam s. Nectarius regiae urbis pontificatum gessit ab anno 381 ad an. 397 (cfr. tom. 1, p. 300), gravissimum sane testimonium est, quod ejus sermone pro antiquitate hujus solemnitatis profertur.

⁵⁾ In novissima editione Romana, in qua omnia synaxaria deleta esse jam diximus supra pp. 21—22, hoc die cum synaxario vel ipsa festi annuntiatio omissa est: quae tamen habetur in Horologio iisdem Romanis typis edito an. 1876.

Quas in longiori synaxario, huic rubricae subjecto, Nicephorus Callistus verbosè declarat festi rationes, eas ipse in brevem hanc summam collectas reddit *Ecclesiast. histor.* l. 10, c. 12:

Ὅπως ὁ ἀποστάτης τὰ ἐπ' ἀγορᾶς ὄνια μαιίνειν προσέταττε· καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος.

Ut apostata res venales in foro polluendas mandarit: et de sancto Theodoro Tirone¹⁾.

Μικρόν δὲ προῖὼν παρῶν-
σιαίτερον ὁ ἀποστάτης, μᾶλλον
δὲ ἀναιδέστερον τῇ ἀσεβείᾳ
χρώμενος, κατὰ τῆς εἰσεβείας
ὠπλίζετο. Μὴ ἔχων δ' ὅ τι
καὶ δρᾷ, τὰ ἐπ' ἀγορᾶς ὄνια
τοῦ μιάσματος ἐπίμπλα περι-
εῖχοντο γὰρ τοῖς ἐκ τῶν
θυσιῶν αἵμασι τε καὶ ἀλι-
γίσμασιν, ὅσα ἐδώδιμα ἔσθιοι
καὶ κρέα καὶ ὀπώρα καὶ πό-
πανα· ἃ δὴ τὰ πρῶτα μὴ
ἐφορώμενοι οἱ τῆς τοῦ σεσω-
κότος προσηγορίας μετεσχη-
κότες, θείας ἄνωθεν προμη-
θείας κατηξιοῦντο. Τὸν μάρ-
τυρα γὰρ Θεόδωρον πέμψας
ὠρατίως Θεὸς τῷ τῆς πόλεως
ἀρχιερεῖ (Εὐδόξιος οἶτος ἦν),
ἐνεκελείετο ἀπέχεσθαι μὲν τοῖς
εἰσεβεῖν ἡρημένους τῶν ἐπ'
ἀγορᾶς τεθειμένων, σῖτον δὲ
λέβησιν ἔψοντας, ἃ ἐν Εὐχα-
στοῖς κόλλυβα²⁾ εἰώθασιν λέ-
γειν³⁾, παραμυθεῖσθαι τὴν ἐν-

Paulum vero progressus apo-
stata, liberius ac potius im-
pudentius impietate usus, arma
sua contra pietatem expedit. Et
cum quod faceret non haberet,
res in foro venales in-
quinatione imbut. Infecta nam-
que sunt sacrificiorum sanguine
et contaminatione esculenta:
panes videlicet, caro, poma et
placentae. Quae cum primum
non animadverterent, qui Ser-
vatoris nomine censentur, coe-
litus ejus rei providentia di-
vina sunt admoniti. Nam Deus
Theodoro martyre arcano modo
misso, urbis ejus episcopo (Eu-
doxius is fuit) mandavit, ut
qui pie vivere statuissent, eos
abstinere a rebus juberet, quae
in foro venum propositae essent:
triticum autem in ollis coque-
rent — κόλλυβα, hoc est, fru-
mentum coctum, apud Eucha-
stas nominare solent —, eoque

¹⁾ Migne, Patr. gr. t. 146, pp. 473—474.

²⁾ In Triodio κόλλυβα simpliciter dicuntur ἐψητὸς σῖτος, *frumentum aqua coctum, elixatum* seu *pulmentum*; in Horologiis Veneto et Atheniensium autem βρασμένος σῖτος, quod tantumdem ferme valet.

³⁾ In homilia Nectarii vocantur etiam κόλβα et κόλβια, alibi κόλνβα. Nilles, *Ἑσποτολόγιον*, II. Edit. sec.

δειαν. Τοῦτο δ' ἐκέλευε κατὰ τὴν μεγάλην τῆς νηστείας ἡμέραν¹⁾· ὃ δὴ καὶ ἐξ ἐκείνου ἡ Ἐκκλησία τὴν μνήμην ἀνανεομένη τοῦ πεπραγμένου, ἐς δεῦρο πράττει πανηγυρίζουσα. Θεόδωρος δ' οὗτος ἦν, ὃς ἐκ τοῦ Τηρωνικοῦ τάγματος Τηρωνων ὠνόμαστο· καὶ ἐπὶ Μαξιμίνου τὸ τοῦ μαρτυρίου διήνυσσε στάδιον λάβρω παραδοθεὶς τῷ πυρί.

inopiam solarentur. Id vero magno jejunii die praeceptum: ex eo tempore facti memoriam renovans Ecclesia, et celebrem agens conventum, ad hunc usque diem observat. Theodorus autem iste est, qui ex Tironum ordine *Tironis* nomen accepit²⁾ et sub Maximino ad ignem voracem damnatus, cursum suum in martyrii stadio pulchre pereggit (die scilicet 17. Februarii, anni 306).

Sic igitur Graeci, tanti beneficii memores, hoc primo juniorum sabbato *insignis victoriae martyri Theodoro*, verba sunt Nectarii, *hilare ac splendidissimum festum* (τῷ καλλινίκῳ μάρτυρι Θεοδώρῳ ἑορτὴν γαυδράν τε καὶ ἐπέγλαμπρον) celebrant cum solemnī collyborum apparatu, omne genus operis pistorii, panem dulciarium, placentas mellitas³⁾ aliosque pre-

¹⁾ In Triodii synaxario habetur: κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἀγίων νηστεϊῶν ἑβδομάδα, quam ipsam *primam jejunii Graecorum septimanam* dies festus martyris anno 362 terminabat; confecto namque calculo Paschali, in annum 362 hae notae chronographicae congruunt: Cyclus solis 7, ideoque litera dominicalis F (De computo ecclesiast. p. 84); Cyclus lunae sive Numerus aureus 2 (ibid. p. 73); atque inde Pascha 31. Mart. (ibid. pp. 109—110) et Dominica I. Quadragesimae 17. Februar. Eo anno igitur σαβ. α'. τῶν νηστ. erat προτόρτιον ipsius anniversariae solemnitatis martyrii, quod Sanctus subiit 17. Febr. an. 306, Dominica τῆς ἀπόκριω.

²⁾ Addit haec Nicephorus, ne cum Sancto nostro alter *Theodorus* ὁ Στρατηλάτης, *Euchaita* et ipse, confundatur; hic enim ideo maxime per ea tempora erat toto Oriente celebratissimus, quod, quum christianorum armis semper favisset e coelo, praesertim Joannis Tzimiscis tempore tantae Scytharum in Graecos praeliantium stragis auctor fuisset, ut ei gratiam pro ope lata relaturus Tzimisces, templo, in quo is humatus erat, destructo aliud magnificentius exstructum amplissimis redditibus ditaverit, et urbem, Euchaneiae sive Euchaitae nomine suppresso, *Theodoropolim* vocarit anno 971. Plura de eo e libris Coptarum a nobis eruta invenies in Actis literariis *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, pp. 120—123.

³⁾ Ex ipsis his, quae die collyborum multis in locis erogari solent, *mellitis* placentis inducti in errorem videntur juvenes clerici *Munkacsienses* rit. gr., ut in egregio suo opusculo populari *A gör. szert. kath. eggház illepeinek értelmezése*, p. 59 (Eger, 1878) κόλλυβα, quae s. Theodorus

tiosos cibos e farina artificiose paratos profusa in omnes largitate erogantes.

Sed enimvero historia haec tota miraculi τῶν κολλύβων displicet Morcellio, *Kal. CP.*, qui serius confictam putat tomo 1, p. 304, causa fingendi in studio Graecorum sequiorum, in studio urbis CP. et amore erga martyrem reperta: nec aliam rationem videt, cur memoria Sancti primo jejuniorum sabbato coleretur, nisi ipsum tempus, quo anniversaria certaminis ejus solemnia recurrebant. Quum enim mense Februario agenda essent, quo jejunia inchoantur, nec horum diebus ex veteri Ecclesiae praescripto, sabbatis tantum et dominicis diebus exceptis, sanctorum martyrum celebritatibus locus esset ¹⁾, aedificato CPoli primo martyris templo ²⁾ con-

parari distribuique jussit, speciem quamdam coctae placentae *mellitae* (τόζοτ μέζες buza) dixerint, quum ea tamen nonnisi simplex frumentum aqua coctum sive *farinam elixatam*, h. e. pulmentum, fuisse, et textus supra allati sufficienter probent et libri liturgici Melchitarum etiam sua versione confirmant; in his enim κόλλυβα lingua arabica totidem verbis *elqamch elmesitq*, h. e., *farina cocta* sive pulmentum vocantur. Idea *melleae dulcedinis* enim tunc primum notioni collyborum illata videtur, quum ea vario genere ἡδυσμάτων sive καρικευμάτων respersa in Sancti alicujus honorem vel defunctorum memoriam ac subsidium offerri coepissent: contententibus Graecis, per ejusmodi ἡδύσματα Sancti vel mortuorum virtutes repraesentari, quemadmodum variis Graecorum testimoniis allatis eos docuimus, qui Acta oenipontana „*Zeitschrift für kath. Theologie*“ (1892, pp. 350—352) habent eaque legere non pigritantur. Alii consulere poterunt, quae de utraque hac collyborum specie disputat Goar. *Enchol.*, pp. 527—528.

¹⁾ Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ μαρτύρων γενέθλια ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων μνήμας ποιεῖν ἐν τοῖς σαββάτοις καὶ κυριαχαῖς.

Quod non oporteat in Quadragesima martyrum natalitia celebrare, sed sanctorum martyrum facere commemorationes in sabbatis et dominicis.

Ita Concil. Laodicen. anni 372, can. 51, apud Hardouin. Concil. tom. 1, p. 790, et Migne, Patr. gr. tom. 137, pp. 1409—1410. Refertur in jure can. *Non oportet* 9. C. XXXIII. q. 4.

²⁾ Sancto Theodoro Tyroni tria templa CPoli dicata fuisse constat. In iis praecipuum erat ἐν τοῖς Σφωρακίου, in aedibus Sphoracii, in Sophiani templi vicinia situm (cfr. Codin. *De aedificiis CPolitanis*, apud Migne, Patr. gr. tom. 157, pp. 557—558; Menaea ad d. 17. Februar., et Du Cange *CPolis christiana*, l. 4, c. 6, n. 102); alterum τοῦ Κλαυδίου dicebant, quod idem Du Cange sanctae Helenae tribuit l. c. n. 101; tertium vocabant τὰ Καρβουνάρια, quod idem Hilarii Patritii opus fuisse ait sub Leone Magno, l. c. n. 100.

stitutum existimat, ut memoria ejus, quae, si diem martyrii secuti essent, saepe omitti ex illa lege debuisset, sabbato primae jejuniorum hebdomadae quotannis pro 17. Februarii annexa haberetur.

At si consideremus, s. Nectarii homiliam non ita multo post fuisse pronuntiatam, sique diligentius examinemus, quae de eodem eventu post Baronii *Annal. ad an. 362.* inter caeteros scripsit Gallandus, *Veterum PP. biblioth.*, tom. 14. Append. p. 6¹⁾, facile, opinor, cuique appareat, pleraque omnia argumenta, quibus narrationis auctoritas Morcellio elevari videtur, sufficienter esse remota. Verum haec mittimus, quia qui plenior de iis notitiam desideraverit, ad citatos auctores recurrere poterit. — Eorum loco fragmentum synaxarii diei 17. Februarii ex Menaeis commode hic subjectum putaveris, quod iste textus liturgicus, dum aedem in qua hodierna sollemnia peragebantur, expresse designat, gratam memoriam religiosissimi ejusdem auctoris in omnem posteritatem sit propagaturus. En igitur extrema synaxarii verba: *Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῇ ἀγιοτάτῃ αὐτοῦ μαρτυρίῃ, τῇ ὄντι ἐν τοῖς Σφωρακίον, ἐν τῇ σαββάτῃ τῆς πρώτης τῶν νηστείων ἑβδομάδος, ὅτε καὶ τὸ θαῦμα γέγονε παρ' αὐτοῦ τῶν κολλύβων, ὕψαμένον τὸν ὁρθόδοξον λαὸν ἐκ τῆς μεμιασμένης βρώσεως τῶν εἰδωλοθύτων.* Est autem *Sphoracius* seu *Sporacius*, hujus templi conditor, *magnificentissimus ille ac gloriosissimus comes devotissimorum domesticorum* (ὁ μεγαλοπρεπέστατος καὶ ἐνδοξότατος κόμης τῶν καθοσιωμένων δομestίων), cujus clara omnino et illustris memoria est inter *gloriosissimos ἄρχοντας* Concilii Chalcedonensis anni 451, ut videre est in Actis apud Hardouin., concil. t. 2, pp. 53, 273 et 381.

His de vera ratione hodiernae sollemnitatis breviter propositis extremam notam ex antiquis Kalendariis desumptam adjicimus, quam, quia ex monumentis nondum in Occidente vulgatis desumitur, hic ideo proferre non parvi interesse videtur, quia nostro hoc tempore levissima quaeque e bibliothecis, vetera modo sint, in lucem emergunt.

De s. Theodoro igitur animadvertit Sergius, archimandrita russus. in *Polnyi mēsjaoslor vostoka*²⁾, tom. 2, p. 55. ejus in non-

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 39, p. 1819.

²⁾ Relege quae de hoc Kalendario e Martinov enotavimus t. 1, pp. XXXV—XXXVI.

nullis veteribus Kalendariis nullam mentionem fieri ad diem 17. Febr., quod nimirum primo jejuniorum sabbato festum ageretur. — Quod idem in aliquibus antiquis Kalendariis syriacis, ex codicibus Vaticanis a prof. Moesinger exscriptis¹⁾ observare est. Sic v. g. sabbato primo jejuniorum signatur in cod. 37. memoria *s. Vitalis et Mariae sororis ejus, et s. Ephraem doctoris Syrorum et s. Theodori*²⁾, et in cod. 68. memoria *s. Ephraem et s. Theodori*³⁾; in cod. 20. refertur quidem die 17. Febr.; verum expresse additur, *ejus memoriam agi in jejunio magno*⁴⁾. In tribus codicibus 19, 69. et 77. tandem cietur ad ipsum diem suum natalem 17. Febr., quem et *diem coronationis* eleganter vocat codex 77. Interpreti arabico Kalendarii codicis 19. id humani accidit, ut ἐπωνύμιον τοῦ Τύριου pro cognomine patrio acceperit, illudque αἰ-ῤῥῖ vertendo sanctum nostrum *Tyrium* fecerit. — Aliarum nationum christianarum Orientis morem Armeni quoque sequuntur, assignato ejus honoribus primo sabbato *Karasnort-k* (τῆς τεσσαρακοστῆς) seu *Mez bah-k* (τῶν μεγάλων νηστειῶν). Sed de his suo loco plura.

Κυριακὴ πρώτη τῶν νηστειῶν ἦτοι τῆς ὁρθοδοξίας.

Slav. *Nedělja 1. posta ili pravoslavija*; rumen. *Dominica 1. a Paresemiloru seau a ortodocsiei*.

Exacto sancti Theodori festo, aliud sequenti die agitur, quod Theophanes Cerameus *sermone mox indicando* non incongrue vocat τῆς τῶν σεβασμίων εἰχόνων προσκυνήσεως τὰ ἐγκαίνια, *solemnia encaeniarum adorationis venerandarum*

¹⁾ Ea ex variis defuncti msc. benigne fuisse nobiscum ab amico communicata, grati jam sumus professi tom. 1, p. XXXVIII.

²⁾ In eodem textu syriaco notabilis haec rubrica legitur de festo τοῦ εὐαγγελισμοῦ: *Festum Annuntiationis, in quemcunque diem incidit, celebrat Ecclesia; quod si incidit in feriam VI. Crucifixionis, liturgia celebratur*. Quae regula quanti sit momenti in dirimenda hodierna controversia de hujus diei celebritate apud orientales, nemo ex rerum prudentibus est, cui perspicuum non sit.

³⁾ S. Ephraem, quem Graeci solitarium colunt die 28. Januarii (v. tom. 1, p. 84), etiam in Kalendario syriaco codicis Vat. 69. ad 8. Martii socium habet s. Theodorum.

⁴⁾ Simile quid annotatur in cc. 37. et 69. *de ss. quadraginta martyribus Sebastenis*, scilicet eorum *festum semper agi die sabbati inter 7. et 14. mensis Martii*.

imaginum. Ejus objectum Graeci sequiores una voce ὁρθοδοξίαν appellaverunt a memoria triumphī, quem *recta fides* ex adversariis deportavit; antiquiores τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων dixerant *imaginibus publicae venerationi palam propositis*¹⁾, qua eadem ratione etiamnum in Horologio Melchitarum arabice nuncupatur *sudschūd el-izōnat*, προσκύνησις τῶν εἰκόνων.

In vulgata editione synaxarium Triodii solemnitatem hac inscriptione annuntiat:

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κυριακῇ
πρώτῃ τῶν νηστειῶν, ἀνάμνη-
σιν ποιούμεθα τῆς ὁρθοδοξίας
ἡτοὶ τῆς ἀναστήλωσεως τῶν
ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων,
γινομένης παρὰ τῶν ἀειμνή-
στων αὐτοκρατόρων ΚΠ., Μι-
χαὴλ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ
Θεοδώρας, ἐπὶ τῆς πατριαρ-
χείας τοῦ ἁγίου καὶ ὁμολογητοῦ
Μεθοδίου.

Eodem die, Dominica prima
jejuniorum, memoriam facimus
orthodoxiae, h. e., restitutionis
sanctarum et venerabilium ima-
ginum, factae ab imperatori-
bus CP., aeterna memoria di-
gnis, Michaelē et matre ejus
Theodora, sub pontificatu san-
cti confessoris Methodii (die
19. Febr. anno 842).

Qui notiori huic festi mysterio in ἀκολουθίᾳ diei sociatus est cultus clarissimorum fide et abstinentia prophetarum veteris testamenti, saepe etiam conjunctim cum illo annuntiatur, ut in antiquo codice Barberiniano a Card. Quirini vulgato, p. 144:

¹⁾ Ἀναστήλω, compositum ex praepositione ἀνά, *super*, et στηλῶ, *cippum, columnam erigo*, proprie significat *super columnam statuo, erigo, sursum attollo*, praepositione ἀνά scilicet in hac compositione significationem adverbii ἀνω, *sursum*, inclusam habente; στηλῆ enim, quamvis latiori sensu accipiat pro quovis lapide e terra exstante, vel munitionis gratia vel signi erecto, pressius sumptum tamen significat *cippum*, seu *columnam*, quae aut in sepulchris statuebatur, aut in qua foedera aliaque memoria digna inscribebantur, aut *super quam* statuae, imagines, vexilla aliaque signa erigebantur. De ejus notatione videndus est Curtius, *Grundzüge der griech. Etymologie*, edit. 4. p. 212. — Caeterum, quum interdum fiat, ut praepositio ἀνά verbis praefixa eorum significationem dumtaxat augeat (ut in βοάω, *clamo*, et ἀναβοάω, *exclamo*), hodierna ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων simpliciter etiam explicari potest de solemnī, publicā, conspicua sacrarum imaginum erectione, quae in ecclesiis aliisque locis editis facta cerni ab omnibus possit atque aspectu veluti sentiat.

Κυριακὴ α΄ τῶν νηστειῶν, καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν Μωϋσέως καὶ Αἰλῶν καὶ τῶν λοιπῶν καὶ τῆς ὁρθοδοξίας, ἔχουν ἀναστηλώσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων.

Dominica 1. jejuniorum et sanctorum prophetarum Moysis et Aaron atque aliorum; et orthodoxiae, seu restitutionis sanctarum imaginum.

Pietatem erga sacras imagines cum veneratione eorumdem sanctorum similiter conjungit nova editio Blasiensis Horologii rumeni, *Orologiulu celu mare*, p. 208: *Amentirea sanților profeti, a lui Moise, si Aronu, si a celor' alalti, si inaltiarea s. si onorateloru icone.*

Igitur memoriam triumphī *rectae fidei* sive ὁρθοδοξίαν hodie solemniter agentes Graeci simul antiquos illos heroes colunt, qui, fidei ardorem cum jejuniis sociantes, nobis agones Quadragesimae jam subeuntibus et exemplo sunt et praesidio, ut legitime pugnantes ad desideratam gloriae coronam pervenire possimus. — De utroque objecto pauca pro more; ac primo quidem *de sanctis prophetis fide et abstinētia conspicuis.*

De eorum jejunio ex multis breve hoc *ιδιόμελον* accipe, quo Officium matutinum clauditur:

Πρωτ', ἦχος πλάγιος β'.

Mane, ton. obliq. 2.

Μωσῆς τῇ καιρῇ τῆς ἐγκρατείας νόμον ἐδέξατο, καὶ λαὸν ἐπεσπάσατο· Ἠλίας νηστεύσας οὐρανούς ἀπέκλεισε· τρεῖς δὲ παῖδες Ἀβραμιαῖοι τύραννον παρανομοῦντα διὰ νηστείας ἐνίκησαν δι' αὐτῆς καὶ ἡμᾶς, Σωτὴρ, ἀξίωσον, τῆς ἀναστάσεως τυχεῖν, οὕτω βοῶντας· Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Jejunii tempore suscepit Moyses legem et populum Deo conciliavit; Elias coelos jejunio aperuit; tres autem pueri Abrahamae tyrannum impium jejunii virtute devicerunt; eo nos pariter ad resurrectionem pervenire, effice, Salvator, ita clamantes: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nobis.

Fides tandem, quae salutis initium est et radix justificationis, per sacram jejuniorum ἄσκησιν acquirendae, proposita lectione ex epistolae ad Hebraeos capite 11. magnifice commendatur ex actis patrum a mundi exordio usque ad David et prophetas, simulque ostenditur, quanta sancti patrarint ac passi per fidem

sint, ut et nos, eorum exemplo *patriam meliorem appetentes, id est coelestem, per fidem vincamus regna, operemur justitiam et adipiscamur repromissiones.*

De restituta veneratione sacrarum imaginum.

Ἀναστήλωσιν quidem ipsis Concilii Nicaeni II., oecumenici VII., temporibus (787) jam factam s. Tarasius refert in *epistola ad Hadrianum PP.*, de Irene et Constantio Augustis scribens:

<p><i>Ἄντοι κατὰ παντὶς τόπου τάς σεπτὰς εἰκόνας ἀνέστησαν, ἐν τε σεβασμίοις ναοῖς καὶ ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν βασιλείων αὐτῶν ¹⁾).</i></p>	<p><i>Ipsi in omni loco venera- biles imagines erexerunt, tam scilicet in celeberrimis templis, quam in caesareis palatiis suis.</i></p>
---	--

Sed orthodoxorum, ac praecipue sanctae Theodorae, pietati haud satis videbatur, sanctarum imaginum venerationem semel restitutam fuisse; quapropter synodo topica, CPoli sub s. Methodio celebrata, decernente ac sancta imperatrice confirmante statutum est anno 842, ut quotannis prima hac Dominica Quadragesimae perpetua memoria tanti beneficii ageretur, recolereturque hoc festo cum ingenti gratiarum actione restitutus in Oriente sacer imaginum cultus.

Brevem tibi *ὀρθοδοξίας* historiam descripsimus tomo 1, ad 11. Februar., in s. Theodora, p. 98; et ad 14. Jun., in s. Methodio CP., p. 182. Ornatiorem et copiosam magis invenies in multis illis sermonibus festivis, quos ex Gretsero, Lambeccio aliisque auctoribus citat Asseman. *Kalend. E. U.* tom. 6, pp. 585—586. Quibus etiam junge, qui ibidem indicatus non est, egregium *sermonem historicum* (*λόγον διηγηματικόν*) Theophanis Ceramei. Tauromenii in Sicilia archiepiscopi, quem ex Scorsi' editione repraesentat Migne, Patr. gr. tom. 132, pp. 425—442²⁾.

¹⁾ Apud Hardouin. Concil. tom. 4, p. 511—512. et Migne, Patr. gr. t. 98, pp. 1441—1442.

²⁾ In declarandis rebus ad hodiernam festivitatem pertinentibus varii peccarunt. Sic Junius, scholiastes Curopalatae, peccavit *in assigmando tempore*, Dominicam orthodoxiae aut junctam aut proximam dicendo Pentecostae (apud Migne, Patr. gr. t. 157, pp. 384—385). Falconius peccavit *in determinando objecto*, festi mysterio in memoria septimae synodi generalis posito (apud Asseman. l. c.): Muralt (Muravieff) peccavit *in praefigendo fine*, solemnitate eo revocata, ut imago Dei in homine lapso per ardentem fidem in Christum renovetur (*Briefe*

Ex synaxario perquam verboso ac miraculis, quae somnia merito putaveris, referto¹⁾, eam partem hic stitisse suffecerit, quae proxime ad institutionem festi nostri pertinet.

Theophilo e vivis sublato, Theodora imperatrix, revocatis illis omnibus, qui in exilio et carceribus detinebantur, ut libere agerent, illis praecepit . . . Tunc Methodius patriarcha et omnes electi Dei congregati ad imperatricem accedunt. . . . Quamprimum propterea imperatrix Deigenitricis imaginem, quam e collo pendentem gestabat, extrahens coram omnibus illam venerabatur, haec inquit:

Εἰ τις ταύτας οὐ προσκυνεῖ καὶ ἀσπάζεται σκετικῶς²⁾, οὐ λατρευτικῶς, οὐχ ὡς θεούς, ἀλλ' ὡς εἰκόνας τῶν ἁρχετύπων διὰ τὸν πόθον, ἦτω ἀνάθεμα.

Si quis has imagines non adorat et veneratur, relative quidem et habitudine, non latrentice, non ut Deos, sed tanquam imagines archetyporum, propter reverentiam ipsorum, sit illi anathema.

Hi vero magno repleti sunt gaudio. Imperatrix propterea illos enixe rogat, ut pro Theophilo viro suo preces Deo effundant, qui conspecta illius fide, licet inviti³⁾, persuadentur tamen.

Quapropter s. Methodius congregato universo populo, necnon et clero, et episcopis omnibus in magna Dei ecclesia illuc advenit: inter quos erant illustres illi viri, qui ex Olympo venerant, magnus

über den Gottesdienst der morgenländischen Kirche, p. 61). Dr. Alt tandem peccavit in tractanda festi institutrice, sancta Theodora Augusta cum altera Theodora Alexandrina, poenitente saeculi quinti, ad d. 11. Sept. mire confusa (*Kirchenjahr*, p. 197).

¹⁾ Vitiosum hoc Nicephori opus videmus integrum retentum in Triodio Bononiensi anni 1724: quae res sane eo magis praeter expectationem accidit; quod in eadem illa editione errorem hodierni synaxarii jam laudabiliter expunctum animadvertissemus supra ad *ὑνχοσύββατον*, p. 21.

²⁾ Voces *σχετικῶς*, *λατρευτικῶς*, *ἀπλῶς*, maxime propriae sunt in hac re ad explicandam differentiam inter adorationem sanctarum imaginum, quas catholici rite colimus, et adorationem idolorum, quae gentes superstitiose colebant; in idolis enim illae numen inesse censebant adeoque ipsa per se et absolute (*ἀπλῶς καὶ λατρευτικῶς*) adorabant; at vera religio in imaginibus nihil aliud agnoscit, nisi relationem et habitudinem (*σχέσιν*) ad sanctos, quorum imagines sunt, atque hoc modo illis cultum tribuit. Quod si quandoque *λατρευτικῶς* adorari dicantur imagines Christi ac vivificum crucis lignum, non est id *ἀπλῶς* intelligendum de vera adoratione, seu de adoratione absoluta, quam Concil. Nicaen. II., oecumen. VII., Act. 7. *ἀληθινὴν λατρείαν* dixit (apud Hardouin. Conc. tom. 4, p. 456), sed vero de adoratione imaginum et crucis quatenus haec objecta ad suum *πρωτότυπον* referuntur.

³⁾ *Καὶ περ ἀπανανόμενοι*. Ipsis quippe erat persuasum, Theophilum, iconoclastam, in haeresi obstinatum obisse.

videlicet Joannicius¹⁾ et Arsacius²⁾ et Naucrati³⁾, discipuli Theodori Studitae, et qui ex magno agro Theophanis erant⁴⁾, Theophanes et Theodorus, qui literis in facie scripti fuerant⁵⁾ et Dei confessores extiterant; Michael etiam Hagiopolita et syncellus⁶⁾, et alii plurimi; qui totam noctem pro Theophilo Deum exorant, omnes quidem cum lacrimis et frequenti oratione Deum laudantes, idque per totam primam hebdomadam Quadragesimae peragebatur. Quin et ipsa imperatrix Theodora haec eadem cum mulieribus et reliquo populo faciendum curabat.

Quae dum ita se haberent, Theodora imperatrix diluculo sextae feriae somno detenta, sibi videbatur apud columnam, quae dicitur crucis (παρά τὸν κλονα τοῦ σταυροῦ), reperiri, et quosdam illac magno cum strepitu praeterire, diversa tormentorum genera secum ferentes, in quorum medio victus agebatur imperator Theophilus, manibus retro revinctis; quem quum agnovisset imperatrix, consequebatur et ipsa illos, qui eum ducebant. Quum autem ad aeneam portam (ἄλκι τῆς χαλκῆς πύλης) pervenissent, vidit virum quemdam aspectu mirabilem, qui ante imaginem Christi sedebat. Ad hunc quum Theophilum illi adduxissent, stiterunt eum. Quibus visis imperatrix, pedibus ejus provoluta pro imperatore intercedebat. At ille dixit aperto ore: Magna est fides tua, o mulier; scito igitur, quod propter tuas lacrimas fidemque tuam, necnon propter preces et intercessionem servorum meorum et sacerdotum, Theophilo, viro tuo, ignosco⁷⁾. Deinde ait illis, qui eum adducebant: solvite ipsum et tradite uxori suae. Quae illo recepto, recessit exultans et gaudens, et continuo somnus illam dimisit. Haec quidem Theodora imperatrix vidit in somnis.

Patriarcha vero Methodius, dum preces et orationes ab ipso fiebant, recenti pagina accepta (χάρτην καιὸν λαβαίν), scripsit in ipsa omnium haereticorum imperatorum nomina, inter quos et Theophilum collocavit; et hanc paginam sub sancto altari posuit occulte, ut nullus animadverteret. FERIA vero sexta etiam ipse angelum quemdam terribilem conspexit, qui magnam ingrediebatur

¹⁾ Occurrit t. 1, p. 315.

²⁾ Celebratur in 1. parte hujus synaxarii.

³⁾ Naucrati³⁾, illustris confessor, ab exilio reversus, s. Theodori in praefectura Studitarum successor, colitur in *Men. Chiffletii* d. 8. Junii. alias Sabbato τῆς τυρινῆς in officio sanctorum ascetarum, ut diximus p. 44.

⁴⁾ De monasterio magni agri Theophanis recole dicta t. 1, p. 120.

⁵⁾ De ss. Theophane et Theodoro *graptis* semel atque iterum egimus t. 1, pp. 300 et 369.

⁶⁾ S. Michael syncellus confessor, pluribus Kalendaris inscriptus est dd. 17. et 18. Decemb. De eo videatur Baron. *Annal.* an. 835, nn. 40—44.

⁷⁾ Relegesis, quae de efficacia precum a sanctis pro salute damnatorum Deo oblatum ex alio Triodii synaxario superius exscripsimus pp. 22—23.

ecclesiam, et quum illi appropinquasset, haec ajunt dixisse: Exaudita est oratio tua, o episcopo, et veniam obtinuit imperator Theophilus; non amplius igitur pro eo Deo sis molestus. Hic autem ut experiretur an vera esset visio, ad altare accedens, accepta charta, eaque aperta, invenit (o Deum judiciorum!) nomen Theophili omnino divinitus deletum (εὔρειν ἀπαληψιμὸν θεόθεν παντίπασι τὸ τοῦ Θεοφίλου ὄνομα). Haec quum didicisset imperatrix, magno perfusa est gaudio et patriarchae significat, ut universum congreget populum una cum venerandis crucibus et sanctis imaginibus, in magna Dei ecclesia, ut illi sanctarum imaginum ornamentum restituatur, et novum miraculum omnibus manifestetur.

Quum itaque omnes, quae parum abest, in ecclesia essent congregati cum cereis accensis, imperatrix una cum filio accedit et facta processione cum sanctis imaginibus et sacris et venerandis sanctae crucis lignis, et sacro et divino evangelio usque ad eum locum, quod miliare nuncupatur, egressi sunt (ἄχρει τοῦ λεγομένου Μιλλίου ἐξῆλθον) „Domine, miserere“ alta voce clamantes; et ita rursus ad ecclesiam reversi, sacram liturgiam confecerunt, erectis videlicet sanctis et venerabilibus imaginibus a praefatis sanctis viris celebrando et omnia bona imprecando piis omnibus et iis, qui recte de catholica fide sentiunt, sicut e contra impiis, et qui sanctarum imaginum respuunt interdictis et anathemate damnatis; quinimo ex eo tempore statuerunt illi sancti confessores, ut singulis annis haec sacra panegyris celebretur, ut non amplius in eandem impietatem iterum impingamus. Tu vero Christe, qui es imago Patris immutabilis, precibus sanctorum confessorum miserere nobis. Amen.

Ἀναγινώσκεται τὸ συνοδικόν.

Caeremonias festo proprias quod spectat, has εἰδήσεις Triodii praescribit:

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἡεθρον, καὶ πρὸ τῆς λειτουργίας λιτανεύομεν κοινῶς μετὰ τῶν ἁγίων τοῦ σταυροῦ ξύλων καὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων, καὶ ἀπερχόμεθα ἐν τόπῳ ὠρισμένῳ, ὅπου δεῖ ἀναγινώσκειν τὸ συνοδικόν. Πορευομένων δὲ καὶ ἀναστρεφόντων ἡμῶν, ψάλλομεν τὸν παρόντα κανόνα,

Finitis laudibus matutinis et ante liturgiam supplicationem in communi institutimus cum sanctis crucis lignis et venerabilibus imaginibus; et procedimus ad locum destinatum, ubi legendum est synodicum. Procedentibus vero nobis et revertentibus, canimus praesentem canonem¹⁾, cuius

¹⁾ Ejus ἀρχιτέλεια haec est: Χαριστήριον ψδὴν . . . Μήτηρ πάντα δύνασαι. Graece et latine exstat apud Baron. *Annal.* an. 842, n. 28.

ποίημα τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν *auctor est S. P. N. Theodorus*
 Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. *Studita* ¹⁾.

Praesenti die festo igitur elatis in sublime crucibus et venerandis imaginibus ad statutum locum processionem habent Graeci. Ibidem legitur τὸ συνοδικὸν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης ἐβδόμης συνόδου ὑπὲρ τῆς ὁρθοδοξίας: quo nomine cum Decreto concilii Nicaeni II. de ss. imaginibus plurimi Sanctorum μαχαρισμοὶ haeresiarcharumque ἀναθεματισμοὶ veniunt: etenim patrum antiquorum, qui haereses olim scriptis, doctrina, voce, laboribus sunt insectati, habetur solemniter memoria, macarismo αἰωνία ἡ μνήμη ter oblato; recensitis deinde haeresibus ipsis ac perverso ejusque dogmate publicato, cunctis ter ἀνάθεμα inclamant et haereticorum omnium nomen exsecrantur. — Atque haec est clarissima illa victoria *rectae fidei* de omnibus adversariis gloriose reportata, ob quam sollemnis hic dies κατ' ἐξοχὴν festum τῆς ὁρθοδοξίας appellatur.

In hoc συνοδικῷ plurima esse ferula et vituperatione digna, multis probat L. Allatius, *Examen Triodii*, un. 144—193, repetitque *De Dominicis et hebdom. Graec.* n. 15. Praeter enim quam quod generatim haereses Gregorii Palamae continet, id nominatim in eo est reprehendendum, quod Photio, Michaeli Cerulario caeterisque patriarchis CP., qui ecclesiam catholicam et scripto et verbo inveci sunt, vario atque iterato laudum genere elatis solemniter acclametur: αἰωνία ἡ μνήμη, iidemque cum imperatoribus, et vita et religione pessimis, orthodoxi, sancti et omnibus imitandi pronuntientur. Verum haec omnia apud ipsum L. Allatium fuse disputata leges: ea tamen cautela adhibita, ut, quem is Pontano falso attribuit, commentarium in Catacuzeni hist. l. 2, cc. 39. et 40 de Palamitarum haeresi ²⁾ doctissimo Gretsero deberi memineris juxta annotata a nobis tomo 1, p. 237 ³⁾.

¹⁾ Videantur quae de auctore hujus canonis idem Baron. scite animadvertit l. c.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 153, pp. 677—690.

³⁾ Jos. Sim. Assemani Leonem Allatium inconsiderate exscribendo ejus errorem suum fecit in *Kal. Eccles. Univ.*, tom. 6, p. 586.

ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ

τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ'. συνόδου ἐπὲρ τῆς
ὁρθοδοξίας¹⁾).

Synodici, ut nunc in ecclesiis legitur, plures et varii fuerunt auctores, qui pro tempore alia atque alia addendo solemnem hanc ἀνάγνωσιν liturgicam, neque parvam per se, neque exiguam, majorem usque ad fastidium fecerunt, multis omnino ineptiis ac haeresibus, ut dictum est, eidem inspersis. Quapropter operae nos pretium facturos speramus, si insigne hoc pietatis monumentum ab omnibus illis, quae sequiores Graeci, propriis suis affectibus distracti intruserunt, expurgatum nitorique pristino restitutum ex probatis editionibus catholicis (Bononiensi an. 1724 et Romana an. 1879) huc transcribamus, ut ita literarum sacrarum cupidus lector videre possit, quomodo Graecia catholica, adhibito antiquo suo synodico, optime et sine ulla offensione divinas sanctorum laudes et sacrosancta fidei dogmata solemniter decantet.

Τύπος τοῦ συνοδικοῦ, καθὼς λέγεται τὴν σήμερον τῇ
πριακῇ τῆς ὁρθοδοξίας, καταλειψθέντων τῶν προοιμιακῶν²⁾).

Τίς Θεὸς μέγας, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν; σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν,
ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος.

Τοὺς φανλιστὰς γὰρ τῆς σῆς δόξης ἐξεμυκτήρισας, τοὺς
τολμητὰς κατὰ τῆς εἰκόνης καὶ θρασεῖς, δειλοὺς καὶ πεφρευ-
γόντας ἀπέδειξας.

Ἄλλ' ἡ μὲν εἰς Θεὸν εὐχαριστία, καὶ τὸ δεσποτικόν κατὰ τῶν ἀντι-
πάλων τρόποιον, ἐν τούτοις τὰ δέ γε κατὰ τῶν εἰκονομαχούντων ἀθλά-
τε καὶ παλάσματα ἕτερος λόγος καὶ λογογραφία διεξοδικωτέρα δηλώσει.
Ὡς ἐν καταπαύσει δέ τινα τῇ μετὰ τὴν ἐρημικὴν πάροδον, εἰς κατάσχεσιν
τῆς νοητῆς Ἱερουσαλὴμ καθεστῶτες, μωσαϊκῇ τινι μιμήσει, μᾶλλον δὲ
θεϊκῇ διακελεύσει, οἷα στήλη τινὶ ἐκ μεγίστων λίθων συνηρμοσμένη, καὶ
πρὸς ἀποδοχὴν γραφῆς διευθετισμένη ταῖς τῶν ἀδελφῶν καρδίαις τὰς
τε ἐνλογίας, αἱ ὀφείλονται τοῖς νομοφυλακοῦσι, καὶ τὰς ἀρὰς δέ, αἷς
ἐαυτοὺς ὑποβάλλουσιν οἱ παρανομούντες, δίκαιόν τε καὶ ὀφειλόμενον εἶναι
ψῆθμεν ἀναγράψαι. Διὸ φημὲν τάδε·

¹⁾ Cum hoc titulo praefixo Synodicum exhibet vulgata Triodii editio Veneta.

²⁾ Sic inscribitur in adductis editionibus catholicis.

Τῶν τὴν ἔνσαρκον τοῦ Θεοῦ Λόγου παρουσίαν λόγῳ,
στήματι, καρδίᾳ καὶ νῷ, γραφῇ τε καὶ εἰκόσιν ὁμολογοῦντων,
Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Τῶν εἰδόντων τῆς τοῦ Χριστοῦ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως τὸ ἐν οὐσίαις διάφορον, καὶ ταύτης τὸ κτιστὸν τε καὶ ἄκτιστον, τὸ ὁρατὸν καὶ ἀόρατον, τὸ παθητὸν καὶ ἀπαθές, τὸ περιγραφτὸν καὶ ἀπερίγραφτον· καὶ τῇ μὲν θείῃ οὐσίᾳ τὸ ἄκτιστον καὶ τὰ ὅμοια προσαρμοζόντων, τῇ δὲ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὰ τε ἄλλα καὶ τὸ περιγραφτὸν ἀνομολογοῦντων, καὶ λόγῳ καὶ εἰκονίσμασιν,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Τῶν πιστευόντων καὶ διακηρυττομένων, ἦτοι εὐαγγελιζομένων τοὺς λόγους ἐπὶ γραμμάτων, τὰ πράγματα ἐπὶ σχημάτων, καὶ εἰς μίαν ἐκάτερον συντελεῖν ὠφέλειαν, τὴν τε διὰ λόγων ἀνακίρουν, καὶ τὴν δι' εἰκόνων τῆς ἀληθείας βεβαίωσιν,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Τῶν τὰς προφητικὰς ὁράσεις, ὡς αὐτὸ τὸ Θεῖον αὐτὰς ἐσχημάτιζε καὶ διέτυπον, εἰδόντων καὶ ἀποδεχομένων καὶ πιστευόντων, ὑπερ ὃ τῶν προφητῶν χορὸς ἑωρακότες διηγήσαντο· καὶ τὴν διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ εἰς πατέρας διήκουσαν ἔγγραφόν τε καὶ ἔγραφον παράδοσιν κρατούντων, καὶ διὰ τοῦτο εἰκονίζόντων τὰ ἅγια καὶ τιμῶντων,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Οἱ προφῆται ὡς εἶδον, οἱ ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ διδάσκαλοι ὡς ἐδογματίσαν, ἡ οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλαμψεν, ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, τὸ ψεῦδος ὡς ἀπελήλათαι, ἡ σοφία ὡς ἐπαφῆρσιάσατο, ὁ Χριστὸς ὡς ἐβράβευσεν, οὕτω φρονούμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν, Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ τοὺς αὐτοῦ ἁγίους ἐν λόγοις τιμῶντες, ἐν συγγραφαῖς, ἐν νοήμασιν, ἐν θυσίαις, ἐν ναοῖς, ἐν εἰκονίσμασι, τὸν μὲν ὡς Θεὸν καὶ Δεσπότην προσκυνοῦντες καὶ σέβοντες, τοὺς δὲ διὰ τὸν κοινὸν Δεσπότην, ὡς αὐτῷ γνησίους θεράποντας τιμῶντες, καὶ τὴν κατὰ σχέσιν προσκύνησιν ἀπονέμοντες.

Αἴτη ἡ πίστις τῶν ἀποστόλων· αἴτη ἡ πίστις τῶν πατέρων· αἴτη ἡ πίστις τῶν ὁρθοδόξων· αἴτη ἡ πίστις τὴν οἰκουμένην ἐστήριξεν.

Ἐπὶ τοῖτοις τοῖς τῆς εὐσεβείας κήρυκας, ἀδελφικῶς τε καὶ πατροποδητῶς, εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς εὐσεβείας, ὑπερ ἧς ἡγωνίσαντο, ἀνευφημοῦμεν καὶ λέγομεν·

Γερμανοῦ, Ταρασίου, Νικηφόρου καὶ Μεθοδίου, τῶν ὡς ἀληθῶς ἀρχιερέων Θεοῦ, καὶ τῆς ὁρθοδοξίας προμαχῶν καὶ διδασκάλων,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Στεφάνου τοῦ ὁσιομάρτυρος καὶ ὁμολογητοῦ, τοῦ νέου,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Ἰγνατίου, Ἰωάννου, Νικολάου καὶ Γεωργίου, τῶν τρισολβίων ἡμολογητῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων, καὶ πάντων τῶν ὁμοφρονησάντων αὐτοῖς ἐπισκόπων,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Θεοδώρου, τοῦ παροσίου ἡγουμένου τοῦ Στουδίου,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Συμεῶν, τοῦ ὁσιωτάτου Στυλίου,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Θεοφάνους, τοῦ ὁσιωτάτου ἡγουμένου τοῦ μεγάλου Ἀγροῦ,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Πάντων τῶν κηρύκων τῆς ἀληθείας,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Αἴται, ὡς εὐλογία πατέρων, ἀπ' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς τοῖς υἱοῖς ζηλοῦντας αὐτῶν τὴν εὐσέβειαν διαβαίνουσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ ἀραὶ τοὺς πατριοίας καὶ τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν ὑπερόπτας καταλαμβάνουσι· διὸ κοινῇ πάντες, ὅσον εὐσεβείας πλήρωμα, οὕτως αὐτοῖς τὴν ἀράν, ἣ αὐτοὶ ἑαυτοὺς ὑπεβάλλοντο, ἐπιφέρομεν.

Τοῖς λόγῳ μὲν τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου δεχομένοις, ὁρᾷν δὲ ταύτην δι' εἰκόνων οὐκ ἀνεχομένοις, καὶ

διὰ τοῦτο ῥήματι μὲν δέχεσθαι κατασχηματιζομένοις, πράγματι δὲ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἄφρονιμένοις,

Ἀνάθεμα. α'.

Τοῖς τῷ ῥήματι τοῦ ἀπεριγράπτου κακῶς προσφρονένοις, καὶ διὰ τοῦτο μὴ βουλομένοις εἰκονογραφεῖσθαι τὸν παραπλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κεκοινωνηκότα Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ ἐντεῦθεν φαντασιασταῖς δεικνυμένοις,

Ἀνάθεμα. α'.

Τοῖς τὴν καθ' ἑκάστην προσαγομένην θυσίαν ἐπὶ τῶν παραλαβόντων ἀπὸ Χριστοῦ τὴν τῶν θείων μυστηρίων Ἱερουργίαν μὴ δεχομένοις τῇ ἀγίᾳ Τριάδι προσάγεσθαι, ὡς ἀντιφθεγγόμενοις ἐντεῦθεν τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις πατέράσι, Βασιλεῖω τε καὶ τῷ Χρυσοῤῥήμονι, οἷς συμφωνοῦσι καὶ οἱ λοιποὶ θεοφόροι πατέρες ἐν τοῖς οἰκείοις λόγοις τε καὶ συγγράμμασιν,

Ἀνάθεμα. γ'.

Τοῖς τολμῶσι λέγειν, εἰκόνα εἶναι ἀντίτυπον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου τὴν διὰ τοῦ Ἱερέως προσφερομένην ἀναίμακτον θυσίαν, καὶ οὐχὶ αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς κενοῦσι τὸ τῆς φρικτῆς καὶ θείας Ἱερουργίας μυστήριον, καὶ ἄλλην εἶναι ταύτην παρὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῷ Σωτῆρι τετελεσμένην εἰσάγουσι, καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοῤῥήμονος διατρανοῦντος τῆς θυσίας τὸ ἀπαράλλακτον, καὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι, φάσκοντος, ἐν πολλαῖς τῶν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν τοῦ μεγάλου Παύλου ῥητῶν ἐξηγήσειν,

Ἀνάθεμα. γ'.

Τῷ φρεξαμένῳ συνεδρίῳ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων,

Ἀνάθεμα. γ'.

Τοῖς δεχομένοις τὰ δυσσεβῆ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν λογίδια,

Ἀνάθεμα. γ'.

Τοῖς ἐκλαμβάνουσι τὰς παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ῥήσεις, τὰς κατὰ τῶν εἰδώλων, εἰς τὰς σεπτὰς εἰκόνας,

Ἀνάθεμα. γ'.

Τοῖς μὴ ἀσπαζομένοις καὶ μὴ προσκυνοῦσι τὰς ἁγίας
καὶ σεπτὰς εἰκόνας,

Ἀνάθεμα. γ'.

Τοῖς βλασφημοῦσι καὶ ἀποκαλοῦσι τὰς ἱερὰς εἰκόνας εἰδῶλα,

Ἀνάθεμα. γ'.

Τοῖς λέγουσιν, ὅτι ὡς θεοῖς οἱ χριστιανοὶ ταῖς εἰκόσι
προσῆλθον,

Ἀνάθεμα. γ'.

Πᾶσι τοῖς χριστιανοκατηγόροις, ἔχουν εἰκονοκλάσταις,

Ἀνάθεμα γ'.

Τοῖς λέγουσιν, ὅτι πλὴν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἄλλος
ἡμᾶς ἐξόψατο τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης,

Ἀνάθεμα. γ'.

Τοῖς τολμῶσι λέγειν, τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν εἰδῶλά
ποτε δεδέχθαι, ὡς ὅλον τὸ μυστήριον ἀνατρέπουσι, καὶ τὴν
τῶν χριστιανῶν ἐνθρῖζουσι πίστιν,

Ἀνάθεμα. γ'.

Εἴ τις Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν περιγράφτὸν οὐκ ὁμο-
λογεῖ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἐν εἰκόνι τοῦτον οὐ προς-
κυνεῖ, ἦτω

Ἀνάθεμα. γ'.

Εἴ τις τὰς εὐαγγελικὰς ἐξηγήσεις τὰς στηλογραφικῶς γινο-
μένας οὐ προσίεται, ἦτω

Ἀνάθεμα γ'.

Εἴ τις οὐ τιμᾷ καὶ οὐκ ἀσπάζεται τὰς εἰκόνας εἰς ὄνομα τοῦ
Κυρίου οὕσας καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, ἦτω

Ἀνάθεμα. γ'.

Εἴ τις πᾶσαν παράδοσιν ἐκκλησιαστικὴν ἔγγραφον ἢ ἄγρα-
φον ἀθετεῖ, ἦτω

Ἀνάθεμα. γ'.

Θεοδοσίῳ τῷ ψευδωνίμῳ ἐπισκόπῳ, Σισινίῳ τῷ Παστιλλᾷ,
καὶ Βασιλείῳ τῷ κακεμφάτῳ τρικακκάβῳ,
Ἀνάθεμα. γ'.

Ἡ Τριάς τῶν τριῶν τὰ δόγματα καθεῖλεν.

Θεοδότῳ, Ἀντωνίῳ καὶ Ἰωάννῃ ὡς Μάναντι, Ἀπολλι-
ναρίῳ καὶ Εὐτυχεῖ, τοῖς φαντασιολόγοις καὶ δοκῆταις,
Ἀνάθεμα. γ'.

Θεοδώρῳ τῷ Συρακονσῶν τῆς Σικελίας, τῷ ἐπιλεγομένῳ
Κριθίνῳ, καὶ τοῖς συναποστατοῦσιν αὐτῷ,
Ἀνάθεμα. γ'.

Ἀναστασίῳ, Κωνσταντίνῳ καὶ Νικήτῃ, τοῖς ἐπὶ τῶν
Ἰσαύρων κατάρξασι τῶν αἵρέσεων, ὡς ἀνέροισι καὶ ὁδηγοῖς
ἀπωλείας,
Ἀνάθεμα. γ'.

Ἰωάννῃ Νικομηδείας καὶ Κωνσταντίνῳ Νακωλείας, τοῖς
αἵρεσιάρχαις,
Ἀνάθεμα. γ'.

Ἐξουδένωσαν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ
ἐξουδένωσεν αὐτοὺς ὁ Κύριος.
Ἀνάθεμα. γ'.

Ὅλοις τοῖς αἵρετικοῖς,
Ἀνάθεμα. γ'.

Πᾶσι τοῖς δυσσεβέσιν αὐτῶν λόγοις τε καὶ συγγράμμασιν,
Ἀνάθεμα. γ'.

Ἀρεῖῳ τῷ πρώτῳ Θεομάχῳ καὶ ἀρχηγῷ τῶν αἵρέσεων,
Ἀνάθεμα. γ'.

Ἀετίῳ, Εὐνομίῳ, Εὐδοξίῳ, Δημοφίλῳ, καὶ τοῖς μετ'
αὐτοὺς ἐνδίκως λεγομένοις Ἀνομοίοις τε καὶ Ἡμεροφίτοις, καὶ
πάσῃ τῇ μεμιασμένῃ ὁμηγύρῃ αὐτῶν,
Ἀνάθεμα. γ'.

Μακεδονίῳ, τῷ πνευματομάχῳ, σὺν τῷ Θεοστρυγεῖ Ἀπολ-
 λιναρίῳ καὶ τοῖς ὁμόφροσιν,
 Ἀνάθεμα. γ'.

Νεστορίῳ, τῷ ἀνθρώπολάτρῃ, σὺν τῇ ἀμφ' αὐτὸν ξυνω-
 ρίδι, Διοδώρῳ τε καὶ Θεοδώρῳ, καὶ πᾶσι τὴν αὐτῶν τερα-
 τομυθίαν πρεσβεύσασιν,
 Ἀνάθεμα. γ'.

Εὐτυχεῖ, Διοσκόρῳ καὶ πάσῃ τῇ ἀκεφάλῳ αὐτῶν πληθυῖ,
 μετὰ καὶ Σεβήρῳ, τοῦ Θηλάτου, καὶ τοῦ ἀθεμίτου Ἰουλιανοῦ
 τοῦ Ἀλικαρνασσέως,
 Ἀνάθεμα. γ'.

Ὠριγένη, Εὐαγρίῳ τε καὶ Διδύμῳ, σὺν τῷ Μοινουεστίας
 τε Θεοδώρῳ, καὶ ταῖς αὐτῶν βλασφήμοις διδασκαλίαις,
 Ἀνάθεμα. γ'.

Κύρῳ, Σεργίῳ, Πύρρῳ, Παύλῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτοῖς,
 Ἀνάθεμα γ'.

Πέτρῳ, τῷ Κναφεῖ καὶ παράφρονι, τῷ λέγοντι Ἅγιος
 ἀδάνατος, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς,
 Ἀνάθεμα. γ'.

Πέτρῳ, τῷ καὶ Λυκοπέτρῳ ἐπονομαζομένῳ, Εὐτυχίῳ τε
 καὶ Σαβελλίῳ τοῖς κακόφροσιν,
 Ἀνάθεμα. γ'.

Ὅλοις τοῖς Εὐτυχιανισταῖς καὶ Μοροθελίταις καὶ Ἰακω-
 βίταις,
 Ἀνάθεμα. γ'.

Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πᾶσι τοῖς αἵρετικοῖς,
 Ἀνάθεμα. γ'.

Ἐνταῦθα γίνεται τῶν τεθνεώτων ὁρθοδόξων βασιλέων ἡ φήμη¹⁾.

Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πάν-
 των τῶν εὐσεβῶν καὶ ὁρθοδόξων βασιλέων ἡμῶν, τῶν τὴν
 οὐράνιον βασιλείαν τῆς ἐπιγείου ἀνταλλαξαμένων,
 Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

¹⁾ Ad triginta sex μακαρισμούς sub hoc titulo in vulgata editione
 relatos centies et octies accinitur Αἰωνία ἡ μνήμη, ter scilicet ad quod-
 libet praeconium ab archidiacono decantatum.

Θεοδώρας, τῆς μακαριωτάτης καὶ Θεοφιλεστάτης ἡμῶν
 βασιλίδος, τῆς τὴν ὁρθοδοξίαν καὶ προσκίνησιν τῶν σεπτῶν
 εἰκόνων ἀνδρικῶς ἀναστηλωσάσης,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Εὐδοκίας καὶ Θεοφάνους, Θεοδώρας καὶ Ἑλένης, Ἀννης,
 Εὐφροσύνης, Μαρίας, τῆς διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος μετο-
 νομασθείσης Ξένης, καὶ Εἰρήνης, τῆς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀγγελικοῦ
 σχήματος Εὐγενείας μετακληϊσθείσης, καὶ πασῶν τῶν εὐσε-
 βεστάτων ἀοιδίμων Ἀγνοστών,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Πάντων τῶν ἐν ὁρθοδοξίᾳ λαμπάντων, καὶ ἐπὲρ ταύτης
 ἔργοις καὶ λόγοις, διδασκαλίαις τε καὶ συγγράμμασιν ἀγωνι-
 σασμένων, τῆς τε τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας γενναίως προστάν-
 των, καὶ ἀθλησάντων Θεοφόρων πατέρων, διδασκάλων, ὁμο-
 λογητῶν καὶ ἱεραρχῶν,

Αἰωνία ἡ μνήμη. γ'.

Ἐνταῦθα γίνεται ἡ φήμη¹⁾ τῶν βασιλέων, πατριάρχων καὶ ὄλων
 τῶν ζώντων.

Ἡ ἁγία Τριάς αὐτοὺς ἐδόξασεν.

Τούτων τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας μέχρι θανάτου ἄθλοις καὶ
 ἀγωνίσμασι καὶ διδασκαλίαις, ἡμᾶς παιδαγωγῆσθαι τε καὶ
 κρατύνεσθαι Θεὸν ἑκλιπαροῦντες, καὶ μιμητὰς τῆς ἐνθέου
 αὐτῶν πολιτείας μέχρι τέλους ἀναδείκνυσθαι ἐκδυσωποῦντες,
 ἀξιοθείμην τῶν ἐξαιτουμένων, οἰκτιρμοῖς καὶ χάριτι τοῦ
 μεγάλου καὶ πρώτου Ἀρχιερέως Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ
 ἡμῶν πρεσβείας τῆς ὑπερενδόξου Λεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου
 καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῶν Θεοειδῶν ἀγγέλων, καὶ πάν-
 των τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

Tribus, ut vides, partibus synodicum constat: verae fidei
 professione seu ἀναθέμῃσι, sanctorum veneratione seu μακαρισμοῖς.
 votis principibus et patriarchis oblati seu πολυχρονίοις.

¹⁾ Codino. *De off. CPolitanis*, c. 15. dicitur ἐνφημία (apud Migne, *Patr. gr.* t. 157, p. 97). Hoc die vero imperatorem πολυχρονίζοντες, eidem distincte Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους acclamabant, quemadmodum habet Contant. Porphyrogen., *De caeremoniis Aulae Byzant.* l. 1, c. 28: Ὅσα δὲ παραφυλάττειν τῇ ἐορτῇ τῆς ὁρθοδοξίας (ibid. t. 112, p. 396). Relege, quae de usu πολυχρονίων animadvertimus t. 1, pp. 361—362.

In caesarea ecclesia russiaca, ut pleraque omnia conspiciuntur insolitis novationibus ad genium societatis civilis composita, ita et synodicum in eundem habitum se coloremque convertit. In carmen laudativum regnantis familiae summaeque illius, quam *αὐτοκράτωρ* solus habet, potestatis, mire distortum, inter *ἀναθέματα* divinam potestatis caesareae originem magniloquis verbis credendam proponit, defunctos principes deinde ad unum omnes plena manu *μακαρισμοῖς* cumulat vivorumque laudes tandem immensa *πολυχρονίων* effusione ad astra attollit. — En tibi in exemplum aliquas acclamationes ex originali in germanicum translatae apud King, *Gebräuche und Caeremonien der griechischen Kirche in Russland* (Riga, 1773):

Denen¹⁾, welche glauben, dass die orthodoxen Fürsten ihre Throne nicht durch eine besondere Gewogenheit Gottes gegen sie bestelgen; und bei ihrer Salbung nicht empfangen die Gaben des heiligen Geistes zur Vollziehung ihres grossen Amtes, und es daher wagen, Aufruhr und Empörung wider sie zu erregen, wie Gregorius Otreperius, Johannes Mazeppa, und dergleichen, sei Anathem (Dreimal).

Allen, welche gestritten haben für den rechten Glauben durch ihre Worte, durch ihre Schriften, durch ihre Lehre, durch ihre Leiden und gottseliges Leben, wie auch den Beschützern und Vertheidigern der Kirche Christi, feiert die Kirche ihr Andenken jährlich, und saget öffentlich²⁾ . . .

Dem frömmsten grossen Monarchen und Kaiser Peter dem Ersten, sei immerwährendes Andenken (Dreimal).

Dem frömmsten Monarchen und Kaiser Peter dem Zweiten, sei immerwährendes Andenken (Dreimal).

Den frömmsten höchsten Prinzessinnen und Kaiserinnen Catharina Alexiewna, Anna Iwannowna, Elisabeth Petrovna, sei immerwährendes Andenken (Dreimal).

Longum, qui sequitur, catalogum defunctorum principum similiter celebratorum generatis haec acclamatio claudit:

Und den übrigen von der kaiserlichen Familie, und allen, die von Grossfürsten von Russland geboren sind, sei immerwährendes Andenken (Dreimal).

¹⁾ Catharina II. jubente, Gabriel archimandrita, prolixum synodicum editionis vulgatae Triodii in brevior formam contracturus, sexaginta, quae in originali habentur *ἀναθέματα* ad duodecim reduxit, ex quibus hoc quod exhibemus, penultimo loco refertur. Textum slav. cum versione gallica dat Tondini, *Le Pape de Rome et les Papes de l'église orthodoxe d'orient*, pp. 164—165.

²⁾ *Μακαρισμός* iste, quo publice praedicato omnibus defunctis membris Imperatoris solemniter accinitur *Αἰῶνα μνήμη*, simillimus est illi, quo honorari vidimus supra in synodico Sanctos, quos coelitus honoribus dignos declaravit Ecclesia catholica.

Der frömmsten und durchlauchtigsten Monarchin (namentlich), *die eifrig annimmt, und vertheidigt die christliche Religion, und beschützt die Kirche Christi, verleihe, o Herr, Glückseligkeit und Friede, und Gesundheit und Heil, Glück in allen ihren Unternehmungen, Sieg über alle ihre Feinde, und erhalte sie viele Jahre.* — Chor: *Viele Jahre* (Neunmal).

Der gottseligsten kaiserlichen Familie, viele Jahre. — Chor: *Viele Jahre* (Dreimal).

Den gottseligsten gesetzgebenden Collegio, Generals und Gouverneurs der Städte; der christlichen Armee . . . Viele Jahre. — Chor: *Viele Jahre* (Dreimal).

Ut autem ejusmodi acclamationes citius possent longe lateque diffundi, officium orthodoxiae (in pravoslavija) proprio tomo separatim editum est in Russia, praefixo titulo *Poslëdovanie v nedëlju pravoslavija*. De eo post metropolitam Eugenium (*Slovar istoričesk., Lexicon historic.*), auctorem operis *Istoričesk. obožren. bogoslužeb. knig greko-rossijsk. ėerkvi, Notitia historica librorum liturgicorum ecclesiae graeco-russae* aliosque scriptores non ita pridem fuisse tractavit Nikolski, sacerdos Petropolitani, in opere russice scripto *de anathematibus*, in quo tamen multa reperiuntur, quae doctorum reprehensione non carebunt.

Dominica I. Quadragesimae.

Dominica prima Quadragesimae Latinis ab Introitu Missae vocatur *Invocavit*; ab Evangelio diei *Diabolus recessit*; ab ordine quem tenet a passione Domini *Quintana*.

In Kalendariis croaticis et serbiceis ritus latini nuncupatur *nedjelja čista*, h. e., *Dominica pura*, nomine, ut videtur, ab orientalibus assumpto, quia in ritu graeco dies hic dominicus τὴν καθάραν ἑβδομάδα, *hebdomadam puram*, terminat. Forte etiam inde nomen habet, quod in plerisque ecclesiis latinis ultimus dies esset praeviae *purificationis*, qua fideles ad observantiam quadragesimalem praeparabantur.

Galli eum diem *Dominicam brandonum* (*la fête des brandons*), *burarum* (*jour des bures*), *focorum* appellabant. quod sub vesperam juvenes aliive toti in laetitiam effusi *brandonibus*¹⁾, seu *buris*²⁾, h. e., facibus accensis concursare

¹⁾ *Brando* et *branda*, titio, fax ardens, a *Brand*, voce germanica. Sic de ignibus in pervigilio s. Joannis Bapt. accendi solitis (juxta dicta tomo 1, pp. 188—189) agens Durandus *Rational.* l. 7. c. 14, ait: *Ferunt etiam brandas sive faces et cum illis circumvenit arva.*

²⁾ *Burae* (bure) vocabulum Lotharingis et Barrensibus idem valet,

februareque solerent. Quod quum ex indubiis historiarum monumentis, a Du Cange in *Glossar. latin.* allatis, evidenter pateat, probari non potest sententia abbatis Prosperi Guéranger, huic nomenclaturae piacularem originem tribuentis, ac si appellatio *Dominicae brandonum* inde veniret, quod juvenes eo die cum facibus accensis in ecclesia comparere debuissent, insolentem praeteritorum bacchanalium licentiam publice expiaturi¹⁾. Si quis tamen profanum ac vulgarem brandonum usum a saeculi rebus ad sacrum argumentum accommodare vellet, eum pie transferre posset ad celebrandam gloriosam Christi de diabolo victoriam in hodierno Evangelio Missae relata, quemadmodum statim indicabimus.

Quod autem ab hoc die et per totam sequentem hebdomadem facibus accensis discurrerent pueri, etiam dies *primorum brandonum* nuncupatus legitur.

Qua ratione vero id olim fieret, hodieque in variis regionibus accenso vel manipulo stramineo tortili²⁾ vel lignorum acervo peragatur, discere poteris ex multis antiquis monumentis relatis apud Du Cange, l. c.

Interdum etiam *Dominica bordarum* seu *bohordicorum* (*jour du bourhordeis, behordeis, behourdy, bouhourdich*) vocatur a virgulis seu baculis, quorum usus erat in hastiludiis seu ludicris illis certaminibus, quae ea Dominica nobiles adolescentes burgenses, castrorum habitatores, obire solebant; ea bacula enim *bouhours* nuncupata fuisse, constat ex relatis ibid. sub verbo *bohordicum*, p. 712. — Et haec quidem de antiquis appellationibus gallicis.

A Germanis eidem Dominicae tria nomina legimus imposita: *Funkentag, Hallfeuer* et *Burgsonntag*. Eorum rationes a Jac. Grimm³⁾ aliisque auctoribus quaeras, qui studium antiquitatum nationis nostrae profitentur.

quod alibi *brandon*. Cfr. Du Cange, *Glossar. med. et infim. Latinit.*, sub hac voce.

¹⁾ Au moyen-âge on le nommait *Dimanche des brandons*, parceque les jeunes gens, qui s'étaient trop laissé aller aux dissipations du carnaval, devaient se présenter ce jour-là à l'église, une torche à la main, pour faire satisfaction publique de leurs excès. *L'année liturg.* — Le carême p. 145.

²⁾ Vulgo *escourillon, oujule*.

³⁾ *Deutsche Mythologie*, edit. 2, pp. 593—594.

Hodiernis brandonibus quaedam est significationis similitudo cum ignibus s. Joannis Baptistae, quos in pervigilio ejus festi accendi solere diximus tomo 1, pp. 188—190; quemadmodum enim ibidem fideles editis illis popularis laetitiae signis in sancti praecursoris Nativitate se gaudere palam ostendunt, sic et hodie populus laetabundus, facibus ardentibus exultationis causa adhibitis, Christo Domino, victori diaboli, pie acclamando justum ejus de hoste triumphum celebrat.

Secretiores Officii, Missae Stationisque rationes apud Durandum l. c. c. 32. aliosque interpretes jam citatos quaere nominatimque vide, quam ratione homo poenitens ac jejuniens inter duas molas, timorem scilicet ac spem, molitus ac contritus¹⁾, panis Deo placens efficiatur; ac quo modo christianus miles, per Epistolam (II. Cor. 6, 1—10) quatuor virtutibus cardinalibus armatus, exemplo divini ducis contra hostem pugnando (Evang. Matth. 4, 1—11) certissime palmam sit accepturus.

De hujus diei abstinencia tandem hic representandam censemus sententiam s. Gregorii M., quae quoniam plena est sollicitudine et prudentia pastorali, dignissima profecto apparet, quae a candidatis muneris pastoralis attente legatur. Refertur in corpore juris sacri c. *Denique* 6. Dist. 4, in haec verba conscripta: *De ipsa vero die dominica*²⁾ *haesitamus, quidnam dicendum sit, quum omnes laici et saeculares illa die plus solito caeteris diebus accuratius cibos carniū appetant*³⁾; *et nisi nova quadam aviditate usque ad medias noctes se ingurgitent*⁴⁾, *non aliter se hujus sacri temporis observationem suscipere putant: quod utique non rationi, sed voluptati, immo cuidam mentis caecitati adscribendum est, unde nec a tali consuetudine averti possunt: et ideo cum venia suo ingenio relinquendi sunt, ne forte pejores existant,*

¹⁾ Assumpta a Durando haec metaphora est ex glossa ad c. *Serpens* 47. de poenit. Dist. 1. voc. *Non desperata*.

²⁾ Scilicet: Dominica prima Quadragesimae, et non carnisprivii, ut glossa erronee adnotavit. Cfr. Card. Thomas. tom. 7. p. 188.

³⁾ Quoniam Dominica haec prima Quadragesimae tempore s. Gregorii M. media interjacebat inter quatuor dies jejunii praeliminaris et ipsam observantiam quadragesimalem, de jure communi nondum ἀποκρίσιμος erat.

⁴⁾ Ἀποκρίειν dicunt Graeci, quemadmodum notavimus p. 19,

si a tali consuetudine prohibeantur¹⁾. Ut enim ait Salomon (Prov. 30, 33): qui multum emungit, elicit sanguinem (apud Migne, Patr. lat. t. 77, p. 1351).

Ἑβδομάς β'. τῶν νηστειῶν. *Hebdom. I. Quadrages.*

Diem dominicum τῆς ὀρθοδοξίας excipit apud Graecos ἑβδομάς β'. τῶν νηστειῶν, apud Latinos vero *hebdomada prima Quadragesimae*.

Sunt quidem, qui primae huic hebdomadae appellationem *castae* factam existiment, quod inter duas Dominicas, a Croatis Serbisque *čista* et *pacista* vocatas, media interjaceat; verum eo nomine hebdomadam praecedentem nuncupatam fuisse censemus, quod statim ineunte magno jejunio *castimonia per Quadragesimam servanda significaretur*, quemadmodum vocem explicat Du Cange, *Glossar. lat. v. hebdomada casta*. Sed relege quae de *puritate* seu *castimonia* hebdomadi ineuntis jejunii praestituta animadvertimus supra pp. 86—87.

Feria II. antiquis erat *dies ineuntis Quadragesimae*, quemadmodum etiam hesternum diem Sacramentario Gelasiano inscriptum vidimus (p. 91): *Dominica in Quadragesima inchoantis jejunii*.

Indictio jejunii quadragesimalis, quod antiquitus a Dominica prima Quadragesimae ducebatur, in vetustis Kalendariis ita notata habetur: *VIII. idus februarii init. XL.*, ut in Codice Vaticano 3806; vel *VII. idus februarii primus term. XL.*, ut in codice 3101, et apud Bedam in Ephemeride: *a septimo idus februarii ubicunque secunda luna evenerit, in proxima dominica die post eam habes Quadragesimam*²⁾: qua de re videndus Nic. Alemanni, *De Kalendario pugillari*, apud Mai, Nova Patrum bibliotheca, t. 6, part. 2, p. XXXVII.

¹⁾ Ex his verbis regulam pastorem deducit glossa, ad majus malum vitandum esse quidem patienter sustinenda crimina, ratione multitudinis vel scandalii, vel schismatis, ea tamen censi non posse oeconomico hoc silentio a legislatore probata. Relegas quae de tolerantia diximus p. 67.

²⁾ Cfr. etiam Migne, Patr. l. t. 90, p. 716.

Jejunium quatuor temporum veris.

Hac hebdomada Latini *jejunia quatuor temporum celebramus* feriis IV. et VI. et sabbato. De iis, praeter alias leges ecclesiasticas, agunt septem priores canones Distinctionis 76. Decreti Gratiani, ex quibus manifestum est, hac observatione id sibi velle Ecclesiam occidentalem, ut in quatuor anni partibus veluti *in quatuor mundi cardinibus* ¹⁾ pro acceptis beneficiis Deo gratias agamus, ut divinam opem exoremus atque his poenitentiae operibus nostra crimina expientur, ut denique idoneos altaris ministros a Deo impetremus; nam sabbato quatuor temporum solennes clericorum ordinationes peraguntur. Sed de his jejuniis commodius agemus proprio loco.

Feria VI. Festum lanceae et clavorum D. N. J. Ch.

Festum in honorem s. lanceae, instante Carolo IV. imperatore, in Germania et Bohemia celebrandum primus indulsit Innocentius PP. VI., d. 13. Febr. 1353, quod deinde authentico Officio distinctum auctoritate S. Rit. Congr. cum consueta clausula approbatum est: „*Pro gratia, citra tamen approbationem reliquiae*“. Caetera quae ad inventionem, translationem, cultum s. lanceae pertinent, ex Gretser. (*de s. cruce*, t. 1. syntagm. cc. 7—8) et Benedicto PP. XIV. (*De canoniz.* l. 4, part. 2, c. 24, n. 6; c. 25, nn. 54—55; c. 31. n. 13) in brevem summam redacta exhibet *Kirchenlexicon*, t. 7, pp. 1419—1421, edit. 2.

*Κυριακὴ δευτέρα τῶν νηστειῶν*²⁾ *Dominica II. Quadragesimae. Vacat.*

Slav. *Nedělja 2. posta*; rumen. *Dominec'a 2. a paresemiloru.*

In vetere Graecorum catholicorum ἀκολουθία nullum hoc die dominico festum occurrit, sed praeter Evangelium, quod *de paralytico per tectum in grabato demisso sanatoque se-*

¹⁾ Ita s. Leo M. relat. can. *Hujus observantiae* 6. Dist. cit.

²⁾ Ferendum non est, ut H. Alt, l. c. p. 212, secundam hanc Do-

cundum evangeliorum per annum distributionem ¹⁾ legitur ex Marci ²⁾ capite 2, *de filio prodigo* tantum agitur: quod officium et recentiores editiones catholicae exhibent. In antiquo codice Barberiniano a card. Quirini edito inscriptionem habet p. 211: *Εἰς τὸν ἕσωτον*.

Κατανυκτικὴ est hodierna ἀκολουθία, eo spectans, ut poenitentiae et conversionis propositum ante quatuor hebdomadas, ipsa Dominica τοῦ ἀσώτου, cum filio prodigo factum *perseveranter* impleamus ³⁾. Simul autem monentur sacerdotes, ut *intimo caritatis affectu poenitentes* ac cum filio prodigo revertentes peccatores *suscipiant, sicut Dominus ostendit* (c. Poenitentem 9. C. 26. q. 7). Etenim pater, ut primum vidit filium revertentem, *miser cordia motus est* (ἐσπλαγχνίσθη), non indignatione, cujus causam habuisset aequissimam; misericordiamque abscondere non valens accurrit (δραμών); non modo vadit obvius, quod multum fuisset, sed passu festino advolat clementia alas addente. *Cadit super collum ejus* (ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἐπέπεσεν), *et osculatur eum* (καὶ κατεφίλησεν αὐτόν), a quo olim erat tanta contumacia fastiditus. Trepidantem filium amplectitur, paternis brachiis arctissime constringit. Quidquid malitiae per longum tempus actum est, pater momento obliviscitur; et sic degener ille, jam carus filius, primae felicitati restituitur. Ut ita *poenitentem ex corde suscipiant* confessarii, hujus diei officio docentur.

minicam vocet *tertiam*, numeratis scilicet jejuniorum Dominicis a κυριακῆς τῆς τυρινῆς, tanquam si ab eo die cum jejuniis νηστροφία atque inde proprius ordo Dominicarum τῶν νηστειῶν inciperet.

¹⁾ Quatuor Evangelia ita apud Graecos esse in anni Dominicas distributa, ut s. Marco jejuniorum tempus sit assignatum, suo loco fusius declarabimus.

²⁾ Non est igitur hic paralyticus confundendus cum alio, qui 38 annis languerat ac sanatus demum est ad piscinam Bethesda, de quo legitur Evangelium Dominica III. post Pascha ex Joannis capite 5.

³⁾ Officium τοῦ ἀσώτου utroque die ad poenitentiam peccatorum excitandam dirigitur. Unde Augusti oscitanter nimis, vocabulo τοῦ ἀσώτου perperam intellecto, κυριακὴν τοῦ ἀσώτου eo nomine vocari scribit, quod sit *dies vulgi luxuriantis, der Schwelg-Sonntag, eine Art von Carneval, in der Bedeutung von caro valet* (*Denkwürdigkeiten aus der christlichen Archaeologie*, tom. 10, p. 401). Eam enim τοῦ ἀσώτου vocari ostendimus, quod Ecclesia eo die, filii prodigi conversione proposita, peccatores ad similem mentis vitaeque mutationem exhortetur. Repete dicta pp. 12—13.

Loco catholicae hujus ἀκολουθίας sequiores Graeci non uniti solemniter agunt officium Gregorii Palamae, quamvis, notante L. Allatio ad h. d., *Byzantii aliisque in locis excommunicatione aliquando vetitum fuit, ne recitaretur in ecclesia et sacra jejuniorum officia pessimi hominis commemoratione deturparentur.*

Editores Triodii veneti an. 1870 animadvertunt p. 170, *praesens hoc* (Gregorii Palamae) *Officium in antiquiori, quem ad manum habeant, codice mscr. non reperiri, sed ejus loco aliud idque maxime poenitentialē*¹⁾; ipsum illud scilicet, quod ex genuinis veteris ecclesiae graecae fontibus erutum, recens editio romana an. 1879 sistit pp. 296—302.

Mutationem factam etiam testatur Typicum s. Sabae (recentioribus, ut vides, additionibus depravatum et ipsum), praescribens cap. 53: *Κυριακῇ β'. τῶν ἁγίων νηστειῶν, ὡς ἐν τυπικοῖς νεωτέροις ἐβρομεν, ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου, Dominica 2. ss. jejuniorum, quemadmodum in recentioribus Typicis reperimus, cantatur Officium s. p. n. Gregorii.*

Gravissimum sane piaculum! Si enim vel ipsis ecclesiasticis Graecorum legibus vetitum est, novas precationum formulas conscribere atque in sacris conventibus recitandas proponere²⁾, quam nefandum dicendi sunt ausi facinus schismatici, dum, temeratas manus in intemeratos ecclesiae ritus injiciendo, ad hunc diem proposuerunt officium a novitia manu in honorem *perditissimi illius hominis* compactum, *quem ab Ecclesia Dei ut nequissimum auctorem impietatis et propugnatorem blasphemiarum proscriptum et sacerdotio spoliatum* vidimus t. 1, pp. 237—238!

Praeentibus Graecis ac Russis orientales in Austro-Hungaria, ab Ecclesia catholica separati, praeter hoc festum conceptivum ejusdem diffamatissimi hominis memoriae recolendae etiam destinarunt 14. Novembris, quo die ipsius nomen in Kalendaria

¹⁾ Ἡ παροῦσα ἀκολουθία οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἀνὰ χειρὸς ἡμῖν χειρογράφῳ, ὡς ταύτης ἀρχαιοτέρῳ, ἀλλ' ἄλλη τις. ἀντ' αὐτῆς, καὶ μάλιστα κατανυκτικῇ.

²⁾ Cfr. Balsamonis, Zonarae et Aristeni *Commentar. in Concil. Laodic. can. 18.* (apud Migne, Patr. gr. tom. 137, pp. 1363—1366). et in *Concil. Carthagin. can. 106.* ibid. tom. 138, pp. 353—356).

ecclesiastica relatum vides. Ex iis exempli causa afferimus, quod approbationem Consistorii Cernoviciensis praefixam habet, *Calendarium per annu ordinariu 1879, redigeat de Miron M. Calinescu, secretariu societatis pe'ntra cultura st literatura romna in Bucovina*, ubi ad praedictum diem 14. Novemb. sancto Philippo Apostolo (*Gregorius Palamas* et alius quidam dubiae fidei *neomartyr Constantinus*¹⁾ socii adduntur.

Caeterum repete quae de haeresi Palamitica disputavimus tomo 1, pp. 235—238, ac consule etiam auctores ibidem citatos. Legi praeterea possunt quae L. Allatius de hoc officio late scribit in *Examine Triodii*, nn. 194—218 (apud Fabric. *Biblioth. gr.* lib. 5 append. pp. 134—149).

Per occasionem officii praesentis diei illegitimis mutationibus, ut dictum est, depravati, duo haec notanda censemus, quae lectoris antiquitatis agnoscendae studiosi nosse interfuerit:

1. Perperam omnino ac falso Graeci de genuina antiquitate in divinis officiis atque in ecclesiasticis caeremoniis ubique a se sancte servatis gloriari solent. Vel una haec novitia ἀκολούθῃ secundae jejuniorum Dominicae, quam cum sincero veteris ecclesiae graecae officio poenitentiali temere commutarunt, nos onere levat, rem aliunde probandi. Quodsi tamen collibuisse, alia insuper videri possent in eandem graecam novandi cupiditatem a nobis animadversa in „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1894 pp. 267—268 et 736—737.

2. Haud immerito Russi illi, qui, patriae gloriae studiosi, sanas antiquitates ecclesiasticas gentis suae religiose custoditas vellent, conqueruntur ac deplorant, quod Slavorum posteri splendorem veterum ac genuinorum librorum liturgicorum ecclesiae suae foedis istis maculis graecis asperserint ac venerandas Patrum caeremonias ausu temerario polluerint. Videas exemplum in cit. „Zeitschrift“ 1894, pp. 274—275 junctis quae adnotata sunt tomo 1. hujus operis, pp. XLI—XLII.

Dominica II. Quadragesimae, ab Introitu Missae *Remiscere*, ab Evangelio, quod olim ex praecedenti feria V. repetebatur²⁾, *Chananaeae* dicta, in antiquis libris ritualibus Ecclesiae latinae inscribitur *Vacat*.

Quod multi liturgicarum rerum interpretes cum Durando l. c. cap. 39, n. 1. ajunt, ob eam rationem dies dominicos

¹⁾ De eo videndus Martinov, *An. eccles. gr. slav.* ad h. d. Dicitur autem *dubiae fidei martyr*, quia lauream non est adeptus pugnando *ραυξὸν ἀγῶνα, legitimam pugnam*, quemadmodum hanc in veris Dei martyribus describit s. Gregorius Nazianz. *or. 43. funebr.* in s. Basil. *M.* n. 6; apud Migne, *Patr. gr. t.* 36, pp. 499—502.

²⁾ Cfr. Durand. l. c. cap. 39, n. 1.

subsequentes sabbata, solemnibus clericorum ordinationibus deputata, *vacantes* appellatos esse, vel quod cum traductis ordinationibus in diem sabbati pro die dominico totum quoque officium cum Missa translatum fuerit in sabbatum, vel quod propter officium nocturnum ordinationis usque in mane protensum proprio missae officio fuerint ii dies expertes¹⁾, id verum esse non existimant Ballerinii in *Annotat. ad epistolam s. Leonis M. ad Dioscorum Alexandrinum*²⁾. Ideireo potius dictos esse *vacare* statuunt, quod solum officium laboriosius cantus antiphonarum, responsiorum, non autem officium Missae, fuerit omissum, ea forte de causa, ut ministris magno labore et prolixiori cantu ordinationum laxatis parceretur. Et revera in ms. Gregoriano Sacramentario Ottoboniano apud Muratorium, quod omnium antiquissimum est, quum omnibus diebus dominicis per annum indicentur antiphonae, responsoria, offertorium et communio, quae a choro canebantur, solum in quatuor Dominicis subsequentibus sabbata quatuor temporum haec omnia desiderantur³⁾.

Ut in Croatia et Serbia praecedenti Dominica vulgo *Ned. pažista* dicitur, ita in antiquis Kalendariis gallicis modo *Dom. post focos* vel *ignes*, modo *bohordicum secundum* vocatur.

Hodierna *statio ad s. Mariam in Domnica* seu in *Cyriaca*⁴⁾ maximam celebritatem est consecuta a s. Archidiacono Laurentio, qui in eadem aede serviens, in *numerosissimorum pauperum victu atque vestitu inamissibiles, quas tyrannus requisivit, ecclesiae facultates condiderat*. (S. Leo M. in *Breviar.*) Cfr. Moroni, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, tom. 12, pp. 107—109.

Feria VI. Festum sacratissimae Sindonis D. N. J. Ch.

De rationibus religionis ss. Sindonis quam plurima magni momenti scituque dignissima ex variis scriptoribus eruta invenies apud Moroni, *Dizionario*, t. 66, pp. 188—195. Ex

¹⁾ Ita Micrologus, *De ecclesiasticis observationibus*, c. 29, apud Migne, Patr. lat. tom. 151, p. 1002.

²⁾ Ibid. tom. 54, pp. 624—627.

³⁾ Ibid pp. 1283—1284.

⁴⁾ Vocatur etiam in *Naricella*, de qua appellatione videndus Moroni, loco jam indicando.

iis ad praesens nostrum argumentum proxime spectat notitia historica festi. Fuit autem anno 1506 primum a Julio PP. II. indultum ecclesiae Camberiensis, quae ss. Sindonem non sine insigni prodigio acceperat an. 1453 ¹⁾). Exinde vero auctoritate Sedis Apostolicae mox ad universam Sabaudiam extensum, procedente tempore etiam ad plures alias regiones propagatum ostenditur.

Κυριακὴ τρίτῃ τῶν νη- Dominica III. Quadra-
στεϊῶν, τῆς σταυροπρος- gesimae. Oculi.
κυνήσεως.

. Slav. Nedělja 3. posta, krestopoklonnaja; rumen Dominica 3. a paresemiloru, inchinatiunea crucii.

Tertius dies dominicus sollemnis habetur εἰς προσχύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, quemadmodum tituli homiliarum ss. Joannis Chrysostomi, Sophronii, Theodori Studitae et Germani CP. indicant, quae editae a Gretsero sunt *de cruce*, tom. 2, pp. 217—258 ²⁾). In libris ritualibus Graecorum et a Codino, *De officiis CP.* c. 9 ³⁾), unico nomine vocatur *σταυροπροσχύνησις* ⁴⁾), quasi dicas *crucisadoratio*. Horo-

¹⁾ Quomodo s. Syndon eo anno Camberium delata, ibidem „non sine mirabilibus divinae voluntatis argumentis“ sit relicta, ex antiquis fontibus refert Raynaldus, continuator Baronii, an. 1453, n. 17.

²⁾ Quae ad praeclara Gretseri opera *de cruce* ex recentioribus variorum commentariis adnotari merentur, uno fasce diligenter collecta proponit Hirschmann in „Zeitschrift für kathol. Theologie“, 1896, pp. 256—300: quem certe non sine utilitatis fructu adibis.

³⁾ Ἑορτὴ τῆς σταυροπροςκυνήσεως. Apud Migne, Patr. gr. t. 157, p. 81.

⁴⁾ De elementis constitutivis hujus appellationis notant lexicographi, nomen *σταυρός*, *crux*, ab ἵστασθαι dici, ὅτι ἵσταται, verba sunt Eustathii, εἰς αἴρα ἡμέρος, quoniam stat in aërem erecta. — Προσχύνησις autem deducitur a κύω sive κυνέω, *oscular*, in cujus Aor. si geminetur σ (ἐκύνσας, κύσσα) summam animadvertis similitudinem cum germanico *küssen*, tum ex congruentissimo utriusque verbi sono, tum ex mira potestatis consensione. Reconditiora ex grammaticorum scriniis profert Curtius de vocabulo *σταυρός* p. 211, de verbo *κυνεῖν* p. 158.

logium arabicum Melchitarum solemnitatis titulum e graeco reddit: *Sudšud aḡḡalīb elkerīm elmochjī*, h. e., *προσκύνησις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ*, *adoratio pretiosae et vivificae crucis*.

Appellatur autem tertia haec Dominica *κυριακὴ τῆς σταυροπροσκύνησεως*, quod eo die ecclesias populus frequens adeat, ut sanctum crucis lignum in altari propositum veneretur. Exhibetur nimirum s. crux eodem fere modo adoranda, qua eam Latini ad adorationem ipso sacratissimae Parasceves die exponunt. Vide laudatum Gretserum, tom. cit. p. 212, ubi vulgatiorem celebritatis ritum in Typico s. Sabae constitutum graece et latine reperies.

Modum, quo imperator CP. se ad ecclesiam contulit, s. crucem solemniter adoraturus, proprio capite describit Codinus l. c. Cfr. etiam Constantin. Porphyrogen., *De caeremoniis aulae CP.*, cc. 29—30, ibid. tom. 112, pp. 399—406.

De rationibus hodiernae adorationis s. crucis.

Triplicem rationem profert Triodium, cur pretiosum crucis lignum ad adorationem exponatur, et praecipue hebdomade subsequenti, quarta jejuniorum; ut crux nimirum, passionis Christi monumentum, nos ad eam ferventius austeritatis tempore sequendam excitet; ut praeteritos abstinentiae labores consopiat; demum ut sese ipsam velut paschalis hilaritatis pignus proponat. Sed ipsum synaxarium adeo scite ac pie ex variis homiliis veterum patrum graecorum est contextum, ut omnino dignum sit, quod hic in forma extensa sistatur ¹⁾:

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κυριακῇ τῶν νηστειῶν, τὴν προσκύνησιν ἑορτάζομεν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ, δι' αἰτίαν τοιαύτην· ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς τεσσαρακονθήμερον νηστείας, τρόπον τινὰ καὶ ἡμεῖς σταυ-

Eadem die Dominica, tertia jejuniorum, adorationem celebramus venerandae ac vivificae Crucis hanc ob causam. Quoniam enim per quadragesimale jejunium, etiam nos aliquo modo crucifigimur, mor-

¹⁾ Synaxarium etiam Germanorum consuetudini traditum videas apud Maltzew, *Die Nachturache*, pp. 215—220.

ροῦμεθα, νεκροῦμενοι ἀπὸ τῶν παθῶν, πικρίας δὲ αἰσθῆσιν ἔχομεν ἀκηδιῶντες καὶ καταπίπτοντες, προτίθεται ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς ὡσανεὶ ἀναψύχων, καὶ ὑποστηρίζων ἡμᾶς καὶ ἐπομιμνήσκων ἡμᾶς τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ παραμυθούμενος, δι' ὃ θεὸς ἡμῶν δι' ἡμᾶς ἐσταύρωται, πόσον χρηὴ ἡμᾶς δι' αὐτὸν πράττειν· κουλίζων τε τοὺς πόνους ἡμῶν τῇ παραθέσει τῶν δεσποτικῶν θλίψεων, καὶ τῇ ὑπομνήσει, καὶ ἐλπίδι τῆς διὰ τοῦ σταυροῦ δόξης· ὡς γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀναβὰς ἐδόξασθη διὰ τῆς ἀτίμου περιγωγῆς¹⁾, καὶ τοῦ πικρασμοῦ, οὕτω δεῖ καὶ ἡμᾶς πράσσειν, ἵνα συνδοξασθῶμεν αὐτῷ, εἰ καὶ τι τέως πάσχομεν ἀηδές, καὶ ἄλλως, καθάπερ οἱ τραχεῖαν, καὶ μακρὰν ὁδὸν διανόντες, καὶ τῇ καμιάτῳ κε-

tificandis passionibus, cum quodam acerbitalis ac moeroris sensu animique dejectione: proponitur veneranda ac vivifica Crux, quae nos veluti refrigeret, suffulciat, et commonefaciat Passionis Domini nostri Jesu Christi, et consoletur illa cogitatione: si Deus noster nostra causa crucifixus sit, quantum oporteat nos ipsius causa facere: levet denique labores nostros, propositis Domini tribulationibus, et recordatione ac spe gloriae per crucem consequendae. Ut enim Salvator noster cruce conscensa glorificatus est per ignominiosam circumductionem et cruciatum acerbitalis: ita oportet et nos facere, ut cum eo glorificemur, etiamsi quid interea patiamur molestiae. Ac praesertim, quemadmodum, qui aspera longaue via confecta. et labore fessi, sicubi arborem umbrosam inveniunt, remittunt

¹⁾ Maltzew non ineleganter in germanicum convertit: *Durch seinen Wandel in der Erniedrigung*, accipiendi nimirum vocabula τῆς ἀρτιου περιγωγῆς pro humili vitae genere seu conversatione Salvatoris. Quae significandi potestas licet nomini περιγωγή nullibi, quod sciamus, subiecta deprehendatur, a sensu usuque verbi περιάγω tamen non omnino abhorret; περιάγω quippe, proprie *circumduco*, frequenter etiam, ac praesertim in Novo Testamento adhibetur pro *circumeo, peragro, linstro*, ut ecce: περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας (Matth. 9, 35); καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς (id. 4, 23) jctis. Marc. 6, 6; Act. 13, 11. Unde voces ἀτιμος περιαγωγή καὶ ὁ πικρασμός intelligi haud dubie possunt de vitae ratione *despecta* eaque *amara*, qua Christus Dominus, maxime in vita sua publica, *talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem* (Hebr. 12, 5).

Nilles, Ἑορτολόγιον, II. Edit. sec.

κηκότες, εἶπον δένδρον εἰσκι-
όφυλλον εἴρωσι, μικρὸν καθή-
σαντες ἀναπαύονται, ὥσανεῖ
νεαροὶ γενόμενοι, τὸ λοιπὸν
τῆς ὁδοῦ διανέουσιν, οὕτω καὶ
νῦν εἰς τὸν τῆς νηστείας και-
ρὸν, καὶ τὴν ἐπίπονον ὁδόν,
καὶ τὸν διάυλον ἐνεργετήθη
μέσον παρὰ τῶν ἁγίων πατέ-
ρων ὁ ζωηφόρος σταυρός, ἄνε-
σιν καὶ ἀναψυχὴν ἡμῖν χορη-
γῶν, εἰσταλεῖς τε καὶ κούφους
πρὸς τὸν ἑξῆς κάματον τοῦς
ζεκοπιακότητας παρασκευάζων.

Ἡ ὥσπερ ἐστὶν ἐπὶ βασι-
λέως παρουσίᾳ προπορεύονται
τὰ ἐκείνου σημεῖα, καὶ σκήπτρα,
εἴτα καὶ αὐτὸς παραγίνεται
χαίρων ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ ἀγαλ-
λόμενος, συνευφραίνεται ἅμα
καὶ τὸ ἐπήκοον οὕτω καὶ ὁ
Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς
μέλλων ὅσον οὕτω τὸ κατὰ
τοῦ θανάτου ἐνδείξασθαι τρό-
παιον, καὶ μετὰ δόξης προ-
ελθεῖν διὰ τῆς ἀναστασίμου
ἡμέρας, προέπεμπε τὸ σκῆ-
πτρον αὐτοῦ, τὴν βασιλικὴν
σημαίαν, τὸν ζωοποιὸν σταυ-
ρὸν, περιχαρείας, καὶ ἀνα-
ψυχῆς ἡμᾶς ὅτι πλείστης ἐμ-
πλήσοντα καὶ παρασκευάζοντα
ἡμᾶς, ἐτοιμοὺς γενέσθαι καὶ
αὐτὸν ὅσον οὕτω τὸν βασιλέα
εἰσδέξασθαι καὶ ἀνεφνηῆσαι
περιφανῶς θριαμβεῖν· ἐν
τῇ μέσῃ δὲ τῆς ἁγίας τεσσα-
ρακοστὶς ἑβδομάδι, ὅτι τῇ
Μερόῃ πηγῇ ἔοικεν ἡ ἁγία τεσ

nonnihil, et quiescunt, ac tum
veluti recentes et integri reli-
quum viae absolvunt: sic et
nunc jejunii tempore in medio
laboriosi itineris ac stadii plan-
tata est a sanctis Patribus
vitalis Crux, quae remissionem
ac refrigerium nobis praebeat,
expeditosque et leves ad ce-
terum laborem defatigatione
pulsata reddat.

Aut quod fit in regis ad-
ventu, praecedunt signa illius
et sceptrum; deinde et ipse ad-
venit laetus victoria, et exul-
tans, congratulantibus subditis:
ita etiam Dominus noster Jesus
Christus demonstraturus paulo
post devictae mortis trophaeum.
et cum gloria processurus die
Resurrectionis, praemisit sce-
ptrum suum, regium insigne,
vivificam Crucem, quae nos
gaudio et solatio perfunderet.
ac praepararet instrueretque,
ut ipsum quoque Regem jam-
jam susceperemus et splen-
dide triumphantem deprae-
dicaremus. In medio porro san-
ctae Quadragesimae hoc fit
propterea quod Marrhae fonti
similis est Quadragesima, pro-
pter afflictationem. acerbiter
ac molestiam, quae nobis ex
jejunio existit. Ut ergo in
medium ejus fontis divinus

σαρακοστή διὰ τὴν συντριβήν,
καὶ τὴν ἐνοῦσαν ἡμῖν ἀπὸ τῆς
νηστείας πικρίαν, καὶ ἀηδίαν,
ὥσπερ οὖν ἐν ἐκείνῃ μέσῃ ὁ
Θεὸς Μωϋσῆς τὸ ξύλον ἐνέβαλε,
καὶ ἐγλίκανεν αὐτήν· οὕτω καὶ ὁ
διαγαγὼν ἡμᾶς Θεὸς τῆς νοητῆς
ἐρῆθρᾶς, καὶ τοῦ Φαραώ, τῷ
ζωοποιῶν ξύλῳ τοῦ τιμίον καὶ
ζωοποιοῦ σταυροῦ γλυκαίνει
τὴν ἀπὸ τῆς τεσσαρακονθ-
μέρου νηστείας πικρίαν καὶ
παρὰ μυνθούμενος ἡμᾶς, ὡς ἐν
ἐρήμῳ διάγοντας, ἕως οὗ πρὸς
τὴν νοητὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπαν-
αγάγῃ διὰ τῆς ἐκείνου ἀνα-
στάσεως.

Ἡ ἐπειδὴ ὁ σταυρὸς ξύλον
ζωῆς λέγεται, καὶ ἔστιν, ἐκείνο
δὲ τὸ ξύλον ἐν μέσῳ τοῦ πα-
ραδείσου τῆς Ἐδέμ πεφυτευμέ-
νον ἐτίγχανεν, ἀρμολύοντως οἱ
Θειότατοι πατέρες τὸ σταυ-
ρικὸν ξύλον ἐν μέσῳ τῆς ἀγίας
τεσσαρακοστῆς αὐτὸ κατεφύ-
τευσαν. ὁμοῦ μὲν καὶ τῆς τοῦ
Ἀδάμ λιχνείας ὑπομιμνήσκον-
τες, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἐκείνου,
διὰ τοῦ παρόντος ξύλου ἀναί-
ρεσιν διαγράφοντες· τοῦτον γὰρ
γενόμενοι, οὐ μᾶλλον ἀποθνή-
σκομεν, ἀλλὰ καὶ ζωογονού-
μεθα. Τῇ αὐτοῦ δυνάμει Χριστέ
ὁ Θεὸς, καὶ ἡμᾶς τῶν τοῦ
πονηροῦ διαφύλαξον ἐπηρεϊῶν,
καὶ τὰ θεῖά σου πάθη, καὶ
τὴν ζωηφόρον ἀνάστασιν προσ-
κυνῆσαι ἀξίωσον, τὸ τεσσαρα-

Moyses lignum illud coniecit
eumque dulcem reddidit: sic
et Deus, qui nos per spirituale
mare rubrum ducit, et a Pha-
raone liberat, vivifico ligno
venerandae et vitalis Crucis
dulcem facit quadragintadialis
jejunii acerbitatem, nosque con-
solatur, velut in solitudine de-
gentes, donec ad spiritualem
Hierusalem per Resurrectio-
nem perducatur.

Aut quoniam Crux lignum
vitae dicitur et est; illud vero
lignum in medio Paradisi terrae
Edem plantatum erat; con-
venienter divinissimi Patres
Crucis lignum in medio san-
ctae Quadragesimae plantave-
runt; simul ut nobis et Adae
edacitatem in memoriam re-
vocarent et, quemadmodum
per praesens lignum ereptus
sit, adumbrarent. Hoc enim
si degustamus, non amplius
morimur, quin etiam in vitam
nascimur. Ejus virtute, Chri-
ste Deus, et nos a caecodae-
monis conserva insultibus, et
divinam Passionem tuam ac
vitalem Resurrectionem ad-
orare dignare, Quadragesima
facile transacta, et miserrere

κονήμερον εὐμαρῶς διανύσαν- nostri, utpote solus bonus et
 τας στάδιον, καὶ ἠλέησον ἡμᾶς, humanus.
 ὥς μόνος ἀγαθὸς καὶ φιλάν-
 θρωπος.

In vetusto codice Barberiniano, a card. Quirini edito, idem hic dies ita inscribitur p. 274:

Κυριακὴ γ'. τῶν νηστειῶν. Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου
 σταυροῦ καὶ εἰς τὸν τελώνην καὶ φαρισαῖον.

De publicano et pharisaeo est proprium ἰδιόμελον, quod ante crucis adorationem canitur. Sub mediam Quadragesimam autem haec parabola iterum memoratur, ut fidelibus legitimae jejunii salutaris normae identidem inculcentur, superba pharisaei oratione (*jejuno bis in sabbato*) eos generatim monente, *nihil prodesse jejunare visceribus, nisi etiam ab iniquitatibus et illicitis voluptatibus abstineant; quum jejunium eorum neque mundum neque perfectum esse possit, nisi vitiis amputatis bene vivant*¹⁾. Nominatim autem ἰδιόμελον a superbia pharisaeorum nos revocat²⁾, quod ea simul et semel omnia bona opera destruat, ut nihil sint nec prosint; contra humilitas, etsi nulla bona, immo multa mala conjuncta habeat, omne bonum tamen sibi in publicano conciliet.

Per errorem factum est, ut D. Prosper Guéranger sollemnitatem τῆς σταυροπροσκυνήσεως Dominicae quartae³⁾ jejuniorum attribueret. Quod dum salva veneratione tanto viro debita animadvertimus, simul promissum alibi jam factum⁴⁾ solvere debemus de nonnullis aliis erroribus etiam, qui in ejusdem religiosissimi auctoris commentarios in festa Triodii irrepserunt, hoc loco reverenter insinuandis. Ita futurum speramus, ut et lectores nostri eximium illud doctissimi abbatis opus, quod in omnium manibus esse cupimus, inoffenso pede percurrant, et futurae ejusdem

¹⁾ C. Habeatur 3. Dist. 18., C. *Quid prodest*. 12. Dist. 86, et C. *Jejunium autem*. 25. Dist. 5. de Cons.

²⁾ Τὴν ὑψηλόφρονα γνώμην τῶν κακίστων φαρισαίων ὁ πάντων κύριος παραβολικῶς ἐκφύγειν ταύτην ἐδίδαξε, καὶ μὴ ὑψηλόφροσιν παρ' ὃ δὲ φρονεῖν, πάντας ἐπαίδενσεν.

³⁾ L'église grecque célèbre aussi avec une solennité particulière ce (quatrième) Dimanche. . . . On y fait avec pompe l'adoration de la croix. (*Le carême*. p. 378.)

⁴⁾ Pag. 58.

libri editiones, quas omnibus melioribus votis plures auctioresque ominamur, in meritissimam auctoris laudem emendatiores prodeant. Ad ejusmodi σφάλματα igitur pertinet, quod *Ecclesia Romana quatuor dies hebdomadis Quinquagesimae tandem ex indulgentia erga Graecos schismaticos observantiae quadragesimali adjecerit*¹⁾; quod apud Graecos propria ratio temporis προνηστίου repetenda sit ex eorundem ritu aliquot dies hebdomadis a jejunio eximendi²⁾; quod apud eosdem παρὲς βασις τῶν νηστειῶν sit feria II., quae nostram Dominicam Sexagesimae praecedat³⁾; quod Dominica τοῦ ἀσώτου ideo vocetur προσφωνήσιμος, quod eo die imminetia jejunia et dies Paschatis populo accurate annuntietur⁴⁾; quod id peculiare ac proprium sit tribus hebdomadibus προνηστίοις, quod a feria II. incipiant et Dominica sequenti terminentur⁵⁾; quod Graeci hebdomadam sanctam nuncupent xerophagiam etc. Iis interpres germanus, contra evidentem textus originalis sensum, ex penu suo addit errorem non ignoscendum, quod hebdomade τῆς τυροφάγου prohibitus sit lacticiniorum usus⁶⁾!

Ἑβδομάς δ' τῶν νηστειῶν, *Hebdomada III. Quadra-*
ἡ σταυροφόρος ἐβδ *gesimae.*

Quarta jam quadragenarii jejunii hebdomada, quae subsequitur, ea est, quae μέση τῶν νηστειῶν, *media jejuniorum,*

¹⁾ On ne saurait douter que l'intention première de cette anticipation . . . n'ait été produite par le désir d'empêcher le scandale que les Grecs affectaient de prendre en voyant les Latins jeûner moins de quarante jours. . . . L'Église latine, tout en accordant quelque chose à leur susceptibilité etc. (*Le temps de la Septuagésime*, p. 5.)

²⁾ L'institution de ce prélude aux saintes tristesses du carême paraît avoir commencé dans l'église grecque. La coutume de cette église étant de ne pas jeûner le samedi, . . . de là est venue pour les Grecs la nécessité d'anticiper le jeûne du carême . . . (ibid. p. 2); quem locum e gallico imperite vertendo editor germanus tempori προνηστίου characterem προγεγυμναστικόν omnino detraxit: *Es scheint, dass sie* (diese heilige Vorbereitung auf die heilige Trübsal) *zuerst in der griechischen Kirche eingeführt wurde und auch da nicht als Vorbereitung auf die Fasten, sondern als ein Theil der vierzigtägigen Fastenzeit selbst* (p. 4), praeparatione jejuniorum scilicet cum eorundem introitu confusa.

³⁾ *Le carême*, pp. 10—11.

⁴⁾ Parcequ'on y annonce au peuple le jeûne du carême, qui doit bientôt commencer, ainsi que la date précise de la fête de Pâques (*Le temps de la Septuagésime*, p. 135).

⁵⁾ Ibid. p. 135.

⁶⁾ Während dieser ganzen Woche sind Milchspeisen nicht gestattet (*Die heilige Fastenzeit*, p. 27). Auctor contra recte scripsit: *Les laitages sont encore permis pendant toute cette semaine* (*Le carême*, p. 31).

et μεσότης τῶν νηστειῶν, *medietas jejuniorum*, et uno nomine μεσονήστιμος, *medii jejunii*, vocatur: quod scilicet ex septem hebdomadis, quas jejunium quadragesimale apud Graecos complectitur integras, quarta haec *medium* sibi vindicet locum. Quae igitur ἐν τῇ μεσονηστίμῳ, *medio jejuniorum tempore*¹⁾, dictae leguntur veterum homiliae, eae omnes habitae sunt die aliquo hujus hebdomadae, qua s. crux omnibus christifidelibus publice a sacerdote exponitur adoranda.

Τῇ τετάρτῃ τῆς μέσης ἑβδομάδος· μεσότης τῶν νηστειῶν.

Slav. *Sredoposte*; rumen. *Indiumatătîrea postului*.

Prae caeteris diebus celebris habetur feria IV., utpote quae, ipsius mediae hebdomadis media, *ἐξαιρέτως* est diciturque sive ἡμέρα μεσονήστιμος sive μέση τῶν νηστειῶν. In eam praestantissimum carmen, ex tropologio Taurinensi erutum, dat Em. Pitra, *Analect.* tom. 1, pp. 472—473.

Τῇ δ'. τοῦ ὄφεως χαλκοῦ, τοῦ τὸν σταυρὸν τυποῦντος.
Feria IV. serpentis aenei, typum crucis gerentis.

In vetusto Kalendario syriaco codicis Vaticani 37, notatur: *Feria IV., quae est in media Quadragesima, festum serpentis aenei*, i. e., *crucis* ('ida d'chevjâ da n'châschâ, ç'libâ), *et Abgari regis, et Guriae et Samonae et Abibi*.

Serpentem aeneum, a Moyse in sublimi collocatum, antiqua monumenta liturgica duplici ex titulo veneratione dignum pronuntiant, tum quod esset figura Christi in cruce exaltati, tum quod aspicientibus daret salutem. Ex variis canticis hunc *crucis typum* (τύπον σταυροῦ) declarantibus breve hoc σιγῆρον προσόμοιον accipe:

Ὅφιν ἀνεστήλωσε χαλκοῦν
πάλαι Μωϋσῆς ὁ θεόπτης
πρὸς τὴν ἀναίρεσιν τῶν δα-
κνόντων ὄφεων. Αὐτὸς δὲ ὄλον
σαντὸν ἐπὶ ξύλου ἀνέψωσας
Σωτήρ μου, ζωώσας πάντας

Aeneum serpentem crexit
quondam Moyses Deum videns
interficiendis serpentibus, qui
morsu populum infestabant.
Tu vero, Salvator meus, te
ipsum totum in lignum eve-

¹⁾ Germani patr. CP. sermo εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ refertur habitus ἐν τῷ καιρῷ τῷ μεσονηστίμῳ. Apud Migne, Patr. gr. tom. 98, p. 221.

ἐν τῷ θείῳ σου καὶ ζωηφόρῳ
σταυρῷ, ὃς νῦν ἀννυψούμενος
ῥέγει ῥάλαγγας δαιμόνων, καὶ
τρέπει καὶ βαρβάρων γῦλα καὶ
ῥαγάματα ¹⁾).

Ad praesentem hunc diem μεσονήστιμον respiciens Theophanes, Tauromeniensis antistes, homiliae praecedenti Dominica pronuntiatae tale fecit exordium ²⁾:

Νῦν ἡμῖν ὁ τῆς ἐγκρατείας κα-
ρὸς ἔφθασεν εἰς αὐτὸ τὸ μεσαιτα-
ιον, καὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἀμίλλης
ἀνωθεν ἡμῖν ἐπιτείνουσιν ἄγγελοι,
καὶ Χριστὸς ἀγωνοδοτῶν ἐπισκοπεῖ
τοῦ δρόμου τὸν διαυλον, καὶ προ-
τείνει τὰ στέφει τοῖς ἀθληταῖς, οὐχ
ὁμοίως τοῖς ἀγωνιζομένοις εἰς τὰ
Ὀλύμπια. Ἐκτίσει γάρ, ἐν τῷ νι-
κήσαντι μόνον δίδοται τῆς νίκης
ὁ στέφανος, ἐνταῦθα πᾶσιν ἀντι-
μετρεῖται κατὰ τὸ εἶδος ἢ ἀντί-
δοσις. Πάντες οὖν στεφανῶνται γε-
νόμεθα πάντες νικήσωμεν τὴν καλὴν
τίκην καὶ ἀνεπίρθονον· ὁ μὲν ἐγκρα-
τεῖα ἐπιτεταμένη ὑπερβαλλέτω τὸν
ἔκτρον, λεπτὴ διαίτη καταπνέγων
τὸν ὄγκον τοῦ σώματος· ὁ δὲ νική-
σας ἐκτρέσθω τῷ ἀφθόνως τοῖς πένη-
σιν ἐπαρκεῖν, καὶ τῷ τῆς ἐλεημοσύνης
ἐλατῷ φαιδρύνεσθαι· ἕτερος μακρο-
θυμέτω ἐπὶ τοῖς πταλούσιν ἡλιων
αὐτῷ τὸν Λεσπότην ἀνεργαζόμενος.
Πάντες, „ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἐδοχημόνως“
περιπατήσωμεν, κατὰ τὴν ἀποστι-
λικὴν φωνήν. Νῦν ἀνατολὴ γέγονε
ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, τῆς νυκτὸς
ἡμᾶς τῶν παθῶν ἀποστήσασα. Νῦν

xisti omnesque divina tua et
vivifica cruce vitae restituisti,
quae nunc exaltata urit catervas
daemonum, et dissipat barba-
rorum nationes et insolentiam.

Ad medium jam stadium pro-
perat nobis continentiae tempus;
et contentionis studium desuper
nobis angeli intendunt, et Chri-
stus certaminis institutor nostros
circa metam flexus ³⁾) aspectat,
et coronas athletic praetendit,
non eo pacto quo certantibus
Olympiis proponuntur; ibi enim
unus dumtaxat victor victoriae
corona donatur, hic omnibus di-
mensa est pro meritis remunera-
tio. Demus igitur operam, ut
coronemur omnes: praeclaram
omnes et invidiae non obnoxiam
victoriam reportemus. Hic qui-
dem alium continentiae inten-
sione praecedat, tenui victu cor-
poris massam elidens; hic vero
abunde suppeditanda pauperibus
stipe praecellat, ac se oleo mi-
sericordiae nitidiorem reddat.
Alius peccantes in se magno
animo toleret, et hoc modo propi-
tium sibi ipsi Dominum faciat.
Omnes „ut in die honeste ambu-
lemus“, juxta Apostoli dictum.
Nunc enim animis nostris illu-

¹⁾ Cantatur etiam die 20. Septembr. ceu Octav. festi s. Crucis.

²⁾ Homil. 22. in illa verba: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum*: quae desumpta sunt ex Evangelio diei (Marc. 8, 34—38). Exstat apud Migne, Patr. gr. t. 132, pp. 457 seqq.

³⁾ *Διαυλος* proprie est circumactus circuli hujusmodi, ut quum ἀγωνισαί sive διαυλοδρομοὶ in stadio (αὐλός) ad metam pervenissent, flectentes eo rursus recurrerint, unde cursum inchoaverunt. Sed relegenda sunt, quae de certamine equestri, agonibus Quadragesimae aptato, ex eodem auctore dedimus supra pp. 71—73.

ὁ ροῦς διὰ τῆς νηστείας ἀγαζόμενος τηλαυγῶς ἐνατενίζειν τῷ νοητῷ φωτὶ δύναται, ἐπέχων μὲν τὰς ὁρμὰς τῆς σαρκός, δεχόμενος δὲ τοῦ πνεύματος τὰς αὐγὰς· τὸ πῦρ σβεννύων τῶν ἡδονῶν, τὸ πῦρ ἀνάπτων τῶν ἀρετῶν. Πάντων ἡμῖν ἀγαθῶν ἡ νηστεία καθέστηκε πρόξενος. Ἄγε δὴ οὖν ταύτῃ ἐπερεϊδόμενοι, τοῦ Σωτῆρος ἀκούσωμεν αὐτοῦ προτροπάδην πάντας κελεύοντος.

cescit dies, qui noctem perturbationum a nobis amoveat. Nunc mens per jejunium illuminata in lucem intelligibilem clare figere obtutum potest, coërcens hinc corporis impetus, spiritus inde splendores excipiens; et ardorem quidem voluptatum extinguens, ardorem vero virtutum incendens. Ita jejunium omnia nobis bona conciliat. Age ergo, ejus innixi virtute Salvatorem audiamus jubentem omnes concito cursu se subsequi.

Dominica III. Quadragesimae. Oculi. Ned. bezimena. Kýchavná.

Tertia Dominica, inquit Durandus cap. 46, n. 1, est *confessionis* et quarta *refectionis*; sicut enim supra dictum est, Dominus in prima Dominica Quadragesimae armavit militem suum; in secunda ostendit ei praeium. Amodo ergo non restat, nisi ut ostendatur via, quia per confessionem et refectionem illuc venit. Est ergo *Dominica ista confessionis*. Id vero quomodo ex Missa et Statione eruatur, ex ipso Durando quaerendum.

Tertia haec Dominica varie appellatur. Scriptoribus liturgicis est *Dom. Oculi* ab Introitu Missae, et *daemonis muti* ab Evangelio diei; Croatis et Serbis dicitur *Ned. bezimena, kvriacki dvónnyos*, quod nimirum, quum caeteris Quadragesimae Dominicis cognomina essent indita, haec sine propria appellatione manserit. Obvia haec sunt, neque ulteriori explicatione indigent. At illud tu scire mavelis, cur idem hic dies in Kalendariis bohemis *Kýchavná neděle* vocetur? Causa etymologica in promptu est, quam lexicographi afferunt, deductam scilicet a verbo *kýchati*, quod *sternuere, sternutare* significat, ut adeo ex vocabuli notatione sit *Dominica a sternutatione* dicta. Sed illud investigare oportet, quidnam dies ipse commune habeat cum sternutatione, ut ab ea nomen traxerit?

Scriptores rerum liturgicarum, qui multi sunt in Bohemia atque eruditi, nomen *Kýchavná* a saevissima illa peste in-

guinaria repetunt, quae exeunte saeculo sexto in Urbe Roma tanta vi grassabatur, ut, si quis oscitasset vel *sternutasset*, statim spiritum emitteret ¹⁾. Cui malo repellendo s. Gregorius M. celebrem illam *litaniam septiformem* in Urbe agendam curavit anno 590, quam Joannes Diaconus in *Vita* ejusdem Pontificis describit l. 1, nn. 42—43 ²⁾, quaeque deinde in alias ecclesias etiam propagata quotannis religiose servari coepit, tum ut populus christianus, tantis defunctus periculis, gratam beneficii liberationis memoriam ageret, tum ut numine implorato a simili calamitate in posterum praeservaretur.

Causam appellationis *Kýchavná* igitur cum *sternutatione* compingunt, quod geminus ille litaniarum finis speciatim huic Dominicæ in Bohemia praestitutus crederetur, vel etiam quod antiquitus ipso hoc die fideles de rationibus anniversariae illius supplicationis, quae ad imitationem litaniae septiformis s. Gregorii celebrabatur, accurate docerentur, addita publica admonitione, ut vetustum morem christianum sternutantibus bene precandi religiose servarent ³⁾, adhibita formula: *Pozdrav Pán*

¹⁾ Ita sequiores historici, qui praeterea, nulla licet idonea auctoritate fulti, enucleate narrant, inde etiam venisse, ut, simul ac quis alium sternutantem audisset, subito accurreret eidem bene precando hac vel simili verborum formula: *Deus sit tibi propitius!* Addunt immo, ex eadem causa tunc factum esse, ut, quum aliquis se velle oscitare sentiret, continuo signum crucis ori imprimere festinaret. Sed enimvero haec germana criticis non videntur, nec sine causa parum recentioribus probantur, quum nullo, ut diximus, idoneo antiquitatis testimonio nitantur.

²⁾ Apud Migne, Patr. lat. t. 75, pp. 79—80.

³⁾ Erat etiam apud ethnicos vetus mos, salutandi aut bene apprecandi sternutantibus; censebant enim, sternutationem portendere quid boni, aut saltem pro medio omine habebant, ut testis est Theocrit. in *Thalys. et Epithal. Helenae*; ideoque sternutante aliquo, adstantes illi dicebant bona verba, ut si quid mali portenderet, id fausta precatione amoveretur. Plin. l. 28, c. 2. Et medio aevo adhuc *sternutatio* inter auguria referebatur, ut patet ex *indiculo superstitionum et paganiarum*, a s. Bonifacio edito in concilio Liptinensi an. 743, n. 13 (apud Migne, Patr. l. t. 89, p. 813). Alia de superstitiosa sternutamentorum observantia reperies apud Grimm, *Deutsche Mythologie*, 2. edit., pp. 1070—1071. — Universa illa falsa superstitione in veram pietatem jam mutata, christiani sternutantibus omnipotentis Dei auxilium sancte apprecantur. — De origine moris sternutantibus bene precandi praeter alios tractarunt Morin, *Pourquoi on fait des souhaits en faveur des ceux, qui éternuent* (mémoires

Bůh, h. e., *Dominus Deus te salvet*, et respond.: *Dejž to Pán Bůh*, h. e., *Det hoc Dominus Deus*. — Sed paucis haec attigisse sufficiat. Qui plura videre cupit, adeat Hnojek. Šrůtek, Frenzl aliosque bohemos rerum liturgicarum scriptores, qui idem hoc argumentum uberius pertractarunt¹⁾

Litania septiformis, a s. Gregorio in Urbe ordinata, supplicatio erat indictiva et extra ordinem; quae vero postea ex ejus imitatione factae sunt, statae evaserunt et solemnes, in Kalendaris ad 25. Aprilis consignatae et *litaniarum majorum* nomine ceu propria appellatione insignitae. Has, quia multo magis incognitae sunt, quam vulgo putatur, per hanc occasionem breviter illustrasse javerit egregio illo commentario allato, quem card. Mai in schedis Nicolai Alemanni, doctissimi quondam bibliothecae Vaticanae praefecti, repertum publica luce dignissimum judicavit (Nova PP. bibl. t. 6, part. 2, p. XL). — En ergo quae in libello de *Kalendario pugillari* de litanis nostris scribit ad 25. Aprilis:

In hanc diem convenit *litania*, quae a veteribus *major* est appellata; a Beda in *ephemeride* et a Micrologo cap. 57. *romana* dicitur, et in martyrologio ex statione romana ab eodem indigitatur *litania major ad sanctum Petrum*. Quare Romanorum propriam hanc fuisse litaniam non dubito, quam deinde reliquos in occidente christianus populus frequentarit. *Majorem* dictam fuisse nonnulli existimarunt, quod a Magno Gregorio sit instituta; id vero si ita est, a posteris inditum illud esse vocabulum dicant necesse est, ne modestiam sanctissimi viri laedere videantur, quandoquidem Gregorius ipse *majorem* hanc litaniam non solum in sacramentali, sed etiam registri libro 2. nominavit. Non bene alii *septiformem* sive *septenam* ab hac majore litania distinguunt, quos ille, quem in antiquo missali legimus, versiculus arguit: *septenis major mundo litania claret*. *Major* enim ideo vocatur, quia septena est. Siquidem major, hoc est uberior pleniorque, ille precandi ritus est apud christianos, qui septemgeminus est. A patribus illi statuti sunt gradus orationum: simplex, trinus, quintus, septenus, omnes impares, hic omnium maximus. Quare major ea litania jure vocatur, quae septena est, id est, quae vel septem orandi modulos complectitur, vel septies in principio eam vocem *Kyrie eleison* ingeminat, vel septena ex quocumque caelitus ordine san-

de l'acad. des inscr. 4, 325), Meuschen, *De antiquo et moderno ritu salutandi sternutantes*. Kilon. 1704. *Gesch. der Formel „Gott helf dir“ beim Niesen, herausg. von Wieland*. Lindau. 1787.

¹⁾ Ab his nonnihil discrepans Brandl, *Glossar.*, p. 177, appellationem inde venisse putat, quod homines per eam tempestatem frequentius gravedine catarrhali laborent. Verum id non tam originem ac nomenclaturam memoriae liturgicae explicat, quam rationem, cur haec memoria Dominicae *Oculi* fuerit tributa.

clorum nomina invocat; quemadmodum quinque vel tria tantum quinta vel terna litania sanctorum nomina continebat, ut antiquus ritualis liber vaticanus . . . praescribit. Addidit Gregorius Magnus ad has omnes septenarii rationes suas illas peculiare, scilicet stationum septem, totidemque ordinum personarum, quae in maioribus litanis convenienti distributione procedere jubebantur: cleri, monachorum, monialium, puerorum ac puellarum, laicorum, viduarum, conjugatarum mulierum¹⁾. Quorum ordinum tres primi ecclesiastici, ultimi tres mere saeculares, medius vero inter utrosque consistebat, isque puerorum ac puellarum erat monasterlis et ecclesiis ad peculiarem quandam educationem oblatorum. Nam reliquos extra hunc ordinem pueros puellasque familiarum proeessisse, dubium non est. — Alterae litaniae, quas non graeco sed latino vocabulo, quod idem valet, *rogationes* antiquitas appellavit, aequae romanae atque occidentalibus ecclesiis omnibus communes fuere: quare scriptores neque romanas eas dixerunt, neque ex romanis stationibus discernendas censuerunt, licet hae quoque certis in stationibus Romae peragerentur; *minores* has litanias dixere: quamobrem in sacramentali sancti Gregorii quum *maiores* appellatas vides, vel librariorum lapsum esse credas; vel potius titulum adscriptum fuisse ei officio, quod maioribus minoribusque litanis esset commune²⁾.

Feria V. post Dom. III. Quadragesimae. Mediana. Statio ad ss. Cosmam et Damianum. Collecta de iisdem Sanctis.

Instituta hac statione praescriptaque speciali collecta de ss. Cosma et Damiano Ecclesia se matrem piam ostendit, de filiorum suorum salute, etiam corporali, valde sollicitam³⁾. Quum enim hodie inveniantur observantiae quadragesimalis dimidium consummasse, timere videtur, ne genua illorum infirmata evaserint a jejuniis, et caro immutata sit propter oleum.

¹⁾ Praeceperat s. Gregorius, ut convenientes ad septem designatas in totidem Urbis regionibus basilicas, omnes clerici, monachi, sacrae virgines, infantes, laici, viduae, conjugatae, inde cum singularum regionum presbyteris ad sanctae Dei Genitricis basilicam ex conducto cum precibus et lacrimis procederent. Insuper congregatis clericorum catervis praecepit psallere per triduum. *Hora igitur tertia* (nostra nona) *veniebant omnes chori psallentium ad ecclesiam, clamantes per plateas: Kyrie eleison.* Caetera vide apud Migne, l. c., pp. 47, 80—81, 279—280. et apud Binterim, *Denkwürdigkeiten*, tom. 4, part. 1, pp. 573—577, ubi summam perstringuntur, quae auctores communiter de litanis tradunt.

²⁾ De *minoribus* his litanis agendum erit infra, diebus Ascensionem Domini praecedentibus.

³⁾ Cfr. Tetam. *Diar.* tract. 2, lib. 4, part. 2, art. 4, n. 6.

Ut igitur curentur viresque resumant, et sic alacres reliquum Quadragesimae dimidium prosequantur, implorat auxilium ss. Cosmae et Damiani, quia medici fuerunt et homines corporaliter et spiritualiter sanabant. Ideo etiam legitur Evangelium de infirmis a Domino curatis. Consule D. Prosp. Guéranger, ad ipsum hunc diem pp. 339 seqq., ubi plura pietatis documenta ex antiquioribus libris collegit, ex quibus unam hanc adhortationem liturgicam ex Missali Gothico exhibemus: *Expectantes illam spem passionis et resurrectionis Filii Dei, fratres carissimi; et manifestationem gloriae beati et Salvatoris nostri Jesu Christi; resumite virium fortitudinem, et non quasi futuro terreamini de labore, qui ad paschalis dominicae cupitis anhelando pervenire celebritatem. Sacratae etenim Quadragesimae tempore mediante arripite de futuro labore fiduciam, qui praeteriti jejunii jam transigestis aerumnas. Dabit Jesus lassus fortitudinem, qui pro nobis dignatus est infirmari. Tribuet perfectionem futuri, qui initia donavit praeteriti. Aderit in auxilio, filii, qui suae nos cupit praestolari gloriam passionis.*

Feria VI. Sacrorum quinque vulnerum D. N. J. Ch.

De antiquo festo quinque plagarum seu vulnerum identidem actum scias in Causa institutionis festi ss. Cordis Jesu. relata in op. *De rationibus festorum utriusque ss. Cordis*, t. 1, edit. 5. Prae caeteris adiri velim nunquam laudatum satis „*Memoriale episcoporum Poloniae*“, in quo, inter alia, de mysterio festi habes § 5, n. 41: „Coluntur Missa etiam et Officio proprio quinque vulnera Christi, et propter vulnera coluntur pedes, manus et latus amantissimi Redemptoris, quae sacratissimae dominici corporis partes ea praecise ratione praeceteris partibus cultu speciali digniores habentur, quia dolores speciales pro salute nostra passae sunt, et plagis illis veluti quodam illustriori amoris caractere insignitae sunt. Unde fit, ut inspicere et considerari viva fide non possint sine speciali religionis ac devotionis sensu, quo animae sanctae permotae partes illas, amore nostri sauciatas, affectu tenerrimo et ardentissimo venerantur, amant, amplectuntur, osculantur“ (op. cit. p. 121).

De ipsis „*quinque*“ vulneribus post Benedictum PP. XIV.¹⁾ ultimus accurate ac solide disputavit Joan. Ev. Heller in Artis Oenipont. „*Zeitschrift für hathol. Theologie*“, 1895, pp. 582—585. Loca annotasse satis est, recitare non est necesse.

Κυριακή τετάρτη τῶν νη- Dominica IV. Quadrage-
στειῶν, τοῦ ὁσίου πατρὸς simae. Mediana. De Rosa.
ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ συγγρα- Laetare.
φέως τῆς κλίμακος.

Slav. Nedělja 4. posta, prepodobnago otca našego Ioanna Iestvennika; rumen. Dominec'a 4. a paresemiloru, cuveniosului nostru parente Ioanu de la scara.

En rursum in fastis magnus ille Joannes, a celeberrimo libro τῆς κλίμακος dictus in quo, Baronii sententia, *animae ejus divina quaedam species clarius perspicitur*²⁾. Sequiori aetate autem diem hunc a monachis esse delectum ad iterandam Joannis memoriam, quo scilicet studium suum erga sanctissimum ἀσκήσεως magistrum impensius declararent, rituales libri nos edocent. Et Typicum Sabae quidem hodie animadvertit: „Ἄλλοι δὲ μεταγενέστεροι ὤρισαν ψάλλεσθαι τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ συγγραφέως τῆς κλίμακος. Triodion vero supplendo addit in fine synaxarii: Ἡ τοῦτον μνήμη τελεῖται τῇ τριακοστῇ τοῦ Μαρτίου· ἐορτάζεται δὲ καὶ σήμερον, ἵσως διότι ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἔρχεται συνήθως ἀναγινώσκεισθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις ἡ κλίμαξ τῶν λόγων αὐτοῦ. Recentiores igitur primum constituerunt, ut quartus hic jejuniorum dies dominicus Sancto nostro esset sacer, ea, ut videtur, ducti ratione, quod ipsius κλίμαξ tempore Quadragesimae in monasteriis legi consuevisset.

¹⁾ De festis D. N. J. Ch., part. 1, n. 279; edit. Bruxellen. an. 1866. t. 1, pp. 338—340.

²⁾ In notis ad Martyrol. Rom. ad diem 30. Martii.

Joannem variis appellationibus designatum legimus, ut ecce: τοῦ Σινάϊτου, τοῦ ἡγουμένου, τοῦ ἁγίου θρόνου Σινᾶ, τοῦ ἐπίκλην Σχολαστικοῦ, τοῦ ἡγουμένου τῶν ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει μοναχῶν, τοῦ τῆς κλίμακος, communiter tamen a libro, quem a scala inscripsit, Κλίμακος vocatur ¹⁾; ut adeo titulus operis jam cesserit in cognomentum auctoris ²⁾, sicut s. Gregorium M. sibi a dialogorum libro nomen τοῦ Διαλόγου peperisse, vidimus tomo 1, p. 121 ³⁾.

In Graeco-Melchitarum libris Joannes vocatur arabice *Kâtib sullam elfadhâil*, h. e., συγγραφεὺς τῆς κλίμακος τῶν ἀναβάσεων, sive *scriptoris scalae ascensionum* seu *perfectio-num*; in Kalendaris syriacis inser. Vaticanis graeco vocabulo retento *Klimakos* appellatur ad d. 30. Martii. Sed de Joannē nostro relege, quae superius annotavimus ad 30. Mart.; tomo 1, p. 129; eundemque etiam videas relatum in catal. τῶν ἐν ἀσκήσει λαμπρῶν πατέρων (heic p. 44).

Dominica IV. Quadragesimae. Laetare. Mediana. De Rosa. Družebná.

In ecclesia latina quartae huic Dominicae ab Introitu Missae tributum est nomen *Laetare*, ab Evangelio *Quinquapanum* vel simpliciter *Panis*, ab ordine Dominicarum Quadragesimae *Mediana* seu *mediae Quadragesimae* (slav. *Ned. srednopostna*; german. *Mittfastensonntag*; gallic. *Dimanche mi carême*), a consecratione rosae aureae *Dom. de Rosa*, a variis consuetudinibus popularibus apud Bohemos *Družebná neděle*, apud nonnullos occidentales *Dominica Fontana*.

¹⁾ Nomen κλίμαξ, *scala*, a verbo κλίνω, *inclino, reclino*, deducunt, quod scilicet ejus ascensus acclivis sit, descensus autem declivis.

²⁾ Admirationem tibi forte movebit, quod Dr. H. Alt cognomen συγγραφεὺς τῆς κλίμακος germanice verterit *Dichter der Stufengesänge* (*Kirchenjahr*, p. 214), ac si 30 πνευματικαὶ ἀναβάσεις, quibus κλίμαξ constat, ψαλμοὶ ἀναβαθμοὶ essent. Verum mirari desines, si eundem auctorem legendo ad 16. Julii animadverteris, nomen ἱερομάρτυρος esse translatum *Hymnendichter und Martyrer* (p. 192).

³⁾ Vide quae de toto hoc argumento multis disputat Raderus, apud Migne, Patr. gr. t. 88, pp. 589—596.

Dies ad quietem et remissionem datus.

Quemadmodum ecclesia graeca Dominica praecedenti fidelibus festivam agonum quadragesimalium remissionem cum spirituali delectatione τῆς σπαιροπορσυχῆσεως pie concessit, ita et ecclesia occidentalis hodie christianis, media in observantia quadragesimali constitutis, sanctam quamdam oblectationem et requiem offert, ut nimirum relaxatis paulum animis refectisque corporibus, alacriores ac vegetiores se ad residua jejuniorum exercitia accingant.

Laetitia annuntiat Missae Introitus, pulsantur organa, ministri utuntur Dalmaticis, quas ex jure canonico ¹⁾ atque ex probatis auctoribus ²⁾ novimus esse solemnitatis indicium; Romanus Pontifex, rosae aureae pompa fidelibus exhibita, omnes invitat, ut se sancto hoc spectaculo recreent, aliique ritus populares, communis laetitiae testes, hodie impune permittuntur.

De *rosa aurea* hoc die a Summo Pontifice benedici ac deinde alicui personae Principi in monumentum benevolentiae donari solita deque multiplici ejus significatione ex antiquis conferri praeter Durandum *Rational.* l. 6. c. 53, possunt Engenius PP. III., *epist. ad Alphonsum, Hispaniae regem, d. d. 28. April. 1148* ³⁾; Alexander PP. III., *epist. ad Ludovic. VII., Franciae regem, d. d. 2. Mart. 1163* ⁴⁾, et praecipue Innocent. PP. III., qui proprio sermone in Dom. *Laetare* sive *dē Rosa* ⁵⁾ varias hujus caeremoniae rationes fuse persequitur, ex quo pauca haec excerpimus:

Ne fidelis populus propter asperitatem quadragesimalis abstinentiae sub continuo labore deficeret, in hac mediana

¹⁾ C. *De jejuniis*. 3. Dist. 76.

²⁾ Hugo a s. Victore *de offic. eccles.*, l. 3, c. 4. (apud Migne, Patr. lat. t. 177, p. 441); Amalar. *de eccles. offic.*, l. 3, c. 40 (ibid. t. 105, p. 1159); Microlog. *de eccles. observat.* c. 46 (ibid. t. 151, p. 1012).

³⁾ Migne, Patr. l. t. 180, p. 180.

⁴⁾ Ibid. t. 200, p. 198, coll. p. 51.

⁵⁾ Ibid. t. 217, p. 398. Homiliae praefixum est lemma: *Romanus Pontifex cur in Dominica Laetare florem aureum fidelibus populis repraesentet; et cur in basilica sanctae Crucis videndus ostendatur, et de quadruplici Jerusalem. quae sit.*

Dominica quoddam recreationis solatium interponitur, ut anxietas temperata levius sufferatur. Hodiernum enim officium totum plenum est laetitia, totum gaudio cumulatam. . . . Haec pariter designantur in proprietatibus hujus floris, quem vobis visibiliter praesentamus. Caritas in colore, jucunditas in odore, satietas in sapore; rosa quippe prae caeteris floribus colore delectat, odore recreat, sapore confortat; delectat in visu, recreat in olfactu, confortat in gustu.

Quia vero spiritus vivificat, caro non prodest quidquam, de carnalibus ad spiritualia transeamus. Flos iste florem illum significat, qui de se dicit in canticis: Ego flos campi et lilium convallium. . . . Triplex est autem in hoc flore materia, videlicet aurum, muscus, balsamum. Sed mediante balsamo muscus conjungitur auro, quia triplex est in Christo substantia: deitas, corpus et anima, sed mediante anima corpus conjungitur deitati, quia tantae subtilitatis est divina natura, ut corpori de limo terrae formato non congrueret uniri, nisi rationali spiritu mediante.

De rosa aurea tractatum eruditum edidit Raynaudus, tom. 10. Quos posterior aetas tulit de eodem argumento scriptores, indicatos reperies apud Moroni, *Dizionario*. tomo 69, qui ipse tamen omnes tam veteres quam recentiores copia et eruditione superat, paginis non minus 38 rosae aureae illustrandae impensis (111—149).

Neděle družebná. Smrtelná. Fšmerdniza. Sommertag. Fontana.

Ad ritus non sacros, in se tamen indifferentes, ideoque tales, quos sibi permitti vulgus impune postulet, pertinent variae caeremoniae populares, quibus olim servatis in Bohemia juvenes, matrimonium post peraeta festa paschalia contracturi, hodie certam quamdam foeminam sibi uxorem deposebant, adhibitis honesto nuptiarum conciliatore (*družba*) aliisque multis aequalibus et fidelibus amicis (*družbové*); unde et Dominicae nomen *Neděle družebná* factum esse, scriptores bohemi docent. Quae ab his aliena tradit Brandl, indicabimus infra ad Dom. in Albis.

Apud multos Germanos ac Slavos septentrionales usus popularis obtinuit, ut ipsa hac Dominica molestam hyemem.

tetram illam mortis imaginem, ab amoena aestate jam appetente in pugna devictam, ex oppidis et pagis expellant expulsamque in aquam projiciant: simulacro stramineo nimirum magna cum pompa elato et vehementioribus turbarum clamoribus misere lacerato, discerpto atque in paludem vel lacum demerso ¹⁾).

A debellata hyeme, *mortis*, ut diximus, imagine, diei nomen dedisse videntur Bohemi *Ned. smrtelná* ²⁾, Sorbi in Lusatia et in vicinis provinciis *Fsmerdniza*, quod utrumque *Dominica mortis* sonat ³⁾; apud Germanos vero *aestas*, victrix ex pugna discedens, nomen tribuit *Sommertag*, h. e., *dies aestatis*.

Sublimiori sensu deinde celebrari coepit tanquam festum populare devictae gentilitatis, per gelidam hyemem repraesentatae, cujus rei documentum habemus apud Dlugossium. *Historiae Poloniae*, l. 2, ad an 965 ⁴⁾. Relata enim historia de Miecislao, primo duce christiano Poloniae, quod Dominica *Laetare* omnia idola jussisset confringi et in aquas demergi ⁵⁾, haec in rem nostram subdit p. 94: *Quae quidem deorum et dearum idolorumque confractio et immersio tunc facta, apud nonnullas Polonorum villas, (illis) simulacra Dziejannae et Marzannae in longo ligno extollentibus et in paludes in Dominica Quadragesimae Laetare projicientibus et demergentibus, repraesentatur, renovatur in hunc diem etc.*

Sic igitur sensilis illa a veteribus derivata imago victoriae, quam de hyeme aestas reportasse fingebatur, a christianis postmodum ipso hoc die usurpata fuisse videtur tanquam figura quaedam ad solemnem verae religionis triumphum populariter adumbrandum.

¹⁾ Ludicrum spectaculum multis describit Grimm, *Deutsche Mythologie* (Sommer und Winter, Todaustragen, Sommerfest), edit. 2, pp. 720—734.

²⁾ Solemnitate populari tamen in Dominicam proxime sequentem translata.

³⁾ *Smrt* = *mors*.

⁴⁾ Lipsiae (Gleditsch et Weidmann), an. 1711.

⁵⁾ S. Wladimirus, quem Russorum principem et apostolum fuisse diximus tomo 1. p. 212, simili ratione idola gentis suae in Borysthenen sive Niparim (Dnieper) projici ac demergi jussisse legitur apud scriptores russos.

Tandem ex caereinoniis ad fontes, glacie jam liquefacta, a vulgō observatis, fluxisse videtur appellatio *Fonta*, quam Dominicæ *Laetare* in agro Perticensi (Pertois, in Campania) factam videmus apud Du Cange, *Gloss. lat.* sub hac voce.

Ἑβδομάς ἐ. τῶν νηστειῶν. *Hebdomada IV. Quadragesimæ. Mediana.*

Monuimus jam, Latinorum hebdomadas graecis non respondere; adeoque praesentem, quae Latinis est *quarta*, apud Graecos *quintam* dici, a Dominica nimirum, quae eam consequitur. Apud Latinos contra a praecedente Dominica in sacris canonibus vocatur *mediana septimana Paschæ* ¹⁾ vel simpliciter *mediana hebdomada* ²⁾.

Feria IV. hebdomadae IV. Quadragesimæ. Feria scrutinii.

Scrutinium, gr. ἐξεύρησις, *investigatio*, a verbo *scrutor*, triplex in jure sacro distinguitur: *catechumenorum* (cc. *Ante viginti*. 55. et seqq. Dist. 4. de cons.), *ordinandorum* (tit. 12. lib. 1. Decretal. *de scrutinio in ordine faciendo*) et *suffragiorum* in electionibus canonicis (tit. 6. lib. 1. *de electione et electi potestate*). In appellatione hujus feriae sumitur pro *scrutinio catechumenorum*, seu pro illa *examinatione baptizandorum*, ut vocatur c. *Baptizandi*. 60. Dist. cit., quam sacerdotes tempore Quadragesimæ instituere debebant, ut explorarent, quinam ex catechumenis idonei jam essent ad sacramentum baptismi proximo Sabbato sancto suscipiendum, quinam vero ob defectum debitae praeparationis ad aliud tempus differendi.

Celebrabantur autem in decursu Quadragesimæ septem catechumenorum scrutinia: primum ac secundum feria IV. et sabbato tertiae hebdomadis; alia quatuor iisdem diebus duarum sequentium hebdomadam; septimum tandem erat feria IV. sextae hebdomadis. Hodiernum erat solemnius et principalius, ideoque et dies in Ordine Romano κατ' ἀντονομασίαν vocatur *feria scrutinii*, et tota Missa ad officium seru-

¹⁾ C. *Principali*. 15. Dist. 63.

²⁾ CC. *Ordinationes*. 7. Dist. 75, et *In parochia*. 31. C. XVI. q. 1.

linii catechumenorum spectat. Hinc duas lectiones habet, ut in feria quarta quatuor temporum, et ad catechumenos omnia directa intelliguntur, ut Introitus: *Effundam super vos aquam mundam*; Epistola: *Lavamini, mundi estote*; Graduale: *Venite filii*; Evangelium, in quo habetur miraculum caeci nati in natatoria Siloë visum recipientis, quod symbolum est catechumeni, qui spiritualem visionem in sacro baptismatis fonte recipere debet, ut in homilia hujus diei s. Augustinus indicat.

Ex Ordinis Romani praescripto invitabantur christiani, ut ad diem scrutiniorum frequentes convenirent, hisce verbis: *Scrutinii ad diem, dilectissimi fratres, quo electi nostri (h. e., competentes) dicinitus instruuntur, imminere cognoscite, ideoque sollicita devotione succedente sequenti quarta feria circa horam tertiam (nostro more nonam) convenire dignemini, ut coeleste mysterium, quo diabolus cum sua pompa destruetur, et janua coelestis regni aperietur, inculpabili ministerio peragere valeamus.*

Potiores ritus in scrutinio catechumenorum observari solitos ex antiquis auctoribus describit Guéranger, *Le Carême*, pp. 408 seqq., ipsos illos auctores autem magno numero indicat Du Cange, *Glossar. lat. sub vv. catechumeni* (t. 2, p. 238) et *scrutinium* (t. 6, p. 135), ex quibus plenioram notitiam de officio scrutinii catechumenorum haurire poteris.

Πέμπτη τοῦ μεγάλου κανόνος.

Τῇ πέμπτῃ τῆς ε': ἑβδομά-	<i>Feria V. hebdomadis quin-</i>
δος τῶν νηστειῶν, κατὰ τὴν	<i>tae jejuniorum, juxta antiquam</i>
ἀρχαίαν παράδοσιν, ψάλλομεν	<i>traditionem, celebramus offi-</i>
τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μεγάλου	<i>cium magni poenitentialis ca-</i>
καὶ κατανυκτικοῦ κανόνος. Ita	<i>nonis.</i>

Triodium ad h. d.

Κανὼν ὁ μέγας. Ποίημα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου Κρήτης.

Slav. *Kanon velikij*. Tvorenije svjatego Andreja Kritskago; rumen. *Canonulu celu mare*. *Opulu santulu Andreiu Creteanulu*.

Horologium arabicum Melchitarum officium inscribit: *Khidmet elqânân elkebîr*, h. e., ἀκολουθία τοῦ μεγάλου κανόνος.

Laboriosum et valde prolixum *magni poenitentialis canonis officium* cum aliis operibus s. Andreae Cretensis graece

et latine vulgavit Combefisius¹⁾, pauca haec de ejus indole recte praefatus: Vix habuerint Graeci augustius avitae pietatis monumentum; vixque se potuerit vir sanctissimus Andreas vivis magis coloribus eximiamque cum pari eruditione sanctitatem, vera cordis humilitate et compunctione solidam, depingere. Sane immensi oneris quintae illius feriae quintae jejuniorum hebdomadae, qua magnum hunc canonem solemniori officio recitant, pensum videri potest. Quid enim et quam immane ad laborem, ut post brevem gustatum somnum et recitata pro more quae statim habet rubrica, immensus pene strophis canon, *moroso (ἀργῶς) et contrito corde et voce (μετὰ συντριμμένης καρδίας καὶ φωνῆς)* ternis prostrationibus ad singula troparia millenis circiter universim, decantetur. Sunt certe *μετάνοιαι* istae, ubi crebriores fiunt, plurimum fatigando corpori et labor immensus, quo se Graeci paterna sanctorum traditione multum exercent.

Magnus canon etiam prima jejuniorum hebdomada cum iisdem prostrationibus ac veniis recitandus exhibetur in Triodio, sed membratim atque in quatuor priores ejus dies distributus, quemadmodum dictum est p. 89. Terminantur autem singula *τμήματα* diurna eadem illa, quae hodie praescribitur, oratione ad sanctissimum auctorem:

Ἀνδρέα σεβάσμιε * καὶ πά-
τερ τρισμακάριστε * ποιμὴν
τῆς Κρήτης * μὴ παίσῃ δεό-
μενος * ἐπὶ τῶν σὲ ὑμνούν-
των, * ἵνα ἡσυχάζωμεν πάσης *
ὀργῆς καὶ θλίψεως καὶ φθο-
ρᾶς, * καὶ πταισμάτων λυθρο-
θῶμεν *, οἱ τιμῶντές σου τὴν
μνήμην αἰεὶ²⁾).

Andrea venerabilis ac bea-
tissime pater, Cretae pastor,
ne cessaveris orare pro iis,
qui te laudant, ut ab omni ira
et afflictione exitioque eruamur
et a lapsibus liberemur, qui
memoriam tuam semper ho-
noramus.

Atque eadem hac forma in quatuor partes divisum magnum canonem, ex Officio τοῦ ἀποδείπνου dictarum quatuor feriarum primae jejuniorum hebdomadae erutum, germanice

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 97, pp. 1329 seqq.

²⁾ Ita nova editio romana an. 1879. Editio veneta orationem sic claudit. . . . πταισμάτων καὶ κινδύνων. οἱ τιμῶντές σου τὴν μνήμην πιστῶς.

ae slavice nuper edidit Maltzew, *Kanonik* sive *Andachtsbuch*, pp. 176—277 ¹⁾).

Quoniam quaestiones omnes de magni canonis aetate, auctore, nomine, argumento, dispositione atque usu authenticam solutionem habent in synaxario Triodii ad h. d., ejus exemplum hic dandum censemus, subjecta tamen aliqua correctione, qua Nicephorum Callistum Xantopulum passim egere plus semel monuimus.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κατὰ τὴν δοξαίαν παράδοσιν, ψάλλομεν καὶ τὴν τοῦ μεγάλου κανόνος ὁκλονθίαν. Τοῦτον τὸν ὕμνον κανόνων μέγιστον, πάντων ἀρίστως καὶ τεχνήντως ἡρμόσατο καὶ συνέγραψεν ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀνδρέας ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὁ καὶ Ἱεροσολυμίτης ὀνομαζόμενος, ὃς ὥρμητο μὲν ἐκ Λαμασκοῦ, ἐπὶ τεσσαρεσκαδεκάτῳ δὲ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἡλικίας παιδευτηρίῳ γραμματικῆς ἐκδοθεὶς, καὶ τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν ἐξασκήσας, εἰς Ἱεροσόλεια γεγωνὺς, τὸν μοναστήρ ἐπέρχεται βίον· δοῖως δὲ καὶ θεοφιλῶς διαζῶν ἐν ἡσυχῇ καὶ ἀταράχῃ τῇ βιωτῇ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα συγγράμματα βιωφελῇ καταλείπει τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, λόγους τε καὶ κανόνας· μᾶλλον ἀδρότερος ἐν τοῖς πανηγυρικοῖς γινόμενός τε καὶ δεικνύμενος. Σὺν πολλοῖς

Eodem die, ex antiqua traditione canimus officium magni canonis. Hunc vere ex omnibus canonibus maximum, optime et ingeniose composuit et conscripsit sanctus Pater noster Andreas, archiepiscopus Cretae, cognomento Hierosolymitanus. Hic Damasco oriundus, decimo quarto aetatis suae anno grammaticae studium aggressus, et omnibus artibus liberalibus probe excultus Hierosolymam pervenit, vitamque monasticam iniit; qui sancte et pie vitam peragens, in quieto illo et a turbis remoto vivendi instituto, multa quidem quum alia Ecclesiae Dei fructuosa ingenii sui monumenta reliquit, tum varias orationes et canones: crebrior tamen et copiosior in panegyricis orationibus existit. Ex multis autem aliis, hunc quoque magnum canonem, infinita contritione animi-

¹⁾ De Germanis, rerum ecclesiae graecae studiosis, clarissimos viros AL Maltzew ejusque in laboribus literariis socium Bas. Gōken volumine isto communibus curis edito, bene promeruisse, uberius a nobis demonstratum videas in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1896, pp. 353—359.

δὲ ἄλλοις, καὶ τὸν παρόντα μέγαν κανόνα συνέταξε, κατάνειν¹⁾ ἔπειρον ἔχοντα. Πᾶσαν γὰρ παλαιᾶς καὶ νέας ιστορίαν διαθήκης ἐρανισάμενος καὶ ἀθροίσας, τὸ παρὸν ἡρώσατο μέλος, ἀπὸ Ἀδὰμ δελαδὴ μέχρι καὶ αὐτῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως, καὶ τοῦ τῶν ἀποστόλων κηρύγματος· προτρέπεται γοῦν διὰ τούτου πᾶσαν ψυχὴν, ὅσα μὲν ἀγαθὰ τῆς ιστορίας ζηλοῦν καὶ μιμεῖσθαι πρὸς δύναμιν, ὅσα δὲ τῶν φανύλων, ἀποφεύγειν, καὶ αἰεὶ πρὸς Θεὸν ἀνατρέχειν, διὰ μετανοίας, διὰ δακρύων, καὶ ἐξομολογήσεως καὶ τῆς ἄλλης δηλονότι εὐαριστήσεως. Πλὴν εἰς τοσοῦτόν ἐστιν εἶρος καὶ ἡμελείς, ὥς καὶ αὐτὴν τὴν σκληροτέραν ψυχὴν ἱκανῶς μαλάξαι, καὶ πρὸς ἀνάληψιν ἀγαθοῦ διεγείρει· εἰ μόνον μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ προσοχῆς ἀνηκούσης ψάλλοιτο. Ἐποίησε δὲ τοῦτον, ὅτε καὶ ὁ πατριάρχης Ἱεροσολίμων ὁ μέγας Σωφρόνιος τὸν τῆς Αἰγυπτίας Μαρίας βίον συνέγραψατο· κατάνειν γὰρ καὶ

que compunctione refertum, elaboravit. Collecta enim in unum universa Veteris et Novi Testamenti historia, canticum hoc composuit, ab Adamo videlicet usque ad Christi Assumptionem et praedicationem apostolorum; quo quidem omnem animam cohortatur, ut ea, quae in historia videt esse bona et laudabilia, pro viribus sectetur; quae vero mala, fugiat et aversetur semperque ad Deum recurrat per poenitentiam, per lacrymas, per confessionem et per alia huiusmodi Deum placandi eique placandi media. Quin adeo canon hic canorus est et in animas tam facile influit, ut et mentem, etsi praeduram abunde emolliat, et ad recipiendum id quod bonum et honestum est, excitet; dummodo corde contrito, et debita cum attentione psallatur. Fecit autem hunc canonem eo tempore, quo magnus Sophronius patriarcha Hierosolymitanus, vitam Mariae Aegyptiacae literis mandavit²⁾; quae et ipsa

¹⁾ Ἀπὸ τῆς κατανύξεως canon dictus est κατανυνκτικός, poenitentialis, proprie compunctorius, a νύσσω, sive νύπτω, pungo, et κατανύσσω, pungendo penetro, compungo; translate, animum dolore afficio.

²⁾ Quoniam s. Sophronius decessit an. 638 (vide tom. 1, p. 120), s. Andreas autem circa 720 (ibid. p. 203), non impetrat a nobis Callistus, ut, Sophronio vitam s. Mariae describente, credamus Andream composuisse magnum canonem; hic enim anno 638, quum defunctus est Sophronius, adhuc infans fuisse videtur. Lege quae post Papebroch. Act. SS. April.

οὗτος ὁ βίος προβέβληται ἅπειρον· καὶ πολλὴν τοῖς ἑπτακόσι καὶ ἑκατακοντίοντι παραμυθίαν δίδωσιν, εἰ μόνον τῶν φαύλων ἀποστῆναι βοῦλονται. Ἐτάχθησαν δὲ καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν ψάλλεσθαι καὶ ἀναγιγνώσκεισθαι δι' αἰτίαν τοιαύτην. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὸ τέλος ἐγγίξει ἡ ἁγία τεσσαρακοστή, ἵνα μὴ οἱ ἄνθρωποι ῥάθυμοι γεγονότες, πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας ἀμελέστερον διατεθῶσι, καὶ τοῦ σωφρονεῖν καθάπαξ ἐν πᾶσι ὑπόσχοιντο· ὁ μὲν μέγιστος Ἀνδρέας, οἷά τις ἀλείπτῃς¹⁾, διὰ τῶν ἱστοριῶν τοῦ μεγάλου κανόνος, τῶν μεγάλων ἀνδρῶν λέγων τὴν ἀρετὴν, καὶ τῶν φαύλων αὖθις τὴν ἐκτροπὴν, ὥς ἂν τις φαίη, γενναιοτέρους τοὺς κάμνοντας παρασκευάζει, καὶ ἀνδρικῶς τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι. Ὁ δὲ ἱερός

compunctionis plenissima est, lapsisque et peccatoribus multum consolationis affert, si modo a pravis operibus desistere velint. Lege autem receptum est, ut hac die legatur hac de causa: cum enim sancta Quadragesima ad finem tendat, ne homines segniores effecti spiritualia certamina negligentius ineant, vitamque sobriam et temperantem valere jubeant, maximus adest Andreas, qui velut Aliptes per historias magni canonis, enumerando insignium virorum virtutem, et improborum casum et eversionem, eos, qui laboribus insistent, alacriores, et ut ita dicam, generosiores facit: ut viriliter ea quae supersunt, capessant. Sanctus vero Sophronius, mirabili sua illa oratione et tractatu sobrios et ipse facit, et ad Deum excitat, ne corruant,

tom. 1, p. 70, de aetate s. Andreae e legibus sanioris critices scribit Pinius, socius Bollandianus et ipse, Julii tom. 2, pp. 43—44.

¹⁾ Ἀλείπτῃς, qui ungit, ab ἀλείφω, *ungo, linio*. Hoc nomine speciatim appellabatur is, qui in arena luctaturos ungebat; et ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἀθλητῶν, ut Suidas ait, qui alios excitat, instigat, hortatur. Vocabulo usus est eleganter Nazianzenus *Orat. in laud. s. Basilii M.*, n. 5, quando sanctos confessores celebravit, qui sub Maximino variis pro fide tormentis superatis *vivi adhuc relictī ac victoriae suae superstites* (τοσοῦτον ἀπολειφθέντες ὅσον ἐπιβιώναι τῇ νίκῃ) erant, ut nimirum ὑπολειφθῆναι τοῖς ἄλλοις ἀλείπται *aliis virtutis aliptae, vivi martyres, spirantes columnae, tacitaeque praeconia relinquerentur* (apud Migne, *Patr. gr. t.* 36, pp. 499—500).

Tali epitheto igitur Andreas noster hoc loco celebratur propter compositionem insignis illius canonis, quo peccatores ad poenitentiam confortat et ad superandos spirituales conflictus exhortatur.

Σωφρόνιος, διὰ τοῦ ὑπερφιοῦς αὐτοῦ λόγον, σώφρονος καὶ αὐθις εἶναι ποιεῖ, καὶ πρὸς Θεὸν διεγείρει, καὶ μὴ καταπίπτειν, μηδὲ ἀπογινώσκειν, εἰ καὶ τέως τισὶν ἐάλωσαν παραπτώμασιν· ὅση γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία καὶ συμπάθεια, τοῖς ὀλοψύχως ἐκ τῶν πρώην πταισμάτων ἐπιστρέφειν αἰρουμένοις, ἢ κατὰ τὴν Αἰγυπτίαν διήγησις παριστᾷ. Λέγεται δὲ μέγας κανὼν, ἵσως ἂν τις εἴπῃ, καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἐννοίας καὶ τὰ ἐνθυμήματα· γόνιμος γὰρ ἐστὶν ὁ τοῦτον ποιητής, ἀρίστως αὐτὰ συντιθέμενος· καὶ ὅτι τῶν λοιπῶν κανόνων ἀνὰ τριάκοντα, καὶ μικρόν τι πρὸς τροπαρίων ἐχόντων, οὗτος εἰς διακόσια καὶ πεντήκοντα πρόεισιν, ἐνὸς ἐκάστου ἑξήκτον ἀποστάζοντος ἡδονήν. Ἀρμυδίως οὖν ἔρα καὶ προστηκόντως ὁ μέγας οὗτος κανὼν, καὶ μεγάλῃν κεκτημένος κατάνξιν, κἂν τῇ μεγάλῃ τῶν τεσσαρακοστῶν κατατέτακται. Τοῦτον τὸν ἕριστον κανόνα καὶ μέγιστον, καὶ τὸν τῆς δσίας Μαρίας λόγον, ὁ αὐτὸς πατὴρ ἡμῶν Ἀνδρέας πρῶτος εἰς τὴν τοῦ Κωνσταντίνου κεκόμικεν, ὅτι πρὸς τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοδώρου, τῇ ἕκτῃ συνόδῳ σταλεις εἰς βοήθειαν, παρεγένετο. Τότε γὰρ ἀρίστως κατὰ τῶν Μονοθελητῶν ἀγωνισάμενος ἔτι διατελῶν ἐν μο-

neve desperent, licet aliquibus peccatis irretiti fuerint. Quanta enim sit Dei humanitas et elementia in illos, qui ex toto corde praeteritae vitae noxas relinquere cogitant, narratio de Maria Aegyptiaca abunde docet. Appellatur autem magnus canon, ut forte quispiam dixerit, propter sententiarum pondus et gravitatem, quarum feracissimus est hujus canonis auctor, in his componendis praeclare exercitatus: quodque, quum caeteri canones triginta aut paulo amplius troparia contineant, iste ad ducenta et quinquaginta progrediatur, quolibet ex illis ineffabilem stillantem dulcedinem et voluptatem. Jure igitur optimo et convenienter sancitum est, ut magnus iste canon, et compunctionis plenissimus in magna saltem Quadragesima psallatur. Hunc praeclarissimum et maximum canonem, nec non tractatum vitae sanctae Mariae Aegyptiacaе, ipsemet Pater noster Andreas primus Constantinopolim tulit, quando ab Hierosolymorum patriarcha Theodoro ad sextam synodum subsidio missus est. Tunc enim monasticam vitam adhuc profitens, quum adversus Monothelitas fortiter decertasset, ecclesiae Constantinopolitanae clero adscriptus est: deinceps

νάζουσι, τῷ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας κλήρῳ καταλέγεται εἷτα διάκονος καὶ ὁργανοτρόφος ἐν ταύτῃ καθίσταται· καὶ μετὰ μικρὸν ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης γενόμενος, ἐς ὕστερον ἄγχιστά που πρὸς τῇ λεγομένῃ Ἱερισῶ καταστήσας ἐν Μιτυλήνῃ, πρὸς Κύριον ἐκδημεῖ, ἀρκοίντως τοῦ ἰδίου θρόνου ἐν μεθέξει γενόμενος. Ταῖς αὐτοῦ πρεσβείαις ὁ Θεὸς ἐλέησον ἡμᾶς.

in ea diaconus. et pupillorum curator et altor constituitur: nec longo post tempore, archiepiscopus Cretae ordinatus est. Postea proxime ad locum, qui Hierisus dicitur, quum Mitylenum pervenisset, migravit ad Dominum, quum satis multo tempore suam sedem tenuisset. Ejus intercessionibus miserere nostri, Deus.

Porro magnus iste canon consueto Graecis more sic dividitur in odas novem, ut inter ejusque odae conclusiva *τροπάρια*, *τριαδικά* scilicet et *θεοτόκια*, ipsumque canonis contextum interponantur troparia duo de s. Maria Aegyptiaca et tertium de ipso s. Andrea: ut adeo universim, donec illi quoque per partes decursi sint canones, numerentur troparia 320 cum millenis circiter corporis prostrationibus.

Singulae singulorum tropariorum de s. Maria initiales literae, ordine continuo collectae, in ipso Triodio conficere dicuntur *ἀκροστιχίδα*: *Σὺ ἡ δσία Μαρία βοήθει*. Censentur autem troparia a s. Sophronio exarata, quando sacros divinorum officiorum libros, a s. Saba olim ordinatos, sed per Saracenorum direptiones fere deperditos, in Palaestina restauravit et ampliavit. Troparia de s. Andrea tandem grata posteritas usurpare coepit, vicem honoris reddere volens auctori, jam inter divos relato, pro compositione tam utilis operis. Cfr. Papebroch. l. c. n. 12—13.

Ad hujus celebritatis pompam olim CPoli pertinuisse, ut ejus vigiliae solemniter peragerentur in aula imperatoris, supra jam animadvertimus tom. 1, p. 56.

Sed finis sit! Quod reliquum est spatium ¹⁾, concedatur brevi orationi *ψυχὴ μου*, superius promissae p. 89: quam

¹⁾ Festo Pretiosissimi Sanguinis, quod feriae VI. tributum est, hic locum non damus, quum idem mysterium altera vice simul celebraturi Dominica I. Julii, ubi et de rationibus ejus sermo erit.

quia Maltzew *slavice* et *germanice* jam reddidit (*Kanonik*, pp. 194—195), nos in ipso exemplari graeco cum duplici interpretatione, *latina* et *rumena*, iis lectoribus invidere nolumus, qui in liturgicis versiones cum originali comparare cupiunt.

Κοντάκιον ἰδιόμελον.

Ψυχὴ μου, ψυχῆ μου, ἀνόστα,
τί καθεύδεις; Τὸ τέλος ἐγγίζει
καὶ μέλλεις θορυβεῖσθαι ἀνά-
νηψόν οὖν, ἵνα φείσῃταί σου
Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ πανταχοῦ
παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν.

Anima mea, anima mea,
exsurge; quid dormis? Finis
imminet, atque tibi est futura
turbatio. Ad meliorem ergo
frugem revertaris, ut tibi Chri-
stus Deus ignoverit, qui ubi-
que praesens omnia replet.

Rumen. Suflete alu mieu, suflete alu mieu, scola, preintru ce dormi? Capetulu se apropia, si vei se te turburi: descepta-te dara, cá se se indure spre tene Christosu Domnedieu, celu ce pretotendenea este, si tote le imple.

Σάββατον τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου.

Τῇ σαββάτῃ τῆς ε'. ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν. Ὑάλλομεν τὸν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἀκάθιστον ὕμνον.

Slav. *V subbotu 5. nedeli posta. Pojem molebnoje poslëdovaniye Akathista*, sive *pojem nesëdalnuju pësn presvjat. Bogorodicy*; rumen. *Sambata 5. septimana a paresemiloru. Cantămu acatistulu prea s. Nascătorie de Domnedieu.*

Aeathistus hymnus ob urbem CPolitanam ter servatam Beatissimæ Virgini servatrici canitur, habetque apud orientales grati animi plurimam significationem. Ejus celebritatis totam noctem in sacris vigiliis orantes olim agebant, singillatim recolendo ingentia beneficia urbis regiae ab incursione barbarorum coelitus defensæ sub Heraclio, sub Leone Isauro, sub Constantino Pogonato. Festum τῆς ἀκαθίστου ad quatuor solemnitates in palatio imperatoris vigilari solitas pertinuisse, diximus tomo 1, p. 56.

Ἀκάθιστος nominatur *quasi carens sessione*, ab α, quod dicunt *στερητικόν*, h. e., *privativum*, et ἵζω seu καθίζω, *sedere facio*, neutraliter idem, quod καθίζομαι, *sedeo*, quod

scilicet populus cum clero totam noctem *stando* (ὁρθοστά-
δον) Sanctissimae Deigenitrici laudes et gratiarum actiones
concinuerit.

Graeco-Melchitae idoneam vocem arabicam ejusdem pote-
statis non reperientes ὕμνον ἀκάθιστον per verborum ambi-
tum dixerunt *Medich alladzî lâ jadschib eldschulûs fihî* ¹⁾,
h. e., *hymnum ubi non licet sessio in eo seu in quo non
licet sedere.*

Celeberrimus hic hymnus tum primum fuit compositus
et in laudem ss. Deiparne cani coeptus, quum, Heraclio im-
perante, a Sarbari et Chagani obsidione CPolis est liberata
anno 626. Quando autem inter officia ecclesiastica carmen
recipere aut quo tempore hoc hebdomadis quintae sabbato
illud solemniter recitare instituerint Graeci, plane non liquere
post alios, qui de eo tractarunt, Quercius scribit in *Ad-
notation. in hymnum Acathistum* ²⁾.

Emus. card. Pitra nos in spem maximam adduxerat ³⁾
fore, ut ipse fusius et accuratius esset acturus de hymni auctore,
de historica rei veritate, de multis aliis codicibus et de his
praesertim, qui nomen Sergii patriarchae servant: lectore in-
terim relegato ad Combefis. *Auctar.* t. 2, pp. 805—826;
Lambec. ed. Kollar. t. 5, p. 301; Matthaei *Notit. codd.
mosq.* a. 1776, n. 9; Migne *Patr. gr.* 92, p. 1333, et 106,
p. 1335; W. Christ et Paranikas, *Anthol. graec.*, 1871,
p. 140—147.

Verum tot aliae occupationes, quibus se Emus. vir di-
strictum vidit, prohibuerunt, quominus id fieret. Interim duo
scriptores graeci Lauriotes et Paranikas textum ad fidem
χειρογράφων παλαιών emendare studuerunt in Actis CPolitanis
Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, 1893, mensibus Febr. et April.

Hymnum acathistum a Georgio Pisida, ecclesiae s. So-
phiae sub Heraclio sceuophylace (al. chartophylace), con-

¹⁾ Ita Horologium anni 1822, quod praesto nobis est.

²⁾ Ex iis prae caeteris adduci merentur Gretserus in *Codin.*;
Theophilus Raynaudus, tom. 7, *Nomenclat. Marian.* observat. 2;
Pagius ad an. 625; Quirinus, *Vetus offic. quadrages. Graeciae
orthodoxae*, diatrib. 4. et ipse Quercius, apud Migne, *Patr. gr.* t. 92,
pp. 1334—1371.

³⁾ *Analecta sacra spicilegio Solesmensi parata*, t. 1, p. 262.

fectum fuisse, conjicit Quercius l. c. Eum alii cum Bardenhewer¹⁾ Sergio patriarchae tribuunt. Novissima editio Horologii Atheniensis an. 1891 cum antiquioribus Venetis quaestionem dubiam, relinquit. Τοὺς δὲ οἴκους τῆς Θεοτόκου, οὗς ἀναγινώσκουμεν σήμερον κατ' ἐξοχὴν, οἱ μὲν ἀποδίδουσιν εἰς Σέργιον τὸν τότε πατριάρχην, οἱ δὲ εἰς Γεώργιον τὸν Πισίδην, σύγχρονον ὄντα καὶ αὐτόν, καὶ χαρτοφύλακα τῆς μ. ἐκκλησίας. Rem ejusmodi teste adhuc incertam nos definire non audemus. De ea doctiores et acutiores viderint.

Hymnum acathistum religiosi quidam e Graecis homines in vernaculum, quo utuntur, sermonem translatum saepius privatim recitare ac veluti quoddam firmum praesidium et praesentem Virginis tutelam secum deferre consueverunt. Idem vero ritu solemni in ecclesia Graecorum membratim ac in partes (στάσεις) divisus quatuor primis Quadragesimae sabbatis²⁾, totus autem et una simul sumptus hoc hebdomadis quintae sabbato canitur, multis aliis orationibus et lectionibus intermixtus. Prosa versaue oratione redditus italice, itemque in ruthenam, rumenam, arabicam aliasque linguas translatus est. Ipsum etiam sejunctim edidit Romae anno 1746 Jos. Schiro, archiepiscopus Dyrrachinus nova versione munitum, ut ad Virginis obsequium venerationemque pios homines, exhibita parva mole utilis libelli, facilius alliceret³⁾. Nuper admodum ut plura alia officia ecclesiastica ritus graeci, sic istum ipsum hymnum in Germanorum sermonem transtulit cl. Maltzew, *Kanonik*, pp. 332—402, difficiliora loca etiam russice interpretatus pp. 352—388.

¹⁾ *Patrologie*, p. 524.

²⁾ Ὡς ἀργῶς ὑπὸ τῶν χορῶν „τῇ ὑπερμάχῳ“, καὶ ἀναγινώσκεται ἡ α'. στάσις τῶν οἴκων τῆς Θεοτόκου· αὐθις „τῇ ὑπερμάχῳ“, ἀργὸς σύντομον, καὶ προσκύνει ὁ ἀρχιερεὺς τὴν εἰκόνα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ita Typicum Cpol. in ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἀποδείπνου, vespere, fer. VI. hebdomadae primae, p. 216. Tribus sequentibus feriis sextis autem ex ordine adnotatur: ἀναγινώσκονται οἱ οἴκοι τῆς Θεοτόκου τῆς β', τῆς γ', τῆς δ'. στάσις, ὡς εἴδεται.

³⁾ Videatur Quercius, t. cit. p. 1348. Conditionem graecorum archiepiscoporum Dyrrachiensium (Durazzo) in Italia degentium selectis quibusdam annotationibus per me scias illustratam in „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1895, pp. 364—366, quas si forte legeris, antistitibus ibidem relatis ipsum hunc Jos. Schiro adnumeres optem.

Filialis nostrae pietatis studium in ss. Deiparam testatum relicturi, piam hanc elegantemque cantiuunculam in forma extensa hic afferendam censemus, quum tamen synaxarium diei, quod accepta divinitus beneficia brevi et ab historiae fide non alieno discursu percenset, lectorum oculis subjecerimus ¹⁾).

Acathistum autem repraesentamus ex nova editione cardinalis Pitra στιχηρῶς descriptum *interpretatione* celeberrimi grammatici Constantini Lascharis nunc primum ibidem vulgata ²⁾), ut sic etiam praestantissimorum illorum quos Emus. vir in sua *Analecta* congegssit thesaurorum et notitiam reddamus pervagatiorem et usum in academiis nostris frequentiore.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (τῷ σαββάτῳ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν) τὸν ἀκάθιστον ὕμνον ἐορτάζομεν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, δι' αἰτίαν τοιαύτην

Ἡρακλείου τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμαίων ἀρχὴν διέκοπτος, ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Χοσρόης ἰδὼν τὰ Ῥωμαίων ἄκρως ταπεινωθέντα παρὰ Φώκα βασιλέως τοῦ τυράννου, ἐνα τῶν

Eodem die (nempe sabbato quintae hebdomadis Quadragessimae), celebramus hymnum Acathistum SS. Dominae nostrae Deiparae ob hujusmodi causam.

Quum Heraclius Romanum imperium teneret ³⁾), Persarum rex Chosroës, videns res Romanorum a Phoca tyranno ⁴⁾) penitus afflictas et prostratas, unum ex satrapis suis, Sarba-

¹⁾ A Triodii synaxario paucis differt λόγος εὐχαριστήριος εἰς τὴν ἀκάθιστον, quem Gretserus olim detexit in bibliotheca Bavarica *Commentar. in Codin.* l. 3, c. 6 (apud Migne, *Patr. gr.* tom. 157, pp. 359—360) ac Combefisius postea edidit in *Historia Monothelitarum*. Eum, Combefisii notis illustratum, produxit Migne in *Patr. gr.* tom. 92, pp. 1353—1371. Praeter historicam hujus orationis narrationem et Chronicon paschale, loco superius ad d. 7. Augusti, tomo 1, p. 239, a nobis allato, videri de eodem argumento possunt s. Nicephorus, Theophanes et Cedrenus, qui res illius temporis videntur accuratius persecuti.

²⁾ C. Lascharis, natione graecus, patria Byzantinus, literas humaniores tanta cum laude et nominis existimatione tractavit Mediolani, Neapoli, Messanae, ut doctissimi quique ejus dictata avidissime requirerent. Obiit exeunte saeculo quintodecimo. Cfr. Fabric. *biblioth. gr.* tom. 6. pp. 329—330.

³⁾ Ab anno 610 ad annum 641.

⁴⁾ Ab anno 602 ad annum 610.

σατραπῶν, Σάρβαρον ὄνομα, μετὰ χιλιάδων πλείονων σέλ-
λει, πᾶσαν τὴν Ἑὼ αὐτῷ ὑπο-
ποιήσασθαι· ἔφθη γὰρ καὶ
πρότερον ὥσει δέκα μυριάδας
Χριστιανῶν διαφθείρας Χο-
σρόης, ὅτε τῶν Ἑβραίων αὐ-
τοὺς ἐξωνουμένων καὶ ἀπολ-
λύντων. Ὁ γοῦν ἀρχισατρά-
πης Σάρβαρος τὴν Ἑὼ ληϊσά-
μενος ἅπασαν, ἔφθασεν ἔχει
καὶ αὐτῆς Χρυσοπίλεις, ἣ
νῦν Σκουτάριον ἐπικέκληται.
Ὁ τοίνυν βασιλεὺς Ἡράκλειος
ἐν ἀπορίᾳ καταστάς δημοσίων
χρημάτων, τὰ ἱερὰ τῶν ἐκκλη-
σιῶν εἰς κέρμα μετασκευασά-
μενος ἐπὶ ἀποδόσει μεῖζον
καὶ τελωτέρα, διὰ τοῦ Εὐξεί-
νου μετὰ πλοίων τοῖς τῆς Περ-
σίας μέρεσιν εἰσβαλὼν ἀφανίζει
αὐτὴν καὶ κατακράτος ἡττάται
τούτῃ ὁ Χοσρόης σὺν τῇ λοιπῇ
στρατιᾷ. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ
Σειρόης ὁ υἱὸς Χοσρόου, ἀπο-
στός τοῦ πατρὸς, τὴν ἀρχὴν
ἐαυτοῦ περιτίθῃσιν, καὶ τὸν
πατέρα Χοσρόην ἀποκτείνας,
τῷ βασιλεῖ Ἡρακλεῖ σπέν-
δεται· Χαγάνος γε μὴν ὁ τῶν
Μυσῶν καὶ Σκυθῶν ἀρχηγός,
μαθὼν τὸν βασιλέα διαπόντιον
εἰς Πέρσας γενόμενον, τὰς μετὰ
Ῥωμαίων διαλύσας σπονδάς,
στίφη μυριάριθμα ἐπαγόμενος
διὰ τῶν δυτικῶν εἰσβάλλει
μερῶν εἰς τὴν Κωνσταντίνου,

rum nomine, cum multis mil-
libus misit, ut totum Orien-
tem suae ditionis faceret: nam
et prius jam decem myriadas
christianorum Chosroës dele-
verat et everterat; quippe quos
Hebraei pretio redemerant et
perdiderant. Archisatrapa igitur
Sarbarus toto Oriente de-
vastato usque ad Chrysopolim.
quae nunc Scutarium cognom-
inatur, processit. Imperator
autem Heraclius pecuniae pub-
licae penuria pressus, sacris
ecclesiarum vasis et instrumen-
tis conflatis, et in nummos
conversis, quo summa major
et perfectior foret, per Euxi-
num mare classe in Persiae
partes ducta, et impressione
facta, omnia populatur, et ex-
scindit, ipsumque Chosroëm
cum reliquo exercitu potenti
manu fundit, et profligat. Non
diu post Siroës, filius Chos-
rois, cum a patre defecisset,
regnum sibi vindicat, et inter-
empto patre foedus cum He-
raclio init. Chaganus autem
Mysorum et Scytharum ¹⁾ dux,
quum intellexisset imperatorem
mari in Persas profectum esse,
ruptis quae cum Romanis in-
ierat, foederibus, et innume-
rabilibus copiis collectis, per
partes occidentales Constan-
tinopolim aggreditur, jactis

¹⁾ H. e. Bulgarorum et Avarorum.

κατὰ Θεοῦ βλασφήμους ἐκ-
πέμπων φωνάς· αὐτίκα τοίνυν
ἢ μὲν θάλασσα πλοίων, ἢ δὲ
γῆ πεζῶν καὶ ἱππέων ἀπείρων
ἐμπλεως ἦν· Σέργιος δὲ ὁ πα-
τριάρχης, πολλὰ τὸν τῆς Κων-
σταντίνου παρεκάλει λαόν, μὴ
καταπίπτειν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν
ἐλπίδα ἐκ ψυχῆς εἰς Θεὸν ἀνα-
φέρειν, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ Μητέρα
τὴν πανάχαρτον Θεοτόκον· καὶ
μὴν καὶ Βῶνος πατρίκιος ὁ
τηρικαῦτα τὴν πόλιν διέπων,
τὰ ἀντήκοντα εἰς ἀποτροπὴν
τῶν πολεμίων παρεσκευάζετο·
δεῖ γὰρ μετὰ τῆς ἠνωθεν βοη-
θείας καὶ ἡμᾶς τὰ προσήκοντα
ἐνεργεῖν.

Ὁ δὲ πατριάρχης τὰς θείας
εἰκόνας τῆς Θεομήτορος μετὰ
παντὸς ἐπαγόμενος τοῦ πλή-
θους περιήει τὸ τεῖχος ἠνω-
θεν, ἐντεῖθεν τὸ ἀσφαλές αὐ-
τῶν ποριζόμενος· ὥς δὲ ὁ μὲν
Σάρβαρος ἐξ ἑρίας, Χαγάνος
δὲ ὁπὸ δυνάμεων πνυπολεῖν τὰ
περίξ τῆς πόλεως ἤρχοντο, ὁ
πατριάρχης τὴν ὀχειροποίητον
τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα, καὶ τὰ
τίμια καὶ ζωοποιὰ ξίλα³⁾,

multis in Deum blasphemiiis.
Itaque derepente mare quidem
navibus plenum fuit, terra pe-
ditibus equitibusque infinitis.
Sergius¹⁾ autem patriarcha
valde Constantinopolitanos in-
colas admonebat, ne animos
desponderent; sed omnem po-
tius spem suam ex intimo men-
tis sensu in Deo, et in Geni-
trice immaculata Deipara col-
locarent. Atqui et Bonus, qui
tunc civitati praeerat, ea quae
propulsandis hostibus neces-
saria erant, praeparabat. Opor-
tet enim, ut cum coelesti auxi-
lio nos etiam studium et operam
nostram conjungamus.

Patriarcha autem, acceptis
Deiparentis imaginibus, cum
omni multitudine moenia su-
perne circuibat, hinc illis prae-
sidium et salutem comparans.
Ut vero Sarbarus ab oriente,
Chaganus autem ab occidente
igne succendere coeperunt om-
nia quae in circuitu civitatis
erant: patriarcha imaginem
Christi non manufactam²⁾, item
venerabilia et vivifica ligna,

¹⁾ Is erat Sergius I. (610—638), qui ad Monotheletas descivit.

²⁾ Existimat Gretser. loco a nobis adducto, tom. 1, p. 251, non fuisse hanc imaginem, quam Sergius circumgestaret, archetypam ἀχειροποίητον, sed aliam ei similem divinitusque expressam ex illa sub Tiberio imperatore, de qua Menaea referunt. Alia lectione non indigna adnotat Quercius, t. cit., p. 1357.

³⁾ Ita graeci scriptores omnes ex legitima formula sanctissimam Christi crucem appellare solent. Hinc autem intelligi oportet insigne illam ss. crucis particulam, quam a s. Helena in urbem CPolim illatam

προσέτι δὲ καὶ τὴν τιμίαν ἐσθῆτα τῆς Θεομήτορος ἐπιγερόμενος, διὰ τῶν τειχῶν περιέρχετο. Χαγάνος δὲ ὁ Σκύθης, διὰ τῶν χερσαίων τειχῶν προσβάλλει τῇ Κωνσταντίνου σὺν πλήθει ἀπείρω ἄκρως ἐξ ὅπλων ἱσφαλισμένῳ, καὶ τοσοῦτῳ, ὡς ἓνα Ῥωμαῖον πρὸς δέκα Σκύθας σαφῶς διαμάχεσθαι· ἀλλ' ἡ ἄμαχος πρόμαχος διὰ τῶν παρενθεθέντων ὀλίγων πάνυ στρατιωτῶν ἐν τῇ ναυῇ ταύτης τῇ τῆς πηγῆς πλείστους αὐτῶν παραπώλεσεν. Κάντεῦθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἀναθαρσίσαντες τε καὶ ἀνασκιρτίσαντες ἐπὶ στρατηγῷ ἀμάχῳ τῇ Θεομήτορι αὐτοῖς αἰεὶ κατὰ κράτος ἐνίκων. Βλέψαντες δὲ καὶ πρὸς σπονδὰς οἱ τῆς πόλεως ἀπεκροῦσθησαν. Ἀνεῖπε γὰρ ὁ Χαγάνος, „Μὴ ἀπαταῶσθε ἐπὶ τῷ Θεῷ ᾧ πιστεύετε· πόντως γὰρ αἴριον τὴν πόλιν ἡμῶν καταλίψομαι“. Οἱ δὲ τῆς πόλεως διακούσαντες, χεῖρας ἔτεινον εἰς Θεόν. Συμφωνήσαντες οὖν Χαγάνος τε καὶ ὁ Σάρβαρος, διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης προσβάλλουσι, διὰ μηχανημάτων τὴν πόλιν ἐλεῖν προθυμοίμενοι· ἀλλὰ τοσοῦτον ὑπὸ

ad haec venerandam vestem Deiparae¹⁾ proferens moenia obibat. Chaganus autem Scythae ex ea parte, qua terram moenia spectant, impetum in Constantini urbem facit, tali ac tanta multitudine undique armis tecta et munita, ut uni Romano adversus decem Scythas pugnandum fuerit. Caeterum inexpugnabilis illa propugnatrix opera paucorum militum, qui erant in templo ejus ad fontem exstructo, plurimos ex illis trucidavit. Hinc Romani animis resumptis, et praegaudio exsistentes, duce et auspice invicta Deipara, victoriam de illis gloriose reportabant: quumque cives jam pacta et foedera inire cogitarent, repulsam tulerunt. Aiebat enim Chaganus: „Ne fallamini, freti Deo, cui creditis: certo enim cras urbem occupabo.“ Quo audito, incolae civitatis manus ad Deum extendebant. Collatis igitur junctisque operis Chaganus et Sarbarus, terra marique, variis machinis et tormentis urbem oppugnantes, eam capere contendunt: sed tanta caede a Romanis repulsi sunt, ut vivi humandis mortuis

scripsimus tomo 1, p. 275; nam crucem ipsam Heraclius nondum ex Perside receperat.

¹⁾ Recole quae de veneranda hac veste notavimus supra tom. 1, pp. 200—202.

τῶν Ῥωμαίων ἡττήθησαν, ὥς
μηδὲ ἱκανοὺς εἶναι τοὺς ζῶν-
τας καίειν τοὺς τεθνηκότας,
τὰ δὲ μονόξυλα ὀπλιτῶν πλήρη,
διὰ τοῦ ἐπιλεγομένου κέρατος
κόλπου εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις
ναὸν τῆς Θεομήτορος καταγό-
μενα, καταγίδος αἰφνυδὸν τῇ
θαλάσῃ ἐπεισπεσοίσης ῥαγ-
δαίας, καὶ διαιρησάσης ταύτην
εἰς τμήματα, σὺν τοῖς πλοίοις
ἅπασι τῶν ἐχθρῶν διεφθάρη,
καὶ εἶδεν ὢν τις παράδοξον
ἀριστοῦργημα τῆς πανάγνου
καὶ Θεομήτορος· πάντας γὰρ
παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης
τὸ ἐν Βλαχέρναις ἐξέβρασεν,
ὃ δὲ λαὸς ὕσον τάχος τὰς
πίλας ἀναπετάσαντες, ἦρδον
πάντας ἀπέκτειναν, καὶ παῖ-
δες καὶ γυναῖκες κατ' αὐτῶν
ἀνδριζόμενοι. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ
τοῦτων ἐπίστρεψαν, κλαίοντες
ἕμα καὶ ὀδυρόμενοι.

Ὅγε μὲν θεοφιλὴς τῆς Κων-
σταντίνου λαὸς τῇ Θεομήτορι
τὴν χάριν ἀφοσιούμενοι, ὁλο-
κύνχιον τὸν ἥμνον, καὶ ἀκά-
θιστον αὐτῇ ἡμελιώδησαν, ὥς
ἐπὶ αὐτῶν ἀγρυπνησάσῃ, καὶ
ἐπερφεῖ δυνάμει διαπραξα-
μένη τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν
τρώπαιον.

Ἐκτοτε οὖν εἰς μνείαν τοῦ
τοσοῦτου καὶ ὑπερφυοῦς θαύ-
ματος, ἡ ἐκκλησία τὴν τοι-

non sufficerent. Naves vero
ex singulis arboribus confectae,
armatis hominibus refertae, et
per sinum, qui Cornu cognom-
inatur, in Blachernium Dei-
parentis templum delatae, tur-
bine et procella ex improvise
mari incumbente. idque in duas
partes dividente, cum omnibus
hostium navigiis interierunt.
Apparuit admirandum prorsus
castissimae Deiparentis mira-
culum, factumque praeclaris-
simum: omnes enim ad litus
maris, quod est in Blachernis,
eiecit. At populus, portis sine
mora patefactis, omnes omnino
trucidavit, pueris et mulieribus
in illos armatis. Horum vero
duces reversi sunt non sine
lacrimis et lamentatione¹⁾.

At Dei amantissimus popu-
lus CPolitanus totam noctem
absque ulla intermissione hym-
num pro gratiarum actione Dei
Genitrici decantavit, tamquam
illi quae pro omnium salute
excubias egisset, et coelesti sua
virtute tam insigne tropaeum
contra hostes erexisset.

Ab illo igitur tempore, in
memoriam tanti ac tam divini
miraculi, ecclesia hunc diem

¹⁾ Liberatae urbis annuam memoriam Augusti die 7. in Kalen-
dario CP. recoli, vidimus supra tom. 1, pp. 238—239.

αὐτὴν ἑορτὴν παρέλαβε τῇ Μη-
τρὶ ἀνατιθέναι τοῦ Θεοῦ τῷ
παρόντι καιρῷ, ὅτε καὶ τὸ
τρόπαιον τῇ Θεομήτορι γέγο-
ρεν. Ἀκάθιστον δὲ ὠνόμα-
σαν, διὰ τὸ τότε οὕτω προῶ-
ξαι τὸν τῆς πόλεως κλῆρὸν τε
καὶ λαὸν ἅπαντα.

Μετὰ δὲ παρέλινσιν χρό-
νων τριάκοντα ἔξ ἐπὶ τῆς
βασίλειας Κωνσταντίνου τοῦ
Πρωγονάτου οἱ Ἀγαθηνοὶ ἄπει-
ρον στρατιὰν ἐπαγόμενοι, πά-
λιν τῇ Κωνσταντίνου ἐπέθετο,
καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι ταύτην
πολιορκοῦνται, ὅτε καὶ ἐν τοῖς
Κυζίκων παρεχέμαζον μέρεσι,
πολλοὺς τῶν οἰκείων διέφθει-
ραν ἔτα ἀπειπόντες, καὶ μετὰ
τοῦ στόλου αὐτῶν ἱποστρέ-
φοντες, καὶ τῷ Συλαίῳ γε-
νόμενοι, τῇ θαλάσῃ πάντες

festivum esse voluit Deiparae,
cujus auxilio tam eximium quo-
que tropaeum erectum fuit ¹⁾.
Acathiatum vero nominavit,
quod tunc et populus et cle-
rus universus eodem ardore
idem facerent, nemine cessante,
nemine a divinis laudibus quie-
scente.

Caeterum post triginta sex
annos, sub Constantino Pogo-
nato ²⁾, Agareni, maximo co-
acto exercitu, rursus CPolim
aggressi sunt, et septem annis
eamdem obsederunt: quo tem-
pore in Cyziei partibus hieman-
tes, multos ex suis amiserunt.
Deinde spe abjecta, eum uni-
versa classe abeuntes, et ad
Sylaeum delati, omnes flucti-
bus maris hausti interierunt,
ope et auspiciis intemeratae
Deiparentis ³⁾.

¹⁾ Anno 626.

²⁾ Ab anno 668 ad annum 685; ideo 36 anni non sunt computandi
ab anno 626, sed ab anno 641, Heraclii ultimo.

³⁾ De hujus tantae adversae classis excidio ac urbe sanctissimae Dei-
parae intercessionem liberata anno imperii Constantini Pogonati 5 late scri-
bunt s. Nicephorus *Brcriar. histor.* apud Migne, Patr. gr. tom. 100,
pp. 930—937; s. Theophanes *Chronograph.* ibid. t. 108, pp. 719—722
et Cedren. *Histor. compend.* ibid. tom. 121, pp. 835—836. Jam quod
septem totos annos synaxarium innuit obsessam esse CPolim, idem ad-
ducti scriptores affirmare videntur. Verum non improbabilibus rationibus
docet Petavius in *Notis ad s. Nicephor.* l. c. rem forsitan ita esse
accipiendam, ut, quamquam plures annos bellum tenuerit, Saraceni tamen
nonnisi septies CPolim usque populabundi pervenerint, anno Constantini 5.
demum (sc. 673) ope divina per *maritimum ignem* (θαλάσσιον πῦρ) po-
tissimum profligandi. Insignis quippe idem hic annus fuit *maritimi* seu
gracci, ut vocant, *ignis* artificio tum reperto, cujus auctorem Cedrenus
perhibet Callinicum quemdam, architectum Heliopolitanum, e Syria. Qui
de igne graeco et ritibus, quibus fuit expeditus, plura scire volet, adeat

κατεποντίσθησαν προστασία
τῆς πανάγνου καὶ Θεομήτορος.

Ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτον αἰθις
ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, οἱ
ἐξ Ἄγαρ ὑπὲρ πλείστας μυ-
ριάδας ὀριθινοῦμενοι, πρῶτον
μὲν τὴν τῶν Περσῶν ἀφανίζουσι
βασιλείαν, εἶτα τὴν Αἴγυπτον,
καὶ Λιβύην ἐπιδραμόντες, καὶ
Ἰνδοίς, Αἰθιοπίας τε καὶ
Ἰσπανοίς, ἴσπερον καὶ κατ'
αἰτὶς τῆς τῶν πόλεων βασι-
λίδος ἐπιστρατεύουσι, χίλια
ἡκτακίσια πλοῖα ἐπιφερόμε-
νοι, κυκλώσαντες οἷν αἰτὴν ὡς
αὐτίκα διαναρπάσσοντες ἔμενον.
Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἱερὸς λαὸς
τὸ σεπτὸν ξύλον τοῦ τιμίου
καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ
τὴν σεβάσμιον εἰκόνα τῆς Θεο-
μήτορος ὁδηγητρίας ἐπαγόμε-

Sed et sub Leone Isauro ¹⁾,
Agareni, quamplurimis myria-
dibus congregatis, primum qui-
dem Persarum regnum excin-
dunt: deinde Aegyptum, et
Libyam, quin et Indos, et
Aethiopes, et Hispanos quo-
que pervolitant, et ad extre-
mum adversus ipsam urbium
reginam expeditionem susci-
piunt, adductis mille octingen-
tis navibus. Conclusa igitur in
orbem civitate, velut jamjam
illam direpturi expectabant.
Porro sacratus urbis populus
venerabili pretiosae et vivificae
crucis ligno assumpto, acce-
ptaque *Virginis Hodegetriae*
imagine ²⁾, moenia circumda-

praeter alios Du Cange *Glossar. med. et infim. latinit.* h. v.; ad Join-
rill. p. 71; et Vossium in *Obserr. rar.* c. 9.

¹⁾ Ab anno 717 ad annum 741.

²⁾ Ἡ θεία εἰκὼν τῆς Θεομήτορος τῆς ὁδηγητρίας, *divina imago Dei-
parae, viae ductricis*, celeberrima imago est ss. Deigenitricis, divinum
puerum brachio complexae, quam s. Lucas evangelista, ipsa Beatissima
Virgine *adhuc vivente coramque spectante* (παρούσης καὶ θεω-
μένης), in tabula depinxisse, a sequioribus Graecis uno consensu traditur.
Eam a monasterio sive templo τῶν ὁδηγῶν, ubi reposita a s. Pulcheria
erat, appellatam scribit Nicetas Choniata in *Isaacio Angelo*, l. 1 (apud
Migne, Patr. gr. tom. 139, pp. 743—744). Verum de ratione nominis τῶν
ὁδηγῶν non omnino constat; alii enim τῶν ὁδηγῶν aedem vocatam cen-
sent, quod angelis tutelaribus ac *viae ducibus* dicata esset; alii appella-
tionem inde repetunt, quod, auctore Andrea Dandolo apud *Du Cange*
loco mox indicando, duobus caecis illuc monente B. Virgine ad Visum re-
cipiendum deductis, ipsa veluti *Deductrix ad hunc locum* sit nuncupata;
alii nomen templi ex eo declarant, quod positam ibidem imaginem impera-
tores urbem CPolim triumphantes ingressuri sibi praeferri jusserint. (*Ἡγο-
ρήχιο τῆς Θεομήτορος ἡ εἰκὼν*: ita Georg. Acropolit. *Annal.* n. 88:
apud Migne, ibid. tom. 140, p. 1217. Ὑπὸ δὲ ταύτῃ ὁδηγῶ γε οὐσῃ εἰσε-
λαίντων τὴν πόλιν: ita Georg. Pachymer. *de Michael Palaeolog.*

νοι, τὸ τεῖχος περιεκύκλουν, σὺν δάκρυσι τὸν Θεὸν ἱλεόμενοι. Δόξαν οἷν οὕτω τοῖς Ἀγαρηνοῖς, εἰς δύο διαιροῦνται μέρη, καὶ οἱ μὲν κατὰ Βουλγάρων στρατεύουσι, καὶ πίπτουσιν ἐκεῖσε ἑπὲρ μυριάδας δύο· οἱ δὲ περιελείφθησαν τὴν πόλιν ἑλεῖν· κωλυθέντες δὲ ὑπὸ τῆς ἀλίσσεως, διηχοίσθη ἀπὸ τῶν Γαλάτων εἰς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἀναχθέντες περίπου τὸ λεγόμενον Σωσθένιον γίνονται, καὶ ἀνέμου βορέου καταρράγνυντος, τὰ πολλὰ τῶν πλοίων αὐτῶν διεσπάρη, καὶ διεφθάρησαν· οἱ δὲ περιελείφθητες λιμῇ σφοδρῇ περιέπεσον, ὥς καὶ ἀνθρωπίνων σαρκῶν ἄψα-

bat, lacrimis Deum propitians. Communi igitur decreto Agareni in duas partes dividuntur, et alii quidem in Bulgaros arma ferunt, ubi duae illorum myriades occumbunt. Qui vero ad occupationem urbis relictī sunt, impediti a catena, quae a Galata ad urbis moenia pertingit, deferuntur ad locum, quem Sosthenium nominant, ubi quum violentus aquilo exstisset, pleraque ex eorum navigiis diffracta et submersa sunt: at residuos tanta fames coepit incessere, ut ab esu humanarum carnum sibi non temperarent, commistisque stercorebus vescerentur. Deinde

l. 2, c. 1, ibidem tom. 143). Du Cange tandem hanc esse veram nominis τῆς ὁδηγητρίας causam existimat, quod, quum ss. Deiparae imago a s. Luca depicta summa religione ac veneratione a CPolitanis coleretur, nullam adversus hostes expeditionem susceperint imperatores ac duces, quin prius eam devote salutassent ac sanctissimam Virginem, ut *riac* comes seu potius *duxtrix* sibi fieret, essent precati. Hinc potissimum factum addit, cur etiam post reportatam victoriam in eandem hanc τῶν ὁδηγῶν aedem se conferrent, ut qui faustos ac prosperos rerum suarum successus Dei genitrici adscriberent. Sed ipse auctor videndus, qui de sacrosancta hac Deiparae τῆς ὁδηγητρίας imagine deque aliis ad eandem expressis imitationibus plura scitu utilia congessit *CP. Christ.* l. 4, sect. 2, n. 24. Imago τῆς ὁδηγητρίας, vulgo *de Ilria* dicta, etiam in Sicilia, et Messanae praecipue, colitur, Romaeque ipsi Siculi sub eodem titulo ecclesias habent propriam, ubi communiter *Deipara CPolitana* vocatur, prout doceberis per *Fastos Marianos* (pp. 359, 362), ab Holweck editos Friburgi ap. Herder, 1892, laudatosque in „*Zeitschrift für kath. Theologie*“ 1893, pp. 132—136. Qui alia de hac imagine noscere cupit, legat proprium de ea opusculum Michaelis Justiniani, vulgatum Romae typis Rev. Cam. Apost. an. 1656, nec postremas Raphaëlis Garrucci curas negligat, qui pleraque omnia quae eandem hodiegitriam illustrare possunt, iterum summo studio exquisivit et brevi quidem, sed erudito commentario complexus est in *Storia dell' arte cristiana nei primi otto secoli della chiesa*, tomo 3, pp. 18—20.

σθαι, κόπριά τε φρυγῆν, καὶ
 ἐσθίειν· εἶτα φυγόντες, καὶ
 κατὰ τὸ Αἰγαῖον γενόμενοι
 πέλαγος, τὰ σκάφη αὐτῶν
 ὑπαντα, καὶ ἐναντοὺς τῇ τῆς
 θαλάσσης διδοῦσι βυθῷ· χά-
 λαζα γὰρ ῥαγδαία οὐρανόθεν
 καταπεσοῦσα, καὶ βρασμὸν
 κατὰ τῆς θαλάσσης ποιήσασα
 τὴν τῶν πλοίων πίσσαν διέ-
 λυσε, καὶ οὕτως ὁ ἀπειροπλη-
 θὴς ἐκεῖνος στόλος διόλωλε,
 τριῶν μόνων εἰς ἀγγελίαν περι-
 λειφθέντων.

Λιὰ ταῦτα τοίνυν ἅπαντα
 τὰ ὑπερφυῆ θαυμάσια τῆς παν-
 ἄγνου καὶ Θεομήτορος τὴν
 παροῦσαν ἑορτὴν ἑορτάζομεν·
 Ἀκάθιστος δὲ εἴρηται, διότι
 ὁρθοστάθην τότε πᾶς ὁ λαὸς

arrepta fuga quum in Aegaeum
 mare pervenissent, omnes suas
 naves, insuper et seipsos in pro-
 fundum praecipitarunt: grando
 enim violenta e coelo delapsa,
 fervoremque maris concitans,
 picem navigiorum dissolvit. Sic
 immensa illa classis disperiit.
 tribus duntaxat, qui cladis nun-
 tium referrent, superstitionibus ¹⁾).

Propter haec igitur tam ad-
 miranda a castissima Dei Geni-
 trice opera patrata praesen-
 tem diem festum celebramus.
Acathistus vero, quasi *carens*
sessione ²⁾), dictus est, quod

¹⁾ Tertiam hanc urbis liberationem anni 717 Graecorum Menaea hac formula efferunt ad d. 15. Augusti:

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀνάμνησιν ποι-
 οῦμεν τῆς περὶ ἡμᾶς μεγίστης ἀν-
 υπερβλήτου φιλανθρωπίας, ἣν ἐδέλ-
 ξατο τότε ὁ Θεὸς ἀποστρέψας μετὰ
 αἰσχύνῃς τοὺς ἀθέους Ἀγαρηνοὺς
 μεσιτείᾳ τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης
 ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ὑειπαρθένου
 Μαρίας.

Historiam habes in s. Theophanis *Chronographia* (apud Migne, Patr. gr. tom. 108, pp. 799—802) et in Menaeis l. c. — Ejusdem liberationis ope Deigenitricis factae meminit etiam Gregorius PP. II. in *epistola ad s. Germanum*, ab anno 715 ad 730 patriarcham CP., graece et latine relata in concilio Nicaeno II., Actione 4. (apud Hardouin. Conc. tom. 4, p. 238), latine tantum apud Migne, Patr. lat. tom. 89, p. 510.

²⁾ Inapte igitur Junius, Meursius, Svicerus aliique vocabulum ἀκάθιστος epitheton ss. Deiparae esse docuerunt, addita τῆς ἀκαθίστου interpretatione: *Virginis iter facientis et parturientis, et, quasi dicas, ejus, quae non sedet aut quiescit, sed iter facit praegnans*; liquet enim ad festum ejusque hymnum referri.

Eodem die memoriam agimus
 maximae, et quae captum omnem
 superat in nos clementiae, quam
 nimirum tunc Deus exhibuit, Dei-
 parae Dominae nostrae super om-
 nes sanctae ac semper virginis
 Mariae intercessione depulsis cum
 dedecore impiis Agarenis.

κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην τὸν
ἕμνον τῇ τοῦ Λόγου Μητρὶ
ἔμελψαν· καὶ οὕτως ἐν πᾶσι τοῖς
ἄλλοις οἴκοις καθίσθαι ἐξ
ἑθους ἔχοντες, ἐν τοῖς παρ-
οῖσι τῆς Θεομήτορος ὁρτοὶ
πάντες ἀκροώμεθα. Ταῖς τῆς
σῆς ὑπερυμάχου τε, καὶ ἀπροσ-
μάχου Μητρὸς πρεσβείαις,
Χριστιέ ὁ Θεός, τῶν περικει-
μένων καὶ ἡμῶς ἀπόλλαξον
συμφορῶν, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς,
ὥς μόνος φιλάνθρωπος.

totus populus tota nocte stando
hymnum Deiparae concinuerit:
quodque quum in aliis omni-
bus οἴκοις ex more sedere li-
ceat, in istis divinae Matris,
erecti omnes stantes auscul-
tamus: precibus propugnatricis
et invictae Matris tuae, Christe
Deus, ab imminentibus nos
libera calamitatibus, et mise-
rere nobis, tamquam solus ele-
mens et misericors.

Τοῦ ἀκαθίστου οἶκου.

Ἀκαθίστος constat viginti quatuor strophis ad alpha-
beti literas digestis. Ex his breviores cum longioribus alter-
nantur, praecedente tropario veluti quodam prologo. Illas
interpretes quidem *κοντάκια* vocant¹⁾, textus liturgici vero
omnes οἴκους nuncupant, quemadmodum et Triodion ad hunc
diem τοὺς εἰκοσιτέσσαρας κατὰ ἀλφάβητον οἴκους annuntiat.
Breviores desinunt in *Alleluja*, longiores autem terminantur
per salutationem Marianam *Salve, sponsa innupta!* Prae-
terea quaevis major strophā in duas partes dividitur, quarum
prior exhibet historiam vel doctrinam, altera continet salutatio-
nem Marianam duodecies repetitam.

¹⁾ Omnium loco unus adducatur D. Melchisedek, episcopus ru-
menus eparchiae Danubii inferioris (*episcopulu Dunarei-de-josu*), qui in
opere liturgico *Oratoriu*, sub auspiciis Rumeniae principis (ut diximus
supra p. 31) edito Bukaresti anno 1869 acathisti naturam ac dispositio-
nem ita describit part. 2, p. 91: Acathistulu. O rugaciune in forma
de cheretismuri sēu urari, adresate Santei Feciōre sēu altoru Santi. Este
compusa din 24 piese: 12 condace si 12 icōse; cele āntei se finescu cu
dicerea psalmica: *Allilnia*, cele de alu doilea cu urarea angelica: *Bucura-te*.
In timpulu acestei rugi *nu este permisa siederea*, toti o asculta stāndu,
de aceea s'a numitu Ἀκαθίστος. — Sed his apertiora ad intelligendum
fortasse quispiam dixerit, quae de genuina ratione τοῦ ἀκαθίστου ipsi
notavimus ad „*Officium acathisti dulcissimi et sacratissimi Cordis Jesu*“,
in op. „*Varia pietatis exercitia erga ss. Cor Jesu*“ pp. 79—80.

Terminus *oikos* in libris liturgicis occurrens satis difficilis est nec modernis Graecis compertus omnino. Duces secuti viros peritissimos reconditum ejus sensum penetrare studuimus tomo 1. pp. LX—LXI., additis quae ab illorum sententia aliena tradit Card. Pitra, *Hymnographie*. p. 45; qui idem Eminentissimus auctor, quaestionem novis luminibus illustraturus in *Analectis* citatis, reconditiora etiam de ejusdem vocabuli notione, praesertim in Acahisto, ingeniosis conjecturis statuit p. XI., ut ecce, *quod sedentium scamna, cathedrae, exedrae dictae sint oikoi; quod, quum ita compositus fuerit scenicus apparatus, maxime in Acahisto, ut variarentur saepenumero personae, loca, spectacula, singulae strophae habuerint suas aediculas proprias*. Verum timendum est valde, ut haec Graecis arrideant assensioneque videantur digna, quum ejusmodi vocabula technica in libris suis authenticis alio prorsus modo ex traditione asserta atque elucidata tneantur. Exemplo sint duo libri jam adducti: *Τυπικὸν ἐκκλησιαστικὸν* patriarchatus CPolitani, editum an. 1874, quod antea jam ab episcopis regni Graeciae approbatum erat Decreto synodali d. d. 16. Januarii 1869; et opus liturgicum *Oratoriu* episcopi Melchisedek, Carolo, Rumeniae principi, dedicatum. En ergo quae episcopi graeci in *oikw* repperint mysteria p. 270: *Οἶκος λέγεται, ἐπειδὴ καθὼς ὁ οἶκος περιέχει τὴν περιουσίαν τοῦ ἔχοντος, οὕτως καὶ ὁ οἶκος περιέχει ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ τοῦ ἁγίου καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἢ καθὼς οἱ ἄστέρες περιφέρονται καὶ κινουῦνται ἐν τοῖς κατ' οὐρανὸν καλουμένοις οἰκοῖς αὐτῶν, οὕτως καὶ οἱ ἅγιοι τοιοῦτοὺς ὄντες μένουσι καὶ κινουῦνται ἐν τοῖς οἰκοῖς τοῦ στερεώματος τῆς ἐκκλησίας ἢ καὶ ἐν ταῖς οὐρανίαις μοναῖς*.

Minus abstrusam, sed magis a Cardinalis Pitra sententia discrepantem explicationem dat Melchisedek, p. 100. Icosu. Se crede ca ele la începutu erau destinate pentru rugăciunile particulare, ce facea sântulu (Romanu Melodulu) in casa (*oikos*) sea, pentru care le-a și suprascris cu numele *oikos*, spre deosebire de condace, care de la începutu au fost destinate pentru serviciulu divinu bisericescu ¹⁾.

Sed tu relegas, quae Goario, Quirinio aliisque doctis viris facem nobis praeferentibus de ratione termini *oikos* jam scripsimus tomo 1, l. c.

Ἀκάθιστος in officio ecclesiastico non recitatur integer continua serie, sed in quatuor partes seu stationes (*στάσεις*) ex aequo distinctus, quibus multa alia cantica et psalmi inter-

¹⁾ De ratione ipsius *κοντάκιον* scribit p. 96: Condacu. *Κοντάκιον* se numiau *tomurile* seu *volumele* de pergamentu, pe care scriau anticii. In cartile bisericesci se numescu asia immurile . . . *condace* de la forma esterióra a pergaminului pe care erau scrise și depuse spre întrebuințiere la biserica: unu micu *valu* (*κοντάκιον*) seu *volumu*.

miscentur, in quibus recitandis sedere licet. Acathisto prae-
mittitur in officio hoc τροπάριον αὐτόμελον:

Ἦχος πλ. δ'.

Τὸ προσταχθέν μυστικῶς
λαβὼν ἐν γνώσει,
ἐν τῇ σκητῇ τοῦ Ἰωσήφ
σπουδῇ ἐπέστη
ὁ ἀσώματος, λέγων
τῇ ἀπειρογάμῳ
ὁ κλίνας τῇ καταβάσει τοῖς
[οὐρανοῖς
χωρεῖται ἀναλλοιώτως ὅλος
[ἐν σοί·
ὃν καὶ βλέπων ἐν μήτρᾳ σου
λαβόντα δούλου μορφὴν,
ἐξίσταμαι κραυγάζων σοι·
Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

Jussum arcana mente com-
plexus incorporeus (Gabriel)
Josephi domum festinanter in-
gressus est dicens virgini nu-
ptiarum nesciae: Qui coelos
inclinavit descensu citra mu-
tationem totus in te recipitur,
quem ego quidem videns in
utero tuo servi formam acce-
pisse, prae admiratione ad te
clamo:

Ave, sponsa innupta.

Τῇ ἐπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ
[μικτήρια,
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν,
[ἐὺχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου,
[Θεοτόκε·
ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος
[ἀπροσμάχητον,
ἐκ παντοίων με κινδύνων
ἔλευθέρωσον, ἵνα κράζω σοι·
Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

Prooemium. Tibi invictae
imperatrici haec pro data vi-
ctoria gratiarum cantica, o Dei-
para, ego tua urbs dedico,
liberata a barbarorum pericu-
lis. Sed tu quum habeas po-
testatem inexpugnabilem, ex
variis me libera periculis, ut
cantem tibi: Salve, sponsa in-
nupta.

α'. Ἄγγελος πρωτοστάτης
οὐρανόθεν ἐπέμφθη
εἰπεῖν τῇ Θεοτόκῳ τό·
[Χαῖρε!
καὶ σὺ ἐν τῇ ἀσωμάτῳ φωνῇ,
σωματούμενόν σε θεωρῶν,
Κίριε,
ἐξίστατο καὶ ἴστατο,

1. *Adventus angeli.* Ange-
lus praesidens coelitus missus
fuit, ut diceret Virgini: Salve!
Et cum incorporea voce (spe-
culans te, Domine, incarnatum,
stupuit et stetit) ad eam haec
dixit: „Salve, per quam gau-
„dium lucebit. Salve, per quam

κραυγῶν πρὸς αὐτὴν „maledictio deficiet. Salve,
 [τοιαῦτα „cadentis Adae resurrectio.
 Χαῖρε, δι' ἧς ἡ χαρὰ „Salve, lacrimarum Evae li-
 [ἐκλάμψει „beratio. Salve, sublimitas
 χαῖρε, δι' ἧς ἡ ἀρὰ ἐκλείψει „inaccessibilis humanis con-
 χαῖρε, τοῦ πεσόντος „siderationibus. Salve, pro-
 Ἀδὰμ ἡ ἀνάκλησις „funditas invisibilis angelorum
 χαῖρε, τῶν θαυμάτων „oculis. Salve, quum sis regis
 τῆς Εὐας ἡ λύτρωσις „sedes. „Salve, quum feras
 χαῖρε, ὕψος δυσανάβατον „omnia ferentem. Salve, stella
 ἀνθρωπίνους λογισμοῖς „illustrans solem. Salve, habi-
 χαῖρε, βάθος δυσθεώρητον „taculum divinae incarnationis.
 καὶ ἀγγέλων ὀφθαλμοῖς „Salve, per quam innovatur
 χαῖρε, ὅτι ἐνάρχεις „creatura. Salve, per quam
 βασιλέως κατέδρα „adoratur (*proprie* infans fit)
 χαῖρε, ὅτι βαστάζεις „creator. Salve, sponsa in-
 τὸν βαστάζοντα πάντα „nupta.“
 χαῖρε, ἀστὴρ
 ἐμφαίνων τὸν ἥλιον
 χαῖρε, γαστήρ
 ἐνθέου σαρκώσεως
 χαῖρε, δι' ἧς
 νεουργεῖται ἡ κτίσις
 χαῖρε δι' ἧς
 βρεφουργεῖται ὁ κτίστης
 χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε

β'. Βλέπουσα ἡ ἀγία
 ἑαυτὴν ἐν ἀγνείᾳ,
 φησὶ τῷ Γαβριὲλ θαρσα-
 [λέως
 Τὸ παράδοξόν σου τῆς
 [φωνῆς
 δυσπαράδεκτόν μου τῇ ψυχῇ
 φαίνεται
 ἀσπόρου γὰρ συλλήψεως
 τὴν κύησιν πῶς λέγεις,
 Ἀλληλοῦϊα. [κράζων

2. *Maria ad angelum.* Vi-
 dens Maria se ipsam in casti-
 tate, fidenter ait Gabrieli: „In-
 „opinata vox tua incredibilis
 „animae meae videtur. Nam
 „tu praedicis partum conce-
 „ptionis absque semine, ca-
 „nens: Alleluja.“

γ'. Γινώσιν ἄγνωστον γινῶναι
ἢ Παρθένος ζητοῦσα,
ἐβόησε πρὸς τὸν λειτουργ-
[γούντα·
Ἐκ λαγόνων ἀγνῶν μου εἶδόν
πῶς ἐστὶ τεχθῆναι δυνατόν,
λέξον μοι·

Πρὸς ἣν ἐκεῖνος ἔφησεν
ἐν φόβῳ, πλὴν κραυγάζων
[οὔτω·

Χαῖρε, βουλῆς ἀπορρήτου
[μύστις·

χαῖρε, σιγῇ δεομένων πί-
χαῖρε, τῶν θαυμάτων [στις·

Χριστοῦ τὸ προοίμιον·

χαῖρε, τῶν δογμάτων

αὐτοῦ τὸ κεφάλαιον·

χαῖρε, κλίμαξ ἐπουράνιε,

δι' ἧς κατέβη Θεός·

χαῖρε, γέφυρα μεταγούσα

τοῖς ἐκ γῆς πρὸς οὐρανόν·

χαῖρε, τὸ τῶν ἀγγέλων

πολυθρόνητον θαῦμα·

χαῖρε, τὸ τῶν δαιμόνων

πολυθρόνητον τραῦμα·

χαῖρε, τὸ φῶς

ἀρρήτως γεννήσασα·

χαῖρε, τὸ πῶς

μηδένα διδάξασα·

χαῖρε, σοφῶν

ὑπερβαίνουσα γινῶσιν·

χαῖρε, πιστῶν

καταυγάζουσα φρένας·

χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

δ'. Δύναμις τοῦ ὑψίστου
ἐπεσκίασε τότε
πρὸς σύλληψιν τῇ ἀπει-
[ρογάμῳ·

3. *Item verba Mariae ad angelum.* Cognitionem incognitam quaeritans cognoscere, Virgo clamavit ad ministrantem: „Ex lumbis castis quomodo possibile est filium nasci? dicito mihi.“

Responsio angeli ad Mariam. Ad quam ipse cum timore respondit ita clamans: „Salve, consilii ineffabilis secreti magistra. Salve, in silentio deprecantium fides. „Salve, miraculorum Christi exordium. Salve, dogmatum ejus caput. Salve, scala coelestis, per quam descendit „Deus. Salve, pons reducens „nos ex terra ad coelum. Salve, „angelorum pervulgatum miraculum. Salve, daemonum famosum vulnus. Salve, quae „lumen ineffabiliter genuisti. „Salve, quae de modo neminem docuisti. Salve, quae „excellis sapientium intelligentiam. Salve, quae fidelium illuminas mentes. Salve, sponsa „innupta.“

4. Virtus Altissimi obumbravit tunc ad concipiendum Virgini, et uterum ejus sterilem ut agrum fertilem demon-

καὶ τὴν ἄκαρπον ταύτης
 [νηδὺν
 ὡς ἀγρὸν ἐπέδειξεν ἡδὺν
 ἅπασιν
 τοῖς θέλουσι θερίζειν
 σωτηρίαν, ἐν τῇ ψάλλειν
 Ἀλληλοῦϊα. [οὕτως·

stravit volentibus metere salutem, in canendo: Alleluja.

ε'. Ἐχουσα Θεοδόχον
 ἡ Παρθένος τὴν μήτραν,
 ἀνέδραμε πρὸς τὴν Ἑλι-
 [σάβετ'
 τὸ δὲ βρέφος ἐκείνης εὐθὺς,
 ἐπιγνοῦν τὸν ταύτης ἄσπα-
 ἔχαιρε, [σμών,
 καὶ ἔλμασιν ὡς ἔσμασιν
 ἐβόα πρὸς τὴν Θεοτόκον
 Χαῖρε, βλαστοῦ ἀμαράντου
 [κλήμα·
 χαῖρε, καρποῦ ἀκηράτου
 [κτῆμα·
 χαῖρε, γεωργὸν
 γεωργοῦσα φιλάνθρωπον
 χαῖρε, γυντοργὸν
 τῆς ζωῆς ἡμῶν φύουσα·
 χαῖρε, ἄρουρα βλαστάνουσα
 ἐσθρορίαν οἰκτιρμῶν·
 χαῖρε, τράπεζα βαστάζουσα
 εὐθηνίαν ἰλασμῶν·
 χαῖρε, ὅτι λειμῶνα
 τῆς τρυφῆς ἀναθάλλεις·
 χαῖρε, ὅτι λιμένα
 τῶν ψυχῶν ἐτοιμάζεις·
 χαῖρε, δεκτὸν
 πρεσβείας θυμίαμα.
 χαῖρε, παντὸς
 τοῦ κόσμου ἐξίλασμα.
 χαῖρε, Θεοῦ
 πρὸς θνητοὺς εὐδοκία·

5. *Visitatio Mariae ad Elisabeth.* Habens Virgo uterum plenum divinitate, occurrit ad Elisabeth; ejus infans statim, cum novisset salutationem Virginis, gavisus est, et saltibus ut cantibus ad eam clamabat.

Verba Joannis Baptistae, in utero Elisabeth clamantis ad Mariam. „Salve, germinis immarcescibilis vitis. Salve, fructus immortalis possessio. „Salve, produciens agricolam „clementem. Salve, pariens „plantatorem vitae meae. Salve, „arvum germinans abundan- „tiam misericordiae. Salve, „mensa abundans ex hilaratione. „Salve, pratum deliciarum. „Salve, portus animarum no- „strarum. Salve, thus precum „acceptabile Deo. Salve, venia totius mundi. Salve, Dei „bona voluntas erga homines. „Salve, mortalium ad Deum „fiducia. Salve, sponsa in- „nupta.“

τὸ ἀσίγητον στόμα·
χαῖρε, τῶν ἀθλοφόρων
τὸ ἀνίκητον θάρσος·
χαῖρε, στερόδον
τῆς πίστεως ἔρεισμα·
χαῖρε λαμπρόν
τῆς χάριτος γνώρισμα·
χαῖρε, δι' ἧς
ἐγυμνώθη ὁ ἄδης·
χαῖρε, δι' ἧς
ἐνεδύθημεν δόξαν·
χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

„induti fuimus gloriam. Salve,
„sponsa innupta“.

ι'. Θεοδρόμον ἀστέρα
θεωρήσαντες Μάγοι,
τῇ τοίτου ἱκολούθησαν
[αἶγλη,
καὶ ὡς λίχρον κρατοῦντες
[αὐτόν,
δι' αὐτοῦ ἡρεῖνον κραταῖον
ἄνακτα,
καὶ φθάσαντες τὸν ἄφθα-
[στον,
ἐχάρισαν, αὐτῷ βοῶντες·
Ἀλληλοῦῖα.

. 8. *Magorum adventus et salutationes ad Mariam cum puero.* Divino impulsu prope-
rantem stellam cum vidissent
Magi, sequuti sunt hujus splen-
dorem, et ut laternam tenen-
tes eam, per eam investigabant
potentem regem et pervenien-
tes quum invenissent inaccess-
sum, gavisī sunt cantantes:
Alleluja.

θ'. Ἴδον παῖδες Χαλδαίων
ἐν χερσὶ τῆς Παρθένου
τὸν πλάσαντα χειρὶ τοῦς
[ὑνθρώπους,
καὶ δεσπότην νοοῦντες
[αὐτόν,
εἰ καὶ δοῦλον ἔλαβε μορφήν,
ἔσπενσαν
τοῖς δώροις θεραπεῖσαι,
καὶ βοηθαὶ τῇ ἐύλογημένῃ·
Χαῖρε, ἀστέρος ἀδύτου
[μῆτερ·
χαῖρε, ἀγὰρ μυστικῆς ἡμέρας·

9. *Viderunt filii Chaldaeorum in manibus Virginis illum.*
qui formavit homines manu,
et ut Dominum cognoscentes
eum, etsi formam servi acce-
perit, festinarunt eum mune-
ribus eum adorare, laudareque
benedictam matrem, dicentes:
„Salve. stellae inoccidentis ma-
„ter. Salve, splendor mysti-
„cae diei. Salve, deceptionis
„caminum extinguens. Salve,
„Trinitatis discipulos illustrans.

χαῖρε, τῆς ἀπάτης
τὴν κάμνον σβέσασα
χαῖρε, τῆς Τριάδος
τοῖς μίστας φωτίζονσα
χαῖρε, τύραννον ἀπάνθρω-
[πον
ἐκβαλοῖσα τῆς ἀρχῆς.
χαῖρε, Κίτριον γιγάνθρω-
ἐπιδείξασα Χριστόν [πον
χαῖρε, ἡ τῆς βαρβάρου
λιτρουμένη θρησκείας
χαῖρε, ἡ τοῦ βορβόρου
ἑνομένη τῶν ἔργων
χαῖρε, πνυρὸς
προσκίνησιν παῖσασα
χαῖρε, φλογὸς
παθῶν ἀπαλλάττουσα
χαῖρε, πιστῶν
ὁδηγὲ σωφροσύνης
χαῖρε, πασῶν
γενεῶν εὐφροσύνης
χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

„Salve, tyrannum imitem ab
„imperio ejiciens. Salve, do-
„minum clementem Christum
„ostendens. Salve, liberans
„nos a fide barbara. Salve,
„nos ab operibus abstrahens
„luti. Salve, ignis adoratio-
„nem sedans. Salve, liberans
„nos a flammā passionum. Salve,
„dux castitatis fidelium. Salve,
„omnium generationum laeti-
„tia. Salve, sponsa innupta.“

ι'. Κήρυκες Θεοφόροι
γεγονότες οἱ Μάγοι,
ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Βα-
[βυλῶνα,
ἐκτελέσαντές σου τὸν χρη-
[σμὸν
καὶ κηρύξαντές σε τὸν Χρι-
[στὸν
ἅπασιν,
ἀγίνετες τὸν Ἡρώδη
ὡς ληρώδη, μὴ εἰδὸτα ψάλ-
[λιν.
Ἀλληλοῦῖα.

10. *De reditu Magorum in patriam et Herodis regis illustratione.* Praecones divini effecti, Magi reversi sunt in Babylonem, perficientes oraculum tuum, et praedicarunt te Christum omnibus, praetermittentes Herodem ut nugatorem, nec scientem canere Alleluja.

ια'. Λάμπας ἐν τῇ Αἰγύπτῳ
φωτισμὸν ἀληθείας,
ἐδίωξας τοῦ ψεύδους τὸ
[σκότος,

11. *De fuga Jesu in Aegyptum, et salutationes solutarum gentium ab idololatria ad Mariam.* Cum illustrasses Aegy-

τὰ γὰρ εἰδῶλα ταύτης, σω-
 [τήρ,
 μὴ ἐνέγκαντά σου τὴν ἰσχί-
 πέπτωκεν·
 οἱ τούτων δὲ θυσιάζοντες
 ἀνεβίων πρὸς τὴν Θεοτό-
 [χον·
 Χαῖρε, ὀνόρωσις τῶν ἁν-
 [θρώπων·
 χαῖρε, κατάπτωσις τῶν
 [δαμόνων·
 χαῖρε, ἡ τῆς πλάνης
 τὸ κράτος πατήσασα·
 χαῖρε, τῶν εἰδῶλων
 τὸν δόλον ἐλέγξασα.
 χαῖρε, θάλασσα ποντίσασα
 Φαραὶ τὸν νοητόν·
 χαῖρε, πέτρα ἡ ποτίσασα
 τοὺς διψῶντας τὴν ζωήν·
 χαῖρε, πίρινε στήλε
 ὁδηγῶν τοὺς ἐν σκότει·
 χαῖρε, σκέπη τοῦ κόσμου
 πλατυτέρα νεφέλης·
 χαῖρε, τροφή
 τοῦ μάννα διάδοχε·
 χαῖρε, τροφή
 ἁγίας διακονε·
 χαῖρε, ἡ γῆ
 ἡ τῆς ἐπαγγελίας,
 χαῖρε, ἐξ ἧς
 ῥέει μέλι καὶ γάλα·
 χαῖρε, νύμφη ἀνιμφειτε.

ptum illustratione veritatis,
 expulisti tenebras mendacii.
 Nam idola ejus, o salvator,
 quum non potuissent sufferre
 tuam potentiam, ceciderunt, et
 qui ab idololatria liberati fuere
 ad Virginem clamabant dicen-
 tes: „Salve, correctio hominum.
 „Salve, depositio daemonum.
 „Salve, quae potentiam erro-
 „ris conculcasti. Salve, quae
 „dolum idolorum redarguisti.
 „Salve, mare quod submer-
 „sisti Pharaonem intelligibilem.
 „Salve, petra quae saturasti
 „sitientes vitam. Salve, co-
 „lumna ignea ducens eos, qui
 „in tenebris erant. Salve, te-
 „ctum mundi latius nebula.
 „Salve, esca mannae succedens.
 „Salve. deliciarum sanctarum
 „ministra. Salve. terra pro-
 missionis. Salve, ex qua fluit
 „mel et lac. Salve, sponsa
 „innupta.“

ιβ'. Μέλλοντος Συμεῶνος
 τοῦ παρόντος αἰῶνος
 μεθίστασθαι τοῦ ἀπατε-
 [ῶνος,
 ἐπεδόθης ὡς βρέφος αὐτῷ·

12. *Salutationes Symeonis
 ad Virginem, quum praesen-
 tatus fuisset ei puer Jesus, in
 egressu vitae. Quum Symeon
 esset abiturus ex hac vita de-*

ἀλλ' ἐγνώσθης τοῦτω καὶ
τέλειος· [Θεός
διόπερ ἐξεπλάγη σου
τὴν ὑψίστην σοφίαν, κρά-
τ' Ἀλληλοῦϊα. [ζων

ceptiva, datus fuisti ei ut in-
fans; sed tamen ei cognitus
fuisti ut Deus perfectus: id-
circo stupefactus fuit ob in-
effabilem tuam sapientiam, ob
quam clamabat: Alleluja.

ιγ'. Νέαν ἔδειξε κτίσιν
ἐμφανίσας ὁ κτίστης
ἡμῖν τοῖς ἐπ' αὐτοῦ γενο-
[μένοις,
ἐξ ἀσπόρου βλαστήσας γα-
[στρός,
καὶ φυλάξας ταίτην, ὥσ-
[περ ἦν,
ἄφθορον
ἵνα τὸ θαῦμα βλέποντες,
ἐμνήσωμεν αὐτὴν βοῶντες·
Χαῖρε, τὸ ἄνθος τῆς ἐγ-
[θαρσίας·
χαῖρε, τὸ στέφος τῆς ἐγ-
[κρατείας·
χαῖρε, ἀναστάσεως τύπον
[ἐκλάμπουσα·
χαῖρε, τῶν ἀγγέλων τὸν
[βίον ἐμφαίνουσα·
χαῖρε, δένδρον ἀγλαόκαρ-
[πον,
ἐξ οὗ τρέγονται πιστοί·
χαῖρε, ξύλον εὐσχοφύλλον,
ἐφ' οὗ σκέπονται πολλοί·
χαῖρε, ἀπογεννώσα
λυτρωτὴν αἰχμαλώτοις·
χαῖρε, κροσοροῦσα
ὁδὴν πλανωμένοις·
χαῖρε, χριτοῦ
δικαίου δυνάμεως·
χαῖρε, πολλῶν
πταισμάτων συγχώρησις·

13. Novam creaturam osten-
dit nobis creator a quo nati
sumus, et qui natus est ex
ventre virginali absque semine.
quem incorruptum conservavit.
ut miraculum videntes. Virgi-
nem laudemus, clamantes:
„Salve, flos incorruptibilitatis.
„Salve, corona continentiae.
„Salve, formam resurrectionis
„pariens. Salve, angelo-
„rum vitam (*al. locum*) osten-
„dens. Salve, planta fru-
„ctuosa, ex qua nutriuntur
„fideles. Salve, lignum um-
„brosum, quo plerique coope-
„riuntur. Salve, generans li-
„beratorem captivorum. Salve.
„pariens ducem errantium.
„Salve, iudicis iusti exoratio.
„Salve multorum delictorum
„venia. Salve, stola nudorum.
„Salve, amor omnem supe-
„rans amorem. Salve, sponsa
„innupta.“

χαῖρε, στολὴ
τῶν γυμνῶν παρῳήσιας·
χαῖρε, στοργή
πάντα πόθον νικῶσα·
χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

ιδ'. Ξένον τόκον ἰδόντες,
ξενοθῶμεν τοῦ κόσμου,
τὸν νοῦν εἰς οὐρανὸν μετα-
[θέντες·
διὰ τοῦτο γὰρ ὁ ὑψηλὸς
ἐπὶ γῆς ἐφάνη ταπεινὸς
ἄνθρωπος,
βουλόμενος ἐλκίσαι
πρὸς ἕψος τοὺς ἀετῶ βο-
[ῶντας·
Ἀλληλοῦϊα.

ιε'. Ὅλος ἦν ἐν τοῖς κάτω,
καὶ τῶν ἄνω οὐδ' ὅλως
ἀπῆν ὁ ἀπερίγραπτος Λό-
[γος·
συγκατάβασις γὰρ θεϊκή,
οὐ μετάβασις δὲ τοπικὴ
γένεον
ὁ τόκος ἐκ Παρθένου
θεολήπτου, ἀκουοίσης ταῦ-
[τα·
Χαῖρε, Θεοῦ ἀχωρήτου χώρα·
χαῖρε, σεπτοῦ μυστηρίου
[θέρα·
χαῖρε, τῶν ἀπίστων ἀμψί-
[βολον ἄκουσμα·
χαῖρε, τῶν πιστῶν ἀναμ-
[ψίβολον καύχημα·
χαῖρε, ὄχημα πανάγιον
τοῦ ἐπὶ τῶν χειρῶν βίμ·
χαῖρε, οἶκημα πανάριστον
τοῦ ἐπὶ τῶν σεραφίμ.

Nilles, 'Εορτολόγιον, II. Edit. sec.

14. *Salutationes omnium peregrinorum fidelium ad Mariam.* Peregrinorum partum videntes, peregrini simus in mundo, et mentem nostram in coelum transponamus. Propter hoc Altissimus in terra apparuit homo humilis, volens sursum attrahere eos qui canunt: Alleluja.

15. Totus erat in inferioribus et totus a superioribus non defuit indescribile Verbum. Depositio enim divina, non transmutatio localis fuit partus e divina Virgine, audiente haec: „Salve, Dei incomprehensibilis locus. Salve, „divini secreti ostium. Salve, „infidelium auditum dubiosum. „Salve, praeconium fidelium „indubiosum. Salve, vehiculum sanctum ejus, qui sedet „super Cherubim. Salve, nobilissimum habitaculum ejus, „qui est super Seraphim. Salve, „quae duo opposita eodem re- „duxisti. Salve, quae virginitati partum junxisti. Salve, „per quam soluta est transgressio. Salve, per quam

12

χαῖρε, ἡ τάναντία
εἰς ταὐτὸ ἀγαγοῦσα·
χαῖρε, ἡ παρθενίαν
καὶ λοχεῖαν ζευγνύσα·
χαῖρε, δι' ἣς
ἐλύθη παράβασις·
χαῖρε, δι' ἣς
ἠνοίχθη παράδεισος·
χαῖρε, ἡ κλεις
τῆς Χριστοῦ βασιλείας·
χαῖρε, ἐλπὶς
ἀγαθῶν αἰωνίων.
χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

„apertus est paradisos. Salve,
„clavis Christi regni. Salve,
„spes sempiternorum honorum.
„Salve, sponsa innupta.“

ις'. Πᾶσα φήσις ἀγγέλων
 κατεπλάγη τὸ μέγα
 τῆς σῆς ἐκκυνθρωπίσεως
 [ἐξῆγον·
 τὸν ἀπρόσιτον γὰρ ὡς Θεὸν
 ἐθεώρει πᾶσι προσιτὸν
 ἄνθρωπον,
 ἡμῖν μὲν συνδιόγοντα,
 ἀκούοντα δὲ παρὰ πύτων·
 Ἀλληλοῦῖα.

16. *Omnium salutationes ad Mariam.* Omnis natura angelorum stupuit, videns excelsum opus tuae incarnationis. Nam speculabatur illum, qui, ut Deus, inaccessus est, omnibus, ut hominem, accessibilem, nobis communicantem et audientem ab omnibus: Alleluja.

ιζ'. Ῥήτορας πολυφθόγγους
 ὡς ἰχθύας ἀγώνους
 ὁρῶμεν ἐπὶ σοί, Θεοτόκε·
 ὁποροῦσι γὰρ λέγειν τὸ
 [πῶς
 καὶ παρθένος μένεις, καὶ
 ἴσχυσας· [τεκεῖν
 ἡμεῖς δὲ τὸ μυστήριον
 θαυμάζοντες πιστῶς βο-
 [ῶμεν·
 Χαῖρε, σοφίας Θεοῦ δο-
 [χεῖον·
 χαῖρε, προνοίας αὐτοῦ τα-
 [μειον·

17. *Rhetores copiosos ut
mutos pisces videmus circa te,
Dei genitrix. Dubitant enim
dicere, quomodo virgo per-
manes et parere potuisti. Nos
vero secretum admirati fide-
liter clamamus: „Salve, Dei
„sapientiae vas. Salve, penu-
„divinae providentiae. Salve.
„sapientes insipientes demon-
„strans. Salve, doctos indo-
„ctos redarguens. Salve, quod
„effecti sunt stulti, qui prius
„graves erant disputatores.*

χαῖρε, φιλοσόφους
 δόσους δεικνύουσα·
 χαῖρε, τεχνολόγους
 ἀλόγους ἐλέγχουσα·
 χαῖρε, ὅτι ἐμωράνθησαν
 οἱ δεινοὶ συζητηταί·
 χαῖρε, ὅτι ἐμαράνθησαν
 οἱ τῶν μύθων ποιηταί·
 χαῖρε, τῶν Ἀθηναίων
 τὰς πλοκάς διασπῶσα·
 χαῖρε, τῶν Ἀλίων
 τὰς σαγίνας πληροῖσα·
 χαῖρε, βυθοῦ
 ἀγνοίας ἐξέλκουσα·
 χαῖρε, πολλοὺς
 ἐν γνώσει φωτίζουσα.
 χαῖρε, ὅλκας
 τῶν θελούντων σωθῆναι.
 χαῖρε, λιμὴν
 τῶν τοῦ βίου πλωτήρων·
 χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

„Salve, quod marcescunt fa-
 „bularum poëtae. Salve, quae
 „Atheniensium implicationes
 „dissolvis. Salve, quae retia
 „piscatorum implet. Salve,
 „quae a profundo ignorantiae
 „homines attrahis. Salve, quae
 „plures in sapientia ditasti.
 „Salve, navis volentium salvi
 „fieri. Salve, portus navigan-
 „tium in hac vita. Salve, sponsa
 „innupta.“

ιη'. Σῶσαι θέλων τὸν κόσμον,
 ὃ τῶν ὅλων κοσμήτωρ
 πρὸς τοῦτον ἀτεπλόγγελτος
 [ἔλθε,
 καὶ ποιμὴν ἐπάρχων ὡς
 [Θεός,
 δι' ἡμᾶς ἐφάνη καθ' ἡμᾶς
 πρίβαντον,
 ὁμοίῳ γὰρ τὸ ὅμοιον
 καλέσας, ὡς Θεὸς ἀκούει·
 Ἀλληλοῦϊα.

18. *Salutationes universorum fidelium ad Mariam per doctrinam Dei.* Cupiens sal-
 vum facere mundum omnium
 creator, spontaneus ad eum
 venit, et pastor quum esset,
 ut Deus, propter nos appa-
 ruit secundum nos ovis; simili
 enim simile revocans, ut Deus
 audit ab omnibus nobis: Al-
 leluja.

ιθ'. Τεῖχος εἶ τῶν παρθένων,
 Θεοτόκε Παρθένε,
 καὶ πάντων τῶν εἰς σὲ
 [προσσερχόντων.

19. Murus es virginum.
 Deipara Virgo, et omnium ad
 te confugientium. Nam coeli
 et terrae creator talem te fecit,

ἰσαριθμούς γὰρ ψάμμι
 [ψδὰς
 ὡν προσφέρωμέν σοι, βα-
 ἡγιε, [σιλεῦ
 οὐδὲν τελοῖμεν ἄξιον
 ὡν δέδωκας τοῖς σοῖ βο-
 ῶσιν·

Ἀλληλοῦϊα.

κα'. Φωτοδόχον λαμπάδα
 τοῖς ἐν σκότει φανεῖσαν
 ὁρῶμεν τὴν ἀγίαν Παρθέ-
 [νον·
 τὸ γὰρ ἄλλον ὑπτοῦσα φῶς
 ὁδηγεῖ πρὸς γνώσιν θεϊκὴν
 ὑπαντας,
 αὐγῇ τὸν νοῦν φωτίζουσα,
 κραυγῇ δὲ τιμωμένη ταύτη·
 Χαῖρε, ἀκτίς νοητοῦ ἡλίου·
 χαῖρε, βολίς τοῦ ἀδύτου
 [φέγγους·
 χαῖρε, ἀστραπὴ
 τὰς ψυχὰς καταλάμ-
 [πουσα·
 χαῖρε, ὡς βροντὴ
 τοὺς ἐχθροὺς καταπλήτ-
 [τουσα·
 χαῖρε, ὅτι τὸν πολύφωτον
 ἀνατέλλεις φωτισμόν·
 χαῖρε, ὅτι τὸν πολυῤῥότον
 ἀναβλύξεις ποταμόν·
 χαῖρε, τῆς κολυμβίθρας
 ζωγραφούσα τὸν τέπον·
 χαῖρε, τῆς ἁμαρτίας
 ἀναιροῦσα τὸν ῥέπον·
 χαῖρε, λουτήρ
 ἐκπλύνων συνείδησιν·
 χαῖρε, κρατὴρ
 κρινῶν ἀγαλλιάσιν·

peratur multitudo miserationum tuarum. Nam si offerimus tibi, sancte rex, hymnos arenis numero aequales, nihil dignum perficimus his, quae nobis donasti clamantibus: Alleluja.

21. Videmus Virginem sanctam apparentem lampadem illis qui in obscuro erant. Nam ignem immaterialem accendens, adducit omnes ad Dei cognitionem, mentem nostram illustrans, voceque hac salutantium honorata: „Salve, ra-
 „die intellectualis solis. Salve,
 „sidus luminis inoccidentis.
 „Salve, fulgur animas nostras
 „illustrans. Salve, tonitru ho-
 „stes nostros terrens. Salve,
 „quae producis copiosam illu-
 „minationem. Salve, quae effun-
 „dis fluvium abundantem. Salve,
 „quae piscinae vivam refers
 „imaginem. Salve, quae pec-
 „cati sordes tollis. Salve, pelvis,
 „qua conscientia tergitur. Salve,
 „crater mixtus exultationis.
 „Salve, odor Christi suavis
 „odoris. Salve, convivii my-
 „stici vita. Salve, sponsa in-
 „nupta.“

χαῖρε, ὁσμη
 τῆς Χριστοῦ εὐωδίας·
 χαῖρε, ζωὴ
 μυστικῆς εὐωχίας·
 χαῖρε, νύμφη ἀνέμφευτε·

κβ'. Χάριν δοῦναι θελήσας
 ὁσπλημάτων ἀρχαίων
 ὁ πάντων χρεωλύτης ὁν-
 [θρώπων,
 ἐπεδήμησε δι' ἑαυτοῦ
 πρὸς τοὺς ἀποδήμους τῆς
 [αὐτοῦ
 χάριτος.
 καὶ σχίσας τὸ χειρόγρα-
 [φον,
 ἀκούει παρὰ πάντων οὕτως·
 Ἀλληλοῦϊα.

κγ'. Ψάλλοντές σου τὸν τόκον,
 ἀννυνοῦμέν σε πάντες,
 ὡς ἔμπυχον ναόν, Θεο-
 [τόκε.
 ἐν τῇ σῇ γὰρ οἰκίσας γα-
 [στρὶ
 ὁ συνέχων πάντα τῇ χειρὶ
 Κίριος,
 ἡγίασεν, ἐδόξασεν,
 ἐδίδαξε βοᾶν σοι πάντας·
 Χαῖρε, σκηνὴ τοῦ Θεοῦ καὶ
 [Λόγον·
 χαῖρε, ἁγία ἁγίων μεῖζων·
 χαῖρε, κιβωτὴ
 χρυσοθεῖσα τῷ Πνεύματι·
 χαῖρε, θησαυρὴ
 τῆς ζωῆς ἀδαπάνητε·
 χαῖρε, τίμιον διάδημα
 βασιλέων εὐσεβῶν·

22. *Liberatis omnibus de nexu chirographi maledicti, et conversis apostatis, omnes Mariam salutant. Gratiam volens dare antiquorum debitorum, omnium liberator per se ipsum profectus est ad apostatas suae gratiae, et destruens chirographum, audit ab omnibus: Alleluja.*

23. *Cantantes filium tuum, magnificamus te, Deipara, ut templum animatum. Nam Deus, quum habitasset in utero tuo qui omnia tenet manu, sanctificavit, glorificavit, docuitque clamare omnes: „Salve, tentorium „Dei et Verbi. Salve, sancta, „praestantior quam Sancta san- „ctorum. Salve, arca deaurata „Spiritu sancto. Salve, the- „saure vitae nostrae inconsum- „ptibilis. Salve, pretiosum dia- „dema regum fidelium. Salve, „gloria honesta sacerdotum „venerabilium. Salve, sanctae „Ecclesiae turris immobilis. „Salve, imperii inexpugnabilis „murus. Salve, per quam ele-*

χαῖρε, καύχημα σεβάσμιον	„vantur trophaea. Salve, per
ιερέων εἰλαβῶν	„quam hostes devincuntur.
χαῖρε, τῆς ἐκκλησίας	„Salve, mei corporis medela.
ὁ ἀσάλευτος πύργος	„Salve, animae meae salus.
χαῖρε, τῆς βασιλείας	„Salve, sponsa innupta.“
τὸ ἀπόρθητον τεῖχος	
χαῖρε, δι' ἧς	
ἐγείρονται τρόπαια	
χαῖρε, δι' ἧς	
ἐχθροὶ καταπίπτοισι	
χαῖρε, χρωτὸς	
τοῦ ἐμοῦ θεραπείᾳ	
χαῖρε, ψυχῆς	
τῆς ἐμῆς σωτηρίᾳ	
χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.	

κδ'. Ὡ πανύμνητε μήτερ,
 ἡ τεκοῦσα τὸν πάντων
 ἁγίων ἁγιώτατον Λόγον,
 δεξαμένη τὴν νῦν προς-
 [φορὰν,
 ἀπὸ πάσης ῥῆσαι συμφο-
 [ρὰς
 ἅπαντας,
 καὶ τῆς μελλούσης λύτρω-
 [σαι
 χολάσεως τοῖς συμβοῶντας·
 Ἀλληλοῦϊα.

24. O celeberrima mater, quae peperisti Verbum divinum, omnium sanctissimum, suscipe hanc oblationem, et libera nos omnes ab omni calamitate et futura damnatione, cantantes tibi: Alleluja. (Amen).

Κυριακὴ πέμπτη τῶν νη-
 στειῶν. Μνήμη τῆς ὁσίας
 μητρὸς ἡμῶν Μαρίας τῆς
 Αἰγυπτίας.

*Dominica Passionis.
 Judica.*

Slav. Nedělja 5. posta. Pamjat prepodobnyja matere našej Marii Egypťanyni; rumen. Dominec'a 5. a paresemiloru. Amentirea cuveniosei nostre mame Mari'a Egipțean'a.

Συμψάλλονται καὶ τροπάρια καὶ κανόνες εἰς τὸν πλοῖσιον καὶ εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον.

Quod die abhinc quarto vidimus a s. Sophronio institutum, ut quadragenario jejunio ad finem vergente s. Mariae poenitentis exemplum peccatoribus ad imitandum proponeretur, id sequiores Graeci etiam quinta hac Dominica sequuntur, altera ejusdem Sanctae solemnitate cum officio proprio celebrata. Sophronii consilium recte declaratur ultimo synaxarii inciso: *Τῆς ὁσίας ταύτης ἡ μνήμη τελεῖται μὲν κατὰ τὴν πρῶτην Ἀπριλίον· ἐτάχθη δὲ ἡ αὐτὴ καὶ σήμερον, ἐγγίζοντος ἤδη τοῦ τέλους τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, πρὸς διέγερσιν τῶν ῥαθυμῶν καὶ ἁμαρτωλῶν εἰς μετάνοιαν ἐχόντων ὑπόδειγμα τὴν ἑορταζομένην ὁρίαν.*

Verum posteriori aetate factum esse, ut quintus hic juniorum dies dominicus honori s. Mariae Aegyptiacae dicaretur, vetus rubrica Triodii, quae hodieque legitur in editionibus catholicis Bononiensi et Romana, expresse docet his verbis: *Κυριακὴ ε΄. τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἡ ἀκολουθία ὁμοίως καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς κυριακαῖς, ἐν ᾗ ψάλλομεν καὶ τοῦ μνηαίου τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἐπιλαχόντος ἁγίου. Ἄλλοι δὲ μεταγενέστεροι παρέδωκαν ψάλλεσθαι ἐν ταύτῃ τῇ κυριακῇ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.*

Officium hodiernum ex singulari variorum elementorum mixtura conflatum ita annuntiatur in novo Typico CPolitano anni 1874, p. 229:

Κυριακὴ ε΄. τῶν ἁγίων νηστειῶν, συμψάλλεται καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.

Ἐγγίζοντος ἤδη τοῦ τέλους τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς πρὸς διέγερσιν τῶν ῥαθυμῶν καὶ ἁμαρτωλῶν εἰς μετάνοιαν. — Appropinquantem jam finem sanctae Quadragesimae ad segniores¹⁾ tardosque peccatores ad poenitentiam excitandos Ecclesiae pastores etiam in hodiernis suis homiliis scienter adhibent. Sic eum non minori effectu quam dexteritate Theophanes Cerameus ad auditorum utilitates confert, homiliam (24) in Evangelium diei: ecce ascendimus Hierosolytam et filius hominis tradetur (Marc. 10, 33—45) ita exorsus²⁾:

Ὁ μὲν τῆς ἐγκρατείας καιρὸς ἤδη προέκοψε, καὶ πρὸς αὐτὸ πέφθακε Processit quidem satis continentiae tempus, et jam ad ex-

¹⁾ *Ῥέθυμος* ex ipsa vocis notatione est, cujus *animus* (*θυμός*) est *remissus* (*ῥέτος, ῥέδιος*), qui facilia consecratur, difficilia vero adeoque laborem omnem vitat, piger, segnis, negligens, supinus: quo eodem sensu etiam in synaxario feriae V. τοῦ μεγάλου κανόνος occurrit supra p. 151.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 132, pp. 481—482.

τὸ ἀκροτελεύτιον περιηχεῖ δὲ ἡμᾶς
εὐαγγελικὸς λόγος τὰ τοῦ σωτηρίου
πάθους προοίμια, καὶ τοῖς μαθη-
ταῖς ὁ Δεσπότης προαγορεύει τὰ
μέλλοντα. Ὅσοι γοῦν μετὰ χρη-
σιῶν ἔργων τὰς τῶν νηστειῶν ἡμέ-
ρας διήλθετε, ἐν ἐξομολογήσει, καὶ
εὐχῇ, καὶ ἀγάπῃ, καὶ οἰκτιρμοῖς
πενήτων, πάντα ῥυπὸν ψυχικὸν
ἀποπλύναντες, καὶ τὸ βλέμμα τοῦ
νοῦς ἐκκαθάραντες, ἀγαλλιᾶσθε, καὶ
χαίρετε· ἔγγυς γὰρ τῶν πόρων τὰ
ἐπαθλα· ὅσοι δὲ ῥαθυμῶς διετέθητε
τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ὀλιγορήσαν-
τες, καὶ τὸν βραχὺν τοῦτον καιρὸν
διανάσσετε, ἀποσεύσασθε τὴν ῥαθυ-
μίαν, παραγκωνίσασθε τὴν ἀμέλειαν.
Φιλότιμος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης ἡμῶν,
δαμνλεῖς παρέχει τὰς δωρεάς, καὶ
τὸν ἀπὸ πρώτης καὶ τρίτης, καὶ ἕκτης
ῥας ἐργασάμενον δώροις ἀμείβεται
καὶ τὸν ἐννάτην ἑλθόντα οὐκ ἀπο-
σιρέφεται· καὶ περὶ τὴν ἐνδεκάτην
ἑλθῶς, αὐτὴν φημι τὴν ἐσχάτην τῆς
ισσαρακοστῆς ἡμέραν, οὐκ ἀποσι-
ρεῖται τοῦ μισθοῦ τὸ δηνάριον,
μόνον εἰ προθυμίαν ἐπιδείξειται,
καὶ σπουδὴν ἀξιοχρεῶν. Ἀληθὲς
γὰρ ὡς μόχοισι πόθον Θεὸς ἀντι-
φέρει. Ἀλλὰ φέρε πάλιν τῆς εὐαγ-
γελικῆς ἀκούσωμεν σάλπιγγος, τὸ
πάθος προαναφωνοῦσης μυστήριον.

tremum vergit. Praecinitque
nobis sermo evangelicus passionis
Christi prooemia, cum disci-
pulis Dominus futura praenun-
tiat. Quotquot igitur cum bonis
operibus dies jejunii decurrastis,
et confessione scilicet et ora-
tione, et charitate, et miseri-
cordia in pauperes praestita,
omnem animi labem eluistis, et
mentis oculum expurgastis, gau-
dete et exultate; laborum quippe
praesto sunt praemia; quotquot
vero per socordiam vestram ne-
glexistis salutem, per hoc saltem,
quod reliquum est temporis,
quamvis breve, expergiscimini,
torporem excutite, incuriamque
repellite. Pro sua enim libera-
litate Dominus noster copiosa
dona largitur; et sive quis a
prima, sive a tertia, sive a sexta
hora inceptum opus exegerit, re-
muneratur; nec vero eum, qui
nona accesserit, aversatur: etiam
si circa undecimam veneris, ipsum
dico ultimum quadragesimae
diem, non privabit mercede de-
narii, modo promptum animum,
ac studium pretio dignum ex-
hibeas: Verum enim est, Deum
opera affectu compensare. Sed
age jam rursus tubam evange-
licam audiamus passionis my-
steria personantem.

Περὶ τοῦ πλουτοῦ καὶ περὶ τοῦ πτωχοῦ Ἀζάρον.

Quibus adhortationibus majorem vim additam voluerunt ss. Pa-
tres, proposita parabola *de dirite epulone in inferno sepulto et de*
Lazaro mendico in sinum Abrahae recepto, quam hodie et sequen-
tibus feriis in officio recolunt Graeci¹⁾: per eam tardos omnes
malosque somno violenter excussuri.

Primum carmen *τριψιδικόν* hujus Dominicae inscribitur: *Κανὼν*
τοῦ τριψιδίου, εἰς τὸν πλούσιον καὶ εἰς τὸν πτωχόν Ἀζάρον.

¹⁾ Latini eam legimus feria V. hebdomadae secundae Quadragesimae.

Ex multis ac praeclaris Sanctorum sententiis, quas in ejus parabola interpretationem confert Corn. a Lapide¹⁾, unam hanc s. Bernardi abbatis adscribere placet, ut lector videat, quomodo ss. Doctores somniculosos ac peccatores, adhibita ejusmodi veritate, ad necessarium abstinenciae et poenitentiae laborem vi manuque veluti adigere studuerint. *Expergiscimini ebrii, ita s. Bernardus, et flete; terribilis enim Deus in judiciis super filios hominum. Haecine cruciatuum causa tota, quod dices in hoc saeculo bona recepit? Ipsa plane. Neque enim ad hoc nos de paradiso voluptatis animadversio divina ejecisse videtur, ut alterum sibi hic paradysum adinventio humana pararet. Homo ad laborem natus, si laborem refugit, non facit ad quod natus est, ad quod venit in mundum. Quid respondebit ei qui misit eum, qui instituit, ut laboraret?*²⁾.

Ὑπόδειγμα ἐχόντων τὴν ἐορταζομένην ἀγίαν. Ita synaxar.

S. Mariam Aegyptiacam non solum in longinquo Oriente, verum etiam in Ecclesia occidentali poenitentibus esse ad imitandum propositam, varia officia latina demonstrant.

Ex iis D. Prosp. Guéranger antiquam sequentiam Missae dat³⁾, quam quia idonea est insigni huic poenitentium exemplari illustrando nec passim obvia, huc transscripsisse, a proposito nostro alienum non fuerit.

Sequentia de s. Maria Aegyptiaca.

Ex Aegypto Pharaonis	Dei templum introire
In amplexum Salomonis	Dum laborat, mox redire
Nostri transit filia;	Necdum digna cogitur;
Ex abjecta fit electa,	Ad cor suum revertitur,
Ex rugosa fit formosa,	Fletu culpa submergitur,
Ex lebetes phiala.	Fletu culpa teritur.
Stella maris huic illuxit,	Locus desertus quaeritur,
Ad dilectum quam conduxit	Leviathan conteritur,
Pacis nectens foedera;	Mundus, caro vincitur,
Matre Dei mediante,	Domus patris postponitur,
Peccatrici, Christo dante,	Vultus mentis componitur,
Sunt dimissa scelera.	Decor carnis spernitur.
Vitam ducens haec carnalem,	Lactare, filia Thanis,
Pervenit in Jerusalem,	Tuis ornata tympanis,
Nuptura Pacifico;	Lauda quondam sterilis,
Hinc, excluso adultero.	Gaude, plaude, casta, munda,
Maritatur sponso vero	Virtutum prole foecunda,
Ornata mirifico.	Vitis meri fertilis.

¹⁾ Commentar. in Luc. cap. XVI.

²⁾ Apud Gaufrid. abbat. *Declamationes ex s. Bernardi sermonibus collectae*, c. 23 (Migne, Patr. lat. t. 184. p. 453).

³⁾ Le carême, pp. 686—687, edit. 3.

Te dilexit noster risus,
Umbilicus est praecisus
Tuus continentia;
Aquis lotam, pulchram totam
Te salivit, te condivit
Sponsi sapientia.

Septem pannis involuta,
Intus tota delibuta
Oleo laetitiae;
Croco rubens caritatis,
Byssu cincta castitatis,
Zona pudicitiae.

Hinc hyacintho calciaris,
Dum superna contemplaris,
Mutatis affectibus;
Vestiris discoloribus,
Cubile vernat floribus,
Fragrat aromatibus.

O Maria, gaude, quia
Decoravit et amavit
Sic te Christi gratia,
Memor semper peccatorum,
Et cunctorum populorum,
Plaude nunc in gloria. Amen.

Sed repete quae de sancta hac poenitente scripsimus t. 1.
pp. 130—131.

*Dominica Passionis sive de Passione. Judica. Isti sunt.
Repus.*

Apud Latinos quinta haec Dominica nomen a *passione* Domini habet ¹⁾, quod eo die tempus memoriae passionis specialiori modo recolendae destinatum auspicemur. Nuncupatur praeterea ab Introitu Missae *Judica*; a primo Responsorio Matutini *Isti sunt dies*; a praecedenti Dominica, quam subsequitur, *octava mediana*; a ritu sacras imagines pridie velo abscondendi *Repus*, decurtato scilicet vocabulo *repositus*, quod idem valet atque *absconditus*, ut videre est apud Du Cange, *Glossar.* v. *Repositus*. Conteguntur autem ultimis duabus hebdomadis Quadragesimae cruce et imagines ad luctum et moestitiam indicandam; et in specie, ut hoc significetur, *jam Christum non in palam ambulasse apud Judaeos* hoc tempore, sed *abscondisse se*, quemadmodum in Evangelio hujus diei legitur. Quapropter etiam antiquitus in Capella Papali nonnisi ad illa Evangelii verba: *Jesus autem abscondit se et exivit de templo* imagines cooperiebantur ²⁾. Aliam rationem addit Durandus, *quia tunc divinitas fuit absconsa et velata in Christo; permisit enim se capi et flagellari ut homo, tanquam non habens in se virtutem divinitatis*.

¹⁾ In Missali vocatur *Dominica de Passione*; in Breviario *Dom. Passionis*, apud Durandum aliosque scriptores *Dom. in Passione*; vel simpliciter *Passio* seu *Passio Domini*.

²⁾ Cfr. Marcell. Corcyren. *Caeremonial. Roman.* l. 2, c. 38.

Cooperiuntur etiam imagines Sanctorum, quod decens non reputetur, ut publice pateant et solemniter appareant servi, dum eorum Domino non est species, neque decor, et quasi absconditus vultus ejus. Tacetur *Gloria Patri* in Responsoriis horarum; omittitur psalmus *Judica me Deus* initio Missae, nec dicitur *Gloria in excelsis Deo*: ut hac ratione ingentem nostrum moerorem ac luetum significemus propter impia Judaeorum consilia de Christo capiendo, crucifigendo et occidendo. Aliae mysticae rationes horum caeterorumque rituum tempori passionis propriorum videri possunt apud Durand. l. 6, cc. 60 seqq.; Rupert. Tuit. *de div. offic.*, ll. 5—6¹⁾; Amalar. *de eccl. offic.*, l. 4, c. 20²⁾; Honor. Augustodun. *Gemma animae* l. 3, c. 70³⁾.

De rationibus nomenclaturae apud Slavos ritus latini receptae.

Ned. strastna; muki; gluha; tiha; czarna; černá; smrtelná.

In Breviario Romano-Illyrico, quod usibus liturgicis dioecesium Dalmatarum est accommodatum⁴⁾, *Dominica Passionis* slavonice *Neděla strastna*, in novo Missali anno 1893 edito⁵⁾ *Neděla muki* dicitur, vocabulis scilicet ad litteram versis⁶⁾: quemadmodum caeteroquin universam nomenclaturam liturgicam cum ipsis libris latinis slavonice ad verbum expressam conspiciamus⁷⁾.

Appellationes *gluha*⁸⁾, *tiha*⁹⁾, *czarna*¹⁰⁾ ad sanctam illam

¹⁾ Apud Migne, Patr. lat. t. 170, pp. 119—182.

²⁾ Ibid., t. 105, pp. 1199—1200.

³⁾ Ibid., t. 172, pp. 661—678.

⁴⁾ Ad manum est *Breviarium Romanum slavonico idiomate jussu SS. D. N. Papae Pii VI.* (litteris glagoliticis) editum, Romae 1791, typis S. C. de Propaganda Fide.

⁵⁾ Relegas quae de slavico hoc Missali, glagolitico caractere Romae edito, animadvertimus t. 1, p. 507.

⁶⁾ Vide quae de hoc argumento jam diximus supra p. 57.

⁷⁾ Sic praecipui dies liturgici tempore magnorum jejuniorum occurrentes vocantur: Feria IV. cinerum *sreda pepelna*; Dominica prima, secunda, tertia, quarta Quadragesimae *Neděla perva, vtorá, tretija, četvertá četircdesětnicy*; Dom. Passionis *Ned. strastna*; Dom. Palmarum *Ned. crětna*, etc.

⁸⁾ In Calendario croatico *Danica* edito Zagrabiae.

⁹⁾ In Calendario slovenico *Koledar družbe sv. Mohora*, edito Celestiae.

¹⁰⁾ In Calendariis polonis passim.

tristitiam testandam spectant, quam variis caeremoniis huic tempori propriis significari diximus: sonat enim *Ned. gluha* Dom. surda¹⁾; *Ned. tiha* Dom. tranquilla²⁾; *Ned. czarna* sive *čornaja*, boh. *černá*, Dom. nigra³⁾).

Rationes nominis *smrtelná*, *smrtnd*, *smrtedná*, quo Dominica Passionis in Kalendariis čechoslavicis inscripta legitur, sufficienter jam declaravimus pp. 142—144, auctores ea in re peritos secuti. Sunt quidem ex recentioribus scriptoribus, qui appellationem *smrtelná neděla*, mortis Dominica, a morte Christi, ab hoc die specialius recolenda, deducere studeant, quod ritum nomenque ethnicae vetustatis a populo christiano impune servari posse non existiment. Verum isti timent, ubi non est timor; ea enim non est Ecclesiae mens, ut cuncti ritus populares post conversionem funditus evellantur ac deleantur, sed potius, ut — abstersa ab iisdem omni superstitionis impietate — rite purgati ac veluti exorcizati orthodoxae pietati fovendae accommodentur: quemadmodum nec ipsa execrandorum idolorum fana destrui, sed expiando a cultu daemonum in obsequium veri Dei commutari Patres jubent. — Id quamvis sufficienter probatum jam fuerit tomo I, nonnullis particularibus consuetudinibus ac caeremoniis adductis⁴⁾, per hanc occasionem tamen universaliori quadam sententia plenius confirmasse joverit. Ea de re igitur mentem suam s. Gregorius M. ita aperuit s. Augustino, Anglorum episcopo⁵⁾: Diu mecum de causa Anglorum cogitans tractavi, videlicet, quia fana idolorum destrui in ea gente minime debeant, sed ipsa quae in eis sunt idola destruantur⁶⁾. Aqua benedicta fiat, in eisdem fanis aspergatur, altaria construuntur, reliquiae ponantur, quia si fana eadem bene constructa sunt, necesse est, ut a cultu daemonum in obsequium veri Dei debeant commutari, ut dum gens ipsa eadem fana non videt destrui, de corde errorem deponat, et, Deum verum cognoscens

¹⁾ A slav. *gluch*, *χωτός*, surdus.

²⁾ A slav. *lich*, *πρῖος*, lenis, *ήπιος*, mitis, *ήσυχος*, tranquillus.

³⁾ A *črn*, *μέλας*, niger. Cfr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, vv. *gluch*, *tich*, *črn*. — Etiam in Kalendariis hungaricis haec Dominica jam inscribitur *Fekete vasárnap*, Dom. nigra.

⁴⁾ Ut usus cereorum a sacris Lupercalium ad celebritatem Purificationis B. M. V. translati (pp. 92—93); usus item herbarum medicinalium olim superstitione in domibus suspensarum, postea ab Ecclesia intervenientibus sacris ritibus solemniter benedictarum (p. 249).

⁵⁾ *Epist. ad Mellitum abbatem*, lib. 9, ep. 76. (Apud Migne, Patr. lat. t. 77, pp. 1215—1216.)

⁶⁾ In eandem sententiam s. Augustinus scripsit in *epistola 47. ad Publicclam*: Quum templa, idola, luci . . . in honorem veri Dei convertuntur, hoc de illis fit, quod de hominibus, quum ex sacrilegis et impiis in veram religionem mutantur. (Ibid. t. 33, p. 185.)

et adorans, ad loca, quae consuevit, familiaris concurrat. — Et quia boves solent in sacrificio daemonum multos occidere, debet his etiam hac de re aliqua solemnitas immutari, ut die dedicationis vel natalitiis sanctorum martyrum, quorum illic reliquiae ponuntur, tabernacula sibi circa easdem ecclesias quae ex fanis commutatae sunt, de ramis arborum faciant, et religiosis conviviis solemnitatem celebrent. Nec diabolo jam animalia immolent, sed ad laudem Dei in esum suum animalia occidant, et donatori omnium de satietate sua gratias referant, ut dum eis aliqua exterius gaudia reservantur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant. Nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse, non dubium est¹⁾, quia is qui locum summum ascendere nititur, necesse est, ut gradibus vel passibus, non autem saltibus elevantur. Sic Israelitico populo in Aegypto Dominus se quidem innotuit, sed tamen eis sacrificiorum usus, quos diabolo solebant exhibere, in cultu proprio reservavit, ut eis in sacrificio suo animalia immolare praeciperet; quatenus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent, ut, etsi ipsa essent animalia quae offerre consueverant, verumtamen Deo haec et non idolis immolantes, jam sacrificia ipsa non essent. Sic ille.

Hac ratione igitur appellatio *smrtelná neděla* cum popularibus suis ritibus a cultu *Marzannae*²⁾ aliorumque a christiano populo transferri potest ad redemptionem ab idololatria celebrandam, quod et proprio instituto in nonnullis Poloniae regionibus fieri vidimus ex Dlugossio, supra citato p. 145.

Ἑβδομας τῶν παῶν. Hebdomada Passionis.

Dominicam *Judica* excipit apud Latinos *hebdomas Passionis* seu *Quadragesimae quinta*, apud Graecos *jejuniorum sexta*, a subsequenti Dominica *Ἑβδομας τῶν παῶν* appellata. Ea ut insignis olim CPoli erat donis et erogationibus ab imperatore et patriarcha distributis³⁾, ita et in urbe Roma anti-

¹⁾ Simile pastoralis prudentiae consilium, ex eodem s. Gregorio in corpus juris canonici assumptum, jam exhibuimus supra pp. 119—120, ut nimirum candidati sibi ab immodico quorundam zelo cavere discant, qui praepostera agendi ratione ut duos in schisma compellunt, ita redire ad Ecclesiam volentibus viam spinis objectis nimium quantum sepiunt.

²⁾ Consuli de hoc idolo ejusque cultu possunt, quae post Grimm, *Deutsche Mythologie*, pp. 733—734 egregie disputavit doctissimus Brandl, *Glossarium illustrans bohémico-moraviae historiae fontes*, v. *Morana*, pp. 158—160.

³⁾ Cfr. Theodor. Balsamon. et Luitprand. relat. a Gretsero in *Codin.* apud Migne, Patr. gr. tom. 157, pp. 345—347.

quitus inter caeteras septimanas eleemosyna papali aliisque conspicuis caritatis operibus excellebat¹⁾.

Hae hebdomade monachi, qui austerioris vitae gratia se in deserta loca contulerant, in monasteria revertebantur, quo de more luculentum exstat testimonium Cyrilli Seythopolitani in *Vita s. Euthymii*, n. 11:

Ἐξέρχοντο ἐπὶ τὴν ἔρημον τοῦ Κοντιλᾶ κατ' ἐνιαυτὸν, ὁρδὴν μετὰ τὰ φῶτα διεφοίτων ἡμέραν πόσις μὲν ἀνθρωπίνης χωριζόμενοι συναλίας, θεῷ δὲ μόνῳ διὰ προσειχῆς συγγινόμενοι· καὶ πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον ἐπὶ τῆς ἐρημίας ἀναστρεφόμενοι, ἕως ἂν ἡ τῶν βῶτων ἑορτὴ ἐπιστάῃ. Τηρικαῖτα γὰρ εἰς τὸ κέλλιον ἐπανήσαν.

Proficiscebantur quotannis in Cutilae solitudinem octavo die post festum Luminum, separati quidem ab omni humano contubernio, cum Deo autem solo versantes per precatationem; et totum tempus, quod intercedebat, transigentes in solitudine, donec advenisset dies festus Palmarum. Tunc enim in cellam revertebantur²⁾.

Feria VI. hebdomadae Passionis. Festum dolorum Beatissimae Virginis Mariae.

Prima hujus festivitatis institutio referenda videtur ad synodum provincialem Coloniensem anni 1423, in qua — ad comprimendam Hussitarum haereticorum audaciam, qui sanctissimas Jesu Christi et B. M. V. dolore confossae imagines sacrilego furore foedabant — constitutum est cap. 11, *ut festum commemorationis praefatae angustiae et doloris B. Mariae Virginis deinceps singulis annis feria VI. post Dominicam Jubilate . . . solemniter celebretur*³⁾. — De rationibus hodiernorum solemnium videnda in primis est accurata disputatio Benedicti PP. XIV. *De festis B. M. V.*, part. 2, ubi praecipue quae ad dolores B. V. eorumque cultum in Ecclesia latina pertinent, solide et erudite pertractata sunt

¹⁾ Vide Fronto n. *Calendar. Roman.* pp. 160 162 et Durand. *Rational.* l. 6, c. 66.

²⁾ Apud Coteler. *Eccles. gr. monument.* tom. 2, pp. 210, 287, et apud Bolland. in *Actis SS. Januarii* tom. 2, pp. 668.

³⁾ Apud Hardouin. *Concil.* tom. 8, p. 1013.

nn. 46—48¹⁾. Quaestiones liturgicas eo spectantes deinde copiose solvit Tetam. *Diar.* tract. 2, part. 2, c. 7, sect. 5. Ad obvios hos auctores lectorem relegamus, ne in declaranda materia, a tantis viris egregie jam exposita, frustra operam teramus. Id unum ex recentiori Decreto S. R. C. d. d. 18. Sept. 1814 addimus, *praecepisse* nimirum *Pium PP. VII.*, *ut in posterum in universa Ecclesia (latina) quotannis recurrende Dominica tertia Septembris celebretur (alterum) festum dolorum B. M. V. . . ., firma nihilominus remanente ejusdem festi commemoratione, quae fit hac Feria sexta post Dominicam Passionis*²⁾. — Sic igitur eximium Latinorum studium in Beatissimae Virginis Mariae doloribus recolendis evidenter enitet.

At non segnior ecclesia orientalis parem religionis curam suscepit, et in Matre dolorosa honoranda jam pridem cum occidente certavit. Testes ejus pietatis sunt, praeter conceptiva solemnia *commemorationis dolorosae ss. Deiparae* Ruthenis catholicis propria³⁾, insignia illa *τροπάρια θειοτόκια* et *σταυροθεοτόκια*⁴⁾, quibus Graeci omnes Beatissimam Deigenitricem, crudeli passione divini filii sui gravissime afflictam, ipso hoc jejuniorem tempore in divinis officiis studiose venerantur. Ex iis pauca haec, quae sequuntur, attulisse, praeter institutum nostrum non fuerit, quod ea Latinis etiam speremus haud exiguu futura incitamento mutuae aemulationis communem omnium matrem majori usque pietate honorandi⁵⁾.

Ἐκ τοῦ κατόνος τῆς παρασκευῆς τῆς μέσης ἐβδομάδος.

Ex canone feriae VI. hebdomadis mediae.

Ὡδὴ α'.

Ode 1.

Ὅτε σε, τέκνον, ἀποφύγῃς ἔτε-
ρον, ὠδίνας ἔφυγον, καὶ πῶς νυνί
ὅλη ὀδυρῶν πεπλήρωμαι; ὕρῳ γάρ

Quante, o fili, ineffabili modo
peperi, dolores partus effugi;
nunc autem tota doloribus re-

¹⁾ Edit. Bruxellen. an. 1866, pp. 264—275.

²⁾ Apud Gardellini, Decreta authent., n. 4513.

³⁾ *Pamjat sostradanija presvjatija Bogorodicy* agi feria illa VI. decimae hebdomadis post Resurrectionem, quam Latini cultui SS. Cordis Jesu sacram esse voluere, dicitur infra ad eundem diem.

⁴⁾ Relege quae de ratione harum stropharum animadvertimus t. 1, p. LXIII.

⁵⁾ Spatii compendio inservituri *τροπάρια* non damus *στιχηρῶς* descripta. Qui eorundem metrum nosse cupit, consulere poterit novissimam editionem Romanam Triodii, quae singulos versus appictis asteriscis distinctos exhibet.

σε κρεμάμενον ὡς κακουργὸν τῷ
ξύλῳ, τὴν γῆν ἀσκέτως κρεμάσαντα,
ἔλεγεν ἡ πύναγνος κλαίονσα.

Ὡδὴ γ'.

Νενεκρωμένην τὴν ζωὴν ἐπὶ σταυ-
ροῦ θεωροῦσα, καὶ μὴ φέρουσα τῶν
σπλάγχων τὸν πόνον, ἔδοξετο ἡ
σεμνὴ παρθένος ἀνακράζουσα· Οἱ
μοι, βλέ μου, τί σοι δῆμος ἀνόμων
ἀπέδωκεν;

Ὡδὴ δ'.

Παρθενικῆς, τέκνον, ἐκ μήτρας σε
ἔτικον, καὶ ὄρωσα ξύλῳ σε κρεμά-
μενον ἐξαπορῶ, καὶ οὐ συνορῶ ὄψος
τοῦ μυστηρίου, καὶ βύθος πολλῶν
κρυμμάτων σου, ἡ πάνταγνος ἑβόα, ἣν
φωναῖς δαιγῆτοις ὡς μητέρα Θεοῦ
μακαρίζωμεν.

Ὡδὴ ε'.

Ἐν σταυρῷ καθορῶσα τὸν δι' ἀγα-
θότητα ἐκ σοῦ, πανάμωμε, ὑπερ νόθν
τεχθέντα, ἐπιτρώσκον τὰ σπλάγχνα
καὶ ἔλεγες· Οἱ μοι, θεῖον τέκνον,
πῶς ὑπερ πάντων ὀδυνᾶσαι; προς-
κυνῶ σου τὸ εὐσπλάγχνον· Κύριε,
σοὶ ἡ δόξα.

Ὡδὴ η'.

Νῦν ὡς ἀρνίον ἄκακον καθορῶ
σε κρεμάμενον, καὶ ὑπὸ ἀνόμων
τῷ σταυρῷ πηγνύμενον, βλέ μου
προάναρχε, τοῖς ὀδυροῖς συγκό-
πτοιμαι καὶ ταῖς μητρικαῖς περιστα-
τοῦμαι ὀδύναις, ἡ πάνταγνος ἑβόα,
ἣν φωναῖς δαιγῆτοις ὑμνοῦμεν κα-
ταχρῶς, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Nilles, Ἐκρητολόγιον, II. Edit. sec.

pleta sum: video enim te tan-
quam malefactorem in ligno su-
spensum, qui terram absque ullo
fulcimento suspendisti. Ita ca-
stissima illacrimans loquebatur.

Ode 3.

Quum vitam in cruce mor-
tuam Virgo veneranda vidisset,
cordis dolorem cohibere non va-
lens, tota commovebatur et ex-
clamabat: Heimihi, fili mi! quid
tibi populus praevaricator re-
tribuit?

Ode 4.

Ex utero virginali te peperì,
o fili, et nunc videns te in ligno
suspensum, conturbor et horreo,
et altitudinem mysterii, et mul-
torum judiciorum tuorum pro-
funditatem non comprehendo.
Ita castissima exclamabat, quam
nos vocibus incessabilibus Dei
matrem beatificemus.

Ode 5.

Quum videres in cruce illum
qui, propter bonitatem suam, ex
te, o immaculatissima, incompre-
hensibili ratione natus est, vul-
nerabantur viscera tua, ac di-
cebas: Hei mihi, divine fili!
quomodo pro omnibus dolore cru-
ciaris! Pietatem tuam adoro;
Domine, sit tibi gloria.

Ode 6.

Quum videam te nunc, o fili
mi aeternae, tamquam agnum in-
nocentem suspensum, et pro ini-
quis in cruce confixum, discrucior
querelis, et doloribus maternis
circumdor: clamabat castissima,
quam vocibus assiduis debite
landamus in omnia saecula.

Ὡδὴ 9'.

Φθορᾶς σε δίχ' αἰτέοκα ἐκ γαστροῦ, πρὸ αἰώνων πατὴρ δὲν ἐγέννη-
σε, καὶ πῶς φθορεῖς ἄνθρωποι σπα-
ράττουσί σε, νίξ, καὶ τὴν πλευρὰν
ὀρύττουσι λόγχῃ, καὶ τὰς χεῖρας
σὺν τοῖς ποσὶν ἡλοῦσιν ἀπανθρώ-
πως; ἢ ἀνάγκος ἐβόα, ἦν ἐπαξίως
μεγαλύνωμεν.

Ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ σαββάτου
τῆς μέσης ἐβδομάδος.

Τὸν σταυρὸν Χριστοῦ τὸν τίμιον,
Θεοτόκε ἀγνή, βλέψαντας, καὶ ἐκ
καρδίας προσκυνήσαντας ἡμᾶς, ταῖς
σაῖς πρὸς τὸν δεσπότην ἀξίωσον
πρεσβείαις ἰδεῖν καὶ τὰ πάθη τὰ
σεπιτὰ αὐτοῦ, παθῶν κακὰ θαρμέτους

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς δ'. τῆς
ἐβδόμαδος ε'.

Τὸν ἐξ αἱμάτων σου ἀγνῶν σω-
ματωθέντα, καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν ἐκ σοῦ,
σεμνή, τεχθέντα, ἐπιξύλου κρεμύμε-
νον μέσον τῶν κακούργων ὀρώσα,
τὰ σπλάγχνα ἤλγεις, καὶ μητρικῶς
θρηνοῦσα ἐβόας· Οἱ μοι, τέκνον, τίς
ἢ θεία καὶ ἄφαιτος οἰκονομία σου,
δεῖ ἥς ἐξώσας τὸ πλάσμα σου; ἀνυ-
μῶ σου τὸ εὐσπλαγχνον.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς παρα-
σκευῆς τῆς ἐβδόμαδος ε'.

Ὁρῶσά σε ἐν σταυρῷ ἡρτημένον
ἢ παναγία, ἡλάλαζε τερνωμένη τὰ
σπλάγχνα καὶ ἔλεγε· Λυὰ σπλάγ-
χνα, Κόριε, σῶν οἰκτιρῶν παθεῖν
ἠέσχον. πᾶσι παρόχων ἀπάθειαν.

Ode 9.

Sine corruptione ex utero te
peperi, o fili, quem pater ante
saecula generavit: et quomodo
homines corruptibiles te dilacé-
rant, et lancea latus tuum per-
fodiunt, et manus ac pedes in-
humaniter clavis configunt? Ita
castissima exclamabat, quam nos
pro merito magnificemus.

Ex canone Sabbati mediae
hebdomadis.

Dum pretiosam Christi cru-
cem intuemur, et ex corde ad-
oramus; precibus tuis apud Do-
minum dignos nos effice, o casta
Deipara, ut venerandas illius
passiones, a passionibus nostris
purificati, intelligere possimus.

Ex canone feriae IV. heb-
domadis 5.

Quum videres, o veneranda,
illum qui ex puris sanguinibus
tuis corpus acceperat, atque ex te
modo inexcogitabili natus fuerat,
suspensum in ligno in medio
malefactorum, visceribus dis-
cruciabaris, et materno affectu
plorans clamabas: Hei mihi, fili
mi! quae est haec divina atque
ineffabilis dispositio tua, per
quam plasma tuum vivificasti?
misericordiae tuae viscera col-
lando.

Ex canone feriae VI. heb-
domadis 5.

Quum videret te castissima
in cruce sublatum, ejulabat corde
vulnerata, ac dicebat: Propter
viscera misericordiarum tuarum,
Domine, pati voluisti, praebens
omnibus impassibilitatem.

Ἐκ τοῦ κανόνος τῆς παρασκευῆς τῶν βατῶν.

Παρθένε πανάμωμε, μήτηρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, δορυφορεῖς διηλθέσθαι τὴν παναγίαν ψυχὴν, ἥνικα στανούμενον ἐβλεψας ἐκουσίως τὸν υἱόν καὶ Θεόν σου, ὦν, ἐυλογημένη, δυνάμει σου μὴ παύσῃ, συγχώρησιν πταισμάτων καὶ ῥῆσιν νηστείας δωρήσασθαι.

Ex canone feriae VI. hebdomadis Passionis.

O virgo purissima, mater Christi Dei, gladius pertransivit sanctissimam animam tuam, quum crucifixum voluntarie filium et Deum tuum aspiceres; quem necesses, o benedicta, rogare, ut nobis tempore jejunii peccatorum indulgentiam largiatur.

Τῇ σαββάτῳ πρὸ τῶν βατῶν, τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Ἀλζάρου.

Slav. V subbotu 6. neděli posta, sv. i pravednago Lazaria; rumen. In sambat'a 6. septimana a paresemiloru, s. si dereptului Lazaru.

Hunc diem memoriae excitati Lazari dicatum habent Graeci, festumque inter δεσποτικὰς ἑορτάς recensent, quemadmodum observavimus tom. 1, p. 32. Status quidem dies 17. Martii honorandae resurrectioni Lazari, amici Christi, est assignatus in Menaeis et in aliis Kalendaris a Martinov ibidem adductis; verum alter hic dies conceptivus eidem miraculo solemniter celebrando a Graecis fuit attributus, quod illud ipsum ansas furoris Judaeorum in Jesum proxime dedisset. Audi Nicephorum Callistum in synaxario festi: Ἐορτάζεσθαι δὲ κατὰ τὴν παρούσαν ἡμέραν ἐτάχθη ἡ αὐτοῦ ἔγερσις... ἐπειδὴ τοῦτο τὸ θαῦμα ἀρχὴν καὶ αἰτίαν μάλιστα εἶρον τῆς κατὰ τοῦ Χριστοῦ μανίας τῶν Ἰουδαίων, κατὰ τοῦτο ἐνταῦθα τὸ ὑπερφυῖν τεράστιον ἔθεντο. Et haec quidem ex communi Graecorum sententia de hujus solemnitatis origine. Quod autem de Simone Phariseo, Lazari patre, ibidem refertur, id Callistus historiae evangelicae de suo admiscuit, nobis proinde non sine cautela accipiendum.

Quomodo praesens hic dies olim fuerit actus in Oriente ac nominatim Hierosolymis, in egregio suo commentario in „Peregrinat. Silviae“ vir plurimae et exquisitae eruditionis D. Fernand. Cabrol perdiligenter describit pp. 83—87. Locum non profero, quum ipsum opus adiri velim.

Latini quoque bis Lazari memoriam agunt, nempe die 17. Decembris, quo eum Martyrologium Rom. laudat,

et feria VI. hebdomadae quartae Quadragesimae, quae ejus resuscitationi specialius recolendae est destinata. Alteram hanc conceptivam commemorationem idoneo commentario illustratam vide apud Durand. *Rational.* l. 6, c. 39.

Sabbatum infra hebdomadam Passionis. Vacat.

Celebre apud rerum liturgicarum scriptores hoc Sabbatum est ob duplicem ritum, quem olim Romana ecclesia servabat, nimirum *elargitionis eleemosynae* et *distributionis fermenti*. De utroque simul egit Card. Thomasius in suis ad *Capitulare Evangeliorum notis*, op. t. 5, pp. 452—453. Hodie scilicet generalis eleemosyna fiebat ob imminens paschale festum, ut anticipata elargitione pauperibus simul consuleretur et Pontifici: illis quidem, ut sibi providere possent; huic vero, ut subsequenti sancta hebdomada liberiori animo sacris functionibus intenderet. Porro haec Sabbati dies inscripta est *Vacat*, quod *Dominus Papa hoc die vacaret ab officio Stationum et eleemosynis largiendis insisteret*¹⁾, prout dictum jam est. Ejus moris veteres scriptores praeterea hanc rationem assignant, quia hodie recitatur Evangelium de Maria Magdalena, pedes Domini copiose ungente et capillis suis tergente. *Inde Apostolicus vir*, inquit vulgatus Alcuinus, *in memoriam devotissimae mulieris, membris Christi hodie facit, quod ipsa fecit capiti: et ideo a Statione publica vacat, non tamen a celebratione Missae, quia huic negotio insiatit*²⁾. Consonant Symphos. Amalar., *De eccl. offic.* l. 1, c. 9³⁾; Rupert., *De div. offic.* l. 5, c. 6⁴⁾; Belet. et Durand. locis in nota citatis; cum quibus conferantur ex recentioribus Benedict. PP. XIV., *De festis D. N. J. Ch.*, part. 1, n. 115⁵⁾; Moroni, *Dizionario*, v. *elemosinaria apostolica*, t. 21, p. 157.

De altero officio eidem huic diei adscripto, *distributionis* scilicet *fermenti*, post Card. Thomasium plures scripsere, e quibus praecipuos memorat editor operum ejusdem Emi-

¹⁾ Cfr. Belet. *De divin. offic.* c. 92 (apud Migne, Patr. lat. t. 202, pp. 93—94), et Durand. *Rational.* l. 6, c. 66.

²⁾ *De divinis officiis*, c. 13 (apud Migne, Patr. lat. t. 101, p. 1200).

³⁾ Ibid. t. 105, pp. 1007—1008.

⁴⁾ Ibid. t. 170, pp. 128—129.

⁵⁾ Edit. Bruxellensis anni 1866, t. 1, pp. 128—129.

nentissimi auctoris t. 4, p. 84. Quippe gravis est controversia, quidnam illud *fermentum* sit, quod s. Melchtiades Papa *per ecclesias ex consecratu episcopi dirigi jussit* ¹⁾, ac s. Innocentius Papa I. ipse *presbyteris die dominico* in titulis suis sacra facientibus *per acolythos misit, ut se a Pontificis communione non judicarent separatos* ²⁾, quodque tandem in antiquis libris ritualibus hoc Sabbato *a Papa dari* legitur. Alii cum Baronio, *Annal. ad an. 313*, n. 49 et Du Cange, *Gloss. lat. v. fermentum*, eo nomine simplicem panem benedictum seu meras *eulogias* intelligunt; alii vero longe plures *fermenti* voce ss. eucharistiam ipsam designari docent, atque in iis viri doctissimi Card. Thomasius l. c., Card. Bona, *Rerum liturg. c. 23*; Pagius ad cit. an. 313, nn. 17—18, Mabillonius, *de azymo c. 10*; nomenque tum ex disciplina arcani tum ex symbolica fermenti significatione repetunt. Venerandum illud sacramentum enim, pro illorum temporum consuetudine, qua sacrae rei arcanum profanis tegere affectabant, quum ad ecclesias mitteretur, vocatum est *fermentum*, ut, quemadmodum fermentum in farinam immissum eique commixtum totam conglutinat, ita eis quoddam unionis atque communionis mutuae vinculum esse significaretur. Quod fermentum, inquit Thomasius l. c., forte hoc Sabbato datum fuerit acolythis finitimorum episcoporum, ut episcopi ipsi die sancto Paschae in publica Missarum celebritate particulam fermenti a Papa consecrati post Canonem, ubi dicitur: *Haec commixtio corporis et sanguinis etc.*, in calicem consecratum immitterent: et inde tum ipsi, tum plebes illis creditae sanguinem Domini bibentes communionem cum Romano Pontifice prae se ferrent, dum ex ejusdem consecratione utcumque communicarent. Et sane de eucharistia a Romanis Pontificibus ad episcopos transmissa, tanquam ecclesiasticae communionis nota, meminit s. Irenaeus apud Euseb., *Hist. eccles. l. 5, c. 24* ³⁾. — Hunc morem autem dandi fermentum post

¹⁾ Anastas. Bibl., *Histor. de vit. Rom. PP.*, apud Migne, Patr. l. t. 127, pp. 1499—1500; Duchesne, *Lib. Pont.* (s. Miltiades), t. 1, pp. 168—169.

²⁾ *Ep. ad Decent.*, c. 5, ibid. t. 20, pp. 556—557.

³⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 20, pp. 507—508.

annum Christi millesimum desiisse, idem cardinalis animadvertit. Sed praeter alios de fermento tractantes videndus est ipse Thomasius locis in indice rerum indicatis.

De imaginibus hebdomadae sanctae ac Pentecostarii.

Notitia praeliminaris.

Varias has festivas icones non tam ornatas quam doctrinae causa fuisse adhibitas scias; pertinent enim ad secretiores illas symbolicas, typicas, propheticas aliasque festorum mobilium rationes in academiis explicandas ac demonstrandas, sine quibus interior ac recondita anni ecclesiastici notitia haberi non potest. Prostant quidem in multis editionibus graecis εἰκόνες ἐορταστικαί, verum non raro adeo deformiter sunt diffictae vitioseque expressae, ut non solum ineptae academicis exercitationibus reperiuntur, sed vel ipsum textum liturgicum foede deformat. — Imagines nostras acceptas referimus eximiae benevolentiae Domini Pustet, Ratisbonensis, typographi apostolici, qui eas nobis ex opibus suis liturgicis vere regiis liberalissime concessit. Continentur autem in opere, quod in suo genere *museum liturgiae artis* non immerito dixeris, cui nempe titulus est: *Icones Novi et Veteris Testamenti desumptae ex Missali Romano novissimae editionis Ratisbonensis XII.¹⁾*, quas, a professore Joanne Klein delineatas, per textus biblicos in diversis linguis ex ss. Patrum sensu explanatas amatoribus artis christianae dedicat auctor. — Ratisbonae, Neo-Eboraci et Cincinnati, sumptibus, chartis et typis Friderici Pustet, Sanctae Sedis Apostolicae typographi. 1876. — Ex eo etiam uberior, ubi opus fuerit, explicatio imaginum erit haurienda.

Κυριακὴ τῶν παύων.

Dominica in Palmis ²⁾).

Slav. *Nedělja vaij*; rumen. *Dominec'a floriloru*.

Dominica, quae Pascha antecedit, a gestatione *palmarum* nomen traxit, quod illo die rami palmarum in processionibus deportentur in significationem illorum, ut ait Beletus *Rational. divin. offic.* c. 94, quos filii Israel statuerunt in via, quum Dominus Hierosolymam tendens asello sedebat ³⁾).

¹⁾ Ex Missali etiam transierunt in novissimam Breviarii editionem, quam idem bibliopola splendide typis impressit.

²⁾ In vetustis libris liturgicis etiam vocatur *Dom. in ramis Palmarum* et *Dom. in ramis*.

³⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 202, p. 95.

Η ΒΑΪΘΟΡΟΣ.

ECCE REX TUUS VENIT.

Typi.

1. Davidi ex Philisthaeis triumphum agenti obviam prodeunt mulieres cantantes chorosque ducentes.
2. Filii Israël ad duodecim fontes aquarum et septuaginta palmas castrametantur.

Textus prophetici.

1. Benedictus, qui venit in nomine Domini (Ps. 117, 26).
 2. Egredimini et videte filiae Sion regem Salomonem in diademate (Cant. 3, 11).
 3. Exulta satis filia Sion, jubila filia Jerusalem: ecce rex tuus veniet tibi justus et salvator; ipse pauper et ascendens super asinam et super pullum filium asinae (Zach. 9, 9).
 4. Ecce salvator tuus venit (Is. 62, 11).
-

Palmarum festum variae Triodii editiones varie annuntiant. In ea, quae Bononiae facta est anno 1724, breviori formula effertur initio synaxarii: τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὴν περιφανῇ καὶ ἐπερλαμπρὸν ἑορτὴν τῶν βαΐων ἑορτάζομεν; in vulgata Veneta autem magnificentius proponitur hac solenni inscriptione synaxario praefixa: τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κυριακῇ τῶν βαΐων, τὴν λαμπρὰν καὶ ἑνδοξὸν πανήγυριν τῆς εἰς Ἱερουσαλὴμ εἰσόδου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἑορτάζομεν. Novissima editio Romana tandem simpliciter Dominicae titulo κυριακῇ τῶν βαΐων contenta, diei annuntiationem post oden 6. fieri solitam cum synaxario prorsus omittit ¹⁾. Qua eadem formula etiam utuntur recentiores Horologii editiones, quas consului plures.

Ἡ βαΐοφόρος. Εὐαγγελισμὸς τοῦ ὡσαννά. Κυριακὴ τοῦ Λαζάρου.

Graecis communiter dicitur κυριακῇ sive ἑορτῇ τῶν βαΐων, ἑορτῇ βαΐοφόρος, ἡμέρα τῆς βαΐοφόρου vel sine addito ἡ βαΐοφόρος, quasi dicas *festum palmiferum, ramiferum*; βᾶϊα quippe aliis significationibus omissis ²⁾ dicuntur termites palmae oleaeve aut salicis, alteriusve arboris, quos quatiebant in honorem ejus, cujus pompa ducebatur, quod Graeci vocant τὰ βᾶϊα sive τοὺς κλάδους σείειν et ἐπισείειν ³⁾. In synaxario Callistus, nomen βᾶϊον Hebraeis tribuendo, ἐδήλουν δέ, inquit, διὰ τῶν βαΐων, οἵονοι τῶν κλάδων βᾶϊον γὰρ παρ' Ἑβραίοις ὁ ἀπλοῦς κλάδος λέγεται: significabant autem per βᾶϊα ramos; βᾶϊον enim apud Hebraeos simplex ramus dicitur ⁴⁾.

Quia imperatores solebant die Palmarum proceribus et domesticis suis una cum palmarum ramis alia quoque munuscula dare ⁵⁾, factum ex eo fuit, ut donum omne βᾶϊον,

¹⁾ Relege quae diximus supra pp. 21—22 not. 1.

²⁾ Videri eae possunt apud Stephan., *Thesaur. ling. gr.*, edit. Paris. an. 1833, t. 2, pp. 39—40.

³⁾ Cfr. vulgat. Epiphan. *Serm. Eis τὰ βᾶϊα*, apud Migne, Patr. gr. t. 43, p. 429. S. Joan. Chrysostom. hom. in magn. hebdom., ibid. t. 55, p. 520.

⁴⁾ Similitudo soni vocis βᾶϊα Theodor. Balsamonem in errorem induxit, ut eam latinam crederet, ac communem cum nomine *bajulus* originem habere scriberet loco jam citato supra p. 37, not. 1.

⁵⁾ Cfr. Constantin. Porphyrogenit., *De Caeremoniis aulae Byzant.* l. 1, c. 31, apud Migne, Patr. gr. t. 112, pp. 411—412, jcto.

palma, appellaretur, nisi tamen de palma Circensi repetere malueris. Vide Du Cange, *Gloss. gr.* h. v.

Dies Palmarum praeterea vocatur ὁ εὐαγγελισμὸς τοῦ ὠσαννά, a festiva populi acclamatione: ὠσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ: *Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, rex Israël*: Hinc in Horologio arabico Graeco-Melchitarum refertur hebraico nomine *achad eschscha'ânin elmoqaddas*, h. e., *Dominica Hosanna sancta*, in libris liturgicis Armenorum autem graeca voce *Eulogemene*.

Tertio tandem appellatur κυριακὴ τοῦ Ἀζάρον a sabbato praecedenti, quo Lazari resuscitati memoriam agi notavimus. In plerisque locis hodieque mos obtinet, ut ramos olearum, myrti et palmarum sabbato Lazari in ecclesiam deferant benedicendos, die autem ipso Palmarum benedictos e manibus episcopi vel sacerdotis recipiant.

Celeber admodum in ecclesia orientali Palmarum dies est inter δεσποτικὰς ἑορτάς, plurimis ss. Patrum celebratus encomiasticis orationibus, quas videre est in multis tomis sparsas apud Migne in Patr. gr.

Hosanna. Dominica indulgentiae. Pascha floridum. Capitilavium.

Dominica Palmarum etiam in ecclesia occidentali variis nominibus venit. Et initio quidem ab acclamationibus festivis, quibus turbae Jesum sunt prosecutae, vocatur *dies Osannae*, uno vocabulo *Osanna*, sive *Hosanna*: quae vox acclamatio est, a Judaeis adhiberi solita erga viros de Republica optime meritos et singulari vitae sanctimonia praeclaros, quibus felicitatem, benedictionem et gloriam apprecabantur. Quapropter voces *Hosanna filio David: benedictus, qui venit in nomine Domini*, acclamationes fuerunt significationesque laetitiae et gaudii, quibus populus triumphali illo die Christum

Gretsero in *Codin.*, *De officiis CP.* l. 3, c. 5; ibid. t. 157, pp. 346—347. Refert. autem Const. Porphyrogen. l. c., eo die cum caeteris munusculis distributos ab imperatore fuisse *alios odoriferos flores, quos tunc tempus fert* (ἕτερα εὐώδη ἄνθη, οἷα ὁ τότε παρέχει καιρὸς). Hinc vocabulum βᾶϊον etiam ad designandum *fasciculum florum* translatus est.

Redemptorem salutavit Messiam, David rege prognatum, laetis illis clamoribus non absimiles, quos, arborum ramos in manibus tenentes, in festo tabernaculorum ingeminabant, ut in psalmo 117, v. 15. Qui plura de hujus acclamationis rationibus discere volet, adeat s. Hieronymum, propria *epistola ad Damasum Papam* scripta varias ejus significationes e fontibus Hebraeorum eruente¹⁾, junctis tamen recentiorum curis, quas post Benedictum PP. XIV. *De festis D. N. J. Ch.* §. 105 sacrarum literarum interpretes magno eruditionis apparatu ad explicandum Evangelium hujus diei conferre solent.

Dominica Palmarum praeterea nuncupatur *a gratis* eo die vel promissis vel concessis *Dominica indulgentiae*, vel quod esset initium hebdomadae illius indulgentiae, quae feria V. sequenti in solemni poenitentium reconciliatione concedebatur, vel quod poenitentes hodie certiores redderentur de proxima eorum reconciliatione, qua de re plura disputat editor operum *Card. Thomasi*, tom. 5, pp. 454—455; item a *functionibus sacris* vocatur tum *Pascha petitorium* sive *competentium*, quod hac *Dominica*, verba sunt Rabani Mauri, *De cleric. institut.*, l. 2, c. 35, *symbolum competentibus traderetur, propter confinem Dominicae Pascha solemnitate, ut ad Dei gratiam percipiendam festinantes, fidem profitendam cognoscerent*²⁾; tum *capitilavium*, quod, ut ait s. Isidorus, *Ety-molog.* l. 6, c. 18³⁾, et *De eccles. offic.* l. 1, c. 28⁴⁾ eo die lavarentur capita eorum, qui baptizandi atque ungendi erant, ne forte per observationem Quadragesimae sordidata corpora cum offensione sensus ad fontem et unctionem accederent⁵⁾; sed prae caeteris eminet appellatio, quam a *floribus* traxit, nimirum *Dies floridus*, *Dominica florum*, *Pascha floridum* (gall. *Pâques fleuries*), *Pascha florum* etc.

Paschatis nomenclaturam quod attinet, recte observat Durand., *Rational.* l. 7, c. 1, n. 25, quodlibet magnum

¹⁾ Apud Migne, Patr. lat. t. 22, pp. 375 seqq.

²⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 107, p. 347.

³⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 82, p. 254.

⁴⁾ Ibid. t. 83, p. 763.

⁵⁾ Rationem s. Isidorus desumpsit ex s. Augustini *epist.* (118) *ad Januar.* c. 7, n. 10, ex qua tamen patet, in Africa diem capitilavii fuisse feriam V. in Coena Domini (ibid. t. 33, p. 204).

festum ea in quibusdam provinciis donari; et certe constat, plerasque omnes majores solemnitates hodieque apud plures nationes *Paschata* dici. Sic Itali habent *Pasqua del Corpo di Cristo*, *Pasqua dell'Epifania*, *Pasqua di Ceppo*¹⁾ sive *Natale*, *Pasqua rugiada* sive *La Pentecoste*, et Hispani similiter *Pascua de Natividad*, *Pascua de reyes*; quin et ipsum Horologium graecum *solemnia Nativitatis Domini* eodem hoc splendido *Paschatis* titulo exornat. Cfr. tomo 1, p. 364.

Quod Dominicæ Palmarum autem a *floribus* nomen est factum, id non una ex causa venit; primo enim diem hunc magnæ pompæ apparatu, ramis olivarum ac floribus in formas varias confictis et in frondibus, baculis perticisque appensis, multis in locis solemniter celebrant christiani²⁾; deinde etiam flores ipsi cum ramis olivarum aliisque frondibus solemniter benedicti leguntur. Sic habetur in *Ordinationibus* B. Lanfranci Cantuarien. æppi. sect. 4: *Dominica in Palmis . . . abbas aut sacerdos benedicat palmas et flores et frondes ante majus altare supra tapetum posita, aqua benedicta aspergat et incenset. Accedentes secretarii distribuunt ea, palmas abbati et prioribus et personis honestioribus, flores et frondes cæteris*³⁾; quæ iisdem ferme verbis repetuntur in *usibus Beccensibus*, apud Moroni, *Dizionario*, v. *fiori*, t. 24, p. 217. — Tertiam eamque mysticam appellationis rationem affert D. Guéranger ad h. d., quod nempe Dominica Palmarum veluti flos quidam appareat appropinquantis Paschatis, jamjam in fructum maturescens atque ipso die Resurrectionis ad plenam maturitatem perventurus.

¹⁾ Nomen *ceppo* eodem sensu hic sumitur, quo vocabula *badnjak* et *badni dan* Kalendaris serbicus et croaticis inscripta leguntur ad d. 24. Decembris, sc. pro trunco, qui in nocte nativitatis Christi comburi solet: cujus moris rationes afferunt *Vocabulario della Crusca*, t. 2, pp. 760—761 (edit. 5. an. 1866), Daničić, *Rječnik*, t. 1, pp. 147—148. et *Oesterreichisch-ungar. Monarchie in Wort und Bild*. Dalmatien, pp. 140—141. Nec alio spectant sive *štědrý večer* (*largæ vesperæ*) Kalendariorum bohemicorum ad eundem diem, sive *tučin-dan* (*pinguis dies*) in Kalendaris serbicus ad diem præcedentem.

²⁾ *Cujus triumphus gloriam hodie sancta recolens Ecclesia . . . celebrat solemnem processionem, virentes arborum ramos ac flores cum palmis post vexillum s. crucis in manibus gestans*. Ita Hildebert. Tur., *serm. 4. in Dom. Palmar.* (Apud Migne, Patr. lat. t. 171, p. 502.)

³⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 150, p. 455.

Repetita haec a *floribus* nomenclatura latissime invenitur in orbe christiano pervagata. In authentico Breviario glagolitico ritus latini anni 1791, ut et in novo Missali, inscribitur *Dominica Palmarum Neděle cvětna, Dominica florida*¹⁾; in Kalendaris serbicis et croaticis similiter *Ned. cvjetna*; in Kal. slovenicis *Ned. cvetna*; in Kal. bohemicis *Ned. květná*; in Kal. ruthenis *Ned. cvětnaja* vel etiam *Ned. cvětonosija*, proprie *κυριακή ἀνθοφόρος, Dominica florifera*²⁾; in Kal. rumenis *Dom. floriloru*³⁾; in Kal. hungaricis *Virágvasárnap*; in antiquis Kal. germanicis *Blumensonntag* vel *Blumentag*; in Kal. hispanis *Pascua florida*⁴⁾ etc. Scientes volentesque omittimus reliqua Kalendaria; nam quis finis? et repetitiones timemus atque ex iis taedium. Id tantum de hac nomenclatura adjiciemus, *Florida* regionem peramplam Americae septentrionalis versus sinum Mexicanum sitam ex eo nomen invenisse, quod ipso hoc die Palmarum (*Pascua florida*) detecta ab Hispanis fuerit anno 1512.

Apud Armenos Dominica Palmarum similiter a floribus atque arborum ramis, quos turbae gratulabundae Christo Hierosolymam introeunti humi constravere, dicitur *Zaghkasart*,

¹⁾ A substantivo *cvět*, bohém. *květ*, *ἄνθος*, *flos*.

²⁾ Cfr. Miklosich, *Lexicon*, p. 1105.

³⁾ Varie scribunt *floriilor.*, *floriilor.*, *florilor*.

⁴⁾ Incredibile dictu, quam multi ex celebratissimis scriptoribus nostrae aetatis inscitiam suam prodant, ubi praesentem materiam attingunt. En tibi obvium exemplum ex libro longe lateque per omnes Germaniae tractus diffuso. Ex duabus, quae ad manum sunt, editionibus *Lexici universalis (Universal-Lexicon)*, editi a Pierer, secunda, quae est anni 1842, Dominicam Palmarum falso vocat hispanice *Palma florida* (t. 9, p. 470), sexta autem, quae facta est anno 1875, diem recte quidem *Pascua florida* dicit, sed male interpretatur *Dominica Paschatis (Ostersonntag)* (t. 8, p. 204): quo eodem errore praeter alios etiam impliciti conspiciuntur Vollrath Hoffmann (Völter), *Die Erde und ihre Bewohner* (t. 2, p. 1764), et auctores encyclopaediae realis (*Real-Encyklopaedie*), editae Ratisbonae anno 1868 (t. 5, p. 854). Quod si talia erudito hoc saeculo decimo nono doctis liberaliter condonentur, aequum profecto non est, ut recentiores quidam critici, praeunte Ussero in *Antiquit. Britan.*, Severinum Binium, Coloniensem doctorem et canonicum, ridiculo nomine *contaminatoris conciliorum* ignominiae exponant, quod vocabulum *Florida* in concilio Balgentiacensi (an. 1151, apud Hardouin. t. 6, p. 1319) occurrens locum celebratae synodi esse crediderit in ea quam Coloniae vulgavit conciliorum collectione anno 1606.

h. e., *floribus ornata*, vulgo *Zar-sartar*, *arboribus ornata*; in libris ecclesiasticis etiam a festivo evangelismo graeca voce *Eulogumene* appellatur, quemadmodum animadversum jam est.

Antiquitatem festi Palmarum quod spectat, affirmavit quidem Martene, nullum ejus vestigium ante saeculum octavum nonumve occurrere; verum Benedictus PP. XIV. ex Merato aliisque probatis auctoribus ostendit l. c., § 111, cultum hujus Dominicae longe vetustiore existimandum esse. Et sane *diem Palmarum* in Occidente commemorat saeculo septimo s. Isidorus Hispalensis, locis a nobis jam citatis; in Oriente autem multo maturius, post Peregrinationem Silviae saeculo quarto¹⁾, Cyrillus Scytopolitani in *Vita s. Euthymii*, quem anno 473 obiisse diximus tomo 1, p. 78. Textum heic habes p. 191. Ut plura non coacervem, aliis praetermissis, unum testimonium tantum producam ex laudata *Peregrinatione Silviae* de ritu hodiernae processionis Hierosolymis celebratae. Ex ea ergo pauca haec accipe:

... Omnis populus ascendet in monte Oliveti ... subitur cum ymnis in Imbomon²⁾, id est in eo loco, de quo ascendit Dominus in coelis ... Dicuntur et ibi ymni vel antiphonae aptae loco aut diei, similiter et lectiones interpositae et orationes. Etiam quum coeperit esse hora undecima³⁾ legitur ille locus de evangelio, ubi infantes cum ramis vel palmis occurrerunt Domino dicentes: *Benedictus, qui venit in nomine Domini*. Et statim levat se episcopus et omnis populus porro; inde de summo monte Oliveti totum pedibus itur. Nam totus populus ante ipsum cum ymnis vel antiphonis, respondentes semper: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Et quotquot sunt infantes in hisdem locis, usque etiam qui pedibus ambulare non possunt, quia teneri sunt, in collo illos parentes sui tenent, omnes ramos tenentes, alii palmarum, alii olivarum; et sic deducitur episcopus in eo typo, quo tunc Dominus deductus est. Et de summo monte usque ad civitatem, et inde ad Anastase per totam civitatem, totum pedibus: omnis sedet, si quae matronae sunt, aut si qui Domini⁴⁾: sic deducunt episco-

¹⁾ Scripta est „Peregrinatio Silviae“ inter an. 385—388.

²⁾ Gr. *Ἐμβώμων*, quod in altari vel suggestu est.

³⁾ Nostra hora 5. vespert.

⁴⁾ D. F. Cabrol, qui docte ac diligenter, ut omnia, hanc festi descriptionem illustrat, praesentem textum sic interpretatur: „L'évêque, qui représente le Seigneur, est conduit, comme lui, sur un âne, du sommet de

pum respondentes, et sic lente et lente, ne lassetur populus; porro jam sera pervenitur ad Anastase. Ubi quum ventum fuerit, quamlibet sero sit totum, fit lucernare: fit denuo oratio ad Crucem; et dimittitur populus.“

Ritus, quibus ecclesia occidentalis hujus diei solemnna celebrat, in obvio quoque Rationali divinorum officiorum, praecipue hebdomadae sanctae, expositos invenies. Splendidam functionem benedictionis et distributionis palmarum in capella Romani Pontificis more suo late describit Moroni, *Dizionario*, t. 8, pp. 278—284. — De caeremoniis ecclesiae orientalis autem praeter alios accurate disputant Goarius in *Notis ad Eucholog. Graecorum*, p. 743 et Gretserus in pluribus locis, maxime *de sacris processionibus* l. 1, c. 18, ubi solemnem processionem in aula CPolitana hoc die usitatam describit ¹⁾.

Quae eodem capite Gretserus praeterea narrat de solemni processione Hierosolymis olim institui solita, ea quoque non sine delectationis et aedificationis fructu leges. Verum quum supplemento aliquo indigeant, rem non ingratam nos facturos arbitramur, si accuratorem hujus caeremoniae descriptionem ex Quaresmio, *Elucidat. Terrae sanctae*, l. 4, c. 11, exhibeamus ²⁾.

„In praesentia hujus castelli“ sicut et Bethphage, nulla vel fundamentorum cernitur memoria. Sed haec in mentibus fidelium conservantur. Hocque ut melius fiat, ut inquam hujus castelli et Bethphage triumphique Christi memoria conservetur, singulis quoque annis in Dominica Palmarum, Praesul sacri montis Sion cum aliis fratribus peregrinis et caeteris Hierosolymitanis fidelibus, cum Christo et Apostolis Bethphage se confert, id est, ad horum exemplum: quo quum pervenerit, omnibus in terra prostratis, sacro loco deosculato, post fusas ad Deum preces, Praesul ad pusillum Christi gregem, ad collectam ibi fidelem familiam sermonem facit, vel de Christi amore, vel de mundi contemptu, de via, qua itur ad gloriam et Jerusalem coelestem, vel de gloria ipsa; vel denique illud brevi sermone perstringit, quod sibi magis opportunum loco, tempori et auditoribus judicat. Post diaconus, sacris vestibus indutus, petita a Praesule benedictione, salutatur populum et Evangelium secundum Matthaeum cantat, quod eo die in Ecclesia decantari solet: qui quum ad eum locum pervenerit:

la montagne à l'église de la Résurrection; les personnes de qualité, hommes et femmes, ont aussi des montures“ (pp. 93—94).

¹⁾ Tom. 5, p. 54.

²⁾ Edit. Venet. an. 1881, p. 254.

³⁾ Quod vulgo appellatur *Castellum contra ros sive asinae*.

„*Tunc Jesus misit duos discipulos dicens eis*“, statim Praesul, qui Christi personam gerit, duobus fratribus ab eo deputatis, qui coram ipso genuflectunt, ait: „*Ite in castellum, quod contra vos est*“ etc.; ac deinde residuum Evangelii cantat diaconus. Duo illi fratres, ad castellum, id est, ad locum ubi olim erat castellum asinae, profiscuntur: quo quum pervenerint, praeparatum invenientes asellum ducunt ad Praesulem, stratisque super eum vestibus, de super sedere faciunt: qui in eo sedens per montem Olivarum Jerusalem pergit, cui fratres et alii fideles occurrentes continuo sternunt viam herbis, floribus et paliis, cantantque quod olim pueri Hebraeorum obviantes Christo cantabant, et nunc cantat Ecclesia in processione ejus dici: „*Pueri Hebraeorum portantes ramos olivarum*“ etc. Quum vero ventum fuerit ad locum ubi Christus videns civitatem flevit super illam, cantatur Evangelium secundum Lucam cap. 19, in quo ejus lamentatio et fletus recensetur, quo cantato iter coeptum proseguitur. Mirabile autem est videre in terra infidelium et christiani nominis hostium, quanta laetitia et solemnitate haec fiat processio; ut non modo catholici, sed ipsi schismatici, non minimi et de plebe, sed majores et praesules eorum, Guardianum comitentur, eique ut Christo memorata exhibent obsequia, jubilantes occurrunt et sequuntur usque ad civitatem: tum cives, ut Christi triumphum videant, foras conflunt, ut saepius propriis oculis vidi. Quia vero ingredi civitatem per portam auream prohibitum est, quoniam ut antea monuimus, semper clausa muro manet, per alteram, id est montis Sion intrat processio: inde pergit ad conventum seu Ecclesiam St. Salvatoris; quo quum pervenerit, relicto prius asello, ea perficiuntur, quae eo die in processione fieri mandat Ecclesia; et Ecclesiae foribus apertis Praesul cum aliis ingreditur; dictaque ab eo oratione ante altare majus, versa ad populum facie benedicit ac cum benedictione dimittit; qui postea, corporali benedictione a fratribus praeparata, pro labore recreatur.“

Ad extremum memorandam censemus lepidam illam Maronitarum caeremoniam, quam ex Macri *Hierolexic. v. Palmarum fest.* refert Benedictus PP. XIV. l. c. § 114; huic nationi scilicet id moris esse, ut in ecclesia integram olivae arborem illuc illatam statuunt, eamque benedictam atque in publica auctione positam ei, qui eleemosynae nomine plus offerat, adjudicent. Ille autem, qui sic arboris dominus factus fuerit, in processione olivam et suum ipsius filium seu quemvis alium puerum arbori impositum, a cognatis et affnibus adjutus, inter laetas acclamationes gestat erectum. Absoluta demum processione omnes impetum in arborem faciunt et ramusculum sibi quisque revellere nititur, ut suae pietati ac devotioni satisfaciat. — Caeterum, qui festivos ritus eo die a Maronitis servari solitos cognoscere eorumque arcanas ac mysticas rationes intelligere voluerit, duos libros legere poterit typis S. Congr. de Propaganda Fide exscriptos, alterum: *Ordo benedictionis palma-*

rum juxta ritum ecclesiae nationis Maronitarum a syriaco textu latinitate donatus ab Elia Simone Hersenita, collegii Maronitarum alumno. Romae 1865; alterum: Messa che si celebra dai Maroniti nel giorno delle Palme.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη ἑβδομάς. Hebdomada major.

Slav. *Sojataja i velikaja sedmica*¹⁾: rumen. *Sant'a septimana ceu mare.*

Ultima haec Quadragesimae hebdomada variis nominibus effertur; ex quibus tamen communior est appellatio *hebdomadae magnae* sive *majoris*, ut Latini dicimus, et *hebdomadae sanctae*.

Qui sacrorum dierum nomenclaturam accuratius persequuntur, triplicem hujus appellationis causam assignant, primam *ex prolixiori officio divino* petitam, alteram *ex austeriori abstinencia*, tertiam denique *ex sublimioribus mysteriis*, quae jam recoluntur.

Primam explicationem dat Honorius Augustodunen., *Gemma animae*, l. 3, c. 72, scribens: *hebdomada major* a Latinis appellatur, *quia ob maxima officia insignis habetur*²⁾. Consentiant Beletus, *De divin. offic.* c. 88³⁾ et Durand. *Rational.* l. 5, c. 67.

Alii nominis rationem repetendam censent ἀπὸ τῆς ἐπερθέσεως τῆς νηστείας, a jejunii superpositione, h. e., a jejunio absque ullo penitus cibo per plures dies continuato⁴⁾; erant enim plures, qui vel totam hebdomadam, vel quatuor, vel tres, vel duos, nimirum Parasceves et Sabbati sancti dies, εἰς τὸ ὁλόκληρον, omni ex parte jejuni transigerent, ut cum aliis testantur s. Irenaeus apud Euseb. *Histor. Eccles.* l. 5, c. 24⁵⁾, Dionysius Alexand. *epist. ad Basilidem*, cap. 1⁶⁾,

¹⁾ In Breviario nostro glagolitico, literis s. Hieronymi, ut vocant, impresso (v. supra p. 188), nuncupata legitur *relika sedmica*.

²⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 172, p. 662.

³⁾ Ibid. t. 202, p. 91.

⁴⁾ Vide quae de hujus vocis significatione animadvertimus supra p. 84.

⁵⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 20, pp. 501—504. Relege quae in hunc textum annotata sunt supra p. 79.

⁶⁾ Ibid. t. 10, pp. 1277—1278.

s. Epiphanius, *Expositio fidei cathol.* n. 22¹⁾. Commendabatur maxime, ut *ultimos duos dies superponentes* (τελευταίας δύο ἡμέρας ἐπερτιθέντες) per integrum biduum ἄστοι permanerent²⁾, seu *unum diem jejunii quadraginta horis* metirentur³⁾, intellige Paraseven cum majori parte Sabbati sancti.

Utramque vocabuli rationem probat Ordo Romanus, ubi de primo Ordine in die Palmarum ait: *Ideo autem haec hebdomada major dicitur, quoniam in ea maxima adhibenda est parsimonia, sive quod majus officium celebretur in ea.* Quae ipsa recitat ac sua facit vulgatus Alcuinus, *De divinis officiis: De Dominica in Palmis* c. 14⁴⁾.

Tertiam rationem a sanctitate atque excellentia mysteriorum desumptam pulchre, ut solet, Chrysostomus exponit in egregiis illis *homiliis in magnam hebdomadam*, quibus et ejus cum praecedentibus jejuniorum septimanis nexum planissime demonstrat. En ipsa sanctissimi pontificis verba⁵⁾:

Διηγήσασμεν τῆς νηστείας τὸν πλοῦν, καὶ πρὸς τὸν λιμένα τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι λοιπὸν κατηντήσαμεν· ὅλλὰ μὴ διὰ τοῦτο ῥαθυμῶμεν, ἐπειδὴ πρὸς τὸν λιμένα κατηντήσαμεν, ὅλλὰ διὰ τοῦτο σπουδάζομεν μᾶλλον, ἐπειδὴ πρὸς τὸ τέλος ἐφθάσαμεν. Οὕτω γὰρ καὶ κυβερνῆται ποιοῦσιν· ἐπειδὴ μνηροφόρον ὁλκάδα πεπληρωμένην τῶν σίτων καὶ τῶν τροφίμων εἰς ὕψος συγκειμένων εἰς στόμα λιμένος εἰσάγειν μέλ-

Confecimus jejunii navigationem et per Dei gratiam ad portum jam pervenimus: sed ne ideo negligenter agamus, quod ad portum appulerimus; imo ideo majorem curam adhibeamus, quia finem attigimus. Sic enim et gubernatores faciunt: quando navem onerariam frumento atque immani mercium mole onustam ad portus ostium inducturi sunt, anxie et sollicite curant, ne post tanta transmissa maria,

¹⁾ Ibid. t. 42, pp. 827—828.

²⁾ Cfr. Constitut. apostolic. l. 5, c. 18; ibid. t. 1, pp. 889—890, et s. Cyrill. Hierosolymit. *Cateches.* 18, n. 17; ibid. t. 33, pp. 1037—1038.

³⁾ Ita s. Irenaeus l. c.

⁴⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 101, p. 1202.

⁵⁾ *Hom. in magn. hebdom. et in ps. 145*, ibid. Patr. gr. t. 55, pp. 519—520. Alteram de eodem argumento homiliam habes ibid. t. 53, pp. 273 seqq.

λωσιν, ἐναγώνιοι καὶ περιδεεῖς εἰσι, μήποτε μετὰ τὰ μακρὰ πελάγη πέτρας τινὶ προσρῖξαν τὸ πλοῖον, ἐκεῖ τὴν ἐμπορίαν καταδίση πῦσαν. Οὕτω δὲ καὶ ἡμᾶς δεδοικέναι χρὴ καὶ ἐναγωνίους εἶναι, μὴ πρὸς τῇ τέλει τῆς ἀμοιβῆς τῶν πόνων ἐκπέσωμεν. Διὸ καὶ ἐπιτεῖναι χρὴ τὴν σπουδὴν. Οὔτω καὶ οἱ δρομεῖς ποιοῦσιν· ὅταν ἴδωσιν ἑαυτοὺς ἐγγὺς τῶν βραβείων γινομένους, τότε μᾶλλον ἐπιτείνουνσι τὸν δρόμον. Οὕτω καὶ ἀθληταί, μετὰ μυρία παλαίσματα καὶ μυρίας νίκας, ὅταν περὶ τοῖς στεφάνοις πλησιάσωσι, τότε μᾶλλον διανίστανται, καὶ συντείνουσιν αὐτῶν τὴν προθυμίαν. Οὕτω δὲ καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν νῦν. Ὅπερ γὰρ κυβερνήταις λιμὴν, καὶ δρομεῖσι βραβεῖα, καὶ ἀθληταῖς στέφανοι, τοῦτο ἡμῖν ἢ παροῦσα ἐβδομάς, τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὰ περὶ τοὺς στεφάνους παλαίσματα νῦν. Διὸ καὶ μεγάλην καλοῖμεν αἰτὴν· οὐκ ἐπειδὴ μείζον ἔχουσι μῆκος ἄλλων ὑπασῶν αἱ ταύτης ἡμέραι· καὶ γὰρ εἰσιν ἕτεραι μείζους· οὐδὲ ἐπειδὴ πλείους τὸν ἀριθμὸν· καὶ γὰρ ἴσαι ταῖς ἄλλαις εἰσὶν· ἀλλ' ἐπειδὴ μεγάλα ἡμῖν γέγονεν ἐν αὐτῇ παρὰ τοῦ Δεσπότης κατορθώματα. Καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ ἐβδομάδι τῇ μεγάλῃ ἢ χρονία τοῦ διαβόλου

in scopulum impingens oneraria, cum totis mercibus demergatur. Ita et nos metuere et sollicitos esse par est, ne sub finem mercede laborum excidamus. Ideoque major adhibenda diligentia est. Ita quoque se gerunt cursores: quum enim vident se prope bravia accessisse, tunc magis cursum accelerant; sic et athletae, post mille certamina et mille victorias, quando coronarum tempus instat, tunc acrius insurgunt, ac nervos intendunt. Eodem modo et nos jam faciamus. Quod enim gubernatoribus est portus, quod cursoribus bravia, quod athletis coronae, idipsum nobis est praesens hebdomada, caput bonorum, et jam de coronis certatur. Ideoque magnam illam vocamus: non quod illius dies majores sint aliis omnibus; sunt enim alii longiores; neque quod sint numero plures, pares quippe sunt: sed quod in ea a Domino res praeclare gestae sint. In hac quippè hebdomada, quae magna dicitur, diuturna diaboli tyrannis soluta est, mors exstincta est, fortis ille vinctus est, ejusque vasa direpta sunt, peccatum sublatum, maledictum solutum, paradiscus apertus est, coelum pervium factum, homines angelis commixti sunt, medius

κατελύθη τυραννίς, ὁ θάνατος ἐσβέσθη, ὁ ἰσχυρὸς ἐδέσθη, τὰ σκεῖα αὐτοῦ διερπάγη, ἡ ἁμαρτία ἀνῆρέθη, ἡ κατάρα κατελύθη, ὁ παράδεισος ἀνεψύχθη, ὁ οὐρανὸς βάσιμος γέγονεν, ἄνθρωποι τοῖς ἀγγέλοις ἀνεμίγησαν, τὸ μεσότοιχον τοῦ ὁραγοῦ ἔρθη, τὸ θριγκίον περιτρίβη, ὁ τῆς εἰρήνης Θεὸς εἰρηνοποίησε τὰ ἄνω καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο μεγάλη καλεῖται ἑβδομάς· καὶ ὥσπερ αἴτη κεφάλαιον τῶν λοιπῶν ἑβδομάδων, οὕτω ταύτης κεφαλὴ τὸ σάββατον τὸ μέγα καὶ καθάπερ ἐν σώματι κεφαλὴ, οὕτως ἐν τῇ ἑβδομάδι τὸ σάββατον. Διὰ τοῦτο ἐν

αὐτῇ πολλοὶ τὴν σπουδὴν ἐπιτείνουν· καὶ οἱ μὲν τὴν νηστείαν αἰξουσιν, οἱ δὲ τὰς ἀγρυπνίας τὰς ἱεράς, οἱ δὲ ἐλεημοσύνην δαψιλεστέραν ἐργάζονται, τῇ περὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις σπουδῇ καὶ τῇ συντεταμένῃ περὶ τὸν βίον εὐλαβεῖα τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας τῆς εἰς ἡμᾶς γεγεννημένης παρὰ τοῦ Θεοῦ μαρτυροῦντες.

Ex quibus s. Chrysostomi sententiis plures in synaxarium Sabbati sancti transierunt.

Septimana haec Graecis praeterea est ἑβδομάς τοῦ σωτηρίου πάθους, *salutiferae passionis*, ejusque dies passim vocant *σταυρωσίμους ἡμέρας*, τῶν παθημάτων ἡμέρας, prout pluribus exemplis adductis ostendit L. Allatius, *De Dominic et hebdom.* Gr. n. 21.

Nec praetereundum hoc loco est, vel ipsos imperatores editis legibus sanxisse, ut sacratissima hac hebdomade ab omnibus abstinere, quae a contemplandis divinis mysteriis abtraherent: ut ita fideles, vacui a reliquis curis atque negotiis totos hos dies rebus religionis tribuerent ac Christum Deum, a quo summa illa et innumerabilia beneficia accepissent, prompto devotoque animo colerent ac venerarentur. Praeclara etiam sunt, quae de hujus

paries maceriae sublatus est, velum subductum, Deus pacis in coelum et in terram pacem attulit. Ideo magna hebdomada vocatur: ac quemadmodum illa caput est caeterarum hebdomadarum, ita hujus caput est sabbatum magnum: ac quod in corpore caput, hoc in hebdomada sabbatum. Quamobrem in illa multi studia intendunt; alii jejunium augent, alii vigiliis sacras, alii largiorem eleemosynam erogant, bonorum operum studio et pie vivendi accuratatione beneficii in nos a Deo collati magnitudinem testificantes.

moris observantia idem s. Chrysostomus habet in *homilia in magnam hebdomadam et in psalm. 145* jam citata¹⁾:

Ὁὐχ ἡμεῖς δὲ μόνον ταύτην τιμῶμεν τὴν ἑβδομάδα, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, οὐχ ὡς ἐτυχεν, αὐτὴν τιμήσασιν, ἐκ χειρὶ πάνσι δόντες τοῖς τὰ κοινὰ τῶν πύλων πράττουσι πράγματα, ἕνα τῆς ἐκείθεν ἀπολαύσαντες σχολῆς, τὰς ἡμέρας ταύτας ἀπάσας τῇ πνευματικῇ προσέχουσι θειοποιίᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν δικαστηρίων τὰς θύρας ἀπέκλεισαν. Ἀργεῖτω, φασί, πᾶσι ἀμφοσβήτησι καὶ μάχης εἶδος καὶ τιμωρίας, ἀναπαυσάσθωσαν μικρὸν τῶν θημάτων αἱ χεῖρες. Κοινὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Δεσπότου γέγονε γενέσθω δὴ καὶ παρ' ἡμῶν τῶν δοῦλων ἀγαθόν. Ὅτ' ταύτῃ δὲ μόνον αὐτὴν τιμήσασιν τῇ σπουδῇ καὶ τιμῇ, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις οὐκ ἐλάττοιται ταύτης. Βασιλικὰ καταπύματα γράμματα, λέγοντα τοὺς τὸ δισμωτήριον οἰκοῦντας ἀφιεσθαι τῶν δεσμῶν. Καθάπερ γὰρ ὁ Δεσπότης ἡμῶν ἐν ᾧδον γενόμενος, τοὺς κατεχόμενους ὑπὸ τοῦ θανάτου πάντας ἀπέλευσεν· οὕτω δὴ καὶ οἱ δοῦλοι τὰ κατὰ δύναμιν εἰσφέρουσιν, καὶ τὴν Δεσποτικὴν μιμούμενοι φιλανθρωπίαν, δεσμῶν ἀπολύουσι τῶν αἰσθητῶν, ἐπειδὴ τῶν νοητῶν οὐκ ἰσχύουσι.

Non nos solum hanc hebdomadam veneramus, sed imperatores orbis nostri, nec perfuntorie, ipsam honorant, justitium indicentes omnibus publica urbium negotia tractantibus, ut curis vacui, hos omnes dies spiritali cultu prosequantur. Ideoque fori januas clausurunt. Cessent, inquit, lites, jurgia, omnisque concertationis ac supplicii genus; quiescant tantisper carnificum manus. Communia sunt Domini praeclara gesta: fiat etiam a nobis servis aliquid boni. Neque illo solo studio et honore ipsam venerantur, sed et alio non minore. Imperatoriae enim literae mittuntur, quibus edicitur, ut in carcere detentorum vincula solvantur. Quemadmodum enim Dominus noster, quum in infernis esset, eos qui a morte detinebantur omnes solvit: ita et servi, quae in sua potestate sunt afferentes, ac Domini benignitatem imitantes, a sensilibus vinculis solvunt, quum non possint a spiritualibus.

De aliis nominibus majoris hebdomadae pauca haec notasse sufficiat.

Secundum Honorium Augustod. l. c. *hebdomada indulgentiae* vocatur, quod in ea poenitentes absoluantur. Aliis est *hebdomada muta*, proprie ἑβδομὸς ἡσυχίας, *hebdomada inofficiosa*, quod vacet strepitu forensi caeterisque actibus publicis; aliis *hebdomada poenalis et laboriosa* (gall. *semaine peineuse*), quod jejuniis et laboribus transigenda sit in memoriam passionis Christi, qui in ea crucem subiit. In Mis-

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 55, p. 520.

sali Ambrosiano *hebdomada authentica* appellatur ¹⁾, quod ab aliis *dominica* vertitur ²⁾, ab aliis *excellens atque insignis*, ab aliis *canonizata* seu ad normam canonum in ordine ad celebrandum Pascha rite definita, ac cum auctoritate *die Natalis Domini post evangelicam lectionem publice annuntiata* ³⁾.

Germanis vulgarius tamen appellatur *Charwoche*, in quo vocabulo explicando nostrates antiquitatum medii aevi ac rerum liturgicarum scriptores tempore et otio saepe sunt abusi. En tibi paucula ex multis, quae super hoc nomine fluxerunt. Alii nimirum opinati sunt, derivatum nomen esse a *carendo*, sive abstinendo, quod hisce diebus christiani jejunia et vigiliis sacras intendant; alii contra docuerunt, rectius a verbo *garen*, origine sua germanico, h. e., *perficere, consummare*, etymon peti, quod *hebdomada* istaec sit culmen et quasi extremitas jejunii ac poenitentiae, quae absolvitur in ea succedente paschali gaudio. Ast neutri recte, si Binterim audias; is enim nomen dictum putat a *carena*, dictione corrupta et contracta a *quadragesima*, qua in jure strictum jejunium in pane et aqua designatur ⁴⁾. Alii *hebdomadam sacram* sunt interpretati, quod *char* idem valeret ac veteribus Latinis *cerus*, Germanis *hehr*, Graecis *ἱερός*; alii *hebdomadam gratiosam* a graeca voce *χάρις*, quod carceribus detenti ex singulari gratia liberi dimitterentur; alii *hebdomadam carrucae*, ab instrumento in *carruca* vicatim circumduci ac pro campanis adhiberi solito ad convocandos fideles; alii aliter. Verum rejectis omnibus hisce explicationibus tenendum cum recentioribus grammaticis est, *hebdomadam* hoc nomen invenisse ab antiqua voce germanica *Chara* ⁵⁾, *luctus, fletus*: ut adeo *Charwoche* ex ipsa vocis etymologia proprie sit *hebdomada feralis et luctuosa*, quod per eam Christi Domini passionem

¹⁾ Videsis *Ord. eccles. Mediolan.* apud Muratori, *Antiquit. Ital. med. aev. t. 4*, p. 864.

²⁾ *Δοθέντος* = Dominus.

³⁾ Huc pertinent quae de legitimo die Paschatis solemniter in ecclesia annuntiando ex cc. *Paschae*. 23. et *Placuit*. 24. Dist. 3. de Cons. enotavimus in *Computo ecclesiastico*, p. 99.

⁴⁾ Cfr. C. *Accepisti* 2. X. de sponsa duorum (IV., 4), et C. *Accusasti*. 8. X. de accusationibus (V., 1).

⁵⁾ Alias etiam *Cara* et *Kara* scribitur.

mortemque doleamus ac comploremus. Qua de re consulantur fratres Jac. et Guil. Grimm, *Deutsches Wörterbuch*; vv. *Charwoche, Karfreitag*, et Weigand, *Deutsches Wörterbuch*, iisdem vocibus.

A praecipuo nomine hebdomadis singuli ejus dies *sancti et magni* dicuntur:

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη δευτέρα.

Slav. *svjatyj i velikij ponedělnik*; rumen. *sant'a si marea luni*.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη τρίτη.

Slav. *svjatyj i velikij vtornik*; rumen. *sant'a si marea marti*.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη τετάρτη.

Slav. *svjataja i velikaja sreda*; rumen. *sant'a si marea miercuri*. — Et ita porro.

In libris liturgicis Graeco-Melchitarum haec nomenclatura arabica occurrit:

Fer. II. *Jaum el-itsnain el-'atçim*;

Fer. III. *Jaum et-tselâtsa-l-'atçim*;

Fer. IV. *Jaum el-arba'a el-'atçim*;

Fer. V. *Jaum el-kamîs elkebîr elmoqaddas*;

Parasc. *Jaum eldschom 'at elkebîr elmoqaddas*;

Sabb. sanct. *Jaum essibt el-'atçim*.

De singulis pauca.

Τῇ ἁγ. καὶ μεγ. β'. Ἰωσήφ, τοῦ παγκάλου.

Slav. *V sv. i vel. ponedělnik, Iosifa prekrasnago* sive *blagoobraznago*; rumen. *In s. si marea luni, alui Josifu celui prea frumosu*.

Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ δευτέρᾳ, verba sunt Triodii, μνησθῆναι τοῦ μακαρίου Ἰωσήφ, τοῦ παγκάλου, καὶ τῆς ἐκείνου Κυρίου καταραθείσης καὶ ξηρανθείσης σκῆψ,

Sancta magnaue feria II. memoriam colimus beati et pulcherrimi Joseph et ficus maledictae et exsiccatae;

et illius quidem, quia Joseph, a fratribus venditus, *εἰς τύπον Christi patientis assumitur*; ficus arefactae vero, quia *ex hoc miraculo initium sumpsit sanctissima ejus passio*. Ita synaxarium, in quo post narratam ex divinis literis utramque historiam, Joseph τοῦ παγκάλου scilicet et ficulneae maledictae, plura de hac arbore a senibus sapientibus (παρὰ γερόντων σοφῶν) traditione accepta ex s. Isidoro Pelusiota l. 1, epist. 51. referuntur, ut ecce,

ὅτι τὸ ξύλον τῆς παραβά- quod ipsa haec arbor trans-
σεως τοῦτο ἦν, οὗ καὶ τοῖς gressionis fuerit, cujus etiam
φυλλοῖς εἰς σκέπην οἱ παρα- foliis ad corpus tegendum ii,
βάντες ἐχρήσαντο. qui mandatum violarunt, usi
sint¹⁾).

Τῇ ἀγ. καὶ μεγ. γ'. τῶν δέκα παρθένων παραβολῆς.

Slav. V sv. i vel. vtornik, pritěja o desjati děvach;
rumen. In s. s. marea marti, a parablei celoru diece
virgine²⁾).

Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ τρίτῃ Sancta magnaeque feria III.
τῆς τῶν δέκα παρθένων πα- memoriam facimus evangelicae
ραβολῆς, τῆς ἐκ τοῦ ἱεροῦ parabolae decem virginum.
εὐαγγελίου, μνηεὶαν ποιούμεθα.

Huic titulo longius synaxarium subjicitur, quod ita in-
cipit:

Ὁ Κίριος ἡμῶν Ἰησοῖς Dominus Noster Jesus Chri-
Χριστὸς ἀναβαίνων εἰς τὴν stus ascendens Hierosolymam,
Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐπὶ τὸ πά- et ad passionem procedens si-
θος ἐρχόμενος, τὰς τοιαύτας miles parabolas propriis disci-
παραβολὰς τοῖς ἰδίοις μαθη- pulis enuntiavit. Sunt porro
ταῖς ἔλεγεν. Εἰσὶ δὲ ὅς καὶ inter eas nonnullae, quas ad
πρὸς Ἰουδαίους ἀπέτεινε. Judaeos ipsos intorquebat.

Τῇ ἀγ. καὶ μεγ. δ'. τῆς πόρνης γυναικός.

Slav. V sv. i vel. sredu, ženy bludnicy; rumen. In
s. s. marea miercuri, a mulierei pecatóse³⁾).

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 78, pp. 213—214.

²⁾ In antiquioribus libris passionis (*strasnik*) festi titulus est: a pil-
dei celoru diece fete sive a asemanarei celoru diece fete.

³⁾ In vetustioribus libris *strasnik* legitur: a mulierei curve.

Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ τετάρτῃ ¹⁾ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρῳ πόρνης γυναικὸς μνείαν ποιῆσθαι οἱ θειότατοι πατέρες ἐθέσπισαν, ὅτι πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους μικρὸν τοῦτο γέγονε.

Sancta magnaue feria IV. peccatricis mulieris, quae unguento Dominum unxerat, memoriam agi, sanctissimi patres decreverunt, quod id factum paulo ante salutiferam passionem contigerit.

Hanc unctionem Graeci existimant aliam ab ea, quam Joannes memorat ante sex dies Paschae in domo, ut videtur, Lazari factam et ipso cum Jesu recumbente, ac ministrante Martha, quod sane videtur habere planus scripturae textus. Callistus Xantopul. autem de mente s. Joannis Chrysostomi in prolixo hujus diei synaxario non tantum aliam unctionem putat, sed et aliam ungentem, in quo tamen adversatur traditio ecclesiae occidentalis, quemadmodum observavimus supra tomo 1, p. 220. Nihil profecto vetat, — verba sunt Combefisii in *notis in s. Andream Cretensem*, — ut ne impensior in obsequium Domini Maria, quem, concepta ex fratris resuscitatione Judaeorum invidia, morti proxime tradendum vel sciret vel conjiceret, iterum ac velut in sepulturam ejus, quam praeveniret, unxerit. Sed ea de re videri possunt ipsae egregiae auctoris *notae in odas hebdom. magn. a s. Andrea Cretensi conscriptae*, apud Migne, Patr. gr. t. 97, pp. 1399—1400. Eo sensu autem πόρνη sive ἁμαρτωλὸς γυνή dicitur, quod esset eadem ipsa, quae olim, sub medium praedicationis vere *peccatrix*, ac tunc primum conversa, Dominum unxisset, ut s. Lucas refert c. 7. Cfr. eundem Combefis. *ibid.* pp. 1409—1410.

Quemadmodum ecclesia graeca hodie recolit mysterium *ungenti in diem sepulturae* Christi praeparandum effusi (Joan. 12. 7), ita et in ecclesia occidentali multis in locis idem hic dies a *paranda festivitate paschali* nomen accepit; ut, quum v. g. apud Cechoslavos dicitur *sázometná st.*, h. e., *feria IV. fuliginem everrens*²⁾; quod nimirum maximo festo jam appropinquante omnia studiosius emundentur, ne quid inconcinui et sordidi in tanta solemnitate oculos offendat³⁾. Quin et a *nigredine* fuliginis, hodie ex caminis

¹⁾ Antiquiores editiones habent τετράδι.

²⁾ Cfr. Brandl, *Glossar.* p. 324.

³⁾ Relege quae ea de re diximus tomo 1, p. 190.

et parietibus abstergendae ac converrendae ipsa haec feria IV. nigra (*terná st.*) vocatur¹⁾.

De sacro triduo Passionis.

In ecclesia latina hodie vespere incipit *officium tenebrarum*; triduo proxime sequenti enim Matutinum cum Laudibus etiam in choro recitatur pridie sero hora competenti; ita nimirum, ut absolvatur post occasum solis, incipientibus fieri tenebris, quapropter et *officium tenebrarum* nuncupari post alios existimat Burius *Onomastic. etymolog.* verbo *Matutinum*. Propius tamen accedere ad verum videtur, *tenebrarum officium* vocari propter luminum extinctionem, tenebras et obscuritatem, in recitando hoc officio fieri solitas, quarum mysticae rationes hae sunt: 1. quia Ecclesia in moerore luctuque est propter passionem et mortem Domini; 2. ad significandum, quod moriente Domino *tenebrae factae sunt in universam terram, et obscuratus est sol*; 3. quia sol justitiae et lux mundi Christus Dominus exstinctus in cruce est. Verum ea de re consulantur auctores, qui sacratissimi hujus tridui caeremonias accuratius explicarunt: Durand. *Rational.* c. 72—85; vulgat. Alcuin. *De divin. offic.* cc. 16—19²⁾; Rupert. Tuitien. *De divin. offic.* libris 5, et 6³⁾; Amalar. *De eccl. offic.* l. 4, c. 22; Raban. *Institut. cler.* l. 2, cc. 35—38⁴⁾, et — aliis omissis — Benedict. XIV. *De fest. Dom.* §§ 118 seqq.; Ferd. Tetam. *Diar. liturgico-theologico-moral.* tom. 2, l. 4, part. 2, c. 8; Binterim, *Denkwürdigkeiten*, tom. 5, part. 1, c. 4, § 7.

Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ.

Slav. *V svjatyj i velikij četvertok*; rumen. *In sant'a sî marea Joi.*

Mysteria hujus diei propria Triodium hac formula enuntiat in titulo synaxarii:

*Οἱ τὰ πάντα καλῶς δια- Qui omnia bene disposue-
ταξάμενοι θεῶι πατέρες ἄλ- runt, divini patres unus post*

¹⁾ Cfr. Brandl, *Glossar.* p. 324.

²⁾ Apud Migne, *Patr. lat.* tom. 101, pp. 1203—1222.

³⁾ Ibid. tom. 170, pp. 129—192.

⁴⁾ Ibid. tom. 107, pp. 347—350.

ληλοδιαδόχως ἔκ τε τῶν θείων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων, παραδεδώκασιν ἡμῖν τέσσαρά τινα ἐορτάζειν τὸν ἱερὸν νιπτῆρα, τὸν μυστικὸν δείπνον (τὴν παράδοσιν δηλαδὴ τῶν καθ' ἡμᾶς ἁγίων μυστηρίων), τὴν ὑπερφυστὰ προσευχὴν καὶ τὴν προδοσίαν αὐτὴν.

alium tum ex divinis Apostolis, tum ex sanctis evangelis, nobis quatuor celebrare tradiderunt: sacram pedum ablutioem, mysticam coenam (horrendorum nempe apud nos mysteriorum exhibitionem), supernaturalem orationem et prodicionem ipsam.

Ὁ νιπτῆρ. *Lotio pedum.*

Slav. *Umovenija nog; rumen. Spalareu petieleroru.*

Νιπτῆρ, proprie vas lavandis sive manibus (*malluvium*) sive pedibus (*pelluvium, pelvis*), ut apud Joan. 13, 5; a verbo νίπτω, et, quod frequentiori in usu est, med. νίπτομαι, *lavo, abluo*, Graecis autem hoc loco est *Lotio pedum*, ex praescripto τῆς ἀκολουθίας τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ νιπτῆρος, quae in eorum Euchologio describitur¹⁾, solemni ritu peragenda.

Lavipedium Latinis *mandatum* dicitur, quia Christus Dominus quemadmodum ipse fecerat, ita ut a suis fieret *mandavit*.

Ex graeco *Officio divini et sacri lavipedii* de ipso lotionis ritu pauca haec enotasse satis fuerit: Chorum apostolicum duodecim fratres lavandi (οἱ μέλλοντες νιφθῆναι) repraesentantes primum locum ostiario (πυλωρῷ), Judae traditoris personam sustinenti, assignant, ultimum oeconomo (οἰκονόμῳ), Petri vices agentī.

Dramati similis est evangelii lectio τοῦ νιπτῆρος; non enim ex solis evangelii verbis constat, sed actio tota perficitur personis sermones ad invicem conferentibus et actiones gestaque, prout in evangelio enarrantur, sermoni admiscensibus.

Ἀρχεται νίπτειν ἀπὸ τοῦ πυλωροῦ μέχρι τοῦ οἰκονόμου.

Judas, a quo initium fit, paulo irreverenter²⁾ pedem lavandum profert, ad cordis duritiam exprimendam.

Dum alii decem lavantur et absterguntur, verba evangelii morose prolata frequentius repetuntur usque ad ἐρχεται οὖν πρὸς τὸν Σίμωνα Πέτρον, quibus lectis evangelista tacet.

¹⁾ Apud Gretser., *Ποδόνιπτον* sive *Pedilavium*, c. 10, opp. t. 4, part. 2, pp. 195—199 (edit. Ratisbon. an. 1734), et apud Goar. *Eucholog. gr.*, pp. 591—596. De lavipedio ab imperatore in aula celebrato consulendus est Codin. *de offic. CP.* c. 12. apud Migne, *Patr. gr.* t. 157, pp. 85—88.

²⁾ Μεθ' ἀνθεντίας dicunt Graeci. Ita Goar. p. 596, n. 12.

Tam loquendi ordinem suscipit ipse oeconomus, et pontifici jamjam loturo, ait: Κύριε, σὺ μου νίπεις τοὺς πόδας; Legit evangelista: ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ. Subjungit pontifex: ὁ ἐγὼ ποιοῦ, σὺ οὐκ οἶδας ἄριτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα. Oeconomus manu, lacrimis, vultu, corpore toto reluctans: οὐ μὴ νίπεις τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. Evangelista: ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς. Pontifex severiori vultu: εἰάν μὴ νίψω σε κτλ. Tandem pontifex haec verba prolaturus: ὑμεῖς καθαροὶ ἐστέ, ἀλλ' οὐχὶ πάντες, oculis ad ostiarium conversis, eo manu indicato in ejus persona Judae proditorem sugillat¹⁾.

Ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός. *Coena mystica.*

Slav. *Tajna večera*; rumen. *Cin'a cea de taina*²⁾.

Ὁ δεῖπνος, forma novitia pro τὸ δεῖπνον, de qua videri potest editio Parisiensis *Thesauri gr. ling.* olim a H. Stephano constructi, t. 2, p 961. Sumitur autem δεῖπνον vel pro coena convivali, ut in dictionibus δεῖπνον ποιεῖν, πρὸς δεῖπνον καλεῖν, vel καταχρηστικῶς pro ipso cibo in coena apposito, ut quum exempli causa δεῖπνα θαλάσσης pisces vocantur. De origine vocabuli δεῖπνον, sicut et nominis ἄριστον, quod eidem opponitur, plura invenies apud Curtius *Grundzüge d. gr. Etym.* locis in *Indice graeco* signatis pp. 740 et 745.

Coenam mysticam seu *dominica*³⁾, h. e., augustissimum eucharistiae sacramentum varie nuncupant Patres, ut ecce: δεῖπνον βασιλικόν, δεσποτικόν, ἱερόν, ῥηκιδέστατον, θειότατον καὶ ῥηκισίμβολον⁴⁾. Quaerunt autem, cur δεῖπνον potius seu coenae, quam ἄριστον vel prandii nomine divinam eucharistiam donaverit Apostolus. S. Joan. Chrysost. *hom.* 27. in eund. loc. causam affert: παραπέμπων αὐτοὺς ἥδη τῇ ἐσπέρᾳ καθ' ἣν τὰ ῥηκτὰ μυστήρια παρέδωκεν ὁ Χριστός, διὰ τοῦτο καὶ δεῖπνον τὸ ἄριστον ἐκάλεσεν: ut remitteret illos jam inde ad illam vesperam, qua Christus tremenda mysteria tradidit; propterea etiam τὸ ἄριστον vocavit δεῖπνον⁵⁾. Dicta

¹⁾ Haec et alia consimilia, scitu non indigna, lectori sacrorum rituum cupido, volupe erit cernere a Goario in *Officium lapipedii* more suo docte annotata l. c.

²⁾ Nostrates in Transsilvania jam scribere solent *cen'a cea mistica*.

³⁾ *Λεῖπνον κυριακόν*. Ita s. Paul. I. Cor. 11, 20.

⁴⁾ Cfr. Suicer., *Thesaur. eccles.* sub v. δεῖπνον, n. 3.

⁵⁾ Apud Migne, *Patr. gr.* t. 61, p. 227.

igitur coena in honorem primae institutionis, quae notante s. Cypriano *epist. 63, a Christo facta est circa vesperum diei, ut hora ipsa sacrificii ostenderet occasum et vesperam mundi*¹⁾).

Aliam rationem dat s. Gregor. M. *hom. 36. in Evangel.* ita scribens: *Hoc convivium Dei non prandium, sed coena vocatur, quia post prandium coena restat, post coenam vero convivium nullum restat; quia aeternum Dei convivium nobis in extremo praeparabitur, rectum fuit, ut hoc non prandium, sed coena vocaretur*²⁾).

Ὁ δειπνός ὁ μυστικός. — *De azymo et fermentato.*

Circa *mysticam coenam*, quam altero loco celebrari vidimus ex annuntiatione festi, Callistus Xantopul. duos errores in hodierno et sequentis feriae synaxario tradit: 1° Christum antecepto tempore Pascha celebrasse³⁾, eundemque 2° non in azymo,

¹⁾ Apud eund. Patr. l., t. 4, p. 398.

²⁾ Ibid. t. 76, p. 1267. — In eundem ferme sensum Theophylactus solvit quaestionem, cur Christus mysterium regni coelorum sive vocationis hominum ad regnum coeleste *coenae convivalis* similitudine depingat Luc. 14, 16:

Δείπνον ἐκέλευεν τὴν οἰκονομίαν ταύτην, ἐπειδὴ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς καὶ ὅλον ἐπὶ θυμαῖς τοῦ αἰῶνος ἦλθεν ὁ Κύριος.

Coenam appellavit oeconomiam istam, quoniam extremis temporibus et quasi sub occasu saeculi venit Dominus. (Apud Migne, Patr. gr. t. 123, pp. 935—936.)

³⁾ Ὁ δὲ Χριστὸς πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦτο ἐποίησε. Ita synaxar. magnae feriae VI. — Quoniam etiam ex catholicis sunt, qui putent, Christum Paschatis celebrationem uno die anticipasse (cfr. Petav. *Doctrin. tempor.*, l. 12, c. 16, et in *notis ad s. Epiphan. advers. haeres.*, l. 2, *haeres. 51, n. 22*: apud Migne, Patr. gr. t. 42, pp. 981—982), Romani Pontifices, magna indulgentia in Graecos ut sunt, huic sententiae ex editionibus catholicis expungendae non institerunt, dummodo tamen probra in azymorum usum conjecta sedulo delevisent. Sic editiones (graeca) Bononiensis anni 1724 et (rumena) Balasfaluensis anni 1817 vulgatum Callisti textum ita repraesentare potuerunt:

Ὅρα δὲ, ὅτι οὐ τοῦτο ἦν τὸ ρωμαϊκὸν Πάσχα· δειπνός γάρ καὶ κλίσις καὶ ἄρτος καὶ ὕγρον, ἐκεῖ δὲ πάντα ὅπτα πυρὶ καὶ ἄζυμα.

Si vedi: că n'au fostu aceea Pasca jidoveasca: pentruca cina, si siedere, si pane, si apa au fostu; era acolo tote fripte pe focu, si fora de aluatu.

Eam ob causam clericis Munkacsiensibus in summa laude ponendum est, quod in commentario supra citato p. 98, vulgari hoc errore rejecto, veram sententiam recte omnino expresserint his usi verbis p. 65: *Ma is (az Ur)*

sed in fermentato pane consecrasset; atque inde, Michaëlem Caerularium secutus ¹⁾, cogitatum injuriam Latinis caeterisque omnibus infert, quos panis fermentati usus in ss. missae sacrificio non pudeat. En ipsa ejus verba:

Εἰτα βραχύ τι διαλιπών, λαβὼν
τὸν ἄρτον λέγει· Λάβετε, φάγετε·
καὶ τὸ ποτήριον ὁμοίως· Πίετε ἐξ
αὐτοῦ πάντες, εἰπὼν, τοῦτό ἐστι
τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς δια-
θήκης· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν
ἀνάμνησιν· Πλὴν καὶ αὐτὸς τοῦτο
ποιῶν, ἤσθιε καὶ ἐπινε μετ' αὐτῶν·
"Ὅρα δέ, ὅτι ἄρτον λέγει τὸ σῶμα
αὐτοῦ, οὐ μὴν ἄζυμον. Αἰσχρ-
νέσθωσαν οὖν οἱ τῇ θυσίᾳ ἄζυμον
προσφέροντες ²⁾).

Deinceps paulo post assumpto
pane dicit: *Accipite et manducate*;
et calice similiter: *Bibite ex hoc*
omnes, dicens: *hic est sanguis meus*
novi Testamenti; *hoc facile in meam*
commemorationem. Id etsi Ipse
faceret, comedebat tamen et bi-
bebat cum ipsis. Vide autem
quod panem vocat corpus
suum, non item azymum.
Confundantur itaque, qui
in sacrificio azymum of-
ferunt!

a törvény szerint, a husvét hónapjának 14. napján áldozik, a husvét
bárány az előirt törvény szerint megeszi. — Caeterum quae de recta
interpretatione textuum biblicorum huc spectantium sint controversiae inter
doctores catholicos, nosci potest apud Marković, *O Eckaristiji s. oso-
bitim obzirom na epiklesu*: cujus operis merita, natura archetypi Ger-
manis inaccessi, e croatico in lucem communem protulit Xav. Beller
in Actis Oenipont. „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1896, pp. 342—351.

¹⁾ Michaël Caerularius, patriarcha CP. ab anno 1043 ad an. 1054,
quem Photianum schisma diu jam extinctum instaurasse vidimus tom. 1,
pp. 212—213, p. 306 et p. 458, duabus epistolis, quarum alteram dedit
ad Joannem, Trannensem in Apulia episcopum (apud Migne, Patr. l. t. 143,
pp. 793—798), alteram ad Petrum, catholicum patriarcham Antiochenum
(ibid. pp. 555—558), Occidentales foedis verborum contumeliis insectatus
est propter usum azymi. Sed impium hominem solide refutarunt s. Leo
PP. IX. praeclaris *epistolis* 100. (ibid. pp. 744—769) et 102. (ibid.
pp. 773—777). et Card. Humbertus, Silvae Candidae episcopus, no-
tissimo illo *dialogo adversus Graecorum calumnias*, e quo fragmentum
jam dedimus supra pp. 15—16. Integer exstat apud Migne, l. c. pp. 927—974.

²⁾ Contumeliosum hoc in catholicis incisum, cujus ἀρχιελεῖα, prin-
cipium et finis, sunt "Ὅρα δέ — προσφέροντες ex editionibus catholicis
quidem expunctum est; verum in omnes alias versiones austriaco-hunga-
ricas, quas memoravimus supra pp. 21—22, ad verbum transiit! Quod
certe in nostris provinciis eo inexplicabilius accidere debet, quod idem
Callistus vel in ipsorum sapientiorum Graecorum reprehensionem propter
hodiernum synaxarium incurrit. Sic, ut ejus rei ex multis testibus unum
audiamus, Josephus Methonensis in *Apologia* supra adducta p. 24.
fusiorem illius synaxarii refutationem gravissimo hoc testimonio severoque
judicio exorditur l. c. pp. 1217—1218:

Ὡς ἂν δέ καὶ Νικηφόρου Καλ-
λίστου, τοῦ Ξανθοπούλου, μνησθῶ,

Ut autem Nicephori Callisti Xan-
thopuli mentionem faciam, subit mihi

Contumeliam in azymorum usum factam authentice propulsavit sancta Synodus Florentina anni 1439, edita hac solemnī definitione :

Ἐν ἀζύμῳ ἢ ἐκζύμῳ ἄριστ σιτίνῳ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα τελειῖσθαι ἀληθῶς, τοὺς τε ἱερεῖς ἐν θατέρῳ αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ὀφείλει τελειῖν, ἕκαστον δηλονότι κατὰ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας εἴτε δυτικῆς εἴτε ἀνατολικῆς συνήθειαν

*In azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in alterutro ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suae ecclesiae sive occidentalis sive orientalis consuetudinem*¹⁾;

ideoque jam a schismaticis ad Ecclesiam catholicam redeuntibus expressa declaratio exigitur, quod juxta oecumenici concilii definitionem, panem azymum etiam recte consecrari non ambigant²⁾.

Quomodo autem praeter s. Leonem IX. et Card. Humbertum, heic jam adductos p. 222, doctissimi viri, et Graeci³⁾ et Latini, errores Caerularii, Callisti aliorumque diligenter refutarint, norunt eruditi theologi omnes. Si quis longiores ea de re disputationes in paucā collatas videre velit, adeat saepius jam laudatum

ἐπεισὶ μοι καὶ σφόδρα γελᾷν δὲ ἐπιλοιοιμήθῃ μὲν συγγράφῃ τὰ ἐν τῷ Τριψίδῳ γυν εὐρίσκόμενα συναζάριον· τῇ δὲ τῆς κακίας τοῦ σχίσματος κινήσεις, ἔγραψε καὶ περὶ τῆς προκειμένης ἡμῖν ὑποθέσεως μεγάλα καὶ θαυμαστά. Ὅτι δὲ ταῦτα ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐκ ἀνεγινώσκοντο, πάντες ἴσασι, καὶ οὐ δεῖ με περιττέρῳ προβαίνειν ἐν ταύτῃ μόνον τῇ πόλει τινὲς κατέταξαν ἐν τῷ Τριψίδῳ, ὡς εὐρίσκονται. Ὅτι δὲ λίαν ὑπερλόγιστα, ὁ βουλόμενος ἀνυπερέβῃ τὰ ἀπὸ τῶν εἰρημένων καὶ εὐρήσει αὐτὸν ἐν πολλοῖς ἐκαστῶν ἀντιλέγοντα — κτλ.

admodum ridere: qui ambitiose contendit, ea, quae nunc in Triodio synaxaria reperiuntur, conscribere: impetu vero pravitatis motus, de proposito nobis argumento magna et admirabilia scripsit. Sed quod ea Constantinopoli non legerentur, omnibus est compertum: nec oportet me ulterius procedere. In hac urbe tantum quidam in Triodio, quemadmodum inveniuntur, collocaverunt; esse autem ea valde irrationabilia, si quis scire desiderat, legat quae ipse composuit, reperietque eum in plerisque sibi ipsi pugnantem etc.

¹⁾ Apud Hardouin. Conc. t. 9, p. 422.

²⁾ Vide quae ea de re scripsimus in Oenipontanis Actis literariis *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, pp. 374—375.

³⁾ In his eminens Josephus episcopus Methonensis, qui egregia et praestantissima sua *Apologia pro quinque capitibus synodi Florentinae* supra laudata pp. 24—26, cuncta quae ad hanc controversiam pertinent, Graecis late explicat c. 2, tali lemmate praefixo:

Περὶ τῆς μυστικῆς καὶ ἱερᾶς τελείας, ὅπως δι' ἀζύμων τε καὶ ἐκζύμων ὀρθοδόξως καὶ ἀληθῶς τὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ σῶμα ἱερουργεῖται.

De mystico et sancto sacrificio, quod in azymo et fermentato orthodoxe et vere Christi Dei corpus conficitur. (Apud Migne, Patr. gr. t. 159, pp. 1189—1228).

Benedictum PP. XIV. l. c. §§ 138—152, ubi etiam recentiores auctores indicatos inveniet, qui totum hoc argumentum abunde pertractarunt. Novissime magno numero accesserunt Theologiae periti, qui in suis responsis ad polemicas literas circulares patriarchae CP. et synodi ejus ex an. 1895 veritatem catholicam solidissimis argumentis et testimoniis confirmarunt. In iis eminet insignis doctrinae vir Salvator M. Brandi, qui gratae serviens brevitati, quaestiones omnes, quae ad infelicem discordiam inter utramque ecclesiam spectant, quaeque a plurimis doctoribus sparsim reperiuntur per varia opera disputatae, adeo succincta atque erudita pertractatione est complexus, ut magnopere commendandus sit¹⁾. — Denique si id adnotari meretur, in transitu subiungimus, nonnullorum schismaticorum impudentiam eo processisse, ut, quum reliquis omnibus rationibus se viderent destitutos, fidenter assererent, inter sacras reliquias palatii CPolitani etiam particulam panis fermentati, a Christo in ultima coena adhibiti, conservatam fuisse, quam quum vidissent catholici eandem cum fermentato, argumenti ejusdem evidentia convictos obmutuisse! *Αἴψως* contemptim, ut merentur, refellit L. Allatius *Exam. Triodii* nn. 220—223.

Missis igitur quae repetere instituti ratio non sinit, potius ostendemus, vel ipsos sapientiores e Graecis indifferens plane existimasse, pane sive azymo sive fermentato in consecratione eucharistiae uti. En tibi ejus persuasionis duos locupletissimos testes, Theorianum et Nechiten, quibus certe omnis fides habenda est.

Theorianus, vir sane doctissimus, cujus late nomen universus insonuit Oriens christianus, quum Manuelis Comneni ad s. Nerseten²⁾, Armeniorum Catholicum seu patriarcham, pro fide orthodoxa legatus anno 1170 ingenii consiliiue sui lumen ostendit³⁾, in epistola ad monachos monticolas, de nonnullis ecclesiasticae disciplinae capitibus scripta, de augustissimo altaris mysterio praeclara haec habet⁴⁾:

¹⁾ Dell'unione delle chiese. Risposta al patriarcha greco di Costantinopoli. Terza edizione, con ritocchi e giunte. Roma. Civiltà Catt. 1896.

²⁾ De s. Nersete *Clajensi*, quem supra jam laudavimus p. 9, deque memorabilibus ejus cum Theoriano colloquiis, ultimus egit Rmus. Balgy, *Historia doctrinae christianae inter Armenos*, c. 6, pp. 33 seqq., exhibitis etiam integris disputationibus in appendicibus 4 et 5, pp. 220 seqq. De eo sermo redibit in anno eccles. Armenor., fer. II. post Dominic. III. post Assumption. Deiparae.

³⁾ Vide quae de toto hoc negotio nova e codicibus Vaticanis eruit Card. Mai, relatus apud Migne, *Patr. gr. t.* 133, pp. 113—118, quibus etiam Rmus. Balgy passim est usus.

⁴⁾ Initium hujus epistolae idem Rmus. Balgy latine producit (p. 33) ex Migne, l. c. p. 298, ubi graece et latine habetur.

Περὶ τῆς θείας κοινωνίας.

Τοῖς μὲν τοι βολομένοις εἰπεῖν περὶ τῆς θείας κοινωνίας, εἰ ἐξ ἁζύμων ἢ ἐνζύμων ἐν τῇ δείπῳ ἐγείρετο, χρόνον μακροῦ καὶ τελειότερον συγγράμματος ἀνάγκη. Ἡμῖν δὲ τὰ πολλὰ παρωσαμένοις, τὸ χρησιμον καὶ εἰρηαῖον καὶ εἰρηνεῖον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ οἰκονομικώτερον καὶ ἀναγκαϊότερον καὶ τῆς ἀληθείας ἐχόμενον ὤψιον. Ὁ θεῖος ἄριστος πρὸς μὲν τοῦ ὁγιασθῆναι, εἰς ἅζυμος εἰς ἐνζυμος ἦν, ἀδιαφόρως ἄριστος ἐστὶ τε καὶ λέγεται πρὸς τῶν θείων λογίων, ὡς ὕστερον δείξομεν· μετὰ δὲ τὸ ὁγιασθῆναι, οὔτε ἐνζυμος, οὔτ' ἅζυμος, ἀλλὰ σῶμα καὶ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ οὐκ ἄλλη οὔτ' ἄλλη· μία γὰρ ἐστὶ καὶ αὐτὴ ἢ ἐκ τῆς ἀφθόρου Παρθένου καὶ Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου ληρθεῖσα, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθήμενη, καὶ ὅφ' ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων μυστικῶς μεταλαμβανομένη διὸ καὶ μυστήριον λέγεται ὡς κρύφιον, καὶ τοῖς πολλοῖς οὐ καταληπτὸν μεταβάλλεται γὰρ τὰ θεία δῶρα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ· ἡ ἱεροκρυφία δηλοῖ. Σε παρακαλοῦμεν, ἅγιε ἀγίων, ἐνδοξία τῆς σῆς ἀγαθότητος, ἐλθεῖν τὸ Πνεῦμά σου τὸ πανάγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ κροκίμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἀγιασσαι, καὶ ἀναδείξαι τὸν μὲν ἄριστον τοῦτον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ ἐν τῇ πο-

De divina communione.

Volentibus dicere, utrum divina communio azymis an non azymis in coena peracta fuerit, longo tempore opus est et pleniore scriptura. Nos itaque multis praetermissis, id tantum dicemus, quod utile est et pacificum et paciferum, vel potius quod est magis commodum ac necessarium et veritatis tenacius. Venerabilis ille panis, antequam sanctificetur, sive azymus sit sive non azymus, aequae panis et est et dicitur in divinis scripturis, ut postea demonstrabimus. Post sanctificationem vero neque fermentatus est neque azymus, sed corpus atque caro Domini nostri; neque haec alia est atque alia, sed illa una eademque, quae de incorrupta Deipara Virgine a Deo Verbo sumpta fuit, quaeque ad Patris dexteram sedet, et a nobis orthodoxis mystice sumitur: proptereaque mysterium dicitur, utpote arcanum et vulgo haud intellectum. Revera enim divina munera convertuntur a Sancto Spiritu in Christi corpus ac sanguinem. Id quod ab arcana sacra formula sic demonstratur: Te rogamus, sancte sanctorum, ut beneplacito bonitatis tuae veniat Spiritus sanctissimus tuus super nos et super proposita munera ista, eaque benedicat et sanctificet¹⁾,

¹⁾ Ad eandem hanc *Spiritus sancti cooperationem* in divinis redemptionis nostrae mysteriis perficiendis spectant, quas Latini identidem in Missa preces effundimus, ut quum ante communionem generatim oramus: „Domine Jesu Christe, Fili Dei viri, qui ex voluntate Patris, cooperante Spiritu sancto, per mortem tuam mundum vivificasti, vel quum, speciatim in ordine ad sanctissimam eucharistiam conficiendam, ad offertorium solemnem adhibemus ἐπικλησιν: „Veni sanctificator, omnipotens aeternae Deus, et benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini prae-

Nilles, Ἑορτολόγιον, II. Edit. sec.

15

τηρίῳ τούτῳ, αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ οὖν τὸ θεῖον (πνεῦμα) μεταβάλλει τὰ προκείμενα ὄψα εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, περισσὸν λοιπὸν τὸ φιλονεικεῖν, εἰ ἐξ ἀζύμων ἢ ἐνζύμων ἦν, ἢ λευκοῦ ἢ ἐρυθροῦ τυχὸν οἶνον καὶ τοιαύτας τινὰς περιεργείας μωρὰς περὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων διερευνᾶν.

ostendatque panem quidem hunc ipsum pretiosum corpus Domini et Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi; quod autem in hoc calice est, ipsum pretiosum sanguinem Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Si ergo divinus Spiritus proposita in corpus et sanguinem Christi munera convertit, supervacaneum jam erit contendere, utrum id in azymis, an potius in non azymis effectum fuerit, et utrum in albo an rubro fortasse vino; et stultas hujusmodi curiositates circa tremenda mysteria scrutari¹⁾.

Alterum ejusdem veritatis testem omni exceptione majorem producimus celeberrimum Antistitem graecum Nechitén (*Nicetam*), archiepiscopum Nicomediensem, qui in collatione, quam *de causis dissidii inter utramque ecclesiam* habuit (an. 1145) in abside s. Sophiae cum Anselmo, episcopo Havelbergensi, Lotharii imperatoris legato ad Joannem Comnenum imp., *praesentibus Graecorum sapientibus*²⁾ haec solemniter declaravit³⁾: *Hoc de mea persona puto, et dico, omnes Graecorum sapientes ab hac mea sententia non discrepare. Si ergo forte essem, ubi nullatenus fermentum habere possem, et azyma praesto et paratum esset, et ego missam cantare, ac Domino sacrificium altaris offerre vellem, ego profecto azyma non horrerem, sed fiducialiter ad offerendum sacrificium Deo*

paratum". — Neque omittendum hic est, nuperrime fuisse ab excellentis doctrinae viro de Waal ingeniosam conjecturam propositam in Actis Moguntinis „Katholik“ (1896, I. 395 seqq.), apud Latinos scilicet veram ἐπίκλησιν, si non expressis verbis, re tamen et facto, haberi in illa manu expansione (χειροτονίαν vocat), quae ante consecrationem fit ad verba „Hanc igitur oblationem“; quam expansionem tamen, ut varietas identidem delectat, ex mente Graecorum non tam χειροτονίαν, quam χειροθεσίαν dixerim, quum non ipsam consecrationis gratiam immediate atque ex se producat, sed tantum comes sit deprecationis; qua Spiritus s. invocatur ad dona oblata sanctificanda. Conjecturam consideratione sane dignissimam iis examinandam relinquo, qui antiquitates liturgicas sibi proprio studio colendas sumpserunt. Ex artis suae praeceptis eam judicent, qui pollent judicio.

¹⁾ Erutum hoc Theoriami testimonium est ex Codice Vaticano 1481 vulgatumque apud Migne, Patr. gr. tom. 99, pp. 1719—1720.

²⁾ Anselm. Havelberg. *Dialog.* l. 3. c. 1. (Apud Migne, Patr. l. t. 188, pp. 1209—1211).

³⁾ Lib. cit. c. 19 (ibid. p. 1239).

immaculatum consecrarem et fideliter communicarem, et Graecis, si forte adessent, ad communicandum praeberem. . . . Verum quoniam plures sunt pusillanimes, quam in fide docti et constantes, et turba, quae legem discretionis non novit, facillime scandalizatur, hoc operae pretium esset, ut omnes tam Latini quam Graeci studiosissime in Domino elaborarent, quatenus generale concilium congruo loco et tempore in unum convenientes celebrarent, et aut omnes universaliter ritum azymi, aut omnes universaliter ritum fermenti uniformiter assumerent, aut si hoc vel illud universaliter sine minimo, aut sine nimio scandalo alterius partis vel gentis non posset fieri, saltem in hoc convenirent, quod nec isti illos propter azymum nec illi istos propter fermentum, quod isti consueverunt, temere iudicarent, sed mutua pace sibi invicem indulgerent, et hac occasione caritas sancta non destrueretur. Ad haec colloquium finiendo Anselmus respondit Nechitae¹⁾: Tu qui generale concilium desideras, videtur quod id quod catholicum est, intendas; ideoque et ego concilium universale futurum exopto, ubi tua sapientia, tua eloquentia, tua sanctitas, tua maturitas, tua discretio, tua mansuetudo, tua modestia, tua religio, tua constantia . . . in facie totius ecclesiae ad salutem et doctrinam omnium possit elucescere. Hoc mea humilitas . . . meus affectus, meum desiderium semper optare non cessabit. Universi clamantes dixerunt: Doxa soi, o theos, Doxa soi, o theos, Doxa soi, o theos. Kalos dialogos. Holographi, holographi.

Ita ipsi sapientissimi Orientales non minus quam Latini²⁾ panem sive azymum sive fermentatum consecrari, rem plane ἀδυνατόν atque extra sacramenti essentiam positam considerabant.

Verum sequiores Graeci, παροχήτας aliis humanis affectibus iudicium aliorum sapientibus, ne vel minimum cessasse viderentur Latinis, tanto hoc proboque consilio adeo non acquieverunt, ut ex eo tempore immo majori usque acritate in catholicos veluti in flagitiosissimos Christi institutorum praevaricatores (*Azymitas*³⁾) haereticos per contumeliam vocabant) debaccharentur, et Michaelis Caerularii errorem de solo pane fermentato in s. liturgia adhibendo, receptis quae saeculo 14. Callistus composuerat⁴⁾ synaxa-

¹⁾ Lib. cit. c. 21 (ibid. p. 1248).

²⁾ Latinorum sententiam authentice perscripsit s. Gregorius PP. VII., in *epistola ad aeppum. Synadensem* d. d. 6. Junii an. 1080 (l. 8, epist. 1): *Illi (Graeci) quidem suum fermentum commendantes, reprehensionis in nos levissima verba contumeliam jaculari non desinunt. Nos vero azymum nostrum inexpugnabili secundum Dominum ratione defendentes, ipsorum fermentum nec vituperamus nec reprobamus* (apud Migne, Patr. l. t. 148, p. 573).

³⁾ Erant et ex latinis scriptoribus qui Graecos vicissim *fermentaceos*, seu *fermentarios* vocarent. Vide Du Cange, Glossar. lat. v. *fermentacei*.

⁴⁾ Nicephorum Callistum, cujus synaxaria Triodio sunt inserta, circa

riis, in precibus liturgicis solemniter profiterentur, ac tandem, contra oecumenicae synodi definitionem, dogmatis instar in *librum symbolicum ecclesiae orientalis* referrent. Quippe

Ὁρθόδοξος ὁμολογία τῆς πίστεως *Orthodoxa confessio fidei ca-*
τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκ- *tholicae et apostolicae ecclesiae*
κλησίας τῆς ἀνατολικῆς, *orientalis,*

ἂν *Petro Mogila*, metropolita Kioviensi, primum edita anno 1642, deinde vero a quatuor patriarchis orientalibus solemnissime confirmata die 11. Martii an. 1643¹⁾, de requisitis ad augustissimam eucharistiam agens *part. 1, quaest. 107*, inter alia statuit:

Πρέπει νὰ προσέχη, νὰ εἶναι ἡ *Oportet attendere, ut sit mate-*
πρεπουμένη ὕλη ἥ γουὴ ἄριστος στί- *ria conveniens, hoc est panis tri-*
νος ἐνζυμος, ὅσον θυναιὸν καθαρός. *ticeus*²⁾ fermentatus, quantum
feri potest, purus.

Quem locum *Barbu Constantinescu*, Doctor rumenus, in nuperrima sua versione *Orthodoxae confessionis*³⁾ ita vertit p. 72: *trebuie sa ia aminte ca sa fie materia cuvenita, adeca paine de grau dospita, pre cat se poate de curata.* — Quod idem hoc tempore CPolitanus patriarcha cum synodo sua in nuperrima ἀναγίγει πρὸς τὴν παπικὴν περὶ ἐνώσεως ἐγκύκλιον ecclesiam graecam ἀγωνιστικῶς docet n. 9. — Graecos sequuntur scriptores russi, solliciti ad examen revocati a Rmo. Dno. Dr. Pelesz, *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom*, t. 2, pp. 381, 399, 790 et alibi. Sic igitur orientales, ab Ecclesia catholica separati, acutioribus quibusdam exceptis⁴⁾, antiquum errorem in solo fermentato recte consecrari hodieque tuentur.

Sed satis de quaestione dogmatica. Attingamus ad extremum historicam illam, quae magna est inter eruditos, disputationem: num Occidentales semper pane azymo, Orientales autem fermentato pane semper usi sint?

Singularis ea de re erat antiquorum theologorum scholasticorum sententia, latinam ecclesiam ab initio quidem azymum panem

medium saeculi 14. obiisse, patet ex iis, quae de eo habet *Fabricius, Biblioth. graec.*, t. 7, p. 437 (Edit. Hamburg. an. 1801).

¹⁾ De fatiis hujus libelli multi omnino ex acatholicis scripsere, qui omnes videri poterunt, si lubeat, tum in *Dissertatione de ecclesia ruthenica* (edita Tübingae, typ. Sigmundi, an. 1762) §§ 9—10, tum et in praefatione, quam novissimae ejusdem interpretationi praefixit Dr. *Barbu Constantinescu* in textu jam afferendus.

²⁾ Inepte vertitur apud *Kimmel, lib. symbol. eccles. orient.*, tom. 1, p. 179: *panis ex fragibus confectus.*

³⁾ Confessiunea ortodoxa a credintei bisericii ortodoxe a resaritului tradusa din nou si cu o prefatia. Ed. 3. Bucuresti. Lib. Socet et Comp. 1879.

⁴⁾ In his eminent *Maltzew*, vir literis theologicis inter Russos praecellens, qui antiquiores sapientes Graecos secutus non admodum a Theoriani sententia discedit.

adhibuisse, postea vero propter haeresim Ebionitarum, qui antiqua legalia simul cum Evangelio servanda esse contenderent¹⁾, ne haereticis assentiri videretur, rejectis azymis fermentatum instituisse, sed extincta demum haeresi ad azymum rediisse²⁾. Verum haec opinio nullum habet idoneum fundamentum, quo niti posse videatur, neque ejus rei verbum ullum est apud antiquos scriptores, qui per decem priora saecula res ecclesiae scriptis illustrarunt. Vocabulum *fermenti* quippe, quo ss. Eucharistia a s. Melchiade atque ab aliis Summis Pontificibus appellata legitur³⁾, notante Card. Thomasio non designabat materiam ex qua confecta erat, sed communionem ecclesiasticam, cujus symbolum habebatur⁴⁾.

E recentioribus tres potissimum de eodem argumento doctorum hominum sententiae circumferuntur, nimirum Jacobi Sirmondi S. J., Joan. Mabillonii, O. S. B., et Card. Joan. Bonae S. O. Cist.

Contendit itaque Sirmondus, in *Disquisit. de azymo*, Latinos ab initio fermentum consecrasse usque ad saeculum 9, deinceps vero medio illo tempore, quod excurrit inter Photianum schisma et Michaellem Caerularium, hoc est inter annum circiter 867 et 1054, azymum adhibere coepisse⁵⁾. Contra vero Mabil-

¹⁾ Ebionitae in jure sacro dicuntur „semijudaei, qui ita tenent evangelium, ut legem (mosaicam) carnaliter servant.“ C. Quidam autem 39. C. XXIV. q. 3, § 35. Teste s. Epiphanio, *adv. haeres.* l. 1, haer. 30, n. 16. „mysteria celebrant cum azymis et mera aqua“: *μυστήρια τελοῦσι διὰ ἀζύμων καὶ . . . δι' ὕδατος μόνου* (Migne, Patr. gr. t. 41, p. 432). Atque hinc factum esse, putaverim, ut catholicis orientalibus vetitus fuerit azymorum usus, ne assentiri viderentur Ebionitis, qui superstitiosam et vanam observationem azymorum in aquaticis mysteriorum simulacris suae fecerant haereseos partem: atque hoc simili ferme ratione prohibitum, qua, eodem Epiphanio monitore (l. 1, haer. 42, n. 3), sabbato jejunari nolebat Oriens catholicus, ne cum Marcionitis, die sabbati in contemptum Dei Judaeorum jejunantibus, participare videretur (Migne, t. cit. p. 700), quemadmodum jam superius fuit adnotatum p. 88.

²⁾ Ita sentiunt Joannes Scotus in 4. dist. 11. q. 5; Alexander Alensis qu. 32. membr. 3. ad ult. et par. 4. de sacram. euchar. quaest. 10. membr. 4. art. 1. § 3; s. Bonaventura in 4. dist. 11. art. 2, quaest. 1; s. Thomas, ibid. qu. 2. art. 2.

³⁾ Huc pertinent quae de *distributione fermenti* diximus supra pp. 196—197.

⁴⁾ Haec *fermenti* interpretatio, quam Card. Thomasius optimis ductus argumentis dat locis jam adductis, non arridet cl. Dno. De Waal in *Real-Encyklopaedie für christliche Alterthümer* (edit. a Dr. Kraus), v. *Brod*, t. 1, p. 172.

⁵⁾ Sirmondi sententia assensione non videtur indigna clmo. Dno. De Waal l. c.

lonius, *Praef. 1. ad saec. III. Benedictin.* n. 64, p. XXXVIII. ed. Venet. 1734, et *Dissertat. de pane eucharistico azymo, et fermentato*¹⁾ perpetuum in ecclesia latina azymorum usum ab ipsa apostolorum aetate fuisse arbitrat²⁾.

Sed Card. Joan. Bona, initio quidem se ad Sirmondum applicasse videtur, sed postea *Rer. liturgic.* lib. 1, cap. 23, quod est de azymo et fermentato³⁾, quasi mediam secutus est viam inter has duas Sirmondi et Mabillonii opiniones. Nimirum late demonstrat, Latinos per novem, aut octo saltem ecclesiae saecula nullum posuisse discrimen inter azymum atque fermentum, sed modo unum, modo alterum panem sine delectu consecrare solitos fuisse. — Quae sententia caeteris probabilior esse videtur, eaque firmissimis nititur argumentis, quae late ab ipso Eminentissimo auctore Bona ibidem exponuntur⁴⁾. De reliquo consuli velim adductam jam recentem praeclaramque lucubrationem J. Marković, c. 5.

‘*Ἡ ὑπερφύς προσευχή.* *Supernaturalis oratio.*

Slav. *Preestestvennaja molitva*; rumen. *Rugatiunea cea preste fire*⁵⁾.

‘*Ὑπερφύς*, *supernaturalis*, omnem naturalem modum excedens, admiranda, dicitur hic *Christi Domini oratio in monte Oliveti*, quam proprio Officio recolimus Latini feria III. post Dominicam Septuagesimae. Tribuitur idem *ἐπίθετον infinitae*

¹⁾ Exstat in Appendice ad opera Humberti, apud Migne, Patr. l. t. 143, pp. 1219—1278.

²⁾ Eadem haec sententia est Joannis Cabassutii *in notis eccl. saec. 2, diss. 2*; Christiani Lupi *schol. in canon. concil., diss. de actis Leonis IX.* cap. 5. et seq. opp. t. 4. p. 312 seqq. edit. Venet.; Edmundi Martenii, *de antiq. eccles. rit.*, lib. 1, cap. 3, art. 7, §§ 5 et seq.; Antonii Landinii, *Diss. 11. de perpetuo azymor. usu in eccles. lat.*, et Joan. Ciampini, *de azym. et fermentat. conjectur.*, D. Ferdinandi Probst, *Sacramente und Sacramentalien in den drei ersten christlichen Jahrhunderten*, §. 49; aliorumque doctorum virorum, quos longum est recensere. Ciampini tamen in hoc a Mabillonio dissentit, quod Apostolis indiscriminatim utriusque panis usum tribuere videtur.

³⁾ Editionis Antverpiensis an. 1739, pp. 262 seqq.

⁴⁾ Cardinalem Bona praeter caeteros sequuntur Gravesonius, *Histor. eccles.*, tom. 3, saec. 9, colloq. 3; Tournelyus, *Praelect. theolog.* tom. 9. in 4. *de sacram. euchar.* quaest. 4. art. 5. concl. 3; Jueninius *De sacram.* diss. 4. quaest. 2. cap. 2. art. 4. § 5; Drouvenius, *De re sacrament.* lib. 4, quaest. 2, cap. 1, § 3.

⁵⁾ Recentiores jam scribere amant *rogatiunea supranaturala*.

(παναπεῖρψ) Dei misericordiae¹⁾, ut quum crastino die ad synaxarii lectionem vel saltem festi annuntiationem²⁾ solemni hac formula responderi iubetur: *Τῇ ὑπερφυνεῖ καὶ περὶ ἡμῶς παναπεῖρψ σου εὐσπλαγχνίᾳ, Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς, Ἀμήν.*

Ἡ ὑπερφυνὴ προσευχή. — Ex textu liturgico circa praesentem orationem duo haec advertas: 1° non soli sermoni a Christo prolato, sed interioribus animi affectibus et exterioribus passionis adjunctis ratio verae orationis tribuitur; 2° inde quoque admiranda praedicatur, quod Salvator mundi talem orationem in horto proferendo, inimicum humani generis divino stratagemate insiguitur deciperet; dum enim ejusmodi supplicatione ad Patrem directa „saevienti diabolo potentiam suae majestatis occuluit et infirmitatem nostrae humilitatis objecit“³⁾, id est bellica veluti arte (τεχνήντως) consecutus, ut eum „crudelis ac superbus inimicus“ Deum esse non crederet. En tibi

Στίχος εἰς τὴν ὑπερφυνᾶ προσευχήν.

*Προσεύχη καὶ φόβητρα⁴⁾, θρόμβοι αἱμάτων⁵⁾
Χριστέ, προσώπου παραιτούμενος⁶⁾ δῆθεν
Θάνατον, ἐχθρόν ἐν τούτοις φανακίζων.*

¹⁾ Ἐπίθετα, composita ex praepositione ὑπέρ, quae excessum et superlationem significat, in usu frequenti sunt apud graecos Patres, ut ecce: ὑπέρφωτος, ὑπερούσιος, ὑπεράγαθος, ὑπερπλήρης, ὑπερφύαλος, ὑπερτελής et ὑπερτελειος, ὑπεράρχιος, immo et ὑπέρθεος, scilicet *super omnem divinitatem ab hominibus participatam*, ut in his: *Constitui te deum Pharaonis*; et: *Ego dixi, dii estis*. Sed tu subtilem scholasticamque horum epithetorum explanationem quaere apud s. Thomam in c. 4. (s. Dionysii) *de divinis nominibus*.

²⁾ In nova editione Romana Triodii sola mysteriorum annuntiatio habetur p. 676, omisso scilicet longiori illo synaxario de passione Domini, quod in Vulgata (Veneta) exstat pp. 379—381.

³⁾ Cfr. s. Leo, in ll. 2. Noct. Dom. Palmar.

⁴⁾ Φόβητρον, terriculum, terriculamentum, h. e., phantasma terrorem incutiens. Christus Dei filius scilicet in horto oliveti phantasiae et imaginationi suae indulsit, ut viva imagine omnem tormentorum passionis suae vim, magnitudinem, iniquitatem sibi repraesentaret. Quae per partes deinde passurus erat in corpore, ea in horto simul sensit in corde; ipsi vero hi animi cruciatus uno verbo φόβητρα, veluti suppliciorum terriculamenta, vocantur.

⁵⁾ Θρόμβοι αἱμάτων προσώπου, h. e., guttae sanguinis de facie defluentis, et quasi terrore concreti; θρόμβος αἵματος quippe est grumus sanguinis e venis effusi ac concreti.

⁶⁾ Παραιτούμενος θάνατον, h. e., mortem deprecatus, inimicum fefellit.

E *synaxario* autem spectatim de divino stratagemate hoc incisum accipe:

Ἄμα μὲν ὡς ἄνθρωπος τοῦτο λέγων, ἅμα δὲ καὶ τὸν διάβολον μεταρχόμενος τεχνήντως, ὡς ἂν νομίζων κακείνον ἄνθρωπον εἶναι, διὰ τὸ δῆθεν φοβεῖσθαι, μὴ τὸ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ σταυροῦ ἀνακόψῃ μυστήριον.

Ἡ προδοσία. *Proditio*.

Slav. *Predanije*; rumen. *Traderea lui Jud'a*, sive *vinderea lui Christosu*.

Proditio Judae ipso hoc die passim commemoratur in officio latino.

Quatuor ista festi mysteria separatim quidem distinctis στίχοις seu versibus in antiquioribus Triodii editionibus ¹⁾ celebrantur: verum in caeteris precibus liturgicis conjunctim permixteque recoluntur: quemadmodum et hodiernum officium latinum perdit *Judae reatum* et beati *latronis confessionem* una ratione complectitur. En tibi in exemplum duo illa τροπάρια, quae media interjacent inter canonis odam 6. et odam 7. atque in editione Romana locum synaxarii explent p. 654 ²⁾:

Κοντάκιον³⁾.

Ἦχος β'. Πρὸς τό. Τὰ ἄνω ζητῶν.

Τὸν ἕρπον λαβὼν

εἰς χεῖρας ὁ προδότης,

κρυφίως αἰτὰς

ἐκτείνει καὶ λαμβάνει

τὴν τιμὴν τοῦ πλάσαντος

ταῖς οἰκείαις χερσὶ τὸν ἄνθρωπον,

καὶ ἀδιόρθωτος ἔμεινεν

Ἰούδας ὁ δοῦλος καὶ δόλιος.

Postquam panem in manus sumpsit proditor, clam eas extendit et accipit pretium ejus, qui propriis manibus hominem finxit, et perversus remansit Judas et perfidus servus.

¹⁾ In editione Veneta, vulgata, p. 366; Bononiensi, catholica, p. 301.

²⁾ In nova hac editione synaxarium cum mysteriorum annuntiatione ac sticheris festivis desideratur.

³⁾ Refertur etiam in Horologio ejusque verba ἀρχιτέλεια sunt slav. *Chlëb* — *lstec*; rumen. *Pane* — *insielatoriulu*.

Ὁ οἶκος. Πρὸς τὸ Τράνωσον.

Τῇ μυστικῇ
 ἐν φόβῳ τραπέζῃ
 προσεγγίσαντες πάντες
 καθααῖς ταῖς ψυχαῖς
 τὸν ἄρτον ὑποδεξώμεθα,
 συμπαραμένοντες τῷ δεσπότῃ,
 ἵνα ἴδωμεν τοὺς πόδας πῶς ἀπονίπτει
 τῶν μαθητῶν,
 καὶ ποιήσωμεν ὥσπερ κατείδομεν,
 ἀλλήλοις ἵποταγέντες,
 καὶ ἀλλήλων τοὺς πόδας ἐκπλύνοντες·
 Χριστὸς γὰρ οὕτως ἐκέλευσε
 τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, ἀλλ' οὐκ ἤκουσεν
 Ἰούδας ὁ δοῦλος καὶ δόλιος.

Mysticam ad mensam omnes accedentes cum timore, cum anima pura panem suseipiamus, neque separemur a Domino, ut videamus, quomodo pedes lavet discipulorum, et faciamus quemadmodum viderimus, invicem subjecti, pedesque singuli singulorum abstergentes. Christus enim sic praecepit discipulis suis, sed non audivit Judas, perfidus servus.

Sed et ipse canon festivus, qui exemplis ejusmodi pietatis omnibus simul diei mysteriis ἀθρόως exhibitae redundat, videatur apud Migne, Patr. gr. t. 98, ubi, ex Triodio transcriptus, inter opera melodi Cosmae Hagiopolitae cum canonibus praecedentium feriarum in forma integra repraesentatur pp. 475—484.

Feria V. in Coena Domini.

In monumentis liturgicis ecclesiae latinae feria haec appellatur *dies natalis eucharistiae, dies natalis calicis, dies secretorum* sive *mysteriorum*, et communiter jam *feria V. in Coena Domini*, ea de causa, ut patet, quod Christus hodie sanctissimum corporis et sanguinis sui sacramentum instituit. Vocatur autem eucharistia *Coena Domini*, quod eam. notante s. Hieronymo in *I. Cor. 11. 20*, Christus in coena insti-

tuit ¹⁾. Slavice ad litteram translatus est diei titulus in Brevariario Romano-Illyrico *čtvrtek večeri Gospodně*, in novo Missali glagolitico autem *čtvrtek večere Gospodnje*, h. e., *feria V. Coenae Domini*.

Feria V. viridis. German. *Gründonnerstag*. Čecho-slav. *zelený čtvrtek*. Hungar. *zöld csütörtök*.

Feria V. in Coena Domini multis nationibus christianis *dies viridis* seu *viridium* a virendo dicta est, quamvis inter doctos non constet, qua de causa hoc nomen impositum ei sit, quia pluribus sensibus recipiendis est idoneum. *Viriditatis* significatum nempe cum hoc die conjungunt, sive quia Christus Dominus in hortum Olivarum, in quo omnis generis herbae atque arbores *virebant*, exivit; sive quia generatim verno hoc tempore omnia nova fronde *virere* incipiunt; sive quia fideles hac feria primum *olera viridia* manducabant; sive denique quia Salvator hoc die in horto Ecclesiae suae per eucharistiae institutionem lignum vitae plantavit *semper viridans ac per menses singulos reddens fructum suum et folia ad sanitatem gentium*. Alii etymologi vocem in suspicionem latinitatis adducunt, prioremque ejus partem *grün* a *carena* corruptam esse conjiciunt, ita tamen ut origo remanserit. Neque desunt scriptores, qui singularem opinionem inducentes diem hunc ab antiquato Introitu Missae *In loco pascuae* dictum putant. Sed ista recentioribus nostris grammaticis assensione videntur indigna; eorum sententia enim *viridium* nomine poenitentes veniunt, ipso hoc die ecclesiae reconciliati ²⁾ atque inde *virides* seu insontes ac puri declarati. Hinc et rationem appellationis *Antlasztag, dies remissionis et indulgentiae*, evidenter declaratam tradunt ³⁾. Sed qui de his omnibus plura scire cupit, ipsos auctores, praecipue recentiores lexicographos, adeat.

¹⁾ Isidorus, *Etymol.* l. 20, c. 2. nomenclaturam a *κοινός, communis*, deducit, ut ex ipsa vocis notatione coena significet epulationem multorum simul vescentium. (Migne, Patr. l. t. 82, p. 708). Aliter nomen explicant recentiores apud Fick, *Wörterbuch*, t. 1, p. 237, edit. 3.

²⁾ Vide quae ea de re e jure sacro enotavimus supra p. 94.

³⁾ Cfr. Weigand, *Deutsch. Wörterb. v. Gründonnerstag*.

Multis aliis nominibus praeterea vocatur tum apud eadem, quas diximus, nationes tum apud alios populos ritus latini. Ita exempli causa a *magnitudine* atque excellentia mysteriorum nuncupatur apud Serbo-Croatas *veliki četvrtak*; apud Slovenos *vel. četertek*; apud Polonos *wielki czwartek*, apud Čechoslavos *velký čtvrtek*; apud Hungaros *nagy csütörtök*; a *sanctitate* huic triduo propria, apud Italos *giovedì santo*; apud Hispanos *el juéves santo*; apud Anglos *holy thursday*; apud Gallos *jeudi saint*, vel etiam a *sacro lavipedio* *dies mandati* et *mandatum*, vulgo *le mande* et *le mandé*¹⁾, unde Angli *maundy thursday* efformarunt; a *sacra coena* apud Hispanos *el juéves de la cena*; a *puritate* poenitentibus solemniter impertita apud Danos *skaertorsdag*, h. e., *pura feria V.*

Plura alia sive doctrinae sive disciplinae capita ad hanc feriam V. in Coena Domini spectantia ab aliis sacrae theologiae professoribus jam sunt praeoccupata; sic qui tradendis institutionibus dogmaticis sunt constituti, late explicant *institutionem ss. eucharistiae et sacrificii Missae*²⁾; moralistae atque interpretes ss. canonum (C. *In coena Domini* 17. Dist. 2. de cons. etc.) tractant de *praecepto communionis paschalis*; liturgiae magistri exponunt rationes caeremoniarum *denudationis altarium, repositionis consecratae hostiae* pro crastina liturgia *τῶν προηγιασμένων, processions* etc.; archaeologi seu antiquitatum doctores agunt de *disciplina sacri chrismatis, de historia pedilavii*; alii alios ritus attingunt. — Haec omnia plenius addiscere aventi libros, qui ab iisdem his eruditissimis magno numero in lucem sunt editi, consulere per nos licet, dum ipsi ad ulteriora properamus.

¹⁾ *Mandatum, mande, mandé*, generatim ablutionem pedum fuisse cum adjuncta in pauperes erogatione, allatis exemplis ostenditur in nova editione Glossarii lat. Du Cange sub ipsis his vv., t. 4. p. 223. Quia vero hodie multis in locis panis *albus* distribuebatur, ipsa haec feria V. etiam *alba, jeudi blanc*, nuncupabatur. Ejus nominis rationem ab *albedine* vestium, quibus sacerdotes hodie uti scribit, imperite deducit Adelung, *Wörterbuch v. Gründonnerstag*.

²⁾ De eodem hoc argumento legito non sine laude memorandum articulum, quem cl. D. Bickell in Actis theologicis Oenipontanis *Zeitschrift für kathol. Theologie* 1880, pp. 90 seqq. edidit praefixo titulo: *Die Entstehung der Liturgie aus der Einsetzungsfeier.*

Ἀκολουθία τῶν ἁγίων καὶ σωτηριωδῶν (al. ἀχραντῶν)
παθῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Slav. *Poslédovanije svjatych i spasitelnych strastej Gos-
poda našego Isusa Christa*; rumen. *Orenduel'a sfinteloru
și mantuitoareloru patimi a Domnului nostru Iisus Christos*.

Complectitur praesens hoc officium duas distinctas ἀκο-
λουθίας, alteram τῆς ἀγρυπνίας τῶν ἁγίων παθῶν, alteram
τῶν ὥρῶν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης παρασκευῆς, quae in variis
editionibus varie inscribitur, scilicet in Veneta vulgata: ἀκο-
λουθία τῶν ὥρῶν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης παρασκευῆς, in Bo-
noniensi: εἰδήσις τῶν ὥρῶν τῆς ἁγ. κτλ., in nova Romana
tandem: τάξις καὶ ἀκολουθία τῶν ὥρῶν τῆς ἁγ. κτλ.

Ἀγρυπνία τῶν ἁγίων παθῶν.

Vigilia sacrarum passionum, quae occurrit nocte inter-
cedente inter feriam V. in Coena Domini et feriam VI. in
Parasceve, solemne festum est Graecis, ταῖς ἑορταῖς δεσπο-
τικαῖς annumeratum. Κατὰ τὸν τεταγμένον καιρὸν, circa
secundam nimirum vel tertiam a serotino crepusculo horam in
ecclesiam conveniunt sanctissimam Christi passionem ex Officio
hebdomadae Sanctae concelebraturi ¹⁾. Omnem ex quatuor
evangeliiis passionis historiam ordine decerptam concorditerque
connexam duodecim partibus comprehendunt, ut planum fit
ex Triodio, ubi τὰ δώδεκα εὐαγγέλια, sic enim duodecim haec
τμήματα vocant, enumerantur, adjuncto evangelistae, ex quo
quodlibet desumptum est, nomine indicataque uniuscujusque
sectionis ἀρχιτελεία, h. e., principio et fine ²⁾. Multas inter

¹⁾ Quemadmodum Latini Officium ecclesiasticum hebdomadae sanctae
ex Breviario et Missali separatim exscriptum proprio volumine possident,
ita et Graeci integram ἀκολουθίαν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης ἑβδομάδος ex
Triodio excerptam, proprio tomo excusam habent, qui Slavis *Strasnik*,
Rumenis *Patimariu* audit.

²⁾ En tibi in exemplum Evangelium, quod primo loco ponitur:

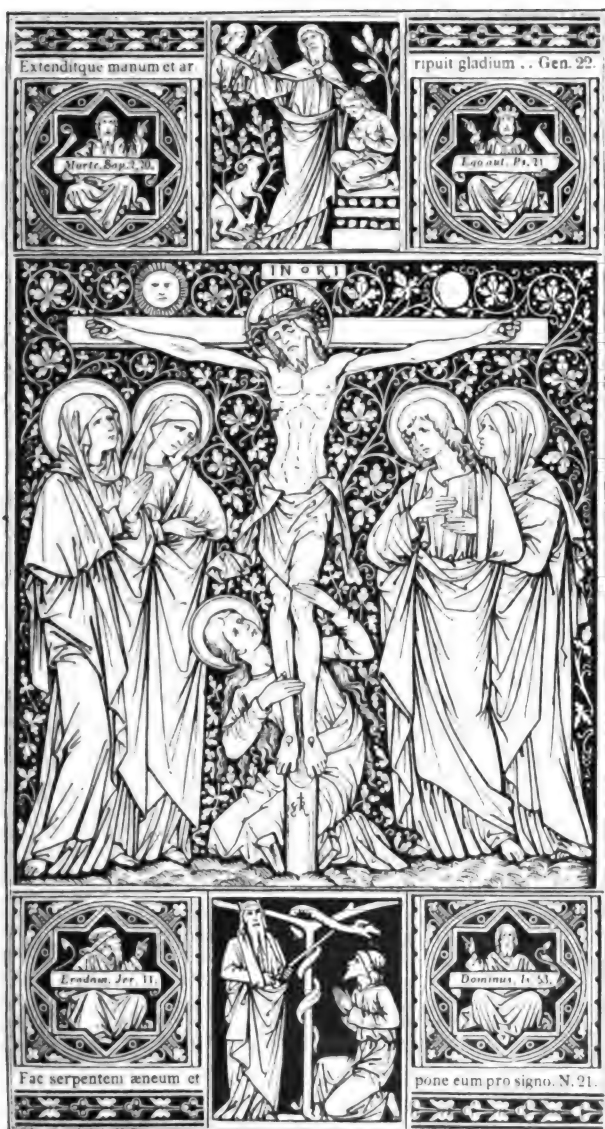
Εὐαγγέλιον α'. κατὰ Ἰωάννην.

Ἐπειν ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου·

Τέλος· Εἰς δὲ εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Quinam vero ac quo ordine legere Evangelia CPoli debeant, Typicum ita
determinat: ἀνιγιγνώσκεται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τὸ (α') θεῖον καὶ ἱερὸν

Π ΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

SIC DILEXIT DEUS!

Typi.

1. Sacrificium Abrahæ.
2. Serpens aeneus.

Textus prophetici.

1. Morte turpissima condemnemus eum (Sap. 2, 20).
2. Ego autem sum vermis et non homo (Ps. 21, 7).
3. Eradamus eum de terra viventium (Jer. 11, 19).
4. Dominus voluit conterere eum in infirmitate (Is. 53, 10).

singula evangelia preces et troparia concinentes, fere totam noctem rigidae pietatis exercitio intenti transigunt. Quanto dilectionis fervore autem sacram hanc παννυχίδα insolemnem agant non solum ascetici fratres, sed et communioris vitae homines, et ipsi αὐτόπται vidimus, quum Graecorum officio interessemus, et varia historiae monumenta testantur. Theophanes Ceram. (apud Migne, Patr. gr. t. 132 p. 549).

Ὁμιλίαν (κζ') εἰς τὰ ιβ'.
εὐαγγέλια τοῦ σωτηρίου πά-
θους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ

Homiliam (27.) in 12 Evan-
gelia salutaris passionis Do-
mini Nostri Jesu Christi

a tali ducit exordio:

Ἰσως μὲν ἐπαχθὴς δόξω
πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ
γοητικός, ὅτι δι' ὕλης νυκτός
ἐν τῇ στίσει καὶ τῇ ψαλμωδίᾳ
κεκοπιακόσιν ὑμῖν ὡς γοητίον
ἐπιφέρω τὴν τῆς διδασκαλίας
ἀκρόασιν. Ἀλλὰ σύγγνωτέ μοι
ἀπλῆστως ἔχοντι πρὸς τὴν
ἡμῶν προκοπὴν καὶ τὴν προ-
θυμίαν ἐπιτείνετε, ἵνα πλέον
κερδάνητε. Εἰ γὰρ οἱ θεο-
στουγεῖς Ἰουδαῖοι δι' ὅλης
ἡγρόπνησαν τῆς νυκτός, ὥστε
συλλαβεῖν καὶ σταυρῶσαι τὸν
Κύριον, πᾶς ἡμεῖς οὐ γρη-
γορήσομεν, ἵνα τῶν ἐμνηθέν-
των ἡμῖν καὶ ἀναγνωσθέντων
ιερῶν Εὐαγγελίων τὴν σκοπὴν
καταμάθωμεν; τοιγαροῦν ἀπο-
τινάξαντες πᾶσαν ἀκηδίαν ἐκ
τῆς ψυχῆς τοῖς λεγομένοις
προσέχετε.

Molestus et gravis fortasse
videar caritati vestrae, quod
per totam noctem stando et
canendo defatigatis hujus etiam
sermonis auditionem quasi alte-
rum onus vobis imponam. Ve-
rum ignoscite mihi, qui vestro
satiari profectu non possum;
et quo plus lucrifaciatis, stu-
dium mentis intendite. Si
enim Dei osores Judaei totam
pervigilavere noctem, ut Do-
minum comprehenderent et
crucifigerent, qui non vigilare
nos convenit, ut sanctorum
Evangeliorum, quae lecta et
decantata sunt nobis, intelli-
gentiam consequamur? Quam
ob rem omni excusso taedio
animum ad haec, quae dicen-
tur, advertite.

εὐαγγέλιον τῆς διαθήκης πληρουμένου τούτου, Εἰς πολλά ἔτη. Τὰ δὲ
λοιπὰ εὐαγγέλια λέγονται παρὰ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων, τὸ δὲ δωδέκατον
λέγεται παρὰ τοῦ μεγάλου ἀρχιερακόνου ἐν ἄμβωνος.

Devota plebe ita noctis omne spatium insomne jejuniis per diem protractis adjungente non potuit imperator eandem ἀγρυπνίαν non celebrare in aula servatis ritibus sacris, quos a Codino, *De officiis CP.* c. 12. descriptos Goarius post Gretser. in subjectis notis accuratius explicat apud Migne, Patr. gr. t. 157, pp. 354—355.

Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ παρασκευῇ.

Slav. *V svjatij i velikij prjatok*; rumen. *In sant'a si mare'a vineri.*

Multiplex festi mysterium prolixiori hoc synaxarii titulo¹⁾ effertur:

Τὸ ἅγια καὶ σωτήρια καὶ
ρηρικὰ πάθῃ ἐπιτελοῦμεν τοῦ
Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃ δι'
ἡμᾶς ἐκὼν²⁾ κατεδέξατο, τοῖς
ἐμπνυσμοῖς³⁾. τοῖς ῥαπι-
σμοῖς⁴⁾, τὰ κολαφίσματα⁵⁾,
τὰς ὕβρεις⁶⁾, τοῖς γέλωτας⁷⁾,
τὴν πορρεῖαν χλαίνην⁸⁾, τὸν
κάλαμον⁹⁾, τὸν σπόγγον, τὸ

*Sanctas, salutes et tre-
mendas passiones Domini Jesu
Christi, Dei et Salvatoris No-
stri, celebramus, quas propter
nos sponte subiit, sputa, fla-
gellationem, colaphos, contu-
melias, irrisiones, purpuream
laenam, arundinem, spongiam,
acetum, clavos, lanceam, et
prae omnibus crucem et mor-*

¹⁾ Nova editio Romana solam hanc mysteriorum annuntiationem habet sine synaxario subjecto.

²⁾ Ἐκὼν dicitur aliquid facere, qui sponte illud facit, vel sciens prudensque, et certo proposito, non coactus aut temere.

³⁾ Ἐμπνυσμός, ἐμπνυσμα, sputum, vel potius quod alicui inspuitur, ab ἐμπνύω, inspuo.

⁴⁾ Ῥαπισμός, ῥάπισμα, proprie ictus, qui virga, vel baculo (ῥαπίς) seu fuste incutitur, quamvis in Testamento novo etiam *alapa*, *colaphus* vertatur.

⁵⁾ Κόλαφος, colaphus, alapa, seu ictus, qui palma in maxillam alicujus incutitur; hinc *κολάφισμα*, plaga colapho incussa.

⁶⁾ Ὑβρις, injuria, sed ea gravior; quare reddi potius debet injuria contumeliosa, aut injuria simul et contumelia, petulans et insolens injuria, ab ὑβρίζω, injurius, contumeliosus sum. De vocis notatione subtiliter disputat Curtius, *Grundzüge d. griech. Etymolog.* pp. 528—529.

⁷⁾ Γέλως, risus, derisio, illusio, ludibrium.

⁸⁾ Χλαίνη, forma ionica, pro *χλαίνα*, laena, vestis duplicata, quae τῷ χιτῶνι exteriori superindui solebat, hyeme praesertim, ut frigus a corpore arceret.

⁹⁾ Κάλαμος, calamus, arundo, speciatim arundo fluvialis.

ἕξος ¹⁾, τοὺς ἡλούς, τὴν λόγ-
χην ²⁾, καὶ πρὸ πάντων τὸν
σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον, ᾧ
δὴ πάντα κατὰ τὴν παρα-
σκευὴν ἐπράχθησαν ³⁾. ἔτι δὲ
καὶ τὴν τοῦ ἐγνώμονος ⁴⁾
ληστοῦ, τοῦ συσταυρωθέντος
αὐτῷ σωτήριον ἐν τῷ σταυρῷ
ἡμολογίαν ⁵⁾.

tem, quae quidem (mysteria)
omnia feria VI. acciderunt,
insuper et fidelis latronis, qui
crucifixus cum ipso erat, sa-
lutarem confessionem in cruce
factam.

Una solemnitate igitur conjunctim agitur de praecipuis
illis passionis mysteriis, quae Latini variis feriis sextis Qua-
dragesimae propriis officiis recolunt, prout ostensum in synopsi
est supra pp. 73—74. Quae omnia quum jam satis dili-
genter explanentur sive in studio sacrarum literarum sive in
institutionibus liturgicis, in iis diutius non immoramur.

Ἀκολουθία τῶν ὡρῶν βασιλικῶν.

Slav. *Poslëdovanije časov carskich*; rumen. *Urmarea
oreloru imperatesci*.

Horae canonicae solemnium festorum Nativitatis Christi,
Theophaniae et Magnae Parasceves vulgo dicuntur ὡραι βα-
σιλικαί, *horae regiae*, quod olim *praesente imperatore* cele-
brarentur, uti refert Codinus, *De offic. CP.*, cc. 6, 8, 13 ⁶⁾,
et recentiores rituum ecclesiasticorum expositores multis con-

¹⁾ Ὁξος. acetum, ab ὀξύς, acutus, sicut τάχος a ταχύς.

²⁾ Rationes hujus festi relegas supra p. 128.

³⁾ Incisum hoc, cujus ἀρχιτελεῖα ἂν δὴ — ἐπράχθησαν, deest in
editione Veneta, vulgata.

⁴⁾ Ἐγνώμων, proprie aequus rerum aestimator, vir aequo judicio,
proba mente praeditus, bonae fidei, fidelis.

⁵⁾ Salutarem hanc boni latronis confessionem editio Bononiensis non
annuntiat. Bonum latronem nonnullae ecclesiae latinae die 24. Apr. pro-
prio officio honorant, in quo talis oratio dicitur: *Omnipotens et miseri-
cors Deus, qui justificas impios, te supplices exoramus, ut nos benigno
intuitu, quo Unigenitus tuus beatum traxit latronem, ad dignam poeni-
tentiam provoces, et illam, quam ei promisit, tribuas nobis gloriam
sempiternam. Per eundem Dominum.*

⁶⁾ Alia pietatis exercitia hoc die ab imperatore peracta describit
Constantin. Porphyrogenit., *De caeremoniis aulae Byzantinae*,
l. 1, c. 34 (apud Migne, Patr. gr. t. 112, pp. 419—422).

Nilles, *Ἑορτολόγιον*, II. Edit. sec.

firmant¹⁾. — Earum Officium in novissima editione Romana Triodii ab hoc titulo incipit:

Τύξεις καὶ ἀκολουθία τῶν ὥρῶν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης παρασκευῆς. — Ποίημα Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

Περὶ ὥραν β'. τῆς ἡμέρας σημαίνει καὶ ἀλλάσσει ὁ ἱερεὺς κτλ. — Circa horam diei secundam²⁾ nimirum horae, uti praescriptae sunt a s. Cyrillo patriarcha Alexandrino, et reliqua illius diei officia in ecclesia celebrantur. Nocte subsequenti, ante sabbatum, sepulchri sepulture Domini laudes decantantur. Ad haec tamen tempora, notante L. Allatio, usus obtinuit, ut dum psalmus 118. canitur, et singulis versiculis singula troparia concinuntur, Christus decore exsculptus vel affabre in tabula depictus et in feretro depositus³⁾, solemni cereorum ardentium apparatu, sacerdotibus, quemadmodum quum sacra missarum solennia celebrant, vestitis, reliquo clero non sine ordine comitante et Christi fidelibus feretrum prosequentibus, per urbis plateas deferatur proponaturque omnibus adorandus atque exosculandus: sicque omnium venerationi patet. Flores interim, imagini superpositi, maximo studio ab omnibus conquiruntur, quibus sibi maxima bona, non corporis modo, sed rerum etiam domesticarum pollicentur⁴⁾. — Plura ex rubricis adjicere nolumus, ut aliquid spatii lucremur selectis quibusdam tropariis liturgicis ex ἀκολουθία τῶν ἁγίων παθῶν describendis, quae simul varios pietatis

¹⁾ Ex his unus audiat Rascanu, theologiae practicae in seminario centrali Bukaresti professor: *Se celebreza orele numite imperatesci, pentru ca in anticitate asistau cu o deosebita solemnitate la acest serviciu imperatii st domnii, . . . , st atuncea sa canta pentru ei, in biserică, intr' un mod solemn*: Multi — ani, pronuntiandu — se deplinul lor titlu. (*Liturgica sau serviciul dicin al bisericeii orthodoxe*. p. 171. Bucaresti. Typogr. Curtii. 1876). Quae omnia cum iis conveniunt, quae nos ipsi de ritu in solemnitate Nativitatis Domini praescripto, ex antiquis libris liturgicis animadvertimus tomo 1, pp. 361—362.

²⁾ In Typico CP. legitur *περὶ τὴν α'. ὥραν τῆς ἡμέρας*; sed Triodii editiones omnes similiter atque uno modo habent *περὶ ὥραν β'. τῆς ἡμέρας*.

³⁾ Hanc caeremoniam ἀποκαθίσωσιν appellant, seu actionem, qua Christus, refixis clavis, fuit e cruce liberatus, a voce ἵλος, *clavus*; unde ἱλῶ, *clavo figo*; καθήλω, *clavo configo* et ἀποκαθελῶ, *refigo*, contrarium praecedenti.

⁴⁾ De Dominic. et hebdomad. Gr. n. 21.

sensus accommodare ad hodiernam festivitatem excitare in animis nostris, fovere atque incendere possint.

Ἀντίφωνον δ'. Ἦχος πλ. 1) α'.

Σήμερον ὁ Ἰούδας
καταλιμπάνει τὸν Διδάσκαλον,
καὶ παραλαμβάνει τὸν διάβολον·
τεφλοῦται τῷ πάθει
τῆς φιλαργυρίας,
ἐκπίπτει τοῦ φωτός
ὁ ἐσκοτισμένος·
πᾶς γὰρ ἡδύνατο βλέπειν,
ὁ τὸν φωστῆρα πωλήσας
τριάκοντα ἀργυρίοις;
ἀλλ' ἡμῖν ἀνέτειλεν
ὁ παθὼν ὑπὲρ τοῦ κόσμου,
πρὸς δὲ βοήσωμεν
ὁ παθὼν καὶ συμπαθῶν
ἀνθρώποις, δόξα σοι.

Hodie Judas magistrum derelinquit, et diabolum assumit: obcaecatur passione amoris pecuniae; decidit a lumine obscuratus ille. Quomodo namque videre poterat ille qui Luminare vendidit triginta argenteis? Sed nobis exortus est ille, qui passus est pro mundo. Ad quem clamemus: Qui passus et compassus es hominibus, gloria tibi 2).

Κάθισμα. Ἦχος βαρύς.

Ποῶς σε τρόπος, Ἰούδα,
προδότην τοῦ Σωτῆρος εἰργάσατο;
μὴ τοῦ χοροῦ σε τῶν Ἀποστόλων ἐχώρισε;
μὴ τοῦ χαρίσματος τῶν λαμάτων ἐστέρησε;
μὴ συνδειπνήσας ἐκείνοις
σὲ τῆς τραπέζης ἀπώσατο;
μὴ τῶν ἄλλων νίψας τοὺς πόδας,

1) Relegi de variis his terminis technicis possunt, quae scripsimus tomo 1, pp. LVIII—LXIV.

2) Duae hae strophae inter Evang. 2. et Evang. 3. cantantur. — Germanice et slavice ad verbum expressae leguntur apud Maltzew, *Die Nachtwache*, pp. 560—561.

τοὺς σοὺς ὑπερεῖδεν;
 ὦ πόσων ἀγαθῶν
 ἀμνήμων ἐγένου!
 καὶ σοῦ μὲν ἡ ἀχάριστος
 στηλιτεύεται γνώμη
 αὐτοῦ δὲ ἡ ἀνείκαστος
 μακροθυμία κηρύττεται
 καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Quaenam te ratio, Juda, Salvatoris proditorem effecit?
 Numquid ille ab Apostolorum te choro segregavit? Num-
 quid sanitatum te gratia privavit? Numquid quum coenaret
 una cum illis, a mensa te expulit? Numquid aliorum quum
 lavisset, pedes tuos neglexit? O quantorum factus es im-
 memor beneficiorum! et tuum sane consilium ingratum in-
 famia notatur: illius autem praedicatur incomparabilis patientia
 et misericordia magna.

Ἀντίφωνον ἡ'. Ἦχος β'. 1).

Εἴπατε, παράνομοι·

τί ἠκούσατε

παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν;

οὐ Νόμον ἐξέθετο,

καὶ τῶν προφητῶν τὰ διδάγματα;

πῶς οὖν ἐλογίσασθε

Πιλάτῳ παραδοῦναι

τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον,

καὶ Λιτρωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν;

Dicite, iniqui, quidnam a Salvatore nostro audistis? Nonne
 legem ac documenta Prophetarum exposuit? Quomodo ergo
 Verbum, quod ex Deo est et nostras animas redimit, Pilato
 tradere cogitastis?

Ἦχος ὁ αὐτός.

Σταυρωθήτω, ἔκραζον

ὅτι τῶν σῶν χαρισμάτων

οὐκ ἐντροφῶντες,

1) Tria quae sequuntur troparia occurrunt inter Evang. 3. et Evang. 4.

καὶ κακοῦργον
ἀντ' εὐεργέτου
ἤτοῦντο λαβεῖν
οἱ τῶν δικαίων φρονεταί·
ἐσιώπας δέ, Χριστέ,
φέρων αὐτῶν τὴν προπέτειαν,
παθεῖν θέλων καὶ σῶσαι
ἡμᾶς, ὡς φιλόανθρωπος.

Crucifigatur, clamabant ii, qui tuis semper muneribus fuerant delectati; petebantque ut malefactorem acciperent pro benefactore interfectores illi justorum. Sed tacebas, Christe, eorum proterviam sustinens, volens pati, nosque salvare, ut hominum amans.

Θεοτοκίον. Ἦχος δ αὐτός.

Ὅτι οὐκ ἔχομεν παρρησίαν
διὰ τὰ πολλὰ ἡμῶν ἁμαρτήματα,
σὺ τὸν ἐκ σοῦ γεννηθέντα δισώπῃσον,
Θεοτόκε Παρθένε·
πολλὰ γὰρ ἰσχύει δέησις μητρὸς
πρὸς εὐμένειαν Δεσπότην·
μὴ παρίδῃς ἁμαρτωλῶν ἱκεσίας, ἢ πάνσεμνος·
ὅτι ἐλεήμων ἐστὶ
καὶ σῶζειν δυνάμενος,
ὃ καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν καταδεξόμενος.

Loquendi libertatem non habemus propter multa peccata nostra: tu ex te genitum exora, Virgo Deipara: multum enim valet deprecatio Matris apud clementiam Domini. Ne despicias peccatorum supplicationes, o castissima; quia misericors est et potens ad salvandum is, qui pro nobis etiam pati sustinuit ¹⁾).

Ἀντίφωνον ιε'. Ἦχος πλ. β'.

Σήμερον
κρεμάται ἐπὶ ξύλου
ὃ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας·

¹⁾ Hoc Θεοτοκίον bis cantatur: in ἀγρυπνίᾳ τῶν ἀγίων παθῶν, ut dictum est, inter Evangel. 3. et Evangel. 4, et in officio τῆς ἑκτῆς ὥρας.

στέφανον ἐξ ἀκανθῶν
 περιτίθεται
 ὁ τῶν Ἀγγέλων Βασιλεὺς·
 ψευδῇ πορφύρᾳ
 περιβάλλεται
 ὁ περιβάλλων τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις,
 ῥάπισμα κατεδέξατο
 ὁ ἐν Ἰορδάνῃ
 ἐλευθερώσας τὸν Ἀδάμ·
 ἱῶλοις προσηλώθη
 ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας·
 λόγχῃ ἐκεντήθη
 ὁ υἱὸς τῆς Παρθένου.
 Προσκυνοῦμέν σου τὰ πάθη, Χριστέ·
 δεῖξον ἡμῖν
 καὶ τὴν ἑνδοξὴν σου ἀνάστασιν.

Hodie in cruce appenditur, qui super aquas terram appendit: corona spinea circumdatur rex Angelorum, falsa purpura operitur, qui operit coelum nubibus, alapam suscipit, qui in Jordane libertati dedit Adamum: clavis confixus est sponsus Ecclesiae: lancea punctus est filius Virginis. Adoramus passionem tuam, Christe, et ostende nobis etiam gloriosam resurrectionem tuam ¹⁾).

Προσόμοια. Ἦχος δ'. ²⁾).

Ἡ ζωηφόρος σου πλευρά,
 ὡς ἐξ Ἑδέμ πηγὴ ἀναβλύζουσα,
 τὴν Ἐκκλησίαν σου, Χριστέ,
 ὡς λογικὸν ποτίζει παράδεισον,
 ἐντεῦθεν μερίζουσα,
 ὡς ἐξ ὀρχῆς, εἰς τέσσαρα
 Εὐαγγέλια,
 τὸν κόσμον ἀρδεύουσα,

¹⁾ Bis occurrit: in officio τῆς ἀγρυπνίας, inter Evang. 5. et Evang. 6, et in ἀκολουθίᾳ τῆς ὥρας ἐννάτης; slavicum in germanicum transtulit Maltzew, *Die Nachtrache*, pp. 565—566.

²⁾ Quatuor haec προσόμοια inter μακαρισμούς cantantur lecto Evangelio sexto.

τὴν κτίσιν ἐκφραίνουσα,
καὶ τὰ ἔθνη πιστῶς
διδάσκουσα προσκυνεῖν
τὴν Βασιλείαν σου.

Vitale latus tuum, tanquam fons ex Eden scaturiens,
Ecclesiam tuam, Christe, tanquam rationalem hortum adquat:
inde tanquam in quaedam initia se dividens in quatuor Evan-
gelia: mundum irrigans, creaturam laetificans, gentesque fide-
liter docens venerari regnum tuum.

Ἐσταυρώθης δι' ἐμέ,
ἕνα ἑμοὶ πηγάζης τὴν ἄφεσιν·
ἐκεντήθης τὴν πλευράν,
ἵνα χρόνοις ζωῆς ἀναβλίσθης μοι·
τοῖς ἑλλοις προσήλωσαι,
ἵνα ἐγὼ τῷ βάθει
τῶν παθημάτων σου
τὸ ὕψος τοῦ κράτους σου
πιστούμενος, κράζω σοι·
Ζωοδότα Χριστέ,
δῶξα καὶ τῷ σταυρῷ,
Σῶτερ, καὶ τῷ πόθει σου.

Crucifixus es propter me, ut velut ex fonte mihi effun-
deres remissionem. Punctus es in latere, ut mihi vitae sca-
turigines aperires; clavis confixus es, ut ego in passionum
tuarum profundo altitudinem tuae potentiae confessus, clamem
ad te: Vitae largitor Christe, gloria Cruci tuae, Salvator, ac
Passioni tuae.

Τὸ χειρόγραφον ἡμῶν
ἐν τῷ σταυρῷ διέβηξας, Κύριε,
καὶ λογισθεὶς ἐν τοῖς νεκροῖς,
τὸν ἐκεῖσε τίραννον ἔδησας,
θυσάμενος ἅπαντας
ἐκ δεσμῶν θανάτου
τῇ ἀναστάσει σου·
δι' ἧς ἐγαυρίσθημεν,
Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν,
καὶ βοῶμέν σοι·
Μνήσθητι καὶ ἡμῶν
ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου.

Chirographum nostrum in cruce dirupisti, Christe: et inter mortuos reputatus, tyrannum illic ligasti, liberatis omnibus ex vinculis mortis resurrectione tua. Per quam illuminati sumus, Christe, Deus noster: tibi que clamamus: Memento et nostri in regno tuo.

Θεοτοκίον.

Τὴν μητέρα σου, Χριστέ,
τὴν ἐν σαρκὶ ἀσπόρως τεκοῦσάν σε,
καὶ παρθένον ἀληθῶς,
καὶ μετὰ τόκον μέinasαν ἔφθορον,
αὐτὴν σοι προσάγομεν
εἰς πρεσβείαν, Δέσποτα
πολύελεε,
πταισμάτων συγχώρησιν
δωρήσασθαι πάντοτε
τοῖς βοῶσί σοι·
Μνήσθητί μου, Σωτήρ,
ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου.

Tuam, Christe, Matrem, quae te in carne sine virili semine peperit, et vere virgo etiam post partum incorrupta permansit: hanc tibi adducimus ad intercessionem, Domine multum misericors, ut offensarum condonationem jugiter largiaris iis qui clamant: Memento et mei Domine in regno tuo.

Τὸν ἴδιον ἄρνα
ἢ ἀμνὰς θεωροῦσα
πρὸς σφαγὴν ἐλκόμενον,
ἠκολούθει Μαρία,
τρυχομένη μεθ' ἑτέρων γυναικῶν,
ταῦτα βοῶσα·
Ποῦ πορεύῃ τέκνον;
τίνος χάριν τὸν ταχὺν δρόμον τελεῖς;
μὴ ἕτερος γάμος πάλιν ἐστὶν ἐν Κανᾷ,
κάκει νῦν σπείδεις,
ἢ ἐξ ὕδατος αὐτοῖς οἶνον ποιήσης;
συνέλθω σοι, τέκνον,
ἢ μείνω σοι μᾶλλον;
δός μοι λόγον, Δόγε,

μὴ σιγῶν παρέλθῃς με,
ὁ ἀγνὴν τηρήσας με·
σὺ γὰρ ἐπάρχεις ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

Intuens agna agnum suum trahi ad occisionem, sequebatur Maria afflicta una cum aliis mulieribus, haec clamans: Quo progredieris nate? Cujus rei gratia velocem cursum perficis? Num aliae nuptiae rursus fiunt in Cana, et eo tu nunc festinas, ut eis ex aqua vinum facias? Tecum veniam, nate; an te potius exspectabo? Da mihi verbum, o Verbum: ne silens me praetereas, qui me castam servasti filius et Deus meus.

Στιχηρὰ ἰδιόμελα. Ἦχος γ'.

Ἐκαστον μέλος τῆς ἀγίας σου σαρκὸς
· ἀτιμίαν δι' ἡμᾶς ὑπέμεινε·
τὰς ἀκάνθας ἢ κεφαλὴ·
ἢ ἥψις τὰ ἐμπτίσματα·
αἱ σιαγόνες τὰ ῥαπίσματα·
τὸ στόμα
τὴν ἐν ὄξει κερασθεῖσαν χολῆς γεῖσιν·
τὰ ὦτα
τὰς δυσφημείας βλασφημίας·
τῇ μὲν χλεῖν
χλαμύδα οἱ ὦμοι·
ὁ κῶτος τὴν φραγγέλλωσιν,
καὶ ἡ χεὶρ
τὸν κάλαμον·
αἱ τοῦ ὅλου σώματος
ἐκτάσεις ἐν τῷ σταυρῷ·
τὰ ἄρθρα τοὺς ἥλους,
καὶ ἡ πλευρὰ τὴν λίγχην.
Ὁ παθὼν ἐπὲρ ἡμῶν,
καὶ παθὼν ἐλευθερώσας ἡμᾶς,
ὁ συγκαταβὰς ἡμῖν φιλανθρωπία,
καὶ ἀνψιώσας ἡμᾶς,
παντοδύναμε Σωτήρ,
ἐλέησον ἡμᾶς.

Singula sanctae carnis tuae membra ignominiam propter nos sustinuerunt: spinas caput; facies sputa; maxilla alapas;

os aceto mistum fel in gustu; impias blasphemias aures: ludibriosam chlamydem humeri; dorsum flagellationem; et manus arundinem; totiusque corporis extensiones in cruce; artus clavos; et latus lanceam. Qui passus es pro nobis et patiens liberos nos fecisti quique amore erga homines una nobiscum te demisisti nosque sublimasti, omnipotens Salvator, miserere nostri.

³Ηχος πλ. δ'.

Κίριε,

ἀναβαίνοντός σου ἐν τῷ σταυρῷ
φόβος καὶ τρόμος ἐπέπεσε τῇ κτίσει·
καὶ τὴν γῆν μὲν ἐκώλυες
καταπιεῖν τοὺς σταυροῦντάς σε,
τῷ δὲ ἄδῃ ἐπέτρεπες
ἀναπέμπειν τοὺς δεσμίους
εἰς ἀναγέννησιν βροτῶν.
Κριτὰ ζώντων καὶ νεκρῶν,
ζωὴν ἤλθες παρασχεῖν,
καὶ οὐ θάνατον·
φιλάνθρωπε, δόξα σοι.

Domine, ascendente te in crucem, timor et tremor cecidit in creaturam: et terram quidem prohibebas absorbere eos, qui te crucifigebant: inferno autem permittebas remittere vinctos in regenerationem mortalium. Judex vivorum et mortuorum, venisti ut vitam praestares et non mortem: amans hominum, gloria tibi.

³Ηχος β'.

Σήμερον

σὲ θεωροῖσα
ἡ ἡμεπτος Παρθένος ἐν σταυρῷ,
Αἶγε, ἀναρτῶμενον,
ὀδυρομένη μητρῷα σπλάγχνα,
ἐτέρωτο τὴν καρδίαν πικρῶς,
καὶ στενάζουσα ὀδυνηρῶς ἐκ βάθους ψυχῆς,
αἷς οὐκ ἔγνω ὠδίσιν ἐν τόκῳ τὸ πρὶν
κατετρίχετο·
διὸ
καὶ πολλὰ θαυμάζουσα,

ἀνέκραγε γοερῶς·
 Οἴμοι, θεῖον τέκνον!
 οἴμοι, τὸ φῶς τοῦ κόσμου!
 τί ἔδως
 ἐξ ὁρθαλμῶν μου,
 ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ;
 ὕθεν
 αἱ στρατιαὶ τῶν ἀσωμάτων
 τρόμφ συνείχοντο λέγουσαι·
 Ἀκατάληπτε Κίριε, δόξα σοι.

Hodie in cruce te suspensum, o Verbum, inculpata Virgo spectans, maternis visceribus moerens, corde vulnerabatur amare, et gemens dolenter ex animae profundo flebiliter exclamabat: Heu me Divine Nate! heu me o lux mundi! cur ex oculis meis abscessisti, Agne Dei? Inde incorporeorum Spirituum exercitus tremore corripiebantur, dicentes: Incomprehensibilis Domine, gloria tibi ¹⁾.

Ἡ ἀγία καὶ μεγάλη παρασκευή συμπίπτουσα τῇ εὐαγγελισμῷ — κατὰ τὸ τυπικὸν *KII*. — ἀλειτουρηγίος. Ita recentior *εἰδησις* Graecorum.

Quum tempus jejunii quadragesimalis moerori potissimum sit dicatum ac poenitentiae solemnitus agenda institutum, sacrificandi vero munia festivam celebritatem et spiritualis laetitiae solemnitatem secum ferant ²⁾, ex antiquorum graecorum canonum praecepto Missae sacrificium offerre, nisi sabbato et Dominica ³⁾ et sancto Annuntiationis die ⁴⁾, toto Quadragesimae spatio non licet, ne sacrificii alacritate poenitentium moestitia turbetur aut luctus jejuniis necessarius minuatur. Unde dies quadragesimales merito ἀλειτουρηγοί vocantur.

At ne jure sacrificium hac intermissione e medio sublatum aut sacra communio fidelibus negata videretur, provisum hoc modo

¹⁾ Repetitur etiam inter *στιχηρὰ ἰδιόμεια* officii τοῦ ἱερεὸς.

²⁾ Cfr. Zonar. et Balsam. in *can. 52. Synod. Trullan.* (apud Migne, Patr. gr. t. 36, pp. 695—698).

³⁾ Quoniam *Sanctorum commemoratio*, verba sunt Zonarae l. c., *inquietudinem habet et laetitiam*, atque inde festivis Officiis et Missis celebrari consuevit, ea quoque, nisi sabbatis et Dominicis, non agitur, quemadmodum annotavimus supra p. 99.

⁴⁾ Synod. Trullan. can. 52, apud Migne, l. c. *Annuntiationis diem*. inquit Zonaras l. c., *principium caputque salutis nostrae veneramur festumque in eo celebramus* (ὡς ἀρχὴν καὶ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τιμῶμεν καὶ πανηγυρίζομεν ἐν αὐτῇ); Balsamon addit: *πανηγυρίζειν προεστειάμεθα, festum agere jussi sumus*.

antiquitus est, ut intermedio illo tempore fieret τῶν προηγιασμένων λειτουργία, praesancificationum Missa, quae nuncupatur slav. *liturgija preždeosvjaščennyh darov*; rumen., in antiquioribus libris, *liturgia cea mai 'nainte sanctita*, in recentioribus autem, *lit. a' praesancificationum*. Ita hodie pro veteri instituto, tertia post meridiem hora, qua jejunium solvitur¹⁾, in ipso Vesperarum officio elementa antea consecrata (προηγιασμένα) proponunt ac sumunt sacerdotes aliisque distribuunt: ita ut, sola consecratione excepta ritibusque praevisis, prioris sacrificii sit quasi imago et repetita celebratio. Quali autem precum forma sit in hoc liturgiae simulacro utendum, praescribit propria ἀκολουθία τῶν προηγιασμένων (slav. *poslëdovanije lit. preždeosvjašč. darov*; rumen. *urmarea lit. a' praesancific.*), quam reperies notis illustratam apud Goar. *Eucholog.* pp. 175—178, ac slavice et germanice versam apud Maltzew, *Die göttlichen Liturgien*, pp. 318 seqq.²⁾.

Sed nec minori religione Graeci antiqui alteram hujus disciplinae partem servabant, consuetudinem nimirum sabbata, Dominicas et diem τοῦ εὐαγγελισμοῦ e numero dierum ἀλειουργητῶν excipiendi; eam quippe firma ss. Patrum auctoritate stabilitam contemplati, ab ea violanda tantopere sibi cautum esse voluerunt, ut in libris liturgicis etiam ad hunc diem expresse animadvertent, omittendum Missae sacrificium non esse, ἐὰν τύχη ὁ εὐαγγελισμὸς τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ παρασκευῇ. Atque huc facit canon antiqui Calendarii syriaci, quem ex Codice Vaticano 37. descriptum dedimus supra p. 100.

Verum Graeci recentiores patriarchatus CP., occidentalium morem³⁾ secuti, hoc casu τῆς συμπτώσεως τῶν ἑορτῶν parascevem magnam Missae celebritate privant, τοῦ εὐαγγελισμοῦ solemnitate ad tempus paschale translata⁴⁾. Innovationem ita ex Menaeis probat τυπικὸν ΚΠ. anni 1874, pp. 148—149:

Εἰ τύχοι ὁ εὐαγγελισμὸς τῇ ἁγ. καὶ μ. παρ. ἡ τῷ μεγ. σαβ., μετατίθεται καὶ ψαλ. τὴν ἰδίαν ἡμέραν τοῦ πάσχα. Ἡ γὰρ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία, πρὸ ἑνὸς αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, παρὰ πατριάρχων ἀρχαίων καὶ ἀρχιερέων ὡς παρελάβομεν, καὶ κατενοῦσα τὴν διαφωνίαν

¹⁾ Hoc tempus tamen, quasi laxata severiori disciplina, jam citra nefas censent antevertendum, ut ipsi vidimus.

²⁾ Ejus editionis rationes explanatas satis, ut arbitror, diligenter perspicies in Actis Oenipontanis „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1894, pp. 260 seq.

³⁾ Diebus Parasceves et Sabbati sancti ex Romanae Ecclesiae traditione *Sacramenta penitus non celebrari*, testatur s. Innocentius PP. I. *epist. ad Decent. Eugubin.* (24), c. 4 (apud Migne, Patr. l. t. 20, pp. 555—556).

⁴⁾ Hinc nota kalendaria in Hemerologio graeco Veneto anni 1877 ad diem 25. Martii adscripta: Ἡ χαρμόσυνος αὕτη ἑορτὴ μετατίθεται εἰς τὴν κυριώνημον ἡμέραν τοῦ πάσχα.

καὶ σύγχυσιν, τὴν συμβάλουσαν ἀνὰ πάσας τὰς ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκκλησίας μέριμναν καὶ περὶ τῆς τοῦ εὐαγγελισμοῦ πανηγυρικωτάτης ἑορτῆς ἀνελάβετο· καὶ δὴ πρὸς παῦσιν τῆς δοκούσης ἀνωμαλίας μάλιστα ἐν ταῖς τοῦ ἀπλοῦ λουδοῦ ἀκοαῖς τοῦ μὴ κατὰ βάθος τὰ τοῦ πνεύματος ἐννοοῦντος, διετάξατο τὴν τῆς ἑορτῆς μετὰθesis, ἕαν τύχη ἐν ταῖς δυσιν ἡμέραις ταῖς πενθήμεροις ταύταις, εἰς τὴν κυριώνημον ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ἵνα τὰ χαρμόσυνα τοῖς χαρμοσύνοις συνῆδωνται καὶ συμμεληδῶνται, οἰκονομικῶς ἀποκλίνουσα τὴν ἀνάμειξιν τῶν φαιδρῶν μετὰ τῶν πενθήμερων, καὶ Ἵνα μὴ ἀσυμφωνία δεικνύται μετὰ τοῦ, Σήμερον κρεμαῖται ἐπὶ ξύλου, μετὰ τοῦ Σήμερον χαρᾶς εὐαγγελία, καὶ τοὺς θαυρολόγους θρήνους· Ἐπὶ οὗ ἡ Ἀγνή, μετὰ τοῦ, Ὁ Γαβριὴλ κομίζει τῇ κόρῃ τὰ εὐαγγέλια· ταῦτα δ' εἴρηται, μόνον διὰ τὰς ἐν πόλεσι καὶ κώμαις ἐκκλησίας· τῶν μοναστηριακῶν τυπικῶν ἀμεταβλήτων, ἀντιφώνων, καὶ ἀμετακινήτων διαμερόντων, διὰ τε τὸ πρὸς ἀρχαίους ἐκείνους πατέρας σέβας, καὶ διὰ τὸ διάφορον τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς ὑψηλοτέρης διαγωγῆς.

Γνώμη τῶν παναγ. καὶ οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν, τοῦ τε ἀπὸ Σιναίου Κ. Κ. Κωνσταντίνου Α', τοῦ Βυζαντίου, καὶ τοῦ ἀπὸ Σιγγῶν Κ. Κ. Γρηγορίου τοῦ 5'.

Feria VI. in Parasceve. Πάσχα σταυρώσιμον. Dies crucifixionis Domini. Coena pura. Pětok veliki na paraskeviu Vendredi saint. Good friday.

Quoniam Judaeis olim feria VI. hebdomadis παρασκευή, h. e., *praeparatio*, erat, quod nempe eo die *pararentur* necessaria, ne praeceptum cessandi ab opere die sabbati violaretur, vocabulum παρασκευή jam pro qualibet feria VI. ejusvis hebdomadis sumitur¹⁾. Antonomastice autem, in ecclesia latina praesertim, diem crucifixionis Christi significat, *quia eo die Christus mysterium crucis explevit, propter quod venerat in hunc mundum*, quemadmodum nomen explicat s. Isidorus *De eccles. offic.* l. 1, c. 30²⁾. Ea propter etiam dies iste, quo Salvator in mortem *transiit*, appellatus est *πάσχα σταυρώσιμον*, ad discrimen alterius transitus ex morte in vitam, quem *πάσχα ἀναστάσιμον* seu *resurrectionis* nuncupant.

*Πάσχα σταυρώσιμον ex majorum traditione*³⁾ in praecipuis antiquis Calendariis latinis tum vulgatis tum manu-

¹⁾ Repete quae de graeca nomenclatura feriarum diximus tomo 1, p. 27.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 83, p. 764.

³⁾ Ita s. Augustin., *De Trinitate*, l. 4, c. 5 (apud Migne, Patr. lat. t. 42, p. 894). Similia sunt, quae ex aliis locis ejusdem s. Augustini, Tertulliani, ven Bedae aliorumque veterum scriptorum Henschenius, socius Bollandianus, exhibet Martii tomo 3, pp. 538—541,

scriptis die 25. Martii accidisse refertur⁴⁾, ubi et in hodierno Martyrologio Romano confessio boni latronis, τοῦ στυγαίου δέντρος αὐτοῦ, consignata est.

Cum sacra hac memoria Jesu Christi pro salute humani generis crucifixi simul etiam multa alia sociata leguntur, quae ad mundi redemptionem atque ad typicam Divini Salvatoris repraesentationem spectant. Ita Kalendaria ab Henschenio relata eidem 25. Martii assignant *mundum eodem die conditum*¹⁾ et *reparatum*; *victoriam Michaëlis archangeli de dracone*; *Adamum creatum, lapsum, mortuum*²⁾ et *sepultum*; *justum Abel occisum*; *Melchisedech regem et sacerdotem*; *Isaac a patre immolatum*; *Israëliitarum transitum per mare rubrum*. Sed tu ipse consulas quae praeclare de his omnibus disputata in Actis Sanctorum sunt l. c.

Diem *σταυρώσιμον* antiquum Kalendarium syriacum Codicis Vaticani 37. appellat *jôm ç'libûthêh d'mâran, diem crucifixionis Domini*, eoque nomine bis refert: initio mensis Adâr (Martii), in rubrica a nobis descripta supra p. 101, et ad d. 14. mensis Nisân (Aprilis).

Parasceven Judaei teste s. Augustino *coenam puram* usitatus nuncupabant. Du Cange *Glossar. lat.* feriam VI. ea appellatione dictam putat, quod religionis et dicis causa fieret, quia, inquit, quae sabbato coqui et parari non licebat, in antecessum die parasceves dicis causa coquebantur ac parabantur.

Hebraeorum morem secuti, antiqui computistae christiani feriam VI. majoris hebdomadis *ἐξαιρέτως coenam puram* vocarunt, quemadmodum allatis exemplis ostendit Krusch, *Studien zur christlich-mittelalterlichen Chronologie*, p. 48. (Lipsiae. Veit. 1880). Rationem nomenclaturae a Baronio

nec dissentiunt antiqui computistae apud Krusch, pp. 6—7. — Verum contra hanc sententiam magna doctrina magnoque studio nuperrime disputavit Florian. Riesz in opere: *Das Geburtsjahr Christi*, pp. 94—98 (Friburgi. Herder. 1880).

¹⁾ Praeter antiqua Kalendaria a Bollandianis ac recentioribus computistis adducta huc facit vetustissimum Kalendarium latinum Codicis Vaticani 3806, in quo ad 25. Martii ita notatum legitur: *Annniat. concept. et passio Domini* (apud Mai, Nov. PP. biblioth. t. 6, part. 2, p. XXXIX).

²⁾ VIII. Kal. April. — Aequinoctium (Kalendar. Jul.) — Natale mundi.

³⁾ Verum in vetusto Kalendario syriaco mscr. Codicis Vaticani *obilis Patris nostri Adam* notatur die 6. mensis Nisân.

inde repeti innuimus p. 87, quod eo die Judaei *puro* pane, h. e. azymis, ipsi *puri* vescerentur. Sed uberioris explanationis cupidus ipsum consulat loco ibidem citato.

In Breviario glagolitico ritus latini slavico redditus est diei titulus *pětok veliki na paraskeviju*, in novo Missali vero *petäk veli na paraskev gjiu*, h. e., *magna feria VI. in Parasceve*, ac simili ferme a *magnitudine* mysteriorum dicitur a Serbo-Croatis *veliki petak*, a Slovenis *veliki petek*, a Čechoslavis *velký pátek*, a Polonis *wielki piątek*, a Danis *langfredag*; ab Hungaris *nagypéntek*. Alii contra appellationem a *sanctitate* faciunt, ut, exempli causa, Galli *vendredi saint*, Itali *venerdì santo*; alii vero a *bonitate* gratiae nobis hodie acquisitae, ut Angli *good friday*, Batavi *goed vrijdag*; alii cum Germanis a Christi morte comploranda *Charfreitag*¹⁾; alii aliter, prout pluribus exemplis adductis probant FF. Grimm, *Deutsches Wörterbuch*, v. *Karfreitag*.

Multa dici possent de proprio ecclesiae ornatu, de passionis Officio, de Missa praesanctificationum, de crucis adoratione deque ea, quae praeter rubricas communes multis in regionibus celebratur, crucis processione ad s. sepulchrum ac depositione: verum tanta est veterum recentiorumque catholicorum expositorum multitudo²⁾, ut ab omnibus his ritibus liturgicis declarandis merito supersedeamus.

Qui in sacris hujus Tridui caeremoniis explicandis versantur scriptores acatholici, dici non potest, quantum in multis a vero aberrant. Ex iis in exemplum accipe celebratum Dr. Augusti, qui in erudito suo opere *Denkwürdigkeiten aus der christlichen Archäologie* praeter alia ridicula serio haec scribit tomo 2: *Sub vespertinis precibus duo acolathi nigris induti casulis omnia altaria suis spoliant ornamentis . . . afferunt coronas . . . candelas extinguunt . . . in quibusdam ecclesiis cerea quadam mane* (p. 111). — *Das Fusswaschen* (in Rom . . . an den Königshöfen . . .) *sinkt in Wirklichkeit zuweilen zu einem*

¹⁾ Relege quae disputata in nomenclaturam *Charwoche* sunt p. 214.

²⁾ Nostro hoc saeculo post Binterim *Denkwürdigkeiten*, t. 5, part. 1, c. 4, § 7, sublimes harum caeremoniarum rationes ex mente antiquorum *Rationalium* magna diligentia exposuit D. Prosp. Guéranger, *Année liturgique*, viam pio lectori pandendo non solum ad decentem horum rituum observantiam, verum etiam ad omnem interiorem atque reconditam eorundem cognitionem.

bedeutungslosen Ceremoniel und opus operatum herab (p. 105). — *Die Consecration (der Praesanctificatorum) geschah in den Cryptis . . . Katakomben . . . Das Officium Rom. redet von einem „locus aptus, ubi calix cum hostia reponatur“* (p. 110). — *Von dem Introitus Missae* (fer. V. in Coena Dom.) *weiss das Breviarium ad usum Congregat. s. Mauri nichts* (pp. 112—113). — (Am Charfreitag) *unterliess man das Kniebeugen bey der Communion* (p. 132). — *Quae si cum iis conferantur quae in decursu Kalendarii in Meursium, Dr. Alt, aliosque scriptores animadvertimus, aequus rerum aestimator facile perspiciet, quantum gratiae consequi ab omnibus simile argumentum pertractaturis debeat et Dr. Ad. Harnack, professor olim Giessensis, nunc Berolinensis, quod eruditos lectores acatholicos etiam ad recentes catholicorum commentarios identidem attentos reddat, ut nimirum sciant, unde, ubi opus fuerit, certam rituum notitiam haurire possint*¹⁾.

Τῷ ἀγίῳ καὶ μεγάλῳ σαββάτῳ.

Sabbato sancto.

Slav. *V svjatuju i velikuju subbotu*; rumen. *In sant'a sâ marea sambata.*

Τὴν Θεόσωμον²⁾ ταφὴν καὶ τὴν εἰς ἄδου³⁾ κάθοδον τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐορτάζομεν, δι' ὧν τῆς φθορᾶς⁴⁾ τὸ

Divini corporis sepulturam Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi ejusque ad inferos descensum celebramus, per quae (mysteria) genus no

¹⁾ Cfr. Theologische Literaturzeitung, 1878, N. 19. (pp. 469—470); 1880, N. 26. (pp. 635—636); 1881, N. 1. (pp. 6—7).

²⁾ Θεόσωμος ταφή, slav. *bogotělesnoje pogrebenje*; rumen. *immortentarea cea îndămnedieltă trupéscă*. — Θεόσωμος, ἐπίδειον sepulturae divini corporis Christi, quod non habent lexicographi. Tribuitur autem sepulturae Domini, quod *exsangu corpus Christi in triduo mortis sine separatione a divinitate adorabile fuit in sepulchro*, ut ait Pius PP. VI. Const. *Auctorem fidei* ed. d. 28. Aug. 1794, prop. 63.

³⁾ Εἰς ἄδου dicitur ἑλληνικῶς, subaudito accusativo οἶκον, sicut εἰς διδασχάλου pro εἰς οἶκον διδασχάλου. De etymologia vocabuli non eadem omnium sententia est. Multi quidem putant, vocem ἄδης dici quasi αἰδης per συναίρεσιν ex α privat. et ἰδης, ab εἶδω, *video*, quasi dicas *incisibilem* seu *incisum locum*. Verum non desunt, qui alias omnino notationes statuant, quemadmodum videre poteris ex lexicis etymologicis. De ipso mysterio τῆς καταβάσεως sive τῆς καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄδου, *descensus Christi ad inferos*, videndi sunt, qui articulos fidei exponunt.

⁴⁾ Φθορά, corruptio, interitus, perditio, a verbo φθείρω, *corrumpo*.

Η ΘΕΟΣΩΜΟΣ ΤΑΦΗ.

MORTUUS ET SEPULTUS EST.

Τροπάριον Ἰωάννου τοῦ Λαμασκηνοῦ.

Ἐν τῷ τάφῳ σωματικῶς, ἐν ἡδονῇ
δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς θεός, ἐν παρα-
δείσῳ δὲ μετὰ ληστοῦ καὶ ἐν θρόνῳ
ὑπῆρχεις Χριστέ μετὰ πατρὸς καὶ
πνεύματος, πάντα πληρῶν ὁ ἀπε-
ρίγραπτος.

In sepulchro cum corpore, in
inferis cum anima, in paradiso cum
latrone et in throno existebas, Christe,
cum Patre et Spiritu: et Deus omnia
replens, qui es incircumscriptus.

(Ex liturgia s. Joan. Chrysost. atque ex Octoëcho, ode 1. quarti toni.)

Ἑρμηνεία τοῦ αὐτοῦ.

Αὐτὸς ὡς θεὸς ἐν οὐρανῷ σὺν
πατρὶ προσκυνούμενος καὶ τῷ πνεύ-
ματι, καὶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος σω-
ματικῶς ἐν μνημείῳ κείμενος καὶ
ψυχικῶς ἐν τοῖς ἡδονῶν μοχλοῖς ἀνλι-
ζόμενος καὶ ληστῇ εἰσιττηδὸν ποιῶν
τὸν παράδεισον συμπαραμαρτυροῦσθης
ἀπανταχῇ τῆς ἀπεριγράπτου θεό-
τητος.

Idem qui in coelo uti Deus cum
Patre et Spiritu adoratur, ipsemet
ut homo corpore in monumento jacet
animaque in inferni recessibus ver-
satur ac latroni aditum in paradisum
struit; incircumscripta ubique co-
mitante deitate, quae nullis cohi-
betur spatiis.

(Homil. in Sabbat. S., apud Migne, Patr. gr. t. 96, p. 631—632.)

ἡμέτερον γένος ἀνακληθὲν¹⁾ *strum ab interitu revocatum*
 πρὸς αἰωνίαν ζωὴν μεταβέβηκε. *ad aeternam vitam transiit.*

Hoc titulo ultimum Triodii festum annuntiatur. Quod eidem subjectum est synaxarium, Nicephorus Callistus ab excelsis hujus diei praerogativis ad mentem s. Joannis Chrysostomi describendis exorditur, quemadmodum supra jam monuimus p. 212. Paucis deinde rationes τοῦ σαββάτου (ὃ δὲ κατὰ πάντας ἐρμηνεύεται) disputando proponit, commentariumque tandem — explicatis, quae in titulo proposita sunt, festi mysteriis — absolvit. — Nos spatii angustiis inclusi, alteram partem tantum breviter attingemus, ut diligentius festi mysteria mente animoque contemplari possimus.

Sabbatum apud Hebraeos pro tota hebdomade et pro septimo hebdomadis die sumitur. Hinc dictiones *prima sabbati*, *secunda sabbati*, *tertia sabbati*, et sic deinceps sumuntur pro *Dominica*, *feria II.*, *feria III.* etc.

Sabbatum sanctum, inquit Rupertus Tuitiensis, *De divinis officiis*, l. 6, c. 35²⁾, *pro magnitudine rei commune nomen excessit. Dicitur autem sabbatum sanctum, tum propter alia plura, tum maxime propter hoc, quod ad suscipiendam tantam luminis claritatem nova ecclesia sacro baptismi fonte sanctificatur.*

Quemadmodum Graecis est τὸ σάββατον τῆς Θεοσωμὸν ταφῆς, ita et Latinis saepius appellatur *Requies Dominici corporis*, ut ex veteribus Missalibus patet apud Du Cange. *Glossar. lat. v. Sabbatum.*

Hoc sabbatum similiter *sanctum* appellant Galli *samedi saint*, Itali *sabbato santo* alique populi occidentales; *magnum* autem vocant Hungari *nagy szombat* et Slavi, uti Serbo-Croatae *velika subota*³⁾, Sloveni *vel. sobota*, Poloni

¹⁾ Ἀνακλῶ, revoco, reparo, restauro. — Annuntiatam hic generis nostri liberationem ab aeterna damnatione non ita esse accipiendam, ac si omnes, quotquot ab orbe condito fuerunt homines, salvati sint, pluribus dicemus crastino die.

²⁾ Apud Migne, Patr. lat. t. 170, p. 168.

³⁾ In corpore juris canonici etiam dicitur *sabbatum magnum* (c. *Dilectionis* 12. Dist. 76) et *sabbatum noctis magnae* (c. *Literas*. 13. Dist. 63), indeque idem hoc nomen (*velika subota*) in Breviarium slavicum rit. lat. transiit.

wielka sobota; Œechoslavi praeterea et *sanctum* (*sobota swatá*) et *album* (*bílá*) nuncupant¹⁾, quin et ultimum hoc nomen (*bílá sobota*) tantum Kalendaria bohemica referunt. Germanis a comploranda passione Domini sepulchro jam conditi nominatur *Charsamstag*.

Sed his omnibus missis, quae, si lubeat, ex obviis quibusque auctoribus haberi possunt, convertamus nos potius ad sublimia festi mysteria pie contemplanda, preces nobis prae-eunte Cosma Hagiopolita²⁾, ejus sunt quatuor ultimae odae festivi canonis in tertia statione hodierni officii matutini³⁾. En illas igitur ex novissima editione Romana στιχηρῶς descriptas addita latina interpretatione Gallandi.

Δεύτερον τοῦ κανόνος τε- τραγίδιον, ἀπὸ 5' ψδῆς καὶ ἐφεξῆς, φέρον ἀκροστιχίδα· Σάββατον μέλπω μέγα.	Altera pars canonis, com- plectens odas 6, 7, 8. et 9, habens acrostichiden: Sabba- tum canto magnum.
--	--

Ὡιδῇ 5'. Ὁ εἰρμός⁴⁾.

Μ „Συνεσχέθη,
„ἀλλ' οὐ κατεσχέθη
„στέρνοις κητώις Ἰωνᾶς·
„σοῦ γὰρ τὸν τύπον φέρων,
„τοῦ παθόντος καὶ ταφῇ δοθέντος,
„ὥς ἐκ θαλάμου,
„τοῦ θηρὸς ἀνέθορε,
„προσεγίννει δὲ τῇ κουστωδίᾳ·
„Οἱ φυλασσόμενοι
„μάταια καὶ ψευδῇ,
„ἔλεον αὐτοῖς
„ἐγκατελίπετε.

¹⁾ Cfr. Brandl, Glossar., p. 317.

²⁾ S. Cosmas condiscipulus fuit s. Joannis Damasceni, ut dictum est t. 1, p. 301. Ejus carmina dat Migne, Patr. gr. t. 98, pp. 459—524.

³⁾ Quatuor priores odae dicuntur esse ποιήμα Μάρκου (μοναχοῦ), ἐπισκόπου Ἰδρουῆτος, episcopi scilicet Hydruntini saeculo 9.

⁴⁾ Quatuor hirmos praesentium odarum e slavico germanice reddidit Maltzew, *Die Nachtrache*, pp. 584—586.

Τροπάρια.

Α Ἀντρεΐθης,
 ἀλλ' οὐ διηρέθης,
 Λόγε, ἧς μετέσχες σαρκός·
 εἰ γὰρ καὶ λέλυταί σοι
 ὁ ναὸς ἐν τῇ καιρῷ τοῦ πάθους,
 ἀλλὰ καὶ οὕτω
 μία ἦν ὑπόστασις
 τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκός σου.
 ἐν ἀμφοτέροις γὰρ
 εἰς ὑπάρχεις Υἱός,
 Λόγος τοῦ Θεοῦ,
 Θεός καὶ ἄνθρωπος.

Β Βροτοκτόνον,
 ἀλλ' οὐ θεοκτόνον
 ἔφην τὸ πταῖσμα τοῦ Ἀδάμ·
 εἰ γὰρ καὶ πέπονθέ σου
 τῆς σαρκὸς ἡ χοῖκὴ οὐσία,
 ἀλλ' ἡ θεότης
 ἀπαθὴς διέμεινε·
 τὸ φθαρτὸν δέ σου πρὸς ἀφθαρσίαν
 μετεστοιχείωσας,
 καὶ ἀφθάρτου ζωῆς
 ἔδειξας πηγὴν
 ἐξ ἀναστάσεως.

Β Βασιλεύει,
 ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει,
 ἥδης τοῦ γένους τῶν βροτῶν·
 σὺ γὰρ τεθεὶς ἐν τάφῳ,
 κραταιέ, ζωαρχικῇ παλάμῃ
 τὰ τοῦ θανάτου
 κλειῖθρα διεσπάραξας,
 καὶ ἐκήρυξας τοῖς ἀπ' αἰῶνος
 ἐκεῖ καθεύδουσι
 λίτρωσιν ἀψευδῇ,
 Σῶτερ, γεγονὼς
 νεκρῶν πρωτότοκος.

Ode 6. Hirmus.

Contentus, at non retentus est pectoribus ceteis Jonas: tui enim typum ferens, qui passus es et sepulturae datus, tanquam ex thalamo, a ceto exsiliit, alloquebaturque custodiam: Qui excubias agitis vane et mendaciter, misericordiam ipsam deseruistis.

Troparia.

Occisum, at non divulgum es, o Verbum, a carne, cui participasti. Quamvis enim solutum fuerit templum tuum tempore passionis, nihilominus tamen una erat hypostasis divinitatis et carnis tuae. In utraque enim unicus es Filius, Verbum Dei, Deus et homo.

Homicida, at non Deicida fuit lapsus Adami. Etsi enim passa est tuae carnis terrena substantia, divinitas tamen impassibilis permansit. Corruptibile autem tuum ad incorruptionem transmutasti, incorruptaeque vitae ostendisti fontem ex resurrectione.

Regnat, at non perennat orcus in hominum genere. Tu enim in sepulchro positus, potens, vitae dominatrice manu mortis claustra dilacerasti, et praedicasti iis, qui a saeculo ibi sedebant, redemptionem verissimam, o Salvator, factus mortuorum primogenitus.

Κοντάκιον. Ἦχος β'.

Τὴν ἄβυσσον ὁ κλείσας
νεκρὸς ἐρᾷται,
καὶ σμίρη καὶ σινδόνι
ἐνελημένος
ἐν μνημείῳ κατατίθεται,
ὡς θνητὸς ὁ ἀθάνατος·
γυναῖκες δὲ αὐτὸν
ἦλθον μυρίσαι,
κλαίονσαι πικρῶς καὶ ἐκβοῶσαι·
Τοῦτο Σάββατόν ἐστι
τὸ ὑπερευλογημένον,
ἐν ᾧ Χριστὸς ἀφνιψάσας
ἀναστήσεται τριήμερος.

Qui claudit abyssum, mortuus cernitur, et myrrha ac lintheo involutus, in monumento deponitur ut mortalis mori nescius. Mulieres vero ibant, ut ungerent eum, flentes acerbè, et clamantes: Hoc sabbatum est superbenedictum, in quo Christus somnum excutiens, tertia die resurget.

Ὁ οἶκος¹⁾).

Ὁ συνέχων τὰ πάντα
ἐπὶ σταυροῦ ἀνυψώθη,
καὶ θρηγεῖ πᾶσα ἡ κτίσις,
τοῦτον βλέπουσα κρεμάμενον
γυμνὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου·
ὁ ἥλιος τὰς ἀκτῖνας ἀπέκρυψε,
καὶ τὸ φέγγος οἱ ἀστέρες ἀπεβάλοντο·
ἡ γῆ δὲ σὺν πολλῷ
τῷ φόβῳ συνεκλονεῖτο·
ἡ θάλασσα ἔφυγε
καὶ αἱ πέτραι διεβρίγνυντο·
μνημεῖα δὲ πολλὰ ἠνεψύχθησαν,
καὶ σῶματα ἠγέρθησαν
ἀγίων ἀνδρῶν·
ἔδης κάτω στενάζει,
καὶ Ἰουδαῖοι σκέπτονται
συκοφαντῆσαι Χριστοῦ τὴν ἀνάστασιν,
τὰ δὲ γύναια κράζουσι·
Τοῦτο Σάββατόν ἐστι
τὸ ὑπερευλογημένον²⁾,
ἐν ᾧ Χριστὸς ἀφυνώσας
ἀναστίσεται τριήμερος³⁾).

¹⁾ Refertur etiam in Horologio cum ἀρχιτελείᾳ, slav. *Bezdn zaključij* — *roskresnet tridneven*; rumen. *Celu ce a incuniatu adenculu* — *ca invie a trei'a di*.

²⁾ Slav. *sija subbota jest preblagoslovennaja*; rumen. *acést'a este sambat'a cé prea benecurentata*.

³⁾ Hic, in consueta sua sede, exhibetur synaxarium (cum propriis στίχοις praefixis et Responsorio adjuncto) tum in editione Veneta p. 409. tum in Bononiensi pp. 337—338. Verum novissima editio Romana haec omnia expunxit, utpote quae ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσιν ἀλυσιτελῶς καὶ ἀνωφελῶς προστεθειμένα censeret, praesentique οἶκῳ oden 7. continuo subjecit p. 732.

Qui omnia continet, in cruce exaltatus est. Et luget omnis creatura, eum videns suspensum, nudum in ligno. Sol radios abscondidit, et fulgorem stellae dimiserunt. Terra autem multo cum terrore concutitur. Mare aufugit, et saxa dissiluire. Plurima etiam monumenta aperta sunt, et corpora sanctorum virorum erecta sunt. Orcus subitus plangit, et Iudaei considerant, ut falsum esse dicant Christum surrexisse. Mulieres vero clamant: Hoc sabbatum est prae omnibus benedictum, in quo Christus somnum excutiens tertia die resurget.

Ωιδιζ' ἕ. Ὁ εἰρμός.

✠ „Αφραστον θαῖμα!
 „ὁ ἐν καμίνῳ θυσάμενος
 „τοῖς ὁσίους
 „παῖδας ἐκ γλογός
 „ἐν τάφῳ νεκρός
 „ἄπνους κατατίθεται,
 „εἰς σωτηρίαν
 „ἡμῶν τῶν μελιδούντων
 „Αντρωτά,
 „ὁ Θεός, εὐλογητός εἰ.

Τροπάρια.

Τ Τέτρωται ἕδης
 ἐν τῇ καρδίᾳ, δεξάμενος
 τὸν τρωθέντα
 λόγχῃ τὴν πλευράν,
 καὶ στένει πυρὶ
 θείῳ δαπανώμενος,
 εἰς σωτηρίαν
 ἡμῶν τῶν μελιδούντων
 Αιτρωτά,
 ὁ Θεός, εὐλογητός εἰ.

Ο Ὀλβιος τάφος!
 ἐν ἑαυτῷ γὰρ δεξάμενος
 ὡς ἐπνοῦντα
 τὸν Λημιουργόν

ζωῆς, θησαυρὸς
 θείος ἀναδέδεικται,
 εἰς σωτηρίαν
 ἡμῶν τῶν μελωδούντων·
 Ἀντρωτά,
 ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἰ.

Ν Νόμῳ θανόντων
 τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν
 ἢ τῶν ὅλων
 δέχεται ζωή,
 καὶ τοῦτον πηγὴν
 δείκνυσιν ἐγέρσεως,
 εἰς σωτηρίαν
 ἡμῶν τῶν μελωδούντων·
 Ἀντρωτά,
 ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἰ.

Μ Μία ἐπῆρχεν
 ἡ ἐν τῷ ἅδῃ ἀχώριστος
 καὶ ἐν τάφῳ
 καὶ ἐν τῇ Ἑδέμ
 Θεότης Χριστοῦ,
 σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι,
 εἰς σωτηρίαν
 ἡμῶν τῶν μελωδούντων·
 Ἀντρωτά,
 ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἰ.

Ode 7. Hirmus.

*Inenarrabile prodigium! Qui in fornace liberavit sanctos
 pueros a flamma, in sepulchro mortuus nec spirans deponitur
 pro salute nostra, qui canimus: Redemptor Deus, benedictus es.*

Troparia.

Sauciatus est infernus in corde, dum suscipit eum, qui
 sauciatus fuit hasta per latus, gemitque igne divino consum-
 ptus pro salute nostra, qui canimus: Redemptor Deus, bene-
 dictus es.

Felix sepulchrum! in se enim suscipiens veluti dormientem auctorem vitae, thesaurus divinus indicatus est in salutem nostram, qui canimus: Redemptor Deus, benedictus es.

Lege mortuorum depositionem in sepulchro vita omnium accipit, et hunc fontem demonstrat resurrectionis pro salute nostra, qui canimus: Redemptor Deus, benedictus es.

Una fuit in inferno inseparata, in sepulchro et in Eden, Christi divinitas, cum Patre et Spiritu, pro salute nostra, qui canimus: Redemptor Deus, benedictus es.

Ὡιδῇ ἡ. Ὁ εἰρμός.

Ε „Ἐκοτηθι φρίττων, οἶρανέ,
 „καὶ σαλευθήτωσαν
 „τὰ θεμέλια τῆς γῆς
 „ἰδοὺ γὰρ
 „ἐν νεκροῖς λογίζεται
 „ὁ ἐν ἐψίστοις οἰκῶν,
 „καὶ τάφῳ μικρῷ ξενοδοχεῖται.
 „Οἱ παῖδες, εὐλογεῖτε,
 „Ἱερεῖς, ἀννυεῖτε.
 „Λαός, ὑπερυψοῦτε
 „αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τροπάρια.

Υ Ἀέλνται ἄχραντος ναός,
 τὴν πεπτωκυῖαν δὲ
 συνανίστησι σκηνὴν
 Ἀδάμ γὰρ
 τῷ προτέρῳ δεύτερος,
 ὁ ἐν ἐψίστοις οἰκῶν,
 κατήλθε μέχρις ἔδου ταμείων.
 Οἱ παῖδες, εὐλογεῖτε,
 Ἱερεῖς, ἀννυεῖτε,
 Λαός, ὑπερυψοῦτε
 αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Πέπανται τόλμα μαθητῶν,
 Ἀριμαθαῖος δὲ
 ἀριστεῖει Ἰωσήφ·

νεκρῶν γὰρ
καὶ γυμνὸν θεώμενος
τὴν ἐπὶ πάντων Θεόν,
αἰτεῖται καὶ κηδεῖει κραυγάζων·
Οἱ παῖδες, εὐλογεῖτε,
Ἱερεῖς, ἀννυεῖτε,
Λαός, ὑπερυψοῦτε
αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ω τῶν θανάσιων τῶν καινῶν!
ὦ ἀγαθότητος!
ὦ ἀφράστου ἀνοχῆς!
ἐκὼν γὰρ
ἐπὶ γῆν σφραγίζεται
ὁ ἐν ἐψίστοις οἰκῶν,
καὶ πλάνος Θεὸς συκοφαντεῖται.
Οἱ παῖες, εὐλογεῖτε,
Ἱερεῖς, ἀννυεῖτε,
Λαός, ὑπερυψοῦτε
αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ode 8. Hirmus.

Obstupesce horrens, o coelum, et commoveantur fundamenta terrae! Ecce enim inter mortuos reputatur, qui in excelsis habitat, et sepulchro pusillo hospitatur, quem pueri benedicite, sacerdotes laudate et populi glorificate in omnia saecula.

Troparia.

Solutum est immaculatum templum, at quod ceciderat erigit habitaculum. Adam enim pro priore secundus, qui in excelsis habitat, descendit usque ad inferni penetralia, quem pueri benedicite, sacerdotes laudate, populi glorificate in omnia saecula.

Desiit animositas discipulorum, sed Arimathaeus strenue agit Josephus. Mortuum enim nudumque conspicatus universorum Deum, postulat et parentat clamans: Pueri benedicite, sacerdotes laudate, populi superexaltate, in omnia saecula.

O prodigia inusitata! O bonitatem et indicibilem tolerantiam! Volens enim sub terra sigillo munitur, qui in ex-

celsis habitat; et tanquam erro Deus traducitur, quem pueri
benedicite, sacerdotes laudate, populi glorificate in omnia saecula.

Ὡς δὲ θ'. Ὁ εἰρμός.

M „Μὴ ἐποδίρουν μοι, Μῆτερ,
„καθορώσα ἐν τάφῳ,
„ὅν ἐν γαστρὶ ἄνεν σποράς
„συνέλαβες Υἱόν·
„ἀναστήσομαι γὰρ
„καὶ δοξασθήσομαι,
„καὶ ὑψώσω ἐν δόξῃ
„ἀπαύστως, ὡς Θεός,
„τοῖς ἐν πίστει καὶ πόθῳ
„σε μεγαλύνοντας.

Τροπάρια.

E Ἐπὶ τῷ ξένῳ σου τόκῳ
τὰς ὠδῖνας φρυγούσα,
ὑπερηνῶς ἐμακαρίσθην,
ἔναρχε Υἱέ·
νῦν δέ σε, Θεέ μου,
ἄπνουν ἠρώσα νεκρόν,
τῇ ῥομφαίᾳ τῆς λίπης
σπαράττομαι δεινῶς·
ἀλλ' ἀνάστηθι, ὅπως
μεγαλυνθῆσομαι.

I Γῇ με καλῖνται ἐκόντα,
ἀλλὰ φρίττουσιν ἕξδον
οἱ πυλωροί, ἡμιφισμένον
βλέποντες στολὴν
ἡμαγμένην, Μῆτερ,
τῆς ἐκδικήσεως·
τοῖς ἐχθροῖς ἐν σταυρῷ γὰρ
πατάξας ὡς Θεός
ἀναστήσομαι αὐθις
καὶ μεγαλυνῶ σε.

A Ἀγαλλιᾶσθω ἡ κτίσις,
εὐφραινέσθωσαν πάντες

οἱ γηγενεῖς· ὁ γὰρ ἐχθρὸς
 ἐσκόλενται ἕδης·
 μετὰ μύρων γυναικες
 προσυπαντάτωσαν
 τὸν Ἀδὰμ σὺν τῇ Εὔᾳ
 λυτροῦμαι παγγενῇ,
 καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 ἐξαστείσομαι.

Ode 9. Hirmus.

Ne quiriteris, mea mater, videns in sepulchro, quem in utero sine semine concepisti filium. Resurgam enim et glorificabor, et, tanquam Deus, exaltabo in gloria eos, qui sine intermissione in fide et affectu magnificant te.

Troparia.

In admirabili partu tuo dolores non experta supernaturaliter beatificata sum, aeternae Fili. Nunc autem te, Deus meus, non spirantem conspicata mortuum, gladio doloris laceror vehementer. Sed resurge, ut magnificer.

Tellus me tegit volentem, sed horrent Orci janitores, indutum videntes stola cruentata sanguine, o Mater, ultionis. Inimicis enim in cruce conculeatis, ut Deus, resurgam rursus et magnificabo te.

Exsultet creatura, laetentur omnes terrigenae: inimicus enim exspoliatus est infernus. Cum unguentis mulieres occurrant: Adamum cum Eva redimo totius generis parentem et tertio die resurgam.

His et latinum carmen laudativum addatur, quod ex *Officio proprio s. sepulchri* erntum D. Prosp. Guéranger sistit ad sabbatum in Albis, festis paschalibus quasi vale factururus.

Hymnus

in s. sepulchrum.

Dic sepulchri gloriosi,
 Laeta mens, miracula;
 Quo velut matris pudicae
 Christus alvo prodiit:
 Ut prophetarum fideles
 Paginae sponponderant.

In nova conceptus alvo
 Virginis puerperae,
 In novo compostus antro
 Conquievit pumicis:
 Gloriosus hoc et illa
 Vir puerque prodiit.

Haec parit corpus caducum,
Omnium spe serius;
Aeviternum reddit illud,
Omnium spe citius;
Illa pannis involutum,
Linteis hoc conditum.

Ergo te coelestis Agni
Purpurata sanguine
Aula ter felix, adorent
Terra, pontus, aethera;
Nec sepulchrum quis vocarit
Vita de quo nascitur.

Ex sinu matris futuram
Ad salutem nascitur;
At salute jam parata,
Rupis alvus reddidit;
Ad crucem parens produxit,
At silex ad gloriam.

Gloria et honor Deo
Usquequaque Altissimo,
Una Patri, Filioque,
Inclito Paraclito,
Cui laus est, et potestas
Per immensa saecula. Amen.

De caeremoniis Sabbati sancti.

Ex hodiernis caeremoniis Ecclesiae latinae praecipue adduci merentur *benedictio novi ignis* ex silice excussi, de quo statim *triplex candela conjuncta accenditur*; *benedictio cerei paschalis* cum solemnī cantu *Exultet*, inscriptis olim in cereum notis chronographicis cum authentico catalogo festorum anni currentis; *benedictio fontis*; *solemnis collatio baptismatis*; *Litaniae* et *Missa paschalis* e sequenti nocte anticipata; antiquitus enim hodie Missa non inchoabatur antequam *una ex stellis* apparuisset in coelo, fuitque extraordinariis ritibus usque ad mediam noctem protracta. — Sed omnia haec volentes omittimus, quod ea pro scholastica consuetudine ad alias disciplinas jam delata cernamus.

Graecorum caeremonias ex libris liturgicis accurate praescribit Typicum CP. pp. 238—240. Ex iis praecipua capita haec sunt: horis canonicis aliisque plurimis ex sacra scriptura lectionibus recitatis peragitur liturgia s. Basilii, quam ad secundam usque noctis horam producunt. Qua demum finita, non exeunt ecclesia, sed suis insistentes sedibus¹⁾ alia atque alia ex patribus legunt, quousque tempus advenerit Officium paschale recitandi, sicque *totam noctem in vigiliis* (πάντην ὀρθρινίαν) transigentes et sine intermissione *sacris mysteriis*

¹⁾ Ὅφειλε δὲ ἔχειν ἀκριβεῖαν ὁ ἐκκλησιάρχης, ἵνα, ὅταν ἀπολύσῃ ἡ ἐκκλησία τῆς λειτουργίας, ὑπάρχῃ ὡρα β. τῆς νυκτός. Μετὰ δὲ ἀπό-

incumbentes (καὶ πάσης νυκτὸς λειτουργοῦντες) *Christi resurrectionem annuntiant* (τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνάστασιν καταγγέλλοντες).

Monachis reliquisque, qui tota nocte vigilaturi sunt, ne prae languore deficiant, benigne conceditur, ut frustulum panis, ficos dactylosve secum sumant ¹⁾).

Hymnus Paschalis

Χριστὸς ἀνέστη.

Die illucescente Δόξα solemniter canitur moxque praeclarus ille hymnus paschalis, quem, praecinente pontifice, duodecies repetunt:

Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, *Christus surrexit ex mortuis, mortem morte conculcans,*
θανάτῳ θάνατον πατίσας, καὶ *tuis, mortem morte conculcans,*
τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶν *et vitam his, qui in monumentis erant, impertiens.*

Slav. *Christos voskrese iz mertvych, mertiju smert poprav, i suščym vo grovèch život darovav.*

Rumen. *Christosu a inviatu dein morti, cu mortea pre morte calcandu, si celoru dein mormenture vietia daruindu-le.*

Arab. *El-Mesîch qâm min bën el-emoât, vavati'a-l-môt bil-môt, vavahaba-l- chajât lilladzîn fil-qubûr.*

Quod idem τροπάριον clerici Munkaesienses ritus graeci popularium suorum consuetudini ita hungarice tradiderunt l. c. p. 80:

Krisztus föltámadt halottaiból, halálával letiporta a halált és a sírban levőknek életet ajándékozott.

Iste hymnus autem a Paschate ad festum usque Ascensionis adeo frequens in ecclesiis personat, ut, notante Goario

λυσιν οὐκ ἐξερχόμεθα τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἅ καθεήμεθα ἐν τοῖς τόποις ἡμῶν. Ita etiam Triodiam, ad finem hujus diei.

¹⁾ *Εἰσέρχεται*, ita pergit rubrica Triodii in praecedenti nota citata, ὁ κελλαρῆς, καὶ ἐπιτίθωσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀνὶ κλάσμα τοῦ ἄρτου. καὶ ἀνὰ ἑξ ἰσχύων ἡ φοινίκων καὶ ἀπὸ ἐνὸς κρυσσοβολίου οἶνον.

in *Codin.* ¹⁾), omnem paschali tempore laudem Deo reddendam, quemadmodum Latinis *Alleluja*, includere videatur.

Ipsa *nox paschalis*, quae in jure nostro *magna* vocatur (can. *Literas.* 13. Dist. 63), veteribus est νῆξ φωτεινῇ, λαμπρά, λαμπροφύρος, *nox lucida, splendida*, miris *irradiata fulgoribus* ²⁾), quod per eam, ut hodieque in multis regionibus ³⁾), omnia collucerent ignibus, divina mysteria significantibus, ut Patres nos edocent. In his s. Gregorius Nyssenus, *orat.* 4. in s. *Pascha* ⁴⁾):

Φωτεινὴ νῆξ αὕτη, τὰς ἐκ
τῶν λαμπάδων αὐγὰς ὁρῶρι-
ναῖς ἀκτῖσι τοῦ ἡλίου συμμί-
ξασα, μίαν κατὰ τὸ συνεχὲς
ἡμέραν ἐποίησε, μὴ διαμε-
ρισθεῖσα τῇ παρενθήκῃ τοῦ
σκότους.

Luminosa haec nox, inquit.
accensarum lampadarum fulgo-
rem matutinis solis radiis con-
jungens, unum continuum diem
efficit nulla tenebrarum inter-
positione diremptum.

Quibus similia sunt, quae s. Gregorius Nazianzenus habet in *orationis* 42 ⁵⁾ exordio:

Καλὴ μὲν καὶ ἡ χθὲς ἡμῖν
λαμπροφορία καὶ φωταγωγία,
ἦν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ συν-
εστησάμεθα, πᾶν γένος ἀνθρώ-
πων μικροῦ καὶ ἀξία πᾶσα,
δαψιλεῖ τῷ περὶ τὴν νύκτα
κατασφωτίζοντες.

Praeclara quidem nobis quo-
que fuit hesternae splendoris
luminumque solemnitas, quam
privatim juxta publiceque per-
egimus, omne genus hominum
ferme atque omnes magistratus
et dignitate insignes, copioso
igne noctem collustrantes.

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 157, p. 363.

²⁾ Cant. paschal. *Exullet.*

³⁾ Ejusmodi festivos ignes, piae exultationis publicaeque gratulationis testes, nominatim in vicina Carinthia nocte paschali magno numero accendi, nostratibus est satis compertum.

⁴⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 46, pp. 681—682.

⁵⁾ Ibid. t. 36, pp. 623—624.

Finis Triodii.

Quemadmodum in magnis Graecorum Menaeis metricae quaedam inscriptiones reperiuntur Sanctorum synaxariis praefixae, quibus praecipuae illorum virtutes (τὸ τοῦ ἁγίου οἰκεῖον ἀξίωμα) breviter ac nervose exhibentur, ita et Triodii synaxariis concinna aliqua epigrammata praemissa leguntur, quibus vetusti poëtae, summa brevitate multa complexi, proprias festinationes (τὴν τῆς ἑορτῆς ἰδίαν φύσιν) non ineleganter declarant. Versus hosce (στίχους ἑορταστικούς vocant) per amplum Triodii volumen dispersos ad finem exilis hujus nostri in illud commentarii appendicis instar continua serie describendos sicque in unum veluti fasciculum colligendos censemus: ita nimirum res varias, quae disperse ac diffuse hucusque in Graecorum festa sunt disputatae, ὁφθαλμοφανῶς unum sub aspectum subjecturi, atque in iis summatim repetendis ex assiduo academiarum labore tantisper conquieturi.

ΕΙΣ ΤΟ ΤΡΙΩΔΙΟΝ.

Ὁ Δημιουργὸς τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω,
Τριῶδιον μὲν ἕμνον ἐκ τῶν Ἀγγέλων,
Τριώδιον δὲ καὶ παρ' ἀνθρώπων δέχον.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΕΛΩΝΗΝ ΚΑΙ ΦΑΡΙΣΑΙΟΝ.

Φαρισαῖζων, ἱεροῦ μακρὰν γίνου·
Χριστὸς γὰρ ἔνδον, ᾧ ταπεινοὺς δεκτέον.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΟΥ ΛΕΩΤΟΥ.

Ἄσωτος εἴ τις, ὡς ἐγὼ θαρρῶν ἴδι·
Θείου γὰρ οἶκτον πᾶσιν ἔρροικται θύρα.

ΕΙΣ ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΠΡΟ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΕΩ.

Ἀμνημόνησον πταισμάτων νεχροῖς, Λόγε,
Τὰ χρηστὰ νεκρὰ σπλάγχνα σου μὴ δεικνύειν.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΕΩ.

Ὅτε κρίνων γῆν, ὁ Κριτὴς πάντων, κάθῃ,
Τῆς, Δεῖτε, φωνῆς ἄξιον κάμει κρίνοις·

ΕΙΣ ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΤΗΣ ΤΥΡΙΝΗΣ.

Ψυχαῖς Δικαίων, ὧν ἀεὶ μνήμη μένει,
Χοῶς μενούσας προσκομίζω τοῖς λόγοις.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΗΣ ΤΥΡΙΝΗΣ.

Κόσμος γενάρχαις πικρὰ συνθρηνησάτω,
Βρώσει γλυκεῖα συμπεσὼν πεπτωκόσι.

ΕΙΣ ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΤΗΣ Α'. ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ.

Τροφῇ κολύβων ἐστιῶ Τύρων πόλιν,
Τροφὴν τιθεῖς ἄπρακτον ἡλισγημένην.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ.

Τὰς οὐ πρεπόντως ἐξορίστους Εἰκόνας
Χαίρω πρεπόντως προσκυνουμένας βλέπων.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ Β'. ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ.

(Φωτὸς λαμπρὸν κήρυκα νῦν ὄντως μέγαν)
(Πηγὴ φάους ἄδυτον ἄγει πρὸς φέγγος.)

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ.

Τὸν Σταυρὸν ἡ γῆ πᾶσα προσκυνησάτω,
Δι' οὗπερ ἔγνω προσκυνεῖν σε, ὦ Λόγε.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ Α'. ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ.

Ὁ σάρκα καὶ ζῶν νεκρὸς ὢν Ἰωάννης
Αἰωνίως ζῇ, καὶ νεκρὸς φανεῖς ἄπνους·
Σύγγραμμα λιπὼν Κλίμακα τῇ ἀνόδῳ,
Δείκνυσιν αὐτοῦ πορείαν τῆς ἀνόδου.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΑΝΟΝΟΣ.

Τρόπους, Ἰησοῦ, κατανύξεως δίδου
Ἄιδουσιν ἥδη Κανόνα σοι τὸν Μέγαν.

ΕΙΣ ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ.

Ὑμνοῖς αὐπνοῖς εὐχαρίστως ἡ Πόλις
Τὴν ἐν μάχαις ἔγρυπνον ἐμνεῖ Προστάτιν.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ Ε. ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ.

Ἀπῆρε πνεῦμα, σὰρξ ἀπερρώη πάλαι·
Τὸν ὕστινον, γῆ, κρύπτε νεκρὸν Μαρίας

ΕΙΣ ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ.

Θρηρεῖς, Ἰησοῦ· τοῦτο θνητῆς οὐσίας·
Ζωοῖς φίλον σου· τοῦτο θείας ἰσχύος.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ ΒΑΙΩΝ.

Πῶλψ καθίσας ὁ λόγψ τείνας πύλον
Βροτοῦς ἐκζητεῖ λῦσαι τῆς ἀλογίας.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗΝ Β'.

Σώφρων Ἰωσήφ δίκαιος κράτωρ ὦφθι
Καὶ σιτοδύτης ὦ καλῶν θημωνία!

Εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν συκῆν.

Τὴν συναγωγὴν συκῆν Χριστὸς Ἑβραίων
Καρπῶν ἔμπορον πνευματικῶν εἰκάζων,
Ἀρεῇ ξηραίνει· ἥς φύγωμεν τὸ πάθος.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗΝ Γ'.

Τρίτῃ μεγίστῃ Παρθένους δέκα φέρει
Νίκην φερούσας ἀδεκάστου Δεσπότην.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗΝ Δ'.

Γυνὴ βαλοῦσα σώματι Χριστοῦ μέτρον,
Τὴν Νικοδήμου προῦλαβε συμρναλόην.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗΝ Ε'.

Εἰς τὸν ἱερὸν Νικιτῆρα.

Νίπτει Μαθητῶν ἑσπέρας Θεὸς πόδας,
Οὐ ποὺς πατῶν ἦν εἰς Ἑδὲμ δειλῆς πάλαι.

Εἰς τὸν μυστικὸν Δεῖπνον.

Διπλοῖς ὁ Δεῖπνος· Πάσχα γὰρ Νόμον φέρει,
Καὶ Πάσχα καινόν, Αἶμα, Σῶμα Δεσπότην.

Εἰς τὴν ὑπερφανᾶ Προσευχήν.
Προσεύχη καὶ φόβητρα, θρόμβοι αἱμάτων,
Χριστέ, προσώπον παραιτούμενος δῆθεν
Θάνατον, ἐχθρὸν ἐν τοῦτοις φενακίζων.

Εἰς τὴν Προδοσίαν.
Τί δεῖ μαχαιρῶν; τί ξύλων, λαοπλάνοι,
Πρὸς τὸν θανεῖν πρόθυμον εἰς κόσμον λύτρον;

Εἰς τὴν ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΘΩΝ.

Εἰς τὴν Στιαύρωσιν.
Ζῶν εἰ Θεὸς σύ, καὶ νεκρωθεὶς ἐν ξύλῳ,
Ὡ νεκρὸ γυμνέ, καὶ Θεοῦ ζῶντος Λόγε.
Εἰς τὸν συσταυρωθέντα τῷ Χριστῷ ληστήν.
Κεκλεισμένας ἤνοιξε τῆς Ἑδέμ πύλας
Βαλὼν ὁ ληστής κλεῖδα τό, Μνίσθητί μου.

Εἰς τὸ ΜΕΓΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ.
Μάτην φυλάττεις τὸν τάφον, κουστωδία
Οὐ γὰρ καδέξει τύμβος αὐτοζῶταν.

Ἐπαινείσθω μετὰ πολλῆς δόξης ὁ Θεός,
ὁ τῶν ἀπάντων Κτίστης.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΩΙΛΙΟΥ.

ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΝ

**ΤΗΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΠΑΝΤΩΝ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΑΝΗΚΟΥΣΑΝ ΑΥΤΩΙ
ΧΑΡΜΟΣΥΝΟΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ.**

CAPUT II.

DE FESTIS MOBILIBUS POST PASCHA.

Introductio in Pentecostarium

Selectae quaedam notiones paschales ex computo ecclesiastico repetitae.

I. De distinctione inter solemnitatem Resurrectionis et festum Paschatis.

Vetustiora Kalendaria cum Martyrologiis plerisque *festum Resurrectionis Dominicae* a *solemnitate paschali* distinguunt ¹⁾: illud enim festis immobilibus accensent, cui agendo diem 27. Martii assignant ²⁾; Pascha vero, ut ante Hebraeis fuerat, sic deinde Christianis festum mobile seu conceptivum semper fuit; quamquam hi aliquando in ejus die designando inter se

¹⁾ Hanc in rem consulenda tibi sunt quae post Bollandianos ad dies 25. (supra p. 254) et 27. Martii (ejusdem mensis tomo 3, p. 684) ex antiquis Kalendaris Neapolitanis et Siculis enotavit Mazochius, *Kalendar. Neapolit.* t. 1, p. 113; itemque legendae animadversiones Ruinartii in *s. Gregor. Turonen., Histor. Francor.* l. 10, c. 31 (apud Migne Patr. lat. t. 71, p. 566); nec minus videnda quae Alemanni scripsit in *Kalendar. pugillar.* ad d. 25. Mart. (apud Mai, Nova PP. biblioth. t. 6, part. 2, p. XXXIX).

²⁾ Hinc consequens fuit, ut ad eandem numeri rationem *Ascensio Domini* consignaretur die 5. Maji, *Pentecostes* autem die 15.

dissenserunt, quod non omnes uno eodemque cyclo uterentur. — Vide quae huc pertinentia diximus in „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1893, pp. 128—130: ubi inter alia, exemplo allato, ostendimus, ex ignoratione distinctionis inter statam solemnitatem Resurrectionis et mobile festum Paschatis a viris etiam doctis identidem parum felicem atque de longinquo petitam interpretationem festi diei 27. Martii assignati dari, ubi de proximo velut sese offert indubia explicatio.

II. De officio diem Paschatis rite designandi ac legitime publicandi.

Legitimus dies Paschatis ex Nicaenae synodi Decreto ab ecclesia Alexandrina Sedi Apostolicae quotannis erat intimandus atque inde a Romano Pontifice toti orbi cum auctoritate praescribendus.

En tibi pauca ex multis, quae eam in rem scripsimus in *Commentario de Computo ecclesiastico*, pp. 97 seqq.: *Sanctorum totius orbis synodi consensione decretum est* — verba sunt s. Cyrilli Alexandrini in *Prologo paschali* anni 437, § 2¹⁾ —, *ut, quoniam apud Alexandriam talis esset reperta ecclesia, quae hujus scientiae perfectione clareret, quoto Kalendarum vel Iduum, et quota luna Pascha rite debeat celebrari, per singulos annos Romanae Ecclesiae intimaret: unde Apostolica auctoritate universalis Ecclesia per totum orbem definitum Paschae diem sine ulla disceptatione cognosceret.* — Alia in eandem sententiam scripta e s. Leonis M. *epistola* (121) *ad Marcianum imperatorem* vide in ipso *Com. de Computo ecclesiastico*, pp. 98—99²⁾.

Sed et multo ante jam ecclesias omnes a Summo Pontifice *juxta consuetudinem* praemoneri quotannis voluerant patres concilii Arelatensis an. 314, cujus hic canon primus fuit, quo s. Silvestrum alloquuntur: *Primo loco de observatione Paschae Dominici, ut uno die et uno tempore per omnem orbem a nobis observetur, et juxta consuetudinem literas ad omnes tu*

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 77, p. 384. Accuratius tamen exhibetur a Krusch, *Der 84jährige Ostercyclus*, p. 338.

²⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 54, p. 1055.

*dirigas*¹⁾. Atque huc spectant celeberrimae *epistolae paschales*, de quibus praeter auctores a nobis adductos (*De Computo*, p. 98) videri meretur Mai *Nova PP. biblioth.*, t. 6, ubi etiam epistolae paschales s. Athanasii syriace et latine exhibentur.

III. De tribus elementis regulae paschalis.

Canonem de recta Paschatis celebratione s. Victor PP. (193—203) in disceptatione a Judaizantibus excitata, exemplo s. Pii PP. I. (158—167), ex Apostolica traditione determinasse legitur in Libro Pontificali, c. 14. *Hic, verba sunt auctoris, fecit constitum ad interrogationem sacerdotum de circulo Paschae cum presbyteris et episcopis facta collatione*²⁾, *ut a quarta decima luna primi mensis*³⁾ *usque ad vicesimam primam die Dominico custodiatur sanctum Pascha*⁴⁾. Quod Victoris statutum, Pseudo-Isidori conceptum verbis, corpori juris canonici insertum legitur can. *Celebritatem*. 22. Dist. 3. De cons. Neque alio spectat can. *Nosse*, 21. ejusdem Dist., confectus secundum Libri Pontificalis c. 12⁵⁾. Quum postea tamen in *Syria, Cilicia et Mesopotamia iterum invenirentur ab ecclesia catholica dissentientes, et eodem quo*

¹⁾ Apud Hardouin. Concil. t. 1, p. 263. Cfr. etiam Krusch, l. c. pp. 69—70. Refertur in corpore juris sacri C. *De observatione Paschae*. 26. Dist. 3. de cons.

²⁾ Hoc est, explicante ibidem Bencinio, post epistolas episcoporum, qui singuli in singulis provinciis responsa ad Victoris interrogationes dantes unanimi voto rescripserunt, Pascha celebrandum esse die Dominico post lunam 14. primi mensis.

³⁾ *Primus mensis* lunaris is est, cujus dies 14. aequinoctium verum proxime sequitur, quique proinde in *Nisan* (Aprilem) desinens ab hoc nomen invenit — juxta notissimam regulam chronographicam relatum in *glossa ad can. Celebritatem cit. verb. primi mensis*, quod nimirum lunationes in uno mense coeptae atque in sequenti desinentes, alteri huic mense tribuuntur, in quo clauduntur.

⁴⁾ Apud Migne, Patr. l. tom 127, p. 1279. Paulo secus apud Duchesne, *L. P.* t. 1, pp. 137—138, ubi vir eruditissimus, atque ad antiquissimas ecclesiarum antiquitates feliciter detegendas natus, plura historica magni momenti scituque digna in rem praesentem animadvertit.

⁵⁾ Ibid. p. 1213.

*Judaei tempore Pascha celebrantes*¹⁾, Patres Nicaeni inter illa fidei ut vera ita admiranda decreta etiam super celebritate memorata²⁾ communi omnium iudicio definitionem ediderunt, ut, *Judaeorum consuetudine relicta, sanctissima haec solemnitas uno eodemque die ab omnibus ubique celebraretur*³⁾.

Jam quae ad historiam pertinent hujus controversiae, quae item ad Decretum Nicaenum et omnis generis monumenta huc spectantia, in cl. D. L. Duchesne velim quaeras, qui singula summo studio exquisivit, et recentissime in Actis literariis. *Revue des questions historiques* hoc commentario illustravit: *La question de la Pâque au concile de Nicée* (1880, t. 2, pp. 6 seqq.). In supplementum quoque videri poterit nova editio Libri Pontificalis loco in praecedentibus notis jam laudato.

Tria igitur sunt praecipue, verbis utimur s. Epiphani, *Haeres.* 70, n. 12, quibus Paschatis celebritas alligatur (ἐκ τριῶν συνίστηεν ὁ τοῦ Πάσχα σύρδεσμος): *solis in primis cursus, propter Dominicam ac mensem*⁴⁾, *tum lunae itidem cursus, idque propter legem, quae 14. luna immolari Pascha praecipit*⁵⁾.

¹⁾ Cfr. s. Athanas. *epist. ad Afros eppos.* (apud Migne, Patr. gr. t. 26, p. 1031).

²⁾ Ita s. Ambrosius in *epistola ad eppos. Aemiliae* (epist. 23, classis 1, apud Migne, Patol. l. t. 16, pp. 1026—1027). — Quodsi vero quaeratur, quonam sensu placitum Nicaenum *de Paschate rite agendo Decretum fidei* nuncupari queat, quum tamen Ecclesia absolute potuisset permittere, ut christiani eodem quo Judaei tempore Pascha celebrarent, respondendum est opportune adhibita illa distinctione, quam in *Computo eccles.* proposuimus pp. 97—98: scilicet *per se* quidem ad fidem non pertinere, utrum Pascha celebretur cum Judaeis luna 14, an die Dominico sequenti; pertinere autem *ratione connexionis*, si v. g. ideo agatur luna 14. primi mensis, quod putetur *typica* illa lex mosaica de Paschate celebrando in N. Test. adhuc obligare; est enim contra fidem, credere venturi Messiae typos ejus adventu ac morte non esse sublato.

³⁾ Desumpta haec sunt ex epistola Constantini imp. *De rebus Nicacae gestis*, relata ab Eusebio in *Vita Constantini*, l. 3, cc. 17—20 (apud Migne, Patr. gr. t. 20, pp. 1075 seqq.).

⁴⁾ Nota, solari cursu duo elementa τῆς τοῦ Πάσχα ἐορτῆς contineri, primum mensem sive aequinoctium et feriam seu diem Dominicum.

⁵⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 42, p. 359.

Haec tria autem *Haer.* 50. apertius ac distinctius docet esse *lunam 14*, *aequinoctium* ac *diem Dominicum*, singulorum rationem insuper ita declarans n. 3¹⁾:

Πανταχόθεν δὲ ἡ ἁγία Θεοῦ Ἐκκλησία περὶ τῆς χρείας ταύτης τῆς μυσταγωγίας συλλέγουσα τὸν σύνδεσμον, οὐ διαπίπτει τῆς ἀληθείας. Κέχρηται γὰρ οὐ μόνον τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἑβδομάδι τῇ κατὰ περίοδον ἀνακυκλουμένη τᾷ τάξει τῶν τοῦ Σαββάτου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν· ἵνα κατὰ τὰ ἐπὶ τοῦ Κυρίου γεγνημένα κατὰ τὸ πρωτότυπον, εἴη ἀνάστασις τε καὶ εὐωχία. Καὶ κέχρηται οὐ μόνον τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῆς σελήνης, ἀλλὰ καὶ τῇ δρόμῳ τοῦ ἡλίου· ἵνα μὴ, ἐνὶ ἐνιαυτῷ δύο Πάσχα ποιοῦντες, ἐν τῷ ἑτέρῳ μηδὲ ἐν Πάσχα τελῶσμεν. Διὸ παρατηροῦμεθα μὲν τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην, ἐπερβαίνομεν δὲ τὴν ἰσημερινήν, φέρομεν δὲ ἐπὶ τὴν ἁγίαν Κυριακὴν τὸ τέλος τῆς συμπληρώσεως· λαμβάνομεν δὲ τὸ πρόβατον ἀπὸ δεκάτης, ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἐπιγνόντες διὰ τὸ ἰῶτα· ἵνα μὴ λάθῃ ἡμῶς μηδὲν τῶν κατὰ τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν τῆς ζωτικῆς ταύτης τοῦ Πάσχα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἀληθινῆς πραγματείας.

Ecclesia porro Catholica, quae ad id mysterium celebrandum necessaria sunt undique contrahens, et in unum conferens, veritatem retinet. Nam non solum 14. diem observat; sed et hebdomadam: hoc est septenos illos Sabbati dies, qui perpetuo circuitu ac revolutione redeunt, ut ad eorum exemplar quae sunt a Domino gesta, resurrectio epulaeque celebrentur. Deinde praeter lunae 14. diem, etiam cursum solis adhibet, ne duplex in eundem annum Pascha ita committatur, ut altero anno ne unum quidem habeatur. Quocirca 14. illam diem sic tenemus, ut aequinoctium praetergrediamur; ac demum in sanctam Dominicam religiosissimi temporis finem conijcimus; sed agnum jam tum a decimo die sumimus, quoniam in Iota littera Jesu nomen agnoscimus²⁾, ne quid omnino diligentiam nostram effugiat, quod ad ecclesiasticam et germanam, ac vitae salutisque conciliatricem Paschatis celebrationem pertinere videatur.

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 41, pp. 887—888.

²⁾ Hujus loci interpretationem habes apud eundem s. Epiphanium, *haer.* 70, n. 12, jcto. commentario Petavii, apud Migne, Patr. gr. t. 42, pp. 363—367.

IV. De veris ac germanis rationibus trium horum, quae ex traditione christiana Paschatis οἰσωδῆ sunt, elementorum.

Quaeris, inquit s. Augustinus, *epist.* (55. alias 119) *ad inquisitiones Januarii*, l. 2¹), quae causa sit, cur anniversarius dies celebrandae Dominicae passionis non ad eundem redeat anni diem, sicut dies, qua traditur natus: et deinde subjungis: si hoc fit propter sabbatum et lunam, quid sibi velit in hac re observatio sabbati et lunae?

Hic primum oportet noveris, diem natalem Domini non in sacramento celebrari, sed tantum in memoriam revocari, quod natus sit, ac per hoc nihil opus erat, nisi revolutum anni diem, quo ipsa res acta est, festa devotione signari. Sacramentum est autem in aliqua celebratione, quum rei gestae commemoratio ita fit, ut aliquid etiam significari intelligatur, quod sancte accipiendum est. Eo itaque modo agimus Pascha, ut non solum in memoriam quod gestum est revocemus, id est, quod mortuus est Christus et resurrexit, sed etiam caetera, quae circa ea attestantur, ad sacramenti significationem convertere non omittamus.

Postquam deinde vocabulo Paschatis accurate declarato ostendit, transitum de hac vita mortali in aliam vitam immortalem in passione et in resurrectione Domini commendari, ac innovationem vitae nostrae quemdam transitum esse de morte ad vitam, s. Doctor copiosissime disputat de significatione mystica singulorum elementorum canonis paschalis, h. e., *primi mensis* seu *mensis novorum*, *Lunae 14.* seu *tertiaae hebdomadae ejusdem mensis* nec non *Sabbati* seu *diei Domini*; ac tandem, quae de vi atque efficacia signorum in ejusmodi mystica festi celebratione occurrentium decem capitibus fuse dixerat, una comprehensione complexus in extrema explicatione hanc summam suarum cogitationum facit c. 11, n. 21. „*Ad ignem amoris nutriendum et flatandum quodammodo, quo tanquam pondere sursum vel introrsum referamur ad requiem (in coelis), ista omnia pertinent, quae nobis figurate insinuantur; plus enim movent et accendunt amorem, quam si nuda sine ullis sacramentorum similitudi-*

¹) Apud Migne, Patr. l. t. 33, pp. 204 seqq.

nibus ponerentur. Cujus rei causam difficile est dicere. Sed tamen ita se habet, ut aliquid per allegoricam significationem intimatum plus moveat, plus delectet, plus honoretur, quam si verbis propriis diceretur apertissime. Credo quod ipse animae motus quamdiu rebus adhuc terrenis implicatur pigrius inflammatur; si vero referatur ad similitudines corporales, et inde referatur ad spiritualia, quae illis similitudinibus figurantur, ipso quasi transitu vegetatur et tanquam in facula ignis agitatus accenditur et ardentiore dilectione rapitur ad quietem in Spiritu Sancto ¹⁾).

Caeterum praeter s. Augustinum loco, quem modo indicavimus, multa de secretioribus iisque mysticis paschalis temporis rationibus scripserunt Doctores catholici, antiquae traditionis testes, ex quibus in primis consule, si lubet, qui ea de re gravissime agit, ven. Bedam *De temporum ratione, cap. 64*, quod ipsum est *de typica Paschae interpretatione* ²⁾). Ejus autem aliorumque scriptorum explicationis summa haec est: Ideo Pascha non ad eundem redit anni diem, sicut tempus Dominicae Nativitatis, quod ibi Nativitatis ipsius memoria tantum solemnitas habeatur, hic vero praeter festivam resurrectionis Dominicae recordationem vitae venturae et mysteria celebrentur et munera capiantur.

Unde et nomen ipsum *Paschae, transitum de morte ad vitam* significans, congruum quoque mysteriis tempus requirit: *primo*, ut aequinoctio transcenso tenebrae mortis a vera luce vincantur; *deinde* ut primo mense anni, qui dicitur *mensis novorum*, vitae novae gaudia celebrentur; *tertio*, ut resurrectione die tertio facta, et tertio tempore saeculi, h. e., sub gratia manifestata, quum jam ante legem et sub lege in prophetico lateret aenigmate, in *tertia lunae septimana* veneretur; quum et ipsa tunc lunae conversio mentis gloriam de terrenis ad coelestem doceat mutari intuitum; atque *ad ultimum*, ut *dies Dominicus*, conditione lucis insignis et triumpho Christi venerandus, nostra quoque resurrectione nobis exoptabilis in memoriam revocetur.

Corollarium. Quemadmodum perspicue falsa sunt, quae Dr. H. Alt de antiquae Romanae Ecclesiae studio ac desiderio

¹⁾ Apud Migne, Patol. l. t. 33, p. 214.

²⁾ Ibid. t. 90, p. 516 seqq.

fixi atque immobilis festi paschalis parperam comminiscitur¹⁾: ita longe ab omni successus spe abesse patet propositiones, quas Dr. Maedler, professor Torpatiensis, in Russia, gubernio suo probante, non ita pridem celebrioribus Universitatibus per inclutum Collegium Eruditorum Francofordiensium (*das freie deutsche Hochstift*) faciendas curavit²⁾, ut scilicet novae Kalendarii emendationi recipiendae adlaborarent, qua Pascha dehinc semper unius hebdomadis spatio, h. e., intra septem dies (ad normam primae Dominicae Adventus) figeretur. — De his consiliis caesareo-russicis non est, cur hic plura dicamus, quum eorundem causas ac scopum alio loco jam ad leges critices exegerimus³⁾; de antiqua Ecclesia Romana autem iis, quae disputata hucusque sunt, id unum addidisse sufficiat, Summos Pontifices *nixos traditioni, quam dico Petro acceptam referebant*, canonem suum de celebrando Paschate contra Quartadecimanos sustinuisse.

V. De mirabili canonis paschalis sanctione ab antiquis memoriae prodita.

Pervagata est veterum traditio, regulam de Paschate rite agendo speciali quadam ratione in Dei omnipotentis tutelam fuisse collatam indubiaque miraculorum sanctione evidenter confirmatam.

Memorari eam in rem debent plurimi *fontes baptismales in Paschate aqua divinitus impleti*, de quibus quid locupletiores auctores scriptum reliquerint, ex *Computo ecclesiastico* (pp. 62—64) hic accipe.

Quum anno Ch. 417. errore supputationis factum esset, ut Pascha non suo legitimo die celebraretur in Ecclesia, divino sane miraculo compertum esse errorem, Paschasinus episcopus Lilybetanus narrat in epistola an. 444. ad ad S. Leonem Papam data, quae apud Migne, Patrol. l. tom. 54, p. 606. est 3. inter epistolas S. Leonis. *Non ergo — verba sunt Paschasini — nos dies una longius posita terreat*,

¹⁾ Kirchenjahr, p. 174.

²⁾ *Denkschrift des Herrn kais. russ. Staatsrathes Prof. Dr. Maedler*. Dorpat, 13. Nov. 1863. — Almae huic nostrae Universitati Oenipontanae nova ista Kalendarii ratio missa est dijudicanda ineunte mense Julio 1864.

³⁾ De novo Kalendario a Maedler proposito quid sentiremus, in senatu academico rogati anno 1864, proprium commentarium perscripsimus, qui postea vulgatus est in append. ad *com. de rationibus festorum mobilium*, pp. 135 seqq., atque inde auctior emendatioque transiit in nostras *Disputationes academicae*, fasc. 1, pp. 152—165.

ne quum hanc vitamus, incurramus errorem, sicut evenit tempore . . . Zosimi. Tunc enim . . . error gravissimus est ortus in tantum, ut mysterio certo, quod dono Sancti Spiritus ministratur, haec veritas probaretur. . . . Cujus mysterii miraculum tale est. Quaedam vilissima possessio, Meltinas appellatur, in montibus arduis ac silvis densissimis constituta, illicque perparvu atque vili opere constructa est ecclesia. In cujus baptisterio nocte sacrosancta paschali, baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex se repletur paucisque qui fuerint consecrati, cum deductorium nullum habeat, ut aqua venerat ex sese discedit. Tunc ergo, sicut supra diximus, quum apud Occidentales error ortus fuisset, consuetis lectionibus nocte sancta decursis, quum presbyter secundum morem baptizandi horam requireret, usque ad lucem aqua non veniente, non consecrati, qui baptizandi fuerant, recesserunt. Evidenti ergo miraculo claruit Occidentalium partium fuisse errorem.

Huic plane simile descriptum exstat apud Magn. Aurel. Cassiodorum miraculum. Dum *Marciliani fontis* virtutes collaudat, divinum signum hisce exequitur verbis *Variar. lib. 8, epistola 33*¹⁾: *Longa sunt illius fontis memorandu describere. Veniamus ad illud singulare munus sanctumque miraculum. Nam cum die sacratae noctis precem baptismatis coeperit sacerdos effundere et de ore sancto sermonum fontes emanare, mox in altum unda prosiliens aquas suas non per meatus solitos dirigit, sed in altitudinem cumulumque transmittit. Erigitur brutum elementum sponte sua et quadam devotione solemni praeparat se miraculis, ut sanctificatio Majestatis possit ostendi. Nam quum fons ipse quinque gradus tegat eosque tantum sub tranquillitate possideat, aliis duobus cernitur crescere, quos nunquam praeter illud tempus cognoscitur occupare. Magnum stupendumque miraculum, fluentia labentia sic ad humanos sermones vel stare vel crescere, ut eis credas audiendi studium minime defuisse.*

Similia narrat de fontibus miraculose repleti solitis tempore paschali S. Gregorius Turonensis, *Histor. Franc.*

¹⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 69, p. 765.

tum *lib. 6, c. 43*¹⁾, tum *lib. 10, c. 23*²⁾; item *De Gloria Confessorum c. 69*³⁾ ac denique *Miraculorum lib. 1, De Gloria martyrum, c. 24.* addens *cap. sequenti*, Theodegisilum regem, fraudem subesse ratum, diligenter custodes adhibuisse. nihilominus fontem baptismalem semper impletum sicque miraculi veritatem vel ex ipsius regis pervestigatione confirmatam fuisse⁴⁾.

Adde, quae de fontibus Hispaniae, *qui in sabbato sancto Paschae ad baptizandum divinitus sponte repleti solent, an. 573. non in Hispanorum, sed in Francorum Pascha*⁵⁾ repletis refert Sigebertus Gemblacensis *Chronic. ad an. 573*⁶⁾.

Sed nec caruerunt caeterae orbis partes hisce adeo insignibus editis divina virtute miraculis. Sic illustre portentum de fonte *S. Marcellini* apud civitatem *Ebredunensem* in Galliis memorat *S. Ado Viennensis* in *Martyrologio* ad diem 20. Aprilis⁷⁾, aliaque duo in Oriente, in provincia Lyciae, singulis annis baptismi occasione fieri solita affert auctor *Prati spiritualis*, cc. 204. et 205. additque: *Si quis autem haec ita esse non credit, usque ad Lyciam, non grande iter est, pergat, et rei veritas fidem illi faciet*⁸⁾.

Aliud miraculi genus, nempe coelestem caeci illuminationem, coram doctoribus et episcopis Britonum precibus *S. Augustini* factum ad rectam Paschatis celebrationem comprobendam habes apud *Ven. Bedam*, *Histor. eccl. gentis Anglorum lib. 2, c. 2*⁹⁾.

Ex catholicis chronographis erant, qui, antiquorum computistarum methodum secuti, etiam Gregorianum temporum

¹⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 71, 409.

²⁾ Ibid. p. 554.

³⁾ Ibid. p. 878.

⁴⁾ Ibid. p. 726.

⁵⁾ Ex his merito cum *Baron.* ad *an. cit.* inferes, omnem de fraude suspicionem abolitam esse: si enim humana arte ea in baptisteriis contigissent, utique eadem ad Hispanorum sententiam comprobendam accommodata fuissent.

⁶⁾ Migne, Patr. l. t. 160, p. 187.

⁷⁾ Ibid. t. 123, p. 249.

⁸⁾ Ibid. t. 74, p. 237.

⁹⁾ Ibid. t. 95, p. 82.

ordinem consimilibus signis coelestibus divinitus confirmatum assererent. Circa ejusmodi argumentandi rationem, ut olim in *Computo ecclesiastico* (pp. 61—65), ita etiam nunc velim consulas Ricciol. *Almagest. nov. praef. art. 1.*

VI. De caeteris festis mobilibus a stabilito Paschate determinandis (αἱ συμφώνως πρὸς τὸ Πάσχα προσδιοριζόμεναι κινηταὶ ἑορταί).

Quoniam dies festi mobiles *de paschalis festi pendent articulo* ¹⁾, hoc rite constituto, omnes reliquae festivitates conceptivae facile determinantur; semper enim, certis inter se spatiis divisae (τὴν αὐτὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν ἔχουσαι), Paschatis recursum eodem ordine (τὴν αὐτὴν πρὸς ἀλλήλας τάξιν φυλάττονσαι) sequuntur. — Pascha antecedit *jejunium quadragesimale* cum tribus hebdomadibus προηρηστίμοις, quae proxime antevertunt. Pascha sequitur *Ascensio Domini* post dies quadraginta, post quinquaginta *Pentecostes*. Reliqui dies anni distinguuntur, prout infra dicemus.

Sed quoniam ad conceptivos hos dies multa alia praeterea spectant, quae in tabulis paschalibus communiter contenta commentarius noster vel jam declaravit vel deinceps suis locis est explicaturus, nonnullorum annorum διαγραφὴν hic damus. propositis ex Horologio *Paschaliis*, quibus Graeci ²⁾ utuntur. subjunctis tamen paucis nonnullis sub manu natis animadversionibus, ut exhibitis tabulis et ii, qui adhuc in hujus disciplinae tirociniis haerent, etiam extra academias facile uti valeant. — Romana Horologii ἔκδοσις anni 1876 ad calcem habet πασχάλια ἐτῶν γγ', ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ 1877, καὶ καταλήγοντα εἰς τὸ 1930, e quibus annum 1881 in priori editione transscripseramus. In gratiam eorum ex auditoribus nostris, qui editione illa in academiis ἐορταστικαῖς utuntur, eundem an. 1881 etiam in praesenti hac editione retinemus.

¹⁾ Ita s. Leo M., relat. can. *Proprie* 13, Dist. 4. de cons. Ea de causa etiam Pascha omnium festorum caput ac μητρόπολις sive ἀρχόπολις semper est habitus, uti recte animadvertit Pet av., *De doctrina temporum*, l. 7, c. 6.

²⁾ Tabellarum latinarum explicatio prostat in nostro *Computo ecclesiastico* pp. 107 seqq.

ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ
ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1881. ,αωπα'. ,ζτπθ'.

Ἰνδικτιῶνος θ'.
 Ἡλίου κύκλοι κε'.
 Σελήνης κύκλοι ιζ'.
 Σελήνης θεμέλιον ι'.
 Κρεωφαγίας ἡμέραι ηγ'.
 Τὸ Τριψίδιον ἔρχεται γεβρουαρίου α'.
 Ἑωθινὸν α'.
 Ἦχος πλ. α'.
 Ἡ ἀποκρέα γεβρουαρίου ιε'.
 Ὁ εὐαγγελισμὸς τῇ τετάρτῃ τῆς ε'. ἑβδομάδος.
 Νομικὸν Πάσχα ἀπριλίου ε'.
 Λατίνων Πάσχα ἀπριλίου ε'.
 Τὸ ἅγιον Πάσχα ἀπριλίου ιβ'.
 Ἡ Ἀνάληψις μαῖον κα'.
 Ἡ Πεντηκοστὴ μαῖον λα'.
 Κυριακὴ τῶν ἁγίων πάντων ἰουνίου ζ'.
 Ἡ νηστεία τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἡμέραι κα'.
 Ἡ μνήμη αὐτῶν ἡμέρα δευτέρα.
 Παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἡμέρα πέμπτη.

Ἐμνηεῖα εἰς τὴν παροῦσαν διαγραφῇ.

Pro commentario in propositam tabulam paschalem exilia
 haec accipe:

Τὸ ἔτος ,αωπα'. — ,ζτπθ'. — Annus Christi 1881 —
 mundi 7389.

Ἡ Ἰνδικτιῶν sive Ἰνδικτος θ'. — *Indictio* 9.

De indictione relegatur commentarius ad d. 1. Sept.,
 tom. 1, pp. 265—266, et, quod ibidem citatum est, caput 7.
de Computo eccl. pp. 89—92.

Ἡλίου κύκλοι κε', σελήνης κύκλοι ιζ'.

De utroque *cyclo* Romanorum fusius actum est in *Comp.*
eccl., et de *lunari* quidem cc. 4. et 5, pp. 71—80, de so-

lari autem c. 6, pp. 81—88. Id unum hic adjicimus, in antiquioribus Horologii editionibus, *σελήνην* barbara voce *φεργάριον* vocari.

Σελήνης Θεμέλιον ι'.

Graecorum *Θεμέλιον epactae* nostrae ferme respondet.

Est autem ex vocis notatione *Θεμέλιον* (*Θέμηλον, Θέμεθλον*) idem quod *ὑπόθεμα* aut *ὑπόθεσις* ejusdemque originis (a *τίθημι*), h. e., *fundamentum*, id quod alicui rei supponitur seu subjicitur basis loco.

Quam recte vero appellatio *Θεμέλιον epactae* tribuatur, ex iis patet quae late explicantur in *Computo eccles. c. 5. de methodo investigandi diem mensis lunaris seu (quotae) lunae* (*μέθοδος πρὸς εὔρεσιν τῆς ποσταίας τῆς σελήνης*).

Κρεωφαγίας ἡμέραι γγ'. Τὸ Τριώδιον ἄρχεται φεβρουαρίου α'. Ἡ ἀποκρέα φεβρουαρίου ιε'.

Horum terminorum interpretationem habes supra pp. 6, 30, 32.

Ἑωθινὸν α'., subaudi *εὐαγγέλιον, evangelium matutinum primum* ad initium Triodii seu *die Dominico publicani et pharisaei*.

Τὰ ἔνδεκα ἑωθινὰ (εὐαγγέλια) sunt undecim evangelia, quae ex universa historia resurrectionis Christi, prout a quatuor simul evangelistis comprehenditur, deducta leguntur in Graecorum officio ad Matutinum, unde et *εὐαγγέλια ἀναστάσιμα ἑωθινὰ* appellantur, slav. *evang. utrennaja voskresnaja*, rumen. *evang. manecarei invierei*.

Τὰ ἔνδεκα ἑωθινὰ haec sunt:

α'. Matth. 28, 16—20.	ζ'. Joan. 20, 1—10.
β'. Marc. 16, 1—8.	η'. Joan. 20, 11—18.
γ'. Marc. 16, 9—16.	θ'. Joan. 20, 19—29.
δ'. Luc. 24, 1—9.	ι'. Joan. 21, 1—14.
ε'. Luc. 24, 13—35.	ια'. Joan. 21, 15—19.
ς'. Luc. 24, 36—47.	

Ordiantur a *κυριακῆς τῶν ἁγίων πάντων*, h. e., a Dominica prima post Pentecosten, et per totum annum usque ad Dominicam Palmarum singula in singulis Matutinis diei Do-

19*

miniei ita ex ordine perleguntur, a primo incipiendo usque ad undecimum, ut ultimo hoc finito ad primum recurratur in orbem. Si ergo numerum dierum Dominicorum a κυριακῆς τῶν ἁγίων πάντων ad κυριακῆν τοῦ τελώνου καὶ φαρισαίου per undecim divideris, quod residuum fuerit (κατάλοιπον), ἑωθινόν sequentis anni dabit; si vero nihil fuerit superfluum, ἑωθινόν ipsum erit undecimum.

Exemplo sit ille ipse annus 1881.

A Dominica τῶν ἁγίων πάντων anni proxime elapsi (15. Junii *vet. stili*) ad initium Triodii (1. Febr.) hujus anni numerantur dies Dominici 34; quos si per 11 divideris, praeter quotientem (πηλίκον) 3, residua erit *unitas*, quae proinde ἑωθινόν α' in tabula paschali denotabit.

Quum anno 1882 contra Dominicae 33 colligantur, facta divisione, praeter quotientem 3 nihil est residui (κατάλοιπον μηδέν). Hinc rubrica in Paschalis anni proxime sequentis ἑωθινόν ια'.

Similis est μέθοδος τῆς τοῦ ἤχου εὐρέσεως seu *ratio investigandi tonum* eidem Dominicae publicani et pharisaei congruentem.

Octo Graecis esse *tonos* musicos, ὀκτωίχων voce comprehensos, diximus tomo 1, pp. LII—LIII, quatuor *rectos* et quatuor *obliquos*¹⁾. Priores simplicem denominationem sunt nacti: ἵχος α', *tonus primus*; ἵχος β', *tonus secundus*; ἵχος γ', *tonus tertius*; ἵχος δ', *tonus quartus*. Quatuor posteriores vero dicuntur ἵχος πλαγίου πρώτου (ἵχος πλ. α'), *tonus obliqui primi*; ἵχος πλαγίου δευτέρου (ἵχος πλ. β') *tonus obliqui secundi*; ἵχος πλαγίου τρίτου (ἵχος πλ. γ') *tonus obliqui tertii*; ἵχος βαρὺς, *tonus gravis*, audit, utpote qui *graviter* ac *morose* est decantandus. Ultimius est ἵχος πλ. δ', *tonus obliqui quarti*.

Incipit tonorum series Dominica secunda post Pentecosten. Sed tu relege quae de eorum dispositione atque usu jam notavimus tom. 1. l. c.

¹⁾ Sunt ex nationibus graeci ritus, quae πλαγίους non habent, ut Slavi, quibus in omni genere modulationum simpliciter octoni ἵχοι (*glas*) sunt.

Ὁ εὐαγγελισμός, ἡ νηστεία τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἡ μνήμη αὐτῶν, ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων.

Haec omnia breviter explicata invenies tom. 1, pp. 126, 231, 361.

Νομικὸν Πάσχα, *legale Paschā*, ἡ πασχαλικὴ πανσέληνος, rectius τεσσαρεσκαίδεκάτη, luna 14. paschalis.

Multiplici labe infectum esse vetus Kalendarium, ac nominatim cycli lunaris methodum in assignandis noviluniis vitio non carere, satis norunt eruditi omnes. Longiorem ea de re habuimus disputationem in *Computo ecclesiastico*, cc. 4—6, ejus usum aliquem ac fructum experiri poteris in legendo commentario, quo novam Kalendarii emendationem, non ita pridem a Maedler propositam, refutavimus loco supra citato p. 286.

Λατίνων Πάσχα. Τὸ ἅγιον Πάσχα. Quae in graecis et slavicis Paschaliis notatur utriusque Paschatis differentia, in arabicis transfertur ad initium jejunii quadragesimalis, adhibitis his vocibus *Faraq ez-zaum*, *differentia jejunii*, ut dicetur infra p. 301.

In calcem novae editionis Romanae Horologii praeterea Paschatum latinorum 56 series describitur ab anno 1877 ad 1932, hoc praefixo titulo: *Πασχάλιον κατὰ τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης*. — Et haec quidem de Paschalis graeco.

Sequuntur tres tabulae slavicae, e quibus duae priores sunt Ruthenorum, tertia vero Slavorum meridionalium ritus graeci.

Primam exscripsimus ἐκ τοῦ παραρτήματος libri ecclesiastici Molitvoslov, qui probante Rmo. Metropolita typis instituti Stauropighiani editus est Leopoli anno 1876.

Alteram exhibet Kalendarium Vremennik ibidem vulgatum; *tertiam* tandem habetur in ἡμερολογίοις ἀνατολικοῖς Serborum, quae vulgo *Měsjacoslov vostočnoju čerkoviju* inscripta vidimus.

ΠΑΓΧΑΛΙΑ ΖΡΑΧΙΑ									
Αἵτα ῶ ἡλῆλια	Αἵτα ῶ Χρῆτα	Ἰν- Αἵτα	Κρδγ Γολυ	Κρδγ Δσν	εξ ρδγ Αἵτο	Καυχ γρα- νι- νι	Ροζ. Χρ.	Μαροδ.	
								ηλ	ανη
ΑΤΠΔ	ΑΩΠΔ	Δ	ΚΕ	ΣΙ	Γ	Φ	Τ	Σ	Λ
ΑΤΥ	ΑΩΠΚ	Ι	ΚΣ	ΠΙ	Λ	Ζ	Σ	Ε	Γ
ΑΤΥΔ	ΑΩΠΓ	ΔΙ	ΚΣ	ΔΙ	Ε	Ρ	Π	Ν	Ε
ΑΤΥΕ	ΑΩΠΔ	ΚΙ	ΚΠ	Δ	Σ	Ρ	Κ	Σ	Δ
ΑΤΥΓ	ΑΩΠΕ	ΓΙ	Δ	Π	Δ	Ρ	Ρ	Α	Σ
ΑΤΥΔ	ΑΩΠΣ	ΔΙ	Ε	Γ	Π	Ζ	Τ	Σ	Ε
ΑΤΥΕ	ΑΩΠΣ	ΕΙ	Γ	Λ	Γ	Π	Π	Σ	Λ
ΑΤΥΣ	ΑΩΠΠ	Δ	Λ	Ε	Ε	Π	Π	Δ	Γ
ΑΤΥΔ	ΑΩΠΔ	Ε	Ε	Σ	Σ	Π	Κ	Σ	Δ
ΑΤΥΠ	ΑΩΥ	Γ	Σ	Σ	Σ	Π	Κ	Σ	Δ
ΑΤΥΔ	ΑΩΥΔ	Λ	Σ	Η	Δ	Π	Ρ	Π	Σ
ΑΥ	ΑΩΥΕ	Ε	Π	Δ	Γ	Π	Τ	Σ	Ε
ΑΥΔ	ΑΩΥΓ	Σ	Δ	Ι	Λ	Π	Σ	Ε	Γ
ΑΥΚ	ΑΩΥΔ	Σ	Ι	ΔΙ	Ε	Π	Π	Ε	Δ
ΑΥΓ	ΑΩΥΕ	Π	ΔΙ	ΚΙ	Σ	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΔ	ΑΩΥΣ	Δ	ΕΙ	ΓΙ	Δ	Π	Ρ	Ε	Δ
ΑΥΕ	ΑΩΥΣ	Ι	ΓΙ	ΔΙ	Ε	Π	Ρ	Σ	Ε
ΑΥΣ	ΑΩΥΠ	ΔΙ	ΔΙ	ΕΙ	Γ	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΣ	ΑΩΥΔ	ΚΙ	ΕΙ	ΣΙ	Λ	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΠ	ΑΥ	ΓΙ	ΣΙ	ΣΙ	Σ	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΔ	ΑΥΔ	ΔΙ	ΣΙ	ΠΙ	Σ	Π	Ε	Σ	Δ
ΑΥΓ	ΑΥΕ	ΕΙ	ΠΙ	ΔΙ	Δ	Π	Ρ	Σ	Ε
ΑΥΔ	ΑΥΓ	Δ	ΔΙ	ΔΙ	Ε	Π	Ρ	Σ	Ε
ΑΥΚ	ΑΥΔ	Ε	Κ	Ε	Α	Π	Σ	Ε	Δ
ΑΥΓ	ΑΥΕ	Γ	ΚΔ	Γ	Ε	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΔ	ΑΥΣ	Λ	ΚΕ	Λ	Γ	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΕ	ΑΥΣ	Ε	ΚΓ	Ε	Σ	Π	Ε	Δ	Σ
ΑΥΣ	ΑΥΠ	Δ	ΚΔ	Σ	Κ	Π	Ρ	Σ	Ε
ΑΥΣ	ΑΥΔ	Σ	ΚΕ	Σ	Γ	Π	Τ	Σ	Ε
ΑΥΠ	ΑΥ	Π	ΚΣ	Π	Λ	Π	Σ	Π	Σ
ΑΥΔ	ΑΥΔ	Δ	ΚΣ	Δ	Ε	Π	Ε	Σ	Δ
ΑΥΚ	ΑΥΕ	Ι	ΚΠ	Τ	Σ	Π	Ε	Σ	Δ
ΑΥΚΔ	ΑΥΓ	ΔΙ	Δ	ΔΙ	Δ	Π	Ρ	Σ	Ε
ΑΥΚΕ	ΑΥΔ	ΚΙ	Ε	ΚΙ	Ε	Π	Ρ	Σ	Ε
ΑΥΚΓ	ΑΥΕ	ΓΙ	Γ	ΓΙ	Γ	Π	Τ	Α	Σ
ΑΥΚΔ	ΑΥΣ	ΔΙ	Δ	ΔΙ	Ε	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΚΕ	ΑΥΣ	ΕΙ	Ε	ΕΙ	Σ	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΚΣ	ΑΥΠ	Δ	Σ	ΣΙ	Σ	Π	Ε	Σ	Δ
ΑΥΚΣ	ΑΥΔ	Κ	Σ	ΣΙ	Δ	Π	Ρ	Σ	Ε
ΑΥΚΠ	ΑΥΚ	Γ	Η	ΠΙ	Γ	Π	Σ	Π	Σ
ΑΥΚΔ	ΑΥΚΔ	Α	Δ	ΔΙ	Α	Π	Σ	Π	Σ
ΑΥΓ	ΑΥΚΕ	Ε	Ι	Δ	Ε	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΚΔ	ΑΥΚΓ	Σ	ΔΙ	Ε	Σ	Π	Π	Σ	Δ
ΑΥΚΕ	ΑΥΚΔ	Σ	ΚΙ	Γ	Δ	Π	Ρ	Σ	Ε
ΑΥΚΣ	ΑΥΚΕ	Η	ΓΙ	Λ	Κ	Π	Ρ	Σ	Ε
ΑΥΚΔ	ΑΥΚΣ	Δ	ΔΙ	Ε	Γ	Π	Τ	Σ	Ε

ПО КЛЮЧЕВЫМЪ СЛОВАМЪ.

Масо- нѣстѣ		Благотѣ- щнѣ		Пасха Хри- стова		Пасха римска придѣ нашаю		Глаголю		Петрова пост.		Петра и Павла	
										недѣль		дней	
Ф	61	р	с	п	ки	седм.	ч	е	г				
а	а4	ч	е	м	ки	равно	т	а	б				п
к	к	т	а	п	зи	в нед.	с	св	е	а	к	к	р
ф	к1	н	б	п	н	седм.	н	г	г	а	р	т	е
а	к3	п	скѣт	м	ка	равно	к	б	б	б	з	н	н
з	зи	к	б	п	г1	равно	р	б	к			р	ч
н	р	р	з	п	б	седм.	ч	г	а			н	н
кн	т	г	п	ка	в нед.	в нед.	с	е	а	к	г	р	ч
в1	с	б	п	д	равно	равно	м	г	г	г	а	т	е
ф	а	н	з	п	а	седм.	п	а	а	а	б	п	к
а	ка	п	а	п	ка	в нед.	к	ск	а	б	з	н	н
а	а4	р	з	п	б	равно	ч	г	а			к	к
к	к	ч	ка	м	ки	седм.	т	а	б	а	р	ч	е
е	с	а4з	п	п	зи	н нед.	с	св.	к	г	а	т	е
ан	кн	п	скѣт	м	ка	равно	п	а	а	б	з	н	н
з1	в	б	п	г1	равно	седм.	р	б	к			р	ч
н	р	з	п	б	седм.	седм.	ч	г	а			н	н
ка	ч	а	п	н	д	а нед.	т	скѣт	к	а	п	п	п
г1	с	б	п	д	седм.	седм.	н	г	г	а	к	к	к
а	н	з	п	а	седм.	седм.	п	а	а	б	з	н	н
з1	п	б	п	а1	а нед.	а нед.	к	б	к	з	н	н	н
д	к	з	п	з	седм.	седм.	р	г	г	а	р	ч	е
а	ч	ка.	м	ки	седм.	седм.	т	а	б	а	к	к	к
г4	т	а	п	зи	седм.	равно	с	скѣт	к	к	р	ч	е
ф	с	а4з.	п	к	равно	в нед.	п	а	а	а	т	е	н
к6	н	г.	п	кк	в нед.	седм.	п	скѣт	б	з	н	н	н
з1	к	б	п	г1	седм.	равно	р	к	к			р	ч
а	р	ка	м	ка	равно	в нед.	ч	а	б	а	п	п	п
к4	ч	а	п	н1	седм.	равно	т	скѣт	к	а	к	к	к
г1	т	б	п	г	седм.	равно	с	б	г	а	р	ч	е
ан	н	пасх	м	кв	равно	в нед.	п	б	б	а	к	к	к
з1	п	б	п	а1	в нед.	седм.	к	к	к	з	н	н	н
д	к	з	п	з	седм.	равно	р	г	г	а	р	ч	е
ан	р	скѣт	м	кк	равно	равно	ч	б	з	н	н	н	н
к6	т	б	п	г	седм.	седм.	с	б	г	а	к	к	к
ф	с	а4з.	п	в	в нед.	равно	н	а	а	б	р	ч	е
к6	н	г	п	кк	равно	седм.	п	скѣт	а	а	т	е	н
г	п	з	п	з	седм.	равно	к	г	г	а	к	к	к
в	р	ка.	м	ка	седм.	равно	ч	а	б	а	п	п	п
к4	ч	а	п	н1	в нед.	равно	т	скѣт	к	а	к	к	к
з	т	з	п	г	равно	седм.	с	г	а	б	р	ч	е
ан	с	ка.	м	кз	седм.	равно	н	б	б	г	к	к	к
н1	п	б	п	а1	седм.	равно	р	г	г	а	р	ч	е
д	к	з	п	з	седм.	равно	ч	скѣт	к	а	п	п	п
кк	р	а	п	а1	а нед.	равно	с	скѣт	к	а	п	п	п

INDEX
ECCLÉSIAE GRAECO-RUTHENICAE
determinatus pro anno 1881.

УСТАВНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ГРЕКО-РУССКОЙ ЦЕРКВИ
на годъ 1881.

1	Въ руцѣ лѣто (буква означающая дни нед. отъ 1. Марта)	Г
2	Ключъ граничный (годовая буква)	Ф
3	Индиктъ	9
4	Основаніе (епакта юліанская)	10
5	Епакта (епакта русская)	11
6	Кругъ солнца	25
7	Кругъ луны	17
8	Мясницъ 7 недѣль и 4 дни всего дней	53
9	Тріодъ починается	Фебруарія дня 1
10	Мясопустъ великій	Фебруарія дня 15
11	Сыропустъ	Фебруарія дня 22
12	Евдокіи (начало церковного года нед. в поста)	1
13	Св. 40 Мучениковъ въ Понедѣлокъ в. поста нед.	3
14	Св. Алексія Ч. Б. въ Вторникъ вел. поста нед.	4
15	Благовѣщеніе въ Середу	вел поста нед. 5
16	Пасха Хрістова	Апріля дня 12
17	Преполовеніе Праздника Пасхи	Мая дня 6
18	Св. Георгія ВМ. четвергъ по Пасхѣ	нед. 2
19	Вознесеніе Хрістово	Мая дня 21
20	Св. Іоанна Богослова въ пятн. по пасхѣ нед.	4
21	Сошествіе св. Духа	Мая дня 31
22	Петровъ мясопустъ	Юнія дня 7
23	Петрова поста	недѣль 3
24	Свв. Апль Петра и Павла въ Понедѣлокъ	
25	Рождество Хрістово въ Пятницу	

PASCHALION
ECCLÉSIAE ORIENTALIS SLAVICAE
 anni a Christo nato
1881

ПАСХАЛІЯ ВОСТОЧНЫЯ СЛАВЯНСКІА ЦЕРКВЕ
 на лѣто ѿ Рожд. Хрѣва даша.

а.	Крѣгъ Сѣлница сего лѣта есть	кѣ.
б.	„ Лунны или златое Число	зѣ.
г.	Слово пасхальное	ф.
д.	Число Недѣльное	г.
е.	Індіктъ	д.
з.	Ѣпакта	і.
с.	Масопѣстіа ѿмѣемъ сѣ Нѣ и г. дни, всего дней	нѣ.
н.	Трѣицѣзъ начинается	а.
д.	Недѣла масопѣстная	бѣ.
і.	Недѣла сыропѣстная	кѣ.
а.	Благовѣщеніе Средѣ	е.
бѣ.	Воскресѣніе Хрѣтово	вѣ.
гѣ.	Вознесѣніе Гдѣ	ка.
а.	Пятдесятница	ла.
бѣ.	Нѣа всѣхъ Стѣхъ и Петровъ Масопѣстѣ Іюнѣа	зѣ.
сѣ.	Постѣ Петрова ѿмѣемъ	ка.
зѣ.	Прѣздъ Петра и Павла въ Понедѣлокъ	
нѣ.	Масопѣстѣ Оуспѣніа Престѣа Бѣу	лѣ.
дѣ.	Масопѣстѣ Рождѣствѣ Хрѣтоа	дѣ.
кѣ.	Рождѣство Хрѣтоа въ Пѣтокъ	

I. Tabula slavica.

Paschalija zřjačaja po ključevym slovam, h. e., tabula paschalis synoptica juxta claves literarum dominicalium et annalium, ab anno 1881 ad 1926.

Constat Paschalion variis columnis ad perpendiculum directis, in quibus ex ordine ponuntur:

1. *Lěta ot Adama*, anni ab Adama.
2. *Lěta ot Christa*, anni a Christo.
3. *Indikt*, ἰνδικτιών.
4. *Krug solncu*, ἡλίου κύκλοι.
5. *Krug luně*, σελήνης κύκλοι.
6. *V rucě lěto*. litera dominicalis, κυριακὸν γράμμα.
7. *Ključ graničnyj*, κλεῖς κεφαλαία, clavis capitis anni, h. e., litera annalis. Μέθοδον τῆς τῶν κλειδῶν εἰρέσεως non tetigimus in *Computo ecclesiastico*, quod ea nobis sufficienter explicata videbatur a Rmo. D. Jachimowicz, Leopolsensi Ruthenorum metropolita, in opusculo a nobis citato tomo 1, p. 414.
8. *Roždestvo Christovo*, ἡ τοῦ Χριστοῦ γέννησις. Cfr. t. 1, p. 363.
9. *Mjasojast*, κρεωφαγία: quot habeat hebdomades (*nedel*) et dies (*dnej*). Vide supra p. 32.
10. *Mjasopust*. ἡ ἀπόκρεως. Repete dicta p. 31.
11. *Blagoněščennije*, ὁ εὐαγγελισμός. Voces adscriptae *vel* (*ikaja*), *svět(laja)*, *Laz(arja)* signant Annuntiationis recursum infra hebdomadam majorem, paschalem, sabbato Lazari.
12. *Pascha Christova*, Πάσχα τοῦ Χριστοῦ.
13. *Pascha Rimaka pred našeju*, h. e., Pascha Romanorum ante nostrum. Indicatur differentia computatis hebdomadibus (*sedmica*, *neděl*); quod si nulla sit, adscribitur *ravno* seu aequale, quemadmodum in Paschalio arabico voce *sava* idem utriusque jejunii initium designatur.
14. *Gergija*, festum s. Georgii.
15. *Petrova post*, jejunium Petri, h. e., ἡ νηστεία τῶν ἁγίων ἀποστόλων, quot hebdomadam (*neděl*) ac dierum (*dnej*) sit.
16. *Petra i Pavla*, Petri et Pauli seu ἡ μνήμη αὐτῶν.

II. Tabula slavica.

Ustavnyj ukazatel greko-russkoj čerkvi na god 1881,

h. e.,

index definitus ecclesiae graeco-ruthenicae pro anno 1881.

Continet praeter notas chronographicas ac conceptivas anni festivitates, ex praecedenti *πασχαλίον* exscriptas, haec religionis dierum tempora:

1. *Syropust*, ἡ τυροφάγος, de quo die vide dicta p. 50.
2. Festa ss. Eudociae, quadraginta martyrum, Alexii, Joannis Evangelistae, de quibus consule disputata tomo 1, pp. 115—116, 118—119, 123—124, 154—155.
3. *Prepolovenije*, μεσοπεντηκοστή.
4. *Voznesenije Christovo*, Ἀνάληψις τοῦ Χριστοῦ.
5. *Sošestvije sv. Ducha*, ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθόδος.
6. *Petrova mjasopust*, ἡ ἀπόκρεως τοῦ Πέτρου, quam laute ἀποκρεῖοντες (supra p. 19) ante jejunium ss. Apostolorum servare solent.

III. Tabula slavica.

Paschalia vostočnyju slavjanskija čerkve na lěto ot Chr. ,αωπα΄, h. e., *Paschalion ecclesiae orientalis slavicae anni a Christo nato 1881.*

Praeter rubricas ac religiosa tempora duarum praecedentium tabularum exhibet *Nedělja vsěch svjatyč*, κυριακὴ τῶν ἁγίων πόντων, et τὴν ἀμφοτέρων τῶν νηστειῶν ἀπόκρεω, nimirum τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, *mjasopust uspenija presvjatyja Bogorodicy*, et τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, *mjasopust roždestva Christova*; ante utrumque jejunium enim ἀποκρεῖουσιν epulis indulgentes.

Sequuntur tabulae paschales ex Horologio arabico exscriptae.

1855.

ادم ٧٣٩٣ المسيح ١٨٥٥
 قاعدة القمر ٢٣ بارامون الميلاد الجمعة
 الفسحة ٣٧ التريودي ١٩ كانون
 اللحن ٨ الاوتينا ١١ مرفع اللحم ٣٠ كانون
 البشارة الجمعة الكبيرة
 الصوم سوا الفصح ٢٧ اذار
 صوم الرسل ٣٧ عندهم الاربعاء

1856.

ادم ٧٣٩٤ المسيح ١٨٥٦ كبيس
 قاعدة القمر ٤ بارامون الميلاد السبت
 الفسحة ٥٧ التريودي ٥ سباط
 اللحن ٥ الاوتينا ٥ مرفع اللحم ١٩ سباط
 البشارة الاحد الرابع من الصوم
 فرق الصوم ٣٥ الفصح ١٥ نيسان
 صوم الرسل ١٨ عيدهم الجمعة

1857.

ادم ٧٣٩٥ المسيح ١٨٥٧
 قاعدة القمر ١٥ بارامون الميلاد الاثنين
 الفسحة ٤٨ التريودي ٢٧ كانون
 اللحن ١ الاوتينا ١ مرفع اللحم ١٠ سباط
 البشارة الاثنين السادس من الصوم
 فرق الصوم ٧ الفصح ٧ نيسان
 صوم الرسل ٢٩ عيدهم السبت

Praesto nobis est Horologium arabicum, editum in monasterio s. Joannis Baptistae, in monte Kesruan, anno 1822. quod continet Paschalia 41 *veteris stili* ¹⁾, ab anno 1823 ad an. 1864, quorum in singulis festorum ac religiosorum dierum tempora caeteraque huc spectantia eadem ratione continentur, prout ex descriptis annis 1855, 1856, 1857 patet.

Primo loco ponuntur anni computati ab *Adam* 7363, 7364, 7365; a Christo, *el-Mesích*, 1855, 1856, 1857. Ad annum 1856 notatur *Kabis* seu *bissextus*.

Secundo: *Qā idet elqamer*, σελήνης θεμέλιον.

Tertio: *Bārāmūn elmīlād*, h. e., παραμονή τῶν Χριστουγέννων, cujus feria notatur, ut in graeco originali.

Quarto: *Elfoschet*, κρεωραγία, numeratis diebus omnibus Natali ad Dominicam εἰς ἀπόκρεω.

Quinto: *Etterijādī*, Τριῦδιον.

Sexto: *Ellackn*, ἡχος.

Septimo: *El-eotinā*, ἑωθινόν.

Octavo: *Marfa' ellackm*, ἀπόκρεως.

Nono: *Elbišāret*, εὐαγγελισμός, cujus feria etiam accurate designatur.

Decimo notatur *Faraq eç-çaum*, *differentia* (initii) *jejunii* (quadragesimalis) utriusque Kalendarii; vel, ubi nulla est, uti anno 1855: *Eç-çaum sava*, h. e., *jejunium aequale*.

Undecimo: *Elfiçch*, Πάσχα.

Duodecimo: *Çaum errusul*, ἡ νηστεία τῶν ἀποστόλων. *Apostolorum jejunium*, quod ex lege communi ecclesiae orientalis pro vario Paschatis recursu alias longius, alias contrarius est, apud Graeco-Melchitas jam ex particulari statuto semper dies habet 12.

Ultimo: *Jd'hom*, ἡ μνήμη αὐτῶν, hebdomadis feria pari modo indicata.

¹⁾ Jussu patriarchae Clementis Bahus Kalendarium Gregorianum a Melchitis fuit receptum anno 1857.

De indole Pentecostarii.

Πεντηκοστάριον περιέχον τὴν ἀνήκουσαν αἰτῷ χαρμύσινον ἀκολουθίαν.

Pentecostarion librum esse, quo officium ecclesiasticum ab ipso Paschatis die usque ad octavam Pentecostes continetur, notum jam est ex dictis tomo 1, p. LII.

Nomen habet a voce *πεντηκοστή*, quae proprie *quingagesimum* a Paschate diem denotat; deinde vero festum adventus Spiritus sancti, quod eo die celebratur, significat; ac tertio tandem pro integro illo temporis spatio a Dominica Resurrectionis ad festum Pentecostes a graecis et latinis scriptoribus passim accipitur: quo eodem sensu a Latinis etiam *Quingagesima* nuncupatur. Cfr. Du Cange, *Gloss. lat.* vv. *Pentecoste* et *Quingagesima*.

Πεντηκοστή χαρμύσινος. *Quingagesima laetitiae. Triod cvětnaja.*

Ad discrimen Quingagesimae poenitentiae, quae est ante Quadragesimam, nominatur *Quingagesima paschalis, Quingagesima laetitiae et gaudii*, quod, Tertulliano teste, a *Paschate in Pentecosten usque est gaudendum*¹⁾ totumque illud temporis intervallum *in omni exsultatione decurrendum*²⁾ propter continuam festivitatum seriem³⁾.

Hinc patet, quam recte et ipsa dicatur *gaudiosa*, et officium eidem competens *laetitiae plenum*, ἡ ἀνήκουσα αἰτῷ χαρμύσινος ἀκολουθία; omnia enim laetitiam et gaudium spirant, ipsamet natura simul reflucente ac renovationis festum in *suaveolentium florum pulchritudine*⁴⁾ agente, quod Slavi etiam propria appellatione *Triodii floridi, Triod cvětnaja*, qua Pentecostarion designare solent, non incongrue exprimunt.

¹⁾ *De corona militis*, c. 3. Apud Migne, Patr. l. t. 2, p. 99.

²⁾ *De jejuniiis*, c. 14. Ibid. p. 1024.

³⁾ Tertulliani sententia solius Pentecostes Christianorum festivitates in numero excedunt omnes totius anni gentilium solemnitates. *De idololatria*, c. 14. Ibid. t. 1, p. 759.

⁴⁾ Cfr. Theophan. Ceram. *Hom. 41*. Apud Migne, Patr. gr. t. 132, p. 785.

Nova editio romana etiam ἐπίθετον seu nomen adjectivum χαρμόσυνος non substantivo ἀκολουθία, sed ipsi πεντηκοστάριον tribuit: Πεντηκοστάριον χαρμόσυνον, τὴν . . . ἀνήκουσαν αὐτῇ ἀκολουθίαν περιέχον.

De indole ac variis Pentecostaril editionibus plura, licet omnia non apposite, habet πρόλογος in novam editionem Venetam anni 1875. En tibi, quae in exordio de ipso nomine dicuntur:

Ἡ ἱερὰ καὶ χαρμόσυνος τοῦ Πεντηκοστιarioν βίβλος, περιέχει ἀκολουθίαν κατὰ συνέχειαν πενήκοντα καὶ ἑπτὰ ἡμερῶν, τουτέστιν, ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης κυριακῆς τοῦ Πάσχα πρωτῆ, ἕως τῆς κυριακῆς τῶν ἀγίων πάντων. Ὀνομάσθη δὲ Πεντηκοστάριον, ἐκ τῆς πεντηκοστῆς ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἡμέρας, καὶ ἐνταυτῇ μεγάλῃς ἑορτῇ, διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τὸ δεκαδικὸν καὶ εὐπρόφερτον, τῶν λοιπῶν μετὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἑπτὰ ἡμερῶν παραλειπομένων· καθὼς καὶ ἡ παρὰ τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἐρμηνευτῶν γενομένη μετέφρασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὀνομάζεται συνήθως, Τῶν Ἑβδομήκοντα, κατὰ παράλειψιν τῶν δύο. Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ πεντηκοστοῦ τῶν ἡμερῶν ἀριθμοῦ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν τὸ Πεντηκοστάριον, δῆλον, ὅτι καὶ τὰ τροπάρια, ἅπερ ψάλλομεν εἰς τὰς ἑορτασμούς ἡμέρας μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ὁρθρου, ὡς τό, Ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς, φέρ' εἰπεῖν, καὶ τὰ ὅμοια, ὀνομάζονται ὁμοίως Πεντηκοστάρια, ἐκ τοῦ πεντηκοστοῦ ψαλμοῦ· διότι ψάλλοντες πρότερον τὸν πρῶτον στίχον αὐτοῦ, ἐπισυνάπτομεν ἔπειτα καὶ τὰ τροπάρια ἑκείνα. Ἐκ ταιαύτης αἰτίας λοιπὸν καὶ τῆς πυρῶσης βίβλου τὸ ὄνομα.

Longam disputationem subdit de variis hodierni Pentecostarii auctoribus, antiquis et recentioribus, ex qua patet, plurima fuisse auctoritate privata in sacro hoc libro immutata, atque in novam editionem etiam cadere, quod L. Allatius jam pridem de Pentecostario anni 1579 scripsit in *Examine Pentecostarii* nn. 280—281: *Ab his correctoribus ac similium librorum editoribus petere possumus, quamam auctoritate tantum facinus audeant, et temeratas manus in intemeratos ecclesiae ritus imponant? Homines sunt nulla auctoritate, nulla dignitate conspicui, qui ex arbitrio Officia ecclesiae moderantur, addunt, subtrahunt, mutant, de novo consarcinant, quidquid illis videtur. An universae orientali ecclesiae legem ipsi dare? compellerene possunt, ut compicta ab illis nugamenta inter rerum sacrarum caeremonias, non domi tantum, sed in sacris conventibus et ecclesiis legantur, recitentur, cantionum sacrarum etiam modulis in obsequiosi populi aures intrudantur? Vetant id leges, rejiciant canones, et integerrimus ecclesiasticae disciplinae ordo prohibet¹⁾.*

¹⁾ Relegesis, quae huc spectantia supra jam animadvertimus pp. 124—125.

§ 1.

De festo Paschatis.

Ἡ ἀγία καὶ μεγάλη κυριακὴ *Dominica Resurrectionis.*
τοῦ Πάσχα.

Slav. *Sojataja i velikaja nedělja Paschi*; rumen. *Dominec'a cé santa si mare a Pasčeloru*; arab. *Achad elfiçch elmedkîd*; syriac. *Chadb' šabbâ daq'jâmtâ*.

Gloriosissimum mysterium praesentis

λαμπροφύρου ἡμέρας, τῆς κυ-	<i>splendoriferi diei, dominici</i>
ρίας καὶ πρώτης τῶν ἡμερῶν,	<i>ac primi dierum, solemnitis</i>
τῆς ἑορτῆς πασῶν τῶν ἑορτῶν	<i>omnium solemnitatum arcis</i>
ἀκροπόλεως	

Pentecostarium brevi hac formula effert in lemmate synaxarii paschalis:

Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ κυριακῇ	<i>Sancta magnae Dominica</i>
τοῦ Πάσχα αὐτὴν τὴν ζωηφό-	<i>Paschatis ipsam vivificam re-</i>
ρον ἀνάστασιν ἑορτάζομεν τοῦ	<i>surrectionem Domini Dei et</i>
Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος	<i>Salvatoris Nostri Jesu Christi</i>
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.	<i>celebramus.</i>

In eandem ferme sententiam Martyrologium Romanum festivitatem solemniter annuntiat: *Hac die, quam fecit Dominus, solemnitas solemnitatum et Pascha nostrum; Resurrectio Salvatoris nostri Jesu Christi secundum carnem: quem titulum longiori verborum ambitu Henschenius, socius Bollandianus, ita reddit: Haec est dies, quam fecit Dominus, et a suo triumpho dominicam dici voluit. Hanc diem Jesus Christus Dominus noster magno cum labore suique sanguinis praecedente effusione acerbissimaque crucis suae morte fecit, resurgens die tertia: ac invictus potentissimusque Rex gloriae de morte, diabolo et Judaeis gloriose triumphans, sua victoria gloriam immortalem et gaudium perpetuum sibi ac nobis com-*

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

SURREXIT SICUT DIXIT.

Typi.

1. Samson ambas portae fores ad verticem montis portans.
2. Jonas a pisce in aridam evomitus.

Textus prophetici.

1. Ego dormivi et soporatus sum; et exsurrexi (Ps. 3, 6).
 2. Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem (Ps. 15, 10).
 3. Suscitavit me quasi virum, qui suscitatur a somno suo (Zach. 4, 1).
 4. Vivificabit nos post duos dies; in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus (Os. 6, 3).
-

paravit. In hac ergo die exultemus et laetemur, ac Christo Redemptori nostro gratulemur, laetum *Alleluja* cantantes. Quicumque ille et cujuscunque mensis dies primo fuerit, dies est laetitiae et triumphi (Act. SS. Martii t. 3, p. 684).

Pascha. Ostern. Velikáuoc. Velikden. Voskresenije. Vstajenje. Pascha carnosum sive Husvét.

Πάσχα, hebraice *Pesach*, *transitus*, *διάβασις*. Ratio nominis proprie est, quod *angelus*, quum Aegyptios percuteret, domos Israelitarum, agni sanguine illitas, *transierit*¹⁾. Non audiendi igitur sunt, qui *Πάσχα* dici putaverunt ἀπὸ τοῦ πάσχειν, *a patiendo*, quod Paschae tempore Christus passus sit²⁾; neque etiam probandae sunt rationes, quas Nicephorus Callistus in synaxario affert, cur *Πάσχα* sit *διάβασις*; e quibus prima est:

Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἡμέρα,
καθ' ἣν ὁ Θεὸς ἀρχήθεν τὸν
κόσμον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρ-
ήγαγεν.

*Hic enim ille dies est, quo
Deus in principio mundum
ex nihilo produxit.*

Altera:

Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν καὶ
τὸν Ἰσραηλίτην λαόν, τῆς Ἑρ-
θρᾶς διαβιβάσας, ἐκ τῶν τοῦ
Φαραὼ ἀραρπάξει χειρῶν.

*Eodem die populum Israë-
liticum per mare rubrum de-
duxit et ex Pharaonis mani-
bus eripuit.*

Tertia denique:

Ἐν ταύτῃ πάλιν ἐξ οὐρανοῦ
καταβὰς τῇ μήτρᾳ τῆς Παρ-
θένου ἐνώκησε.

*Hoc eodem die e coelo de-
scendit, et in utero Virginis
habitavit.*

¹⁾ Ἀπὸ τῆς διαβάσεως angeli translata vox est ad significandum agnum, qui in memoriam hujus transitus seu liberationis primogenitorum immolabatur (Exod. 12, 21; II. Paralip. 35, 11; Luc. 22, 7), atque inde ipsi dies festi, quibus sacrificia paschalia celebrabantur, *Pascha* vocati leguntur Luc. 22, 1.

²⁾ S. Gregor. Nazianz. *orat.* 42. citata supra p. 272, postquam ex Hebraismo vocem explicavit, quosdam addit credidisse, τοῦ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναι, *salutiferac passionis nomen hoc esse*. Eos et s. Hieronymus reprehendit in c. 26. Matth. apud Migne, Patrol. I. t. 26, p. 190.

Sed conjecturae istae ab ipsis divinis literis refelluntur, quum ex Moyse pateat, *Pascha* Hebraeis dici *Pesach*, quia Deus *pasach*, h. e., *transiit* seu *transiliit* super Israëlitarum ostia, postes eorum videns agni sanguine aspersos, prout habetur Exod. 22, 13—23.

Christianorum Pascha duplex est pro duplici, qui a Christo Domino factus est, transitu; alter fuit ex vita in mortem, quo die crucifixus est (*Πάσχα σταυρώσιμον*), alter ex morte in vitam, quo die resurrexit a mortuis (*Πάσχα ἀναστάσιμον*).

Cur vero Christiani Resurrectionis diem nomine *Paschatis* donarint, veteres multis nos edocent. S. Gregor. Nazianz. *orat.* 42. cit. *Pascha* dici ait:

διὰ τῶν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπ- αγγελίας πρόοδον καὶ ἀνά- βασιν.	propter nostram ex his in- ferioribus ad superiora atque ad terram promissionis pro- gressionem et ascensum.
---	---

Et s. Hieronymus scribit ¹⁾: *Transitus* seu *Phase* vocatur, quod ita celebretur, *ut terrena et Aegyptum dimittentes ad coelestia festinemus*. Ruperto, abbati Tuitiensi, *transitus Domini Jesu ad Patrem omnium nostrum transitus est; nam illo transeunte ex hoc mundo ad Patrem transivimus et nos ejusdem Patris gratia de vinculis ad absolutionem, de tenebris ad oculorum nostrorum revelationem* ²⁾. Sed luculentius exponamus verbis Ceolfredi abbatis, ven. Bedae praeceptoris ³⁾, in epistola ad Naitonem Pictorum regem, quam Beda adducit lib. 5. *Histor. Eccl. Angl. cap. 1* ⁴⁾: *Votiva Paschae nostrae festa celebramus, ut indicemus, nos non cum antiquis excussum Aegyptiae servitutis jugum venerari; sed redemptionem totius mundi, quae in antiqui Dei populi liberatione praefigurata, in Christi autem resurrectione completa est, devota fide ac dilectione colere, ut de resurrectionis etiam nostrae, quam eadem die dominica futuram credimus, spe nos certissima gaudere signemus.*

¹⁾ L. c. p. 191.

²⁾ *Lib. 2. in cap. 14. Exod.* apud Migne, Patr. l. t. 167, p. 621.

³⁾ Claruit circa an. 680. Cfr. *Com. de Computo eccl.* p. 172.

⁴⁾ Migne, Patr. l. t. 95, pp. 276—277 et t. 89, p. 354.

Nationes pleraeque nomen *Pascha* retinuerunt, indoli propriae linguae accommodatum. Ita, aliis omissis, Hispani dicunt *Pascua*, Itali *Pasqua*, Galli *Pâque*, Norwegi *Pâskir*, Dani *Paaske*. Sunt tamen etiam, qui propria utantur nomenclatura, ab hebraica illa prorsus aliena; quare et de hac paucis est pro descriptionis ratione disserendum.

Ostern, angl. *Easter*. — Notatio vocabuli olim valde incerta erat apud etymologos. Juxta ven. Bedam quidem appellatio inde venit, quod Pascha eo tempore agatur, quo festum *Eostre*, idoli Germanorum, celebrari consuevisset. *Eosturmonath*, inquit ¹⁾, qui nunc paschalis mensis interpretatur, quondam a dea illorum, quae *Eostre* vocabatur et cui in illo festa celebrabant, nomen habuit, a cujus nomine nunc paschale tempus cognominant, consueto antiquae observationis vocabulo gaudia novae solemnitatis vocante. Ast primos Saxonum fideles voluisse tam sacrae solemnitati nomen ab idolo creare, id verisimile non existimabant alii. Erant ergo quibus nomen *Ostern* deducendum videretur ab oriente, vel germanico *Osten*, idem fere significante ²⁾. *Osterum*, inquit Honorius Augustodunensis, *Sacramentar. c. 42* ³⁾, dicitur ab oriente, quia sicut ibi sol surgit, in occasu quasi moritur: ita hic Sol justitiae, qui est Christus, qui in morte occasum subiit, hic surrexit. Huic sententiae ex modernis et Adelung accessit, quod germanicum *Osten* generatim ortum atque initium significare putaret. Neque deerant, qui etymon ab *hostia* facerent, quae vox hodieque, aspiratione omissa, a pluribus *ostia* pronuntiatur. Alii ab *ostio* repetebant, quod Pascha initium anni vel etiam clarescentis gloriae Christi exordium fuerit. Alii immo originem germanicam nominis quaerentes *Ostern* simpliciter formatam asserebant ex obsoleto *Urständ*, quod significandi potestate non differt ab usitato *Auferstehung*, transpositis literis, ad quam metathesin literarum in vocabulis litera canina r affectis vulgus esse pro-

¹⁾ De *temporum ratione*, c. 15 (apud Migne, Patr. l. t. 90, p. 357).

²⁾ *Ost*, *Osten* Germanis est *oriens*, h. e., ea pars coeli, qua sol oritur. *Oriens* autem translate sumitur pro *aurora*, seu pro hora, qua illuminari aurora oriente incipit, item pro tempore reviviscentis ac reforescentis naturae, in quod festum Paschatis incidit.

³⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 172, p. 769.

clive animadvertēbant, proposito etiam in exemplum nomine *Born = Brunn*.

Ex recentissimis tandem sunt, qui, posterioribus his notationibus rejectis, iterum cum ven. Beda appellationis originem ab idolo *Eostre*, (*Eástre*) sive *Ostárá* (dea orientis, verni splendoris) deducunt, forma plurali *Ostern* a pluralitate dierum festivorum repetita¹⁾. Atque ita in hanc nomenclaturam, origine ethnicam, ea cadunt, quae supra jam in simili casu de nomine *smrtelná* ejusque a superstitioso argumento ad christianam pietatem translatione diximus pp. 189—190.

Velikánoc — *Magnae noctis* vocabulo Pascha nuncupant Čechoslavi *Velikánoc*, *velikonoční neděle* = *hod Boží velikonoční*; Sloveni *Velika noč*; Poloni *Wielkanoc*. — Solemnitatem paschalem etiam in jure sacro a *magna nocte* vocari, ostendimus pp. 259 et 272, ubi etiam propriam appellationis causam attigimus. — Sed et *magni diei* titulo legitur Pascha ornatum a Ruthenis *Velikden*; a Serbis *Veliki dan*; a Čechoslavis *Veliká neděle*, h. e., *magnus dies Dominicus*.

Voskresenije. *Resurrectio*. Breviarium slavicum ritus latini²⁾, verba archetypi diligenter reddens, titulum diei reddit *Neděla Voskresenija*, *Dominica Resurrectionis*. Similiter a mysterio nomen traxit festum apud Serbo-Croatas *Uskrs*, apud Ruthenos *Voskresenije Christovo* sive *světloje Voskresenije*, ἡ λαμπρά ἀνάστασις, apud Čechoslavos *Vzkříšení Páně*, *Resurrectio Domini*; apud Slovenos *Vstajenje Gospodovo*.

Husvét a *resumenda carne* Pascha vocant Hungari, quasi *carnosum*, nomine ex re indito, quod iterum *carne* (hús) vesci liceat: quemadmodum in aliis regionibus festum *ovorum* titulo insignitum legimus; quae, quum quadragenarii jejunii tempore

¹⁾ Quae ea de re copiose disputavit Grimm, *Deutsche Mythologie*, t. 1, pp. 267—268, brevi annotatione circumscripta reperies apud Weigand, *Deutsches Wörterbuch* v. *Ostern*.

²⁾ Vide supra p. 188.

edere ac publice vendere fuisset prohibitum¹⁾, die Paschatis non sine festiva quadam pompa iterum venalia praedicabantur emptaque gaudii paschalis augurio mittebantur amicis; unde et historica *ovorum paschalium origo* videtur repetenda²⁾. — Confundi cum historica ratione non debent variae significationes morales ac mysticae, quibus recipiendis ova paschalia semper visa sunt idonea, ut ecce, quod sint symbolum resurrectionis, quam de Christo Domino confitemur et cujus nos speremus aliquando fore consortes.

Paschatis festum semper Christianis praecipuum habitum fuit. S. Gregorius Naz.: *Haec nobis, inquit, festivitatum festivitas* (ἐορτῶν ἐορτή) *et celebritatum celebritas* (πανηγύρις πανηγύρεω), *tanto caeteris omnibus, non solum humanis et e terra ortis, sed iis etiam, quae ipsius Christi sunt ac propter ipsum celebrantur, superior, quanto sol stellas antecellit.* Unde ipsi etiam appellantur *dies dierum regina* (ἡ βασίλισσα τῶν ἡμερῶν ἡμέρα) *ac splendida illa nox, peccati tenebras solvens, in qua nos cum magna luminis copia salutis nostrae festum celebramus atque cum luce propter nos mortua morte simul affecti cum eadem excitati simul excitamur* (Orat. 42. al. 45 cit.). Cedreno in Michaële Theophili filio, *est domina et prima dierum* (κυρία καὶ πρώτη τῶν ἡμερῶν). Aliis aliis nominibus vocatur, uti videre est apud rerum liturgicarum scriptores. Ex iis Pentecostarium in *Tropariis* odae nonae subjectis haec congerit:

Πάσχα ἱερὸν ἡμῖν σήμερον ἀναδέδεικται· Πάσχα καινόν, ἅγιον Πάσχα μυστικόν· Πάσχα πανσεβάσμιον· Πάσχα, Χρι- στοῦς ὁ λυτρωτής· Πάσχα ἄμω- μον· Πάσχα μέγα· Πάσχα τῶν	<i>Pascha sacrum hodie nobis ostensum est; Pascha novum, sanctum; Pascha mysticum; Pascha quammaxime veneran- dum; Pascha Christus Libe- rator; Pascha incontamina-</i>
---	---

¹⁾ Cfr. Binterim, *Denkwürdigkeiten*, t. 5, part. 1, p. 239.

²⁾ Cfr. Binterim, l. c. — Altius ascendendo cl. Maltzew originem ovorum paschalium a s. Maria Magdalena ducit, ita scribens: Diese Sitte (Ostereier zu verschenken) führt ihren Ursprung auf die heilige Maria Magdalena zurück, die dem Kaiser Tiberius ein Ei übergab mit dem Grusse „Christos ist auferstanden“, und hiermit ihre Verkündigung des Evangeliums begann (*Die Nachtwache*, p. 593). Historiam credat, qui voluerit; non ego.

πιστῶν Πάσχα, τὸ πύλας ἡμῖν *tum; Pascha magnum; Pascha*
 τοῦ Παραδείσου ἀνοῖξαν Πά- *fidelium; Pascha quod nobis*
 σχα, πάντας ἀγιάζον πιστοῖς. *portas Paradisi aperuit; Pa-*
scha omnes sanctificans cre-
dentis.

Ipsa solemnitas Resurrectionis in cisalpinis ecclesiis varie celebratur. In Austria atque in pluribus aliis dioecesibus Germaniae sollemnis processio ad capellam s. sepulchri dirigitur, ubi sanctissimum sacramentum est expositum. Processione ad altare majus reducta intonatur *Te Deum* atque ita tota caeremonia cum benedictione Sanctissimi absolvitur: servatis tamen pluribus singularibus ritibus, qui ex immemoriali usu servari consueverunt. Aliae ecclesiae contra magna ex parte Graecos imitantur, ac proinde horum caeremonias hic breviter describimus: Ad repraesentandum igitur Christi triumphum de inferno delatum summo mane ante Matutini recitationem ordinatur processio, in cuius reditu inveniuntur ecclesiae portae clausae: tunc episcopus vel sacerdos illa psalmi verba: *Tollite portas etc.* profert, et ex interiori parte clericus vel alius cantor respondet: *Quis est iste Rex gloriae etc.* Tandem post contentionem celebrans percutiens valvas intonat: *Surrexit Christus* ac statim ecclesiae janua expanditur. Tunc celebrans in altum extollit cereum triangulum, quem in manu gestat quemque ipsi *τριχύριον* appellant; quam eandem caeremoniam populus assistens facit cum lumine, quod unusquisque in manu gerit.

De salutatione et osculo paschali.

Antiquitus Christiani in festo Paschae se. invicem adhibita hac forma salutare solebant: *Surrexit Dominus vere*; et respondebatur *Deo gratias* vel etiam *Et apparuit Simoni* ¹⁾, quem morem hodieque plures religiosae familiae sequuntur. Graeci quoque diebus paschalibus salutare solent: *Χριστὸς ἀνέστη* (slav. *Christos voskrese*; rumen. *Christosu a in-viatu*), *Christus surrexit*; et respondent: *Ἀληθῶς ἀνέστη*

¹⁾ Cfr. tum Belet. *Rational. Divinorum Officiorum* c. 16, apud Migne, Patr. l. t. 202, p. 121, tum Durand. *Rational. Divin. Offic.* lib. 6, c. 46.

(slav. *Vo istinnu voskrese*; rumen. *Adeveratu că a înviatu*), *vere surrexit*.

Verum praestat, ipsum L. Allatium audire, qui festivae hujus salutationis ritum omnemque *πασχαλίου ἀγάπης φιλήματος* caeremoniam accuratius describit *De Dominicis et hebdom. Graec. n. 22*:

Dato signo a sacerdote circa auroram, conveniunt omnes, tam mares quam feminae, et pueri ipsi, quilibet in suam paroeciam, quam Graeci veluti matrem agnoscunt veneranturque; raroque alibi, nec nisi magna necessitate coacti, sacrum audiunt, aut reliquis officiis ecclesiasticis intersunt. Absolutis postmodum precibus matutinis, summa animi omnium alacritate, post dictum evangelium sacerdos in foribus bematis stat, sacerdotalibus vestibus amictus, et manibus in pectore evangeliorum librum clausum tenens, in cujus parte, quae respicit populum, crux Domini argentea, vel ex alia materia, affixa est; tum canitur Troparium:

<i>Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν,</i>	<i>Christus resurrexit a mor-</i>
<i>θανάτῳ θάνατον πατήσας, καὶ</i>	<i>tuis, morte mortem conculcans,</i>
<i>τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶν χα-</i>	<i>et iis, qui in monumentis erant,</i>
<i>ρισμέμενος.</i>	<i>vitam elargiens.</i>

Repetiturque donec caeremonia finiat. Interea primus dignitate accedens, post venerationem et oscula sacrarum imaginum, imaginem, quae in evangelio est, deosculatur; tum ambabus manibus sacerdotem amplectens, ejus humeros deosculatur, dicens: *Χριστὸς ἀνέστη, Christus resurrexit*; et ipse vicissim in faciem a sacerdote osculum accipiens, respondente: *Ἀληθῶς ἀνέστη, vere resurrexit*. Et sic coram sacerdote sistitur¹⁾. Et procedens alius, post sacerdotis oscula, alium stantem amplectitur, et mutuo amplexu alter alteri

¹⁾ Festiva εἰθίσις Pentecostarii habet: Ὁ δὲ ἀσπασμὸς γίνεται οὕτω: λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, καὶ ἵσταται πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ἁγίου βήματος, ὁ δὲ καθηγούμενος ἐλθὼν καὶ ἀσπασάμενος τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον καὶ τὸν ἱερέα, λαμβάνει αὐτὸ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ ἵσταται ἐκ δεξιῶν τοῦ ἱερέως. Εἶτα οἱ ἀδελφοὶ πάντες, κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀσπάζονται πρῶτον τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, εἶτα τὸν ἱερέα καὶ τὸν καθηγούμενον, καὶ ἵστανται ἀπείρνοι ἐνθα ἂν τύχῃσι καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους (Edit. roman. an. 1884, p. 13).

oscula impingit, verba eadem enuncians, et penes primum manet: sic advenit tertius, quartus; donec omnes, qui in ecclesia sunt, eadem peragant, osculo dato omnibus, acceptoque ab omnibus; quo finito, a sacerdote populus maxima laetitia dimittitur. Foeminae in gynaeceo inter se ipsas mutuis amplexibus, eadem verba altera proponente, altera respondente, similia agunt, donec stantes stantibus omnes libentes, non sine complexu, suavium dent accipiantque. Neque pueris hoc osculum denegatur; illi etenim, pleni gaudio, tumultuario quodam subsultu, totis parentes et amicos et quos ipsi noverint ulnis amplectentes, oscula capiunt et reddunt. Extra quoque ecclesiam per tres illos Resurrectionis dies, et amplius, quicumque obvii facti fuerint, amplexu excepti, ad oscula mutua admittuntur, viri a viris, mulieres a mulieribus: pueri nullum servant ordinem. Et sic universus Christianorum coetus, depositis odiis, ex osculo reconciliatus, uno dilectionis vinculo colligatur. Ut itaque antecedens dies, ob mysteriorum multitudinem, magni ac sancti dicti sunt, ita et Dominicus hic dies, *magnus* et *sanctus* dici meruit.

Ad religiosum hunc ritum etiam pertinent rubentia ova paschalia ultro citroque data et accepta¹⁾. Ejusmodi ova caeteroquin, in tempore jam artificiose colorata et rite disposita, per hos dies profusa in omnes liberalitate munifice erogant fideles, quemadmodum et ipsi apud eos vidimus, et a bonis auctoribus, qui post Olearium²⁾ mores nationibus ritus graeci proprios descripserunt, certo comperimus³⁾. De *benedictione ovorum paschalium* inferius agetur p. 326, ubi de elevatione τῆς παναγίας sermo erit.

De solempni πολυγλώττου cantu evangelii.

Ἀναγινώσκεται τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων, περιδικῶς εἰς διαφόρους διαλέκτους ὡς εἴθισται, Ita Τυπικὸν ΚΠ. ad h. d.

¹⁾ „Bei diesem Grusse schenkt man einander roth gefärbte Eier . . . Die rothe Farbe der Eier bedeutet das Blut des Gottmenschen, welches er vergoss als Lösegeld für die Welt.“ Ita Maltzew, *Die Nachtwache*, p. 593.

²⁾ *Neue orientalische Reisebeschreibung*, p. 106. Schleswig, 1647.

³⁾ Ex iis alii memorantur ab Augusti, *Denkwürdigkeiten*, t. 12,

Hoc die solet episcopus canere evangelium *In principio erat Verbum*, intonando nempe primam periodum, quam deinde variis linguis replicant, unus post alterum, ex sacerdotibus et diaconis, qui omnes adstantes unus post alterum usque ad ecclesiae januam protenduntur. Et postquam ultimus eorum hanc replicationem finivit, reassumit episcopus secundam evangelii periodum, quae eodem ordine, quo supra, a sacerdotibus et diaconis omnibus successive replicatur; et sic de periodo ad periodum usque ad evangelii finem. Quod fit ad significandum praedicationis evangelicae consensum per totum orbem ab Apostolis uniformiter factum, licet diversis linguis et in remotis terrae partibus. Finito cantu percutitur *σημαντήριον*, h. e., tabula lignea seu instrumentum illud, quo utuntur ad populum convocandum¹⁾, daturque unica campanae pulsatio ad denotandum praedicationis apostolicae sonum per universum orbem pervagatum.

Ἀρχεται τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον.

Evangeliorum ἀκολουθία, quam Patribus acceptam referunt Graeci, tempus Pentecostarii sancto Joanni attribuit. Eam autem hujus traditionis causam assignant scriptores²⁾, ut fideles, dum *ab ipso reviviscentis Christi claro die usque ad eum, quo descensus Spiritus Sancti celebratur, evangelii Joannis de divinitate loquentis verba* (τὰς θεολογικὰς τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου φωνάς) audiunt, in immensa illa *suaveolentium florum pulchritudine quasi spirituales rosas decerpentes* (οἷά τινα πνευματικὰ ῥόδα τρυγήσαντες) in fide crescant et crescendo fortissimi evadant.

De mysterio festi paschalis.

Celsissimum hoc Christi resurgentis trophaeum duabus veluti partibus constat, altera quidem *ipso Resurrectionis my-*

pp. 329 seqq.; alii a Daniel, *Codex liturgicus*, t. 4, pp. 226 seqq.; alii ab aliis.

¹⁾ *Σημαντήριον* ex arte delineatum ac multis descriptum invenies apud Ryaëum, Bollandianum, Junii tomo 2. *dissertat. praer.*, p. XXIV.

²⁾ Ex his legatur Theophanes Ceraeus, homil. 5. et homil. 41. (apud Migne, Patr. gr. t. 132, pp. 205 et 785).

sterio, altera vero justorum ab inferis liberatione. Utrumque Christianis omnibus notissimum est ex institutionibus catecheticis, quapropter explicationis loco festivum canonem ex Pentecostario hic sistimus. ut — sublimi ejus significatione sedulo expensa — congruos pietatis sensus in nobis excitare studeamus, nimirum, ut Christum Dominum ac Regem nostrum gloria et gaudio ineffabili fruenter contemplantes, de ejus gaudio et gloria intense gaudeamus et ipsi, primo ac praecipue propter ipsum Divinum Salvatorem amplissimum triumphantem, deinde vero etiam nostri ipsorum nostraeque propriae felicitatis causa, quam Christus redivivus humano generi in Patribus ac justis ex limbo eductis plenissime jam praebet. Quoniam vero synaxarium, quod Nicephorus C. Xantopulus eidem huic canonem inseruit, gravissimum errorem de peccatoribus ex inferno liberatis continet, ipsam ejus doctrinam, subjectis quibusdam animadversionibus, ad genuinum dogma catholicum exigemus.

‘Ο κανὼν εἰς τὴν κυριακὴν τοῦ Πάσχα¹⁾).

Ποίημα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Ὡιδῇ α'. Ἦχος α'.

Ode 1. Tonus 1. .

Ὁ εἰρημός.

Hirmus.

„Ἀναστάσεως ἡμέρα, λαμ-
„πρυνθῶμεν λαοί, Πάσχα
„Κυρίου, Πάσχα. Ἐκ γὰρ
„θανάτου πρὸς ζωὴν, καὶ ἐκ
„γῆς πρὸς οὐρανόν, Χριστὸς
„ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν, ἐπι-
„νίκιον ἔδοντας.

*Resurrectionis dies: splen-
descamus, populi, Pascha Do-
mini, Pascha. E morte enim
ad vitam, et ex terra ad coe-
lum, Christus Deus nos tra-
duxit, victoriam canentes.*

Τροπάρια.

Troparia.

Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθή-
σεις, καὶ ὁψόμεθα τῷ ἄπροσ-

Expurgemur sensibus, et
videbimus inaccessibili resur-

¹⁾ Germanice et slavice exstat apud Maltzew, *Die Nachtrache*, pp. 595—610. Canones, ut semel dicamus, in nova editione romana Pentecostarii an. 1884 exhibentur *σιχηρῶς* descripti, h. e., asteriscis ad singulorum versuum distinctionem appictis,

ἰτῷ φωτὶ τῆς ἀναστάσεως Χριστὸν ἐξαστράπτοντα, καὶ χαίρετε θάσχοντα τρανῶς ὁκυσόμεθα, ἐπινίκιον ῥέοντες.

Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως ἐφφραίνεσθωσαν, γῆ δὲ ἀγαλλιάσθω· ἑορταζέτω δὲ κόσμος, ὁρατός τε ὕψας, καὶ ἀόρατος· Χριστὸς γὰρ ἐγγίγεται, εὐφροσύνη αἰώνιος·

Ὡς δὲ γ'. Ὁ εἰρμός.

„Λεῖτε πόμα πίωμεν καὶ νύν, οὐκ ἐκ πέτρας ἀγόνου τερατουργούμενον, ἀλλ' ἀφ' θαλάσσης πηγὴν ἐκ τάφου ὁμβρῆσαντος Χριστοῦ, ἐν ᾧ στερεούμεθα.

Τροπάρια.

Νῦν πάντα πεπλήρωται φῶτος, οὐρανός τε, καὶ γῆ, καὶ τὰ καταχθόνια. Ἑορταζέτω δὲ πᾶσα ἡ κτίσις τὴν ἔγερσιν Χριστοῦ, ἐν ᾧ ἐστερέωται.

Χθὲς συνεθαπτόμην σοι, Χριστέ, συνεγείρομαι σήμερον ἀναστάντι σοι, συνεσταυρούμην σοι χθὲς· αὐτός με συνδόξασον Σωτήρ, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Ὡς δὲ δ'. Ὁ εἰρμός.

„Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς ὁ θεηγήροος Ἀββακούμ στήτω

rectionis luce Christum effulgentem, et: gaudete dicentem aperte audiemus, victoriam canentes.

Coeli quidem digne laentur, terra autem exsultet: festum agat autem mundus, tum visibilis omnis, tum invisibilis: Christus enim qui laetitiae sempiterna est, ad vitam rediit.

Ode 3^a). Hirmus.

Agite, *portionem bibamus novam, non ex saxo sterili prodigiose eductam, sed in corruptionis fontem e sepulchro pluyente Christo, in quo solidamur.*

Troparia.

Nunc omnia repleta sunt lumine, coelumque et terra et inferi: ferietur autem omnis creatura suscitationem Christi, in quo solidata est.

Heri una tecum tumulabar, Christe; conresurgo hodie tecum resurgente. Una crucifigebam tecum heri: ipse me tecum gloria affice, Salvator, in regno tuo.

Ode 4. Hirmus.

In divina custodia divini loquus Habbaicum stet nobis.

¹) Non typorum errori, sed mysterio significando tribuendum est, ut odae primae tertia confestim subnectatur — omissa secunda. Cfr. quae in odarum ἀκολουθίαν disputata sunt tomo 1, pp. LVIII—LIX.

„μεθ' ἡμῶν, καὶ δεικνίτω
 „φασφύρον ἄγγελον διαπρυ-
 „σίως λέγοντα· Σήμερον σω-
 „τηρία τῷ κόσμῳ, ὅτι ἀνέστη
 „Χριστός, ὡς παντοδύναμος.

Τροπάρια.

Ἄρσεν μὲν, ὡς διανοίξας
 τὴν παρθενεΐουσαν νηδύν, πέ-
 φηγε Χριστός, ὡς βροτός δὲ
 ἀμνός προσηγόρευται. Ἀμω-
 μος δέ, ὡς ἄγενστος κηλίδος,
 τὸ ἡμέτερον πάσχα καὶ ὡς
 Θεὸς ἀληθής, τέλειος λέλεκται.

Ὡς ἐναισίως ἀμνός ὁ εὐλο-
 γούμενος ἡμῖν στέφανος Χρι-
 στός ἐκουσίως ὑπὲρ πάντων
 τέθνται, πάσχα τὸ καθαυτή-
 ριον. Καὶ αὖθις ἐκ τοῦ τό-
 φου ὠραῖος δικαιοσύνης ἡμῖν
 ἐλαμψεν ἥλιος.

Ὁ Θεοπάτωρ μὲν Δαβὶδ
 πρὸ τῆς σκιώδους κιβωτοῦ,
 ἤλατο σκιρτῶν ὁ λαὸς δὲ τοῦ
 Θεοῦ ὁ ἅγιος, τὴν τῶν συμ-
 βόλων ἔκβασιν ὁρῶντες, εὐ-
 φρανθῶμεν ἐνθέως, ὅτι ἀνέστη
 Χριστός ὡς παντοδύναμος.

Ὡιδὴ ε'. Ὁ εἰρμός.

„Ὁρθρίσωμεν ἥρθρον βα-
 „θέως, καὶ ἀντὶ μέτρον τὸν
 „ἕμνον προσοίσωμεν τῷ Δε-
 „σπότη, καὶ Χριστὸν ὀψώμεθα,
 „δικαιοσύνης ἥλιον, πᾶσι ζωὴν
 „ἀνατέλλοντα.

Τροπάρια.

Τὴν ἡμετέρον σου εὐσπλαγ-
 χίαν οἱ ταῖς τοῦ ξύδου σειραῖς

*cum, et ostendat luciferum an-
 gelum clare dicentem: Hodie
 salus mundo, quoniam surrexit
 Christus ut omnipotens.*

Troparia.

Ut masculus quidem, ape-
 riens virgineum uterum, ap-
 paruit Christus: ut mortalis
 autem, agnus appellatus est:
 immaculatus autem, ut labis
 expers, nostrum Pascha: et ut
 Deus verus, perfectus dictus est.

Ut anniculus agnus, quae
 benedicitur nobis Corona, Chri-
 stus sponte pro omnibus sacri-
 ficatus est, Pascha expiator-
 rium, et rursus ex sepulchro
 speciosus iustitiae nobis splen-
 duit sol.

Dei Pater quidem David
 ante umbrosam (typicam) ar-
 cam saltavit exsultans; popu-
 lus autem Dei sanctus, signorum
 eventum videntes, laetemur di-
 vine, quoniam surrexit Christus
 ut omnipotens.

Ode 5. Hirmus.

*Vigilemus mane profunde,
 et pro unguento hymnum af-
 feramus Domino, et Christum
 videamus iustitiae solem, om-
 nibus vitam exorientem.*

Troparia.

Quum immensam tuam mi-
 sericordiam qui inferni catenis

συνεχόμενοι δεδορκότες, πρὸς τὸ φῶς ἡπείγοντο, Χριστέ, ἀγαλλουμένη ποδί, Πάσχα κροτοῦντες αἰώνιον.

Προσέλθωμεν λαμπαδηφόροι τῷ, προιόντι Χριστῷ ἐκ τοῦ μνήματος, ὡς νυμφίῳ, καὶ συνεορτάσωμεν ταῖς φιλεόρτοις τάξεσι, Πάσχα κροτοῦντες αἰώνιον.

Ὡιδὴ 5'. Ὁ εἰρμός.

„Κατήλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς, καὶ συνέτριψας μοχλοὺς αἰώνιους, κατόχους πεπεδημένων, Χριστέ, καὶ τριήμερος, ὡς ἐκ κήτους, Ἰωνᾶς, ἐξανέστης τοῦ τάφου.

Τροπάρια.

Φυλάξας τὰ σήμαντρα σῶα, Χριστέ, ἐξηγέρθης τοῦ τάφου. Ὁ τὰς κλεῖς τῆς Παρθένου μὴ λυμηνόμενος ἐν τῷ τόκῳ σου, καὶ ἡρέψας ἡμῖν παραδείσου τὰς πύλας.

Σωτὴρ μου, τὸ ζῶν τε, καὶ ἄθνητον ἱερεῖον, ὡς Θεὸς ἐάντων ἐκουσίως προσαγαγὼν τῷ Πατρὶ, συνανέστησας παγγενῇ τὸν Ἀδάμ, ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου¹⁾.

Ὡιδὴ 7'. Ὁ εἰρμός.

„Ὁ παῖδας ἐκ καμίνου ἔβραμενος, γενόμενος ἄνθρω-

constricti erant, conspexissent, in lucem festinabant, Christe, exsultanti pede, Pascha plaudentes aeternum.

Accedamus faces ferentes advenienti Christo ex monumento, ut sponso: et una festum agamus cum festivis ordinibus, Pascha plaudentes aeternum.

Ode 6. Hirmus.

Descendisti in infima terrae, et contrivisti vectes aeternos, eisque detentos expedisti, Christe, et triduanus, ut ex cete Jonas, exsurrexisti e sepulchro.

Troparia.

Servatis signis sospitibus, Christe, suscitatus es e sepulchro. Qui claves Virginis non offendisti dum te peperit, et reserasti nobis paradisi portas.

Salvator meus, vivensque, nec mactata victima, ut Deus, se ipsum sponte offerens Patri, una suscitasti omnigenum Adam. surgens e sepulchro.

Ode 7. Hirmus.

Qui pueros e fornace liberavit, factus homo, patitur ut

¹⁾ Inter od. 6. et 7. ut et hoc semel dicatur media interjacent κοντάκιον, οἶκος, στίχοι et συναξάριον cum brevioribus quibusdam canticis.

„πος, πάσχει ὡς θνητός,
 „καὶ διὰ πάθους τὸ θνητὸν
 „ἀφ' αἰσθησίας ἐνδύει εἰσπρέπειαν,
 „ὃ μόνος ἐλόγητος τῶν πα-
 „τέρων Θεός, καὶ ὑπερένδοξος.

Τροπάρια.

Γυναῖκες μετὰ μύρων θεύ-
 ηρονες, ὁπίσω σου ἔδραμον·
 ὃν δὲ ὡς θνητὸν μετὰ δακρύων
 ἐξήτουν, προσεκύνησαν χαίρου-
 σαι ζῶντα Θεόν. Καὶ Πάσχα
 τὸ μυστικὸν τοῖς Χριστοῦ μα-
 θηταῖς εὐηγγελίσαντο.

Θανάτον ἑορτάσωμεν νέκρω-
 σιν, ἄδον τὴν καθάρσει, ἡλ-
 λης βιοτῆς τῆς αἰωνίου ἀπαρ-
 χῆν, καὶ σιριτιῶντες ἑμνῶμεν
 τὸν αἵτιον, τὸν μόνον ἐλο-
 γητὸν τῶν πατέρων Θεὸν καὶ
 ὑπερένδοξον.

Ὡς ὄντως ἱερὰ καὶ πανέορ-
 τος αἴτη ἡ σωτήριος νύξ, καὶ
 φωταυγής, τῆς λαμπροφύρου
 ἡμέρας τῆς ἐγέρσεως οὐσα προ-
 ἄγγελος, ἐν ᾗ τὸ ἄχρονον φῶς
 ἐκ τάφου σωματικῶς πᾶσιν
 ἐπέλαμψεν.

Ὡιδὴ ἡ'. Ὁ εἰρμός.

„Αὔτη ἡ κλητὴ καὶ ἁγία
 „ἡμέρα, ἡ μία τῶν σαββάτων,
 „ἡ βασιλὶς καὶ κυρία, ἑορτῶν
 „ἑορτῇ, καὶ πανηγυρίᾳ ἐστι
 „πανηγύρεων, ἐν ᾗ εὐλογοῦμεν
 „Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τροπάρια.

Δεῦτε, τοῦ καινοῦ τῆς ἀμ-
 πέλου γεννήματος, τῆς θείας

*mortalis: et per passionem,
 quod mortale erat, incorruptionis
 vestit decore: solus bene-
 dictus patrum Deus, et glorio-
 sissimus.*

Troparia.

Mulieres piae cum unguen-
 tis post te accurrerunt: quem
 autem ut mortalem cum la-
 crymis quaerebant, adorarunt
 gaudentes, viventem Deum, et
 Pascha arcanum Christi disci-
 pulis bene nuntiarunt.

Mortis celebremus mortifi-
 cationem, inferni destructionem,
 alterius vitae sempiternae
 primitias; et salientes cante-
 mus auctorem: solum bene-
 dictum patrum Deum, et super-
 gloriosum.

Quam vere sacra et tota
 festiva haec salutaris nox et
 lucida, splendentis diei re-
 surrectionis existens praenun-
 tia, in qua temporis exsors
 lumen e sepulchro corporaliter
 omnibus affulsit.

Ode 8. Hirmus.

*Haec dies et vocata et san-
 cta, una sabbatum, regina
 et domina: solemnitatum so-
 lemnitas, et celebritas est ce-
 lebritatum, in qua benedici-
 mus Christum per saecula.*

Troparia.

Agite, novum vitis fructum,
 divinam delectationem in in-

ἐφ' ἡσυχίας, ἐν τῇ εὐσήμεν
ἡμέρᾳ τῆς ἐγέρσεως, βασιλείας
τοῦ Χριστοῦ κοινωνήσωμεν,
ἱμνοῦντες αὐτὸν ὡς Θεὸν εἰς
τοὺς αἰῶνας.

Λέγων κύκλω τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς σου Σιών, καὶ ἴδε· ἰδοὺ
γὰρ ἤκασί σου θεοφγγεῖς, ὡς
φωστῆρες, ἐκ δυσμῶν, καὶ
βορρᾶ, καὶ θαλάσσης, καὶ ἑώας
τὰ τέκνα σου, ἐν σοὶ εὐλο-
γοῦντα Χριστὸν εἰς αἰῶνας.

Πάτερ παντόκρατορ, καὶ
Λόγε, καὶ Πνεῦμα, τρισὶν ἐνι-
ζομένη ἐν ὑποστάσεσι ᾗς, σὺ
ὑπερούσιε καὶ ὑπέρθεε, εἰς σὲ
βεβαπτίσμεθα, καὶ σὲ εὐλο-
γοῦμεν δεῖ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὡιδὴ 9'. Ὁ εἰρμός.

„Φωτίζον, φωτίζον ἡ νέα
„Ἱερουσαλήμ· ἡ γὰρ δόξα Κυ-
„ρίου ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε. Χόρευε
„νῦν, καὶ ἀγάλλον Σιών· σὺ
δὲ ἀγνὴ τέτρου Θεοτόκε, ἐν
τῇ ἐγέρσει τοῦ τόκου σου.

Τροπάρια.

Ὡ θείας, ὦ φίλης, ὦ γλυ-
κντάτης σου φωνῆς· μεθ' ἡμῶν
ἀψευδῶς γὰρ ἐπηγγείλω ἔσε-
σθαι μέχρι τελευτῶν αἰῶνος,
Χριστέ, ἦν οἱ πιστοὶ ἔγκυραν
ἐλπίδος κατέχοντες, ἀγαλλό-
μεθα.

Ὡ πάσχα τὸ μέγα, καὶ ἱερῶ-
τατον Χριστέ, ὦ σοφία, καὶ

Nilles, Ἑορτολόγιον, II. Edit. sec.

signi die resurrectionis, regnum
Christi participemus, laudan-
tes ipsum ut Deum per saecula.

Leva circume circa oculos tuos
Sion, et vide: ecce enim ve-
nerunt tibi divina luce prae-
diti, velut faces ab occasu, et
aquilone, et mari, et oriente,
filii tui, in te benedicentes
Christum per saecula.

Pater omnipotens, et Ver-
bum, et Spiritus una in tribus
personis consistens natura, qui
es super omnem essentiam et
divinitatem, in te baptizati
sumus, et te benedicemus sem-
per in saecula.

Ode 9. Hirmus.

Illuminare, illuminare, nova
Jerusalem: gloria enim Do-
mini in te orta est. Salta
nunc et exsulta, Sion: tu vero
sancta delectare Deipara, in
excitatione tui fetus.

Troparia.

O divinam, o amicam, o dul-
cissimam tuam vocem: nobis-
cum enim sine mendacio pro-
misisti fore usque ad fines
saeculi, Christe, quam fideles
anchoram spei tenentes ex-
sultamus.

O Pascha magnum et sa-
cratissimum Christe, o sapien-

21

Λόγε τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις!
 Δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερόν σου
 μετασχεῖν, ἐν τῇ ἀνеспέρῳ
 ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας σου.

tia, et Verbum Dei, et poten-
 tia: da nobis ut expressius te
 participemus, in non vespера-
 scenti regni tui die.

Animadversiones in synaxarium festi paschalis.

Quod supra jam in Triodio (pp. 22—23, 105—106) contra fidem docuerat Nicephorus, animas aeternis suppliciis addictas piorum precibus sublevari, quandoque etiam liberari¹⁾, id in Pente-

¹⁾ Idem hic error in librum symbolicum ecclesiae orientalis transiit. *Confessio orthodoxa* enim doctrinam catholicam de purgatorio absolute rejectura quaest. 66, in antecessum jam omnem statum medium inter damnationem et beatitatem (ἀντίμεσα τῶν σωζομένων καὶ ἀπολλυμένων) προφυλακτικῶς respuit ac de ipsis damnatis haec dogmatice statuit quaest. 64:

Βέβαια πολλοὶ ἀπὸ τοῦς ἀμαρτωλοῦς ἐλευθερώνονται ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ἔθου, ὅχι μὲ μετάνοιαν ἢ ἐξομολόγησιν ἐδικήντους... ἀλλὰ μὲ τὰς εὐποίας τῶν ζώντων καὶ προσευχὰς ὑπὲρ αὐτῶν τῆς ἐκκλησίας, καὶ μὲ τὴν ἀναμύκτηον μάλιστα θυσίαν, ὅπου καθ' ἡμέραν προσφέρει ἡ ἐκκλησία διὰ τοῦς ζῶντας καὶ τεθνηκότας κοινῶς ὅλως, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε δι' αὐτοῦς. . . . Μόνοι αἱ θεῖαι λειτουργίαι, αἱ προσευχαὶ καὶ ἐλεημοσύναι, ὅπου γίνονται δι' αὐτὴν ἀπὸ τοῦς ζῶντας, ἐκτεῖνα τὴν ὠφελουσί πολλότατα καὶ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ἔθου τὴν ἐλευθεροῦσιν.

Πρέπει πάντως νὰ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦς πεκοιμημένους, καὶ νὰ προσφέρωμεν θυσίας ἀναμύκτους, διδόντες ἐλεημοσύνας, κτλ.

Textum graecum cum versione latina, parum tamen idonea, reperies apud Kimmel, *Lib. symb. eccl. orient.*, t. 1, pp. 133—134. Eum pridem multo fidelius in germanicum verterat Frisch, *Liber symbolicus* (Lipsiae an. 1727), pp. 46—47, nuper autem accuratissime interpretatus est rumenice Dr. Barbu Constantinescu, *Confessiunea ortodoxa*, pp. 45—46, qui tamen ad incisum: *multi peccatosi se vor isbavi din legaturile iadului . . . prin bine-facerele celor rii, prin rugaciunile facute in biserica ecl. (multi peccatores a vinctulis inferni liberantur . . . ob vicentium bona opera et propter fusas in ecclesia orationes)* animadvertere omisit, antiquam Rumenorum ecclesiam a novitio illo graecae *Confessionis*

Certo multi peccatores a vinctulis inferni liberantur, non propter ipsorum poenitentiam aut confessionem, sed ob vicentium bona opera, et propter ecclesiae pro ipsis fusas orationes, praecipue vero propter incruentum sacrificium, quod ecclesia quotidie offert pro omnibus viventibus simul et mortuis, quemadmodum et Christus pro ipsis pariter mortuus est. . . . Solum divinae liturgiae, et preces et elemosynae, quae a viventibus pro ipsa anima fiunt, illam maxime juvant, illamque a vinctulis inferni liberant. — Postremum incisum repetitur quaestione sequenti:

Oportet omnino, ut pro mortuis preces fundamus et incruenta sacrificia offeramus et elemosynas distribuamus.

costario quoque illustriori exemplo plurimorum damnatorum a Christo, ut ait, ab inferno redemptorum confirmare nititur. Statuto enim in hodierno synaxario discrimine inter rationem, *qua Redemptor animas Sanctorum, qui ab orbe condito fuerunt, ab inferorum Domino violenter custodiae mancipatas liberavit*, et liberationem eorum, qui quum usque ad vitae exitum peccatores atque inde poenis aeternis addicti fuissent, Christo in inferno praedicanti credidisse et sic erepti esse perhibentur ex numero eorum, qui propter suam incredulitatem sine spe ulla salutis in iisdem aeternis poenis relictis sunt; manifestum est, synaxarii auctorem ejusdem haereseos notam vix subterfugere.

En ipsa ejus verba:

Ἐν ταύτῃ πάλιν ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, τῇ μητρὶ τῆς Παρθένου ἐναίκησε· καὶ πῦν τὸ ἀνθρώπινον σύμπαν, τῶν τοῦ ἔθους ἀρπάσας πυθμένων, εἰς οὐρανοὺς ἀνεβίβασε καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα ἤγαγε τῆς ἀφθαρσίας. Πλὴν καταβάς εἰς ἔθνη, οὐ πάντας ἀνέστησεν, ἀλλ' ὅσοι πιστεῦσαι αὐτῷ ἤρτισαντο· τὰς δὲ ψυχὰς τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγλῶν, βιαίως κρατούμενας παρὰ τοῦ ἔθους, ἡλευθέρωσε, καὶ πᾶσι δέδωκε πρὸς οὐρανοὺς ἀνέναι.

Hoc die rursum de coelo descendens in utero Virginis habitavit, et nunc genus humanum omne ab infernis cavernis arreptum in coelos advexit, et ad pristinam incorruptibilitatis dignitatem traduxit. Verumtamen ad infernum descendens, non omnes vitae restituit, sed eos, qui illi credere voluerunt. Animas vero Sanctorum, qui ab orbe condito fuerunt, ab inferorum Domino violenter custodiae mancipatas, liberavit, omnibusque facultatem fecit, ut remearent ad coelos.

Quum autem ex Graecis sequioris aetatis sint, qui adeo confidenter de efficacia hujus praedicationis Christi apud inferos loquantur, ut non solum Platonem philosophum inter beatorum coetus collocatum dicant, quod nempe tunc in Redemptorem credidisset, sed et ipsum Judam comminiscantur ideo Christi mortem suspensio praevenisse, quod Salvatoris adventu sciret omnium ex inferni poenis salutem futuram¹⁾: haud abs re fuerit, claram expositionem doctrinae catholicae ex Benedicto PP. XIV. hic adscri-

errore prorsus abhorruisse; in authentico suo jure enim solemniter profitebatur, *gravia peccata emortui non remitti liturgiis, eleemosynis et precibus, quod Deus obserasset portam paradisi adversus illum, quodque talis defunctus consolationem non acciperet ex illis* (*Pravila seu indreptarea ledgij*, c. 158).

¹⁾ Legi de hoc figmento possunt Theophylactus, Bulgariae archiepiscopus saeculo 11, in *Matth.* c. 27 (apud Migne, Patr. gr. tom. 124, p. 295); Theophanes Cerameus, *Homil.* 27 (ibid. t. 132, pp. 577—578), Glycas et Ammonius a Leone Allatio relati in *Examine Paracletices*, nn. 324—326.

bere. Agens igitur de Christi descensu ad inferos doctissimus Pontifex haec habet *De festis D. N. J. Ch.* § 350:

Ultimā quaestio est, an Christus descendens ad inferos veterum philosophorum quosdam inde eripuerit. Sed si illi in damnatorum inferno detinebantur, catholica fide docemur, nullam esse in inferno redemptionem. Ne ipsos quidem infantes, qui cum peccato originali mortui essent, modo ostendimus a Christo esse liberatos. Quamobrem ne comminisci quidem rationes ullas possumus, cur affirmemus, ereptos ex inferno eos fuisse philosophos, qui illuc conjecti essent, vel quod nullam in Christum fidem habuerint, vel si quam fidem implicitam habuere, nullam conformitatem habuerint ad caritatem Christi patientis, ut ait D. Thomas, *3. part., quaest. 52, art. 6.* Tostatus, *Paradox. 5, cap. 132*, putat probabile, Socratis, Platonis, et Aristotelis animas in sanctorum Patrum limbo fuisse, quod implicitam in Christum fidem habuerint, et integram a gravibus peccatis vitam egerint, atque inde a Christo fuisse ereptas. *Ex quo satis rationabile videtur, inquit, quod animae Socratis, Platonis, et Aristotelis, similiumque philosophorum ad limbum morte ipsorum descenderint, postea autem cum Christo resurgente inde in aethereas ascenderint mansiones. His quippe vita studiosa erat, et vitia castigabantur ad unguem; ne quid inhonestum eis accideret, acutissime advertabant. Quod satis colligi datur, si eorum dicta et facta ex historiis philosophorum advertamus. Nicetas¹⁾, in orat. 42. S. Gregorii Nazianzeni, narrat, Platonem, ubi primum Christum in inferno praedicantem audivit, in eum credidisse: quum diu antea vita functus, a quodam Christiano, maledictis, conviciisque ut improbus et impius laceratus esset, noctu ad conviciatorem suum venit, hominemque accusavit, ut inique in ipsum maledictis incessentem. Ego enim, inquit, me peccatorem esse haudquaquam inficias ivero: verum quum Christus in infernum descendit, nemo ante me ad fidem accessit. Sed haec somnia et deliramenta, non quod fieri non potuerit, ut quidam ex ethnicis salvi sint per fidem saltem implicitam divinae providentiae, quod crediderint, Deum esse humani generis liberatorem secundum modos sibi placitos, aut per fidem adventus Christi peculiari revelatione cognitam; quae doctrina est D. Thomaе, *part. 2, quaest. 2, art. 7. ad tertium*; sed quia incompertum omnino est, eos philosophos ejusmodi fidem habuisse, quos alioquin constat recte scripsisse, non recte vixisse. Bellarminus, tomo 1, contrav. 4, *De Christi anima*, c. 15, in fine, Nicetae historiam tamquam fabulosam et commentitiam explodit. Petavius autem, *Theologia dogmat.*, l. 13, cap. 18, n. 13, apposite ad hanc rem: *Quamvis, inquit, nonnulla praeclare ab illis dicta factaque le-**

¹⁾ Nicetas Serronius floruit exeunte saeculo undecimo. Ejus elogium a L. Allatio conscriptum dat Migne, Patr. gr. t. 127, pp. 531 seqq., Commentarios in s. Gregorium Theologum autem post ipsas ejus orationes t. 37.

gantur, quae videntur indicia multarum esse magnarumque virtutum, tamen et ipsa non expressa, neque solida erant, sed adumbrata, et ad verborum speciem efficta, tum multo pluribus iisque certis et turpissimis flagitiorum notis dedecorata sordebant. Et Thomassinus, *Theologia dogmat.*, t. 2, l. 4, c. 9, in fine: Nil tutius, ait, nil sapientiae et sobrietatis regulis accommodatius, quam communi fidelium sensui et credulitati adhaerescere, liberatos scilicet a Christo non philosophos, non quosunque alios, nisi qui in gratia et amicitia Dei e viris excessissent. Pulchram Calmetus dissertationem edidit, num ethnici, quibus lex Moysis, aut Evangelium incognita fuere, potuerint aeternam salutem consequi; et ostendit, Sanctos illos ante legem Moysis, puta Seth, Noë, Melchisedech, qui fidei lumine Deum cognoverunt, et puro religiosoque cultu, et innocentia vitae coluerunt, salutem aeternam adeptos; philosophos vero, qui naturali lumine Deum habuere cognitum, tantoque beneficio abusi ejus opem non implorarunt, sed foedo idolorum cultui haeserunt, corruptisque moribus se commacularunt, inter quos Socrates, Plato, Seneca, neque salutem aeternam consecutos, neque a Christo ad inferos descendente liberatos esse.

De benedictione esculentorum in Paschate, et de
elevatione τῆς παραγίας.

Rationem benedictionis ciborum in Paschate probati auctores ¹⁾ generatim inde repetunt, quod diabolus hoc tempore magis satagat, nos supplantare suggerendo videlicet crapulam et immoderatum usum ciborum; sicut enim Christum Dominum post quadragesimale jejunium tentavit ²⁾, ita et nos tunc praecipue supplantare conatur, postquam modulo nostro per quadragesimam jejuna vimus. Quod ne nobis eveniat, hodie praesertim benedicendi sunt cibi, *benedictione* non utique constitutiva sive consecrativa, sed *invocativa* tantum ³⁾, qua scilicet specialis Dei assistentia circa eorum usum imploratur, ne post longum jejunium, quando appetitus edendi est avidior, fiat ex suggestionem daemonis excessus in pastu.

¹⁾ Durand., *Rational.* l. 6, c. 86; Quarti, *De benediction.* tit. 3. sect. 3, praelud. 2; Tetam. Ferdin. *Diar. An. eccles.*, t. 3, libri 5, pars 3 partis 2, n. 60; alii.

²⁾ Matth. 4, 2—3.

³⁾ Ita contra Gretser. *De benedict.* l. 2, c. 42. cum insigni doctorum globo tenet Tetam. Ferd. l. c. n. 56—57.

Inter esculenta hoc tempore benedicenda locum praecipuum sibi vindicant *ova*, „a quibus utpote levioribus, incipiendum fore cibum paschalem rationabiliter duxit hominum consuetudo ad salutem corporis“¹⁾, praesertim quum sub benedictione ovorum paschalium plures sensus morales ac mystici pie subjici possint, quemadmodum ex *Quarti* aliisque auctoribus, qui in secretiora ejus ritus mysteria diligentius inquirunt, satis compertum est.

Apud Graecos quoque est usu receptum, ut die Paschatis ova, caseum, panes in ecclesia benedicant, et consistentibus in narthece, ante lautiorē cibum, degustanda apponant, paschalique hoc cibo percepto *πασχάζειν* se dicant. Vulgata *Oratio ad caseum et ova benedicenda* (εὐχὴ εἰς τὸ εὐλογῆσαι τυρόν καὶ ὠά) illustratur a Goar. *Euchol.* p. 568.

Ad agnum paschalem spectat *Oratio ad benedicendas carniū escas sancto et magno die Paschae* (εὐχὴ εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἐδέσματα κρεῶν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ κυριακῇ τοῦ Πάσχα), quam ibidem graece et latine exhibet Goar. pp. 566—567, commentarium taliter exorsus: „Christi agni divini, pro expiandis mundi delictis in Paschate crudeliter occisi, piam memoriam recolentes Graeci, ex agni carnibus ecclesiae benedictione sanctificatis, cibum in die Paschatis sacro sumendum, in spiritualis laetitiae argumentum praeparant. Nec alienam ab hoc ritu approbando se sancta romana ecclesia declarat.“

Mysticam agni paschalis significationem ex ipsa romana benedictionis formula repetitam pluribus explicant auctores liturgici in commentariis ad Missale et Rituale roman.²⁾, ubi et de *benedictione paschali panis* agunt³⁾.

Ἡ ὑψωσις τῆς παναγίας.

Slav. *Vozvyšenije panagii*⁴⁾; rumen. *Inaltiarea*⁵⁾ *sântului artosu*.

Quemadmodum Pentecostarion ad finem hodiernae litur-

¹⁾ *Physicam* hanc ovorum paschalium *causam* inter alios tradit Baruffaldi, *Com. in Rit. Rom.* tit. 58, nn. 1—3.

²⁾ Apud Tetam. *Ferd. l. c.*, nn. 55—56.

³⁾ De ea nominatim tractat Baruffaldi, *l. c.*, tit. 59, nn. 1—2.

⁴⁾ Panagia Slavica etiam a multiplici benedictione, qua coelitus plena esse creditur, *Trisujatoje, tersanctum*, appellatur.

⁵⁾ Ὑψωσις rumenice dici quoque posset *ardicare* sive *redicare*

giae s. Joannis Chrysostomi proprium ritum paschalem τὴν παναγίαν ad finem mensae tractandi praescribit, a consueta elevatione s. panis diversum, ita et Typicon peculiari rubrica docet, qua ratione panagia cunctis hebdomadis paschalis diebus in ecclesia elevetur (πῶς ὑψοῦται ἡ παναγία ὅλης τῆς ἑβδομάδος τῆς διακαινησίμου). Itaque rem nos neque inutilem neque ingratam arbitramur fore, si ante omnia, quae de religiosa hac caeremonia generatim annotata habentur in libris liturgicis, cum idoneo commentario ob oculos exhibeamus, ritus paschalis proprietatem ac sensum inde sine magna opera paucis collecturi.

Παναγία, omni ex parte sancta, proprie est ἐπίθετον, quod Apostoli Beatissimae Virgini post mortem apparenti dedisse leguntur; a B. Virgine vero translatum est vocabulum ad panem coelitus benedictum, qui Christo Domino ad mensam asservari solebat quemque postea religiose particulatim comedeabant ¹⁾. Totam rem claram testatamque facit Horologium Graecorum, quod ad calcem τῆς ἀκολουθίας τῆς τραπέζης seu ante horam nonam hanc lectionem proponit ²⁾:

Περὶ τῆς ὑψώσεως τῆς παναγίας,
ὕπως γέγονε καὶ διὰ τί.

Μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν καὶ
τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος
κάθοδον, καὶ ἕως τοῦ μερι-
σμοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων
διὰ τὸ κήρυγμα, ἦσαν πάντες
οἱ Ἀπόστολοι ὁμοθυμαδόν
καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν, ἐν τῇ
ἀρίστῃ ἀνακειμένοι, ἀφέντες

Post Salvatoris nostri re-
surrectionem, et sancti Spiritus
descensum, quousque ab
invicem praedicationis gratia
disjungerentur, concordibus
animis omnes simul Apostoli
versabantur, et quum post ora-
tionem mensae accumberent,
relieto vacuo loco in eo pul-

a verbis *ardicu* seu *redicu* (elevare), quae naturalem quamdam cognationem habent cum latinis *arrigo*, *arrectum* et *erigo*, *erectum*. Sed ea de re videatur Cihac, *Dictionnaire d'étymologie Daco-Romaine*, v. *Dreg. I.*, pp. 81—83.

¹⁾ Videri de eodem hoc nomine poterunt, quae olim notavimus in „Zeitschrift für kath. Theologie“ 1892, pp. 349—350.

²⁾ Edit. venet. an. 1875, p. 105; edit. roman. an. 1876, p. 90.

κενὸν τόπον, ἐν ταύτῃ προσκεφάλαιον ἐτίθεσαν, καὶ ἐπὶ τῇ προσκεφαλαίῳ τμήμα ἄρτου, ἐξ οὗ ἔσθιον, εἰς μοῖραν Χριστοῦ. Μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἀνιστάμενοι, καὶ εὐχόμενοι, καὶ εὐχαριστοῦντες, ἐλάμβανον τὸ τμήμα τοῦ ἄρτου, ὃ εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἐπεκέκλητο μοῖραν τοῦτο δὲ ὑποῦντες, ἔλεγον Δόξα σοι, ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι. Δόξα Πατρί, καὶ Υἱῷ, καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἀντὶ μὲν τοῦ, Μέγα τὸ ὄνομα, τό, Χριστὸς ἀνέστη, ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἕως τῆς Ἀναλήψεως· ἔκτοτε δέ, Μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, βοήθει ἡμῖν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐτελεῖτο οὕτως. Ἐποίει δὲ τοῦτο καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἔνθα ἂν ἔτυχε, μέχρι τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ὅτε δὲ τὴν παγκόσμιον σύναξιν διὰ νεφελῶν ἐποιήσαντο, διὰ τὴν τῆς Θεοτόκου Δεσποίνης μετὰστασιν, τὰ εἰκότα τέλεσαντες, μετὰ τὴν ταφὴν αὐτῆς (δηλονότι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ), παραμυθίαν ποιοῦμενοι, καὶ μετὰ τὸ ἄριστον ἀναστάντες, τὸ τμήμα τοῦ ἄρτου, τοῦ εἰς ὄνομα κειμένου τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀνψώσαντες, καὶ τὸ Μέγα τὸ ὄνομα, προσειπόντες (ὡ θαιμάτος παρὰδόξου) ἡ νεκρά, ὡς περ ζῶσα,

vinar ponebant, et super eo frustum panis, ex quo comederant, quasi in partem Christi. Sumpto vero cibo surgentes e mensa et gratias agentes, segmentum panis in Christi partem sepositum elevantes, dicebant: *Gloria tibi, Deus noster, gloria tibi: Patri, et Filio et sancto Spiritui*; et vice hujus: *Magnum nomen est ad Ascensionem usque dicebant: Surrexit Christus, et deinceps: Magnum nomen est Sanctae Trinitatis; Domine Jesu Christe, succurre nobis.* Et haec quidem isto modo fiebant: illudque idem quilibet eorum observabat, ubicunque degeret, ad mortem usque Deiparae. At quando ex orbe universo in unum convenerunt Apostoli, per nubes in aëre delati, ut sacrum ejus corpus sepulturae traderent, justis ei persolutis, tertia die corpuscula cibo sumpto reficientes, quum panis segmentum Christi nomini sepositum elevent, et *Magnum nomen est*, pronuntiarent, O miraculum inopinatum! quae mortua erat, rediviva, et lucidissimo Angelorum choro circumdata in sublimi apparet: *Ave*te, inquit, *ecce ego vobiscum cum omnibus diebus*; hocque solatium illis filii verbis praestitit. Discipuli autem miraculo stupefacti loco ejus, *Domine Jesu*

μετὰ νεφέλης καὶ φωτοποιῶν Ἀγγέλων παρισταμένων αὐτῇ, τῷ ἀέρι ἐπιφαίνεται, Χαίρετε, λέγουσα, ὅτι μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας τοῦτο ἐκ τοῦ Υἱοῦ τοῦ χαροποιῶν αὐτοῖς ἐπιδιδούσα. Οἱ δὲ Μαθηταί, τοῦ θαύματος ἐκπλαγέντες, ἀπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Παναγία Θεοτόκε, βοήθει ἡμῖν, ἀνεκραύγασαν. Ἐῖτα τῷ τάφῳ προσελθόντες, καὶ μὴ εἰρόντες τὸ πανάγιον αὐτῆς Σῶμα, ἐπεσθῆσαν ἀληθῶς, ὅτι σύσσωμος, ζῶσα, καὶ τριήμερος, ὡς ὁ Υἱὸς αὐτῆς, ἐκ νεκρῶν ἀναστᾶσα, καὶ μεταστᾶσα εἰς οὐρανοὺς μεταβέβηκε, ὅν Χριστῷ βασιλεύουσα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Christe, exclamaverunt: Sanctissima Deipara, succurre nobis! Ad sepulchrum deinde profectis, non inventis ejus reliquiis, persuasum est, tertio die instar filii sui corpore iterum assumpto a mortuis surrexisse et in coelum assumptam cum Christo in saecula saeculorum regnare. Amen.

Sic igitur *παναγίαν*, h. e., generalem illam consuetudinem buccellam panis certo quodam benedictionis ritu comedendi ab ipsis Apostolis repetunt Graeci. Imperator in aula, monachi in monasteriis, vulgus in ecclesiis vel in domibus ritum hunc perficiunt: qua ratione expleat imperator, commonstrat Codin., *de Officiis CP.*, c. 7¹). Monachos ea se devotione exercentes ita describit L. Allatius apud Goar. in eundem Codin., l. c.: Quis sit Graecorum iste ritus paucis expediam, ut qui tot nugas in medium proferunt, jam desinant ineptire²). Antequam monachi in mensam procedant, cui id onus incumbit (illi *ἐφημέριον* vocant) in disco sive scutella (illi nuncupant *παναγιάριον*) acceptum panem ad instar crucis in quatuor dividit partes aequales, ex angulo interiori panis abscindit frustum cultro circumiens, adeo ut ex una parte anguli acuminatus sit, ex altera circulari figura trigonus imperfectus appareat; et sic excisum suo loco una cum reliquo pane simul unito relinquit. Panem sic accommodatum alia parte disci cooperit. Ita enim discus ille comparatur cardine ex una parte cum superioris partis oculo colligatus, ut modo capsarum includatur, sin minus velo. Et sic apponit in mensa, in qua solus abbas vel proegumenus, qui scilicet abbatis munere antea defunctus fuerat, vel qui abbatis, dum ille abest, locum tenet, et *δίκαιον*

¹) Apud Migne, Patr. gr. t. 157, pp. 79—80.

²) In his eminet Franc. Junius, qui ad Codin. l. c. inepte scribit, *παναγίαν* esse vocem barbaram ex Latino *panis* et Graeco *ἅγιος*, significareque *panem* a sacerdotibus *consecratum*; ejus usum a Gallis in Graeciam importatum esse etc.

appellant, assidet. Finito prandio et signo dato in contio (ita ipsi vocant campanulam ex aere fabrefactam) omnes assurgunt et conceptis precibus discum illum cum pane, qui *παναγία* est, ephemerius sustollit. Postmodum reserato panagiario, et frusto illo e pane exciso converso ut mica nuda superior sit, praesentat abbati, qui extremis digitis miculam arripit et ori impositam assumit; deinde aliis monachis servato ordine offertur, qui eodem modo miculam ex panagiario auferunt et comedunt. Tum abbas vinum calici infusum bibit, quem omnes sequuntur, et gratiis Deo actis discedunt. — Et hic est modus exaltandi panagiam, quamvis alii alio quoque modo praeparant. Nam saeculares, quum solemni convivio cives excipiunt, post mensam in dexteram adolescentuli, ex clero tamen, paululum contractam et volae sinistrae impositam ex pane praeparant, et conceptis precibus sacerdos ibi astans primus micam accipit, postea aliis adolescens suggerit; quod remanet, ipse in manibus maxima cum veneratione consumit. — His ipse *Go a r. αντίπτυς* subdit: Quum Allatius alio quoque modo praeparari consentiat, quem ipse observatum probavi, accepta viri amicissimi venia, subjungam. Remota mensa e fratrum coetu affuit, qui alios poenitentia praemissa, hoc est corporis incurvatione veneratus, dixit: *Εὐλογεῖτε, Πατέρες ἄγιοι, συγχωρήσατέ μοι τῇ ἁμαρτωλίᾳ*. Cunctis *Ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ*, respondentibus, imaginem B. Virginis in muro positam adorans ac thure suffumigans, vicinum imagini panem in disco repositum extremis aufert digitis et in omnium conspectu elevat, dicens *μέγα τὸ ὄνομα*. Subjungere cuncti *τῆς ἁγίας Τριάδος*. Ille *παναγία Θεοτόκε, βοήθει ἡμῖν*. Respondent alii *ταῖς αὐτῆς πρεσβείαις ὁ Θεὸς ἐλέησον καὶ σώσον ἡμᾶς*. Mox omnibus accenso thure expiatis *τραπέζιον* refectorarii obsequio buccellam divisam omnes consumpsere; et commune poculum Deiparae nomine benedictum devotius exhausere.

Ritus paschalis panagiam in ecclesia elevandi, in Typico praescriptus.

Πῶς ὑψοῦται ἡ παναγία ὕλης τῆς ἑβδομάδος τῆς διακαινησίμου. Ὑψοῖ τὴν προσφορὰν λέγων Ὁ Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, ἐκ τρίτον. Ὁ λαὸς ἀποκρίνεται λέγων Ἀληθῶς ἀνέστη καὶ ποιεῖ σταυροῦ τύπον προσκυνοῦμεν αὐτοῦ τὴν τρίτημερον ἔγερσιν. Εἶτα ἀσπαζόμεθα τὴν παναγίαν, οὐ μέντοι ἐσθίομεν αὐτὴν μέχρι τοῦ σαβ-

Qua ratione παναγία cunctis hebdomadis Paschae diebus elevetur. Elevat autem panem Sacerdos, dicens: Christus surrexit a mortuis, usque tertio; populus autem respondet: Vere surrexit (et cruce se signat), triduanam ejus Resurrectionem veneramur. Panem deinde osculantur, non tamen comedunt, ante Sabbati

βάτου ἀλλὰ καθ' ἐκάστην αὐτὴν ὑψούμεν, καὶ ἀσπαζόμεθα αὐτὴν τῇ γὰρ σαββάτῳ ἐσθίομεν αὐτὴν, ψάλλοντες τὸν Χριστὸς ἀνέστη. Ἀπὸ δὲ τοῦ σαββάτου Πάσχα, μέχρις ἂν ἀποδώσωμεν τὸν Χριστὸς ἀνέστη ὑψοῖται οὕτως· ὑψοῖ τὴν παναγίαν, καὶ λέγει· ὁ Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· εἰτα ποιεῖ σταυροῦ τίπον, καὶ λέγει· Παναγία Θεοτόκε βοήθει ἡμῖν. Ὁ λαὸς· Ταῖς αὐτῆς πρεσβείαις ὁ Θεὸς ἐλέησον καὶ σώσον ἡμῶς.

diem. Singulis vero diebus, more praefato elevat et osculantur. Sabbato porro comedunt illum canentes: *Christus surrexit*. A Sabbato vero Paschae usque dum deponatur hymnus: *Christus surrexit* (id est in Ascensionis festo) elevat panem sacerdos et ait: *Christus surrexit ex mortuis*, moxque facto crucis signo, dicit: *Sanctissima Deipara succurre nobis*. Populus respondet: *Ejus precibus Deus miserere, et salva nos*.

His praemissis Pentecostarium interpretatione non indiget, dum proprium hunc modum panagiam diebus paschalibus tractandi ad calcem officii liturgici, ut diximus, praescribit¹⁾:

Ἐν τῇ τραπέζῃ γίνεται παράκλησις τοῖς ἀδελφοῖς μεγάλη εἰς πάντα.

Μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν πάντας, προσκομίζει ὁ διαταχθεὶς ἀδελφὸς ἄρτον ὁλόκληρον, καὶ τίθῃσιν αὐτὸν ἐν τῷ παναγιαρῷ καὶ λαβὼν τὴν ἐξ ἑθους συγχώρησιν, λαμβάνει τὸν ἄρτον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ μικρὸν ὑψώσας αὐτὸν ἐκφωνεῖ, λέγων· Χριστὸς ἀνέστη. Καὶ ἡμῶν ἀνταποκρινομένων· Ἀληθῶς ἀνέστη· ἐκείτος πάλιν χαράττει σταυρὸν μετὰ τοῦ ἄρτου, λέγων· Προσκυνοῦμεν αὐτοῦ τὴν τριήμερον ἔγερσιν. Καὶ ἡμεῖς τὴν ὑπακοήν, καὶ τὸ κοντάκιον· καὶ ψαλλομένου τοῦ Χριστοῦ ἀνέστη, ἀσπαζόμεθα τὸν ἄρτον. Οὐκ ἐσθίομεν δὲ αὐτὸν σήμερον, ἀλλ' ὑψοῦμεν μόνον καθ' ἐκάστην, μέχρι τοῦ σαββάτου τῆς διακαινησίμου· καὶ τότε κλῶμεν αὐτὸν καὶ ἐσθίομεν.

Ὁ τύπος οὗτος ὀφείλει γίνεσθαι ἐν τῇ τραπέζῃ, ἡγουν ἐν τῇ ὑψώσει τοῦ ἄρτου, καθ' ὅλην τὴν παρούσαν ἑβδομάδα. Ἀπὸ δὲ τῆς κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ ἕως τῆς τεκάρτης τῆς πρὸ τῆς Ἀναλήψεως ἡ ἐκφώνησις γίνεται οὕτω· Χριστὸς ἀνέστη — Ἀληθῶς ἀνέστη — Παναγία Θεοτόκε, βοήθει ἡμῖν. κτλ.

¹⁾ Nov. edit. roman., p. 20; edit. venet. p. 8.

Ἑβδομας διακαιήσιμος. *Hebdomada paschalis. Albae.*

Slav. *Nedělja světlaja*; rumen. *Septeman'a luminata.*

Hebdomadis paschalis feriae simpliciter ἡμέραι πασχαλίοι, αἱ πασχαλίοι, *dies paschales*, vocantur, qui olim pari cultu ac ipse dies Paschatis agebantur. — Usu communi quidem hebdomada haec graece dicitur ἡ πασχαλὶος ἑβδομάς; verum in libris liturgicis ubique ἡ διακαιήσιμος ἑβδομάς, ἑβδομάς ἡ διακαιήσιμος, ἑβδομάς τῆς διακαιησίμου vel ἑβδομάς τοῦ διακαιησίμου¹⁾, *hebdomas renovationis*, appellatur, sive quod sanctissimo Resurrectionis Christi triumpho omnia *renoventur*, instaurentur et in meliorem statum reducantur²⁾; sive quod neophyti illa septimana διὰ καινῶν, in *novis vestibus*, quas in baptismo acceperant, incederent³⁾; sive tandem quod multis in locis *novus annus* putaretur a Paschate, seu rectius a benedictione cerei paschalis, in quem ipse annus cum caeteris notis kalendariis saepe inscribi solebat. Nec alias ob causas νέα ἑβδομάς passim dici putanda est.

Ab ipsa hebdomadis appellatione omnes ejus feriae vocantur β', γ', δ', ε', παρασκευή, σάββατον τῆς διακαιησίμου.

A candore novarum vestium, quas neophyti per hos dies gestabant, Latinis dicitur *hebdomada albarum*, *hebdomada in albis*, *hebdomada alba*, et una voce *alba* seu plurali numero *albae*⁴⁾. Sed et in remotissimis Orientis partibus ab eodem vestium candore appellatam fuisse, ex syriaco Codice Vaticano N. 37. liquido patet; ibi enim ad calcem mensis Martii expresse vocatur *Šabta d'chevârê*, h. e., *Hebdomada in albis*;

¹⁾ Ita recentiores Graeci efferunt pro τῆς διακαιήσεως; ipsis quippe terminatio *μου* valde frequentatur pro nomine substantivo finiente in *ος*, ut τὸ ἀναλήψιμον pro ἡ ἀνάληψις, αἰτήσιμον pro αἰτήσεις.

²⁾ Hanc interpretationem olim a Gretsero datam in *Codin. de Offic. CP.*, l. 3, c. 9. (apud Migne, Patr. gr. t. 157, p. 370) probat. L. Allat., *De Domin. et hebdom. Graec.* n. 23.

³⁾ Animadvertit Reiskius, *Commentar. in Constant. Porphyrogenit., de caeremon. Aulae Byzantin.* l. 1, c. 5, festivas illas baptizatorum vestes Latinis quidem *albas* a candore, Graecis vero καινὰ (ἱμάτια) a novitate appellatas fuisse.

⁴⁾ Consulatur qui hoc argumentum cum solita laude tractavit Du Cange, v. *alba*. Ex iis id unum ad instituti nostri rationem enotasse fuerit satis, appellationem *in albis* non, ut multi putarunt, ex visione angelorum, ἐν λευκοῖς, *in albis* apparentium (Joan. 20, 12) venisse.

et ne quis eam putaret esse hebdomadam *post Dominicam in albis*, addita in fine est animadversio: *haec vero sacra hebdomas vocatur Resurrectionis (šabta da q'jámťá)*. Eam ex originali desumptam statim exhibebimus in forma extensa.

Nedělja světlaja (serb. *ned. svetla*); *Septeman'a luminata*; ἑβδομάς λαμπρά, λαμπροφώρος¹⁾. Slavis quoque paschales feriae ex hebdomada dicuntur *ponedělnik světlýj, vtorník světlýj*²⁾, *sreda světlaja*, et ita porro: nec aliunde nomen apud Rumenos inveniunt.

Nomenclatura dierum paschalium apud Slavos ritus latini recepta difficultate vacat; ita dies festi simpliciter Serbo-Croatis sunt *Uskršni ponedjeljak, Uskršni utorak*; Slovenis *Veliki ponedeljek*, Polonis *Poniedz. Wielkanocny*; Čecho-slavis *Pondělí Velikonoční*: in quorum Kalendariis etiam occurrunt nomina: *mrskaný pondělek (flagellata feria II.) et o pomlázce*³⁾.

¹⁾ *Světl*, λαμπρός, splendidus, φωτεινός, lucidus, αὐλοφωής, radians, φαίδρός, hilaris. Cfr. Miklošich, *Lexicon Palaeoslov.* p. 831.

²⁾ Kalendaria serbica tamen habent *drugi dan Uskrsa, treći dan Uskrsa*.

³⁾ *Pomlázka* audit certus popularis usus seu consuetudo, observata in Bohemia, Moravia, Silesia, Slovenia et partim etiam in Polonia, feriis II. et III. Paschatis se vice mutua virgis caedendi. Aliter vocatur in Bohemia šmerkust aut — kous, etiam šlehačka, in Moravia šlaháčka et in Slovenia mládenkovanie. Vox pomlázka significat proprie vimina saligna aut salicis capreae, quibuscum feria II. post Pascha pueri, et feria III. puellae per domos circumeunt, consuetae quasdem cantilenas ibidem decantantes munuscula inde accepturi. Ex illis viminibus contextunt pueri venustas, longis taeniis exornatas et plerumque longiores virgas, quae virgae passim pomlázka appellantur; puellae unum solummodo vimen portant, decoratum taeniis et versicoloribus panniculis. Pueri domum ingressi his virgis per jocum caedunt virgines, maxime seniores. Altero die, feria III. scilicet, puellae vices reddunt; domos enim pari jure circumcurando juvenibus verbera pridie accepta cumulate pensant. Porro significat pomlázka etiam ipsum munusculum, quod juvenibus hac occasione praebetur, ut ecce ova paschalia rubre tincta (kraslice), frustum panis paschalis et similia. Tandem denotat vox pomlázka tempus, quo hicce antiquus usus exercetur, ita ut dictio: „o pomlázce“ idem sit, ac „feria II. et feria III. Paschatis“. Inde liquet quid sibi velit fer II., fer III., virgis caesa, flagellata, seu mrskaný pondělek a úterek. — Caeteram antiquus hic ritus popularis altiori sensu eo spectare creditur, ut juvenus diebus paschalibus ad alacriorem vitam excitetur.

*De privilegiis εβδομάδος τῆς διακαινησίμου. — Ἀρχία
ὀκταήμερος καὶ κατάλυσις πάντων καθ' ὅλην τὴν εβδομάδα.*

Insigne hoc privilegium effert rubrica Horologii, Veneti Romani, Atheniensis, ad finem diei Paschatis: ἐν ὅλῃ ταύτῃ τῇ διακαινησίμῳ εβδομάδι, ἤτις ὡς μία λαμπροφώρας ἡμέρα λογίζεται, καταλόμεν εἰς πάντα.

Etiam in Ecclesia latina omnes isti dies septem — verba sunt Durandi l. c. 89, n. 2 — pro una die Dominica reputantur; unde semper cantatur in eis: Haec dies . . . , et in Praefatione: Te quidem omni tempore, sed in hoc potissimum die gloriosius praedicare. Inde quoque factum legimus, ut tota hebdomada simpliciter Pascha nuncuparetur.

De integra hac hebdomade abstinentia consueta eximenda egimus tomo 1, pp. 61—62 et heic pp. 37—38.

*Šabta d'chevârê*¹⁾, hebdomas albarum sive in albis, quae in Syriaco Codice Vaticano N. 37. habetur, has commemorationes festivas ex ordine consignat:

Fer. II. *Mariae Magdalenae et prophetarum;*

Fer. III. *Abraham, Isaac, Jacob, Adam, Evae, Seth, Enos;*

Fer. IV. *Beat. Mariae Virginis;*

Fer. V. *Apostolorum, Doctorum;*

Fer. VI. *Martyrum apud Majpheracten*²⁾, confessorum, peregrinorum et Marinae et Mariae, Annae et Elisubeth.

Sabb. *Sacerdotum, eremitarum et monachorum et omnium fidelium defunctorum.*

¹⁾ Eadem voce (*d'chevârê*) usus est interpres Syrus verborum ἐν λευκοῖς apud Joan. 20, 12.

²⁾ *Majpheracta* seu *Majapharachin*, alias *Martyropolis*. — De hodierno festo nonnulla observavimus in Actis Oenipontanis „Zeitschrift für kath. Theologie“ (1887, p. 749). Iis pauca alia ex fontibus liturgicis nunc addamus. — Eorundem martyrum festum igitur in libris graecis occurrit d. 16. Februarii: et in Menaeis quidem generatim tantum brevi titulo annuntiatur:

Μνήη τῶν ἁγίων μαρτύρων τῶν ἐν Μαρτυροπόλει καὶ τοῦ ὁσίου Μαρουθᾶ, τοῦ ἀνεγείραντος τὴν πόλιν ἐκ' ὀνόματι τῶν μαρτύρων.

Memoria ss. martyrum in urbe Martyropoli quiescentium; et s. Maruthae, qui urbem nomini martyrum aedificavit;

Τῇ παρασκευῇ τῆς διακαιησίμου τῆς ζωοδόχου πηγῆς.

In Kalendariis Graecorum ab Ecclesia catholica separatorum *feria sexta* τῆς διακαιησίμου signatur festum τῆς ζωοδόχου πηγῆς, slav. *živopriemnij istoknik*, rumen. *isvorului celui de viétia aducătoriu*¹⁾: cujus objectum longiori hoc synaxarii titulo effertur in Pentecostario:

Τῇ παρασκευῇ τῆς διακαιησίμου ἐορτάζομεν τὰ ἔγκαλνα τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν καὶ Θεομήτορος, τῆς ζωηφόρου πηγῆς· ἐστὶ δὲ καὶ μνήσαν ποιούμεθα τῶν ἐν τούτῳ τελισθέντων ὑπερφάνων θαυμάτων παρὰ τῆς Θεομήτορος.

Quae synaxarium ipsum paucis narrat de templo ad hunc fontem prope CP. a Leone Magno primum condito, a Justiniano deinde reaedificato, atque a Basilio Macedone demum exornato, quaeque proluxe tradit de miraculis per aquam hujus fontis, intercedente sanctissima Deipara Virgine, patrat, nihil attinet hic referre, quum curiosus talium lector ea fuse tractata inveniat apud Du Cange, *CPolis Christian.* l. 4, sect. 15, n. 13 (edit. Paris. pp. 183—184, Venet. pp. 128—129), et apud alios scriptores ibidem adductos.

Ipsi festivitatis nomenclaturae illustrandae inservire etiam poterunt, quae habet *Diction. des antiquités chrétiennes* 2. edit. 1877. p. 798, ubi refertur perantiqua imago B. M. V., cum inscriptione Ἡ πηγὴ, repraesentans Deiparam cum Filio suo et vase quodam veluti emergentem, unde fluunt aquae, secundum illud Cant. 4, 15:

in Menologio Basil. autem accuratiori hac inscriptione propositum legitur:

Συνάθροισις καὶ μνήμη τῶν ἐν
Μαριτυροπόλει λειψάνων τῶν ἀγίων
μαρτύρων καὶ Μαρουθᾶ τοῦ ἐπι-
σκόπου.

Collectio et commemoratio reli-
quiarum ss. martyrum in urbe Mar-
tyropoli; et Maruthae episcopi.

S. Maruthas quippe Theodosii (junioris, ut videtur) ad Persas legatus, illicque summo in honore habitus, quum magnam auri vim sponte oblatam recusasset, pro omni munere potius rogavit, ut fas sibi esset ss. martyrum reliquias colligere alioque transferre. Rege porro annuente Maruthas translata inde Persarum martyrum corpora uno in loco composuit, et urbe adstructa, nomen huic a *martyribus* indidit. Ita synaxaria citatis titulis subjecta. — De s. Marutha (cfr. t. 1, pp. 268 et 471) multa habet in *praefatione ad Acta martyrum orientalium et occidentalium* Evodius Assemanus, t. 1, a p. 49, ex quibus plura jam in germanicum esse conversa monuimus l. c. — Caetera, quae pertinent ad Martyropolitanam illam reliquiarum historiam, in gestis s. Maruthae latius explicantur a Josepho Simonio Assemano, *Biblioth. oriental.*, tom. 3, part. 1, paginis in indice rerum notatis sub vv. *Majpheracte* et *Maruthas*.

¹⁾ Alias etiam simpliciori formula nuncupatur *Isvorului Maicei Domnului*, ut est apud Melchisedek, *Oratoriu VI.*, (*synaxariulu*), p. 83.

Puteus aquarum viventium; quae sunt impetu de Libano: e quo omnes haurire possint in gaudio.

Quisnam Officium concinnaverit, et cur in Pentecostario positum fuerit, quamvis in Typico non reperiatur, aperte prodit rubrica ipsi Officio praefixa *ad feriam quintam, Vespere*, his concepta verbis:

Υάλλομεν τὴν παρούσαν ἀκολουθίαν, τὴν γεγονυῖαν παρὰ κυρίου Νικηφόρου Κυλλισίου τοῦ Ξανθοπούλου, εἰς τὴν ὑπεραγίαν καὶ κυρίαν Λέσποιναν Θεοτόκον, τὴν ζωοδόχον πηγὴν· οὐ γὰρ ἐβρομεν ὑπὸ τυπικοῦ ἱουάντην ἀκολουθίαν· ἀλλ' ἐτίθη δι' ἀγάπην τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Verum Graeci catholici, quantumvis licet studio colendi Beatissimam Deiparam neminem sibi praecurrere paterentur, votivum hoc Officium tamen non receperunt, tum quod a pertinacissimo assertore haereseos (de processione Spiritus Sancti a solo Patre) esset profectum, tum quod hac solemnitate admissa sacrosancto suamet ecclesiae canonici de vitandis novitatibus liturgicis refragari atque integerrimo ecclesiasticae disciplinae ordini adversari sibi viderentur.

Fer. VI. infra Octavam Paschae.

Ut olim *Officium s. Lanceae et clavorum* vulgo *Heiltumfest* concessum ab Innocentio PP. VI. fuit pro Sacro Imperio Romano Germanicae nationis, ita hodieque in nonnullis provinciis ex indulto Sedis Apostolicae solemniter agitur. Sed hic relegi velim, quae suo loco jam sunt dicta p. 122.

De Paschate annotino.

Pascha annotinum (πάσχα περυσινόν, ἐπέτειον, ἐνιασίσιον, ἐνιαυσιαῖον), quod antiquitus in Ecclesia Romana celebrabatur, quid proprie fuerit et quando celebratum, non una est doctorum sententia. Aliis fuisse videtur solemnitas anniversaria sancti Paschatis, quod anno proxime praeterito celebratum fuerat. Plerique scriptores tamen cum Honorio Augustod. lib. 3. *Gem. anim.* c. 137 ¹⁾ et Beletho, *de divin. Off.* c. 84 ²⁾ *Pascha annotinum* respectu neophytorum vocari docent, quod qui baptizati in priori Paschate erant, post annum eodem die ad ecclesiam convenerint, suae regenerationis anniversarium cum oblationibus solemniter celebraturi.

¹⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 172, p. 680.

²⁾ Ibid. t. 202, p. 88.

§ 2.

De festis mobilibus a Paschate ad Dominicam omnium Sanctorum occurrentibus.

Primum a Paschate festum est κυριακή τοῦ Ἀντιπάσχα, *albis* (depositis) appellatur. Exinde numerades, in quarum ultima occurrit Graecorum am Octava. Diem dominicum μετὰ τὴν τετηρηκοστής, qui Graecis est 6. (τοῦ τυφλοῦ), *jucunditatis*, in Ecclesia occidentali excipit num cum festo *Ascensionis Domini*. Qui dies dominicus (a Paschate apud Graecos 7, ddictus est memoriae sacri Concilii Nicaeni, iones tamen aliis diebus quandoque acta i die dominico *sacra Pentecoste* celebratur. dominicus a Pentecoste primus, quo Latini itatem proprio festo veneramur, apud Orientat memoriae martyrum totius orbis; verum t festi hujus titulus, appellatusque dies τῶν am solemnitate Latini agimus die 1. Nov., tomo 1, pp. 313—314.

Hinc ad mensem Septembrem ordine procedunt dominiei dies, quos ab Evangelio, quod legitur, τὰς τοῦ Ματθαίου κυριακάς nuncupant. Et quoniam extra illud tempus, quod a Paschate ad Pentecosten excurrit, hebdomas ipsa a subsequenti die dominico, tanquam a termino, nomen et numerum habet apud Graecos ¹⁾, *hebdomas*, quae nobis dicitur *Pentecostes*, πρώτη τοῦ Ματθαίου audit, quod a feria ipsa secunda post Pentecosten lectio evangelii s. Matthaei inchoetur.

Sed haec omnia uno in conspectu posita videre poteris in expansa *tabula festorum Pentecostarii*, quam adscribimus.

¹⁾ Cfr. dicta supra p. 36.

Festa mobilia Pentecostaril.

Synopsis.

Κυριακή τοῦ Πάσχα.	Dominica Resurrectionis.
Ἀρχὴ τοῦ Πεντηκοσταρίου	Statio ad s. Mariam Maj.
καὶ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐ-	Incepit Quinquagesima pas-
αγγελίου.	schalis.
Ἑβδομάς διακαιήσιμος.	Hebdomada paschalis.
Ἀργία καὶ κατάλυσις πάν-	Sabbato in Albis.
των καὶ ὁ ἄλλοι ἑβδομάδα.	Statio ad s. Joan. in Late-
	rano.
Κυριακή (β') τοῦ Ἀντιπάσχα	Dominica in Albis in Octava
ἦτοι τοῦ Θωμᾶ.	Paschæ. Quasimodo.
	Statio ad s. Pancratium.
Ἑβδομάς β'. ἀπὸ τοῦ Πάσχα	Hebdomada I. post Octa-
ἦτοι τοῦ Θωμᾶ.	vam Paschæ.
Κυριακή γ'. ἀπὸ τοῦ Πάσχα	Dominica II. Paschæ. <i>Miseri-</i>
τῶν μυροφόρων.	<i>cordia.</i>
Ἑβδομάς γ'. ἀπὸ τοῦ Πάσχα.	Hebdomada II. post Octa-
	vam Paschæ.
Κυριακή δ'. τοῦ παραλίτου.	Dominica III. Paschæ. <i>Jubi-</i>
	<i>late. Patrocin. s. Josephi.</i>
Ἑβδομάς δ'. ἦτοι τοῦ παρα-	Hebdomada III. post Octa-
λίτου.	vam Paschæ.
Τετάρτη τῆς μεσοπεντηκο-	
στῆς.	
Κυριακή ε'. τῆς Σαμαρείτιδος.	Dominica IV. Paschæ. <i>Can-</i>
	<i>late.</i>
Ἑβδομάς ε'. ἦτοι τῆς Σαμα-	Hebdomada IV. post Octa-
ρείτιδος.	vam Paschæ.

Κυριακή 5'. τοῦ τυφλοῦ.	Dominica V. Paschae. <i>Vocem</i> <i>jucunditatis</i> . — Dominica Rogationum.
Ἑβδομάς 5'. ἦτοι τοῦ τυφλοῦ. Ἑβδομάς ἀναλήψιμος.	Hebdomada V. post Octa- vam Paschae. — Hebdo- mada Rogationum sive Li- taniarum minorum.
Τῇ γ'. Ἀπόδοσις τῆς εὐρυΐας τοῦ Πάσχα.	Fer. II. Rogationum. <i>Statio ad s. Mariam Maj.</i>
Τετάρτη πρὸ τῆς Ἀναλήψεως. Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως.	Fer. III. Rogationum. <i>Statio ad s. Joan. in Later.</i> Fer. IV. Rogationum. <i>Statio ad s. Petrum.</i> Vigilia Ascensionis. Ascensio Domini. <i>Statio ad s. Petrum.</i>
Κυριακή 7'. τῶν ἐν Νικαίᾳ τιῇ πατέρων.	Dominica infra Octavam Ascen- sionis.
Ἑβδομάς 7'. ἦτοι τῶν πα- τέρων.	Feria V. Octava Ascensionis.
Ψυχασάββατον. Εὐλόγησις τῶν κολίβων.	Vigilia Pentecostes.
Κυριακή τῆς ἁγίας Πεντη- κοστῆς. Ἀκολουθία τῆς γονυκλισίας.	Dominica Pentecostes. <i>Statio ad s. Petrum.</i>
Ἀγία τριήμερος καὶ κατὰ λυσιν εἰς πάντα καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα.	Feria IV. Quatuor tempo- rum Pentecostes. <i>Statio ad s. Mariam Maj.</i>
Ἑβδομάς α'. τοῦ Ματθαίου. Δευτέρα αὐτοῦ τοῦ ἐγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος.	Feria VI. Quat. temp. Pent. <i>Statio ad ss. duodecim Apo- stolos.</i> Sabbat. Quat. temp. Pent. <i>Statio ad s. Petrum.</i>
Κυριακή τῶν ἁγίων πάντων.	Festum SS. Trinitatis.

De Quinquagesima paschali.

Πεντηχοστή χαρμόσυνος. *Pentecoste laetitiae.*

Intervallum quinquaginta dierum a Dominica Resurrectionis ad festum Pentecostes non solum apud scriptores ecclesiasticos ¹⁾, sed etiam in corpore juris canonici *Quinquagesima* seu *Pentecoste paschalis* vocatur, quod *contextae quinquaginta diebus sint feriae ac solemnitates* ²⁾, non cum labore, sed cum *laetitia celebrandae* ³⁾, omissa nimirum operosa jejuniorum genuflexionumque pietate. *Per hos quinquaginta dies*, inquit s. Maximus Taurinensis ⁴⁾, *nobis est jugis et continuata festivitas, ita ut hoc omni tempore neque ad observandum indicemus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus succedamus. . . . Instar Dominicae tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, et omnes isti dies veluti dominici deputantur. . . . Sic enim disposuit Dominus, ut sicut ejus passione in Quadragesimae jejuniis contristaremur, ita ejus resurrectione in Quinquagesima laetaremur.*

Ἡ ἑρὰ πανήγυρις τοῦ Πάσχατος σὺν τῇ ἑορτῇ ὀκταήμερῳ. — *Sacra Solemnitas paschalis cum Octava.*

Octavam Paschae, τὴν ἑορτὴν ὀκταήμερον, terminat *Dominica in Albis*, cui in multis antiquis Calendariis graecis appellatio *κνριακῆς τῆς λαμπροφόρου* facta legitur, nomine ducto ab ipso die dominicae Resurrectionis, quem simpliciter *ἡμέραν λαμπροφόρον* dici vidimus p. 304.

Quum festum Paschatis ordine ac dignitate omnium primum sit, et cum sua Octava peculiarem veluti classem inter festa constituat ⁵⁾, etiam propria § censuimus explicandas quaestiones paschales, quae ad Manualis nostri rationem pertinent.

¹⁾ Relege quae dicta sunt p. 302.

²⁾ C. *Utinam*, 11. Dist. 76 (s. Hieronym.)

³⁾ C. *Jejunium autem*, 25. Dist. 5. de cons. (s. Augustin.)

⁴⁾ C. *Scire debet*, 8. Dist. 76.

⁵⁾ Vide quae de festorum divisione scripsimus tomo 1, pp. 32—33.

Κυριακή τοῦ Ἀντιπάσχα. Dominica in Albis.

Slav. *Neděla Antipaschi ili Thomina*; rumen. *Dominica s. Apostolu Tom'a*.

Græcis est κυριακή τοῦ Ἀντιπάσχα ἡτοι τοῦ Θωμᾶ, et plenius ἡ ψηλάφησις τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου Θωμᾶ. *Dominica Paschæ opposita sive Thomæ*, h. e., *contrectatio seu palpatio* ¹⁾ *sancti gloriosi apostoli Thomæ* (slav. *osjazzanije svjatago slavnago apostola Thomy*; rumen *pipairea sântului sî marit. ap. Thom'a*), quod eo die legatur Evangelium de Thoma apostolo, digitum suum in fixuram clavorum, mandato Domini, immittente: quo etiam pertinet appellatio τῆς κυριακῆς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, quia hæc facta sunt, *quum januæ essent clausæ*; aliquando etiam ἡ καινή, ἡ νέα κυριακή, *nova Dominica*, audit, ea forte de causa, ut conjicit Reiskius, *Comment. in Constantin. Porphyrogenit. De caeremoniis Aulae Byzantinæ* l. 1, c. 37 ²⁾, quia est proxime futura Dominica post Dominicam eximie sic dictam, h. e., diem Paschatis. Dicitur etiam *δευτεροπρώτη κυριακή*, h. e., *secunda post primam*, paschalem scilicet.

Dominica in albis (subaudi *depositis*) dies est *octava Paschæ*, uti habetur in Breviario et Missali Rom. Aliis dicitur *Dominica post albas* sc. *depositas*, quia subsequitur sabbatum, quo baptizati in Sabbato sancto albas vestes, quas in baptismo induerant, deponebant. Vocatur etiam *Dominica octava Paschæ*, *Antipascha*, *Clausum Pascha*, *Conductus Paschæ*, de quibus omnibus videatur Du Cange in *Glossar. lat.*

Breviarium glagoliticum ritus latini nomen ad verbum interpretatur *Neděla v bělŭh*; alii simpliciter *Dominicam albam* dicunt (čechoslav. *bílá ned.*; serbo-croat. *ned. biela*; sloven. *ned. bela*; polon. *n. bia.*); alii a *conductu Paschæ* appellationem trahunt, uti Čechoslavi *provodní ned.* sive

¹⁾ Ψηλάφησις a verbo ψηλαφάω, tango, contrecto, palpo. Vide quæ de hoc verbo disputat Curtius, *Grundzüge der gr. Etymologie*, p. 720.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. tom. 112, p. 432.

provod, et Poloni *przewodnia*; sed et apud eosdem etiam simpliciter *Dominica prima a Paschate* (1. *po Velikonoci*; 1. *povelikanočna*) nuncupantur.

Refert Cl. Brandl in *Glossar.* pp. 452—453, praesentem hanc Dominicam Serbis vulgo *družičalo*, et Silesiis *družná* vocari, docetque nomina ista tantumdem valere ac bohemicum *Neděle družebná*, quod praeceuntibus doctis Bohemis interpretati sumus *Dominicam pronubam*¹⁾, ipse vero, alienam secutus opinionem, eo sensu accipi vult, quo alii *Ned. smrtelná* sumunt, scilicet pro die, qui sacer esset victoriae, quam ver sive aestas jam appetens ex molesta hyeme reportasse fingebatur²⁾. Dissidium componat, qui potest.

Dominicam a populo *Ned. družičalo* vocari solitam sequitur fer. II. festum *družičanie*, h. e., *ineundae spiritualis fraternitatis*, ἀδελφopoία πνευματικῆ, slav. *pobratimstvo*, posestrimstvo; german. *Wahlbruderschaft*, *Wahlschwesterschaft*. Ritus in spirituali hac amicitia conjuganda praescriptum exhibet propria ἀκολουθία εἰς ἀδελφopoίαν πνευματικὴν in *Symbolis* meis indicata t. 2, p. 1004 atque a Goario fusius explicata pp. 705—709. De ipsis vocabulis autem adiri velim eundem Cl. Brandl, in *Casopis Matice Moravské*, 1882. fasc. 4. p. 191.

De instituto *spiritualis fraternitatis* speciatim apud Serbos recepto multis agunt, qui mores genticos describunt. Hinc est quod non mirer, *pobratimstvo* (Wahlbruderschaft) Slavorum meridionalium perquam breviter esse tactum in opere „Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild“ (Dalmatien, p. 140; Ungarn, p. 655), quum res aliunde jam ante pedes sit posita.

De ordine ac numero dierum dominicorum Pentecostarii.

Quoad distinctionem caeterorum dierum dominicorum Quinquagesimae paschalis animadvertendum est, Graecis ipsam Paschatis Dominicam in annumeratione poni, ut adeo Latino-rum *Dominica in Albis* illis sit *χρειακή δεύτερα μετὰ τὸ Πάσχα*, *secunda post Pascha*, et quae Latinis est *Dominica secunda*, in supputatione Graecorum appelletur *χρειακή τρίτη ἀπὸ τοῦ Πάσχα*, *Dominica tertia a Paschate*, et sic porro usque ad *Dominicam infra Octavam Ascensionis Christi*, quae ideo Graecis est *χρειακή ἑβδόμη ἀπὸ τοῦ Πάσχα*, *Dominica septima a Paschate*. Ita fit, ut in uno eodemque Calendario

¹⁾ Cfr. dicta p. 144.

²⁾ Cfr. annotata pp. 144—145 et 187—189.

serbo-croatico mixti ritus eadem Dominica vocetur *ned. 3. po uskrsu* et *ned. 4. po uskrsu*.

Mysteria huic Quinquagesimae paschali propria ex ipsis Dominicorum dierum appellationibus atque titulis mysteriorum, qui ad matutina officia leguntur, satis patescunt. Quare de iis praeter duas illas inscriptiones cum suis versibus ¹⁾ nihil afferemus. Quoniam autem horum dierum dominicorum nomina apud varias nationes christianas ritus graeci paululum diversa reperiuntur, ea ex omnibus quinque, quae in manibus versantur, Horologiis contexuisse inutile non fuerit.

Rationes festi τῆς μεσοπεντηκοστῆς, quod Graecis admodum celebre est, ex synaxario cum integro canone festivo accuratius proponemus, quod Latinis fere incognitum sit.

Κυριακή β'.

Dominica I.

Κυριακή τοῦ Ἀντιπύσχα Dominica in Octava Pas-
ῆτοι τοῦ Θωμᾶ. chae sive s. Thomae.

Slav. *Nedělja Antipaschi ili Thomina*; rumen. *Dominic'a s. Apostoli Tom'a*; arab. *Achad elqiddis Tōmā*.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κυριακῇ Eadem die, Dominica se-
δευτέρᾳ ἀπὸ τοῦ Πάσχα, τὰ cunda post Pascha, celebramus
ἐγκαίνια ἐορτάζομεν τῆς Χρι- *Encaenia resurrectionis Christi*
στοῦ ἀναστάσεως, καὶ τὴν τοῦ *et sancti Apostoli Thomae*
ἀγίου ἀποστόλου Θωμᾶ ψηλά- *tactum.*
φησιν.

Στίχοι.

Εἰ νηδὺς κλείς ἢ τάφου μὴ κωλύει,
Σὴν, σῶτερ, ὀρμὴν κλείς θνῶν πῶς κωλύσει;

*Si uterus clausus aut sepulchrum non retinet,
Viam tuam, Salvator, quomodo januae clausae impediunt?*

¹⁾ Versus seu στίχους, ubi e re fuerit, cum interpretatione dabo juxta annotationem superius factam pp. 32—33.

Κυριακὴ γ'.

Dominica II.

Κυριακὴ τῶν ἁγίων μυ-
ροφόρων γυναικῶν καὶ
Ἰωσήφ τοῦ δικαίου.

*Dominica sanctorum mu-
lierum unguentiferarum
et Josephi justī.*

Slav. *Nedělja svjatykh žen myronosic i Josifa Arima-
thejskago*; rumen. *Dominec'a portatorieloru de miru*; arab.
Achad chāmilāt attīb.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κυριακῇ
τρίτῃ ἀπὸ τοῦ Πάσχα, τὴν
τῶν ἁγίων γυναικῶν μυροφό-
ρων ἑορτὴν ἑορτάζομεν, ἔτι δὲ
καὶ μνηστὴν ποιούμεθα τοῦ ἱε-
ραρχοῦ Ἀριμαθαίου Ἰωσήφ, ὃς ἦν
μαθητὴς κεκρυμμένος· πρὸς δὲ
καὶ τοῦ νυκτερινοῦ μαθητοῦ
Νικοδήμου.

*Eadem die, Dominica tertia
post Pascha, celebramus festum
Sanctarum mulierum unguenti-
ferarum; item memoriam agi-
mus Josephi ab Arimatheu,
qui erat occultus discipulus;
praeterea Nicodemi, discipuli,
qui venerat ad Jesum nocte.*

Στίχοι.

Χριστῇ φέρουσιν αἱ μαθήτριά μίρα·
Ἐγὼ δὲ ταύταις ἕμνον, ὡς μύρον, φέρω.

Christo unguenta deferunt discipulae:

Ego autem ipsis hymnum, tanquam munusculum, offero.

Synaxarium Xantopuli plura apocrypha continet, ut quae
de Nicodemi evangelio refert n. 1:

Λέγεται μέντοι, ὡς καὶ
Νικοδήμος οὗτος, λεπτομερῶς
τὰ κατὰ τὸ πάθος τοῦ Χρι-
στοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν συν-
τάγμασι διεσάγησε πρῶτος
πάντων ὡς τῆς συναγωγῆς ὢν,
καὶ ἀκριβέστερον τὰς τε βου-
λὰς τῶν Ἰουδαίων, καὶ τοὺς
λίγους, καὶ ἀπλῶς τὰ πάντα
εἰδιώς.

Fama est etiam, Nicode-
mum hunc passionis et resur-
rectionis Christi res gestas
minutatim commentario pri-
mum omnium tradidisse, tam-
quam qui a synagoga esset,
ideoque accuratius Judaeorum
consilia, sermones, et uno verbo
omnia pernosceret.

Nec minus rejicienda sunt, quae de s. Maria Magdalena subduntur n. 3:

“Ἦτις, καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ¹⁾, εἰς Πύμην παραγενομένη, ὡς λόγος, καινῇ θανάτῳ τὸν Πιλάτον καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς παραδίδωσι, τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν πρὸς τὸν Καῖσαρα Τιβέριον ἀνενέγκασα.

Quae post ascensionem Christi Romam perveniens, ut fertur, in causa fuit, ut novo mortis genere Pilatus ac summi sacerdotes enecarentur; quae Christo contigerant, omnibus Caesari Tiberio renuntiatis.

Caeterum de Nicodemo repetendum ex tomo 1. hic est, ejus inventionem una cum Stephano, Gamaliele et Abibone ineunte mense Augusti celebrari, apud Graecos die 2, apud Latinos vero die sequenti (pp. 232—233), festum proprium vero ab omnibus Martyrologiis librisque Graecorum abesse, uno excepto Calendario Neapolitano, in quo signatur die 15. Martii²⁾. Et ad hujus animadversionis terminos exigi omnino debent, quae habet Nikolski (182, n. 278) *de festo s. Nicodemi die 2. Augusti agendo*.

Κυριακὴ δ'.

Dominica III.

Κυριακὴ τοῦ παραλύτου. *Dominica paralytici.*

Slav. *Nedělja o razslableniim*; rumen. *Dominec'a paralyticului* (*slabanogului*) arab. *Achad almuchalla'*.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κυριακῇ τετάρτῃ ἀπὸ τοῦ Πάσχα, μνήαν τοῦ παραλύτου ποιούμεθα, καὶ ὡς εἰκός, τὸ τοιοῦτον ἐορτάζομεν θαῦμα³⁾.

Eadem die, Dominica quarta post Pascha, memoriam paralytici facimus, insigne illud miraculum, ut decet, celebrantes.

¹⁾ Μετὰ δὲ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, ἀβέβαια πάντα τὰ τῆς Μαγδαληνῆς. Ita *Horolog.* edit. Venet. 1875. p. 293, et Athen. 1891, p. 313.

²⁾ Cfr. Mazochi, t. 1, p. 93.

³⁾ Ex Joan. 5; agitur nimirum de aegroto ad piscinam sanato, qui triginta octo annos languerat. Cfr. supra p. 122.

Στίχοι.

Τὸ ῥῆμα Χριστοῦ σφίγμα τῇ παρειμένῳ¹⁾.

Οὕτως ἴαμα ῥῆμα τούτου καὶ μόνον.

Verbum Christi vinculum est membris soluto²⁾;

Sic ei salus verbum est vel unicum.

Τετάρτη τῆς μεσοπεντη- *Feria IV. mediae Pentecostēs.*
κοστῆς.

Slav. *Sreda prepolovenija pjatdesjatnicy*; rumen. *Miercuri la îndumătăirea a cinci dieci de dăle*; arab. *El-arba'a niçf el-khamisîn.*

Media inter Pascha et Pentecosten memoratur apud Graecos ἡ μεσοπεντηκοστή, quae est vicesimus quintus dies a Paschate ac semper feria IV. contingit. Celebratur per dies octo ac desinit in feriam IV. subsequentis hebdomadae: duas hebdomadas mutilando, ut ait Leo Allat. l. c. cap. 27, primam cauda, alteram capite.

Duo in hoc festum canones exstant in Pentecostario, Theophanis, et s. Andreae Cretensis: ex quibus alterum hunc plane egregium ac luculentum in forma extensa cum synaxario Callisti exhibeo. Eum intra octo hos dies semel atque iterum, quemadmodum magnum illum canonem in Quadragesima³⁾, decantant.

Alia hoc loco non adnotabo, quoniam de variis festi rationibus non ita pridem plena manu sevi in Actis „Zeitschrift für kath. Theologie“ (1895, pp. 169—177), quae, ubi collibuerit, consulere quisque potest.

¹⁾ Παρειμένος, particip. praeterit. passiv. verbi παρίημι, praetermitto, relinquo, laxo, solvo, remissum ac languidum reddo; *pass.* παρίημι, remissus, languidus reddor; *part. praeterit.* παρειμένος, languidus, fractus, membris solutus.

²⁾ H. e. „Christus Messias sermone paralytici membra adstrinxit,“ παράλυτον λόγῳ συνέσφιξε, ut Andreas inferius canit in Can. od. 4. p. 350.

³⁾ Recolantur superius dicta pp. 89, 148.

Εἰς τὴν μεσοπεντηκοστήν.

Ὁ κανὼν τοῦ ἔχου πλ. δ'.

Ποίημα Ἀνδρέου Κρήτης.

Ὡιδὴ α'.¹⁾

Θάλασσαν ἐπηξας.

Ἐθνη, κροτήσατε, Ἐβραῖοι,
θρηνησατε * ὁ ζωοδότης γὰρ
Χριστὸς * τὰ δεσμὰ διέβηξε *
τοῦ ἔθου, * καὶ νεκροὺς ἀνέ-
στησε, * καὶ νόσους ἐθεράπευσε
τῷ λόγῳ. * Οὐτός ἐστιν * ὁ Θεὸς
ἡμῶν, ὁ δοὺς * ζωὴν τοῖς πι-
στεύουσιν * ἐν τῷ ὀνόματι
αὐτοῦ.

Θαῖμα παρέδειξας, τὸ ὕδωρ
εἰς οἶνον μετελθὼν, ὁ ἐν Αἰ-
γύπτῳ ποταμοὺς μεταστρέψας,
λέσποτα, εἰς αἷμα * καὶ νε-
κροὺς ἀνέστησας, σημεῖον τοῦτο
δεύτερον τέλεσας. Δόξα, Σῶ-
τερ, τῇ ἀφάτῳ σου βουλή·
δόξα τῇ κενώσει σου, δι' ἣς
ἐκαίνισας ἡμῶς.

Ρεῖθρον ἀένναον ὑπάρχων,
Κύριε, ζωὴς ἀληθινῆς, σὺ εἰ
ἢ ἀνάστασις ἡμῶν. Θέλω
ἐκοπίσας, Σῶτερ μου, καὶ
ἐκὼν ἐδίψας, τοῖς νόμοις τῆς
φύσεως ὑπεύκων * καὶ εἰς Σιχὸρ
ἀφικόμενος, σαρκὶ τὸ ὕδωρ ἐζή-
τησας τῇ Σαμαρείτιδι πιεῖν.

Ἄρτους εὐλόγησας, ἰχθύας
ἐπλήθυνας, ὦ ἀκατάληπτος

Ode 1.

Coagulasti mare.

Gentes, plaudite; Judaei,
lugete: vitae siquidem auctor
Christus, inferni dirupit vin-
cula, mortuosque suscitavit, ac
sermone curavit morbos. Hic
est Deus noster, dans vitam
iis, qui credunt in nomine ejus.

Miraculum exhibuisti mu-
tans aquam in vinum, qui in
Aegypto, Domine, flumina in
sanguinem vertisti: mortuos-
que suscitasti, alterum hoc
signum edens. Gloria, Salva-
tor, tuo illi inenarrabili con-
silio: gloria tuae illi exinan-
itioni, qua nos instaurasti.

Tu, Domine, perenne fluen-
tum verae vitae, nostra illa
resurrectio es. Volens fuisti
lassatus, Salvator meus, libens-
que sitisti, naturae legibus ce-
dens, ac veniens Siehar, carne
aquam bibere a Samaritana
petisti.

Benedixisti panes, pisces
multiplicasti, o Deus compre-

¹⁾ Canonem nova editio romana Pentetostarii an. 1884 adhibitis stel-
lulis στιχηδόν descriptum sistit pp. 176—187. Prima ejus strophæ exempli
causa ponatur.

Θεός, καὶ λαοὺς ἐχόρτασας
ἀφθόνωσ· καὶ πηγὴν ἀένναον
σοφίας τοῖς διψῶσιν ἀπηγ-
γείλω. Σὺ εἰ Σωτὴρ ὁ Θεὸς
ἡμῶν, ὁ δοὺς ζωὴν τοῖς πιστεῦ-
ουσιν ἐν τῷ ὀνόματι τῷ σῷ.

Δόξα.

Τρία σύννερχα δοξάζω καὶ
σύνθρονον· Πατέρα ἄναρχον
Θεόν, καὶ Υἱὸν συνάναρχον,
καὶ Πνεῦμα συναἰδιον Υἱῷ·
τὴν μίαν τρισυπόστατον οὐ-
σίαν ὑμῶν, μίαν ἀρχὴν ὑπάρ-
χιον ἀνάρχον Θεότητος καὶ οὐ-
σιότητος τιμῶ.

Θεοτοκίον.

Μόνη ἐχώρησας τὸν Κτί-
στην, τὸν ἴδιον, Θεογεννητορ,
ἐν γαστρὶ, καὶ σαρκὶ ἐκύησας
ἀφράστως, καὶ παρθένος ἐμει-
νας, μηδὲν τῆς παρθενίας λυ-
μανθείσης. Τοῦτον, ἀγνή, ὡς
Υἱόν σου καὶ Θεόν, ἀπαίστως
ἰκέτευσ· ἐπὲρ τῆς ποιμνῆς
σου αἰεῖ.

Ὡιδι γ'.

Ἐστειρώθη ἡ καρδία μου.

Μὴ τὴν κατ' ἥψιν κρίσιν
κρίνετε, Ἰουδαῖοι, διδάσκων
ἔλεγεν ὁ Λεσπότης, ὡς ἐπέστη
τῷ ἱερῷ, καθὼς γέγραπται,
μεσοσίσης τῆς νομικῆς ἐορτῆς.

hensione major populosque ab-
undo satiasti, ac jugem sapien-
tiae fontem sitientibus promi-
sisti. Tu es Deus noster Salvator,
iis tribuens vitam qui credunt
in nomine tuo.

Gloria.

Tria coaeterna, eademque
majestate et sede, adoranda
glorifico: Patrem aeternum
Deum, Filiumque coaeternum.
ac Spiritum coaeternum Filio:
unam trine subsistentem es-
sentiam laudans, principatum
unum principio majorem, ex-
pertis principii aeternaeque
Deitatis ac substantiae, honoro.

In Deiparam.

Sola, Dei Genitrix, Creato-
rem proprium utero capere
potuisti, carneque ineffabiliter
peperisti; ac virgo nihilominus,
nihil laesa virginitate, man-
sisti. Hunc tu casta, ceu Fi-
lium tuum, Deumque, pro tuo
semper indesinenterque exora
grege.

Ode 3.

Firmatum est cor meum.

Ne, Judaei, secundum fa-
ciem judicate, dicebat docens
Dominus, quum, juxta quod
Scriptura habet, mediante jam
legali festivitate, in templum
venisset.

Μὴ τὴν κατ' ὕψιν κρίσιν κρίνατε Ἰουδαῖοι· Χριστὸς γὰρ ἦλθεν, ὥστε ἐκάλουν οἱ προφῆται ἐκ Σιών ἐλκεσόμενον, καὶ κόσμον ἀνακαλούμενον.

Εἰ καὶ τοῖς λόγοις οὐ πιστεύετε, Ἰουδαῖοι, τοῖς ἔργοις πείσθητε τοῦ Δεσπύτου· τί πλανᾶσθε ἀθετοῦντες τὸν ἅγιον, ὃν ἔγραψεν ἐν τῷ νόμῳ Μωσῆς;

Εἰ τὸν Μεσσίαν πάντως δεῖ εἰσελθεῖν, Ἰουδαῖοι, Χριστὸς δὲ ἦλθε νῦν ὁ Μεσσίας· τί πλανᾶσθε ἀθετοῦντες τὸν δίκαιον, ὃν ἔγραψεν ἐν τῷ νόμῳ Μωσῆς;

Δόξα.

Σὲ προσκυνοῦμεν, Πάτερ ἀναρχε τῇ οὐσίᾳ· ἐμνοῦμεν ἀναρχον τὸν Υἱόν σου, καὶ τὸ Πνεῦμα εὐσεβῶς τὸ πανάγιον, ὡς ἓνα τὰ τρία φύσει Θεόν.

Θεοτοκίον.

Εἷς τῆς Τριάδος ὢν, γενόμενος σὰρξ ὡράθης, οὐ τρέψας, Κίριε, τὴν οὐσίαν, οὐδὲ φλέξας τῆς τεκνοῦσης τὴν ἄφθορον γαστέρα, Θεὸς ὢν ὅλος καὶ πῦρ.

Κάθισμα. Ἦχος πλ. δ'.

Τὴν σοφίαν καὶ Λόγον.

Ἐσθῆτως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱεροῦ μεσαζόνσης ἐνθάδης τῆς ἐορτῆς· Ὁ διψῶν, ἀνέκραζες, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω.

Nolite, Judaei secundum faciem judicare: quippe venit Christus, quem prophetae e Sion venturum ac instauraturum mundum, votis expectabant.

Etsi minus, Judaei, sermonibus creditis, vel Domini operibus credite: utquid erratis Sanctum spernentes, quem Moyses scripsit in lege?

Siquidem plane, Judaei, venturus est Messias; venit vero Messias Christus; quorsum erratis Justum spernentes, quem Moyses in lege scripsit?

Gloria.

Te, Pater, adoramus, substantia aeternae; tuum devote laudamus aeternum Filium, sanctissimumque Spiritum: ut tria, unum, natura Deum.

In Deiparam.

Unus ipse de Trinitate, caro factus visus es; non mutata, Domine, substantia, autve Genitricis incorrupto adusto utero, qui totus Deus ac ignis es.

Sessio Ton. obliq. 4.

Sapientiam et Verbum.

Stans, festo mediante, templo medio, divine clamasti: „Qui sitit, veniat ad me, et bibat.“ Si quis enim e di-

Ὁ γὰρ πίνων ἐκ τούτου τοῦ
 θείου μὲν νάματος, ποταμοὺς
 ἐκ κοιτίας ἐκρεῖσει δογμάτων
 μὲν ὅστις δὲ πιστεύει εἰς
 ἐμὲ τὸν σταλέντα ἐκ θεοῦ
 Γεννήτορος, μετ' ἐμοῦ δοξα-
 σθήσεται. Διὰ τοῦτο βοῶμέν
 σοι· Δόξα σοι, Χριστέ ὁ Θεός,
 ὅτι πλουσίως ἐξέχεας τὰ νά-
 ματα τῆς σῆς φιλανθρωπίας
 τοῖς δοῦλοις σου.

Δόξα. Καὶ νῦν. Ὅμοιον.

Τῆς σοφίας τὸ ὕδωρ, καὶ
 τῆς ζωῆς ἀναβλέζων τῇ κόσμῳ,
 πάντας, Σῶτερ, καλεῖς, τοῦ
 ὀρίσασθαι σωτηρίας τὰ νά-
 ματα. Τὸν γὰρ θεῖον νόμον
 σου δεχόμενος ἄνθρωπος, ἐν
 αὐτῇ σβεννύει τῆς πλάνης τοὺς
 ἐνθρακας· ὅθεν εἰς αἰῶνας οὐ
 λήξει τοῦ κόρου σου, Δέσποτα,
 βασιλεῦ ἐπουράνιε. Διὰ τοῦτο
 δοξάζομεν τὸ κράτος σου,
 Χριστέ ὁ Θεός, τῶν πταισμά-
 των ἄφεσιν αἰτούμενοι, κατα-
 πέμψαι πλουσίως τοῖς δοῦ-
 λοις σου.

Ὡιδὴ δ'.

Ὁ προφήτης Ἀμβακούμ.

Εἰ Μεσσίαν δεῖ ἐλθεῖν, ὁ
 δὲ Μεσσίας Χριστὸς ἐστι, πα-
 ράνοροι, τί ἀπιστεῖτε αὐτῷ;
 Ἰδοὺ παραγέγονε, καὶ μαρτυ-
 ρεῖ ὁ αὐτὸς ποιεῖ τὸ ὕδωρ
 οἶνον ἐποίησε παράλντον λόγῳ
 συνέσφιγξε.

vinò hoc méo latice bibérit,
 fluent de ventre ejus flumina
 doctrinae meae: si quis autem
 in me credit missum a Geni-
 tore, mecum gloriam est ha-
 biturus. Quamobrem tibi cla-
 mamus: Gloria tibi, Christe
 Deus, quod large servis tuis
 tuae elementiae flumina effu-
 deris.

Gloria. Sicut erat. Simile.

Qui sapientiae vitaeque
 mundo scaturis flumina, om-
 nes, Salvator, invitas ad hau-
 rienda salutis fluentia. Si quis
 enim divinam tuam suscepit
 legem, erroris carbonés in se-
 ipso exstinxerit: unde nunquam
 non est satiandus tua, Domine
 Rex coelestis, dulcedine: quam-
 obrem tuam, Christe Deus,
 glorificamus potentiam; rogan-
 tes ut servis tuis, diviti lar-
 gitione, veniam delictorum de
 coelis mittas.

Ode 4.

Propheta Habacuc.

Siquidem venturus est Mes-
 sias, Christus autem, scelesti,
 Messias est, quare non cre-
 ditis ei? Ecce advenit, sunt-
 que argumento quae ipse facit:
 aquam vinum fecit; sermone
 paralytici membra astrinxit.

Μὴ συνιέντες τὰς Γρα-
φὰς πλανᾶσθε πάντες ὑμεῖς,
Ἑβραῖοι ἄνομοι· ὅντως γὰρ
ἦλθε Χριστός, καὶ πάντας
ἐφώτισε· καὶ ἐν ὑμῖν ἔδειξε
πολλὰ σημεῖα καὶ τεράστια,
καὶ μάτην ἀρνεῖσθε τὴν ὄντως
ζωήν.

Ἐν ἔργον ἔδειξα ὑμῖν, καὶ
πάντες ἤδη θανατίζετε, ἀνέ-
κραζε τοῖς Ἰουδαίοις Χριστός.
Ἑμεῖς περιτέμνετε καὶ ἐν σαβ-
βάτῳ ἄνθρωπον, φησὶν· ἐμοὶ
δὲ τί ἐγκαλεῖτε λοιπόν, ἐγεί-
ραντι λόγῳ παρόλντον;

Ἔργα ἐποίησα πολλά, καὶ
διὰ ποῖον ἔργον λιθάζετέ με,
τοῖς Ἰουδαίοις Χριστὸς ἐλέγ-
χων ἀνέκραξεν· ὅτι ἄνθρωπον
ἐγὶ τῇ ὕλῳ λόγῳ ἐποίησα. Μὴ
κρίνετε κατ' ὄψιν, ἄνθρωποι.

Ἐν ἀποστόλοις ἐνεργῶν, καὶ
ἐν προφήταις αὐτὸς ἀναπανό-
μενος μετὰ τοῦ Πνεύματος,
τὸ ἄχραντον γέννημα τῆς Πα-
τρικῆς φύσεως, Χριστέ, τὰ
ἔθνη πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν ἀνῆλ-
θες διὰ τῶν σημείων σου.

Δόξα.

Τριὸς ἀμέριστε, μονὰς ἄναρ-
χῆ, Πάτερ, Υἱέ, καὶ Πνεῦμα
ἅγιον, ἡ ἐν μονάδι Τριάς, ὁμό-
τιμε, σὺν θρονῷ, ζωοποιέ, ἔκτι-
στε Θεέ, σῶζε τοὺς ἀνυμνοῦν-
τάς σε, καὶ ῥῖσαι κινδύνων καὶ
θλίψεων.

Erratis omnes vos, Hebraei,
non intelligentes Scripturas:
vere enim venit Christus, et
omnes illuminavit; multaque
in vobis signa et prodigia osten-
dit; ac frustra veram vitam
negatis.

Unum vobis opus exhibui,
jamque omnes miramini, cla-
mat Christus Judaeis. Vos,
inquit, vel in sabbato homi-
nem circumciditis; quid me
deinceps in crimen vocatis,
quod sermone paralyticum ere-
xerim?

Multa opera operatus sum;
propter quod opus me lapi-
datis? clamavit Judaeos ar-
guens Christus. Nimirum, quia
totum hominem sanum feci.
Ne homines secundum faciem
judicate.

Qui in apostolis opereris,
ipseque cum Spiritu pariter
requiescas in prophetis, incon-
taminata, Christe, naturae pa-
ternae proles, signis tuis ad
tuam gentes agnitionem re-
duxisti.

Gloria.

Individua Trinitas, aeterna
unitas; Pater, Fili, sancteque
Spiritus; Trinitas in unitate,
eodem Deus sublimis honore
ac sede, vivifice, increate, sal-
vos fac laudantes te, atque a
periculis afflictionibusque erue.

Θεοτοκίον.

Ἡ ἐν γαστρὶ σου τὸν Θεὸν
ἀπεριγράπτως χωρίσασα, Θεό-
νυμφε Παρθενομήτορ ἀγνή, μὴ
παύσῃ πρεσβεῖν οὐσα ὑπὲρ ἡμῶν,
ὅπως διὰ σοῦ ζήσῃμεν τῶν
περιστάσεων πρὸς σέ γὰρ αἰεὶ
καταφεύγομεν.

Ὡς δὲ ε'.

Κόρις ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Θαύμασι κατεκόσμησας τοὺς
ἀποστόλους σου· τέρασιν ἐμε-
γάλυνας τοὺς μαθητάς, ἐν
παντὶ τῷ κόσμῳ δοξάσας,
Σῶτερ ἡμῶν, καὶ δοὺς αὐτοῖς
τὴν βασιλείαν σου.

Ἀπαντα κατεγύωτισαν τῆς
γῆς τὰ πέρατα, θαύμασι καὶ
διδάγμασιν οἱ μαθηταί, καὶ
ποικίλοις τρόποις τὸν λόγον
κηρύξαντες, Χριστέ Σῶτερ, τῆς
βασιλείας σου.

Αἰνεσὶν ἀναπέμπομεν τῇ
βασιλείᾳ σου· ὕμνον σοι δὲ
προσάγομεν, τῷ δι' ἡμᾶς ἐπὶ
γῆς ὀφθέντι, καὶ κόσμον φω-
τίσαντι, καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀνα-
καλέσαντι.

Δόξα.

Δόξα σοι, Πάτερ ἅγιε, Θεέ·
ἀγέννητε· δόξα σοι, Λόγε ἄχρоне
μονογενές· δόξα σοι, τὸ Πνεῦμα
τὸ Θεῖον, καὶ σύνθρονον, καὶ
ὁμοοῖσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ.

In Deiparam.

Quae Deum in tuo utero
meruisti, Dei sponsa virgoque
Mater intemerata, capere, ne
pro nobis intercedere desinas,
ut per te, velut qui semper
ad te confugimus, a calami-
tatibus efficiamur liberi.

Ode 5.

Domine Deus noster.

Perornasti miraculis apo-
stolos tuos; prodigiis magni-
ficasti discipulos, toto glori-
ficans mundo, Salvator noster,
eisque regnum coelorum tri-
buens.

Terrae fines omnes illumi-
narunt discipuli; miraculis,
doctrinaque, ac modis variis
regni tui, Christe Salvator,
verbum praedicantes.

Laudem submittimus tuo
regno: tibi vero offerimus
canticum qui nostri ergo in
terra visus illuminasti mun-
dum ac Adam instaurasti.

Gloria.

Gloria tibi, Pater sancte,
Deus ingenite; gloria tibi, aeter-
num Verbum unigenitum; tibi
gloria, Spiritus divine, eadem
cum Patre Filioque adorande
majestate, consubstantialisque.

Θεοτοκίον.

Γέγονεν ἡ κοιλία σου ἁγία
τράπεζα, ἔχουσα τὸν οὐράνιον
ἄρτον, ἐξ οὗ πᾶς ὁ τρώγων
οὐ θνήσκει, ἄς ἔφησεν ὁ
παντός, Θεογεννήτορ, τροφείς.

Ὡιδὴ 5'.

Ὡς ὕδατα.

Ὅ πάντα περιέπων τὰ πέ-
ρατα, ἀνῆλθες, Ἰησοῦς, καὶ
ἐδίδασκες ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς
ὄχλους τὸν λόγον τῆς ἀληθείας,
τῆς ἑορτῆς μεσονύκτις, ὡς Ἰωάν-
νης βοᾷ.

Ἀνέπτυξας τὰ χεῖλη σου,
λέσποτα ἐκέρυξας τῷ κόσμῳ
τὸν ἄχρονον Πατέρα, καὶ τὸ
πανάγιον Πνεῦμα, τὸ συγγε-
νὲς ἀμφοτέρων φυλάττων καὶ
μετὰ σάρκωσιν.

Τὸ ἔργον τοῦ Πατρὸς ἐτε-
λείωσας τοῖς ἔργοις ἐπιστάσας
τοὺς λόγους σου, ἰάσεις τελῶν,
Σῶτερ, καὶ σημεῖα, παράλυ-
τον ἀνορθῶν, λεπροὺς καθαί-
ρων, καὶ τοῖς νεκροῖς ἀνιστῶν.

Ὁ ἄναρχος Υἱὸς ἀρχὴ γέ-
γονε λαβὼν τὸ καθ' ἡμᾶς
ἐνθρονώπησε, καὶ μέσον τῆς
ἑορτῆς ἐδίδασκε, λέγων Προσ-

In Deiparam.

Factus est tuus uterus mensa
sacra, coelesti instructa pane,
ex quo si quis manducat, non
moritur, quemadmodum locutus
est, Dei Genitrix, qui univer-
sum alit.

Ode 6.

Sicut aquae.

Qui fines omnes moderaris,
ascendisti, Jesu, ut clamat Jo-
annes, festo jam mediante,
turbasque in templo verbum
veritatis docuisti.

Aperuisti, Domine, tua la-
bia; Patrem aeternum san-
ctissimumque Spiritum mundo
praedicasti: cui etiam assump-
ta carne pristina cum utro-
que cognatio consistat.

Patris consummasti opus:
sermones tuos operibus con-
firmasti, sanationes signaque,
Salvator, perficiens, paralyti-
cum erigens, mundans lepro-
sos, mortuisque ad vitam re-
vocatis.

Qui aeternus ac principii ex-
pers Filius quum esset, humana
assumpta natura principium
creatus est ¹⁾, factusque homo,

¹⁾ Ἀρχὴ γέγονε, λαβὼν τὸ καθ' ἡμᾶς, h. e., nostra hominum as-
sumpta natura, Dei filius factus est principium, in quo simus ipsi creati
in operibus bonis (Ephes. 3, 10), instauratis ac ceu in principio recapitu-
latis in eo omnibus (Ephes. 1, 10).

δράμειτε τῇ πηγῇ τῇ ἀενάῳ
ζωὴν ἀρίσασθε.

festo mediante docuit dicens:
Accurrite ad fontem perennem:
vitam haurite.

Δόξα.

Τὴν μίαν ἐν Τριάδι Θεό-
τητα, οὐσίαν τρισυπόστατον,
ἄκτιστον, ἀμέριστον, πάντες
δοξολογοῦμεν Πατέρα, καὶ τὸν
Υἱόν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα,
ὡς τρία οὖσαν καὶ ἓν.

Gloria.

Unam in Trinitate Deita-
tem omnes laudamus, substan-
tiam trine subsistentem, in-
creatam, individuum; Patrem,
Filiumque, ac Spiritum san-
ctum; velut tria unumque ex-
sistentem.

Θεοτοκίον.

Παρθένον μετὰ τόκον ἐμ-
νοῦμέν σε παρθένον καὶ μη-
τέρα δοξάζομέν σε μόνην, ἀγνὴ
Θεόνυμφε κύρην ἐκ σοῦ γὰρ
ἔκτιστος Θεὸς ἐσαρκιώθη ζωοποι-
ήσας ἡμᾶς.

In Deiparam.

Te laudamus post partum
virginem; te solam, casta Deo
sponsa puella, virginem glori-
ficamus ac matrem; vere enim
ex te Deus carnem assumpsit.
vitam mortalibus largiens.

Συναξάριον.

Τῇ τετάρτῃ τοῦ παραλίτου,
τὴν τῆς μεσοπεντηχοστῆς ἑορ-
τάζομεν ἑορτήν.

Synaxarium.

Quarta feria a die dominico
paralytici celebramus festum
mediae Pentecostes.

Στίχοι.

Ἐστὼς διδάσκει τῆς ἑορτῆς ἐν
[μέσῳ,
Χριστὸς Μεσσίας, τῶν διδα-
[σκάλων μέσον.

Versus.

Festivitatis medio stans edocet
Christus Messias in choro ma-
[gistrorum.

Τὴν ἑορτὴν ταύτην ἑορτά-
ζομεν διὰ τὴν τιμὴν τῶν δύο
μεγάλων ἑορτῶν τοῦ Πάσχα
λέγω, καὶ τῆς Πεντηχοστῆς,
ὡς ἑκατέρας ἐνοῦσαν καὶ συν-
δέουσαν. Γέγονε δὲ αὕτη οὕτω.
Μετὰ τὸ ἐνεργῆσαι τὸν Χρι-
στὸν τὸ εἰς τὸν παραλίτον
θαῦμα ἐπεργνῆς, οἱ Ἰουδαῖοι

Celebramus hoc festum, ob
duarum praecipuarum solem-
nitatum honorem ac reveren-
tiam; Paschatis, inquam, et
Pentecostes; velut ambas uniat
atque conserat. Sic porro res
habuit. Ubi Christus insigne
illud miraculum in paralyticum
operatus esset, scandalizati Ju-

δῆθεν ἐπὲρ τοῦ Σαββάτου σκανδαλιζόμενοι, καὶ γὰρ ἐν Σαββάτῳ πέπρακται, „Ἐξή-
 τουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι“. Φεύγει
 τοῖνυν εἰς Γαλιλαίαν, καὶ τοῖς
 ἐκεῖσε ὄρεσι διατρίβων, τὸ τῶν
 πέντε ἁρτων καὶ τῶν δύο
 ἰχθύων τεράστιον ἐνεργεῖ. Με-
 τέπειτα δέ, τῆς Σκηνοπηγίας
 ἐνστάσης (μεγάλη δὲ καὶ αὕτη
 ἑορτὴ παρὰ Ἰουδαίοις) εἰς Ἱερο-
 σόλυμα ἀναβαίνει, καὶ περιε-
 πάτει κρίφα. Περὶ δὲ τὸ μέ-
 σον αὐτῆς εἰς τὸν ἱερὸν ἀνιών,
 ἐδίδασκε καὶ πάντες τῇ αὐτοῦ
 διδαχῇ ἐξεπλήττοντο. (Μετ'
 οὐκ ὀλίγα, καὶ διάλεξιν περὶ
 Σαββάτου, τριῶν τε ἑορτῶν,
 Πάσχα, Πεντηκοστῆς, καὶ Σκη-
 νοπηγίας). — Τέλουμενης ταυ-
 τῆς τῆς ἑορτῆς [Σκηνοπηγίας]
 στάς ὁ Ἰησοῦς, μεγάλη φωνῇ
 ἔκραξεν· Εἴ τις διψᾷ, ἐρ-
 χέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω.
 Ἐπεὶ οὖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ
 ταύτῃ ὁ Χριστὸς Μεσσίαν
 ἑαυτὸν ἀπέδειξε, μεσίτης καὶ
 διαλλακτὴς ἡμῶν γενόμενος,
 καὶ τοῦ αἰωνίου αὐτοῦ Πατρός,
 διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν τὴν
 παροῦσαν ἑορτὴν ἑορτάζοντες,
 καὶ Μεσοπεντηκοστὴν ὀνομά-
 ζοντες, τὸν Μεσσίαν ἀνυμνοῦ-
 μεν Χριστόν, καὶ τὸ τίμιον
 τῶν παρ' ἑκάτερα δύο μεγάλων
 ἑορτῶν παριστάνομεν. Τούτου
 δὲ οἶμαι χάριν, καὶ ἡ τῆς Σα-
 μαρείτιδος μετ' αὐτὴν ἑορτὴ
 ἑορτάζεται, ὅτι καὶ ἐκεῖσε πολλὰ

daei, propter nimirum Sabbati
 diem: quippe Sabbato editum
 est: „Quaerebant eum occi-
 dere.“ Fugit itaque in Gali-
 laeam, ubi moratus in monti-
 bus, prodigium illud operatur
 quinque panum et duorum
 piscium. Postmodum vero, ubi
 Scenopegia advenisset, est au-
 tem etiam haec magna apud
 Judaeos solemnitas, ascendit
 Hierosolymam, et ambulabat in
 occulto. Circa autem ejus me-
 dium ascendens in templum do-
 cebat, omnesque ejus stupebant
 doctrinam. (Post non pauca,
 ac ubi de Sabbato tribusque
 solemnitatibus, Paschate, Pen-
 tecoste ac Scenopegia nonnulla
 disseruit). — In fine hujus
 solemnitatis (nempe Scenope-
 giae) stans Jesus, clamavit
 voce magna: „Si quis sitit,
 veniat ad me, et bibat.“ Quia
 ergo hac se doctrina Christus
 Messiam ostendit, factus me-
 diator noster ac conciliator,
 Patrisque ipsius aeterni, id-
 circo praesentem colentes so-
 lemnitatem, titulo Mediae Pen-
 tecostes, Christum laudamus
 Messiam, ac utrinque duarum
 praecipuarum solemnitatum ex-
 hibemus praestantiam. Ejus rei
 puto gratia, mox etiam Sama-
 ritanae colimus celebritatem,
 quod et illic multa Christus de
 Messia disserat, deque aqua et
 siti, quemadmodum hoc loco.

περὶ τοῦ Μεσσίου Χριστοῦ
διέξεισι, καὶ περὶ ὕδατος καὶ
δίψης, ὡς ἐνταῦθα.

Τῷ ἀπείρῳ ἐλέει σου, Χρι-
στὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐλέησον ἡμᾶς.
Αμήν.

Per infinitam misericordiam
tuam, Christe Deus noster.
miserere nobis. Amen.

Ὡιδῇ ζ'.

Τῶν Χαλδαίων ἡ κάμινος.

Σαρκικῶς ἐκοπίσας, ἡ ἀνά-
πανσις πάντων ἐκουσίως ἐδί-
ψησας, ἡ πηγὴ τῶν θαυμά-
των τὸ ὕδωρ ἐζήτησας, ὕδωρ
τὸ ζῶν, Ἰησοῦ, ἐπαγγειλά-
μενος.

Σαμαρεΐτιδι, Κύριε, γυναικὶ
προσωμίλεις, διελέγχων τὴν
ἄνοιαν τῶν ἀνόμων Ἑβραίων.
Ἡ μὲν γὰρ ἐπίστευσεν Υἱόν
σε εἶναι Θεοῦ, οἱ δὲ ἠρνήσαντο.

Ὑδωρ ζῶν τὸ ἀλλόμενον
ὕδωρ ἀθανασίας, ἡ πηγὴ ἡ
αἰείως παρέχειν ἐπιγγείλω,
τοῖς πίσκει τὸ Πνεῦμά σου
προσδεχομένοις, Σῶτερ, τὸ
προῖόν ἐκ Πατρὸς.

Πέντε ἄρτοις ἐξέθρεψας
χιλιάδας πεινῶντων καὶ τοῦ
ζόρου τὰ λείψανα, εἰς ἄλλας
μυριάδας ἐπερίσσευσας, δει-
κνὺς τὴν δόξαν σου τοῖς ἱεροῖς
μαθηταῖς.

Ὁ ἐσθίων τὸν ἄρτον σου,
ζήσεται αἰωνίως· καὶ ὁ πίνων
τὸ αἶμά σου, ἐν σοὶ μένει,

Ode 7.

Caminus Chaldaeorum.

Carne fessus fuisti, requies
universorum: sponte sitiisti,
fons miraculorum; quaesivisti
aquam, o Jesu, qui viventem
aquam promisisti.

Colloquebaris, Domine, cum
muliere Samaritana, arguens
improbiorum Hebraeorum in-
saniam. Quippe credidit illa
esse te Filium Dei: illi ne-
garunt.

Vitae fons perpetuae, vi-
ventem aquam, salientem, in-
quam, pollicitus es exhibiturum,
Salvator, immortalitatis aquam,
tuum illum fide exspectantibus
Spiritus, qui a Patre pro-
cedit.

Esurientium millia panibus
quinque pavisti, superantesque
saturatis reliquias, in millia
alia, tuam sacris tuis discipu-
lis gloriam exhibens, abundare
fecisti.

Qui manducat tuum panem,
vivet in aeternum; ac qui tuum
bibit sanguinem, in te manet:

Σῶτερ μου, καὶ σὺ ἐν αὐτῇ
μένεις, καὶ ἀναστήσεις αὐτόν,
ἐν τῇ ἐσχάτῃ ῥοπῇ.

Ἐθανμάστωσας, Λέσποτα,
τὴν σὴν οἰκονομίαν, πιστωσά-
μενος θαύμασι τὴν θείαν ἐξ-
ουσίαν. Τὰς νόσους ἀπήλα-
σας· νεκροὺς ἀνέστησας· τυ-
φλοὺς ἐφώτισας ὡς Θεός.

Τοὺς λεπροὺς ἐκαθάρισας,
τοὺς χωλοὺς ἀνωρθάσω· πα-
ραλίτους συνέσφιγξας· αἰμόθ-
ρονν θεραπεύσας, ἐπέζυσας
πέλαγος, δεικνὺς τὴν δόξαν
σου τοῖς ἱεροῖς μαθηταῖς·

Δόξα.

Προσκυνοῦμεν σου, Κύριε,
τὸν ἄχραντον Πατέρα, καὶ τὴν
χάριν τοῦ Πνεύματος, ἣν τοῖς
σοῖς ἀποστόλοις Θεὸς ὢν διέ-
νειμας, ἐξαποστέλλων αὐτοὺς
ἐπὶ τὸ κήρυγμα.

Θεοτοκίον.

Ἐν γαστρὶ σου ἐχώρησας
τὸν ἀχώρητον Λόγον· ἐκ μα-
ζῶν σου ἐθήλασας τοῦ κόσμου
τὸν τροφέα· ἀγκάλαις ἐβάστα-
σας τὸν παροχέα ἡμῶν Θεο-
γέννητορ ἀγνή.

Ὡιδὴ γ'.

Ἄγγελοι καὶ οὐρανοί.

Λεῦτε, ἴδετε, λαοί, τὸν ἐπὶ
θρόνον δόξης ἀνυμνούμενον,

tuque in eo, in supremo mo-
mento resuscitaturus, manes.

Mirabilem, Domine, reddi-
disti assumptae carnis dispen-
sationem, astruens miraculis
divinam potentiam. Morbos
abegisti; suscitasti mortuos;
caecos ut Deus illuminasti.

Mundasti leprosos; erexisti
claudos; paralyysi solutos astrin-
xisti: curasti fluentem san-
guine; tuam sacris tuis disci-
pulis gloriam exhibens, mare
pedes ambulasti.

Gloria.

Tuum, Domine, adoramus
intemeratum Patrem: quam-
que, velut Deus exsistens, iis
quos emitteres ad praedicand-
um, Spiritus gratiam distri-
buisti.

In Deiparam.

Tuo utero Verbum, quod
capi nequit, capere meruisti:
lactasti tuis uberibus eum, qui
mundum alit. Nostrum prae-
bitorem ¹⁾, casta Dei Genitrix.
gestasti ulnis.

Ode 8.

Angeli atque coeli.

Venite, populi, eum videte
scelesto Judaeorum ore bla-

¹⁾ Παροχέα, al. πάροχον, de qua voce, tum qua ab ἔχω, uti hoc loco, tum qua ab ὄχος derivatur, fuse disputavimus in proprio commen-
tario „de vocatione parochi“, relato in op. „de vocatione ad statum eccle-
siasticum“, pp. 79 seqq.

ὑπὸ λαῶν ἀνόμων βλασφημοῦ-
μενον· καὶ ἰδόντες, ἔμνεϊτε τὸν
ἐν προφηταῖς Μεσσίαν προβ-
λέθοντα.

Σὺ εἰ ὄντως ὁ Χριστὸς ὁ
εἰς τὸν κόσμον τοῦτον προ-
ερχόμενος, ἔξ οὗ ἡ σωτηρία,
καὶ ἡ ἄφεσις τῶν πατρίων
σφαλμάτων· σὺ ἡ ὄντως ζωὴ
τῶν σοὶ πεπιστευκότων.

Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, τῆς
ἐορτῆς μεσοῦσης, καθὼς γέ-
γραπται, τῷ ἱερῷ ἐπέστη, καὶ
ἐδίδασκεν ὅτι ὄντως αὐτὸς ἦν
ὁ Μεσσίας Χριστός, δι' οὗ ἡ
σωτηρία.

Ἐν τοῖς Σάββασι Χριστὸς,
καὶ ἐν ἡμέραις ὅλαις ἀπεδείκ-
νυτο τὰ τῶν σημείων ἔργα,
ἐξιόντος τοῖς ἐν νόμοις ποι-
κίλαις· ἀλλ' ὁ πλῆθος λαὸς
θυμῷ ἐνεχοτεῖτο.

Τὸν παράλυτον, φησί, τὸνδε,
χρόνοις πλείστοις κατακείμε-
νον, ἐν τῷ Σαββάτῳ οὗτος
ἐθεράπευσε, καὶ παρέβη τὸν
νόμον, Ἰουδαῖοι Χριστῷ πι-
κρῶς ἐλοιδοροῦντο.

Οὐ Μωσῆς ὑμῖν, φησί, τὸν
νόμον δοῖς, κελεύει περιτέμ-
νεσθαι; καὶ ἐν Σαββάτῳ ἄν-
δρα περιτέμνετε, ἵνα μὴ πῶς
ὁ νόμος τῶν Πατέρων λυθῇ,
Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις.

Οἱ ἀγνώμονες πάντη, οἱ ἐν
ἐρήμῳ παροικίσαντες, τὸν ἐν-
εργέτην φθόνην κατενέσκηπτον,

sphemiis appeti, qui in throno
gloriae laudibus celebratur;
videntes vero, praedictum in
prophetis Messiam laudibus
celebrate.

Tu es vere Christus, qui
in mundum hunc processisti,
a quo est salus, noxaeque pa-
ternae remissio. Tu vere vita
tuorum fidelium.

Dei sapientia, festo jam,
prout scriptum est, mediante,
in templum venit; ac se vere
Christum Messiam, per quem
salus sit, docuit.

Christus Sabbatis, ac dies
totos, signorum exhibens opera,
iis qui morbis variis detine-
rentur sanitatem impertiebat:
cacterum errans populus, ira
veteri, animo aestuabat.

Hicce, inquit, jam olim ja-
centem hunc paralyticum Sab-
bato curans, legem transgres-
sus est; aspere improperebant
Judaei Christo.

Nonne qui vobis dedit legem
Moyses, jubet circumcidi? vi-
rumque Sabbato circumciditis,
ut ne lex Patrum solvatur, ait
Christus Judaeis.

Qui semper improbi, in de-
serto accolae exstiterunt, prae
livore incessebant beneficium,

βλασφημοῦντες, κινοῦντες τὰς ἀδίκους γλώσσας, κενὰ μελετῶντες.

blasphemantes, moventes linguas iniquas, inania meditantēs.

Δοξα.

Gloria.

Εἰς Θεὸς ἡ Τριάς· τοῦ Πατρὸς μὴ ἐκστάντος εἰς νύκτητα· οὐδὲ Υἱοῦ τραπέντος εἰς ἐκπόρευσιν· ἀλλ' ἰδίᾳ καὶ ἁμῃ, φῶς Θεὸν τὰ τρία δοξάζω ¹⁾ εἰς αἰῶνας.

Trinitas Deus unus est: ut Pater minime in filietatem excesserit; aut Filius sit mutatus in processionem: seorsim vero ac junctim lumen, tria, Deum glorifico in saecula.

Θεοτοκίον.

In Deiparam.

Πῶς ἐγέννησας, εἰπέ, τὸν ἐκ Πατρὸς ἀχρόνως προεκλάμψαντα, καὶ σὺν ἀγίῳ Πνεύματι ἀνυμνοῦμενον, ἧ ὡς οἶδεν ὁ μόνος εὐδοκήσας ἐκ σοῦ τεθῆναι, Θεοτόκε.

Qui, rogo, eum genuisti qui olim a Patre aeternum eluxit, pariterque cum sancto Spiritu laudatur? Plane qua ratione is solus novit, o Deipara, cui ex te nasci placuit.

Ὡς δὲ ὁ 9'.

Ode 9.

Ἀλλότριον τῶν μητέρων.

Alienum est a matribus.

Τῆς ἐορτῆς μεσαζούσης τῶν Ἰουδαίων, ἀνῆλθες ὁ Σωτήρ μου, ἐπὶ τὸ ἱερόν σου, καὶ ἐδίδασκες πάντας· ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ, Πόθεν οὗτος οἶδε γράμματα, μὴ μεμαθηκώς; ἔλεγον.

Mediante jam festo Judaeorum ascendens, Salvator meus. in templum tuum, docebas omnes: mirantes Judaei: Unde hic, inquebant, scit literas. quum non didicerit?

Ἰάματα χαρισμάτων ὁ Αντρωτής μου πηγάζων ἐπετέλει τέρατα καὶ σημεῖα, φρυγαδεύων τὰς νόσους, ἰώμενος τοὺς ἀσθενοῦντας. Ἀλλ' Ἰουδαῖοι ἐξε-

Manans Redemptor meus gratias sanationum, prodigia signaque faciebat, morbos fugans, ac infirmis medens. Enimvero agebantur in furo-

¹⁾ Melodus eandem vult rationem utriusque nominis Θεός καὶ φῶς. ut seorsim applicentur unicuique personae, quae sint vereque dicantur *Dens et lumen*, non tamen ut collectione plures existant dii aut lumina, sed ut una individua in tribus deitas et lux glorificetur. Combefis. ad h. l.

μαίνοντο τῷ πλήθει τῶν θανάτων αὐτοῦ.

Τοὺς ἀπειθεῖς Ἰουδαίους ὁ Ἀντρωτὴς μου ἐλέγχων, ἀνεβόα· Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνετε. Καὶ γὰρ ὁ νόμος καὶ ἐν Σαββάτῳ περιτέμνεσθαι κελεύει πάντα ἄνθρωπον.

Τὰ μείζονα τῶν θανάτων τοῖς μαθηταῖς σου, Σῶτερ, ὡς ἐπηγγέλω, παρέσχες, ἀποστείλας εἰς τὰ ἔθνη κηρῖξαι τὴν δόξαν σου. Οἱ δὲ τῷ κόσμῳ ἐκίρκετόν σου τὴν ἀνάστασιν, τὴν χάριν, καὶ τὴν σάρκωσιν.

Εἰ ἄνθρωπον περιτέμνετε ἐν Σαββάτῳ, μήπως λυθῇ ὁ νόμος, νῦν ἐμοὶ τί χολᾶτε, ὅτι ἄνθρωπον ὅλον ἐποίησα ἐγὼ λόγῳ; „Κατὰ τὴν σάρκα ἐμεῖς κρίνετε,“ φησὶ τοῖς Ἰουδαίοις Χριστός.

Ὁ τὴν ξηρὰν θεραπεύσας χεῖρα τῷ λόγῳ, τὴν ξηρανθεῖσαν πάλαι γῆν τῆς ἐμῆς καρδίας ἰασάμενος, Λόγε, ἀνάδειξόν με καρποφόρον, ἵνα ἐργάσωμαι καὶ γὰρ, Σῶτερ, καρποὺς ἐν μετανοίᾳ θερμῇ.

Λεπροῦσάν μου τὴν καρδίαν ἀποκαθάρας, καὶ τῆς ψυχῆς μου, Λόγε, τὰ ὕμματα φωτίσας, ἐπὶ κλίνης ὀδύνης με κείμενον ἀνόρθωσον, ὡς τὸν παράλυτον ἀνέστισας ἐν κλίνῃ κατακείμενον.

rem Judaei a tot ejus miraculis.

Judaeos contumaces arguens Redemptor meus clamabat: „Nolite secundum faciem judicare; sed judicate justum judicium.“ Quippe jubet lex virum omnem Sabbato etiam circumcidi.

Majora, Salvator, miracula, juxta quod promisisses, discipulis edenda praebuisti, mitens praedicare gentibus tuam gloriam. Ii porro tuam mundo praedicaverunt resurrectionem, gratiam ac assumptam carnem.

Si hominem circumciditis in Sabbato, ut ne lex solvatur, quid in me jam succensetis, quod sermone hominem totum Sabbato sanum fecerim? „Vos, inquit Judaeis Christus, secundum carnem judicatis.“

Qui sermone curasti manum aridam, tu, Sermo, cordis terram olim arefactam sanans me exhibe fertilem, ut et ipse, Salvator, calenti fructus poenitentia faciam.

Cor meum a lepra mundans, ac animi oculos tu, Sermo, illuminans, qua ratione excitasti paralyticum lecto decumbentem, me erige in lecto doloris jacentem.

Δόξα.

Ἀλλότριον τοῖς ἀνόμοις
ἐστὶ τὸ σέβειν τὴν ἀναρχὸν
Τριάδα, Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν
τε, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· τὴν
ἄκτιστον παντοκρατορίαν, δι'
ἧς ὁ σύμπας κόσμος ἡδρασταί,
τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

Θεοτοκίον.

Ἐχώρησας ἐν γαστρὶ σου,
Παρθενόμητορ, τὸν ἓνα τῆς
Τριάδος, Χριστὸν τὸν ζωοδό-
την, ὃν ὑμνεῖ πᾶσα κτίσις,
καὶ τρεμοῦσιν οἱ ἄνω Θρόνοι·
αὐτὸν δυνάμει, παμμεκάριστε,
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἐξαποστειλάριον.

Ὁ σὺ γὰρ τοῖς ἄστροις.

Ὁ τὸν κρατῆρα ἔχων τῶν
ἀκηνῶτων ὠρεῶν, δὸς μοι
ἀρίσασθαι ἰδῶρ εἰς ἄφεσιν
ἁμαρτιῶν, ὅτι συνέχομαι δίψει,
εὐσπλαγγχε μόνε οἰκτιρῶν.

Gloria.

Alienum ab improbis ut
venerentur aeternam Trinita-
tem, Patrem, Filiumque, ac
Spiritus sanctum, increatam
omnipotentiam, qua mundus
totus, robore virtutis ejus, fun-
datus ac firmatus est.

In Deiparam.

Meruisti, Virgo mater, utero
capere unum illum de Trini-
tate, Christum vitae auctorem,
quem laudant omnia creata,
tremuntque superni Throni.
Ipsam, beatissima, ut animo-
rum salutem consequamur,
exora.

Exapostilarium.

Qui coelum astris.

Qui craterem habes inex-
hauribilium donorum, tribue
hauriam aquam in remissio-
nem peccatorum; quippe, o
solus misericors, siti teneor.

Russi aliique plures Slavi ritus graeci hodie *solemnem aquae benedictionem* peragunt, eadem ferme adhibita pompa, qua ἀγιασμὸν τοῦ ὕδατος die 6. Januarii in Oriente celebrari diximus tomo I. p. 59. Omnia eorum Kalendaria quippe, quae nobis praesto sunt multa et varia¹⁾, inter solemnes *crucis supplicationes* sen liturgicas illas circuitiones, quae *praelata cruce* adornantur (*krestnyje chody*), hodiernam processionem ad fontem sive ad rivi cujusdam fluentem recensent. Conferri de ea possunt, quae ex Muralt, *Briefe über den Gottesdienst der morgenländischen Kirche* (p. 232) enotat Daniel, *Codex liturgicus*, tom. 4, p. 229.

¹⁾ Bonum numerum ex provinciis austriaco-hungaricis memoravimus in „Zeitschrift für kath. Theologie“ 1895, p. 170. Honoris causa accedat Maltzew, *Nachtwache*, p. 637.

Quae caeremonia quum festo τῆς μεσοπεντηκοστῆς praeter rubricas liturgicas fiat, nulla conjectura assequi possumus, cur editores Kalendarii hungarici Societatis sancti Stephani (*Szent-István-társulat naplója*) eandem hanc aquae benedictionem omnibus fidelibus ecclesiae orientalis sine ullo discrimine in Hungaria proponant, tum in Paschalis p. 17¹⁾, tum in ipso Hemerologio p. 7.

Κυριακὴ ε'.

Dominica IV.

Κυριακὴ τῆς Σαμαρεί-
τιδος.

Dominica Samaritanae.

Slav. *Nedělja Samarjanyňi*; rumen. *Dominec'a Samarineni*; arab. *Achad assāmīrījāt*.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κυριακῇ ε'.
ἀπὸ τοῦ Πάσχα. Μνεία τῆς ἐπὶ
τὸ εἰς Σιχάρ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ
διαλέξεως τοῦ Κυρίου καὶ Σω-
τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς
τὴν Σαμαρείτιδα. (Ita antiqua
editio Romana an. 1738.)

*Eadem die Dominica quinta
post Pascha. Memoria col-
loquii, quod Jesus Christus
Dominus ac Salvator noster
cum Samaritana habuit ad
fontem Jacob juxta civitatem
Sichar.*

Editio nova rom. an. 1884 cum veneta vulgata simplici-
iori hac forma utitur: τὴν τῆς Σαμαρείτιδος ἑορτὴν ἑορτά-
ζομεν.

Στίχοι.

Ὑδωρ λαβεῖν ἐλθοῦσα τὸ φθαρτὸν, γύναι,
Τὸ ζῶν ἀπαντλεῖς, ᾧ ῥέπουσ ψυχῆς πλύνεις.
Aquam inquinatam venisti sumere, mulier,
Vivam hauris, qua maculas animae abluis.

Ταῖς τῆς σῆς μάρτυρος Φω-
τινῆς πρεσβείαις, Χριστέ ὁ
Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Precibus martyris tuae Pho-
tinae, Christe Deus, miserere
nobis. Amen.

Martyrium s. Photinae, Samaritanae et sociorum multis
describitur in Menaeis ad d. 26. Februarii. De ea item agunt
Graeci et Latini die 20. Martii.

¹⁾ Utimur editionibus annorum 1880 et 1881. In utraque autem
festum benedictionis aquae (*vízszentelés ünnepe*) et tabulae festorum
conceptivorum (*változó ünnepek*) ecclesiae orientalis insertum et in He-
merologio ipsi huic diei τῆς μεσοπεντηκοστῆς assignatum legimus.

Ad diem 26. Febr. ejus memoria ita annuntiatur: *Μνήμη τῆς ἁγίας μέγιστος Φωτεινῆς τῆς Σαμαρείτιδος, ἣ ἐμίλησεν ὁ Χριστὸς ἐν τῷ θρόνῳ, καὶ τῶν σὺν αὐτῇ.*

In antiquis Kalendariis syriacis manu exaratis cod. vatic. simili formula refertur ad 20. Martii: *Coronatio (Kullāl) Photinae Samaritanae, cum qua Dominus locutus est (d'mallēl 'ammāh Māran).*

In hodierno Officio divino iterum decantatur canon τῆς μεσοπεντηχοστῆς s. Andreae Cretensis, ex feria IV. repetitus.

Κυριακὴ ε'.

Dominica V.

Κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ.

Dominica coeci nati.

Slav. *Nedělja slěpago* sive *o slěpom*; rumen. *Dominica orbului*; arab. *Achad el-a'mā*.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κυριακὴ ἕκτη ἀπὸ τοῦ Πάσχα. Μνήμη τοῦ εἰς τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν γενομένου θαύματος ἐπὶ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Eadem die Dominica sexta post Pascha. Memoria miraculi, a Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo erga coecum a nativitate patris.

Στίχοι.

Φωτὸς χορηγός, ἐκ φάους πέλων φάος,

Τὸν ἐκ γενετῆς ὁμματοῖς τυφλόν, Λόγε.

Τῷ ὁπεῖρ ἐλέει σοῦ, φωτοδότα Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Dominica Rogationum. Neděle modlitebná sive pro-sebná. — Dominica Crucis. Neděle křížova. — Dominica ante Litanias.

Rogationum dies in Breviario nostro glagolitico ritus latini slavice vocantur *ponedělik prošennij*¹⁾, h. e., *feria II. Rogationum*; *vtornik proš.*, *feria III. Rog.*; *sreda proš.*, *fer. IV. Rog.* Eadem ratione Bohemis dicuntur *prosební* sive *modlibtení dnové*; Croatis *molitveni dani*; Serbis

¹⁾ Novum Missale glagoliticum habet *prošbni*.

prošencije; Germanis *Bitttage*; Rumenis *dălele rugiloru*. Saepe etiam a processione *crucis* nuncupantur bohémice *křížové dni*; polonice *dnie krzyżowe*; ruthenice *krestnyj dni*; slovenice uno nomine *križevo*; germanice *Kreuztage*; hungarice *kerestjárdó napok*. — De nomenclatura *Litaniarum minorum* repete, quae dicta jam sunt p. 139.

Rogationes, in concilio Arelatensi V. anni 511 receptas¹⁾ atque ipsius tandem Romani Pontificis Leonis III. auctoritate approbatas, a s. Mamerto, episcopo Viennensi, ineunte saeculo sexto primum fuisse institutas, cum s. Gregorio Turo-nensi, *Histor. Franc.* l. 2, c. 34²⁾, referunt s. Avitus Viennensis, *Homil. de Rogat.*³⁾, Sidonius Apollina-ris, Avernorum episcopus, l. 7, epist. 1⁴⁾; s. Ado Vien-nensis in *Chronico*⁵⁾; Rupert. *De divin. offic.* l. 9, c. 5:

¹⁾ Can. *Rogationes* 3. Dist. 3. de cons.

²⁾ Rogationum originem s. Gregorius ita describit: Refert beatus Avitus in quadam homilia, quam de Rogationibus scripsit, has ipsas Rogationes, quas ante Ascensionis dominicae triumphum celebramus, a Mamerto ipsius Viennensis urbis episcopo, cui et hic eo tempore praeerat, institutas fuisse, dum urbs illa multis tereretur prodigiis. Nam terrae motu frequenter quatiebatur; sed et cervorum atque luporum feritas portas ingressa, per totam, ut scripsit, urbem nihil metuens oberrabat. Quumque haec per anni circulum gererentur, advenientibus paschalis solemnitate diebus, expectabat misericordiam Dei plebs tota devote, ut vel hic magnae solemnitate dies huic terrori terminum daret. Sed in ipsa gloriosae noctis vigilia, dum Missarum celebrarentur solemnia, subito palatium regale intramuraneum divino igne succenditur; pavore omnibus perterritis et ecclesias egressis, credentibus ne aut hoc incendio urbs tota consumeretur, aut certe disrupta tellure dehisceret, sanctus sacerdos prostratus ante altare cum gemitu et lacrimis Domini misericordiam imprecatur. Quid plura? penetravit excelsa poli oratio pontificis inclyti, restinxitque domus incendium flumen profluentium lacrimarum. Quumque haec agerentur appropinquante Ascensione, ut jam diximus, majestatis dominicae indixit populis jejuniū, instituit orandi modum, edendi seriem, erogandi hilarem dispensationem. Cessantibus quoque exinde terroribus, per cunctas provincias dispersa facti fama, cunctos sacerdotes imitari commonuit, quod sacerdos fecit ex fide: quae usque nunc in Christi nomine per omnes ecclesias in compunctione cordis et contritione spiritus celebrantur. (Apud Migne, *Patr.* l. t. 71, pp. 231—232.)

³⁾ Apud Migne, *Patr.* l. t. 59, pp. 289—294.

⁴⁾ Ibid. t. 58, pp. 563—564.

⁵⁾ Ibid. t. 123, pp. 102—103.

Belethus c. 122 aliique scriptores citati a Du Cange, *Glossar. lat. h. v.* — Verum Sassi, *Aepi. Mediolanens. series chron. hist., de s. Lazzaro*, et Henschen., socius Bollandian., Act. SS. 11. Febr. (ejusdem mensis t. 2, p. 522) Rogationes a s. Lazzaro Mediolani ante tempora s. Mamerti jam institutas fuisse contendunt.

Conjunctum initio cum Rogationibus *jejunium* erat; ita enim Patres Arelatenses statuerant canone adducto: *Rogationes, id est, litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut praemissum triduanum jejunium in Dominicae Ascensionis Solemnitate solvatur, per quod triduum servi et ancillae ab opere relaxentur, quo magis plebs universa conveniat: quo triduo omnes abstineant et etiam quadragesimalibus cibis utantur.*

Quoniam vero ex alio canone ¹⁾ operosa jejuniorum pietas indicenda non est tempore Quinquagesimae paschalis, glossa ad hunc locum animadvertendum censet, *jejunium hic non praecipi, sed suaderi tantum*; in ejusmodi materia enim in illo tempore unamquamque provinciam abundare debere in sensu suo juxta c. *Utinam* 11. Dist. 76. Verum quomodo illa quae per hos quinquaginta dies nobis est jugis ac continuata festivitas ²⁾, non tollatur Rogationum jejunio, rationibus juridicis non incongrue docet glossa ad c. *Scire debet*, verb. *jejunia*.

De rationibus triduani hujus jejunii, quod medio hoc tempore paschalis laetitiae Viennenses primum servare coeperunt s. Avitus Viennensis merito scribit ³⁾: *Festivitas est, cujus jucunditas tota sola sobrietas, cujus epulae lacrimae, cujus pastus esuries est; cujus principium ex necessitate, perseverantia in dilectione, actus in requie, requies in labore.*

¹⁾ C. *Scire debet* 8. Dist. 76. Vide supra p. 340.

²⁾ Cfr. C. *Scire debet* cit.

³⁾ Migne, Patr. l. t. 59, p. 293.

prošencije; Germanis *Bitttage*; Rumenis *dălele rugiloru*. Saepe etiam a processione *crucis* nuncupantur bohémice *křížové dni*; polonice *dnie krzyżowe*; ruthenice *krestnyj dni*; slovenice uno nomine *križevo*; germanice *Kreuztage*; hungarice *kerestjáró napok*. — De nomenclatura *Litaniarum minorum* repete, quae dicta jam sunt p. 139.

Rogationes, in concilio Arelatensi V. anni 511 receptas¹⁾ atque ipsius tandem Romani Pontificis Leonis III. auctoritate approbatas, a s. Mamerto, episcopo Viennensi, ineunte saeculo sexto primum fuisse institutas, cum s. Gregorio Turo-nensi, *Histor. Franc.* l. 2, c. 34²⁾, referunt s. Avitus Viennensis, *Homil. de Rogat.*³⁾, Sidonius Apollina-ris, Avernorum episcopus, l. 7, epist. 1⁴⁾; s. Ado Vien-nensis in *Chronico*⁵⁾; Rupert. *De divin. offic.* l. 9, c. 5;

¹⁾ Can. *Rogationes* 3. Dist. 3. de cons.

²⁾ Rogationum originem s. Gregorius ita describit: Refert beatus Avitus in quadam homilia, quam de Rogationibus scripsit, has ipsas Rogationes, quas ante Ascensionis dominicae triumphum celebramus, a Mamerto ipsius Viennensis urbis episcopo, cui et hic eo tempore praeerat, institutas fuisse, dum urbs illa multis terretur prodigiis. Nam terrae motu frequenter quatiebatur; sed et cervorum atque luporum feritas portas ingressa, per totam, ut scripsit, urbem nihil metuens oberrabat. Quumque haec per anni circulum gererentur, advenientibus paschalis solemnitatis diebus, expectabat misericordiam Dei plebs tota devote, ut vel hic magnae solemnitatis dies huic terrori terminum daret. Sed in ipsa gloriosae noctis vigilia, dum Missarum celebrarentur solemnia, subito palatium regale intramuraneum divino igne succenditur; pavore omnibus perterritis et ecclesiam egressis, credentibus ne aut hoc incendio urbs tota consumeretur, aut certe disrupta tellure dehisceret, sanctus sacerdos prostratus ante altare cum gemitu et lacrimis Domini misericordiam imprecatur. Quid plura? penetravit excelsa poli oratio pontificis inclyti, restinxitque domus incendium flumen profluentium lacrimarum. Quumque haec agerentur appropinquante Ascensione, ut jam diximus, majestatis dominicae indixit populis jejunium, instituit orandi modum, edendi seriem, erogandi hilarem dispensationem. Cessantibus quoque exinde terroribus, per cunctas provincias dispersa facti fama, cunctos sacerdotes imitari commonuit, quod sacerdos fecit ex fide: quae usque nunc in Christi nomine per omnes ecclesias in compunctione cordis et contritione spiritus celebrantur. (Apud Migne, Patr. l. t. 71. pp. 231—232.)

³⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 59, pp. 289—294.

⁴⁾ Ibid. t. 58, pp. 563—564.

⁵⁾ Ibid. t. 123, pp. 102—103.

Belethus c. 122 aliique scriptores citati a Du Cange, *Glossar. lat. h. v.* — Verum Sassi, *Aepi. Mediolanens. series chron. hist., de s. Lazzaro*, et Henschen., socius Bollandian., Act. SS. 11. Febr. (ejusdem mensis t. 2, p. 522) Rogationes a s. Lazzaro Mediolani ante tempora s. Mamerti jam institutas fuisse contendunt.

Conjunctum initio cum Rogationibus *jejunium* erat; ita enim Patres Arelatenses statuerant canone adducto: *Rogationes, id est, litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut praemissum triduanum jejunium in Dominicae Ascensionis Solemnitate solvatur, per quod triduum servi et ancillae ab opere relaxentur, quo magis plebs universa conveniat: quo triduo omnes abstineant et etiam quadragesimalibus cibis utantur.*

Quoniam vero ex alio canone ¹⁾ operosa jejuniorum pietas indicenda non est tempore Quinquagesimae paschalis, glossa ad hunc locum animadvertendum censet, *jejunium hic non praecipitur, sed suaderi tantum*; in ejusmodi materia enim in illo tempore unamquamque provinciam abundare debere in sensu suo juxta c. *Utinam* 11. Dist. 76. Verum quomodo illa quae per hos quinquaginta dies nobis est jugis ac continuata festivitas ²⁾, non tollatur Rogationum jejunio, rationibus juridicis non incongrue docet glossa ad c. *Scire debet*, verb. *jejunia*.

De rationibus triduani hujus jejunii, quod medio hoc tempore paschalis laetitiae Viennenses primum servare coeperunt s. Avitus Viennensis merito scribit ³⁾: *Festivitas est, cujus jucunditas tota sola sobrietas, cujus epulae lacrimae, cujus pastus esuries est; cujus principium ex necessitate, perseverantia in dilectione, actus in requie, requies in labore.*

¹⁾ C. *Scire debet* 8. Dist. 76. Vide supra p. 340.

²⁾ Cfr. C. *Scire debet* cit.

³⁾ Migne, Patr. l. t. 59, p. 293.

Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου.

Ascensio Domini.

Slav. *Voznesenije Gospodne*; rumen. *Inaltearea Domnului*; arab. *Khamis as-su'ud elmuqaddas*.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπὸ τοῦ Πάσχα τὴν ἀνάληψιν ἐορτάζομεν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Eadem feria V. sextae hebdomadis post Pascha celebramus Ascensionem Domini Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi.

Ἐπισωζομένη. *Spasovo*. — *Dies salutis consummatae.*

Τῷ ἐπιχωρίῳ τῶν Καππαδοκῶν ἔδει Ἐπισωζομένην λέγεται ἡ ἀνάληψις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. *Vernaculo Cappadocum usu Ἐπισωζομένη dicitur Ascensio Domini nostri Jesu Christi.* Ita vetus interpres s. Gregorii Nysseni εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀνάληψιν τὴν λεγομένην τῷ ἐπιχωρίῳ τῶν Καππαδοκῶν ἔδει τὴν Ἐπισωζομένην¹⁾.

Nominis rationem a consummata salute repetunt, quod, ut s. Bernardus ait, *Ascensio Christi consummatio et adimpletio sit reliquarum solemnitatum et felix clausula totius itinerarii filii Dei*²⁾; hoc festo enim recolitur mysterium per quod, juxta Constitutiones Apostolicas, *tota oeconomia incarnationis Verbi divini est adimpleta, et redemptio generis humani plene obtenta ac gloriose consummata*³⁾; mysterium scilicet, quo

Ἡμεῖς οἱ τῆς γῆς ἀνάξιοι φανέντες, εἰς οὐρανὸς ἀνέβημεν, πρὸς τὴν βασιλείαν ἀνέβημεν τὴν ἄνω, ὑπερέβημεν τοὺς οὐρανούς, ἐπελαβόμεθα τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ καὶ

nos — verba sunt s. Joannis Chrysostomi⁴⁾ — *qui terra videbamur indigni, in coelum sublati sumus; ad supernum coeleste regnum ascendimus, coelos pervasimus, thronum*

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 46, pp. 689—690.

²⁾ *Sermo 2. de Ascens. Domini* (apud Migne, Patr. l. t. 183, p. 301).

³⁾ Ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἀνάληψιν πληρώσας πᾶσαν οἰκονομίαν καὶ διέταξεν ἀνῆλθε πρὸς τὸν ἀποστελλαντα αὐτὸν Θεὸν καὶ Πατέρα (Lib. 5, c. 19; apud Migne, Patr. gr. t. 1, p. 896. Ἡ ἀνάληψις . . . τὸ πέρας τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας (Lib. 8, c. 33; ibid. p. 1136).

⁴⁾ *Homil. in Ascens.*, n. 2. Migne, Patr. gr. t. 50, pp. 444—445.

Η ΑΝΑΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

ASSUMPTUS EST IN COELUM.

Typi.

1. Henoch in paradisum transfertur.
2. Elias in curru igneo in coelum ascendit.

Textus prophetici.

1. Ascendet pandens iter ante eos (Mich. 2, 13).
2. Ascendit Deus in júbilo (Ps. 46, 6).
3. Elevabitur Dominus (Is. 2, 17).
4. Ecce, quasi nubes ascendet (Jer. 4, 13).

—x—

ἡ φήσις, δι' ἣν ἐφύλαττε τὸν παράδεισον τὰ Χερουβίμ, αὕτη ἐπάνω τῶν Χερουβίμ κάθεται σήμερον. — Σεμνή καὶ μεγάλη καὶ τὸν τῶν ἀνθρώπων ὑπερβαίνουσα νοῦν ἡ παροῦσα ἐορτή, καὶ τῆς μεγαλοδωρεᾶς ἀξία τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν Θεοῦ.

regalem apprehendimus; et natura, propter quam paradisum servabant Cherubim, ipsa supra Cherubim sedet hodie! — Veneranda utique et magna sensumque ac intellectum omnem humanum excedens praesens ista solemnitas, Deique munificentia, qui illam fecit, digna!

In Kalendaris croaticis et serbicis Ascensio Domini slavico vocabulo, quod idem valet ac Ἐπισωζομένη, *Spasovo* sive *Spasov-dan* apte nuncupatur, a nomine *spas*, σωτηρία, *salus*, unde adj. poss. *spasov*, de quo vide Miklosich, *Lexic.* p. 943. Iis adde, si placet, quae de rationibus τῆς ἐπισωζομένης notavimus in „Zeitschrift für kath. Theologie“ 1893, pp. 527—528.

Caeteri populi slavi ritus latini nomen *ārodoš* ascensio simpliciter verterunt, ut Bohemi *Nanebevstoupení Páně*; Sloveni *Kristusov Vnebohod*; Poloni *Wniebowstąpienie Pańskie*; in Breviarium glagoliticum autem appellatio palaeo-slovenica *Voznesenje Gospodne*, ἡ ἀνάληψις τοῦ Κυρίου, e libris liturgicis ritus graeci transiit. — Hungaris vocatur *Aldozó csütörtök*, feria V. *Communicantium*, ab *ál-dozás*, oblatio, *communio*, quod hic dies olim multis in locis terminus esset spatii, quo fideles communionem paschalem percipere deberent.

Festivitatem Ascensionis Domini ab ipsis Apostolis institutam celebratamque multi tradunt; verum, licet cum Paschate ac Pentecoste omnes alios dies festos antiquitate vineat. certo tamen statui non posse videtur, eam ab Apostolis esse ordinatam, praesertim quum non uno et eodem ubique ritu observata fuerit, quemadmodum recte monet Martenius, *De antiq. Eccles. rit.*, l. 4, c. 28.

Mysterium Ascensionis arctissime cohaeret cum mysterio Pentecostes ipsique veluti implicitum apparet¹⁾. Atque inde ex-

¹⁾ *Ascendens in altum . . . dedit dona hominibus.* — Ἐκ δεξιῶν, καθέως πατρικῆς . . . παρόχης πρίστιν κτλ.

Nilles, *Εορτολόγιον*, II. Edit. sec.

plicari¹ posse videtur, cur Silvia ambo festa Hierosolymis certa quadam colligatione conserte contexteque celebrari viderit „Quinquagesimarum die“, h. e., Dominica Pentecostes, quando nimirum tota oeconomia incarnationis Filii Dei *cum effectu* fuit adimpleta; dum contra, „die Quadragesimarum post Pascha, idest quinta feria (της ἀναλήψεως), divino Officio in Bethlehem frequentato, etiam initia ejusdem salutaris oeconomiae commemorari perspexisset (*Peregrinatio*, p. 101): scilicet utroque die conjunctim sumpto integram oeconomiam salutis, initium, progressum, finem, representante. Quodsi „eo die, Silvia teste, in Bethlehem in ecclesia, in qua spelunca est, ubi natus est Dominus, fiebant et dicebantur apta diei et loco“: ab iis fortasse quispiam non omnino aliena duxerit, quae Graeci hodieque in Laudibus canunt:

Ἐτέχθης, * ὡς αὐτὸς ἠθέλησας * ἐφάνης, * ὡς αὐτὸς ἠβουλήθης *
ἐπαθες σαρκὶ ὁ θεὸς ἡμῶν * ἐκ νεκρῶν ἀνέστις, * πατήσας τὸν θάνατον *
ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, * ὁ τὰ σύμπαντα πληρῶν * καὶ ἀπέστειλας ἡμῖν
Πνεῦμα θεῖον, * τοῦ ἀννυμεῖν καὶ δοξάζειν σοῦ τὴν θεότητα¹).

Sed de varia, quae saeculorum decursu hodierni Officii facta est facies, operae fuerit pretium legere „comparisonem diversorum typicorum orientalium atque italo-graecorum“, quam „plerumque ex ineditis“ publico dedit Theodor. Toscani in suis *Ad typica Graecorum animadversionibus* pp 76—81: ἡ ἑνδοξος ἀνάληψις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

In jure sacro Ascensio Domini cum festis Passionis, Resurrectionis et Pentecostes inter *solemnitates oecumenicas* recensetur²), diebus per omnia annumerata, *qui maximi in festivitatis habentur*³).

Et ista quidem de festo Ascensionis breviter attigisse sufficiat. Si quis praeterea populares ritus nosse cupiat, qui olim variis in regionibus eodem die servari solebant, ut quum impressa in Monte Oliveti pedum Christi vestigia singulari pietate colebantur, vel quum multis in ecclesiis festi mysterium actione exprimebatur, vel quum Venetorum Dux solemnium pompa mari desponsabatur: si quis, inquam, talia scire velit, scriptores adeat, qui de rebus ad festa dominica spectantibus, ex professo sunt commentati.

¹) Edit. venet., p. 157; roman. p. 323; slavice et germanice apud Maltzew, *Die Nachtwache*, p. 642.

²) C. *Illa autem*. 11. Dist. 12. (S. Augustini *epistola ad Januar.* apud Migne, Patr. l. t. 33, p. 200).

³) C. *Si quis extra*. Dist. 1. de cons. (Concil. Agathen. anni 506).

De canone festivo hujus diei.

Qui nunc in Pentecostario prostat κανὼν ἑορταστικός plures habet auctores, qui alia atque alia pro tempore addendo carmen ad octoginta τροπάρια extenderunt. Ex longa illa stropharum serie eas hic sistimus, quae communiter s. Joanni Damasceno tribuuntur, quod prae caeteris ad solidae pietatis et divini amoris sensus alendos ac confirmandos aptae videantur.

Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ.

Κανὼν τοῦ ἤχου πλ. α'.

Ποίημα Ἰωάννου Μοναχοῦ¹⁾.

Ὡιδῇ α'. Ὁ εἰρμός²⁾.

Ode 1. Hirmus.

„Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, * τῷ ἐν
„θαλάσῃ λαὸν * ποσὶν ἀβρό-
„χοις * ὁδηγίσαντι, * καὶ Φα-
„ραὼ πανστρατιᾷ * καταποντί-
„σαντι, * αὐτῷ μόνῳ ἔσωμεν, *
„ὅτι δεδόξασται.

Salvatori Deo, qui in mari
populum siccis pedibus duxit,
et Pharaonem cum universo
exercitu demersit; ipsi soli
canamus, quoniam glorifica-
tus est.

Τροπάρια.

Troparia.

Ἄισωμεν πάντες λαοὶ τῷ
ἐπὶ ὤμων Χερουβὶμ ἀναλη-
φθέντι μετὰ δόξης Χριστῷ, καὶ
συγκαθίσαντι ἡμᾶς ἐν δεξιᾷ
τοῦ Πατρὸς, ὥδῃν ἐπινίκιον,
ὅτι δεδόξασται.

Canamus, omnes populi, in
humeris Cherubim ascendentem
cum gloria Christo, et collo-
canti nos in dextera Patris,
victoriae cantum, quoniam glo-
rificatus est.

Τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀν-
θρώπων Χριστόν, χοροὶ ἀγ-
γέλων θεασάμενοι μετὰ σαρ-

Mediatorem Dei et homi-
num Christum, chori angelo-
rum spectantes cum carne in

¹⁾ H. e. τοῦ Λαμασκηνοῦ.

²⁾ In nova editione romana etiam praesens hic canon asteriscis est ad singulorum versuum distinctionem conspersus. Ex eo visum est ἀρχι-τελείαν repraesentare stellatam, ἀρχὴν nimirum τὸν εἰρμόν τῆς ψδῆς α', τέλος vero τὸ θεοτοκίον, quo melodus canticum finit. — Octo hirmorum versiones slavica et germanica consuli possunt apud Maltzew, *Die Nachtwache*, pp. 644—646.

κὸς ἐν ὑψίστοις, ἐξεπλήττοντο·
συμφώνως δὲ ἀνέμελλον ὕμνον
ἐπινίκιον, ὅτι δεδόξασται.

excelsis, obstupescabant. Con-
sonanter autem recinebant vi-
ctoriae cantum, quoniam glori-
ficatus est.

Ὡς δὲ γ'. Ὁ εἰρμός.

„Δυνάμει τοῦ σταυροῦ σου,
„Χριστέ, στερεώσόν μου τὴν
„διάνοιαν, εἰς τὸ ὑμνεῖν καὶ
„δοξάζειν σου τὴν σωτήριον
„ἀνάληψιν.

Ode 3. Hirmus.

*Potentia crucis tuae, Chri-
ste, solida meam mentem, ad
canendum et glorificandum
tuam salutarem ascensionem.*

Τροπάρια.

Αἱ τάξεις τῶν ἀγγέλων,
Χριστέ, βροτείαν φρίσιν θεα-
σάμεναι συναντιοῦσάν σοι ἀπαύ-
στως ἐκπληττόμεναι, ἐδόξαζον.

Troparia.

Ordines angelorum, Christe,
mortalem naturam spectantes,
una ascendentem tecum, in-
cessanter admirando glorifica-
bant.

Ὡς δὲ δ'. Ὁ εἰρμός.

„Εἰσακήκοα, Κίριε, τὴν
„ἁκοὴν τῆς δυναστείας τοῦ
„σταυροῦ, ὡς παράδεισος ἡνοί-
„γει δι' αὐτοῦ, καὶ ἐβόησα·
„Δόξα τῇ δυνάμει σου. Κίριε.

Ode 4. Hirmus.

*Exaudivi, Domine, audi-
tionem potentiae crucis, quod
paradisus apertus sit per
ipsam, et clamavi: Gloria po-
tentiae tuae, Domine.*

Τροπάρια.

Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ ὁ τῶν
ἀγγέλων βασιλεὺς, τὸν Παρά-
κλητον ἡμῖν ἐκ τοῦ Πατρὸς
ἀποστεῖλαι, ἵνα βοῶμεν· Δόξα
τῇ δυνάμει σου, Κίριε.

Troparia.

Assumptus es in gloria, an-
gelorum rex, ad Paracletum
nobis a Patre mittendum, ut
clamemus: Gloria potentiae
tuae, Domine.

Ὡς ἀνῆλθεν ὁ Σωτὴρ πρὸς
τὸν Πατέρα σὺν σαρκί, κατε-
πλάγησαν αὐτὸν αἱ τῶν ἀγ-
γέλων στρατιαί, καὶ ἐβόησαν·
Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κίριε.

Ut ascendit Salvator ad
Patrem cum carne, admirati
sunt ipsum angelorum exer-
citus, et clamarunt: Gloria
potentiae tuae, Domine.

Αἱ τῶν ἄνω δυνάμεις, ταῖς ἀνωτέραις ἐβόων· Πύλας ἄρατε Χριστῷ τῷ ἡμετέρῳ βασιλεῖ, ὃν ἀνυμνοῖμεν ἅμα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Πνεύματι.

Ὡιδῇ ε'. Ὁ εἰρμός.

„Ὁρροῖζοντες βοῶμέν σοι
„Κύριε· Σῶσον ἡμᾶς· σὺ γὰρ
„εἰ Θεὸς ἡμῶν, ἐκτός σου
„ἄλλον οὐκ οἶδαμεν.

Τροπάρια.

Πληρώσας εὐφροσύνης τὰ σύμπαντα ἐλεήμων, ταῖς ἄνω δυνάμεσι μετὰ σαρκὸς ἐπεδήμης.

Ἀγγέλων αἱ δυνάμεις αἰρούμενόν σε ἰδοῦσαι, τὰς πύλας ἐκραίναν· Τῷ βασιλεῖ ἡμῶν ἄρατε.

Ὡιδῇ ζ'. Ὁ εἰρμός.

„Ἐκίχλωσέ με ἄβυσσος, τα-
„φῇ μοι τὸ κῆτος ἐγένετο,
„ἐγὼ δὲ ἐβόησα πρὸς σε τὸν
„φιλόανθρωπον, καὶ ἔσωσέ με
„ἡ δεξιὰ σου, Κύριε.

Τροπάρια.

Ἐσκήρτησαν ἀπόστολοι, ὁρῶντες μετάρσιον σήμερον τὸν κτίστην φερόμενον, ἐλπίδι τοῦ πνεύματος καὶ φόβῳ ἔκραζον· Δόξα τῇ ἀνόδῳ σου.

Ἐπέστησαν οἱ ἄγγελοι βοῶντες, Χριστέ, τοῖς μαθηταῖς σου· Ὅν τρόπον κατίδετε Χρι-

Supernae potestates superioribus clamabant: Portas attollite Christo nostro regi, quem concinimus una cum Patre et Spiritu.

Ode 5. Hirmus.

Vigilantes de luce, clamamus tibi, Domine, salva nos: tu enim es Deus noster: extra te alium non novimus.

Troparia.

Implens laetitiam universa misericors, supernis potentiis cum carne peregrinatus es.

Angelorum potentiae sublatum te videntes, portas, clamabant, regi nostro attollite.

Ode 6. Hirmus.

Circuivit me abyssus, sepultura mihi cete exstitit: ego autem clamavi ad te benignissimum et servavit me dextera tua, Domine.

Troparia.

Salutarunt Apostoli, videntes sublimem hodie creatorem latum: spe spiritus et timore clamabant: Gloria ascensioni tuae.

Astiterunt angeli, clamantes, Christe, discipulis tuis: Quemadmodum spectastis Chri-

στὸν ἀνυψούμενον, οὕτω σαρκὶ
ἐλεύσεται δίκαιος ὁ πάντων
κριτής.

Ὡς εἰδὼν σε, Σωτὴρ ἡμῶν,
αἱ ἄνω δυνάμεις ἐν ὑψίστοις
αἰρόμενον σύσσωμον, ἐν φόβῳ
ἐκραύγαζον· Μεγάλη, Δέσποτα,
ῥ' φιλανθρωπία σου.

stum elevatum, sic carne veniet
justus omnium judex.

Ut viderunt te, Salvator
noster, supernae potentiae in
excelsis sublatum cum corpore,
in timore clamabant: Magna,
Domine, benignitas tua.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ πέμπτῃ τῆς ἑκτῆς ἑβδομάδος ἀπὸ τοῦ
Πάσχα· Μνεία τῆς εἰς οὐρανὸν μετὰ σαρκὸς ἀνόδου τοῦ Κυρίου
καὶ Θεοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ita editio rom.
an. 1738, p. 199. Nova autem hoc loco ipsum ponit titulum
festi ut heic legitur p. 366.

Στίχοι.

Ἐκ δεξιᾶς καθίσας πατρικὴς, Λόγε,
Μίσταις παρασχὼν¹⁾ πίστιν ἀσφαλεστέραν.

Ὁ ἀναληφθεὶς ἐν δόξῃ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐλέησον
ἡμᾶς. Ἀμήν.

Ὡιδῇ ζ'. Ὁ εἰρμός.

„Ὁ ἐν καμίνῳ πυρὸς τοῦς
„ἑμνολόγους· σῶσας παῖδας·
„Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πα-
„τέρων ἡμῶν.

Ode 7. Hirmus.

Qui in fornace ignis can-
tatores servavit pueros: Bene-
dictus Deus patrum nostrorum.

Τροπάρια.

Ἐπὶ τῶν ὤμων, Χριστέ,
τὴν πλανηθεῖσαν ἄρας φύσιν,
ἀναληφθεὶς τῷ Θεῷ καὶ Πα-
τρὶ προσήγαγες.

Ὁ ἐν νεφέλῃ φωτὸς ἀνα-
ληφθεὶς, καὶ σῶσας κόσμον·
Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πα-
τέρων ἡμῶν.

Ὁ ἀνελθὼν ἀπὸ γῆς πρὸς
τὸν ἀσώματον Πατέρα· Εὐλο-

Troparia.

In humeris, Christe, errau-
tem tollens naturam, assum-
ptus sursum, Deo et Patri ad-
duxisti.

Qui in nebula luminis es
assumptus, et salvasti mun-
dum: Benedictus Deus patrum
nostrorum.

Qui ascendisti e terra ad
incorporeum Patrem: Bene-

¹⁾ Editio veneta habet *παρέσχες*.

ἡγὼς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων
ἡμῶν.

dictus Deus patrum nostro-
rum.

Ὡιδῇ ἦ. Ὁ εἰρμός.

„Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώ-
νων γεννηθέντα Υἱὸν καὶ Θεόν,
καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων
σαρκωθέντα ἐκ Παρθένου
μητρὸς ἱερεῖς ὑμνεῖτε· Λαός,
ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς
αἰῶνας.

Ode 8. Hirmus.

*Ex patre ante saecula na-
tum Filium et Deum, et in
ultimis temporibus incarnatum
ex Virgine matre, sacerdotes,
canite: plebs, superexaltate
per omnia saecula.*

Τροπάρια.

Τὸν ἐν δυοῖ ταῖς οὐσίαις
ἀναπάντα ζωοδότην Χριστὸν
εἰς οὐρανοὺς μετὰ δόξης, καὶ
Πατρὶ συγκαθεζόμενον, ἱερεῖς
ὑμνεῖτε· Λαός, ὑπερυψοῦτε εἰς
πάντας τοὺς αἰῶνας.

Troparia.

In duabus substantiis volan-
tem vitae datorem Christum
in coelos cum gloria et cum
Patre sedentem, sacerdotes,
laudate; plebs, superexaltate
per omnia saecula.

Τὸν ἐκ δουλείας τὴν κτίσιν
τῶν εἰδῶλων λυτρωσάμενον, καὶ
παραστήσαντα ταύτην ἐλευθέ-
ραν τῇ ἰδίῳ Πατρὶ, ἱερεῖς
ὑμνεῖτε· Λαός, ὑπερυψοῦτε
εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Qui a servitute idolorum
creaturam salvat, et ponit ipsam
liberam apud proprium Patrem,
hunc sacerdotes laudate, plebs,
superexaltate per omnia sae-
cula.

Τὸν τῇ αὐτοῦ καταβάσει
καθελόντα τὸν ἀντίπαλον καὶ
τῇ αὐτοῦ ἀναβάσει ἀνυψώσαντα
τὸν ἄνθρωπον, ἱερεῖς, ὑμνεῖτε·
Λαός, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας
τοὺς αἰῶνας.

Sua ipsius descensione qui
obruit inimicum, et sua ipsius
ascensione qui exaltavit homi-
nem, hunc, sacerdotes, laudate;
plebs, superexaltate per omnia
saecula.

Ὡιδῇ Θ'. Ὁ εἰρμός.

„Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ
λόγον Μητέρα Θεοῦ, τὴν ἐν
χρόνῳ τὸν ἄχρονον ἀφράστως
κηύσασαν, οἱ πιστοὶ ὁμοφρό-
νως μεγαλύνομεν.

Ode 9. Hirmus.

*Te supra mentem et ratio-
nem Matrem Dei, quae in
tempore temporis exsortem in-
effabiliter enixa es, fideles un-
animiter magnificamus.*

Τροπάρια.

Σὲ τὸν λυτρωτὴν τοῦ κόσμου Χριστὸν τὸν Θεὸν οἱ ἀπόστολοι βλέποντες ἐνθέως ὑψούμενον, μετὰ δέους σικιρτῶντες, μεγαλύνομεν.

Σὲ τὸν καταβάντα ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ τὸν ἄνθρωπον σώσαντα, καὶ τῇ ἀναβάσει σου ἀνυψώσαντα τοῦτον μεγαλύνομεν.

Θεωτοκίον.

Χαῖρε, Θεοτόκε, * μήτερ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ * ὃν γὰρ ἐκύησας, σήμερον * ἐκ γῆς ἀνιπτάμενον * σὺν ἀγγέλοις ὁρῶσα, * ἐμεγάλυνας.

Troparia.

Te salvatorem mundi Christum apostoli videntes divinitus exaltatum, cum timore exultantes, magnificamus.

Te descendentem usque ad extrema terrae, et hominem salvantem, et ascensione tua superexaltantem hunc, magnificamus.

In Deiparam.

Ave, Deipara mater Christi Dei: quem enim peperisti, hodie ex terra supravolantem eum angelis videns, magnificasti.

Ἀπόδοσις τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

A festivitate τῆς Ἀναλήψεως ipsa hebdomas appellationem τῆς ἀναληψίμου invenit. Ejus FERIA III. vespere incipit ἀκολουθία τῆς ἀποδόσεως τοῦ Πάσχα finiturque post liturgiam diei sequentis, quemadmodum εἰδησις Pentecostarii ad eum locum animadvertit: καὶ οὕτως ἀποδίδεται ἡ ἑορτὴ τῆς ἁγίας καὶ ζωηφόρου τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως¹⁾; addita etiam gratiosa rubrica περὶ τῆς καταλύσεως: εἰς τὴν τράπεζαν γίνεται τοῖς ἀδελφοῖς παράκλησις μεγάλη, δι' ἰχθύος. Exinde mutatur ritus, prout Pentecostario praescriptum atque in Typicis usui datum legimus²⁾.

¹⁾ In nova editione rom. an. 1884, p. 305; in veneta p. 144.

²⁾ Cfr. *Hypotypos. Studitan.* cc. 5—6, apud Migne, Patr. gr. t. 99, pp. 1707—1708.

Κυριακή ζ'.

Dominica VI.

Κυριακή τῶν ἁγίων τῇ Dominica ss. 318 dei-
 θεοφόρων πατέρων τῶν ferorum Patrum Nicae
 ἐν Νικαίᾳ. norum.

Slav. Nedělja svjatyx i bogonosnyx otec iže v Nikei;
 rumen. Dominec'a sântiloru și portatoriloru de Ddiu pa-
 renti dein Nice'a; arab. Achad el-abâ elqiddîsin elmudsch-
 tamî in bimedînât Nigîjja.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κυριακῇ Eadem die, Dominica se-
 ἑβδόμῃ ἀπὸ τοῦ Πάσχα, τὴν ptima post Pascha, synodum
 ἐν Νικαίᾳ πρώτην οἰκουμεν- Nicaenam primam oecumeni-
 κὴν σύνοδον ἐορτάζομεν τῶν cam 318 deiferorum Patrum
 τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεο- celebramus.
 φόρων πατέρων.

Ita post venetam nova editio romana. In antiqua editione
 romana titulus praeterea mentionem injecerat Arii, contra
 ejus blasphemias Nicaeae constituta fuit Verbi, ut Patri con-
 substantialis, divinitas. Integra festi annuntiatio erat: Τῇ
 αὐτῇ ἡμέρᾳ κυριακῇ ζ'. ἀπὸ τοῦ Πάσχα Μνεῖα τῆς ἐν Νι-
 καίᾳ πρώτης συνόδου τῶν κατὰ Ἀρείου τριακοσίων δέκα καὶ
 ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων.

Στίχοι.

Πόλον νοητοῦ ἀστέρες σελασφόροι,
 Ἀκτίσιν ὑμῶν φωτίσαιτέ μοι φρένας.

Κατὰ Ἀρείου.

Ξένον τὸν υἱὸν πατρὸς οὐσίας λέγων
 Ἀρεῖος, ἦτω τῆς θεοῦ δόξης ξένος.

Ταῖς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων
 πατέρων πρεσβείαις, Χριστέ ὁ θεὸς ἡμῶν, ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Memoria primi concilii oecumenici in hodiernis libris
 liturgicis Graecorum festum conceptivum habetur, dominico
 huic diei assignatum: antiquitus contra, locum in Kalendariis
 orientalibus certum ac stabilem habebat; eidem enim in Me-
 nologio Basiliano attributum videmus diem 29 mensis

Maji ¹⁾, in Synaxario Coptorum 9. Nov. et in Kalendario syriaco Cod. vat. Nr. 69 msc. 21. Febr.

Mutatae sedis causam Nicephorus Callistus assignat in synaxario scribens: Τὴν παροῦσαν ἑορτὴν ἐορτάζομεν δι' αἰτίαν τοιαύτην. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὴν καθ' ἡμᾶς φορέσας σάρκα, τὴν οἰκονομίαν ἅπασαν ἀβρόγῃως ἐνέγρησε, καὶ πρὸς τὸν πατρῶον ἀποκατέστη θρόνον, θέλοντες δεῖξαι οἱ ἄγιοι, ὅτι ἀληθῶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ τέλειος ἄνθρωπος Θεὸς ἀνελήφθη, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, καὶ ὅτι ἡ σύνοδος αὕτη τῶν ἁγίων πατέρων οὕτως αὐτὸν ἀνεκήρυξε, καὶ ἀνωμολόγησεν ὁμοοῖσιον καὶ ὁμότιμον τῷ Πατρὶ· τοῦτω τῷ λόγῳ μετὰ τὴν ἐνδοξον Ἀνάληψιν, τὴν παροῦσαν ἐθέσπισαν ἑορτὴν, ὥσπερ τὸν σύλλογον τῶν τοσοῦτων πατέρων προβιβάζοντες, τοῦτον δὴ τὸν ἐν σαρκὶ ἀναληφθέντα, Θεὸν ἀληθινὸν καὶ ἐν σαρκὶ τέλειον ἄνθρωπον ἀνακηρυττόντων.

Quaenam porro in instituendis conciliorum festis mens esset ecclesiae orientalis, paucis jam diximus tomo 1, pp. 214, 215; scilicet, non id spectavit, ut coelestes honores tot simul Patribus decernerentur, sed vero ut debitae Deo gratiae referrentur, qui numine suo ad rectam doctrinam tuendam Patrum animos erexerat et confirmarat. Ἐορτάζουσα ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὴν τοιαύτην ἀνάμνησιν δοξάζει τὸν Θεόν. Alia notavimus in „Zeitschrift für kath. Theologie“ 1882, pp. 195—197.

Dr. H. Alt, Berolinensis, cujus lapsus identidem jam leviter tetigimus, in famosa illa pagina 188, qua hodiernam solemnitatem exhibet, plura errorum portenta congerit, quae bonam famam atque existimationem doctae Germaniae apud externos in discrimen vocare debent; praeter enim quam quod *dominicum hunc diem memoriae septem conciliorum oecumenicorum* addicit, ibidem etiam in describenda hebdomade praecedenti τὸ θαυμασιὸν ὄρος in *montem Olivarum* male pervertit ad d. 24. Maji, et in hebdomade subsequenti s. *Dalmatum* ejusque monasterium CPolitanum in scite cum provincia Dalmatiae confundit ad d. 30. ejusdem mensis ²⁾).

¹⁾ Menologium Basilianum sequuntur plura Menaea antiqua manu exarata apud Martinov, *Ann. ecclesiast. gr. slav. ad d. 29. Maji*.

²⁾ De utroque hoc capite legi poterunt quae scripsimus tomo 1, pp. 165 et 167.

Τῷ σαββάτῳ τῆς ζ'. ἑβδομάδος

ἡτοι

Τῷ πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς.

Μνήμην ἐπιτελοῦμεν πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος κοιμηθέντων εὐσεβῶς ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου.

Ita editiones recentiores veneta et romana. Antiqua romana an. 1730 habet: Μνήμην . . . κοιμηθέντων εὐσεβῶν χριστιανῶν, πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν. A quo ferme non abludivit commemorationis annuntiatio in Horologio: Μνήμην ἐπιτελοῦμεν τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν.

Rationes iteratae hujus commemorationis omnium fidelium defunctorum relege ex disputatis in Τριώδιον supra pp. 20—21.

Ut in Officio prioris illius ψυχασαββάτου πρὸ τῆς ἀποκρίως, sic et in altera hac commemoratione rubrica praescribitur eis τὸν ὄρθρον: Ἐν δὲ ταῖς συναπταῖς πάσαις τῆς στιχολογίας καὶ τοῦ κανόνος μνημονεῖονται πάντες οἱ προαπελθόντες πατέρες καὶ ἀδελφοὶ ἡμῶν.

Officium nocturnum ἀκολουθία τῆς παννυχίδος vocatur. juxta ea, quae ante monuimus t. 1, p. 55.

Εὐλόγησις τῶν κολύβων.

Benedictio colyborum hodie quater praescribitur in Typico OP., p. 254, scilicet *ad finem Vesperarum*, in *psalmo ἄνωμος* ad vers. 94, *post νεκρώσιμα εὐλογητάρια*, et *absoluto Officio*.

Colyborum rationes generatim jam attigimus supra ad primum sabbatum jejuniorum pp. 96—99; quapropter id unum est reliquum, ut nunc de *colybis pro defunctis offerendis ac benedicendis* breviter dicamus.

Κόλυβα. Ἠδύσματα. Καρυκεύματα. Ψυχόπιττα.

Finitis igitur solemnioribus functionibus communiter incipit ἡ τῶν κολύβων προσφορὰ καὶ εὐλόγησις.

Colyba sive *Collyba* hic sunt leguminum, et potissimum tritici grana decocta, quibus in satura immiscentur avellanae tusae, urae passae, nuges minutim sectae, amygdalae cortice nudatae, aliaeque ἡδίσματα seu καρπεύματα, h. e. *condimenta*, quae licet initio ornatus causa, sive potius condimentorum vice τῷ σίτῳ ἐψητῷ superaddita fuissent, ut palato sacrum hoc edulium gratius acceptiusque evaderet, a sequioribus Graecis tamen varias virtutum species denotare finguntur, quibus sancti et probi homines in terris excelluerunt, iisdem in coelis quoque sublimiori modo ornandi ¹⁾. Benedictione peracta lancem cum granis frugibusque catervatim eidem impositis accipit sacerdos templumque lustrando unicuique, tam pueris ac mulieribus, quam viris, hujus miscellae portiunculam distribuit, quam omnes ab ipso, osculantes vel manum vel vestem, in reverentiae signum gratanter et avidè accipiunt. Quod ex sacro hoc acervo residuum fuerit, in ipsius sacerdotis et ministrorum usus cedit. Hoc ritu se communem universalemque mortuorum resurrectionem, ejus *colyba* symbolum sunt, credere testantur, occasione sumpta tum ex Christi verbis (Joan. 12, 24): *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert*; tum ex s. Pauli textu (I. Cor. 15, 36): *Inspiciens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur; et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta, tritici, aut alicujus caeterorum; Deus autem etc.* ²⁾.

Colybis in ecclesia distributis hodie solemnibus προέλευσις sive *processio* ad coemeterium accedit. Hoc Sabbato enim, quo communes suas pro mortuorum animabus preces reno-

¹⁾ Vide dicta supra pp. 97—98.

²⁾ Praeter alios, qui de *colybis* scripsisse leguntur apud Fabricium. *Biblioth. gr.* t. 11, p. 590 (edit. nov.), conferri velim Gabriel. Sever, archiepisc. Philadelph., περὶ τῶν κολύβων, ibidem laudatum p. 626, ex quo de mysticis rationibus colyborum plura sum mutuatus in commentario: *Ueber das Tischcompliment „Wünsche wohl zu speisen“*, quae eidem opusculo subnexui inscripta: *Die himmlische Tischgenossenschaft in der griechischen Kirche*. Brevem eorum summam videbit, qui volet, in „Zeitschrift für kath. Theologie“, loco superius indicato p. 99.

vant, eodem ferme ritu atque statis diebus¹ anniversariis defunctorum parentum, cognatorum amicorumve sepulchra multis florum sertis ornata pie invisunt, exequias solemnes absoluturi. Postquam vero sacerdos quod sui officii est, peregit, explicatis super sepulchra strophiolis productisque cibis denuo apparant convivium caritatis exercendae gratia, ut pauperes et ecclesiae ministri, dapibus vinoque recreati, ad preces pro mortuis fundendas moveantur. Sed nec tenuioris fortunae homines a simili erga defunctos caritate alieni sunt; panem enim in fragmenta longiora concisum vinoque tinctum trans-eunti cuilibet et degustare non detrectanti offerunt, ut eo sumpto repensam orationis vicem mortuis propinquis suis accipiant, desiderata hac voce audita: Ὁ Θεὸς μακαρίσῃ τοῖς, h. e. αὐτοῖς, *beatos illos Deus faciat*. Panem ita oblatum ψυχοπιπταν appellat, quasi *placentam*, iis, qui pro *animabus* sunt oraturi, oblatam¹).

Quaestio psychosabbatina de purgatorio.

Περὶ καθαρτηρίου.

Dogma catholicum *de purgatorio* maxima cum animorum contentione verbis rejiciunt Graeci ab Ecclesia catholica separati, quod (ut ipsi genuinum dogmatis sensum pervertendo scribunt) *ab orthodoxa doctrina alienum sit, ut sacramenti poenitentiae pars in altera vita peragatur. qua anima pro peccatis satisfacere possit*¹). Verum, quum animas post mortem in abditissimis regionibus conditas detentasque tum *δυναμίς*, *aerumnas*, subire ac perpeti, tum viventium suffragiis, oblationibus et sacrificiis adjuvari habeant persuasum, praxim ipsam ad dogma Ecclesiae catholicae exigunt. Ita v. g. sacerdos omnino ad mentem s. Ecclesiae romanae orat pro anima defuncti:

Μετὰ πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου

Cum spiritibus justis consummatis animam servi tui, Salva-

¹). Cfr. quae de his Graecorum ritibus circa funera scripserunt Busbequius, *Legationis Turcicae*, epist. 1, p. 23 (edit. Basil., an. 1740); Goarivs, *Encholog.* pp. 526—527; Kohl, *St. Petersburg*, II, pp. 398—404.

²) Ἡθελεν ἡμπορεῖν νὰ δεχθῇ καὶ μέρος ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας, τὸ . . . νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξαν διδασκαλίαν. Ita Confessio orthodoxa, part. 1, q. 66, apud Kimmel, pp. 136—137. Dr. Barbu Constantinescu ad litteram vertit p. 47: *ar si tribuit sua parte st la sacramentul penitentiei ceea ce este in contra doctrinei ortodoxe*.

σου, Σῶτερ, ἀνάπαυσον, φύλαξον αὐτήν εἰς τὴν μακαρίαν ζωὴν τὴν παρὰ σου, φιλόανθρωπε . . . Ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός, ὁ τὸν θάνατον καταπατήσας, τὸν δὲ διάβολον καταργήσας καὶ ζωὴν τῷ κόσμῳ σου δωρησάμενος, αὐτὸς Κύριε ἀνάπαυσον τὴν ψυχὴν τοῦ κοιμημένου δούλου σου, τοῦδε, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναιψύξεως, ἐνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός· πᾶν ἁμάρτημα τὸ παρ' αὐτοῦ πραχθὲν ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ διανοίᾳ ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς συγχώρησον.

tor, fac quiescere, illamque in beatam vitam quae apud Te est, benigne, custodi . . . Deus spirituum omnisque carnis, qui morte conculcata et diabolo devicto vitam mundo largitus es, ipse Domine, fac quiescere animam servitui defuncti in loco lucido, in loco amoeni, in loco refrigerii, ubi dolor, aerumna et suspirium aufugit. Omne peccatum sive verbo sive opere sive cogitatione ab ipso commissum, Tu, benignus ac clemens Deus, remitte.

Sed ipsam ἀκολουθίαν τοῦ ἐξοδιαστικοῦ, *officium exequiarum*, consulas¹⁾, ubi plurimae hujusmodi orationes occurrunt, quae dogma catholicum de purgatorio rite intellectum suppositum habent. . .

Ad ejusdem veritatis normam etiam *μερίδας* seu *particulas* in sacris liturgiis in antecessum offerre ac juxta sanctum panem consecrandum ponere solent²⁾, ut etiam confirmat Gabriel Philadelphiensis in proprio opusculo περὶ τῶν *μερίδων* his verbis:

Ἔτι προσφέρομεν αὐτὰς ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ κοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ φίλων καὶ συγγενῶν τὸ δὲ τέλος, ἵνα τάξῃ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὁ Κύριος ἐν τό-

Etiam illas offerimus pro iis, qui in Christo obdormierunt, patribus et fratribus nostris, et amicis et cognatis: finis autem est, ut Dominus illorum animas

¹⁾ Apud Goar. *Euchol.* pp. 423 seqq. •

²⁾ Postquam sacerdos ad prothesin stans benedixit panem (cujus σφραγίδα sive supremam partem signaculo impressam in patina collocat, postea in corpus Christi consecrandam), ad benedicendum decem *particulas* vel ex eodem pane vel ex aliis, quos populus obtulerit (*προσφοράς* vocant), desumptis sese accingit. Decem hae *μερίδες* seu *particulae* penes panem consecrandum ponuntur in honorem B. Virg. Mariae, s. Joannis Baptistae, ss. Apostolorum, quorundam orientalium celeberrimorum antistitum, s. Stephani Protomartyris aliorumque quos nominat *Divinae Liturgiae ordo*: denique benedicuntur *μερίδες*, quae non solum propitiatoria et impetratoria est pro universo ordine hierarchico, pro benefactoribus et amicis omnibusque viventibus, sed etiam *ἱλαστικὴ* seu *expiatoria* pro mortuis, offerturque, ut oratio liturgica habet, *in memoriam et peccatorum remissionem omnium defunctorum, qui in Christo sub spe vitae aeternae obdormierunt* (ὑπὲρ μνήμης καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν . . . πάντων τῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου τῇ σῇ (Χριστοῦ) κοινωνίᾳ κοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν).

πρῶ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναιρύξεως, ἐνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμός· καὶ ἴνα καταπέμψῃ ἄγγελον καὶ παραινυχίῃ τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀνιερῶν, καὶ δώσῃ αὐτοῖς ἑλευθερίαν καὶ λύτρωσιν τῶν ἐν τῷ ἔθρῳ στεναγμῶν καὶ δακρύων, καθάπερ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία διδάσκει κηρύττουσα.

collocet in loco lucido, in loco amoeno, in loco refrigerii, ex quo dolor et gemitus exulat, et ut iis impertiatur remissionem et relaxationem ab aerumnis, quae illos comprehendunt, detque illis libertatem et redemptionem ab inferni gemitibus et lacrimis, sicut sancta Dei Ecclesia docet ac praedicat.

Similiter in Missa s. Joannis Chrysostomi ὑπὲρ τεθνήκτων, *pro defunctis*, liturgiam celebraturus sacerdos accommodate ad dogma catholicum dicit:

Ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου σου, δέινος, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμός, ἀνάπασσον αὐτήν ὅπου ἐπισκοπεῖ τό φῶς τοῦ προσώπου σου.

Pro requie et remissione animae servi tui N. in loco lucido, a quo exulat dolor et gemitus, fac eam quiescere, ubi respicit lumen vultus tui.

In Pentecostario quoque sexcenties occurrunt formulae liturgicae ad interemeratam catholici hujus dogmatis canonem expressae, Ejusmodi inter alias sunt preces, quas Graeci crastino die fundunt ad Vesperas, in oratione quinta Officii τῆς γονυκλισίας, quae incipit: Ἡ ἀεινάζως βρύνουσα ζωτικὴ καὶ φωτιστικὴ πηγὴ. Has ex editione Veneta (pp. 199—200) hic adscribimus:

Αὐτός, Ἀέσποια τῶν ἀπάντων, ὁ Θεός ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακρὰν, ὁ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐσχάτῃ, καὶ μεγάλῃ, καὶ σωτηρίῳ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς τὸ μυστήριον τῆς ἀγίας, καὶ ὁμοουσίου, καὶ συναϊδίου, καὶ ἀδιαιρέτου, καὶ ἀσυγχύτου Τριάδος ὑποδείξας ἡμῖν, καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν καὶ παρουσίαν τοῦ ἀγίου καὶ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος, ἐν εἰδει πυρίνων γλωσσῶν ἐπὶ τοὺς ἀγίους σου Ἀποστόλους ἐκχέας, καὶ Εὐαγγελιστάς αὐτοὺς θέμενος τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως, καὶ ὁμολογητὰς καὶ κήρυκας τῆς ἀληθοῦς ἀναδείξας θεολογίας, ὁ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ παντελείῃ ἑορτῇ καὶ σωτηριῳδεῖ, ἰλασμοὺς μὲν ἱκεσίους, ὑπὲρ τῶν κατεχομένων ἐν ἔθρῳ, κα-

Ipsae omnium Domine, Deus et Salvator noster, spes omnium finium terrae et iis, qui in mari longe sunt positi, qui in hac magna et salutifera Pentecostes die, sanctae, et consubstantialis et coaeternae, et individuae, et inconfusae Trinitatis nobis mysterium revelasti, et adventu praesentiaque sancti et vivifici Spiritus in ignearum linguarum forma super sanctos Apostolos tuos effusa, devotae fidei nostrae Evangelistas illos et confessores, veraeque et divinae sapientiae praecones renuntiasti, qui in undequaque absoluto et salutifero festo *suffragia, supplicationesque pro detentis in inferis suscipere dignatus es, magna spe nobis subjecta, detentis hujusmodi,*

σου, Σῦτερ, ἀνάπνυσον, φύλαξον
αὐτήν εἰς τὴν μακαρίαν ζωὴν τὴν
παρὰ σου, φιλιάνθρωπε . . . Ὁ Θεὸς
τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός,
ὁ τὸν θάνατον καταπατήσας, τὸν
δὲ διάβολον καταργήσας καὶ ζωὴν
τῷ κόσμῳ σου δωρησάμενος, αὐτὸς
Κύριε ἀνάπνυσον τὴν ψυχὴν τοῦ
κεκοιμημένου δούλου σου, τοῦδε,
ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ,
ἐν τόπῳ ἀναιψύξεως, ἐνθα ἀπέδρα
ὁδὸν, λύπη καὶ στεναγμός· πᾶν
ἀμάρτημα τὸ παρ' αὐτοῦ πραχθὲν
ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ διανοίᾳ ὡς ἀγα-
θὸς καὶ φιλιάνθρωπος Θεὸς συγ-
χώρησον.

tor, fac quiescere, illamque in
beatam vitam quae apud Te est,
benigne, custodi . . . Deus spiri-
tuum omnisque carnis, qui morte
conculcata et diabolo devicto vi-
tam mundo largitus es, ipse Do-
mine, fac quiescere animam servi
tui defuncti in loco lucido, in
loco amoeno, in loco refrigerii,
ubi dolor, aerumna et suspirium
aufugit. Omne peccatum sive
verbo sive opere sive cogita-
tione ab ipso commissum, Tu,
benignus ac clemens Deus, re-
mitte.

Sed ipsam ἀκολουθίαν τοῦ ἐξοδιαστικοῦ, *officium exequiarum*,
consulas ¹⁾, ubi plurimae hujusmodi orationes occurrunt, quae dogma
catholicum de purgatorio rite intellectum suppositum habent. . .

Ad ejusdem veritatis normam etiam *μερίδας* seu *particulas* in
sacris liturgiis in antecessum offerre ac juxta sanctum panem con-
secrandum ponere solent ²⁾, ut etiam confirmat Gabriel Phila-
delphiensis in proprio opusculo περὶ τῶν μερίδων his verbis:

"Ἐτι προσφέρομεν αὐτάς ὑπὲρ τῶν
ἐν Χριστῷ κεκοιμημένων πατέρων
καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ φίλων καὶ
συγγενῶν· τὸ δὲ τέλος, ἵνα τάξῃ
τάς ψυχὰς αὐτῶν ὁ Κύριος ἐν τό-

Etiam illas offerimus pro iis,
qui in Christo obdormierunt, pa-
tribus et fratribus nostris, et
amicis et cognatis; finis autem
est, ut Dominus illorum animas

¹⁾ Apud Goar. *Euchol.* pp. 423 seqq. •

²⁾ Postquam sacerdos ad prothesin stans benedixit panem (cujus
σφραγίδα sive supremam partem signaculo impressam in patina collocat,
postea in corpus Christi consecrandam), ad benedicendum decem particulis
vel ex eodem pane vel ex aliis, quos populus obtulerit (*προσφοράς* vocant),
desumptis sese accingit. Decem hae *μερίδες* seu *particulae* penes panem
consecrandum ponuntur in honorem B. Virg. Mariae, s. Joannis Baptistae,
ss. Apostolorum, quorundam orientalium celeberrimorum antistitem, s. Ste-
phani Protomartyris aliorumque quos nominat *Divinae Liturgiae ordo*;
denique benedicuntur *μερίς*, quae non solum propitiatoria et impetratoria
est pro universo ordine hierarchico, pro benefactoribus et amicis omnibus-
que viventibus, sed etiam *ἱλαστική* seu *expiatoria* pro mortuis, offerturque,
ut oratio liturgica habet. *in memoriam et peccatorum remissionem om-
nium defunctorum, qui in Christo sub spe vitae aeternae obdormierunt*
(ὑπὲρ μνήμης καὶ ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν . . . πάντων τῶν ἐπ' ἐλπίδι
ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου τῇ σῇ (Χριστοῦ) κοινωνίᾳ κεκοιμημένων πατέ-
ρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν).

πῶ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἐνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμός· καὶ ἵνα καταπέμψῃ ἄνεσιν καὶ παραψυχὴν τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀναιρών, καὶ δώσῃ αὐτοῖς ἑλευθερίαν καὶ λύτρωσιν τῶν ἐν τῷ ἔθῃ στεναγμῶν καὶ δακρύων, καθάπερ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία διδάσκει κηρύττουσα.

collocet in loco lucido, in loco amoenno, in loco refrigerii, ex quo dolor et gemitus exulat, et ut iis impertiat remissionem et relaxationem ab aerumnis, quae illos comprehendunt, detque illis libertatem et redemptionem ab inferni gemitibus et lacrimis, sicut sancta Dei Ecclesia docet ac praedicat.

Similiter in Missa s. Joannis Chrysostomi ὑπὲρ τεθνήκτων, *pro defunctis*, liturgiam celebraturus sacerdos accommodate ad dogma catholicum dicit:

Ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου σου, δέινος, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμός, ἀνάπαυσον αὐτὴν ὅπου ἐπισκοπεῖ τό φῶς τοῦ προσώπου σου.

Pro requie et remissione animae servi tui N. in loco lucido, a quo exulat dolor et gemitus, fac eam quiescere, ubi respicit lumen vultus tui.

In Pentecostario quoque sexcenties occurrunt formulae liturgicae ad interemeratum catholici hujus dogmatis canonem expressae. Ejusmodi inter alias sunt preces, quas Graeci crastino die fundunt ad Vesperas, in oratione quinta Officii *τῆς γονυκλισίας*, quae incipit: Ἡ δειννάως βρύνουσα ζωτικὴ καὶ φωτιστικὴ πηγὴ. Eas ex editione Veneta (pp. 199—200) hic adscribimus:

Αὐτός, Λέσποια τῶν πάντων, ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακρὰν, ὁ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐσχάτῃ, καὶ μεγάλῃ, καὶ σωτηρίῳ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς τὸ μυστήριον τῆς ἀγίας, καὶ ὁμοουσιου, καὶ συναϊδίου, καὶ ἀδιαίρετου, καὶ ἀσυγχύτου Τριάδος ὑποδείξας ἡμῖν, καὶ τὴν ἐπιφάνισιν καὶ παρουσίαν τοῦ ἀγίου καὶ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος, ἐν εἰδῇ πυρίνων γλωσσῶν ἐπὶ τοὺς ἀγίους σου Ἀποστόλους ἐκχέας, καὶ Ἐδωγελιστὰς αὐτοὺς θεμέτους τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως, καὶ ὁμολογητὰς καὶ κήρυκας τῆς ἀληθοῦς ἀναδείξας θεολογίας, ὁ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ παντελείᾳ ἑορτῇ καὶ σωτηριῳδῇ, ἰλασμοὺς μὲν ἰκεσίους, ὑπὲρ τῶν κατεχομένων ἐν ἔθῃ, κα-

Ipse omnium Domine, Deus et Salvator noster, spes omnium finium terrae et iis, qui in mari longe sunt positi, qui in hac magna et salutifera Pentecostes die, sanctae, et consubstantialis et coaeternae, et individuae, et inconfusae Trinitatis nobis mysteriorum revelasti, et adventu praesentiaque sancti et vivifici Spiritus in ignearum linguarum forma super sanctos Apostolos tuos effusa, devotae fidei nostrae Evangelistas illos et confessores, veraeque et divinae sapientiae praecones renuntiasti, qui in undequaque absoluto et saluti-fero festo *suffragia, supplicationesque pro detentis in inferis suscipere dignatus es, magna spe nobis subjecta, detentis hujusmodi,*

ταξιώσας δέχεσθαι, μεγάλας *delinientium eos tormentorum relaxationem et solamen a Te fore repetendum etc.*¹⁾.

τῶν κατεχοντων αὐτοὺς δυνειῶν, καὶ παραψυχὴν παρὰ σοῦ καταπέμπεσθαι. Ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ οἰκτῶν δεομένων σου, καὶ ἀνάπαυσον τὰς ψυχὰς τῶν δούλων σου τῶν προκεκοιμημένων, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός, καὶ κατὰ ταξιν τὰ πνεύματα αὐτῶν ἐν σκηναῖς δικαίων, καὶ εἰρήνης καὶ ἀνέσεως ἀξιώσῃς αὐτούς, ὅτι οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε, οὐδὲ οἱ ἐν ἔδῃ ἐξομολόγησιν παρῆρσιάζονται προσφέρειν σοι, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογοῦμέν σε καὶ ἱκετεύομεν, καὶ τὰς ἰλαστικὰς εὐχὰς καὶ θυσίας προσάγομέν σοι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν.

Verumtamen recentiores Graeci acatholici, ne peractis hisce defunctorum Officiis vere catholicis ipsam etiam veritatem catholicam de purgatorio fateri videantur, inepte populum curant instituendum in confessione orthodoxa²⁾, *juste quidem ob animas defunctorum incrementum sacrificium Deo offerri ab Ecclesia precesque pro remissione peccatorum fundi; sed id non fieri, quod, quam aliqualem poenam subierint, postea purgantur*, sicque, naturali ac claro sensu precum liturgicarum in angustias adducti, animas damnatorum ab inferni poenis liberari potius concedunt³⁾, quam ut veritatem catholicam, communi utriusque Ecclesiae consensu in concilio oecumenico solemniter definitam amplectantur.

Sed de ipsa hac definitione ejusque rationibus legenda est, quam supra adduximus pp. 24 seqq., Josephi Methonensis episcopi

Ἀπόδειξις τοῦ τρίτου κεφαλαίου τῶν ἐν τῇ ὁρῇ τῆς συνόδου, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἐν μετανοίᾳ τελευτήσαντων καθαίρονται μετὰ θάνατον,

*Demonstratio terti capitis eorum quae in decreto synodi (Florentinae) continentur, id est, animas eorum, qui in poenitentia moriuntur, post mortem purgari*⁴⁾.

ex qua prooemii ἀρχιτέλεια tantum huc transscribimus, ut necessarium spatium reservemus egregio documento patrio afferendo, quod multo difficilius invenitur, quam opus in Patrologia graeca a D. Migne propositum.

Initium prooemii:

Καιρὸς τοίνυν καὶ περὶ τοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ ἐν τῇ ὁρῇ κει-

Tempus igitur est de tertio etiam capite, quod in decreto

¹⁾ Caetera non vertimus, quod pleraque jam in praecedentibus latine prostent.

²⁾ Ἡ ἐκκλησία μὲ δικαιοσύνην προσφέρει δι' αὐτὰς τὴν ἀναψυχτικὴν θυσίαν καὶ προσευχὰς πρὸς Θεὸν πέμπει ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν· μὴ ὅχι ἐκεῖνοι τὰ πάσχουσι καὶ μίαν κόλασιν καὶ μετ' αὐτὴν τὰ καθαρίζονται. Ita quaest. 66; apud Kimmel, p. 137.

³⁾ Recole quae ex Confessione orthodoxa citavimus pp. 322—323.

⁴⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 159, pp. 1227—1270.

μένον, διαλαβεῖν Ἰοῖον δὲ τοῦτ' ἔστιν; Ἡ τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον κάθαρσις. Ὁ παρὰ μὲν τοῖς Γραικοῖς καθαρτήριον, παρὰ δὲ τοῖς Λατίνοις πουργατώριον λέγεται. Οὗ ἡ περίληψις ἐν τῷ θεῷ καὶ ἱερῷ ὄρω, τοιαῦδ' ἔστιν·

Ἡτι ἐὰν οἱ ἀληθῶς μετανοήσαντες ἀποθάνωσιν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ, πρὶν τοῖς ἀξίοις τῆς μετανοίας καρποῖς ἱκανοποιῆσαι περὶ τῶν ἡμαρτημένων ὁμοῦ καὶ ἡμελημένων, τὰς τούτων ψυχὰς καθαρτικαῖς τιμωριαῖς καθαίρεισθαι μετὰ θάνατον, ὥστε δὲ ἀποκουφίσεσθαι αὐτὰς τῶν τοιούτων τιμωριῶν, λυσιτελεῖν αὐταῖς τὴν τῶν ζώντων πιστῶν ἐπικουρίαν· δηλονότι τὰς ἱερὰς θυσίας, καὶ εὐχὰς, καὶ ἐλεημοσύνας, καὶ ἄλλα τῆς εὐσεβείας ἔργα, ἅτινα παρὰ τῶν πιστῶν ὑπὲρ ἄλλων πιστῶν ἔωθε γίνεσθαι κατὰ τὰ τῆς ἐκκλησίας διαιτάγματα.⁴

Conclusio prooemii. — Ductis deinde primis veluti lineis totius disputationis, exordium ita concludit:

Εἰς τρεῖς τοῖνον γενικὰς μερίδας, εἰσὺν τάξεις, τοὺς προαιεθόντας πάντας ἀπέρχεσθαι τάττομεν. Ὁ καὶ δεῖξομεν μάλα γενναίως· οὐ γὰρ θεμιτὸν ἕλλως εἰπεῖν. Μίαν μὲν καὶ πρώτην, τὸν τῶν θεοφόρων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν σύλλογον· οἳ εἰσιν, ἀπόστολοι, μάρτυρες, ἱεράρχαι, ὅσοι καὶ δίκαιοι. Οἱ μετὰ τὸ βαπτισθῆναι, οὐδεμιᾷ ὅλως τῆς ἁμαρτίας κηλίδι ὑπέπεσον· ἀγνέει δὲ μᾶλλον καὶ σωφροσύνη ἀσκήσαντες ἑαυτούς, καὶ καθαρὸς ὅλος τοῦ Πνεύματος τὰ ἑαυτῶν κατεσκεύασαν σώματα· οἱ μισήσαντες τὸν κόσμον τοῦτον τὸν ὁρώμενον, καὶ μόνα ποθήσαντες τὰ οὐράνια. Ὅθεν καὶ ἀπέλαβον ὃν ἡτοίμασαν ἑαυτοῖς τόπον τῆς ἀναπαύσεως. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ βαπτισθῆναι τινι ἁμαρτίας κηλίδι ὑπέπεσον, εἴτα

Nilles, 'Εσρολόγον, II. Edit. sec.

continetur, pertractandi. Sed qualenam id est? Animarum post mortem purgatio, quod apud Graecos *catharterion*, apud Latinos vero *purgatorium* dicitur. Cujus tenor ex divino et sacro decreto hic est:

Praeterea decernimus, si vere poenitentes in Dei caritate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas poenis purgatoriis post mortem purgari; et ut a poenis huiusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes et elemosynas, et alia pietatis officia, quae a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta. (Apuđ Hardouin. Conc. t. 9, p. 422).

In tres igitur generales partes sive classes defunctos omnes abire decernimus; quod et egregie comprobabimus, non enim aliter dicere fas est. Unam et primam, divinorum et sanctorum virorum coetum, apostolos scilicet, martyres, hierarchas, athletas Dei sanctos et justos, qui nulla penitus post baptismum macula peccatorum vitam resperserunt, sed in castimonia et temperantia magis se exercuerunt, curaruntque ut sua corpora tanquam domos mundas s. Spiritus efficerent: qui hunc visibilem mundum odio habuerunt et coelestia tantum concupierunt, quibus rebus locum quietis receperunt, quem sibi antea compararunt. Si vero post

ἐτι ζῶντες, ἥ καὶ μετὰ τὸ ἀπο-
θέσθαι τὸ σῶμα καθαρθέντες, τῇ
οὐρανίῳ προσδέχονται κατοικίᾳ,
κατὰ τὸν θεῖον καὶ ἱερὸν τῆς συν-
όδου ὄρον ὁμοίως δὴ καὶ οἱ πρὸ
τοῦ βαπτίσματος διὰ τῶν ἀρετῶν
σωθέντες. προπύτορες, προφῆται,
πατριάρχαι, καὶ δίκαιοι. Οὓς ἑλ-
θὼν ὁ Χριστός, καὶ ἐκ τῶν ἀλύ-
των τοῦ ἕδου δεσμῶν λύσας, ἀνή-
γαγεν εἰς παράδεισον καὶ τούτου
ἀπολαύειν ἤξισσε. Δευτέραν δέ,
τῶν μέσων, ἦτοι τῶν ἐν μετανοίᾳ
τελευτησάντων καὶ ἐν ἐξομολογήσει
μὲν καὶ συντριβῇ τῆς καρδίας ἀφέν-
των τὰ ἐκνῶν πνεύματα, μὴ φθα-
σάντων δὲ ἱκανοποιῆσαι περὶ τῶν
ἡμαρτημένων ὁμοῦ καὶ ἡμελημένων
αὐτοῖς, διὰ τὴν πολλάκις αἰφνίδιον
καὶ ἀθρόαν μεταλλαγὴν ταύτην ἐν
τῷ καθαρτηρίῳ λέγομεν εἶναι. Καὶ
ὅπερ οὐκ ἔφθασαν ἐκεῖνοι ζῶντες
ποιῆσαι, ὑπὲρ τούτων οἱ ζῶντες
ἐπικουροῦσι τὰ πρὸς ἀνάσσειν,
κατὰ τὸν φάσκοντα "Ἰσως ἔχει τινα
πρὸς ὠφέλειαν καὶ τοῦτο, διὰ τῶν
ιερῶν εὐχῶν, καὶ ἐλεημοσυνῶν, καὶ
θυσιῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῆς εὐσε-
βείας ἔργων ὥς ἐν τῷ θεῷ καὶ
ἱερῷ ὄρῳ μάλα καλῶς γέγραπται.
Τρίτην τε καὶ τελευταίαν τῶν ἐν
θανασίμοις ἁμαρτήμασιν ἀπερχο-
μένων τοῦ τῆδε βίου, καὶ μηδένα
καρπὸν μετανοίας κτησαμένων ἐν
τῷ παρόντι ὧν τὰς ψυχὰς εὐθὺς
καταβαίνειν εἰς ἕδην, τιμωρίᾳς ὅμως
ἀνίστοις τιμωρηθησομένης ὁ ἱερός
ἀντίκειται ὅρος.

baptismum aliquam peccati la-
bem contraxerunt, eadem ipsa
vel dum adhuc viverent, vel post
depositum corpus mundatos, in
coelestem patriam assumi, se-
cundum divinum et sacrum synodi
decretum. Eos etiam addimus,
qui ante baptismum suarum vir-
tutum beneficio servati sunt, pri-
mos Patres, prophetas, patriarchas
et justos, quos suo adventu
Christus ab inferni vinculis li-
beratos in coelum deduxit, et ut
eo fruerentur dignos effecit. Se-
cundam vero mediorum, sive
illorum qui poenitentes deces-
serunt, ac in confessione et cor-
dis contritione spiritum emise-
runt; sed sublata iis facultate
satisfaciendi pro peccatis vel
omissis ipsorum ob repentinam
(ut fit) et momentaneam demi-
grationem; hanc in purgatorio
esse dicimus; quodque ii non
potuerunt in vita perficere, pro
his superstites ad redemptionem
opem ferunt, secundum illius
dictum: Si forte quid prosit tibi:
idque sanctarum precum bene-
ficio, eleemosynis, sacrificiis aliis-
que piis operibus, ut in divino
et sacro decreto optime scriptum
est. Tertiam et ultimam con-
stituimus eorum qui in mortali-
bus peccatis ex hac vita migra-
verunt, nullumque sibi poeniten-
tiae praesidium dum viverent
reliquerunt, quorum animas ad
interos statim descendere, poe-
nis tamen disparibus plectendas
sacrum innuit decretum.

Eundem illum, quem Methonensis antistes hic secutus est
disputandi ordinem, saeculo proxime elapso servarunt nostrates
monachi Balázsfalvenses ritus graeci¹⁾ in praeclara sua

¹⁾ De celebri monasterio Balázsfalvensi saepe a nobis actum est in
„Symbolis“ nostris, locis sub ea voce in indice rerum notatis.

apologia unionis primum rumenice edita sub titulo *Florea adeverului*, subinde vero etiam latine versa: *Flosculus veritatis*¹⁾, ejus articulus 4. inscribitur: *Ostenditur praeter coelum, sedem beatorum, et infernum, carcerem damnatorum, tertium dari locum, in quo animae nondum expiatae detinentur et purificantur.*

Pro clariori hujus articuli intelligentia — ita exordiantur dogma explicare — tres partes enucleandae veniunt: prima circa animas

¹⁾ *Flosculus veritatis de ecclesiarum unione* ex variis orientalis ecclesiae libris studio RR. PP. ordinis s. Basilii Magni Balázsfalvensium collectus olim et semel iterumque editus, nunc denuo novis recensitus curis. Romae, ex typis s. Congreg. de Prop. Fide 1862. — De insigni hoc opusculo deque doctis ejus auctoribus pauca haec accipe ex *Monito*, quod novae illi editioni Emus. Card. Pitra praefixit. *Hunc libellum*, inquit, *primum in lucem dederunt venerabiles illi coenobitae ordinis S. Basilii Megni*, qui, saeculo proxime elapso, a sinu usque Baltico ad ultimos Danubii meatus, cum magno Ecclesiae fructu atque fidelium Christianorum emolumento, tam numero quam scientia et sanctimonia floruerant. Quorum enim ex castris quotannis educabantur agmina apostolorum, qui grassantis tunc e Septentrione schismatis nimiumque vi et fraude superbientis impetus strenue retundebant. Favente in primis piissima Regina Maria Theresia, cui hunc libellum Balázsfalcenses sacrum dicatumque voluerunt, tam scriptis quam verbis, scholis, concionibus, cacterisque fidei vindiciis et certaminibus, multa inter pericula et angustias, non semel ad mortem usque adacti, nihil praetermiserunt, ut sacram cum Romana et Catholica Ecclesia unionem tuerentur et foverent. In coenobio Balázsfalvensi (Blasendorf) in Transilvania, typis *Flosculus primum Valachico idiomate*, deinde Latino, ante an. 1758, editus est. Qui religiose, uti par erat, asservatus ad hunc diem in archivio ejusdem familiae Basilianae, nunc in sacro B. Mariae Virginis Cryptoferratensi coenobio feliciter superstitis, ac nobiscum nuperrime, non sine multa Reverendissimi P. Nicolai Contieri Prioris humanitate, communicatus, exiguus licet libellus, tanta rerum bonae frugis copia risus est ad cumulam refertus, ut Sacra Congregatio de Propaganda Fide pro ritu orientali iterum eum typis mandari jusserit.

In eo quam maxime laudandi Transilvaniae Basiliani sunt, quod ex libris inter schismaticos celeberrimis, solemni tum apud Valachos, tum apud Graecos et Slavos consuetudine et ritu consecratis, nora et hactenus intacta pro fidei defensione argumenta in hoc libello praestiterunt. Si quis inter Graecos fortasse, nonnulla hic collecta cum suis libris ecclesiasticis conferendo, ea desiderari quereretur in editionibus quae apud ipsos circumferuntur, exemplum habebit (p. 22) mutationis audacter vel in sacram liturgiam a recentioribus inveciae, et alia istiusmodi multa facinora prodant tum veteres Slavorum et Valachorum libri, tum quae supersunt vel apud schismaticos exemplaria antiquis manibus scripta. Quae causam facessenti dare ad cumulum et usque ad magnae molis librum congerere in promptu foret.

justorum absque omni macula decedentium; secunda circa animas reproborum; tertia circa animas in macula veniali decedentium. Dogmate catholico deinde ex solis fontibus graeco-rumenis solide probato, tertiam partem ita finiunt:

Quod his, qui in peccatis venialibus decedunt et in poenis temporalibus inveniuntur, prosint viventium pia opera, quae pro ipsis offeruntur, docet etiam s. Dionysius in Pravila¹⁾, c. 158, dicens: Si vero parva fuerint peccata hominis, id est mortui, tunc ille accipit pro sacrificiis, precibus et eleemosynis, quae fiunt pro ipso, consolationem, id est remissionem²⁾. Quapropter etiam Ecclesia pro ejusmodi animabus preces fundendo ait: Quem de terra assumpsisti, fac filium lucis, purgans ei maculam peccati multum misericors,

¹⁾ *Nomocanon major* (vulgò *Pravila*, valachice *indreptarea ledgij*), longe celebrius famigeratumque opus, tantam ubique apud Rumenos obtinuit auctoritatem, ut ad ejus decisiones velut ad palladium religionis provocare hodieum non cessent. Ita Rmus. Cipariu, Praepositus major Capituli ecclesiae Metropolitanae Balázsfalvensis, *De re literaria Valachorum*, p. 18. (edit. Balázsfalv. 1858).

²⁾ Fragmentum ex capite illo 158 Codicis *Pravila* dedimus supra p. 323. Verum integer textus omnino dignus est, qui ex primo suo fonte hic sistatur.

Pentru care peccate se iërta dupe mörte, pentru liturgii, pentru rugi, si pentru (milostenii) elemosine, carele se facu pentru cei morti.

Pentru acësta Marele Dionisiu a descoperitu, cã devoru fi mici peccatele omului, ce se dïce ale mortui, atuncie'lu ie in folosintia pentru liturgii si rugi si (milostenie), elemosine, carele se facu pentru dinsulu *adeca'lu iërta; ër'de voru fi grele peccatele si mari*, atunci *nu i se iërta*, cã a inchisu Domnedieu pört'a raiului de dinsulu, si nu-i este folosu de acele. Dreptu aceca trebue se portamu grige deale nòstre suflete: se facemu lucruri bune, carele placu lui Domnedieu pana avemu acësta viëtia a nòstra trectóre, si se nu acceptamu se ne fie peccatele ne iertate, cã daca vomu mori, nu se voru iërta cu prescurile.

De peccatis defunctorum, quae liturgiis, orationibus, et elemosynis, post mortem remittuntur.

De hoc Dionysius Magnus revelavit, quod si hominis peccata venialia fuerint, tunc in usum accipit liturgias, orationes et eleemosynas, quae fiunt pro illo, id est remittuntur ei (peccata venialia); sed si peccata magna (gravia) fuerint, tunc non remittuntur ei, quia Deus inclusit ab illo coeli portas, et (non accipit) non habet in usum illas (orationes, liturgias et eleemosynas). Quamobrem curam debemus gerere de nostris animabus: faciamus actus bonos, qui Deo placent, donec habemus hanc vitam nostram transitoriam, et non expectemus, ut peccata nostra sint irremissibilia, quia si moriamur, prosphoris (liturgiis) non remittuntur illa peccata nobis.

ut habetur in Officio defunctorum Laicorum, ode quarta¹⁾. Atque hic est locus ille temporalium poenarum, in quo purgantur peccatorum maculae, quem Romani proprio vocabulo purgatorium appellant.

Pene oblitus eram adnotare, in polemicis literis encyclicis patriarchae epolitani ejusque synodi anni 1895 inter alias antiquorum Graecorum criminationes adversus Ecclesiam latinam (τὰ αἰτιάματα τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας vocabant) etiam illorum querelam de purgatorio ἀγωνιστικοῖς moveri n. 12: quae tamen ejusmodi est, ut eam studioso lectori non possimus invidere, quum textus ipse consensionem doctrinae utriusque Ecclesiae latinae et graecae, clare testatam faciat. Τμήμα igitur adscribam integrum; neque vereor ne nimis sim, quia prolixitas, ut spero, utilitate compensabitur. Ἀρχ. β'. Ἡ μία, ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία τῶν ζ'. οἰκουμενικῶν συνόδων, στοιχοῦσα τῇ θεοπνεύστῃ διδασκαλίᾳ τῆς ἀγίας γραφῆς καὶ τῇ ἀνέκαθεν ἀποστολικῇ παραδόσει, εὐχεται καὶ ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ ὑπὲρ συγχωρήσεως καὶ ἀναπαύσεως τῶν ἐν κυρίῳ κεκοιμημένων ἀλλ' ἡ παπικὴ ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ β'. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐπενόησε καὶ συνισώρευσεν ἐν τῇ προσώπῳ τοῦ πάπα, ὡς μοναδικοῦ τινος προνομίου, πληθὺν κληρονομιῶν περὶ καθαρτηρίου πυρός, περὶ περισσίας ἀρετῶν τῶν ἀγίων καὶ διανομῆς αὐτῶν τοῖς δεομένοις καὶ τὰ παραπλήσια, (πρεσβύτουσι ἡμῶν καὶ τελείων ἀντιπόδοσιν τοῖς δικαίοις πρὸ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ κρίσεως).

Jam vero, qui graece scit et articulos fidei cognitos habet, absque monitore ipse advertet, priorem hujus capitis partem, quae est *de exoranda et imploranda Dei misericordia pro remissione et requie eorum, qui in Domino obierunt*, praeclare consistere cum dogmate catholico *de purgatorio*²⁾; alteram vero partem sic esse comparatam, ut res omnes, de quibus Ecclesiam latinam apud Graecos criminatur, veritatem catholicam *de purgatorio* non attin-

Sed et eadem haec sacrificii virtus salutaris uberius confirmatur propositisque exemplis illustratur capite sequenti, quod titulum habet praefixum:

Pentruca nnumai mortiloru sunt de folosu st de iertarea peccatoru domnedeesile liturgiî; ci inca st viiloru.

Quia non solum mortuis sunt utiles et in remissionem peccatorum divinae liturgiae, sed etiam vivis.

¹⁾ In archetypo legitur: "Ὁν ἐκ γῆς προσελάβου, τέκνον φωτὸς τοῦτου ἐργαζόμενος, τῆς ἀμαρτίας τὴν ἀρχὴν ἐκκαθαίρων πολυέλεε. (Apud Goar., Euchol., p. 427 et Daniel, Cod. liturg., t. 4, p. 640).

²⁾ Authentica Ecclesiae doctrina quippe eo redit, ut credatur, *purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum cero acceptabili altaris sacrificio, juvari.* Concil. trident., sess. 25. decret. de purgatorio.

gant¹⁾; seposita etiam falsitate historica eorum, quae inde a saeculo 12 a Latinis adinventae dicuntur.

Quod censuram doctrinae catholicae de *potestate Summi Pontificis supereffluentia sanctorum merita in alios derivandi* spectat, omni verborum ambiguitate resoluta, captiosam criminationem, praeceuntibus theologis nostris²⁾, convenienter diluit non sine laude nominandus sacerdos graecus M. in lucubratione: *Ἀπάντησις εἰς τὴν περὶ τῶν χωρίζουσῶν τὰς δύο ἐκκλησίας διαφορῶν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ἐγκύκλιον τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως*³⁾, κεφαλ. ζ'. περὶ λυσιπολίων ἀφέσεων (de indulgentiis) pp. 55—62.

Quae tandem in extremo ejusdem capituli inciso (hic intra parenthesim posito) de plena justorum beatitudine usque ad universalem omnium resurrectionem dilata proferuntur, ea jam superius a nobis praeoccupata relegas pp. 24—30, et si placet, graeca illustratione apte adornata videas in eadem *Ἀπαντήσῃ*, κεφ. η'. περὶ τῆς ἀμέσου ἀνταμοιβῆς τῶν ἀγίων, pp. 63—67.

Vigilia Pentecostes. Jejunium. Benedictio fontis bapt.

Quas Graeci in celeberrima solemnitate Pentecostes *servili habitu* peragunt genuflexiones, diebus Dominicis canonum auctoritate prohibitas⁴⁾, eas Latini in pervigilio jam cum jejunio suscipimus, *ut* — verba sunt Durandi, *Rational.*, l. 6, c. 7. — *per jejunium mundati et purificati Spiritum sanctum digne suscipere mereamur*⁵⁾.

In omnibus ecclesiis, quae *scrutinium et baptismum habent*⁶⁾, hodie fons baptismalis benedicitur, quia festum Pentecostes Latinis est legitimum solemnisi baptismi tempus, quemadmodum ex ipso jure docuimus tomo 1, p. 60.

¹⁾ Pro hac parte lectorem remiserim ad optimum eruditissimumque S. M. Brandi, superius laudatum p. 224.

²⁾ Ex iis memorantur praecipui apud Hurter, *Theolog. dogmat.* tractat. „de indulgentiis“, t. 3, pp. 479 seqq. edit. 9. (an. 1896).

³⁾ Constantinop. 1895, typ. Zellitz, ubi etiam in linguam gallicam translata prostat.

⁴⁾ C. *Quoniam sunt*. 10. Dist. 3. de Cons. (Concil. Nicaen.): C. *Si quis presbyter*. 17. Dist. 30. (Concil. Bracar.); C. *Quoniam in parte* 2. X. de feriis (Alexand. PP. III.).

⁵⁾ Jejunium Vigiliae Pentecostes non est ex jure positivo sancitum, sed ex generali consuetudine Ecclesiae latinae legitime receptum et sub gravi obligatione servandum, ut fuse explicat Tetam., *Diar.* ad hunc diem, nn. 26—29.

⁶⁾ Ita C. *Dilectus filius*. 2. X. De capellis monach. (Innocent. PP. III.). De *scrutinio* repete quae dicta sunt pp. 144—145.

Η ΑΓΙΑ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ.

Typi.

1. Moyses accipit duas tabulas testimonii lapideas.
2. Eliae sacrificium igne voratur.

Textus prophetici.

1. Spiritus Domini replevit orbem terrarum (Sap. 1, 7).
2. Emittes Spiritum tuum, et creabuntur (Ps. 103, 30).
3. Misisti Spiritum tuum, et creata sunt (Judith 16, 17).
4. Effundam Spiritum meum super semen tuum (Is. 44, 3).

Κυριακή τῆς ἁγίας Πεν- *Dominica Pentecostes.*
τηκοστῆς.

Slav. *Nedělja svjatyja Pjatdesjatnicy. Sošestvije svj-
tago Ducha*; rumen. *Dominec'a Rosaliailoru seau Scoborirei*
(al. *Pogorirei*) *Spiritului santu*; arab. *Achad el-'inčarat*
el-'atčim; syriac. *Chadb'shabbâ d'pentigostî*.

Rubrica editionis venetae et novae romanae est:

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κυριακῇ *Eodem die, Dominica octava*
ὀγδόῃ ἀπὸ τοῦ Πάσχα, τὴν *post Pascha, sanctam Pente-*
ἀγίαν Πεντηκοστὴν ἐορτάζομεν. *costen celebramus.*

Antiqua romana autem ipsum festi mysterium annuntiat¹⁾:
Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κυριακῇ ὀγδόῃ ἀπὸ τοῦ Πάσχα· Μνεῖα τῆς
ἁγίας Πεντηκοστῆς, καθ' ἣν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει
πυρίνων γλωσσῶν τοῖς μαθηταῖς ἐπεδήμησε: quod et in zon-
τακίῳ canonis, etiam in ὡρολογίῳ relato, paucis effertur:

Ὅτε καταβάς,	Quando descendens
τὰς γλώσσας συνέχεε,	linguas confundit,
διεμέριζεν ἔθνη ὁ ὑψιστος.	divisit gentes Altissimus:
ἥτε τοῦ πυρὸς	quando igneus
τὰς γλώσσας διένειμεν,	linguas distribuit,
εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσε·	in unum omnes vocavit:
καὶ συμφώνως δοξάζωμεν	una ergo voce celebremus
τὸ πανάγιον Πνεῦμα.	sanctissimum Spiritum.

Κοντάκιον slavice et germanice habes apud Maltzew,
Die göttlichen Liturgieen, p. 532. Et quoniam varietas lin-
guarum maxime hodie delectat, authenticam versionem rume-
nam ex *Orologiulu celu mare* usibus academicis adscribere
non cunctor.

Condacu viersu 8.

Candu s'a scoboritu amestecandu limbele, despartitu-a
poporale celu prea inaltu; er'candu a impartitu limbe de focu.
intra una unire pre toti i-a chiamatu, si cu unu viersu ma-
rimu pre prea Santulu Spiritu.

¹⁾ Loco consueto, h. e., ante odam septimam.

Dominico hoc die ipsum Spiritus sancti *descensum* (τὴν καθόδον), *adventum* (τὴν ἐπιφοίτησιν), *accessum* seu *ingressum* (τὴν ἐπιδημίαν) atque in eo *manifestum reconciliati nobiscum Dei Patris argumentum* (τῆς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα καταλλαγῆς γαῖδρὰν τὴν ἀπὸδειξιν) recolunt Graeci, infinitas ejus perfectiones cras latius explicaturi ac veneraturi.

Dominica octava a Paschate, inquit Allat. de Dom. Gr. c. 30, *Spiritus sancti est, et a dierum numero, quae inter Pascha et eam excurrunt, Pentecostes nomen sibi sumit*. Est festum nascenti Ecclesiae coevum ac per totos septem dies a fidelibus celebratur, quibus *hebdomas pentecostalis* constituitur. Ad eam non amplius pertinet Dominica proxime sequens, quo fit, ut festum Pentecostes *carere octavis* dicatur C. Capellanus 4. X. de feriis (II, 9).

Quemadmodum Hebraeorum Pentecoste primario celebrata fuit in gratam recordationem summi beneficii datae sibi legis in monte Sina, ita Pentecoste christiana praesertim instituta est ad agendam festivam memoriam legis gratiae ipso hoc die in Spiritus sancti adventu solemniter promulgatae¹⁾: Utraque legis promulgatio scilicet facta est quinquagesimo die a Paschate, illa in Sina, haec in Sion. Ibi terrae motu contremuit mons, hic domus Apostolorum. Ibi inter flammis ignium et micantia fulgura turbo ventorum et fragor tonitruorum personuit, hic cum ignearum visione linguarum sonitus pariter de coelo tanquam spiritus vehemens advenit. Ibi clangor buccinae legis verba perstrepuit, hic tuba evangelica Apostolorum ore intonuit²⁾.

Nova lege sic promulgata, ipso hoc die coepit et baptismus esse necessarius, et christiana religio omnes homines obligare, veteri foedere cum festis suis abolito.

Sed et specialis causa instituendae Pentecostes fuit, ut gratiae Deo agerentur pro adventu Spiritus sancti in mundum, in corda videlicet Apostolorum et caeterorum fidelium, sicut ipsis Christus Dominus promiserat et s. Lucas narrat Act. 2:

¹⁾ Cfr. Tetam. *Diar.*, Not. in Domin. Pentecost., pp. 275—276.

²⁾ Cfr. s. Hieronym. *epist.* (78. alias 127) *ad Fabiolam*, mansio 12. (Apud Migne, Patr. l. t. 22, pp. 707—708).

quapropter etiam *solemnitas Spiritus sancti* in jure vocatur C. de jejuniis Dist. 76.

Pascha Resurrectionis et Pentecostes. Ita Breviar. Roman. Rubric. general. tit. 7, c. 2. — Quemadmodum Ecclesia hoc loco utrumque festum, Resurrectionis et Pentecostes, eodem *Paschatis* nomine insignivit, ita etiam in exteriori solemnitate paschali festo Pentecosten vult assimilari. *Non minori laetitia.* — verba sunt juris — *celebramus diem Pentecostes, quam sanctum Pascha curavimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, jejunavimus Sabbato, vigilias celebravimus, orationibus pernoctantes institimus: unde necesse est, similem observantiam similis laetitia subsequatur*¹⁾. Patres immo venerandam sacratissimamque Pentecosten vocant *omnium celebritatum principem, festum festorum*²⁾, *praestitutum promissioni tempus speique impletionem*³⁾, *tempus scilicet in maturam messem spiritualem immittendi falcem*⁴⁾; mysterium, quo id tandem plene sumus consecuti, quo universa incarnati Verbi oeconomia spectabat, quemadmodum praecclare docet s. J. Chrysostomus in exordio homiliae *Εἰς τὴν ἀγίαν Πεντηκοστήν*⁵⁾:

Μεγάλα, ἀγαπητοί, καὶ πάντα λόγον ἀνθρώπινον ὑπερβαίνοντα τὰ σημεῖον ἡμῖν δωρηθέντα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ χαρίσματα διὰ τοιούτου κοινῇ πάντες χαίρωμεν, καὶ σχιζυῶντες ἀνυμνήσωμεν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην. Ἑορτὴ γὰρ ἡμῖν καὶ πανήγυρις ἡ σήμερον ἡμέρα. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ

Magna sunt, dilectissimi. nec ulla possunt humana oratione comprehendere, quae nobis hodierno die a benignissimo Deo impertita sunt dona. Quamobrem omnes communiter gaudeamus, et laetitia exsultantes Dominum nostrum laudemus. Festivitas enim publicusque conventus nobis est dies ho-

¹⁾ C. Nosse credo. 9. Dist. 77 (s. Ambros.).

²⁾ Ἡ μεγίστη ἑορτή, πάνσεπτος καὶ παναγία Πεντηκοστή, ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν. Ita Euseb. Vit. Constantin., l. 4, c. 64. (Apud Migne, Patrol. gr. t. 20, p. 1219).

³⁾ Προθεσμίαν ἐπαγγελίας καὶ ἐλπίδος συμπλήρωσιν. Ita s. Gregor. Naz. Orat. 44. p. 708. (Ibid. t. 36, p. 437).

⁴⁾ Καιρὸς ὥριμψ τῷ πνευματικῷ θέρει τὸ δρέπανον ἐπαγαγεῖν. (Ita Oecumen. in Act. c. 2. (Ibid. t. 118. p. 62).

⁵⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 50, pp. 463—464.

Dominico hoc die ipsum Spiritus sancti *descensum* (τὴν κάθοδον), *adventum* (τὴν ἐπιφοίτησιν), *accessum* seu *ingressum* (τὴν ἐπιδημίαν) atque in eo *manifestum reconciliati nobiscum Dei Patris argumentum* (τῆς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα καταλλαγῆς γαῖδρὰν τὴν ἀπόδειξιν) recolunt Graeci, infinitas ejus perfectiones cras latius explicaturi ac veneraturi.

Dominica octava a Paschate, inquit Allat. de Dom. Gr. c. 30, *Spiritus sancti est, et a dierum numero, quae inter Pascha et eam excurrunt, Pentecostes nomen sibi sumit*. Est festum nascenti Ecclesiae coevum ac per totos septem dies a fidelibus celebratur, quibus *hebdomas pentecostalis* constituitur. Ad eam non amplius pertinet Dominica proxime sequens, quo fit, ut festum Pentecostes *carere octavis* dicatur C. Capellanus 4. X. de feriis (II, 9).

Quemadmodum Hebraeorum Pentecoste primario celebrata fuit in gratam recordationem summi beneficii datae sibi legis in monte Sina, ita Pentecoste christiana praesertim instituta est ad agendam festivam memoriam legis gratiae ipso hoc die in Spiritus sancti adventu solemniter promulgatae¹⁾. Utraque legis promulgatio scilicet facta est quinquagesimo die a Paschate, illa in Sina, haec in Sion. Ibi terrae motu contremuit mons, hic domus Apostolorum. Ibi inter flammam ignium et micantia fulgura turbo ventorum et fragor tonitruorum personuit, hic cum ignearum visione linguarum sonitus pariter de coelo tanquam spiritus vehemens advenit. Ibi clangor buccinae legis verba perstrepuit. hic tuba evangelica Apostolorum ore intonuit²⁾.

Nova lege sic promulgata, ipso hoc die coepit et baptismus esse necessarius, et christiana religio omnes homines obligare, veteri foedere cum festis suis abolito.

Sed et specialis causa instituendae Pentecostes fuit, ut gratiae Deo agerentur pro adventu Spiritus sancti in mundum, in corda videlicet Apostolorum et caeterorum fidelium, sicut ipsis Christus Dominus promiserat et s. Lucas narrat Act. 2:

¹⁾ Cfr. Tetam. *Diar.*, Not. in Domin. Pentecost., pp. 275—276.

²⁾ Cfr. s. Hieronym. *epist.* (78. alias 127) *ad Fabiolam*, mansio 12. (Apud Migne, Patr. l. t. 22, pp. 707—708).

quapropter etiam *solemnitas Spiritus sancti* in jure vocatur
C. de jejunio Dist. 76.

Pascha Resurrectionis et Pentecostes. Ita Breviar. Roman. Rubric. general. tit. 7, c. 2. — Quemadmodum Ecclesia hoc loco utrumque festum, Resurrectionis et Pentecostes, eodem *Paschatis* nomine insignivit, ita etiam in exteriori solemnitate paschali festo Pentecosten vult assimilari. *Non minori laetitia* — verba sunt juris — *celebramus diem Pentecostes, quam sanctum Pascha curavimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, jejunavimus Sabbato, vigilias celebravimus, orationibus pernoctantes institimus: unde necesse est, similem observantiam similis laetitia subsequatur*¹⁾. Patres immo venerandam sacratissimamque Pentecosten vocant *omnium celebritatum principem, festum festorum*²⁾, *praestitutum promissioni tempus speique impletionem*³⁾, *tempus scilicet in maturam messem spirituales immittendi falcem*⁴⁾; mysterium, quo id tandem plene sumus consecuti, quo universa incarnati Verbi oeconomia spectabat, quemadmodum praeclare docet s. J. Chrysostomus in exordio homiliae *Eis τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν*⁵⁾:

Μεγάλα, ἀγαπητοί, καὶ πάντα λίγον ἀνθρώπινον ὑπερβαίνοντα τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ χαρίσματα διὰ τοι τοῦτο κοινῇ πάντες χαίρωμεν, καὶ σιχιρῶντες ἀννυμήσωμεν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην. Ἑορτὴ γὰρ ἡμῖν καὶ πανήγυρις ἡ σήμερον ἡμέρα. Ὡσπερ γοῶ ἐπὶ

Magna sunt, dilectissimi. nec ulla possunt humana oratione comprehendi, quae nobis hodierno die a benignissimo Deo impertita sunt dona. Quamobrem omnes communiter gaudeamus, et laetitia exsultantes Dominum nostrum laudemus. Festivitas enim publicusque conventus nobis est dies ho-

¹⁾ C. Nosse credo. 9. Dist. 77 (s. Ambros.).

²⁾ Ἡ μεγίστη ἑορτή, πάνσεπτος καὶ παναγία Πεντηκοστή, ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν. Ita Euseb. Vit. Constantin., l. 4, c. 64. (Apud Migne, Patrol. gr. t. 20, p. 1219).

³⁾ Προθεσμίαν ἐπαγγελίας καὶ ἐλπίδος συμπλήρωσιν. Ita s. Gregor. Naz. Orat. 44. p. 708. (Ibid. t. 36, p. 437).

⁴⁾ Καίρος ὥριμος τῷ πνευματικῷ θέρει τὸ δρέπανον ἐπαγαγεῖν. (Ita Oecumen. in Act. c. 2. (Ibid. t. 118, p. 62).

⁵⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 50, pp. 463—464.

τῆς τῶν ὥρῶν καὶ τῶν τροπῶν ἐναλλαγῆς ἑτέρα τὴν ἑτέραν διαδέχεται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἑορτὴ ἑορτὴν διαδεχομένη, οὕτως ἡμᾶς εἰς ἀλλήλας παραπέμπουσιν. Πρώτη μὲν οἷν ἑωρτάσαμεν τὸν στανρόν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν, μετὰ ταῦτα τὴν εἰς οὐρανὸν ὄνοδον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· σήμερον δὲ λοιπὸν εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ὑπηγήσαμεν τῶν ἀγαθῶν, εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν ἐφθάσαμεν τῶν ἑορτῶν, εἰς αὐτὸν τὸν καρπὸν παρεγενόμεθα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας. Ἐὰν γὰρ ἀπέλθω, φησὶν, ἐγὼ, ἄλλον Παράκλητον πέμψω ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανοὺς. Εἴδετε κηδεμονίαν; εἴδετε φιλανθρωπίαν ἄφατον; Πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνῆλθεν εἰς οὐρανόν, τὸν βασιλικὸν ἀνέλαβε θρόνον, τὴν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθέδραν ἀπέλκρε, καὶ σήμερον ἡμῖν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χαρίζεται, καὶ δι' αὐτοῦ τὰ μυρία ἡμῖν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἀγαθὰ χορηγεῖ. Τί γάρ, εἰπέ μοι, τῶν συνεχόντων τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν οὐχὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῖν ψκονόμῃται; διὰ τούτου δουλείας ἀπαλλαγόμεθα, εἰς ἐλευθερίαν καλούμεθα, εἰς υἰοθεσίαν ἀναγόμεθα, καὶ ἄνωθεν, ὥς εἰπεῖν, ἀναπλαττόμεθα, τὸ βαρὺ καὶ

diernus. Nam quemadmodum in quatuor anni tempestatum ac solstitiorum vicissitudine alteri succedit altera: sic nimirum et in Ecclesia Domini festivitas dum festivitati succedit, ad sese mutuo nos transmittunt. Nuper itaque festum Crucis celebravimus, Passionis, Resurrectionis, ac deinde Domini nostri Jesu Christi in coelos Ascensus; hodie tandem ad ipsum culmen bonorum proveci sumus, ad ipsam metropolim festorum evasimus, ad fructum ipsum dominicae promissionis pervenimus. Si enim abiero, inquit, ego alium Paracletum mittam vobis, et non relinquam vos orphanos (Joan. 16. 7). Videtis sollicitudinem? videtis ineffabilem benignitatem? Ante hos dies in coelum ascendit, regium thronum recepit, sedem ad Patris dexteram recuperavit; et hodie nobis sancti Spiritus adventum largitur, ac per ipsum de coelis sexcenta nobis bona suppeditat. Quid enim, quaeso, eorum, quibus salus nostra continetur, non per Spiritum dispensatum est nobis? per ipsum a servitute liberamur, in libertatem vocamur, in adoptionem deducimur, ac denuo, ut ita dicam, fingimur, grave foetidumque peccatorum onus deponimus: per Spiritum san-

δυσῶδες τῶν ἁμαρτημάτων φορ-
 τιον ἀποτιθέμεθα διὰ τοῦ
 Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἱερῶν
 βλέπομεν χορούς, διδασκάλων
 ἔχομεν τάγματα ἀπὸ τῆς ἐντεῦ-
 θεν πηγῆς καὶ ἀποκαλύψεων
 δωρεαί, καὶ ἱαμάτων χαρίσ-
 ματα καὶ τὰ λοιπὰ πάντα,
 ὅσα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ
 κοσμεῖν εἴωθεν, ἐντεῦθεν ἔχει
 τὴν χορηγίαν.

etum sacerdotum cernimus
 choros, doctorum ordines ha-
 bemus: ab hoc fonte manant
 et revelationum donationes, et
 gratiae sanitatum: et reliqua
 omnia, quibus Ecclesia Dei
 condecorari solet, inde pro-
 muntur.

Pentecostes solemnitas variis ex causis varia nomina
 traxit. Et initio quidem a *tempore* nuncupatur appellationibus
 ex graeco vocabulo Πεντηκοστή fictis ¹⁾ slav. in Breviario
 glagolitico *Pentikosti*; in Kalendariis slovenicis *Binkošti*;
 hungar. *Pünkösöd*; gall. *Pentecôte*; german. *Pfingsten*;
 dan. *Pintse*. etc.; — deinde ab *adventu Spiritus sancti* vo-
 catur bohem. *Hod Boží svatodušní, Svatodušní neděle, Sestláni*
Ducha svatého (missio Spiritus sancti); serb. et croat. *Ned.*
Duhovi; ruthen. *Vospominaniye sošestvija sv. Ducha*; rumen.
 (in antiquioribus libris) *Dom. sântului Duchu*; — tertio a
mysterio ss. Trinitatis, cui etiam dies Pentecostes multis in
 provinciis Ecclesiae est sacer, nominatur serb. *Trojicin dan* ²⁾;
 russ. *Ned. Svjatyju Troici*; rumen. *Serbarea sântei Treime*;
 — quarto a *candore vestium*, quas neophyti in hesterno ba-
 ptismo acceperunt, apud Anglos nomen invenit *Whitsun-*
day; — quinto denuo a *floribus* ac *virentibus ramis* in
 hodierna festivitate adhibitis saepe dicitur *Pascha rosatum*;
 ruthen. *Zelenyi svjata*; polon. *Zielone Świąta*; german.
Maienfest sive *Blumenfest*; bohem. *Slavnost Letnice* (festum
 aestivale).

Latinis passim dicitur *Pascha rosatum*, a rosarum usu.
 quod nempe, quum rosae tunc maxime floreant, invicem do-

¹⁾ Pauca de *Pentecostes* nomine et significatione habes supra p. 302.

²⁾ Kalendarium croaticum ritus latini Danica utrumque mysterium,
adventus Spiritus sancti et *angustissimae Trinitatis*, Dominicae Pente-
 costes assignat: *Duhovi* illi *Trojaci*.

nari soleant, vel etiam quod rosae cum nebulis seu oblatiis et stupis ardentibus inter Missarum solemnias de supremis volutionibus ecclesiae in populum spargerentur ad exprimentum sacrae solemnitatis mysterium, de quo ritu videri potest Du Cange, *Glossar. lat. vv. nebula, oblata, rosa*.

Caetera nomina indicata ruthen. *Zelenyi svjata*, polon. *Zielone św.*, german. *Maien* sive *Blumen-Tag*, festo dedit mos ille christianorum, qui multis in locis obtinet, domos et templa *gramine, floribus, betulis viridantibus* ornandi, de quo videri possunt, quae praeter lexicographos ¹⁾ scripsit Königs-mann, propria dissertatione ea de re edita sub titulo: *De betulis pentecostalibus, quibus templa illo festo exornari solent*. Kilon. 1707 ²⁾. Similibus caeremoniis apud antiquos Bohemos acta fuisse videntur *solemnia aestivalia* ethnicae vetustatis *Slavmost Letnice*, quorum nomen deinde ad sacram Pentecosten christianam translatum ostendit Brandl, *Glossar.*, p. 125.

Quae praeterea ex nonnullis scriptoribus orientalibus adducitur appellatio *Ἀσάθρα*, ad hebraicum vocabulum *‘aḡareth* ³⁾ reducitur, unde etiam venit nomen arabicum festi *‘Id el-‘unḡure*, et quod jam in titulo posuimus p. 393: *Achad el-inḡarat el-‘atḡim*, h. e., *Dominica magnae congregationis festivae*.

De Officio pentecostali.

Divina hujus diei Officia apud Graecos in duplici differentia versantur: alia enim ad festivam alacritatem spirituales fovendam spectant, alia contra ad luctus et contritionis sensus excitandos pertinent.

Usque ad secundas Vesperas *omnes ritus laeti ac solemnes ex ordine servantur* ⁴⁾, qui tantae festivitati dominicae

¹⁾ Cfr. Adelung et Weigand, vv. *Maie, Maibaum, Maibirke*.

²⁾ Haec consuetudo a Judaeis descendisse putatur, quod iidem in gratam momoriam datae sibi legis pavimenta aedium, plateas et synagogam gramine perspargant, fasciculos ramusculorum viridantium passim fenestris apponant, et corollas virides capitibus impositas gestent: eo tempore enim, quo lex in monte Sinai promulgata est, omnia florentia fuisse ac viridantia, colligunt ex Exod. 34, c. 3, ut eum in morem post alios animadvertunt Buxtorf, *Synag. Jud.* c. 20, et Maltzew, *Nachtwache*, pp. 648—649.

³⁾ Cfr. tom. 1, p. 27.

⁴⁾ *Τελούνηται ἅπαντα τὰ αἵσια ἀκολούθως καὶ*. Ita Constantin.

competunt. Exinde vero, quod reliquum est Officii, *servili habitu expiatoriis precibus et genuflexionibus laboriosis peragitur* ¹⁾, ut si quid luxus aut vanae laetitiae in mores invexit paschalis solemnitas, vel ejus decursu dissolutionis nonnihil secum attulit hominum in vitia prona libertas, totum id corrigat dolor spiritus sponte assumptus, et contractas sordes poenitentiae abstergant lamenta ²⁾).

Ex priori parte Officii eum canonem hic damus, qui Cosmae Hagiopolitae ³⁾ est, quod nobis prae altero, qui eidem subjungitur ⁴⁾, laetitiae spiritus accommodate ad tempus propagandae idoneus videatur.

Ὁ κανὼν εἰς τὴν Πεντηκοστήν.

Ποίημα Κοσμᾶ μοναχοῦ

οὗ ἡ ἀκροστιχίς

cujus acrostichis:

Πεντηκοστὴν ἐορτάζωμεν.

Pentecosten celebremus.

ᾠδὴ α'. Ἦχος βαρύς.

Ode 1. Tonus gravis.

Ὁ εἰρμός.

Hirmus.

„Πόντῃ * ἐκάλυψε Φαραὼ
„σὲν ἄρμασιν * ὁ συντρίβων
„πολέμους * ἐν ὑψηλῷ βρα-
„χίονι. * Ἀισωμεν αὐτῷ, * ὅτι
„δεδόξασται.

Mari operuit Pharaonem
cum curribus qui conterit bella
in excelsa brachio. Cantemus
illi, quoniam glorificatus est.

Porphyrogenit., *De caeremoniis Aulae Byzant.* l. 1, c. 2. (Apud Migne, Patr. gr. t. 112, p. 252.)

¹⁾ Δουλικῷ σχήματι τῶν ἱερατικῶν εὐχῶν ἐκφωνουμένων καὶ ἡμῶν κλινόντων τὸ γόνυ. Cfr. Blastares, *Matth. in Nomocanon. Στοιχείω ε'*, περὶ ἑθῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀγράφων, *de consuetudinibus Ecclesiae non scriptis.*

²⁾ Vide, quae de rationibus doloris hoc die accersendi ex s. Basilio affert Goar. in *Notis in Officium s. Pentecostes.*, *Eucholog.*, pp. 605—606, et cum iis confer, quae mox ex s. Leone Magno adducentur de institutione jejunii pentecostalis Latinorum, ut nimirum per salutarem abstinentiam castigentur delicta, quae inter paschalia gaudia ex negligentia et immoderata laetitia sunt commissa.

³⁾ De Cosma relege annotata supra p. 260.

⁴⁾ Alter hic canon in Pentecostario inscribitur: Ποίημα νεώτερου Ἰωάννου τοῦ Ἀρχαῖ (alias Ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ Ἀρχαῖ vel etiam Ἰ. ἐπονομαζομένου Ἀρχαῖ).

Τροπάρια.

Ἐρχο, ὡς πάλαι τοῖς μα-
θηταῖς ἐπηγγείλω, τὸ Παρά-
κλητον Πνεῦμα ἐξαποστείλας,
Χριστέ, ἔλαμψας τῷ κόσμῳ
γῶς, φιλόανθρωπε.

Ζήμῳ τὸ πάλαι προφη-
τευθὲν καὶ προφίταις ἐπλη-
ρώθη τοῦ Θείου Πνεύματος
σήμερον. Πᾶσι γὰρ πιστοῖς
χάρις ἐκκέχνηται.

Ὡιδὴ γ'. Ὁ εἰρμός.

„Ἦν ἔξ ἔψους δύναμιν τοῖς
„μαθηταῖς, Χριστέ, Ἔως οὐ
„ἐνδύσησθε, ἔφης, καθίσαιτε
„ἐν Ἱερουσαλὴμ· ἐγὼ δὲ ὡς
„ἔμε Παράκλητον ἄλλον Πνεῦ-
„μα τὸ ἐμὸν τε καὶ Πατρός
„ἀποστελῶ, ἐν ᾧ στερεωθή-
„σεσθε.

Τροπάριον.

Ἐ τοῦ Θείου Πνεύματος
ἐπιφοιτήσασα δυνάμεις, τὴν
μεριδθεῖσαν πάλαι φωνὴν κα-
κῶς ὁμονοησάντων, εἰς μίαν
ἁρμονίας Θεῶς συνῆψε γνῶ-
σιν, συνετίζουσα πιστοὺς τῆς
Τριάδος, ἐν ᾗ ἐστερεώθημεν.

Ὡιδὴ δ'. Ὁ εἰρμός.

„Ἀταναῶν ὁ προφίτης τὴν
„ἐπ' ἐσχάτων σου, Χριστέ,
„ἔλευσιν, ἀνεβόα· Τὴν σὴν
„εἰσακήκοα, Κύριε, δυναστείαν,
„ὅτι πάντας τοῦ σῶσαι τοὺς
„χριστοὺς σου ἐλήλυθας.

Troparia.

Reipsa, quomodo quondam
discipulis promiseras, Paracli-
tum Spiritum mittens, Christe,
illuxisti mundo lumen, o be-
nignissime.

In lege olim praedictio et
prophetis facta Spiritus sanc-
ti, impleta est hodie. Om-
nibus enim fidelibus gratia
effusa est.

Ode 3. Hirmus.

*Virtute ex alto discipulis,
Christe, donec induamini, di-
xisti, sedete in Jerusalem: ego
vero ut me Paraclitum alium,
Spiritum meum Patrisque mit-
tam, in quo solidabimini.*

Troparion.

Divini Spiritus adveniens
virtus divisam olim vocem per-
peram consentientium, in unam
harmoniae divinitus coaptavit
sententiam, erudiens fideles
de Trinitate, in qua solidati
sumus.

Ode 4. Hirmus.

*Intelligens propheta tuum in
novissimis temporibus, Christe,
adventum, clamabat: Tuam
audivi, Domine, potentiam,
quoniam ut salvos faceres
omnes christos tuos adve-
nisti.*

Τροπάρια.

Σ ἐν προφήταις λαλήσας
καὶ διὰ νόμου κηρυχθεὶς πρώην
τοῖς ἀτελεσί Θεὸς ἀληθής, ὁ
Παράκλητος τοῖς τοῦ Λόγου
ὑπηρέταις καὶ μάρτυσι γνωρί-
ζεται σήμερον.

Λήμμα θεότητος φέρει τοῖς
ἀποστόλοις, ἐν πυρὶ Πνεῦμα
κατεμερίσθη, καὶ ξέναις γλώσ-
σαις ἐνέφηγεν, ὡς πατρώθεν
θεῖον σθένος ἐρχόμενόν ἐστιν
αὐτοκείμενον.

Ὡιδὴ ε'. Ὁ εἰρμός.

„Ἐὸ διὰ τὸν φόβον σου
„ληφθὲν, Κύριε, ἐν γαστρὶ
„τῶν προφητῶν, καὶ κηρῶν
„ἐπὶ γῆς Πνεῦμα σωτηρίας,
„ἀποστολικὰς καρδίας κτίζει
„καθαράς, ἐν τοῖς πιστοῖς
„εὐθὺς ἐκαινίζεται. Φῶς γὰρ
„καὶ εἰρήνη διότι τὰ σὰ προσ-
„τάγματα.

Τροπάριον.

Ἐ ἐπιφοιτήσασα ἰσχυρὸς σή-
μερον αὕτη, Πνεῦμα ἀγαθόν,
Πνεῦμα σοφίας Θεοῦ, Πνεῦμα
ἐκ Πατρὸς ἐκπορευθὲν καὶ δι'
Υἱοῦ πιστοῖς ἡμῖν περηνός,
μεταδοτικὸν ἐν οἷς κατοικίζε-
ται, γίσει τῆς ἐν ἡ κατοπτέ-
ται ἀγιότητος.

Ὡιδὴ ε'. Ὁ εἰρμός.

„Ξαντιῶν τῷ σάλῳ τῶν
„βιωτικῶν μελημάτων, σιμ-
Nilles, Ἑορτολόγιον, II. Edit. sec.

Troparia.

Qui in prophetis locutus
est, et per legem praedicatus
olim minus perfectis Deus ve-
rus Paraclitus, Verbi ministris
et testibus innotescit hodie.

Signum divinitatis ferens
apostolis, in igne Spiritus dis-
pertitus est, et stupendis lin-
guis apparuit, quod a Patre
divina virtus sit sponte ad-
veniens.

Ode 5. Hirmus.

Qui per timorem tuum con-
ceptus fuit, Domine, in ventre
prophetarum, editusque mundo
Spiritus salutis, apostolica
corda creat munda, inque fide-
libus rectus innovatur. Lumen
enim et pax siquidem sunt
mandata tua.

Troparion.

Quae advenit virtus haec
hodie, Spiritus est bonus, Spi-
ritus sapientiae Dei, Spiritus
ex Patre procedens, et per
Filium fidelibus nobis appa-
rens, donabilis iis in quibus
inhabitat, ob naturam ejus, in
qua cernitur, sanctitatis.

Ode 6. Hirmus.

Nauseans aestu hujus vitae
curarum, navigantibus mecum

„πλόοις ποντούμενος ἁμαρ-
 „τίαις, καὶ ψυχοφθόρῳ θηρὶ
 „προσριπτόμενος, ὡς Ἰωνᾶς,
 „Χριστέ, βοῶ σοι. Ἐκ θανα-
 „τηφόρου με βυθοῦ ἀνάγαγε.

*submersus peccatis, belluaeque
 animi corruptrici projectus,
 ut Jonas, Christe, ad te clamo:
 Ex mortifero me profundo
 educ.*

Τροπάριον.

Ἐκ τοῦ Πνεύματος σου
 σάρκα ἐπὶ πᾶσαν, ὡς εἶπας,
 πλουσίως ἐξέχεας, καὶ ἐπλή-
 σθη τῆς σῆς τὰ σίμπαντα
 γνώσεως, ὅτι ἐκ Πατρὸς Υἱὸς
 ἀρρέειστος ἦν, καὶ τὸ Πνεῦμα
 ἀμερίστως πρόεισιν.

Troparion.

De Spiritu tuo super om-
 nem carnem, ut dixeras, affa-
 ctim effudisti, et repleta est
 omnis terra cognitione tua quod
 ex Patre Filius sine semine
 natus sis, et Spiritus indivisi-
 biliter emanet.

Ὁ οἶκος ¹⁾).

Ταχεῖαν καὶ σταθερὰν
 δίδον παραμυθίαν
 τοῖς δούλοις σου, Ἰησοῦ,
 ἐν τῷ ἀκηδιάσαι
 τὰ πνεύματα ἡμῶν.
 Μὴ χωρίζον τῶν ψυχῶν ἡμῶν
 ἐν θλίψεσιν,
 μὴ μακρύνον τῶν φρενῶν ἡμῶν
 ἐν περιστάσεσιν,
 ἀλλ' αἰεὶ ἡμᾶς πρόφθασον,
 ἔγγισον ἡμῖν, ἔγγισον
 ὁ πανταχοῦ.
 ὥσπερ τοῖς ἀποστόλοις σου
 πάντοτε συνῆς,
 οὔτω καὶ τοῖς σε ποθοῦσιν
 ἔνωσην σαντόν, οἰκτίρων,
 ἵνα συνημμένοι σοι
 καὶ ὑμνῶμεν καὶ δοξολογῶμεν
 τὸ πανάγιον Πνεῦμα.

Prompta et fortia
 praebe solatia
 tuis, o Jesu famulis,
 dum moerore concidunt
 nostri spiritus;
 ne tu a nostris recedas mentibus
 inter aerumnas;
 ne procul a nostris animis abeas
 in calamitatibus,
 sed semper ad nos propere,
 accede huc, accede,
 tu qui ubicumque es:
 sicut apostolis tuis
 semper aderas,
 ita et desiderantibus se
 unum te fac, o misericors,
 ut conjuncti tecum
 et hymnis et canticis cele-
 [brems
 sanctissimum Spiritum.

¹⁾ Desumptum est hoc carmen ἐμβόλιμον cum κοντακίῳ jam exhibito
 p. 323 ex longiori hymno s. Romani, quem ex antiquis codicibus erutum
 dedit Emus. Pitra, *Analecta sacra*. pp. 157—164.

Στίχοι.

Πνοῇ βιαίᾳ γλωσσοπυρσεύτως νέμει

Χριστὸς τὸ θεῖον Πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις.

Ἐκκέχνται μέγαλῃ ἐν ἡματι Πνεῦμ' ἁλιεύσι.

Ταῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων πρεσβείαις, Χριστέ ὁ Θεὸς
ἡμῶν, ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Ὡιδὴ ζ'. Ὁ εἰρμός.

„Οἱ ἐν καμίνῳ τοῦ πυρὸς
„ἐμβληθέντες ὅσοι παῖδες, τὸ
„πῦρ εἰς δρόσον μετέβαλον,
„διὰ τῆς ὑμνωδίας οὕτω βο-
„ῶντες· Εὐλογητὸς εἰ, Κύριε,
„ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Τροπάρια.

Ἐητορεόντων τὰ θεῖα με-
γαλεῖα τῶν ἀποστόλων, τοῦ
Πνεύματος ἡ ἐνέργεια ἐνομί-
ζετο μέθῃ τοῖς ἀπιστοῦσι, δι'
τῆς Τριάδος ἐκκηρύττετο, ὁ Θεὸς
τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ἡρ' ἀδιαίρετον φύσιν ὁρ-
θοδόξως ἐμολογοῦμεν, Θεὸν
Πατέρα τὸν ἄναρχον, τῆς αὐ-
τῆς ἐξουσίας Λόγον, καὶ Πνεῦ-
μα· Εὐλογητὸς εἰ, κράζοντες,
ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ὡιδὴ η'. Ὁ εἰρμός.

„Ἐφλεκτος πυρὶ ἐν Σινᾷ
„προσομιλοῖσα βᾶτος, Θεὸν
„ἐγνώρισε τῷ βραδυγλάσσῳ καὶ
„δυσόχῳ Μωσῇ, καὶ παῖδας
„ξῆλος Θεοῦ τοῖς ἀναλάτοις
„τῷ πυρὶ ὑμνωδοὺς ἔδειξε·
Πάντα τὰ ἔργα, ὑμνεῖτε τὸν

Ode 7. Hirmus.

*Qui in fornacem ignis in-
jecti sunt sancti pueri, ignem
in rorem converterunt, cantu
sic clamantes: Benedictus es,
Domine, Deus patrum no-
strorum.*

Troparia.

Eloquentibus divina ma-
gnalia apostolis, Spiritus quae
erat virtus reputabatur ebie-
tas ab infidelibus, per quam
Trinitas praedicabatur unus
Deus patrum nostrorum.

Individuam naturam ortho-
doxe laudamus, Deum Patrem
sine principio, ejusdem poten-
tiae Verbum Spiritumque: Be-
neditus es, clamantes, Deus
patrum nostrorum.

Ode 8. Hirmus.

*Incombustus igne in Sina
rubus, quasi sermocinando
Deum notum fecit tardiloquo
et difficile verba proferenti
Moysi; et pueros zelus Dei
non absumptos igne cantatores
effecit: Omnia opera Domini,*

„Κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς
„πάντας τοὺς αἰῶνας.

*Dominum laudate, et super-
exaltate in omnia saecula.*

Τροπάρια.

Νωτικῆς ἐξ ὕψους βιαίως
φερομένης ἡχητικῶς τοῦ Πνεύ-
ματος τοῦ παναγίου ἀλιεῦσι
πνοῆς, πυρίνων εἶδει γλωσσῶν,
τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἐξή-
τόρευον· Πάντα τὰ ἔργα, ἱμ-
νεῖτε τὸν Κύριον, καὶ ὑπερ-
υψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἰς μὴ θιγομένην προσβαί-
νοντες ἐν ὄρει μὴ πεφρικότες
πῖρ δειματοῦν, δεῦτε καὶ στῶ-
μεν ἐν τῷ ὄρει Σιών, ἐν πό-
λει ζῶντος Θεοῦ, πνευματο-
φόροις μαθηταῖς νῦν συγχο-
ρεῖοντες· Πάντα τὰ ἔργα, τὸν
Κύριον ἕμνεῖτε, καὶ ὑπερ-
υψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Troparia.

Vivifico desuper vehementi
veniente cum strepitu Spiritus
sanctissimi super piscatores
flatu ignearum specie lingua-
rum, magnalia Dei loqueban-
tur: Omnia opera Domini.
Dominum laudate, et super-
exaltate in omnia saecula.

Tanquam intactum ascen-
dentes in montem, non veriti
ignem terrificum, venite et
stemus in monte Sion, in ci-
vitate viventis Dei, cum Spi-
ritu repletis discipulis nunc
choreas agentes: Omnia opera
Domini, Dominum laudate, et
superexaltate in omnia saecula.

Ὡδὴ 9'. Ὁ εἰρμός.

„Ἥ τῆς φθορᾶς διαπίρρα
„κνοφορήσασα, καὶ παντεχνή-
„μονι Λόγῳ σάρκα δανείσασα,
„μήτερ ἀπείρανδρε, Παρθένε
„Θεοτόκε, δοχεῖον τοῦ ἀστέ-
„κτου, χωρίον τοῦ ἀπείρου
„πλαστοουργοῦ σου, σὲ μεγα-
„λύνομεν.

Ode 9. Hirmus.

*O non per corruptionis ex-
perientiam gravidata, omnium-
que artifice Verbo carnem mu-
tuata, mater virum nesciens,
Virgo Deipara, hospitium ejus
qui portari nequit, locus in-
finiti fictoris tui, te magni-
ficamus.*

Τροπάρια.

Ἀπιπαφλάζοντος πάλαι πν-
ρίνου ὄρματος, ὁ ζηλωτὴς καὶ
πυρίπνους χαίρων ὀχούμενος,
τὴν νῦν ἐκλάμψασαν ἐπίπνοιαν
ἐδήλου ἐξ ὕψους ἀποστόλοις,

Troparia.

In aestuante olim igneo curru
zelotes ille ignemque spirans
laetus dum veheretur, quae
nunc effulsit inspirationem in-
dicabat ex alto apostolis, qua

ἰφ' ἧς καταλαμψάντες, τὴν
Τριῖδα πᾶσιν ἐγνώρισαν.

Ζόμον τῶν φήσεων δίχα,
ξέγον ἠκούετο· τῶν μαθητῶν
τῆς μιᾶς γὰρ φωνῆς ἀπηχου-
μένῃς Πνεύματος χάριτι, ποι-
κίλως ἐνηχοῦντο λαοί, φυλαὶ
καὶ γλώσσαι τὰ θεῖα μεγα-
λεῖα, τῆς Τριάδος γινώσιν μυ-
νούμενοι.

illustrati Trinitatem omnibus
notam fecerunt.

Naturae supra leges stu-
penda res audiebatur: disci-
pulis namque una voce infor-
matis Spiritus munere, diversi-
mode docebantur populi, tribus
et linguae magnalia Dei, Tri-
nitatis notitia imbuti.

De vespertino reconciliationis Officio.

Τῇ αὐτῇ κυριακῇ ἐσπέρας
τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ση-
μαίνει ταχύτερον διὰ τὴν τῆς
γονυκλισίας ἀκολουθίαν.

Μετὰ τὸν προοιμιακὸν ψαλ-
μὸν συναπτὴ μεγάλη. . . . Ἐἵτα
λέγει ὁ διάκονος·

Ἔτι καὶ ἔτι, κλίναντες
τὰ γόνατα, τοῦ Κυρίου
δεηθώμεν.

Καὶ ἡμῶν κλινάντων τὰ γό-
νατα ἐπὶ γῆς καὶ ἀσχεπιῶν
ὄντων, ἀναγινώσκει ὁ ἱερεὺς
τὰς εὐχὰς ἀπὸ τοῦ βήματος
μεγαλοφώνως, εἰς ἐπίχορον πάν-
των. Ita Pentecostarion.

*Eadem Dominica sanctae
Pentecostes sub Vesperam da-
tur signum solito citius pro-
pter morosum geniculationis
Officium.*

*Post psalmum prooemiacum
preces τῆς συναπτῆς. . . .
Postea dicit Diaconus:*

Adhuc et iterum ge-
nua flectentes, Domi-
num precemur.

*Et nobis super terram pro-
cumbentibus et detectis capi-
tibus, preces legit sacerdos ex
bematē elata voce, audientibus
omnibus ¹⁾.*

¹⁾ Rubricam hanc ter habet τάξις τῆς γονυκλισίας religioseque servat
orientalis ecclesia. *Po otpustě vsejšas*, inquit Měsjacoslov Leopolita-
num, *načinajetsja Vecernja, na kotoroj čitajutsja molitvy s kolěnopre-
klonenijem*, h. e., absoluto reliquo Officio initium datur Vesperis, in
quibus recitantur preces cum genuflexionibus. Et de Rumenorum Officio
scribit Rascanu, *Liturgica*, p. 198: *Serviciul divin de sêra din acêsta-di
este fôrte edificatoriu prin rugaciunele sale. . . . Si finindu-se partea
I-ia a serviciului de sêra toti chrestinii si plêca genuchele de trei-ori
ascultând rugaciunile.*

Vespertinas has preces ad luctum contritionemque spectare jam diximus; iis quippe sanctum de coelis Spiritum cum lacrimis advocant, ex profundiore humilitate orationes ingeminant, ex peccatorum recordatione, ut pugnīs pectus, ita suspiriis coelum veluti tundunt ac genuum inflexionibus; quibus jam desueti erant, denuo insudant.

Lugubrem functionem notis illustrat Goar. in *Euchol.*, exhibita ex Pentecostario graece et latine tota genuflexionum precumque serie pp. 597 seqq. Eam Maltzew quoque germanice et slavice, ἀνεμνηνέντως tamen, sistit sub titulo: „Abend-gottesdienst am Pfingstsonntag“, in *Nachtwache*, pp. 657 seqq. Illuc igitur plura scire aventem remittimus, dum ipsi ad alia transimus.

Δευτέρα τῆς Πεντηκοστῆς
Αὐτοῦ τοῦ ἁγίου καὶ ζωοποιοῦ
Πνεύματος.

Feria II. Pentecostes:
ipsius sancti et vivificantis
Spiritus.

Slav. Ponedělnik svjatago i životvorjaščago Ducha;
rumen. Luni Rosalialoru, Serbarea Spiritului santu.

Festo in utraque editione, veneta et nova romana, praefixus est titulus: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, δευτέρα τῆς Πεντηκοστῆς, αὐτὸ τὸ πανάγιον καὶ ζωοποιὸν καὶ παντοδύναμον ἐορτάζομεν Πνεῦμα, τὸν ἕνα τῆς Τριάδος Θεόν, τὸ ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμοδόξον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ.

Eodem die feria II. Pentecostes celebramus ipsum Spiritum sanctum, vivificantem et omnipotentem, unum in Trinitate Deum, qui Patri et Filio est consubstantialis et cum ipsis simul honoratur et conglorificatur.

Antiqua romana vero eundem hunc diem honoribus Spiritus sancti proprie esse dicatum expressius annuntiat: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ δευτέρα τῆς Πεντηκοστῆς Μνεῖα ἰδιαιτάτως τοῦ παναγίου καὶ παντοδυνάμου Πνεύματος, τοῦ ἐνός τῆς Τριάδος Θεοῦ, τοῦ ὁμοουσιῶν καὶ ὁμοδόξον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ.

Στίχοι.

Πᾶσα πνοὴ δόξαζε Πνεῦμα Κυρίου,

Δὲ οὐ πονηρῶν πνευμάτων φροῦδα θράση.

Τῇ ἐπιφοιτῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πρεσβείαις τῶν ἀποστόλων σου, Χριστέ ὁ Θεὸς ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν.

De haeresi processionis Spiritus sancti a solo Patre hodierno synaxario inserta atque inde in libros symbolicos assumpta.

Ex multis, quas in expedito habemus, venetis Pentecostarii editionibus, tres haeresim illam non proponunt, scilicet quae factae sunt annis 1759, 1853 et 1875, reliquae omnes, quae in manibus sunt, insiticia vocula *μόνου* errorem aperte docent:

<i>Ἀπλῶς, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, πλὴν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως, παρὰ μόνοι τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον.</i>	<i>Simpliciter, quaecunque habet Pater et Filius, praeter paternitatem et filiationem, a solo Patre procedens (Spiritus s. possidet).</i>
--	---

Quam eandem haeresim ex corruptis editionibus graecis etiam in versiones slavicas et rumenas transiisse sane dolendum est. Sic novissima editio Viennensis anni 1865 textum slavice reddidit: *prosto vsia imat jelika otec i syn kromě neroždenija i roždenja ot ota jedinago ischodijaj*¹⁾; et Cibiniensis anni 1859 verba in rumenum transfert: *Cu unu cuventu tôte le are cate si Tatalu si Fiulu afara de nenascere si de nascere, carele din singuru Tatalu purcede*²⁾.

Eandem haeresim autem ex Pentecostario in libros liturgicos ecclesiae orientalis assumptam prodit Confessio orthodoxa,

¹⁾ Editio leopolitana an. 1785 dogma catholicum *de processione Spiritus s. a Patre et Filio* nostro hoc loco expresse proponit: *ot ota i syna ischodijaj*, h. e., *qui a Patre Filioque procedit*; sub gravibus poenis quippe statuerat synodus Zamoscena an. 1720, *ut symbolo fidei, ubicunque imprimeretur aut recitaretur, particula Filioque adderetur* (Coll. concil. Lac. t. 2, p. 22). Caeterum vere et catholice dici potest: *παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον*, quia, dum Spiritus sancti a Patre processio asseritur, ea, quae etiam a Filio est, non negatur, quod egregie illustratum vide a Franc. Scorso in *Notis ad Theophanem Ceram.*, homil. 56, apud Migne, Patr. gr. tom. 132. pp. 971—976. — Item, quod singulariter uni ex personis divinis tribuitur, id etiam alteri convenire intelligitur, nisi sit illud, quo ab altera persona distinguitur. Atqui Pater non distinguitur a Filio per hoc, quod ab eo Spiritus sanctus procedat; non enim ea ratione Filio *σχετικῶς* opponitur, quemadmodum recte est a theologis animadversum apud L. Allat. in *Examine Pentecostarii*, n. 5. Atque hinc est, cur Sedes Apostolica saepius statuerit, Graecos catholicos credere quidem debere, Spiritum sanctum a Patre et Filio aeternaliter tamquam ab uno principio et una spiratione procedere, id tamen in symbolo expresse pronuntiare non teneri, nisi subesset scandalum, vel suspicio haeresis, vel alia justa causa: qua de re consuli possunt *Instructio Clementis PP. VIII.* edita d. 31. Augusti an. 1595, n. 28 (Collectio Lacens. citata tom. 2. p. 450); *Decret. S. Congreg. de Propaganda Fide*, edit. d. 5. April. an. 1729, n. 2 (ibid. p. 442); *Constitutio Benedicti PP. XIV. Etsi pastoralis*, edit. 26. Maji an. 1742, § 1, n. 1 (ibid. p. 508).

²⁾ Editio Cibiniensis anni 1841 habet: *carele din singuru Tatalu ésc.*

quaest. 71¹⁾: *Quodnam secundum est, quod hoc articulo docetur?* — Resp. *Quod Spiritus sanctus ex solo*²⁾ *Patre velut fonte ac principio deitatis procedit* (διδάσκει πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ὡς πηγῆς καὶ ἀρχῆς τῆς θεότητος). Propositis deinde posterioribus ex iis argumentis, quae doctores catholici saepe jam solide accurateque diluerunt, Confessio orthodoxa ad extremum Romam ipsam in confirmationem erroris contestatur, *quod teste Baronio ad an. 809 symbolum duabus tabulis argenteis, jussu Leonis III. in basilica s. Petri appensis, latine et graece inscriptum sine additamento ἐκ τοῦ Υἱοῦ servatum voluisset*³⁾. Quod idem recens epistola encyclica epolitana an. 1895 non sine verborum ampullis renovat, addita etiam criminatione, quod Leo PP. XIII. ad antiquam provocans fidem et secum ipse pugnet et *orthodoxo praedecessori suo homonymo atque orthodoxiae defensori Leoni III. adversetur*⁴⁾.

A rationibus vero recensendis, quibus *processionem Spiritus sancti a Patre et Filio* esse invicte demonstrant doctores catholici, pro assumpti argumenti limite abstinemus; neque enim in institutionibus dogmaticis hic versamur. Qui in magis additam et penetralem hujus quaestionis tractationem excurrere voluerit, consulere poterit auctores catholicos, maxime recentiores, qui de ea praeclare ac solide disseruerunt, ut ecce: Dr. Hug. Laemmer, a quo multa sunt de eodem argumento egregie animadversa in erudita sua *Scriptorum Graeciae orthodoxae bibliotheca selecta* (Friburgi Brisg. Herder. 1866); Alois. Vincenzi, qui de catholico dogmate late graviterque disputavit in opere *De processione Spiritus sancti ex Patre Filioque* (Romae. Typ. Propagand. 1878); multa item praeclara in medium sunt allata a doctissimis nostris in alma hac literarum Universitate collegis RR. DD. Joan. Bapt. Katschthaler, *Theologia Dogmat.*, t. 1, pp. 234 seqq., Gustav. Bickell, *Conspectus rei Syrorum literariae*, p. 22, et in

¹⁾ Apud Kimmel, p. 142.

²⁾ Dr. Barbu Constantinescu omissa hac vocula graecum ita vertit: *ca sfântul Dnh purcede de la Total ca dela fântâna si începutul sau principiul Dumnezeirii* (p. 50). Verum lectio *ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς* in omnibus graecis editionibus legitur.

³⁾ De symbolo his tabulis seu scutis inscripto, videatur Duchesne, *Lib. Pont.* t. 2, p. 46, n. 110.

⁴⁾ Sanctum Leonem PP. III. dogma catholicum de processione Spiritus sancti a Patre et Filio solemniter asseruisse, norunt eruditi theologi omnes. Verum quod expressam illius in symbolum inferendi *cantandique consuetudinem* non probaret, id inde venit, quod Ecclesia Romana tenacissima semper fuit antiquitatis, nec unquam nisi exigente necessitate sacratis symbolis quidquam addi sivit. Legito quae ea de re post L. Allatium ac Perrone, *de Trinitate*, c. 5. prop. 2, accurate scripsit Brandi, *Dell' Unione delle chiese*, pp. 21, 22.

Ephemeride *Literarisch. Handweiser* an. 1869, N. 86, p. 525¹⁾. Hug. Hurter, *Theolog. Dogmat.*, t. 2, pp. 141—155 (ed. 9 an. 1896). Sed omnium copiosissime accuratissimeque totum argumentum pertractavit Emus. J. B. Card. Franzelin, qui quum primum in egregio suo libro *de Deo Trino secundum personas* de eo fuse disputasset (Romae, typ. Propagand. an. 1869), deinceps etiam supplemento ejusdem libri edito (*Paralipomenon Tractatus de SS. Trinitate*, an. 1876), peculiari disputatione de eadem quaestione instituta graviter nervoseque refutavit quidquid ab adversariis, novissime autem a *Macario*, episcopo russo, et a *Langen*, professore Bonnensi, contra catholicam veritatem propositum fuerat.

Ad hos auctores igitur permittat se lector remitti, dum ipsi. academicae disputationis loco, rara quaedam ex adducto jam libello *Flosculus veritatis* exhibemus, ut methodum a monachis Balázsfalvensibus in veritate catholica ex libris liturgicis confirmandam adhibitam novo exemplo illustremus. Ad textum latinum archetypou graecum Pentecostarii ex editione Vulgata veneta apponimus, ut genuinus citationum sensus facilius deprehendi possit. Rationes liturgicas igitur docti Basiliani ita evolvunt pp. 17—20 (edit. rom.):

Similiter (Apoc. c. 22, v. 1) habetur: *Et ostendit mihi fluvium aquae vivae splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni*. Ubi per vocem *Dei* intelligitur Patris, et per *Agni* intelligitur Filii, ut (Joan. 1, 1) legitur: *Et Verbum erat apud Deum*. Et exprimit Ecclesia in Canticis glorificationis, dum canit: *Agnus Dei et Filius Patris*. Rursus per voces: *Fluvium aquae vivae* intelligitur Spiritus sanctus, ut habetur (Joan. 7, 38): *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae: hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*. Demum per *sedem* denotatur unicum hujus fluvii, seu processions Spiritus sancti principium. Ex quibus recte infertur Spiritum sanctum a Patre Filioque, tanquam ab uno principio procedere.

Conformia his habet etiam nostra Ecclesia in suis Officiis. Sic in Pentecostario, feria tertia Pentecostes in priori Cathismate legitur; quod *Deus, qui unus est in essentia Deitatis, et trinus in*

¹⁾ Quae pro confirmanda veritate catholica *processionis Spiritus S. a Patre et Filio* ex fontibus liturgicis Syrorum eruta cl. auctor hoc loco brevius angustiusque concludit, ea Rmus. David, archiep. Damasc. Syrorum, fusius uberiusque dilatavit, proprio commentario edito in Ephemeride „*Revue de l'Église grecque-unie*“, tali praefixo titulo: „*Doctrine de l'ancienne Église Syrienne sur la procession du Saint-Esprit*“ (1888. pp. 177—178). In eo praeter alia etiam solemnem professionem fidei pastorum universae ecclesiae syriacae in concilio Ctesiphonte collectorum an. 410 factam sistit: *Confitemur Spiritum vivum et sanctum, Paraditum vivum, qui a Patre et Filio*: quemadmodum exstat in Actis synodi a cl. prof. Lamý, editis Lovanii an. 1868.

*Personis, distinguatur solum secundum relationes Personarum*¹⁾; et in Triodio, feria secunda quartae hebdomadis ode 9. *In essentia est unitas indivisa Trinitatis, Deitas quae est super omnia; quae una in essentia distinguatur personaliter secundum relationes*²⁾. Et in Octoicho Tono secundo in Triadico, ode 8. legitur: *Trias, quae es indistincta in omnibus, praeter luciferas relationes*³⁾).

Porro quid, quotquot sint relationes, quibus Sanctissima Trinitas distinguitur secundum Personas, rursus habetur esse duas: *generationem* nimirum et *processionem*. In Pentecostario, feria quarta hebdomadis quartae in Can. ode octava, et iterum in Menologio 30. Januarii in Can. ode sexta⁴⁾: *Tres in Trinitate distinctiones esse, videlicet ingenitum Patrem, genitum Filium, et Spiritum sanctum procedentem*. Quum itaque juxta praemissa, alia distinctio in Trinitate non habeatur, nisi secundum duas illas relationes, *generationis* nimirum et *processionis*: inter quas Personas intercesserint hae relationes, habebitur etiam distinctio, et inter quas praedictae relationes non intercesserint, nec Personarum distinctio habebitur; quia ergo inter Patrem et Filium habetur relatio *generationis*, recte per hanc etiam Personarum distinctio habetur inter Patrem et Filium: et similiter quia inter Patrem et Spiritum sanctum habetur relatio *processionis*, per hanc etiam Spiritus sanctus a Patre recte distinguitur Personaliter, quia ab eo procedit; quod si vero Spiritus sanctus a Filio quoque non procederet, jam inter Filium et Spiritum sanctum nulla relatio haberetur; non *generationis*, ut fide certum est, quia Filius Spiritum sanctum non gignit, nec ab eo gignitur; non etiam *processionis*, ut in illa hypothesisi supponeretur, quia in illa hypothesisi non procederet a Filio; ergo nulla. Quod si nulla relatio haberetur, juxta praemissa, nec distinctio Personarum inter Filium et Spiritum sanctum haberetur; quod est impium asserere. Catholice itaque cum Ecclesia confitendum est, inter Personas Filii et Spiritus sancti dari relationem *processionis*, ac proinde quod Spiritus sanctus a Filio quoque procedat, et sic Spiritus sanctus distinguatur personaliter a Filio per processionem.

¹⁾ Συντάττω, συννμνῶ, συνδοξάζω, συνσέβω τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τοῦ πανάγιον Πνεῦμα, ἐνῶν τῇ θεότητι, διαιρῶν ιδιότησιν. P. 208.

²⁾ Τῇ οὐσίᾳ μόνος ἐστὶν ἄτμητος, ἡ ἐπέρθεος Τριάς, ἐνομένη τῇ φύσει, μερίζεται τοῖς προσώποις ἰδικῶς. P. 211.

³⁾ Ἀφρόσιτε Τριάς, συνάδιε, συνάναρχε θειαρχία, ἡ ἀπαράλλακτος ἐν πάσι πλὴν τῶν φωσφῶρων ιδιοτήτων.

⁴⁾ Ἰδια ἐν τῇ Τριάδι, τριτὰ συνθεολογεῖτε, τὴν ἀγγενησίαν τοῦ Πατρὸς, τοῦ Λόγου τὴν γέννησιν, καὶ Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν μόνου. Men. 30. Jan., p. 251. Hujus Troparii interpretationem dat Ryaeus, socius Bollandianus, in Act. SS. Jun. t. 2, prooem. p. LI.

Accedit quod Spiritus sanctus dicatur *ignis ex igne procedens*, in Pentecostario, Dominica Pentecostes ad Laudes¹⁾. Quum autem in Trinitate etiam altera Persona, videlicet Filius, dicatur *ignis*; ut quum persaepe alibi, tum feria quarta secundae hebdomadis ad Vesperas in Gloria²⁾; et ibidem quarta Dominica in Can. Completorii, ode nona; et in Theotokiis communibus, Theotokia diei lunae Toni primi³⁾; ac in orationibus ad s. Communionem, infertur quod Spiritus sanctus sit ex Filio procedens.

Similiter Filius dicitur *fons perpetuo fluens*, *virtus Patri co-aeterna et cooperans*, in Pentecostario, Dominica Pentecostes in oratione quae incipit: *Fons vitae* etc.⁴⁾. Et siquidem in Sanctissima Trinitate alia non habeatur aeterna operatio, quam *ab intra* (quaecumque enim ad extra facta sunt, in tempore facta sunt, Genes. 1), *generationis* nimirum et *spirationis*; et quum Filius in generatione non dicatur Patri cooperari, sed ab eo generari; dicitur itaque quod cooperetur in spiratione Spiritus sancti illum emanando, uti etiam habetur feria quarta Pentecostes in Vesperis ad Stichir. de Christo: *Fons qui assidue emanans ineffabilem fluvium bonitatis, ex quo semper fuit aqua viva essentialiter fluens per riuolos suos*⁵⁾; aqua viva autem dicitur Spiritus sanctus, ut supra vidimus, et habetur feria quarta quartae hebdomadis in Can. ode septima⁶⁾.

Item in Pentecostario, feria quinta Pentecostes in Vesperis ad Stichir. dicitur, quod *Spiritus sanctus ex aeterno Patre eluxerit, et per Filium procedat*⁷⁾, et in Octoicho Tono tertio, in Can. ode nona: *Christe, donas nobis Spiritum bonorum largitorem, qui ex Patre per Te procedit*⁸⁾. Item ibidem Tono tertio in Antiphonis de Spiritu sancto: *Sicut per Patrem et Filium simul elucet*⁹⁾. Et in Pentecostario, feria secunda Pentecostes in Completorio ode nona de Spiritu sancto: *Qui ex Patre procedis, et per Filium abundanter daris*

¹⁾ Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, φῶς καὶ ζωή, καὶ ζωσα πηγὴ νοερά . . . πῦρ ἐκ πυρὸς προϊόν, λαλοῦν κτλ. P. 195.

²⁾ Τοῦ πυρὸς ὁ χάριτος ἀνάμενος σέσωσται (Θωμᾶς). P. 35.

³⁾ Συλλαβοῦσα ἀφλέκτως τὸ πῦρ τῆς θεότητος, καὶ τεκοῦσα ἀσπόρως πηγὴν ζωῆς τὸν Κτίριον, χειριτωμένη Θεοτόκε, περισῶζε τοὺς σὲ μεγαλύνοντας. In Horologio Veneto p. 354.

⁴⁾ Ἡ ἀενάως βρῦουσα ζωτικὴ καὶ φωτιστικὴ πηγὴ, ἡ συναΐδιος τοῦ Πατρὸς δημιουργικὴ δύναμις, Χριστὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν. P. 199.

⁵⁾ Ἡ πηγὴ ἡ ἀΐδιος, ἀενάως ἡ βρῦουσα ποταμὸν ἀνέκφραστον ἀγαθότητος, ὕδωρ τὸ ζῶν δὲ βλύζουσα, συμφύτως προχέουσα ταῖς αὐτοῦ ἐπιβόαις. P. 210.

⁶⁾ Ὑδωρ ζῶν . . . τὸ Πνεῦμά σου. Cfr. supra p. 356.

⁷⁾ Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Θεὸς . . . φῶς ὑπερέλειον ἐκ φωτὸς ἐκλάμψαν ἐξ ἀνάρχου τελείου Πατρὸς, καὶ δι' Υἱοῦ προερχόμενον. P. 211.

⁸⁾ Χριστὲ ὡς νεμὸς ἡμῶν Πνεῦμα μεταδοτικὸν ἀγαθότητος ἐκ Πατρὸς διὰ σοῦ προερχόμενον.

⁹⁾ Ὡς Πατὴρ καὶ Υἱὸς συναστράπτει.

*creaturae*¹⁾). Et Dominica Pentecostes ode tertia, et quinta in Can.: *Spiritus sanctus per Filium manifestatur nobis*²⁾). Ibidem ode prima: *Christus elucet lumen effective mittendo Spiritum sanctum*³⁾). Et in Octoicho Tono septimo in Can. Triadico ode prima: *Mens aeterna* (id est Pater) *quae genuisti Verbum coaeternum, et Spiritum simul coaeternum eluxisti*⁴⁾).

Rursus ibidem in Pentecostario, feria tertia quartae hebdomadis ad Vesperas dicitur: *Data est ab illo* (id est Christo) *discipulis infallibilis promissio, quae significat apparitionem Paracliti*⁵⁾; et in liturgia Magni Basilii in oratione quae incipit *Dominator Domine* etc. de Filio: *a quo manifestatus est Spiritus sanctus*⁶⁾). Et in Menologio 6. Januar. ad Stichir. de Christo: *Quod sciat dare Spiritum sanctum fidelibus*. Et in Pentecostario, Dominica Pentecostes ode prima: *Christus spirando, et in linguis igitis dat Spiritum sanctum*⁷⁾). Et de Patre (Joan. 14, 16): *Et alium Paraclitum dabit vobis*.

Pariter de Patre in Pentecostario feria tertia Pentecostes ad Stichir. habetur: *Spiritus Filii, qui est ejusdem essentiae cum Filio a Patre mittitur in linguis igitis*⁸⁾). Et de Filio in Pentecostario (Bukarestini edito, anno 1743), Dominica Pentecostes in Can. ode septima: *Spiritum qui exit ex sinibus Patris increatum, et simul Creatorem, et ejusdem sedis, a te misisti*. Ibidem in oratione quae incipit: *Fons vitae: Et descensionem, et adventum sancti et sacrificantis Spiritus in forma linguarum ignitarum super Apostolos tuos fudisti*⁹⁾). Quod autem haec non de donis Spiritus sancti, sed de ipsa personalitate Spiritus sancti dicantur, constat ex verbis supra relatis: *essentialiter fluens*, et aliis subsequentibus; tum ex his, quum dicitur feria secunda Pentecostes ad Vesperas: *Spiritum*

¹⁾ Τὸ πανάγιον Πνεῦμα, τὸ προῖόν ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ δι' Υἱοῦ ἐνδημήσαν. P. 206.

²⁾ Οὐδ' τὴν δι' Υἱοῦ . . . νῦν ἐμφανίζει συμφωνή φωνητωρίαν. P. 191. Πνεῦμα ἐκ Πατρὸς ἐκπορευτὸν καὶ δι' Υἱοῦ πιστοῖς ἡμῖν πεφηνός. P. 192.

³⁾ Ἔργῳ τὸ Παράκλητον Πνεῦμα ἐξαποστείλας, Χριστέ, ἐλάμψας τῷ κόσμῳ φῶς. P. 191.

⁴⁾ Νοῦς ὁ ἀναρχὸς Λόγον συναΐδιως γεννήσας, καὶ Πνεῦμα συν-ἀναρχον ἐλάμψας κτλ.

⁵⁾ Τῆς μετὰ Χριστοῦ θάνατον . . . παρ' αὐτοῦ δεδομένης ἀφηνεοῦς μαθηταῖς ὑποσχέσεως τὴν τοῦ Παρακλήτου δηλοῦσης ἐπιφάνειαν. P. 82.

⁶⁾ Παρ' οὗ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξεφάνη. (Orat. Ὁ Ὡν, δέσποινα).

⁷⁾ Ἡνοῖ βιαίως καὶ πῦρὸς γλωττήμασι νείμας τὸ Πνεῦμα Χριστός, οἷς ὑπέσχετο. P. 191.

⁸⁾ Σήμερον τὸ Πνεῦμά σου . . . ἐκ Πατρὸς καταπέμπεται, τὸ σοὶ ὁμοούσιον, ἐν πυρίναις γλώσσαις. P. 208.

⁹⁾ Τὴν ἐπιφοίτησιν καὶ παρουσίαν τοῦ ἁγίου καὶ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος ἐν εἰδεί πυρίνων γλωσσῶν ἐπὶ τοὺς ἁγίους σου Ἀποστόλους ἐσχέας. P. 199.

*sanctum, quem Christus misit discipulis suis: essentialiter acceperunt Apostoli*¹⁾:

Quae omnia, et his similia, quae in nostris libris habentur, attente considerata, non modo particulas *per, ex, a, ab*, eandem habere significationem denotant, sed etiam non obscure ostendunt eadem praedicta eodem modo, in *spiratione*, seu processione Spiritus sancti de Patre et Filio praedicari, consequenter quod etiam eodem modo eademque actione Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat tanquam ab uno principio. Merito proinde Spiritus sanctus dicitur *Spiritus Patris et Filii*, ut habetur Dominica Pentecostes in Can. ode tertia: *Spiritum meum et Patris mittam vobis*²⁾.

Ex quibus omnibus palam fit, quanta temeritate elati quidam recentiores contra hanc veritatem, et manifestam orientalis ecclesiae auctoritatem et confessionem, quum in aliis libris, tum praesertim in Ponsenia, seu libro Conclonum, feria secunda Pentecostes, contrarium docere non reformidaverint, dicentes *Spiritum sanctum procedere a solo Patre et non a Filio*³⁾.

Ponedělnik sv. Ducha i sv. životvorjaščija Trojcy.

Quae ex decreto synodi Zamoscenae, inter alia festa conceptiva. *Sanctissimae Trinitatis solemnia* apud Ruthenos catholicos celebranda vidimus tomo 1, p. 36, ea jam ad hunc diem signata conspiciuntur adhibita brevi formula: *Sejatyja životvorjaščija Trojcy*, h. e., *SS. vivificae Trinitatis*.

Plura de augustissimo hoc mysterio recolendo statim afferemus ad diem dominicum proxime sequentem.

Apud multos alios populos slavos autem eandem hanc feriam II. honoribus Spiritus sancti assignatam ostendunt varia ejus nomina, ut apud Bohemos *Pondělí svatodušní*, apud Croatas *Duhovski ponedjeljak*, apud Serbos *Drugi dan*

¹⁾ Οἱ μαθηταὶ σου, Λόγε, οὐσιωδῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐδέξαντο. P. 208.

²⁾ Ἐγὼ δὲ ὡς ἐμὲ Παράκλητον ἄλλον, Πνεῦμα τὸ ἐμὸν τε καὶ Πατρός, ἀποστελῶ. P. 191. Quibus quidem adjungi etiam poterant, quae in utroque Officio Vespertino festi Pentecostes de relatione Spiritus sancti ad Filium leguntur in oratione *Δεῦτε λαοί* (pp. 188 et 202): *Τὸ Παράκλητον Πνεῦμα, τὸ ἐκ Πατρός ἐκπορευόμενον καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαύομενον, Spiritus Paraclitus, qui a Patre procedis et in Filio requiescis*. Ea rumena Pentecostarii editio, quae nobis praesto est, fideliter vertit: *Duchelo mangaitoriule, cela ce din Tatalu purcedi sf in Fiulu te odihnesci*.

³⁾ Vehementius etiam mirarentur hodie ac dolerent docti ascetae, quum eandem haeresim in vicina urbe Cibiniensi, editorum *κακοζηλίαι* sive mala exterorum imitatione, Pentecostario insertam animadverterent.

Duhova; in Kalendaris russiacis immo simpliciter *Den. sv. Ducha* signatur. Aliis nationibus vocatur *feria II. Pentecostes*, Slovenis *Pondelj Binkoštni*, quemadmodum et Hungaris dicitur *Pünkösd hetfő*. Poloni feriam a die principali nuncupant *Poniedz. Zielonych Świąt*.

Ἡ ἁγία Πεντηκοστή. — Ἀγία τριήμερος. — Ἑβδομάς λελυμένη. — Ἦχος βαρύς.

Priscis Ecclesiae temporibus dubium non est, solemnes dies Natalis et Paschatis et Pentecostes singulares fuisse¹⁾; sed eos non ita multo post auctos historia docet. Pentecostes celebritatem nominatim maturius in septem dies succrevisse, post alios testatur Honorius Augustodunensis, *Gemma animae*, sive *de divinis officiis*, l. 3, cc. 147 et 149²⁾. Verrum festivitatem proprie dictam nunc ferme ad tres dies (ἀγία τριήμερος) redactam invenimus.

Hebdomadem sanctae Pentecostes in ecclesia orientali quoque praecipuis anni hebdomadis fuisse accensitam, aperte declarat Rubrica Pentecostarii: Ἰστέον δέ, ὅτι κατ' ὅλην ταύτην τὴν ἑβδομάδα τῆς ἁγίας Πεντηκοστὸς γίνεται κατάλυσις εἰς πάντα: quae verba in editione Romana accuratiorem hanc interpretationem habent pro monachis: Ἰστέον δέ, ὅτι ἡ ἑβδομάς αὕτη τῆς ἁγίας Πεντηκοστὸς λελυμένη ἐστὶν ἀπὸ τυροῦ, ἰχθίος, οἴνου καὶ ἐλαίου. Saecularibus per totam hebdomadam carnes comedere licet, quemadmodum etiam expresse annotat Kalendarium Leopoltanum: *V sije Sedmicu razrěšeno v Seređu i Pjatok na mjaso*.

Ἦχος βαρύς. *Tonus gravis* sive septimus simul ac alter πλ. δ'. *obliq. quarti* sive ultimus³⁾ pene totum Pentecostes Officium implet; cui concentus gravitati die dominico solemnes veluti naeniae in ἀκολουθία τῆς γονυκλισίας accedunt, eademque melodia per totam hebdomadem insonat ad praeparandum et inchoandum jejunium, quod sanctis Apostolis Petro et Paulo consecratur.

¹⁾ Cfr. Morcelli *Kalendar. CP.*, t. 1, p. 285.

²⁾ Apud Migne, *Patr. l. t.* 172, p. 684.

³⁾ Repete quae de tonis dicta sunt p. 292.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΝ.

Ex msc. Kalendariis orientalibus.

• Hebdomas pentecostalis.

Antiqui codices Syriaci, ex scriniis vaticanis saepius jam adducti, ad finem mensis Maji, praesenti huic hebdomadi commemorationes tribuunt, quae sequuntur:

Die Pentecostes. *Obitus s. Aaronis.*

Feria II. post Pentec. *S. Aaron adversus invidiam et malum oculum (Akrôn metul ch'sâmâ v'ainâ btââ).*

Feria III. post Pentec. *Apostoli aedificaverunt ecclesiam.*

Feria IV. post Pent. *Baptizarunt Deiparam¹⁾, et obtulit Jacobus primum sacrificium.*

Feria VI. post Pent. *Apostolorum, quae vocatur auri²⁾. (Erubtâ dâstichê d'metqarjâ d'dahbâ).*

Mensis pentecostalis.

Eodem mense pentecostali Kalendaria syriaca mscr. plures alias commemorationes festivas referunt, e quibus quum lucis aliquid in literas heortologicas derivari possit, praecipuas hic in medium proferendas censemus; inexplicatas tamen, ut juvenes studiosi, antiquitatum ecclesiae syriacae cupidi, habeant, quo in academiis exercentur.

1. Maji. *Hieremiae proph. — S. Maruthae Tagritensis (Martyropolitani) pro puerorum raptu. — Mosis proph. et Aaron sac. — Eudoxiae mart. — S. Michaelis et sororis extra portam meridionalem Merdae, et vocatur coenobium columnae. — Et s. Joannis Caphonae supra Zaz.*
2. Maji. *Obitus Noe justi; vixit (an.) 950. — S. Danielis Galašae contra daemones et febrim. — Et s. Achudemae episcopi, qui coronatus est an. 880, estque puer ille, quem s. Salita resuscitavit a mortuis.*
3. Maji. *S. Sabbatii. — Et s. Sabae Juliani et Mamae mart. — Et Thimothei et Maurae. — Et Sebastianae mart. — Athanasii Magni ep. Alexandr.*
4. Maji. *Plurimorum martyrum. — Et Eleazari Hebsenosae.*
5. Maji. *SS. Irenae et Leontii martyrum. — Et Gajani, Barbari et Pelagiae martyrum. — SS. Tarbae et Makdastae, sororum Simeonis catholici, et sanctimonialis earum ancillae, quae tres*

¹⁾ Cur B. V. M. baptismum suscepisse credatur, multis explicant doctores citati ab Holweck, *Fasti Mariani*, pp. 344—345.

²⁾ Ita vocatur, quod eo die recitetur cap. 3. Act. Apost., ubi Petrus claudio dixisse legitur: *Argentum et aurum non est mihi.*

- serra sectae sunt. — Et Mosis eremita ex agmine et Carei martyris. — Et s. Danielis, principis Scetes et Danielis proph.*
6. Maji. *SS. Norati et Demetrii et soc. — Et s. Job justi. — Et ss. Sergii et Bacchi mart.*
 7. Maji. *S. Cracis apparitio in coelis Hierosolymis. — Et Theopompi ep. mart. — Et Acacii mart. — Et alibi apost.*
 8. Maji. *Joannis Evangelistae et Deiparae et Arsenii Magni abb.*
 9. Maji. *Esaiac proph. — Et Probi mart. — Et s. Pachomii abb.*
 10. Maji. *Simeonis Cananaei, Apost.*
 11. Maji. *Coronatio Euphemiae mart. — Et Barnabae. — Et Abgari regis et Adaei apostoli. — Et Elisaei Aquilonaris. — Et Bassi et Susannae sororis ejus.*
 12. Maji. *S. Jacobi Nisibeni. — Et Epiphanii episcopi Cypri. — S. Azazaelis mart.*
 13. Maji. *S. Methodii ep. et mart. — Et Isaac Doctoris.*
 14. Maji. *Egressus Adaei ap. ex Edessa. — Et Isidori et Pachomii et Glyceriae mart.*
 15. Maji. *Festum Deiparae ad aristas. — Obitus s. Samuelis Cartam. et abb. Tabennesiotarum et Bochtjesu mart. — Et Isaac et Simeon Persarum.*
 16. Maji. *12000 et Ebedjesu ep. — Et s. Theodori, discip. s. Pachomii.*
 17. Maji. *Judae Apostoli, fratris Jacobi et Joannis (sic), et Andronici apost. ex septuaginta.*
 18. Maji. *S. Petri et soc. mart.*
 19. Maji. *S. Patritii ep. et soc. — Et Agrippae mart.*
 20. Maji. *Quatuor Evangelistae. — Et Marci Tarmakitae. — Et Enlalii misericordis.*
 21. Maji. *Constantini imperatoris ejusque matris Helenae. — Et Athanasii, qui aedificavit monasterium Telbesmae et Simeonis nautae.*
 22. Maji. *Basilisci mart., filii sororis Theodori martyris. — Et Judae Apost.*
 23. Maji. *Meletii mart. — Et Michaelis ep. conf.*
 24. Maji. *Plurimorum martyrum et Eusebii Samosateni. — Obitus s. Simeonis thaumaturgi.*
 25. Maji. *S. Sozontis. — Et tertia inventio cap. Joan. Bapt.*
 26. Maji. *Carpi apost. ex 70.*
 27. Maji. *Evagrii et Algarii.*
 28. Maji. *Obitus s. Aaronis, hora 9. die Pentecostes.*
 29. Maji. *Coronatio Petri Alexandrini, qui rupto pariete exiit. — Et 318 Patrum.*
 30. Maji. *Eutychii, disc. s. Joan. Apost.*
 31. Maji. *Hermeni mart., cui propinatum est venenum mortiferum, quin damnum caperet.*

Festa mobilia tempore paschali.

Iidem Syriaci Codices Vaticani tempori paschali seu Quinquagesimae laetitiae (τῇ Πεντηχοστῇ χαρμοσύνῃ) praeter comme-

morationes conceptivas superius jam indicatas pp. 384 et 415 etiam alia haec festa assignant:

Hebdomad. 2. post Pascha. Feria V. *S. Petri Apostoli.*

Hebdomad. 3. post Pascha. Feria V. *S. Joannis Evangelistae.*

Hebdomad. 4. post Pascha. Feria IV. *celebramus festum mediæ Pentecostes, et Feria V. S. Pauli.*

Dom. 4. post Pascha. *S. Jonæ in terra Bedlis.*

Hebdomad. 6. Feria V. *Festum Ascensionis.*

Hebdomad. 7. Feria V. *S. Barsumae ep. et mart. in monasterio Huori.*

Dom. 1. Maji. *S. Lazari Hebsenosae* ¹⁾.

Prima Feria VI. Maji *S. Barbarae.*

Jejunium quatuor temporum aestatis.

Feriis IV. et VI. et sabbato hebdomadis Pentecostes jejunia aestiva quatuor temporum celebramus.

Refert s. Isidorus Hispalensis, *de ecclesiasticis officiis*, l. 1, c. 38 ²⁾, aestivum quatuor temporum jejunium a multis ante Pentecosten, auctoritate Evangelii, observatum fuisse, illud Domini testimonium Matth. 9, 15. ad literam accipientibus: *Venient dies, quum auferetur sponsus, et tunc jejunabunt*; ut sc. Apostolorum exemplo promissum Spiritum sanctum mererentur accipere. Verum, quum ex canonum praescriptis *a die dominicae Resurrectionis usque in diem Pentecostes observanda non essent jejunia* ³⁾, plures ecclesiae aestivam hanc abstinenciam in ipsa hebdomade Pentecostes celebrarunt, quod s. Gregorius PP. VII. deinceps ab omnibus fieri perpetua lege constituit, quemadmodum narrat Micrologus, scriptor Gregorio suppar, *de eccles. observ.* c. 25 ⁴⁾; et hanc disciplinam synodali decreto confirmavit Urbanus PP. II. quod in corpore juris exhibetur c. *Statuimus* 4., Dist. 76

Dicitur autem *jejunium exultationis*, quia laetitiae tempore servatur, absque genuflexione, cum *Alleluja, Gloria in Excelsis*, et vestibis solemnibus in Missa. *Nec vero contristat aut obscurat*, verba sunt Ruperti *de divin. offic.* l. 10, c. 26, *sed magis illustrat observantia jejuniis illam de adventu Spiritus sancti solemnitatem: quippe quia deliciae*

¹⁾ In praecedenti Calendario *Eleazarus* vocatur d. 4.

²⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 83, p. 773.

³⁾ Cfr. *Dictum Gratiani* in c. jejunium 7. Dist. 76.

⁴⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 151, p. 997.

sancti Spiritus deliciarum carnalium fastidium important electorum mentibus ¹⁾).

Rationes jejunii quatuor temporum paucis attigimus p. 122. Ex citata ibidem *Distinctione* 76. Decreti tu eam hic accipe, quae propria est *aestivi* hujus jejunii quaeque, verbis s. Leonis PP. I. concepta, proponitur c. *Igitur* 4: *Salubriter et necessario consuetudo est ordinata jejunii, ut si quid forte inter ipsa festivitatum gaudia negligens libertas licentia inordinata praesumpsit, hoc religiosae abstinentionae censura castiget.* Quae sane mire cum iis convenire perspiciuntur, quibus s. Basilius M. operosam *τῆς γονυκλισίας* pietatem caeterasque corporis afflictiones hac hebdomade suscipiendas in Officio Vesperarum festi Pentecostes enixe commendat apud Goar. loco supra adducto p. 399.

Animadversiones finales in Tempus paschale Ecclesiae latinae. — *De brevitae Officii.* — *De suspensione interdicti.* — *De usu Sequentiarum.* — *De frequentatione cantici Alleluja.* — *De lectionibus ex sacra Scriptura.* — *De publicatione magni Jubilaei.* — *De nomenclatura dierum dominicorum.*

De brevitae Officii divini in Paschate et Pentecoste.

In die Resurrectionis usque in sabbatum in Albis, et in die Pentecostes usque in sabbatum ejusdem tres psalmos tantum ad Nocturnos tresque lectiones antiquo more cantamus et legimus. Ita s. Gregorius PP. VII., relatus c. *In die Resurrectionis* 15. Dist. 5. de cons.

Brevitatis rationem eam esse tradunt multi auctores, ne recenter baptizati, Officiis canonicis assistentes, ob psalmorum multiplicitem et multarum precum recitationem taedio afficiantur et labore graventur. In sententiae suae confirmationem adducunt verba Ordinis Romani, tit. *de Octavis Paschae*: *Tres psalmi cantantur in nocturnali Officio per septem dies baptismales, et unum diem ducimus in religione per illos septem dies. Deinceps, insequenti tempore, quasi*

¹⁾ Ibid. t. 170, p. 289.

crescentium arborum frondes, multiplicantur, et recoluntur mores boni diversorum per plures psalmos. Historica tamen ac naturalis ratio brevitatis horum Officiorum ea esse videtur, quod quum fideles ad multam noctem in Officio et Missa detenti jam fuissent, et rursus, viribus paulum reffectis, ad Officia divina redirent, nocte jam vergente in diem, pluribus Nocturnis recitandis spatium non suppetebat: qui ritus etiam per reliquos hebdomadae dies servari debuit, quoniam, quoad Officia divina, omnis Octava reputatur facere unum cum ipso festo.

Cur vero *unum* ponatur Nocturnum cum *tribus* psalmis, antiphonis *tribus* totidemque lectionibus, multis mysticis rationibus ex Amalario, Honorio Augustod., Durando aliisque scriptoribus depromptis clare ostendit Tetamus, *Diar.* ad diem Paschae, c. 1, n. 2, et ad diem Pentecostes, c. 1, n. 2.

De suspensione interdicti localis generalis in solemnitatibus Paschae et Pentecostes.

Eam censuram ob reverentiam harum solemnitatum suspendit Bonifacius PP. VIII. ita statuens C. *Alma Mater* 24. *de sentent. excom. in VI.*: *In festivitatem vero Natalis Domini, Paschae et Pentecostes et Assumptionis Virginis gloriosae campanae pulsantur, et januis apertis, alta voce, divina Officia solemniter celebrentur; excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis, quibus ob reverentiam dictarum solemnitatum (et ut ipsi ad humilitatis gratiam et reconciliationis affectum facilius inclinentur) praefatis diebus participationem permittimus divinorum: sic tamen quod illi, propter quorum excessum interdictum huiusmodi est prolatum, altari nullatenus appropinquent.*

De Sequentiis Victimae paschali et Veni sancte Spiritus in Paschate et Pentecoste permissis.

Sequentia sic appellata est, quia Graduale sequebatur, ut post Grancolas, Doctorem Parisiensem, monet Sala (ad Bona, Rerum liturg. l. 2. c. 4).

Primus Sequentiarum auctor Notkerus, s. Galli monachus († 911), a plerisque creditur¹⁾; at post eum dictum incredibile est, quot in ejusmodi pangendis cantiunculis laborarint. Quoniam vero pleraeque hujus generis Sequentiae verbis ignotis et barbaris, ineptis quoque et puerilibus sententiis scatebant, Coloniensis Synodus an. 1536 de illis delendis cogitavit Part. II. can. 11, uti videre est apud Hardouin. tom. 11, p. 1982.

Eadem fuit Tridentinorum Patrum sententia. Quamobrem in emendatione Missalis Romani jussu s. Pii PP. V. editi Sequentiae fere omnes expunctae sunt, quod scilicet earum pleraeque, ut Concilium Coloniense ait, *caeco quodam judicio supersticiosius invectae* ineptae atque pueriles essent et ecclesiasticae dignitati minus consentaneae, et quod earum usus a praeis Ecclesiae institutis abhorreret.

Memoriae gratia tamen nonnullae in Missali Romano retentae sunt, nempe *Lauda Sion Salvatorem*, quam s. Thomas Aq. composuit; *Veni Sancte Spiritus*, cujus auctorem Hermannum Contractum, monachum Augiae Divitis († 1054), Joannes Egon asserit²⁾, alii Robertum, Galliarum Regem († 1031), uti ex Ziegelbauer tradit Migne³⁾, alii denique Innocentium PP. III. perhibent; et *Victimae paschali laudes*, cujus ignoratur auctor, licet multi eam Notkero tribuant. In Missis defunctorum permissa quoque fuit *Prosa: Dies irae, dies illa*, cujus omnino incertus est auctor, quum non minus octo scriptorum foetus dicatur. Accessit demum Sequentia *Stabat Mater dolorosa*, quae Innocentio PP. III. a Pagio juniore adscribitur.

In Romanis Ordinibus primaevis, inquit Zaccaria, *Biblioth. ritual.* t. 1, p. 33, nullum vestigium de Sequentiis in Missa Romani Pontificis dicendis comperio. Saeculo 12. Sequentiarum et *Prosarum* (sic appellatarum, quod in iis non observantur metricae regulae) usum, non tamen in re divina, agnoscimus, sed in die Natalis Domini et in die Paschatis inter prandendum. Iis enim diebus solebat Romanus Pontifex cum episcopis et caeteris ordinibus cibum sumere, et post lectionem homiliarum ad mensam Sequentia a cantoribus, mandante Pontifice, decantabatur. Sae-

¹⁾ Cfr. Migne, Patr. l. t. 131, p. 989.

²⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 143, p. 10.

³⁾ Ibid. t. 141, p. 899.

culo 13. inclinante demum Sequentias in Missis cantatas fuisse Ordo Romanus eo tempore editus tradit.

De crebra repetitione cantici Alleluja.

Tempore paschali canticum *Alleluja* non tantum seorsim decantatur, sed omnibus insuper *versibus*, *psalmis* et *antiphonis* adjungitur, impleturque quod vaticinio ore Tobias praedixerat cap. 13, 22: *Ex lapide candido et mundo omnes plateae sternerentur, et per vicos Alleluja cantabitur*. Duplex etiam additur in *Responsor. brevi* omnium horarum: omittitur autem in *Pretiosa* ad Primam, similiter non dicitur in versibus, qui formam *precum* referunt, quia preces necessitatem ac gemitum significant, quae gaudio et cantico paschali *Alleluja* non conveniunt. Et in hoc disciplinae capite a fratribus nostris orientalibus tantisper discedimus, servata tamen, in una omnium matre altriceque Ecclesia catholica, sancta fidei unione. Graecis enim canticum *Alleluja* est argumentum *moeroris*, *compunctionis* ac *devotionis*; quapropter illud et tempore Quadragesimae frequentant et in mortuorum exequiis assument¹⁾; Latinis contra est *canticum laetitiae*, quod *Christus resurgens a mortuis nobis reddidit*²⁾, cui proinde tempore paschali saepius decantando indulgemus, *ut majoribus gaudiis et quasi mentibus innovatis ad laudem Dei recurrat affectus*.

De libris sacrae scripturae in divino Officio legendis.

Ex canonum praescriptis *ab Octavis Paschae usque ad Octavam Pentecostes in ecclesia leguntur Actus Apostolorum, Apocalypsis et epistolae canonicae*³⁾, quia virtute magna reddebant Apostoli testimonium Resurrectionis Jesu Christi. ut cum aliis fuse declarat Honorius Augustod., *Gemma animae*, l. 3, cc. 141—143⁴⁾.

¹⁾ Alliluia in Biserica orientala de a exprima sentimente de rugaciune, pentru care se si pune mai mult in postul mare. Ita Rascann, *Liturgica*, p. 133. — Sed relege, quem t. 1, p. 18. ex Horologio Veneto exscripsimus, textum graecum.

²⁾ C. *Hi duo solummodo* 55. Dist. 1. de cons.

³⁾ C. *Sancta Romana* 3. Dist. 15. (§ Caeterum 82).

⁴⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 172, pp. 681.

De magno Jubilaeo anni sancti tempore Quinquagesimae paschalis solemniter annuntiando.

Qui vicesimo quinto quoque anno Romae a Vigilia Nativitatis Domini celebratur *magnus Jubilaeus* seu *annus sanctus*, praecedenti festo Ascensionis Domini solemniter annuntiatur, quoniam eo die ascendens Christus in altum dedit dona hominibus, ad quae etiam extraordinaria illa Jubilaei indulgentia spectat, *quae in annis centesimis a Nativitate Christi olim concedi solita perhibetur* C. *Antiquorum* 1. de poenit. et remiss. *Extrav.* Cfr. Jul. Lavor. de Laurino. proprio tractatu *de Jubilaeo*, c. 24.

De variis nominibus Dominicarum Quinquagesimae paschalis.

Dominicae paschales varie appellantur. Quae in Brevariario Romano inseribuntur *Dominicae secunda, tertia, quarta, quinta post Pascha*, in Missali vocantur *Dominicae secunda, tertia, quarta, quinta Paschae*.

Praeterea quae est *secunda Paschae*, ab Evangelio suo etiam *Dominica Bonus pastor* nuncupatur in jure C. *Quum dilecti* 6. de dolo et contumacia.

Quae nunc *Dominica infra Octavam Ascensionis* dicta legitur, olim erat *Dominica de rosa* vel *de rosis*, quod eo die de altitudine templi sanctae Mariae Rotundae, in quo tunc statio celebrabatur, rosae dejicerentur in figuram venturi Spiritus sancti, quo sane pertinent, quae ex Ordine Romano affert Mabillon, *Musaei Ital.*, t. 2, p. 147. Alia de nomenclatura invenies apud Du Cange, *Glossar.* v. *Dominica*.

Praeter pauca haec afferri ex Quinquagesima paschali Latinorum multa alia possent, quae haud exiguum ut delectationis ita et utilitatis et aedificationis fructum praeberent rerum liturgicarum amatoribus: ut ecce, quae referuntur ad consecrationem, significationem, usum cerearum formarum *Agnus Dei*; quae spectant ad secretiores rationes ritus paschalis; et praesertim quae pertinent ad interiorem ac reconditam liturgicarum ἀναγνώσεων intelligentiam quaeque, ut recte

ac graviter monet Thalhoffer¹⁾, rerum liturgicarum tractatores ad disciplinae suae utilitatem omnino conferre debent.

Verum ista omnia omittere cogimur, quia vineti compede, pro institutae scriptionis limite, hic incedimus; aretioreque nunc littore provehimur, quam ut, quae aliorum sunt, ad nos attrahere parvamque naviculam nostram alienis mercibus, quantumvis pretiosis, onerare possimus.

Τῷ σαββάτῳ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἀποδίδεται ἡ ἑορτὴ τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς.

Quoniam *festum Pentecostes Octavis caret*²⁾, ἑπταήμερος ejus ἑορτὴ ipso hoc sabbato absolvitur. Ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, inquit εἰδῶσις Pentecostarii Veneti p. 212, γίνεται τῆς ἑορτῆς ταύτης ἡ ἀπόδοσις, καὶ ψάλλομεν ἀπαράλλόκτως πάντα τὰ αὐτῆς ἐν τε τῷ ἑσπερινῷ καὶ τῷ ὄρθρῳ καὶ τῇ λειτουργίᾳ, πλὴν τῶν ἀναγνωσμάτων, τοῦ πολυελέου καὶ τῶν ἀντιφωνῶν. Ἡ δὲ τοῦ μηναιῶν ἀκολουθία ψάλλεται ἐν τοῖς ἀποδείκτοις. Consonat rubrica Breviarii Romani ipso hoc die proposita: *Post Nonam, celebrata Missa, terminatur Tempus paschale*³⁾.

¹⁾ In Actis literariis *Literar. Rundschau*, 1879, N. 13, pp. 393—394.

²⁾ Cfr. quae ea de re ex jure dedimus supra p. 394, ac vide etiam Binterim, *Denkwürdigkeiten*, t. 1, part. 1, pp. 263—267, a quo multa sunt de eodem argumento collecta.

³⁾ Quoniam hora nona apud Romanos nostrae hōrae tertiae pomeridianae respondet, nuperrime, h. e., d. 20. Maji 1896, ad tramites juris declaratum a Summo Pontifice legimus, Sabbato infra Octavam Pentecostes meridie adhuc recitandam esse paschalem Antiphonam *Regina coeli lactare* (Acta SS. t. 29, p. 64).

ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΠΑΝΤΕΣ.

PROCIDEBANT ET ADORABANT.

Typi.

1. Sancta Sanctorum.
2. Adoratio Christi in ss. eucharistia.

Textus prophetici.

1. Fulgebunt justi (Sap. 3, 7).
2. Adorate eum omnes angeli ejus (Ps. 96, 7).
3. Benedicite angeli Domini Domino (Dan. 3, 58).
4. Laetitia sempiterna super caput eorum (Is. 35, 10).

Rationibus celebritatis ex jure sacro ibidem prolatis eas adicias velim, quas Graeci in hodierno synaxario inprimis illustrent.

Ex Officio duo carmina adjungantur, οἶκος ac κοντάκιον. Et quoniam postremo hoc hymno tota series canticorum ex Pentecostario in Horologium assumptorum terminatur, eum etiam rumenice damus: tripartita veluti clausula nostro in Pentecostarium commentario imposita.

Ὁ οἶκος.

Πρὸς τὸ Ἀὐτὸς μόνος.

Οἱ ἐν πάσῃ τῇ γῇ μαρτυρί-	Qui testes per omnem terram
σαντες	facti sunt,
καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς μετοι-	et in coelos transtulere se-
κίσαντες,	dem.
οἱ τὰ πάθῃ Χριστοῦ μιμη-	qui Christi passiones aemulati
σάμενοι,	sunt,
καὶ τὰ πάθῃ ἡμῶν ἀφαιρού-	nosque ne patiamur exeme-
μενοι,	runt.
ἐνταῦθα σήμερον ἀθροίζονται,	hic hodie congregantur,
πρωτοτόκων δεικνύοντες ἐκ-	primitivorum referentes Eccle-
κλησίαν,	siam,
ὥς τῆς ἄνω τὸν τύπον ἐπέ-	typum ac si supernae con-
χουσαν,	tineat,
καὶ Χριστῷ ἐκβοῶσαν. Θεός	et Christo clamet: Deus meus
μου εἰ σύ,	tu es.
διὰ τῆς Θεοτόκου συντήρησον	per Deiparam custodi nos
πολυέλεε.	O multae misericordiae.

Κοντάκιον. Ὕχος πλ. δ'.

Ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύσεως,	Naturae uti primitias
τῷ φητογενῇ τῆς κτίσεως,	tibi, creaturae satori,
ὅ, οἰκουμένην προσφέρω σοι ¹⁾ ,	totus ego orbis offero, o Do-
Κίριε,	mine,

¹⁾ Προσφέρει σοι. Ita textus typis editi. Verum Card. Pitra praeclare animadvertit: *exquisitam scripturam Codicis taurinensis (προς-φέρω σοι) probō, non ea tantum audaci captus prosopopoeia, qua totus orbis assurgit, ut martyrum trophaea victori Domino proferat, sed me-*

τοὺς θεοφόρους μάρτυρας·	theophoros martyres:
ταῖς αὐτῶν ἱκεσίαις,	quorum ex supplicibus votis
ἐν εἰρήνῃ βαθεῖα,	in alta pace
τὴν ἐκκλησίαν σου,	Ecclesiam tuam,
τὴν πολιτείαν σου ¹⁾	imperium tuum,
διὰ τῆς Θεοτόκου συντήρησον,	favente Deipara, conserva,
πολυέλεε.	multae misericordiae Deus.

Rum. Condacu, viersu 8.

Că nesce pârga a firii tîe saditoriului fapturii lumea-ti aduce, Domne, pre martorii celi portatori de Domnedieu. Pentru ale căror'a rogatiuni, in pace adenca, Beserec'a ta, intru mostenirea²⁾ ta, pentru Nascatori'a de Domnedieu o pazesce, multu indurate.

Corollarium. *De gloria et invocatione Sanctorum geminus error una oratione in ecclesia graeca pridem refutatus.*

Recentiores Graeci ab Ecclesia catholica separati quum Sanctorum animas coelos non recta petere statuunt, ubinam interim collocari debeant³⁾, suis, quas sibi nectunt, difficultatibus involuti plane haerent. Locum istum, ubi sit, teste Confes-

mor celebris hymni ἀκαθίστου, in quo Sergius, auctorem nostrum aemulatus, in scenam adducit novam Romam Virgini victrici νικητήρια offerentem, προσφέρω σοι (Analecta sacra Spicileg. Solesm. parat. t. 1, p. 165).

¹⁾ Τὴν πολιτείαν σου. Verba haec ommissa sunt in publicis Graecorum libris; Graeci quippe, Turcarum servi, de industria expunxerunt quaecunque ad byzantini imperii memoriam attinent. Sed restituta leguntur in nova editione rom. Horologii p. 63. mirorque restituta non fuisse in nova editione Atheniensi an. 1891. Slavice translata leguntur *hītelstro troe*, quae Miklosich ad verbum reddit *civitatem tuam, τὴν πολιτείαν σου (Lexicon pal.-slov., p. 198)*, Maltzew autem liberiori interpretatione vertit *Deine Wohnungsstätte (Nachtwache, pp. 275 et 298)*.

²⁾ *Mostenire (mostianire, moščenire)*, contract. ex *mositianire*, proprie est *hereditas, κληρονομία*, speciatimque usurpatur pro bonis ac juribus hereditate acquisitis; translate vero generatim designat res omnes, quas quis jure legitimo *ceu heras* (a quo multorum sententia dicitur) sive dominus possidet. Atque eo significatu ipsa *respublica christiana, ἡ πολιτεία τοῦ Κυρίου*, etiam in sacris canonibus ecclesiae catholicae *hereditas Domini* vocatur C. Multa. 1. de Jud. Extrav. com. (V, 2).

³⁾ Altera hac quaestione abstinere *litterae encyclicae CPolitanac anni 1895*, sola querela contentae, quod „ecclesia papistica asserat perfectam justorum remunerationem ante universalem resurrectionem et

sione orthodoxa, modo τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, *manus Dei*, modo παράδεισον, *paradisum*, modo κόλπον τοῦ Ἀβραάμ, *sinum Abrahæ*, βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, *regnum coelorum*, nuncupant, a coelo beatorum autem omnino distinguunt, ut patet ex iis, quæ diximus pp. 23 seq. Verum eadem hac sententia quasi retractata et damnata, vi veritatis catholicae veluti adacti Sanctos tandem ad coelum admittere videntur in eadem Confessione orthodoxa, propriam ea de re institutam quaestionem 67. ita finientes ¹⁾).

Διὰ τοῦτο ὅποιος ὀνομάσει τὸν τόπον τοῦτον ἵνα ὄνομα ἀπὸ ὧσα εἴπαμεν, δὲν σφαλῇ· μόνον νὰ γροικῇ, πῶς εἶναι αἱ ψυχὰς εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν καὶ, καθὼς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἕμνοι ψάλλουσιν, εἰς τὸν οὐρανόν ²⁾).

Igitur quocunque ex his, quæ recensita sunt, nominibus locum istam quispiam appellaverit, non errabit, modo intelligat, animas esse in gratia Dei et in celesti regno, et, ut hymni ecclesiastici canunt, in coelo.

Priorem hunc errorem de dilata gloria coelesti ad extremum iudicium cum altero, qui Protestantium nostri temporis est, de Sanctis non invocandis, egregie refutavit Constantinus, ecclesiae CPolitanae sub Justiniano diaconus, insigni illa panegyrica oratione in omnes Sanctos, ab oecumenica synodo Nicaena II. an. 788 olim laudata ³⁾, nunc autem a Card. Mai in forma extensa vulgata ⁴⁾, in qua ad extremum haec ait nn. 40—41.

Καὶ τοῖς κινδύνους τὴν κεφαλὴν τοῦ δυνάστου συνθλάσαντες δράκοντος, οὕτω καθάπερ τινὲς νικηφόροι θριαμβεῦνται μεγάλους στεφθέντες ἀνδραγαθήμασιν, ὑπὲρ τὸν ἥλιον δρόμον καὶ τὴν ἐφ' ἄρματος εἰς ἔπος ἀνάληψιν, τῶν οὐρανῶν τὰς πύλας διεληλύθατε, κουφότερόν τε καὶ εὐσταθέστερον, ἐπιδύφριοι ταῖς ἀρεταῖς ἀναγόμενοι, καὶ τοῖς ἀθλητικοῖς ἐποχοῦμενοι κατορθώ-

Vestris periculis, caput dominantis draconis conterentes, sic demum ut victoriosi triumphatores magnis facinoribus coronati, sublimiore quam Elias cursu, ejusque in curru sedentis ascensione, coelorum januas intrastis facilius atque stabilius, virtutum curribus nixi, factisque fortibus vecti; et nunc demum cum in numero angelorum choro et pri-

iudicium (πρεσβεύουσα τελεῖαν ἀνταπόδοσιν τοῖς δικαίοις πρὸ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ κρίσεως).

¹⁾ Apud Kimmel, *Lib. symbol. eccles. orient.*, t. 1, p. 138.

²⁾ Dr. Barbu Constantinescu rumenice vertit p. 48: *Asià dar nu gresiesce cel ce numesce locul acela cu unul din aceste nume, numai sa se întielegea ca sufletele sânt în gratia lui Dumnezeu si în impenratia cerurilor si în ceruri, precum se cânta în imnurile bisericii.*

³⁾ Apud Hardouin. Coll. Conc. t. 4, pp. 309—312.

⁴⁾ Spicilegium Roman., tom. 10. Apud Migne, Patr. gr. tom. 88, pp. 477—527.

μασιν· καὶ νῦν μυριάσιν ἀγγέλων
πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτό-
κων πρὸ τῆς ἀληθινῆς σκηνῆς συ-
χορεύετε.

Διὸ καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ὑμῖν
ἐξεγένετο τῆς ἑαυτῶν μεταδιδόναι
λαμπρότητος, σπῶσιν ἐκ τοῦ τῆς
νοητῆς πηγῆς ἀπαυγάσματος· καὶ
γὰρ κοινῇ τῷ γένει κατέστητε ψυ-
χῶν ἐπιμεληταί, σωμάτων θερα-
πευταί, πλίστειος χορηγίς, ἱερωσύνης
τελειώσις, ἁμαρτιῶν ἀπολύτρωσις,
ἐκκλησιῶν θεμέλιός τε καὶ στήριγμα,
τῶν νόσων κάθαρσις, ὁδοιπορούν-
των ἀνάπαυσις, πλεόντων κυβέρ-
νησις, ἐπικουρία τῶν δεομένων,
ἀγωνιστῶν συμμαχία, πιπτόντων
ἀνόρθωσις, ὀδυνημένων ἀνάκτισις.
ὁδηγία πεπλανημένων, ἐθθυπορούν-
των ἔρεισμα, τῶν λυπουμένων πα-
ράκλησις, πάντων βοήθεια καρτερὰ
καὶ βεβαία ἐλπίδος ἀσφάλεια.

mogenitorum coetu ante verum
tabernaculum choreas ducitis ¹⁾).

Hinc accidit, ut fratribus quo-
que vestris splendoris vestri par-
tem impertiamini, quem ex in-
tellectuali luce hauritis. Etenim
universo humano generi prae-
positi estis, tanquam animarum
tutores, corporum medici, fidei
columna, sacerdotii consumma-
tio, peccatorum remissio, eccle-
siarum fundamentum et fulcrum,
morborum remedium, viatorum
requies, navigantium guberna-
culum, indigentium suppetiae,
pugnantium subsidium, cadentium
erectio, dolentium recrea-
tio, errantium duces, recte in-
cedentium praesidium, moestorum
solatium, omnium potens
auxilium et firmæ spei tuta-
men ²⁾).

¹⁾ *Sancti homines igitur, inquit Card. Mai in nota ad h. l., gloria coelesti fruuntur statim post mortem, non exspectato, ut nunc volunt Graeci schismatici, universali iudicio.*

²⁾ *Haec contra haereticos nostrorum temporum, qui Sanctorum invocationem catholicis crimini dant, intercessionem ipsorum apud Deum et beneficia hominibus saepe collata negant. Ita idem Cardinalis in nota adscripta.*

Τ Ε Λ Ο Σ

ΣΥΝ ΘΕΩΙ ΑΪΩΙ ΤΟΥ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΥ.

ΟΚΤΩΗΧΟΣ Η ΜΕΓΑΛΗ

ΗΤΟΙ

ΗΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ

ΠΛΑΣΑΝ ΤΗΝ ΑΝΗΚΟΥΣΑΝ ΑΥΤΗΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ.

— ♦ —

CAPUT III.

ΟΚΤΩΗΧΟΣ.

DE FESTIS MOBILIBUS POST PENTECOSTEN.

Ὁκτώηχος; slav. *Osmoglasnik*, *Oktoich*; rumen. *Optu tonuri*, *Opt-glas*, *Oktoichu*.

In ecclesia graeca Pentecostarion Ὁκτώηχος excipit. Continet octo tonos ecclesiasticos, qui a Dominica secunda post Pentecosten perpetuo circulo canuntur usque ad Triodion. quapropter et tertiae huic anni ecclesiastici parti nomen indidit ¹⁾. Sed de ipsis tonis deque eorum in Octoëcho dispositione atque usu satis superque dictum est tomo 1, p. LIII et heic p. 292.

Ὁκτώηχος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Ἀμασκηνοῦ, περιέχουσα τὴν ἐν ταῖς κυριακαῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ψαλλομένην ἀναστασίμων ἀκολουθίαν. Ἐν Ῥώμῃ. 1886²⁾. Σελ. seu Pag. 151 in 4.

Παρακλητικὴ ἦτοι Ὁκτώηχος ἡ μεγάλη.

Παρακλητικὴ ipsa est Ὁκτώηχος in integras hebdomadas extensa; dum enim Octoëchus proprie dictus ea tantum

¹⁾ Consuli de hoc argumento meretur Arcadius Neapolitanski, auctor russus, cujus insignis tractatus *Cerkovnyj ustav v tablicach ...* (*Typicum ecclesiasticum tabulis trifariam divisio ordinatum* secundo in lucem prodiit Petropoli an. 1879.

²⁾ Ὁκτώηχος συντεθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου τοῦ Ἀμασκηνοῦ. Ἐνετίσιν παρὰ Φραγκίσκου τῷ Ἀνδρεώλῃ. 1830.

Nilles, *Ἑορτολόγιον*, II. Edit. sec.

continet, quae a primis Vesperis Dominicae ad finem usque Missae canuntur, Paracletice praeter illa et subsequentes Vesperas et aliorum per hebdomadam dierum Officia integra exhibet: uno nempe ἔχου unam hebdomadam implente, altero subsequentem, tertio tertiam, et sic de singulis, donec, omnibus octo ex ordine finitis, denuo ad initium reditur.

Editio Romana anni 1738 rem in ipso libri titulo ita effert: *Παρακλητική σὺν Θεῷ ἀγίῳ περιέχουσα τὴν πρέπουσαν αὐτῇ κατὰ τοὺς ὀκτώηχους ἀκολουθίαν*¹⁾.

Ex editionibus venetis²⁾ caeteris praestat ea, quae facta est anno 1857, hunc ferens titulum: *Παρακλητική ἔχει Ὀκτώηχος ἡ μεγάλη, περιέχουσα πᾶσαν τὴν ἀντίκονσαν αὐτῇ ἀκολουθίαν, ἐπιμελέστερον νῦν καὶ ρύσιμωδέστερον ἐξακριβωθεῖσα ἐπὶ τῶν ἀνταδελφῶν Ἰωάννου καὶ Σπυρίδωνος Βελουδῶν. Ἐκδοσις δευτέρα. Ἐπετίθειν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ τυπογραφείου τοῦ ἁγίου Γεωργίου.*

Novissima editio romana stellata inscribitur: *Παρακλητική ἔχει Ὀκτώηχος ἡ μεγάλη, περιέχουσα πᾶσαν τὴν ἀντίκονσαν αὐτῇ ἀκολουθίαν, μετὰ τῶν ἐν τῇ τέλει συνηθῶν προσθηκῶν. Ἐν Ῥώμῃ. 1885. Σελ. seu Pag. 750 in 4.*

Παρακλητική ipsa in octo has partes seu *periodos hebdomadarias* dividitur:

Περίοδος τοῦ α' ἔχου . . .	σελ. 1— 98.
— τοῦ β' . . .	σελ. 99—184 ³⁾ .
— τοῦ γ' . . .	σελ. 185—270.
— τοῦ δ' . . .	σελ. 271—360.
— τοῦ πλ. α' . . .	σελ. 361—448.
— τοῦ πλ. β' . . .	σελ. 449—532.
— τοῦ βαρέος ἔχου . . .	σελ. 532—614.
— τοῦ πλ. δ' . . .	σελ. 615—705.

¹⁾ Ντωσιὶ τυπωθεῖσα, καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διορθωθείσα κατὰ τοὺς παλαιούς βιβλίους. Ἐν ἔτει τῆς ἀπὸ τοῦ κόσμου κτίσεως 5062¹, καὶ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκων οἰκονομίας, αὐτῇ, κατὰ μῆνα Ἀπριλλιον.

²⁾ Contulimus editiones an. 1783 (Νικολ. Γλυκῷ), 1837 (Γεωργ. Λιαμαντίδου), 1857 (τῶν Βελουδῶν), et an. 1872 (ἐκ τοῦ Ἑλλην. τυπογρ. τοῦ Φόινικος).

³⁾ Duos hos priores tonos, in latinum a Petro Morellio translatos, exhibet Jacob. Billius inter opera s. Joannis Damasceni, edit. Paris. an. 1608, pp. 365—378.

Et haec quidem de corpore libri.

Quae deinde sequuntur *consuetae appendices* primo loco sistunt Ἐξαποστειλάρια et ἐωθινὰ ἰδιόμελα ἀναστάσιμα, imperatorum Leonis, τοῦ Σοφωτάτου, ac filii ejus Constantini. quae etiam latinitate donata prostant apud Migne, Patr. gr. t. 107, pp. 299—308.

Succedunt, quae ex Horologio nota sunt, Θεοτοκία ἀπολυτίκια εἰς ἕκαστον ἔχον.

Volumen claudunt tres celebres canones liturgici, qui ex eodem Horologio slavice et germanice versi locis suis exhibentur a Maltzew, in egregio opere *Andachtsbuch*, saepius jam laudato: nimirum Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, δύο κανόνες παρακλητικοὶ ¹⁾ εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον (ὁ μικρὸς καὶ ὁ μέγας), κανὼν τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου ²⁾.

Παρακλητικὴ non solum per eam anni partem in usu est, quae media interjacet inter Pentecostarion et Triodion, sed aliis temporibus etiam saepissime adhibetur; quum fere quotidie aliquid in eo reperiatur, quod sive in Missa, sive in Vesperis, sive in Matutino recitandum est; quando enim in aliis Officiis propria desiderantur, quae ad complementum Officii pertineant, ad Παρακλητικὴν lector remittitur. Non igitur miraberis, si hoc volumen prae caeteris omnibus libris choralibus frequenti cantorum contrectatione foedatum assidueque usu contritum, ac tantum non jam ῥακῶδες, ut Graeci ajunt, in ecclesiis inveneris.

Ὀκτώηχος — ὁ ἑξάμηρος ἀνεόρταστος.

Tempus τῆς Ὀκτωήχου olim adeo raris festis distinctum erat, ut αὐτολέξει anni tempus festis carens (ὁ sive ἡ ἑξάμηρος ἀνεόρταστος) diceretur. In hodierno graeco communi tamen septem solemnia conceptiva habet, quibus in nonnullis particularibus ecclesiis modo unum, modo et alterum accedit.

¹⁾ Prior habetur apud Migne, Patr. gr. t. 140, pp. 771—780.

²⁾ Exstat etiam graece et latine apud Migne, Patr. gr. t. 105, pp. 1019—1028.

Diebus dominicis aguntur festa, quae omnibus communia sunt, nimirum *commemorationes synodorum oecumenicarum* mensibus Julio et Octobri; *commemorationes tum patriarcharum tum patrum veteris foederis* mense Decembri. Ut dies conceptivi item celebrantur mense Septembri *dies dominici ante et post Crucis solennia*, ac rursus dies dominicus, qui saepe in Dodecaëmero occurrit. In his exponendis declarandisque diu non immorabimur, quum plana fere omnia sint nec longam commentationem requirant.

Vetus Kalendarium CPolitanum duo festa mobilia urbis regiae propria exhibet: *alterum sacrae synodi*, quae CPoli *sub Mena patriarcha* adversus Severum celebrata est anno 536, idque agendum die dominico, qui primus est post diem 16. mensis Julii; alterum *miraculi τῆς κόρης* seu *pulveris Vesuviani*, qui magno mortalium terrore CPolim usque improvisus pervenit die 6. Novemb. anno, ut videtur, 472: et hoc assignatur illi diei dominico, qui praedictum 6. diem Novemb. praecedit. Utriusque festi rationes ab insigni viro Morcelli diligenter expositas legito.

Propria Graeco-Melchitarum, Ruthenorum Galicianorum et Syrorum tum purorum, tum Chaldaeorum et Maronitarum, habent *festum Corporis Christi*, cui in Kalendario Leopoliensi et *festum dolorum B. Dei-genitricis Mariae* accedit. Neque id novum, sacra illa solennia, quae a Latinis celebrarentur, Graecis placuisse, quemadmodum multis exemplis prolatis evidenter ostendit laudatus Morcelli. *Kal. CP.*, t. 2, pp. 145—148.

Italo-Graeci tandem, qui in Calabria et Sicilia familiarissime utuntur Latinis, praeter *festum Corporis Christi*, etiam *Solemnitatem Rosarii* nobiscum agunt.

Semestre Sanctorum. Semestre aestatis. — Tabulae paschales Ecclesiae occidentalis.

Qui ex Latinis totum annum in duas partes dividunt, in *Semestre Domini* seu *hiemem*, et *Semestre Sanctorum* seu *aestatem*, alteram hanc partem, quae Octoëcho ferme respondet. Graecorum exemplo *festis mobilibus carentem* (ὀνεόγραφον)

pronuntiant. Hodie tamen et ipsa complectitur plures dies festos conceptivos, quorum nonnulli toto orbe praecipui maximeque digni sunt, quos brevi commentario illustremus.

Octavo die post Pentecosten exhibetur *festum SS. Trinitatis*; feria V. proxime sequenti *festum Corporis Christi*, et nono post die *festum SS. Cordis Jesu*; mense Julio *festum pretiosissimi Sanguinis D. N. J. Ch.*; mense Augusto *festum s. Joachim*; mense Septembri *festum septem dolorum B. M. V.*; mense Octobri *plura alia solemnia ejusdem SS. Deigenitricis*; mensibus Novembri et Decembri tempus *Adventus*.

Perpauca, ut vides, conceptiva solemnia numerantur. si longitudinem Semestris spectes; segetem tamen argumentorum in iis habemus plane uberem, quae pro scriptionis ratione expedienda atque illustranda sunt, ne materiam tractatione dignam, tanquam ad exitum jam properantes, intactam reliquisse videamur.

Ut autem quae pro academiarum usu adnotari potissimum interest, lectoris animum utilitate aliqua citra fastidium tenere possint, ante omnia *occidentales tabulas paschales utriusque Breviarii, latini et glagolitici*, ob oculos explicandas censemus; etenim quum novitas et varietas mirificam habeant oblectationem, juvenis academicus in contemplanda scriptura glagolitica (quam si non jam in prioris tomi paginis 508—509 typis expressam viderit, ipsi certe maxime nova accidet) hic commode satis cum delectationis atque utilitatis fructu tantisper immorabitur mirabundus¹⁾: alacrius exinde studiosiusque in caeteras, quae residuae sunt, materias perdiscendas excursurus.

¹⁾ Literas glagolicas olim *hieronymianas* appellatas fuisse produnt monumenta a nobis allata tomo 1, pp. 502—505, nimirum ex spuria quadam clericorum Dalmatiae traditione, saeculo 13. orta, *de sancti Hieronymi versione slavica textus sacri*, literis dalmaticis seu glagoliticis perscripta. Consulas quae de hac quaestione habet vir rerum slavicarum peritissimus Dobrowsky, *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris*, Praef. § 2: qui etiam opportune animadvertit, tantum apud illos Slavos (meridionales), qui ex indulgentia Sedis Apostolicae juxta ritum latinum officia divina in lingua slavica celebrant, literas glagolicas in usu esse.

TABULA TEMPORARIA

Anni Dmni.	Lit. Dom.	Aur. Num.	Epactae.	Septua- gesima	Dies Cinerum.	Pascha.
1881	b	1	*	13 Febr.	2 Mart.	17 Apr.
1882	A	2	xi	5 Febr.	22 Febr.	9 Apr.
1883	g	3	xxii	21 Jan.	7 Febr.	25 Mart.
1884	f e	4	iii	10 Febr.	27 Febr.	13 Apr.
1885	d	5	xiv	1 Febr.	18 Febr.	5 Apr.
1886	c	6	xxv	21 Febr.	10 Mart.	25 Apr.
1887	b	7	vi	6 Febr.	23 Febr.	10 Apr.
1888	A g	8	xvii	29 Jan.	15 Febr.	1 Apr.
1889	f	9	xxviii	17 Febr.	6 Mart.	21 Apr.
1890	e	10	ix	2 Febr.	19 Febr.	6 Apr.
1891	d	11	xx	25 Jan.	11 Febr.	29 Mart.
1892	c b	12	i	14 Febr.	2 Mart.	17 Apr.
1893	A	13	xii	29 Jan.	15 Febr.	2 Apr.
1894	g	14	xxiii	21 Jan.	7 Febr.	25 Mart.
1895	f	15	iv	10 Febr.	27 Febr.	14 Apr.
1896	e d	16	xv	2 Febr.	19 Febr.	5 Apr.
1897	c	17	xxvi	14 Febr.	3 Mart.	18 Apr.
1898	b	18	vii	6 Febr.	23 Febr.	10 Apr.
1899	A	19	xviii	29 Jan.	15 Febr.	2 Apr.
1900	g	1	xxix	11 Febr.	28 Febr.	15 Apr.

FESTORUM MOBILIUM.

Ascensio.	Pentecost.	Corpus Christi.	Indictiones.	Dom. p.Pent.	Dominica I. Adventus.
26 Maji	5 Junii	16 Junii	9	24	27 Nov.
18 Maji	28 Maji	8 Junii	10	26	3 Dec.
3 Maji	13 Maji	24 Maji	11	28	2 Dec.
22 Maji	1 Junii	12 Junii	12	25	30 Nov.
14 Maji	24 Maji	4 Junii	13	26	29 Nov.
3 Junii	13 Junii	24 Junii	14	23	28 Nov.
19 Maji	29 Maji	9 Junii	15	25	27 Nov.
10 Maji	20 Maji	31 Maji	1	27	2 Dec.
30 Maji	9 Junii	20 Junii	2	24	1 Dec.
15 Maji	25 Maji	5 Junii	3	26	30 Nov.
7 Maji	17 Maji	28 Maji	4	27	29 Nov.
26 Maji	5 Junii	16 Junii	5	24	27 Nov.
11 Maji	21 Maji	1 Junii	6	27	3 Dec.
3 Maji	13 Maji	24 Maji	7	28	2 Dec.
23 Maji	2 Junii	13 Junii	8	25	1 Dec.
14 Maji	24 Maji	4 Junii	9	26	29 Nov.
27 Maji	6 Junii	17 Junii	10	24	28 Nov.
19 Maji	29 Maji	9 Junii	11	25	27 Nov.
11 Maji	21 Maji	1 Junii	12	27	3 Dec.
24 Maji	3 Junii	14 Junii	13	25	2 Dec.

[illegible]

**De festis mobilibus a fine Pentecostarii ad initium Triodii
occurrentibus.**

Synopsis.

Κυριακή τῶν ἁγίων πάντων α'. τοῦ Ματθαίου.	Dominica SS. Trinitatis, I. post Pentecost.
"Ἀρχεται ἡ ἀκολουθία τῶν ἐνδεκα ἀναστασίμων ἑωθι- νῶν.	
Ἡ ἀπόκρυψος τῶν Ἀποστό- λων.	
Δευτ. "Ἀρχεται ἡ νηστεία τῶν Ἀποστόλων.	
Πεμπτ. Ἡ τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ ἑορτή.	Fer. V. Solemnitas Corporis Christi.
Κυριακή β'. τοῦ Ματθαίου.	Dom. infra Octav. Corporis
"Ἀρχεται ἡ Ὀκτώηχος.	Christi, II. post. Pent.
Παρ. τῆς γ'. ἐβδ. τοῦ Ματθ. Slav. Pamjat sostradanija presvjatyja Bogorodicy. Italo-gr. Ἡ τῆς τιμιω- τάτης Καρδίας τοῦ Ἰησοῦ ἑορτή.	Fer. VI. post Octav. Corp. Ch. Festum SS. Cordis Jesu.

Mense Julio.

Κυριακή τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν ταῖς ζ'. οἰκουμενι- καῖς συνόδοις.	Dom. I. Festum pretiosiss. Sanguinis D. N. J. Ch.
Μνήμη τῆς ἐν ΚΠ. κατὰ Σενήρου συνόδου.	Dom. III. Festum SS. Red- emptoris.

Mense Augusto.

Dom. infra Octav. Assumpt. S. Joachim, patris B. M. V.
Dom. post Oct. Assumpt. Fest. puriss. Cordis M.

Mense Septembri.

- Κυριακὴ ὑστάτη τοῦ Ματθαίου.* Dom. I. SS. Angelorum custodum.
- Κυριακὴ πρὸ τῆς ὑψώσεως.* Dom. infra Octav. Nativ. B. M. Virg. SS. Nominis Mariae. Quatuor tempora autumnii.
- Παρασχ. μετὰ τὴν ὑψωσιν· Τέλος τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου.*
- Κυριακὴ μετὰ τὴν ὑψωσιν.* Dom. III. Septem dolorum B. M. Virginis.
- Δευτ. Ἀρχὴ τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου.*
- Κυριακὴ α'. τοῦ Λουκᾶ.*

Mense Octobri.

- Κυριακὴ α'. Ἡ τοῦ θειοτάτου ῥοδαρίου ἐορτή.* Dom. I. Festum SS. Rosarii.
- Κυριακὴ τῶν ἁγίων πατέρων τῆς ζ'. οἰκουμ. ἐν Νικαίᾳ συνόδου.* Aliis Dom. festa Maternitatis et Puritatis B. M. V.

Mensibus Novembri et Decembri.

- Κυριακὴ πρὸ τῆς ζ'. Νοεμ. Μνήμη τῆς κονέως.* Dom. I. Adventus. Quatuor tempora hyemis.
- Κυριακὴ τῶν ἁγίων προπατόρων.* Dom. III. Adventus.
- Κυριακὴ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως· τῶν πατέρων. Παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων.* Dom. IV. Adventus.
- Κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.* Dom. infra Octav. Nativ.

Κυριακὴ πρώτη τοῦ Ματθαίου. Dom. I. post Pentecosten.

A Dominica omnium Sanctorum ad mensem Septembrem inchoatum dominici dies ordine procedunt, quos, ab evangelio quod legitur, *τὰς τοῦ Ματθαίου κυριακὰς* nuncupant. Sequuntur duo dies dominici, qui ad festum Exaltationis s. Crucis pertinent. Hinc ad initium Triodii ab evangelio s. Lucae nomen habent. Apud Graecos scilicet dierum dominicorum nomina ab evangelistis, ex quorum evangelio ad Missam et inter Officia legitur, desumi consueverunt, nisi major sollemnitas diem sibi vindicaverit. Quare, quum tempore Triodii et Pentecostarii, h. e., a *Dominica publicani et pharisaei* ad *ipsam Pentecosten* semper aliquod mysterium sua dignitate conspicuum singulis diebus dominicis celebretur, factum est, ut evangelistarum nomina cessarint et mysteria diem occupando festo nomen indiderint, quod post Pentecosten aliter evenit; tunc enim, quum nullum mysterium splendidius die dominico celebretur, dominicus ipse dies ab evangelista nomen habet ¹⁾.

Περὶ τῆς τῶν εὐαγγελιστῶν διαδοχῆς, πόθεν ἄρχονται καὶ ποῦ καταλήγουσιν. — *De evangelistarum ordine, quando incipiant et ubi finiant.*

Ea de re Praefatio ad *Εὐαγγελιστάριον* ex libro *Τηπικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας* praeter alia haec refert:

Ἰστέον ὅτι τὸ ἕφος ²⁾ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου ἀναγινώσκεται ἐν ὅλαις ἑβδομάσιν ἑπτὰ, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς

¹⁾ Plura de hoc argumento disputat vir diffusissimae lectionis Leo Allatius tum in opusculo *de dominicis et hebdomadibus Graecorum*, § 31, tum in *dissertatione 1. de libris ecclesiasticis Graecorum*, n. 3. Exstat in Fabricii Bibliotheca graeca, l. 5, append. pp. 25—26 (edit. Hamburg. an. 1723).

²⁾ Ἕφος, proprie *textile*, h. e., id ipsum quod textum est (germ. Gewebe), a verbo *ὑφαίνω*, *ὑφάω*, *texo*, *ordior* (germ. weben). Translate dicitur tum de oratione (τὸ ἕφος τοῦ λόγου), tum de opere scripto (τὸ ἕφος τοῦ βιβλίου), vulgo *textus* libri, *contextus* orationis. Unde recte hic dicitur legi τὸ ἕφος τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, *textus evangelii secundum Joannem*, quia integer ejus textus continuata *τιμημάτων*, in quae divisus est, serie continenter recitatur, donec finiat. Eo absoluto similiter τὸ ἕφος τοῦ κατὰ Ματθαίου εὐαγγελίου, *textus evangelii secundum*

ἀγίας κυριακῆς τοῦ Πάσχα, καὶ λῆγον ἔχει τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς, χωρὶς ἡμερῶν τριῶν.

Τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον ἄγιον εὐαγγέλιον ἀναγινώσκεται ἀπὸ τῆς δευτέρας τῆς μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, ἔχουν τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἔχει τῆς μετὰ τὴν ὑψωσιν παρασκευῆς κυκλοῦν ἐβδομάσι ιζ', ὧν αἱ μὲν ια'. ἔχουσι τὸ κατὰ Ματθαῖον ἀναγινωσκόμενον, ἀπὸ δὲ τῆς ιβ'. ἐβδομάδος ἀναγινώσκεται τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις· ἐν δὲ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς πάλιν ὁ Ματθαῖος, ἔχει τῶν ιζ'. ἐβδομάδων.

Τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον ἔρχεται ἀπὸ τῆς μετὰ τὴν ὑψωσιν δευτέρας ἔχει τῆς κυριακῆς τοῦ ἀσώτου, ἔχον ὁλοκλήρως τὰς ιβ'. ἐβδομάδας. Ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας τῆς ιγ'. ἐβδομάδος ἀναγινώσκεται ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις τὸ κατὰ Μάρκον. Ἐν δὲ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς πάλιν τὸ κατὰ Λουκᾶν.

Τὸ δὲ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον ὅσον μὲν ἀναγινώσκεται ἀνὰ μεταξὺ τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ. Τὸ δὲ ἐπίλοιπον κατὰ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστήν, ἐν ἐβδομάσι πέντε, ἔχουν ἐν πέντε σάββασι καὶ πέντε κυριακαῖς.

Evangelia igitur hac ratione distribuuntur:

A primo die Paschatis usque ad Pentecosten legitur evangelium s. Joannis¹⁾; a feria II. post Pentecosten ad feriam VI. post festum Exaltationis recitatur evangelium s. Matthaei. absolviturque hebdomadibus septemdecim. Per priores undecim hebdomadas singulis diebus ejus lectio continuatur: a duodecima autem quinque diebus hebdomadis Marci evangelium assumitur; verum sabbata et dies dominicos Matthaens lectione sua occupat usque ad hebdomadam decimam septimam, dummodo haec adhuc infra tempus ipsi assignatum occurrat. Evangelium s. Lucae a feria II., quae Dominicam post Exaltationem s. Crucis excipit, recitatur, et integris hebdomadibus duodecim continuatur. Ab initio tertiae decimae

Matthaeum, nullo alius evangelistae capite interjecto, solus legitur, donec ad exitum fuerit perductus: excipiuntur tamen dies solemnes, qui pro mysterii ratione peculiare sibi poscunt evangelium.

¹⁾ Cur Joannis evangelium Pentecostarii tempori congruere censeatur. e graecis auctoribus ostensum est supra p. 315.

hebdomadis Marci evangelium iterum assumitur quinque diebus hebdomadis, sabbatis tamen et Dominicis Lucae relictis, Hac ratione Marci pars potissima inter Matthaeum et Lucam assumitur, quod vero fuerit reliquum, sabbatis et Dominicis Quadragesimae absolvitur, quemadmodum supra jam ad Dominicam II. Quadragesimae annotavimus p. 123.

Cur autem in liturgica hac totius anni inter quatuor evangelistas distributione tempus aestatis sancto Matthaeo obtigerit, paucis declarat Theophanes Cerameus, homiliam (4.) εἰς τὴν κυριακὴν τῶν ἁγίων πάντων ita exorsus ¹⁾:

Ὁ μὲν καιρὸς πρὸς αὐτὸ τὸ τοῦ ἔαρος ἡμᾶς ἄγει ἀκροτελείτιον. Ὅτε γὰρ ὁ ἥλιος θερμότερας ἡμῖν τὰς τῶν ἀκτίνων βολὰς ἐπαρίησι, καὶ τῶν ἀνθέων τὰ κάλλη τὸν μαρσμοὺν ἐπεμφαίνουσιν, ἔδη δὲ καὶ τὰ ἡδύπνοα ἔνθη παρέρχεται· ἀλλὰ διαδέχεται τὸ τοῦτων κάλλος ἡ τῶν κρίνων εὐπρέπεια· δοκεῖ δέ μοι τῶν εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων ἡ τάξις τῷ καιρῷ συναρμολογεῖσθαι εἰρημῷ τι, καὶ ἀκολουθίᾳ τοῖς καιροῖς τὴν διδασκαλίαν συνείρονσα· ἀμέλει τὰς θεολογικὰς τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου φωνάς, οἷά τινα πνευματικὰ ῥόδα τρυγήσαντες, ἐπὶ τὰς κρίνωνας τοῦ μεγάλου Ματθαίου σήμερον μεταβαίνομεν τὰ καθαρώτατα κρίνα τῶν χριστολέκτων θημάτων δρεψόμενοι εἰς τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τοῖς ἑθλητὰς διεγείροντα.

Anni tempus ad ipsum jam nos perducit veris extremum. Quando enim sol ferventiora nobis radiorum spicula immittit, florum incipit pulchritudo marcescere, ac jam suaevolentes praetereunt flores: sed eorum venustatem excipit liliorum decor. Ac videtur sane mihi evangelicarum lectionum ordo temporis satis accommodatus, et apta quadam serie et consecutione temporibus doctrinam adnectere. Nimirum quum evangelii Joannis de divinitate loquentis verba quasi spirituales decerpserimus rosas, hodie ad magni Matthaei lilieta progredimur, ut verba Christi ad confessionem sui athletas suos hortantis quasi purissima lilia colligamus.

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 132, pp. 783—786.

Sed et de quaternario evangelistarum numero idem Theophanes pie admodum subtiliterque philosophatur in *homilia* (5.) εἰς τὴν κυριακὴν μετὰ τὴν ὑψώσιν ἔχον πρῶτην τοῦ Λουκᾶ, post explicatam hanc anni inter quatuor evangelistas distributionem *quatuor elementa sensibilis mundi* cum virtutibus quatuor principalibus, quae in hominis parvo mundo elementorum quamdam rationem habent, comparando, atque ipsa quatuor evangelia (utpote quae ad hominis informationem a Deo data sint) cum singulis elementis ac virtutibus conferendo. Ingeniose et venuste scriptam disputationem doctis annotationibus illustravit Franciscus Scorsi, relatus apud Migne, Patr. gr. t. 132. pp. 203—210, ubi eam cum aliis textibus de variis, quas Patres in quaternario evangeliorum numero inesse docent, mysticis rationibus consulere poteris ¹⁾.

De annuo Dominicarum circulo ad pericopas evangelicas descripto.

Quum in diebus dominicis τοῦ ἑξαμήνου ἀνεορτάστου sive τῆς Ὀκτωήχου nihil occurrat, quod difficultatem vel ex nomine vel aliunde creet, satis fuerit, eorum nomina ex ordine hic adscripsisse, praemissis tamen, quas a propriis suis mysteriis appellari diximus, Triodii et Pentecostarii Dominicis. ut ita lector accuratam habeat et simplicem unoque in conspectu positam omnium totius anni Dominicarum seriem ac divisionem: qua brevi synopsi nihil efficacius esse comperimus et ad levandum studiosorum laborem et ad conservandos academiarum fructus. Sequimur autem Kalendarium Julianum, quod, qui in Austro-Hungaria servant ritum graecum, emendatam Kalendarii formam nondum susceperunt.

¹⁾ Quia Francisci Scorsi opus non omnibus est in manibus, ex eo huc transferre visum est, esse ex Patribus qui *quaternarium evangelistarum numerum* praesignatum in Vet. Testam. credant *quatuor paradisi fluminibus et quatuor annulis, quibus arca Domini gestabatur, et quatuor animalibus Ezechielis et Apocalypsis*. Quaternarium numerum alii inde derivant, quod *quatuor sunt partes orbis terrae, per cujus universitatem Christi Ecclesiam dilataturi evangelistae hoc munus ipso sui numeri sacramento quodammodo declararunt*. Sed ipsum fontem adeas si racat.

Diagramma dierum dominicorum

anni ecclesiastici 1881

veteris stili ¹⁾

ad propositos canones exactum.

I.

ΤΡΙΩΔΙΟΝ.

α'. Κυριακή τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρ- σαιού.	1. Dominica IV. post Epiphaniam.
β'. Κυριακή τοῦ ἀσώτου.	2. D. Septuages.
γ'. Κυριακή τῆς ἀπόκρεω.	3. D. Sexages.
δ'. Κυριακή τῆς πεντηκ.	4. D. Quinquag.
ε'. Κυριακή πρώτη τῶν νηστειῶν, ἥτοι τῆς ὁρθοδοξίας.	5. D. I.
ς'. Κυριακή δευτέρα τῶν νηστειῶν.	6. D. II.
ζ'. Κυριακή τρίτη τῶν νηστειῶν, ἥτοι τῆς σταυροπροσκυνήσεως.	7. D. III.
η'. Κυριακή τετάρτη τῶν νηστειῶν, ἥτοι τοῦ Ἰωάννου τῆς κλίμακος.	8. D. IV.
θ'. Κυριακή πέμπτη τῶν νηστειῶν, ἥτοι τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.	9. D. V.
ι'. Κυριακή τῶν βαΐων.	10. D. Palmarum

Quadragesimae.

¹⁾ Cur annum 1881 in priori editione assumptum etiam nunc re-
tineamus, heic, p. 289 declaratum vide, si placet.

Π.

ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΝ.

ια'. Κυριακή τοῦ Πάσχα.	11. D. Resurrect.	
ιβ'. Κυριακή τοῦ ἀντιπάσχα ἔτοι ἡ ψη- λάφησις τοῦ Θωμᾶ.	12. D. in Albis.	
ιγ'. Κυριακή τρίτη ἀπο τοῦ Πάσχα, ἔτοι τῶν μυροφόρων.	13. D. II.	
ιδ'. Κυριακή τετάρτη ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἔτοι τοῦ παραλίτου.	14. D. III.	post Pascha.
ιε'. Κυριακὴ πέμπτη ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἔτοι τῆς Σαμαρείτιδος.	15. D. IV.	
ισ'. Κυριακή ἕκτη ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἔτοι τοῦ τυφλοῦ.	16. D. V.	
ιζ'. Κυριακή ἑβδόμη ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἔτοι τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ.	17. D. infra Oct. Ascensionis.	
ιη'. Κυριακή τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς.	18. D. Pentecost.	
ιθ'. Κυριακή πρώτη μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, ἔτοι τῶν ἁγίων πάντων ἔτοι πρώτη τοῦ Ματθαίου.	19. D. I. postPente- costen	

ΙΙΙ.

ΟΚΤΩΗΧΟΣ.

κ'. Κυριακή δευτέρα τοῦ Ματθαίου· περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ: <i>de do- ctrina Christi.</i>	20. D. II.	post Pentecosten.
κα'. Κυριακή τρίτη τοῦ Ματθαίου· ὁ λυχ- νὸς τοῦ σώματος ἐστὶν ὁ ὀφθαλμός: <i>lucerna corporis est oculus.</i>	21. D. III.	
κβ'. Κυριακή τετάρτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου: <i>de centurione.</i>	22. D. IV.	

Nilles, 'Εορτολόγιον, II. Edit. sec.

29

κγ'. Κυριακή πέμπτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῶν δύο δαιμονιζομένων: <i>de duobus vexatis a daemone.</i>	23. D. V.
κδ'. Κυριακή ἕκτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ παραλυτικοῦ: <i>de paralytico.</i>	24. D. VI.
κε'. Κυριακή ἑβδόμη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῶν δύο τυφλῶν: <i>de duobus caecis.</i>	25. D. VII.
κς'. Κυριακή ὀγδόη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων: <i>de quinque panibus et duobus piscibus.</i>	26. D. VIII.
κζ'. Κυριακή ἐνάτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου: <i>de ambulatione in mari.</i>	27. D. IX.
κη'. Κυριακή δεκάτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ σεληνιαζομένου: <i>de lunatico.</i>	28. D. X.
κθ'. Κυριακή ἑνδεκάτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ βασιλέως: <i>de parabola regis.</i>	29. D. XI.
λ'. Κυριακή δωδεκάτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος τὸν Ἰησοῦν πλουσίου: <i>de divite Jesum interrogante.</i>	30. D. XII.
λα'. Κυριακή δεκάτη τρίτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀμπελῶνος: <i>de parabola vineae.</i>	31. D. XIII.
λβ'. Κυριακή δεκάτη τετάρτη τοῦ Ματθαίου· περὶ τῶν κεκλημένων εἰς τὸν γάμον: <i>de vocatis ad nuptias.</i>	32. D. XIV.
λγ'. Κυριακή πρὸ τῆς ὑψώσεως.	33. D. XV.
λδ'. Κυριακή μετὰ τὴν ἥψωσιν.	34. D. XVI.

post Pentecosten.

λδ'. Κυριακή πρώτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς ἔργας τῶν ἰχθύων: <i>de venatione seu captura piscium.</i>	35. D. XVII.
λε'. Κυριακή δευτέρα τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἀγάπης: <i>de diligendis inimicis.</i>	36. D. XVIII.
λς'. Κυριακή τρίτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας: <i>de filio viduæ.</i>	37. D. XIX.
λη'. Κυριακή τετάρτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου: <i>de parabola seminis.</i>	38. D. XX.
λθ'. Κυριακή πέμπτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου: <i>de divite et Lazaro.</i>	39. D. XXI.
μ'. Κυριακή ἕκτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τοῦ ἔχοντος τὸν λεγεῶνα: <i>de habente legionem.</i>	40. D. XXII.
μα'. Κυριακή ἑβδόμη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς θνηατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ τῆς αἱμορροοῦσης: <i>de filia Archisynagogi et de sanguinis profluvio laborante.</i>	41. D. XXIII.
μβ'. Κυριακή ὀγδόη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τοῦ ἐπερωτίσαντος τὸν Κύριον νομικοῦ: <i>de jurisconsulto Jesum interrogante.</i>	42. D. XXIV.
μγ'. Κυριακή ἐνάτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ οὗ ἐφόρησεν ἡ χώρα πλουσίον: <i>de divite, cujus regio exuberavit.</i>	43. D. ultima
μδ'. Κυριακή δεκάτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῆς ἐχούσης πνεῦμα ἀσθενείας: <i>de muliere habente spiritum infirmitatis.</i>	44. Dominica I. Adventus.
με'. Κυριακή ἑνδεκάτη τοῦ Λουκᾶ· περὶ τῶν κεκλημένων εἰς τὸ δεῖπνον: <i>de vocatis ad coenam.</i>	45. Dominica II. Adventus.

post Pentecosten.

μς'. Κυριακὴ τῶν προπατόρων.	46. D. III.	Adventus.
μζ'. Κυριακὴ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως τῶν πατέρων ¹⁾).	47. D. IV.	
μη'. Κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.	48. D. infra Oct. Nativitatis.	
μθ'. Κυριακὴ πρὸ τῶν φώτων.	49. D. infra Oct. Circumcisionis.	
ν'. Κυριακὴ μετὰ τὰ φῶτα.	50. D. infra Oct. Epiphaniae.	
να'. Κυριακὴ δεκάτῃ πέμπτῃ τοῦ Λουκᾶ περὶ τοῦ Ζακχαίου: de Zachaeo.	51. D. II. post Epiphaniam.	

Isti sunt omnes unius anni dies dominici cum praecipuis lectionibus in iis legi solitis.

Caetera *Ἐξαγγέλια ἐκλογάδια* prolixitatis vitandae causa omittimus, quum e primo quoque libro liturgico Graecorum peti possint. Si cui vero in promptu non sit liber ritualis ecclesiae orientalis, is adeat Asseman., qui ea de re accurate agit in *Kal. Eccles. Univers.* tom. 5, pp. 563 seqq.; atque ex eo speciatim quoad numerum *dierum dominicorum post Epiphaniam*, ex subsequents Paschatis sede definiendum, haec sibi notet, qui computi ecclesiastici dogmata plene cognita non habet.

Quum Dominicae post Epiphaniam modo plures, modo pauciores sint, si tempus ipsius Paschae, pro cuius norma istae diriguntur, consideres, animadvertendum est,

a) si Pascha subsequens 22., aut 23., aut 24. Martii eveniet, Dominica post Lumina²⁾ nulla erit, sed statim Trio-

¹⁾ Duobus hisce diebus dominicis 47. et 48, qui a Nativitate Christi nomen habent, legitur evangelium ex Matthaeo; atque inde venit, ut dies dominicus 51. sit 15. Lucae.

²⁾ *Epiphania Domini* Graecis ἡ ἡμέρα τῶν φώτων, *dies Luminum*, dicitur a cereis et lampadibus, quibus accensis universus ille ritus baptismi absolvitur; quod enim Latini *baptismo abini* dicunt, id orientalibus est φωτίζεσθαι, *illuminari*. Sed ea de re satis multa tomo 1, p. 57.

dium inchoabitur et evangelium Dominicae μετὰ τὰ φῶτα, post Lumina, die 7. Januarii recitandum;

b) si vero Pascha agetur 25., aut 26., aut 27., aut 28., aut 29., aut 30., aut etiam 31. Martii, tantummodo sola Dominica post Lumina erit et deinde Triodiam ponetur;

c) si Pascha celebrabitur a 1. Aprilis usque ad 6. *inclus.*, una hebdomas inter Dominicam post Lumina et Triodium numeratur eaque evangelium XV. Lucae recitandum¹⁾;

d) si Pascha cadet in dies ab 8. usque ad 14. Aprilis, duae erunt hebdomades inter Dominicam post Lumina et Triodium, et priori XII. Lucae, altera XV. evangelium dicetur et tum initium Triodii dandum;

e) si Pascha habebitur 15. Aprilis usque ad 21., inter Dominicam post Lumina et Triodium tres ponentur hebdomades, in quarum prima legetur XII. Lucae evangelium, in altera XV., et tertia XVII. Matthaei, tum Triodium incipiendum;

f) si tandem Pascha unum ex diebus tenebit inter 22. et 25. Aprilis, tunc non minus quam quatuor hebdomades numerabuntur inter Dominicam post Lumina et Triodium: in earum prima legetur XII., secunda XIV., tertia XV. Lucae, quarta XVII. Matthaei: tum sequetur Triodium seu *Dominica publicani et pharisaei*, quae Dominicae Septuagesimae Latinarum proxime antecedenti respondet.

De jejuniis ss. Apostolorum.

Jejunium Apostolorum, quod, praeter Armenos, orientales omnes antiquo more servant, etiam *Quadragesimam* vocari diximus tom. 1, pp. 230 et hinc p. 82; ubi relege, si placet, quae post canonistas et theologos de hac jejunandi consuetu-

¹⁾ Quibus annis Pascha agitur 2. Aprilis, littera Dominicalis est A, ac proinde dies Dominici numerantur 53, uti declaratum est in *Computo Eccles.* cap. 6, pp. 82 seqq. Id vero duobus saeculis, quae proxime sequuntur, in Calendario Juliano Orientalium octies continget: 1895, 1917, 1928, 1990, 2001, 2012, 2087 et 2096; in Calendario Gregoriano vero sexies tantum 1893, 1899, 1961, 1972, 2051 et 2056.

dine carptim perstricta protulimus. Iis nunc brevem explanationem quatuor illorum articulorum addimus, qui in extensis Graecorum Paschaliis signantur, nimirum: *vigilia, initium, duratio et finis.*

Vigilia jejunii. — Κυριακή τῶν ἁγίων πάντων. Ἡ ἀπόκρεως τῶν Ἀποστόλων.

Dies proximus ante jejunium nomine τῆς ἀπόκρεω vocatur, quod, quum ultimus sit dies, quo carnibus vesci liceat, per eum solito lautius ἀποκρεῖοντες epulis indulgeant. Ejusmodi ἡμέρα τῆς ἀπόκρεω (*mjasorust*) in Paschaliis¹⁾ quater occurrit: die dominico ante feriam II. τῆς τυροφάγον, hoc festo omnium Sanctorum (ἡ ἀπόκρεως τῶν Ἀποστόλων sive etiam τοῦ Πέτρου), ultimo Julii (ἡ ἀπόκρεως τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου), et die 14. Novembris (ἡ ἀπόκρεως τῶν Χριστογέννων). Sed satis nobis multa de rationibus τῆς ἀπόκρεω disputasse videmur pp. 19, 30—35 et 298—299.

Ἡ ἀπόκρεως itaque Graecis tantundem valet, quod Armenis dies *Paregentán*, quem singulis jejuniis ab ipsis praemitti dicemus infra in altera sectione *de anno ecclesiastico ecclesiae armenae.*

Initium jejunii. — Τῇ β'. τῆς β'. ἑβδομάδος τοῦ Ματθαίου Ἀρχὴ τῆς νηστείας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

Slav. *Načalo Petrova posta*; rumen. *Inceperea ajunului sântiloru Apostoli.*

Diem τῆς ἀπόκρεω excipit ipsum jejunium *Apostolorum*, Slavis ἀντολέξει jejunium Petri, vulgo *Petrička* nuncupatum: quamvis nonnunquam etiam a ss. Petro et Paulo dicatur. Alii contra jejunium hoc *omnibus Apostolis*, quorum communis est solemnitas die 30. Junii, solemniter consecratum volunt. Ἰδίαν ἐνβολαν, inquit Symeon Thessalonicensis²⁾, *propriam rationem habet*, nam

Ἡ νηστεία τῶν Ἀποστόλων Jejunium Apostolorum in διὰ τὴν τοῦτων τιμὴν. Καὶ eorum honorem institutum est.

¹⁾ Inspice inter alia Paschalion superius repraesentatum p. 297.

²⁾ Ἀποκρίσεις sive Responsiones ad Gabrielem Pentapolitanum, *quaest. 54.* (apud Migne, Patr. gr. t. 155, pp. 899 seqq.).

δικαίως· ὅτι πλείστων ἀγαθῶν δι' αὐτῶν ἡξιώμεθα, καὶ ὅτι κηστείας οὗτοι καὶ ὑπακοῆς ἔχρη θανάτου καὶ ἐγκρατείας ἐργάται ὤφθησαν ἡμῖν καὶ διδάσκαλοι. . . . Συναπτῶς τῇ νηστείᾳ ἐκείνῃ καὶ τοὺς παραδεδωκότας νηστεύειν, Ἀποστόλους τιμῶντες νηστεύομεν.

Justissime quidem, quia per eos plurima bona accepimus, et quia nobis fuerunt abstinentiae, obedientiae usque ad mortem et temperantiae auctores et magistri. . . . Apte jejuniū hoc Apostolos honoramus, a quibus jejunare dicimus.

Duratio jejunii. — Ἡ νηστεία τῶν ἀγίων Ἀποστόλων (ἐν ἔτει ᾠπα') ἡμέραι κα'.

Slav. *Petrova posta* (1881) *neděl. 3*; rumen. *Ajunulu ss. Apostoli* (1881) *3 septemani*.

Apostolorum jejunium a variis varie servatum legimus apud Balsamon. in *Responso ad 53. quaestionem Marci, patriarchae Alexandrini*¹⁾. Symeon Thessalonicensis de una hebdomade loquitur citata quaestione 54. Sed nunc a feria II. post Dominicam omnium Sanctorum ad 29. Junii assumitur estque pro festivitatis paschalis varietate incertum: brevius si Dominica omnium Sanctorum in Junium incidit, longius, si in Majum²⁾. Quot hebdomades ac dies pro anni vice involvat, Paschalion ostendit. Totidem dierum est, inquit Isaacus monachus³⁾ quot a Paschate ad diem 3. Maji

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 138, p. 1002.

²⁾ Pro varietate *termini paschalis* (τῶν τοῦ Πάσχα ὁρίων) accidere potest, ut ἡ νηστεία τῶν Ἀποστόλων jejunium quadragesimale exaequet. Ad rem cl. D. J. Borosiu in egregio suo *Rituale*, p. 67: *Postulu acesta*, inquit, *se incede de lune dupa Dominec'a toturoru Santi-loru si tiene pana in diu'a serbatorei acesteia, si asia postulu acesta póte se fia mai lungu ori mai scurtu, dupacam s. Pasci cadu mai inte séu mai tardiu, si adeca; póte se tiena numai 1 septemana si 1 di, — séu si pana la 6 septemani*. Rarissimus hic casus evenit, quando Pascha celebratur ἐν κατωτάτῳ ὄρῳ, ut Graeci ajunt, h. e., die 22. Martii (v. g. an. 2285 in Kalendario Gregoriano, et an. 1915 in Kalendar. Juliano). tunc enim a Dominica Resurrectionis ad d. 3. Maji sex hebdomades numerantur. Verum hebdomadam 1 et diem 1 habet jejunium, si Pascha agatur ἐν ἀνωτάτῳ ὄρῳ h. e. die 25. Apr. (ut an. 1886 *n. st.*, et an. 1983 *v. st.*).

³⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 19, pp. 1306—1307.

computantur; nam a Paschate ad Dominicam omnium Sanctorum dies sunt 57; a die 3. Maji ad d. 28. Junii totidem. Quare dempto intervallo a die 3. Maji ad Dominicam omnium Sanctorum unum idemque spatium erit a Paschate ad d. 3. Maji, quod est a Dom. omnium Sanctorum ad 28. Junii.

Finis jejunii. — Ἡ μνήμη αὐτῶν (ἐν ἔτει ,αωπα')
ἡμέρα δευτέρα.

Slav. *Praznik svv. Apl.* (1881) *v ponedělok*; rumen. *Diua lor in luni.*

Τέλος τῆς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων νηστείας, *Finis jejunii Apostolorum*, in Paschaliis signatur adscripta hebdomadis feria, in quam eo anno festum Principum Apostolorum (29. Junii) incidit.

Ex quo Graeco-Melchitae Kalendarium Gregorianum receperunt, jejunium Apostolorum apud eos ex particulari statuto semper dies habet 12, quemadmodum dictum est supra p. 301; verum in vulgato Kalendario arabico *novi stili*, quod non ita pridem ex longinqua Syria accepimus, dies adhuc juxta antiquam τῆς νηστείας μέθοδον sunt computati. Ita v. g. assumpto anno 1881 signantur in Paschalio *n. st.*: *ῶαυμ errusul 16 jaum*, 'id'hom el-arba'a = jejunium Apostolorum 16 dies, memoria eorum feria IV.; in Paschalio Juliano autem: *ῶαυμ errusul 21*, 'id'hom el-itsnain = jejunium Apostolorum 21 (dies), memoria eorum feria II., quae etiam in aliis Paschaliis ritus graeci annotata vidimus.

Simili ferme ratione Kalendaria caeterique libri liturgici Ruthenorum canonicum hoc jejunium hodieque juxta antiquam disciplinam referunt, quamvis ad unum diem sit ex dispensatione redactum. Quod nimirum synodus provincialis Zamoscena an. 1720 jam censuerat, *ab hoc jejunio rusticos aliosque operarios vel in parte vel in totum absolvi posse, propterea quod incidit in tempus, quo fruges colliguntur*¹⁾, id postea episcopus Leopoliensis *Petrus Bělanski*, instante gubernio civili propter famem tunc grassantem, generatim

¹⁾ Tit. 16. *De jejniis et festis.* Collect. Lacens. t. 2, p. 63.

quoad totam dioecesim (regularibus tamen exceptis) praestitit epistola pastorali d. 30. Maji 1788 jejunio ad unum diem restricto¹⁾. Verum illud quantumvislicet abrogatum et Kalendaria legitimis jejuniorum temporibus accensere et fideles religiosissime servare pergunt²⁾.

In libris liturgicis et Kalendaris Rumenorum eadem haec *νηστεία τῶν Ἀποστόλων* similiter praescriptis ecclesiae jejuniis (*posturile*, juxta nostrates Transsilvanos et Bukovinaenses rectius *ajunurile*) ubique annumeratur³⁾.

Apud Syros ecclesiae catholicae unitos jejunium ss. Apostolorum ad quatuor dies redactum est, dum a Syris Jacobitis hodieque Graecorum more observatur. In eo tamen caeterae nationes orientales a graeco ritu discedunt, quod in minoribus Quadragesimis tantum a cibis vetitis abstinentiam habent, sublata lege servandi alteram jejunii partem, quae in unica comestione consistit. Sed legi velim annotationes doctissimi viri Archiepiscopi David in Actis *Revue des Églises d'Orient*, t. 2, pp. 148—149, ubi multa habes, quae ad orientales jejunii leges pertinent.

Quadragesimae Apostolorum apud orientales in ritu latino *jejunia vigiliarum* respondent. Generali ecclesiae lege quippe statutum est, ut „*omnium Apostolorum vigiliae in observatione jejunii celebrentur, praeter vigiliis Apostolorum Philippi et Jacobi et beati Joannis Evangelistae: quoniam ipsorum solemnitas (1. Maji) intra solemnitatem paschalem, istius autem intra natalem Domini (27. Decemb.) celebratur.*“ C. Consilium 2. X. de observ. jejun. (III, 46).

Quemadmodum autem austeritas quadragesimae Apostolorum in Oriente fuit labentibus annis in pluribus mitigata, ita et in Occidente jejuniis vigiliarum paulatim mitior forma induci coepit: jejunii obligatione aut in aliud tempus, praecipue Adventus, translata, aut alias in faciliorem modum immutata.

¹⁾ Apud Harasiewicz, *Annales ecclesiae ruthenicae*, p. 612.

²⁾ Salubri exemplo sunt, quae de integerrima hac Ruthenorum pietate *αγιότητα* refert Pelesz, *Geschichte der Union* t. 2, p. 743.

³⁾ Cfr. Papp-Szilágyi, *Enchiridion juris eccl. orient.* p. 509;

Κυριακὴ α'. τοῦ Ματθαίου. Ἀρχὴ τῆς τῶν ἑωθινῶν ἀκολουθίας.

Κυριακὴ β'. τοῦ Ματθαίου. Ἀρχὴ τῆς Ὁκτωήχου.
 Μέθοδος τοῦ εὐρίσκειν τὸ Methodus inveniendi
 ἑωθινὸν καὶ τὸν ἥχον. evangelium matutinum
 et tonum.

Κανόνια ἐν οἷς εὐρίσκεται Canones, per quos semper
 αἰεὶ ποτε τὸ ἑωθινὸν τῶν invenitur evangelium matuti-
 Κυριακῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, num Dominicarum totius anni,
 ὁμοίως καὶ ποῖος ἥχος ψάλ- similiter et qualis tonus cani-
 λεται ἐν ἐκάστη Κυριακῇ. tur singulis Dominicis.

Sub hoc titulo plures regulae computisticae assutae le-
 guntur vulgatis *Εὐαγγελισταρίοις*, quarum omnium loco tu
 unum illum generalem canonem teneas, quem supra dedimus
 pp. 291—292; et re sane vera, si ad eum rationes subduxeris.
 invenies v. g. recte in Paschaliis arabicis (p. 300) signari:

1855. *Ellachn* 8, *El-eotíná* 11;

1856. — 5, — 5;

1857. — 1, — 1;

similiter in Kalendario arabico anni 1881, quod ex Oriente
 nos accepisse diximus:

Kal. Julian. *Ellachn* 1, *El-eotíná* 1¹);

Kal. Gregor. — 5, — 5.

Sed idem hoc Paschalion ritus graeci ad leges Kalen-
 darii Gregoriani confectum propter suam raritatem, immo et

Rascanu, *Liturgica*, parte 4, *postul st. Apostoli*, p. 218; Felician.
 Branu, *de jejun. ecclesiast.* et Kalendaria passim. Apposite cl. D. Bo-
 rosii: *La cacenintiós'a serbarea acestei dile mari*, inquit l. c., *credin-
 tiosii se pregatescu cu postu.*

¹) A Dominica I. post Pentecosten ad initium Triodii numerantur
 an. 1855 Dominicae 33, an. 1856 Dom. 38, an. 1857 Dom. 34, an. 1881
 Dom. 34; quos numeros si per 11 divideris, habebis ex ordine, juxta ca-
 nonem propositum pp. 291—292, descripta ἑωθινά 11, 5, 1, 1. — Et
 quoniam Ὁκτωήχος una hebdomade serius incipit, facta divisione numero-
 rum 32, 37, 33 per 8, invenies tonos Triodio quatuor illis annis conve-
 nientes 8, 5, 1, 1.

singularitatem, dignum omnino videtur, quod in forma integra hic extendatur, quum nullum aliud adhuc, quod sciamus, Paschalion Gregorianum ritus graeci typis sit in Europa vulgatum ¹⁾).

ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1881. ,ωπα΄. ,ζτπθ΄.

ΗΜΕΡΟΛΟΓ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΝ.

سنة ادم ٧٣٨٩ سنة المسيح ١٨٨١ قاعدة القمر ٣٠ بارمون
الميلاد الجمعة الفسحة ٥٨ يوم اللكن ٥ التريودي ٩ شباط
الاوتينا ٥ مرفع اللكم ٢٠ شباط عيد البشارة الجمعة فرق
الصوم ٧ ايام الفصح ١٧ نيسان صوم الرسل ١٩ يوم عيدهم الاربعاء

ΗΜΕΡΟΛΟΓ. ΙΟΥΛΙΑΝ.

ادم ٧٣٨٩ المسيح ١٨٨١ كيكليس الشمس ٢٥ كيكليس القمر
١٧ قاعدة القمر ١٠ بارمون الميلاد الاربعاء الفسحة ٥٣ التريودي
١ شباط اللكن ١ الاوتينا ١ مرفع اللكم ١٥ شباط عيد
البشارة الاربعاء من الجمعة الخامسة فرق الصوم ٧ الفصح
١٢ نيسان صوم الرسل ٢١ عيدهم الاثنين

¹⁾ Editio Romana Horologii an. 1876 habet quidem *προσθήκης* instar *Πασχάλιον κατὰ τὴν ἀγιοτάτην ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης* ab an. 1877 ad an. 1932 (p. 365); verum in eo sola Paschata Kalendarii Gregoriani indicantur, quum *Πασχάλια* proprie dicta e contrario sint omnia ad leges Kalendarii Juliani exacta pp. 351—364.

Dominica Sanctissimae Trinitatis.

Slav. *Nedělja presvjatyja Trojcy*; arab. *Achad et-sâlûts el-aqdas*; syr. *Chadb'sabbâ dath'lîthâjûthâ qaddîstâ*.

Sanctissimae Trinitatis festum apud Slavos praeterea vocatur bohem. *Ned. Nejsvětější Trojice*; croat. *Ned. sv. Trojica*; slov. *Ned. sv. Trojice*; polon. *Nied Św. Trójcy*. In Kalendaris civilibus rumenis signatum est *Dominec'a prea Sant'a Treime* vel *Trinitate*; in hungaricis *Szent Háromságvasárnap*. *Ἡμερολόγιον ἑλληνοβλαχικόν* nomen vertit: *Κυριακὴ τῆς ἁγίας Τριάδος*.

Dominica, quae Pentecosten proxime consequitur, *Festum Sanctissimae Trinitatis* Latini celebramus, cujus rationibus indagandis inservit Decretalis *Quoniam* 2. X. *de Feriis* (II, 9). Eo capite vero Alexander PP. II. ¹⁾ haec habet § 3: „*Praeterea festivitas Sanctissimae Trinitatis secundum consuetudines diversarum regionum a quibusdam consuevit in Octavis Pentecostes, ab aliis in Dominica prima ante adventum Domini celebrari. Ecclesia siquidem Romana in usu non habet, quod in aliquo tempore hujusmodi celebret specialiter festivitatem, quum singulis diebus Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto et caetera similia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis.*“ Cujus Decretalis verba ut planius intelligantur, haec sunt ex ordine notanda.

Festi *Sanctissimae Trinitatis* celebrationi specialis dies assignatus non fuit primis Ecclesiae saeculis, usque dum pul-

¹⁾ Decretalem *Quoniam* 2. X. *de Feriis* in corpore juris canonici Alexandro PP. III. mendose tribui, post Martene, *De antiqua Eccl. discipl. in celebrand. divinis Offic.* c. 28, et Thomassin., *de festorum celebrat.*, lib. 2, c. 18, ex eo conficit Benedictus PP. XIV., *de festis D. N. J. Ch., part. I, n. 521*, quod eam memoret Micrologus, *de Ecclesiasticis observ.* c. 60 (apud Migne, *Patr. l. t. 151, p. 1020*). Nul- lum autem dubium, quin Micrologus vixerit sub s. Gregorio PP. VII. (uti patet ex c. 14 op. cit.), qui creatus est Pontifex an. 1073. Alexander PP. III. ergo quum Pontificatum sit adeptus anno 1159, ejus legis auctor esse non potest. Alexander igitur, cujus meminit Micrologus l. c., ejus nominis *Secundus* esse debet, qui ad Pontificiam dignitatem evectus legitur an. 1061. Cfr. Bened. PP. XIV. l. c. Edition. Bruxell. an. 1866, t. 2, p. 95.

lulante haeresi Ariana sancti Ecclesiae Patres Officium peculiare cum Canticis, Responsoriis, Praefatione et hymnis propriis disposuerunt, ut diebus dominicis celebraretur hoc magnum mysterium. Exstant Orationes cum Praefatione Sanctissimae Trinitatis in vulgato Sacramentario s. Gregorii M. apud Migne. Patr. l. t. 78, p. 116. Non tamen inter dominicos dies proprius Sanctissimae Trinitatis honori deputatus fuit, usque dum saeculo 8. celebrari coepit die dominico: Octava videlicet Pentecostes in aliquibus ecclesiis; in aliis vero Dominica ante primam Adventus, qua de re latam quaestionem habet Benedictus PP. XIV. *De festis D. N. J. Ch. part. 1. n. 522*¹⁾. Hinc factum est, ut multae ecclesiae Octavam Pentecostes non agnoscerent, quia diem illum Sanctissimae Trinitati dicarant. de qua consuetudine accipiendum est C. *Capellanus*, ubi Clemens PP. III. asserit, *festum Pentecostes carere Octavis*, quemadmodum diximus supra pp. 394 et 423.

Unde quum Alexander PP. II. consultus fuisset, utrum specialem diem huic festivitati dicare liceret, ut plures ecclesiae fecerant, hac Decretali *Quoniam* respondit, Ecclesiam Romanam non consuevisse aliquem diem specialiter adscribere solemnitati Sanctissimae Trinitatis, quum singulis diebus diceretur *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto*; non tamen ideo reprobavit consuetudinem ecclesiarum, ubi certo et praefinito die Sanctissimae Trinitatis festivas celebrabatur: immo quum ad plures provincias latius in dies vulgaretur²⁾. tandem a Joanne PP. XXII. († 1334) decretum est, ut prima post Pentecosten Dominica ab universali celebraretur Ecclesia, atque ita eo tempore recollectio veluti fieret cultus totius anni omnibus diebus Dominicis Sanctissimae Trinitati in universa Ecclesia exhibiti, quo jam constituta in Pentecoste lege nova et Ecclesia christiana, Luna mystica, per elevatum solem nostrum stante in ordine, seu obsignatis omnibus ad Christum attinentibus mysteriis, reserata est Augustissimae Trinitatis notitia, ut post Rupert. c. 1. notarunt Theophil.

¹⁾ Edition. cit. tom. 2, p. 96.

²⁾ Cfr. Rupert. Tuitien., *de divinis officiis*, l. 11, c. 1. (Migne, Patr. lat. t. 170, p. 293) et Durand. *Rational. lib. 6. c. 11*.

Raynaud. tom. 15 in *Heterocl.* p. 3, c. 2. et Suarez de *religione* tom. 1, lib. 2, c. 4, n. 17¹⁾.

Praefationem illam celeberrimam, quae festo sacratissimi hujus mysterii in Missa respondet, non esse coevam ipsi festo a Joanne PP. XXII. instituto, res est testatissima tum ex Micrologo, qui, licet respuat festum, hanc Praefationem tamen *ex Romana auctoritate susceptam diebus Dominicis frequentari ait de ecclesiasticis observationibus cap. 60²⁾*, tum ex C. *Invenimus* 71 Dist. 1. de Cons., ubi eam antiquus auctor inter novem illas Praefationes ponit, *quas longa retro vetustas in Romana Ecclesia servavit³⁾*. Hanc ipsam tamen de Sanctissima Trinitate Praefationem Clemens PP. XIII., respiciens ritus antiquae disciplinae, singulis Dominicis peculiari festo non impeditis recitandam constituit Decreto 3. Januarii an. 1759.

Quod vero ad Doxologiam attinet *Gloria Patri*, quam Decretalis ait cani quotidie, vulgaris quondam sententia fuit, in Nicaena Synodo illam glorificationem fuisse compositam, eam in Oriente addi solitam in fine cujuslibet Psalmi, ac

¹⁾ Menardus in notis et observationibus ad s. Gregorii M. Sacramentarium putat, festum Sanctissimae Trinitatis in Ecclesia Romana olim celebratum, postea intermissum ac tandem a Romanis Pontificibus instauratum fuisse. Cfr. Migne, Patr. lat. t. 78, p. 392.

²⁾ Apud Migne, Patr. lat. t. 151, p. 1020.

³⁾ In gratiam eorum, quibus manca tantum est corporis juris canonici cognitio, haec animadvertimus. *Praefatio* Latinis dicitur oratio seu gratiarum actio, quae Canoni praemittitur, qua disponitur sacerdos et populus ad tremendorum mysteriorum confectionem seu actionem; nam *Canon* et *Actio* κατ' ἐξοχήν vocatur legitima et regularis sacramentorum confectio. De Praefatione notatu dignissimi sunt canones *Quando* 70 et *Invenimus* 71 Dist. 1 de Cons. In priori s. Cyprianus declarans, quare *Sursum corda* in Praefatione dicatur, haec scribit: Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, invigilare et incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio carnalis hominis et secularis abscedat, nec quicquam tunc animus aliud, quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo et sacerdos ante orationem, Praefatione praemissa, parat fratrum mentes dicendo *Sursum corda*, ut, dum respondet plebs *Habemus ad Dominum*, admoneatur nihil se aliud quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus et soli Deo pateat: nec ad se hostem Dei tempore orationis venire patiat *(De orat. dominic. c. 31. apud Migne, Patr. l. t. 4, p. 539)*. In altero canone *Invenimus* s. Gregorii M. decessor

laudabilem invecam esse in Occidentem ejusmodi consuetudinem a Damaso Papa, Hieronymo impulsore, uti videre est apud Gonzalez in C. *Quoniam* cit. Sed haec omnia falso affirmari pluribus ostendit cum Benedicto PP. XIV. *De festis D. N. J. Ch.*¹⁾, Pellegrini Roni²⁾, quum ejus hymni jam meminerint s. Basilius Magnus *lib. de Spiritu sancto* c. 7³⁾, et auctor libri *de Virginitate* sive *de Acesi* sub s. Athanasii nomine vulgati c. 14⁴⁾; putat vero Pontifex tempore Concilii Nicaeni addita fuisse illa verba: *Sicut erat in principio etc.* ad Arianorum haeresim jugulandam, qui Filium a Patre *in tempore* genitum, ac fuisse tempus, quum non esset Filius, nefarie blasphemabant. Quia non solum in Sede Apostolica, inquiunt Patres Concilii Vasionensis seu Vasensis II. an. 529, sed etiam per totum Orientem et totam Africam vel Italiam *propter haereticorum astutiam, qua Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed a tempore fuisse blasphemant*, in omnibus clausulis post Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto, *Sicut erat in principio et nunc et semper et in saecula saeculorum, Amen* dicitur, etiam nos in universis ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decernimus⁵⁾. Ut vero ad quemlibet Psalmum adderetur *Gloria Patri etc.*, invenitur praescriptum in Concilio Narbonensi anni 589⁶⁾.

Pelagius PP. II. (vel alius ejus textus auctor) Praefationes novem tantummodo secundum antiquum Romanum ordinem recipiendas ac tenendas esse statuit, quibus postea Urbanus PP. II. in Concilio Placentiae celebrato decimam de Beata Virgine addidit anno 1095, ut ait Gratianus ad Dist. 70 et post alios Hardouin. Collect. Concil. tom. 6, p. 2, p. 1615.

¹⁾ Edition. Bruxellen. tom. 2, pp. 99 seqq.

²⁾ Sull'inno *Gloria Patri* etc. apud Zaccaria, *Raccolta di dissertazioni* tom. 11, p. 197. Rom. 1795.

³⁾ Apud Migne, *Patr. gr.* t. 32, p. 95.

⁴⁾ Ibid. t. 28. p. 267.

⁵⁾ Hardouin. Collect. Concil. t. 2, p. 1105.

⁶⁾ Recentiori aetate diligenter in hoc argumenti genere versatus est Kayser, *die kleine Doxologie oder das Gloria Patri* (apud Wiedemann, *Oesterreichische Vierteljahresschrift für kath. Theologie*, 1869. pp. 197—213). Ejus aliorumque longiores disputationes in brevem summam contraxit Cl. Dr. Kraus, *Real-Encyklopaedie der christlichen Alterthümer*, pp. 377—378: quem sine temporis dispendio facile consulēs.

Feria V. post Dominicam SS. Trinitatis. Festum Corporis Christi.

Italo-Graecis est ἡ ἑορτὴ τοῦ παναρχάντου Σώματος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, vel simplicius ἡ τοῦ Σώματος τοῦ Κυρίου ἑορτή; Syris *ʿidā dʿfagrā mārānājā* sive *Pagrē dʿmārān*; Arabis *ʿid el-dšesed el-ilāhī*; Ruthenis *Prazdnik svjatěšoj Eucharistiji*; Armen. *Don marmno jev arjan Djárn*; Copt. *Pšai Pidipnon*. In Kalendaris civilibus signatur *Bože Tělo, Divinum Corpus*; croat. *Tjelovo iliti Brašančevo*; sloven. *Sv. Rešnje telo*; bohem. *Božeho těla*; hungar. *Ur napja*; gall. *Fête-Dieu*; dan. *Christi Legemsfest*. — Rumenice diceretur *Corpulu Domnului*; verum Rumeni catholici cum nonnullis aliis populis ritus graeci hoc festo carent.

Festum Theophoriae seu *SS. Corporis Christi*, quod Germani ad contestandam ejus excellentiam *Fronleichnam, Dominicum Corpus* ¹⁾ dicunt, originem ducit a saeculo 13, quo primum in ecclesia Leodiensi summa solemnitate celebratum est opera praecipue beatae Julianae, Montis Cornelli sanctimonialis, et Hugonis Cardinalis, Legati a latere ad provincias Alemaniae. Ab universa Ecclesia celebrandum festum instituit Urbanus PP. IV. anno 1264, edita constitutione, quam exhibebimus infra.

Quum autem hic ipse Pontifex paulo post datam Bullam excessisset e vita, nec quisquam urgeret, ut executioni mandaretur, quod innuit *glossa in Clement. unica de reliquiis et veneratione Sanctorum* (III, 16), inde factum est, ut annis insequentibus ejusmodi festivitatem celebratam esse non reperiamus. Verum Clemens PP. V. in Concilio Viennensi an. 1311 Urbani constitutionem confirmavit, quam demisso animo, inquit Benedictus PP. XIV. ²⁾, ut par erat, Patres, qui

¹⁾ Vocabulum *Fronleichnam* haud parvis difficultatibus obstructum produnt grammatici. Alteram compositi partem ipsam esse antiquam vocem *like* (*licham, lichnām*), *corpus sive vivum sive mortuum*, nemo quidem est, qui non videat. Ast prior ejusdem pars *Fron* (ex obsoletis *frônō, fráno, frône, frôn*), quae communiter *Dominicus* seu *Domini* vertitur, recentioribus adeo obscura apparet, ut eam se plene expedire non posse aperte fateantur. Quapropter fratres Grimm, viri, ut notum est, in re philologica peritissimi, lumen obscuro vocabulo jam aliunde petere tentant in *Deutsches Wörterbuch*, t. 4, pp. 230 seqq.

²⁾ *De festis D. N. J. Ch.*, part. 1, n. 537, edit. cit. t. 2, p. 107.

Ο ΔΕΙΠΝΟΣ Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ.

FESTUM SS. CORPORIS CHRISTI.

Typi.

1. Melchisedech rex Salem offert panem et vinum.
2. Comestio agni paschalis.

Textus prophetici.

1. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech (Ps. 109, 4).
 2. Angelorum esca nutriti populum tuum (Sap. 16, 20).
 3. Auferent iuge sacrificium (Dan. 11, 31).
 4. In omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda (Mal. 1, 11).
-

universalem repraesentabant Ecclesiam, acceperunt, ut videre est *Clement. un. de reliq. et veneratione Sanctorum* cit. Cujus executionem Joannes PP. XXII., qui anno 1316 Clementi PP. V. successit, omni studio curavit, ad eamque rem Martinus PP. V. et Eugenius PP. IV. novis indulgentiis tribuendis plurimum contulerunt, ut tandem in tota Ecclesia festivitas celebraretur.

Quod augustissimum hoc festum peculiari ratione reddit conspicuum, est *solemnis illa supplicatio seu processio*, qua SS. Sacramentum non tantum publico fidelium cultui exponitur, sed summo apparatu etiam *per vias et loca publica circumfertur*, de qua Concilium Tridentinum sess. 13, c. 5. haec habet: *aequissimum est, sacros aliquos statutos esse dies, quum christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos et memores testentur animos erga communem Dominum et Redemptorem pro tam ineffabili et plane divino beneficio, quo mortis ejus victoria et triumphus repraesentatur. Ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio et haeresi triumphum agere, ut ejus adversarii in conspectu tanti splendoris et in tanta universae Ecclesiae laetitia positi vel debilitati et fracti tabescant, vel pudore affecti et confusi aliquando resipiscant.*

Gretserus de hac processione copiose agit ¹⁾, ac multorum Graecorum, nec injuria, ut Benedictus PP. XIV. ait ²⁾, sortem deflet, qui quum realem Christi in Eucharistia fateantur praesentiam et publico cultu Sacramentum recte credant adorandum ³⁾, ejusdem processione tamen ac festo carent.

Verum ex variis festorum catalogis superius jam propo-
sitis tom. 1, pp. 36—38, atque ex aliis fontibus patet, in

¹⁾ *Tractat. de processionibus* l. 2, c. 19 (edit. Ratisbon. an. 1785, t. 5, part. 1, pp. 54 seqq.) et *tractat. de festo Corporis Christi* (ibid., part. 2, pp. 130 seqq.)

²⁾ L. c., n. 540, p. 111.

³⁾ *Hoc nos festo die solemni quotannis caremus; non autem alienum esse ducimus a Majestate tanti Sacramenti (id quod ferme in singulis liturgiis fit apud nos in ecclesiis), si etiam publice fiat adoratio.* Ita Meletius, patriarcha Alexandrinus, in *resp. ad Cyriacum Lucianum, Doctorem Ingolstadiensem* an. 1593 (apud Gretser., de process. l. c. p. 68).

ecclesia orientali quoque nunc longe lateque diffusam esse SS. Corporis Christi celebritatem; augustissimum hoc festum enim solemniter jam agitur apud Syros, Chaldaeos, Maronitas, Armenos, Coptos, Melchitas, Ruthenos Galiciae (translata tamen celebritate in diem dominicum subsequentem), Italo-Graecos Calabriae, Siciliae ¹⁾, et alios (solis duabus ecclesiis exceptis, altera quae in ipsa Urbe Roma ad Collegium Graeco-ruthenum pertinet, altera quae parochialis est graecae coloniae Cargen, in insula Corsica) ac tandem apud Graecos Melitae insulae inter Latinos incolas ²⁾.

Quae praeterea ad festum SS. Corporis Christi pertinent, melius ex ipsa Decretali Clementina addisces.

C. *Si Dominum*: De reliq. et venerat. SS. Clem. (III. 16).

Si Dominum in Sanctis ejus laudare jubemur, dignum profecto, justum et salutare nobis existit, ut sibi, in sui, quo nos quotidie spiritualiter reficit, memoriam corporis, laudes festivae venerationis et gratias referamus ³⁾. Hac igitur consideratione inducti, constitutionem a bonae memoriae Urbano Papa quarto praedecessore nostro super hoc editam ⁴⁾ de fratrum nostrorum consilio districtae praecipimus observari, cujus tenor sequitur in

¹⁾ De Siculis haec habet Crispi: *Nel Neoantologion, che vuol dire, nuovo Breviario, approvato dalla Chiesa Romana per via di Breve di Clemente VIII., si trova l'ufficio della festa della memoria del prezioso corpo e sangue di Gesù Cristo, da celebrarsi nella feria quinta dopo la prima Domenica di Pentecoste . . . In quella festa i Greci di Palazzo Adriano si regolano direttamente con gli statuti de' Sommi Pontefici* (Memoria sulla origine e fundazione di Palazzo Adriano, colonia greco-albanese in Sicilia, p. 48. — Palermo. Lorenzo Dato. 1827).

²⁾ De celebratione festi Corporis Christi apud Italo-Graecos sicut et de aliis quibusdam Latinorum solemnitatibus ab iisdem receptis, pro singulari sua humanitate ac benevolentia, per singulas Italiae et insularum adjacentium partes iteratis epistolis nos edocere dignati sunt, praeter Rmum. D. Jos. Cozza-Luzi, abbatem celeberrimi monasterii Cryptoferratensis, Illmi. et Rmi. antistites graeco-catholici: archiepiscopi Stephanus Stefanopoli et Josephus Schirò (Romae, in Collegio Graeco-rutheno), episcopi Josephus Bugliari ²⁾ (S. Sofia di Epiro, Calabria) et Josephus Masi (Panormi, in Seminario graeco): quod hic cum honorifica grataque eorum mentione praeterire nec volumus, nec potuimus.

³⁾ Si laudare jubemur Dominum in Sanctis (Ps. 150), fortius in seipso. Est argumentum a minori, de quo dicimus: propter quod unum quodque tale, et illud magis. Ita gl. ad h. l.

⁴⁾ An. 1264.

haec verba: Urbanus Episcopus, Servus Servorum Dei, venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis et aliis ecclesiarum praelatis etc.¹⁾. Transitus de hoc mundo ad Patrem Salvator noster Dominus Jesus Christus, quum tempus passionis suae instaret, sumpta coena²⁾, in memoriam mortis suae instituit summum et magnificum sui corporis et sanguinis sacramentum, corpus in cibum et sanguinem in poculum tribuendo. Nam quoties hunc panem manducamus, et calicem bibimus, mortem Domini annuntiamus. In institutione quidem hujus sacramenti dixit ipse Apostolis: Hoc facite in meam commemorationem, ut praecipuum et insigne memoriale sui amoris eximii, quo nos dilexit, esset nobis hoc praecelestum et venerabile sacramentum: memoriale, inquam, mirabile ac stupendum, delectabile, suave, tutissimum, ac super omnia pretiosum, in quo innovata sunt signa et mirabilia immutata, in quo habetur omne delectamentum, et omnis saporis suavitas, ipsaque dulcedo Domini degustatur, in quo utique vitae suffragium consequimur et salutis. Hoc est memoriale dulcissimum, memoriale sacratissimum, et memoriale salvificum, in quo gratam redemptionis nostrae recensemus memoriam³⁾, in quo a malo retrahimur, et in bono confortamur, et ad virtutum et gratiarum proficimus incrementa, in quo pro-

¹⁾ Hanc constitutionem germanice translata operi suo „*Eucharisticum*“ inseruit Georg. Ott, pp. 207—210, edit. an. 1869.

²⁾ Dictio „sumpta coena“ interpretationem habet ex can. *Liquido* 54. Dist. 2. de Cons. jcta. gl., ubi s. Augustin. ait: *Salvator, quo vehementius commendaret Mysterii illius altitudinem, hoc voluit infigere cordibus et memoriae discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat*; quem locum glossa commentando sic exponit: ideo coenatus Dominus coenatis discipulis corpus suum tradidit, ut in hoc sacramento consummationem omnium sacramentorum veteris testamenti et agni paschalis, quem ante manducaverant, et caeterorum monstraret.

³⁾ Can. *Semel* 51, 52. et can. *In Christo semel* 53. Dist. 2. de Cons.; agitur de memoria Redemptionis nostrae in ss. Eucharistia: Eam glossa his versibus Leoninis seu *ὁμοιοτελεύτοις* ornat verb. *ne obliviscamur* can. 51. cit.:

Clauditur hoc vase nostri pia victima Phase;
Viva, salutaris, semel in cruce, semper in aris.
Quos recreas Jesu tam sacri corporis esu,
A vitiis munda sacrati sanguinis unda.
Hic editur Jesus, remanet tamen integer esus.

Res occultatur: quare? quia, si videatur,
Forsitan horreret, et manducare timeret:
Ut sine subjecto dependet in aëre nubes,
Et centrum terrae pelagi sustentat abyssus:
Sic vini color et sapor est, pondus quoque panis.

fecto proficimus ipsius corporali praesentia Salvatoris. Alia namque, quorum memoriam agimus, spiritu mentisque complectimur: sed non propter hoc realem eorum praesentiam obtinemus; in hac vero sacramentali Christi commemoratione Jesus Christus praesens sub alia quidem forma¹⁾, in propria vero substantia est nobiscum. Ascensurus enim in coelum dixit Apostolis et eorum sequacibus: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi, benigna ipsos promissione confortans, quod remaneret et esset cum eis, etiam praesentia corporali. O digna et nunquam intermittenda memoria! in qua mortem nostram recolimus mortuam, nostrumque interitum interiisse, ac lignum vivificum, ligno crucis affixum, fructum nobis attulisse salutis. Haec est commemoratio gloriosa, quae fidelium animos replet gaudio salutari, et cum infusione laetitiae devotionis lacrimas subministrat. Exultamus nimirum nostram memorando liberationem, et recolendo passionem dominicam, per quam liberati sumus, vix lacrimas continemus. In hac itaque sacratissima commemoratione adsunt nobis suavitatis gaudium simul et lacrimae; quia et in ea congaudemus lacrimantes, et lacrimamur devote gaudentes, laetas habendo lacrimas, et laetitiam lacrimantem; nam et cor ingenti perfusum gaudio, dulces per oculos stillat guttas. O divini amoris immensitas, divinae pietatis superabundantia, divinae affluentia largitatis! dedit enim nobis Dominus omnia quae subiecit sub pedibus nostris, et super universas terrae creaturas contulit nobis domini principatum. Ex ministris etiam spirituum superiorum nobilitat et sublimat hominis dignitatem. Administratorii namque sunt omnes in ministerium, propter eos, qui haereditatem salutis capiunt, destinati. Et quum tam copiosa fuerit erga nos ejus munificentia, volens adhuc ipse in nobis suam exuberantem caritatem praecipua liberalitate monstrare, semetipsum nobis exhibuit, et transcendens omnem plenitudinem largitatis, omnem modum dilectionis excedens, attribuit se in cibum. O singularis et admiranda liberalitas, ubi donator venit in donum, et datum est idem penitus cum datore²⁾. Quam larga et prodiga

¹⁾ Tribus de causis, ait gl. can. *Forte dicas* 43. Dist. 2. de Cons., sumitur Corpus Christi *sub alia specie* et non sub sua visibiliter, scilicet ut fides haberet meritum (quo careret, si ei humana ratio praeberet experimentum); et *ne veluti quidam esset horror cruoris*, uti s. Ambros. ait can. *Forte dicas*; et tandem ne ridiculum fieret pagani: infra ead. Dist. *Panis* 55. can. *Quid sit* 73.

²⁾ Concord. can. *Nec Moyses*. 87. Dist. 2. de Cons., ubi Dominus Jesus exhibetur *ipse conviva et convivium, ipse comedens et qui comeditur*, in quod alterum incisum hi scripti sunt versus glossae:

Rex sedet in coena turba cinctus duodena,
Se tenet in manibus: se cibatur ipse cibum.

largitas, quum tribuit quis seipsum¹⁾. Dedit igitur nobis se ipsum in pabulum, ut, quia per mortem homo corruerat²⁾, et per cibum ipse relevaretur ad vitam: cecidit homo per cibum ligni mortiferum, relevatus est homo per cibum ligni vitalis. In illo pependit esca mortis, in isto pependit vitae alimentum. Illius esus meruit laesionem, istius gustus intulit sanitatem: gustus sauciavit et gustus sanavit. Vide, quia unde vulnus est ortum, prodiit et medela: et unde mors snbiit, exinde vita evenit. De illo siquidem gustu dicitur: Quacunque die comederis, morte morieris. De isto vero legitur: Si quis comederit ex hoc pane, vivet in aeternum. Hic est cibus, qui plene reficit, vere nutrit summeque impinguat: non corpus sed cor, non carnem sed animam, non ventrem sed mentem. Homini ergo, qui spirituali alimonia indigebat, Salvator ipse misericors de nobiliori et potentiori hujus mundi alimento pro animae refectione pia dispositione providit. Decens quoque liberalitas extitit et conveniens operatio pietatis, ut Verbum Dei aeternum, quod rationabilis creaturae cibus est et refectio, factum caro, se rationabili creaturae carni et corpori, homini videlicet in edulium largiretur: panem enim Angelorum manducavit homo, et ideo Salvator ait: caro mea vere est cibus. Hic panis sumitur, sed vere non consumitur: manducatur, sed non transmutatur: quia in edentem minime transformatur³⁾, sed si digne recipitur, sibi recipiens conformatur. O excellentissimum sacramentum! O adorandum, venerandum, colendum, glorificandum, praecipuis magnificentiam laudibus, dignis praeconiis exaltandum, cunctis honorandum studiis, devotis prosequendum obsequiis et sinceris mentibus retinendum! O memoriale nobilissimum intimis commendandum praecordiis, firmiter animo alligandum, diligenter reservandum in cordis utero et meditatione, ac celebratione sedula recensendum. Hujus memorialis continuam debemus celebrare memoriam, ut illius, cujus ipsum fore memoriale cognoscimus, semper memores existamus: quia cujus donum vel munus frequentius aspicitur, hujus memoria strictius retinetur. Licet igitur hoc memoriale sacramentum in quotidianis missarum solemnibus frequentetur⁴⁾, conveniens tamen arbitramur, et dignum, ut de ipso semel saltem in anno, ad confundendam⁵⁾ specialiter haereticorum perfidiam et insaniam, memoria solemnior et celebrior habeatur. In die

¹⁾ Nota, inquit gl., pro theologis, qui tenent, quod idem opus meritum laudabilius est in vovente vel professo, quam in alio; quia vovens plus dat, quum det fructum et arborem, alius vero det solum fructum.

²⁾ Quia per cibum in mortem homo corruerat. Ita gl.

³⁾ Can. *Non iste* 56. Dist. 2. de Cons.

⁴⁾ Can. *Iteratur* 71. Dist. cit.

⁵⁾ Animadvertunt interpretes ad h. l., non multo ante Urbanum PP. IV. sacramentarium haeresim exortam fuisse auctore Berengario, eamque fere toto illo tempore Petrobrusianos, Henricianos, Waldenses et Albigenses defendere et disseminare studuisse.

namque coenae Domini, quo die ipse Christus hoc instituit sacramentum, universalis Ecclesia pro poenitentium reconciliatione, sacri confectione chrismatis ¹⁾, adimpletione mandati circa lotionem pedum et aliis, quamplurimum occupata, plene vacare non potest celebrationi hujus maximi sacramenti. Hoc enim circa sanctos, quos per anni circulum veneramur, ipsa observat Ecclesia, ut (quamvis in litanis et missis, ac aliis etiam ipsorum memoriam saepius renovemus) nihilominus tamen ipsorum natalitia certis diebus per annum solemnius recolat, festa propter hoc eisdem diebus specialia celebrando. Et quia in his festis circa solemnitatis debitum aliquid per negligentiam aut rei familiaris occupationem, aut alias ex humana fragilitate omittitur: statuit ipsa mater Ecclesia certam diem, in qua generaliter omnium sanctorum commemoratio fieret, ut in hac ipsorum celebratione communi, quidquid in propriis ipsorum festivitibus omissum existeret, solveretur. Potissime igitur exequendum est erga hoc vivificum sacramentum corporis et sanguinis Jesu Christi, qui est sanctorum omnium gloria ac corona, ut festivitate ac celebritate praeferat speciali, quatenus in eo, quod in aliis missarum officiis circa solemnitatem est forsitan praetermissum, devota diligentia suppleatur, et fideles (festivitate ipsa instante) intra se praeterita memorantes, id quod in ipsis missarum solemnibus, saecularibus forsitan agendis impliciti, aut alias ex negligentia vel fragilitate humana minus plene gesserunt, tunc attente in humilitate spiritus et animi puritate restaurent. Intelleximus autem alias, dum in minori essemus officio constituti, quod fuerat quibusdam catholicis divinitus revelatum, festum hujusmodi generaliter in Ecclesia celebrandum ²⁾. Nos itaque ad corroborationem et exaltationem

¹⁾ Can. *Literas* 18. Dist. 3. de Cons.

²⁾ Urbanus hic dicit celebrem illam ad Leodii portas hospitaliarum beatam Julianam a monte Cornelione, quae ineunte saeculo 13, coelesti visione admonita ut peculiari festivitate sanctissima Eucharistia coleretur, de ea instituenda consuluit theologos et episcopos, inter quos erat Jacobus Pantaleo, Trecensis (Troyes), archidiaconus Leodiensis, deinde episcopus Virdunensis an. 1252, postea patriarcha Hierosolymitanus an. 1255, Summus denique Pontifex an. 1261, Urbanus IV. appellatus, mortuus an. 1264. — Caeterum adis Acta SS., *ad diem 5. April.*, qui honori beatae Julianae est sacratus (ejusdem mensis t. 1, pp. 459 seqq.), ubi cuncta, quae ad hoc argumentum pertinent, habes ab Henschenio explicata diligenter. Inde enotasse suffecerit, revelationem factam de instituendo festo Corporis Christi ita narrari: „Tempore juventutis suae quoties Christi virgo Juliana orationi incumbbat, magnum Dei signum et mirabile apparebat. Apparebat, inquam, ei luna in splendore, cum aliquantula tamen sui sphaerici corporis fractione, quam quum multo tempore conspexisset, mirabatur multum, ignorans quid illi portenderet. Exinde s. Juliana humiles preces Deo profundens, divini consilii particeps fieri meruit. Tunc

catholicae fidei digne ac rationabiliter duximus statuendum, ut de tanto sacramento, praeter quotidianam memoriam, quam de ipso facit Ecclesia, et solemnior et specialior annuatim memoria celebretur: certum ad hoc designantes et describentes diem: videlicet feriam quintam proximam post Octavam ¹⁾ Pentecostes: ut in ipsa quinta feria devotae turbae fidelium propter hoc ad ecclesias affectuose concurrant, et tam clerici quam populi gaudentes, in cantica laudum surgant: tunc enim omnium corda et vota, ora et labia, hymnos persolvant laetitiae salutaris ²⁾: tunc psallat fides, spes tripudiet, exultet caritas, devotio plandat, jubilet ³⁾ chorus, puritas jucundetur: tunc singuli alacri animo pronaque voluntate conveniant, sua studia laudabiliter exequendo, tanti festi solemnia celebrantes: et utinam ad Christi servitium sic ejus fideles ardor inflammet, ut per haec et alia proficientibus ipsis meritorum cumulis apud eum, qui sese dedit pro eis in pretium, tribuitque se ipsis in pabulum, tandem post hujus vitae decursum eis se in praemium largiatur. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur in Domino, et per Apostolica scripta in virtute sanctae obedientiae stricte praecipiendo mandamus, in remissionem peccaminum injungentes, quatenus tam excelsum, et tam gloriosum festum praedicta quinta feria singulis annis devote ac solemniter celebretis, et faciatis studiose per universas ecclesias civitatum vestrarum et dioecesium celebrari: subditos vestros in Dominica, dictam quintam feriam proxime praecedente, salutaribus monitis sollicite per vos et per alios exhortantes, ut per veram et puram confessionem, eleemosynarum largitionem, attentas et sedulas orationes ⁴⁾ et alia devotionis et pietatis opera taliter

revelavit ei Christus, in luna praesentem Ecclesiam, in lunae fractione defectum unius solemnitatis in Ecclesia figurari, quam adhuc volebat a suis fidelibus celebrari.“ Vit. S. Julianae lib. II, cap. 2, April. tom. 1, p. 457.) Sed his faciliora accessu fortasse cuipiam fuerint, quae ipsi ex Actis S. Rituum Congregationis de Beata nostra eruimus in opere *De festis utriusque SS. Cordis*, t. 1, pp. 38—39 et 102—104; edit. 5.

¹⁾ Quod festum *Pentecostes Octavis carere* dicatur c. *Capellanus* 4. X. de feriis (II. 9), intelligendum id est de Officii celebratione; eodem titulo enim c. Quoniam 2. memorantur Octavae Pentecostes, sc. quoad dierum numerum. Cfr. superius dicta pp. 394, 423, 461.

²⁾ Ne ullo unquam modo popularis etiam laetitia ob talem ac tantam festivitatem minuatur, generalibus Decretis statutum est, ut occurrente vigilia s. Joannis Baptistae in die festo SS. Corporis Christi, jejunium ejusdem vigiliae anticipetur feria IV.

³⁾ „*Jubitus*, inquit gl., est gaudium, quod verbis explicari non potest, nec tamen penitus reticere.“ Jam vero ipsum festum SS. Corporis Christi, multiplicato cantico *Alleluja*, solemnitatem paschalem fere imitatur ad indicandum ingens gaudium exultantis Ecclesiae.

⁴⁾ Glossa verb. *orationes* integrum tractatum de oratione exhibet novem comprehensum paragraphis, de cujus prolixitate auctor se excusat,

se studeant praeparare, quod hujus pretiosissimi sacramenti mereantur fieri participes illa die, possintque ipsum suscipere reverenter, ac ejus virtute augmentum consequi gratiarum. Nos enim Christi fideles ad colendum tantum festum et celebrandum donis volentes spiritualibus animare, omnibus vere poenitentibus et confessis, qui matutinali officio festi ejusdem in ecclesia, in qua idem celebrabitur, interfuerint, centum; qui vero missae, totidem; qui autem in primis ipsius festi vespers interfuerint, similiter centum; qui vero in secundis, totidem; illis vero qui primae, tertiae, et sextae, nonae ac completorii officiis interfuerint, pro qualibet horarum ipsarum, quadraginta; illis autem qui per octavas illius festi matutinalibus, vespertinis, missae, ac praedictarum horarum officiis interfuerint, centum dies singulis octavarum ipsarum diebus de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Apostolorum ejus Petri et Pauli auctoritate confisi, de injunctis sibi poenitentibus relaxamus.

Officium hodiernae solemnitatis a s. Thoma Aquinate compositum¹⁾, quo nunc utimur, scite, ut solet, graecum fecit Georgius Mayr, vir non doctrinae praestantia dumtaxat, sed praeclaris etiam virtutibus ornatissimus²⁾. Ex eo in gratiam Graecorum, qui cum Latinis permixti vivunt nostrisque intersunt Officiis, duo cantica *Lauda Sion* et *Pange lingua* hic proponimus, quae et multis Latinis, graecarum literarum amatoribus, non ingrata fore ex Actis publicis rescivimus³⁾.

Lauda Sion.

Lauda Sion Salvatorem,	<i>Ἀνεὶ Σιών τὸν Σωτῆρα.</i>
Lauda ducem et pastorem,	<i>Ἀνεὶ ἀρχόν καὶ βοτῆρα,</i>
In hymnis et canticis.	<i>Ἐν ὕμνοις καὶ μέλειαι</i>
Quantum potes, tantum aude;	<i>Ὅσον δύνη, τόσσον τόλμα,</i>
Quia major omni laude,	<i>Ὅτι νικᾷ αἶνον πάντα,</i>
Nec laudare sufficis.	<i>Ὅδδ' ἀρκεῖς ἐπαυνεῖν.</i>

quod in orationis suffragio sperans sit effectum illius expertus in assequendis prosperis et evitandis vel saltem temperandis adversis.

¹⁾ Cfr. Benedict. PP. XIV. l. c., p. 111.

²⁾ Ut eximia indefessi ad salutem animorum zeli, ita et rarae conditionis suae argumenta orbi dedit P. G. Mayr, quum multa carmina pia variis linguis e vena poetica producendo, tum eleganter in graecum vertendo *Officia B. M. V., Angeli custodis, Corporis Christi, opus de incarnatione Christi, Catechismus b. Petri Canisii, Vitam s. Ignatii*, aliaque plura, quae indicata reperies apud De Backer-Sommervogel, *Bibliothèque des écrivains de la C. d. J.*, t. 5, pp. 809—818, edit. 3. Reb. spiritualibus in Collegio Germanico praefectus obiit Romae an. 1623.

³⁾ Vide si placet, *Literarisch. Handweiser*, 1882, p. 238.

Laudis thema specialis: Panis vivus et vitalis Hodie proponitur.	Θέμα ἐστὶ αἶνος ἰδίος Ὁ ἄρτος ζῶς καὶ ζωσιμος Σήμερον προτίθεται.
Quem in sacrae mensa coenae Turbae fratrum duodenae Datum non ambigitur.	Ὃς ἐν ἀγνῷ τῷδε δόρπῳ, Τῷ τῶν δώδεκα ἀρεθμῷ Δοθεὶς ὄντως λέγεται.
Sit laus plena, sit sonora, Sit jucunda, sit decora Mentis jubilatio.	Αἶνος πλήρης καὶ εὐηχος Ἦ, ἡδεῖα καὶ εὐχοσμος Ἡ ψυχῆς ἀλάλαξις.
Dies enim solemnus agitur, In qua mensae prima recolitur Hujus institutio.	Σεμνὸν γὰρ ἡμῶς ἄγεται, Ὡς τούτου μνημονεύεται Δείπνου πρώτη σύνταξις.
In hac mensa novi regis Novum Pascha novae legis Pascha vetus terminat.	Ἐν τῇ κλήνῃ ἀρχοῦ νέου Νέον πάσχα νέου νόμου Ἀρχαῖον πάσχα λήγει.
Vetustatem novitas, Umbram fugat veritas, Noctem lux eliminat.	Νιότης παλαιότητα, Καὶ σκιά τὴν ἀλήθειαν, Φῶς νύκτι ἐξαιλύνει.
Quod in coena Christus gessit, Faciendum hoc expressit In sui memoriam.	Ὁ δειπνῶν Χριστὸς ἐπραξε, Ποιητέον συνέταξεν, Εἰς τὴν ἑαυτοῦ μνημίαν.
Docti sacris institutis, Panem, vinum, in salutis Consecramus hostiam.	Θεismoῖς παιδευθέντες θείοις, Ἄρτον, οἶνον, σωτηρίας Εὐλογοῦμεν θυσίαν.
Dogma datur Christianis, Quod in carnem transit panis, Et vinum in sanguinem.	Πιστεύει ὁ χριστιανός, Ὅτι εἰς σὰρκα ὀχεται ἄρτος, Καὶ οἶνος εἰς τὸ αἷμα.
Quod non capis, quod non vides, Animosa firmat fides, Praeter rerum ordinem.	Ὅ μὴ χωρεῖς, μηδὲ βλέπεις, Θυμώδης βεβαιοὶ πίστις, Τῶν ὄντων τάγμα πάρα.
Sub diversis speciebus, Signis tantum, et non rebus Latent res eximiae.	Ὑπ' εἰδῶσι τοῖς ἀλλοίοις, Ὅτι ὄντι, ἀλλὰ σημείοις Κρύπτεται τὰδ' ἔξοχα.
Caro cibus, sanguis potus; Manet tamen Christus totus Sub utraque specie.	Ἢ σὰρξ βρώσις, αἷμα πόσις. Μένει δ' ὁ Χριστὸς ἐντελής Ὑπ' ἀμφοτέρῃ εἰδεα.
A sumente non concisus, Non confractus, non divisus, Integer accipitur.	Τῷ δεχομένῳ ἄτμητος, Ἀκλαστός καὶ ἀμέριστος Ὅγ' ὅλος λαμβάνεται.

Sumit unus, sumunt mille;
Quantum isti, tantum ille:
Nec sumptus consumitur.

Λέχεται εἰς, δέχονται ἑκατόν,
Οὗτοι τόσον, κείνος ὅσον·
Ἀφροδίς οὐ κατέδειται.

Sumunt boni, sumunt mali;
Sorte tamen inaequali,
Vitae, vel interitus.

Χρῶνται καλοί, χρῶνται κακοί,
Τῷ δὲ κλήρω οὐκ ἰσῆρι
Εἰς βίον ἢ εἰς οἶτον.

Mors est malis, vita bonis:
Vide paris sumptionis
Quam sit dispar exitus.

Οἶτος κακοῖς, βίος καλοῖς·
Ἰδοὺ λήψεως τῆς ἰσῆς
Ὡς τὸ τέλος ἀνίσσων.

Fracto demum Sacramento,
Ne vacilles: sed memento,
Tantum esse sub fragmento,
Quantum toto tegitur.

Ἐν κλασθέντι μυστηρίῳ
Οὐκ ἀμφισβητῶν μέμνητο,
Τόσον ἐνεῖναι μορίῳ,
Ὅσον ὅλῳ σκέπεται.

Nulla rei fit scissura,
Signi tantum fit fractura,
Qua nec status, nec statura
Signati minuitur.

Οὐκ ἔστι χρήματος τμήσις,
Τοῦ συμβόλου μόνον κλάσις,
Ἢ οὐ μήκος, οὐδὲ στάσις
Τυπωθέντος μειοῦται.

Ecce panis angelorum
Factus cibus viatorum:
Vere panis filiorum
Non mittendus canibus.

Ἰδοὺ ἄρτος τῶν ἀγγέλων
Γεγονὼς βρώσις ὁδιτῶν,
Ὅπως ἄρτος τῶν νιέων,
Οὐ βλητέος τοῖς κυσίν.

In figuris praesignatur,
Cum Isaac immolatur,
Agnus Paschae deputatur,
Datur manna Patribus.

Ἐν τύποις προσημειοῦται,
Ὅτε Ἰσαὰκ θύεται,
Ἀγνὸς πάσχα συνιτίττειται,
Ὑε μάννα πατρῶσιν.

Bone pastor, panis vere,
Jesu nostri miserere:
Tu nos pascere, nos tuere,
Tu nos bona fac videre
In terra viventium.

Ποιμὴν καλ', ἀληθὲς ἄρτε,
Ἰησοῦ ἡμᾶς οἰκτιρε,
Ἡμᾶς σιτίων φύλαττε,
Καὶ τ' ἀγαθὰ ἐνδείκνυε
Ἐν τῇ γαίᾳ τῶν ζώντων.

Tu, qui cuncta scis et vales,
Qui nos pascis hic mortales:
Tuos ibi commensales,
Cohaereds et sodales
Fac sanctorum civium.

Ἰσχύων πᾶν, καὶ ἐπιγινούς,
Ἡμᾶς ἐνθα τρέφων θνητούς.
Σοὶ αὐτόθι συνεσίτους,
Συγκληρονόμους χ' ἑταίρους.
Ἀρᾷ ἀγίων πολιτῶν.

Pange lingua.

Pange lingua gloriosi
Corporis mysterium,
Sanguinisque pretiosi,
Quem in mundi pretium
Fructus ventris generosi
Rex effudit gentium.

Ἀιδε γλώττα κυδέντος
Σώματος μυστήριον,
Αἱματός τε τιμήντος,
Ὅτι κόσμον εἰς λύτρον
Γαστρός ἐγγενοῦς ὁ καρπός
Χεῦσε κρείων ἐθνῶν.

Nobis datus, nobis natus
Ex intacta Virgine,
Et in mundo conversatus
Sparso verbi semine,
Sui moras incolatus
Miro clausit ordine.

Ἀμμι τεχθεὶς καὶ πορισθεὶς
Παρθένου ἐξ ἀφθόρου,
Τῷ βροτῶν ὁμίλῳ ἡσθεὶς,
Καὶ σπαρὼν λόγον σπόρον
Ἦς μονῆς τριβὴν γε πιστῆς
Κλείσει θάυμασμά ὄρον.

In supremæ nocte coenæ,
Recumbens cum fratribus,
Observata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat suis manibus.

Νυκτὶ λοισθείας γε θοίνης
Συγκλιθεὶς ἀδελφοῖς,
Υἱβαλὼν νόμον ἔ κοινοῖς
Συτοῖς ἐπ' ἐννόμοις,
Βρωμ' ἀποσιτόλοισι κλεινοῖς
Δωχ' ἔ χερσὶν οὐ ἐφέλις.

Verbum caro, panem verum
Verbo carnem efficit,
Fitque sanguis Christi merum,
Et si sensus deficit,
Ad firmandum cor sincerum
Sola fides sufficit.

Σάρκινος λόγος καθιστᾷ
Σάρκ' ἐξ ἄρτου τῷ λόγῳ
Γίνεται οἶνος αἷμα Χριστοῦ,
Κἄν αἰσθηταὶ ἐν ψόγῳ
Ῥώννυνται τὰ σιγήθῃ πιστὰ
Πίστειως μόνῃς μόγῳ.

Tantum ergo Sacramentum
Veneremur cernui,
Et antiquum documentum
Novo cedat ritui;
Praestet fides supplementum
Sensuum defectui.

Τόσσον οὖν σεβώμεθ' ἄντα
Τοῦ θεοῦ μυστήριον,
Καὶ νέοις παλαιὰ πάντα
Εἰκέτω πρὸς κύριον
Πίστις ἀρκέουσ' ἅπαντ' ἔ
Μηδὲ τ' αἰσθητήριον.

Genitori, Genitoque
Laus et jubilatio,
Salus, honor, virtus quoque
Sit et benedictio,
Procedenti ab utroque
Compar sit laudatio. Amen.

Τῷ γονεῖ, γονῷ τε φήμη,
Ἔστω ἡ σωτηρία,
Καὶ κράτος, σῶγχαρμα, τιμὴ,
Εὐλογία μυρία,
Κἄν δυοῖν πνοιῇ μολούσῃ
Αἶνον ἰσομοιρία, αἰμίν.

¶ Panem de coelo praestitisti
eis, alleluja.

Στ. Ἄριστον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ παρ-
εἶχες αὐτοῖς, ἀλληλούϊα.

R. Omne delectamentum in se
habentem alleluja.

Ἀπ. Πᾶσαν εὐφροσύνην ἐν αὐτῷ
ἔχοντα, ἀλληλούϊα.

Antiph. O sacrum convivium,
in quo Christus sumitur: re-
colitur memoria passionis
ejus: mens impletur gratia,
et futuræ gloriæ nobis pi-
gnus datur, alleluja.

Ἀντιφ. Ὁ ἱερὰ εὐώχλια, ἐν ᾗ ὁ
Χριστὸς λαμβάνεται· ἀναγι-
νώσκεται ἡ τοῦ πάθους αὐτοῦ
μνήμη· νοῦς ἐμπλήθεται χάρι-
τος, καὶ μελλούσης ἡμῖν δόξης
ἐνέχυρον δίδοται, ἀλληλούϊα.

Oremus.

Deus, qui nobis sub Sacramento mirabili passionis tuae memoriam reliquisti: tribue quae sumus, ita nos corporis et sanguinis tui sacra mysteria venerari: ut redemptionis tuae fructum in nobis jugiter sentiamus. Qui vivis et regnas cum Deo Patre, in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia saecula saeculorum. Amen.

Διηθώμεν.

Θεός, ὁ τὴν τοῦ πάθους σου μνήμην ὑπὸ τοῦ θανάστου μυστηρίου ἡμῖν καταλείψας δός, ἱκετεύομεν, οὕτως ἡμᾶς τοῦ τε σώματος καὶ αἱματος σου ἱερὰ μυστήρια σέβειν, ὅπως τοῦ τῆς λυτρώσεώς σου καρποῦ ἐν ἡμῖν συνεχῶς αἰσθώμεθα. Ὁς ζῆς καὶ βασιλεύεις μετὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρὸς, ἐν ἐνότητι τοῦ πνεύματος ἀγίου, Θεός, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Feria VI. post Octavam SS. Corporis Christi. Festum Sacratissimi Cordis Jesu.

In Kalendaris civilibus solemnitatem signatam legimus bohem. *Slavnost nejsvětějšího Srdce Pána Ježíše*; polon. *Uroczystość Serca Jezusowego*; croat. *Blagdan presvetoga Srca Hristova*; hungar. *Jézus sz. Szívének ünnepe*; german. *Herz-Jesu-Fest*; arab. 'id qalb Jesu¹⁾).

Novissimis hisce temporibus Pius PP. IX. *festum Sacratissimi Cordis Jesu* in universa Ecclesia celebrari mandavit feria VI. post Octavam Sanctissimi Corporis Christi, quod Clemens PP. XIII. olim nonnullis ecclesiis tantum celebrandum permiserat. Insanis vociferationibus quidem Sacratissimi Cordis osiores olim se contra hoc festum efferebant, ut adeo vel tunc maxime *Cordi Jesu eveniret, quod de ipso met Domino Nostro Jesu prophetavit s. senex: Hic positus est in ruinam et signum, cui contradicetur, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*²⁾; verum altiores pietas in SS. Cor Jesu radices fixerat in animis fidelium, quam ut inanibus verborum sonis extirpari posset; immo testatur sacra Rituum Congregatio Decreto edito an. 1856, inde a prima festi concessione *ad immensam Divini hujus Cordis caritatem re-*

¹⁾ De naturali cognatione quam vocabula καρδιά, cor, Herz, srdc et similia habent cum sanscrit, *krd, khrd, hrd.* conferantur Miklosich, *Lexicon*, pp. 876—877, et alii, qui ibidem citantur lexicographi.

²⁾ Ita Bernardin. Membrive, Ord. Praed. in approbatione operis P. Gallifet, de cultu Sacrosancti Cordis Dei ac D. N. J. Ch. an. 1727.

colendam tanto ubivis ardore fideles populos se excitatos sensisse, ut eo anno nulla jam pene extiterit dioecesis, quae privilegium ejusdem festi peragendi ab Apostolica Sede se non impetravisse laetata sit. Et sane, ut de sola Germania catholica dicamus, nationis nostrae pietatem erga SS. Cor Salvatoris loquuntur tot pia foedera, in quae Divinissimi Cordis cultores coiere, tot pietatis exercitia ab illis suscepta, tot denique subsidia et fomenta, quae per folia quaquaversus volitantia, per Menaea augendo cultui SS. Cordis destinata, per innumeros libros spiritu et succo plenos identidem subministrantur. Quae porro sciri de cultu ac festo Sacratissimi Cordis Jesu oportet, copiose declaravimus peculiari opere, cui titulus: *De rationibus festorum Sacratissimi Cordis Jesu et purissimi Cordis Mariae libri quatuor* ¹⁾, ad quod, ne rem actam agamus, pium ejusdem SS. Cordis Jesu cultorem revocamus.

Ne vero, qui ritum graecum sequuntur, cultum Sacratissimi Cordis Jesu a se alienum putent, nonnulla hic attexere placet, quae planum faciunt, eum nihilo minus ad rem ecclesiae orientalis, quam ad Romanam pertinere.

Atque initio quidem nobiscum grata memoria prosequi debent Orientales, quod praecipuus hic cultus divini amoris non latuerit eximios illos Sanctos atque egregios viros, quos ecclesia orientalis, ut verbis Pii PP. IX. utamur, *magno numero habuit ingenio, consilio sacraque praesertim doctrina, eruditione, eloquentia ac sapientissimis scriptis magnorumque recte factorum et sanctitatis gloria insignes* ²⁾. Ex iis apud Sacram Rituum Congregationem prae caeteris adductum legimus s. Joannem Chrysostomum, qua de re vide citatum com-

¹⁾ Editio 5., Oeniponte, Libr. Wagneriana. 1885. — Quae ad ipsam doctrinam atque inde ad festi mysterium spectant, ea in breve contracta seorsim dedimus sub titulo: *Cor Jesu divini Redemptoris Nostri caritatis symbolum*, quum scilicet Germania catholica Summo Pontifici Pio PP. IX. supplicavit, ut in memoriam anni 25. Pontificatus sui expleti festum SS. Cordis Jesu ad ritum dupl. 1. classis pro universa Ecclesia elevarret die 16. Junii an. 1871. Editio altera apparuit Oeniponte typis Feliciani Rauch, anno 1872.

²⁾ Constitut. *Romani Pontifices* edit. 6. Januarii 1862, cujus partem jam exhibuimus t. 1. pp. XXIX—XXX.

mentarium nostrum *de rationibus festorum utriusque SS. Cordis* t. 1, p. 431, edit. 5.

Accedit quod Graecis in quavis Missae celebratione per *aquae ferventis* (τοῦ ζέοντος sive τῆς ζέσεως) infusionem in calicem jam consecratum ante communionem¹⁾ in memoriam redigitur nimia illa caritas Christi Salvatoris, qua latus suum lancea feriri, sanguinem et aquam ex aperto vulnere exire nobisque ad intima viscera misericordiae atque ad dulcissimum Cor suum introitum patere voluit²⁾.

Tertio haud exiguum incitamentum devotionis erga SS. Cor Jesu Orientalibus et hoc esse debet, quod idem Pius PP. IX, suprema e specula in salutem omnium late gentium intentus, in encyclicis suis literis d. d. 8. Decembris 1864 orientalium fidelium quoque *pietatem excitat, ut semper confugiant ad Dominum Nostrum Jesum Christum, qui redemit nos in sanguine suo, Ejusque dulcissimum Cor, flagrantissimae erga nos caritatis victimam, enixe jugiter exorent, ut amoris sui vinculis omnia ad seipsum trahat, utque omnes homines sanctissimo suo amore inflammati secundum Cor ejus ambulent digne Deo per omnia placentes, in omni bono opere fructificantes.*

Quibus denique et illud est addendum, ingentes illos gratiarum thesauros, quos Salvator juxta authenticas revela-

¹⁾ Graecis peculiaris ac proprius est usus *aquam tepidam* seu *ferventem* (gr. ζέας sive ζέον, slav. *teplota*, rum. *caldur'a*) ad sacratissimum Christi sanguinem in calicem infundendi. „Après la fraction — verba sunt rituum orientalium peritissimi archiepiscopi Syri Clementis David — il y a dans la liturgie des Grecs une cérémonie singulière, qu'on ne trouve dans aucun autre rite, c'est la cérémonie du *Zéon*, c'est-à-dire de l'eau chaude que l'on verse dans le calice après la consécration“ (in actis *Revue des Eglises d'Orient*, t. 2, pp. 149, 403, 420).

²⁾ Synodus provincialis Ruthenorum anni 1721 *gravem ob causam inhibuit et abrogavit consuetudinem ad consecratas calicis species aquam tepidam affundendi post consecrationem* (Coll. conc. Lacens., t. 2, p. 34); verum eam S. Congregatio de Propaganda fide in Graecia omnino servari jussit an. 1729 (relata in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1894, p. 282), et Benedictus PP. XIV. iterum *probavit ac permisit* (Const. *Etsi pastoralis* d. d. 26. Maji 1742, § 6, n. 2): quapropter etiam nunc licite pieque servatur extra Galiciam. Ad rem: *Tornarea apeî caldntie in s. potiriu*, inquit cl. D. J. Borosiu, *Ritnalu*, p. 160, *este semnaln poterei de tîetia ce o priminu in s. cuminectura*. Alia videantur apud Goar. *Euchol.* pp. 127—129 et in *Zeitschrift* l. c.

tiones Beatæ Margaritæ Mariæ factas SS. Cordis sui cultoribus liberalissime est pollicitus, angustiis temporis, loci aut etiam alicujus ecclesiæ ritus non includi, sed vero ad omnes Christi fideles diffundi, qui huic *Sacrosancto Cordi debitam reverentiam et amorem adhibere voluerint*. Quæ gratiarum præmia divinitus proposita verbis ex authenticis Actis assumptis hic iterum declarasse non abs re fuerit.

Divinam promissionem ergo ex archetypo gallico latine sic redditam accepimus in processu Beatificationis Margaritæ Mariæ Alacoque¹⁾.

Spondeo eos omnes, qui hoc honore Cor meum afficient, ipsius dirini Cordis influxu coelestium donorum copia fore cumulandos.

Ut vero exactius datae sponsionis plenitudinem caperent fideles, eam divinus Salvator ipse distinctius famulæ suæ Margaritæ Mariæ exposuit his verbis:

Cura, ut hæc devotio ubique locorum innotescat, eamque hominibus summe commenda tamquam non modo tutum, sed etiam suave et admodum facile medium verum Dei amorem consequendi.

Commenda sacerdotibus et religiosis, ut viam certissimam, qua ad status sui perfectionem perveniant.

Animarum pastoribus, ut instrumentum aptissimum, quo corda saxis duriora ad poenitentiae lacrimas emolliant.

Fidelibus omnibus, ut modum præstantissimum, quo de indomitis animi affectionibus plenum dominium reportent.

Quinimo genus religionis efficacissimum esse doce, quo pax inter dissidentes familias restitui, amor erga Me qua calidissimus, qua tenerimus accendi, denique et perbreui tempore et ratione quam facillime virtutis apex obtineri possit.

Aliam revelationem sibi factam hisce verbis scriptam reliquit Beata Margarita Maria:

Amantissimus Dominus mihi aperuit, cupere se vehementer ab hominibus redamari, seque hoc desiderio excitatum statuisse Cor suum illis manifestare huncque thesaurum amoris et misericordiae gratiarumque omnium ad salutem et perfectionem conducentium reserare eo fine, ut quotquot huic Sacrosancto Cordi debitam reverentiam et amorem adhibere cellent, infinitarum, quas complectitur, divitiarum participes efficerentur; affirmans præterea cultum illum peculiarem Cordi suo delatum sibi esse acceptissimum; et hinc velle se, ut imago Cordis sui coloribus expressa fidelium oculis palam exponeretur, quo emolliiri eorum dardities specie tam amabili posset: pollicens insuper eos omnes, qui

¹⁾ In opere *de rationibus festorum utriusque SS. Cordis* ipsum exemplar gallicum cum latina interpretatione exhibuimus, t. 1, pp. 470—472; edit. 5.

talem imaginem peculiariter colerent, maximis gratis ab hujus divinis Cordis plenitudine cumulandos.

Tandem Servator hominum Jesus sacerdotibus Sacrosancti Cordis sui cultui addictis speciatim promisit, *fore, ut quicunque eorum, qui animabus curandis operam navant, tenera erga divinissimum Cor suum fuerint devotione inflammati, arte polleant animos vel durissimos emolliendi, miroque cum fructu in vinea Domini laborent.* Haec atque plura alia hisce similia in medio posuimus copiose ea de re disputantes in opere *de rationibus fest.*, l. c.

Quae omnia si diligenter circumspeciant ac ratione animoque lustrent venerabiles orientalis ecclesiae ministri, eos certo assidua cura suavissimae atque efficacissimae hujus devotionis attingere debet. Si enim cum fratribus latinis in valentissimo illo omnium cordium magnete dulciter sociati *tenera erga SS. Cor Jesu fuerint devotione inflammati*, et ipsi quoque *miro cum fructu in vinea Domini animabus curandis operam navabunt* divinaque adspirante gratia id assequuntur, *ut qui in fidei unitate cum Romana veritatis cathedra sunt consociati, magis in dies stabiles et immoti persistent; qui vero ab unico ovili, extra quod salus esse non potest, misere aberrant, ad illud redire properent atque festinent.* Haec summa votorum ac precum est Beatissimi Pontificis, hic et nostrorum studiorum finis, hoc susceptae scriptiois consilium.

Quod si quis contra moneret, ex Constitutionibus Romanorum Pontificum ad Beatificationem et Canonizationem Servorum Dei in Ecclesia latina spectantibus novas rationes Deum Sanctosque colendi peti non posse pro iis, qui ritibus ecclesiae orientalis addicti sunt, quod ejusmodi Decreta nequaquam spectarent ad Orientales, dubitationem tollerent quae ea de re habet Benedictus PP. XIV., *De Servorum Dei Beatificatione*, l. 1, c. 38, ubi solidae doctrinae copia et varietate accuratissime definit, quo pacto hisce Constitutionibus attingantur, qui ritus orientales sequuntur. Scilicet distinguendum esse ait Pontifex inter partem theoreticam seu dogmaticam horum Decretorum, et inter partem practicam seu praeceptivam: inter praeceptum colendi canonizatum seu illum habendi pro Sancto et inter praeceptum recitandi Officium et celebrandi Missam in honorem canonizati. Primum intime nexum esse deprehenditur cum miraculis et fide, ejusque violatio *periculum induceret animarum aut saltem ecclesiasticae derogaret*

*honestati*¹⁾. Quocirca eo Orientales etiam comprehenduntur tenenturque pro Sancto habere, quemcunque Dei servum Romanus Pontifex canonizando in Sanctorum catalogum retulerit. Secus porro se res habet quoad alterum Decretum de recitando Officio Missaeque celebranda; eo enim Orientales non ligantur, nisi id expresse a Sede Apostolica mandetur. — Nihil igitur obstat, quominus venerabilis clerus ecclesiae orientalis Acta in causa Beatificationis sanctimonialis Margaritae Mariae Alacoque in rem suam transferat, perspectis nimirum ingentibus, quae cultoribus Sacratissimi Cordis Jesu Dei jussu ibidem proposita sunt, gratiarum praemiis magnum salubreque consilium capiando, Sacratissimo huic cordi se devovendi ejusque cultum inter suos promovendi. Nobiscum ergo, qui in illustri ecclesia orientali catholicam veritatem profiteri se gloriantur, verae caritatis nexibus socientur ad infinitam *caritatem Christi patientis et pro generis humani redemptione morientis atque in suae mortis commemorationem instituentis Sacramentum corporis et sanguinis sub Sanctissimi Cordis symbolo devotius ac ferventius recolendam*: quibus in exercitiis, teste Breviario romano, religio Ss. Cordis Jesu praecipue consistit.

Neque tamen inferendum ex disputatis est, Sanctissimi hujus mysterii studium apud Graecos hucusque omnino siluisse ejusque cultum prorsus neglectum jacuisse; in multis provinciis enim dulcissimi Cordis Jesu pietas et sancte fovetur et insigniter floret et saluberrimos animarum fructus producit²⁾. Quod, inter Orientales saepius versati, ipsorum voce docente didicimus atque ex imaginibus SS. Cordis Jesu in eorum eccle-

¹⁾ Quae dictio, e concilio oecumenico Lateranensi IV. a. 1215 sumpta atque in corpore juris canonici relata cap. *Licet Graecos* fin. X. de baptismo et ejus effectu (III, 42), in omnibus Constitutionibus Pontificiis ea de re agentibus occurrit. Sunt autem concilii verba ejusmodi: „Licet Graecos nostris diebus ad obedientiam Sedis Apostolicae revertentes fovere ac honorare velimus, mores ac ritus eorum (in quantum cum Domino possumus) sustinendo, in his tamen illis deferre non volumus nec debemus, quae periculum generant animarum et ecclesiasticae derogant honestati.“

²⁾ Kalendario populari Italo-graecorum festum SS. Cordis legitur insertum Dominica I. Augusti. In *Taqvim* seu Kalendario sex nationum (Latinorum, Syrorum purorum, Maronitarum, Chaldaeorum, Armenorum, Melchitarum) lingua arabica Beryti in Syria edito, *Solemnia SS. Cordis Jesu* distincte signantur formula *'id qalb Jesu'*.

siis passim appensis fieri oculis percepimus ¹⁾, id etiam multis libris ad illustrandum ejus mysterii cultum in Oriente vulgaris confirmatum alio loco jam ostendimus ²⁾. Ex iis gratiarum praemia cultoribus Sacratissimi Cordis Jesu in forma promissionum proposita graece et rumenice vulgari sermone huc transscribere volumus ad eorum voluntatem, ni fallimur, qui cupiunt curiosius graeca et rumena cum latinis et gallicis comparare.

ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ

γενόμεναι εἰς τὴν Μακαρίαν
Μαργαρίταν Μ. Ἀλακὸν, παρὰ τοῦ
Κ. Η. Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοὺς
ἐυλαβεῖς τῆς Καρδίας του.

1. Θὰ δώσω εἰς τοὺς ἐυλαβεῖς τῆς Καρδίας μου, ὅλας τὰς ἀναγκαίας χάριτας κατὰ τὸ στάσιμόν των.

2. Τὴν εἰρήνην εἰς τὰς οἰκογενείας των.

3. Τὰς παρηγορίας εἰς ὅλας των τὰς θλίψεις.

4. Θὰ εἶμαι τὸ βέβαιον καταφύγιον εἰς τὴν ζωὴν καὶ μερικῶς εἰς τὸν θάνατον.

5. Θὰ ἐπilogήσω ἀφ' ὅπως τὰς ἐπιχειρήσεις των.

6. Οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ εἴρῳσιν εἰς τὴν Καρδίαν μου, τὴν βροῖσιν καὶ τὸν ὠκεανὸν τῆς Ἐλεημοσύνης.

7. Αἱ ψυχαὶ χλιαραὶ θέλουσι λάβῃ θεριότητα.

PROMISIUNI,

Cari le-au fecutu Domnulu Domnedieulu nostru Isusu Christosu fericitei Mari'a Margarita Alacocque spre partea totyura a celor, cari voru onorá Anim'a ceeá Domnediesca a Lui.

1. Le voui dá darurile de lipsa in statulu loru.

2. Familiei loru voui dá pacea.

3. In tóte necasurile i voui mangaiá pre ei.

4. In viatia, si mai cu séma in ór'a mortei le voui fí scutulu.

5. Tóte întreprinderile loru in destulu le voui binecuvéntá.

6. Pecatosii voru aflá in Anim'a mea isvorulu indurarei si marea ceeá nemarginita.

7. Sufletele cele lenevóse voru fí mai cu zelu.

¹⁾ In Transilvania etiam in ecclesiis eorum, quos ab unitate catholica defecisse moerentes intuemur, imagines SS. Cordis Jesu publico christianorum cultui propositas invenimus.

²⁾ *De rationibus fest.*, t. 2, pp. 641—642.

8. Αἱ εὐλαβεῖς ψυχαὶ ταχέως θὰ φθάσωσιν εἰς μεγάλην τελειότητα.

9. Θὰ εὐλογῶσιν προσέτι τὰς οἰκίας, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἡ εἰκὼν μου θὰ ἔκτεθῇ καὶ τιμηθῇ.

10. Θέλω δώσει εἰς τοὺς ἱερεῖς τὸ δῶρον νὰ συγκινῶσι τὰς σκληροτάτας ψυχάς.

11. Οἵτινες κηρύξουσιν ταύτην τὴν εὐλάβειαν θὰ ἔχωσι τὸ ὄνομα των γεγραμμένων εἰς τὴν Καρδίαν μου, καὶ δὲν θὰ ἐξαλειφθῇ ποτέ.

8. Sufletele cele evlavióse, cu iutiala voru ajunge la perfectiune.

9. Inca si casele le voiu binecuventá, in cari tipulu animei mele se vá aflá si onorá.

10. Preotiloru le voiu dá darulu, cá si animile cele mai impetrite se le întórea.

11. Numele acelor'a, cari cultulu acést' a i-lu latiescu vá fi scrisu in Anim'a mea, si nici candu se voru sterge de acolo.

Comparatione igitur, ubi placuerit, facta, nunc accipe duo specimina precationum liturgicarum, alterum ex ritu latino, alterum ex graeco, quo et ipsa pietatis exercitia invicem conferre queas.

HYMNUS¹⁾.

Quicumque certum quaeritis
Rebus levamen asperis:
Seu culpa mordet anxia,
Seu poena vos premit comes:

Jesu, qui, ut agnus innocens,
Sese immolandum tradidit,
Ad Cor reclusum vulnere,
Ad mite Cor accedite.

Auditis ut suavissimis
Invitet omnes vocibus:
Venite quos gravat labor,
Premittique pondus criminum.

Quid Corde Jesu mitius?
Jesum cruci qui affixerant
Excusat, et Patrem rogat,
Ne perdat ultor impios.

ΥΜΝΟΣ²⁾.

Ἐάν ἀλήθειαν ζητῆτε ὑμεῖς,
παρηγορίαν σιάς θλίψεις ὑμῶν,
εἰτ' ἁμαρτία ξηπαῖζει σκληρῶς
εἰ τιμωρία βιρύνῃ πολύ·

Στήν γλυκίαν Καρδίαν τοῦ Ἰησοῦ,
καὶ βρούσιν τῶντι ζῶντος νεροῦ
πλησιάζατε δὲ ἁμαρτωλοὶ,
οὐράνιον νὰ λάβητε ζωήν.

Ὡδὴν φωνῶν ἀκούσατε ὑμεῖς,
πάντας ἀσεβεῖς καλεῖ μὲν θνητοῦς.
Ἐλθετε ὑμεῖς οἱ κοπιῶντες
καὶ βάρος πιέζει, ἁμαρτιῶν.

Πρῶτον. Καρδίας, τί, Ἰησοῦ!
Ἰησοῦς, οὐσπερ σκληρῶς σταυρώ-
σαντας,
ἀπολογεῖ, Πατρός του δέεται
μὴ τιμωρῆς, Πάτερ τοὺς ἀσεβεῖς.

¹⁾ E I. Vesperis Officii.

²⁾ Ex opusculo communi sermone Hermopoli edito, cui titulus: 'Εν-
νεαήμερον τῆς γλυκυτάτης καὶ ἀγιοτάτης Καρδίας τοῦ Ἰησοῦ, quod re-
latum videas in op. de festis cit. t. 2, p. 461.

O Cor voluptas coelitum,
Cor fida spes mortalium,
En hisce tracti vocibus,
Ad te venimus supplices.

Tu nostra terge vulnera
Ex te fluente sanguine;
Tu da novum cor omnibus,
Qui te gementes invocant.

Amen.

V. Cor Jesu flagrans amore
nostro,

R. Inflamma cor nostrum amore
tuo.

OREMUS.

Fac nos, Domine Jesu, sanctissimi Cordis tui virtutibus indui et affectibus inflammari: ut et imagini tuae bonitatis conformes, et tuae redemptionis mereamur esse participes. Qui vivis et regnas cum Patre et Spiritu Sancto in saecula saeculorum. Amen.

Καρδιά, ὦ οὐρανίων τροφή,
Καρδιά, ὦ ἐλπίς θνητῶν πιστῇ,
κινούμενοι ἡμεῖς ἐκ ὧν φωνῶν,
ἱκέται συντρέχομεν εἰς ἱσέ.

Ἐξάλειψον ναι, τὰς πληγὰς ἡμῶν
Ἰησοῦ, δι' αἵματός σου ῥέοντος,
δός πᾶσι καρδίαν ἡμῖν νέαν
τοὺς θρηνοῦσιν Σωτηρῆμων εἰς σέ.

Ἀμήν.

Σ. Καρδιά τοῦ Ἰησοῦ ἀναπι-
μένη ἐκ τῆς ἀγάπης ἡμῶν.

Α. Ἀναψον τὴν καρδίαν ἡμῶν
ἐκ τῆς ἀγάπης πρὸς ἱσέ.

ΔΕΗΣΙΣ.

Ποίησον, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ,
να ἐνδυνῶμεν τὰς ἀρετὰς τῆς Ἀγιο-
τάτης σου Καρδίας, καὶ ἐκ τῆς
ἀγάπης νὰ ἀναφθῶμεν ὅπως ἀξιο-
μισθῶμεν νὰ μιμηθῶμεν τὴν
ἀγαθότητά σου, καὶ νὰ συμμετέ-
ξωμεν τῆς ἐξαγοράσεώς σου, ὅστις
ζῆς καὶ βασιλεύεις ὁμοῦ μετὰ τοῦ
Πατρὸς καὶ Ἁγίου Πνεύματος εἰς
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Inter pietatis exercitia ritus graeci primum locum facile ob-
tinet Ἀκίδιστος τῆς γλυκυνταίης καὶ ἀγιωταίης Καρδίας τοῦ Ἰησοῦ.
Ποίημα Ἰσιδώρου Δολνίκη, ἱερέως. Opus jam omnibus εὐπροσδωτάτον¹⁾,
commendatum, ut dignum est, videsis in *Zeitschrift für kath. Theo-
logie*, 1894, pp. 196—197.

In exercenda pietate erga SS. Cor Jesu etiam, praeter multa
alia cantica liturgica, usui esse potest *Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν Κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν*²⁾, qui nimirum, quantus quantus, nihil est
nisi laus ac praedicatio infinitae caritatis Christi Jesu, Si enim,
Pio PP. VI. doctore, *substantia devotionis SS. Cordis Jesu eo spectat,
ut in symbolica cordis imagine immensam caritatem effusumque amorem
dicini redemptoris nostri meditemur atque veneremur*³⁾: eidem fovendae
profecto congruit praesens *canon supplex*, qui totus est in infinita
Dei bonitate et misericordia celebranda ac commendanda.

¹⁾ Relegas superius notata t. 1, p. 538.

²⁾ *Κατάστιχος* ad singulorum versuum distinctionem habetur in
Horologio, pp. 324—328, edit. rom. an. 1876: et in *Paraclet.* seu
Octoëcho m., pp. 732—737, edit. rom. an. 1885.

³⁾ Iterum ac saepius relat. in op. *de festis utriusque SS. Cordis.*

Ex eo igitur duas *Odas* hic sistimus, et quidem cum ea, quam cl. Maltzew ex slavico exemplari in linguam germanicam dedit, versione, ut per eandem occasionem etiam, qui literis palaeoslovenicis doctus non est, ex proposito exemplo cognoscat, quam exacte antiqua translatio slavica textuum liturgicorum archetypo graeco respondeat.

Κανὼν ἱκετήριος.

Bitt-Kanon.

Ὡς δὲ α'. Ἦχος β'.

Erster Gesang. Ton 2.

Ὁ εἰρμός· Ἐν θυμῷ κατέστρωσε.

Τροπάρια.

Ἰησοῦ γλυκύτατε Χριστέ, * Ἰησοῦ μακρόθυμε, * τὰ τῆς ψυχῆς μου θεράπευσον τραύματα, * Ἰησοῦ, καὶ γλύκανον * τὴν καρδίαν μου, * πολυέλεε, δέομαι, * Ἰησοῦ Σωτήρ μου, * ἵνα μεγαλύνω σε σωζόμενος.

Süssester Jesus Christos, langmüthiger Jesus, heile meiner Seele Wunden, Jesus, und erfülle mit Süßigkeit, bitte, Erbarmungsvoller, mein Herz, Jesus, mein Heiland, auf dass ich erlöst dich hochpreise.

Ἰησοῦ γλυκύτατε Χριστέ, * Ἰησοῦ, διάνοιξον * τῆς μετανοίας μοι πύλας, φιλόανθρωπε * Ἰησοῦ, καὶ δέξαι με * σοὶ προσπίπτοντα, * καὶ θερμῶς ἐξαιτούμενον, * Ἰησοῦ Σωτήρ μου, * τῶν πλημμελημάτων τὴν συγχώρησιν.

Süssester Jesus Christos, öffne, Jesus, mir der Busse Pforten, menschenliebender Jesus, und nimm mich an, der ich vor dir niederfalle und heiss erflehe, Jesus, mein Heiland, die Vergebung der Sünden.

Ἰησοῦ γλυκύτατε Χριστέ, * Ἰησοῦ, ἐξάρπασον * ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ δολίου Βελιάρ με, * Ἰησοῦ, καὶ πόλησον, * δεξιὸν ἀμὲν * παραστάτην τῆς δόξης σου, * Ἰησοῦ Σωτήρ μου, * μοίρας ἐώννυμον λυτρωσάμενος.

Süssester Jesus Christus, Jesus, entreisse aus der Hand des listigen Belial mich, Jesus, und stelle mich zur Rechten deiner Herrlichkeit, Jesus, mein Heiland, befreie mich vom Loose, links zu stehen!

Θεοτοκίον.

Ἰησοῦν γεννήσασα Θεὸν, * Λεοποίνα, δυνάπησον * ὑπὲρ ἀχρείων οἰκειῶν, πινάχραντε, * ὅπως τῆς κολασίως * ταῖς περισβελίαις σου * λυτρωθῶμεν, ἀμολύνει, * οἱ μεμολυσμένοι, * δόξης αἰδίου ἀπολαύσαντες.

Die du Jesum geboren hast, den Gott, Gebieterin, flehe für die unnützen Knechte, Allreine, auf dass durch deine Fürbitten von der Strafe befreit werden, o Unbefleckte, wir, die Befleckten, und die ewige Herrlichkeit geniessen mögen.

Ὡς δὲ γ'.

Dritter Gesang.

Ὁ εἰρμός· Τῆς πίστεως ἐν πέτρᾳ με.

Τροπάρια.

Εἰσακούσον, φιλόνθρωπε Ἰησοῦ
 μου, * τοῦ δούλου σου βοῶντος ἐν
 κατανύξει· * καὶ ῥῦσαι, Ἰησοῦ, με
 τῆς καταδίκης, * καὶ τῆς κολάσεως, *
 μόνε μακρόθυμε, * Ἰησοῦ γλυκύ-
 τατε. * πολυέλεε.

Ὑπόδεξαι τὸν δούλόν σου, Ἰη-
 σοῦ μου, * προσπίπτοντα σὺν δά-
 κρυσιν, Ἰησοῦ μου, * καὶ σῶσον,
 Ἰησοῦ μου, μετανοοῦντα, * καὶ τῆς
 γέννησός με, * Δέσποτα, λύτρωσαι, *
 Ἰησοῦ γλυκύτατε, * πολυέλεε.

Τὸν χρόνον, Ἰησοῦ μου, ὃν δέ-
 δωκάς μοι, * εἰς πάθῃ ἐδαπάνησα,
 Ἰησοῦ μου, * διό με, Ἰησοῦ μου.
 μὴ ἀπορρίψης, * ἀλλ' ἀνακάλεσαι, *
 δέομαι, Δέσποτα, * Ἰησοῦ γλυκύ-
 τατε, * καὶ διώσωσόν.

Θεοτοκίον.

Παρθένε ἡ τεκοῦσα τὸν Ἰησοῦν
 μου, * ἰκέτευε ῥυσθῆναί με τῆς
 γέννησός, * ἡ μόνῃ προστασία τῶν
 θλιβομένων, * Θεοχαρίτωτε, * καὶ
 καταζώσωσόν * τῆς ζωῆς, Πανάμωμε, *
 τῆς ἀγῆρω με.

Κάθισμα, Ἦχος α'.

Ὁ εἰρμός· Τὸν τάφον σου, Σωτήρ.

Σωτήρ μου Ἰησοῦ, * ὁ τὸν
 Ἀσώτον σώσας, * Σωτήρ μου Ἰη-
 σοῦ, * ὁ δεξάμενος Πόρνην, * καὶ
 ἰμὲ νῦν ἐλέησον, * Ἰησοῦ πολυέλεε· *
 σῶσον. οἰκτιρον, * ὦ Ἰησοῦ ἐτε-
 γέτα, * ὥσπερ ᾤκτιρας * τὸν Μα-
 νασσῆν, Ἰησοῦ μου, * ὡς μόνος
 φιλόνθρωπος.

Höre, mein menschenfreund-
 licher Jesus, auf deinen Knecht,
 der zu dir ruft in Zerknirschung
 und rette, Jesus, mich von der
 Verdammnis und Strafe, du allein
 langmüthiger, süssester, erbar-
 mungsvoller Jesus!

Nimm auf deinen Knecht,
 mein Jesus, der niederfällt mit
 Thränen, mein Jesus, und er-
 löse, mein Jesus, den Büssen-
 den und errette (ihn) von der
 Gehenna, o Gebieter, süssester
 erbarmungsvoller Jesus.

Die Zeit, mein Jesus, die
 du mir gabst, habe ich mit Lei-
 denschaften verbracht, mein Je-
 sus; verwirf mich, mein Jesus,
 nicht desswegen, sondern ruf
 (mich) zurück, bitte Gebieter,
 süssester Jesus und errette
 (mich).

Jungfrau, die du meinen Je-
 sus geboren hast, flehe, auf dass
 ich errettet werde von der Ge-
 henna, du einziger Schutz der
 Betrübten, du Gottbegnadigte
 und würdige, Allfehlerlose, mich
 des nimmer alternden Lebens.

Mein Erlöser, Jesus, der du
 den Verlorenen erlöst hast, mein
 Erlöser, Jesus, der du die Buhle-
 rin angenommen hast, erbarme
 dich jetzt auch über mich, er-
 barmungsvoller Jesus; erlöse,
 habe Mitleid, o Jesus, Wohl-
 thäter, wie du Mitleid hattest
 mit dem Manasse, mein Jesus,
 als einzig Menschenliebender!

Κοντάκιον, Ἦχος δ'.

Ὁ εἰρμός· Ἐπιφάνης σήμερον.

Ἰησοῦ γλυκύτατε, * τὸ φῶς τοῦ κόσμου, * τῆς ψυχῆς μου φωτίσον * τοὺς ὀφθαλμοὺς, Ὡς Θεοῦ, * τῇ δακρυγεί σου λαμπρότητι, * ἵνα ὑμνῶ σε. * τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον.

Süssester Jesus, du Licht der Welt, erleuchte die Augen meiner Seele, Sohn Gottes, durch deinen gottstrahlenden Glanz, auf dass ich dich besinge, das abendlose Licht.

Ἐκ τῶν στιχηρῶν προσομοίων.

Ἦχος πλ. δ'. Ὁ εἰρμός· Ὅλην ἀποδέμινου.

Ἰησοῦ γλυκύτατε, * ψυχῆς ἐμῆς θυμηδία, * Ἰησοῦ, ἡ κάθαρις * τοῦ νοός μου, Δέσποτα * πολυέλεε, * Ἰησοῦ. σῶσόν με * Ἰησοῦ, Σωτήρ μου, * Ἰησοῦ μου παντοδύναμι. * μὴ καταλίπης με * Σῶτερ Ἰησοῦ, με ἔλεησον, * καὶ λύτρωσαι κολάσεως * πάσης, Ἰησοῦ, καὶ ἀξιώσον * τῆς τῶν σωζομένων * μερίδος, Ἰησοῦ μου τῷ χορῷ * τῶν ἐκλεκτῶν σου με σύνταξον, * Ἰησοῦ φιλάνδρωπε.

Süssester Jesus, Erquickung meiner Seele, Jesus, du Reinigung meines Geistes, erbarungsvoller Gebieter, Jesus, erlöse mich, Jesus, mein Erlöser, mein allmächtiger Jesus, verlass mich nicht, Erlöser, Jesus, erbarme dich meiner und befreie mich von aller Strafe, Jesus, und würdige mich des Looses der Erlösten, mein Jesus, der Schaar deiner Auserwählten zähle mich zu, menschenliebender Jesus!

Τῇ αὐτῇ παρασκευῇ τῆς τρίτης ἑβδομάδος τοῦ Ματθαίου.

Ad eandem feriam Kalendaria graeco-ruthena festum Virginis dolorosae referunt adhibita hac formula: *V pjatok 10. neděli po Voskresenij, si jest, 2. sedmicy Petrova posta. Pamjat Sostradanija presvjatyja Bogorodicy*, hoc est, *Feria VI. decimae hebdomadis post Resurrectionem, id est, secundae hebdomadis jejunii* (ss. Apostolorum) *Petri* (et Pauli) *Commemoratio dolorosae sanctissimae Deiparae.*

Quod idem mysterium Latini gemino die conceptivo celebramus, feria VI. post Dominicam Passionis et Dominica tertia vel quarta Septembris.

Festa mobilia mense Julio.

Habet Julius conceptivos dies festos quatuor tantum. duos apud Graecos totidemque in Breviario Romano.

Κυριακὴ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν ταῖς ἑξ οἰκου- *Dominica sanctorum Patrum sex synodorum oecumenicarum.*
μενικαῖς συνόδοις.

Slav. *Nedělja svjatyč otec šestí soborov vselenskich;* rumen. *Dominec'a santilor parenti aceloru, cari au fostu de face la cele siese sínóde ecumenice.*

Unius Chalcedonensis concilii memoriam apud CPolitanos hoc festo agi, monuimus tomo 1, p. 217. Consonat rubrica Officio solemni praefixa¹⁾, quae est hujusmodi: ΕΙΔΗΣΙΣ. Κατὰ τὴν ἐγ'. τοῦ παρόντος, ἐὰν τύχη ἐν κυριακῇ, ἢ τῇ πρώτῃ μετ' αὐτὴν ἐρχομένη²⁾, ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τῶν χλ' ἁγίων καὶ θεοφίρων πατέρων τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς δ'. συνόδου, τῆς ἐν ἔτει νη', ἐπὶ τῶν βασιλείων Μαρμανοῦ καὶ Πουλχηρίας, συγκροτηθείσης κατὰ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκορόου τῶν μοναχῶν.

In canticis quidem etiam synodus sexta paucis attingitur: sed synaxarium ad unam Chalcedonensem pertinet³⁾; nihil enim praeter insigne miraculum continet, quod s. Euphemia perpetrasse legitur, ὅτε τὸν ὄρον τῆς πίστεως ἐπεκίρωσε, quum Chalcedonensem fidei definitionem confirmavit, ut in fastis ecclesiasticis, ad diem 11. Julii, ostentum illud annuntiatum vidimus tomo 1, p. 207. Tu repete, si placet, quae de rationibus historicis, liturgicis, iconographicis ac dogmaticis solemnis hujus memoriae conciliorum, praecipue Chalcedonensis, ibidem late scripsimus pp. 208—217; ac speciatim recole, communi sex priorum synodorum festo assignatum

¹⁾ In recentiori Menaeorum editione ἡ τῶν πατέρων ἀκολουθία media interjacet inter 13. et 14. Julii (edit. Venet. an. 1875, pp. 65—73).

²⁾ Ἰστέον, inquit Τυπικὸν ΚΙΙ., p. 183, ὅτι ἡ παρούσα ἀκολουθία ψάλλεται οἷα κυριακῇ τυχὼι ἀπὸ τῆς ἐγ' τοῦ ἐνεστώτος μηνὸς μεχρὶ τῆς ιθ'.

³⁾ Ὁ τῆς παρούσης κυριακῆς συναξαριστὴς ἀναφέρει τὴν δ'. μὲν συνόδον ὁμοίως καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ψαλλομένη ἀκολουθία διαλαμβάνει

fuisse diem dominicum, qui propinquior est diei 16. Julii, honoribus s. Athenogenis dicato.

Hodiernae solemnitatis objectum Horologii editiones omnes, Romanae, Veneta, Atheniensis, iisdem verbis efferunt: *Ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τῶν ἀγίων καὶ θεοφόρων πατέρων, τῶν εἰς τὰς ἑξ οἰκουμενικὰς συνόδους συνελθόντων τουτέστι τῶν εἰς τὴν α΄. ἐν Νικαίᾳ 318, τῶν εἰς τὴν β΄. ἐν Κωνσταντίνου πόλει 150, τῶν εἰς τὴν γ΄. ἐν Ἐφέσῳ 200, τῶν εἰς τὴν δ΄. ἐν Χαλκηδόνι 630, τῶν εἰς τὴν ε΄. ἐν ΚΠόλει, τὸ δεύτερον, 165, καὶ τῶν εἰς τὴν ς΄. ἐν ΚΠόλει, τὸ τρίτον, 170.* Ab his non discrepant formulae, quibus festum in Horologiis Austro-Hungaricis enuntiari videmus ¹⁾.

Priores sex synodi oecumenicae, quarum memoria hodie communi Officio agitur, hae sunt:

1. *Synodus Nicaena (I.)*, sub Constantino Magno ²⁾ celebrata anno aerae vulgaris 325, in qua propugnata fuit Verbi divinitas adversus Arianos ³⁾;
2. *Synodus Constantinopolitana I.*, sub Theodosio Magno, anno 381, in qua damnata haeresis Macedonii, adversus Spiritus sancti divinitatem, et symbolum Nicaenae fidei confirmatum est;

περὶ αὐτῆς μόνον τῆς δ΄. καὶ τῆς ς΄. τῶν κατὰ τῶν μονοφυσιτῶν καὶ μονοθελητῶν συγκροτηθεῖσων.

¹⁾ Exemplo sit editio rumena Balasfalvensis anni 1869, quae festivam synodorum commemorationem ita proponit ad 16. Julii: *Cade-se a scl, cà . . . facemu amentirea ss. parenti, celoru 318 de la adunarea de antania, care s'a facutu la Nice'a; st acelu 150 de la a dou'a adunare la Constantinop.; st acelu 70 (sic) de la a trei'a adunare in Efesu; st acelu 630 de la a patr'a in Calcedonu; st acelu 160 (sic) de la a cincia, st acelu 170 de la a sies'a.*

²⁾ Quid Romani Pontifices vi primatus sui in convocandis confirmandisque conciliis generalibus egerint, et quam potestatem in iis exercuerint, post plures alios (a Devoti, *Instit. can.* l. 1, c. 3, § 38 citatos) praeclare ostendit van Everbroeck, *De jure Rom. Pontificis concilia oecumenica convocandi iisque praesidendi* (Archiv für kath. Kirchenrecht, tom. 2), recte idcirco et jure a Rmo. Hefele ad defensionem verae doctrinae collatus (*Conciliengeschichte*, t. 1, p. 15 edit. 2).

³⁾ Constitutum praeterea fuisse, ut memoria synodi primae peculiari festo instauraretur, annotavimus supra pp. 377 et 416.

3. *Synodus Ephesina*, sub Theodosio juniore anno 431. adversus Nestorii episcopi CPolitani nefandam haeresim, qua matri Christi titulus *Deiparae* negabatur ¹⁾);
4. *Synodus Chalcedonensis*, in templo et ad sepulchrum S. Euphemiae martyris, adversus Eutychetem archimandritam et Dioscorum patriarcham Alexandrinum, duplicem in Christo naturam negantes, anno 451, sub Marciano et s. Pulcheria Augustis;
5. *Synodus Constantinopolitana II.*, sub Justiniano imperatore, anno 553, de tribus Capitulis et adversus Origenistas ²⁾);
6. *Synodus Constantinopolitana III.*, sub Constantino Pogonato, anno 680 contra monotheletas.

Sic igitur proprio festo solemnes gratias Deo quotannis agit ecclesia orientalis, quod singulari sua providentia in sacris his conventibus, haeresibus per episcopos damnatis, catholicam doctrinam confirmasset ³⁾).

Τῇ κυριακῇ εὐθέως μετὰ τὴν εἰρημένην μνήμην *Primo die dominico post dictam solemnitatem: Memoria sacrae synodi CPolitanae adversus impium*
Μνήμη τῆς ἀγίας ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου *Severum celebratae.*
τῆς κατὰ Σεβήρου τοῦ
δυσεβοῦς.

Ita quidem memoriam hujus synodi enuntiat Kalendarium CP. saeculi octavi a Morcellio editum ⁴⁾), breviori formula vero Kalendarium ex Eclogadio Cryptoferratensi saeculi undecimi, a Toscanio vulgatum: *Μετὰ ταύτην* (*Ἰουλ. 15'*) *κυριακῇ Τῶν πατέρων κατὰ Σεβήρου τῆς ε'. συνόδου* ⁵⁾). Me-

¹⁾ In variis Calendariis *synodum secundam* die 22. Maji, *tertiam* autem die 9. Septembris referri, animadvertit Martinov, *An. eccl. gr.-sl.*

²⁾ Particularia quaedam Kalendaria a Martinov l. c. indicata *synodo quintae* diem 25. Julii assignant, *sextae* vero diem 15. Septembris.

³⁾ Relege quae de mente ecclesiae orientalis in instituendis festis conciliorum diximus tomo 1, p. 215 et heic p. 378.

⁴⁾ Tom. 2, p. 165.

⁵⁾ *Ad Typica Graecorum animadversiones*, p. 104.

nologium Basilianum denique hanc ejus mentionem facit ad d. 25. Julii: *Μνήμη τῶν ἀγίων ξε' πατέρων ἡμῶν, τῶν ἐν τῇ ε'. συνόδῳ συνελθόντων*¹⁾: in quo Patrum numero assignando (65) tamen errat, quum ex Actis subscripsisse appareat in Actione IV. *septuaginta quatuor*²⁾, in Actione V., quae et ultima, *nonaginta*³⁾.

In Actis vocatur *σύνδοδος καὶ Ἀνθίμου καὶ Σεβήρου*; verum in Calendariis *Severus* dumtaxat nominatus est, quod is omnium dux fuisset, eoque damnato, Anthimus caeterique asseclae ejus omnes concidissent⁴⁾.

Caeterum particulari hoc concilio id actum est proprie, ut quae s. Agapitus, Pontifex Romanus, in urbe regia decreverat anno 536, statim pleneque executioni mandarentur; ipse enim Anthimum CPolitanum jam deposuerat, Mena ei suffecto, et Severum Antiochenum cum toto illo monophysitarum grege damnarat⁵⁾; quem nova haec synodus iterum anathematizatum declaravit.

Dominica I. Julii. Pretiosissimi Sanguinis D. N. Jesu Christi.

Festum Pretiosissimi Sanguinis Domini Nostri Jesu Christi, quod jam diu, praesertim tempore Quadragesimae⁶⁾, in plerisque dioecesibus ac religiosis ordinibus celebrabatur, Pius P. P. IX. pro Dominica prima Julii ad universam Ecclesiam extendit Decreto e loco exilii sui dato d. 10. Augusti anni 1849, quod est hujusmodi:

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 117, p. 560.

²⁾ Apud Hardouin. Concil. t. 2, pp. 1263—1267.

³⁾ Ibid. pp. 1399—1404.

⁴⁾ Sancti quoque monachi Theodosius et Sabbas unum Severum *omnium malorum auctorem et opificem* (*ἀρχηγόν καὶ αὐτουργόν*) vocant in *epistola ad Anastasium Aug.* (apud Coteler. Eccles. graec. monument. t. 3, p. 316), eundemque s. Anastasius Sinaita, patriarcha Antiochenus, passim *ἡγάρχον τῆς δεκακράτου ὀρχήστρας*, *principem istius decem cornibus instructae orchestrae* (monophysitarum) nuncupat in opere *Ὁδηγός* (apud Gretser, t. 14, part. 2; et apud Migne, Patr. gr. t. 89, locis in indice notatis sub verbo *Severus*).

⁵⁾ Quomodo Romani Pontificis primatus ex insigni hoc Agapiti facto eluceat, utriusque juris testimonio ostendimus tomo 1, pp. 140—141.

⁶⁾ Videatur Synopsis festorum in Quadragesima occurrentium, quae exhibita est supra p. 74; jcta. annotatione adscripta p. 153

„Redempti sumus in Domini Nostri Jesu Christi Sanguine, qui emundat nos ab omni iniquitate, et ideo beati, qui in hoc lavant stolas suas. Quodsi Aegypti domus agni sanguine conspersae ab ira Dei fuerunt salvae, multo magis hanc iram effugient, imo et miserationibus et gratiis erunt repleti, qui peculiari devotione et obsequio Servatoris nostri Sanguinem venerantur et colunt. — Haec aliaque hujusmodi animo reputans SS. D. N. Pius Papa IX., ut fidelium corda, hisce praesertim miserrimis temporibus, quibus inimicus homo in Dominico agro superseminare zizaniam, et multos insidiis, fraudibus, erroribus, decipere atque irretire conatur, amore erga hoc redemptionis nostrae pretium magis magisque excitentur et inflammentur, mandavit, ut non solum in Urbe, sed et in Orbe universo omnes de Clero tum saeculari tum regulari, qui horas canonicas recitare tenentur, Missam et Officium de Pretiosissimo Sanguine Domini Nostri Jesu Christi, jam a Sacrorum Rituum Congregatione approbatum, et pluribus dioecesibus concessum, Dominica prima Julii ¹⁾ singulis annis in posterum sub ritu duplici secundae classis peragere valeant. — Quodsi in aliqua dioecesi vel ordine regulari vel ecclesia quacumque Officium aequalis vel altioris ritus praedicta Dominica occurrat, statuit, ut Officium et Missa de Pretiosissimo Sanguine fiat tamquam in sede propria in proxima die a Festo primae vel secundae classis non impedita, transferendo juxta rubricas Officium, quod nequit recitari in propria die. — Declaravit insuper, ut Officium recitandum prima Dominica Julii nunquam omittatur, itemque ut firma et in robore permaneant peculiaria indulta et privilegia jam concessa, recitandi nempe Officium hoc vel in Quadragesima vel alio anni tempore. — Sanctitas Sua ea profecto spe nititur, ut per merita hujus Pretiosissimi Sanguinis fideles magis in dies fide vivificati, spe corroborati, et caritate incensi vitam ducant ab omni iniquitate alienam, et praemia assequantur aeterna. Cajetae hac die 10. Augusti 1849.“

Caetera, quae spectant ad ipsum festi mysterium, ad historiam cultus, ad instituta religioni pretiosissimi Sanguinis

¹⁾ H. e. dominico illo die, qui vel ipsis Kalendis Julii occurrit, vel ab iisdem proximus succedit.

Christi promovendae destinata, ejusmodi, inter alia, sunt *Archiconfraternitas pretiosissimi Sanguinis*; *Ordo equestri Mantuanus sanctissimi Redemptoris*, praecipue in honorem Sacrosancti Sanguinis, qui ex latere Christi fluxit, constitutus; *Congregationes Missionariorum et Adoratricum pretiosissimi Sanguinis*, ab apostolico viro Dei Gaspere Bufalo erectae: haec, inquam, aliaque plura his conjuncta latius et uberius tractavit Moroni, *Dizionario*, praesertim t. 61, pp. 33—49; Germanorum usui vero in brevem summam redacta tradidit Noldin in *Kirchenlexicon* t. 2. pp. 926—933, edit. 2.

Dominica III. Julii. Festum Sanctissimi Redemptoris.

Festum SS. Redemptoris, quod in Dominio Veneto jampridem ipso hoc die cum extraordinariis privilegiis celebratum legimus ¹⁾, Pius PP. VIII. statum esse voluit in Urbe Roma, die 23. Octobris ejusdem celebritati attributo per Decretum S. Rit. Congr. d. d. 8. Maji 1830 ²⁾. Exinde ad plerasque omnes dioeceses ac religiosos ordines transiit, modo ut festum immobile, quod locum in Calendario certum ac stabilem habet d. 23. Octob., modo ut conceptivum, quod, annum litterae dominicalis recursum sequendo, tertio die dominico Julii, ut in Dominio Veneto, agitur.

¹⁾ Legito Tetam., *Diar.*, mens. Jul. part. 1, § 3; t. 3, pp. 85—86. — Rationibus celebritatis Venetae illustrandis inservit clausula lectionis sextae Officii proprii, quae est ejusmodi: „Hanc igitur immensae largitatis clementiam ostendere dignatus est Deus erga populum Venetiarum dira tunc temporis pestilentia vexatum; sed voto facto invisendi quotannis templum in honorem Sanctissimi Redemptoris, a fundamentis publicae magnificentiae pietatis exstructum, non multo post extincto morbo, summa totius civitatis laetitia, pristinae incolumitati se vidit restitutum. Ut autem accepti beneficii recordatio, et cultus erga Servatorem nostrum augeretur in dies, Officium proprium et Missam sub titulo *Sanctissimi Redemptoris*, quae Innocentius decimus tertius „Romanus Pontifex, omnibus utriusque sexus Christifidelibus Venetiis existentibus, qui ad horas canonicas tenentur, singulis annis Dominica tertia Julii recurrente recitandas concessit, Benedictus decimus tertius itidem Romanus Pontifex, ad totum statum et dominium Venetum extendit.“

²⁾ Relege Kalendarium ipsius Urbis Romae, propositum tomo 1, p. 400, ac vide etiam Acta literaria *Correspondance de Rome* an. 1848—1849, pp. 29—30, ibidem citata p. 402.

Festum omnium sanctorum Romanae Ecclesiae Summorum Pontificum.

Eodem hoc mense Ecclesiae Romanae tabulis etiam inscriptum legitur *festum omnium sanctorum Summorum Pontificum*, agendum Dominica I. non impedita post Octavam ss. Petri et Pauli, quod cum integro Kalendario Urbis Romae a plurimis recentioribus dioecesibus, praecipue in longinquis Statibus Americae Septentrionalis, receptum perhibent Acta literaria *Correspondance de Rome* l. c.

In Kalendario quidem ineunte Julio refertur; nobis tamen conceptivis hujus mensis solemnibus ideo non videbatur accensendum p. 442, quod, quum omnes ferme Julii dies, maxime in Proprio Romano¹⁾, stata festa jam habeant, ad unum ex sequentibus mensibus sit, pro anni vice, transferendum²⁾.

Exstat magnificum atque praeclarum solemnitatis Officium in nova Breviarii editione, cujus talis est oratio propria: *Deus, qui populis tuis indulgentia consulis, et amore dominaris, da spiritum sapientiae, suffragantibus meritis Antistitum Ecclesiae tuae, quibus dedisti regimen disciplinae, ut de profectu sanctarum ovium fiant gaudia aeterna pastorum. Per Dominum.*

Festivae lectiones II. Nocturni, ex s. Bernardo assumptae, sublimia haec habent initia:

IV. *Congratulemur, fratres, congratulemur, ut dignum est, Pontificibus nostris.*

V. *Laetemur, quod Pontifices nostri ascenderunt ad cives suos, pro filiis captivitatis legatione fungentes, corda nobis conciliantes beatorum, vota illis intimantes miserorum.*

VI. *Benedictus Dominus Deus, qui tantorum Pontificum ministerio visitavit plebem suam: et nunc assumptis iis in sanctam civitatem, tantae recordatione suavitatis nostram non desinunt consolari captivitatem.*

Sunt tandem ex Breviariis propriis rit. lat. quae festum diem s. *Pulcheriae* Augustae et virginis Dominicae II. Julii affigant; verum in plerisque Kalendariis locum stabilem habet sive ad d. 7. Julii sive ad d. 7. Septembris.

¹⁾ Cfr. tom. 1. p. 15 et 396.

²⁾ Anno ibidem descripto p. 398 peragitur Dominica I. Septemb.

Festa mobilia mense Augusto.

Conceptiva solemnia communia exhibet Augustus non amplius duo: s. *Joachim, Confessoris, Patris B. Mariae Virginis, et Purissimi Cordis Mariae*.

Antiqua Kalendaria syriaca, quae ex Bibliotheca Vaticana descripta possidemus, hoc mense referunt duo alia Sanctorum festa conceptiva, a ritu graeco prorsus aliena, alterum feria II. hebdomadis primae: s. *Adaei, apostoli*; alterum feria II. hebdomadis sequentis¹⁾: s. *Azazaëlis*: quamvis prioris etiam stata memoria sit die 5. consignata²⁾.

Festum s. Joachim, Confessoris, Patris B. M. V.

Cultum s. *Joachim* vetustum in Ecclesia produnt monumenta, quae ex Bollandianis indicavimus tomo 1, p. 222, recentiorem fusius persequuntur libri in *Kirchenlexicon* indicati, loco ibidem adducto.

Iis adnumeres quod editum a R. D. Rocchi est opus praeclarissimum, cujus hoc loco mentio facienda. Inscribitur liber: *Le glorie di s. Gioachino. padre di Maria Vergine, secondo i Padri dell' Oriente, esposte da D. Antonio Rocchi, monaco basiliano*³⁾. Spissum est opus atque operosum et omnibus numeris absolutum, in quatuor partes divisum, quae sunt istae: 1. *Atti di s. Gioachino*; 2. *Virtù di s. G.*; 3. *Titoli di s. G.*; 4. *Culto di s. G.* Postrema hac parte praesertim cuncta, quae ad cultum s. Joachim apud Graecos, ad festa ejus et templa spectant, luculenter, graviter eruditeque exponuntur⁴⁾.

Allatis a cl. auctore addimus tamen in dictis Kalendaris nostris syriacis, memoriam ss. Joachim et Annae pluries occur-

¹⁾ Dies iste plurium commemorationum conjunctionem habet: s. *Adaei, apostoli, et Samiae et Saphirae uxoris ejus et parentum s. Taliae*. Caeterum in hisce Kalendaris s. *Adaeus*, honorifico *Principis septuaginta* (discipulorum) titulo insignitus ad d. 28. Aprilis, frequenter occurrit, ut vel ex uno mense Pentecostali supra exhibito pp. 415—416 videri potest. — Si Kalendarii tom. 1. forte legeris, sanctum nostrum cognitum habebis ex annotatis pp. 255 et 476.

²⁾ De s. *Azazaële martyre Samosateno* sub Maximiano videatur A. s. eman. B. o. t. 3, part. 1, p. 636.

³⁾ Grotta ferrata, coi tipi della Badia, 1878.

⁴⁾ Quodsi opus ipsum tibi praesto non sit, accuratam ejus notitiam facile reperies in Actis literariis *Civiltà Cattolica* (t. 3. an. 1879), t. 12. pp. 593—598.

rere; ita v. g. signatur in Cod. 37. ad 8. Septembris: *Nativitas Deiparae, et Joachim et Annae*¹⁾ *parentum ejus, et Theodati Amidae*; ad 25. Julii autem pluribus aliis Sanctorum memoriis junctus legitur obitus *Dinae (Annae), matris Deiparae*²⁾.

Officium s. Joachim an. 1510 primum a Julio PP. II. invecum in Breviarium est. A s. Pio PP. V. inde expunctum, a Gregorio PP. XIII. autem restitutum, a Gregorio PP. XV. demum ad meliorem formam redactum est.

Festum peragebatur die 20. Martii, atque adeo infra tempus Quadragesimae; sed a Clemente PP. XII. translatum est ad *Dominicam infra Octavam Assumptionis sanctissimae Deiparae*, confirmato Sacrae Rituum Congregationis *Decreto Urbis et Orbis*, quod factae mutationis causas ita enunciat: Quum enixe ac saepius Sacra Caesarea Majestas institerit, ut festum s. Joachim, perinde ac s. Annae conjugis, esset in Ecclesia universali de praecepto: S. R. C., re mature nec semel discussa, ita denique censuit annuendum, ut, ne festa de praecepto multiplicentur, debitus tamen honor genitori matris Dei non denegetur, festum ejusdem s. Joachim a die 20. Martii ad Dominicam post Assumptionem B. Virginis, ejus filiae, transferatur, in eaque sub ritu duplici majori, ut festum s. Annae conjugis sub eodem ritu deinceps celebretur³⁾.

Novissime tandem Sanctissimus Dominus Noster Leo PP. XIII. fel. regn. solemnna utriusque parentis Beatisimae Virginis ad ritum duplicem 2. cl. evexit *Decreto Urbis et Orbis* edito d. 1. Augusti 1879, quod quia genuinas cultus, festique rationes authentice declarat, juveni academico deberi non potest.

¹⁾ In Cod. 68. deest nomen *Annae*.

²⁾ Integer hujus diei titulus hic est: *Constantini Edessae; et coronatio Ebedmessiae, quem pater Levi interfecit, deinde ad fidem conversus est an. 701, pro sterilibus feminis; et Zachaei; et obitus Dinae, matris Deiparae*. — Memoria s. Annae praeterea refertur in Codicibus 19, 20, 21, 69 et 77. — Martyrium *Ebedmessiae* seu *Abdu'l Masich* jam superius relatum videas t. 1, p. 479.

³⁾ Decretum S. R. Congregationis d. d. 20. Sept. 1738 approbatum a Pontifice est die 3. Octob.; qua de re consule, si vacat, quae in festum s. Joachim annotavit Tetam. *Diar. ad d. 15. Augusti, n. 30*.

Decretum Urbis et Orbis

De festis SS. Joachim et Annae ritu dupl. II. Cl.
celebrandis.

„Docet Ecclesiasticus eos laudandos, qui in generatione sua gloriosi fuerint; singulari igitur honoris ritu colendi Sancti Joachim et Anna, qui Immaculatam Virginem Deiparam quum genuerint, gloriosissimi equidem fuere: *De fructu ventris vestri*, ut ipsos alloquitur Damascenus, *cognoscimini; pie enim et sancte in humana natura vitam agentes filiam Angelis superiorem et nunc Angelorum Dominam edidistis* (Or. I. de Virg. Mariae Nativ.). Quum itaque filiorum gloria parentes coronet, nil mirum si Ecclesia et a primaevis temporibus praecipuo cultu ac religione prosequuta sit Sanctum Patriarcham Joachim ejusque beatam conjugem Annam; hos siquidem Ecclesiae Patres insignibus exornarunt laudibus, ac penes Fideles eo crevit veneratio iis exhibita, ut in ipsorum honorem templa exstructa fuerint, et piae Sodalitates erectae. Immo et Christiani Principes non semel supplicibus votis institerunt apud Romanos Pontifices, ut solemniori cultu Sancti Deiparae Parentes honorarentur. Piissimis votis libenti animo Romani Pontifices annuerunt, validissimum rati eorumdem fore patrocinium apud Deum potissimum per eorum filiam Coeli Reginam, et cultum a Christifidelibus tributum non modo sua auctoritate firmaverunt, verum etiam peculiaribus privilegiis condecorarunt.

Quoniam vero hisce luctuosissimis temporibus divina misericordia factum est, ut, quo magis Christianus populus divino auxilio atque coelesti solamine indigeret, eo amplioribus clarificata sit honoribus Beatissima Virgo Maria atque ipsius cultus nova incrementa acceperit: hinc novus splendor ac recens gloria, qua beatissima filia refulsit, et in felicissimos parentes redundare oportuit. Quare pluribus in dioecesibus, Sede Apostolica annuente, horum Sanctorum festa solemniori pompa ac ritu celebrata sunt ad obtinendam praecipue familiarum concordiam et tranquillitatem; imo non defuere Sacrorum Antistites qui ejusdem ritus elevationem per universum orbem ab eadem Apostolica Sede haud semel efflagitaverint.

Haec autem omnia animo recolens Sanctissimus Dominus Noster Leo Papa XIII., quo suae praesertim devotionis erga Sanctum Joachim, cujus nomine ipse gloriatur et quod *Praeparatio Domini* interpretatur, conspicuum exhibeat testimonium, confisus fore ut illius aucto cultu patrocinium quoque validius persentiat Ecclesia, motu proprio mandavit, ut per praesens Decretum Sacrorum Rituum Congregationis Festum Sancti Joachim, Dominica infra Octavam Deiparae Assumptionis occurrens, nec non Festum Sanctae Annae, cum ipso in eodem honore sociatae, diei 26. Julii affixum, a ritu duplici majori ad ritum Duplicis secundae classis eleventur, ac sub tali ritu in Calendario universae Ecclesiae deinceps inscribantur.“

De festo purissimi Cordis B. Virginis Mariae.

Constituto semel in Ecclesia, afflante Spiritu sancto, cultu ac festo Sanctissimi Cordis Jesu, consequens erat, ut ejusdem Spiritus instinctu constitueretur etiam cultus ac festum Purissimi Cordis Mariae; id enim semper factum videmus, ut quotiescunque, labentibus annis, novae institutae fuerunt in gloriam Filii solemnitates, paulo post analogae celebratae sint, quibus honoraretur Mater.

Officio nunc utimur, quod pro Breviario Romano probatum a S. R. C. fuit die 21. Julii an. 1857¹⁾, festumque peragimus dominico die, qui primus est post Octavam Assumptionis B. V. M. — Caetera quae ad historiam atque ad proprium cultus objectum spectant, peculiari libro fuse pertractavimus in opere supra indicato p. 479, lib. 2, ubi ea devotus sanctissimae Deiparae cultor quaerat, dum nos ad ea, quae de aliis festis adhuc restant dicenda, properamus: prius tamen uno saltem hymno cum gemina oratione, in expeditum ac praesentem clericorum usum, huc transcripto.

¹⁾ Romanum hoc Officium cum pluribus aliis Officiis propriis, a Sede Apostolica variis dioecibus et religiosis ordinibus concessis, exhibuimus in opere mox citando t. 2, pp. 383—475, edit. 5.

Hymnus ¹⁾.

Ad Cor tam tenerum currite Virginis
Almae, vos miseri: fide, siquidem
Nulli se renuit, sed potius pium
Factum est omnibus omnia.

Ad Matris Cor adi; fide, levaberis,
Infelix homo, nunc curre, quid ambigis?
Tu Cor comperies dulce, tenerrimum,
Cunctos quod levat, excipit.

Ipsam Cor timidos roborat, instruit;
Peccati tenebras lumine dissipans;
Accurrit malis, et noxia criminum
Delet sanguine Filii.

Accedant igitur quique laboribus
Pressi ad Cor tenerum; namque miserrimos
Hos Virgo reficit, sublevat, adjuvat
Tollens pondera criminum.

Si cor sit gelidum, Virginis en amor
Almae: dum refovet, pectora frigida
Ignescunt adeo, quo magis expetant
Incendi simul, et mori.

Sit laus Patri, sit et gloria Filio;
Aequalis sit honor Spiritui quoque;
Almae sit pariter gloria Virgini,
Quae nos undique protegit. Amen.

V. Cum jucunditate laudes Cordis Mariae Virginis celebremus.

R. Ut ipsa pro nobis intercedat apud Dominum Jesum Christum.

Oratio I.

Clementissime Deus, qui ad peccatorum salutem et miserrum perfugium Cor immaculatum Mariae divino Cordi Filii sui Jesu Christi caritate ac misericordia simillimum esse voluisti, concede, ut qui hujus dulcissimi et amantissimi Cordis memoriam agimus, ejusdem meritis secundum Cor Jesu inveniri mereamur. Per eundem Dominum.

Oratio II²⁾.

Omnipotens sempiternae Deus, qui in Corde Beatae Mariae Virginis dignum Spiritus sancti habitaculum praeparasti: concede propitius, ut, ejusdem purissimi Cordis festivitatem devota mente recolentes, secundum Cor tuum vivere valeamus. Per Dominum.

¹⁾ Ex proprio Neapolitano, Ad Vesperas, ibid. 413—414.

²⁾ Ex Officio Breviarii Romani, ibid. p. 387.

De festis mobilibus mense Septembri.

Conceptivi hoc mense dies numerantur quinque, ex quibus duo ad ritum graecum pertinent, tres a Latinis celebrantur.

Κυριακή πρὸ τῆς ὑψώσεως *Dominica ante Exaltationem pretiosae Crucis.*
τοῦ τιμίου σταυροῦ.

Slav. *Nedělja pred vozdvženijem čestnago kresta;*
rumen. *Dominec'a ina-ântea inaltîării onoratei cruci.*

Κυριακή μετὰ τὴν ὑψωσιν *Dominica post Exaltationem pretiosae Crucis.*
τοῦ τιμίου σταυροῦ.

Slav. *Ned. po vozdvženiji č. kr.;* rumen. *Dom. după inaltîărea on. cr.*

Apud Orientales conceptivi habentur duo dominici dies, qui proximi sunt ss. *Crucis festo*; in priori, qui exaltationem praecedit (πρὸ τῆς ὑψώσεως), legitur Evangelium ex s. Joanne; in altero vero, qui Crucis solemnia consequitur (μετὰ τὴν ὑψωσιν), pericope recitatur ex evangelio s. Marci. Quoniam sufficientem horum dierum explanationem jam dedimus, de ordine evangelistarum dissereremus supra pp. 445-446, lectorem hic amplius non moramur.

Dominica I. Septembris. Festum s. Angeli Custodis sive ss. Angelorum Custodum.

In Kalendaris nostris civilibus in Austro-Hungaria vulgaris effertur serb. et croat. *Svetkovina Angjeli čuvari*; bohem. *Slavnost ss. Andělův strážných*; sloven. *Angeljska nedelja*; ruthen. *Prazdnik angelov chranitel.*; hungar. *Órangyalok tünnepe*; rumen. *Dominec'a Angeruloru pazitori*; german. *Schutzengelfest.*

Sancti Angeli Custodis cultum, veteribus christianis, etiam in ecclesia orientali, probe notum, Paulus PP. V. solemniter ac proprio Officio ampliavit. Et illud quidem rogatu Ferdinandi Austriae, amplissima postea imperii dignitate aucti, pro omnibus provinciis ac ditionibus, tam haereditariis quam aliis augustissimo Romanorum imperatori subjectis praescripsit,

reliquis vero universim ad libitum concessit pro primo die non impedito post festum dedicationis s. Michaelis archangeli, ad quod ceu appendix quaedam creditum est pertinere, quum eo die Ecclesia etiam ss. Angelorum omnium memoriam agat. At vero Clemens PP. X. *festum ss. Angelorum Custodum* omnibus indixit anno 1670, die secundo Octobris eidem assignato, utpote qui esset primus non impeditus post s. Michaelis festum.

Festus dies ss. Angelorum Custodum, ex speciali privilegio a s. Sede concesso, in Germania atque in multis aliis regionibus status non est, sed illo dominico die, qui juxta computum ecclesiasticum primus est mensis Septembris, solemniter et plerumque cum Octava peragitur.

Exstat in Horologio magno Graecorum integer *canon supplex ad Angelum Custodem* hoc praefixo titulo: *Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν ἄγγελον τὸν φύλακα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς. Ποίημα Ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ Μαυρόποδος*¹⁾. Eum ad regulas metrices asteriscis *στιχηρῶς* distinctum exhibet novissima editio Romana pp. 329—334, additis etiam versibus et oratione propria mox afferendis.

Quae ad mysterium festi spectant, plana sunt omnia; quapropter indagatio opus non est. Ejus loco fragmentum ex Officio latino-graeco P. Georgii Mayr²⁾ huc sistimus, quo juvenes et adolescentes ritus graeci, qui in variis studiorum collegiis hanc erga tutelarem suum angelum pietatem et venerationem insigni affectu et ardore cum Latinis amplectuntur, nostras preces facilius intelligere religionemque communem *ῥαδίως*, ut ipsi dicunt, h. e., sine negotio et exercere et excolere possint. Ut vero et occidentalium erudita pietas vicissim aliquid novi ex Graecia habeat, quo non sine utilitate delectetur, parti latino-graecae memoratos versus cum oratione ex Horologio subjungemus: adscripta etiam accurata versione germanica, quam proxime ac directe ex palaeoslavico ad verbum expressit Maltzew, *Andachtsbuch*, pp. 496—498.

Hymnus I.

Ad Vesperas.

Custodes hominum psallimus Angelos,
Naturae fragili quos Pater addidit
Coelestis comites, insidiantibus
Ne succumberet hostibus.

¹⁾ Hanc praefert *ἀκροστιχίδα*: Τὸν ἄγγελον μέλω σε τὸν φύλακά μου. Ὡς δὲ μοναχοῦ Ἰωάννου.

²⁾ Cfr. quae de eo notavimus p. 474.

Nam quod corruerit proditor angelus,
Concessis merito pulsus honoribus,
Ardens invidia, pellere nititur
Quos coelo Deus advocat.

Huc Custos igitur pervigil advola,
Avertens patria de tibi credita
Tam morbos animi, quam requiescere
Quidquid non sinit incolas.

Sanctae sit Triadi laus pia jugiter,
Cujus perpetuo numine machina
Triplex haec regitur, cujus in omnia
Regnat gloria saecula. Amen.

Ψ. In conspectu Angelorum psallam tibi Deus meus.

℞. Adorabo ad templum sanctum tuum. et confitebor **nomini tuo.**

ΥΜΝΟΣ Α'.

Εἰς τὸν ἑσπερινόν.

Τοὺς θνητῶν φύλακας ψάλλομεν ἀγγέλους,
Τῇ σαθρᾷ γενεῇ ὥπασεν οὗς πατὴρ
Πομπὰς ὑψιμέδων, μήποτε δηῖων
Νικηθῇ ἐπιβουλῆς.

Πολλὴς γὰρ προδότης οὖνικεν ἄγγελος
Τιμῆς, ἧς ἔλαχεν τ', ἔκπεσεν ἀξίως,
Πειρᾶται φθονέων ὠθέμεναι θεῷ
Τοὺς κληθέντας ἐς οὐρανόν.

Σπεῦδ' ὅδν ἡμετέρης εἰργέμεν, ὦ φύλαξ,
Χώρης, παντοκράτωρ ἦν ἐπέτρεψέ σοι,
Τὰς ψυχῆς τε νόσους, καὶ ὅσον ἀτρεμεῖν
Οὐ τοὺς ἐνναέτας ἐᾷ.

Σεπτῇ τῇ Τριάδι κῦδος δεῖ πέλῃ.
Ἡ βουλὴ κρατερᾷ πάντοτε μηχανῇ
Τὴν τριττὴν διέπει, χ' ἧς τινος εἰς ὅλους
Αἰῶνας μεδέει κλέος.

Στίχος. Ἐνώπιον ἀγγέλων ψαλῶ σοι, θεός μου.

Ἀπόκ. Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἁγίόν σου, καὶ ἐξομολογήσω τὸ ὄνοματί σου.

Hymnus II.

Ad Landes.

Orbis patrator optime,
Qui, quidquid est, potentia
Magna creasti, nec regis
Minore providentia.

ΥΜΝΟΣ Β'.

Εἰς τοὺς αἶνον Σ.

Κράτιστε κτίστ' οἰκουμένης
Ὅ πάντα σοῦ τῷ νηρίτι
Κτίσας κράτει, ἴση τ' αἰετῇ
Διοικῶν προμηθία.

Adesto supplicantium
Tibi reorum coetui:
Lucisque sub crepusculum
Lucem novam da mentibus.

Tuusque nobis Angelus
Signatus ad custodiam,
Hic adsit, a contagio
Qui criminum nos protegat.

Serpentis nobis aemuli
Calumnias exterminet,
Ne rete fraudulentiae
Incauta nectat pectora.

Metum propellat hostium
Nostris procul de finibus,
Pacem procuret civium,
Fugetque pestilentiam.

Deo Patri sit gloria,
Qui quos redemit Filius,
Et sanctus unxit Spiritus,
Per Angelos custodiat. Amen.

Oratio I.

Deus, qui ineffabili providentia sanctos Angelos tuos ad nostram custodiam mittere dignaris, largire supplicibus tuis, et eorum semper protectione defendi, et aeterna societate gaudere. Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc.

Oratio II.

Deus qui miro ordine Angelorum ministeria hominumque dispensas, concede propitius, ut a quibus tibi ministrantibus in coelo semper assistitur, ab his in terra vita nostra muniatur. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia saecula saeculorum. Amen.

Ἰσχυρὸς πάρει δεητικῷ
Τῶν σοι ὑπαιτίων χορῷ,
Σύν τ' ἀντολῇ τῆς ἡμέρας,
Καινὸν φάος δὸς καρδίαις.

Ἡμῖν τεός θ' ὁ ἄγγελος
Ταχθεὶς φύλαξ νῦν ἐνθάδε
Παρίστω, ἡμᾶς αἰτίων
Ἀπὸ φθορᾶς φυλάττειεν.

Τὸν συκοφαντήσαντ' ὄφιν
Ὡςτιεν ἡμῖν βόσχανον,
Μὴ δικτύῳ πολυπλόκῳ
Στήθη λάβῃ ἀνευλαβῇ.

Ἐχθρῶν ἀναιρέη φόβον
Ἡμῶν ἄπωθεν πειράτων,
Ἀστοῖς διδῷ τὸ ἥσυχον,
Βάλλῃ νόσον φθισίμβροτον.

Δόξα κλέος τε τῷ πατρὶ,
Ὅς οἷς ἔδω λύτρον τέκος,
Πνοή τε χρῆσμα ἔνθεν,
Δι' ἀγγέλων φυλασσάτω. Ἀμήν.

ΕΥΧΗ Α'.

Θεός ὁ τῇ ἀπορρήτῳ προνοίᾳ
τοὺς ἁγίους ἀγγέλους σου εἰς τὴν
φυλακὴν ἡμῶν πέμψαι ἀξιῶν, δώ-
ρησαι τοῖς ἱκέταις σου, τῇ τε αὐτῶν
σκέπῃ ὑπερασπίζεσθαι, καὶ τῇ αἰωνίῳ
ἐταιρίᾳ ἐπιχαίρειν. Διὰ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς.

ΕΥΧΗ Β'.

Θεός, ὁ θαυμαστῇ τάξει τὰς ἀγ-
γέλων καὶ ἀνθρώπων ὑπηρεσίας οἰ-
κονομῶν, συγχώρησον εὐμενῶς, ὡς
ὑπὸ τῶν ἀεὶ σοι ἐν οὐρανῷ ὑπηρε-
τοῦντων καὶ παρισταμένων ἡ ἐπί-
γειος ἡμῶν ζωὴ ἀσφαλίζεται. Διὰ
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
υἱοῦ σου, ὃς ζῇ καὶ βασιλεῖται μετὰ
σου ἐν ἐνότητι τοῦ πνεύματος ἁγίου,
θεός, εἰς πάντας αἰῶνας τῶν αἰ-
ωνων, ἀμήν.

ΣΤΙΧΗΡΑ ΠΡΟΣΟΜΟΙΑ.

Ex Horologio.

Ἦχος β'. Οἶκος τοῦ Ἐφραθά.

Ὡς Ἀγγελε Θεοῦ,
Ὁ παριστάς ἀμέσως
Τῇ ἁγίᾳ Τριάδι,
Μὴ παύσῃ ἱκετεύων
Υπὲρ ἐμοῦ τοῦ δούλου σου.

Ὡς ἔλαβες ἰσχὺν
Φυλάττειν τὴν ψυχὴν μου
Παρά Θεοῦ, μὴ παύσῃ
Σκέπῃ τῶν σὼν πτερόγων
Αὐτὴν σκέπων ἐκάστοτε.

Χάρις τῷ Ἰησοῦ,
Τῷ δόντι μοι σε μέγαν
Φύλακα τῆς ψυχῆς μου,
Καὶ ὄπλον καὶ ἐχθρῶν μου,
Ἀγγελε θεοτίμητε.

Ἀξίωσον καὶ ἐμὲ
Τυχεῖν τῆς βασιλείας
Τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου,
ἵνα σὺν σοὶ κραυγάζω
Τὸν ὕμνον τὸν Τρισάγιον.

Δόξα.

Φῶς δεύτερον σὺ εἰ
Μετὰ Θεόν, φρουρέ μου
Μὴ παύσῃ προστατεύων
Ἰδεῖν καὶ τὸ σέλας
Τῆς τριλαμποῦς Θεότητος.

Καὶ νῦν.

Ἀγγέλων καὶ βροτῶν
Ἰεσποῖνα, Θεοτόκε,
Μὴ παύσῃ ἱκετεύων
Παρθένε, τὸν Υἱόν σου
Υπὲρ ἐμοῦ τοῦ δούλου σου.

O Engel Gottes, der du un-
mittelbar stehst in der Nähe
der heiligen Dreifaltigkeit, lass
nicht ab zu flehen für mich,
deinen Knecht!

Da du von Gott die Macht
empfangst, meine Seele zu be-
hüten, so lass nicht ab, dieselbe
jederzeit mit der Decke deiner
Flügel zu decken!

Jesus sei Dank, welcher dich
mir gab zum grossen Hüter
meiner Seele und zur Waffe
wider meine Feinde, gottgeehr-
ter Engel!

Würdige auch mich, Theil
zu haben an dem Reiche Gottes
des Allerhöchsten, auf dass ich
mit dir rufen möge den dreimal-
heiligen Lobgesang!

Ehre.

Du bist das zweite Licht nach
Gott, mein Wächter; lass nicht
ab, mich zu beschützen, damit
auch ich schaue den Glanz der
dreifachstrahlenden Gottheit!

Jetzt.

Θεοτοκίον.

Der Engel und der Sterb-
lichen Gebieterin, Gottesgebäre-
rin, lass nicht ab zu flehen, o
Jungfrau, zu deinem Sohn für
mich, deinen Knecht!

ΕΥΧΗ.

Εἰς τὸν αὐτὸν Φύλακα τῆς
τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς.

Ἄγιε Ἀγγελε, ὁ ἐφεστὼς τῆς
ἀθλίας μου ψυχῆς, καὶ ταισιπῶρον
μου ζωῆς, μὴ ἐγκαταλίπῃς με τὸν
ἁμαρτωλόν, μηδὲ ἀποστῆς ἀπ' ἐμοῦ
διὰ τὴν ἀκρασίαν μου· μὴ δώῃς χώραν
τῷ πονηρῷ δαίμονι κατακυριεύσαι
μου τῇ καταδυναστείᾳ τοῦ θνητοῦ
τούτου σώματος· κρύτισον τῆς ἀθλίας
καὶ παρειμένης χειρός μου, καὶ ὁδη-
γήσόν με εἰς ὁδὸν σωτηρίας. Ναί,
ἄγιε Ἀγγελε τοῦ Θεοῦ, ὁ φύλαξ καὶ
σκεπαστής τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς
καὶ τοῦ σώματος, πάντα μοι συγχώ-
ρησον, ὅσα σοι ἔθλιψα πάσας τὰς
ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, καὶ εἴ τι
ἥμαρτον τὴν σήμερον ἡμέραν. Σκέ-
πασόν με ἐν τῇ παρουσίᾳ νυκτὶ, καὶ
διαφύλαξόν με ἀπὸ πάσης ἐπηρείας
τοῦ ἀντικειμένου, ἵνα μὴ ἐν τινι
ἁμαρτίᾳ παροργίσω τὸν Θεόν
καὶ πρέσβεινῃ ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν
Κύριον, τοῦ ἐπιστηρῆσαι με ἐν τῷ
φύλῳ αὐτοῦ καὶ ἄξιον ἀναδείξαι
με δοῦλον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος.
Ἀμήν.

Gebet

zu dem nämlichen Schutzengel
des Lebens des Menschen.

Heiliger Engel, du Aufseher
meiner unglücklichen Seele und
meines unseligen Lebens, ver-
lass mich Sünder nicht, und ent-
ferne dich nicht von mir ob
meiner Unenthaltbarkeit. Gieb
nicht Raum dem bösen Dämon,
über mich zu gebieten durch
die Unterjochung dieses sterb-
lichen Leibes. Lenke meine
unglückselige und sündige Hand,
und führe mich auf den Weg
des Heils! Ja, heiliger Engel
Gottes, du Hüter und Beschir-
mer meiner unglücklichen Seele
und meines Leibes, vergieb mir
Alles, wodurch ich dich betrübt
habe alle Tage meines Lebens,
und was ich etwa am heutigen
Tage gesündigt habe. Beschirme
mich in der kommenden Nacht
und behüte mich vor allen An-
griffen des Widersachers, da-
mit ich nicht durch eine Sünde
Gott erzürne; und bitte für mich
bei dem Herrn, auf dass er mich
möge befestigen in seiner Furcht,
und mich erweisen als würdigen
Diener seiner Güte! Amen.

*Dominica infra Octavam Nativitatis B. M. V.
Festum ss. Nominis Mariae.*

Festum ss. Nominis Beatae Mariae Virginis in Con-
chensi ecclesia primum celebrari coepit anno 1513 ex indulto
Apostolico, et quamvis s. Pius PP. V. in Breviarii reforma-
tione illud sustulerit, a Sixto PP. V. tamen instante Cardi-
nale Deza restitutum fuit pro die 17. Sept., ceu primo non
impedito post Octavam Nativitatis. Exinde ad Toletanam
ecclesiam transivit, ac subinde ad totam Hispaniam ex con-
cessionem Gregorii PP. XV.

Demum Innocentius PP. XI. anno 1683, in memoriam insignis victoriae ab armis christianis sub ejusdem Virginis praesidio de Turcis reportatae et civitatis Viennae in Austria ab aretissima eorundem obsidione solutae d. 12. Sept., h. e., Dominica 14 post Pentecosten: hoc ipsum festum ss. Nominis Beatae Mariae Virginis ad universam Ecclesiam extendit pro Dominica infra Octavam Nativitatis ejusdem, approbato etiam praescriptoque Officio festi proprio. Sed ea de re videas, si placet, quae de Viennensi obsidione disserentes annotavimus in Actis literariis Oenipontanis *Zeitschrift für katholische Theologie*, t. 4, pp. 779—780; adeas insuper fontes adductos ab Holweck, *Fasti Mariani*, pp. 230—231; explicationi nominis *Mariae* tamen ea adjicias velim, quae de probabilioribus rationibus ejus nominis uberius et fusi⁹s disputat Bardenhewer, *Der Name Maria*, 1895.

Ipo illo die 12. Septemb. an. 1683, quo Vienna, fusi⁹s profligatisque Turcis, obsidione est soluta, actam ab Ecclesia catholica fuisse *solemnitatem divinae providentiae*, in pluribus recentioribus libris notatum legimus¹⁾. Sed *festum divinae providentiae* invenire, utut cupidissimis et sedulo investigantibus, hucusque non licuit. Rem libentissime a doctis Viennensibus discemus, sique certam ejus festi notitiam reperiri contigerit, felicitatis id magnae erit.

Dominica III. Septembris. Festum septem dolorum Beatissimae Virginis Mariae.

Septem dolores B. V. M. communiter hoc ordine narrantur: 1. *Prophetia Simeonis*; 2. *Fuga in Aegyptum*; 3. *Amis-*

¹⁾ „Die katholische Kirche feierte an diesem Tage (12. Septbr.) das *Fest der göttlichen Vorsehung*. Und wahrlich hatte die göttliche Vorsehung ihre schützende Hand über das seit Jahren durch vielerlei Drangsale hart geprüfte Wien gehalten und bestimmt, dass mit diesem Tage die neuesten harten Leiden der bedrängten Stadt einen glücklichen Abschluss gegen die Osmanen und zwar für immer finden sollen“ (Camesina, *Wiens Bedrängniss im Jahre 1683*, S. 127. Wien. 1868). — „Die katholische Kirche feierte an diesem 12. Septbr. das *Fest der göttlichen Vorsehung*. Die Zeitgenossen heben dies nicht hervor. Es ist das Verdienst Camesina's, S. 127, darauf hingewiesen zu haben. In einer Unterredung, die ich wenige Wochen vor dem Tode des würdigen alten Herren mit ihm hatte, betonte er dies mit Nachdruck: darum sei es zu seinem Gedächtnisse hiemit gesagt“ (Klopp, *Das Jahr 1683*, S. 307).

sio pueri Hierosolymis; 4. *Occursus in crucis bajulatione*; 5. *Mors Christi in cruce*; 6. *Depositio Filii de cruce*; 7. *Sepultura Christi*¹⁾: quem numerum pictores more suo exprimentes, Deiparam septem gladiis transfixam pingere solent.

Caeterum quae de religione ac cultu septem dolorum Sanctissimae Deigenitricis disserentes annotavimus pp. 190 et 489, instituto nostro ferme sufficiunt. Id unum restat, ut authentico Decreto proposito ostendatur, quam ratione tertius hic dominicus dies mensis Septembris eidem pietati fuerit addictus. Est autem Decretum hujusmodi:

„Quum in publicis Ecclesiae calamitatibus aucta plurimum fuerit devotio erga *Beatissimam Virginem juxta Simeonis prophetiam in anima transfixam*, cujus commemoratio fit dumtaxat feria VI. post Dominicam Passionis, dum Ecclesia ob sublimia Redemptoris mysteria, quae eo tempore celebrantur, in tristitia versatur et luctu; quumque propterea Apostolica Sedes jam pridem indulserit, ut in Ordine Servorum Beatae Virginis iterato idem festum solemniter perageretur in Dominica tertia Septembris, quod postmodum extendit ad plurimas provincias et dioeceses: hinc SS. D. N. Pius VII. Pontifex Maximus pia devotione motus erga Beatissimam Virginem Mariam dolore transfixam, accedentibus etiam precibus Serenissimi Caroli Emmanuelis Sardiniae Regis, ac voto Emi. et Rmi. D. Cardinalis Julii Mariae de Somalia, uti Sacrae Rituum Congregationis Praefecti, suae vocis oraculo . . . praecipit, ut in posterum in universa Ecclesia ubique terrarum quotannis recurrende Dominica III. Septembris celebretur *festum Dolorum Beatae Mariae Virginis*, extendendo ad omnes . . . Officium et Missam jam concessa Ordini Servorum ejusdem Beatae Mariae Virginis sub ritu duplici majori . . . firma

¹⁾ Olim dolores varie recensebantur ab iis, qui pia eorum contemplationi vacabant; alii enim primo dolori substituebant *Circumcisionem pueri*; alii quarto loco ponebant *Captivitatem Christi*, seu dolorem illum, quem passa est mater propter filium a Judaeis captum, omitta sepultura; alii quartum dolorem habebant *Filii a Matre discessum ad passionem*, sepultura similiter omitta. Septenarium numerum autem ad septem fundatores Ordinis servorum B. M. V. referunt, quod dolores Deigenitricis per eos sint in septem divisi: quemadmodum pluribus exequuntur scriptores laudati apud Moroni, *Dizionario*, t. 64, pp. 296—299.

nihilominus remanente ejusdem festi commemoratione, quae fit in feria VI. post Dominicam Passionis. Die 18. Septembris 1814.“

Jejunium quatuor temporum autumnii.

Quae de jejunio quatuor temporum nos esse dicturos polliciti sumus p. 121, praesenti loco reservata voluimus, quod conceptivae hujus semestris solemnitates numerosas non sint, nec quae in Kalendario signantur, longam commentationem requirant. De argumento plura jam scripsimus alias, quum computum ecclesiasticum exercitationibus academicis accommodarem¹⁾; unde potiora hic repetiisse suffecerit.

Quatuor tempora.

Tempora anni quatuor sunt, inquit s. Isidor. *Etymol. l. 5, c. 35: Ver, aestas, autumnus et hiems. Haec et curricula dicuntur, quia non stant sed currunt*²⁾.

Totus olim annus in *aestatem* tantum et *hiemem* dividebatur, teste Ulpiano in *l. Ait Praetor. 1. ff. de aqua quotidiana et aestiva (XLIII, 20)*. Postea vero anno in quatuor partes diviso, ita distinctae singulae sunt, ut sole ingrediente Arietem incipiat *ver*; in Cancro vero *aestas*, in Libra *autumnus*, in Capricorno *hiems* principium sumat.

Et quoniam versibus juvenes impendio delectari solent, etiamsi non optimis, quod facilius memoriae mendantur, nos hic quatuor anni tempora versibus olim comprehensa subdere non piguit. Sic ergo veteres ea descripserunt:

*Sunt Aries, Taurus, Gemini tibi sidera Veris;
Aestatem Cancer, Leo trux cum Virgine complent,
Scorpius Autumnum, duplici cum lance Sagitta,
Hinc hiemem Pisces, Capricornus, Aquarius addunt.*

Ecclesiastici scriptores autem principia quatuor temporum anni ita declararunt:

*Festum Clementis*³⁾ *Hiemis caput est orientis;
Cedit Hiems retro cathedrato Simone Petro*⁴⁾;
*Ver fugat Urbanus*⁵⁾, *Aestatem Symphorianus*⁶⁾;
Id tibi quod restat, Autumnii tempora praestat.

¹⁾ *De Computo eccl. c. 3.*

²⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 82, p. 220.

³⁾ *Festum Clementis I. Pap. et Mart. 23. Novembris.*

⁴⁾ *Cathedra s. Petri Antiochiae 22. Februarii.*

⁵⁾ *Urbanus I. Pap. et Mart. 25. Maji.*

⁶⁾ *Symphorianus Mart. 22. Augusti.*

Quatuor anni tempora ex re potius quam ex vocis notatione considerantes S. Isidor. l. c. et Ven. Beda, de *Temporum ratione* c. 35¹⁾ docent dicta ea fuisse a communione temperamento, quod invicem se humore, siccitate, calore et frigore temperent. Causa efficiens illius temperamenti est motus solis et aliorum corporum coelestium ac stellarum etiam erraticarum, juxta illud Gen. 1: *Dixit autem Deus: fiant luminaria in firmamento coeli, et dividant diem ac noctem, et sint in signa et tempora et dies et annos, h. e., signa temporum, dierum, annorum.*

Singula anni tempora in tres partes dividuntur; *vernū v. g. in ver novum sive primum, adultum et praeceps*. Nam quum vernum tempus sit trimestre, primus mensis primo sive novo veri assignatur, secundus adulto tribuitur, tertius praecipiti sive cadenti. Sic et aestas in suis tribus mensibus *nova, adulta et praeceps*; item autumnus *novus, adultus et praeceps*; et similiter hiems *nova, adulta et praeceps* sive *extrema* dicitur. Ita docet Servius ad illud Virgilii *Georg. 1, 43: Vere novo gelidus canis cum montibus humor Liquitur.*

Ver dictum putat Varro, *Ling. lat. 5, 2: a vireo*, quod post hiemem virere incipiunt virgulta atque in florem cuncta erumpunt; aliam etymologiam tamen ex graeco memorat addendo: *Nisi quod Iones dicunt βῆρ*. — Recentioribus grammaticis ipsum est graecum vocabulum ἔαρ.

Aestatem Servius *Aen. 2, ad vers. Propiusque aestas incend. volv.*, et Varro l. c. dictam volunt ab *aestu*, id est calore, quod aestas quasi *usta*, h. e. exusta, calida, arida sit. — Utriusque vocis etymon nunc faciunt a graeco αἶθρᾱ, *uro, incendio.*

Pro *autumno* quidam *auctumnum* substituunt cum Festo docentes, vocem derivandam esse a supino *auctum* verbi *augeo*, quod eo tempore maxime augeantur hominum opes coactis agrorum fructibus. Autumno enim vindemiae et majoris partis frugum collectio fit. Atque hac ratione intelligenda sunt quae habet S. Isidorus l. c.: *Autumnus a tempestate*, h. e. tempestivitate vocatur, quando omnia maturescunt. Ex hac notationis ratione *autumnus* verè est *auctus annus*, detracta c, ut in *autor, fartor*.

Hiems, olim et *hiemps*, a variis varie deducitur. Varro hiemem ab *imbre* dictam existimat, quod tum multi imbres. Alii ab *hio*, alii a χειμᾶς, χειμῶν, alii ab ὕω, pluo, unde et per y scribunt. Hiems autem anni tempus humidum frigidumque dicitur.

De quatuor anni temporibus dignus est, qui legatur s: Ambrosius, de *Noë et Arca*, c. 23. *Tempora sunt*, inquit, *quae aut corrumpunt aut reservant, prout ipsa sui habuerint qualitatem. Ideoque*

¹⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 90, p. 457. — Ex recentioribus alii vocabulum deduci volunt a *tempore*, alii a graeco τέμνω, alii aliter: ut videre est apud Frick, *Wörterbuch*, t. 1, p. 594 et t. 2, p. 109, ed. 3.

*annus ex contrariis ducitur: vere, autumno, aestate, hieme, sicut harmonia cantilenae permixtis gravibus et acutis videtur consistere*¹⁾.

Ex diversis igitur temporibus rerum omnium generatio, ortus, frugum maturitas et humani corporis firmitas provenit, de qua res. philosophus martyr²⁾ Boëthius *de Consolat. phil. l. 4, metro 6*:

*Iisdem causis Vere tepenti
Spirat florifer annus odores:
Aestas Cererem fervida siccatur:
Remeat pomis gravis Autumnus:
Hiemem defluus irrigat imber.
Haec temperies alit ac profert,
Quidquid vitam spirat in orbe,
Eadem rapiens condit et aufert
Obitu mergens orta supremo*³⁾.

Jejunium quatuor temporum. Angariae. Frohnfasten. Suché dni. Kvaterni posti. Kántor böjtök. Quatember.

Angariae. — Iisdem quatuor temporibus, inquit Maillon, *Iter german. an. 1683*⁴⁾, subditi quique in Germania persolvunt census suos, quos *angarias* vocant. Hinc Quatuor tempora vulgari nomine *angariae* appellantur⁵⁾. Germanice tamen dicuntur *Frohnfasten*, quod jejunia haec veluti tributum ordinarium ac lege fixum, statis anni temporibus, Domino offerantur, quemadmodum generatini opera serva, Domino debita, germanice *Frohndienste* nuncupantur. Et quoniam ex juris praescripto majores ordines die sabbati in omnibus quatuor anni temporibus conferuntur, facultas a Summo Pontifice concessa ordines *extra tempora* suscipiendi identidem *dispensatio in angariis* vocatur.

¹⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 14, p. 400.

²⁾ Eo titulo ornatur Decr. S. R. C. d. 15. Dec. 1883.

³⁾ Ibid. t. 63, p. 822. Conferantur etiam Ven. Beda, *De ratione computi* (ibid. t. 90, p. 588), et Raban. Maur., *de computo* (ibid. t. 107. p. 687).

⁴⁾ Edit. Hamburg. an. 1717, p. 88.

⁵⁾ *Angariae*, aliis significationibus omissis, onera dicuntur agris aut personis imposita, Germanis olim *Nothwerke*, hodie *Frohne*. Qui ad ejusmodi praestationes aut servitia obligantur, vulgo *angarii* sive *angariarii* audiunt et onera praestando *angariare* (*engern*) dicuntur. Cfr. Grimm. *Deutsches Wörterbuch*, vv. *Engern* et *Frohn*.

Bohemis sunt *suché dni*, Polonis *suchedni*, h. e., *dies aridi*, quod proprie *aridorum esu* sive *ξηροφαγία* sint transigendi ¹⁾).

Reliquae nationes christianae plerumque ipsum nomen latinum inflexerunt, sic, ut aliqua exempla afferantur, Kalendaria rumena habent *Quatember*; croatica et slovenica *kvatrni posti*; hungarica *kántor böjtök*; gallica *quatre-temps*; immo et germanica, in multis regionibus, *Quatemberfasten*.

Jejunium quatuor temporum respondet quatuor anni partibus, quibus insignes mutationes fieri vidimus heic p. 511. Olim tribus tantum jejunabatur, ut patet ex c. *Jejunium* Dist. 76 ²⁾; mature tamen additum fuisse quartum jejunium, indubitatis rationibus ostendunt juris interpretes tum in eandem Distinctionem 76, tum in tit. 46, lib. 3. Decretal. qui est *de observatione jejuniorum*.

Exemplo Judaeorum, qui quater in anno jejunabant, quatuor temporum jejunia recepit Ecclesia, non quidem judaico ritu, sed christiano animo observanda ³⁾, ut nimirum in quatuor temporum partibus jejunia trina pro mensium numero Deo offerentes omnes totius anni actiones et eventus nostros a Deo pendere profiteremur, sicut indicat s. Leo M. c. *Hujus* Dist. cit. Inter plures alias rationes, quas Beletus ex mente sequiorum scriptorum affert in *Rational. divin. Offic.* c. 134, haec eminet, quod *hieme mandamus terrae semina, in vere arbores florescunt et vineae pubescunt, in aestate metimus nonnullas fruges et in autumnio colliguntur uvae* ⁴⁾. Sed, ne rem actam agamus, lectorem ad ea remittimus, quae de hoc argumento dicta jam sunt pp. 122 et 417—418.

Prae caeteris scriptoribus, quos in exponendis declarandisque rationibus jejunii quatuor temporum magno numero versatos novimus, consuli merentur Murator. *Anecd. l. 2,*

¹⁾ In Kalendaris popularibus Dominica II. Quadragesimae etiam *suchá neděla* signata legitur.

²⁾ C. *Jejunium* est quidem origine sua spurius; antiquae disciplinae tamen grave testimonium historicum praebet.

³⁾ Cfr. s. Leo M., *serm. 4. de jejunio mensis decimi*, n. 1. Apud Migne, Patr. l. t. 54, p. 188.

⁴⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 202, p. 138.

Nilles, *Εορτολόγιον*, II. Edit. sec.

Dissert. de jejuniis quatuor temporum; Thom. Valfrid., *De usu et institutione jejuniorum temporum* (Bononiae 1671); Tetam. *Diar. mens. Septemb. in genere*, nn. 44—75; et Linsenmayr, *dissert. pro merito heic laudata* p. 76, § 2. *Quatemberfasten*.

Tempus jejunii quatuor temporum antiqua Kaleudaria duobus his versibus demonstrant:

*Vult crux, Lucia, cineres, charismata data,
Ut det vota pia quarta sequens feria.*

Hanc regulam Laurent. Hispan. accuratius tradit in glossa ad c. *De jejuniis* 3. Dist. 76, verb. in *Decembri*:

*Prima Quadragesimae servat jejunia veris;
Pneumatis hebdomada servare secunda juberis;
Tertia Septembris cultum fert Mercuris¹⁾ istam;
Sabbata jejunct rigilem praeceantia Christum.*

Celebratur igitur *vernum* jejunium quatuor temporum hebdomada prima Quadragesimae, *aestivum* hebdomada post Pentecosten, *autumnale* mense Septembri feria IV. post S. Crucis solemniam²⁾, *hibernum* hebdomada post festum s. Luciae seu post Dominicam III. Adventus, ut habet Breviarium Romanum.

A Septembri discedere non possumus, quin illustre illud pietatis certamen advertamus, quo fideles christiani Beatissimam Deigenitricem variis festis mobilibus in ejus honorem institutis filiali devotione prosequuntur. Ex iis praesenti hoc mense non minus 44 undique affert Holweck, *Fasti Mariani*, pp. 224—240. Unum ex Messanensibus commemorare volumus *B. Mariae V. de Andria*, tum quod ab utriusque ritus fidelibus communi populari devotione ceberetur, tum quod per occasionem sollemnis coronationis iconis oratio propria sit a S. R. Cong. approbata d. 14. Aug. 1858, quam academicorum, pro quibus haec scribimus, interest scire. Est autem hujusmodi: „*Deus; qui dispositione mirabili constituisti, ut miraculorum Virginis Mariae, Unigeniti tui matris, speciosa imago, quam pie veneramus, corona aurea splenderet, ejus meritis et intercessionem concede, ut bonum certamen fidei legitime certantes in terris, nos quoque gloria et honore coronari mereamur in coelis*“.

¹⁾ Nominativi casus et feminini generis est. Ita nota marginalis ad gloss. cit.

²⁾ Si festum Exaltationis s. Crucis incidat in feriam IV. (quod iis annis contingere videmus, qui literam B habent dominicalem), ipsa haec feria poni non potest pro feria IV. quatuor temporum.

Festa mobilia mense Octobri.

Festi conceptivi hoc mense dies numerantur quatuor, e quibus duo potissimum insignes sunt: apud Graecos quidem dies dominicus, qui sacer est *memoriae septimae synodi oecumenicae*; apud Latinos autem *Dominica ss. Rosarii*, quam Dominicis proxime sequentibus excipiunt *festi Maternitatis* et *Puritatis B. M. V.* — His quandoque una commemoratio festiva addebatur in Proprio CPolitano, dies scilicet dominicus miraculo *τῆς κόνεως* recolendo assignatus, qui quum proximus esset ante diem 6. Novemb., pro literarum dominicalium annuo recurso modo in hunc, modo in sequentem mensem incidebat.

<i>Κυριακή τῶν ἁγίων πα-</i>	<i>Dominica sanctorum</i>
<i>τέρων τῆς οἰκουμενικῆς</i>	<i>Patrum septimae synodi</i>
<i>ἐβδόμης συνόδου.</i>	<i>oecumenicae.</i>

Slav. *Nedělja svjatych otec sedmago vselenskago sobora:*
rumen. *Dominec'a santiloru parenti sinodu alu sieptelea*
ecumenicu.

Celebratum est hoc concilium Nicaeae, in Bithynia, imperii Constantini et Irenes anno octavo, Hadriano Summo Pontifice, ad abolendam haeresim iconomachorum atque ad rejiciendam pseudosynodum Copronymianam, quae CPoli habita erat anno 754.

Memoria ejus, ex Rubricae praescripto, agitur die dominico, qui ab undecimo Octobris proximus succedit, nisi tamen ipse dies 11. Octobris dominicus fuerit. En textus Menaei, qui etiam in graecas Horologii editiones transiit: *ΕΙΛΗΣΙΣ. Κατὰ τὴν ια'. τοῦ παρόντος μηνός, εἰ τύχοι ἐν κυριακῇ, ἢ τῇ πρώτῃ μετ' αὐτὴν ἐρχομένῃ, ἡ ἀκολουθία τῶν ἁγίων 350 πατέρων, τῶν εἰς οἰκουμενικὴν ζ'. σύνοδον ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων τὸ δεύτερον κατὰ τῶν εἰκονομάχων, ἐν ἔτει 787, ἐπὶ τῆς βασιλείας Εἰρήνης καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.*

Horologium Blasiense, rumeno idiomate vulgatum, praeterea expressam mentionem facit nefandi conciliabuli trecentorum et triginta octo episcoporum, quod Constantinus Copro-

nymus congregaverat anno 754, quodque septimam synodum oecumenicam vocari jusserat, ubi decretum factum contra sacras imagines¹⁾, postmodum damnatum et irritum declaratum a nostra hac vera VII. synodo oecumenica, Nicaena II., in qua et multi ex lapsis episcopis erroris sui poenitentes restituti et admissi leguntur.

Hodiernae solemnitatis Officium synaxario caret, quapropter ex s. Theophane, Baronio aliisque scriptoribus historia peti debet; quod tamen non est praesentis operis. Ejus loco *notitiam historicam, liturgicam et dogmaticam* (γνώσιν ιστορικήν, θρησκευτικήν καὶ δογματικήν) ex Hemerologio ecclesiastico Ephemeridis CPolitanæ Ἀλήθεια (quae a Patriarcha CP. et synodo ejus declarata est ἐκκλησιαστικὸν καὶ δημοσιογραφικὸν ὄργανον) exhibemus ex anno 1880, p. 26: quae res academicis nostris, ut nova plane et hucusque invisae accidet, ita certe et utilis et grata erit. Quodsi graecae huic explanationi ea conferantur, quae per occasionem solemnitatum eorum Sanctorum jam scripsimus, qui sub Leone Isauro et deinceps pro cultu imaginum sacrarum retinendo martyrium fecerunt²⁾, susceptae scriptionis ratio nihil ultra requireret. — Est autem notitia Ephemeridis CP. hujusmodi:

Κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην, ἥτις εἶνε ἡ πρώτη μετὰ τὴν 11^{ὴν} Ὀκτωβρίου τελεῖται ἡ μνήμη τῶν ἁγίων 350 πατέρων τῶν τὴν Ζ'. οἰκουμένην σύνοδον ἐν Νικαίᾳ συγκροτησάντων.

Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμένη Ζ'. αὕτη σύνοδος συνεκροτήθη ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τὸ Β'. κατὰ μὲν Σπ. Μίλιαν (ἐν τῇ συλλογῇ τῶν συνόδων τόμ. Β') ἐν ἔτει 783, καὶ ἄλλους δὲ ἐν 788, ὅπερ καὶ πιθανώτερον Κατὰ τὸν δῆκονον Κατάνης τῶν Σικελῶν Ἐπιφάνιον, πατέρες ἐν αὐτῇ

¹⁾ Verba Horologii rumeni sunt ista: Insemnare. *Cade-se a sci, că după 11 zile ale acestei lune, în Dominec'a ce vine, se canta urmarea santului sinodu alu sieptelea ecumenicu dein Nice'a, carele s'a adunatu a don'a ora spre lapedarea, si persecarea inveciatoreloru celoru nedomnedieesci ale celoru uritori de Christosu si clevetitori ali crestniloru luptatori de icone: ale lui Copronimu, si ale episcopiloru ticatosi cari au fostu intr'annu cugetu cu elu, si ale nesantifloru archierei fora de lege, si spurcatei loru adunari.*

²⁾ Historiam sectae iconoclastarum obiter attigimus tomo 1, ubi sacrarum imaginum cultum martyrum multorum sanguine confirmatum ostendimus, ut in ss. *Stephano juniore et sociis ejus* 342 (pp. 336—337), in ss. *Theodoro et Theophane fratribus* (pp. 368—369), in s. *Andrea* (p. 303), in s. *Theophilo* (p. 300). Eodem referuntur, quae annotavimus de ss. *archiepiscopis CP. Germano* (pp. 158—159), *Nicephoro* (p. 121), *Methodio* (pp. 182—183) deque pluribus aliis ss. confessoribus, qui pro sacris imaginibus strenue decertarunt. Nec alio spectat explanatio festi τῆς ὁρθοδοξίας. quam dedimus tomo 1, p. 98 et heic pp. 104 seqq.

παρίσαν 350· τῇ γνώμῃ δὲ ταύτῃ στοιχεῖ Θωμᾶς ὁ Σαρδινῶν νῆσον ἀρχιεπίσκοπος (σελ. 890 τοῦ Β', τόμου τῶν συνοδικῶν) καὶ ὁ Ψελλός· Κατὰ τὸν ἱερώτατον δὲ Φώτιον (ἐν τῇ πρὸς Μιχαὴλ τὸν βασιλέα Βουλγαρίας ἐπιστολῇ αὐτοῦ) ἦσαν 367¹⁾. Ἡ διαφωνία αὕτη εἶνε κατὰ τὸ φαινόμενον, ἐπειδὴ καὶ πράγματι ἐξ ἀρχῆς ὁ ἀριθμὸς τῶν τῆς συνόδου ταύτης πατέρων ἦν 350, ἀλλ' εἰς τούτους προσετέθησαν μετὰ μικρὸν δέκα καὶ ἐπτά. εἰκονομάχοι μὲν πρότερον ὄντες, ὕστερον δὲ μετανοήσαντες καὶ προσδεχθέντες ὑπ' αὐτῆς· Τῆς συνόδου ταύτης προεξείρχων ἦν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ταράσιος²⁾· ἔκανον(σθη δ' ἐν αὐτῇ ὁ περὶ εἰκόνων ὁρος ὡς ἐπομένως· „Ὁρίζομεν σὺν ἀκριβεῖς πάσῃ καὶ ἐπιμελείᾳ, παραπλησίως τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ἀνατίθεσθαι τὰς σεπτὰς καὶ ἁγίας εἰκόνας, τὰς ἐκ χρωμάτων ἢ ψηφίδος, καὶ ἑτέρας ὕλης ἐπιτηδείως ἐχοῦσας, ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, ἐπὶ τοῖς σκέυεσι καὶ ἐσθῆσι. τοῖς Χοίς τε καὶ σανάϊν, οἰκοῖς τε καὶ ὁδοῖς, τῆς τε τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰκόνας καὶ τῆς ἀχράντου Λεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τιμῶν τε Ἀγγέλων καὶ πάντων Ἀγίων (ὅσῃ γὰρ συνεχῶς δι' εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως ὁρῶνται, τοσοῦτον καὶ οἱ ταύτας θεώμενοι διανίστανται πρὸς τὴν τῶν πρωτοτύπων μνήμην τε καὶ ἐπιπόθησιν), καὶ ταύτας ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν (οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρόκειται μόνῃ, τῇ θεῷ φύσει, ἀλλ' ὃν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, καὶ τοῖς ἁγίοις Εὐαγγελίοις, καὶ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς ἀναθήμασι), καὶ θυμιαμάτων καὶ φώτων προσαγωγὴν, πρὸς τὴν τούτων τιμὴν ποιῆσθαι, καθὼς καὶ τοῖς ἀρχαίοις ἐνσεβῶς εἰδισται. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν. Οὕτω γὰρ κρατύνεται ἡ τῶν ἁγίων

¹⁾ Hodierna ecclesia CPolitana, Photii erroribus in praeceps abrepta, principem hunc lugendi schismatis auctorem non ita pridem fastis Sanctorum adscripsit, celebritati ejus die 6. Februarii assignato, contra ac ss. canones fieri sinebant, quemadmodum de similibus causis disseverentes jam diximus pp. 124 et 336. Ea de re novissima Horologii editio (Venet. 1875) hanc annotationem margini adscriptam habet ad d. 6. Febr.: Τὸ ἀπολυτίκιον καὶ κοντάκιον, ἔτι δὲ καὶ τὰ περὶ βίου τοῦ ἱεράρχου τούτου, προσετέθησαν ἐν τῷ Ὁρολογίῳ ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῷ 1869· illo anno scilicet, quo Pius PP. IX. S. M. oecumenicam synodum Vaticanam celebraturus, omnes Orientales, quos Ecclesia catholica invita quondam ac dolens amisit, maxima voce revocabat, ut in unius omnium matris ulnas redirent.

²⁾ Synodo VII. non Tarasium, sed legatos Sedis Apostolicae prae-fuisse, aliis omissis, ipsa Acta synodalia loquuntur; quemadmodum enim principem locum in Actibus tenent, ita etiam, utpote *locum supplentes Hadriani Papae senioris Romae* (τὸν τόπον ἀναπληροῦντες Ἀδριανοῦ Πάπᾱ τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης), primi definientes subscribunt, quemadmodum videre est apud Hardouin. Concil. t. 4, pp. 455—456, ubi definitio concilii jam afferenda etiam latine prostat.

πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, εἶπουν παράδοσις τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένης τὸ Εὐαγγέλιον.“

Praesens haec memoria septimae synodi oecumenicae communis quidem omnibus Graecis est, verum non eodem ab omnibus sensu agitur.

Qui cum Sede Romana, divino unitatis Ecclesiae centro, rite sunt conjuncti, festum *θετικῶς* servant, h. e., *sensu affirmante*, ita scilicet Deo gratias agendo, qui in hoc concilio ad rectam fidem tuendam patrum animos numine suo erexit, ut alia etiam, quae postea vel jam sunt legitime habita vel exigente necessitate adhuc poterunt haberi, numero conciliorum generalium non eximant.

Graeci contra, quos ab Ecclesia catholica separatos dolenter conspiciamus, solemnitatem *ἀγωνιστικῶς* celebrant, h. e., *sensu excludente* futuras synodos, tanquam si praesenti synodo absoluta, potestas conciliorum oecumenicorum in Ecclesia sit exhausta.

Hinc operae pretium fuerit, brevem quaestionem de proposito argumento inserere, antequam sermo de synodo Florentina instituatur.

De numero synodorum oecumenicarum apud Orientales ab Ecclesia catholica separatos.

Quum concilium generale sine suprema illa jurisdictionis potestate, qua Romanus Pontifex jure divino in universam Ecclesiam pollet, nunquam celebrari possit, facile intelligitur, cur varii coetus ecclesiastici a communi unitatis centro Ecclesiae catholicae separati, eas solas synodos oecumenicas habeant, quae jam ante eorum ab Ecclesia catholica defectione erant celebratae.

Itaque, ut unum alterumve exemplum ponatur, *Nestorianis* duae tantum synodi sunt oecumenicae, Nicaena et Constantinopolitana; eorumque coetus vere est *ἡ ἐκκλησία τῶν δύο οἰκουμενικῶν συνόδων*, et quidem *sensu excludente*, quum sequentibus conciliis oecumenicis non solum careant, sed ea immo rejiciant atque anathematizent¹⁾.

Monophysitae autem, tradito ab antiquis usu ac more, non nisi tres synodos oecumenicas servant, Nicaenam, CPolitanam, Ephesinam: quod scilicet non amplius oriri controversia queat, quae dudum non sit trium illorum conciliorum decretis finita²⁾; sicque Monophysitarum coetus esse conspicitur *ἡ ἐκκλησία τῶν τριῶν οἰκουμενικῶν συνόδων*: *sensu* item *excludente* ac damnante omnia concilia generalia postea sive jam celebrata sive adhuc celebranda.

¹⁾ Videatur Asseman. *B. or.*, t. 3, part. 2, p. 220.

²⁾ Legito „*A Catechisme of the Coptic Church*“, quae fin., jcto. Macaire, *Histoire de l'Église d'Alexandrie*, pp. 378—379.

*Graeci Photiani tandem adeo aversi sunt a synodis oecumenicis post eorum ab Ecclesia catholica separationem habitis, ut coetum suum perpetuo τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἐπὶ οἰκομνητικῶν συνόδων appellent¹⁾, eoque titulo tanta ostentatione utantur, ut septenarium synodorum numerum veluti propriam verae Christi Ecclesiae notam constituent. Quod ineptissimum commentum in primis gravissime exagitat cl. Duchèsne in Actis lit. „La Quinzaine“, 1896, n. 1, atque inde relat. initio quidem in „Revue de l'Orient chrétien“, 1896, n. 3, deinde in proprio opere inscripto: *Les Églises séparées*, part. 3., Paris, 1896. Ipsum, si vacat, in propria sua sede adeas. Nos, quibus pro instituti ratione brevitati studendum est, satis habemus, pauca quaedam ex longiori illo commentario adscribere, quo Antonius Possevinus, Pontificius ad Moscum Legatus, errores Graecorum luculenter refutando²⁾, Magnum Ducem Moscoviae³⁾ meliora in hunc modum edocuit an. 1583: *Quum Graeci viderent sine uno pastore visibili . . . sese nunquam posse legitima concilia cogere . . . Romanae autem Ecclesiae cernerent auctoritatem suam in cogendis ac confirmandis conciliis generalibus integram restare⁴⁾ . . ., propterea mendacio usi veritatem tegere voluerant; quasi septima synodus aliorum conciliorum deinceps cogendorum sustulerit aut tollere potuerit facultatem. Ubinam Christus hoc dixit? Equis alligavit verbum Dei? Quis Spiritum sanctum obmutescere fecit, quin emergentibus erroribus et haeresibus, Ecclesiae, usque ad extremum mundi diem, christianae concordiae consuleret, ac per concilia generalibus morbis remedium adhiberet?**

¹⁾ Quod videre est praesertim in epistola encyclica mensis Augusti an. 1895, ubi CPolitani insolentiori praedicatione nomen istud jactant.

²⁾ De hoc commentario consules De Backer-Sommervogel, *Bibliothèque*, t. 6, pp. 1071—1072, edit. 3.

³⁾ Ivan Vasilévič IV., cognomento *Terribilis* (1533—1584), cujus historiam (in transcurso moneo) nostra aetate egregie illustravit Paul. Pierling, vir de literis russiacis optime meritus.

⁴⁾ Possevini animo obversari videntur canonicae sententiae *de inconsutili tunica Domini* et *de unico ovili Christi*, quibus inconcussa Ecclesiae catholicae firmitas hac ferme ratione in jure sacro illustratur: „Licet schismatici, subtrahentes se ab unitate capitis visibilis Ecclesiae tunicam Domini inconsutilem scindere nitantur, eam tamen non scindunt, quia, Deo protegente, scindi non potest; ex quo enim a Romano Pontifice, Christi in terris vicario, recedunt, jam extra illam tunicam inconsutilem seu extra ecclesiam sunt.“ — Similiter: „Quum Ecclesia catholica sit unum illud ovile, quod Christus uni Petro commisit per commissionem: *Pasce agnos meos, pasce oves meas*, qui ab obedientia Petri ejusque in Sede Romana successorum se subtrahit, non amplius est de ovili Christi; verum per suum ab ovili discessum non efficit, ut Ecclesia desinat esse *unum ovile uni Pastori commissum*. Inde fit, ut per defectionem eorum, qui a Romano Pontifice, Christi in terris vicario, recedunt, nihil detrahatur de juri-

De synodo Florentina.

Unione inter utramque ecclesiam Florentiae celebrata an. 1439, Graeci statim memoriam sacrae hujus synodi octavae fieri constituerunt, concinnatis hymnis et lectionibus, quae jam prostant apud Migne, Patrol. gr. t. 159, pp. 1095—1106. Ex splendidis, quae in canone festivo occurrunt, testimoniis de Primatu Romani Pontificis unum huc transscripsisse non abs re fuerit, quod priscam doctrinam unum idemque sentientium graecorum ac latinorum Patrum mutuaque eorum concordiam egregie referat.

Ἡ φωνὴ τοῦ Σωτῆρος ἀληθῶς
πεπλήρωται ἡ πάλοι φήσασα ἱερῶς
τῷ Πέτρῳ ἐπιστρέφας στηρίζεις εἰς
ἔνωσιν σου τοὺς ἀδελφούς σου ἐγὼ
γάρ Πέτρε ἰδεήθην, ἵνα μήποτε
λείψῃ ἡ πίστις σου.

Νῦν ὁ Ῥώμης προσιτάτης ὁ κλει-
νός Εὐγένιος πάντας συνήθροισεν ἐν
τῇ Φλωρεντίᾳ, ὡς τὴν πίστιν και-
έχων ἀκλόνητον, καὶ στηρίζας πάν-
τας καὶ πρὸς αὐτὴν καθοδηγήσας
τοῦ Σωτῆρος τὸν λόγον ἐπλήρωσε·
Ῥῶσαι . . . τοὺς δοῦλους σου τοὺς
τὸν ἱερὸν καὶ ἀληθῆ διδάσκαλον,
τοῦ Πέτρου διάδοχον, τῆς ἐκκλησίας
καθηγητὴν, καὶ τῆς οἰκουμένης ὁδη-
γὸν καὶ ποιμένα, καὶ θεῖον κορυ-
φαῖον ἱερέων ἀπάντων ὅλη ψυχῇ
τιμῶντας.

Vere impletus est Servatoris
sermo sacer ad Petrum olim ha-
bitus: *Conversus confirmabis fra-
tres tuos ad tuam unionem. Ego
enim rogavi, ut nunquam fides tua
deficiat.*

Nunc Romanus praesul illu-
stris Eugenius omnes Florentiam
congregavit, utpote qui laud la-
bilem tenens fidem et confirmans
et ad ipsam adducens omnes
verbum Servatoris implevit¹⁾:
Salva . . . servos tuos qui sacrum
et verum magistrum Petri suc-
cessorem, Ecclesiae rectorem,
totiusque mundi ducem et pa-
storem, omniumque sacerdotum
divinum coryphaeum toto ex
animo colunt²⁾.

Ex eodem Officio alia his testimonia subnecti possent, in quibus reverentia, quae matri debetur, eminet. Sed quia plura ejusmodi passim habes tomo priori, illud utilius fore putamus, si ipsum festi synaxarium exhibeamus, quo brevis narratio eorum habetur, quae gesta in concilio sunt³⁾.

ΣΥΝΑΞΑΡΙΟΝ.

Ἡ ἁγία αὐτὴ καὶ μεγάλη σύνο-
δος γέγονε τῷ αὐλθ' ἔτει ἀπὸ τῆς
τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως ἐν ταῖς
ἡμέραις Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ

Sancta haec magnaue syno-
dus facta est anno ab Incarna-
tione Domini 1439 in diebus Jo-
annis Palaeologi postremi Ro-

dica unitate ovilis, nihil de potestate pastoris.⁴⁾ Cfr. C. Unam sanctam I. de major. et obed. Extrav. com. jeta. gl. (I, 8).

¹⁾ Migne, Patr. gr. t. 159, pp. 1097—1098; cfr. etiam Cozza-Luzi, *De Romani Pontificis auctoritate doctrinali*, pp. 12—13 et 17.

²⁾ Apud Migne I. c. pp. 1099—1100; apud Cozza-Luzi, I. c.

³⁾ Apud Migne, I. c. pp. 1101—1106.

τελευταίου βασιλέως τῶν Ῥωμαίων καὶ Ἰωσήφ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Συνήθροισι δὲ αὐτῇ ὁ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀρχιερεὺς, ὁ μέγας Εὐγένιος, ἀνὴρ ὡς ἄλλος τις τῶν μακαρίων ἀνδρῶν, θεόφορος τῷ ὄντι καὶ μέγας θεῖος ἱεράρχης, καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πνέων ἀπὸ ψυχῆς, ἐπὶ καθαιρέσει τῶν ἀρνούμενων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μὴ ἔχειν πάντα τὰ φυσικὰ τοῦ Πατρὸς ἀγαθὰ. Οἱ γὰρ ἀρνούμενοι τὸν Υἱὸν μὴ ἐκπορεύειν τὸ Πνεῦμα ἀρνοῦνται μὴ ἔχειν τὰ φυσικὰ τοῦ Πατρὸς ἀγαθὰ. Καὶ τοῦτο γὰρ φυσικόν ἐστι τοῦ Πατρὸς ἀγαθόν. ἐκπορεύειν τὸ Πνεῦμα, ἔτι κατὰ τῶν ἀμαθῶς φλυαρούντων ὡς τὸ δι' αἰῶμον θνύμετον οὐκ ἔστι σῶμα Χριστοῦ· πρὸς δὲ καὶ τῶν εὐσεβῶς ἀρνούμενων μὴ ἔχειν τὰς ψυχὰς τῶν ἐν μετανοίᾳ κεικοιμημένων βοηθεῖν μετὰ θάνατον μηδὲ καθαιρεῖσθαι αὐτάς· ἔτι μηδὲ τὰς τῶν ἀγίων ψυχὰς μὴ ἀπολαμβάνειν νῦν καθ' ὅσον εἰσὶ ψυχαί. ἔτι καὶ πρὸς τοὺς μὴ βουλομένους κλίνει τὴν κεφαλὴν, καὶ δοῦναι τῷ Ῥώμης ἀρχιερεῖ τὴν αἰδῶ τε καὶ ὑποταγὴν, ὡς ἄνωθεν καὶ προπαραδότως ἐξεδόθη καὶ ἐτυπώθη ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι. Συνήχθη μὲν οὖν ἡ εἰρημένη ἀγία σύνοδος ἐν Φεβρουαρίᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ, πόλεσιν ἀξιολόγοις τῆς Ἰταλίας. Παρήσαν δὲ ἐν αὐτῇ πολλοὶ ἐν καὶ καλοὶ, σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ διαλάμποντες ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἐπλήρου γὰρ τὸν ἱερόν τοῦτον θάλασον πλείονες ἢ ὡ' ἄνδρες ἀπὸ μὲν τοῦ μέρους τῶν Ἰταλῶν ὁ τῆς ὁσίας μνήμης Εὐγένιος ὁ Ῥώμης ἀρχιερεὺς μέγιστος σὺν πάσῃ τῇ καὶ αὐτὸν ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, δηλονότι ἱερεῦσι καρδινάλεσιν, ἀρχιεπισκόποις, ἐπισκόποις, ἀβάσιν, ἱερομονάχοις καὶ μοναχοῖς, ἱερεῦσι καὶ δια-

manorum Imperatoris, et Josephi patriarchae Constantinopolitani. Eam autem congregavit Summus Praesul senioris Romae, magnus Eugenius, vir, si quis alius, beatorum virorum divino numine plenus, et Magnus Divinusque Pontifex, ad Ecclesiae Christi unionem toto animo anhelans, ut condemnaret eos, qui negant Dei Filium habere omnem naturalem Patris virtutem. Nam qui sentiunt Filium haud producere Spiritum sanctum, iidem existimant eum non habere omnem naturalem Patris virtutem; hoc enim ad naturam Patris spectat producere Spiritum. Tum adversus eos, qui indocte gariunt, azymum panem consecratum haud fieri corpus Christi, et qui pio quodam affectu negant morientes in poenitentia posse post mortem juvari suffragiis, aut ipsorum animas purgari, simulque sanctorum animas perfectam fruitionem adipisci, quatenus animae sunt. Tandem adversus illos, qui caput inclinare nolunt debitamque Romano Pontifici venerationem, et obedientiam testari; quemadmodum ex vetusta traditione habetur, atque in sacris canonibus statutum fuit. Convenit igitur dicta sancta synodus in civitates Italiae praestantissimas, Ferrariam, atque Florentiam; aderantque multi optimi, ac praestantes viri sapientia, virtuteque celeberrimi ex utraque parte. Componebant enim ipsum coetum plusquam octingenti viri. Ex parte quidem Italorum sanctae memoriae magnus Eugenius Romanorum Pontifex Maximus cum omni Ecclesia ipsi subjecta,

κόνους, πλείους ἢ ἑξακοσίους, χωρὶς τῶν τοποηγητῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τῆς Ἰταλίας ἀπὸ δὲ τοῦ μέρους τῶν Ἀνατολικῶν ὁ γαλήνотатος βασιλεὺς Ῥωμαίων Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, Ἰωσήφ ὁ φρονιμώτατος καὶ φοβερώτατος παιριούρχης σὺν πάσῃ τῇ κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίᾳ, ἀρχιεπισκόποις, ἐπισκόποις καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς σιανοφόροις, ἡγουμένοις, ἱερεῦσιν, ἱερομονάχοις καὶ μοναχοῖς· ἔτι δὲ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως σύγκλητος πλείστοι καὶ εὐγενεῖς ἄνδρες· ἐκόσμει γὰρ καὶ αὐτὸν ἡ βασιλικὴ σύνταξις ὡς εἰκός. Ἦλθεν οὖν ὁ καιρὸς τῆς διαλέξεως, καὶ συνῆλθον ἅπαντες ἐν τῇ διαλέξει ἰδεῖν τὴν διαφορὰν. Ἦσαν δὲ καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους, ἐκτὸς τῶν ἀρχόντων. Λιφερόντο γὰρ πέντε καὶ μόνους κεφαλαίους, ἥως· τὸ περὶ τῆς θείας ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ περὶ τοῦ ἀζύμου καὶ τοῦ ἐνζύμου, περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός, περὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων, καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάντων. Ταῦτα γὰρ ἀκούσας ὁ Ἐφέσον, εἰς ὧν καὶ αὐτὸς τῆς ἱερᾶς ἐκείνης διαλέξεως· Οὐ περὶ πάντων ἡ διάλεξις γενήσεται, ἔφη. ἐπειδὴ οὐ διαφερόμεθα περὶ πάντων ἀπλῶς· ἀλλ' ἐνὸς καὶ μόνου ἡ ἔρευνα γενέσθω καὶ ὁ ἀγὼν, τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, περὶ τοῦτου γὰρ βούλομαι εἰδέναι τοῦ δόγματος· τὰ δ' ἄλλα πάντα, μίᾳ ὥρᾳ ἀρκέσει σπουδῇ. Ὅθεν καὶ περὶ τοῦτου ἡ διώλεξις ἤρξατο. Καὶ ὁ ἀγὼν ἠντιπερίεστο· καὶ ἡγρύνοντο ἐπὶ τοῦτο πάντες καὶ ἐσπούδαζον ἕκαστος ὑπὲρ τοῦ μέρους αὐτοῦ ἀγωνίζεσθαι. Ἦρξατο τοίνυν ἡ σύνοδος διαλέγεσθαι Ἀπριλίῳ 9' τῇ αὐτῇ ἔτι ἀπὸ Χριστοῦ. Καὶ διελέγοντο μῆνας ἰδ' μέχρι καὶ τοῦ

nimirum sacerdotibus, cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, hieromonachis, monachis, presbyteris et diaconis plusquam sexcentum, omnis locorum praepositis, aliisque Italiae praesulibus; ex parte vero Orientalium serenissimus Romanorum imperator Joannes Palaeologus, Josephus intelligentissimus reverendissimusque patriarcha cum omni sua Ecclesia, archiepiscopis, episcopis, aliisque ecclesiasticis viris crucis insignibus decoratis, praefectis, presbyteris, hieromonachis et monachis, simulque imperatoria cohors multis nobilibusque viris constans. Secutus est enim eum imperatorius comitatus, uti par erat. Quum fuit itaque discipandi tempus, convenerunt omnes, ut ex disputationibus partium discrimen observarent. Erant autem et ipsi supra ducentos ab eisdem principibus. Ac discrimen quidem quinque capitibus continebatur: de processione sancti Spiritus, de azymo et fermentato, de igne purgatorii, de beatitudine animarum sanctorum, de potestate Papae. Haec audiens Ephesinus, qui et ipse ad disputandum electus fuerat, non de omnibus, inquit, institui oportet disputationem, quoniam non in omnibus simpliciter differimus. Sed unum dumtaxat sedulo investigandum est, atque de eo disputandum, nempe de processione Spiritus sancti; hoc enim praesertim dogma scire volo: caetera vero omnia unius horae spatio expediri possunt. Quocirca de hoc institui coepit est quaestio, atque parabatur cer-

λθ' ἔτους 'Ιουλίου ζ'· καὶ οὐχ ἡσυχίαν εἶχον τὰ μέρη, ἀλλ' ἡγωνίζοντο ἀμφοτέρου σπουδῇ μεγάλῃ· καὶ ὁ ἀγὼν τὸν ἀγῶνα διεδέχετο, καὶ ἡ διαλέξις τὴν διάλεξιν, ἕως οὗ ὁ Ἐπίσκοπος Μάρκος μὴ θυνάμενος ἀντιλέγειν πρὸς τὰ φανότατα, ἀπέδρα τὸν ἀγῶνα δειλιάσας τῆς διαλέξεως. Οἱ δὲ λοιποὶ πατέρες ἀρξάμενοι ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ μεγαλωτάτου κυρίου τοῦ βασιλέως, πάντες συνήνεσαν ἐν τῇ ἐνώσει τῆς πίστεως. Ἐρευνήσαντες γὰρ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εὐρόντες αὐτοὺς συμφωνοῦντας τῷ δόγματι, ἔκριναν δίκαιον εἶναι ἐνωθῆναι τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἥς χωρὶς οὐκ ἔστιν ἑλλίς σωτηρίας, ἥ μένειν ἐν τῷ χωρισμῷ καὶ τῷ σχίσματι, ἐνθα οὐδεμία ἐστὶ σωτηρία. Ἠνώθησαν τοίνυν ὥσπερ ἐν τῷ δόγματι οὕτω καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς κεφαλαίοις. Πάντα γὰρ διὰ μαρτυριῶν τῶν τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλων συστήσαντες, ὅρον ἐξεφώνησαν τῇ Ἐκκλησίᾳ χαρμόσυνον, „Εὐφρανέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιέσθω ἡ γῆ“, λεγόντες. Οὕτως οὖν τὸν ὅρον τετέλεσαντες ἐν αὐτῇ τὴν ἐκπύρευσιν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ σαφηνίζουσι καὶ τὴν δι' αἰῶμον θυσίαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι τὴν μετὰ τοῦ ἐνζύμου γινομένην, καὶ τὴν τῶν ψυχῶν κάθαρσιν, καὶ τὴν τῶν ἀγίων δόξανυσιν καὶ τὸν ἄκρον ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης διάδοχον τοῦ μακαρίου Πέτρου εἶναι σαφῶς περιστάσι. Ὅν σημάναντες ἀποστολικοῖς τε καὶ ἑρμηνεῖς γράμμασι εἰς ἅπασαν οἰκουμένην ἀπέστειλαν καὶ πάντες ἐστήριξαν καὶ ὁμολόγησαν καὶ συνεφώνησαν καὶ ἱερουργήσαν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ῥώμης ἀρχιερέως. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἐπίσκοπος συνεφώνησεν ἐν τῇ ἀναγνώσει

tamen, et super hoc admodum vigilabat unusquisque ex parte sua, et vehemens studium in certando adhibebat. Coepit igitur disputari in synodo Aprilis nona die, anno a Christi Incarnatione 1438, atque disputatum est mensibus 14, nimirum usque ad diem sextum Julii, anni 1439, neque partes otio vacabant, sed magna utriusque contentione certabatur, atque certamen certamini, disputatio disputationi succedebat, donec Marcus Ephesinus, rebus jam in aperto positus, contradicere non valens, atque disceptando adhuc certare formidans an fugit. Caeteri autem Patres ab ipsomet sacro patriarcha maximoque imperatore omnes in unionem fidei convenerunt. Investigantes enim sacros Ecclesiae doctores, ipsisque dogmati consentientibus repertis, aequum existimarunt, se potius Ecclesiae Dei conjungere, extra quam nulla fulget salutis spes, quam manere diutius in separatione et schismate, in quo nulla est salus. Convenerunt igitur tam in hoc dogmate, quam in reliquis capitibus, omniaque doctorum Ecclesiae testimoniis confirmantes decretum promulgarunt, quod laetitiae multum attulit Ecclesiae, dicentes: Exsultent coeli, et laetetur terra. Sic igitur decretum sanxerunt, et eodem declararunt processione sancti Spiritus ex Patre Filioque, atque azymi consecrationem perinde valere, ac fermentati, tum animarum purgationem sanctorumque fruitionem, denique Summum Pontificem Romanum successorem beati Petri

τοῦ ὕρου. Οὐκ ἠθέλησε δὲ ὑπογράψαι, προφασίζόμενος διωρῶν. *Ἡσυχύνετο γὰρ ἀντιλέγειν οὕτω σφοδρῶς. Τῆς ἱερουργίας οὖν τελειωθείσης ἀνεγνώσθη ὁ ὅρος ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Φλωρεντίας Ῥωμαιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ καὶ ἔδωκαν ἀμφοτέρω τὰ μέρη ὅρκον εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα, ὅτι οὕτω στέργουσιν, ὥσπερ ὁ ὅρος διαλαμβάνει. Καὶ οὕτως ἔλαβε τέλος ἡ σύνοδος. Ἄλλ' ὑποστρέψας ἐν Κωνσταντινουπόλει, συνέχεε καὶ συνετάραξε πᾶσαν τὴν Ἀνατολικὴν γράφω καὶ λέγων ἐναντία κατὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου. Ἄλλ' οὐκ ἡμέλησε καὶ περὶ τούτου ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης φροντίζει. Ἀπέστειλε τὸν Κορῶνῆς ἐπίσκοπον ἄνδρα πάσης σοφίας πεπαιδευμένον καὶ θεολόγον ἄριστον ἐν Κωνσταντινουπόλει, διαλεχθῆναι μετὰ τοῦ Ἐπίσκοπου, ἵνα μὴ ἔχη λέγειν ὅτι διὰ φόβον τινὰ οὐκ ἠδύνετο λέγειν ἐν Ἰταλίᾳ· ἀλλὰ κάκεισε μέν καὶ δευτέρω διαλέξιν ποιήσας προστάξει τοῦ βυσιλέως, ἵνα φωνῇ τὴν διάλεξιν. Ἐνθα γὰρ ἔζητειτο, οὐκ ἤθελε διαλέγεσθαι, καὶ κατὰ μόνους ἐν ταῖς γυναικὶς συνετάραττε πᾶσαν τὴν πόλιν, ἔτι γε μὴν καὶ τὰς νήσους, καὶ ἀπ' ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν ἡ ἐκείνου λύμη πολλοὺς διέφθειρε, καὶ μάλιστα τὴν περίφημον ταύτην νῆσον. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐπιχειρῶν τῆς αὐτοῦ δεισιδαιμονίας τε καὶ ἀλαζονείας ἔλαβεν ἐπαξίως τῆς αὐτοῦ βλασφημίας καὶ ἀναειτίας· ὅτι εἰς ὧν τῇ οἰκουμένικῃ συνόδῳ ἐμάχετο· τῇ γὰρ ὥρᾳ τῆς αὐτοῦ ἀναλύσεως ἡλεῖ τὸν βίον κατέστρεψεν. Οἱ δὲ ἐκείνου μιμηταὶ τε καὶ ὁπαδοί, ἐυχόμενοι ὁμοίῳ τέλει ἐκείνου χρῆσασθαι, ὡς τῶν κριμίων σου, Χριστὲ Βασιλεῦ! καὶ ἐκείστην ὁρῶμεν αὐτοὺς τοῦτῃ τῇ τρόπῃ τοῦ τῆδε βίου ἀπερχομένους. Ἡμεῖς*

aperte definierunt. Quod quidem decretum apostolicis rubricisque literis signatum, in omnia terrarum loca missum est, atque omnes pacis amore communique consensu eandem fidem confessi sunt, peractis sacris una cum Romano Pontifice. Ipse etiam Ephesinus consensit lectioni decreti, noluit tamen subscribere, dilationem temporis praetendens; pudebat enim eum nimia anxietate adhuc contradicendo impietatem suam aperire. Sacris igitur peractis, lectum est decretum in magna Ecclesia Florentiae latino graecoque sermone, et utraque pars iurejurando in sacrosanctum Christi corpus sese obstrinxit, fore ut ea omnia complecteretur, quae in decreto statuta fuerant. Constantinopolim autem reversus, commovit perturbavitque orientalem ecclesiam scribens ac loquens contraria synodi statutis. Curam et in id suam convertit Romana Ecclesia, misso Coronensi episcopo, viro omni sapientia instructo, theologo optimo, Constantinopolim, ut cum Marco Ephesino disputaret, ne ullum amplius subterfugium haberet, dicens se propter metum quemdam causam defendere haud potuisse in Italiae partibus; sed facta ibi una, et altera disceptatione ex imperatoris mandato, certamen vitavit, et quamvis requisitus, noluit amplius disputare: verum privatum, occulteque commovebat omnem civitatem, simulque insulas, et ab illo usque ad praesens tempus orta ab ipso perniciem multos pervasit, praesertim vero celeberrimam hanc insulam. Ast ille

δε, τοῖς αὐτοῦ λόγοις ἀποστραφέν-
τες, τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ
ἠνώθημεν, καὶ εὐχόμεθα ἔνι μέχρι
τέλους διαμείνωμεν οὕτω. Ταῖς
τῶν θεοφόρων σου πατέρων πρεσ-
βειαις, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐλέησον ἡμᾶς

migravit¹⁾. Ipsius autem imitatores et asseclae similem huic finem habere precantes, justo tuo iudicio, Christe Rex, singulis diebus videmus eodem prorsus modo interire. Nos autem ab ipsius dictis recedentes, sanctae Dei Ecclesiae unionem amplexi sumus, atque obsecramus, ut ad finem usque in ea permanere possimus. Sanctis Patribus intercedentibus miserere nostri, Deus noster.

Ex paucis his, quae ex fontibus graecis attulimus, clare patet, quam merito ac jure monachi graeco-rumeni Transsylvani, auctoritatem concilii Florentini in defensionem catholici dogmatis adhibentes, in fine sui *Flosculi veritatis*²⁾ haec scripserint:

Declarati in hoc opusculo articuli, omnes pariter definiti sunt in oecumenica Florentina synodo, cujus sola auctoritas sufficeret ad habenda haec fide divina; neque enim de ejusdem s. synodi auctoritate dubitari potest; alioqui etiam aliorum oecumenicorum conciliorum auctoritatem eadem ratione quis in dubium revocare posset, quippe nihil prorsus huic synodo deest, quod de ratione oecumenicae synodi requiritur; in illa namque omnes universalis Ecclesiae praecipui Praesules et Proceres legitime convocati, et cum imperatore Joanne Palaeologo et patriarcha Constantinopolitano Josepho, et reliquorum patriarcharum vicariis *in nomine Domini* congregati, hanc veritatem definientes, et singuli consentientes subscripserunt, unico excepto Marco Ephesino, uti habetur in Pravila³⁾. Et profecto impossibile erat illos Patres taliter congregatos in doctrina fidei errare, contra promissionem Christi Domini dicentis: *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine*

¹⁾ Perditum hunc sacrae Unionis eversorem Constantinopolitani, teste Joanne Beludis (Horolog. Venet. an. 1875, ad d. 19. Januar.) in fastos Sanctorum retulerunt anno 1869: ipso illo tempore scilicet (ut jam animadvertum in Photio est p. 517), quo Summus Pontifex Pius PP. IX. omnes invitaverat, ut Patrum suorum vestigiis insistentes antiquum pacis foedus tandem nobiscum instaurarent, quo una rursus utriusque populi laus et gloria in sancta et catholica Ecclesia vigeret.

²⁾ De egregia hac apologia vide annotata supra pp. 387 et 409.

³⁾ Textus archetypus sonat: Ἐρ' Cyru Marcu ephesénulu, alesulu esarchu alu sinodului standu contra (improvisa) nu vru se subscrie (iscălêscă); ér' fora de dênslu altii toti au voitu si au subscrisu (iscălitu). Cfr. Pravila, typarita in Tirgoviste la anul 1682, c. 388, p. 398.

meo, ibi sum in medio eorum (Matth. 18, 20). Et rursus: *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (idem cap. 28, vers. 20). *Coelum enim et terra transibunt, Verba autem Domini non praeteribunt* (idem cap. 24, vers. 35). Quis autem sanae mentis credere poterit, universam Ecclesiam contra ejusmodi promissa aberrare potuisse? Et quod unus solus synodo oecumenicae contradicens, qualis fuit Marcus Ephesinus, docebit veritatem? Quapropter etiam in synodis oecumenicis ejusmodi definitioni synodali contradicentes tradebantur satanae, secundum Salvatoris mandatum: *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* (Matth. 18, 17). Prout etiam in Ephesina synodo can. 6. habetur: *Laicus si contradixerit concilio, excommunicatur, clericus vero ejiciatur*. Nullum autem fuit oecumenicum concilium, quod contradicentes non habuerit, et tamen illorum auctoritas illibata mansit. Igitur etiam hujus s. Florentinae synodi auctoritas ob Marci Ephesini tergiversationem et postmodum apertam oecumenicae synodi definitioni oppositionem et contradictionem integra manebit, et quaecumque definivit, fide divina credenda sunt.

Dominica prima Octobris. In solemnitate sanctissimi Rosarii B. Mariae Virginis. Duplex 2. classis

Antiquum Missale glagoliticum latina ad verbum in palaeoslovenicum transfert: *V Nedelju pervuju Oktovrija. V prazdnik presvjatago Rosarija Blaž. Marija đevy. Sugub vjastij*. — Italo-Graecis est Μνημη τοῦ θειοτάτου Ῥοσαρίου τῆς ἑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας¹⁾. — In libris liturgicis Chaldaeorum effertur *‘idā d’vardijā qaddischtā*; in Breviario Armenorum *Vártarání serpo Guszin*; in arabico Kalendario Berythensi sex nationum christianarum (Taqvîm) *‘id elvardijjet*.

Kalendaria civilia Austro-hungarica hodiernam festivitatem enuntiant croat. *sveto čislo*, hung. *Olvasóunnep*, rumen *serbarea metanieloru*; apud alios populos imperii fere ubique retentum est nomen *Rosarii*, *Rosenkranz*, ut apud Slovenos *Nedelja rožnvenska*, apud Bohemos *Slavnost růžencová*, apud Polonos *Uroczystość św. Rożanica*, et sic apud caeteros.

¹⁾ Festum SS. Rosarii etiam simpliciori formula in Calendariis Siculis legimus: *Ἡ τῆς ἀγίας Μαρίας τοῦ Ῥοσαρίου ἑορτή*.

De institutione solemnitatis Ss. Rosarii.

Ut perinsignis victoriae apud Echinadas insulas die septima Octobris anni 1571, Deipara adjuvante, de Turcarum tyranno reportatae perenne extaret monumentum ¹⁾, s. Pius PP. V. in Martyrologio Romano commemorationem S. Mariae sub titulo *de Victoria* fieri jussit. At Gregorius PP. XIII. ponderans victoriam illam fuisse relatam Dominica prima Octobris, qua sodalitates SS. Rosarii supplicationes pro principibus christianis contra Turcas agebant, hisce precibus pie censuit adscribendam; quare ut pro tam singulari beneficio Beatae Virginis sub appellatione Rosarii perennes gratiae ubique terrarum haberentur, in ecclesiis omnibus, in quibus altare Rosarii foret, prima quaque Octobris Dominica ²⁾ Officium ritu duplici majori indixit celebrandum anno 1573. Quod quidem Clemens PP. X. cunctis Hispaniarum regnis concessit anno 1671; Clemens PP. XI. tandem post insignem victoriam ab exercitu Caroli VI. imperatoris in Hungaria anno 1716 de Turcis reportatam, festum cum Officio et Missa de *SS. Rosario Beatae Mariae Virginis* ad Ecclesiam universam extendit. Sed de his vide ipsas lectiones Breviarii Romani, ac consule etiam Benedictum PP. XIV. *de festis D. N. J. C. Matrisque Ejus*, part. 2, nn. 157—172 ³⁾, ubi superiora omnia, quae ad Rosarium ejusque solemnitatem spectant, fuse ac docte tractantur ⁴⁾. Recentiora vero accurate recenset Holweck, *Fasti Mariani*, pp. 250—253, unde ea facile petes.

¹⁾ *De pugna navali ad Echinadas* commentarium ultimus eleganter et ornate scripsit Milozzi. Romae, ex officina ad forum Pacis, 1879.

²⁾ Non ecclesiasticae, sed civiliter computanda.

³⁾ Edit. Bruxellens. t. 2, pp. 370—381.

⁴⁾ Dr. Henric. Alt, Latinorum *festas Rosarii, Patrocinii* et Ruthenorum *Pokrov* inscite confundit, ac sanctissimam nostram pietatem tecte irridendo praeter alia absurda haec de Rosarii festo scribit: *Ein Rosenkranzfest durfte namentlich bei dem Dominicanerorden auf die dankbarste Anerkennung rechnen, zumal seitdem Innocenz VIII. (1482—1492) Allen, die den Rosenkranz andächtig und fleissig beten wtrden, 360,000 Jahre Ablass verheissen hatte, was allerdings im Hinblick auf die Jahrtausende der Ewigkeit, nach denen der Zustand der Seelen im Fegfeuer zu berechnen ist, nicht viel, immer aber doch schon etwas ist* (Kirchenjahr, p. 73).

Mater purissima, ora pro nobis!

Μῆτερ καθαρωτάτη, πρέσβευς ὑπὲρ ἡμῶν.

Quas uno isto praeconio Litaniae Lauretanae conjungunt insignes praerogativas gloriosae semper Virginis Mariae, eas etiam distincte celebrat Ecclesia occidentalis, instituta gemina solemnitate *Maternitatis* et *Puritatis ejusdem ss. Deigenitricis*, initio quidem pro Lusitania concessa an. 1751, inde vero paulatim ad alias regiones extensa, ac demum pro ipsa Urbe Roma a Gregorio PP. XVI. praescripta. Cfr. Correspondance de Rome, 1848, p. 30. Singula quaevis more suo diligenter persequitur Holweck, op. cit. pp. 254—255. nec nos debent remorari.

Dominica II. Octobris. Festum Maternitatis B. M. V.

Fundamentum dogmaticum hodiernae festivitatis super rationes caeterarum solemnitatum B. M. V. eminet; cuncta enim, quae de ss. Deigenitrice credit, profitetur ac celebrat Ecclesia catholica, ex ea Virginis laude et praerogativa apta nexaque sunt, qua eandem *Dei Matrem* praedicamus.

Orientales proprium diem mysterio *divinae Maternitatis* (τῆς Θεομήτορος) peculiariter recolendo non assignarunt: illud tamen quotidie maximis laudibus efferunt in tropariis Θεοτοκίαις, ut vel ex iis videri potest, quae jam, progrediente descriptione nostra, hic illic repraesentavimus. Iis *versus festivos* synaxario Menaei die 25. Decembris praefixos addidisse suffecerit.

Θεὸς τὸ τεχθέν, ἡ δὲ μήτηρ παρθένος.

Τί μεῖζον ἔλλο καινὸν εἶδεν ἡ κτίσις;

Παρθενική Μαρίη Θεὸν εἰκάδι γείνατο πέμπτη.

Quod nascitur, Deus est, et Virgo fit parens.

Quid majus, etsi sit novum, vidit homo?

Vicena quinta fit mater Virgo Maria.

Dominica III. Octobris. Festum Puritatis B. M. V.

Spatii temporisque angustiis circumscripti praeclara *Officia propria Maternitatis et Puritatis B. M. V.* e Breviario Romano huc transscribere non valemus; quapropter devotum

lectorem benigne invitamus, ut ipse pro suo divinarum rerum amore insignia illa documenta in fonte requirat, virtutis inde pietatisque studium haud parum confirmaturus.

Graeci carent quidem proprio *Puritatis* festo, verum B. Deigenitricem passim celebrant ut ἁμωμον, *immaculatam*; πανάμωμον, *prorsus immaculatam*; ἄσπιλον, *intemeratam*; πτανάσπιλον, *penitus intemeratam*; ἀμίαντον, *intactam*; ἀμόλυντον, *impollutam*; ἀκήρατον, *illaesam*; ἀδιάφθορον, *incorruptam*; πανάφθορον, *penitus incorruptam*; ἔχραντον, *intaminatam*; καθαρωτότην, *purissimam*; ἀπείρανδρον, *viri nesciam*: de quibus appositis Beatissimae Virginis consuli meretur Passaglia, *de immaculato Deiparae semper Virginis Conceptu*, tom. 1, pp. 47—240.

Ex Menaeis de partu Virginis hic accipe στίχους ἑορταστικούς diei 26. Decembris:

Λεχώ¹⁾ ἁμωμον ἀνδρὸς μὴ γνοῦσαν λέχος
Δώροις ἀμάρμοις δεξιόμυαι τοῖς λόγοις.

Ea Siberus sic latina fecit in *Martyrol. metrico*;

*Puram puerperam, carentem conjuge,
Amplexar versibus ceu puro munere.*

Κυριακὴ πρὸ τῆς ζ'. τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς Μνήμη
τῆς μετὰ φιλανθρωπίας κατενεχθείσης κόνης.
ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου.

Dies dominicus memoriae ignei illius pulveris Vesuviani, quem sub Leone Magno (457—474) de coelo pluisse ista formula tradunt Menaea ad 6. Novemb., interdum mense Octobri recurrit, ut modo vidimus p. 515; saepius tamen in Novembrem incidit, ea de causa festis hujus mensis potius accensendus.

¹⁾ Λεχώ ός (ός), ἡ, jacens, decumbens in lecto (λέχος), peculiariter *puerpera*. Quum *puerperam puram* audis, cave existimes, mysterium praesentis festi esse tantum puritatem ab omni corporali immunditia, quae in aliis puerperis invenitur: cum ea enim simul recolitur Deigenitricis puritas ab omni prorsus peccato, quin et a motu inordinato appetitus sensitivi totoque peccati fomite.

Festa mobilia mensibus Novembri et Decembri.

Ultimum hoc bimestre (τὸ τελευταῖον δίμηνον) *Adventus Domini* potissimum distinguit, quod a prima ejus Dominica initium anni ecclesiastici ducant Latini. Unum praeterea diem dominicum conceptivum habent, tertium scilicet mensis Novembris, *Patrocinio B. M. V.* celebrando addictum. — Mense Decembri, duobus illis dominicis diebus, qui Natalem Christi praecedunt, Graeci *festa* celebrant *Prophetarum* et ss. *Patrum V. T.*, quibus etiam uti conceptivus accedit dies dominicus post Natalem, memoriae s. Josephi et aliorum ex familia Christi dicatus. At quaestiones de his solemnitatibus non ita multae, ut nos longiores esse cogant.

Κυριακὴ πρὸ τῆς ζ'. τοῦ Νοεμβρίου μηνός Ἡ ἀνάμνησις τῆς πεσοῦσης ἐξ οὐρανοῦ κόψεως, ἥτοι τέφρας ἢ στακτῆς (Menol. Basil.). *Dominica ante diem 6. mensis Novembris: Commemoratio pulveris sive cineris aut stactes de coelo lapsae.*

Marcellinus Comes rem paucis complexus in *Chronic.* ad an. 472: *Vesuvius, inquit, mons Campaniae torridus, intestinis ignibus aestuans, exusta evomuit viscera, nocturnisque in die tenebris incumbentibus, omnem Europae faciem minuto contexit pulvere. Hujus metuendi memoriam cineris Byzantii annue celebrant VIII. Idus Novembris*¹⁾; ab anno scilicet 472. — Sed accuratius factum describit Menologium Basilianum ad d. 6. Novembris²⁾:

Ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου βασιλέως, τοῦ ἐπιλεγομένου Βέσσου, περὶ τὰ τελευταῖα τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ὥρα ἔκτῃ τῆς ἡμέρας, γέγονε συννεφίς ὁ οὐρανός, καὶ τὴν συνίθι τῶν ὀμβροφόρων νεφῶν με- *Extremis Leonis magni imperatoris, cognomento Bessi, temporibus, hora diei sexta, obductum atris nubibus coelum, quale solet esse imminetibus maximis imbribus, ardentem quaque versus faciem*

¹⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 51, p. 931.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 117, pp. 147—148.

λάναν εἰς πυρώδη θάαν μεταβαλὼν, ἐδόκει τὰ πάντα καταφλέγειν· ὡς νομίζειν ἅπαντας, ὡς εἰ καὶ βροχὴ κατενεχθείη ἐκ τοιούτων νεφῶν, πάντως πῦρ ἔσται, καὶ φλόξ, κατακαίονσα ὡς πάλαι τὰ Σόδομα. Πάντων δὲ τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἐλλαβῶν μετὰ δακρύων προσφυγόντων ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ τὸν Θεὸν, καὶ τὴν πανάχραντον Θεοτόκον δυσωπούντων, ὁ μὴ θέλων τὸν θάνατον τῶν ἁμαρτωλῶν φιλήνθρωπος Κύριος, κεράσας τῇ τιμωρίᾳ τὴν ὀγαθότητα, ἐκέλευσε ταῖς νεφέλαις βρέχειν ἑστὸν παράδοξον. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἐσπέρας ἤρξατο, καὶ μέχρι μεσονυκτίου ἔβρεχε. Τὸ δὲ κατερχόμενον ἦν στακτὴ ζέουσα ὡς ἀνδρακιά· ἥτις καὶ κατέκαυσε πάντα τὰ φυτὰ, ἐπὶ τῶν κεράμων τεθεῖσα ὡς ἀνδρὸς σπιθαμῇ.

praeferens, igni omnia correpturum esse videbatur, ut etiamsi ex huiusmodi nubibus pluvia deferretur, igni tamen ac flamma, non secus ac olim Sodoma, omnia esset incensura. Sed quum sacerdotes omnes ac pii homines cum lacrimis ad templa confugerent, Deumque et immaculatam Deiparam supplices deprecarentur; qui non vult mortem peccatorum clementissimus Dominus, poenam clementia temperans, imperavit nubibus, ut admirabilem pluviam emitterent. A vespere igitur ad mediam noctem pluit. Quae autem defluebat, stacte erat fervens instar carbonum, quae plantas omnes adussit: quae vero in tegulas decidit, ad hominis spithamam excrevit.

Cueterum, inquit s. Theophanes, in Chronograph. ad an. 466¹⁾, ignem verum extitisse, et posthac extinctum Dei benignitate in pulverem versum cuncti asserebant (καὶ πάντες ἔλεγον ὅτι πῦρ ἦν, καὶ ἐσβέσθη καὶ γέγονε κίνις τῇ τοῦ Θεοῦ φιλήνθρωπίᾳ).

Diem ἀναμνήσεως igneae huius pluviae fere omnes sextum Novembris fuisse tradunt; sed solemnī supplicationis Officio diem dominicum praecedentem ideo assignatum voluere CPolitani, quod dies sextus jam ob s. Pauli ἐπισκοπῆς et confessoris memoriam festus haberetur²⁾. Id vero distincta hac celebri-

¹⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 108, pp. 299—300.

²⁾ Cfr. tomo 1, p. 316; et cfr. etiam Morcelli *Kal. CP.*, t. 1, p. 215.

tate spectarunt, ut et calamitatis memoria apud posteros retineretur et, anniversaria supplicatione instituta, periculum ejusmodi in futurum averteretur, quemadmodum paulo ante in simili casu sub eodem Leone Augusto factum vidimus tomo 1, p. 268.

Dominica III. Novembris. Festum Patrocinii B. M. V.

Officium Patrocinii B. M. V., quod pro omnibus provinciis Hispaniarum regi subjectis *in memoriam omnium victoriarum et emolumentorum*, quae Hispaniae reges reportarunt *de Saracenis et haereticis et aliis hostibus* a saeculo sexto usque ad regnum Philippi IV., concessum erat Decreto S. Rit. Congreg., edito die 6. Maji 1679, Benedictus PP. XIII. pro toto statu ecclesiastico injunxit recitandum Dominica III. Novembris; in aliis regionibus celebrari conceditur aliqua ejusdem hujus mensis Dominica per locorum Ordinarios eligenda. Sed de *Patrocinii B. Virginis Officio et festivitate* legatur Benedictus PP. XIV. *De festis*, part. 2, §§ 173—174, ubi etiam principia dogmatica quibus solemnitas haec nititur, graviter et erudite, ut solet, evolvit, et a calumniis haereticorum fuse vindicat¹⁾.

Cum occidentali festo *Patrocinii B. M. V.* magnam cognationem habet orientalis solemnitas *Pokrov Bogorodicy* primo diei Octobris tributa, quae quidem cum fastis ruthenis ad omnes populos slavos ritus graeci transiit²⁾, ipsis Graecis autem ignota mansit, quemadmodum priori tomo jam notare me memini.

Verum si rationes slavicae hujus festivitatis adaequate spectentur, patet, eam potius Latinorum festo *Scapularis B. M. V.* congruere. Praeter enim quam quod utriusque solemnitatis origo ex piorum hominum visionibus ducitur, par etiam utrobique mysterium seu pietatis objectum colitur; nimirum *piissima omnium*

¹⁾ Difficiliores quaestiones liturgicas de electione diei, de translatione festi, de ordinando Officio, et alias similes breviter explicat Tetam., *Diar., de Mense Novembri in genere*, nn. 7—10.

²⁾ Qui ex Rumenis ruthenos libros ecclesiasticos in linguam patriam verterunt, etiam slavicam solennitatem *Pokrov Bogor.* retinuerunt. Eam episcopus Melchisedek non ita pridem hac usus formula suorum consuetudini tradidit in *Oratoriu*: „Acoperementulu prea santei Stapaniei nostre Nascatorie de Domnedieu si pururea feciorei Marie“ (*Synaxaris*, p. 36). Eodem fere modo festum annuntiatur in Kalendariis rumenicis Černovicii vulgatis.

nostrum mater, hinc quidem divinum filium pro populo supplex orans, inde vero clientes sancto suo pallio protegens. Quemadmodum enim B. V. M. *devotis suis Scapulare* ut praecipuae protectionis suae singulare signum dedit, ita et in solemnitate *Pokrov Bogorodicy* Deipara colitur ut quae pallio suo populum sibi commissum ab omni malo tegit¹⁾, ab incursu adversariorum defendit atque adeo inter ipsos hostes securum praestat. Caeterum de genuina indole ejus diei mitto te ad J. E. Martinov, Cazanensem, virum in rebus graeco-slavicis versatissimum, cujus diligentiae improboque labori, praeter *Annum gr.-slav.* aliosque plurimos doctissimos commentarios de rebus ecclesiasticis patriae suae, etiam accuratiorem dissertationem de religione *Pokrov Bogorodicy* debemus in *Précis historiques*, ita inscriptam: „Fête Russe de la Bienheureuse Vierge Marie dite *Pokrov Bogorodky* (sic) ou du Scapulaire de la Mère de Dieu.“ 1858, pp. 339—344.

De fine anni ecclesiastici in Ecclesia latina.

Ultimo Sabbato post Pentecosten, quod Dominicam I. Adventus immediate praecedit, ante Vesperas, annum ecclesiasticum claudunt Occidentales: numero dierum dominicorum, qui a Pentecostes festo ad Adventum intercurrunt, in Tabula paschali expresse notato.

Dominicae post Pentecosten.

Slav. *Nedělja po Pentikosti.*

Apud Latinos Dominicae omnes a Pentecoste ad Adventum numeris suis distinguuntur²⁾; plures sunt vel pauciores (23, 24, 25, 26, 27, 28), prout maturius vel serius occurrit festum Paschatis, *de cujus articulo Pentecostes sacra solemnitas pendet*³⁾; numerantur viginti tres, si Pascha 24. vel 25. Aprilis actum fuerit: et viginti octo, si Pascha primis quinque diebus post aequinoctium, h. e., a d. 22. ad d. 26. Martii, occurrerit. Quum fuerint tantum 23, ultima hac Dominica

¹⁾ Miklosich interpretatur *Pokrov*, *κατακάλυμμα*, operimentum, velamen, et *περικάλυμμα*, integumentum, circumtegmentum (*Lexicon. pal. slov.* p. 611).

²⁾ Sic a numero suo vocatur, exempli causa, *Dominica 4. post Pentecost.*, bohem. *Neděle 4. po Sr. Duchu*; croat. *Ned. 4. po Duhorih*; slov. *4. pobinkoštna*; hungar. *4. rasarnap Pünkösöd után.*

³⁾ Ita S. Leo M. relat. c. *Proprie* Dist. 4. Cons.

celebratur Officium illius Dominicae, quae in libris liturgicis inscribitur *vicesima quarta et ultima post Pentecosten*; hujus Officium enim semper ultima Dominica agendum erit, etiamsi Dominicae, quae pro anni vice post Epiphaniam superfuerint, assumendae sint.

Si *Dominicae post Pentecosten* numerum 24 excedunt, tunc post Dominicam 23. resumuntur *Dominicae*, quae eo anno *post Epiphaniam* residuae manserunt; nimirum si Dominicae post Pentecosten fuerint 25, tunc *Dominica* 24. erit quae est *Dom. 6. post Epiphaniam*; si fuerint 26, tunc *Dominica* 24. erit quae est *Dom. 5. post Epiph.*, et *Dominica* 25. erit quae est *Dom. 6. post Epiph.*; si fuerint 27, tunc *Dominica* 24. erit quae est *Dom. 4. post Epiph.*, *Dominica* 25. autem quae est *Dom. 5. post Epiph.*, et *Dominica* 26. tandem quae est *Dom. 6. post Epiph.*

Denique si fuerint 28, tunc *Dominica* 24. erit quae est *Dom. 3. post Epiph.*; *Dominica* 25. quae est *Dom. 4. post Epiph.*; *Dominica* 26. quae est *Dom. 5. post Epiph.*; *Dominica* 27. quae est *Dom. 6. post Epiph.*, et *Dominica* 28. erit quae in Breviario et Missali est diciturque 24. *et ultima post Pentecosten*; haec enim semper ultimum locum occupat, ut dictum jam est.

De sacris libris in divino Officio ante Adventum legendis.

Nocturnales lectiones, inquit Durand. *Rational.* l. 6, c. 143, *a prima Dominica post Pentecosten usque ad Adventum Domini quidam non insubtiliter referunt ad illam temporis seriem, quae fuit a David usque ad Adventum Domini; sed et ad illam congrue referri possunt, quae a primitiva coepit Ecclesia.* Et haec quidem ingeniose ac diligenter per singulas aetates apud ipsum explicata reperies l. c. nn. 1—4. Eorum loco nos hic canonem indicasse satis habemus, quo expresse indicatur, quinam libri sacrae scripturae singulis anni partibus sint divino Officio assignati. Est autem c. *Sancta Romana* 3. Dist. 15, qui licet origine sua spurius esset, ratihabitione Pontificis Romani tamen verae legis robur accepit. Ejus argumentum rudibus comprehensum versibus, ex priscis glossatoribus depromptis, nonnulla Breviaria exhibent; et sunt hujusmodi:

Ordo librorum

per anni circulum in ecclesia Dei legendorum.

Disce per hoc scriptum, quid sit vel quando legendum.
Adventus proprie vult sermones Isaiae.

Post Natale sacrum recitat sacra lectio Paulum.
 Quinque libros Moysis tibi Septua Quadraque misit.
 Vult tibi scripta legi Jeremiae passio Christi.
 Actus Apostolicus sequitur post Pascha legendus.
 Hinc Apocalypsim lege Canonicasque vicissim.
 Post Pentecosten Regum liber exit in hostem.
 Inde per Augustum retinet Sapiencia scutum.
 Per totum mensem sapiens Salomon tenet ensem.
 Cantat September Job, Tobiam, Judith, Esther.
 Octobri mense Machabaea trophaea recense.
 Isti: Ezechiel, Daniel durabunt mense Novembri,
 Postea tu repetas bis sex in fine Prophetas.

Adventus Domini.

Ἀρχιτελεία τῆς σωτηρίας. *Initium et consummatio salutis.*

Ἡ πρώτη παρουσία δρχή *Primus Adventus: initium salutis.*

Ἡ δευτέρα παρουσία τέλος *Secundus Adventus: consummatio salutis.*

Adventus Domini frequens est mentio in jure canonico ¹⁾. *Adventus* nomine autem proprie venit sacrum tempus ante Natalem Christi, quo per pias exercitationes animi fidelium praeparantur ad rite celebrandam propitiāque sibi reddendam Salvatoris nativitatem. De nomine Rupertus *de Divin. Offic.* l. 3: *Advenire, inquit, recte Dominus dicitur, qui ubique est invisibili praesentia majestatis, dum assumpto quod visibile est nostrum, usibus carnis visibilem se ostendit* ²⁾.

Celebratur ergo praevium hoc tempus, ut fideles se praeparant ad spiritualem Christi adventum et Nativitatem, grata memoria recolendo primum ejus adventum (τὴν πρώτην παρουσίαν), quando Pater misit Filium suum in mundum et introduxit illum in orbem terrae et natus est nobis Salvator; utque per hanc devotam praeparationem, coelestium gratiarum participes effecti, parati inveniantur in altero adventu ejusdem Domini (ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ).

¹⁾ C. *Decrevit.* 17. C. XXII. q. 5; C. *Non oportet.* 10. C. XXXIII. q. 4.

²⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 170, p. 55.

Hinc est, quod initio Adventus legitur evangelium de secundo Christi adventu et extremo iudicio universali, quemadmodum pluribus ostendit s. Ivo Carnotensis, *serm. de Adventu* (7), cujus exordium istud est: *Quoniam praesentium observatione dierum utrumque Christi adventum celebramus, distinguendum est fraternitati vestrae, quid hac observatione praeteritum debeatis credere, quid futurum exspectare: quatenus exspectatio futurorum per timorem sollicitos vos compescat a malis, praeteritorum autem fides per caritatem non tepescentes confirmet in bonis*¹⁾. Atque inde venire tradunt rubricistae, quod Adventus partim censeatur *tempus laetitiae*, quo canticum *Alleluja* retinetur, partim vero *moeroris*, quo, pluribus ex consuetis laetitiae signis omissis, preces feriales genibus flexis recitantur. Ita nempe *utrumque sub temporis observatione sancta venerari consuevit Ecclesia, ut inchoata prioris beneficia recolat cum gratiarum actione et laetitia, consummata vero futuri adventus bona (ἀρχιτελεία τῆς σωτηρίας) cum pia exspectet trepidatione*²⁾, religiosum hoc tempus non sine aliqua corporis austeritate exigendo³⁾. Sed ista omnia late persecutus sum in Actis nostris „Zeitschrift für kath. Theologie“ 1896, pp. 593—613. Notas ibidem factas secundo non proferam, quia indicasse sufficit.

De Adventus origine haec caeteris probabilior conjectura videtur, quam post alios tradit Binterim, *Denkwürdigkeiten*, piam hanc institutionem nempe, in Galliis primum ortam⁴⁾ saeculo 5, inde in Italiam migrasse saeculo 6, atque ex Urbe Roma per totum orbem christianum mox propagatam fuisse. Quam eandem sententiam ultimus quoque suam fecit Krüll in *Real-Encyklopaedie der christlichen Alterthümer* (edit. a prof. Kraus) s. v. *Advent*.

¹⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 162, p. 567.

²⁾ Ita s. Ivo, l. c.

³⁾ In iure sacro Adventus fere aequiparatur Quadragesimae. Hinc praeter alia prohibita leguntur *solemnitates nuptiarum* c. *Non oportet cit., et pugnae* c. *Trengas* l. X. de trenga et pace (l. 35).

⁴⁾ Cfr. Gregor. Turonens. *Hist. Franc.*, l. 10, c. 31 (apud Migne. Patr. l. t. 71, p. 566).

Ἡ νηστεία τῶν Χριστουγέννων, τοῦ ἁγίου Φιλίππου.
Jejunium Natalitiorum Christi sive s. Philippi.

Christiani universim toto hoc tempore, sicut hodieum aliquae religiones et ecclesiae orientales, sola armena excepta, observant, olim ab esu carniū et lacticiniorum abstinere solebant, licet non jejunarent. Graeci hoc adventus jejunium ducunt a die 15. Novembris¹⁾, quod etiam antiquitus penes Latinos observabatur, ideoque *S. Martini quadragesima* audiebat²⁾.

Adventus autem, verba sunt rubricae Breviarii, celebratur semper die Dominico, qui propinquior est festo sancti Andreae Apostoli, nempe a die 27. Novembris inclusive usque ad diem 3. Decembris inclusive: cujus regulae partem priorem verbis expressam Aniani in computo didicimus:

Andreae festo vicinior ordine quovis³⁾

Adventus Domini prima colit feria.

Si cadat in lucem Domini, celebratur ibidem⁴⁾.

Alteram partem, quae etiam regula est Honorii Augustod. *De imagine mundi*, c. 107⁵⁾ versibus exhibent, qui leguntur in Martyrologio s. Victoris Parisiensis:

Adventum Domini non est celebrare Decembris

Post ternas Nonas, vel quintas ante Kalendas.

Ergo, ita concludit Rubrica Breviarii, *littera dominicalis currens, quae reperitur in Calendario⁶⁾ a die 27. No-*

¹⁾ Relege quae de jejniis Orientalium disserentes annotavimus t. 1. pp. 231 et 330, ac vide praeterea claram hujus jejunii Adventus expositionem apud D. Borosiu, *Ritualu*, § 24: *Pregatire la serbarea craciunului* pp. 34—35. Pro Ruthenis graeco-catholicis saecularibus idem hoc jejunium ab episcopo Petro Bělanski ad novem dies ante Christi natalem redactum testatur Harasiewicz. loco supra adducto p. 457: quae de re cfr. etiam Rmum. Pelesz, *Geschichte der Union*, t. 2, p. 743. Apud Syros catholicos etiam in novem dies contractum legitur apud archiep. Clem. David. in „Revue des Églises d'Orient“ t. 2, p. 148.

²⁾ Vide quae de hoc disciplinae capite breviter quidem sed accurate scribit Kraus, *Real-Encyklopaedie* s. v. *Adventsfasten*.

³⁾ H. e. sive a parte ante, sive a parte post.

⁴⁾ Edition. Argentin. an. 1488, fol. XXXIII.

⁵⁾ Apud Migne, *Patr. l. t.* 172, p. 164.

⁶⁾ Cfr. tom. 1, pp. 23 et 25.

venbris usque ad diem 3. Decembris, indicat Dominicam primam Adventus: ut verbi gratia, si litera dominicalis est B, Dominica I. Adventus cadet in diem 27. Novembris, quia ibi est litera B in Kalendario¹⁾.

Dominica I. Adventus. — Initium anni ecclesiastici Latinorum.

In Breviario glagolitico vertitur slavonice *Nedělja pervá prišestva*, ut notatum est t. 1, p. 512.

In Kalendaris ruthenis redditur *1. Nedělja prigotovlenija k roždestvu Christovu*, h. e. Dom. 1. praeparationis ad Nativitatem Christi; in serbiceis *prvo predšasće*, seu primus adventus; in arabiceis *el-achad el-evvel quabla-l madš'*, proprie Dom. 1. ante Adventum²⁾; in hungaricis *Úrjövét első vasárnapja*.

Alibi fere ubique nomenclatura ad latinum vocabulum exacta legitur ut in libris croat. *1. nedjelja adventska*; sloven. *1. adventna nedelja*; bohem. *1. neděle adventní*; polon. *niedziela 1. adventu*; rumen. *Dominec'a 1. de adventu*; german. *1. Adventsonntag*.

Apud Occidentales annus ecclesiasticus a Dominica I. Adventus incipit et Sabbato, quod hanc Dominicam praecedit. post Nonam, terminatur, ut praemonitum est p. 533.

Per hujusmodi annum Ecclesia catholica repraesentare fidelibus consuevit Jesu Christi vitam, divini regni constitutionem ejusque jugem per Spiritum sanctum directionem. *Primo* igitur (a Dominica I. Adventus usque ad Vigiliam Nativitatis) in divinis Officiis sacrisque festivitatibus repraesentat expectationem adventus promissi Salvatoris; *deinde* (a festo Nativitatis usque ad Septuagesimam) celebrat Christi Nativitatem, infantiam, adolescentiam, vitam privatam; *tertio* (a Septuagesima usque ad feriam IV. cinerum) contemplatur vitam ejus publicam, praedicationem et miracula; *quarto* (a feria IV. cinerum usque ad Sabbatum sanctum) proponit Christi Do-

¹⁾ Vide tom. 1. p. 23.

²⁾ In monumentis latinis etiam *Adventus* nomen saepe pro ipso die Natali Christi Domini sumitur.

mini passionem et mortem; *deinde* (tempore paschali) resurrectionem, ascensionem ac Spiritus sancti descensum; *quinto* denique (a festo SS. Trinitatis usque ad finem anni ecclesiastici) agit de Ecclesiae per Spiritum sanctum directione usque ad consummationem saeculi, quare et ultima Dominica post Pentecosten legitur evangelium secundi Adventus (τῆς δευτέρας παρουσίας), de fine mundi et iudicio universali.

Jejunium quatuor temporum hyemis.

Quatuor temporum jejunium hyemale, quod celebramus in mense decimo ¹⁾, nimirum tertia hebdomada Adventus, congrua dispositione hoc tempore constitutum est, *quando*, verba sunt Rabani Mauri, *de clericorum institutione*, l. 2, c. 24, *venturi Salvatoris salubris in sacris lectionibus praedicatur Adventus, ut fideles quique, hac religione instructi et medicamine sanctarum orationum simul cum sacro jejunio confirmati, Nativitatem Redemptoris laeti expectent* ²⁾. Caetera de jejunio quatuor temporum sufficienter exposita relegas pp. 511—514.

Κυριακὴ τῶν ἁγίων προ- *Dominica sanctorum Pro-*
πατέρων. *patrum.*

Slav. *Nedělja svjatyh proatec*; rumen. *Dominec'a sântilor stramosi.*

ΕΙΔΗΣΙΣ. Κατὰ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ παρόντος, εἰ τύχοι ἐν κυριακῇ, ἢ τῇ πρώτῃ μετ' αὐτὴν ἐρχομένη, διὰ τὸ ἐγγίξιν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γέννησιν, μνήαν ποιούμεθα τῶν πρὸ νόμου καὶ ἐν νόμῳ κατὰ σάρκα προπατέρων αὐτοῦ. Ita Menaea ad d. 10. Decembris.

Dominico illo die, quem *tertium Adventus* Latini dicimus, memoria colitur *Propatrum* divini Salvatoris, potissimum trium illustriorum, scilicet *Abraham, Isaac* et *Jacob*, quemadmodum etiam Menologium Basil. innuit ad d. 16. Decembris. De his autem praecipue *adventante festivo hoc Nativitatis tempore* ideo agi, idem Menologium docet,

¹⁾ Ita s. Leo M. rel. c. *Hujus observantiae* 6. Dist. 76.

²⁾ Apud Migne, Patr. l. t. 107, p. 338.

quod ex iis Christus secundum carnem natus sit (διὰ τὸ γεννηθῆναι κατὰ σάρκα τὸν Χριστὸν ἐξ αὐτῶν).

Est autem utriusque festivitatis, hodiernae et sequentis Dominicae, ea ratio communis, quod Patres V. T. triplici modo considerantur ac coluntur, nimirum

ut ἀστέρες φωσφόροι, *splendentes stellae matutinae*, ortum solis justitiae praenuntiantes;

ut φρυκτώρια νοητά, *phari spirituales*, in salutem navigantium aedificati;

ut ἀλείπται τῆς σωτηρίας, ut periti in *salutis gymnasio magistri*.

Et primo quidem ss. Patres quasi *stellae matutinae* ante exortum Christi praelucentes, ejus adventum splendore suo sublato praenuntiare censentur. Rem breviter declarat Theophanes Oerameus, *homiliam* (14.) in *Domin. ante Christi nativitat.* ita exorsus:

Τοῦ μὲν αἰσθητοῦ ἡλίου τοῦ ὀρίζοντος ἱπερτέλλοντος, αἱ ἀστραὶ ἀγλαῖαι καλύπτονται τοῖς μείζοσι στενοχωρούμεναι σελαγίσμασι τοῦ δὲ Ἥλιου τῆς δικαιοσύνης, ὡς ἐξ ἀνατολῆς τῆς Παρθενικῆς νηδύος ἀνίσχοντος, ὁ τῶν πατέρων κατάλογος, ὥσπερ ἀστέρων χορός, προλαμβάνει νοηταῖς μαρμαρυγαῖς φρυκτωροῦμενος ¹⁾).

Attollente se supra horizontem hoc sole, qui sub sensum cadit, astrorum nitor absconditur majoribus splendoribus occupatus; Sole vero justitiae velut ex oriente uteri Virginei exsurgente, Patrum Catalogus uti chorus stellarum praelucet, et sublatis intelligentiae facibus adventum Christi praenuntiat.

Deinde comparantur *pharis* seu turribus illis, qui portubus imminentes noctu igne sublato naves in tutas stationes dirigunt: quod nimirum per longa „ignorantiae tempora“ hominibus in procelloso hujus vitae mari navigantibus tanquam custodes atque excubitores e speculis maritimis per faces ac-

¹⁾ Φρυκτωρεῖν proprie significat igne in specula sublato (φρυκτός) hostium adventum denuntiare, et generatim, signum e specula (φρυκτώριον) sublatis facibus dare; metaphorice vero praelucere et quasi facem praeferre, praelucendo annuntiare, ut in sequenti consideratione explicatur.

censas rectum cursum certamque viam ad promissum Redemptorem monstrarint.

Tertio denique Patres coluntur ut ἀλείπται καὶ διδάσκαλοι, qui homines militiam salutarem capessituros jam a primis temporibus exercendi leges verbo et exemplo docuerunt atque ad conflictus spirituales instruxerunt: quo eodem sensu vocabulum ἀλείπτῃς ab aliis quoque usurpatum vidimus p. 159. Alia non subjungam.

Lectorem plura discendi cupidum ad memoratum meum tractatum in Actis Oenipontanis amando, ubi rationes praesentis Patrum memoriae fusiús declaratas inveniet.

Officium sanctorum Propatrum (ἡ ἀκολουθία τῶν ἁγίων προπατέρων) habetur in Menaeis cum duplici canone, altero Theophanis, altero Josephi, et synaxario de tribus patriarchis Abraham, Isaac et Jacob. Ex hoc Officio octo θεοτοκία, quae odas canonis s. Josephi claudunt, graece et latine exstant apud Migne, Patr. gr. t. 105, pp. 1259—1262, cum mendoso tamen titulo, qui Ludovico Marracio debetur: τῶν ἁγίων προπατέρων Ἀδὰμ καὶ Ἐῶας.

Κυριακὴ πρὸ τῆς Χριστοῦ. *Dominica ante Nativitatem Christi sanctorum Patrum.*

Slav. Nedělja před Roždestvom Christovym, svjatych otec; rumen. Dominec'a in a-ântea Nascerii lui Christosu, a ss. parénti.

Veteri Ecclesiae lege praescriptum esse, docent Graeci, ut ipso dominico die, qui Natalem Christi antecedit, memoria peragatur omnium justorum, qui Deo placere studuerunt ab orbe condito; ab ipsismet primis generis humani auctoribus scilicet usque ad Josephum, sanctissimae Deiparae sponsum, juxta genealogiam ab evangelista Matthaeo historice contextam: similiter et prophetarum ac prophetissarum. Festiva eaque proluxa τῶν πατέρων ἡ ἀκολουθία habetur in Menaeis ad diem 18. Decembris cum hoc synaxario:

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, Κυριακῇ. *Hoc die dominico ante Nativitatem Christi praeceptum*

μνήμην ἔχειν ἐτάχθημεν παρὰ
τῶν ἁγίων καὶ θαυμάτων πα-
τέρων ἡμῶν, πάντων τῶν ἀπ'
αἰῶνος Θεῷ εὐαρεστησάντων,
ἀπὸ Ἀδὰμ ἕχρι καὶ Ἰωσὴφ
τοῦ μνηστορος τῆς ὑπεραγίας
Θεοτόκου, κατὰ γενεαλογίαν,
καθὼς ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς¹⁾
ἱστορικῶς ἠρξάμην· ὁμοίως
καὶ τῶν προφητῶν καὶ προ-
φητῶν.

*nobis a sanctis et deiferis
Patribus est celebrare comme-
morationem omnium, qui ab
initio mundi Deo placuerunt,
incipiendo ab Adamo usque
ad Josephum sponsum san-
ctissimae Deiparae, juxta ge-
nealogiam, quam evangelista
Matthaeus historice contexit,
similiter et prophetarum et
prophetissarum.*

Post haec in vulgata graecorum Menaeorum editione series omnium progenitorum Christi legitur versiculis cuique suis subjectis, qui non modo inepti plerumque sunt, sed etiam non raro absurdi. Sic autem omnes, nullo delectu habito, proponuntur, ut etiam, qui ex iis erant idololatrae, distichon suum singuli habeant, uti Roboam et Abias et Joram et Ochozias et Achaz alique, quos sacrae literae plurimam reprehendunt. Atqui religiosa haec omnium, etiam legiruparum, memoria prorsus aliena a veteri Ecclesiae mente est, quae non nisi τοῖς ἁγίοις ἐκ τῶν πατέρων honorari eo die voluit, quod prolato antiqui *Kalendarii CP.* testimonio probat Morcellius tom. 1, p. 279, et facile quispiam vel ipso festi titulo inspecto intellexerit, quum μνήμη τῶν Θεῷ εὐαρεστησάντων, memoria eorum sit, qui Deo vere placuerunt, atque inde coelo digni agnoscuntur.

Progenitoribus Christi adjunguntur viginti prophetae ac prophetissae cum suis versiculis, adeo ut synaxarium nonaginta quinque disticha contineat²⁾.

Conscripti hi versus sunt a certo quodam Christophoro, patritio Mitylenensi haud magni nominis poeta³⁾.

¹⁾ Editio Vulgata mendose habet Λουκᾶς pro Ματθαῖος.

²⁾ Ex mulieribus Veteris Testamenti quatuordecim isto ordine recensentur in fine synaxarii: *Sara, Rebecca, Lea, Rachel, Assenatha, Maria, Debora, Rath, Sareptina, Sunamitis, Judith, Esther, Anna et Susanna*: quae postrema hoc disticho τελευτᾷ celebratur:

*Κανὼν πρόκειται σωφρονούσις ἐν βίῳ
Ὁ τῆς Σωσάννης σωφρονέστατος βίος.*

³⁾ In edit. veneta an. 1875 sistuntur pp. 146—149.

Eos cum versione latina *Martyrologio metrico* inseruit Siberus, pp. 422—437.

Caeterum Patrum nomina cum versibus desunt tum in editionibus rumenis Blasiensi seu Balasfalvensi an. 1888 et Riminiensi an. 1780, tum in slaviciis monasterii *Počaervsko* an. 1761 et Moscuensi an. 1720. In reliquos codices autem transiisse leguntur, uti videre est in codicibus manuscriptis, praesertim saeculi 16. qui reperiuntur Zagrabiae in bibliotheca academiae slavicae v. g. NN. 4 et 763. Duae editiones Ruminae Riminikiensis an. 1766 et Cibiniensis an. 1856 sola nomina continent, omissis distichis. In Menaeis serbiciis mscr. monasterii *Kružedolensi* tandem nomina et versus exhibentur a Davide usque ad finem.

Παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Nativitatis Christi per-
vigilium in diagrammate festorum mobilium ecclesiae orientalis signari, animadvertimus tomo 1, p. 361, ubi etiam caetera ad hunc diem spectantia relegi poterunt.

Κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν. Dominica post Nativitatem Christi.

Μνήμη τῶν ἁγίων καὶ δικαίων Θεοπατόρων, Ἰωσήφ τοῦ μνηστοροῦ τῆς ἁγίας παρθένου Λεοποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ Δαυὶδ τοῦ προφήτου καὶ βασιλέως. Ita
Commemoratio sanctorum et justorum Iosephi, sponsi sanctae Virginis Deiparae, Dominae nostrae, Jacobi fratris Domini et David prophetae et regis.
Menaea ad d. 26. Dec.

In Horologiis austro-hungaricis festum enuntiari diximus tomo 1, pp. 366—367 slav. *Nedělja po roždestvě: Pamjat svjatych i pravednych Bogootec Iosifa obručnika, Davida Carja i Iakova brata Gospodnja po ploti; rumen. Dominica dupa Nascerea lui Christosu: Amentirea sântiloru și direptîloru a lui Iosifu logodniculu, a lui Davidu imperatulu și a lui Iacobu fratele Domnului.*

Habetur in Menaeis solemne Officium festum cum duplici canone et synaxario breviusculo, ex quo tamen idcirco nihil est huc transscribendum, quod, notante ipso synaxario, quae ad sanctos istos pertinent, jam *ex divinis literis*

nota sint omnibus (πάντες γινώσκουσι, μαθόντες αὐτὰ ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν). Historiae loco octo *Θεοτοκία* odorum canonis repraesentanda censemus, quibus s. Josephus hymnographus potentissimum patronum suum cum ss. Deipara concelebrat: exhibito per hanc occasionem authentico Decreto Romano, quo s. Josephus, sponsus B. Virginis Mariae, solemniter Ecclesiae catholicae Patronus est declaratus anno 1870.

De veneratione s. Josephi.

Σαρκὶ Χριστὸν ἀπεκύψας, ἀγνή, ἐν Βηθλεὲμ, ἀπειρόγαμει, σπαργάνοις αὐτὸν εἰλιξασα, οὐ τὴν ἐπιδημίαν καταπλαγείς Ἰωσήφ σὺν φόβῳ μεγαλύνει, προσκυνεῖ τὴν τοῦτου δόναμιν.

Σάρκα εἰληφότα ἐξ ἁγνῶν σου αἱμάτων, Παρθένε ἀγνή, καὶ ἐν σπηλαίῳ γεννηθέντα, καὶ ἐν φάτνῃ τεθέντα ἰδὼν Ἰωσήφ ὁ δίκαιος τὸν καθ' ἑμᾶς ὁραθέντα Θεὸν ὑμνοῖς ἐμεγάλυνεν.

Αἶων τοῦ νοῦ σου προφανῶς ἐπέστη ὁ ἀόρατος ἀμφιβολίαν πᾶσαν, λέγων σοι. Μὴ φοβηθῆς, Ἰωσήφ. Μαριάμ τὴν ἄχραντον νῦν παραλαβεῖν. Γαστρὶ γὰρ φέρει τὸν φέροντα θεῖκῃ τοῦτου [αὐτοῦ] δυναστείᾳ τὰ σύμπαντα.

Εὐρέθῃ, ὡς ἐφη προφήτης Δαβὶδ, ἐν γαστρὶ ἡ Παρθένος χωρήσασα τὸν φύσει ἀπερίγραπτον Θεὸν Ἐμμανουήλ, ὅπερ μὴ ἐννοήσας ὁ θεῖος ἐδιδάχθῃ Ἰωσήφ ὑπ' ἀγγέλου, νικτὶ καθεύδων αἰδιδίμος.

Νέον ἐπὶ γῆς παιδίον ἐώρακας Παρθένου ἀγνῆς ἀποτιμιόμενον τὸν προτέλειον καὶ πρὸ πάντων αἰώνων ἐκφύοντα Πατρός, καὶ ἀγγέλων ἀνυμνούντων τοῦτον ἡκουσας ἔνδοξο τοῦ σπηλαίου κείμενον, Ἰωσήφ, ἐπὶ φάτνης, πανεύφημε.

Συμβόλοις ἱεροῖς σε τυπομένην Ἰωσήφ ὁ δίκαιος, θεοχωρίτῳ ἀγνή, ἔγνωκώς ῥάβδῳ κληροδοταί σου τὴν

Christum incarnatum in Bethlehem peperisti, o Virgo innupta, eundemque fasciis involvisti: cujus adventum Joseph stupore percussus cum timore magnificat, et adorat illius potentiam.

Quum vidisset Joseph justus Deum accepisse carnem ex castis visceribus tuis, o Virgo pura, et in spelunca natum atque in praesepio collocatum fuisse, magnificabat eum hymnis, qui similis nobis apparebat.

Ut omnem mentis tuae ambiguitatem aperte removeret, apparuit tibi angelus, dicens: „Ne timeas, Joseph, accipere nunc Mariam immaculatam: etenim fert in utero illum qui divina potentia sua fert universa.

Inventa est, sicut dixit propheta David, Virgo in utero comprehendens illum, qui natura est incircumscrip-tus, Deum Emmanuel. Quod quum divinus Joseph non intelligeret, ab angelo noctu edoctus est, dum dormiret.

Novum in terra puerum vidisti, o nobilissime Joseph, ex Virgine casta natum, qui ante omnia saecula natus est ex Patre: et audivisti angelos collaudantes illum intra speluncam in praesepio jacentem.

Quum te sacris symbolis figuratam agnovisset Joseph justus, o Virgo Deo carissima, per vir-

μνηστέαν τὴν σεπτὴν, ἐπιμνησθεὶς
Ἀαρὼν τῆς βλαστησίσης ποτὲ ἁγίας
ἡμέθου.

Νόμου τὰς σκιὰς εἶδες ποθείσας
τῇ τῆς χάριτος φωτοχυσίᾳ φωτει-
νὴν τεφέλῃν, τὴν Παρθένον, τὸν
ροπὸν ἀνατέλλουσαν σαρκὶ Ἥλιον
ἐβλεψας, καὶ ὥσπερ ἀστὴρ πάντας
ἐφώτισας τοὺς βοῶντας, σοφὲ Ἰωσήφ,
ἐκαστοτεῖ Ἐὐλογεῖτω¹⁾ ἡ κτίσις πᾶσι
τὸν Κύριον.

Φυλάττουσαν τὴν παρθενίαν ἀκί-
ρατον, τὴν ἀγνὴν ἐφύλαξας, ἐξ ἧς
Θεὸς Λόγος ἐσαρκώθη, φυλάξας παρ-
θένον αὐτὴν μετὰ γέννησιν ἀπό-
δητον, μεθ' ἧς, Θεοφόρε Ἰωσήφ,
ἡμῶν μνημόνευε.

gae sortem venerandum conju-
gium tuum accepit, in memoriam
reducens sanctam virgam Aaro-
nis, quae olim germinaverat.

Legis umbras vidisti abun-
dantia luminis gratiae perfusas,
et e Virgine, nube lucida, orien-
tem in carne intellectualem so-
lem aspexisti: et tanquam astrum
illuminasti, o sapiens Joseph,
omnes qui clamant assidue: Be-
nedicat omnis creatura Domi-
num.

Custodisti, o Deifer Joseph.
Virginem, quae virginitatem in-
corruptam conservavit; ex qua
Deus Verbum incarnatus est,
conservans illam virginem post
partum ineffabilem. Tu, o Jo-
seph, una cum illa memor esto
nostri.

Decretum Urbis et Orbis,

quo s. Josephus Ecclesiae patronus constituitur.

Quemadmodum Deus Josephum illum a Jacob Patriarcha progenitum praepositum constituerat universae terrae Aegypti. ut populo frumenta servaret, ita temporum plenitudine adven-
tante, quum filium suum Unigenitum mundi Salvatorem in
terram missurus esset, alium selegit Josephum, cujus ille pri-
mus typum gesserat, quemque fecit Dominum et Principem
domus ac possessionis suae, principaliumque thesaurorum
suorum custodem elegit. Siquidem desponsatam sibi habuit
Immaculatam Virginem Mariam, ex qua de Spiritu sancto
natus est Dominus Noster Jesus Christus, qui apud homines
putari dignatus filius Joseph, illique subditus fuit. Et quem
tot reges ac prophetae videre exoptaverant, iste Joseph non
tantum vidit, sed cum eo conversatus, eumque paterno affectu
complexus, deosculatusque est; necnon solertissime enutrivit.
quem populus fidelis uti panem de coelo descensum sumeret
ad vitam aeternam consequendam. Ob sublimem hanc digni-

¹⁾ Al. Σὲ ὑπερμυροῦμεν, Χριστέ, εἰς τοὺς αἰῶνας.

Nilles, *Ἑορτολόγιον*, II. Edit. sec.

tatem, quam Deus fidelissimo huic servo suo contulit, semper beatissimum Josephum post Deiparam Virginem ejus Sponsam Ecclesia summo honore ac laudibus prosequuta est, ejusdemque interventum in rebus anxiiis imploravit. — Verum quum tristissimis hisce temporibus Ecclesia ipsa ab hostibus undique insectata adeo gravioribus opprimatur calamitatibus, ut impii homines portas inferi adversus eam tandem praevalere autumarent, ideo Venerabiles universi Orbis catholici Sacrorum Antistites suas ac Christifidelium eorum curae concreditorum preces Summo Pontifici porrexerunt, quibus petebant, ut sanctum Josephum Ecclesiae Patronum constituere dignaretur. Deinde quum in sacra oecumenica synodo Vaticana easdem postulationes et vota enixius renovassent, Sanctissimus Dominus Noster Pius PP. IX. nuperrima ac luctuosa rerum conditione commotus, ut potentissimo sancti Patriarchae Josephi patrocinio se ac fideles omnes committeret, Sacrorum Antistitum votis satisfacere voluit, eumque Catholicae Ecclesiae Patronum solemniter declaravit; illiusque festum die decimanona Martii occurrens, in posterum sub ritu duplici primae classis, attamen sine octava ratione Quadragesimae, celebrari mandavit. Disposuit insuper, ut hac die Deiparae Virgini Immaculae ac castissimi Josephi Sponsae sacra hujusmodi declaratio per praesens Sacrorum Rituum Congregationis Decretum publici juris fieret. Contrariis non obstantibus quibuscunque.

Die VIII. Decembris anni 1870.

C. Episcopus Ostien. et Veliternen. Card. Patrizi.

S. R. C. Praef.

D. Bartolini, S. R. C. Secretar.

De Proprio italo-graeco.

Quoniam multi Graeci in occiduis Siciliae partibus degentes, proprio ordine festorum moribus Latinorum tantisper accommodato, *s. Josephum*, sponsum ss. Deiparae, die 19. Martii honorant, opportuna sese hic offert occasio sacra illa solemnia adscribendi, quae Italo-graeci *quoad exteriorem solemnitatem popularem* a Latinis ita mutuati sunt, ut in caeteris omnibus tamen sartum semper tectumque maneret proprium Officium ritus graeci.

Graeci tum in coloniis Siciliae tum in vicinia Urbis Romae habitantes Ecclesiae latinae festos dies *s. Josephi* (19. Mart.), *omnium Sanctorum* (1. Nov.), *omnium fidelium defunctorum* (2. Nov.) consensu et imitatione comprobantur¹⁾. quemadmodum dictum est tomo 1, pp. 30, 125, 314. Verum coloniis Magnae Graeciae seu Calabriae dies isti minus placuerunt; quapropter tria haec solemnia iis ipsis diebus hodieum agere pergunt, quibus ea primitus adscripta in libris liturgicis fuisse ostendimus tomo 1, p. 366, et tomo hoc 2. pp. 20, 424.

Italo-graecos fere omnes Latinis obsecundasse *festo Corporis Christi* recepto²⁾, superius jam demonstravimus p. 464.

Alia solemnia italo-graeca, partim statis apud nos diebus, partim aliis temporibus plerumque sine proprio Officio liturgico, magna tamen populi devotione celebrata, ipsum Heortologion populare ostendit, quod juxta exemplaria nobis a RRmis. DD. antistitibus graecis benigne transmissa est hujusmodi:

Festa popularia Italo-Graecorum Siciliae.

I. Ἑορταὶ κινηταί. — *Festa mobilia.*

1. Ἡ παναγία Μαρία τῆς Χάριτος³⁾ (ultimo die dominico mensis Aprilis).

¹⁾ Id propter Latinos hisce diebus ad ecclesias Graecorum confluentes et clericis eleemosynas conferentes (διὰ τὸ λαμβάνειν ἡμῶς ἐλεημοσύνας) factum esse testatur Blasius, abbas τῆς Κωνσταντινουπόλεως. apud Toscani *Ad Typica Graecorum animadversiones*, p. 11.

²⁾ Monachi ordinis s. Basilii Magni immo singulis feriis V. per annum aliunde non impeditis recitare possunt Officium votivum SS. Corporis Christi.

³⁾ De variis festis B. M. V. τῆς Χάριτος adiri velim nunquam laudatum satis Holweck, *Fasti Mariani*. locis in indice indicatis p. 358.

2. Ἡ παναγία Μαρία τῆς ὁδηγηρίας ¹⁾ (tribus feriis, quae festum Pentecostes consequuntur).
3. Ἡ ἑορτὴ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ τιμίου Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ²⁾.
4. Ἡ ἑορτὴ τῆς ἁγίας Μαρίας τοῦ Ῥοδαρίου ἤτοι τοῦ Ῥοδαρίου (Dominica prima Octobris).

II. Ἑορταὶ ἀκίνητοι. — *Festa immobilia.*

1. Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Ἰωσήφ, μνήστορος τῆς παναγίας καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας (19. Mart.).
2. Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ; enuntiatur etiam, titulo latino graece reddito: ἡ φανέρωσις τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν τῷ ἔρει Γαργάνῳ (8. Maji).
3. Ἡ μνήμη τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου τοῦ Παταβίνου, τοῦ θαυματουργοῦ (13. Jun.).
4. Ἡ ἑορτὴ τῆς ὁσίας Ῥωσάλιας τῆς παρθένου (4. Sept.). *Kalendaria monachorum s. Basilii Magni addunt sigla T. H., h. e., τάξεως ἡμῶν, Ordinis Nostri.*
5. Ἡ ἑορτὴ πάντων τῶν ἁγίων (1. Nov.).
6. Ἡ μνήμη τῶν κεκοιμημένων δούλων τοῦ Θεοῦ (2. Nov.).

Quum Italo-Graecis Siculis et monachis s. Basilii indulta sit facultas agendi *commemorationem omnium fidelium defunctorum* die 2. Nov. κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας Ῥώμης, *secundum consuetudinem sanctissimae Ecclesiae Romae* ³⁾, Sacrae Rituum Congregationis Decretum d. 7. Dec. an. 1844 ipsis liberum esse voluit, eandem commemorationem Sabbato post Septuagesimam omittere. *Ordo divinorum Officiorum sive Διατίψεις τῆς μεγάλης ἀκολουθίας . . . κατὰ τὴν νέαν συγχώρησιν τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας* ea de re haec habet, p. 9: Χρὲ ἕστερον εἰδέναι, ὅτι κατὰ τὴν συγχώρησιν τοῦ παναγιωτάτου Πάπα Γρηγορίου Ἐκκαίδε-

¹⁾ Relege quae de titulo τῆς ὁδηγηρίας superiori loco animadverti pp. 163—164; ac vide etiam, quae de festis eodem titulo institutis tradit Holweck, *op. cit.* pp. 341—344 et 359.

²⁾ Eodem titulo festum Corporis Christi etiam insignitum reperitur in *Neanthologio* a Sede Apostolica approbato, ut patet ex annotatis p. 468.

³⁾ Ita antiqui libri mscr. Cryptoferratenses apud Toscani *Ad Typica Graecorum animadversiones*, p. 13.

κάτον καταλιμπάνεται καθεξῆς σαββάτι τῆς ἀποκρέον καὶ τῆς τυρινῆς, διὰ τὸ ποιεῖν τὴν μνήμην πάντων τῶν πιστῶν κεκοιμημένων τῇ β'. τοῦ Νοεμβρίου κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν. καὶ τὴν μνήμην πάντων τῶν ἁγίων τῆς τάξεως ἡμῶν τῇ ιγ'. τοῦ αὐτοῦ μηνός.

Ex his etiam perspicuum est, festum πάντων τῶν ἐν ὁσκήσει λαμψάντων, quod in Triodio conceptivum esse diximus pp. 38 seqq., in hoc Kalendario italo-graeco Ordinis S. Basilii jam sedem certam ac stabilem nactum die 13. Nov. ¹⁾ solemniis ipsorum propriis accensendum esse. In Heortologio eorundem monachorum etiam plura Sabbata, quae ad insigniores quasdam solemnitates pertinent, dierum conceptivorum ritu consignata videmus, ut ecce: *σάββατον πρὸ τῆς ὑψώσεως, σαβ. μετὰ τὴν ὑψωσιν, σαβ. τῶν προπατόρων, σαβ. πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, σαβ. μετὰ τὴν γέννησιν, σαβ. πρὸ τῶν φώτων, σαβ. μετὰ τὰ φῶτα.*

Kalendarium ejusdem Ordinis tandem monet, ex Decreto S. Rituum Congregationis edito d. 10. Decemb. 1763 concessam esse facultatem, transferendi festum s. Basilii M., quod Basiliani italo-graeci more latino celebrant die 14 Junii ²⁾ in feriam II. post Dominicam SS. Trinitatis tanquam in diem proprium, quoties incidit in Dominicam Pentecostes (vel in ejus Octavam) aut in Solemnitatem Corporis Christi.

Caeterum ex priori tomo relegas velim p. XIX, apud monachos τῆς Κρητοφύλλης pristinam ritus puritatem jam esse revocatam.

Festa popularia Italo-graecorum Calabriae.

Sed et apud Calabros Latinorum solemnia in honore fuisse, proprium ipsorum Kalendarium ostendit. A ritu graeco quidem non discesserunt in delectu dierum, quos tribus memoriis *s. Josephi, omnium Sanctorum et fidelium defunctorum* addicerent; sed multa alia apud ipsos populari devotione probata atque adscita invenimus, quae primitus Latinorum tantum propria fuisse patet. Ejusmodi ex censu Heortologii, quod ad manum habemus, sunt:

¹⁾ Cfr. tom. 1, p. 329.

²⁾ Cfr. tom. 1, pp. 48 et 182.

I. Ἑορταὶ κινηταί. — *Festa mobilia.*

1. Ἡ ἑορτὴ τοῦ παναχράντου Σώματος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
2. Ἡ ἑορτὴ τῆς τιμιωτάτης Καρδίας τοῦ Ἰησοῦ.
3. Ἡ ἑορτὴ τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν ἀειπαρθένου Μαρίας τοῦ Θειοτάτου Ῥοδαρίου.

II. Ἑορταὶ ἀκίνητοι. — *Festa immobilia.*

1. Ἡ μνήμη τοῦ ὁσίου Φραγκίσκου ἐκ Παύλας, τοῦ ὁμολογητοῦ (2. Apr.).
2. Ἡ μνήμη τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου τοῦ Παταῖτου, τοῦ ὁμολογητοῦ (13. Jun.).
3. Ἡ ἑορτὴ τῆς ἀγίας Δεσποίνης ἡμῶν ἀειπαρθένου Μαρίας ἐκ Καρμύλου (16. Jul.).
4. Ἡ μνήμη τοῦ ἀγίου Ῥόχου, τοῦ ὁμολογητοῦ (16. Aug.).
5. Ἡ μνήμη τῆς ἀγίας παρθενομάρτυρος Φιλονμένης (19. Aug.).
6. Ἡ μνήμη τοῦ ἀγίου Ἰσαποστόλου Φραγκίσκου Ξαβερίου, τοῦ ὁμολογητοῦ (3. Dec.).

Quemadmodum igitur Ecclesia latina olim de sacris Graecorum solemnitatibus multa identidem delibasse reperitur¹⁾, ita recentiori aetate Italo-graeci vicissim plura ex festis Latinorum usu receperunt: sicque inter utriusque ritus sequaces, catholica invicem unitate conjunctos, mutua quadam veluti populari celebritatum exereitiorumque communicatione antiquum pacis foedus confirmatum existit. Utinam vero Graeci omnes, quos a nobis adhuc avulsos dolemus, popularium suorum exemplo, pari benevolentia quae ad Occidentales spectant prosecuti, tandem ad unam illam sanctam et catholicam Ecclesiam nostram redeant, quae Graecorum existimationi semper plurimum tribuit, Patres eorum commendat, scripta veneratur, sectatur virtutem. Horum hodie reviviscat doctrina, horum illi vestigiis nobiscum insistant: et, diversis licet ritibus et linguis, uno tamen fidei caritatisque spiritu nexuque informati et colligati divinum numen recte colamus

¹⁾ Cfr. tomo 1, pp. 30—31.

omnes ¹⁾, a Christo Jesu Domino nostro, unius Ecclesiae sponso, gemini populi Salvatore (apud quem non est Romani et Graeci, uno fidei corpore et caritatis spiritu, distinctio). consummato vitae cursu, una omnium beatitudine coelesti in aeternum donandi.

Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμ-
παντος κόσμου, εὐσταθείας
τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλη-
σιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων
ἐνώσεως τοῦ Κυρίου δεηθώ-
μεν ²⁾).

*Pro pace totius mundi, sta-
bilitate sanctarum Dei eccle-
siarum et pro omnium unione:
Dominum deprecemur.*

*Oremus, dilectissimi nobis, pro Ecclesia sancta Dei. ut
eam Deus et Dominus noster pacificare, adunare et custodire
dignetur toto orbe terrarum, . . . ut errantium corda resi-
piscant, et ad veritatis redeant unitatem ³⁾.*

¹⁾ Cfr. quae de hoc argumento praeclare scripserunt Goar. in *pro-
oemio Euchologii*, et Morcelli in *introduc. in Kalendar. CP.*, § 2.

²⁾ Oratio quotidiana in Missa et Vesperis.

³⁾ Ita Ecclesia occidentalis Fer. VI. in Parasceve.

T E A O Σ

ΤΩΙ ΔΕ ΘΕΩΙ ΔΟΞΑ.

LIBER II.

**KALENDARIA ECCLESIASTICA ALIORUM RITUUM
ORIENTALIU.**

CAPUT I.

ANNUS ECCLESIASTICUS ARMENORUM.

1877—1911

Digitized by Google

Tabula paschalis ritus armeni.

Desumptum est Paschalion ex insigni opere, quod Rmus. D. Arsenius Aïdyn Archiepisc. Salamin. patria lingua composuit et, tacito nomine, typis officinae Mechitharisticae edidit Viennae an. 1877 hoc titulo: *Darevor Gark Tbruthian, gam Garkavoruthiun sêrpo Badarakî žst Ararhuthian Jegehetzvo Hăjastaniajtz. I. beds sargavakatz jev tēbratz*, h. e., *Ordo annalis ministerii, seu Ordo Officii s. Missae secundum ritum ecclesiae Armenae. In usum diaconorum et cantorum.*

Constat decem columnis ad perpendicularum ductis, in quibus ex ordine indicantur anni Domini cum respondentibus literis annuis et novem insigniora anni festa, a Theophania ad Nativitatem Christi.

Textus armenus legitur hoc modo:

Titulus. *Daretzujtz Badger 35 Amatš Šertšani 1877—1911.*

Tabella annualis cyceli 35 annorum: 1877—1911.

Columna 1. *Kir darvo.* Litera annualis. *Amk Djarn.* Anni Domini.

Columna 2. *Hajdnuthiün.* Epiphania seu Theophania.

Columna 3. *Aratšavori Kiragi.* Dominica Praecedentium (jejuniorum).

Columna 4. *Pun Paregentan.* Dom. Quinquages.

Columna 5. *Žadig Kiragi.* Dominica Paschatis.

Columna 6. *Vartavăr Kiragi.* Dominica Transfigurationis.

Columna 7. *Astvažadžin Kiragi.* Dominica Assumptionis.

Columna 8. *Chatšveratz Kiragi.* Dominica Exaltationis Crucis.

Columna 9. *Hissnagatz Kiragi.* Dominica Adventus.

Columna 10. *Džnunt Djarn.* Nativitas Domini.

Menses autem, quorum dies in iisdem columnis juxta Kalendarium Julianum exhibentur¹⁾, sunt isti:

- Columna 2. *Hunvar*. Januarius.
 Columna 3. *Hunvar, Pedrvar*. Januarius, Februarius.
 Columna 4. *Pedrvar, Mard*. Februarius, Martius.
 Columna 5. *Mard, Abril*. Martius, Aprilis.
 Columna 6. *Hunis, Hulis*. Junius, Julius.
 Columna 7. *Okostos*. Augustus.
 Columna 8. *Sebdemper*. September.
 Columna 9. *Nojemper*. November.
 Columna 10. *Tegdemper*. December.

COMMENTARIUS.

PRAEMONITUM.

Habent Armeni statos dies festos septem tantum²⁾; reliqua solemnia, quae cum Graecis immobilia servamus Latini. vel in dies dominicos transtulerunt, vel certis quibusdam diebus, non alicujus mensis, sed hebdomadis assignarunt; hebdomades autem pendent ex ea, quae ecclesiae armenae propria est. anni ecclesiastici divisione in octo *περιόδους*, vulgo *πεντηκοστής* seu *Quinquagenarias*, quae sunt hujusmodi:

1. Hajdnuthiún. — Ab Epiphania sive Theophania (Hajdnuthiún) ad Domin. Quinquagesimae Lat. excl.
2. Karasnort-k. — Quadragesima (Karasnort-k - τεσσαρακοστή, sive *Mez bah-k μεγάλη νηστεία*).

¹⁾ Novo stylo, seu Kalendario Gregoriano utuntur Armeni catholici in tota Europa, extra fines imperii russiaci, atque duae PP. Mechitharistarum Vindobonensium missiones in Asia Minori. — Item in Asiae Occidentalis regiones australes medio hoc saeculo introductum fuit Kal. Greg.: septentrionales vero, ad antiquam archidioecesim CPolitanam pertinentes. Julianum adhuc servant. Schismatici ubique stylum antiquum sequuntur.

²⁾ Festa immobilia haec sunt: 1. Praesentatio Domini in templo: 2. Annuntiatio B. M. V.: 3. Nativitas s. Joannis Baptistae: 4. Inventio thecae (vestium) B. M. V.: 5. Nativitas B. M. V.: 6. Praesentatio B. M. V., et 7. Conceptio B. M. V. — Sed de iis relege quae annotata sunt tomo 1, pp. 372—373.

3. Hinun-k, h. e., Pentecoste paschalis, — a Dominica Resurrectionis (*Žadig*) ad festum Pentecostes.
4. Hoke-kalust, h. e., Adventus Spiritus, — a Dom. Pent. ad fest. Transfigurationis (*Vartavár*).
5. Vartavár — a Transfiguratione ad Assumptionem Dei-parae (*Verapochumn*).
6. Verapochumn — inde ad solemnias s. Crucis (*Chatš*).
7. Chatš-veratz, h. e., Exaltatio Crucis — ab hoc die ad Adventum (*Hissnag*).
8. Hissnag, cujus Dominica prima (*Hissnaga-mud*, h. e., ingressus Adventus) occurrit a 15. ad 21. Novembris.

Quoniam Europaei expositores anni ritus armeni ingenue fatentur, *difficilem aditum ad fastos armenos patuisse, qui ipsis non satisfecerit*¹⁾, plura hucusque indicta nunc primum, prolatis Menologiis armeni testimoniis, sunt afferenda atque illustranda. Ne vero alienis meritis ingrati videamur, profitendum hic est, quam plurima, quae de anno ecclesiastico Armenorum sumus dicturi, deberi exquisitae singularique benevolentiae RR. Mechitharistarum, illustrium illorum ut apostolico propagandae fidei zelo ardentium virorum ita et literarum armenicarum sospitatorum ac vindicam. nominatim Rmi. D. Archiepiscopi Arsenii Aidyn, abbatis generalis Congregationis Viennensis, et R. P. Pauli Carekin. secretarii Congregationis Venetae: qui ambo nos studiorum nostrorum adjumenta ex fontibus armenicis quaerentes ac de ritibus orientalibus utcumque mereri conantes pronissimis suis dignabantur favoribus. Animo in utrumque clarissimum virum decenter grato lector ea in rem suam convertat.

Synopsis anni ecclesiastici ritus armeni.

Notiones generales.

1. *Litterae annales* (*Darekir*) in Calendario perpetuo sunt 35 Alphabeti arm. litterae, ad designandos singulos annos juxta varium Paschatis recursum.
2. Anni ecclesiastici octo sunt *Sectiones*, *περίοδοι*, a quibus hebdomades distribuuntur, atque singuli dies computantur ac denominantur.
3. *Daghavár* nominantur quinque festa principalia: — 1. *Epiphania*; 2. *Pascha*; 3. *Transfiguratio*; 4. *Assumptio B.*

¹⁾ Daniel, *Codex liturgicus*, t. 4, p. 249.

- M. V.*; 5. *Cruz* (Exaltatio s. Cr.) — Haec praecedit semper hebdomas jejunii primae classis, et sequitur octava festivitatis, vel novena, triduum. — Epiphaniae festo excepto, reliqua omnia sunt ad diem dominicum translata. *Daghavari* dies altera semper praecept. et *Merelotz* (defunctorum) sine off. partic.
4. *Dominicae communes* vel simplices vocantur *Haruthjan* (Resurrectionis) cum ritu partic., qui multum differt a ritu Temporis paschalis. Incipiunt a Dom. III. post Pentecosten.
 5. *Dies dominici* (*deruni* δεσποτικάι ἡμέραι) vocantur:
 - a) Omnes Dominicae per annum;
 - b) Octavae festorum Domini, Ecclesiae, Crucis. Item
 - c) a Sabbato Lazari usque ad Dom. SS. Trinit. incl.
 6. *Bah-k.* Dies *πρωτείας* sunt:
 - a) duo in quavis hebd.: Fer. IV. (poenit. Off.) et Fer. VI. (defunct.)
 - b) Hebdomades jejunii (*Šapatha-bah-k*) 10 in anno, ante festa principalia. Harum ultima dies (Sabb.) semper *Navagadi-k* ἐγκαινία (lacticinia permissa): vulgo *jejunium album*.
 7. Hebdomades jejunii sunt aut 1. *classis*, in quibus Commemoratio Sanctorum non fit, nisi Sabbato; aut 2. *classis*, in quibus fit Comm. SSrum. exceptis semper Dom. Fer. IV. et VI. — His oppositae sunt *Udik šapat-k*, h. e., hebdomades esus.
 - c) Tempus quadragesimale, sex hebd., cum ritu poenitentiae, sine Missa, exceptis Sab. et Dom.
 - d) Hebdomada magna.
 8. *Paregentan* (ex etymo suo proprie est *bona vita*, germanice *Wohlleben*, *Fasching*) vocatur quaecunque dies (Dom.), quam immediate sequitur *hebd.* jejunii. *Pun*, h. e., *proprie dictum Paregentan* est Dom. Quinquagesimae (Lat.).
 9. *Dies commemorationis Sanctorum* sunt — (a Fer. II. post Dom. SS. Trinitatis usque ad Sabbatum ante Dom. Quinquagesim.) — Ferae II., III., V., et Sab. hebdomadarum esus, nisi fuerit Octava alicujus festi, vel festum

aliquod immobile. — Hinc facile perspicitur. Sanctorum. Commemorationes non ad mensis, sed ad hebdomadis dies esse determinandas.

10. *Udi-k*, h. e., *esus* (carnis) sunt omnes anni dies, exceptis diebus *νηστείας*.

Tales item sunt, sine interruptione.

- a) *Octava Epiphaniae* (nunc apud Catholicos *Nativitatis*) et
b) totum Tempus paschale, a Dom. Resurrectionis usque ad Ascensionem Domini.

Octo sectiones anni ecclesiastici.

I.

6. Jan. *Epiphania* seu Theophania (arm.: *Hajbuthiún*)
— Post Missam Benedictio aquae (fontis baptism.)
— Octava.
11. Jan.—15. Febr. Dom. *Aratšavór-atz* (praecedentium jejuniorum) est Dom. antecedens Dominicam Septuagesimae Lat. Deinde
Hebd. jejun. 1. cl. (dict. quoque *S. Sergii*)
Per quinque dies Missa non celebr.; ejus loco fit
Officium meridianum (lectiones et psalmi) ritu quadragesimali.

Nota. Incidentibus jejuniis *Aratšavór* in Octavam Epiph., fit quidem officium de Oct., jejunium tamen non solvitur.

Fer. VI. Commemor. Jonae praedicationis. (Dies strictae poenitentiae).

Sab. S. Sergii martyris et sociorum. Sequuntur duae Dominicae (Septuagesimae et Sexagesimae Lat.) solae *ἀρώρητοι* in anno.

II.

1. Febr.—7. Mart. *Quadragesimaria Karasnot-k* (*καρσνοτιάζωσις*) seu *Mez bah-k* (*μεγάλη νηστεία*).
Dom. I. (*Quinquages.* Lat.) *Pán paregentan*.
Creatio hominis (sine nom.) — A prim. Vesp. cooper.

Altare. Evang. et Oblata non elevantur. Aliquae preces recitant. sine cantu. Cessant Officium et Hymni pro defunctis — usque ad quadragesimum diem incl. — Missa nonnisi in Dom. et Sabb. et cooperto Altari.

Feria II. Incipit *νῆστεία*, Dominicis non exceptis.

Fer. IV. Incipiunt dies *Agh'u-hatz*. (Sal et panis) jejunium strictissimum, except. dieb. Dom. et Sabb. — Hodie incipit Off. quadragesimale proprium.

Sab. S. Theodori militis (Tironis).

Dom. II. (*Invocavit* Lat.) *Lapsus hominis* (sine nom.)

Sab. S. Cyrilli Hierosol.

Dom. III. (*Reminiscere* Lat.) *Anarag-in, Filii prodigi*.

Sab. S. Joannis Hierosol.

Dom. IV. (*Oculi* Lat.) -- *Dén-des-in, Villici*.

Sabb. SS. Quadraginta martyr. Sebast.

Fer. IV. *Mitšin-k μεσσηνίστιμος*.

Dom. V. (*Laetare* Lat.) *Tadavor-in, Judicis*.

Sab. S. Gregorii Illuminatoris descensus in foveam.

Dom. VI. (*Judica* Lat.) *Kals-djan, Adventus* (in judicium).

Fer. VI. Quadragesimus dies (finis) stricti jejunii. — Finis Officii quadragesimalis. Cras incipiunt dies dicti *dominici* (*δεσποτικάι ἡμέραι*). — Reassumuntur Officia defunctorum etc.

Sab. Lazari resuscitatio. — Vespere aperitur Altare.

Dom. Palmarum (*Zaghkasart, floribus ornata* — vulgo *Zar sartár, arboribus ornata*). Vocatur in libris eccl. et graeco nomine *Eulogumene*.

Post Vesp. caeremonia aperitionis ostiorum (a r m. *Tyrn-patz*.)

Fer. III. magna *decem virginum*.

Fer. V. magna. Instit. SS. Eucharistiae. — Ordo absolutionis poenitentium. — Missa. — Post Vesp. Lotio pedum (*Vodn-lua*).

Fer. VI. magna. — Noctu canitur Hora Nocturna cum Matut. tenebrarum et prima Adoratione S. Crucis. — Missa non celebratur; ejus loco Officium meridianum cum altera Ador. S. Cr. — Post Vesp., Processionem et *προεορτία* tertia Ador. S. Cr.

Sab. magno. — Post hor. Noct. et Matutin. nihil aliud infra diem. Vespere peractis (cooperto Altari) Horis diurnis, sequuntur 12 Lectiones (*Prophetiae* Lat.): fit *Illuminatio* paschalis (*գալա*, arm. *Djra-kalujtz.*) deinde solemn. Missa resurrectionis; ad Introitum: *Χριστὸς ἀνέστη*, aperitur Altare, puls. camp. etc. — Post Missam *προεορτία*. *Incipit Tempus paschale.*

III.

Quinquagenaria paschalis (Hinun-k).

22. Mart.—25. Apr. Dom. I. Resurrectionis; Pascha (*Žadig*).
Ante auroram Nocturnum cum Matutino — Missa
solemn. et Adoratio S. Crucis.

Tres dies festi praecepti.

Off. et Missa resurrect. quotidie, usque ad Ascensionem Domini.

Fer. II. Defunctorum. — Matut. defunct. ex parte.

Sab. Decollat. S. Joann. Bapt. — Matut. de Jo. Bapt.

Dom. II. *Nova* — Initium anni ecclesiastici.

Dom. III. (II. ap. Lat.) *Aš-charhamadran* (quasi *παμπότρυς*) Fest. universalis Ecclesiae: vulgo *Dom. viridis*. — Matutin. de Ecclesia.

Dom. IV. (III. ap. Lat.) vulgo *Rubra*.

Dom. V. Fest. Apparitionis S. Crucis Hierosolymis (transl. a die 7. Maji). — Matut. de Cruce: legitur Epist. s. Cyrilli ad Constantium Imp.

Dom. VI. Fer. V. Ascensio Domini — Quotidie usque ad Pentec. Off. et Missa de Ascensione (Jejunia 10 dierum, initio saeculi XII. instituta, jandiu observari desierunt).

Dom. VII. altera Palmarum (Ingressus Domini in coelum juxta visionem s. Gregorii Illuminatoris.)

Sab. Finis temporis paschalis.

IV.

Pentecoste seu *Hoke-kalust* (Adventus Spiritus), ipsa voce graeca (etiam ap. Armenos) Πεντηκοστή.

10. Maj.—13. Jun. Dom. Pentecostes, cum Octava. --- Unicus dies festus praecept. — *Paregentan aestivum*; deinde

Fer. II. Incip. Jejunium hebd., dictum *Eliacum*. h. e., Eliae prophetae. — Per hebdom. Off. de Spiritu s.; Missa partim poenit., partim de Spir. s. — Sab. Nunc absque ulla mentione Jeremiae prophetae. lectiones, versic. et evang. de eodem propheta; (transl. a 1. maj. ut in antiq. Missalibus et in Menologio armeno).

Dom. I. post Pentec. -- SS. Trinitatis (nova institutio). Alias Eliae proph. Ascensus, de quo nunc lectiones etc. in Missa, et nomen jejunii hebdom. — Finis dierum dominicorum.

Fer. II. -- Incipiunt Commemorationes Sanctorum.

Dom. II. post Pent. -- Festum Ecclesiae (instit. a s. Greg. Illum.).

Dom. III. post Pent. --- Initium Dominicarum Resurrectionis. *Paregentan*; deinde

Jejun. hebd. dictum s. Gregorii 2. cl.

Sabb. Inventio reliquiarum S. Greg. Illum. (Fest. praecept.)

Fer. IV. -- *Mitsin-k* (medium) Quinquagenarii aestivi.

Dom. VI. — *Paregentan* Transfigurationis, deinde Jejun. 1. cl. per hebd.

Sab. Festum Arcae Domini (foederis).

V.

Vartavár, h. e., *Rosa-flamma*.

28. Jun.—1. Aug. Dom. (VII. post Pentec.) *Transfiguratio Domini* (Transl. a 6. Aug). — Primis enim diebus Aug. olim apud gentiles magna solemnitate celebrabatur *Nava-sart*, h. e., *novus annus*, ejus festivitas in christianam fuit mutata ineunte saec. IV. — Triduum.

Ultima Dom. post Vartavár, h. e., Dom. ante Assumptionem *Paregentan Deiparae* seu Assumptionis: deinde

Jejun. Deiparae, 1. cl. per hebdom.

Sab. Festum *Šohagath* (radii demissi) juxta visionem s. Greg. Illum. — (Encaenia foundationis ecclesiae metropolit. in Armenia.)

VI.

Assumptio B. M. V. (Verapochumn).

- 12.—18. Aug. Dom. Assumptionis. — Novena, quotidie Missa et off. de B. V. assumpta. Hodie in missa solemniter legitur Dormitio Jo. Apli. — Post Missam Benedictio uvarum.

Ultima Dom. post Assumpt. (immediate ante Dom. s. Crucis). *Paregentan Crucis*; deinde Jejunium Crucis, 1. cl. per hebdomad.

Sab. (in vigilia s. Cr.) *Naragadi-k, 'Eyzai'na Crucis* (Festum Ecclesiae).

VII.

S. Cruz (Chatš) vel *Exaltatio s. Cr. (Chatš-veratz)*.

- 11.—17. Sept. Dom. (I.) Crucis (vulgo *Mez Chatš, magna Cruz*). — Post Matutinum Adoratio s. Crucis. Ante Vesp. Caeremonia Exaltationis s. Crucis (more quasi graeco).

Hebd. haec vocatur *Octava Crucis*, h. e., a Sab. Encaeniae usq. ad seq. Sab.

Nota. *Dom. I. Crucis* est ipsa Dominica Festi S. Crucis. — *Dom. I. post Pentecosten* est Dom. SS. Trinitatis. In primo casu dicitur simpliciter: *Dom. Crucis, Dom. Resurrectionis* etc.

Fer. II. Off. et Missa de s. Cruce, Fest. praecept. — Dies defunctorum.

Fer. III. Off. et Missa de Ecclesia (Festum Ecclesiae).

Fer. IV. et V. Off. et Missa de Ecclesia (Festum Ecclesiae).

Fer. VI. Off. et Missa de s. Cruce (Festum Crucis).

Sab. Off. et Missa de s. Cruce (Festum Crucis).

Dom. II. — *Paregentan Crucis de Monte Varag*; deinde Jejun. 2. el. per hebd. (vulgo dictum s. Georgii), Sab. S. Georgii militis et sociorum.

Dom. III. Festum (Apparitionis) s. Crucis de Monte Varag (arm. *Varakā chats*).

Dom. VII. Inventio s. Crucis Hierosolymis (per s. Helenam).

VIII.

Quinquagenaria (hiemalis) apud Latinos *Adventus*; arm. *Hissnag*.

Nov. 15—21. Dom. I. *Hissnaga-mud*, h. e., Ingressus Adventus sive *Paregentan Hissnag-atz*; deinde

Jejun. 1. el. per hebdom.

Sab. S. Greg. Thaumaturg. et Myronis ep.

Dom. IV. — *Paregentan s. Jacobi*, deinde

Jejunium 2. el. per hebdomad. (dictum *jej. s. Jacobi*).

Sab. — S. Jacobi Nisib. ep. et monachi Marugei.

Nota. Veterum continuum per totam Quinquagenariam jejunium nunc a pluribus saeculis jam ad tres hebdomadas fuit reductum, nimirum 1° in Ingressu, 2° in medio (S. Jac.) et 3° in fine Adventus.

Finis Hissnag in Vigilia Epiphaniae.

Ordo festorum ecclesiae armenae.

Sectio. I. Hajdnuthiún.

Ab Epiphania ad Dom. Quinquages. Latin. excl.

5. Januarii. *Λυχναρία* sive *Lucernarium Theophaniae*.

6. Jan. Theophania. Festum cum Octava, de quo relegendum poterunt, quae scripsimus superiori tomo, p. 373.

Post Octavam Theophaniae, diebus aliunde non impeditis ¹⁾, primum festum est *Nativitatis s. Joannis*; τοῦ προδρόμου. ejus nexum cum mysterio Theophaniae declaravimus tomo 1. pp. 63—64.

Deinde Petri Alexandrini patriarchae et Absalon diaconi.

Menologium armen. refert martyrium s. Petri Alexandrini die 25. Novembris, quo et in Graecorum libris signatum reperitur (t. 1, p. 334); sed vitam exhibet die 15. Januarii. quoniam ejus festum hic agitur, ea forte de causa, quod dies Novembris non vacent propter abstinencias *Hissnag*.

De *Absalon* refert Men. arm. ibid. *in vita s. Petri*, eum fuisse illius diaconum senemque sobrium, qui cum illo perstiterat annos quindecim in persecutionibus impiorum. De eo nullam in Latinorum et Graecorum fastis mentionem reperimus.

Deinde Antonii eremitaе.

Quoniam dies 17. Januarii ubique sacer est memoriae s. Antonii (t. 1, pp. 72—73, 468), convenienter etiam in Armenorum Heortologio hic ejus festum collocatur, quod vel eodem, vel (impedientibus abstinenciis aut Dominicis) altero post die peragatur.

Deinde Theodosii regis et puerorum Ephesi.

Theodosium Magnum ex Latinis quoque referunt ad d. 18. Januarii Molanus, Ferrarius alique in Actis SS.

¹⁾ Diebus dominicis et feriis IV. et VI. festa Sanctorum agi non posse, jam monuimus; quod scilicet diebus dominicis vel ipsa Christi Domini resurrectio vel alia solemnitas *δασποτική* celebretur; feriae IV. vero

Sectio I. Hajdnuthiün. Theophania.

adducti Januar. tom. 2, p. 436; Graeci vero mense Novembri: scilicet ad diem 9. in Menaeis mss. tum bibliothecae Ambrosianae Mediolan., tum Sirmundi sive Claramontanis; ad 10. in Kalend. Neapolit.. quae nos P. Martinov edocet *Ann. eccles. gr. slav.* Diem mortis Theodosii anniversarium, qui fuit Januarii 17, et *ἡμέρα Θεοδοσίου βασιλέως* appellabatur, quotannis magna celebritate instauratum scimus ex s. Joanne Chrysostomo; eo siquidem die, quarto ab ejus obitu anno. h. e., 399, homiliam habuit in templo Apostolorum, ubi Theodosii sepulcrum erat, eamque, postquam ibidem duo alii episcopi jam peroraverant. In ea magnus Augustus a pietate plurimum commendatur et *μακάριος* passim audit¹⁾. Quid vero Graeci spectarint, quum talem honorem clarissimis imperatorum delatum voluerunt, paucis indicavimus tomo 1, p. 496. Plura de his solemnibus reperies apud Morcellium *K. CP.* ad d. 14. Novemb. Multa de Theodosio nostro praeclara narrant ecclesiastici scriptores, e quibus nonnulla in Corpus juris sacri assumpta leguntur, ut ecce, quae pertinent ad ejus poenitentiam publicam *C. Quum apud Thessalonicam.* 69. C. XI. q. 3; quae referuntur ad privilegia episcopis concessa *C. Novit.* 13. de judiciis (II, 1).

De *pueris Ephesi* sive *de septem dormientibus* fasti Armenorum agunt die 24. Octobris, eorumque festum eodem illo mense exeunte celebrari jubent: die nimirum, quo per rubricas ritui Armeno proprias licuerit. Quod autem hodie Theodosio Magno jungantur, id inde venisse videtur, quod Menologium Armenum vitam hujus imperatoris exhibens historiam ad Theodosium juniorem usque producat, sub cujus principatu demum, inventis eorum corporibus, velut redivi iterum apparuerunt, quemadmodum paucis declaratum a nobis est tom. 1, pp. 233—234. Quamvis cum Theodosio cieantur.

et VI. utpote dies abstinentiae addicti (extra tempus Paschale et solennes Octavas), poenitentiali ritu transigantur.

¹⁾ Exstat apud Migne, *Patr. gr.* tom. 63, pp. 491 seqq. hoc praefixo titulo: *Ὀμιλία ὡθηθεῖσα ἐν τοῖς ἀποστόλοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ Θεοδοσίου βασιλέως πρὸς τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, ἐτέρων β' ἐπισκόπων ἐισηγώτων.*

Sectio I. Hajdnuthiun. Theophania.

de eorum commemoratione tamen ordinatio Horarum nihil praescribit: uno Theodosio totum Officium sibi vindicante.

In nonnullis Missalibus Armenis refertur *Commemoratio sanctorum regum Theodosii Senioris et Junioris*.

Alteri huic Theodosio honorando sub finem mensis Julii tres dies, alium ab aliis, tributos esse apud Graecos. post Bollandianos in *Praetermissis ad d. 30. Jul.*¹⁾ ostendit Martinov, adductis etiam variis antiquis Menaeorum codicibus. in quibus ad tres ultimos dies mensis refertur. Ex his dies 29. eidem in Menaeis excusis assignatur his verbis: *τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ εὐσεβοῦς Βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ Νέου*. Verum emortalis eidem fuit dies 28. Discrimen inde ortum videtur, quod alii diem mortis. alii diem funeris et humationis secuti sint.

Theodosius II. juris studioso notissimus est ob *Codicem* anno 438 promulgatum, de quo pauca haec in sacris canonibus exstant C. *Fuerunt autem. 2. Dist. 7: Novae leges a Constantino Caesare coeperunt, et reliquis succedentibus: erantque permixtae et inordinatae. Postea Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani*²⁾ *Codicem factum constitutionum a Constantini temporibus sub proprio cujusque imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocavit.* Obiit anno Christi 450, suo 49. in Vita s. Pulcheriae honorificentissime jam appellatus supra t. I. p. 240.

Deinde Cyriaci et matris ejus Julittae.

Hos martyres Menologium Armenorum recenset ad d. 15. Julii. Graecorum fastos secutum. ut patet ex tom. I. pp. 211—212. Festum anticipatur, quod respondens pars aestatis aliis solemnitatibus sit occupata.

Deinde Vahani Golthnensis.

Quaedam Missalia habent: *Vahani Domini Golthan*, eo quod fuerit princeps provinciae nuncupatae *Golthan*. Vaspa-

¹⁾ Jul. tom. 7, p. 140.

²⁾ Uterque Codex ab auctore nominatur. Hi duo Icti. autem floruisse videntur circa dimidium saeculi quarti. Gregorianum commemorat s. Augustinus, *de conjugiis adulterinis*, l. 2. c. 8. apud Migne. Patr. lat. t. 40, p. 475.

Sectio I. Hajdnuthiun. Theophania.

racaniae regionis Majoris Armeniae. Is ineunte saeculo octavo adhuc infans quadriennis ab Ismaelitis captus atque illorum secta imbutus, quum adolevit ac paternae provinciae imperium ditionemque recuperavit, ad christianam religionem reversus, martyrii coronam adeptus est anno 738, die 28. Martii, quo et res gestae ipsius descriptae habentur in Menologio Armenorum. Anniversaria martyris sollemnia translata huc sunt, quod Paschatis celebritas exeuntem plerumque Martium sibi vindicet.

Deinde Alexandri, Athanasii et Cyrilli, patriarcharum Alexandriae.

In omnibus fere Kalendaris miss. festum annuntiatur hac formula: *Deinde patriarcharum Alexandri, Athanasii et Cyrilli.*

Alexandri gesta brevi hoc encomio refert Martyrol. Rom. ad d. 26. Februarii: *Alexandriae sancti Alexandri episcopi, gloriosi senis, qui post beatum Petrum ejusdem civitatis episcopum Arium presbyterum suum haeretica impietate depravatum et divina veritate convictum de Ecclesia ejecit, ac postea inter trecentos decem et octo Patres in Nicaeno Concilio eundem damnavit.* Quae omnia uberius ab Henschenio explicata invenies in Actis SS. Febr. tom. 3. pp. 539—644.

Menaea excusa Graec. Alexandri mentionem nusquam faciunt¹⁾, Athanasium et Cyrillum autem die 18. Januarii consociant solemni adhibita formula, quam recitavimus tom. I. p. 74. His Menologium Armenorum ad diem sequentem jungit Alexandrum nostrum, eorundem in throno patriarchali decessorem. Per errorem factum est, ut recentiora quaedam Kalendaria armena celebritatem annuntient: *Deinde patriarcharum Alexandriae Athanasii et Cyrilli*, nomine pontificis *Alexandri* scilicet cum nomine civitatis foede confuso.

¹⁾ Quamvis Alexandri nomen in Menaeis non legatur, in aliis libris liturgicis Graecorum tamen occurrit, uti copiose ostendit Martino v. An. ccel. gr. slar. ad d. 18. Januar.

Sectio I. Hajdnuthiún. Theophania.

In synaxario Coptitarum s. Alexander refertur ad d. 18. Augusti, ut videre est apud Card. Mai, *Script. vet. nov. Collect.* tom. 4, p. 36. juncto Lagarde, *Orientalia*, p. 36.

Deinde Gregorii Theologi, quem Menologia graecum et armenum exhibent die 25. Januarii (t. 1, p. 81).

Deinde Tryphonis martyris.

Men. arm. s. Thryphoni diem 2. Februarii assignat, graec. vero diem 1, ut dictum est t. 1, p. 90.

In recentioribus Missalibus Tryphoni socius datur *Par-samus* sive *Barsumus*, quem Armeni monophysitae quidem notum illum Barsumam Syrum esse putant, qui quum s. synodum Chalcedonensem palam oppugnasset, extinctus est an. 458 ¹⁾; alii vero pro s. *Barsimaeo*, episcopo Edesseno, habent, quem Menolog. Armen. ad d. 14. Decembris rejicit, graeci latinique fasti vero circa hoc tempus, h. e., mense Januario exeunte, referunt, *Menaëa* excusa scilicet ad d. 29. Menol. Basil. ²⁾ et Martyrolog. Rom. ad d. 30. De eo re- legas superius notata t. 1. pp. 461 et 487.

Verum enimvero, quum etiam Synaxarium Copticum Jacobitarum eodem hoc die *sanctum magnum Barsauman, monachorum Syrorum abbatem*, colendum proponat ³⁾, a verisimilitudine non abhorret, a posterioribus monophysitis in locum sancti hujus episcopi Edesseni alterum illum suae factionis coryphaeum fuisse intrusum.

Deinde Blasii episcopi et Onesimi discipuli Pauli Apostoli.

Menol. armen. utrumque Sanctum ponit d. 10. Febr.: sed de iis actum est t. 1. pp. 98, 104, 470 et 487.

¹⁾ Conferri de eo potest Asseman. *Bibl. orient.* t. 2, p. 1.

²⁾ Apud Migne, Patr. gr. t. 117, pp. 285—286.

³⁾ Apud Mai, *Scriptorum veterum Collectio nova*, t. 4, p. 107.

Sectio I. Hajdnuthiũn. Theophania.

Deinde Silvestri Romani Pontificis, et commemoratio Constantini regis.

Menologium Armenorum cum Calendario graeco consentit. ac s. Silvestrum die 2. Januarii (tom. 1. p. 50), Constantinum vero et Helenam die 21. Maji refert (ibid. p. 163). Hinc etiam in festorum catalogo solemnitas s. Silvestri notantur prope 2. Januarii, una cum celebritate s. Basilii, die sabbato infra jejunium Epiphaniae. Constantini et Helenae labente mense Junio. Caeterum licet Silvester et Constantinus seorsim celebrentur, hic tamen utriusque festum iterum agitur specialis memoriae causa, quod Constantinus per s. Silvestrum in Christum crediderit.

Deinde Gordii Martyris et Polyucti et Gregorii.

Gordium Martyr. Rom. et Men. Graec. et Arm. ponunt d. 3. Jan. (t. 1, p. 52), Polyuctum Martyr. Rom. collocat d. 13. Febr., Men. Gr. et Arm. d. 9. Jan. (t. 1. p. 65). — Gregorium neque in Martyr. Rom. neque in Graec. Men. reperimus, sed in Armenorum dumtaxat, quod sub die 2. Jan. sic eum breviter commemorat: *Hodie martyrium S. Gregorii Persae, qui fuit in Armenia.*

Deinde Eugeniae virg. et patris ejus Philippi, et matris ejus Claudiae, atque duorum ejus fratrum Sergii et Abdonis, ac duorum eunuchorum.

Martyr. Rom. S. Eugeniã ponit d. 25. Decemb. et Philippum ejus patrem 13. Sept.; Graec. autem Men. Eugeniã cum suo patre, matre et fratribus ponit d. 24. Decemb. (t. 1. p. 361); sed Men. Arm. 21. Jan., ex quo eorum omnium festum hic simul instituitur. — His addunt editi festorum Indices etiam duos eunuchos Eugeniae Protum et Hyacinthum, quod ii quoque sint martyrio consummati. prout referunt scriptores.

Sectio I. Hajdnuthiun. Theophania.

Deinde Cornelii Centurionis, et Simeonis Christi cognati, qui cruci affixus est Hierosolymis; atque Polycarpi Smyrnaei Ep. et Orientalium martyrum.

Martyr. Rom. Cornelium ponit d. 2. Febr., Simeonem d. 18. ejusd., Polycarpum d. 26. Jan.; Men. vero Graec. commemorationem Cornelii statuit d. 20. Oct., Simeonis d. 18. Sept., Polycarpi d. 23. Febr. Denique Arm. Men. Cornelii et Polycarpi commemorationem collocat d. 22. Febr.; Simeonis autem d. 28. Sept. Itaque quum ex Romani Martyrologii ordine horum dies festi proximi ad invicem accedant in Januario et Februario; ideo et in nostro Armenorum hic conjunctim eorum peragitur commemoratio. -- Porro *Orientales Martyres*, qui post Polycarpum commemorantur, fuerunt Martyres quam plurimi consummati in Perside ab Isdegerde et Sapore tempore Theodosii Junioris: de quibus Martyr. Rom. d. 27. Novemb.; Men. Graec. d. 31. Martii: de quibus omnibus actum est t. 1. locis in indice notatis.

Deinde Maruthae episcopi.

Mart. Rom. eum ponit d. 4. Decemb., Graec. Men. d. 16. Febr. quocirca hic hujus Festum signatur, Arm. vero 28. Maji. Lectori jam notus est ex dictis heic pp. 334—335.

Deinde Eugenii, Macarii, Valerii, Candidi et Aquilae.

Eugenium et Macarium Mart. Rom. et Gr. Men. referunt d. 20. Decembris: Armen. vero Menol. d. 24. ejusdem. Valerium autem, Candidum et Aquilam Men. Gr. collocat d. 19. Jan., Arm. d. 30. ejusd.

Ordo Quadraginta dierum adventus Filii Dei in Templum, id est, Domini occursus.

Hoc festum, quod a Graecis Latinisque die 2. Febr. agitur, Armeni hic, utpote loco illi diei magis propinquo, signarunt.

Sectio I. Hajdnuthiún. Theophania.

*Aratsavór-atz, Praeentium jejuniorum, graece ἀρτσάβωρον, rumenice hartiumi*¹⁾. — Paregentan.

Feria VI. commemorationem agi *poenitentiae Ninivitarum*, Sabbato vero sollemnia *s. Sergii, τοῦ στρατηλάτου*, initio hujus tomi ostendimus p. 11.

Commemoratio feriae VI. etiam enuntiatur *Commemoratio Jonae prophetae, qui ad Ninivitas missus est*; proprie tamen Jonae prophetae non est, sed poenitentiae Ninivitarum *propter praedicationem Jonae peructae*.

Sabbato honorantur *s. Sergius et filius ejus Martyr ac quatuordecim socii* milites martyres sub Juliano, ut habet Menol. arm. ad d. 31. Jan. Alius est ab illo *Sergio*, qui cum s. Baccho colitur d. 7. Octob. (Kal. t. 1, p. 298).

Dominica ἐνόννημος. (Septuagesima Latinorum.)

Feria II. *Festum ss. Atomianorum militum Ductorum.*

Erant hi exercitus militum Armenorum temporibus Theodosii Junioris, ab *Atomo* illorum dūce nominati *Atomiani*, qui quum ad abnegandam fidem cogerentur ab Isdegerde, se ipsos turmatim ad mortem pro Christi fide tuenda animose obtulerunt, ut fuse narrat Menol. Arm. ad d. 19. Aug. Eorum expressam memoriam non reperimus in Martyr Rom. aut Graec. Men. Utrumque tamen habet generalem quamdam mentionem innumerabilium Martyrum ab Isdegerde interemptorum, ex quorum numero isti quoque extiterunt. *Et* enim Martyr. Rom. sub die 27. Nov. Jacobi Intercisi martyrium sub Isdegerde describens subdit, quod *eo tempore innumeri alii martyres ibidem passi sunt*. Et Men. Graec. d. 31. Martii, referens certamen Abdae et Benjamini sub Isdegerde (t. 1, p. 473), inquit, quod Theodosio Juniore imperante incepit in Perside persecutio adversus Christianos, ubi primum *Abdas* Martyrio functus est, *deinde per annos integros triginta multi claruere Martyres* (ἐπεὶτα ἐν ὅλοις τριάκοντα ἔτεσι πολλοὶ μάρτυρες ἀπεδείχθησαν). Videri quoque poterunt, quae de martyribus ss. Simeone et sociis dicta sunt t. 1, p. 139.

¹⁾ De *Artziburio* relegas superius disputata pp. 7—10.

Sectio I. Hajdnuthiún. Theophania.

Feria III. Festum Sanctorum Suchiasitarum pellibus hircinis indutorum.

Fuerunt isti 17 socii sic nominati ab illorum duce *Suchias* (vel *Socias*) nuncupato, qui deinceps erat Alanorum regis. et Sathinicae Artaxersis Armenorum regis uxoris cognatus. Hi praedicatione SS. Chrysistarum, discipulorum s. Taddaei Ap. simul in Christo credentes; ascetica vita coluerunt Sugar montem Araratensis provinciae, herbisque vescebantur hircorum instar. Martyrio confecti sunt in eodem monte pro Christi fide a Datiano, Alanorum rege, prout refert Men. Arm. d. 27. Aug., ubi etiam nominatim recensentur apud Asseman. B. o. t. 3, part. 1, p. 652.

Feria V. Festum Sanctorum Chrysistarum (Osgeanorum).

Fuerunt isti discipuli s. Taddaei, qui post ejus martyrium sub Artaxerse Armenorum rege exactum, praedicantes Christum in regia Armenorum, baptizaverunt in flumine Euphratis Sanctos Suchiasitas, et propter Christi fidem interfecti sunt a filiis Artaxersis. Nominati sunt Chrysistae (Osgeani) a Chysio (arm. *Osgi*, h. e., *aurum*) sacerdote eorum duce. Ita Menol. Arm. d. 19. Septemb.

Sabbato. Festum S. Isaac Parthi, patriarchae Armenorum.

Fuit is decimus Armenorum Patriarcha, cognomento Parthus, quod esset ex Parthica progenie S. Gregorii Illuminatoris, fuitque primus auctor officiorum hymnorumque Armenorum Ecclesiae. Floruit sanctitate, doctrina et miraculis, atque optime de Armenorum natione meritis obiit die suo natali. De illo multa commendatione scribunt Moses Chorenensis, historiographus Armenus, Men. Arm. die ejus obitus 9. Sept. a. 440, Galanus, t. 1. c. 7: Villote. Armenia christian, alii.

Dominica ἀνώρεμος (Sexagesima Latinorum).

Feria II. Festum Pionii presbyteri, et Marci Arthusiorum ep. et Cyrilli diaconi et Abdae ep. et Hormis-

Sectio I. Hajdnuthiün. Theophania.

dae, et Saaeni, et Benjaminii diaconi, qui in Perside consummati sunt.

Pionius martyrio coronatus est Smyrnae imperante Decio cum quindecim sociis, de quo Mart. Rom. ad 1. Febr. et Men. Gr. ad 11. Martii. Unde Missale quoddam Armenorum Sanctorum commemorationem ad singulos mensis dies disponens, sic habet: *11. Martii. Sancti Pionii presbyteri Smyrnensis, et sociorum.* — Marcus ep. Arethusiorum urbis Syriae, imperante Juliano quum mira sua patientia carnifices ad poenitentiam commovisset, liber ab illis dimissus, placida morte obiit in eadem urbe, de quo Men. Gr. d. 30. Martii. Cyrillus vero diaconus sub eodem Juliano ab idololatriis dirrissimis tormentis vexatus, in finibus Phoeniciae consummatus est, de quo Mart. Rom. d. 29. Martii et Gr. Men. d. 30. ejusdem. — Quum Arm. Men. hos tres simul ponat sub die 23. Martii, eorum commemoratio hic pariter collocatur. Porro alia Kalend. praeter tres supradictos addunt commemorationem aliorum quatuor martyrum consummatorum in Perside Theodosio Juniore imperante. Ac primum commemorationem Abdae ep. qui martyrio coronatus est ab Isdegerde rege, quod templum Persarum cultorum ignis evertisset, de quo Men. Gr. d. 31. Martii. Deinde Hormisdæ et Saaeni Satrapum Persarum, qui ibidem a Persarum rege martyrio affecti sunt pro Christi fide, de quibus Mart. Rom. d. 8. Augusti. et Men. Gr. d. 31. Martii, ubi ait, quod post martyrium Abdae *per annos integros triginta multi claruere martyres, ex quibus erant viri locupletes*, etc. Tum Benjaminii diaconi, qui quod Persarum multos per praedicationem ad fidem convertisset, martyrium pariter subiit in Perside sub Isdegerde, de quo Mart. Rom. et Men. Gr. d. 31. Martii. Sed quoniam Arm. Men. hos quatuor conjunctim collocat sub die 14. Aprilis, ideoque eorum omnium commemoratio hic una praeagitur.

Feria III. *Festum sanctorum Leontinorum presbyterorum.*

Erant isti ordinis presbyterorum et diaconorum martyrio confecti ab Isdegerde cum s. Josepho catholico Armenorum

Sectio II. Karasnort-k. Quadragesima.

successore s. Isaaci, et cum Leontio Presbytero eorum duce, ex quo cognominati fuere Leontini. Men. Arm. ad d. 31. Julii.

Feria V. *Festum SS. Vardanistarum, et aliorum militum Armenorum 1036 martyrum.*

Sanctus martyr Vardanus fuit nepos s. Isaaci Magni patriarchae, et imperator omnium Armenorum, Christianae religionis studio ardentissimus, qui, excitante Isdegerde persecutionem adversus Christianos Armenorumque regionem ad fidei abnegationem et cultum ignis compellente, hortatu ss. Leontinorum una cum suo exercitu pro regionis salute pugnando, seipsum ad mortem pro Christi fide tuenda obtulit an. 451, martyrio affectus a Persarum exercitu cum 1036 sociis, quorum octo fuerunt duces, reliqui vero milites ab Imperatoris nomine nuncupati *Vardanistae*, quorum corpora quoque quum diu permansissent incorrupta, testimonio adeo praeclaro comperitum est, eos extitisse veros Christi martyres, quemadmodum refert Men. Arm. ad d. 7. Aug.

Sabbato. SS. 150 archipatrum s. concilii Constantinopolitani.

Patres trium priorum oecumenicorum Conciliorum simul celebrantur: Nicaeni quidem Sabbato Hilariorum seu Paregentan Exaltationis Crucis, Constantinopolitani hic Sabbato Pun Paregentan seu praecipuorum Hilariorum, Ephesini vero Sabbato Hilariorum Assumptionis B. V.. prout suis in locis indicatur.

Sectio II. Karasnort-k. Quadragesima.

Pun Paregentan. Dominica praecipuorum Hilariorum. Quinquagesima Latinorum. — Armenis est Dominica I. Quadragesimae, quam quum magna abstinentia quadragesimalis salis et aquae excipiat, *Pun Paregentan*, h. e., proprie dictum *Paregentan*, seu *praecipuorum Hilariorum* Dominica nuncupantur.

Sectio II. Karasnot-k. Quadragesima.

Initium abstinentiae quadragesimalis salis et panis.

Toto Quadragesimae tempore, Sabbatis exceptis, nullum celebrari festum. jam dictum est supra p. 558.

Primae hebdomadis Sabbato. *Commemoratio s. Theodori militis*, quae in Menol. Graecorum et Armenorum ponitur die 17. Februarii. Repete quae de Sancto hoc dicta sunt ad eundem diem anni Graecorum pp. 96 seqq.

Dominica II. quadragesimalis abstinentiae.

Secundae hebdomadis Sabbato. *Festum s. Cyrilli, patriarchae Hierosolymorum, et alterius Cyrilli episcopi ac matris ejus Annae.*

Horum primus est Cyrillus ille, qui post Maximum sedem Hierosolymorum obtinuit imperante Constantio, et cujus temporibus signum Crucis e luce Hierosolymis apparuit, prout ipsemet hoc ad eundem imperatorem scribit. Eum tum Mart. Rom. tum Graec. et Armenorum Men. sub d. 18. Martii collocant, unde et festum hic, quippe loco illi diei proximo. peragitur. — Alter vero Cyrillus ille est, qui antea vocabatur Judas, et sub Helena Crucem Christi monstrans, atque in illum credens vocatus est Cyriacus, quem tamen Armenorum Menol. nominat *Cyrillum*. Qui quum Hierosolymitanus esset, ordinatus episcopus vocatus est quidem episcopus Hierosolymitanus. at Hierosolymorum fuisse Episcopum non satis constat. Hic denique est, qui cum matre sua Anna martyrio confectus est Hierosolymis Juliano imperante, prout habetur in Arm. Men. ad d. 6. Junii. sub nomine. ut dictum est. Cyrilli, et in Menol. Gr. d. 28. Octobris sub nomine *Cyriaci*, quo videtur nominari etiam in Mart. Rom. die 4. Maji.

Dominica III. quadragesimalis abstinentiae.

Tertiae hebdomadis Sabbato. *Festum Joannis patriarchae Hierosolymorum.* Refertur in Men. Graecorum die 30. Martii, in Armen. die 19. ejusdem mensis.

Sectio II. Karasnot-k. Quadragesima.

Dominica IV. quadragesimalis abstinentiae.

Quartae hebdomadis Sabbato. *Festum ss. Quadragesima Martyrum, qui in Sebaste consummati sunt.*

Horum certamen Martyr. Rom. et Men. Gr. tum etiam Arm. ponunt d. 9. Martii, unde non inconvenienter quartae hujus hebdomadis Sabbato eorum festum peragitur, quod plerumque illi diei proximum sit. Acta syriaca indicavimus t. 1. p. 472.

Dominica V. quadragesimalis abstinentiae.

Quintae hebdomadis Sabbato. *Sancti Gregorii Illuminatoris Nostri ingressus in puteum.*

Quamvis Arm. Men. S. Gregorii Illuminatoris comm. sub die 30. Septembris ponat. consonans in hoc Graec. et Martyr. Rom., absolutam tamen ejus vitae et certaminis historiam describit die 18. Nov., varias quoque dies ejusdem Commemorationis simul assignans: *Nativitatis* 30. Hruodits. i. e., 5. Augusti; *Cruciatuum* 28. Arats, i. e., 4. Februar: *Ingressus in puteum* 22. Meheki, i. e., 28. Febr.: *Egressus e puteo* 10. Sahmi, i. e., 19. Octobris: *Visionis* 28. Sahmi, i. e., 30. Octobris: *Inventionis* 21. Huori, i. e., 30. Sept., *Inventionis reliquiarum* 10. Dre, i. e., 18. Novembris: unde et universam ejus vitae historiam sub eo die refert.

Dominica VI. quadragesimalis abstinentiae.

Sextae hebdomadis Sabbato. *Commemoratio resurrectionis Lazari*, de qua relegas superius notata p. 195.

Magnus Eulogiae floricultus Palmarum Dominica.

Dominica Palmarum Armenis est *Zaghgasart*, h. e., *floribus ornatus*, cujus nominis rationes explicatas habes supra pp. 205 seqq.

Sectio III. Hinun-k. Pentecoste paschalis.

Sectio III. Hinun-k. Pentecoste paschalis.

Dominica magna ac mire gloriosa Paschate vivificae Resurrectionis Christi Domini nostri.

Magni Paschatis sive Resurrectionis feria II. Commemoratio mortuorum.

Sabbato. *Festum Decollationis Joannis Baptistae.*

S. Joannis Decollationem et Arm. Men. secundum Latinos et Graecos d. 29. Aug. refert, quod eo die fuerit venerandum illius caput detectum; quia tamen decollatio diebus Paschatis anno ante Christi passionem contigit, prout ex Evangelio colligitur, ideo Arm. Kalendarium septimo die Paschatis ejus Commemorationem ponit: licet non integrum diei Officium de ea praescribat, sed matutinum dumtaxat hymnum; caetera omnia ad resurrectionem pertinent. Idcirco et Meridianas hodiernae festivitatis lectiones, quas inter Missae sacrum legimus est, in horas Matutinas rejiciunt, ut scilicet Meridianis lectionibus de resurrectione detur locus.

Hic (die 7. Aprilis) *Festum est clarissimae Annuntiationis S. Deiparae.*

Nova Dominica, quae Latinis est *in Albis*.

Dominica III. Universalis Ecclesiae.

Quum Armeni variarum ecclesiarum sive basilicarum festa propria sub diverso titulo aliis anni temporibus agant, hac Dominica Universae s. Ecclesiae solemnia generaliter celebrare intendunt.

Dominica IV.

Dominica V., vel ubi mensis tulerit, die 7. Maji, *Festum est apparitionis s. Crucis*, quod superiori tomo exhibuimus p. 153.

Sectio IV. Hoke-Kalust. Adventus Spiritus.

*Dominica VI.*Feria V. *Ascensio D. N. J. Ch.**Dominica VII. Secundus Floricultus.*

Quoniam ex arm. Ecclesiae ritu toto tempore paschali. scilicet ab octava Paschatis usque ad Pervigilium Pentecostes quatuor Evangelia quotidie per vices leguntur ex ordine ac paulatim usque ad finem, hac Dominica legendum occurrit Evangelium de J. Ch. adventu in Jerusalem, quo repetitur memoria illius solemnitatis, quae proprie celebratur Dominica nuncupata in *Palms*; atque ob hanc rationem Dominica ista vocatur *Secundus Floricultus*, h. e., *Secunda Palmarum Dominica*.

Sectio IV. Hoke-Kalust, Adventus Spiritus.

a Dom. Pentecostes ad Transfigurationem.

Almi ac mire gloriosi Adventus Spiritus sancti Dominica Pentecostes.

Dominica I. post Pentecost. Octava dies est almi ac mire gloriosi Adventus Spiritus Sancti. Item Festum et honor ss. Trinitatis.

Feria II. *Festum Sanctarum Ripsimitarum.*

Harum commemorationem Mart. Rom. d. 29. Sept. Menol. Gr. d. 30. ejusdem collocat; Armenorum vero d. 5. Octob.

Feria III. *Festum SS. Gajanitarum.* Men. Gr. Gajanam una cum Ripsimia refert die 30. Sept., uti videre est t. 1. p. 290.

Feria V. *Festum S. Joannis Prodrumi, et Athenogenis ep. et mart.*

S Joannis Praecursoris Nativitatem celebrant Armeni post Octavam Epiphaniae, decollationem vero in Octavis Paschae, prout suis in locis patet. Sic festum Athenogenis celebrant

Sectio IV. Hoke-Kalust. Adventus Spiritus.

tertia hebdomada post Transfigurationem prope 17. Julii, quo die Men. Arm. assignat ejus Martyrium, ubi et Mart. Rom. et Men. Gr. 16. Julii. V. t. 1. p. 213.

Sabbato. *S. Gregorii Illuminatoris nostri egressus e puteo.*

Egressum s. Gregorii e puteo Men. Arm. in ejus vita sub d. 18. Novembris asserit contigisse die 19. Octobris, cui concordant etiam vetusti Missae Cod., qui Graecorum more festa Sanctorum statis diebus mensis assignant. Constat equidem ex historiis, egressum ejus e puteo contigisse decem fere diebus post martyrium Ripsimitarum. Itaque posito earum martyrio juxta Men. Arm. d. 5. vel 6. Octobris, egressus s. Gregorii in eum diem incidit, quem Menol. assignat; sed quum juxta ordinem Kal. hac Feria II., initio festorum sanctorum, martyrium ss. Ripsimitarum ponatur, quod inde nationis armenae illuminatio primordium sumpserit, idcirco consulto hoc Sabbato agitur festum egressus Illuminatoris e puteo.

Dominica II. post Pentecost. Festum Encaeniae s. Ecclesiae a s. Gregorio Illuminatore post egressum e puteo institutum.

Post Festum egressus Illuminatoris e puteo, hoc festum Ecclesiae celebratur, quod omnes codices concorditer testantur ab Illuminatore post ejus e puteo egressum fuisse institutum. Etenim quum totam Armenorum gentem ad Dei cognitionem convertisset, et introduxisset in ovile s. Ecclesiae, ad memoriam magni hujus beneficii Encaenias instituit Ecclesiae quotannis exultatione concelebrandas. Codices aliqui Missae vetustiores, qui pro singulis diebus mensis assignant festum egressum e puteo d. 19. Octobris, ut diximus, collocantes, festum hoc usque ad d. 28. Novembris transferunt. Consuetudo tamen obtinuit semper, ipsa Dominica Festum egressus e puteo proxime sequenti haec solemnia celebrari, unde iidem Missae codices addunt: *agitur hoc Festum secunda Dominica post Pentecosten.*

Sectio IV. Hoke-Kalust. Adventus Spiritus.

Feria II. *Festum ss. Puerorum Bethleem. Et Acacii martyris.*

Festum Puerorum Bethleem Romani d. 28. Dec., Graeci d. 29. ejusd., in octava Nativitatis, celebrant, quod fuerint testes Nativitatis Christi. Verumtamen constat eorum martyrium contigisse fere quindecim post menses a Nativitate Christi. ideoque incidisse mense Aprili, vel Majo. Hinc Arm. Men. eorum martyrium ponit d. 11. Maji, ac propterea eorundem quoque festum agitur hic non ita longe ab illo die.

Ei subnectitur etiam festum *Acacii martyris*, quo nomine varii quidem extant martyres, sed ille, cujus hic festum agitur, est Acacius, miles Cappadox, qui sub Maximiano, Firmo tribuno deferente, quod esset Christianus, a Bibiano primum judice Perinthis saevissime cruciatus, deinde Byzantii a Placino proconsule capite damnatus est: de quo Men. Graec. d. 7. Maii, Arm. vero d. 9. ejusd., quamquam Martyrolog. Rom. eum 8. Maii collocans Acathium nominet. Quod vero hic idem Acathius sive Acacius sit, cujus festum hoc loco peragitur, patet ex eo, quod Missalia vetustiora, ad singulos mensis dies Sanctorum festa describentia, ita hoc Festum inscribunt: *6. Maji, martyrium sancti Acacii Byzantini*, sic eum ex loco, quo martyrium obiit, cognominando. Tametsi fieri possit, quod qui hic celebratur, sit Acacius ille, qui imperante Licinio a tribus judicibus ex cruciatus, demum Mileti capite obtruncatus est. De quo Mart. Rom. et Graec. Men. d. 28. Julii, Armenorum vero d. 10. Junii.

Feria III. *Festum sanctarum virginum Nuniae et Maniae.*

Fuerunt istae e coetu Ripsimitarum Virginum, ex quibus s. Mania quum ex Urbe Roma in Armeniam una cum sociis advenisset, in montem Sepuh Daranaliae provinciae secessit ibique ascetica vita habitans in spelunca, sanctitate cursum consummavit. Sancta vero Nunia perveniens in regionem Iberorum, eos praedicatione et miraculis ad veram fidem perduxit, et in Christo placide obdormivit. prout fuse scribitur in Arm. Menol. in earum vita ad d. 29. Octobris.

Sectio IV. Hoke-Kalust. Adventus Spiritus.

Feria V. *Festum ss. Sergii et Bacchi.*

Martyrium ss. Sergii et Bacchi tum Mart. Rom. tum Arm. et Gr. Menol. d. 7. Octobris collocant (t. 1, p. 460). Verum juxta Armenorum Kalendarii ordinem transfertur huc una cum caeteris festis Octobris.

Sabbato. *Festum Mocii Presbyteri et Codratē (sive Quadrati) Militis.*

Mocium Presb. Byzantii sub Diocletiano passum Mart. Rom. collocat d. 13. Maji (t. 1, p. 157), Men. Gr. d. 11. ejusdem mensis; Arm. vero 12. Sed juxta ordinem Kal. ejus festum celebratur hoc loco parum ab illo die distans. — De Codrato vero sive Quadrato sciendum, varios extare hujus nominis martyres: sed qui hic celebratur, est ille, quem Martyr. Rom. ponit d. 7. Maji, quemque refert fuisse ex Nicomedia Decio imperante, in cujus persecutione saepius ex-cruciatus, postremo capite truncatus est. Hunc Arm. Men. ponit d. 21. Apr., atque (Martyr. Rom. consentiens) ait, eum sub Decio et Valeriano Nicomediae a Perino praeside tormentis fuisse affectum, inde abductum in Bithyniam, deinde Caesaream, postremo Hierapolim, ibique capite truncatum: licet non reperiamus in Menologiis eum fuisse militem ¹⁾.

*Dominica III. post Pentecost*Feria II. *Festum S. Epiphanii episcopi Cypri.*

Hunc Menol. Gr., Martyr. Rom. et Phinquit yr. ponunt d. 12. Maji; sed Men. Arm. d. 13. Maji: ideoque

¹⁾ Subit admirari, quod H. Alt, qui tantum sibi sumit, ut res catholicas, quas recte aestimare nescit, praepropere irrideat, etiam nomina Sanctorum Kalendarii armeni saepius turpiter deformet, ut ecce hodie *Mocius* in *Mokimos*, *Codratus* in *Cordatius* (p. 240), et alibi *Alexius* in *Alexianus* (p. 263), *Basilissa* in *Basilia* (p. 261). Ejusmodi corruptae lectiones nequidquam praeter solitum occurrentes mendis typographicis accenseri vix possunt.

Sectio IV. Hoke-Kalust. Adventus Spiritus.

ejus festum agitur hic, haud longe ab illo die. V. t. 1, p. 475.

Feria III. *Festum Constantini imperatoris, et matris ejus Helenae.*

Festum istud etiam Graec. Men. una cum Arm. Men. 21. Maii apponit; proindeque in Calendario hoc in loco, parum ab illo die remoto, collocatur. V. t. 1, p. 163.

Feria V. *Festum Theodoti Galatae, et Thalelaei medici, ac septem Virginum, quae Ancyrae consummatae sunt.*

Perperam codices Theodoto et septem Virginibus Thalelaeum medicum interjiciunt, quasi cum illis esset etiam ipse Ancyrae consummatus, quod procul a vero est. Thalelaeus enim martyrium Edessae Numeriano imperante passus est, de quo Martyr. Rom. et Graec. Armenorumque Men. ad d. 20. Maji. Theodotus vero martyrii coronam adeptus est Ancyrae, quod corpora septem virginum ante ipsum ibidem martyrio consumptarum sepelisset (t. 1, p. 162); ideo Men. omnia Theodotum simul cum septem virginibus ponunt, Mart. nempe Rom. et Graec. Men. d. 18. Maji, Armenorum vero d. 22. ejusd. Proinde congruum videtur ordinem nominum hic mutare, ponendo scilicet. Feria V. *Festum Thalelaei medici, et Theodoti Galatae, ac septem virginum etc.*

Sabbato. *Festum inventionis Reliquiarum s. Gregorii Illuminatoris nostri in monte Sepuh.*

S. Gregorii Illuminatoris festum Martyr. Rom. et Men. Gr. d. 30. Septembris reponunt, quo die etiam Arm. Men. assignat inventionem ejus Reliquiarum. Sed ad 18. Nov. ubi absolutam ejus vitae historiam textit. d. 30. Septembris ait fuisse diem dormitionis ejus, inventionem vero ejus Reliquiarum d. 18. Novembris evenisse. Quum igitur juxta ordinem Nostri Kal. festa Octobris et Novembris per anticipationem hic collocentur, hoc quoque festum, huc una cum caeteris translatum, Sabbato isto solemniter peragitur.

Sectio IV. Hoke-Kalust. Adventus Spiritus.

Dominica IV. post Pentecost.

Feria II. *Festum S. Narsētis patriarchae et Chadi episcopi.*

Hic est Narses cognomento Magnus, Gregorii Illuminatoris abnepos, et sextus Armenorum Catholicus, qui a Valente ariano pulsus in exilium, a Theodosio Magno restitutus est in sedem suam. et unus fuit ex Patribus Concilii Constantinopolitani, quique quum Papum regem Armenorum propter nequissimos illius mores reprehenderet, veneno ab eodem porrecto vitam in Christo finivit, de quo fusius Men. Arm. d. 19. Nov.: Moyses Chorenensis, lib. 3, cc. 20, 33, 38; Galanus, *Concil.*, t. 1, c. 6.

Chadus vero fuit ejus alumnus, et ab illo, antequam in exilium ageretur, ordinatus in Episcopum, ipsum in sanctorum ac in edendis miraculis prorsus imitatus est, et quod Armenorum regem Arsacem patrem Papi ob ejus scelera objurgaret, lapidibus obrutus martyrii palmam obtinuit, de quo Men. Arm. eodem die.

Feria III. *Festum Danielis prophetae et trium Fuerorum.*

Mart. Rom. Daniele d. 21. Julii: tres vero Pueros d. 16. Decembris ponit. Men. Gr. omnes simul d. 17. Decembris. Sed Armenorum Men. ab utroque discrepans eos d. 15. Martii et d. 24. Augusti collocat. Licet juxta Kal. ordinem eorum festum agatur hoc in loco quippe a die, quo Mart. Rom. Daniele assignat, haud distanti.

Feria V. *Festum ss. Interpretum Armenorum Isaaci et Mesrobi.*

S. Isaacus cognomento Parthus fuit Armenorum Patriarcha decimus post Illuminatorem. Sanctus autem Mesrobis Doctor fuit illi in omnibus cooperator, formavitque characteres armeniacos, ac deinde uterque simul sacrae scripturae versione et doctrina nationem armenam illustrarunt, unde co-

Sectio IV. Hoke-Kalust. Adventus Spiritus.

gnominati sunt *Interpretes*. De his scribit Moyses Chorenensis eorum alumnus, et alii multi. — S. Isaaci transitum Arm. Men. collocat d. 9. Sept.: at festum ejus agitur seorsim sabbato primae Hebdomadis praecipuorum Hilariorum (Domin. Quinquagesimae). Sancti vero Mesrobi dormitionem Men. Arm. ponit d. 19. Febr.: sed Festum ejus ut infra patebit. agitur una cum caeteris Interpretibus feria IV. Secundae hebdomadis post Assumptionem B. V. prope d. 17. Septembris. sub quo die Arm. Men. horum et alumnorum suorum commemorationem assignat. Porro quum utrique festum seorsim assignetur, quare iterum utriusque simul hic ordinetur commemoratio. patet ratio: nam ut d. 25. Nov. Arm. Menologii refertur, inventio characterum Armenorum, quibus magnum adjumentum contulerunt in nationem, contigit d. 17. Drei, scilicet 25. Nov. ideoque Men. illorum commemorationem eo die statuit. Quoniam igitur juxta ordinem Kal. festa Novembris hic per ordinem collocantur, prout alias dictum est, ideo post festum Narsetis Patriarchae, quod agitur d. 19. Nov., sequitur commemoratio ss. Isaaci et Mesrobi, quae habetur d. 25. Novembris

Sabbato. *Festum Zachariae prophetae, et S. P. Onuphrii.*

Zachariam Prophetam Mart. Rom. d. 6. Sept., Men. Graec. d. 8. Februarii; Armenorum vero d. 16. Maji assignat, proinde ejus festum agitur hic, haud longe ab illo die.

Onuphrium vero tum Mart. Rom. tum Gr. Armenorumque Men. d. 12. Junii reponunt. V. t. 1. p. 178.

Dominica V. post Pentecost.

Feria II. *Festum Tiridatis regis, et Aśeniae et Chosroiduchthae.*

De sancto Tiridate Arm. rege, qui per s. Gregorii Illuminatoris praedicationem in Christum una cum tota natione

Sectio IV. Hoke-Kalust. Adventus Spiritus.

credidit, et vitae integritate, ac Christianae religionis zelo claruit, ac tandem veneno eidem a Satrapis (quod illos ob dissolutos eorum mores reprehendisset), porrecto, martyrio in Christo consummatus est: item de Aënia regina, Tiridatis uxore, quae eandem vitae sanctitatem prae se ferens, omnibus matronis contemptus mundi, et asceticae vitae, abstinentiae norma et exemplar extitit: nec non de Chosroiduchtha, Tiridatis sorore, quae virginali castitate, ac vitae asperitate in Garnii Castello solitariam agens vitam, cursum consummavit in sanctitate, scribunt Agathangelus, ejusdem Tiridatis scriba, Chorenensis, Men. Arm. horum trium commemorationem simul ponens d. 29. Nov.

Feria III. *Festum ss. Filiorum et Nepotum s. Gregorii Illuminatoris, scilicet Aristarcis, Verthanis, Hesychii, Gregorii et Danielis.*

Aristarces (vel ut vetustiores codices habent *Restaces*), fuit s. Gregorii filius minor natu, qui a puero in ascetica vita educatus, ac Tiridatis regis postulatu a patre suo consecratus. eidem in Armenorum patriarchatu successit, unusque fuit ex Patribus Concilii Nicaeni, quique ab Archelao Praefecto Quartae Provinciae Armeniae martyrium passus est. — *Verthanes* fuit filius Illuminatoris major natu, qui post Aristarcem Armenorum patriarchatus sedem occupavit. Hunc, quum nequissimi quidam homines in Taronia ex insidiis interficere statuissent, invisibilis virtus devinctis eorum manibus salvum eripuit. Ipse demum natione optimis institutis informata placida morte in Christo obivit. — *Hesychius* fuit s. Gr. Illuminatoris nepos, qui post patrem suum Verthanem tenuit sedem patriarchatus Armenorum, et zelo divinae legis confringens simulacrum Juliani Apostatae, quod Armenorum rex Tyrannus in templo Dei erexerat, fustibus consummatus est. In liturgia vocatur *Ouscan, Ussigh, Husig*, ut videre est apud Daniel. *Cod. lit.* t. 4, p. 467. — *Gregorius* erat s. Hesychii frater major natu filiusque s. Verthanis, filii s. Gregorii Illuminatoris. Is jussu magni regis Tiridatis fuit Albanor^{um}

Sectio IV. Hoke-Kalust. Adventus Spiritus.

catholicus sive patriarcha; sed post ejus obitum martyrium passus est a barbara Massagetarum gente, ferocis equi caudae alligatus. — *Daniel* vero erat episcopus provinciae Taroniae, unus ex discipulis s. Gregorii Illuminatoris, qui Tyrannum Armenorum regem pro injusta Hesychii nece corripiens, suffocatione ab eo martyrium passus est. Horum omnium vitam Men. Arm. dat d. 1. Decembris.

Feria V. *Festum Elisaei prophetae.*

Elisaeum prophetam Martyr. Rom. et Men. Graec. ponunt d. 14. Junii, Arm. vero d. 17. ejusd. mensis.

Sabbato. *Festum ss. Duodecim Apostolorum ac Principalium Petri et Pauli.*

In assignando hujus diei festo discrepant inter se Codices, nonnulli enim habent: Sabbato: *Festum SS. Apostolorum Petri et Pauli*; alii vero: *Festum SS. Duodecim Ap. ac Principalium Petri et Pauli*. Verum cur hic ponatur commemoratio Apostolorum Petri et Pauli, constat; licet juxta ordinem nostri Kalendarii eorum festum solemnius celebretur ultimis diebus Decembris cum aliis solemnitatibus, quae ibi in testimonium Nativitatis Christi peraguntur. Quum enim ex Menologiis omnium fere nationum pateat, eorum martyrium contigisse d. 29. Junii, quo die Latini Graecique eorum solennia jam celebrant, convenienter hic etiam assignatur eorum festum, non ita procul ab illo die. Caeterum quod plerique Codices eodem die addant una etiam commemorationem duodecim Apostolorum, sciendum, Graecos post festum App. Petri et Pauli (quod 29. Junii celebrant), altero post die, nempe 30. ejusdem mensis, commemorationem agere 12 Apostolorum: id quod observantes praedicti Codices in hoc festo exhibendo non solum Petri et Pauli (quorum dies festus, ut jam dictum est, occurrit mense Decembris), sed omnium 12 Apostolorum commemorationem simul referunt.

Sectio V. Vartavár. Transfiguratio.

cum peculiari memoria Petri et Pauli, tamquam principalium. atque ita utrumque festum conjungunt in unum.

*Dominica VI. post Pentecost.**Sabbato. Festum arcae Dei.*

Hoc est Festum Ecclesiae, per commemorationem arcae Dei et tabernaculi foederis, quibus praefigurata est Ecclesia Christi mysteriumque vivificae Crucis, prout ex hymnis pro hoc die praescriptis patet. Agitur constanter hoc Sabbato pridie Transfigurationis, prout etiam in Men. Arm. refertur pridie hujus festi, scil. d. 5. Augusti.

(Ex Kalendario.) *Festum autem inventionis Pixidis SS. Deiparae* hic collocatum est, quod quidem celebratur d. 2. Julii: si vis celebrare, celebrato.

Sectio V. Vartavár, Transfiguratio,
a Transfiguratione ad Assumptionem Deiparae.

*Dominica VII. post Pentecost. Rosae coruscationis, seu
almae, mirificae ac gloriosae Transfigurationis D. N. J. Ch.*

Festum Transfigurationis etiam Arm. Men. d. 6. Aug. reponit concordans cum Martyr. Rom. et Graec. Menol. Sed juxta ordinem nostri Kal. celebratur septima hac Dominica post Pentecosten. — Festum Transfig. Dni. vocatur ab Armenis *Vartavár*, quod interpretatum sonat *Rosae coruscationis* vel *ardor*, quod nomen olim Armeni, quum adhuc essent idololatri, tribuebant solemnibus Veneris vel Dianae, quam veluti deliciarum matrem rosarum aliorumque florum muneribus colebant. Quem impietatis cultum ss. Patres armeni abolere cupientes, eodem die festum Transfigurationis Dni. instituerunt. illud eodem nomine *Vartavár* nuncupando: eo nempe consilio, quod D. N. J. Ch. in sua Transfiguratione eximia luce coruscans nitidissimae rosae instar in corpore praefulserit: vel.

Sectio V. Vartavár. Transfiguratio.

ut aliis placet, quia fulgor Divinitatis, qui in corpore sicut rosa in calice tamdiu latuerat, in ejus Transfiguratione foras prodiit, et veluti rosa sese explicuit.

Feria V. *Festum Isaiae prophetae.*

Isaiam Proph. Menol. Graec. ponit d. 9. Maji; Arm. vero d. 17. ejusd. At ejus festum celebratur hic prope d. 6. Julii, sub quo die eum refert Mart. Rom.

Sabbato. *Festum Thaddaei ap. et Sanductae virg.*

Juxta Arm. historicos, fuit hic unus ex 72 Discipulis D. N. J. Ch, qui post ejus ascensionem Edessam profectus Abagarum, Armenorum regem. sanavit et baptizavit, totamque civitatem in Christi fide erudit. Tum in Armeniam ad Sanatruceum Abagari sororis filium se conferens multos fide instruxit, ac inter caeteros Sanductam virginem, Sanatrucei filiam, quod aegre ferens Sanatruceus primo filiam suam Sanductam. deinde Thaddaeum martyrio affecit. Horum certamen Men. Arm. assignant d. 23. Decembris. inventionem vero Reliquiarum d. 30. Maji, ideoque hic agitur eorum festum. haud longe ab illo die. Nonnulla Kalendaria post Sanductam virginem addunt: *et discipulorum Thaddaei, Zachariae, Zemenductae* (sive rectius ex Men. *Zarmanductae*), *et Israelis*, qui a Thaddaeo instructi martyrium ab eodem Sanatruce pertulerunt, quorum etiam Reliquiae revelatae sunt una cum Reliquiis s. Thaddaei, ut narrat Men. ib. ad d. 30. Maji.

Juxta historicos armenos igitur Thaddaeus noster unus ex 72 Discipulis. alius fuit ab illo, qui erat ex numero duodecim Apostolorum, prout notat etiam Galanus *Concil. tom. 1, cap. 1*. Hinc Men. Arm. vitam alterius Thaddaei (qui etiam *Judas Jacobi* vocabatur, et unus erat ex duodecim Apostolis, qui catholicam epistolam scripsit, et similiter in Mesopotamia et in Armenia praedicavit), refert sub alio die nempe 16. Februarii. Ejus vero festum celebratur una cum Bartholomaeo mense Decembris: quamvis multi auctores. ut

Sectio V. Vartavár. Transfiguratio.

Hieronymus et Beda, utrumque unum atque eundem esse existiment. Hinc est quod Men. Graec. d. 29. Junii, Edessam proficisci, et Abagarum sanare ac convertere tribuit Judae Thaddaeo Ap. Eo consilio etiam Martyr. Rom. unum solum ponit Thaddaeum, eumque ex duodecim, appellatum Judam Jacobi, quem refert etiam praedicasse in Mesopotamia. Sed relege, si placet, quae de Armenorum apostolis scripsimus tomo 1, pp. 256—260.

Dominica I. post Transfigurationem.

Feria II. *Festum sanctae Susannae, filiae Magni Vardani.*

Filia erat haec s. Vardani, magni militum Ducis, martyrio a Persis interfecti, quae vivente adhuc patrè fuit collocata in conjugium Vazkeni, Iberorum Consulis. Sed post martyrium SS. Vardanistarum, cum Vazkenus in Persiam profectus abnegasset Christum, nullam amplius consuetudinem habuit cum illo Susanna, quamobrem saevissime ab eodem excruciat per annos septem martyrio ad Dominum migravit. Ejus obitum Arm. Men. reponit d. 25. Decembris, sed juxta Kalend. ordinem cum caeteris ejusdem mensis festis hic collocatur.

Feria III. *Festum S. Cypriani episcopi et Justinæ virginis.* Justinam virginem et Cyprianum, qui eadem virgine mediante ad fidem conversus, factusque episcopus, una cum ipsa martyrium passus est imperante Diocletiano, Martyr. Rom. ponit d. 26. Septembris, Menol. Graec. cum Phinquit syr. d. 2. Octobr.: Arm. vero d. 3. ejusd. mensis.

Feria V. *Festum ss. Quadraginta quinque martyrum; et sanctarum virginum Euphemiae et Christinae.* Quadraginta quinque Martyres Nicopoli in Armenia, imperante Licinio, martyrio confectos. quorum principales fuere *Leontius, Mauritius, Daniel*, etc. Martyr. Rom. et Menol. Graec. d. 10. Julii collocant (t. 1, p. 207); Arm. vero 12. ejusd.

Sectio V. Vartavár. Transfiguratio.

mensis. — *Euphemiam* virginem Chalcedone sub Diocletiano martyrio coronatam Martyr. Rom. ponit d. 16. Sept. Arm. Men. 15. ejusd. mensis, Graec. vero d. 11. Julii. — *Christinam* virginem Tyri in Tuscia, Italiae provincia, martyrio perfunctam, Martyr. Rom. et Menol. Graec. exhibent d. 24. Julii (t. 1, p. 221); sed Armenorum ejusdem mensis die 23.

Sabbato. SS. Patriarcharum *Adae, Abel, Seth, Enos, Henoch, Noe, Melchisedech, Abrahæ, Isaac, Jacob, Josephi, Moysis, Aaron, Eleazari, Josue, Samuelis, aliorumque Patriarcharum.*

Sciendum tamen, quod in serie nominum horum Patriarcharum, Kalendarium quoddam typis editum post Samuelem addit alia quatuor nomina, nimirum *Barachii, Gedeonis, Jephthe* et *Samsonis*, quae in caeteris codicibus desiderantur, Leopoliensi excepto, ex quo liquet, ea nomina a recentioribus esse adjuncta, ad imitationem Pauli Ap., qui in epistola sua ad Hebraeos, illos adnumerat.

Dominica II. post Transfigurationem.

Feria II. Festum SS. *Isaac et Joseph, qui in civitate Carinae consummati sunt.*

Fuerunt isti fratres germani, a patre Persa, matre vero christiana, qui pro Christi fide capite plexi sunt a Mahometanis in urbe Carinae (vulgo Erzerum) imperante Nicephoro. ut refertur in Arm. Men. ad d. 22. Januarii.

Feria III. Festum ss. *duodecim prophetarum* (minor.).

Feria V. Festum *Athenogenis episcopi et decem discipulorum ejus, ac quinque martyrum, qui cum eo consummati sunt.*

S. Athenogenem decemque ejus discipulos Sebaste in Armenia martyrio coronatos sub Diocletiano Martyr. Rom.

Sectio V. Vartavár. Transfiguratio.

et Menol. Graec. ponunt d. 16. Julii, Armenorum vero d. 17. ejusd. Hujus sacros cineres una cum Reliquiis s. Joannis Praeursoris s. Gregorius Illuminator de Caesarea in Armeniam asportans, Taroniae in monasterio Glacii deposuit. et festum instituit translationis eorum Reliquiarum, quod celebratur feria V. post octavam Pentecostes. — Addunt his Kalendaria alios quinque martyres, qui ante certamen praedicti Athenogenis fuerunt Sebaste in carcerem coniecti. et erant eorum nomina *Theophrastus*, *Maximius*, *Patrophilus*, *Hesychius* et *Leonicus*, quos s. Athenogenes, visitavit in carcere, ut animos illis adjiceret; et postquam martyrium consummarunt, eorum corpora condidit in martyrio a se erecto; atque ipse etiam martyrio perfuncturus rogavit suum quoque corpus ibidem tumulari, quod perinde actum est. Idecirco horum etiam commemoratio una cum Athenogenis festo instituta est.

Sabbato. Festum SS. martyrum Antonini et *Theophili*, *Aniceti* et *Photini*.

Varii sub Antonini nomine extant martyres: at qui hic celebratur, cujusque vitae historia habetur in Menol. Arm. est Antoninus martyr Alexandrinus, quem Men. Graec. collocat d. 8. Aug. Armenorum vero d. 9. ejusd. mensis. — Similiter varii extitere martyres sub *Theophili* nomine: sed ille, cujus hic agitur commemoratio, et cujus etiam Acta habentur in Men. Arm., videtur esse Theophilus diaconus in Lybia, quem quum Martyr. Rom. tum Graec. tum Arm. Men. memorant d. 8. Januarii. — *Anicetum* ac *Photinum* Nicomediae martyrio defunctos ἀναγρίπους Martyr. Rom. necnon Arm. et Graec. Menol. ad d. 12. Augusti repraesentant. V. t. 1. p. 244.

Dominica IV. post Transfigurationem.

Feria II. Festum ss. Machabaeorum, Eleazari Sacerdotis. et Septem Fratrum, ac eorum matris Samonae. Horum

Sectio V. Vartavár. Transfiguratio.

martyrium Martyr. Rom. aequae ac Gr. et Arm. Men. cum Phinquit syr. d. 1. Aug. enuntiant.

Feria III. *Festum sanctae Sophiae et trium filiarum ejus Pisteos, Elpidos et Agapes.* Has Graec. Men. ponit d. 17. Sept. (t. 1, p. 280), Arm. vero d. 4. Aug. ac Mart. Rom. Sophiam d. 30. Septemb., tres vero ejus filias d. 1. Augusti.

Feria V. *Festum s. Christophori martyris, ac duarum mulierum Callinicae et Aquilinae, quae cum illo consummatae sunt.* Illum Mart. Rom. refert d. 25. Julii, Menol. Graec. d. 9. Maji, Armenorum vero d. 14. Junii. Eum nonnulla Kalendaria *Cynocephalum* cognominant propter immanem ejus corporis molem, quod etiam in Graec. Men. innuitur. Huic addunt aliqui festorum Indices *Callinica* et *Aquilina*, quae referente Arm. Men. a Christophoro illuminatae martyrium subierunt paulo ante illius certamen.

Sabbato. *Festum s. Concilii Ephesini 200 Archipatrum.* Festum istud Kalendaria quaedam his notant additionibus: *Concilium hoc habitum est 47, post s. Concilium Constantinopolitanum, annis. Adfuerunt ibi Patriarchae Coelestinus Romanus, Cyrillus Alexandrinus, Joannes Antiochenus, Juvenalis Hierosolymitanus, et Isaacus Armenorum per literas foederatus. Patres ducenti, contra Nestorium anathematizatum, qui duas personas, ac duos filios, et Deiparam hominiparam asserebat.* Quum itaque coactum sit hoc concilium 10. Kal. Jul. (22. Junii), hic loci constitutum est hoc festum, licet illud Arm. Menol. ad 5. Februarii et ad 14. Octobris reponat.

Dominica V. post Transfigurationem.

Sabbato. *Festum Šohagat, visionis s. Gregorii Illuminatoris.*

Nilles, 'Εορτολόγιον, II. Edit. sec.

38

Sectio VI. Varapochumn. Assumptio B. M. V.

Hoc est festum Encaeniorum, sive Dedicationis Basilicae, quam s. Gregorius Illuminator erexit in urbe Vatarsapataee, eo loco, ubi in visione vidit descensum Filii Dei Unigeniti, coelesti luminis fulgore, ex quo templi illius nomen vocatum est *Etž-miadžin*, h. e., *Descensus Unigeniti*, festum vero *Šohagat*, hoc est, *Fulgoris defluviū*. Ibi est sedes Patriarcharum Armenorum ad hodiernam usque diem.

Sectio VI. Varapochumn. Assumptio B. M. V.

ab Assumptione Deiparae usque ad Exalt. s. Crucis.

Dominica almae et gloriosissimae Assumptionis Beatissimae Virginis Deiparae.

Feria III. post Novenam Assumptionis Deiparae. *Festum Joachim et Annae, parentum ss. Deiparae, et Mulierum Myrophorarum.*

Armenorum Menol. ss. Joachimum et Annam simul d. 25. Julii collocat. Festum vero utriusque hic post Octavam Assumptionis celebratur. — His adduntur etiam *Mulieres Unguentiferae*, quod quae post Mariam Magdalenam in iis eminent, Maria sc. Cleophae et Salome ejus filia, cognatae sint Matris Domini, proindeque convenienter una cum ejus parentibus celebrentur¹⁾).

Feria V. *Festum Babylae episcopi et trium ejus Discipulorum.*

Babylam Antiochiae episc. et tres martyres ab eo Christi fide initiatos Martyr. Rom. ponit d. 24. Jan., at Men. Graec. et Arm. d. 4. Sept. (t. 1, p. 469). Istis pauca quaedam Missalia addunt: *Et Babylae ep. et Doctoris Nicomediae, et 84 discipulorum ejus*. Hunc Arm. Men. sub die 4. Julii vocat *Babylam lectorem*, qui cum 84 discipulis

¹⁾ *Mulierum unguenta ferentium* numero praeterea habentur *Joanna*, uxor *Chusae* et *Susanna* (Luc. 8, 3), *Martha et Maria*, quam in Graecorum libris a Maria Magdalena distingui diximus t. 1, p. 220.

Sectio VI. Varapochumn. Assumptio B. M. V.

suis martyrium sub Maximiano passus est, ejus tamen festum juxta ordinem Kalendarii celebratur primis diebus Nov., prout habetur infra p. 615: idcirco nullum Kalendarium ejus hic facit memoriam. — Item multa Kalendaria hic post Babylam ejusque tres discipulos assignatos, subjungunt: *Et Gregorii Agri- gentini*; verum alia plurima illum omittunt; nam festum ejus agitur infra prope d. 23. Novembris, quo die ejus obitum assignant Martyr. Rom. nec non Menol. Graec. ut videbitur infra p. 623.

Sabbato. *Festum Jeremiae prophetae.*

Eum Martyr. Rom. et Menol. Gr. et Arm. d. 11. Maji referunt. Olim celebrabatur Sabbato post Pentecosten, quod exeunte Majo, vel initio Junii occurrit. Postea vero quam Octavam Pentecostes instituerunt, translatum est festum ad Sabbatum post Novenam Assumptionis.

Ex Kalendario. *Festum autem Inventionis Zonae ss. Deiparae hic collocatum est, quod peragitur d. 31. Augusti. Si vis celebrare, celebrato.* Recentiora Kalendaria addunt, festum illud celebrandum ad libitum. Est igitur commemoratio translationis Zonae Deiparae Virginis ex Jerusalem in Urbem regiam: quod imperante Arcadio accidit, de quo Men. Gr. et Arm. agunt ipso die 31. Aug. V. t. 1, p. 263.

Dominica II. post Assumptionem.

Feria II. *Festum Pionii presbyteri, et Stephani Ulnensis, et Abdelmessihi martyris.*

Pionium presb. martyrio perfunctum Smyrnae sub Decio. Martyr. Rom. ponit d. 1. Februarii; Menol. Graec. d. 11. Martii, Arm. vero d. 23. ejusdem mensis. Ejus festum jam ab initio (p. 573) praescriptum vidimus Hebdomadae Praecipuorum Hilariorum una cum Marco Arethusiorum ep., Cyrillo diacono. Caeterum ratio, cur hic iterum repetatur, non satis constat. Nam nonnulla vetustiora Missalia, vel Kalendaria ita habent: *Teunii, sive Tevonii presb. ac Steph. Ulnensis.* Sed quum

Sectio VI. Varapochumn. Assumptio B. M. V.

in nullo Menologio reperiatur aliquis eo nomine Sanctus, hinc forte nomen *Teunii* in *Pionii* commutatum est, nulla habita attentione ad festum Pionii jam ante institutum. Expedire itaque videtur, ut omisso hic Pionio, Stephano tantum Ulnensi, et Abdelmessiho assignetur hujus diei festum. Stephanus erat ex Cocisone, sive Cucuso, Armeniae Minoris urbe, qui martyrium subiit una cum 31 sociis in arce Cancii imperante Juliano. Extat hodieque ejus sepulchrum in civitate Armenorum Ulna, unde cognominatus est Ulnensis, prout tradit memoriae Menol. Arm. ad d. 18. Augusti. — De *Abdelmessiho* vero, quod *Servus Christi* interpretantur, in Menol. Arm. sub die 13. Julii narratur, eum credidisse in Christum, quum esset filius Judaei, ac pro Christi fide a proprio patre fuisse interemptum. V. t. 1, p. 479 et heic p. 498.

Feria III. *Festum Andreae ducis militum et exercitus ejus necnon Callinici martyris ac Diomedis medici.*

Andream militum ducem martyrio cum suis functum in Cilicia Maximiano imperante, tum Martyr. Rom. tum Graec. Armenorumque Menologia d. 19. Augusti reponunt. — *Callinicum* Gangrae in Paphlagonia martyrio consumptum Martyr. Rom. et Menol. Graec. collocant 29. Julii, Armenorum vero d. 27. ejusdem. — *Diomedem* medicum ἀνάρχον, qui Niceae in Bithynia martyrio coronatus est sub Diocletiano, Martyr. Rom. et Menol. Graec. ponunt d. 16. Augusti, Armenorum vero ejusdem mensis die 17. quem tamen mendose vocat *Dometianum*.

Feria V. *Festum Adriani et uxoris ejus Nataliae, et Theodori ducis militum Heracleensis, ac Thyrsi martyris.*

Adrianum martyrem cum 23 sociis Nicomediae sub Maximiano excruciatum, Mart. Rom. exhibet d. 4. Martii, quo die martyrium consummavit; et d. 8. Septemb., quo die demum ejus corpus Byzantio Romam evectum est. *Nataliam* vero uxorem ejus, quae Adriani ejusdem reliquias secuta ex urbe Nicomedia Byzantium commigravit, ibique in pace quievit,

Sectio VI. Varapochumn. Assumptio B. M. V.

idem Martyr. Rom. collocat d. 1. Dec. At Gr. et Arm. Men. Adrianum una cum uxore Natalia referunt d. 26. Aug. Cfr. etiam t. 1, p. 473. — *Theodorum* ducem militum, sub Licinio Heracleae Ponti martyrii palma insignitum, Mart. Rom. d. 7. Febr., Men. vero Gr. d. 8. Febr. et iterum d. 8. Junii, quo die eum ponit etiam Arm. Men. — *Thyrsum* vero martyrem Mart. Rom. d. 28. Januarii, Arm. et Gr. Men. d. 14. Dec. sistunt.

Sabbato. *Festum s. Thomae Apostoli.*

S. Thomas in Men. Armen. diei 22. Aug. adscribitur ideoque hic ejus festum signatur, haud procul ab illo die.

Dominica III. post Assumptionem.

Feria II. *Festum ss. Interpretum Mesrobis Doctoris et Elisaei, Moysis Grammatici, David invicti Philosophi, Gregorii Narecensis, Narsetis Clajensis et Narsetis Lambronensis.*

Hic celebratur simul festum insignium Doctorum, qui in natione armena claruerunt, inter quos primus fuit sanctus *Doctor Mesrobes*, qui floruit initio quinti saeculi, cujus festum etsi alibi, scilicet hebdomade post Pentecosten, celebretur una cum s. Patriarcha Isaaco, cui in omnibus extitit coadjutor, et cujus consilio characteres armeniacae linguae excogitavit, collegia instituit, de quo Men. Arm. d. 19. Febr.; et d. 25. Novemb.¹⁾; attamen hic quoque ejus agitur commemoratio cum aliis Doctoribus, quod primus fuerit scientiarum in Armenia propagator, praesertim divinarum scripturarum versione, suis alumnis coadjuvantibus. Inter hos insigniores extiterunt praeclara vita, orthodoxa doctrina, eruditissimis scriptis:

¹⁾ In Menologio armeno CP. edito an. 1706 ejusmodi est hujus diei titulus: *Inventio literarum armenicarum in civitate Pali, et Petri Patriarchae Alexandrini et Absalon diaconi. Deploratio regni, quod Armenis excidit, et sacerdotii, quod a stirpe s. Gregorii Illuminatoris defecit. Homilia Mosis Armeni cognomento Chiertog.* (Apud Asseman. B. o. t. 3, part. 1, p. 654.)

Sectio VI. Varapochumn. Assumptio B. M. V.

S. Elisaeus Doctor, s. Magni Vardani scriba, cujus etiam martyrium, necnon alias quamplures homilias scripsit, et asctica vita refulgens cursum in sanctitate consummavit, de quo Men. Arm. d. 27. Febr. — *Moses Philologus* vel *Grammaticus*, sancti Mesrobis magni sororis filius, a Chornio Taroniae oppido *Chorenensis* nuncupatus, inter armeniacos historicos princeps, cujus auctoritatem tamen recentiori aetate paulo labefactatam dicunt rerum historicarum periti. De eo vide Men. Arm. d. 17. Sept. — *David* ejusdem Moysis sororis filius, ac condiscipulus, ob excellentem sapientiam *invicti Philosophi* cognomento insignitus, de quo idem Men. Arm. eodem die 17. Sept. — His accedit *s. Gregorius* cognominatus *Narecensis* e Monasterio Nareci in Anzevensium provincia positi, cujus ipse fuit Praepositus, ibique miraculis, doctrinae eruditione et elegantissimis scriptis claruit, imperantibus Basilio ac Constantino, et anno 903 migravit ad superos, de quo Men. Arm. d. 27. Febr. — *S. Narses Patriarcha*, ob elegantissima sua opera *Gratiosus* nuncupatus, et a *Romela* (quod sonat Arx Romana) ubi sedem habebat, *Clajensis* cognominatus, qui sub imperatore Graecorum Manuele strenuam navavit operam pro totius nationis cum Ecclesia unione; supremum diem explevit anno Ch. 1173; de quo Men. Arm. d. 5. Augusti. Supra jam laudatus est p. 9. — His *Codices* aliqui adjungunt etiam *s. Narsetem* episcopum Tarsi *Ciliciae*. filium Osini Principis Lambronis, ex quo cognominatur *Lambronensis*, qui variis eruditissimis scriptis claruit, et anno 1177 praeclara illa oratione habita in Concilio Tarsensi, nationem ad unionem Ecclesiae adduxit, et migravit ad Dominum anno 1198; de quo Men. Arm. d. 17. Julii. — Hi fuerunt praecipui auctores etiam librorum ecclesiasticorum ritus armeni¹⁾.

¹⁾ Quae ad *sanctos Interpretes* spectant, ultimus breviter quidem, sed egregie perstrinxit Baumgartner in actis literariis *Stimmen aus Maria-Laach*, 1896, t. 2, pp. 528 seqq, aliis praeterea adductis, qui eandem materiam explicatius describunt.

Sectio VI. Varapochumn. Assumptio B. M. V.

Feria III. Festum prophetarum Ezechielis, Esdrae et Zachariae patris Joannis Baptistae.

Ezechielem Prophetam Martyr. Rom. ponit d. 16. Apr., Men. Gr. d. 21. Julii, Arm. d. 12. Martii una cum *Esdra*, quem idem Rom. Martyr. d. 13. Julii collocat. *Zachariam* vero patrem Joannis Baptistae Martyr. Rom. d. 5. Nov. exhibet, Gr. Men. d. 5. Sept., Arm. vero d. 10. Oct.

Feria V. Festum Joannis Prodromi, et Commemoratio Job Justi.

Juxta ordinem Calendarii quatuor festa in anno celebrantur de s. Praecursore. Primum est Nativitatis, quod Latini et Graeci celebrant d. 24. Junii: sed Armeni, ut supra dictum est, in fine Octavae Epiphaniae, post Christi Baptismum. — Secundum est Decollationis, quod Latini ac Graeci d. 29. Aug. peragunt, Armeni autem in Octavis Paschae, quod iis diebus decollatio contigerit. — Tertium est Translationis portionis alicujus ejus Reliquiarum in Armeniam per s. Gregorium Illuminatorem, quod festum celebrant Armeni post octavam Pentecostes, quemadmodum etiam hoc suo in ordine videri potest. Restat nunc, ut examinemus, quid sit quartum hoc Praecursoris festum hic loci relatum; jam vero patet, hoc festum semper contingere prope d. 29. Aug.: quo die Latini et Graeci celebrant festum de s. Joanne Praecursore sub titulo Decollationis. Sed ut recte scribit *Alphonsus Villiegas Homilia hujus diei*, s. Joannes non d. 29. Aug., sed mense Martio prope majus Pascha fuit decollatus, anno ante Ch. passionem, ut colligitur e s. Evangelio. At ejus Decollatio celebratur d. 29. Augusti; eo namque die fuit inventio pretiosi capitis ejus in Jerusalem per quosdam monachos devotionis causa illuc profectos, licet hujus inventionis narrationem tum Mart. Rom. tum Gr. Armenorumve Men. sub 24. Febr. referant. Itaque juxta ordinem hujus Calendarii Decollationis festo infra Octavam Paschae praescripto. utpote suo proprio tempore, hic inventionis pretiosi ejus capitis agitur commemoratio. — Huic additur etiam Comme-

Sectio VI. Varapochumn. Assumptio B. M. V.

moratio *Job Justi*, quem Mart. Rom. ponit d. 10. Maji: sed Men. Gr. et Arm. d. 6. ejusdem mensis.

Sabbato. *Festum est 318 Episc. sacri Concilii Nicaeni.*

Festum Patrum Nicaeni Concilii Men. Gr. ponit d. 29. Maji, quia traditur Concilium hoc fuisse coactum Dominica post Ascensionem, quae in illos dies incidit. Unde Missale quoddam vetus, ad singulos mensis dies assignans festa, ita hoc festum inscribit: 29. Maji: *Commemoratio est s. Concilii Nicaeni 318 ss. Patrum, qui congregati sunt per pium regem Constantinum ad confutationem Aarii impii; sed horum festum peragitur Dominica post Ascensionem Domini, illo namque die convenerunt.* Verumtamen Men. Arm. illud d. 7. Septemb. collocat, ac proinde juxta ordinem Kalend. celebratur hic prope illum diem.

Dominica IV. post Assumptionem.

Hic, 8. Septembris, quocumque die occurrit, *Festum est Nativitatis Beatissimae Virg. Mariae Deiparae ex parentibus suis Joachim et Anna.*

Hoc festum non apparet in vetustioribus Calendariis: posterioribus saeculis fuit institutum una cum festis Conceptionis ac Praesentationis Deiparae ad imitationem Graecorum, quae quidem festa primum collocarunt in principio Calendarii, prout ibidem videri potest: postea tamen singula suo in ordine inseruerunt, ideo et festum Nativitatis hic tamquam proprio loco statuerunt. Verum in hoc festo assignando discrepant hic inter se Codices; nonnulli enim attento, quod Conceptio Deiparae juxta Graecos et Armenos celebratur d. 9. Dec., Nativitatem quoque ejus post 9 menses d. 9. Sept. constituunt, una cum commemoratione parentum ejus, praescripto profesto die 8. ejusdem mensis, quemadmodum etiam Graeci Nativitatem d. 8. Sept. celebrant, et 9. ejusdem mensis parentum ejus agunt commemorationem. Unde hujus diei festum sic assignant: *Hoc intervallo, 8. Septembris, Profestum est Nativitatis Deiparae: die vero 9. Festum est Nativitatis Deiparae, et commemoratio parentum ejus.*

Sectio VII. Varapochumn. Assumptio B. M. V.

Alii vero communiter recte juxta Romanos et Graecos d. 8. Sept. ponunt Nativitatem, sicuti etiam Menologium; die autem 9. ejusdem mensis nullam commemorationem instituunt parentum, ut faciunt Graeci, scilicet quod festum illud ex Kalendarii praescripto jam prius post Octavam Assumptionis celebretur: tamen hi etiam Codices differunt inter se. Nam etsi convenient in hoc, quod festum istud diei 8. Septembris tribuant, celebrationem tamen illius, aequae ac caetera mobilia festa dominicalia, in proximam Dominicam transferunt aliqui, dicentes: *Hoc intervallo Festum est Nativitatis ss. Deiparae quod celebratur 8. Septembris more Romanorum. Quod si ante Dominicam contigerit, transfer celebrationem in ipsam Dominicam; si vero post Dominicam occurrerit, in antecessum Dominica celebrato.* Nonnulli vero celebrationem in Dominica, vel proprio suo die faciendam arbitrio permittunt hisce verbis: *Hac Dominica Nativitatis Deiparae festum celebrato; quod si de Resurrectione egeris, Nativitatem Deiparae 8. Septembris; quacumque tandem feria occurrerit, peragito: atque in Primis Vesperis profestum agito sine excusatione: sed convenientius est, ut hoc Dominica celebres, quum dominicum sit festum.* Ex his differentiis colligimus, variam variis saeculis et locis consuetudinem obtinuisse in celebrando hoc festo. Verum juxta hodiernam consuetudinem ubique d. 8. Septembris celebratur dominicali solemnitate. Ideo multa alia Kalendaria hujus festi rubricam praescribunt, prout eam nos supra descripsimus.

Sabbato. *Festum Encaeniorum sanctae Crucis.*

Hoc festum proprie est Ecclesiae Sanctae Resurrectionis in Jerusalem, ut insinuat Menol. d. 13. Sept. Unde vetustiora Missalia sic illud inseribunt: *Die 13. Septembris Encaenia Magnae Ecclesiae Sanctae Resurrectionis in Jerusalem.* Vocatur tamen etiam festum *Encaeniorum Crucis*, quia Dominica proxima d. 14. Sept. festum agitur Exaltationis s. Crucis, quod quidem festum in praedicta basilica Resurrectionis fuit primitus institutum: propterea Encaenia Eccle-

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

siae et Crucis simul celebrantur, non solum hodie, verum etiam sequentibus octo diebus, in quibus scilicet modo Crucis, modo Ecclesiae agitur commemoratio.

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis,
ab Exaltatione Crucis usque ad Adventum.

Dominica almae, mirificae ac gloriosae Exaltationis S. Crucis.

Festum Exaltationis sanctae Crucis etiam Men. Arm. non secus atque Mart. Rom. et Men. Gr. d. 14. Sept. exhibet. At ejus solemnitas celebratur hac Dominica, quae vel eodem mensis die occurrit, vel ante, aut post aliquos dies.

Feria II. *Festum Crucis.*

Feria III. *Festum Ecclesiae.*

Feria IV. *Festum Ecclesiae.*

Feria V. *Festum Ecclesiae.*

Feria VI. *Festum Crucis.*

Sabbato. *Festum Crucis.*

Dominica II. post festum Exaltationis s. Crucis.

Feria II. *Festum Mamantis et Philectimonis, nec non Simeonis Stylitae.*

Mamantem Caesareae in Cappadocia imperante Aureliano martyrio coronatum Mart. Rom. d. 17. Aug. reponit: sed Men. Gr. et Arm. d. 2. Sept. — De *Philectimone* vero sciendum, quod etsi Kalendaria omnia ac Missae Codices illud nomen sic scribant, in nullis tamen fastis ecclesiasticis reperimus martyrem quempiam eo nomine vocatum. Ex quo sine periculo erroris colligi posse videtur, nomen illud aliquot literis insertis fuisse immutatum, quod rectius foret dicendum *Philemon*. Quo quidem nomine licet varii existant mar-

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

tyres, qui tamen hic celebratur, ille potius esse videtur, qui martyrium Ancyrae in Galatia obiit eodem Aureliano imperatore. Unde etiam ejus festum agitur simul cum festo Mamantis. Hunc Men. Arm. ponit d. 2. Dec., nominans ipsum *Philemonem*; quamquam Mart. Rom. et Gr. Men. sub die 29. Nov. *Philemonis* nomine notent. — *Simeon* vero *Stylita*, ejus hic festum celebratur, ille est, qui Antiochiae imperante Leone sanctitate claruit, quem Mart. Rom. reponit d. 3. Sept., Menol. vero Gr. et Arm. d. 1. ejusdem mensis, ideoque hic cum Mamante prope illum diem ejus agitur commemoratio.

Feria III. *Festum sanctarum virginum Febroniae et Marinae.*

Febronia virgo Sibapoli in Syria sub Diocletiano martyrio consumpta ubique refertur ad d. 25. Junii — Marinam vero martyrio Antiochiae Pisidiae perfunctam, quae draconem, qui ad illam deterrendam apparuerat, interfecit in carcere. Menologia tum Gr., tum Arm. ad d. 17. Julii referunt: Martyr. vero Rom. ad d. 20. Julii sub nomine Margaritae: siquidem virginem hanc auctores Graeci Marinam, Romani Margaritam nominant.

Feria V. *Festum ss. episcoporum Anthimi et Irenaei.*

Anthimum Nicomediae episc. martyrio sub Maximiano functum Martyr. Rom. ponit d. 27. Aprilis; at Gr. et Armen. Menol. d. 3. Sept. — Irenaeum vero Sirmii episc. itidem temporibus Maximiani martyrio coronatum Martyr. Rom. d. 25. Martii consignat, Men. Gr. et Arm. d. 23. Aug. Notandum autem, in nonnullis Kalendaris et Codicibus Missae haec festa ita enuntiari: *Feria V. Sancti Anthimi ep. et Irenaei, successoris Apostolorum*; ubi alii scribunt: *Anthimi ep. et Irenaei*, postrema illa additione *successoris Apostolorum* omissa. Et hi quidem rectius; nam Irenaeus, qui cognomento *Successor Apostolorum* vocatur, alius est ab Irenaeo, ejus hic festum agitur. Illius enim festum juxta ordinem hujus Kalendarii celebrabitur seorsim undecim post

Sectio VII. Chatâ-veratz. Exaltatio Crucis.

diebus, una cum Phoca ep., ut videbitur infra p. 606. Caeterum cur aliqui Codices hunc quoque Successorem Apostolorum vocaverint, ratio in promptu est; etenim Men. Gr. utrumque Irenaeum, nempe Sirmii ep., et Lugduni antistitem, cognominatum Apostolorum Successorem sub eodem die, scilicet 23. Aug. collocant. Hinc eum, qui hoc Kalendarii loco celebratur, aliqui recte primum iudicantes, vocarunt solum Irenaeum: alii vero putantes, illum esse secundum, addiderunt *Apostolorum Successorem*, nec cogitato illius festo, quod infra separatim celebratur.

Sabbato. *Festum s. Georgii militum ducis, et Adaucti, ac Romani scriptoris contaciorum.*

Georgium militum ducem Cappadocem imperante Diocletiano martyrio coronatum Menologia tum Graec., tum Arm. non secus ac Martyr. Rom. d. 23. Aprilis repraesentant: verum ex Kalend. Armen. ordine hic loci ejus festum agitur. — *Adauctum* vero ducem ex Epheso oriundum, qui in Mesopotamiam, quod Callisthenem filiam suam e Maximini libidine eripuisset, relegatus est, ibique martyrio perfunctus, Men. Graec. et Armen. d. 4. Octob. collocant. — Porro *Romanum* diaconum (quem nonnulli mendose scribunt *Ramanum*) cognomento *Contaciorum scriptorem* nuncupatum, ob variae cantica, seu breviores modulos apud Graecos juxta revelationem coelitus ipsi factam conscriptos, Men. Graec. ponit d. 1. Octob., Arm. vero d. 9. ejusd. mensis. Ejus commercioratio desideratur in Martyr. Rom.

Dominica III. Festum s. Crucis Montis Varagae.

Hoc Festum est mirificae apparitionis s. Crucis in monte Varag, qui est in Vaspuracania Provincia majoris Armeniae, cujus historiam refert Men. Arm. ad d. 26. Februarii.

Fer. II. *Festum Davidis Devinensis, et ss. martyrum Eulampii et Eulampiae.*

S. Martyr *David* erat natione Persa, qui veniens de Korrassania ad Gregorium Magnum Armenorum Principem, tem-

Sectio VII. Chatš-verats. Exaltatio Crucis.

pore Anastasii Armenorum Patriarchae, credidit in Christum. et captus deinde a Praefecto quodam Mahometano martyrio confectus est pro Christi fide in urbe Devin, ex quo *Deviniensis* cognomen traxit, prout narratur in Arm. Men. sub d. 30. Martii. Celebris fuit martyr apud Armenos. — *Eulampius* autem ejusque soror *Eulampia* fuerunt Nicomedienses sub Maximiano Martyrio perfuncti, quos Mart. Rom. d. 12. Octob. exhibet, Men. Gr. d. 10. ejusdem mensis. Arm. vero d. 9. Hos Menologia omnia vocant Eulampium et Eulampiam; sed in Kalendario vel scriptorum hallucinatione vel brevitatis ergo vocantur *Lampius* et *Lampia*. Relegas. si placet, notata t. 1, p. 461.

Feria III. *Festum s. Eustachii et Theopistes uxoris ejus duorumque filiorum; et ss. virginum Hermiones ac Aecatherinae.*

S. *Eustachium* ducem militiae, qui imperante Hadriano una cum uxore sua Theopiste et duobus filiis Agapio ac Theopisto in aeneum taurum candentem injectus, martyrium subiit, omnia Kalendaria ad d. 20. Sept. referunt; eum Menologium Graecorum Basil. *Eustathium* vocat; hinc etiam apud Armenos vetustiora Kal. et Missae Codices juxta Graec. habent *Eustathium*; at Men. et Kal. recentiora juxta Rom. scribunt *Eustachium*. — *Hermionem*, filiam Philippi Ap. Ephesi sub Hadriano excruciatam Men. Graec. ponit d. 4. Sept., Arm. vero d. 6. ejusdem mensis. — *Aecatherinam* autem Alexandrinam ingenio praestantissimam sub Maximiano martyrio coronatam Mart. Rom. et Men. Gr. d. 25. Nov. reponunt, Armenorum vero d. 27. Martii. Hanc Mart. Rom. vocat *Catharinam*, quod etiam Men. Arm. sequitur. Sed Graec. Men. habet *Aecatherinam*, unde apud Armenos etiam tum in Kalendario tum in vetustis Homiliariis nominatur *Nectarina*.

Feria V. *Festum ss. Principum Armenorum Isaaci et Hamazaspi.*

Erant hi eximii Principes Arm. fratres germani, qui pro Christi fide decollationis martyrium passi sunt a Tyranno

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

quodam Ismaelita in urbe Barta, anno Christi 781; de quibus Men. Arm. ad d. 8. Aprilis.

Sabbato. *Festum ss. Septuaginta duorum discipulorum Christi.* Vetustiores Codices antiquo more ponunt 72 apostolorum, discipulos etiam apostolos appellando, quod etiam illi fuerint missi a Christo ad praedicationem. Quinam vero fuerint. Men. Arm. fuse describit ad d. 9. Apr.

Dominica IV. post Exaltationem s. Crucis.

Feria II. *Festum Phocae episcopi, et Irenaei, Successoris Apostolorum.*

Phocam episcopum urbis Sinopes sub Trajano martyrio consummatum Mart. Rom. d. 14. Julii, Graec. vero et Arm. Men. d. 22. Sept. collocant. *Irenaeum* vero episcopum Lugduni, qui primus fuit e discipulis s. Polycarpi episcopi Smyrnensis atque martyrium sub Severo passus Men. Graec. reponit d. 23. Aug., Mart. vero Rom. d. 28. Junii. Hic quum esset quasi coetaneus Apostolis et apostolica praeditus doctrina *Successor Apostolorum* vocatus est.

Feria III. Festum ss. Virginum Theclae et Barbarae.

Theclam virg. Apostolis coetaneam, s. Pauli Ap. discipulam, Iconii sub Nerone plura certamina subeuntem, Mart. Rom. d. 23. Sept., Graec. et Arm. Men. d. 24. ejusdem mensis referunt. *Barbaram* autem virg. a patre suo jugulatam sub Maximiano, Mart. Rom. et Men. Gr. aequae ac Arm. sub die 4. Dec. exhibent.

Feria V. *Festum Pantaleonis medici et Hermolai presbyteri et Euphrasiae virginis.*

Pantaleonem seu *Panteleemonem medicum ἀνάρχον, et Hermolaum* presbyterum, ejus in fide institutorem, *Nicomediae* sub Maximiano martyrio perfunctos, Martyr. Roman.

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

d. 27. Julii, Men. Gr. et Arm. d. 26. ejusd. mensis statuunt. — De *Euphrasia* sive *Eupraxia*, quae ascetica vita et miraculis claruit in Sanctimonialium monasterio in Thebaide, sub Theodosio, extat commemoratio in Mart. Rom. sub die 13. Martii; Men. Gr. d. 25. Julii; Arm. vero d. 20. ejusdem mensis, ubi vocatur *Praschia* seu *Eupraschia*. V. t. 1, p. 223.

Sabbato. *Festum Callistrati et 49 marty. sociorum ejus, ac Luciani presbyteri.*

Callistratum militem romanum aliosque 49 milites cum eo martyrio perfunctos in persecutione Diocletiani Martyr. Rom. refert d. 26. Sept., Men. Gr. et Arm. d. 27. ejusdem mensis. — *Lucianus*, presbyter Antiochenus, qui Nicomediae sub eodem Diocletiano passus est, in Mart. Rom. collocatur sub die 27. Jan.; at in Men. Graec. et Arm. d. 15. Octob. Hunc quaedam Kalend. nominant *Luncianum* et *Ulcianum*; utrumque, ut videtur, mendose.

Dominica V. post Exaltationem s. Crucis.

Feria II. *Festum Inventionis reliquiarum s. Gregorii Patriarchae Albanorum: nec non ss. Patrum Thatuli et Vari et Thomae, Antonii et Chronidis, et septem Chortophagorum, qui in Coenobio Innagnian dicto, titulo s. Praecursoris in Taronia erecto, consummati sunt.*

Festum *s. Gregorii Albanorum Patriarchae* celebratur quinta Hebdomade post octavam Pentecostes, una cum cæteris filiis ac nepotibus *s. Gregorii Illuminatoris*. Verum hic rursus *ejus* agitur commemoratio pro inventione Reliquiarum *ejus*, de quo Men. Arm. d. 6. Martii. Eundem quoque commemorat 30. Septembris, sub quo die refert etiam vitam *Thatuli, Vari* et *Thomae*, qui fuerunt discipuli *ss. Isaaci et Mesrobis*, et ascetica vita primo eremum colentes, postea vero coenobitarum domibus erectis, auctores quamplurimum monachorum, et sanctitatis vitae exemplaria extiterunt. Nec

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

non vitam *Antonii* et *Chronidis*, qui erant patres monachorum, ex Graecia a Leontio patriarcha Illuminatori nostro s. Gregorio post ejus consecrationem concessi, ad juvandum eundem in animarum regimine, quique cum s. Illuminatore de Caesarea in Armeniam, in provinciam Taronis, advenientes, atque praedictum coenobium in loco, ubi deposuerunt reliquias s. Praecursoris erigentes, monachorum ordinem instituerunt. Ex his monachis claruerunt septem illi *Chortophagi χορτοφάγοι*, h. e. *herba victitantes*: *Theonas*, *Polycarpus*, *Simeon*, *Epiphanius*, *Demarius*, *Joannes* et *Narcissus*, qui in praefato coenobio martyrio a Persis confecti sunt, quorum omnium vita refertur pariter in Men. sub eodem die 30. Sept.; nec non in peculiari hymno, qui de illis habetur in Hymnorum libro.

Feria III. *Festum Ananiae apostoli, qui Damasci consummatus est. Et ss. Apostolorum Mathiae et Barnabae; nec non Philippi, Joannis, Silae et Silvani, coadjutorum Pauli, atque duodecim Doctorum.*

Ananias apostolus, episcopus Damasci, qui baptismum s. Paulo contulit, et sub Licinio Praefecto lapidibus obrutus obiit, refertur a Mart. Rom. sub d. 25. Januarii, a Graec. Men. d. 1. Octobr.; ab Armenorum vero d. 2. ejusdem mensis. — *Mathiae* Ap. in duodecim Apostolorum numerum assumpti, atque in Aethiopia martyrio coronati extat commemoratio in Mart. Rom. d. 24. Febr., in Men. Gr. d. 9. Aug., Arm. d. 4. ejusd. mensis. — *Barnabam* Apostolum, Cyprium, coadjutorem Pauli, in Cypro lapidatum, Mart. Rom. reponit 12. Junii; quemadmodum etiam Gr. Men., at Arm. d. 11. ejusd. mensis. His non pauca Kalendaria addunt alios quatuor Apostolorum discipulos, *Philippum* scilicet, unum ex septem diaconis, qui eunuchum sacro baptismo abluit, et praedicans in Asia, tandem apud Caesaream requievit. Hunc Mart. Rom. ponit d. 6. Junii, Men. Graec. d. 11. Octobr., Arm. vero d. 9. Febr. — *Joannem* vocatum *Marcum*, cujus extat memoria in Actis Apost. XII, 12 et 25. et XV, 37. de quo Mart. Rom. d. 27. Sept., sed Men.

Sectio VII. Chatá-veratz. Exaltatio Crucis.

Arm. eum in serie 72 discipulorum collocat d. 9. Apr. — *Silam et Silvanum*, coadjutores Pauli, de quibus Men. Graec. d. 31. Julii, Arm. vero d. 26. Junii. Multi auctores hos duos putant esse unum eundemque, ut observat C. a Lapide in *comm. epist. ad Thessalon.* ad textum *Paulus et Silvanus et Timotheus*; ideo in Mart. Rom. Silae tantummodo reperitur comm. sub d. 13. Julii. Cum praedictis agitur etiam commemoratio *Duodecim Doctorum*¹⁾, qui, ut habetur in Men. Arm. et hic quoque nominatim recensent nonnulla Kalendaria, fuerunt isti: *Dionysius Areopagita, Hierotheus, Silvester, Athanasius Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, Ephraëm Syrus, Basilus Caesarensis, Gregorius Nyssenus, Gregorius Theologus, Epiphanius Cyprius, Joannes Chrysostomus, et Cyrillus Alexandrinus*. Quorum festum etiamsi seorsim celebretur, tamen hic quoque simul commemorantur cum discipulis, eo quod apostolicae doctrinae lumina extiterint primitivae Ecclesiae. Horum autem memoriam Kalendaria immediate post Ananiam subjungunt, tum reliquorum addunt nomina, at nos postremo loco collocavimus, ne abrumperetur ordo nominum discipulorum.

Feria V. *Festum Dionysii Areopagitae, et ss. Apostolorum Timothei et Titi, aliorumque discipulorum Pauli.*

Sanctum *Dionysium Areopag.*, episcopum Athenarum. Mart. Rom. d. 9. Oct. collocat; Men. Graec. d. 3. ejusd. mensis; Arm. d. 4. — *Timothei*, discipuli s. Pauli, atque episcopi Ephesi, extat commemoratio in Mart. Rom. sub d. 24. Januarii; at in Men. Graec. et Arm. d. 22. ejusd. mensis. — *Titum* ejusdem Pauli discipulum ac episcopum Cretae commemorat Mart. Rom. d. 4. Jan., Men. Graec. d. 25. Aug.; sed Arm. d. 29. Julii. His addunt nonnulla Kalendaria: *aliorumque discipulorum Pauli*, quales fuerunt *Archippus* et *Philemon*, sub Nerone in Phrygia martyrio affecti, de quibus Mart. Rom. d. 20. Martii; Men. Graec.

¹⁾ H. Alt, quod non intelligebat, falsa interpretatione reddidit *zwölf Apostel* (p. 257).

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

d. 23. Nov.; Arm. vero d. 22. ejusd. mensis. Item *Sospater* et *Jason*, qui in insula Corcyrae decesserunt, quorum meminit Mart. Rom. 25 Junii et 12. Julii, Men. Graec. d. 27. Apr.; Arm. d. 14. Maji. — Demum *Onesimus*, episcopus Ephesi post Timotheum, Romae martyrio functus, de quo Mart. Rom. d. 16. Febr., Men. Graec. 15. Febr., Arm. vero 10. ejusdem mensis.

Sabbato. *Festum ss. Evangelistarum Matthaei, Marci, Lucae et Joannis; atque Luciani presbyteri et ss. martyrum Tarachi, Probi et Andronici, ac Pelagiae Virg.*

Etsi Men. Arm. martyrium ss. Evangelistarum variis diebus assignet, Matthaei quidem juxta Graecos d. 16. Nov., quod Mart. Rom. refert d. 21. Sept.; Marci d. 24. Martii. quod in Mart. Rom. et Men. Graec. habetur d. 25. Apr.; Lucae d. 18. Oct., non secus ac in Mart. Rom. et Men. Graec.; Joannis denique d. 26. Sept. juxta Graecos, nec non d. 28. Dec. ut etiam Mart. Rom. d. 27. ejusd. mensis: eorum omnium festum tamen ex Kalendarii ordine hic simul celebratur. Ideo alibi nulla seorsim instituitur de illis commemoratio; excepto Joanne, cujus proprium festum agitur iterum postremis diebus Decembris; et forte eam ob causam nonnulla Kalendaria in assignando hic festo Evangelistarum, trium priorum tantum faciunt mentionem, omisso Joannis nomine: quamvis plura alia convenienter Joannem quoque iis adjungant, atque sic iterum ejus agant commemorationem una cum aliis Evangelistis. — Post illos instituunt Kalendaria aliorum quorundam martyrum festa. Ac primum *Luciani* presbyteri, quem nonnulli putant esse Lucianum sacerdotem Antiochenum, Nicomediae sub Diocletiano passum, de quo Martyr. Rom. d. 7. Jan., et Men. Gr. et Arm. d. 15. Oct. Sed non videtur verisimile, siquidem ejus festum septem ante diebus celebratur una cum Callistrato, quod iterum hic repetere supervacaneum foret. Ergo qui hic honoratur, videtur esse alter Lucianus presbyter, qui cum Dionysio in Galliam profectus, martyrium pro Christi fide subiit, de quo Mart.

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

Rom. d. 8. Jan., cum *Maximiano* et *Juliano* sociis, quamquam in Arm. Menol. nulla ejus reperiatur commemoratio.

Secundo *Tarachi* (quem aliqui mendose scribunt *Tarachrum*), *Probi* et *Andronici*, qui sub Diocletiano Tarsi Ciliciae martyrium consummarunt, quosque Mart. Rom. et Men. Arm. d. 11. Oct. collocant; Gr. vero d. 12. ejusdem mensis. Pleraque Kalendaria his martyribus adnotatis, addunt: *aliorumque discipulorum Pauli*, quod reliqui codices convenientius biduo ante collocant, feria nempe quinta, festo Timothei et Titi, prout etiam a nobis factum est: etenim Tarachus et socii non fuerunt discipuli, aut coetanei Pauli, cum martyrium subierint sub Diocletiano, ideoque commemorationem discipulorum Pauli iis subungere minime videtur consentaneum.

Tertio *Pelagiae* Virginis Tarsensis. quae sub Diocletiano aeneo tauro ardenti inclusa martyrium pertulit, de qua Mart. Rom. d. 4. Maji, Men. Gr. d. 7. Oct., Armenorum vero d. 8. ejusd. mensis.

Dominica VI. post Exaltationem s. Crucis.

Feria II. *Festum Longini centurionis, qui in Christi crucifixione credidit; et Joseph Sponsi B. M. V. et Joseph Arimatheensis, et Lazari amici Christi, ac sororum ejus Mariae et Marthae.*

Longinum centurionem, qui in Christi crucifixione credidit, Mart. Rom. d. 15. Martii collocat; at Men. Gr. et Arm. d. 16. Oct. — *Josepho*, Sponso B. M. V. Men. Gr. et Arm. certum diem non assignant. *Josephum Arimatheensem* Mart. Rom. refert ad d. 17. Martii. Verum in Gr. et Arm. Menologiis non habetur de eo specialis commemorationis dies. — *Lazarus* quadriduo post mortem a Christo resuscitatus commemoratione refertur sub die 17. Dec. in Mart. Roman., sed in Men. Armen. d. 11. Jan. et d. 16. Martii. — *Marthae* ejus sorori, quam Mart. Rom. collocat d. 29. Julii, in Menol. Gr. et Arm. nullus assignatur

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

dies proprius. — *Maria* vero illius soror, collocatur in *Mart.* Rom. sub d. 22. Julii; at Men. Arm. eam reponit sub d. 16. ejusdem mensis. — Notandum hic, vetustiora quaedam Kalendaria post Josephum Arimatheensem addere haec: *Mulierumque myrophorarum*, quod tamen ab aliis omittitur, eo quod earum festum jam praescriptum sit una cum festo *Joachimi* et *Annae* post octavam Assumptionis, quemadmodum ostensum est supra p. 594.

Feria III. *Festum s. Theodoretii presbyteri (Antiocheni); et Zenonis militis et Macarii, Eudoxii et Romuli.*

Theodoretus, presbyter Antiochenus (ut vetustiora *Mis-*salia testantur d. 19. Oct.) Antiochiae in Syria in persecutione Juliani martyrio coronatus refertur in *Mart. Rom.* d. 23. Oct., in *Menol. Gr.* d. 2. Martii. In Men. tamen *Arm.* non habetur ejus vita. — *Zenonis* militis a Maximo Praeside Philadelpiae in Arabia excruciati commemoratio extat in *Mart. Rom.* et *Gr. Men.* sub die 23. Junii: Armenorum vero d. 27. ejusdem mensis. Verum qui hic celebratur, non is jam dictus, sed alius Zeno, pariter miles, videtur esse, qui cum ss. Eudoxio et Macario aliisque sociis martyrium consummavit Melitinae in Armenia. Narrat enim *Mart. Rom.* d. 5. Sept. et *Men. Gr.* d. 6. ejusd. ut et *Arm.* d. 11. ejusd., quod imperante Trajano Eudoxius erat dux militum in Gallia, religione Christianus, Romulus autem erat aulae imperatoriae Praefectus, cujus impulsu quum persecutionem moveret Trajanus in Gallia, relegatus est Eudoxius cum militibus suis Melitinam Armeniae. Poenitentia tamen ductus Romulus. quum in Christum credidisset, jussu Trajani capite plexus est. Eudoxius autem cum Zenone et Macario aliisque 1104 militibus Melitinae in Armenia martyrio afficitur sub Diocletiano et Maximiano. Porro Men. Gr. et Arm., quum haec referunt, Eudoxii et Romuli tantum faciunt mentionem sed *Mart. Rom.* addit etiam Zenonem et Macarium. Ex quibus constat, quod principales in his martyribus extitere

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

Eudoxius et Romulus. Zeno vero et Macarius fuerunt socii Eudoxii in martyrio una cum 1104 mart. Hinc vetustiora Missalia horum ordinem sic habent *Eudoxii, Romuli, Zenonis et Macarii, aliorumque 1034 martyrum*; proinde idem hic ordo merito conservari posset.

Feria V. *Festum ss. Arethaeitarum decem millium et ducentorum martyrum, et Artemii Magni Martyris.*

Aretham, principem Negrae urbis, martyrio perfunctum una cum viris et mulieribus illius civitatis a Touna tyranno Hebraeo, Justino imperante, Mart. Rom. et Men. Gr. d. 24. Oct. reponunt, Arm. vero d. 20. ejusdem mensis. Relegi velim notata t. 1, p. 467. — *Artemius* vero martyr, Princeps Alexandriae in Aegypto, qui a Juliano, quem ob persecutionem Christianis illatam objurgaverat, martyrio affectus est, refertur in Mart. Rom. et Men. Gr. d. 20. Oct.: Arm. vero d. 19. ejusdem mensis.

Sabbato. *Festum Demetrii martyris, qui Thessalonicae consummatus est; et Basilisci presbyteri, qui consummatus est Amaseae.*

Demetrium martyrem, Thessalonicae sub Maximiano passum, Martyr. Rom. d. 8. Oct. collocat, Men. Gr. d. 26. mensis ejusdem, Armenorum vero d. 25. — De *Basilisco* Amaseensi autem sciendum, quod pauca vetustiora Missalia cum scribunt *Basilium*, vel *Basileum*. Quamvis autem exstet quidam Basileus, non modo presbyter, sed etiam episcopus Amaseae, sub Licinio Nicomediae martyrio coronatus, de quo Mart. Rom. et Men. Gr. d. 26. Apr., qui tamen hic celebratur, non videtur is esse; licet enim hic fuerit episcopus Amaseae, at non Amaseae, sed Nicomediae, ut jam dictum est, martyrium consummavit, quamvis deinde s. ejus corpus Amaseae conditum fuit: hodiernum vero Amaseae ferunt consummatum eumque omnia omnino Kalendaria armena *Basiliscum*, et non *Basileum* nominant. Videtur itaque iste potius

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

esse *Basiliscus miles*; qui antea cum Eutropio et Cleonico, Maximiano imperante, Amaseae decertans, deinde Agrippae Praesidis jussu Comanam Ponticam abductus est, ibique capite obtruncatus, ut referunt Mart. Rom. et Gr. Men. d. 22 Maji, Armenorum vero d. 25. ejusdem. Idcirco perperam illum hic presbyterum vocari non improbabilis quorundam sententia fuit.

Dominica VII. Festum Inventionis Crucis.

Inventio Crucis Christi Hierosolymis per Helenam matrem Constantini Imperatoris a Mart. Rom. refertur die 3. Maji, a Men. autem Arm. d. 17. ejusdem mensis. Sed ejus festivitas hic ex hujus Kalendarii praescripto solet celebrari.

Feria II. *Festum Anastasii presbyteri et Vari; et consummatio Theodotae et filiorum ejus, atque eorum, qui cum illis consummati sunt.*

Duos invenimus Anastasios presbyteros in Martyr. Rom.: unum, qui cum Felice monacho et Tigula virgine martyrium subiit, descriptum sub die 14. Junii; alterum, qui cum Placido et Genesio martyrio pariter functus est, relatum sub die 11. Oct. Sed quum uterque sit apud Armenos ignotus, neque in Men. Arm. et Gr. habeatur illorum ulla mentio, restat jam, ut ille, cujus hic festum agitur, sit alius. Verum quum in Menol. Gr. et Arm. nullum reperiamus hoc nomine presbyterum, merito inferimus tò presbyter per errorem esse hic insertum, patetque ex eo, quod emendatiora quaedam Kalend. ponunt Anastasii, Vari et Theodotae. Videtur ergo, qui hic assignatur, esse Anastasius ille monachus, qui antea erat magus Persa, sed postea ex miraculis s. Crucis tempore Heraclii abductae a Chosroe, in Christum credens, atque in baptismo nuncupatus Anastasius, factusque monachus, martyrium perpassus est ab eodem Chosroe cum septuaginta sociis, de quo Martyr. Rom. et Men. Gr. d. 22. Jan.

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

Arm. vero d. 23. ejusdem mensis. — *Varum* militem martyrio consumptum sub Maximiano in Aegypto cum septem monachis Mart. Rom. reponit d. 19. Oct. Men. Gr. d. 25. ejusdem mensis, Arm. 12. et 18. — *Theodota* martyr (quam nonnulla Kal. Theodoritam vocant), cum tribus filiis suis Nicaeae in Bithynia sub Diocletiano martyrio functa a Mart. Rom. collocatur d. 2. Aug., a Men. Gr. d. 22. Dec., ab Arm. vero d. 27. Julii.

Feria III. *Festum ss. Hypericitarum, qui Samosatae consummati sunt.*

Fuerunt isti septem Sancti martyres ex eorum duce, cujus nomen erat *Hypericus*, vocati *Hypericitae*, et martyrio Samosatae Armeniae minoris urbe jussu imperatoris Maximiani affecti, prout refertur in Men. Arm. ad d. 19. Oct.

Feria V. *Festum Severiani Sebasteni, et Babylae senis, ac 84 discipulorum ejus.*

Severianum militem Sebastenum, qui quadraginta martyres ad martyrium confortavit, atque eam ob causam ipse etiam ex cruciatus est sub Licinio, Mart. Rom. et Men. Gr. memorant ad d. 9. Sept.; Armen. vero ad d. 12. ejusd. mensis. — *Babylam senem*, Lectorem cum octoginta quatuor discipulis suis sub Maximiano martyrio consumptum, Men. Arm. refert sub d. 4. Julii; at in Mart. Rom. et Gr. Men. ejus memoriam non invenimus.

Sabbato. *Festum Barlaam Antiochiae episcopi, et Septem Puerorum Ephesi, qui in monte Oglos consummati sunt.*

Barlam, sive *Barlaam*, senex Antiochenus, videtur perperam hic vocari episcopus Antiochiae: quum nullo in Men. reperiamus eum fuisse episcopum. Ideo in vetustioribus Missarum Codicibus vocatur tantum *Barlaam Antiochenus*. Eum Martyr. Rom. ponit sub d. 19. Nov., Men. Gr. 16. Arm. vero 22. ejusdem mensis. — *Pueros* autem *Ephesi*, qui fugientes persecutionem Decii dormierunt in monte Oglos

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

usque ad tempora Theodosii Junioris, deinde somno excitati confirmarunt multos in fide universalis resurrectionis, et requieverunt in Christo, Mart. Rom. refert sub d. 27. Julii. Men. Gr. d. 23. Oct., Arm. vero 24. ejusdem. Sed de iis relegantur, quae pro Kalendarii ratione ex melioribus criticis animadversa jam sunt t. 1, pp. 233—234. Quodsi alios praeterea consulere placeat, inprimis adeatur, qui caeterorum industriam et diligentiam superavit sagacissimus historicus, nuperrime totum argumentum longa articulorum serie copiosissime persecutus in novis Actis literariis „Bessarione“, 1896—1897.

Dominica VIII. post Exaltationem s. Crucis.

Feria II. *Festum Stephani Romani Pontificis, et presbyterorum, et diaconorum, ac populorum, qui cum eo consummati sunt.*

Sanctum *Stephanum* Pontificem Romanum martyrio sub Valeriano functum una cum multitudine sacerdotum, diaconorum et populorum, qui tempore illius consummati sunt. Mart. Rom. et Gr. Men. reponunt sub die 2. Aug., Arm. tamen 3. Nov.

Feria III. *Festum Acepsimae episcopi et Josephi presbyteri, et Aithalae diaconi, ac Platonis martyris.*

Acepsimam ep. et Josephum presb. et Aithalam diac. martyrio in Perside a Sapore affectos, Mart. Rom. collocat d. 22. Apr., Men. Gr. d. 3. Nov., Arm. vero 4. ejusdem mensis. — *Platonem* martyrem Ancyrae in Galatia sub *Agripino* Praeside passum, idem Mart. ponit ad d. 22. Julii. Men. Gr. ad 18. Nov., Arm. ad 14. ejusdem.

Feria V. *Festum ss. Pontificum Metrophanis, Alexandri et Pauli Confessoris. Et ss. Notariorum Marciani et Martyrii.*

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

Archiepiscopos CPolitanos *Metrophanem*, qui sub Constantino claruit, ejusque successorem *Alexandrum*, qui unus fuit ex patribus s. Concilii Nicaeni, Gr. et Arm. Men. reponunt d. 4. Junii; at Mart. Rom. Metrophanem d. 4. Junii, Alexandrum vero d. 28. Aug. designat. *Paulum* confesorem, Alexandri in throno CP. successorem, et ab Arianis Cucusi Cappadociae oppidulo martyrio interfectum, Men. Gr. et Arm. d. 6. Nov. collocant; Mart. vero Rom. d. 7. Junii. — *Marcianus* et *Martyrius*, Notarii Pauli Conf. ab Arianis itidem martyrio confecti, ubique exhibentur ad diem 25. mensis Octobris. De his omnibus abunde actum superiori volumine ad dies e Graecorum fastis enotatos.

Sabbato. *Festum ss. Archangelorum Michaelis et Gabrielis; necnon totius coelestis Exercitus.*

Festum Michaelis Archangeli; et coelestis Exercitus Men. Gr. et Arm. instituunt d. 8. Nov.; sed Mart. Rom. festum s. Michaelis solius assignat d. 29. Sept., die Dedicationis ejus templi in monte Gargano.

Dominica IX. post Exaltationem s. Crucis.

Feria II. *Festum Meletii arch. Antiochiae, et Mennae Aegyptii, et Milis episcopi, et Eborae presbyteri, et Sinoe diaconi*

Meletius, Antiochiae archiepiscopus, qui sub Constantio imperatore Ariano fuit catholicae fidei contra Arianos propugnator, a Martyr. Rom. refertur sub die 12. Febr. a Men. Gr. 23. Aug. — *Mennae*, Aegyptii militis, martyrio sub Diocletiano defuncti exstat commemoratio tum in Mart. Rom., tum in Men. Gr. sub die 11. Nov.; in Arm. vero sub d. 10. ejusdem mensis. — *Milem* episcopum (quem nonnulla Kalendaria nominant alterum *Meletium episcopum*), ejusque discipulos *Eboram* presbyterum, et *Sinoe* diaconum, qui in Perside martyrium subierunt, Martyr. Rom. ponit d.

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

22. Apr.; Men. Graec. d. 13. Nov.; sed Arm. ejusdem mensis d. 12.

Feria III. *Festum s. Joannis Chrysostomi, Constantinopolis Patriarchae.*

S. Joannis Chrysostomi dormitionem Mart. Rom. et Men. Gr. ponunt d. 14. Sept.; Arm. verò pridie ejus diei. Sed relegationem ejus Cucusum Men. Gr. et Arm. referunt sub die 13. Nov.; ac proinde hic agitur ejus festum, non ita procul ab illo die. Translatio vero Reliquiarum ejus ad urbem CPolim, imperante Theodosio Juniore, ab omnibus signatur die 27. Jan., quo die Latini et Graeci ejus festum celebrant.

Feria V. *Festum Guriae, Samonae et Abibi diaconi, qui in urbe Edessa consummati sunt; et Romani monachi, et Infantis confessoris, atque Hesychii militis.*

Guriam et *Samonam*, sub Diocletiano Edessae martyrio perfunctos, omnia Kalendaria ecclesiastica ad d. 15. Nov. referunt. *Abibum* quoque diaconum Edessae sub Licinio passum sub eodem die exhibent. *Romanus* monachus (quem aliqui legunt Ramanum), et Infans confessor, Antiochia sub Galerio martyrio coronati, a Mart. Rom. et Men. Gr. reponuntur die 18. Nov.; ab Arm. vero d. 14. ejusd. mensis. *Hesychii* autem militis, similiter Antiochia sub Maximiano exeruciati, fit commemoratio in Graec et Arm. Men. die 10. Martii. Verum Mart. Rom. eum etiam d. 18. Nov. collocat, ideo ejus quoque festum hic celebratur una cum festo Romani monachi.

Sabbato. *Festum s. Philippi Apostoli.*

Philippum Ap. unum ex duodecim, apud Hierapolim sub Trajano martyrio functum, Mart. Rom. collocat d. 1. Maji: Men. Gr. d. 14. Nov., Arm. vero 17. ejusdem mensis: proinde hic ejus festum peragitur.

Sectio VII. Chatš-veratz. Exaltatio Crucis.

Dominica X. post Exaltat. s. Crucis (si occurrat)

Feria II. Festum Angelorum et Archangelorum.

Feria III. Festum omnium Prophetarum.

Feria V. Festum omnium Apostolorum.

Sabbato. Festum omnium Sanctorum veterum ac recentiorum, cognitorum et incognitorum.

Hujus hebdomadis integra ordinatio deest in vetustioribus Kalendaris. Etenim hoc intervallum, quod extenditur a festo s. Georgii usque Paregentan Hissnag-atz, Dominicam Hilariorum jejunii Adventus, communiter est septem hebdomadarum. Unde post festum s. Philippi Ap. vetustiores Codices subjungunt immediate praedictam Dominicam Hilariorum Hissnag, quae habetur infra.

Sed quia, ut notatur in monitis ad Kalendarium, contingit annus, quo ad septem hebdomades additur altera, ita ut intervallum istud sit octo hebdomadam, pro hujusmodi annis adhuc unius hebdomadae festorum seriem praescribunt caeteri Codices. In quibus tamen festis praescribendis, quum varii exstiterint ordines pro temporum varietate: tandem recentiora Kalendaria edita, caeteris festis quibuscumque suis in locis constanter designatis, hujus redundantis hebdomadis festa instituerunt eo ordine, quo nos, utpote meliori, supra descripsimus, eosdem auctores hac in parte secuti: ita tamen, ut, si septem hebdomades contigerint hoc intervallo, omittantur illa festa, si vero octo, celebrentur. Id porro fecerunt laudabili nationis armenae consuetudini inhaerentes, quae per istum annum iisdem feriis hebdomadis determinatae praefatorum Sanctorum communem quamdam commemorationem in Officio agi praecipit. Imo et ad imitationem Ecclesiae Romanae, quae singulis annis primo die Novembris solemniter peragit omnium Sanctorum: quod observantes quidam festorum Indices tempore Sisensium, post festum Archangelorum Gabrielis et Michaelis, addidere: *Hoc intervallo primo Novembris festum est omnium Sanctorum.* Quam quidem con-

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

suetudinem forte temporibus illis servatam, ac postea collapsam, nunc denuo excitarunt hoc modo, nempe, ut hic loci eadem solemnitas celebretur saltem iis annis, quibus intervallum hoc ad octo hebdomadas usque protrahi contigerit.

Hic dies 21. Novembris, quacumque feria occurrit, *Festum est Praesentationis Beatissimae Sanctae Deiparae triennis in Templo a Parentibus suis.*

Festum istud in vetustioribus Kalendaris desideratur: institutum fuit postea una cum festis Nativitatis et Conceptionis Beatissimae Virginis: quae quidem festa collocarunt initio Kalendarii; postmodo vero singula suum in ordinem transulerunt, proinde et *Praesentationem B. V.* hic tamquam proprio suo loco statuerunt.

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

Dominica I. Hissnaga-mud, h. e., ingressus Adventus.

Dominica haec vocatur *Ingressio Quinquagenariae*, sive *Hilaria ad Abstemiam Adventus*, quod quinquaginta fere diebus antecedit Epiphaniam, quo temporis spatio tres hebdomadales abstinentiae observantur in honorem Nativitatis Christi, et Epiphaniae, non quidem continuato tractu, ut mos est Graecorum, per quadraginta dies abstinentium, vel juxta Latinos, qui pro libitu abstinent diebus fere viginti quinque, quae abstinentia vocatur *jejunium Adventus*: sed interpositione hebdomadarum, in quibus licet vesci carnibus. Nam primo abstinent per unam hebdomadam, quae est haec praesens, vocaturque *Hissnag-atz, Abstemia Quinquagenariae*. Deinde post duas hebdomadas, quibus vescuntur carne, altera hebdomada abstinent, quae nuncupatur *Abstemia s. Jacobi* propter festum s. Jacobi episcopi Nisibeni, quod Sabbato ejusdem hebdomadis celebratur. Demum elapsis aliis duobus hebdomadibus, quibus pariter carne utuntur, adhuc una hebdomada abstinent, quae nominatur *Abstemia Epiphaniae*;

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

atque tum, exacto quinquaginta dierum intervallo, pervenitur ad Epiphaniam. Jam vero hujusmodi quinquaginta dierum distinctio sedum hic, sed per totum fere anni decursum observatur juxta ordinem Kalendarii, ut initio monuimus.

Sabato. *Festum Gregorii Thaumaturgi et Myronis episcopi.*

Gregorium Thaumaturgum, ep. Neocaesareae, Mart. Rom. et Men. Gr. ponunt d. 17. Nov.; sed Men. Arm. d. 24. ejusdem mensis. — *Myronem* autem episcopum in Creta, qui miraculis et sanctitate claruit imperante Decio, idem Rom. Mart. et Men. Gr. referunt sub die 8. Aug., Arm. vero 9. ejusdem mensis.

Dominica II.

Feria II. *Festum ss. Virginum Julianae et Basilissae.*

Julianam martyrem Nicomediae excruciatam ab Evilasio Praefecto sub Maximiano, Mart. Rom. d. 16. Febr. collocat; Men. Gr. d. 21. Dec., Arm. d. 20. ejusdem mensis. — *Basilissam* autem virginem itidem Nicomediae sub Diocletiano vexatam ab Alexandro Praeside, quem ad Christi fidem reduxit, et tum ipsa in oratione animam Deo reddidit. Mart. Rom. et Men. Graec. d. 3. Sept. reponunt, Arm. vero 10. ejusdem mensis.

Exstat etiam *Julianus* quidam martyr Antiochenus, qui cum uxore sua Basilissa sub Maximiano consummatus est. ille quidem martyrii certamine, ista vero illibata virginitate morumque integritate, de quibus agit Mart. Rom. d. 9. Jan. et Men. Arm. d. 21. Junii. Verum qui hic celebrantur non sunt isti, quandoquidem illarum utraque feminino enuntiatur nomine; istorum vero alter est maritus, alter conjux.

Feria III. *Festum ss. Apostolorum Jacobi et Simonis.*

Codices Missae, qui in dies mensis festa distribuunt, hoc festum sic inseribunt: 25. *Novembris, Martyrium ss. Apo-*

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

stolorum Jacobi Alphaei, et Simonis Zelotae ¹⁾; ex quo patet, quod, qui hic celebratur, sit Jacobus Minor, cognominatus Alphaei, eo quod pater ejus vocaretur Cleophas et Alphaeus. et est idem, qui vocatus est *Frater Domini* et *Justus*, qui- que fuit primus episcopus Hierosolymitanus, et a pinnaculo templi dejectus occisus est a Judaeis, quem Mart. Rom. reponit d. 1. Maji cum Philippo Apostolo. Sed Men. Graec. et Arm. distinguunt Jacobum Alphaei a Jacobo, Fratre Domini. Jacobum enim Alphaei, qui unus est ex duodecim. putant fratrem fuisse Matthaei Evangelistae, eo quod hunc etiam vocaverit Evangelista *Levi Alphaei*, atque ejus obitum collocat Men. Graec. d. 9. Oct., Arm. 23. Jan. Jacobum vero, *Fratrem Domini* vocatum ac *Justum*, qui fuit episcopus Hierosolymis, alium a primo putant, et extra numerum duodecim Apostolorum, cujus martyrium reponunt Men. Graec. ad dies 23. Oct. et 30. Apr., Arm. vero ad 23. Oct. et 25. Dec. una cum Davide Propheta. Hinc etiam in Calendario Arm. bis instituitur festum Jacobi Ap.; primo hic sub cognomine Alphaei, secundo in ordine majorum, ut ajunt, festorum cum Davide Propheta sub cognomento *Fratri Domini*. — *Simon* Apostolus Cananaeus, cognomento Zelotes, qui martyr in Perside decessit, a Mart. Rom. refertur sub die 28. Oct. una cum Apostolo Juda: a Men. Graec. 29. Apr.; ab Arm. vero 30. Junii cum caeteris Apostolis. — Alius est hic a Simeone propinquo Salvatoris, qui filius erat Cleophae, et frater Jacobi et Judae et Joseph, qui post Jacobum, fratrem Domini, episcopatum Hierosolymorum obtinuit, ac centesimo vicesimo aetatis anno crucifixus est Hierosolymis sub Trajano, de quo Mart. Rom. d. 18. Febr.: Men. Graec. 18. Sept.; Arm. vero 28. ejusd. mensis, cujus festum agitur eo intervallo, quod incidit post Epiphaniam.

Feria V. *Festum Clementis episcopi et Pancratii episcopi Tauromenii, ac Gregorii Agrigentini.*

Clementem, discipulum Petri Ap., qui post eum creatus est Pontifex Romanus. et sub Trajano martyrium subiit. Mart.

¹⁾ H. Alt *festi titulum* clarius, ut putabat, explicaturus, intolerabilem glossam adscripsit: *Simon Petrus* (p. 261).

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

Rom. ponit 23. Nov., Men. Graec. 25. ejusdem mensis. Arm. vero 26. — *Pancratium* quoque, discipulum s. Petri Ap. et ab illo ordinatum episcopum Tauromenii in Sicilia, ubi etiam martyrio occubuit, Mart. Rom. refert sub die 3. Apr.; Men. Gr. 9. Febr.; Arm. 14. Julii. — *Gregorius*, episcopus Agrigenti urbis Siciliae, a Mart. Rom. et Men. Arm. refertur sub die 23. Novembris; a Graecis vero 24. ejusdem.

Sabbato. *Festum Andreae Apostoli.*

Certamen s. Andreae Apostoli ubique refertur ad d. 30. Novembris, ideo ejus festum hic prope illum diem instituitur.

Dominica III.

Feria II. *Festum Januarii episcopi, et Mercurii militis.*

Januarium ep., Beneventi cum multis sociis sub Diocletiano martyrio coronatum, Mart. Rom. et Men. Gr. ad d. 19. Sept. collocant. In Men. Arm. non indicantur ejus Acta. — *Mercurius* miles, qui martyr occubuit sub Decio Caesareae Cappadociae, in Mart. Rom. et Men. Gr. commemoratur sub die 25. Nov.: in Arm. vero 27. ejusdem mensis.

Feria III. *Festum Jacobi et Themistoclis.*

Codices Missae, qui ad singulos mensis dies festa distribuunt, hujus diei festum, sic enuntiant: 27. *Novembris, Martyrium Jacobi acerbissime excruciati, martyris Persae Reguli, et Themistoclis.* Ex quo constat, hunc esse *Jacobum* illum, qui a Sapore in Perside *intercisus* est, Theodosio Juniore imperante, de quo Mart. Rom. et Men. Gr. d. 27. Nov.: Arm. autem d. 3. Dec. — *Themistoclem* vero martyrem sub Decio in Lycia passum Mart. Rom. et Men. Gr. reponunt d. 21. Dec., at Arm. Men. d. 30. Dec. collocat. ubi vocat eum *Thimoclitum*.

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

Feria V. *Festum ss. Patrum Aegyptiorum Pauli* (scilicet primi Eremitae), *Pauli* (i. e. Simplicis), *Macarii* (Aegyptii), *Evagrii*, *Joannis in Puteo*, *Joannis brevis staturae*, *Nili*, *Arsenii*, *Sisiani*, *Manei Abbatis*, *Danielis*, *Serapionis*, *Macarii* (Alexandrini), *Poemeni*, *aliorumque Patrum Aegyptiorum*.

Hic celebratur commune festum SS. PP. Aegyptiorum, quorum insignes nominatim memorantur, atque in *capite* *Paulus*, primus Eremita in Thebaide, quem visendum *adiit* Magnus Antonius, de quo Mart. Rom. d. 10. Jan.; *Men* Gr. d. 15. ejusdem mensis; Arm. porro d. 6. Decembr. — *Paulus* cognomento *Simplex*, discipulus Magni Antonii, *quem* Mart. Rom. reponit d. 7. Martii; Men. Gr. d. 4. Oct.; Arm. d. 7. Dec. — *Macarius* Aegyptius, de quo Mart. Rom. d. 15. Jan.; Men. Gr. d. 19. ejusdem: Arm. d. 4. Martii. — *Evagrius*, ille scilicet ex communi sententia, qui primum discipulus erat Basilii Magni, postea ordinatus diaconus a s. Gregorio Nysseno, profectus est Hierosolymam, deinde in Aegyptum, fuitque discipulus Macarii Magni, de quo Men. Arm. d. 11. Febr. — *Joannes de Puteo*, qui ab ineunte aetate a matre sua recedens, et in solitudinem se conferens, toto vitae suae tempore habitavit in Puteo, variis daemonum tentationibus superatis, de quo Men. Arm. d. 23. Maji, et Henschenius, socius Bollandianus, in Actis SS. ad d. 30. Martii. — *Joannes* cognomento *brevis staturae*, qui fuit unus ex insignioribus Patribus Aegyptiis, de quo in Vitis Patrum variis in locis. — *Nilus* celebris inter Patres sanctitate ac doctrina, de quo Mart. Rom. d. 12. Nov. — *Arsenius*, diaconus Romanus, de quo Mart. Rom. 19. Julii. Men. Gr. 8. Maji, Arm. vero 10. Martii. — *Sisianus* Capadox, qui sepulcrum triennio incoluit. — *Marcus Abbas*, eremita celeberrimus, qui montem Thrace in Lybia per annos 95 coluit: Men. Arm. 2. Apr., et citatus Henschenius in Actis SS. ad 29. Martii. — *Daniel* Abbas Aegyptius, *Serapius* Abbas, de quibus in Vitis PP. — *Macarius* Abbas Alexandrinus, de quo Mart. Rom. 2. Jan. — *Poemen*, de quo in eisdem Vitis PP.

Sectio VIII. Hissag. Adventus.

Sabbato. *Festum s. Nicolai Myrensis Thaumaturgi Pontificis.*

S. Nicolaum episcopum Myrae in Lycia Mart. Rom. et Men. Gr. reponunt 6. Decembris; Arm. vero 11. ejusd. mensis.

Hic 9. Decembris, quocumque die occurrerit, *festum est Conceptionis Sanctae Virginis Mariae de parentibus suis Joachim et Anna.*

Celebratur immobiliter die 9. mensis Decembris more Graecorum.

Dominica IV.

Feria II. *Festum Mennae, Hermogenis, Eugephi, et voluntariorum pauperum Joannis et Alexii.*

Mennam, Hermogenem et Eugephum martyrio sub Maximiano Alexandriae perfunctos, Mart. Rom. cum Gr. et Arm. Men. d. 10. Dec. reponit. — *Joannem* voluntarium pauperem (*Calybitam*) Men. Gr. 15. Jan. collocant: Arm. vero 16. ejusd. *Alexium* autem a domo paterna pro Christo peregre proficiscentem Mart. Rom. reponit 17. Julii: Men. Gr. et Arm. 18. ejusdem. De iis confersis quae dicta sunt tomo 1, pp. 70—71. 123—124, 472.

Feria III. *Festum ss. Apostolorum Bartholomaei et Judae.*

Bartholomaeus Ap. refertur in Mart. Rom. sub 25. Aug. in Men. Gr. 11. Junii, in Arm. autem 8. Dec. *Judam* Ap., vocatum Thaddaeum, Mart. Rom. commemorat 28. Oct. Men. Gr. 19. Junii, Arm. 16. Febr.

Feria V. *Festum Eustratii, Auxentii, Eugenii, Orestis et Mardarii.*

Sectio VIII. Hisnag. Adventus.

S. Eustratium et socios ejus martyrio in Armenia coronatos sub Diocletiano omnia Kalendaria sub die 13. mensis Dec. referunt.

Sabbato. *Festum s. Jacobi episcopi Nisibeni et Marugaei ascetae, ac Meletii episcopi.*

S. Jacobum ep. Nisibis, qui sapientia et miraculis clauit, fuitque unus ex numero Confessorum sub persecutione Maximiani, qui in Nicaena Synodo perversitatem Arii damnarunt, Mart. Rom. refert sub die 15. Julii, Men. Arm. 15. Decembris. V. t. 1, p. 475. Cum eo commemoratur etiam *Marugaeus* anachoreta, qui fuit s. Jacobo familiaris et socius in vita ascetica; item *Meletius* episcopus Antiochiae.

Dominica V.

Feria II. *Festum Ignatii Theophori, Patriarchae.*

Ignatius Theophorus, archiepiscopus Antiochiae, martyrio Romae sub Trajano coronatus refertur in Mart. Rom. sub die 1. Febr. Sed translationem reliquiarum ejus ex Urbe Roma Antiochiam, et ex Antiochia rursus Romam reponit 17. Dec. Men. vero Gr. martyrium ejus reponit 20. Dec., translationem ejus reliquiarum Roma Antiochiam 29. Jan., Men. Arm. tamen martyrium ejus collocat 18. Dec., ideoque hic celebratur ejus festum; translationem vero ejus corporis ex Urbe Roma Antiochiam 30. Jan.

Feria III. *Festum Theopempti episcopi et Theonae magi, et quatuor militum Bassi, Eusebii, Eutychii et Basilidis.*

Theopemptum episcopum, et *Theonam* magum per eum ad fidem conversum, qui sub Diocletiano martyrium subierunt, Mart. Rom. ponit sub die 3. Jan., Men. Gr. 4. ejusd. mensis, Arm. vero 18. Dec. — Quatuor autem milites, *Bassus et Socii*, qui erant in aula Diocletiani, et vi-

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

dentes Theopempti in tormentis constantiam, crediderunt in Christum, et ab eodem Diocletiano martyrio affecti, referuntur a Men. Gr. et Arm. sub die 20. Jan.

Feria V. *Festum Addaei episcopi, discipuli Thaddaei Ap., qui in urbe Edessa consummatus est, et Abagari regis.*

De *Addaeo* episcopo, discipulo s. Thaddaei, martyrio ab Anano *Abagari* filio consumpto, testatur Men. Arm. die 21. Dec. De *Abagaro* autem rege Armenorum Edessae in Mesopotamia, qui a Christo sudarium ejus effigie impressum suscepit, et ab ejus discipulo s. Thaddaeo sanatus, primus extitit inter reges, qui Christo nomen dederint, testatur idem Arm. Men. die 31. Dec., et alii multi historici, ut cernere est superiori tomo, pp. 257 seqq.

Sabbato. *Festum ss. Indis et Domnae, et Glycerii presbyteri ac viginti millium, qui combusti sunt in ecclesia Nicomediensium.*

Indes eunuchus et *Domne* martyr, Nicomediae sub Maximiano consummati in Mart. Rom. et Men. Gr. reponuntur sub 28. Dec., in Arm. Men. 29. ejusdem mensis. Cum illis martyrium passus est *Glycerius* presbyter, itidem Nicomediae cum Theophilo diacono, Zenone militum duce et aliis pluribus, de quibus Mart. Rom. 21. Dec., Men. Gr. 28., Arm. 24. ejusdem mensis. Item *viginti millia* martyrum in ecclesia Nicomediensium, dum festivitatem Nativitatis Christi concelebrarent, jussu Maximiani combusti, de quibus Mart. Rom. 25. Dec., Men. Gr. 28., Arm. 24. ejusdem mensis.

Dominica VI.

Feria II. *Festum Abrahae (Aprahae) et Chorenis, et anargyrorum medicorum Cosmae et Damiani.*

Abraham et *Choren* fuerunt confessores, discipuli ss. Leontinorum mm. a Persis pro Christi fide excruciiati saeculo 5,

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

ex quibus Choren in exilio, Abraham in solitudine ascetica vita migraverunt ad Christum, prout testatur Men. Arm. 20. Dec. — *Cosmas* autem et *Damianus*, fratres, medici anargyri; secundum Gr. et Arm. Menol. fuerunt tria paria fratrum cognominum. Primi erant fratres *Arabes*, qui peragrantes gratis medicinam exercebant, et sub Diocletiano in Cilicia capti capite plexi sunt a Lysia Praeside cum tribus ipsius fratribus Anthimo, Leontio et Euprepio, quos Mart. Rom. refert sub 27. Sept., Men. Gr. 17. Oct., Arm. 13. Martii.

Secundi fuerunt fratres *Romani*, qui Carinum Caesarem sanitati restitutum in Christi fidem cum tota ejus familia reducentes, ab illius archiatro dolose in montem abducti, ibi lapidibus obruti sunt, prout memoriae tradunt Gr. et Arm. Men. die 1. Julii.

Postremi fuerunt *fili Theodotis*, qui non solum homines, sed etiam jumenta sanabant, nulla accepta pecunia: quum autem Damianus exiguum aliquod munus recepisset, prohibuit eum Cosmas juxta se sepeliri. Postquam vero requieverunt in pace, primum quidem Cosmas, deinde Damianus, camelus ab eisdem sanatus edixit, ut Damianum secus Cosmam sepelirent, quum non pro mercede, sed propter jumentum receperit munus, quemadmodum narrant Men. Gr. et Arm. 1. Nov. Sed relegi velim quae de tribus his paribus fratrum cognominum animadversa sunt tomo 1. pp. 199—200.

Feria III. *Festum Jasbusti martyris, quod sonat Deodatus.*

Jasbustus, Idsbustus, martyr ex mago ad Christi fidem conversus, et a Persis sub Chosroe martyrio consumptus commemoratur in Men. Arm. die 25. Febr.

Jam vero ante abstinentiam Epiphaniae quatuor dies enumera, excepta feria quarta, sexta et Dominica, in quibus majora perages festa testimonium Nativitati D. N. J. C. perhibentia.

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

Hic series festorum pertingit usque ad 24. et 25. Decembris, quibus diebus etsi inchoent Armeni ordinem quatuor festorum majorum, ut testimonium Nativitati D. N. J. Ch. reddentium, prout exhibet Rubrica sequentium festorum; Nativitatem Domini tamen postea una cum Epiphania d. 6. Januarii celebrant ¹⁾.

Verumtamen illi, qui cum Romana Ecclesia sunt uniti, recte hic d. 24. Decembris Vigiliam Nativitatis, et 25. Festivitatem Nativitatis celebrantes juxta ordinem initio Kalendarii praescriptum, sequentibus diebus prout Kalendarium obtulerit dicta majora festa, et caetera quae sequuntur, peragunt. Quatuor autem majora festa sunt ista:

Primum Festum est David Prophetae, et Jacobi Ap., Fratris Domini.

David Propheta in Mart. Rom. reponitur d. 29. Dec.; sed in Arm. Men. refertur d. 25. Decembris una cum *Jacobo Fratre Domini*, quem rursus seorsim commemorat d. 23. Oct.

Secundum Festum s. Stephani Protomartyris.

S. Stephanus Protomartyr in Mart. Rom. et Men. Arm. collocatur d. 26. Dec., in Gr. autem d. 27. ejusdem mensis.

Tertium festum ss. Principalium App. Petri et Pauli.

Martyrium principum App. Petri et Pauli etiam Men. Arm. cum Graec. Men. et Mart. Rom. d. 29. Junii recenset.

Quartum Festum ss. filiorum tonitrus Jacobi et Joannis Ev.

SS. filiorum Zebedaei Jacobi et Joannis festum Latini et Graeci seorsum celebrant. Latini quidem Jacobum com-

¹⁾ Videatur festorum series t. 1, pp. 373—374.

Sectio VIII. Hissnag. Adventus.

memorant d. 25. Julii, et Joannem d. 27. Dec. Graeci Jacobum d. 15. Nov., Joannem d. 26. Sept. Sed Men. Arm. utrumque simul reponit die 28. Dec., ac proinde hic eorum solemnia aguntur.

Feria IV., siquidem contigerit inter haec festa.

Feria VI., si item in festa majora inciderit.

Dominica VII.

Prima dies abstinentiae Epiphaniae.

Secunda dies.

Tertia dies.

Quarta dies.

Quinta dies etc.

Sabbato, quod occurrit inter has abstinentias, *festum* est S. Basilii Caesareae Pont. et fratris ejus Gregorii Nysseni, et Silvestri Rom. Pont. et Abbatis Ephraëm Diaconi Syri.

Basilius archiep. Caesareae in Mart. Rom. et Men. Gr. atque Arm. 1. die Jan. commemoratur.

De fratre autem ejus *Gregorio Nysseno* comm. extat in Mart. Rom. die 9. Martii. Sed in Men. Arm. et Gr. d. 10. Jan.

Silvestrum R. P. Mart. Rom. refert sub die 31. Dec. ut Arm. et Gr. Men. 2. Jan.

De *Ephraëm Syro* Mart. Rom. die 1. Febr., Men. Gr. et Arm. 28. ejusdem mensis.

Dominica VIII., quae in abstinentia Epiphaniae occurrit.

Proprium Leopoliense.

De Kalendariis propriis ritus armeni in Austro-Hungaria.

In Austro-Hungaria Armeni generatim idem illud Kalendarium adhibent, quo alibi universa natio utitur, additis tamen nonnullis festis ac caeremoniis latinis, ea ferme ratione, qua Graecorum solemnia in occiduis Italiae partibus ritui nostro tantisper accommodata vidimus pp. 547 seqq.

I. Proprium Leopoliense.

Kalendarium archidioecesis Leopoliensis sex festa propria distinguunt, e quibus duo conceptiva sunt, quatuor vero, certis anni diebus affixa, more latino aguntur.

Mobilia sunt:

1. *Solemnitas Corporis Christi* cum Octava, a Dominica II. ad Dominicam III. post Pentecosten.
2. *Commemoratio concilii Chalcedonensis*, quam summe venerabilis catholici episcopatus sui temporis Decanus, Rmus. Archiepiscopus armenus Samuel Cyrillus Stefanowicz, anno aetatis suae 106, Christi vero 1858 praescripsit ¹⁾, ac Sabbato octavo sectionis sive quinquagenariae exaltationis s. Crucis assignavit.

Quatuor festa mobilia autem juxta Kalendarium Latinorum celebrantur:

3. Die 19. Martii, *s. Josephi*, praescriptum anno 1870, quo sanctissimum Deiparae sponsum Ecclesiae patronum solemniter declaratum vidimus pp. 545—546.
4. Die 5. Julii, *ss. Cyrilli et Methodii*, post editam de iis Constitutionem Apostolicam, Kalendario insertum anno 1880.

¹⁾ Spectatissimum hunc Nestorem, illustrem quondam Societatis Jesu alumnum, qui per longissimum vitae spatium ecclesiam armenam in Galicia virtutum splendore decoravit, breviter laudatum reperies in Wurzbach, *Biograph. Lex. t. 37*, pp. 306—308, jcto. *Giornale di Roma*, 1858, n. 287.

Proprium Transylvaniense.

5. Die 7. Augusti, s. *Cajetani*, ejus Ordo magnam partem habuit in archidioecesi Leopoliensi ritus armeni ad Ecclesiam catholicam reducenda annis 1624—1630.
6. Die 2. Novembris, *commemoratio omnium fidelium defunctorum*.

II. Proprium Transylvaniense.

Qui in Transylvania utuntur ritu armeno. annum ecclesiasticum propter Latinos, quibuscum permixti habitant, occidentalium consuetudini magis accommodarunt, ut ex *subjecto* Kalendario patet.

Festa ritus armeni juxta *Directorium Officii divini perpetuum* ab episcopo Transylvaniensi Excell. D. Ignatio Szepeszy de Négyes anno 1824, occasione synodi dioecesanæ, approbatum in usum ecclesiarum armenarum Transylvaniæ¹⁾.

Est autem *perpetuum* hoc *Directorium divini Officii*, a Rmo. D. canonico Joanne Kabdebo. archidiacono et parcho Elisabethopolitano rit. arm., concinnatum et a duobus doctis Patribus Mechitharistis Gabriele Avedichian, Vicario generali Congregationis Mechitharistarum, et Paschali Aucher, ejusdem Congregationis secretario, praevis approbatum Venetiis, die 15. Januarii an. 1824, ab episcopo Transylvaniensi cum auctoritate praescriptum die 13. mensis Julii 1824, occasione, ut diximus, synodi dioecesanæ, illo eodem anno celebratae.

Die 1. Januarii. *Don thelpadutyun Djarn*²⁾. — Circumcisio Domini. ch. f.

Die 5. Januarii. *Džerakaluiz astvadžahjduthyan*. — Vigilia Epiph. ch.

Die 6. Januarii. *Don astvadžahjduthyan*. — Epiphania. ch. f.

¹⁾ Conditionem canonicam ecclesiae ritus armen. in terris *Coronae* s. Stephani fuse descripsi in opere, cui titulus „*Symbolae*“, tom. 2. pp. 915—933.

²⁾ Transcriptionem vocabulorum armenorum, in ipsa authentica editione Directorii adhibitam, quamvis non optimam, hic retinendam *censeo*.

Proprium Transylvaniense.

- Dom. II. p. Epiph. *Don anván Hisusi.* — SS. Nomen Jesu. ch. f.
- Die 2. Februarii. *Don djaren ent aratsch.* — Purificatio B. M. V. ch. f.
- Pun pareghentani Kiragi.* — Dominica Quinquagesimae. ch. f.
- Or machrocz.* — Feria IV. Cinerum. ch.
- Die 19. Martii. *Don serpojn Hovsepha.* — S. Josephus ch.
- Die 25. Martii. *Avjedum serpoj gusin.* — Annunciatio B. M. V. ch. f.
- F. VI. p. Dominic. Pass. *Don jeothen cavocz gusin Mariamu.* — Septem dolores. ch.
- Sabb. ante D. palm. *Don Chazaru harutyán.* — Resurrectio Lazari. ch.
- Dzachgazart.* — Dominica Palmarum. ch. f.
- Thapor harutyán.* — Resurrectio in Sabbato sancto. ch. f.
- Don harutyán Cristosi v. Sadig.* — Pascha. ch. f.
- Dom. I. p. Pasch. *Nor Kiragi.* — Dominica in albis. ch. f.
- Die 3. Maji. *Don Kjud chatsch.* — Inventio s. Crucis. ch.
- Die 25. April. *Don serpo Margosi.* — S. Marcus ev. ch. post Dom. V. p. Pasch. *Bachadanac thaphor.* -- Dies rogationum. ch.
- Fer. V. post Dom. V. p. Pasch. *Don hamparczman Djurn.* — Ascensio Domini. ch. f.
- Die 16. Maji. *Don serpujn Hovhannu Nepamuczeni.* — S. Joannes Nep. ch.
- Don Hoko kalestjan.* — Pentecoste. f. ch.
- Dom. I. p. Pent. *Don amjena surp Jerortutian.* -- SS. Trinitatis. ch. f.
- Fer. II. p. Trinit. *Don serpo Hripsimiancz.* — S. Ripsima et soc. ch.
- Fer. V. p. Trinit. *Don marmno jev arjan Djarn.* — Corporis Christi. ch. f.
- Die 21. Junii. *Don serpojn Aloisiosi.* — S. Aloisii. ch.

Proprium Transylvaniense.

- Die 24. Junii. *Don dženentjan serpojn Hohannu Megerditschi*. — Nativitas s. Joannis Baptist. ch.
- Die 29. Junii. *Don serpojn Bedrosi jev Bahasi*. — SS. Petri et Pauli. ch. f.
- Die 2. Julii. *Don Ajczlutyan serpo Gusin*. — Visitatio B. M. V. ch.
- Sabb. ant. Dom. IV. p. Pent. *Kjud nesharhacz serpo Krikori Lusavortschin*. — S. Gregorius Illuminator¹⁾. ch. f.

¹⁾ Honoribus s. Gregorii Illuminatoris sacrum apud Graecos esse diem 30. mensis Septembris, ostensum est tomo 1, p. 290, ubi etiam de titulo festi in codicibus syriacis signati *Baptismi Hog Armenorum ad flumen Euphraten* doceri ab aliquo rerum armenicarum perito optabam. Qui votis nostris satisfacturi benigne responderunt, testati sunt omnes. titulum istum, ut Latinorum et Graecorum, ita et Armenorum fastis ignotum esse; plures interpretationes tamen divinando tentarunt, ex quibus haec certe consideratione digna videtur, quod nimirum, notante Rmo. ac Clmo. Dno. Paulo Carekin, a scriptore syriaco probabiliter *Hog* positum sit pro *Hatk (Armeni)*, ut adeo festum indicetur *Baptismi Armenorum nationis* aut saltem *Armenorum multitudinis*, a s. Illuminatore in gratam tanti beneficii memoriam institutum. Postea vero idem cl. vir. acutus ad excogitandum ut est, in eodem argumento iterum se exercendo. probabili opinione augurabatur, in archetypo armeno stetisse notas numerales, literas scilicet declarandis numeris adhibitas (forte 700 aut etiam 70.000 indicantes), quas tamen ab imperito interprete Syro veri simile sit in nomen *Hog* fuisse depravatas. — Doctissimus J. Martinov non spernenda ratione nixus, nomen proprium esse conjicit in Actis literariis *Études religieuses*, an. 1880 mense Julio, p. 156, quum nomen proprium *Ogohi* jam tomo 1. Kal. occurrat p. 257. — Sed et alii, curiosis quibusdam interpretationibus suggestis, bene de magno Armenorum Illuminatore mereri studuerunt: eas tamen ut minus probabiles et ex fontibus perquam fabulosis haustas omitto. — Eadem haec quaestio me quoque diu exercitum habuit investigantem, quidnam obscurus festi titulus sibi vellet? In eam tandem opinionem deveni, illo loco *baptismum Suchiasitarum* commemorari, quod ipsis *in flumine Euphrate* ab *Osgi Chrysistarum duce* collatum supra vidi- mus p. 573. Facile enim fieri potuit, ut in transcribendo textu armeno litera s exciderit indeque nomen armenum *Osgi*, adhibita aspirationis nota. in syriacum *Hog* transformatum sit. Verum haec limites conjecturae non excedunt. Aliquid certum, fateor, dicere non valeo. Neque pudet me nescire, quod a viris longe longeque doctioribus definiri pro certo non potuit.

Proprium Transylvaniense.

- Die 26. Julii. *Don serpozzen Ovagima jev Annai.* --
SS. Joachimi et Annae. ch.
- Die 6. Augusti. *Vartavár.* — Transfiguratio. ch.
- Die 15. Augusti. *Verapochmn serpo Gusin.* — Assumptio
B. M. V. ch. f.
- Die 20. Augusti. *Don serpojn Stephanoszi thakavorin.* —
S. Stephanus rex ch. f.
- Die 8. Sept. *Don Dženentjan surp Astvadzadzin.* — Na-
tivitas B. M. V. ch. f.
- Post Nat. B. M. V. Dominica: *Dan anvan serpo Gusin.*
— Nomen Mariae. ch. f.
- Die 14. Sept. *Veraczman serpo chatschin.* — Exaltatio
s. Crucis. ch.
- Die 29. Sept. *Don serpoz Herjeschdagabjedaceen Michaeli
jev Kaprieli.* — S. Michael et Gabriel. ch.
- Dom. 1. Octobr. *Don Vartaran serpo Gusin.* — Fest.
s. Rosarii. ch. f.
- Die 1. Novemb. *Don amenein serpoz.* — OO. Sancto-
rum. ch. f.
- Die 2. Novemb. *Hischadag hamaren hokvocz khavaranin.*
— Commemoratio omn. fidelium defunct. ch.
- Die 19. Novemb. *Don serpuhun Jechisabethi thakuhun.* —
S. Elisabeth regin. ch.
- Die 8. Decemb. *Don anarad hehutyán surp Astvâdzadzni.*
Immac. Conceptio B. M. V. f. ch.
- Die 25. Decemb. *Dženunt Djarn mjero Hisusi Kristosi.*
— Nativitas. ch. f.
- Die 26. Decemb. *Don serpo Stephanosi nachavagajin.* —
S. Stephanus protomartyr. ch. f.
- Die 27. Decemb. *Don serpojn Ohannu avjedarantschi.* --
S. Joannes evang. ch.
- Die 28. Decemb. *Hischadág anmjech mangancz Petheghemi.*
— Commemoratio ss. Innocentium mm. ch.
- Die 29. Decemb. *Hischadág Thavti márkárei jev Hagopa
artaro.* — Commemoratio s. Davidis et Jacobi justi.

Proprium schismaticorum.

Die 30. Decemb. *Hischaddg serpojn Krikori Njusáczó.* —
Commemoratio s. Gregorii Nazianzeni.

Die 31. Decemb. *Hischaddg serpujn Szjechpestrosz.* —
Commemoratio s. Silvestri.

III. Proprium schismaticorum.

Monstrum lectionis.

Armeni schismatici in Austro-Hungaria degentes festis propriis carent. Quae vero ex communibus solemnibus celebrant, indicata habentur in mixtis illis Hemerologiis, quae superiori tomo citavimus p. 374. Ex iis speciminis ergo hic adscribo *festorum indicem* Kalendarii rumeni typis Cernoviciensibus editi, quo simul appareat, quam foede nomina armena in illis partibus sint deformata ac saepe etiam supra omnem ineptiam corrupta. Kalendarium immutatum exhibeo, quia ejusmodi errores jocularis non sine utilitatis ac delectationis fructu a studiosis ipsis observari corrigique solent.

Calendariul Armenilor orientali dupa cel Julian.

Nor dari, novus annus.

Geracaluiz, Vigilia (Epiphaniae).

Genunt Megherdutiun Cristosi, Nativitas et Baptismus Christi.

Amenein Hocotiu, omnium defunctorum.

Don avana Cristosi, festum Nominis Christi.

Ohanes Megherdici, Joannis Baptistae.

Surp Anton, sancti Antonii.

Surp Sarchis, sancti Sergii ¹⁾.

Djarnentaraci, Purificatio B. M. V.

¹⁾ Paene praeterieram admonere, hunc Sergium (Sarkis), quem superius (p. 572) alium ab illo Sergio diximus, qui simul cum Baccho pro Christi fide certavit (t. 1, p. 298), Martyrologio Romano illatum esse ad d. 24. Febr. Utrum vero idem sit, qui in Menaeis ad d. 2. Januar. *ca-dite plexus* dicitur vitam finivisse, non audeo affirmare.

Calendariul Armenilor orientali.

Surp Sahag, sancti Isaac, Parthi¹⁾.
Surp Wartan, sancti Wartan.
Parighientan.
Surp Teotoros, s. Theodori.
40 Manug, 40 martyrum.
Cricor Lusarovici, Gregorii Illuminatoris.
Giachgazart, Dom. Palmarum.
Avedum, Annuntiatio B. M. V.
Avac hincsiapti, Magna feria V.
Avac urpat, Magna feria VI.
Geracaluiz Zagi, Sabbatum sanctum.
Zadig, Pascha.
Amenein Hocotiu, omnium defunctorum.
Surp Cheworc, sancti Gregorii.
Hamparzum Cristosi, Ascensio Christi.
Hochicalust, Pentecostes.
Don Surp Ierrortutian, festum SS. Trinitatis.
Hripsima Guis, sanctae Ripsimae.
Cricor Lusavorici, Gregorii Illuminatoris.
Surp Nerses Hairabet, sancti Nersetis Magni.
Surp Cricor Lusavorici, sancti Gregorii Illuminatoris.
Vartavar, Transfiguratio.
Tatevosi arachieluin, Thaddaei Apostoli.
Vierapohum s. Asdvagiazni, Assumptio B. M. V.
Ovaghim, Ana, Joachim, Anna.
Tomas arachial, Thomae Apostoli.
Genunt s. Asdvagiazni, Nativitas B. M. V.
Vicrazum surp Hacin, Exaltatio s. Crucis.
4 Avedar nici M. M. L. I., 4 Evangelistae M. M. L. J.
Amenein Serpoz, omnium Sanctorum.
Hriestag Capriel, Mihael, Archangel. Gabriel, Michaël.
Asdvagiazni i Dagjarn, Praesentatio B. Matris Dei.
Tadeus, Bartolomeus, Thaddaei, Bartholomaei.
Surp Nigochos, sancti Nicolai.

¹⁾ Kalendarium rumenum mendose vertit s. Sara.

Heutuim s. Asdvagiazni, Conceptio B. M. V.

Surp Hagop Hairabet, sancti Jacobi Majoris.

Abraham, Asvadur vega, Abrahae ¹⁾, Asvadur ²⁾.

David marcare, David prophetae.

Surp Stefunos, sancti Stephani.

Surp Bedros, Bohos, SS. Petri, Pauli.

Surp Ohan, Agos, ss. Joannis Evang., Jacobi.

Surp Parsech, s. Basilii.

¹⁾ Abraham et Choren, discipuli Leontinorum.

²⁾ H. e. *Deodatus*, persice *Iasbustus*.

LIBER II.

**KALENDARIA ECCLESIASTICA ALIORUM RITUUM
ORIENTALIU.**

CAPUT II.

ANNUS ECCLESIASTICUS SYRORUM.

Praemonitum.

Priorem Kalendarii syriaci partem, quae est *de festis immobilibus*, superiori tomo descripsi pp. 459 seqq., *festis mobilibus* scilicet ad hunc locum reservatis. Ea, ubi opus in iudicium arbitrium venit, propter rei novitatem, puto, non mediocri censorum approbatione excepta est ¹⁾. Quae praeterea, hucusque in Europa indicta, nunc primum circa plura Kalendaria orientalia altero hoc tomo proferentur, eidem benevolae doctorum aestimationi in antecessum commissa sint ac commendata.

Ut decens commoditatis lectorum diligentia adhibeatur, Paschalion syriacum, priori tomo jam cum interpretatione propositum pp. 483—484, hic repetendo relegendoque iterum.

Legitur autem Paschalion hoc modo:

Titulus. Lûchâ d'îdâ daqejàmta, *Tabula festi Paschalis*.

Columna 1. Šattâ mešichâjta, *Anni Christi*.

Columna 2. Riš çaumâ, *Initium jejunii*.

Columna 3. Qejâmâtâ, *Resurrectio*.

Columna 4. Sulâqâ, *Ascensio*.

Columna 5. Pentiqostî, *Pentecostes*.

Columna 6. Pagrê d'mârân. *Corpus Domini*.

In columnis ad perpendicularum directis exhibentur indicata festa mobilia ab anno 1881 ad an. 1906, ex Kalendarii Gregoriani lege determinata. Menses signantur nominibus arabicis. proindeque *initium jejunii* (*Dominica Quinquagesimae* Latinorum) occurrit Februario (Šebet) vel Martio (Adâr), *Pascha Domini* Martio vel Aprili (Nisân), *Ascensio* cum solemnibus *Pentecostes* et *Corporis Domini* Majo (Ijâr) vel Junio (Haziran).

¹⁾ Omnium loco adscripsisse juverit Bollandianorum sententiam. quum eorundem studia potissimum in iudicandis libris heortologicis versentur. *Le calendrier syriaque*, inquit, *a reçu, cette fois, un développement complet, et les documents relatifs à chacun des saints honorés dans l'église d'Antioche, ont été soigneusement indiqués. Ce commentaire peut être considéré comme la première pierre d'un répertoire bibliographique complet des Vies des saints écrites en syriaque* (Analecta, t. 15, p. 316).

[illegible]

Festa mobilia seu lunaria ¹⁾ ecclesiae Antiochenae Syrorum.

Initium anni ecclesiastici Syrorum purorum seu Antiochenorum ducitur a Dominica, quae propinquior est Kalendis Novembris²⁾; estque haec ipsa

Dom. I. Encaeniorum ecclesiae.

Dom. II. Renovationis et dedicationis ecclesiae.

Dom. III. Annuntiationis Zachariae, patri s. Joannis Baptistae factae.

Dom. IV. Annuntiationis B. Virg. Mariae.

Dom. V. Visitationis B. M. V. Elisabethae factae³⁾.

Dom. VI. Nativitatis s. Joannis Baptistae.

Dom. VII. Revelationis conceptionis divinae, s. Josepho factae.

Dom. VIII. Expectationis partus B. M. V.

Dominica vel, si duae sint⁴⁾, Dominicis inter Nativitatem D. N. J. Ch. (25. Dec.) et Epiphaniam (6. Jan.): solemnitas Nativitatis D. N. J. Ch.

Dominicis inter Epiphaniam et Quadragesimam occurrentibus⁵⁾: sollemnis Commemoratio Epiphaniae D. N. J. Ch.

Hebdomad. III. ante Quadrages. (Latinis Hebd. ante Dom. Septuages.)

¹⁾ *Kamarija, lunaria*, dicuntur festa mobilia, quod in figendo Paschate, a quo reliqua omnia pendent, luna sit attendenda, quemadmodum superius est ostensum pp. 281—284.

²⁾ Annum civilem Syri uno mense ante inchoant, nimirum initio Octobris. Vid. t. 1, p. 460.

³⁾ Ab hac Dominica, quae propinquior est Kalendis Decemb., Chaldaeae ordiuntur annum eccles. et Adventum, eamque vocant *Dom. I. Annuntiationis*. Vid. infra p. 681.

⁴⁾ Ex Kalend. t. 1, pp. 3 et 25 patet, duas esse Dominicas intermedias, si Nativitas in unum ex quatuor ultimis diebus hebdomadis inciderit.

⁵⁾ Quoniam ex Paschate omnia festa mobilia pendent, Dominicae inter Epiphaniam et Quadragesimam occurrentes plures vel pauciores erunt, prout festum Paschatis maturius vel serius agetur.

Fer. II., III., IV. Jejunii seu Rogationis Ninivitarum.

Fer. VI. Commemorationis sacerdotum defunctorum.

Hebdomad. II. ante Quadrages. (Lat. Hebd. ante Dom. Sexages.)

Fer. VI. Commemorationis omnium fidelium defunctorum.

Hebdomad. proxime praeced. Quadrages. (Lat. Hebd. ante Dom. Quinquages.)

Fer. VI. Commemorationis fidelium qui peregre obierunt.
h. e., procul a parentibus et amicis defunctorum.

Dom. I. Quadrages. (Lat. Dom. Quinquages.). De nuptiis
in Cana Galilaeae.

Sabbat. I. Quadrages. Festum s. Ephraem.

Dom. II. Quadrages. De leproso mundato.

Dom. III. Quadrages. De paralytico sanato.

Dom. IV. Quadrages. De servo centurionis sanato.

Fer. IV. seq. Media Quadragesima. Exaltatio s. crucis
et conversio Abgari, regis Edessae.

Dom. V. Quadrages. De filio viduae Naim suscitato.

Dom. VI. Quadrages. De caeco nato sanato.

Dominica Palmarum.

Hebdomada sancta.

Dominica Resurrectionis.

Fer. II. et III. festa de praec.

Hebdomada Alba.

Fer. VI. Festum omnium Sanctorum orientalium.

Dominica in Albis.

Dom. I., II., III., IV., V. Resurrectionis.

Fer. V. Ascensio D. N. J. Ch.

Dom. VI. Resurrectionis.

Festum Pentecostes.

Fer. II. fest. de praec.

Fer. VI. Auri¹⁾, pro ss. Apostolis.

¹⁾ Rationem appellationis relegas ex p. 415.

Dominicae I., II., III., IV—XIII. ¹⁾ *post Pentec.* usque ad festum inventionis s. Crucis (14. Sept.)

Festa Corporis Christi et SS. Cordis Jesu, suis diebus, more Latinorum.

Ultima pars anni ecclesiastici: Septem Dominicae post festum Crucis, usque ad Dom. I. Encaenior. ecclesiae.

De jejuniis ecclesiae Antiochenae Syrorum.

Apud Syros eadem ferme sunt constituta jejunia, quae caeteros Orientales obstringunt: nimirum quatuor Quadragesimae, de quibus identidem a nobis est actum ²⁾, jejunium feriae IV. et feriae VI. in qualibet hebdomada, et jejunium Ninivitarum, quo tamen Graeci carent.

Solemnis maximeque sacri jejunii quadragesimalis ante Pascha initium apud Orientales ducitur a feria II. ante nostrum diem cinerum; unoque illo more ubique servatur, qui superius est descriptus pp. 86—89.

Caeterae *Quadragesimae: Apostolorum, Assumptionis Deiparae, Nativitatis Domini* olim generali lege majori dierum numero constabant, quemadmodum eas hodieque in ritu graeco observari suis locis notavimus; verum pro Syris unitis non ita pridem sunt ad minorum dierum numerum contractae. ut adeo nunc jejunio consecrent ante Nativitatem Domini dies novem, ante festum Apostolorum Petri et Pauli dies quatuor, ante sollemnitatem Assumptionis Deiparae dies octo.

Eidem Syrorum ecclesiae venia quoque est a Summis Pontificibus concessa, ut, antiqua disciplina tantisper mitigata, omnibus diebus jejunio per annum addictis aliquid de canonica austeritate remitteretur. Verum plura discas ex Jos. David, archiep. Damasc. Syrorum, qui diligenter hoc argumenti genus persequitur in Ephemeride „*Revue de l'Eglise grecque unie*“ sub titulo *jeûnes et fêtes de l'Eglise syrienne-unie*, loco superius indicato p. 457.

¹⁾ Numerantur Dominicae 13, si Pascha in ultimo termino (25. April). 18 vero, si in primo termino (22. Mart.) actum fuerit.

²⁾ Tom. 1, pp. 230—231, 330, et heic tom. 2, pp. 82—83. et pp. 455—457.

Reliquum est *jejunium Ninivitarum*, quod a ritu graeco adeo alienum est, ut illud CPolitani tanquam abominandam haeresim detestentur atque execrentur, quemadmodum suo loco fuit a nobis ostensum pp. 8—10. Quum tamen stricta ejus observatio ad religiosa officia caeterarum nationum christianarum orientalium, stato tempore quotannis redeuntia, pertineat, putidas adversariorum calumnias refutasse juverit, genuinis ejus rationibus prolatis, quas a bonis auctoribus traditas accepimus.

A m r u s, luculentus scriptor Syrus, in *Serie Patriarcharum Chaldaeorum* causam jejunii Niniviti pestem fuisse scribit. quae medio saeculo sexto in toto Oriente grassata est; eamque indicto eo jejunio cessasse refert. Auctore Sabarjesu. Metropoli Beth-Garmae et Nisibes episcopo, *Ezechiel Patriarcha* (567—581) *ad universas orientales regiones scripsit, ut omnes concordi animo essent et jejunarent orarentque spatio trium dierum, a feria scilicet secunda, quae vicesima est ante jejunium magnum: ac Deum precarentur, ut eorum misertus, preces ipsorum susciperet, sicuti Ninivitarum suscepit, averteretque mortem a suo populo. Edixit praeterea, ut hoc triduanum jejunium perpetuo observaretur. Id quum ii peregissent, exaudivit eos Deus pestemque sustulit. Exinde vero appellatum fuit jejunium Niniviticum, quoniam dixere: imitemur Ninivitas, et quoniam sicut Ninivitae a flagello liberati sunt*¹⁾.

Quum teste Elia, episcopo Damasc., contra observationem jejunii Niniviti fuisset animadversum, *ecclesiae filios nequaquam attingi posse facto Ninives et Jonae prophetae ad veterem legem spectante*, Joannes Bar-Isa, Patriarcha Chaldaeorum (900—905), respondit: „*Quod de filiis ecclesiae ais, eos ad legis veteris observationem nequaquam teneri, id quidem verum est. Nos tamen iis diebus non eam ob causam jejunamus, etsi id nomen jejunio per translationem impositum sit, sed ob hanc aliam, quam tibi nunc exponimus. Contigit aliquando, in priscis scilicet temporibus, pestilens morbus, quo plerique regionis Beth-Garmae habitatores statim atque afficiebantur, animam exhalabant. Sabarjesu, ejus loci epi-*

¹⁾ Apud Asseman. *B. o. t.* 3, part. 2, p. 413.

scopus, quum gregem suum ad supplicationem publicam convocasset¹⁾, eum adhortatus est inquit: Si Deus O. M. Nivitarum misertus, intentatam per os prophetae sui Jonae poenam ab eis avertit, quanto magis nostri miserebitur, qui populus ejus sumus, credimusque in eum et in Christum ejus et in Spiritum ejus veracem? Paruit ergo populus ille mandatis episcopi: factoque conventu supplicationem qua majori potuit pietate celebravit, eos aemulatus, qui pueros pecudesque olim ablactantes, ciliciis corpora cinxere. Et Deus quidem flagellum illud ab eis hoc pacto amovit. Cujus rei memoria ad nostram usque aetatem perducta est. Hujus autem supplicationis nomen non est Jejunium Nivitarum, sed Jejunium indictionis. Verum Ninives mentio facta est propter rationem, quam supra adduxi, et propter similitudinem comminationis et praedicationis; idem enim fere utrobique flagellum impendit, a quo liberati sunt²⁾.

Παράρτημα

De anno ecclesiastico Syrorum Maronitorum.

Quum quae ad festa ritus syro-maronitici spectant, priori tomo jam sint praeoccupata pp. 36—37 et 487—489, hoc loco id unum restat, ut advertamus, in recentioribus Kalendaris ecclesiasticis, praeter festa de praecepto ibidem relata pp. 36—37, etiam alia haec quatuor signata legi:

- 17. Januarii: *Antonii Patriarchae monachorum* (Mâr Antônîôs abbâ dichidâjê);
- 20. Julii: *Eliae prophetae* (Mâr Elijâ N'bijâ);
- 1. Augusti: *Festum martyrum Machabaeorum* ('Idâ da S' mûni v'dab'nêh);
- 9. Decembris: *Festum Conceptionis B. V. M.* ('Idâ d'mârt Marjam d'lâ mômâ).

¹⁾ In Officio Chaldaeorum additur: qui (episcopus) quum oraret, audivit angeli vocem dicentis: *Indicite jejunium et facite supplicationem. et auferetur a vobis pestilentia.* Ibid. p. 428.

²⁾ Ibid. pp. 427—428.

LIBER II.

**KALENDARIA ECCLESIASTICA ALIORUM RITUUM
ORIENTALIU.**

CAPUT III.

**ANNUS ECCLES. SYRO-CHALDAICUS
MALABARICUS.**

De christianis s. Thomae ritus syro-chaldaici in Malabarìa.

In epistola ad s. Ignatium de Loyola ex Indiis d. d. 14. Januar. 1549 s. Franciscus Xaverius universam et propriam christianorum Syro-Malabarorum seu *Thomaeorum* gentem brevi definitione complectitur: *christiani Thomaei hujus regionis accolas sunt, orti ab iis, quos s. Thomas christianis sacris iniciavit*¹⁾. Consonat sane vetus traditio popularis, bonis documentis etiam a gravibus viris confirmata, in Malabariae oris a s. Apostolo Thoma fuisse et evangelium praedicatum et ecclesiam fundatam.

Quum vero non ita multa post, persecutione contra christianos oborta percussisque pastoribus, Christi oves dispergerentur, ex Chaldaea episcopi sunt missi, qui gregem iterum colligerent et pascere: atque hinc ritus syro-chaldaicus in Malabarìa ortum habuit.

Pluribus saeculis ante Lusitanorum in oras Indiae adventum ecclesia malabarica episcopos nestorianos accipiebat ex Perside et per eos universam haeresim Nestorii.

Uno ferme saeculo post Alexius de Menezes, archiepiscopus Goanus et Indiarum orientalium Primas, convocata synodo Diamperitana (1599), Christianos s. Thomae, ad id tempus Nestorianismo infectos, opera inprimis usus missionariorum Societatis Jesu, ad ecclesiam catholicam reduxit²⁾, antiquo ritu syro-chaldaico, ut par erat, servato³⁾, verum rationibus Kalendarii ecclesiastici paulo nimium ad formam latinam exactis.

¹⁾ Apud Tursellin. *Epist. s. Franc. Xax.*, p. 74, edit. Rom. an. 1596.

²⁾ Ea de re vid. Raulin Joan. Facund. *Historia ecclesiae malabaricae cum Diamperitana synodo apud Indos Nestorianos, s. Thomae christianos nuncupatos, coacta ab Alexio de Menezes* an. 1599. Rom. 1745.

³⁾ „Les missionnaires Jésuites de la côte du Malabar trouvèrent une église de 150.000 chrétiens, dits de Saint-Thomas, qui suivaient l'hérésie

Quae porro ecclesiae malabaricae, instigantibus maxime Batavis, adversa acciderint saeculo 17; quomodo nominatim, pulsus missionariis Societatis Jesu, in tetrum schisma fuerit abrepta an. 1653, atque inde partim ad haeresim Jacobitarum transierit, partim vero ad unitatem catholicam, agentibus praesertim missionariis Carmelitis, reversa sit, reversa autem hoc saeculo iterum duplici schismate laboraverit, altero ab intruso episcopo Mar Rocco suscitato an. 1861, altero ab intruso Mar Elia Mellus an. 1874: ea omnia cum antiquiori ejus gentis historia in propinquo habes brevissime exposita apud Khayyath G. Ebedjesu, *Syri orientales seu Chaldaei*, passim a p. 144 ad p. 190; apud Werner, *Orbis terrarum catholicus*, p. 175; in op. Missiones catholicae, *Ritus syro-malabaricus*, 1895, pp. 620—621; in ephemer. Parisiensi Revue de l'Orient chrétien, *Les chrétiens de Saint-Thomas au Malabar*, 1896, pp. 136—139. Pleniorum gestorum narrationem quaere, si placet, apud Raulin, *Historia ecclesiae malabaricae*, jcto. Moroni, *Dizionario*, locis in Indice signatis sub vv. *Cristiani di s. Tomaso* (t. 2, p. 405) et *Malabari* (t. 4, p. 231). Singula persequi ad praesentis scriptionis rationem non pertinet.

Recentiori aetate, post restitutam in India hierarchiam ecclesiasticam, Leo PP. XIII. regendis catholicis Syro-Chaldaeis Malabaricis duos Vicarios Apostolicos ritus latini instituerat an. 1887. Cottayamensem scilicet et Trichurensensem; novissime vero, ut antiquis illis christianis praecipuam paternae suae providentiae testificationem exhiberet, tres Vicarios Apostolicos, episcopos titulares, ipsius nationis malabaricae et ritus syro-chaldaici dedit: Rmum. Joan. Menachiry, *Vic. Apost. in Trichur*; Rmum. Aloys. Paereparambil, *Vic. Apost. in Ernaculam*; Rmum. Matth. Makil, *Vic. Apost. in Changanaccherry*¹⁾. Spectatissimis istis viris, turbulento hoc tempore in terra tot perniciosis adversariis exposita ad episcopales infulas evectis, Deus Immortalis largiatur gaudium cum pace, prosperitatem ad multos annos, gratos greges, ut quos in fide catholica inter Syro-Chaldaeos Malabares propaganda impensuri sunt labores, salutarem sortiantur effectum ipsique fideles pastores, cursu consummato, mercedem accipiant aeterna gaudia pastorum!

De Kalendario syro-chaldaico Malabarum.

Tabulas syro-chaldaicas Kalendarii malabarici, quas hic habes, lector, explicatas ob oculos, acceptas referimus duobus viris

des Nestoriens . . . Ils les convertirent à la foi catholique *en leur laissant leur liturgie et leur rite syro-chaldéen*“ (Revue de l'Orient chrétien 1896, p. 139).

¹⁾ Ex Actis consistor. d. 3. Decembris 1896.

nobis quum praecellenti doctrina tum aliis titulis carissimis: Rmo. Episcopo Carolo Lavigne, Vicario Apostolico Cottayamensi, et Rdo. P. Joanni Ev. Heller, quem superius jam laudavimus p. 141. Et ille quidem, Kalendario ecclesiae suae in authentica forma syro-chaldaica, Europaeis adhuc incognita, non sine rara benevolentiae et amoris significatione e longinquo oriente misso, vere nos beavit; hic vero linguarum orientalium peritissimus ac legendis syriacis exercitatissimus ut est, codicem syro-chaldaicum manu exaratum, qui propter peregrinas, insolitas atque occultas scripturae notas admodum erat lectu difficilis, non minori felicitate quam caritate explicuit, consuetis literis transcripsit, praelo paravit imprimendumque curavit. Quod tanti benefici memores gratique, opere jam fere absoluto, lectori tenuibus nostris laboribus mox usuro non potuimus non prodere.

Historiam praesentis Kalendarii syro-chaldaici ecclesiae malabaricae nuper illustravimus in „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1896, fasc. 4, multis documentis ex triplici ejus fonte allatis: ex antiquo *Pinqit* ecclesiae syro-chaldaicae, ex *relatione Josephi Indi*, sacerdotis nestoriani malabarici, coram Alexandro PP. VI. facta an. 1501, ex *decretis synodi Diamperitanae* an. 1599, quibus, ut *particularis haec ecclesia in festis et jejniis cum Ecclesia universalis consentiret*, antiquus festorum ordo adeo fuit immutatus, ut exinde totus alius videretur. Exempli gratia exhibuimus statutum *de Commemorationibus Sanctorum*, quos ritus syriacus *feriis sextis ante Quadragesimam* occurrentibus assignat, et est ejusmodi: „*Declarat praeterea synodus, non esse servandas tanquam solemnes et speciali cultu dignas, ut alicubi erat in usu, sextas ferias a Nativitate usque ad Quadragesimam; tum quia Sancti, qui in aliquibus earum celebrantur, suos aliunde sortiuntur designatos festivitatis dies, tum etiam quia nonnulla ipsorum festorum sunt haereticis dicata, ut superius monuimus, quos nefas est festivitate colere. Vicarii itaque curent, populum Dominica die inter missarum solemnias admonere festorum illius hebdomadae, ut sciat, quae sint illi colenda*“.

Jam vero antiqui isti sancti a suis feriis sextis translati, sicut generatim caeteri omnes, tunc primum ex fastis latinis in novum *Sanctorum Pinqit* assumpti, ex decreto Diamperitano suas commemorationes festivas sortiuntur ipsis illis diebus, quibus signati sunt in Martyrologio Romano, ut adeo Kalendarium nostrum syro-chaldaicum formis latinis vestitum appareat. De eo autem nihil speciatim attinet dicere, nisi quod *quatuor his festis s. Thomae Apostoli* distinctum conspicitur:

Die 3. Julii. *Festum Apostoli Thomae*, in qua die juxta nonnullos fuit translatus¹⁾, et juxta alios ad has oras appulit, et solet servari ex antiquo hujus episcopalis Sedis more“ (Synod.

¹⁾ Vid. t. 1, p. 478.

Diamper. act. 8, decret. 9). Animadverterat Jos. Indus¹⁾: „Primam diem Julii mirum in modum custodiunt in memoriam divi Thomae christiani pariter ac gentiles“²⁾.

Die 18. Decemb. „Festum sudoris crucis gloriosi Apostoli Thomae ex consuetudine episcopatus“ (Synod. Diamper. l. c.).
Al. „Festum miraculi lapidis s. Apostoli Thomae“.

Die 21. Decemb. „Festum ipsius Apostoli Thomae“ (Synod. Diamper. l. c.).

„Octavum diem Paschae supra omnem festivitatem colunt: quippe qui affirmant, ea die divum Thomam, cujus sunt ipsi perquam studiosi³⁾, in latius nostri Servatoris manum posuisse cognovisseque non esse phantasma“ (Jos. Indus).

De rationibus festi sudoris crucis Thomae Apostoli.

Inventio crucis anno 1547. „Aperientibus fundamentum novae ecclesiae aedificandae in monte s. Thomae prope Meliaporam, ubi Apostolus martyrium consummavit⁴⁾, insculpta quadrato lapidi, sanguineis et in speciem recentibus conspersa guttis, apparuit

¹⁾ Cfr. *Novus Orbis*, Basileae, 1555, p. 205.

²⁾ Festa s. Thomae hodieque generatim tanto omnium ordinum et aetatum concursu celebrantur, ut vel ipsi protestantes Malabarici, conquerentibus eorum missionariis, partem in communi solemnitate habeant. Cfr. „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1896, p. 609.

³⁾ Ejusdem studii jam duobus saeculis ante meminerat celeberrimus peregrinator Marcus Paulus (Marco Polo) in itineralio suo haec de Thomaeis notans: „In provincia Maabar, quae est India major, servatur corpus beati Thomae Apostoli, qui in illa provincia pro Christo passus est. Quiescit autem corpus ejus in civitate quadam parva, ubi multi sunt Christiani et Saraceni, debito honore sancti venerantes corpus. . . . Incolae regionis illius dicunt Apostolum prophetam magnum fuisse vocantque eum *Avarijam*, h. e., sanctum virum. Et Christiani a longe venientes, et sancti corpus visitantes, asportant secum de terra illa, in qua vir sanctus occisus dicitur, et de ea in potum missa faciunt infirmos bibere, et credunt illos hinc melius habere atque a diversis liberari infirmitatibus.“ (*Novus Orbis*, l. 3, p. 394.)

⁴⁾ De ratione nominis urbis *Calaminae*, loci martyrii s. Thomae, animadvertit Raulin. „Eadem civitas diversis temporibus a diversis gentibus diversis iisque prorsus dissimilibus nominibus insignitur: *Calamina*, *Calliana*, *Male*, *Meliapor*, *Maliapor*, *Mappura Calempor*, *Malempor*. Syris *Galamatha* sunt *colles*, unde *Calamina* idem esset ac locus urbis supra montem fundatae, urbs in colle sita. Omnes antiqui collem et montem tanquam passionis Thomae locum designaverunt“ (Dissert. 2, de Thomae Apost. martyrio, sepulchro, et translationibus corporis, n. 33, in *Histor.* cit. p. 362).

crux, lapideo item circulo inclusa; repandum in lilium desinens. Insidet in summo columba. Latae ob imo herbae luxuriant. In eo circulo incisae cernuntur notae, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant. Extractam tabulam ac probe purgatam Lusitani confestim in ara gratulabundi constituunt; intentiore cura sacellum absolvunt¹⁾.

Miraculum sudoris crucis anno 1557. — Accidit autem a. 1557, die quo christiani conveniebant, ut in eo fano *Salutationem ab Angelo factam Sanctissimae Virgini*²⁾, octo dies, antequam dies Christi Natalis adveniret, celebrarent, quum sacerdos, qui rem divinam faciebat, Evangelium inchoaret, ut crux in nigrum colorem verteretur, et liquor ex illa incredibili copia dimanaret; deinde color caeruleus pro nigro subiret. In locis autem, ubi notae sanguinis extabant, rosei coloris splendor eluxit. Sequentibus deinde annis. eodem die, semper eveniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commovebat) id in illa cruce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore ejus rei, quae admirabilis omnibus videbatur, intermissio. Anno autem 1561, quum christiani in eundem locum cum eadem pompa et celebritate convenirent, eo die Crux, dum sacrificium fieret, stillare solebat, et sacerdos Evangelium inchoaret (id enim etiam admirandum videbatur, quod nunquam prius, quam Evangelium legi coepisset, ea Crucis mutatio fieret), Crux repente nigris maculis, splendidis tamen, inficeretur, donec tandem aliis atque aliis subeuntibus, tota nigresceret. Ita vero splendebat, atque si fuisset oleo delibuta. Dum instar roris guttae defluere coeperunt, quae paulatim grandiores effectae totam Crucem humore largissimo compleverunt; peregit sacerdos cum multis lacrimis et crebro singultu sacrificium. Deinde ascendit in altare et linteis, quibus in rebus sacris de more procurandis uti solebat, Crucem extersit. Lintea maculis sanguineis tincta repente sunt. Civitatis praefectus et reliqua multitudo, quae convenerat, manus in coelum tendere, Christi nomen implorare, flagitiorum veniam postulare et ad studium ardentius religionis excitari. Crux autem postquam multo liquore fluxit, clarius splendere coepit et color sanguineus evidentius eluxit³⁾.

Interpretatio inscriptionis tentata. — „Hoc signum (a. 1561) commovit et praefectum urbis et primum sacerdotem, ut diligenter inquirerent, ecquis esset, qui literas illas interpretari posset. Ajunt incolae, in Narsingae regno esse Brachmanam, inter omnes Brachmanas literis et eruditione praestantem, qui varias linguas tenebat. Hominem continuo accersunt et inter-

¹⁾ Maffei J. P., Hist. indic., l. 11, edit. Venet. 1589, p. 214.

²⁾ Festum Amuntiationis B. M. V. in Hispaniarum regnis olim non 25. Martii, sed 18. Decembris die celebratum relegas in „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1896, p. 598.

rogant, an illas literas nosset? Respondit, literas esse priscas, quibus antiqui sapientes utebantur; negligentia vero hominum factum esse, ut earum cognitio interiret; quin etiam linguam, qua erant descriptae, a paucis admodum teneri. Admonent illi Brachmanam, ut in altare ascendat. Restitit ille, et nefarium facinus esse dixit, altare, in quo res divina fieret, humanis pedibus conculcari. Invitus tamen subiit, et literas perlegit, quarum vim eam esse dixit, ut una nota decem et quindecim et viginti literarum officio fungeretur. Sententia vero literarum in summa haec est: *Thomam* divinum virum fuisse a Dei filio, cujus erat discipulus, in eas oras Sagami regis tempore missum, ut Dei summi notitia gentes illas erudiret; ibique templum extruxisse, et res admirabiles effecisse, atque tandem, quum genibus flexis ad crucem illam affixus orationem ad Deum funderet, a quodam Brachmana fuisse hasta transfixum. Crucem vero ejusdem viri sanctissimi cruore tinctam ad memoriam virtutis illius sempiternam relictam fuisse. Haec erat sententia, quae literis continebatur. Fecit autem majorem fidem alius ejusdem sectae vir aliunde accersitus, grandis admodum natu et sapientiae opinione praestans, qui literas in eandem sententiam interpretatus est¹⁾.

Veterum hanc scripturae interpretationem tamen assensu suo non comprobant recentiores linguarum orientalium scrutatores, licet nondum quidpiam certi invenerint, quod in ejus locum substituere possent. Novas interpretationes, quas hariolando excogitarunt, vide, si placet, in „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1896, pp. 612—613²⁾.

Festum, quod in Kalendario (p. 672) signatum est sub titulo *Miraculum lapidis s. Thomae Apostoli*, perhibetur institutum „in memoriam sudoris, qui e marmorea divi Thomae cruce scaturiit anno 1557. in Meliapore: quod ostentum pluries postea visum est.“ Licet autem solemnitas liturgica uni diei 18. Decemb. sit affixa, miraculum ipsum tamen per totum Adventum populari devotione laboriose sancteque celebratur, quemadmodum luculentis testimoniis allatis ostensum est in „Zeitschrift“ l. c. p. 609.

¹⁾ Ex relatione episcopi Cochinchensis ad Card. Henricum facta, apud Osor. Hieron., *De rebus Emmanuelis regis*, l. 3, ed. Colon. 1580, p. 108.

²⁾ Effigies crucis cum inscriptione saepe fuit summa diligentia et pari fide ad originale exemplar expressa. In „Zeitschrift“ l. c. duas ex praecipuis memoravimus, antiquiorem Athanasii Kircher, *China illustrata*, p. 55, edit. Amstelod. 1667, et recentiorem D. Burnell, *Mangalorae vulgatam* an. 1873.

PASCHALION SYRO

'Epuwpele.	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ
Exactum est Paschalion ad „Tabulam paschalem novam reformatam“, Missali et Breviario rom. praefixam, cuius rationes videantur in nostro „Computo eccles.“ pp. 107—109.	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
Ex 6 columnis ad perpendiculum positis (ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ vocant) 4 sunt ex Tabula latina ad litteram expressae; nimirum 1. „Litterae dominic.“ (âthwâthâ d'had-b'šabbê); 2. „Cyclus epactarum“ (qîqlôs dah'pakhtë); 5. Pascha seu „Resurrectio“ (q'jâm'thâ); 6. „Pentecoste“ (pent'qôstê). Columna 3. loco „Septuagesimae“ Occidentalium exhibet „Jejunium poenitentiae, Niniuitarum“ (cum twâthâ d'nin'wajjâ), de quo supra disputatum est pp. 8—11; columna 4 tandem pro „die cinerum“ indicat initium jejunii quadragesimalis seu „jejunium magnum“ (šaumâ rabbâ), de quo similiter suo loco jam dictum est p. 87.	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ
	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ	ܡܝܬܝܢܐܝܬܐ ܝܠܕ ܝܠܕ

CHALDAICUM MALABARICUM.

ചോദ്യങ്ങൾ	മലബാറിലെ ചോദ്യങ്ങൾ	ഉത്തരങ്ങൾ
<p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>	<p>ചോദ്യം</p> <p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>	<p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>
<p>6: ചോദ്യം</p> <p>7: ചോദ്യം</p> <p>8: ചോദ്യം</p> <p>9: ചോദ്യം</p> <p>10: ചോദ്യം</p>	<p>ചോദ്യം</p> <p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>	<p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>
<p>11: ചോദ്യം</p> <p>12: ചോദ്യം</p> <p>13: ചോദ്യം</p> <p>14: ചോദ്യം</p> <p>15: ചോദ്യം</p>	<p>ചോദ്യം</p> <p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>	<p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>
<p>16: ചോദ്യം</p> <p>17: ചോദ്യം</p> <p>18: ചോദ്യം</p> <p>19: ചോദ്യം</p> <p>20: ചോദ്യം</p>	<p>ചോദ്യം</p> <p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>	<p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>
<p>21: ചോദ്യം</p> <p>22: ചോദ്യം</p> <p>23: ചോദ്യം</p> <p>24: ചോദ്യം</p> <p>25: ചോദ്യം</p>	<p>ചോദ്യം</p> <p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>	<p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>
<p>26: ചോദ്യം</p> <p>27: ചോദ്യം</p> <p>28: ചോദ്യം</p> <p>29: ചോദ്യം</p> <p>30: ചോദ്യം</p>	<p>ചോദ്യം</p> <p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>	<p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>
<p>31: ചോദ്യം</p> <p>32: ചോദ്യം</p> <p>33: ചോദ്യം</p> <p>34: ചോദ്യം</p> <p>35: ചോദ്യം</p>	<p>ചോദ്യം</p> <p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>	<p>1: ചോദ്യം</p> <p>2: ചോദ്യം</p> <p>3: ചോദ്യം</p> <p>4: ചോദ്യം</p> <p>5: ചോദ്യം</p>

JANUARIUS. ܝܢܝܪܝܐ

	ܝܢܝܪܝܐ	ܝܢܝܪܝܐ	ܝܢܝܪܝܐ
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	1	1	1
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	2	2	2
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	3	3	3
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	4	4	4
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	5	5	5
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	6	6	6
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	7	7	7
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	8	8	8
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	9	9	9
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	10	10	10
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	11	11	11
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	12	12	12
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	13	13	13
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	14	14	14
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	15	15	15
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	16	16	16
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	17	17	17
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	18	18	18
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	19	19	19
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	20	20	20
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	21	21	21
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	22	22	22
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	23	23	23
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	24	24	24
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	25	25	25
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	26	26	26
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	27	27	27
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	28	28	28
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	29	29	29
ܝܢܝܪܝܐ ܝܢܝܪܝܐ	30	30	30

Kanun hrâl, h. e., alter. Januarius.

Epactae	Lit. dom.	D. m.	
* A	1		Circumcisio Domini.
xxix b	2		Octava s. Stephani.
xxviii c	3		Octava s. Joannis Apostoli.
xxvii d	4		Octava ss. Innocentium.
xxvi e	5		Vig. Epiph. cum com. s. Telesphori PP. et m.
xxv f	6		Epiphania Domini.
xx d	11		Com. s. Hygini Papae et mart.
xviii f	13		Octava Epiphaniae.
xvii g	14		Hilarii ep. et conf. cum com. s. Felicis presb.
xvi A	15		Pauli primi erem. cum com. s. Mauri abbat.
xv b	16		Marcelli Papae et mart.
xiv c	17		Antonii abbatis.
xiii d	18		Cathedra s. Petri Romae cum com. sanctae.
xii e	19		Marii et Marthae et Audifacis et Abachum mm.
xi f	20		Fabiani et Sebastiani mart.
x g	21		Agnetis virg. mart.
ix A	22		Vincentii et Anastasii mart.
viii b	23		Emerentianae virg. mart.
vii c	24		Timothei episc. et mart.
vi d	25		Conversio s. Pauli Apostoli.
v e	26		Polycarpi episc. et mart.
iv f	27		Joannis Chrysostomi episc. et conf.
iii g	28		Agnetis secundo.

FEBRUARIUS. ٢٢

කි.මි.මී.	කි.මි.මී.	කි.මි.මී.	කි.මි.මී.
4	2	2	4
9	5	5	9
2	1	0	2
3	5	4	3
4	0	5	4
8	1	1	8
9	4	5	9
3	2	1	3
2	5	2	2
1	1	1	1
0	5	0	0
5	0	5	5

MARTIUS. 522

၁	၁	၁
၂	၂	၂
၃	၃	၃
၄	၄	၄
၅	၅	၅
၆	၆	၆
၇	၇	၇
၈	၈	၈
၉	၉	၉
၁၀	၁၀	၁၀

APRILIS. 103

பெரிய பஞ்சு கிடைக்கிறது	7	1	3
பெரிய பஞ்சு கிடைக்கிறது	7	1	3

Šebet. Februarius.

Epactae	Lit. dom.	D. m.	
xxix	d	1	Ignatii episc. et mart.
xxviii	e	2	Purificatio B. M. semper V.
xxvii	f	3	Blasii episc. et mart.
xxv, xxiv	A	5	Agathae virg. et mart.
xxiii	b	6	Dorotheae virg. et mart.
xxii	c	7	Romualdi abbatis.
xx	e	9	Apolloniae virg.
xv	c	14	Valentini presb. et mart.
xiv	d	15	Faustini et Jovitae martyr.
xj	g	18	Simeonis episc. mart.
vij	d	22	Cathedra Petri Antiochiae.
vj	e	23	Jejunium vigiliae Mar Math. Ap.
v	f	24	Mathiae Apostoli.

Adar. Martius.

xxvij	g	4	Lucii Papae et mart.
xxiv	c	7	Thomae Doct. et conf. cum Com. Per(petuae et Felicitatis mart.).
xxij	e	9	Quadragesima mart.
xix	A	12	Gregorii Papae et conf. et Doct. eccles.
xij	A	19	Joseph confessoris viri Dei genitricis.
x	c	21	Benedicti Abbatis.
vj	g	25	Annuntiatio B. M. semper V.

Nisân. Aprillis.

xxvij	A	2	Francisci de Paula conf.
xvij	c	11	Leonis Papae et conf.

Epactae	Lit. dom.	D. m.	
xv	f	14	Tiburtii et Valeriani mart.
xij	b	17	Aniceti Papae et mart.
vij	g	22	Soteris et Caji Paparum et mart.
vj	A	23	Georgii mart.
iv	c	25	Marci Evangelistae.
iiij	d	26	Cleti et Marcellini Paparum.
j	f	28	Vitalis mart.
*	g	29	Petri mart.

Ijâr. Majus.

xxviij	b	1	Philippi et Jacobi Apost.
xxvij	c	2	Athanasii episc. et conf.
xxvj	d	3	Inventio s. Crucis (Mar Slibâ).
xxv	e	4	Monicae viduae.
xxiij	g	6	Joannis ante portam latinam.
xxij	A	7	Stanislai episc. mart.
xxj	b	8	Apparitio Mar Michaelis angeli.
xx	c	9	Gregorii Naz. episc.
xix	d	10	Gordiani et Epimachi mart.
xvij	f	12	Nerei et Achillei et Domitillae mart.
xv	A	14	Bonifacii mart.
xiiij	c	16	Ubaldi episc. et conf.
x	f	19	Pudentianae virg.
iv	e	25	Urbani Papae et mart.
iiij	f	26	Eleutherii Papae et mart.
ij	g	27	Joannis Papae et mart.
xxix	c	30	Felicis Papae et mart.

Chezirân. Junius.

Epactae	Lit. dom.	D. n.	
xxvj	f	2	Marcellini et Petri mart.
xviij	f	9	Primi et Feliciani mart.
xvj	A	11	Barnabae Ap.
xv	b	12	Basilidis et Cyrini mart.
xiv	c	13	Antonii de Padua.
xiiij	d	14	Basilii Magni episc. et conf.
xij	e	15	Viti et Modesti mart.
ix	A	18	Marci et Marcelliani mart.
viiij	b	19	Gervasii et Protasii mart.
vij	c	20	Silverii Papae et mart.
v	e	22	Paulini episc. et conf.
iv	f	23	Jejunium.
iiij	g	24	Nativitas s. Joannis Baptistae.
j	b	26	Joannis et Pauli mart.
xxix	d	28	Leonis Papae et conf.
xxviij	e	29	Petri et Pauli Apost.

Tamuz. Julius.

xxvj	g	1	Octava Mar Joannis Bapt.
xxv	A	2	Visitatio B. Genitricis Dei.
xxiv	b	3	Commemoratio Mar Thomae Apost.
xxi	e	6	Octava ss. Petri et Pauli.
xvij	b	10	Septem fratrum martyrum.
xvj	c	11	Pii Papae et mart.
xv	d	21	Naboris et Felicis mart.

Epactae	Lit. dom.	D. m.	
xiv	e	13	Anacleti Papae et mart.
xiiij	f	14	Bonaventurae episc. et conf.
x	b	17	Alexii conf.
ix	c	18	Symphorosae cum septem filiis suis.
vij	e	20	Margaritae virginis mart.
vj	f	21	Praxedis virg.
v	g	22	Mariae Magdalenae.
iv	A	23	Apollinaris episc.
iiij	b	24	Jejunium cum com. Christinae.
ij	c	25	Jacobi Apostoli.
j	d	26	Annae matris Mariae semper virginis.
*	e	27	Pantaleonis mart.
xxix	f	28	Nazarri et Celsi mart.
xxviij	g	29	Marthae virg.
xxvij	A	30	Abdon et Sennen mart.

Ab. Augustus.

xxv. xxiv	c	1	Vincula Petri Ap.
xxiiij	d	2	Stephani Papae et mart.
xxij	e	3	Inventio s. Stephani.
xxj	f	4	Dominici conf.
xx	g	5	Dedicatio ecclesiae B. Mariae ad nives.
xix	A	6	Transfiguratio Domini.
xviij	b	7	Donati episc.
xvij	c	8	Cyriaci et Largi mart.
xvj	d	9	Jejunium cum com. Mar Romani.
xv	e	10	Laurentii mart.

	മിഥുനം	കർക്കിടം	മിഥുനം
ഇതര പന്ത്രണ്ടു തുടർച്ച	1	0	2
മിഥുനം തുടർച്ച	2	1	3
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച	3	2	4
തുടർച്ച (ഇതര) തുടർച്ച	4	3	5
മിഥുനം തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	5	4	6
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	6	5	7
ഇതര തുടർച്ച	7	6	8
ഇതര തുടർച്ച	8	7	9
മിഥുനം തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	9	8	10
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	10	9	11
ഇതര തുടർച്ച	11	10	12
ഇതര തുടർച്ച	12	11	13
മിഥുനം തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	13	12	14
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	14	13	15
ഇതര തുടർച്ച	15	14	16
ഇതര തുടർച്ച	16	15	17
മിഥുനം തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	17	16	18
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	18	17	19
ഇതര തുടർച്ച	19	18	20
ഇതര തുടർച്ച	20	19	21
മിഥുനം തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	21	20	22
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	22	21	23
ഇതര തുടർച്ച	23	22	24
ഇതര തുടർച്ച	24	23	25
മിഥുനം തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	25	24	26
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	26	25	27
ഇതര തുടർച്ച	27	26	28
ഇതര തുടർച്ച	28	27	29
മിഥുനം തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	29	28	30
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	30	29	31

SEPTEMBER. **സെപ്റ്റംബർ**

ഇതര തുടർച്ച	1	0	2
മിഥുനം തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	2	1	3
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	3	2	4
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	4	3	5
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	5	4	6
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	6	5	7
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	7	6	8
മിഥുനം തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	8	7	9
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	9	8	10
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	10	9	11
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	11	10	12
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	12	11	13
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	13	12	14
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	14	13	15
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	15	14	16
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	16	15	17
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	17	16	18
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	18	17	19
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	19	18	20
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	20	19	21
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	21	20	22
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	22	21	23
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	23	22	24
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	24	23	25
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	25	24	26
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	26	25	27
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	27	26	28
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	28	27	29
തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	29	28	30
ഇതര തുടർച്ച തുടർച്ച തുടർച്ച	30	29	31

Epactae	Lit. dom.	D. m.	
xiv	f	11	Tiburtii et Susannae mart.
xij	g	12	Clarae virg.
xij	A	13	Hippolyti et Cassiani mart.
xj	b	14	Jejunium cum com. Eusebii.
x	c	15	Assumptio B. M. semper V.
vij	e	17	Octava Mar Laurentii.
vij	f	18	Agapiti mart.
v	A	20	Bernardi abbatis.
ij	c	22	Octava Assumpt. M. semper V.
ij	d	23	Jejunium.
j	e	24	Bartholomaei Apostoli.
*	f	25	Ludovici regis.
xxix	g	26	Zephyrini Papae.
xxvij	b	28	Augustini episc. et Doctoris eccl.
xxvj	c	29	Decollatio Joannis Bapt.
xxv	d	30	Felicis et Adaucti mart.

Elul. September.

xxij	f	1	Aegydi abbatis.
xvj	f	8	Nativitas B. M. semper V.
xv	g	9	Gorgonii mart.
xiv	A	10	Nicolai de Tolentino conf.
xij	b	11	Proti et Hyacinthi mart.
x	e	14	Exaltatio s. Crucis.
ix	f	15	Octava Nativ. B. M. semper V.
vij	g	16	Cornelii et Cypriani mart.
v	c	19	Januarii episc.
iv	d	20	Jejunium cum commem. Eustachii.

	മുഹററം	കുമാരി	മുഹററം
മുഹററം ൧൦ മുഹററം ൧൦	൧	൭	൧
മുഹററം ൧൧ മുഹററം ൧൧	൨	൦	൧
മുഹററം ൧൨ മുഹററം ൧൨	൩	൧	൨
മുഹററം ൧൩ മുഹററം ൧൩	൪	൨	൩
മുഹററം ൧൪ മുഹററം ൧൪	൫	൩	൪
മുഹററം ൧൫ മുഹററം ൧൫	൬	൪	൫
മുഹററം ൧൬ മുഹററം ൧൬	൭	൫	൬
മുഹററം ൧൭ മുഹററം ൧൭	൮	൬	൭

OCTOBER. മുഹററം

മുഹററം ൧൦ മുഹററം ൧൦	൧	൭	൧
മുഹററം ൧൧ മുഹററം ൧൧	൨	൦	൧
മുഹററം ൧൨ മുഹററം ൧൨	൩	൧	൨
മുഹററം ൧൩ മുഹററം ൧൩	൪	൨	൩
മുഹററം ൧൪ മുഹററം ൧൪	൫	൩	൪
മുഹററം ൧൫ മുഹററം ൧൫	൬	൪	൫
മുഹററം ൧൬ മുഹററം ൧൬	൭	൫	൬
മുഹററം ൧൭ മുഹററം ൧൭	൮	൬	൭
മുഹററം ൧൮ മുഹററം ൧൮	൯	൭	൮
മുഹററം ൧൯ മുഹററം ൧൯	൧൦	൮	൯
മുഹററം ൨൦ മുഹററം ൨൦	൧൧	൯	൧൦
മുഹററം ൨൧ മുഹററം ൨൧	൧൨	൧൦	൧൧
മുഹററം ൨൨ മുഹററം ൨൨	൧൩	൧൧	൧൨
മുഹററം ൨൩ മുഹററം ൨൩	൧൪	൧൨	൧൩
മുഹററം ൨൪ മുഹററം ൨൪	൧൫	൧൩	൧൪
മുഹററം ൨൫ മുഹററം ൨൫	൧൬	൧൪	൧൫
മുഹററം ൨൬ മുഹററം ൨൬	൧൭	൧൫	൧൬
മുഹററം ൨൭ മുഹററം ൨൭	൧൮	൧൬	൧൭
മുഹററം ൨൮ മുഹററം ൨൮	൧൯	൧൭	൧൮
മുഹററം ൨൯ മുഹററം ൨൯	൨൦	൧൮	൧൯
മുഹററം ൩൦ മുഹററം ൩൦	൨൧	൧൯	൨൦

NOVEMBER. മുഹററം

മുഹററം ൧൦ മുഹററം ൧൦	൧	൭	൧
മുഹററം ൧൧ മുഹററം ൧൧	൨	൦	൧
മുഹററം ൧൨ മുഹററം ൧൨	൩	൧	൨

Epactae	Lit. dom.	D. m.	
iiij	e	21	Matthaei Ap. et Evang.
ij	f	22	Mauritii et soc. mart.
j	g	23	Lini Papae et mart.
xxviiij	c	26	Cypriani et Justinae mart.
xxvij	d	27	Cosmae et Damiani mart.
xxv. xxiv	f	29	Dedicatio ecclesiae Michaelis angeli.
xxiiij	g	30	Hieronymi presb. doctoris eccl.

Tešrín qdém sen prior. October.

xxij	A	1	Remigii episc.
xix	d	4	Francisci conf.
xviiij	e	5	Placidi et sociorum mart.
xvj	g	7	Marci Papae.
xiv	b	9	Dionysii et Rustici mart.
ix	g	14	Callisti Papae et mart.
v	d	18	Lucae Evangelistae.
ij	g	21	Hilarionis abbatis.
xxviiij	d	25	Chrysanthi et Dariae mart.
xxvij	e	26	Evaristi Papae.
xxvj	f	27	Jejunium.
xxv	g	28	Simonis et Judae Apostolorum.

Tešrín hrâi seu alter. November.

xxj	g	1	Festum omnium Sanctorum.
xx	e	2	Commemoratio omnium fidelium defunctorum.
xviiij	g	4	Vitalis et Agricolaë mart.

	മിഥുനം	കർക്കിടം	മുള
മുള	1	2	3
മുള	4	5	6
മുള	1	0	1
മുള	2	1	2
മുള	3	2	3
മുള	4	3	4
മുള	5	4	5
മുള	6	5	6
മുള	7	6	7
മുള	8	7	8
മുള	9	8	9
മുള	10	9	10
മുള	11	10	11
മുള	12	11	12
മുള	13	12	13
മുള	14	13	14
മുള	15	14	15
മുള	16	15	16
മുള	17	16	17
മുള	18	17	18
മുള	19	18	19
മുള	20	19	20
മുള	21	20	21
മുള	22	21	22
മുള	23	22	23
മുള	24	23	24
മുള	25	24	25
മുള	26	25	26
മുള	27	26	27
മുള	28	27	28
മുള	29	28	29
മുള	30	29	30
മുള	31	30	31

DECEMBER. മുള

മുള	1	2	3
മുള	4	5	6
മുള	7	8	9
മുള	10	11	12
മുള	13	14	15
മുള	16	17	18
മുള	19	20	21
മുള	22	23	24
മുള	25	26	27
മുള	28	29	30
മുള	31	32	33

Epactae	Lit. dom.	D. m.	
xiv	d	8	Octava omnium Sanctorum.
xij	e	9	Dedicatio basilicae Salvatoris.
xij	f	10	Tryphonis et Respicii mart.
xj	g	11	Martini episc.
x	A	12	Martini Papae.
v	f	17	Gregorii Thaumaturgi episc. conf.
iv	g	18	Dedicatio basilicae Petri et Pauli Ap.
iiij	A	19	Pontiani Papae et mart.
j	c	21	Praesentatio B. Genitricis Dei.
*	d	22	Caeciliae virg. et mart.
xxix	e	23	Clementis Papae et mart.
xxvij	f	24	Chrysogoni mart.
xxvij	g	25	Catharinae virg. mart.
xxvj	A	26	Petri Alexandrini episc.
xxij	d	29	Jejunium.
xxj	e	30	Andreae Apostoli.

Kanun qdém. December.

xix	g	2	Bibianae virg. et mart.
xvij	b	4	Barbarae virg. et mart.
xvj	c	5	Sabbae abbatis.
xv	d	6	Nicolai episc. et conf.
xiv	e	7	Ambrosii episc. et doct. eccles.
xij	f	8	Conceptio B. Genitricis Dei.
xj	A	10	Melchiadis Papae et mart.
x	b	11	Damasi Papae et confess.
viiij	d	13	Luciae virg. et mart.

	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ
ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ	ܬܝܬܝܢܐ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Quae in Graecorum libris ecclesiasticis inter honorificos Sanctissimae Deiparae titulos eminent *ἐπὶ πάντων ἀειπαρθένος*, *semper virgo*, in praesenti hoc Kalendario insolenti versione redditur *b'thâlath 'almin*, proprie *virgo saeculorum* (2. Febr., 25. Mart., 26. Jul., 15. Aug., 22. Aug., 8. Sept., 15. Sept.); quod quidem ideo notatu dignum censui, quia a J. E. Heller cum aliis multis ad linguas orientales pertinentibus gratus didici, *λέξις b'thâlath 'almin*, *ἀειπαρθένος*, testibus novissimis lexicis, hucusque nondum fuisse a diligentioribus etiam syriacarum dictionum venatoribus repertam.

Epactae	Lit. dom.	D. m.	
vj	f	15	Eusebii Vercellensis episc.
ijj	b	18	Miraculum lapidis Mar Thomae Apostoli.
j	d	20	Jejunium.
*	e	21	S. Mar Thomae Ap.
xxvij	A	24	Jejunium.
xxvj	b	25	Nativitas D. N. J. Ch.
xxv.	c	26	Stephani protomart.
xxiv	d	27	Joannis Apost. et Evang.
xxijj	e	28	SS. Innocentium mart.
xxj	f	29	Thomae Cantuariensis ep. et mart.
xx	A	31	Silvestri Papae et conf.

Notae addititiae.

Circa Kalendar. syro-malabaricum duo haec ad extremum attendi velim:

1. Per errorem factum est p. 666, ut in textu syro-chaldaico ad d. 16. Sept. *festum ss. Cornelii et Cypriani* omitteretur. Quod quum serius esset animadversum, quam ut lacuna expleri posset, lector perspicax mendum ipse corrigat.

2. Quum Sancti omnes iisdem illis diebus signentur, quos in Kalendario latino habent, eos in indicem in fine tomi concinnandum non referam: necessariae brevitati scilicet per omnia serviturus.

De jejuniis Syro-chaldaeorum Malabarum.

Synodi Diamper. Actionis VIII. Decretum X.

De observatione jejuniorum.

Verum non modo circa dies festos concelebrandos ex praecepto, sed etiam circa dies esuriales, quibus obstringebatur hic populus lege jejunii, variae ortae sunt dubietates in hac dioecesi: quamobrem synodus declarat, ex praecepto servandum esse jejunium diebus mox indicandis, tam ex antiquis quam ex novissime a nobis assignatis, videlicet:

Sacrum ac solemne jejunium majus Quadragesimae, quod de more hujus dioecesis initium sumit a feria II. post Dominicam Quinquagesimae ¹⁾.

Sanctum jejunium Adventus Domini, quod in hac dioecesi exactissime servatur a prima Dominica proximiori Kalendis Decembris usque ad festum Nativitatis Domini ²⁾.

Februarii 1. die in vigilia Purificationis Dominae Nostrae; 23. s. Mathiae Apostoli:

Junii 23. in vigilia s. Joannis Baptistae:

Junii 28. Ss. Petri et Pauli;

Julii 24. in vigilia s. Jacobi Apostoli;

Augusti 14. in vigilia Assumptionis Dominae Nostrae:

Augusti 23. s. Bartholomaei Apostoli;

Septembris 7. in vigilia Nativitatis Dominae Nostrae:

Septembris 13. s. Crucis:

Septembris 20. s. Matthaei Apostoli;

Octobris 27. in vigilia Apostolorum Simonis et Judae, et 31. Omnium Sanctorum;

Novembris 29. in vigilia s. Andreae Apostoli;

¹⁾ Apud Nestorianos *Jejunium quadragesimale* per septem integras hebdomadas a Dominica, quam ipsi *Ingressus jejunii* nominant, nos *Quinquagesimae* dicimus, usque ad Dominicam Resurrectionis, religiose servatur, ne Sabbatis quidem et Dominicis exceptis. *Asseman. B. o. t. 3. part. 2, p. 360.*

²⁾ *Jejunium Nativitatis* seu *Annuntiationis* a Dominica I. Annuntiationis (quae proximior est Kalendis Decembris) usque ad diem 25. ejusdem mensis celebratur. *L. c. p. 387.*

Decembris 20. in vigilia gloriosi Apostoli s. Thomae. 24. Nativitatis D. N. J. Ch., etsi alias hae duae ad jejunium Adventus pertinent.

Et ut particularis haec ecclesia cum Ecclesia universali consentiat, statuit synodus, jejunandum esse juxta praeceptum universalis Ecclesiae quatuor anni temporibus; nimirum IV. feria, VI. et Sabbato immediate post Diem Dominicam I. Quadragesimae, quae tamen jejunia in Quadragesimali jejunio continentur. Similiter feria IV. VI. et Sabbato immediate post Festum Pentecostes; prima IV. feria, VI. et Sabbato immediate post festum s. Crucis mense Septembris; prima IV. feria. VI. et sabbato post festum s. Luciae ad 13. Decembris, quae jejunia comprehenduntur in jejunio servari solito diebus anniversariis Adventus Christi.

Approbat insuper synodus jejunium praemitti solitum ad Assumptionem Dominae Nostrae a 1. Augusti usque ad illud festum ¹⁾, et ad Nativitatem ejusdem Dominae a 1. Septembris usque ad festum ipsius ²⁾, et jejunium quod vocitatur Apostolorum a prima die post festum Pentecostes quinquaginta sequentes dies ³⁾, quippe quae optime ac laudabiliter instituta sunt: quamobrem optaret synodus ea observari nunc, sicut antiquitus a primis christianis in hac regione servata fuerunt. Nihilominus quia quantum ad haec jejunia multiplex fuit consuetudo, et ex opinionum varietate multiplex perturbatio et conscientiarum haesitatio: declarat synodus, neminem ad haec jejunia servanda gravi praecepto obstringi, et habenda esse in posterum tanquam opera omnino voluntarie suscepta,

¹⁾ Lege universali ecclesiae orientalis Nestoriani *jejunium migrationis B. Virginis* colunt a Kalendis Augusti usque ad 15. ejusd. mensis.

²⁾ Quod hic signatum legitur *jejunium Nativitatis B. M. V.*, Nestorianis incognitum, referri posse videtur ad *jejunium Eliae* seu *Crucis*, quod per septem hebdomadas colitur, a Dominica prima Eliae (quae quartam aestatis sequitur) usque ad feriam VI. quartae hebdomadae Crucis seu septimae Eliae. Asseman. *l. c.* p. 387.

³⁾ *Jejunium Apostolorum* antiquitus Nestoriani per septem hebdomadas, a feria II. post Pentecosten producebant usque ad Dominicam primam aestatis (*Nosardil*), quae septima est a Pentecoste, et in qua festum duodecim Apostolorum celebratur; nunc vero a feria II. post Pent. usque ad 29. Junii, h. e., usque ad festum Apostolorum servatur. Asseman. *l. c.*

et quae supererogantur, nec his diebus ad cibos esuriales quemquam esse cogendum.

Quantum vero attinet ad triduum jejunii Jonae prophetae, quod appellant *Munaneba*¹⁾, et exordium sumit 18. die primam Quadragesimae diem praecedente, ob ipsius antiquitatem et sanctitatem optat synodus diligenter servari. Verum quia christiani per hos solent convenire dies in ecclesiam ibique manducare *Nerchas*²⁾, quae parantur, laudatum triduanum jejunium non graviter praecipit; omnes tamen gravi praecepto obstrictos esse vult ad non comedendos memoratis diebus nisi cibos quadragesimales³⁾. Ad extremum statuit, ut, relicto Nestorianorum more jejunandi a solis occasu ad solis occasum, in posterum cum caeteris christianis gentibus a media nocte ad mediam noctem jejunium servent.

¹⁾ Legendum esse videtur *Munnanorba*, quod est jejunium trium dierum, ex malabarico *Munna*, i. e., numerus ternarius, et *Nojerba*, jejunium. (Nota Raulin. ad h. l.)

²⁾ *Nercha* est convivii parandi turbae fidelium, in ecclesiam certis solemnitatibus confluentium, votum seu sponsio: in quo fercula oryzae et fructus aliqui, nucis indicae lacte conditi exhibentur, longo ordine cunctis utriusque sexus etiam inopibus intra ecclesiam in terra considentibus; sacerdotes autem in gradibus sedent altaris. Fit convivium peracta Missa, in qua omnes communicant, recitatis prius quibusdam precibus, quas finito prandio prosequuntur. Quae convivia praeas agapes non modo referunt, sed aemulantur. Quum ea sunt pro defunctis, vocantur *Chata* aut *Ceruta*. *Nercha* autem plerumque fit in Anniversario Dedicationis ecclesiae, et in praecipuis solemnitatibus et in aliquorum nuptiis. (Nota Raulin.)

³⁾ *Jejunium virginum*, quod Nestoriani a majoribus institutum olim colebant tribus post festum Epiphaniae diebus, tempore synodi Diamperitanae non amplius in usu fuisse videtur apud christianos Malabares. Ortum habuerat in regione Hirtensium propter liberationem a flagellis incendii et pestis. Quum vero progrediente tempore ex negligentia hominum fuisset omissum, per hanc occasionem legitur restitutum sub novo titulo *jejunii virginum*: Abdalmalechus, Arabum rex saeculo 7, quum de pulchritudine mulierum Hirtensium audiisset, ad praesidem ejus loci misit, ut cunctas virgines viro aptas eligeret. Qui jussis obtemperans, eas in aedes suas congregare coepit. Tum christiani universi in ecclesiam confluentes, jejunium et orationem adhibuere, Dominum enixe deprecantes, ut indignationem ab eis avertaret. Tertia igitur die, quum Joannes (Azrak) eorum episcopus evangelium legeret, Abdalmalechi interitum, quem in spiritu noverat, populo annuntiavit. Praedictionem sparsus paucis post diebus rumor confirmavit. Exinde populus, quod flagellum illud evasisset gaudens, tres illos dies jejunio colere coepit. Asseman., *B. o.*, t. 2, pp. 425.

LIBER II.

**KALENDARIA ECCLESIASTICA ALIORUM RITUUM
ORIENTALIU.**

CAPUT IV.

**ANNUS ECCLESIASTICUS CHALDAEORUM
ET
NESTORIANORUM.**

De Chaldaeis

notitia praeliminaris.

Timotheus I., celeberrimus patriarcha Chaldaeorum Nestorianorum (ab an. 778 circ. ad an. 820), „*Nos Orientales, inquit, ante omnes credidimus, et confessi sumus Christum, testimonio fidei nostrae solemniter exhibito per legatos nostros duodecim*¹⁾, *qui sidere ductore, riam edocti fuere, et per dona quoque illa, quae nos obtulimus ipsi*“²⁾. Sed videnda sunt quae de ss. *Magis evangelii inter Chaldaeos praedicatoribus ex libris liturgicis atque ex antiqua gentis traditione affert Rmus. patriarcha Babylonensis Khayyat, Sgri orientales seu chaldaei*, pp. 157—166.

Chaldaei primum tamen sibi catholicae fidei veri nominis magistrum adsciscunt Addaeum seu Thaddaeum unum ex 70 discipulis, cui provinciam illarum regionum administrandorum a s. Thoma Apostolo commissam fuisse docent³⁾. In catholica fide perstiterunt, usque ad saeculum quintum, quo in Nestorianam haeresim rapti sunt.

De Nestorianismi origine et progressu in Oriente, h. e., penes Chaldaeos, aliis praeceuntibus, fusius scripsit idem Rmus. Khayyat, pp. 171—176, e quo pauca haec enotasse juverit: Post synodum Ephesinam anni 431 pars episcoporum orientalium ab episcopis orthodoxis et s. Cyrillo, quem haeresis accusabant, secessit et Nestorio pertinaciter adhaesit. Ejusdem partes similiter secuti sunt alumni scholae Edessenae, qui ex Perside illuc venerant sacris literis imbuendi. In hos omnes ab imperatoribus CP. severe actum est; quare ex imperio Romano expulsi in Persidem maxime transmigrarunt, ubi circa an. 489 praevalere coeperunt. E Perside vero Nestoriani magno studio ac successu haeresim suam in alias Asiae partes propagarunt.

Quaenam autem variis temporibus variae „*Chaldaeorum cum Ecclesia Romana reconciliationes*“ fuerint celebratae, post Jos. Si-

¹⁾ De duodenario Magorum numero relegesis notata t. 1, p. 364.

²⁾ Apud Khayyat pp. 37 et 159.

³⁾ V. t. 1, pp. 253.

mon. Assemani¹⁾ idem Rmus Khayyat ex fontibus orientilibus accuratius tradit locis in „Indice rerum“ notatis p. 190. Utriusque scripturam opportune in breve compendium redactam exhibet O. Werner, *Orbis terrarum catholicus*, pp. 165—166.

Saeculo 18. tandem sacra unio cum Ecclesia catholica inter eos firma revixit, indeque non interruptam catholicorum patriarcharum seriem in hanc diem obtinuerunt. Sed ea de re plura petes praecipue ex Adolphi Liberi Baronis d'Avril, *La Chaldée chrétienne*, ubi clarissimus auctor, orientalium rerum scientia instructissimus, etiam novissima persequitur, quae ad praesentem materiam pertinent²⁾.

Conquerentibus olim Chaldaeis conversis, „quod nomen Nestorii ita adhaereret ipsis, ut non possent illud rejicere, quantumvis contenderent“, innovatum est statutum Eugenii PP. IV. an. 1445, „ne quis Chaldaeos cum Sede Apostolica unitos de caetero Nestorianos appellare audeat“. (Assemani, l. c.)

Praesentem statum ecclesiae Chaldaeorum cath., post O. Werner, l. c, p. 166—171, et Missiones catholic. (1895) pp. 610—616, ultimus accurate descripsit J. B. Chabot in *Revue de l'Orient chrétien*; suppl. t. 1, pp. 433—453.

Annus ecclesiasticus Chaldaeis catholicis et Nestorianis fere idem esse conspicitur: dempto tamen apud Chaldaeos, quidquid haeresim sapit. Continentur festa duobus *tomis* (*Pinqit*), quorum alter *tomus anni circuli* vocatur, complectens Dominicarum et festorum (plerumque mobilium) ordinem; alter *tomus Sanctorum* inscribitur, exhibens potiores Domini et Sanctorum solemnitates, quas immobiles dicimus.

Quidnam vero in antiquis Nestorianorum libris fuerit, exigente necessitate, penes Chaldaeos catholicos immutatum, paucis indicat Rmus Khayyat, pp. 134—135, nec tamen authenticum festorum indicem ecclesiae suae ex libris liturgicis erutum proponit. Ipsum Kalendarium ergo cum Paschalio hic sistimus, adjuncto etiam archetypo Nestorianorum, quo identidem aliquid optatae lucis emendationi Chaldaeorum affundatur.

Paschalion sola literarum forma differt a tabula paschali Syrorum purorum, quam supra propositam videas p. 641; characteres enim propius ad antiquam literarum formam accedere conspiciuntur, quae *stronghila* seu rotunda vocatur; quemadmodum animadvertit Assemani, in explicando hoc argumento diligentius versatus *Bibl. or.* t. 3, part. 2, p. 378.

¹⁾ Non minus octo conversiones enumerat atque ex ordine describit Assemani in proprio commentario: „*Delle diverse conversioni de' Nestoriani o Caldei frammento storico scritto nell' anno 1733*“, apud Card. Mai, *Scriptor. veter. nova Collect.*, t. 5, part. 2, pp. 252—253.

²⁾ Praestantissimi operis nova editio facta est in „*Revue des Églises d'Orient*“, t. 3, an. 1891—1892,

لہذا درج ذیل ہے

عربی	فارسی	انگریزی	فارسی	عربی	فارسی
ل۱	ح. عجل	م. بجھ	ح. ل۱	س. سوبق	م. سوبق
ل۲	ب. عجل	ب. بجھ	س. ل۱	ح. ل۱	س. سوبق
ل۳	د. عجل	ح. ل۱	ب. ل۱	ح. ل۱	ح. ل۱
ل۴	ح. عجل	ب. بجھ	ح. ل۱	س. سوبق	س. سوبق
ل۵	س. عجل	س. بجھ	ح. ل۱	ح. ل۱	د. سوبق
ل۶	ب. عجل	ح. ل۱	س. ل۱	س. سوبق	ح. ل۱
ل۷	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۸	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۹	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۰	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۱	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۲	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۳	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۴	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۵	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۶	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۷	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۸	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۱۹	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۰	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۱	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۲	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۳	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۴	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۵	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۶	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۷	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۸	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۲۹	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق
ل۳۰	ب. عجل	ب. بجھ	ب. ل۱	ح. ل۱	ب. سوبق

Annus ecclesiasticus syro-chaldaeus Catholicorum.

Nestorianorum et Chaldaeorum annus ecclesiasticus computatur ab ineunte Decembri ad exeuntem Novembrem. *Initium ducit a Dominica prima Annuntiationis*¹⁾, quam aliae tres excipiunt Nativitatem Domini praecedentes.

A Dominica Pentecostes numerantur *sex Dominicae Apostolorum*, quas excipit *omnium Apostolorum solemnitas* seu *Dominica Aestatis prima*.

Continuantur *Dominicae aestatis ad septimam* usque.

Sequuntur *septem Dominicae Eliae*, sed ita, ut peracta Crucis solemnitate, simul appellentur *Dominicae Inventionis*.

Procedunt ad *Dominicas Moysis duas*.

Finem faciunt *Dominicae dedicationis quatuor*, e quibus prima ea est, quae proxima jacet Kalend. Novembris, respondetque primae Dominicae anni eccles. Syrorum purorum.

Omnes feriæ sextae per annum insignes sunt Sanctorum memoriis, quemadmodum jam supra est adsignificatum p. 650. Generatim vero notari debet, annum ecclesiasticum Syro-Chaldaeorum paucis diebus sacris esse conspicuum, prout Kalendarium ostendit, quod ex libris liturgicis Romae vulgatis erutum hic sistimus.

Ordo festorum Ecclesiae sanctae Chaldaeorum.

Kânun qdêm seu prior (December).

4. S. Barbarae.
6. S. Nicolai.
8. Conceptionis Dominae Mariae immaculatae.
25. Nativitas Domini Nostri in carne.
27. Caedis infantium.

¹⁾ Dominicae etiam per *Initium Officii eccles.* designari solent: quae de re videri poterit Bedjan in *Breviar. Chaldaeorum* edito Parisiis 1887, t. 2, p. 272; t. 3, 305, 408, 418, alibi passim.

Kânun hrâi, h. e., alter (Januarius).

1. Circumcisionis D. N.
6. Epiphaniae D. N.
7. S. Joannis Baptistae.
8. S. Stephani.

Tertia feria VI. post Epiphaniam: Festum Evangelistarum.

Quinta feria VI. post Epiphaniam: Festum Doctorum Graecorum ¹⁾).

Feria II.	} Rogationis Ninivitarum.
Feria III.	
Feria IV.	

Sexta feria VI. post Epiphaniam. Festum Doctorum Syrorum ²⁾).

Septima feria VI. p. Epiph. Commemoratio unius Personae, h. e., Sancti ³⁾).

Octava feria VI. post Epiph. Commemoratio defunctorum.

Šebat (Februarius).

2. Ingressus Domini Nostri in templum.

Adâr (Martius).

9. Sanctorum 40 martyrum.
19. S. Josephi, sponsi V. M.
25. Annuntiationis Virginis.

Nîsân (Aprilis).

24. S. Georgii gloriosi martyris.

Feria VI. post Dom. Resurrectionis: Com. confessorum ⁴⁾).

¹⁾ Hoc die potissimum recoluntur ss. Polycarpus, Eustathius Antiochenus, Meletius, Alexander Hierosolymitanus, Athanasius, Basilus M., uterque Gregorius Nazianzenus et Nyssenus, Joannes Chrysostomus, Flavianus, Cyrillus: quibus et s. Ambrosius passim accensetur.

²⁾ Ex Doctoribus Syris catholici honorant ss. Ephraem, Jacobum Nisibenum, Jacobum Sarugensem, Isaac M., Isaac Niniv. et s. Marutham.

³⁾ Officium respondet Latinorum *Officio communi Sanctorum*.

⁴⁾ Commemorationem hanc confessorum nostro *festo omnium Sanctorum* similem esse, jam notavimus tomo 1, pp. 313—314.

Ijâr (Majus).

Prima feria III. Samonae ejusque filiorum.

15. Virginis Mariae propter custodiam seminum¹⁾.

Chezirân (Junius).

21. Profectionis Virginis M. ad Elisabeth.

24. Nativitatis s. Joannis Baptistae.

29. SS. Petri et Pauli.

Tamuz (Julius).

3. S. Thomae Apostoli.

15. S. Cyriaci.

16. Vestis Virg. M. de Carmelo.

22. Mariae Magdalenae.

¹⁾ Respondet duabus festivis commemorationibus *θεομητορικαῖς* Syrorum, priori tomo relatis, *Deiparae de seminibus* (p. 468) et *Deiparae de spicis* seu *ad aristas* (p. 476). Eae vero in rationibus suis conveniunt cum Latinorum *invocativa benedictione seminum et frugum agrorum, camporum, vinearum*; cum Orientalibus quippe et nos clementiam Dei Creatoris suppliciter deprecamur, ut, ubicunque semina benedicta fuerint seminata, sive in hortis, sive in campis, intercedente B. M. V., nec aerugo, nec tineae, nec vermes, nec locustae, nec mures, nec aliud quodpiam genus nocivorum animalium, nec grando, nec aliqua tempestas vel cura corrumpens nec inundatio aquarum eisdem nocere valeant, quemadmodum particulares libri ecclesiastici plurium dioecesium habent. — Ex Ritualis Romani praescripto communi hac breviori benedictionis forma nunc utimur: „Oramus pietatem tuam, omnipotens Deus, ut has primitias creaturae tuae, quas aëris et pluviae temperamento nutrire dignatus es, benedictionis tuae imbre perfundas, et fructus terrae tuae usque ad maturitatem perducas. Tribue quoque populo tuo de tuis muneribus tibi semper gratias agere, ut a fertilitate terrae esurientium animas bonis omnibus affluentibus repleas, et egenus et pauper laudent nomen gloriae tuae. Per Ch. D. N.“

Huc quoque pertinent, quae in Euchologio Graecorum magno numero extant ejusdem generis orationes, ut ecce:

*Εὐχὴ εἰς φύτευμα ἀμπελώτος.**Oratio in plantanda vinea;**Εὐχὴ ἐπὶ σπόρου.**Oratio super sementem.**Εὐχὴ ἐν ἀρχῇ σπορίμων.**Oratio in sementis exordio.**Εὐχὴ ἐπὶ ἄλωνα.**Oratio super aream.**Εὐχὴ ἐπὶ θέρους.**Oratio in messe.*

Ab (Augustus).

- 6. Transfigurationis D. N.
- 15. Assumptionis Virg. M. in coelum.

Elul (September).

- 8. Nativitatis Dominae Mariae.
- 14. S. Crucis.

Tešrîn qdêm seu prior (October).

Dominica I. Fest. sancti Rosarii.

Tešrîn hrâi sive alter (November).

- 27. S. Jacobi concisi (mêpassêkâ).

Sed haec omnia melius intelligentur ex anno Nestorianorum, cujus formam Chaldaei catholici retinuerunt.

Syrorum Nestorianorum ordo Dominicarum et festorum per totum anni circulum¹⁾.

- 1. Dominicæ quatuor Annuntiationis.
- 2. Nativitatis Domini Nostri in carne.
- 3. Prima feria VI. post Nativitatem.
- 4. Prima Dominica post Nativitatem.
- 5. Secunda feria VI. post Nativitatem, in qua commemoratio Dominae Mariae.
- 6. Dominica secunda post Nativitatem.
- 7. Epiphania Domini.
- 8. Prima feria VI. post Epiphaniam, commemoratio s. Joannis Baptistae.

¹⁾ *Quatuor initia* in ecclesia Nestorianorum celebrari, ex fontibus syriacis observat Assemani, *initium anni*, *initium Pinqit*, seu Tomi, sive Codicis ecclesiastici, *initium Bibliorum* et *initium Rectorum*. Initium anni mensis est October; initium Pinqit seu tomi Officii ecclesiastici December; initium Bibliorum hebdomada passionis, quum Pentateuchus legi incipit; initium Rectorum seu Praesidium, h. e., libri Judicum hebdomada Resurrectionis, quando leguntur liber Josue, Psalterium et epistolae Pauli (*Bibl. or.* t. 3, part. 1. p. 520). Ad nos spectat *initium Pinqit* seu *Tomi anni circuli*, de quo mentio jam est facta.

9. Dominica prima Epiphaniae.
10. Secunda feria VI. post Epiphaniam, commemoratio Apostolorum Petri et Pauli.
11. Dominica secunda Epiphaniae.
12. Tertia feria VI. Epiphaniae, commemoratio Evangelistarum Matthaei, Marci, Lucae et Joannis.
13. Dominica tertia Epiphaniae.
14. Quarta feria VI. Epiphaniae, commemoratio s. Stephani protomartyris.
15. Dominica quarta Epiphaniae.
16. Quinta feria VI. Epiphaniae, commemoratio Doctorum Graecorum Diodori, Theodori et Nestorii.
17. Dominica V. Epiphaniae ¹⁾.
18. Feria II. rogationis Ninivitarum.
19. Feria III. rogationis Ninivitarum.
20. Feria IV. rogationis Ninivitarum.
21. Feria V. gratiarum actionis.
22. Sexta feria VI. Epiphaniae commemoratio Doctorum Syrorum Ephraem, Narsetis, Abraham, Juliani, Joannis. Michaelis, Job, Isai et Barsumae.
23. Dominica sexta Epiphaniae.
24. Septima feria VI. Epiphaniae, commemoratio unius sancti. et nominatim Mar-Abae, catholici²⁾.

¹⁾ Quoniam in praesentem hanc Dominicam incidit ἡ ἀπόκρισις (slav. *mjasopust*, armen. *paregentan*) magni austerique jejunii Ninivitarum (vid. supra p. 454), Nestoriani eandem etiam *Dominicam magnam* vocasse leguntur, quemadmodum acute animadvertit J. E. Heller, *Das Nestorianische Denkmal in Singan fu*, III.; quod monumentum scilicet collocatum ostendit *Dominica magna, die 4. Febr. an. 781*. Dominica ista eo anno erat ipsa haec ἡμέρα τῆς ἀποκριῶς jejunii Ninivitarum, ut ex notis chronographicis in eum annum concurrentibus (Num. Aur. 3, Lit. Dom. g, Pascha 15. Apr., Septuag. 11. Febr.) patet. Vid. *De computo eccles.* pp. 109—110.

²⁾ De insigni hoc ecclesiae nestorianae restauratore saec. 6. videatur Martin in actis „Revue des sciences ecclés.“, 1875, t. 1, pp. 136—137.

25. Dominica septima Epiphaniae.
26. Octava feria VI. Epiphaniae, commemoratio 40 martyrum.
27. Dominica octava Epiphaniae.
28. Nona feria VI. Epiphaniae commemoratio defunctorum.
29. Dominica ingressus jejunii seu prima jejunii Quadragesimalis (Quinquagesimae).

Sequuntur Dominicae et feriae jejunii usque ad septimam, quae *Hosannarum* dicitur.

Tum Hebdomada passionis, cujus feria secunda appellatur *feria secunda ultima jejunii*; quinta *feria quinta Paschatis*; sexta *feria sexta passionis et mysterium Paschatis*; septima *Sabbatum magnum*.

Deinde hebdomada Resurrectionis, cujus feria prima dicitur *Dominica Resurrectionis*; reliquae feriae: *feria secunda Sabbati Sabbatorum*; *feria tertia Sabbati Sabbatorum* et sic porro; sexta vero *feria sexta confessorum*.

Demum *Dominicae quinque Resurrectionis* (quae cum Dominica Paschatis sex numerantur) totidemque feriae sextae, in quibus diversa sanctorum festa celebrantur, excepto festo *s. Georgii gloriosi martyris*, quod semper die 24. Aprilis agitur, nisi in feriam 6. confessorum incidit; tunc enim transfertur in Sabbatum.

30. Ascensio Domini Nostri in coelum.
31. Prima feria VI. Ascensionis.
32. Dominica post Ascensionem.
33. Secunda feria VI. Ascensionis.
34. Dominica Pentecostes; ingressus jejunii Apostolorum.
35. Prima feria VI. post Pentecosten, quae dicitur *feria sexta auri*, et tanquam festum celebratur.

Tum Dominicae sex post Pentecosten, quae *Apostolorum* vocantur, et unacum Dominica Pentecostes septem numerantur, quarum postrema commemoratio Ezechielis Dakukensis; totidemque feriae sextae, quarum ultima, quae memoratam Dominicam sequitur, vocatur *feria sexta complementi hebdomadae Apostolorum*, commemoratio septuaginta duorum discipulorum.

36. *Dominicae septem Aestatis*, quarum prima est *Dominica complementi hebdomadae Apostolorum* et proprio nomine *Nosardil*¹⁾ vocatur, in qua commemoratio fit duodecim Apostolorum.
37. Septem feriae sextae Aestatis, quarum prima dicitur *prima feria VI. initii hebdomadae Aestatis*, commemoratio s. Jacobi Nisibis; quinta: commemoratio Samonae ejusque filiorum martyrum; sexta: commemoratio Raban Mosis Beth-Sajarae, magistri Bar-Chaldon; item commemoratio S. Simeonis Barsabaë, catholici patriarchae, discipuli Mar Papae catholici, et patrum, qui una cum ipso coronati sunt²⁾: septima feria VI. complementi hebdomadae Aestatis, commemoratio s. Kardaghi, gloriosi martyris³⁾.
39. *Dominicae tres Eliae*, quarum prima: *Dominica ingressus jejunii s. Eliae*.
Tres feriae sextae Eliae, quarum prima: feria VI. hebdomadae Eliae, commemoratio sancti Papae catholici.
41. *Kalendis Septembris*, commemoratio Rabban Hormisdac, propter caecum, ejus oculi aperti sunt ducentesimo ab obitu Sancti anno⁴⁾.
42. Festum adorandae Crucis, quod celebratur 13. Septembris.
43. *Dominicae quatuor inventionis*, quae et Eliae vocantur, videlicet: Prima inventionis et quarta Eliae; Secunda inventionis et quinta Eliae; Tertia inventionis et sexta Eliae; Quarta inventionis et septima Eliae.

¹⁾ *Nosardil*, *Nausardël*, nomen persicum *Nau-sard*, *novus annus*, quod jam superius occurrit p. 563. Annus civilis quippe antiquitas media ferme aestate initium habuit; qua de re videas Nöldeke, *Tabari, Geschichte der Perser und Araber*, pp. 407—408, et Hoffmann, *Auszüge aus syr. Akten persischer Märtyrer*, pp. 59—60.

²⁾ Relegas notata t. 1, pp. 139—140.

³⁾ S. Kardaghus martyrio coronatus est sub Sapore II, anno Chr. 358. Ejus acta syriace et latine edidit Abbelloos in *Analectis Bollandianis* t. 9, pp. 5—106.

⁴⁾ De utroque *Hormisda*, altero s. martyre Persa (c. an. 422), altero haeretico Nestoriano (c. an. 630), adeundus tibi Assemani, *B. o.* t. 3. part. 2, p. 384.

44. Quatuor feriae sextae, quae similiter et Eliae appellantur: quarta feria VI. inventionis et complementum hebdomadae Eliae, commemoratio s. Eliae prophetae Thesbitae.
45. Dominica Tešrîn prioris (Octobris) fit commemoratio s. Sabarjesu Bethkokae.
46. *Quatuor Dominicae et feriae sextae Moysis* ¹⁾, quae aliquando plures et aliquando pauciores sunt; occupant enim illud anni ecclesiastici spatium, quod post quartam a festo Crucis Dominicam usque ad 1. Nov. excurrit.
47. Medio mense Octobri fit commemoratio Joannis Aegyptii in Gazarta et s. Michaelis, angelorum socii in Mosul.
48. Prima feria VI. s. Moysis, commemoratio s. Eliae Hirtensis infra Mosul.
49. Kalendis Novembris, commemoratio sancti gloriosi Achae, fratris s. Joannis Aegyptii.
50. Quatuor dominicae totidemque feriae sextae dedicationis ecclesiae, quae *ingressus* appellantur, quarum prima dicitur *Dominica Encaeniorum*; prima feria VI., commemoratio s. Eugenii et sociorum ejus, de quibus actum est t. 1, p. 474.

Alia festa ab eodem Assemani enotata ex *Pinqit* seu *tomo Sanctorum* haec sunt:

6. Augusti: Transfigurationis Domini.
15. " Assumptionis B. M. V.
3. Julii: S. Thomae Apostoli.
15. " S. Cyriaci martyris.
25. Octob.: S. Phetionis martyris, ejus Acta indicata videtur t. 1, p. 462.

¹⁾ Historicas ac mysticas rationes duodecim Dominicarum, quas ab ineunte anno, h. e., a mense Octobri, usque ad Nativitatem Domini, propriis nominibus vocatas (*Moysis*, *Consecrationis* sive *Dedicationis*, *Annuntiationis*) celebrant Nestoriani, vide, si placet, apud Assemani, *B. o.* t. 3. part. 1, p. 520. Locum non profero, quia indicasse sufficit.

LIBER II.

KALENDARIA ECCLESIASTICA ALIORUM RITUUM ORIENTALIU.

CAPUT V.

ANNUS ECCLESIASTICUS COPTORUM.

Notitia praeliminaris.

Quae de „terra sancta“ Aegypti ejusque ecclesia astrictiori commentario olim scripserat O. Werner, *Orbis catholicus*, pp. 195—197, ea nuper Illmus. Macaire adeo late ac diligenter in praestanti sua historia¹⁾ exposuit, ut nos jam simus a laborioso idem argumentum retractandi onere levati. Quare id unum restat, ut ex novissimis Constitutionibus Pontificiis exinde editis, nonnulla brevissime enotemus, quae ad restitutionem patriarchatus Alexandrini, ad educationem cleri indigenae, ad institutionem episcoporum nativorum spectant.

De hierarchia catholica et patriarchali dignitate apud Aegyptios instaurata.

„Nos de patriarchatu Alexandrino pro Coptis restituendo providere vehementer laetamur in Domino; eoque magis, quia ejus recordatio ecclesiae tam grata accidit quam quae gratissima. Nam propterea quod eam Marcus, beatissimi Petri discipulus et interpres, auspicato constituit sancteque gubernavit, arctior quaedam et praeclarior necessitudo exorta est ipsam inter et Romanam ecclesiam: cujus potissimum conjunctionis beneficio extitit illa pernobilis floruitque diu et splendore virtutum et doctrinae excellentia. Itaque . . . Nos ex certa scientia motuque proprio ac de plenitudine apostolicae potestatis patriarchatum Alexandrinum restituimus et pro Coptis constituimus . . . Sedi autem patriarchali sedes episcopales duas in praesens decernimus suffraganeas, alteram in urbe Hermopoli majore, vulgo Minieh, alteram Thebis seu Diospoli magna ad urbem *Luksor*: ita ut patriarchatus tribus interea dioecesibus constet, videlicet patriarchali Alexandrina, Hermopolitana, Thebana . . . Alexandrinum Coptorum patriarchatum ita constitutum eatenus patere, qua patet proregnum seu

¹⁾ Histoire de l'Église d'Alexandrie depuis Saint-Marc jusqu'à nos jours. Le Caire, 1894.

*Kedivatus Aegypti proprie dictae ac provinciae praedicationis sancti Marci*¹⁾, statuimus atque sancimus²⁾).

De recta educatione cleri indigenae.

„Tria sunt lustra, quum Societatis Vestrae homines, voce excitante Nostra et apostolica urgente caritate, ad oras illas prompti et alacres contenderunt. Graves eorum assiduosque labores, in superiore praesertim Aegypto, insumptos bonae admodum utilitates consecutae sunt, *praecipue quod attinet ad cleri indigenae rectam institutionem*³⁾, ad observantiam profectumque christianae vitae in populo. Quibus de rebus si magnam Deo habemus jure optimo gratiam, non minorem ei et habemus et profitemur, quod inde praeterea et occultum quiddam manare novimus, plus quam dici potest efficax alienis animis ad sinum Ecclesiae catholicae revocandis⁴⁾).

De novis episcopis nativis ecclesiae copticae.

Inter res „de quibus magnam Deo jure optimo gratiam et habet et proficitur“ Summus Pontifex, ea profecto eminet, quod Coptis jam e gente sua novos praesules dare potuerit, in ipsa patria a virtute et scientia ad tantam dignitatem bene paratos: Rmum. Cyrillum Macaire, apostolicum patriarchatus administratorem, cujus late nomen non ita pridem universum insonuit orbis, quum Legatus Summi Pontificis ad imperatorem Menelik, in longinqua Abyssinia, ingenii consiliique sui lumen ostendit; Rmum. Josephum Maximum Sedfaoui, eppum. Hermopolitanum, in Minieh; et Rmum. Ignatium Gladès Berzi, eppum. Thebanum, in Luksor.

„*Jamvero si Hierarchia in Coptis vel partim renovetur certique praeficiantur pastores, ex majore ipsa atque expeditiore vigilandi providendique facultate multiplex profecto utilitas in clerum ac populum dimanabit*“⁵⁾).

Talem „utilitatem“ Summus Pontifex futuris episcopis nativis velut pastoralis eorum laboris ac praesentis vigilantiae mercedem praesagiendo ominatur⁶⁾. Talem et nos episcopis jam institutis operum suorum retributionem cum immarcessibili gloriae corona *πολυχρονίζοντες* adprecamur.

¹⁾ Provincia *praedicationis s. Marci* latius patet proregno Kedivatus; namque praeter universam terram Aegypti complectitur omnes circumjectas conterminasque regiones, in quibus s. Marcus fidem annuntiavit.

²⁾ Ex Constitutione Leonis PP. XIII. *Christi Domini*, edit. d. 26. Nov. 1895 (Act. S. Sed. t. 28, pp. 257—260).

³⁾ Erecto nimirum anno 1879 seminario Coptorum, de quo vide, si placet, Macaire, *Histoire*, pp. 381—383.

⁴⁾ Ex literis Leonis PP. XIII. *ad Praepositum generalem Societatis Jesu* d. d. 31. Jul. 1895 (Act. S. Sed. t. 28 pp. 8—9).

⁵⁾ Ex Constitutione *Christi Domini* cit.

⁶⁾ Quam hic bonam spem ostendit Pontifex, ex praesenti vigilantia

Tabula praecipuarum festivitatum.

Πισιϣϣ† ηϣδϣϣ ηϣδαι ητε πεπο̄ς ιη̄ς π̄χ̄ς.

Πϣδαι ητε πιζιϣεννοϣϣ η̄σοϣκ̄θ̄ ἀπιδβοτ
φλωμενοη

...ητε πιζιπλωις ἀπεπο̄ϣ̄ρ θ̄εν σοϣκ̄η̄ ἀ/
πιδβοτ χοιδκ

...ητε πεϣζιπωις εϣ̄̄ θ̄εν σοϣῑδ̄ ἀπιδβοτ
τωβι

Πϣδαι ητε πιζιπ̄τ

...ητε πεϣζιπ̄τωιϣ εβολθ̄εν π̄νεπ̄ωιϣ̄τ

...ητε πεϣζιπ̄ωιε επ̄ϣωι επιφ̄νοϣ̄ῑ μεπεπ̄ςδ
ζε̄ε η̄εζοοϣ

...ητε †πεν̄τικο̄ςτη̄ ετε πῑτ̄διοϣ̄ πε

Πῑκοϣ̄ζι ηϣδϣϣ ηϣδαι ητε πεπο̄ς ιη̄ς π̄χ̄ς

Πϣδαι ητε πεϣσεβ̄ι εϣ̄̄ η̄σοϣ̄ῑ ἀπιδβοτ τωβι

...ητε πιζοϣ̄ῑτ̄ ἀμ̄η̄ῑπ̄ῑ η̄σοϣ̄ῑ†̄ ἀπιδβοτ
τωβι

...ητε πεϣζιπ̄ενϣ̄ ε̄θ̄οϣ̄η̄ επιερ̄φ̄εῑ η̄σοϣ̄η̄
ἀμ̄εχ̄ῑρ

...ητε πιζιπ̄νοη̄ ετε πεϣζιπ̄οϣ̄ωῑ μεμ̄. π̄νε/
τεποϣ̄

†κ̄ϣ̄ριδκ̄η̄ ητε θ̄ωῑςδ̄ ετε †ζοϣ̄ῑ†̄ με/
π̄επ̄ςδ̄ πεϣζιπ̄τωιϣ̄

Πϣζι ητε πεϣζιπ̄ῑ ε̄θ̄οϣ̄η̄ θ̄εν χ̄η̄ωῑ η̄σοϣ̄κ̄̄
ἀπιδβοτ παϣ̄οκ̄ς

...ητε πεϣζιπ̄ωοδ̄τ̄ η̄χερεβ̄ η̄σοϣ̄ῑ†̄ ἀπιδ/
βοτ μεσ̄ω̄ρη̄

De anno Ecclesiastico Coptorum.

Quemadmodum Latini ac Graeci omnes anni festivitates ratione ritus liturgiei in tres classes distribuunt ¹⁾, ita et Copti solemnia sua tripartito describunt: in *majora*, copt. *hanništi*, arab. *kibâr*; in *minora*, copt. *hankudši*, arab. *çighâr*; in *commemorationes simplices*.

Festivitates majores numerantur septem, scilicet *Annuntiationis, Nativitatis, Baptismi, Olivarum, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes*

Festa minora similiter septem sunt: *Circumcisionis, primi miraculi, Ingressus in templum, Coenae, Dominica Thomae, Ingressus in Aegyptum, Transfigurationis*.

Quatuordecim ista solemnia in libris liturgicis expressa sunt, quemadmodum exhibentur in tabula coptica hic proposita, quae ita legenda atque intelligenda est:

Piniš-ti nšašef nšai nte	Septem magnae festivi-
Penšois Jisus Pichristos.	tates Domini nostri Jesu
	Christi.

Pšai nte Pihšennufi, nšu	Festivitas Annuntiationis, 29.
dšotpsit mpiavot Phame-	mensis Phamenot.
not.	

— nte Pidšinmisi mpenso-	— Nativitatis Salvatoris no-
tir, chen sudšot semin	stri, 28. mensis Koiahk.
mpiavot Koiak (Xoicx).	

praelatorum majora bona esse consecutura, varii nuntii exinde allati adeo non fallunt, ut imo omnia summa sperare jubeant; Copti quippe et in admirationem providae curae Supremi Pastoris rapti et sancto amore in ecclesiam patriam inflammati, insolenti laetitia gestientes novos episcopos exceperunt. Ea de re videri inprimis merentur literae plenae veritate, gravitate, doctrina, quas P. E. Nourit dedit ad R. D. *Kamel Ghali*, nobilem Coptum, sacrae theologiae in caesareo-regia literarum Universitate Oenipontana studiosum, primum vulgatae in Actis „*Relations d'Orient*“ 1896, pp. 104—110, indeque in plures alias ephemerides translatae.

¹⁾ Vide t. 1, p. 32.

<i>Pšai nte Pefdšinomš ethuab, chen sumetuai m̄piavot Tovi.</i>	Festivitas illius s. Baptismatis, 11. mensis Tobi.
— <i>n̄te nidšoit.</i>	— Olivarum.
— <i>n̄te Pefdšintonf evolchen niethmoūth.</i>	— Resurrectionis illius e mortuis.
— <i>n̄te Pefdšins̄e epšoi eni-fui, menensa hme n̄hou.</i>	— Ascensionis ejus in coelos, post 40 dies.
— <i>n̄te Tipentikosti ete pi-taiu pe.</i>	— Pentecostes, quae est quinquagesima (dies).
 <i>Pikudši n̄schašef n̄šai n̄te Penšois Jisus Pichristos.</i>	 Septem minores festitates Domini nostri Jesu Christi.
<i>Pšai nte pefsevi ethuab n̄su sou m̄piavot Tovi.</i>	Festivitas Circumcisionis ejus. 6. mensis Tobi.
— <i>n̄te pihuit m̄mēini, n̄su metšiomt m̄piavot Tovi.</i>	— primi miraculi, 13. mensis Tobi.
— <i>n̄te pefdšinenf echun epi-erfei, n̄su semin m̄mešir.</i>	— Ingressus illius in templum, 8. Mešir.
— <i>n̄te P̄dipnon ete pefdšinuom nem nietenuf.</i>	— Coenae, seu ejus cum suis.
<i>Tikiriaki n̄te Thomas ete tihuiti menensa pefdšintonf.</i>	Dominica Thomae, quae est prima post ejus Resurrectionem.
<i>Pšai nte pefdšini ech-un ch-en chimi, n̄su dšotftou m̄piavot Pašons.</i>	Festivitas illius ingressus in Aegyptum, 24. mensis Pašons.
— <i>n̄te pefdšins̄obf n̄chereb. n̄su metšiomt m̄piavot Mesori.</i>	— Transfigurationis illius, 13. mensis Mesori.

Atque eadem haec festorum Coptorum distinctio semper adeo stata ac pervulgata erat, ut etiam a scriptoribus Muha-

medanis, qui res Christianorum in Aegypto describebant, suo modo exhiberetur. Sic, ut unum exemplum ponatur, Muhammedanus Calcasenius, utriusque classis festa singillatim persecutus (apud Selden, *De synedriis*, l. 3, c. 15, n. 9), omnium primum ait esse „*Annuntiationem Consolatoris, qui ipse est juxta eorum* (Christianorum) *disciplinam Gabriel, Mariae, super quam sit pax, de nativitate Jesu, super quem sit misericordia Dei* (edit. 1696, p. 1299).

Ad tertiam festorum classem dies Sanctorum pertinent, quorum memoria certis per annum diebus simplici commemoratione tantum recolitur.

De ipso anno civili. — Aegyptiorum annus olim, sicut et primae Reipublicae Gallicanae recentiori aetate¹⁾, constabat diebus naturalibus 360, quot sunt gradus in circulo, ut singuli menses tricenum dierum numerum haberent.

Appendicem dierum 5, quos graece *ἐπαγομένως* (adjectitios), gallice *jours complémentaires* vulgo dixere, extra rotundum mensium circulum computabant, antequam novum exordirentur annum, ac *ensem parvum* (*pikadši avot*) nuncupabant²⁾.

Quia vero anni naturalis justa magnitudo dies 365 senis pene horis superat, idcirco ex Julianae intercalationis lege statutum est, ut singulis quadrienniis ex illis horis quater collectis integer dies naturalis conficeretur, et sic annis bissextis mensis parvus dies 6 haberet.

Absolute itaque ultimo anni mense (apud Aegyptios *Messori*, apud Gallos *Fructidor*), *primus dierum adjectitiorum seu intercalarium* dicebatur *πρώτη ἐπαγομένων*, *premier jour complémentaire*; *secundus* *δευτέρα ἐπαγομένων*, *2. jour complémentaire*; et sic porro.

Computant annos suos Aegyptii seu Copti juxta *aeram martyrum Diocletiani*, quae initium ducit a die 29. mensis Messori seu Augusti anni 284³⁾. In caeteris autem vitiosam Kalendarii Juliani formam adhuc sequuntur⁴⁾.

¹⁾ In usu erat ab aequinoctio autumnali an. 1792 usque ad 1. Jan. 1806.

²⁾ In Kalendaris arabicis mensis parvus *alnassi* seu *en nesj* vocatur, h. e., *res dilata, mora*; tanquam si post absolutum mensem Messori per quinque vel sex dies *mora* fieret, initio novi anni scilicet ideo tantisper dilato, ut annus civilis anno solari aequetur et congruentia utriusque servetur.

³⁾ Sic, ut illustrius aliquid exempli causa ponatur, quod pateat latius, Rmus. D. Cyrillus Macaire, in binis literis encyclicis anno proxime elapso (1895) ad Coptos datis, annum aerae martyrum adscripsit 1611, uti videre est in „*Revue de l'Orient chrétien*“, 1885, pp. 260 et 278.

⁴⁾ V. Macaire, *Histoire*, p. 354.

Verum de praesenti argumento egerunt multi et ego cum illis in *Computo ecclesiastico*, pp. 134—137 et alibi passim; quod hic adnotasse satis est. Ut tamen juvenes academici, quibus haec scribo, habeant, quo et in re computistica exerceantur, sequentem Indicem festorum ex authentico Kalendario erutum cum adscripta differentia dierum aegyptiorum et latinorum exhibeo.

Index festorum Coptorum,

quorum celebritas ritum quatuordecim solemnum majorum vel minorum imitatur.

Dies copt.	Mensis lat.	Tout. September.
1	10	Caput anni coptici (<i>Archi n̄ tirompi tha ni aegyptios</i>), vulgo <i>Neuruz</i> ¹⁾ . — S. Bartholomaei Apostoli. Vacat ²⁾ .
2	11	Decollatio s. Joannis Baptistae. Vacat.
5	14	S. Sophiae martyris ³⁾ .
10	19	Nativitas Mariae Virginis, Dominae nostrae. Vacat.
17	26	Exaltatio gloriosae Crucis D. N. J. Ch. Vacat.

Paopi. October.

10	19	S. Sergii, socii s. Bacchi.
12	21	S. Matthaei Apostoli et Evangelistae.
22	31	S. Lucae Evangelistae.
23	1. Nov.	Festum omnium Sanctorum et Sanctarum. Vacat.

¹⁾ *Neuruz*, vox persica, proprie est *nova lux, novus dies*, indeque pro *initio anni* sumitur. De festo populari *Nau rôtz* v. Nöldeke, *Tabari*, p. 107.

²⁾ Hoc est: vacatur ab operibus servilibus.

³⁾ S. Sophia a celeberrima illa cognomine cum tribus filiabus Romae sub Hadriano passa (t. 1, p. 280) distinguitur. Juxta *Synaxar.* a Claudio Aegypti praeside propter Christi fidem multis tormentis cruciata, demum capite obtruncata est. Ipsius corpus autem Constantinus Magnus postmodum CPolim transtulit atque in ecclesia magna, ejusdem s. Sophiae nomini dicata deposuit. In libris eccles. aethiop. *Gemma Urbis Romae* vocatur.

Dies copt.	Mensis lat.	Hator. November.
7	15	S. Georgii Alexandrini ¹⁾ .
8	16	Quatuor animalium incorporeorum ²⁾ .
12	20	S. Michaelis Archangeli ³⁾ .
15	23	S. Mennae ⁴⁾ et s. Joannis eleemosynarii, patriarchae Alexandrini.
16	24	Initium jejunii Nativ. Dom. in Aegypto super. ⁵⁾ .
18	26	S. Philippi Apostoli, unius ex duodecim.
20	28	Commemoratio magni martyris Theodōri, filii Joannis Šutp ⁶⁾ . et s. Aniani, patriarchae Alexandrini ⁷⁾ .

¹⁾ Habessinīs *archimartyr*, Graecis *μεγαλόμαρτυρ* vocatus, insigni elogio ornatur in Synaxar. h. d.

²⁾ Vide, si vacat, quae de genuinis rationibus apocalyptici hujus festi commentatus sum in „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1891, pp. 175—176.

³⁾ Festum s. Michaelis Archangeli singulis mensibus eodem hoc 12. die ecclesia alexandrina celebrandum decrevit *pro incremento Nili, pro coeli salubritate, pro benedictione frugum*. Ita Synaxar. h. d. — Praeter hanc menstruam solemnitatem, Synaxarium alias duas commemorationes singulis mensibus peragendas exhibet: die 21. *Deiparae Virginis Mariae*, et die 29. *Nativitatis Domini N. J. Ch.* — Iis aliam addunt Aethiopes singulis mensibus die 28. faciendam, nimirum *Sanctorum Patrum nostrorum Abraham, Isaac et Jacob*.

⁴⁾ De s. Menna, cognomento *Amin* seu *Fideli*, deque praecipuo ejus cultu in Aegypto relegesis notata t. 1, pp. 320—321.

⁵⁾ In jejuniis assumendis Graecos imitantur Copti, addito etiam ad tria illorum jejunia (*Quadragesimae, Deiparae, Apostolorum*) quarto, scilicet *praedicationis Jonae prophetae*, quod Armenorum et Syrorum ritu servant ante Quadragesimam. Est autem rigidissima apud eos jejunii observatio; totis illis diebus enim non carne solum, sed et ovis et lacticiniis vesci prohibitum est; per Quadragesimam immo nec pisces conceduntur.

⁶⁾ De s. Theodoro nostro relegi velim quae notavi t. 1, p. 122 et heic p. 98: addita tamen animadversione *ἱππὸνύμιον τοῦ στρατηλάτου* in Kalendaris arabicis Aegyptiorum verti *El-isfahsalâr* (ex persico *sipâhsalâr*). Et quoniam Theodorus communiter dicitur *filius Joannis Šutpi*, scias, hunc Joannem, nobilem virum militarem, gente, quae olim in Aegyptum migraverat, *Romanum*, domo ex *Šutp* (*Sotp, Pšot, Ὑψηλς*) in Thebaide, inde in civitatem Euchaitarum transmigrasse, ubi *τὸν μεγαλόμαρτυρα* genuit, ut esset, qui pro fide Christi non dubitaret occumbere. A situ natalis civitatis Theodorus etiam *Orientalis, ὁ ἀνατόλιος*, arab. *el-mešrîgî* vocatur. Sed his contentus, lectorem plura discendi cupidum ad Acta „Zeitschrift für kath. Theologie“ amando, ubi quaestiones ad sanctum nostrum spectantes ex fontibus liturgicis fusius explicui an. 1880, pp. 120—123.

⁷⁾ Refertur in *Martyr. rom.* ad d. 25. April.

Dies copt.	Mensis lat.	
22	30	SS. Cosmae et Damiani eorumque fratrum et matris, martyrum.
24	2. Dec.	Viginti quatuor seniorum in circuitu sedis throni Dei sedentium ¹⁾ . Vacat.
25	3	S. Mercurii martyris ²⁾ .
29	7	S. Petri, hieromartyris, patriarchae Alexandriae ³⁾ et s. Catharinae Alexandrinae.

¹⁾ Etiam in praesens festum brevem commentarium scripsi in laudata „Zeitschrift“ l. c., quem forte non sine aliquo utilitatis fructu perleges.

²⁾ Eodem die colitur in Martyr. rom. A sancto hoc Mercurio vindicta divina Julianum Apostatam fuisse lethaliter hasta percussus, post alios tradit Nicephor. Callist., *Hist. eccl.*, l. 10, c. 35, apud Migne, Patr. gr. t. 146, pp. 551—554.

³⁾ Sancto hieromartyri Petro duplex cognomen datum vidimus, alterum: *martyrum persecutionisque sigillum ac complementum* (σφραγίς καὶ τέλος τοῦ διωγμοῦ), quod ultimus Alexandriae pro fide sanguinem fudit auctoritate publica (tom. 1, p. 335); alterum: *qui rupto pariete transiit* (syr. *Kullāl Petros d-Aleksandriā, hav d'falleš l-sātā van'faq*, h. e., *Coronatio Petri Alexandriae, qui fregit murum et exiit*), ut ex antiquis codicibus syriacis notatum est supra p. 416, et Acta sincera a Card. Mai edita accuratius explicant, indicato etiam martyrii loco, ubi prima haec s. Petri ecclesia fuit aedificata. Sed dignum omnino videtur cognomen „*qui rupto pariete transiit*“, quod ex ipsis Actis illustretur. En tibi ergo fragmentum ex iis decerptum.

His profecto diebus Maximino a quibusdam de praefato archiepiscopo relatum est, videlicet quod ipse christianitatis dux atque signifer esset; qui solita inflammatus nequitia, e vestigio jussit comprehendi Petrum et in carcerem detrudi. Quam ob rem quinque tribunos stipatos militum catervis Alexandriam destinavit; qui venientes juxta quod sibi fuerat imperatum, subito rapientes Christi pontificem carceris custodiae manciparunt. Mira fidelium devotio! Ubi compertum est, quod tantus vir carceralibus clauderetur ergastulis, cucurrit supra modum incredibilis multitudo, praecipue monachorum ac virginum chorus, et non materialibus armis, sed lacrimarum rivulis et piaie mentis affectu circumdederunt carceris ambitum, et tamquam boni filii erga bonum patrem, imo christiana membra christianissimo capiti, totis compassionum visceribus adhaerebant, erantque illi murus, observantes ne quis paganorum ad eum ingrediendi copiam haberet. Una nimirum omnium vota, consona vox, eademque compassio, mori potius quam sanctum quidpiam mali perpeti viderent. Vir autem Domini quum paucos dies eodem nervo teneretur retrusus, tribuni fecerunt de ipso regi suggestionem; ille autem juxta morem suae ferocitatis destinavit sententiam, ut beatissimum patriarcham capitali punirent discrimine. Porro dum hoc per aures Christianorum serperet, coeperunt omnes unanimiter

Dies copt.	Mensis lat.	Koiahk. December.
1	9	Initium jejunii Nativitatis Domini Cahirae.
3	11	Ingressus Deiparae Virginis Mariae in templum.
4	12	S. Andreae Apostoli.
8	16	SS. Barbarae et Julianae martyrum.
9	17	S. Sabae.

carceris aditum cum luctu et gemitu custodire et obsistentes neminem gentilium illum ingredi mittebant. Tribuni vero quum ad eum jugulandum nullatenus haberent ingressum, habito consilio statuerunt, ut cuncti milites nudatis mucronibus popularem irrumperent turbam, et sic eum dumtaxat ad decollandum foras extraherent; mox vero si quis obsistere vellet, gladio interiret. — Sagacissimus igitur pontifex, animadvertens cruentissimam tribunorum stropham, quod ob ejus perpetrandam necem omnem Christianorum, qui tunc aderant, multitudinem gladio interimere vellent, noluit eos pariter secum subire mortis acerbitem; sed fidelis servus imitans Dominum Salvatorem, qui dixit et fecit: *Pastor bonus animam suam ponit pro ovis suis*, ex pietatis argumento vocavit unum seniore ex his, qui ibidem ejus responsis inhaerebant, et dixit ei: Vade ad tribunos qui me interficere quaerunt, et dicito eis: Cesset omnis anxietas; ecce promptus sum ultroneum me illis ingerere. Hac etenim nocte veniant post tergum domus carceris hujus, et in quo loco audierint signum in pariete ab intus factum, ibi effodientes excipiant me, perficiantque quod sibi est imperatum. Senior vero obtemperans jussionibus sanctissimi viri (neque enim tanto Patri contradicere poterat), abiit ad tribunos et intimavit eis quod sibi fuerat inunctum. Quod illi audientes valde gavisi sunt, et assumentes latomos circa noctis hujus matutinum tempus venerunt sine militibus ad locum, qui sibi fuerat ostensus. Vir autem Domini vigili in oratione et vigiliis totam noctem insomnem duxerat. At ubi eorum adventum cognovit, cunctis, qui secum aderant, sopore quiescentibus, lento gradu ingressus est in interiorem carceris partem et juxta conductam sponsionem sonum faciebat in pariete; quem illi forinsecus audientes, facto foramine, susceperunt Christi athletam non aerea lorica sed virtute Dominicae crucis undique munitum, paratumque implere divinum sermonem, qui dicit: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timeate, qui potest animam et corpus in gehennam perdere*. Mira res! Tam validus imbrum turbo collisionesque ventorum in eadem strepuere nocte, ut nemo eorum, qui observabant carceris fores, posset audire effodiendi sonum. Constantissimus autem martyr urgebat homicidas illos: Facite, inquit, quod facturi estis, prius quam hoc sentiant, qui me custodiebant. At illi tollentes duxerunt eum in locum, qui dicitur Bucolia, ubi et sanctus Marcus martyrium pro Christo suscepit etc. (Apud Migne, Patr. gr. t. 18, pp. 458—460). Quem eundem gloriosissimi martyris triumphum egregie expinxit Macaire, *Histoire*, pp. 70—72.

Dies copt.	Mensis lat.	
10	18	S. patris Nicolai, episcopi Myrae.
13	21	Immaculata Conceptio Deiparae Virginis Mariae Vacat.
21	29	S. Barnabae Apostoli.
22	30	S. Gabrielis Archangeli et s. Pachomii et so- roris ejus Talošam ¹⁾ .
28	5. Jan.	Vigilia Nativitatis D. N. J. Chr.
29	6	Nativitas Domini Nostri Jesu Christi. Vacat.
30	7	Dies secundus Nativitatis D. N. J. Chr.

Tobi. Januarius.

1	8	S. Stephani archidiaconi et protomartyris et ss. Ischyronis et Aesculapii et sociorum ipso- rum octo mille centum et quadraginta mar- tyrum in urbe Panopoli (Achmin).
3	10	Caedes infantium in Bethlehem sub Herode.
4	11	S. Joannis Apostoli et Evangelistae.
6	13	Circumcisio D. N. J. Chr. et s. Marciani (oc- tavi) patriarchae Alexandriae et s. Basilii Magni et s. Eliae prophetae. Vacat.
10	17	Vigilia Epiphaniae D. N. J. Chr.
11	18	Baptismus D. N. J. Chr. Vacat.
12	19	S. Theodori orientalis.
13	20	Commemoratio primi miraculi, quod Christus Dominus in Cana Galilaeae patravit.
16	23	S. Philothei martyris.
21	28	Consecratio primae ecclesiae sub nomine Dei- parae Virginis Mariae ²⁾ .
22	29	S. Antonii Magni, sideris deserti. Vacat.

¹⁾ Vide, si placet, quae de s. Talošam ejusque monasterio ex msc. Copto-Vaticano eruta dedimus in „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1882. pp. 373—374.

²⁾ Quemadmodum in pluribus vetustis Kalendaris occidentalibus *festum Obdormitionis et Assumptionis B. M. V.* mense Januario consignatum vidimus tomo 1, p. 249, ita et synaxarium Coptorum ipso hoc die 21. annuntiat *Requiem Deiparae Virginis Mariae, mulieram Dominae, ejusque corporis Assumptionem in coelum*: quod idem mysterium et die 16. mensis Augusti repetit. In hodierno synaxario autem narratur historia hominis judaei, qui feretrum Deiparae detinere ausus, ambabus manibus

Dies copt.	Mensis lat.	Emšir. Februarius.
2	8	S. Pauli, eremitarum principis.
8	14	Ingressus seu praesentatio Christi Domini in templo, quadragesimo ab ejus nativitate die.
16	22	S. Elisabeth, matris Joannis Baptistae.

Phamenot. Martius.

8	16	S. Mathiae Apostoli et s. Ariani praefecti Lato- poleos ¹⁾ .
10	18	Inventio pretiosae Crucis D. N. J. Chr. Vacat.
13	21	Quadragesima martyrum Sebastenorum.
27	4. April.	S. Macarii Magni ²⁾ .
28	5	S. Constantini Magni, imperatoris.
29	6	Annuntiatio Deiparae Virginis. Vacat.

Pharemuti. Aprilis.

6	13	S. Mariae Aegyptiacae.
7	14	S. Joachimi, patris Dominae Deiparae.
23	30	S. Georgii magni martyris. Vacat.
30	7. Maji	S. Marci Evangelistae, patriarcharum Alexan- drinorum primi. Vacat.

Pašons. Majus.

5	12	S. Jacobi Apostoli, filii Zebedaei.
7	14	S. Athanasii, apostolici, patriarchae Alexan- driae.
9	16	S. Helenae, imperatricis.
10	17	SS. trium puerorum Ananiae, Azariae et Mi- saëlis.
14	21	S. Pachomii.
15	22	S. Simonis Zelotae Apostoli, et quadringento- rum martyrum Tentyrensiū.

divinitus obtruncatus est; tum poenitentia ductus per preces Apostolorum eas recuperavit.

¹⁾ Etiam in Martyrol. roman. celebratur eodem hoc die.

²⁾ Eum Martyrol. roman. laudat d. 15. Januar.

Dies copt.	Mensis lat.	
24	31	Adventus Christi Domini in Aegyptum ¹⁾ . Vacat.
26	2. Junii	S. Thomae Apostoli.

Paoni. Junius.

12	18	S. Michaelis Archangeli, et oratio pro incremento Nili, <i>εὐχὴ εἰς τὴν σύμμετρον ἀνάβασιν τῶν ποταμίων ὑδάτων</i> ²⁾ . Vacat.
15	21	S. Mennae martyris.
21	27	Commemoratio dedicationis primae ecclesiae SS. Deiparae Virginis, et initium jejunii Apostolorum Cahirae.
26	2. Julii	S. Gabrielis archangeli et s. Pachomii cum sorore ejus Talošam et ss. Pšoi ³⁾ et socii ejus Petri.
30	6	Nativitas s. Joannis Baptistae. Vacat.

Epip. Julius.

2	8	S. Thaddaei Apostoli.
3	9	S. Cyrilli, patriarchae Alexandrini.
5	11	SS. Petri et Pauli, principum Apostolorum. Vacat.
15	21	S. Cyriaci pueri et Julittae matris ejus.
18	24	S. Jacobi Alphaei, episcopi Hierosolymitani.
20	26	S. Theodori, filii Joannis Šutpi.

¹⁾ Legi merentur quae de divino hoc mysterio ad pios animorum sensus inflammandos non sine sancta mentis permotione scribit Macaire. *Histoire*, pp. 16—20.

²⁾ Huc praeter alias pertinent preces:

Μνήσθητι Κύριε τῆς συμμέτρον ἀναβάσεως τῶν ποταμίων ὑδάτων.

Τὰ ποτάμια ὕδατα ἀνάγαγε ἐπὶ τὸ ἴδιον μέτρον αὐτῶν, καὶ εὐφρανὼν καὶ ἀνακαλίσσον τῇ καταβάσει αὐτῶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

Memento, Domine, convenientis exundationis aquarum fluvialium.

Aquas fluminis eleva ad mensuram ipsis propriam (justam): et laetifica et renova, quum decrescunt, faciem terrae.

³⁾ Mira varietate scribitur *Bessoï*, *Besoi*, *Bisoř*, *Bišoi*, *Bsaens*, *Absaens*, *Bessoins*, *Pesens*, *Pašsins*. Nomen saepius occurrit in fastis, ut ecce: 5. Febr., 3. Maji, 29. Junii, 13. Jul., 1. Epagom.

Dies copt.	Mensis lat.	
25	31	S. Mercurii martyr ¹⁾ .
26	1. Aug.	S. Iosephi, sponsi Deiparae Virginis. Vacat.
28	3	S. Mariae Magdalenae.

Mesori. Augustus.

1	6	S. Annae, Matris Deiparae Virginis, et ss. Apollinis et Iusti martyrum, et initium jejunii Deiparae.
7	12	S. Petri Apostoli, h. e., festum professionis fidei ab ipso emissae et primatus eidem collati.
13	18	Transfiguratio D. N. J. Chr. Vacat.
16	21	Assumptio corporis Deiparae in coelum. Vacat.
28	2. Sept.	SS. patriarcharum Abrahami, Isaaci et Jacobi.

Epagomene. Parvus mensis.

3 7. Sept. S. Raphaelis Archangeli.

Et ista quidem sunt festa, quae, si ritum caeremoniasque spectes, ad ordinem solemnitatum sive *Piniš-ti* sive *Pikudši* referri possunt.

Multi praeterea signantur dies honoribus Sanctorum addicti, qui festivum hunc ritum non attingunt, sed simplicibus nostris commemorationibus ferme respondent. Officiosae amicitiae Rmi. episcopi copti Agapii Bšai, τοῦ μακαρίου²⁾, id olim debebam, ut cum praecedenti albo solemniorum festivitatum etiam *Indicem simplicium commemorationum* in hodierno Coptorum catholicorum Breviario contentarum in priori editione repraesentare possem. Eum tamen, licet magna approbatione doctorum sit suo tempore exceptus, nunc typis non repetam immutatum. Obstat quippe, quod ea in re sane plurimum ponderis habet, prudentissimum atque amantissimum consilium Rmi. Antistitis Cyrilli Macaire, qui pro antiquo illo simplicium commemorationum catalogo integros ecclesiae suae fastos substitui in nova editione cupiebat, ultro etiam recipiendo ac promittendo, se completas Kalendarii

¹⁾ S. Mercurius eodem die 25. Fastis latinis inscriptus legitur in *Martyr. rom.*

²⁾ De excellenti hoc viro apostolico († 1887) videsis Macaire, *Histoire*, pp. 378—381.

coptici tabulas ex variis scriniis Aegypti atque Aethiopiae diligenter discussis in usus praesentis hujus operis concinnaturum.

Rmus. praesul quod sponte sua liberalissime erat pollicitus, non ita multo post, illustri legatione pontificia ad imperatorem Aethiopiae rite administrata, amplissime praestitit. Lector vero, heortologicarum rerum cupidus, qui pretioso dono mox est usus, exili huic libro ex animo, puto, gratulabitur, quod eum nec infideli nec segni opera sua dignum duxerit Antistes, qui in longinquo Oriente singulari ingenio, doctrina eximia nec his dotibus impari virtute eminet.

Decet sane, ut Rmi. auctoris opus sine ulla mutatione exhibeatur integrum, quale ab ipsa ejus scriptione prodiit; praemissis tamen paucis quibusdam titulis librorum, in quibus hujus generis literarum amatores facile reperient, quae ad Sanctos in Calendario coptico relatos spectant. Si igitur commodum fuerit, poterunt, praeter Martyrologium roman. et Menaea graeca, unum alterumve ex his operibus consulere.

Acta SS. Bolland. passim; nominatim vero *Tractat. de Patriarchis Alexandrinis*, praefix. tomo 7. Junii; et Octob. t. 12, ubi Sancti Aethiopes doctis commentariis illustrantur, nimirum *novem christianae fidei propagatores* (pp. 329—337); *Tecla Haimanoth*, vitae monasticae instaurator (pp. 383—388); *Caleb (Elesbaan)*, rex Aethiopiae (pp. 297—328); et, quos cum Aethiopicis praesens hoc Kalendarium dicit *sanctos*, fratres reges *Abreha* et *Azbeha* (pp. 264—266): propria etiam quaestione instituta, undenam venerit, ut duo isti reges ab Aethiopicis sint et discipuli sancti Frumentii crediti et Sanctorum fastis adscripti (p. 308).

Asseman. Steph. Evod. *Comment in Synaxar. Coptor.* (Biblioth. Medic. Laurentian. et Palatin. Florent. 1742, pp. 164—187; similiter apud Mai, Scriptor. veter. nova coll., t. 4, pp. 93—121).

Wüstenfeld F. *Synaxarium, das ist, Heiligenkalender der coptischen Christen*, sex priores menses complectens. Gotha, 1879.

Ludolf. Job. *Commentar. ad histor. aethiopic.*, Francofurti ad M., 1691; et primo quidem *de novem viris sanctis fidei christianae in Aethiopia propagatoribus* (pp. 282—284), qui sunt ἑνεδέσθου πατέρες Ἀθλόνες; deinde vero *Fasti sacri ecclesiae aethiopicae*, pp. 389—436.

Hyvernât H. *Les Actes des Martyrs de l'Egypte, tirés des manuscrits coptes de la Bibliothèque Vaticane et du Musée Borgias*. Paris. Leroux, 1886.

Vitae Patrum, apud Migne, Patrol. lat. tt. 73—74.

Selden. Joan. *De synedriis*. Francofurti, 1696, Lib. 3. c. 19.

de Lagarde Paul. *Orientalia. Die koptischen Handschriften der Göttinger Bibliothek* (Abhandlungen der Gesellsch. d. Wissenschaften zu Göttingen, XXIV, 1879).

Αεινυα, opus liturgicum ecclesiae copticae, quod olim ex Rmo. Agapio Bšai rescivi manuscriptum servari in Museo Borgiano S. Congr. de Propag. Fide, quodque, ipso Rmo. Praesule monitore, Sanctorum per totum anni circulum honoratorum vitas in consueta forma doxologica celebrat¹⁾, consulant eruditi homines, quibus occasio sese obtulerit. Valde est dolendum, quod viro de liturgia coptica mirifice merito episcopo Raphaeli Tuki²⁾, concessum non fuerit, post egregias aliorum librorum liturgicorum editiones, etiam opus *Αεινυα* in lucem publicam proferre.

Fasti sacri Ecclesiae Alexandrinae Coptorum.

Tout. September.

1. Caput anni aegyptiaci — Job aqua lotus recuperat sanitatem³⁾. — Martyr. S. Bartholomaei Ap. — Obdorm. S. Abillii Patr. Alex.
2. Decollatio S. Joannis Baptistae. — Martyr. Dacii militis.
3. Martyr. s. Leontii et sociorum sub Maximiano. — Comm. s. Synodi Alexandrinae celebratae anno secundo Pontificatus s. P. N. Dionysii Patr. Alex. adversus quosdam Arabes, qui animae immortalitatem oppugnabant.
4. Martyr. s. Philippi praefecti Aegypti ac patris s. Eugeniae Virginis.
5. Obdorm. s. Sophiae aegyptiacae, quae et gemma novae Romae dicitur, eo quod ejus reliquiae Constantinopolim translatae fuerunt.
6. Comm. s. Eulogii Patr. Alex. — Martyr. s. Anthimi Ep. Nicomediae sub Maximiano. — Obdorm. Isaiae proph.

¹⁾ Specimina ejusmodi doxologiarum ex Officiis novem Patrum ecclesiae aethiopicae dat Ludolf, *op. cit.*, pp. 283—284.

²⁾ Raphaellem Tuki († 1772), ingentibus in rem literariam Coptorum meritis insignem, pro dignitate celebrat Macaire, *Histoire*, pp. 347—352.

³⁾ De hac commemoratione consuli velim „Zeitschrift f. k. Theol.“, 1880, p. 115.

7. Martyr. ss. Agathonis, Petri, Ammonis, Ammonii, Joannis eorumque matris Rebeccae. — Obdorm. s. Severiani Gabalorum episcopi, cui Joannes Chrysostomus dum in exsilium mittebatur, suam Ecclesiam commisit.
8. Martyr. Domitii sacerdotis. — Comm. Moysis archiprophetae. — Martyr. Zachariae proph. filii Barachiae sacerdotis.
9. Martyr. Psurae ep. Matzilaë cum sociis epp. Hesychio, Hellaunico et Theodoro.
10. Nativitas B. Mariae Virginis Dominae Nostrae. — Comm. Imaginis Deiparae, quam pinxit Lucas Ev. — Martyr. s. Matronae.
11. Martyr. Basilidis patris regum. — Martyr. Panephysis Virginis et Theodoraë alexand.
12. Comm. epp. Pelei, Nili et Eliae martyrum. — Comm. Judith, quae fuit honorificentia populi Israel. — Comm. s. synodi Ephesinae, cui praefuit nomine Coelestini Romani Cyrillus Alexandrinus.
13. Comm. Basilii Magni ¹⁾.
14. Martyr. s. Mamae. — Obdorm. Agathonis stylitae. — Comm. concilii VII. oecumenici contra Iconoclastas, in quo Thomas monachus Ecclesiae Alex. vices gerebat.
15. Inventio Corporis s. Stephani protomartyris. — Martyr. Iraidis virginis in urbe Antinoopoli.
16. Festum dedicationis templi Resurrectionis a s. Helena exstructi. — Comm. Tobiae justi.
17. Exaltatio gloriosae Crucis D. N. J. C. — Comm. B. Theognostae Romanae, quae in India praedicavit.
18. Secundus dies Exaltationis. — Comm. s. Porphyrii martyris. — Item s. Nicetae martyris sub Juliano.
19. Tertius dies Exaltationis. — Comm. s. Gregorii Armenorum episcopi.
20. Comm. s. Euphrosynae Virginis. — Martyr. s. Quiriaci. — Comm. Hieronymi presb.

¹⁾ „Commemoratio magni miraculi, a s. Basilio episcopo Caesareae Cappadociae editi: quum scilicet juvenem, amore filiae heri sui captum maloque spiritu correptum sanavit.“ Ita Asseman. h. d.

21. Comm. Tiberii ex 72 discipulis. — Martyr. Cypriani et Justinae.
22. Martyr. Julii Akfahensis, scriptoris gestorum martyrum — Martyr. ss. Kothilis et Exuae sororis ejus sub Sapore.
23. Comm. s. Theclae Virginis. — Martyr. Rufini et Andreae sub Juliano.
24. Comm. s. Quadrati ex 72 discipulis. — Obdorm. S. Gregorii monachi sub Pachomio.
25. Obdorm. Jonae prophetae. — Comm. s. Paphnutii ep. confessoris fidei sub Diocletiano.
26. Conceptio Joannis Baptistae praecursoris Domini.
27. Martyr. s. Eustachii cum uxore ejus Theopista et filiis ejus Agapio et Theopisto.
28. Martyr. Abadir et Irenes sororis ejus cum 3685 sociis.
29. Martyr. Ripsimae et Gaïanae VV. et septem sociarum.
30. Comm. Joannis et Jacobi filiorum Zebedaei. — Comm. salutis P. N. Athanasii Patr. Alexandrini¹⁾.

Paopi. October.

1. Martyr. s. Anastasiae Romanae sub Decio. — Comm. Susannae virginis et Marthae, sororis Lazari.
2. Comm. s. Charitonis. — Comm. s. Gregorii Nysseni.
3. Festum s. Gregorii Armenorum episcopi. — Commem. s. Theodoraë filiae imp. Arcadii.
4. Comm. Ananiae ep. Damasci, qui Paulum Ap. baptizavit. — Martyr. s. Bacchi socii s. Sergii sub Maximiano. — In Aethiopia comm. Abrehae et Atzbehae, regum Aethiopiae, qui fidem christianam, Frumentio praedicante, amplexi sunt.
5. Obdorm. s. Pauli ep. CPolitani.

¹⁾ „Commemoratio magni miraculi a Domino Nostro Jesu Christo patrati, quum scilicet sanctum Athanasium patriarcham Alexandrinum a Constante, filio Constantini Magni, arianæ haereseos propugnatore, (Constantinopoli) naviculae fractae absque pane et aqua, nautis aut gubernatore impositum et in altum deductum, ut certo naufragio periret, salvum et incolumem Alexandriam post tres dies perduxit, et sedi suae restituit, quam impius Georgius arianus invaserat.“ Asseman. h. d.

6. Obdorm. Annae matris Samuelis proph. — Comm. s. Dionysii Areopagitae ¹⁾. — In Aethiopia comm. s. Pantaleonis ex novem Sanctis Romanis, qui post Frumentium fidem Christi in Aethiopia propagarunt.
7. Comm. Justinæ et Cypriani. — Martyr. s. Cyriaci et Annae matris ejus.
8. Martyr. ss. Caii, Fausti, Eusebii, Chaeremonis, Lucii et sociorum sub Valeriano tyranno. — Martyr. s. Metrani et sociorum sub Decio.
9. Obdorm. s. Liberii ep. Romani, defensoris fidei. — Comm. s. Stephani, fratris Basilidis. — In Aethiopia comm. praedicationis s. Thomae Ap. in India.
10. Martyr. Sergii socii Bacchi.
11. Obdorm. s. Eumenii Patr. Alex.
12. Martyr. s. Matthaei ap. et ev.
13. Martyr. s. Pelagiae virginis Romanae. — Martyr. Ptolemachi et fratrum ejus.
14. Obdorm. Philippi, qui eunuchum baptizavit. — In Aethiopia comm. s. Michaelis cognomento Aragawi, ex novem Sanctis.
15. Martyr. Artemii ducis Aegypti sub Juliano.
16. Martyr. s. Pantaleonis Nicomediae. — Comm. Apollinis, Petri et Macrobii cremitarum.
17. Martyr. s. Phileae ep. in urbe Alexandria. — Nativitas Annae matris Samuelis proph.
18. Comm. s. Heraclae Patr. Alex. — Martyr. Romani.
19. Martyr. s. Theophili et uxoris ejus sub Diocletiano. — Comm. synodi Antiochenae contra Paulum Samosatenum ²⁾.
20. Obdorm. Joannis Parvi (Colobi).
21. Comm. Virginis Deiparae pro allatis per ipsam a Domino beneficiis: quae commemoratio singulis mensibus

¹⁾ In antiquis fastis alexandrinis Dionysium Areopagitam deesse, ostensum relegas ex „Zeitschrift für kath. Theologie“, 1896, pp. 395—396.

²⁾ „In synaxario refertur haec 'synodus congregata in ecclesia Antiochiae adversus Paulum Samosatenum asserentem, Christum esse hominem simplicem, Deumque esse unam personam, sub Dionysio patriarcha Romae et Dionysio altero patriarcha Alexandriae, quadragesimo quinto ante Nicaenam synodum anno, Valerio imperante.“ Asseman. h. d.

- fieri solet. — Obdorm. Joëlis proph. — Translatio reliquiarum Lazari, quem Christus e mortuis revocavit.
22. Comm. s. Lucae Ev. ex 72 discipulis.
 23. Festum omnium Sanctorum et Sanctarum Dei. — Martyr. s. Dionysii ep. Corinthi sub Diocletiano.
 24. Comm. s. Hilarionis Gazensis anachoretæ. — Martyr. ss. Longini, Pauli et Irenes.
 25. Obdorm. ss. Abibi et Apollonii eremitarum.
 26. Martyr. s. Timonis ex 72 discipulis.
 27. Martyr. s. Eutropiæ et sociorum sub Decio.
 28. Martyr. ss. Mercurii et Marciani, discipulorum s. Pauli ep. CPolitani.
 29. Martyr. magni Demetrii sub Maximiano.
 30. Obdorm. s. Abrahami anachoretæ sub Pachemio. — Martyr. s. Julii et sociorum in Aegypto sub Decio.

Hator. November.

1. Comm. s. Cleophae ex 72 discipulis. — Martyr. ss. Maximi, Diomedis, Victoris et Philippi.
2. Obdorm. s. Pierii Presbyt, Doctoris scholæ Alexandrinæ.
3. Comm. s. Achillæ Patr. Alex. — Obdorm. s. Cyriaci. — Martyr. ss. Athanasii et Irenes. — Comm. s. synodi Chalcedonensis 630 Patrum.
4. Martyr. ss. Joannis et Jacobi epp. sub Sapore. — Item ss. Epimachi et Gordiani sub Maximiano. — Item s. Thomæ ep. Damasci.
5. Martyr. Timothei (alias Domitii). — Ostensio capitis Longini centurionis ¹⁾. — Translatio corp. s. Theodori in Šutp.
6. Fuga ss. Familiae e Mehse Koskuam in Aegypto superiore. — Obdorm. s. Felicis ep. Romani.
7. Festum s. Georgii Alexandrini. — Martyr. s. Nohri sub Diocletiano ²⁾. — Comm. Zenobii et Zenobiæ.

¹⁾ De hoc festo vide, si placet, „Zeitschrift f. kath. Theol.“, 1880. p. 116.

²⁾ Assemani nomen transscribit *Nahrana*, quod *Lucius*, seu *Lucidus* sonat. Est autem ipse ille Sanctus, quem in aliis Kalendaris ad d. 22. Julii relatum vidimus tomo 1, pp. 432 et 478. In synaxario perhibetur ab archangelo Michaële Alexandria Antiochiam ad Diocletianum transvectus ibi-

8. Festum quatuor Animalium Incorporeorum, qui et Cherubinici Equi vocantur.
9. Comm. Dionysii Alex. — Comm. syn. Nicaenae 318 Patrum.
10. Martyr. monialium virginum 50 et earum matris Sophiae sub Juliano. — Comm. s. Fausti diaconi alexandrini. — Comm. concilii Rom. sub Victore contra Quatuordecimanos ¹⁾.
11. Obdorm. s. Annae matris Dominae Deiparae. — Martyr. ss. Archelai, Elisaei, Mennae et Uraniae matris ejus.
12. Festum Michaelis Archangeli, capitis militiae coelestis. Martyr. s. Caeciliae virginis Romanae.
13. Obdorm. s. Timothei ep. Antinoopolitani et confessoris fidei sub Diocletiano.
14. Obdorm. s. Martini ep. Thraciae ²⁾ et confessoris fidei sub arianis imperatoribus.
15. Martyr. s. Menae Fidelis. — Comm. Joannis Eleemosynarii Patr. Alex.
16. Comm. Danielis abbatis, coaevi s. Antonii Magni. — Martyr. Justi sub Maximo praefecto. — Dedicatio Ecclesiae s. Onuphrii extra Memphim.
17. Translatio reliquiarum s. Joannis Chrysostomi.
18. Martyr. s. Philippi Apostoli ex 12. — Martyr. Juniae et Thrasiae, filiae imp. Adriani.
19. Comm. s. Bartholomaei Ap. — Martyr. s. Patritiae et Damalii filii ejus. — Dedicatio Ecclesiae s. Sergii.
20. Obdorm. s. Aniani Patr. Alex. — Comm. magni martyris Theodori ex Šutp.

que propter praeclaram christianae fidei professionem primum leonibus obiectus, deinde variis cruciatibus affectus ac tandem capitis obtruncatione martyrii palmam consecutus.

¹⁾ In synaxario celebrata dicitur ea synodus a *quatuordecim episcopis et plurimis sacerdotibus* occasione literarum, quas de epactis et ratione jejunii quadragesimalis et Paschatis agendi ad s. Victorem Papam scripserat Demetrius, Alexandriae Patriarcha duodecimus; sancitumque in ea fuisse, nullum alium, quam Demetrii paschalem cyclum in Ecclesia catholica esse admittendum. Sed exigenda haec sunt ad textum, quem de eodem s. Victore ex libro Pontificali jam dedimus supra p. 281.

²⁾ Al. Turonensis.

21. Obdorm. s. Gregorii Thaumaturgi. — Martyr. ss. Alphaei, Zacchaei, Romani et Joannis. — Item Isaaci, Thomae et Victoris ex urbe Ašmunin.
22. Martyr. Cosmae et Damiani cum fratribus Anthimo, Leontio, Euprepio ac eorundem matre Theodora et sociis 292.
23. Obdorm. Cornelii centurionis. — Comm. s. Marinae virginis ac martyris.
24. Festum viginti quatuor Seniorum in circuitu throni Dei sedentium, qui et Seraphim vocantur.
25. Martyr. s. Mercurii Romani sub Decio.
26. Martyr. ss. Valeriani et Tiburtii. — Comm. s. Gregorii Nysseni. — In Aethiopia comm. s. Arethae et martyrum Nagranensium.
27. Comm. magni martyris Victoris, filii Romani principis. — Martyr. s. Jacobi intereisi.
28. Martyr. s. Serapionis ep. Nicii in Aegypto inferiore sub Diocletiano cum 4800 sociis. — In Aethiopia comm. s. Licani ex novem Sanctis.
29. Martyr. s. Petri Patr. Alex.
30. Martyr. s. Catharinae virginis Alexandrinae.

Koiahk. December.

1. Martyr. s. Clementis ep. Romani. — Dedicatio Ecclesiae Cosmae et Damiani.
2. Comm. s. Macarii martyris. — Comm. Hori abbatis. — Comm. Sidrach, Misach et Abdenago.
3. Ingressus Deiparae virginis in templum.
4. Martyr. s. Andreae Ap.
5. Comm. s. Eugeniae virginis, filiae Philippi principis, ducis Aegypti. — Comm. Nahum proph.
6. Martyr. Victoris ep. et Anatolii presbyteri.
7. Obdorm. s. Heraclae Patr. Alex.
8. Martyr. ss. Barbarae et Julianae.
9. Martyr. s. Sabae. — Obdorm. Pimin abbatis, martyris absque effusione sanguinis.
10. Obdorm. s. Nicolai, ep. Myrae. — Martyr. s. Thalassii.

11. Comm. magni martyris Claudii.
12. Martyr. Aniceti et Photini. — Comm. abbatis Hatrii syenensis et Joannis confessoris.
13. Immaculata Conceptio Deiparae Virginis.
14. Martyr. abba Hori.
15. Martyr. s. Ammonariae virginis alexandrinae. — Obdorm. s. Gregorii Armenorum ep. — Comm. s. Lucae stylitae Persarum.
16. Martyr. Zachariae et Cassii ex urbe Panopoli. — Obdorm. Gedeonis ducis Israel.
17. Translatio reliquiarum Lucae Stylitae. — Comm. s. Palemonis abbatis, magistri s. Pachonii.
18. Comm. s. Heraclii martyris. — Translatio reliquiarum Titi discipuli s. Pauli. — In Aethiopia comm. s. Frumentii, Aethiopum apostoli, qui et abba Salama vocatur.
19. Obdorm. s. Joannis ep. Burlos in Aegypto.
20. Obdorm. Aggae proph. — Martyr. Agathonis militis sub Decio.
21. Comm. Esther reginae Persarum. — Comm. s. Barnabae ex 72 discipulis.
22. Comm. Gabrielis archangeli, laetitiae nuntii. — Martyr. Pachonii et Talošam ¹⁾ sororis ejus. — Martyr. Anastasii ep. in urbe Antiochiae.
23. Comm. s. Archelai, ep. Mesopot. — Obdorm. David regis.
24. Martyr. s. Ignatii ep. Antiocheni. — Item Philogonii ep. Antiocheni. — In Aethiopia comm. Tecla-Haimanoth. instauratoris vitae monasticae.
25. Martyr. s. Chaeremonis ep. Nilopolitani et sociorum sub Decio. — Comm. martyrum Macchabaeorum.
26. Martyr. Anastasiae virginis. — Comm. Pesei et Petri mm.
27. Martyr. ss. Psatis et Gallinici epp. Thebaïdis sub Diocletiano.
28. Vigilia Nativitatis D. N. J. Ch. — Comm. martyrum Latopoleos numero 174.

¹⁾ H. e., „Oblatio exigua“. Apud auctores promiscuo nomine invenitur appellata „Talošam“ et „Maria“.

29. Nativitas D. N. J. Ch.
30. Secundus dies Nativitatis. — Comm. regum Sabae. — Comm. David prophetæ. — Comm. Jacobi ep. Hierosolymitani.

Tobi. Januarius.

1. Martyr. s. Stephani archidiaconi et protomartyris. — Item Ischyriionis et Aesculapii et sociorum numero 8140 in urbe Panopoli. — Item s. Leontii syri sub Maximiano.
2. Martyr. s. Theonae Patr. Alex. — Comm. Abel justi.
3. Martyr. Infantium Innocentium. — Comm. Isaiae proph.
4. Festum Joannis Ap. et Ev.
5. Martyr. s. Eusignii anno aetatis 110 sub Juliano.
6. Circumcisio D. N. J. Ch. — Comm. s. Marciani Patr. Alex. — Obdorm. Eliae proph.
7. Obdorm. S. P. N. Silvestri ep. Romani. — Comm. Malachiae proph.
8. Comm. s. Euphrasiae Virginis.
9. Comm. s. Isidori ep. et confessoris Nitriensis.
10. Vigilia Epiphaniae Domini Salvatoris. — Comm. s. Syncreticae. — Martyr. Anatolii Persae.
11. Epiphania Domini: Baptismus.
12. Martyr. s. Theodori orientalis.
13. Tertius Epiphaniae: primum miraculum Christi in nuptiis Canae in Galilaea.
14. Obdorm. Maximi fratris Domitii. — Obdorm. Archelidis Romani.
15. Martyr. Cyriaci et Julittae matris ejus sub Diocletiano. Obdorm. Abdiae proph.
16. Martyr. s. Theophili Antiocheni. — Item Philothei et Palladii.
17. Comm. principum Maximi et Domitii, monachorum s. Macarii.
18. Obdorm. Jacobi ep. Nisibeni. — Comm. Mariae et Marthae sororum Lazari.
19. Comm. s. Melae ep. et martyris. — Inventio reliquiarum abba Hori et Psurae, fratrum martyrum. — Dedicatio Ecclesiae martyrum Latopoleos.

20. Comm. s. Prochori ex 72 discipulis, ep. Nicomediae. — Martyr. s. Behnan.
21. Martyr. Agnetis virginis Romanae. — Consecratio primae Ecclesiae sub nomine Deiparae Virginis.
22. Festum s. Antcnii magni, Sideris deserti.
23. Martyr. s. Timothei discipuli s. Pauli.
24. Martyr. Mercuriae alexandrinae.
25. Martyr. s. Sebastiani romani et Asclae alexandrini.
26. Obdorm. s. Anastasiae alex. — Martyr. 49 seniorum eremi.
27. Comm. s. Gregorii Theologi ep. Nazianzeni. — Martyr. s. Serapionis. — Translatio corporis s. Timothei ap. — Comm. Henoch justi.
28. Martyr. s. Apollinae virginis alex. sub Decio. — Martyr. s. Clementis ep. Ancyрани.
29. Obdorm. s. Xenae Romanae. — Martyr. puerorum Modesti et Ammonii. — Comm. s. Cyriaci alex.
30. Martyr. trium Virginum Fidei, Spei et Caritatis earumque matris Sophiae.

Emšir. Februarius.

1. Comm. s. Juliani martyris cum 5000 sociis. — Comm. synodi CP. 150 Patrum, secundae oecumenicae. — Dedicatio Ecclesiae s. Petri Alexandrini.
2. Comm. s. Pauli eremitarum principis.
3. Obdorm. s. Julii ep. Romani.
4. Martyr. s. Agabi ex 72 discipulis. — Jejunium Christi.
5. Obdorm. s. Agrippini Patr. Alex. — Obdorm. s. Apollonii.
6. Comm. s. Hippolyti ep. Portus Romani. — Martyr. trium virginum, Theodoraе, Theopistae, Theodosiae earumque matris Athanasiae sub Diocletiano.
7. Martyr. Stephani in Aegypto. — Item Cyri monachi et Joannis militis.
8. Ingressus Christi in templum et purificatio Mariae Virginis. — Comm. Simeonis senioris et Annae prophetissae.
9. Comm. Proterii Patr. Alex. — Martyr. s. Pauli Syri.

10. Martyr. s. Jacobi Ap. filii Alphaei. — Obdorm. Isidori Pelusiotae. — Martyr. s. Philonis ep. sub Sapore. — Comm. Esdrae ss. Librorum editoris.
11. Martyr. Justi, filii imp. Numériani.
12. Martyr. s. Fabiani ep. Romani.
13. Comm. s. Isidori Pelusiotae. — Martyr. s. Sergii ex Atrib cum Theodoro patre et Maria matre et innumeris sociis.
14. Martyr. Victoris et Eusebii in Aegypto. — Comm. Zachariae proph. — Dedicatio Ecclesiae 40 martyrum Sebastiae.
15. Comm. s. Primi Patr. Alex. — Comm. s. Paphnutii mon.
16. Obdorm. Moysis proph. et Elisabeth matris Joannis Bapt. — Comm. Jonae eremitae.
17. Martyr. s. Mennae in urbe Panopoli.
18. Comm. s. Meletii ep. Antiocheni.
19. Obdorm. s. Petri secundi Patr. Alex. coaevi Papae Damasi.
20. Martyr. ss. Basilii, Theodosii et Timothei in urbe Alexandria. — Martyr. Philemonis citharoedi.
21. Martyr. s. Onesimi discip. s. Pauli.
22. Martyr. s. Isidori alexandrini sub Decio. — Comm. Maronii ep. tempore Theodosii imp.
23. Martyr. s. Eusebii consilarii, filii Basilidis.
24. Martyr. Agapiti ep. sub Diocletiano. — Comm. s. Timothei martyris Gazensis. — Martyr. s. Mathiae in urbe Cypro.
25. Martyr. ss. Arsenii, Philemonis et Luciae virginis, discip. Pauli ap. — Comm. Jonae diaconi martyris Romae et Mennae martyris Cypri.
26. Martyr. s. Sabini Hermopolitani. Item Sadoch et 128 sociorum sub Sapore. — Obdorm. Oseae proph.
27. Obdorm. s. Eustathii Patr. Antiocheni.
28. Martyr. s. Theodori Romani.
29. Martyr. s. Polycarpi ep. Smyrnae.
30. Comm. s. Pauli Simplicis. — Inventio capitis Joan. Bapt.

¹⁾ Arab. Maruna, h. e., Maruthas, ut patebit cuilibet legenti Assemani, *Acta mart. or. et occ.*, praefat. general. in part. 1, p. 60,

Phamenoth. Martius.

1. Comm. s. Gregorii ep. Romani. — Martyr. Narcissi ep. Hieros. — Item Mercurialis ep. — Item s. Alexandri Romani sub Maximiano.
2. Martyr. s. Macrobii ep. Nicii in Aegypto.
3. Martyr. s. Euphrasiae virginis. — Martyr. s. Porphonii Taneos Aegypti.
4. Martyr. s. Hesychii principis.
5. Comm. Eudoxiae Heliopolitanae.
6. Obdorm. s. Theodoti ep. Ancyрани sub Diocletiano.
7. Martyr. ss. Philemonis et Flavii in urbe Latopoli.
8. Martyr. s. Mathiae Ap. — Comm. s. Juliani Patr. Alex.
9. Martyr. s. Ariani praefecti Lutopoleos. — Martyr. Urbani et 40 sociorum.
10. Inventio pretiosae crucis D. N. J. Ch.
11. Obdorm. s. Serapionis ep. Thmuis, confessoris fidei.
12. Martyr. s. Theodori ep. et Irenaei diaconi in provincia Pentapoleos. — Comm. Joseph filii Jacob.
13. Quadraginta Martyres Sebastiae.
14. Obdorm. Dionysii Patr. Alex.
15. Martyr. Senuthii Behnesensis sub Diocletiano. — Item ss. Eugenii, Anodorii, et Elpidii epp. dioeceseos Hieros.
16. Comm. Justi Patr. Alex.
17. Martyr. s. Eusebii ep. et Theodoraе virginis. — In Aethiopia comm. abba Garima ex novem Sanctis.
18. Martyr. s. Isidori socii Eusebii, ep. in Aegypto.
19. Obdorm. Aristobuli ex 72 discipulis.
20. Comm. Alexandri Aegyptii, Agapii Gazensis, Nicolai ex Ponto, Dionysii Tripolitani, martyrum sub Diocletiano. — Martyr. s. Stratonicae virginis.
21. Martyr. Theodori et Timothei.
22. Obdorm. Cyrilli ep. Hierosolym.
23. Martyr. Didymi sub Diocletiano. — Obdorm. Danielis proph.
24. Martyr. s. Leonidis sub Severo.

25. Obdorm. Onesiphori ex 72 discipulis.
26. Obdorm. Praxeae virginis Romanae.
27. Obdorm. Macarii Magni, abbatis Scete.
28. Comm. Ambrosii ep. Mediol. — Obdorm. Constantini imp.
29. Annuntiatio Deiparae Virginis. — Martyr. s. Eugenii.
30. Comm. Gabrielis Archangeli. — Comm. Sansonis iudicis Israel. — Translatio Jacobi intercesi. — Martyr. ss. Sixti ep. Romani et Laurentii diaconi ejusdem.

Pharemuthi. Aprilis.

1. Comm. Silvani, discip. s. Macarii. — Comm. Aaronis, fratris Moysis.
2. Comm. s. Leonis Magni ep. Romani, columnae fidei. — Martyr. Christophori discipuli s. Mathiae.
3. Comm. s. Abilii Patr. Alex. — Obdorm. Joannis ep. Hierosolym.
4. Martyr. ss. Victoris, Dacii et Irenaei cum sociis sub Juliano.
5. Martyr. s. Justini philosophi. — Obdorm. Ezechiel proph.
6. Obdorm. Mariae aegyptiacae. — Comm. Adami et Evae.
7. Obdorm. Joachimi patris Deiparae virginis. — Comm. Agapes et Theodoraе.
8. Martyr. ss. Susannae, Agapes et Irenes, virginum Thes-salonicensium. — Comm. 150 martyrum sub Sapore.
9. Martyr. 8000 aegyptiorum in Augustamnica sub Diocle-tiano. — Obdorm. Sozimi monachi syri.
10. Obdorm. Isaaci monachi, discipuli s. Apollonii Magni.
11. Obdorm. Theodoraе alexandrinae. — Comm. Joannis ep. Gazensis.
12. Martyr. s. Alexandri ep. Hieros. sub Decio. — Comm. Antonii ep. Thmuis.
13. Comm. Dionysiae diaconissae. — Martyr. Josue et Jo-sephi eremitarum, discipulorum s. Milii ep. m.¹⁾.
14. Obdorm. s. Maximi Patr. Alex.
15. Comm. s. Agapii ex 72 discipulis. — Martyr. Alexandrae uxoris Diocletiani.

¹⁾ Acta videbit, qui volet, apud Assemani l. c.

16. Martyr. s. Antipae, discipuli s. Joannis Ev.
17. Martyr. s. Jacobi filii Zebedaei.
18. Martyr. s. Eusebii servi Susennii.
19. Martyr. Simeonis Armeni Persarum ep. cum 150 sociis.
— Martyr. s. Sabinae Romanae virginis.
20. Martyr. Paphnutii Tentyrensis.
21. Obdorm. Hierothei Atheniensis, discipuli s. Pauli ep.
22. Obdorm. s. Alexandri Patr. Alex.
23. Martyr. s. Georgii magni.
24. Martyr. s. Cinnae consocii s. Isidori, cujus commemo-
ratio est 18. Phamenothi. — Martyr. Flaviae Domitillae
virginis Romanae.
25. Martyr. Sarae antiochenae cum duobus ejus filiis. —
Comm. s. Paphnutii eremitae et s. Theodori et 100 mar-
tyrum in Perside. — Martyr. s. Stephaniae.
26. Martyr. s. Hermae. — Item Susennii sub Diocletiano.
27. Martyr. s. Victoris Romani.
28. Obdorm. s. Aristionis ex 72 discipulis.
29. Obdorm. Acacii ep. Hierosolymitani.
30. Martyr. s. Marci Evangelistae, primi sedis alexandrinae
Patriarchae.

Pašons. Majus.

1. Martyr. ss. Nerei et Achillei.
2. Obdorm. Theodori, discip. s. Pachomii. — Obdorm. justi Job.
3. Obdorm. Jasonis ex 72 discipulis. — Martyr. Catholicae
turbae in Ecclesia s. Theonae sub Arianis.
4. Martyr. s. Potamonis sacerdotis in Thebaide sub Dio-
cletiano. — Comm. abbatis Pesei.
5. Obdorm. Jeremiae proph. in urbe Taneos. — Comm.
Jacobi Ap. filii Zebedaei.
6. Obdorm. s. Macarii presbyteri Alexandrini. — Martyr.
Isaaci Difrensis.
7. Obdorm. s. Athanasii apostolici Patr. Alex.
8. Martyr. Joannis in provincia Atrib. — Item 885 fide-
lium in urbe Thmui sub Diocletiano.

9. Obdorm. s. Helenae matris Constantini imperatoris.
10. Comm. trium puerorum Ananiae, Azariae et Misaelis. — Martyr. s. Basiliae virginis sub Galliano. — Item s. Plautillae discipulae Petri Apostoli.
11. Martyr. s. Theocliae uxoris Justi. — Item Pancratii et Dionysii Romanorum sub Diocletiano.
12. Obdorm. s. Joannis Chrysostomi.
13. Obdorm. s. Arsenii abbatis.
14. Obdorm. s. Pachomii patris communitatis spiritualis.
15. Martyr. s. Simeonis Zelotae, dicti Nathanaelis. — Comm. 400 martyrum Tentyrensiū sub Diocletiano.
16. Martyr. s. Potamionis ep. confessoris fidei. — Comm. praedicationis Joannis Evangelistae in urbibus Asiae. — Comm. Sirach Ecclesiastici.
17. Obdorm. s. Epiphani ep. Cypri.
18. Martyr. s. Pudentis senatoris et Pudentianae virginis.
19. Martyr. s. Isidori antiocheni sub Diocletiano.
20. Obdorm. s. Ammonii eremitaе. — In Aethiopia comm. s. Calebi regis, aliter dicti Elesbaae, vindicis s. Arethae et Nagrauensium martyrum.
21. Comm. s. Martyriani. — Martyr. s. Pamphili presbyteri Caesariensis.
22. Obdorm. s. Andronici ex 72 discipulis.
23. Martyr. s. Juliani et ejus matris Alexandriae.
24. Adventus in Aegyptum et Commem. ss. Familiae. — Obdorm. Habaeue proph.
25. Comm. Salome, quae fuit socia Virginis Deiparae, dum morabatur in Aegypto. — Martyr. Coluthi in urbe Latopoli.
26. Martyr. s. Thomae Apostoli.
27. Secunda Lazari obdormitio.
28. Translatio s. Epiphani ad Cypri insulam. — Comm. s. Agathae virginis.
29. Obdorm. s. Simeonis stylitae.
30. Obdorm. Phori ¹⁾ ex 72 discipulis.

¹⁾ Al. Carpi

Paoni. Junius.

1. Obdorm. s. Crispi ex 72 discipulis.
2. Martyr. s. Hilarii. — Inventio Joannis Baptistae et Elisiae proph.
3. Obdorm. Marthae poenitentis aegyptiacae.
4. Martyr. Ammonii et Sophiae.
5. Obdorm. s. Jacobi confessoris fidei sub Constantio.
6. Martyr. s. Theodori monachi alexandrini sub Arianis.
7. Martyr. Ischyronis militis sub Diocletiano.
8. Comm. s. Euphemiae. — Comm. dedicationis Ecclesiae virginis Heliopolitanae et fontis miraculosi ¹⁾.
9. Martyr. Luciani et sociorum sub Aureliano. -- Comm. Samuelis proph.
10. Comm. libertatis per Constantinum orbi universo concessae. — Comm. Sophiae et filiarum ejus Trium.
11. Martyr. s. Claudii principis sub Diocletiano. — Dedicatio Ecclesiae Salvatoris Alexandriae.
12. Comm. s. Michaelis archangeli. — Comm. s. Justi Patr. Alex.
13. Martyr. s. Luciae virginis Romanae. — Martyr. Hippocratris, Joannis, Ptolomaei et Philippi.
14. Martyr. s. Potamioenae et sociorum ejus sub Severo.
15. Dedicatio Ecclesiae s. Mennae in Mareotide.
16. Obdorm. s. Onuphrii anachoretæ.
17. Comm. Susannae virginis Romanae martyris sub Diocletiano.
18. Martyr. s. Irenaei ep. Lugdunensis.
19. Martyr. Gallicani viri consularis sub Juliano. — Martyr. Pesei, Anub et sociorum sub Ariano praefecto Latopoleos.
20. Martyr. s. Basilidis Alexandrini.

¹⁾ Synaxarium *Dedicationem ecclesiae Deiparae Virginis in Mataraea, extra moenia Cahirae*, enuntiat, ubi fons aquae dulcis, quem eadem Deipara cum filio et sponso ex Aegypto in Judaeam reversura divinitus elicuisse perhibetur.

21. Obdorm. s. Cerdonis Patr. Alex. — Dedicatio Ecclesiae Virginis Deiparae in urbe Atrib.
22. Obdorm. ss. Cosmae et Damiani cum matre et fratribus.
23. Obdorm. abba Nub presbyteri, confessoris fidei sub Diocletiano.
24. Obdorm. Moysis aethiopis et septem fratrum ejus.
25. Martyr. s. Judae ex 72 discipulis.
26. Comm. Proclae uxoris Pilati ¹⁾. — Comm. Josue et stationis solis. — Comm. dedicationis Ecclesiae s. Gabrielis archangeli.
27. Obdorm. Ananiae episcopi Damasci, qui Paulum baptizavit.
28. Obdorm. s. Pantaeni doctoris scholae alexandrinae.
29. Martyr. abba Hori, Pesei et eorundem matris Theodoraе.
30. Nativitas Joannis Baptistae.

Epip. Julius.

1. Martyr. s. Febroniae et s. Saturninae.
2. Martyr. Thaddaei Apost.
3. Obdorm. Cyrilli patr. Alex.
4. Obdorm. s. Coelestini ep. Romani. — Comm. Sophoniae proph.
5. Martyr. Petri et Pauli, principum Apostolorum.
6. Martyr. Elymae Pauli ex 72 discipulis. — Item s. Theodosiae.
7. Martyr. s. Lini ep. Romani, successoris principis Apostolorum.
8. Obdorm. s. Pesei. — Martyr. Abiromi et Atomi fratrum. — Obdorm. Cyri monachi, fratris Theodosii imperatoris. — Martyr. Pimin.

¹⁾ In sacris suis fastis Aethiopes maritum et uxorem simul commemorant; *Pilatam* quidem, quod laverit manus in signum innocentiae Christi. *Proclam* vero, quod dehortata fuerit maritum. Graeci s. *Proclam, conjugem Pilati*, in Menaeis honorant d. 27. Octob. Latini eam ignorant. Vid. Ludolf. ad h. d.

9. Martyr. Simeonis Cleophae ep. Hierosolymitani. — Obdorm. Claudiani patr. alex.
10. Martyr. s. Theodori ep. Pentapoleos sub Diocletiano. — Item. s. Theodori ep. Corinthi et sociorum.
11. Martyr. Joannis et Simeonis Alexandriae.
12. Martyr. s. Hori Latopolitani. — Comm. Isaiae monachi.
13. Martyr. s. Apamonis.
14. Obdorm. s. Ephraëmi Syri. — Martyr. Procopii.
15. Martyr. Cyri infantis et Julittae matris ejus.
16. Obdorm. s. Joannis Romani (Calybitae).
17. Martyr. s. Euphemiae sub Diocletiano.
18. Martyr. s. Jacobi ep. Hierosolymitani.
19. Comm. martyrum Latopoleos.
20. Festum s. Theodori principis.
21. Obdorm. Susennii servi Theodosii.
22. Martyr. s. Macarii, filii Basilidis principis, sub Diocletiano.
23. Obdorm. Longini centurionis. — Martyr. s. Marinae Virginis.
24. Martyr. abba Nub. — Comm. martyrum Atribensium.
25. Obdorm. Teclae apostolicae. — Martyr. Isaaci, Epimachi. Hilariae, Teclae et Mogiae. — Dedicatio ecclesiae s. Mercurii.
26. Obdorm. s. Josephi sponsi Mariae Virginis.
27. Obdorm. Timothei, fratris Petri secundi, patr. Alex. — Martyr. Apamonis in Mareotide.
28. Obdorm. Mariae Magdalенаe. — Translatio Thaddaei Ap.
29. Martyr. Ammonii et Theophili. — Item Versenuphii et sociorum.
30. Martyr. s. Susannae virginis Romanae sub Diocletiano.

Mesori. Augustus.

1. Obdorm. s. Annae matris Deiparae Virginis. — Comm. Josephi Arimathiae et Nicodemi. — Martyr. Apollinis principis, filii Justi.
2. Martyr. s. Athanasiae viduae et Praxae virginis.
3. Obdorm. Simeonis Stylitae junioris.

4. Obdorm. Ezechiae proph. — Martyr. Juliae consociae Praxeae.
5. Obdorm. Joannis praefecti militum, confessoris fidei sub Julianò.
6. Martyr. s. Zenonis militis Alexandriae. — Comm. Mariae Magdalенаe.
7. Primatus s. Petri Apostoli. — Comm. summi sacerdotii Aaronis.
8. Martyr. Macchabaeorum.
9. Martyr. s. Vari militis sub Maximiano.
10. Comm. Mercurii ascetae.
11. Martyr. Ptolemaei e Menus superiori.
12. Regnum imp. Constantini ¹⁾. — Martyr. s. Christinae virg.
13. Transfiguratio Domini.
14. Comm. miraculi, ob quod magna Judaeorum turba Alexandriae in Christum credidit ²⁾. — Martyr. s. Basilici.
15. Obdorm. s. Marinae virginis ac monialis.
16. Assumptio B. Virginis.
17. Martyr. Jacobi cum sociis Joanne et Abrahamo.
18. Obdorm. s. Alexandri ep. CPolitani.
19. Translatio s. Macarii abbatis. — Martyr. s. Adriani et Anatoliae.
20. Septem pueri dormientes.
21. Obdorm. Irenae filiae principis Luciani.
22. Martyr. Damiani Antiocheni. — Obdorm. Micheae proph.
23. Comm. Augustini ep. Hipponensis. — Comm. Martyrum fidei catholicae Alexandriae sub Arianis.
24. Obdorm. s. Thomae ep. Marhesi, confessoris fidei sub Diocletiano ³⁾.

¹⁾ Est proprie *Commemoratio initi a Constantino imperii post deictum Maxentium tyrannum*. In synaxario Constantinus Magnus dicitur anno imperii sui undecimo a s. Silvestro Papa Romae baptizatus.

²⁾ In synaxario *ingens hoc miraculum* accidisse refertur sub Theophilo patriarcha Alexandriae, avunculo s. Cyrilli, quum scilicet crux lignea ab apostata quodam in synagoga Judaeorum arundine percussa sanguinem et aquam effudit.

³⁾ Apud Mai, tom. cit., p. 120, dicitur episcopus *Germaniciae, unus ex Patribus s. concilii Nicaeni*.

25. Obdorm. s. Bessarionis discipuli Antonii Magni.
26. Martyr. s. Moysis et Sarae sororis ejus. — Comm. Agapii militis martyris et Teclae monialis sub impio Juliano.
27. Martyr. ss. Panamonis et Eudoxiae sororis ejus.
28. Comm. Patrum nostrorum Abraham, Isaac et Jacob.
29. Martyr. s. Athanasii ep. Tarsi. — Translatio Joannis parvi.
30. Obdorm. Malachiae proph.

Epagomene. Mensis parvus.

1. Martyr. Eutychii discipuli Apostolorum. — Carceratio Joannis Baptistae. — Martyr. Pesei, fratris Hori.
2. Obdorm. s. Titi discipuli Pauli Ap.
3. Comm. Raphaëlis archangeli, sanatoris morborum. — Comm. Serapionis.
4. Comm. Liberii ep. Romani. — Comm. septem fratrum habitantium in una spelunca.
5. Obdorm. s. Pimin anachoretæ. — Obdorm. Amos proph.

Festa mobilia

in Paschalio signari solita.

Sabbatum Lazari, ante Dom. Palmarum.

Dominica Palmarum.

Feria V. in Coena Dom., Novum Testamentum.

Dominica Resurrectionis.

Feria II. — Dies secundus Resurrectionis.

Feria III. — Dies tertius Resurrectionis.

Sabbatum. — Dies septimus Resurrectionis¹⁾.

Dominica s. Thomae Apostoli.

Feria V. — Dies 40. Resurrectionis. Ascensio D. N. J. Ch.

Dominica Pentecostes. In secundis Vesperis agitur Commemoratio defunctorum.

Feria II. post Pent. — Initium jejunii Apost. in superiori Aegypto.

Feria V. Corporis Christi.

¹⁾ Apud Coptos festa carent Octava. Ejus loco dies septimus festi celebratur.

APPENDICES.

Appendix ad t. 1. pp. 35—36.

Catalogus festorum

a novissima synodo provinc. Ruthenorum¹⁾ constitutus
(tit. 4, c. 6).

1. Notitia synodi ex literis Leonis PP. XIII.

datis ad RR. DD. Silvestrum Sembratowicz, archiepiscopum Leopoliensem. Julianum Pelesz, episcopum Premisliensem. — Julianum Kuilowski, episcopum Stanislaoopolitanum. Ruthenorum.

Leo PP. XIII.

Venerabiles Fratres,

Satis verbis exprimere non possumus singularem qua per-
fusi sumus laetitiam, postquam accepimus, Vos, Venerabiles Fra-
tres, ad fidei catholicae incrementum, ad solidiorem reddendam
adhaesionem Romanae Ecclesiae, extra quam non est salus, Pro-
vincialem Synodum Leopoliensem primam, Legato Nostro Prae-
sidente, feliciter absolvisse.

Ex illa enim perspeximus, Vos incubuisse sollerti studio, ut
opportuna remedia constitueretis, quibus errores temporum cala-
mitate hominumque fraude inveci removeantur, sacerdotes Vestrae
curae commissi vitae sanctitatem praeseferant, alumni in sortem
Domini vocati optime instituantur in Seminariis ad munia sacri
ordinis propria rite gerenda, Liturgiae atque Disciplinae stent
certae et securae leges, debita sacrorum antistitibus obedientia

¹⁾ Acta et Decreta synodi provincialis Ruthenorum Galiciae, habitae
Leopoli an. 1891. — Romae ex typographia polyglotta S. C. de Propa-
ganda fide. 1896,

firmetur, consistat inter fratres caritas et concordia, populus catholicae professionis et pietatis officiis fideliter inhaereat.

Quapropter post actas Coelesti Pastorum Principi gratias, qui Vobis suo praesidio adfuit, ut communi bono gregis vestri consuleretis, Pontificii nostri muneris esse ducimus, Vobis effusam meritamque tribuere laudem pro iis quae religioso studio gessistis, et vehementer hortamur, ut in sancto proposito firmiter perseverantes Dei et Ecclesiae causae strenue adlaboretis.

Id porro spectantes merita vestra apud Deum angebitis, et totius Nationis Ruthenae, Nobis commendatissimae, veram prosperitatem promovebitis.

Largitorem bonorum omnium Deum O. M. ex corde adprecamur, ut votis a Vobis expressis benigne annuat et imploratum Apostolicam Benedictionem Vobis, Ven. Fratres, et universo populo Rutheno peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die 20 Maii Anno 1895, Pontificatus Nostri anno 'XVIII' ¹⁾.

2. Catalogus festorum.

I. Festa immobilia.

Septembri die	8.	Nativitas B. V. Mariae.
" "	14.	Exaltatio s. Crucis.
" "	26.	Metastasis s. Joannis Evangelistae (transfer. in Dominicam).
Octobri die	1.	Protectio B. V. M. (transfer. in Dom.)
" "	26.	Festum s. Demetrii martyris.
" "	31.	Festum s. Josaphati martyris (transfer. in Dom.).
Novembri die	8.	Festum s. Michaelis Archangeli.
" "	21.	Praesentatio B. V. M.
Decembri die	6.	Festum s. Nicolai.
" "	9.	Immaculata Conceptio B. V. M.
" "	25.	Nativitas D. N. J. Ch.
" "	26.	Festum Synaxis B. M. V. et Josephi.
" "	27.	Festum s. Stephani Protomart.
Januario die	1.	Circumcisio et s. Basilii M.
" "	6.	Theophania.
" "	30.	Festum ss. Basilii, Gregorii et Joannis Chrysost.

¹⁾ Edit. cit. pp. XLIX.

Februario	die 2.	Hypapante.
Martio	die 25.	Annuntiatio B. V. M.
Aprili	die 23.	Festum s. Georgii mart. (transfer. in Dom.)
Majo	die 8.	Festum s. Joannis Apost. et Evang. (transf. in Dom.).
Junio	die 24.	Nativitas s. Joannis Bapt.
„	„ 29.	Festum ss. Apostolorum Petri et Pauli.
Julio	die 20.	Festum s. Heliæ prophetæ (transfer. in Dom.).
Augusto	die 6.	Transfiguratio Domini.
„	„ 15.	Obdormitio B. V. M.
„	„ 29.	Decollatio s. Joannis Bapt. (transfer. in Dom.).

II. Festa mobilia.

1. Dominica Palmarum.
2. Dies Parasceve.
3. Pascha Domini per triduum.
4. Dominica s. Thomæ.
5. Ascensio Christi Domini.
6. Pentecoste.
7. Festum SS. Trinitatis.
8. Festum Corporis Christi (transf. in Dominicam).

Praeter dies festos de praecepto, quos supra memoravimus, celebrandos semper cum „Vigilia nocturna“, remanet adhuc dies festus ecclesiae titularis, sive mobilis, sive immobilis, qui non solum celebrari debet cum „Vigilia nocturna“ vel eodem die, vel, ubi ita fieri solet, die dominico proximo, verum etiam cum Missa et Officio „de Requie“ die proxime sequenti, secundum piam et universalem consuetudinem nostrarum ecclesiarum ¹⁾).

¹⁾ Edit. cit. pp. 62—63.

Appendix ad t. 2, pp. 467—468.

De festo corporis Christi.

(ex eadem syn. tit. 4, c. 4).

Licet memoria institutionis ejusdem quotannis feria V. in Coena Domini, imo quolibet die in sacrificio Missae recolatur, tamen propter tanti mysterii magnitudinem jam Urbanus PP. IV, saec. XIII. ¹⁾ illud ab universa Ecclesia anniversaria solemnitate sub ratione festi Dominici primi Ordinis cum octava recolendum instituit, scilicet feria V. post Dominicam primam Pentecosten, quae nostrae Dominicae SS. Omnium respondet. Quod deinceps pariter Oecum. Synodus Tridentina laudat dicens: „Pie et religiose admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam et festo die praecelsum hoc et venerabile Sacramentum singulari veneratione ac solemnitate celebraretur, utque in processionibus reverenter et honorifice illud per vias et loca publica circumferretur“ ²⁾. Quapropter huic summae auctoritati ecclesiasticae obsecundantes non solum universae Occidentis, verum etiam omnes ferme Ecclesiae Orientis cum Ecclesia catholica unitae istum diem festum solemniter celebrant; imprimis Ecclesia nostra Ruthena jam inde ab Unione. et quidem officio speciali disposito per totam octavam; similiter hunc diem festum solemniter celebrari reperimus etiam apud Graeco-Italos, Graeco-Melchitas, Armenos, Maronitas, Syros, Chaldaeos et Coptos ³⁾. Porro quamvis proprie loquendo hic dies festus celebrandus sit feria V., nempe quo die fuerat a Christo Domino instituta SS. Eucharistia, tamen propter translationem dierum festorum de feria ad Dominicam sequentem apud nos fieri solitam, etiam hoc festum ad Dominicam transfertur; quo tamen in casu, scilicet ista Dominica, totum officium et quidem solum celebretur, prouti primo die in Triodio indicatur, cum Vigilia nocturna; reliquis autem diebus servato systemate officii praescripti in rubricis generalibus

¹⁾ 11. Aug. 1264: *Transiturus*. — (V. supra pp. 468—474.)

²⁾ Sess. XIII, c. V. *De Euch.*

³⁾ Collect. Lacens. passim. — (V. supra p. 468.)

festorum „infra octavam“. Ipso etiam die Dominico fiat de more processio cum SSmo. post orationem retro pulpitem recitatam, scilicet de Ecclesia ad quatuor altaria erecta extra Ecclesiam per spatia aequae inter se distantiae. Ubi autem hoc impossibile factum fuerit, tunc satis erit processionem quidem ab altari Ecclesiae incipere, et uno circuitu Ecclesiae cum SSmo. peracto, functionem sacram cum benedictione SSmi. in Ecclesia super eodem altari concludere. Quoad quatuor Evangelia, quorum unumquodque super uno ex quatuor altaribus ex more hic in Septentrione adhibito cani solet, disposuit synodus, ut illa seligantur, quae de Ven. Sacramento tractant, ad praescripta ritualis quoad hunc diem festum ¹⁾.

Appendix ad t. 1, pp. 230—231 et t. 2, pp. 456—457.

De observatione jejunii.

(ex eadem synodo tit. 11).

Jejuniorum omnium in Ecclesia nostra praescriptorum accuratam observantiam synodus quidem fidelibus commendat, plurimumque ex eis tenacem hanc observantiam laudat; injungit quoque animarum pastoribus, ut eorundem praestantiam utilitatemque populo in concionibus saepe diserte explicent; quin immo ipsi exemplo suo observantiam hanc promoveant, ut tali modo propius quantum fieri possit ad praeclarissimam majorum nostrorum exempla et primorum Christianorum fervorem accedere valeant. Nihilominus tamen quoniam postremis hisce temporibus fervor plurimum Christianorum refriguit, atque corporis valetudo paulatim debilitari videtur, ita ut jejunia ecclesiastica multoties pessumdentur, ideo ne peccata populi multiplicentur propter hujusmodi transgressionem, synodus obtenta a S. Sede facultate judicat in Domino remittere nonnihil de rigore pristino jejunii, et quidem juxta sequentem normam:

¹⁾ Edit. cit., pp. 49—54.

a) In Quadragesima tum ante Pascha, tum ante Domini Nativitatem necnon ante diem festum SS. Apostolorum Petri et Pauli, et ante diem festum Dormitionis B. V. Mariae servandum erit jejunium qualibet feria 2, 4 et 6, quibus lacticia permittuntur; reliquis quatuor hebdomadae diebus dispensatur quoad esum carnum, ita tamen, ut quatuor istis diebus compensent jejunium, clerici quidem per recitationem psalmi 50, reliqui vero per recitationem 5 *Pater* et *Ave*, et hoc tum ante prandium, tum ante coenam.

b) Supra exposita norma de lacticiniorum permissione valeat etiam quoad cetera anni jejunia.

c) Excipi tamen ab hac generali lege debet integra prima hebdomada Quadragesimae, scilicet sex dies a feria 2 usque ad Sabbatum inclusive, atque etiam hebdomada Sancta a feria secunda usque ad Sabbatum ante Dominicam Resurrectionis, quibus omnino prohibetur esus carnum, permittitur tamen lacticiniorum usus diebus Martis, Jovis, et Sabbati, reliquis tribus diebus adhibeantur omnino cibi esuriales, i. e., absque lacticiiniis.

d) In hebdomada lacticiniorum dicta casea ita servetur jejunium, ut lacticia adhibeantur feria 2, 4 et 6, reliquis quatuor diebus indulgetur vesci carnibus post recitationem precum, quas supra indicavimus.

Si quis autem non obstante hac remissione rigoris jejunii, propter aliquam rationabilem causam indigeat ulteriori dispensatione, expositis rationibus tenetur eandem petere a proprio Ordinario.

Temperata tali modo jejuniorum lege sperat synodus. fideles eorundem observationi studere non omisso, praesertim autem animarum pastores operam daturos, ne illa ob aliquam circumstantiam, quae omissionem eorundem suadere videatur, violentur: ne forte fideles scandalum patiantur, praesertim si ad violationem jejuniorum addantur etiam choreae.

Denique pastores animarum instruant fideles sibi commissos de modo servandi jejunium, ne scilicet ad ciborum abstinenciam limitentur et vitiorum habenas non coarcent: insistant insuper operum salutarium multiplicationi, maxime caritatis, prouti sunt elemosynae et alia pietatis opera, do-

cente S. Basilio M.: „Jejunii utilitas sola ciborum abstinencia haud metienda est, verum enim jejunium est, ab omnibus vitiis esse alienum; solvæ vinculum omne iniquitatis, condona injuriam proximo, ac debitum dimitte. Noli ad lites et contentiones jejunare. Carnes non edis, at interim devoras fratrem tuum. Vino abstines, at interim ab iniuriis tibi non temperas. Vae! his, qui ebrii sunt non a vino; ira mentis est temulentia, eam a prudentia non minus excutiens, quam vinum“¹⁾).

Appendix ad t. 2, pp. 225—226.

De consecratione ss. Eucharistiae.

(ex eadem synodo tit. 2, c. 3.)

1. Retinentes ea, quæ circa materiam et formam hujus Sacramenti scitu et factu necessaria praescripta fuerunt in synodo Zamosc., illud praesertim rursus inculcandum censemus, ut omnes sacerdotes teneant firmiterque credant verba consecratoria hujus Sacramenti non esse alia, quam ipsa et sola verba dominica: „Hoc est corpus meum“ et „Hic est sanguis meus...“ non autem verba invocatoria Spiritus S., quemadmodum in pluribus catechismis et subinde etiam in notis missalium schismaticorum recentioribus contra antiquam Ecclesiae graecae fidem ab imperitis quibusdam affirmari comperimus. De hac veritate sic inter alios docet S. Joan. Chrysostomus: „Adest et nunc Christus mensam exornans: neque enim homo est is, qui facit, ut proposita Corpus et Sanguis Christi efficiantur. Figuram tantum implens stat sacerdos, et supplicationem offert: gratia autem et virtus Dei est, quæ omnia efficit. Hoc est corpus meum“²⁾, inquit. Hoc verbum proposita transformat. Et quemadmodum vox illa: crescite et

¹⁾ Edit. cit. pp. 163—164.

²⁾ Matth. XXVI, 26.

multiplicamini et replete terram¹⁾) verbum erat, et factum est opus, quod humanae naturae ad liberorum procreationem vim inderet: sic et haec vox prolata semper gratia auget eos, qui digne participant²⁾). Et iterum: „Sicut enim verba, quae Christus locutus est, eadem sunt, quae sacerdos nunc dicit, sic et oblatio ea ipsa est“³⁾). S. Irenaeus: „quando ergo et mixtus calix et fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia Corporis et Sanguinis Christi“⁴⁾). S. Gregorius Nyss.: „Statim per verbum in Corpus mutatur, ut dictum est a verbo: Hoc est Corpus meum“⁵⁾). Denique hanc veram doctrinam Ecclesia universa in Concilio Florentino solemniter professsa est. Instat etiam Synodus, ne sacerdotes in proferendis verbis consecrationis ullo modo discrepent a recepta forma singulorum verborum, quibus eadem consecratio in Misalibus nostris praesentibus exprimitur, quod ideo hic monendum necessarium duximus, quia constat nobis, aliquem sacerdotem hac in re a communi praxi discessisse⁶⁾).

¹⁾ Gen. I, 28.

²⁾ Hom. in S. et magna feria V de prod. Judae. In originali praeter alia haec leguntur: *Πάρεστιν ὁ Χριστός, καὶ τὸν ἐκείνος ὁ τὴν τράπεζαν διακοσμήσας ἐκείνην, ὁδὸς καὶ ταύτην διακοσμεῖ τὸν. Οὐδὲ γὰρ ἀνθρωπὸς ἐστὶν ὁ ποίων τὰ προκείμενα γενέσθαι σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς ὁ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν Χριστός. Σχῆμα πληρῶν ἵστικειν ὁ ἱερεὺς, τὰ ῥήματα φθεγγόμενος ἐκεῖνα· ἡ δὲ δύναμις καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐστι. Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, φησί. Τοῦτο τὸ ῥήμα μεταφθινύζει τὰ προκείμενα . . . Ἡ φωνὴ αὕτη ἅπαξ λεχθεῖσα καθ' ἐκάστην τράπεζαν ἐν ἐκκλησίαις ἐξ ἐκείνου μέχρι σήμερον καὶ μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας τὴν θυσίαν ἀνηρτισμένην ἐργάζεται. Apud Migne, Patr. gr. t. 49, p. 380.*

³⁾ Hom. II in II ad Cor.

⁴⁾ Lib. V, cap. 2. adv. haer.

⁵⁾ Orat. Cat. c. 37. In archetypo habetur: *καλῶς οὖν καὶ τὸν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Θεοῦ λόγον μεταποιεῖσθαι πιστεύομαι . . ., ἄρτος εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα τοῦ λόγου μεταποιούμενος, καθὼς εἰρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Apud Migne, Patr. gr. t. 45, pp. 96—97.*

⁶⁾ Edit. cit. pp. 21—22.

Appendix ad t. 1, p. 366 et t. 2, p. 719.

De commemoratione fugae in Aegyptum,
ex epistola Rmi. Agapii B̄sai, episcopi Coptorum.

Quae apud Graecos a majoribus instituta die 26. Decembris servatur *συναξίς τῆς θεοτόκου φευγούσης εἰς Αἴγυπτον*, ea recentiori aetate etiam pluribus Kalendaribus particularibus Latinorum, plerumque ad d. 17. Februarii, inserta legitur sub titulo *Commemorationis fugae B. M. V. in Aegyptum*¹⁾, eodemque die praeclarum Officium nacta est in Append. Breviar. rom.

Perantiqua festivitas in Menaeis inscribitur *περὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον φυγῆς τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου* habetque proprium synaxarium cum stichis:

Ἦκοντα πρὸς σε, τὸν πάλαι πλῆξαντά σε,

Αἴγυπτε, φρίττε, καὶ θεὸν τοῦτον φρόνει.

Ad te venientem, qui te plexit antea,

Aegypte, metuas, atque credas hunc Deum.

Licet ejus festi rationes undique jam essent a multis egregiis scriptoribus diligenter illustratae, arbitrabar tamen, exercitationes academicae majori utilitatis et delectationis fructu institui posse, si etiam fontes aegyptiaci arcesserentur. Ea de causa episcopum B̄sai, benevolentissimi rerum copticarum doctoris officio nunquam non functum, rogavi, ut aliquas notitias de fuga sacrae familiae in Aegyptum ex libris liturgicis atque ex antiqua traditione ecclesiae copticae mecum communicare non dedignaretur. Precibus, more suo, amicissime satisfactorus, Rmus. praesul me epistola beavit, cujus verba ipsa subscribam.

Non è mancanza di volontà, il non avere finora soddisfatto al Suo pio desiderio; ch' anzi con piacere avrei subito risposto, non solo per contentarla, ma ancora per l'interesse, che Ella prende. Ma gli affari e le vicissitudini dei tempi non dipendono da noi! Mi scusi adunque del non voluto ritardo, e tenga per certo, che trovai molto gradita questa sua chiesta . . . Ecco adunque le desiderate notizie.

1. La tradizione costante c' insegna, ch' in Cairo vecchio, l' antica Memfi, dimorò Nostro Signore colla Sua Santissima madre e s. Giuseppe, cioè nella grotta sotterranea della chiesa antica detta dei Martiri. Questa chiesa dei Martiri è in mano dei Copti dissidenti; ma è libero ad ognuno di visitarla, ed i Copti cattolici annualmente ai 24 Pascions celebrano nella predetta grotta una messa: così che non si può negare questa costante tradizione.

¹⁾ Videatur Holweck, *Fasti Mariani*, pp. 28 et 358.

2. Nel *Δεινναρ*, ai 6 di Hator, vè questo passo; „Nel monte di Koskam, ove alloggiò ¹⁾ per tre anni e mezzo (fuggendo) dall'aspetto del pessimo Erode“. Ora, si domanda, ove è questo monte? è vicino ora a Memfi, ovvero un altro? V'è un villaggio nel Faium (Crocodilopolis), che finora chiamasi Koskam ²⁾.

3. In oltre, ai 28 di Tout, nella vita dei due ss. Martiri *Apa Ter ed Ire* sua sorella (Cod. Vat. Copt. N. 63), s'ha, che Cristo Nostro Signore ancora fanciullo fuggendo colla sua madre e s. Giuseppe „abitava Pšinila, villaggio (vicus) prossimo alla città di Semun.“ — Ora vi sono due Semun, una nell'Egitto medio, detta dai Greci „Hermopolis magna“, ed è probabile, che questa sia pure vicina a Koskam, nella Prefettura che chiamasi Faium. (qui il Faium è provincia, nella quale è la città Faium, Crocodilopolis, di cui sopra); e l'altra Semun è nell'Egitto inferiore, detta dai Greci „Mendes“. — Sarà opera dei dotti, di combinare questi testi.

4. Le sia ancora noto, che è pure tradizione, esservi un *albero* detto *della Madonna*, che trovasi non molto lontano dal villaggio ora detto Mattarie, che è l'antico Heliopolis ovvero *or* della Sacra Scrittura. Dice adunque la tradizione, che passando da colà, bevettero dell'acqua da un fonte che quivi sta, e riposarono sotto quel albero, il quale ha la maravigliosa sua storia, che è in vario modo raccontata dagli antiquari. Comunque sia, vien narrata la cosa da Copti e dagli stessi Musulmanni. Questa Heliopolis ovvero *or* dista da Memfi un ora e mezza.

Gradisca adunque questa mia piccola offerta di questi pochi cenni trovati, per valersene nell'opportunità etc.

Roma, 12. Paopi 1598 die Martiri.

† A. Bšai, V. Copt.

¹⁾ Il verbo copt. *đsoili*, qui usato, significa peregrinum, advenam esse, in hospitium recipi, habitare.

²⁾ Synaxarium ejusdem diei 6. mensis Hator magnam habet cognitionem cum historia *divinae consecrationis sacelli B. M. V. Einsiedlensis*, in Helvetia (apud Holweck, *Fasti Mar.*, pp. 145—147); in eo quippe praeter alia haec leguntur: *Convenit Christus Dominus cum discipulis suis in montem Kaskam*, in Aegypto, et puris suis manibus consecravit templum in ecclesiam, quam una cum altari Mariae Virginis genitricis suae nomini nuncupavit. Vasa autem ejusdem altaris manibus Michaelis et Gabrielis archangelorum consecrari voluit: quemadmodum testantur patres Theophilus et Cyrillus, patriarchae Alexandrini. V. Asserman. h. d.

Appendix ad t. 1, pp. XXIV. XXXI. LXXI.

De appellatione ecclesiae orientalis,

ex censura epistolari prioris editionis Kalendarii facta a Rmo.
D. Clem. David, archiepiscopo Damascen.-Syrorum,
ex an. 1884.

J'ai le plaisir de vous dire, que j'ai lu et presque dévoré les deux volumes de votre précieux Kalendarium tout d'une haleine. Je ne puis vous exprimer le plaisir, l'admiration et le profit que cette lecture m'a causés. C'est un vrai trésor d'érudition de tout genre, de vaste linguistique, de science sacrée dans toutes ses branches... Et si votre mérite n'était pas supérieur à toute félicitation, les meilleures et les plus méritées vous seraient dûes de ma part...

Je me permets pourtant de vous faire observer, que l'usage que vous avez tenu conformément à l'opinion presque commune, de désigner le rit grec par la simple dénomination de *rite oriental*. cet usage, dis-je, n'est pas rigoureusement conforme à la vérité. La vraie et exacte dénomination du rite grec actuel est celle de *rite Constantinopolitain*. En d'autres mots: le rite grec, tel que nous l'avons actuellement, soit dans la langue grecque, soit en slave, en roumain, en arabe, ne représente pas le simple rite oriental, puisqu'il n'est qu'un des rites orientaux...

Il¹⁾ faut donc condamner comme abusive et fausse la dénomination de *rite oriental* donnée d'une manière absolue au rite grec. Car de même que le rite chaldéen, par exemple, qui est sans contestation le plus oriental de tous les rites orientaux, ne peut être appelé le rite de l'Eglise orientale d'une manière absolue, de même et à plus forte raison le rite grec, qui historiquement est le dernier des rites orientaux dans la date de sa réforme, et géographiquement est le moins oriental de ces rites, et dont le lieu de formation est bien éloigné du berceau de l'Eglise chrétienne, ne peut pas être considéré comme le rite oriental par excellence.

C'est un fait digne de remarque, qu'aucun des rites orientaux, y compris le rite grec, ne s'est jamais donné la dénomination absolue de rite oriental, et n'a jamais apposé un pareil titre à ses livres liturgiques. Généralement, les livres liturgiques ne portent dans leur titre que l'indication de la matière qu'ils contiennent, sans mention du rite auquel ils appartiennent. Ainsi l'Enchologe de l'Eglise grecque, par exemple, porte simplement le titre suivant: *Ἐνχολόγιον τὸ μέγα*, *Enchologium magnum*, sans la

¹⁾ Hanc partem epistolae Rmus. auctor ipse postea (1890) publici juris fecit in Actis „Revue des Eglises d'Orient“, t. 2, pp. 418—420.

mention de rite grec, ni à plus forte raison de rite oriental. De même, le Missel de l'Eglise grecque ne porte que ce simple titre: *Αἱ Θεῖαι λειτουργίαι*, *Divinae liturgiae*, sans aucune mention de l'Eglise à laquelle ce livre appartient. L'*Horologion* de la même Eglise présente un titre semblable. Ce n'est que depuis quelques années que les Syriens, les Maronites et les Chaldéens, dans les éditions qu'ils ont faites de leurs livres liturgiques, les ont désignées par le nom du rite auquel ils appartiennent. Il paraît que c'est l'Eglise Romaine qui, la première, a commencé à intituler ses livres liturgiques: *Breviarium Romanum*, *Missale Romanum*, etc. Il faut le reconnaître, l'usage d'un pareil distinctif est devenu désormais très nécessaire dans les éditions des livres de tous les rites. Le manque de ce distinctif dans les anciens manuscrits des livres liturgiques des Eglises orientales a souvent trompé les savants, qui s'en sont servis (entre autres le célèbre orientaliste français du XVIIe siècle, Renaudot), et leur a fait commettre bien des erreurs.

Nous savons que de graves auteurs, et même des papes, pour distinguer l'Eglise orientale de l'Eglise occidentale, que l'on appelle l'Eglise latine, lui ont donné le nom d'Eglise grecque. Mais il est clair, que cette dénomination n'est pour ainsi dire qu'*économique*, car la majorité des peuples qui appartiennent au rite grec lui-même, qui est un des cinq ou six rites orientaux, n'emploie pas la langue grecque dans la liturgie, et cela depuis des siècles. Et puis comme on a donné le nom commun de latine à l'Eglise occidentale prise dans son ensemble, il fallait donner un nom commun à l'Eglise orientale prise aussi dans son ensemble; et la dénomination de grecque lui convenait mieux que toute autre: 1° parce que l'Eglise grecque est mieux connue que toute autre Eglise orientale en Europe, où cette dénomination a été adoptée; 2° parce que le rite de Constantinople, qu'on appelle le rite grec, est de beaucoup plus répandu dans le monde que tout autre rite oriental; 3° parce que la langue grecque, dans laquelle ce rite a été composé, a eu la fortune d'être en Orient pendant des siècles la langue de la civilisation et des lumières. Ajoutons à toutes ces raisons la considération, que comme les Pères de l'Eglise ont écrit en Occident dans la langue latine, ceux de l'Orient nous ont légué leurs ouvrages en grec, et le petit nombre des écrivains ecclésiastiques connus en Europe, qui ont écrit en syriaque ou dans une autre langue orientale, est presque nul devant la multitude des écrivains grecs.

Voilà les raisons honorifiques pour lesquelles les Eglises orientales considérées collectivement sont appelées métaphoriquement *grecques*, tandis que si l'on voulait considérer l'ancienneté des temps, et le nombre des rites qui emploient dans la liturgie une même langue, on devrait appeler Syrienne l'Eglise orientale, puisqu'il est historiquement certain, que l'Eglise chrétienne est

née dans la Palestine où la langue dominante était alors le syriaque et que les fondateurs de l'Eglise parlaient cette langue. On sait d'ailleurs qu'aujourd'hui il y a trois rites qui emploient la langue syriaque dans la liturgie: celui des Chaldéens, celui des Maronites, et celui des Syriens proprement dits.

Il est vrai, le rite grec conserve beaucoup de choses qui appartiennent au pur rite oriental général, par exemple: l'abstinence du mercredi, la multiplicité des carêmes, certaines fêtes, la disposition des parties de la messe, la communion sous les deux espèces, la permission donnée aux diacres et aux prêtres de rester avec leurs femmes, la prohibition de jeuner tous les samedis de l'année, excepté le samedi saint, la cérémonie du couronnement des nouveaux mariés, la faculté donnée aux prêtres d'administrer le sacrement de confirmation avec le baptême etc. — Mais dans ce pur rite oriental l'église de Constantinople a introduit beaucoup de changements et d'additions, qui rendent le rite grec d'aujourd'hui notablement différent de tous les autres rites du monde, même des églises orientales. Outre les particularités, dont j'ai déjà fait mention¹⁾, je ne veux dire ici qu'un mot sur les cérémonies de la sainte messe.

La liturgie des Grecs a des singularités ajoutées dans la suite des temps, et qui ne se trouvent dans aucune autre liturgie ni orientale ni occidentale. Telles sont, par exemple, la manière de découper le pain eucharistique au commencement de la messe, l'usage de la lance et de l'astérisque, la coutume de mettre sur l'autel une tablette d'étoffe au lieu d'une de pierre ou de bois, le culte liturgique des images comme partie de la messe, le dialogisme entre le prêtre et le diacre, le rôle distingué donné au diacre dans le ministère de la messe, la fonction du diacre accomplie quelquefois par le prêtre, le *zéon* ou l'eau chaude versée dans le calice après la consécration. Ces choses ne se trouvent que dans la liturgie de Constantinople. Aucune autre des liturgies orientales ne connaît ces cérémonies: toutes ces liturgies se ressemblent d'une manière admirable, à part quelques changements introduits en quelques-unes d'entre elles dans les temps postérieurs, et ainsi elles laissent la liturgie de Grecs comme étrangère à elles sous le rapport de ces usages particuliers.

La liturgie de Constantinople s'écarte dans certaines choses de toutes les liturgies orientales et même des occidentales. Nous avons ici en vue les lectures de l'Ancien Testament à faire avant celles du Nouveau, le lavement des doigts du célébrant à faire après le *Credo*, la paix ou l'embrassement mutuel proclamé par le diacre à toute l'assemblée. Remarquons enfin que la liturgie

¹⁾ Ea vide supra p. XVI.

de Constantinople ne prescrit à aucun moment de la messe au célébrant de baiser l'autel: ce qui se trouve cependant prescrit par toutes les liturgies tant orientales qu'occidentales.

Vous avez très bien exposé l'année ecclésiastique des Arméniens et celle des Coptes. Seuls les Syriens n'ont pas trouvé fortune chez vous. Ce que vous avez écrit pag. 660 et suiv. du second volume appartient réellement à l'Église nestorienne devenue catholique, et qu'on appelle *Chaldéenne*; et votre exposition est assez exacte. Il vous restait donc de parler ex professo des Maronites et des Syriens purs, comme vous avez fait pour les autres nations orientales. Si la présente lettre arrive avant la publication d'une nouvelle édition et que vous voulez y insérer quelque chose concernant ces Églises, je suis prêt à vous rendre le service dont je serai capable.

Agréez etc.

votre très-dévoué serviteur

† Clem. J. David,

Archevêque Syrien de Damas.

Et haec quidem orientalis Praesul quovis meriti dignitatisque splendore ornatissimus, qui me (utinam merentem) gratiis favoribusque suis adeo dignatus est prosequi, ut etiam in laborum societatem admiserit. Eo monitore igitur in nova editione statim ab initio omnes ritus ecclesiae orientalis uno in conspectu posui t. 1, p. LXXI, et in extrema operis parte singulorum festa accuratiori descriptione ex ordine exhibui t. 2, pp. 553—724.

Quemadmodum autem Rmus. Archiepiscopus praeclarissimis suis operibus in Oriente et Occidente vulgatis id semper egit, ut omnes utriusque Ecclesiae ministri in arctius mutuae benevolentiae nexum ad promovendas solidiores disciplinas traherentur: ita et ego qualicunque hac opella, pro sacrae juventutis commodo bonarumque artium propectu suscepta et elucubrata, id jugiter spectavi, ut omnes ecclesiasticorum rituum studiosi, qui eam cum eodem Rmo. Praelato legere sustinuerint, sociatis laboribus et studiis unius omnium matris altricisque Ecclesiae catholicae decus et gloriam strenue augerent, exornarent, illustrarent.

Index generalis

nominum, rerum, locorum in utroque Heortologii tomo occurrentium

Academici inserviens.

~~~~~

Abbreviationes et sigla. a. = antiquus, a, um; an. = annus, anno; ap. = apostolus; c. = circa; CP. = Constantinopolis; ep. = episcopus; h. = hodie, hodiernum; h. e. = hoc est; i. e. = id est; m. seu M. = martyr; P. seu PP. = pontifex maximus; s. seu S. = sanctus, sancta; v. = vide; v. l. = vide ibi.

Numerus romanus II. tomum secundum, numerus arabicus paginam indicat.

A.

S. Aaron, frater Moysis, 480, II. 103. 415. 591. 717; ejus sacerdotium, II. 723. S. Aaron, abbas Syrus, patronus adversus invidiam et malum oculum, II. 415. 416. Aba, Mar-Aba, 29; patriarcha Nestorianorum, II. 685. S. Abadir, m. 707. S. Abai, m. in Perside, 460. Abari, v. Avari. Abbacher, Abbacyrus, v. Cyrus anarg. Abbas, qua cognomentum anachoretarum et ascetarum significat mere „pater“, scilicet eremi, II. 42. Abbeloos J. B., Rector Univ. Lovaniensis, II. 687. Abdal malechus, rex Arabum, II. 676. S. Abdas, ep. m. sub Isdegerde, 473. 488, II. 572. 574. Abdechales, v. Abd-haikla.	S. Abd-haikla (Abdechales, = servus templi), presbyter s. Simeonis Barzaboe in Persia, martyr in urbe Ledan, 140. S. Abdias, propheta, 331. S. Abdjesus, Habedjesus, Ebedjesus, ep. m., 476, II. 416. S. Abdon, frater s. Sergii, et filius s. Philippi, m., II. 570. S. Abdon, 381. 397. S. Abdu'l Masich, Ebedmessias, Abdelmessihus, m. 479, II. 498. 595. S. Abeim Machab. m. 230. S. Abel, frater Caini, occisus, II. 254. 591. 713. S. Abercius, Hierapolit. ep. m., 305, 485. S. Abgarus (armenice: Abgar [rectius Akbar] Uchamo V., = magnus vir Niger V.), 14; toparcha seu rex regni Osroënici in Mesopotamia, temporibus Jesu Christi et caesarum Augusti ac Tiberii; regnavit 38 annos. Accipit

- a Christo epistolam, 326; imaginem Christi, 250; invitat Christum, 250; s. Thaddaeus ad eum missus, 184; convertitur, 254. 485, II. 589. 590. 627. 643; sanctis ecclesiae armenae adscriptus 254; festum ejus, II. 134. 416.
- S. Abibo, 232.
- S. Abibus diaconus, Persa, m. 329, 463. 480, II. 134. 618. 709.
- S. Abilius, patr. alexand., II. 705. 717.
- S. Abiromus, aegypt. m. II. 721.
- S. Abraham patriarcha, 299, II. 334. 591. 703. 724; προπάτωρ Christi, II. 539; sinus Abrahae, II. 429.
- S. Abraham aegypt., m., II. 723.
- S. Abraham Cidunajan, 466.
- S. Abraham eremita 310. 485. 709, II. 42.
- S. Abraham confess., discipulus ss. Leontinorum martyr, II. 627.
- S. Abreha, rex Aethiop., m., II. 704.
- S. Absalon, diaconus s. Petri Alexandrin., senex, II. 565.
- S. Acacius ep. Amidae, 474.
- S. Acacius Byzant. m. 153, II. 416.
- S. Acacius, miles Cappad., m., II. 581.
- S. Acacius Hierosolym. ep. II. 718.
- S. Acacius Melit. ep. 141, II. 581.
- S. Acacius Prusae m. 162.
- S. Acacius in Scala, 205. 338, II. 42.
- S. Acacius Sebast. m., 337.
- Academia (seminarium) quid sit, XXI; academiae ἱερωστικῆς necessitas in Austro-Hung. XXII; in Oriente XXIII.
- S. Acathius, v. s. Acacius, Byzantin. m.
- Acclamatio v. πολυχρόνιον.
- Acephali v. Ἀκέφαλοι.
- S. Acepsimas Persa m., Honitic. ep. ex urbe persica Fakaa, 267. 315, II. 616.
- Acha (Achas) eremita, crucis particulam in Persidem attulit, 276. 469, II. 688.
- S. Achacius e 14 auxili., 242.
- Achaia, provincia Peloponnesi, tum etiam Graecia, 251. 304. 338. 339. 349.
- S. Acheim Machab. m., 230.
- Ἀχιλλοπόλητος εἰκὼν, acheropita imago Edessena, v. Edessa.
- S. Achilles, abbas in Scete (ante a. 379), coaevus Arsenii Magni, II. 42.
- S. Achilles, patr. alexand., II. 709.
- S. Achilleus, Rom., m., 378, II. 718.
- S. Achilleus, Larissensis ep., 160.
- Achmin, Akhmyn v. Panopolis.
- Achónē, fraterculi, 460.
- Achri, Achrida (a. Lychnidus; h. Acrida, Ochrida, Ochri, Okhri, Okhrida, Achri) urbs Illyridis graecae (Rumili), postea Bulgariae seu Dardaniae, ad septemtrionalem ripam lacus Lychnidi, olim patria Justiniani imp. credita, ab ipso ἡ πρώτη Ἰουστινιανή, Justiniana prima, nuncupata et Μητροπόλις ἀντοικεφάλου dignitate nobilitata (Novell. 11), secundum quosdam a s. Boris I., primo Bulgariae rege christiano ad eundem gradum restituta 151. 457; antepenultimus archiepiscopus catholicus Achridae vocabatur Raphaël Levakovich, 504.
- S. Achudemas episcopus, 477, II. 415.
- S. Acindynus m. 314. 462. 484.
- Acis Xyphoniae (h. Aci Reale), urbs ad orientalia littora Siciliae, 224.
- Acoemetae, v. ἀκοῖμητοι.
- Acrida v. Achrida.
- Acta martyrum collectiones variae XXXIV.
- Acta sanctorum Bollandiana XXXIV; II. 279. — Acta sanctorum dubia non recipienda, 51. 111—112. 144. — S. Gelasii PP. I., decretum de Actis Sanctorum, 112. 144. 246.
- S. Adam, protoparens, II. 541. 542; lapsus Adae apud Armenos, II. 559; lapsus secundum s. scripturam, II. 15. 261. 262; Adae e paradiso ejecti jejunium, II. 8. 51. 54; exilium e paradiso, II. 50; ejus dies creationis, lapsus, mortis et sepulturae, II. 254; commemorationis dies apud Syros, II. 334, apud Armenos II. 591; apud Coptos II. 717.
- S. Adauctus ex Epheso, Mesopotam. m., II. 604.
- S. Addaeus (Adaeus), apostolus, m., primus Edessenorum ep., 254; II.

- 416; ejus doctrina, 254; egressus ejus ex urbe Edessa, II. 416; princeps septuaginta discipulorum, II. 497; discipulus et successor s. Apostoli Thaddaei, II. 497. 627. Chaldaeorum apostolus II, 678.
- Ἀδάστος παρουσία, II, 32.
- Ἀδελφόςθεος sive θεάδελφος, cognomentum Jacobi minoris, 148, 305.
- Ἀδελφοποιία πνευματική, II. 342.
- Adelung J. Ch., lexicographus germanus, † 1806, II. 235. 309. 398.
- Ἀδέσποτον opus, II. 40.
- Αἰδης, Hades, orcus, inferi, II. 256.
- S. Ado, archiep. Viennensis (Vienne) in Gallia, floruit circa 858, scripsit Chronicon, II. 288. 364.
- Ἀδωδέχματα festa, 33.
- Adoratio Magorum, 364, et v. s. Magi.
- S. Adrianus Nicomed., m., 260. 382. 398. 473, II. 596. 723.
- Adventus Domini, initium anni ecclesiastici apud Latinos, 44, II. 536—537; Adventus Christi secundus et muneribus non corruptus, II, 32; jejunium tempore adventus, II. 82; Dominica I. adventus apud Graecos et Latinos, II. 535—538; Dominica III. adventus, II. 539—540, apud Armenos, II. 564; adventus Filii Dei in templum, v. Purificatio.
- Aegaea, urbs Ciliciae in Asia minori, 185. 200. 311.
- Aegaeum mare (τὸ Ἀγαιὸν πέλαγος), II. 165.
- S. Aegidius, ab., 382. 398.
- Aegyptus, plurimorum ascetarum domicilium, II. 42; a Saracenis (Arabibus) pressa (an. 639), 73. II. 163; quoad historiam ecclesiasticam terrae Aegypti vide speciatim voces: Maria Aegyptiaca; Jeremias propheta; Abacyrus, Alonius, Ammonus. Anub, Ares, Bessarion, Cherimon, Eulogius, Hyperechius, Isaias, Laurentius, Longinus, Moyses, Nisteron, Pinnuphris, Pambo, Theodorus Phermiensis. — Adventus Christi Domini in Aegyptum. II, 174. — Alia v. sub Copti.
- B. Aelred, abbas Rienvallensis (h. Revesby) in Anglia († 1168), II. 95.
- S. Aemilianus, m. Afric., 406.
- S. Aemilianus, Cyzic. ep., 242.
- S. Aemilianus, Dorostori m., 217.
- S. Aemilianus, monachus confessor, 64.
- S. Aesculapius, m. Panopoli in Aegypto, II. 700. 713.
- Aethiopia, 339; II. 163; ejus apostoli, II. 704.
- Aëtius, haereticus, caput Aëtianorum, II. 114.
- S. Agabus, ap., 134, II. 714.
- S. Agape, filia s. Sophiae 280; II. 593. 717.
- S. Agapitus PP. (535—536), 140. 141, II. 493.
- S. Agapitus, discipulus s. Sabae, II. 42.
- S. Agapitus, ep., II. 715.
- S. Agapius, ap., II. 717.
- S. Agapius, Gaz. m., II. 716.
- S. Agapius, miles, m., II. 724.
- S. Agapius Caesar., m., 122.
- S. Agapius, Eustachii filius, 281; II. 605. 707.
- S. Agapius Siculus, m., 80.
- Agareni (Arabes, Saraceni), II. 153. 162—165; confer Arabes.
- S. Agatha, m., 94. 470. 487, II. 719.
- Agatha (h. Agde), urbs Galliae in Languedoc, concilium Agathense (an. 506), II. 368.
- Agathangelos, scriba s. Tiridatis, regis Armenor., II. 586.
- S. Agathangelus, m., 80.
- S. Agatho PP. (679—682), 390. 495.
- S. Agatho Silentiarius, abbas in Scete, s. Macarii coaevus (c. 379), II. 42.
- S. Agatho, m. in Aegypto, II. 706. 712.
- S. Agatho, stylit., II. 706.
- S. Agathodorus, m., 301.
- S. Agathonice, m., 301.
- S. Agathonicus Nicomed., m., 255.
- S. Agathopodes, diacon. Thessal., m., 133.
- Ager magnus, monasterium in regione Sigriana prope Cyzicum. Hic quoque exstabat monasterium Ager parvus et alterum dictum

- Polychronios. Fuit autem Cyzicus clara urbs maritima Mysiae minoris ad Hellespontum et Propontidem in Asia minori, 120. II. 106. 110. 159.
- S. Aggaeus, propheta, 303. 355, II. 712.
- Ἀγιασμός τοῦ ὕδατος*, benedictio aquae die Epiphaniae in Oriente, 57. 59; apud Slavos d. med. Pentec. II. 361; apud Armenos II. 559. Et vide ad haec: fons baptismalis.
- Ἅγιος*, sanctus; *κυριακή τῶν ἁγίων πάντων* (Dominica omnium sanctorum) apud Graecos, II. 292. 339. 424. 430.
- S. Agnes, m., 3. 79. 467. 487, II. 714.
- Agnus Dei, parva figura plastica, confecta e cera, II. 422.
- Agnus paschalis, II. 326.
- Agrigentum (h. Girgenti), urbs Siciliae, 333.
- S. Agrippa, m., II. 326.
- S. Agrippina, m., 186.
- S. Agrippinus, patr. alexand., II. 714.
- Ἀγρυπνία*, vigilia, 55. 126; *πάννυχος ἀγρυπνία*, II. 271; quatuor *ἀγρυπνίαι* in aula imperatoris byzantini celebratae, I. 55. 56, II. 154. 240.
- Ἀγωνιστής*, in stadio decertans, II. 135.
- Ἀδρόως*, generatim, conjunctim, II. 60.
- Aldyn Arsenius, archiep. Armenus, vir insigni linguarum peritia ornatus, II. 555. 557.
- Ἀλκατερίνα* v. Catharina.
- Ἄλντοι*, LV.
- S. Aithala (Aitilahas), Persa, diaconus Bet-Muhadra, m., 267. 314. 481, II. 616.
- Ἀλωνία ἡ μνήμη* v. *μνήμη*.
- Ἀκάτιστος ὕμνος*, hymnus in honorem Deiparae, qui noctu stando, non considerando, decantabatur, et ratio hujus hymni, II. 154 seqq.; hymnus iste graece et latine, II. 166—183; *ὅμοιοι τοῦ ἁκατίστου*, II. 166; *λόγος εὐχαριστήριος εἰς τὴν ἀκάτιστον*, II. 157; Acathist. in SS. Cor Jesu, II. 166.
- Ἀκέφαλοι* (Acephali), adversarii famosi Henotici, ab imperatore Zenone an. 482 promulgati, 66.
- Ἀκοίμητοι* (acoemetae), monachi, qui alternando perpetuae adorationi incumbabant diu noctuque, 70. 371.
- Ἀκολουθία*, officium, celebratio, LVII, II. 102. 123. 147; *Ἄ. τῶν παθῶν* v. *παθῶν*; *Ἄ. τῶν ὁρῶν βασιλικῶν* v. *ὁρῶν*; *Ἄ. τῆς τραπέζης*, II. 327; *Ἀκολουθία τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης ἑβδομάδος*, qua separatus liber liturgicus Graecorum, II. 236.
- Alanorum rex, fuit idem nomine Datanus, II. 573.
- Alardus Gazaeus, scriptor ecclesiast., II. 79.
- Alba Julia v. Balásfalva.
- Albani, Joannes Franciscus, comes de, v. Clemens XI.
- Albanopolis v. Areban.
- Albanum, v. Areban.
- Alba, hebdomas alba, hebdomas albarum, hebdomas in albis, II. 332. 334. 341. 342.
- Albani, natio penes Armeniam, II. 586.
- Albigenses, haeretici in Gallia saeculo XIII., II. 471.
- Alcuin, amicus et consiliarius imp. Caroli Magni, vir doctissimus († 804); de festo Purificationis. 92; scripta ejus, II. 196. 210. 218.
- Ἀλείπιος*, inunctor luctantium in arena; excitator, II. 151. 541.
- Ἀλειουργητός*, liturgia carens dies, II. 251. 252.
- Alemannus Nicol., doctissimus quondam bibliothecae Vaticanae praefectus; de Calendario pugillari, II. 121. 138. 279.
- Aleppo (Graecis Berrhōa, Berōa; a Byzantinis nuncupata Chaleb, Chalybon; h. Aleppo, Haleb), urbs Syriae in Cyrrhestica; Calendarium catholicum ibi editum, XL.
- Ἀλήθεια*, folium CP. II. 155. 516.
- Alexander, imperator romanus (222—235), 66.
- Alexander Halensis s. Alensis, seu de Hales (Ales), scholasticus, sae-

- culi XIII Anglus, ex ordine s. Francisci, in Hales prope Gloucester in Anglia, 1230 professor theologiae Parisiis, ubi 1248 defunctus est. Insignitus est cognomento „Doctore irrefragabilis“; scriptor ecclesiast., II. 229.
- S. Alexander, archiep. CPolitanus 262, II. 47. 617. 723.
- S. Alexander, ep. Hierosolymit. martyr sub Decio (c. 249. s. 251), 352, II. 47. 682. 717.
- S. Alexander, patriarcha Alexandrin. (408—411), II. 568. 718.
- S. Alexander, m., 305.
- S. Alexander, miles et m., 176.
- S. Alexander, m. in Aegypto, II. 716.
- S. Alexander Nevsky (Nevensis), magnus dux Vladimiriensis in Russia (1238—1263), 446.
- S. Alexander Pergen., m., 405.
- S. Alexander Pydnae, m., 122.
- S. Alexander, m. Rom., II. 716.
- S. Alexander PP. I. (c. 101—119), 394.
- Alexander PP. II. (1061—1073), II. 40. 461.
- Alexander PP. III. (1159—1181), II. 143. 390. 460.
- Alexander PP. VI., II. 650.
- S. Alexandra, Ancyrana, m., 162.
- S. Alexandra, Diocletiani uxor, 144; II. 717.
- Alexandria (h. arabice Iskanderië), celeberrima urbs Aegypti, 73—75. 80. 88. 94. 131. 150. 159. 166. 174. 203. 273. 284. 289. 310. 320. 327. 334. 335. 350. 492. II. 605. — Alexandrinus episcopus cur Papae titulo et tiara ornatus et iudex orbis terrarum dictus, 75. 76. — S. Joannis Bapt. ecclesia hic, 73. — Monasterium sacrarum virginum hic, 55. — Serapeum fanum, 113. — Miraculum magnum Alexandriae, percussa a Judaeo crux sanguinem et aquam effudit, II. 723. — Ecclesia s. Petri, ep. Alexandrini et m., II. 714. — Commemoratio synodi Alexandrinae sub Dionysio patriarcha II. 705. — Alexandrinae ecclesiae erat, quotannis sedi apostolicae diem Paschatis intimare, II. 280. — Quadragesima apud Alexandrinos II. 79. 80. — Patriarchatus alexandrinus pro Coptis restauratus, II. 690. — Ad Alexandriae historiam vide praeterea: s. Anastasia, Athanasius, Cyrillus, Dionysius, Petrus, Sarra, Syncletica, Theodora, Theodorus.
- Alexius Comnenus, imperator Byzantin. (1081—1118), 87. 156.
- Alexius, Manuelis I. Comneni, imperatoris Byzantini (1173—1180) gener, II. 9.
- S. Alexius, homo Dei, non confundendus cum Joanne Calybita, 123, II. 472. 485. 628.
- S. Alexius, metropolita Kijevensis (*μητροπολίτης Κιέβου* (Kijeva) καὶ πάσης Ρωσίας) c. 1367, cum CPolitanis tunc catholicis unitus. Ad acta solemnissimum hujus unionis ecclesiarum Orientis cum ecclesia Romana, celebratae an. 1367, pertinent etiam literae Philothei, patriarchae CPolitani, quibus *episcopum Justinianae primae et totius Bulgariae*, vocat ad synodum oecumenicam, deliberaturam de *unione ecclesiarum* (*περὶ τῆς ἐνώσεως καὶ ὁμονοίας τῶν ἐκκλησιῶν*). (Migne, Patr. gr. t. 152, pp. 1410—1412). 100.
- S. Algarius, in Kalendariis Syriacis ad 27. Maji, II. 416.
- Allatius, patria Chius, natus 1586, laudatissimus philosophus, theologus, medicus, obiit Romae qua bibliothecarius bibliothecae Vaticanae an. 1669, octogenario major. Permulta scripsit magna cum diligentia et doctrina; in quibus tamen quaedam a doctis non sine ratione reprehendi solent. L. II. 9. 11. 22. 23. 34. 85. 108. 124. 212. 224. 242. 303. 313. 324. 329. 332. 346. 394. 407. 408. 444 alibi.
- Alleluja clausum, notio vocis, II. 2. 12. 15. 18. 19; singulares caeremoniae claudendi Alleluja. II. 16; Allelujaticum officium Antisiodori. II. 16. 17; etiam Orientales ces-

- sant aliquantum ante Quadragesimam a cantu Alleluja, sed alia ex causa, II. 17. 18; Alleluja Latinorum, II. 272; crebra repetitio cantici Alleluja apud Latinos tempore paschali, II. 18. 421; apud Graecos in Officio defunctorum et tempore Quadragesimae, II. 18. 421.
- S. Almachius, m., 403.
- S. Alonius, abbas, anachoreta Aegyptius, saec. V., II. 42.
- S. Aloysius de Gonzaga, 381, 395.
- S. Alphaeus, m. in Aegypto, II. 711.
- S. Alphons. Maria de Liguori, ep. S. Agathae Gothorum (1762—1775) † 1787, 382.
- Alphons. VII., rex Hispaniae (1126—1157), II. 143.
- Alt Henricus, Dr. Berolinensis nostri aevi, cujus doctrinae saepe corriguntur; opus ejus: Das Kirchenjahr, II. 56. 87. 105. 122. 129. 142. 167. 256. 285. 378. 527. 582. 609. 622.
- S. Alypius stylites, 335.
- Amalarius (Amalhard) Fortunatus, ep. Trevirensis (809—814), Alcuini discipulus, floruit tempore Gregorii PP. IV. et Ludovici Pii imperatoris; scripsit quatuor libros de ecclesiasticis officiis, II. 13. 15. 20. 77. 143. 188. 196. 218. 419.
- Amanus mons Syriae notissimus (h. Ama-Dagh), illam a Cilicia cludens; quem plurimi anachoretæ incolebant, 82.
- Amasea (h. Amasiá), metropolis Ponti in Asia minori, ad Irim fluvium, haud procul a Synope, serius ad Cappadociam numerata, 96.
- Amastris (h. Amassero), antiqua Sessamos, urbs Paphlagoniae ad litora Ponti Euxini, 109, 217.
- Amathus, -thuntis (in regione h. urbis Vetro-Limasol), urbs in meridionali parte Cypri, 183.
- S. Ambrosius, ep. Mediolanensis (374—397), unus e quatuor magnis doctoribus Ecclesiae, 347. 465. 486, II. 51. 62. 76. 282. 395. 511. 682. 717.
- Amiaud de s. Alexis 124. 472.
- Amida (Amid, h. Diarbekir), urbs Armeniae ad dexteram ripam Tigridis, prope scaturiginem hujusce fluminis, II. 498.
- Amida, urbs Mesopotamiae, 474.
- Amisos (h. Samsun), urbs Ponti, 296.
- Χιλώκομος, locus et monasterium prope hanc urbem, 174.
- S. Ammon, diaconus, m., 268, II. 706.
- S. Ammoniaria, m. in Aegypto, II. 712.
- S. Ammonius puer, m. in Aegypto, II. 706. 714. 720. 722.
- S. Ammonius, abbas, eremita in Aegypto, discipulus Pambonis, 487, II. 42.
- Ammonius, scriptor histor. graecus, II. 323.
- S. Ammonus s. Ammonas, qui in Thebaide 3000 monachorum rexit, II. 42. 719.
- S. Ammonus s. Ammonius, Aegyptius, s. Arsenio Magno conjunctissimus, II. 42. 719.
- S. Ammun seu Ammon. primus Nitriae anachoreta, † 348, II. 42.
- S. Amoe, abbas, flos eremi in Aegypto, II. 42.
- Ἀμωμος, LV.
- S. Amonathas, anachoreta, degebat prope Pelusium in Aegypto, II. 42.
- Amorion (verosimiliter h. Sevrihisar), urbs Magnae Phrygiae. SS. 42 martyres Amorienses, 118.
- S. Amos, propheta, 182, II. 724.
- S. Amphiloichius, Iconiens. ep. (370—385), 333. 466. 486, II. 47.
- Amphipolis (Amphilopolis, h. Emboli), urbs Macedoniae, 157.
- Amrus, scriptor syrus, II. 645.
- Ἀναβαθμοί, LV.
- Ἀναχωρητής, notio vocis, 346.
- S. Anacletus, PP. (c. 109), 381. 396.
- Ἀνάθεμα, maledictio, II. 108. 116.
- Ἀναθεματισμός ὁ, II. 108.
- Ἀνακλέω. revoco, restauro, II. 259.
- Analecta Bollandiana, XXXIV. 64, II. 640; alibi passim.
- Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου, ascensio Domini, Ἀ. τοῦ Χριστοῦ, II. 365—376.
- Ἀναλήψιμος, hebdomas, II. 376.
- S. Ananias ap., ep. Damasci, qui baptizavit s. Paulum, 293. 460. 485, II. 608. 707. 721.

- S. Ananias, Arbelens., m., 340.
 S. Ananias, Persa, m., 140.
 S. Ananias ex tribus pueris in igneo
 clibano, 355.
 Ananus, Abgari regis filius, II. 627.
 Anaplus (h. Kurutsesme), suburbium
 CPolitanum ad Bosporum in litore
 Europaeo, 225. 352, et v. CP.
 Anarag-in, armenice prodigus filius,
 II. 560.
 Ἀναργύρος, significatio vocis, 88;
 numero septemdecim, 89; tria pa-
 ria fratrum cognominum, 89. 191.
 198. 303. 312, II. 628.
 S. Anastasia junior, m., 359.
 S. Anastasia Alexandr., II. 46. 714.
 712.
 S. Anastasia Persa, m., 79.
 S. Anastasia Romana senior, 310.
 402. 407. 485, II. 46. 707.
 S. Anastasia, m., mater trium mm.,
 II. 714.
 Ἀναστάσιμον πάσχα, II. 253; ἀνα-
 στάσιμα εὐαγγέλια, II. 291; ἀνα-
 στάσιμοι κανόνες LVIII.
 Anastasiopolis, urbs Galatiae, hodie
 evanuit, 143.
 Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, resurre-
 ctio D. N. J. Ch., II. 305.
 Anastasius Bibliothecarius Romae,
 † 886: II. 196.
 Anastasius I., Dicorus, imperator
 byzantinus (491—518), surrexit
 contra concilium Chalcedonense
 an. 451, haeresi usquequaque im-
 plicitus, 213. 214. 294, II. 493.
 Anastasius, archiepiscopus Caesareae
 in Palaestina c. 1094, scripsit
 de jejuniis gloriosissimae Deipa-
 rae, 231.
 Anastasius Caesariensis, al. s. Nicon,
 II. 8.
 Anastasius I., patriarcha CPolitanus
 (730—753), iconoclasta. Prius
 fungebatur patriarchae Germano
 a secretis, cui an. 730 successit,
 quum Germanus, Leo Isaurio ima-
 gines persequente, patriarchatu
 se abdicavit. A Constantino Co-
 pronymo qua assecla seditiosi Ar-
 tabasdi ad tempus a patriarchatu
 remotus, postea eum iterum oc-
 cupavit, II. 114.
 Anastasius, Armenorum patriarcha,
 II. 605.
 S. Anastasius presbyter, m. cum
 Felice monacho, II. 614.
 S. Anastasius, ep. Antioch., m., II. 712.
 S. Anastasius mon. 485.
 S. Anastasius, presbyter, m. cum
 Placido, II. 614.
 S. Anastasius, Basilii M. frater, 168.
 S. Anastasius, senior, Sinaita, pa-
 triarcha Antiochenus (561—599),
 prius monachus in monasterio Si-
 naitico, 561 patriarchatum nactus,
 insignis severa orthodoxia, con-
 stanti animo et doctrina. An. 570
 ab imperatore Justino II. Curo-
 palate depositus, patriarchatum
 demum an. 593 iterum obtinuit.
 Plura scripsit; 330. II. 493.
 S. Anastasius, magus Persa, mona-
 chus, m., II. 614. 615.
 S. Anastasius, PP. (398—402), 393.
 Anastasius haereticus, II. 114.
 Ἀναστήλω, notio vocis, II. 102.
 Ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων, expo-
 sitio imaginum, quod vide sub
 images; notio vocis II. 102.
 S. Anatolia v. Natalia.
 S. Anatolius, patriarcha CPolitanus
 (449—458), successor s. Flaviani,
 203, II. 47.
 S. Anatolius, presbyt., m., II. 711.
 S. Anatolius, Persa, m., II. 713.
 Anazarbos (serius Caesarea Ciliciae,
 h. Ainzarbé), urbs Ciliciae, 95.
 185. 301.
 Ancona, urbs Mediae Italiae ad mare
 Adriaticum, in agro Piceno; hic
 servatur lapis, quo percussus est
 s. Stephanus protomartyr, 233.
 Ancyra (Ankyra, h. Engkür, An-
 gora), urbs Galatiae primae, 162.
 175. 331. 337, II. 48. 583. 602.
 S. Andreas, Ap., 338. 464. 486, II.
 699. 711; festum ejus indicat ex-
 ordium Adventus, II. 537. 623.
 S. Andreas Avellinus, 386. 401.
 B. Andreas Bobola, m., 378. 379.
 S. Andreas CPolitanus, m., ὁ ἐν τῇ
 Κρίσει, 303.
 S. Andreas Corsini, 377. 390.
 S. Andreas Cretensis; dies ejus in
 Calendario 4. Julii; scripsit di-

- versa; inprimis est auctor magni poenitentialis canonis Graecorum, et laudatur qua poëta christianus; 203. 348, II. 89. 147—154. 217. 346. 363.
- S. Andreas Lampsac., m., 161.
- S. Andreas, monachus CP., 336.
- S. Andreas, presbyter, m., 282.
- S. Andreas Salus, 218. 219.
- S. Andreas, tribunus, m. in Cilicia, 252. 480, II. 596.
- S. Andreas, m. in Aegypto, II. 707.
- Andreas Bogoljubskij v. Bogoljubskij.
- Andria, B. M. V. de, II. 514.
- S. Andronicus, Anazarbi m., 301. 461.
- S. Andronicus, Aegypt. confess., 299.
- S. Andronicus, ap., unus ex 70 discipulis, 161, II. 416. 719.
- S. Andronicus, m., 110, II. 611.
- Anea (h. Mar-Hanne), pagus prope Eleutheropolim in Palaestina, 67.
- S. Anectus, Corinth. m., 119.
- S. Anempodistes, m., 314.
- Ἀντόστατος, II. 436.
- Ἀνίστηντος dies, II. 31. 76.
- Angariae, notio vocis, II. 512.
- S. Angela Merici, 378. 394.
- S. Angelarius, ap. Bulgar., 456.
- S. Angelina, despota Serbiae, filia Georgii Arianitae, dynastae in Albania, agnata, ut fertur, Zetensis seu Nigromontani principis Ivan-i Crnojević, viri apprime catholici, cui Eugenius PP. IV. vexillum Ecclesiae adversus Turcas ferendum commisit. Nupsit despotae Serbico Stephano Branković. Turcarum premente potentia emigravit Stephanus Branković an. 1467 cum uxore Angelina et duobus filiis Djurdje et Ivan (Georgio et Joanne) in Italiam, ubi post annos decem obiit. Angelina brevi postea transmigravit in slavonicam urbem Sirmium (Srém), degebatque in Kupinov, quo etiam corpus defuncti mariti sui deportavit. Mortuo serbico despota Zmaj Vuk (1485 v. 1486), reassumsit Angelina iterum ad tempus dignitatem despotissae serbicae. Cudit nummos proprios aureos et argenteos, qui in una parte ejus imaginem gestabant, in aversa autem imagines duorum ejus filiorum. In loco Kružedol Sirmii erexit monasterium virginum. Obiit 1516. Natio serbica retinet sanctam memoriam ejus sub nomine „majka Angelina“. Cum viro et filiis sepulta est in monasterio Kružedolensi, et memoria ejus celebratur ibi quotannis una cum dedicatione ecclesiae die 30. Julii, 454. Cfr. Martinov, *an. eccl. gr. sl.* ad d. 30. Julii, 454.
- Angelus, festum ss. angelorum custodum, II. 502—507. 619.
- Anianus, natione Flander, ex monacho s. Winoci abbas s. Petri Oudenburgensis, floruit medio saeculo XIV., auctor computi ecclesiastici, II. 537.
- S. Anianus, patriarcha Alexandrin. (62, † 85 s. 87), II. 697. 710.
- S. Anicetus, PP. (157—168), 378. 393.
- S. Anicetus Nicomed. anarg., m., 89. 244, II. 592. 712.
- Animalia, quatuor animalium incorporeorum commemoratio, II. 697. 710.
- S. Aninas thaumaturgus, cujus dies 18. Martii, II. 42.
- Anna, augusta byzantina, II. 116.
- Anna Ivanovna, imperatrix Russiae (1730—1740), II. 117.
- S. Anna, mater Deiparae, in syriacis Kalendaris scripta „Dina“, 222. 272. 479. 481. 489, II. 334. 497. 498. 594. 600. 703. 710. 722. — Ejus templum CPoli v. CP.
- S. Anna, prophetissa, 93. 487, II. 714.
- S. Anna, mater Samuelis, II. 708.
- S. Anna, mater s. Cyriaci, m., II. 708.
- Annotinum pascha, II. 336.
- Annuntiationis B. M. V. festum, ὁ εὐαγγελισμός, apud Graecos et Romanos, 126. 472. 487, II. 251. 556. 578. 642; quomodo celebratur, si coincidit in Parasceven, II. 101. 251. 252.
- Annuntiationis Zachariae Dominica apud Syros puroz, II. 642; An-

- nuntiationis Dominicae apud Chaldaeos et Nestorianos, II. 681. 684.
- Annus olim in aestatem tantum et hiemem divisus, II. 510; anni initium apud Latinos, 44, II. 535—538; in bullis pontificiis 44; apud Graecos 34. 44, II. 332; apud Syros 293. 460; apud Armenos II. 556; apud Nestorianos II. 684; apud Coptos incipit annus 10. Septembris (= Tout) et continet, sicut annus neaegyptius universim, 12 menses dierum 30. Ad dictos 12 menses annumerantur in fine anni 5 dies intercalares pro anno communi, et 6 dies pro anno bissextili, II. 695; finis anni ecclesiastici in ecclesia latina, II. 533; ordo librorum in ecclesia lat. legendorum, II. 534.
- S. Anodorius, ep., II. 716.
- Ἀνοδος*, Ascensio Domini, II. 369.
- Ἀνόμοιοι*, Anomoei, rigidior pars Arianorum, itidem Aëtiani et Eunomiani appellati secundum auctores suos Aëtium et Eunomium. Haeresis exorta est ante an. 350 et duravit promiscue cum Arianismo, II. 114.
- S. Anselmus, Cantuariensis archiepiscopus, confessor et doctor ecclesiae (1093—1109), natione Italus, ex ordine s. Benedicti, 378. 393. 399.
- Anselmus, ep. Havelbergensis (1126—1159), II. 226.
- Anthimus, patriarcha CPolitanus (535—536), a sede depositus a s. Agapito PP. propter Eutychianismum, 140, II. 493.
- S. Anthimus Ciliciae, m., 199. 481. 711.
- S. Anthimus, Nicomed. ep., m., 270, II. 603. 705.
- S. Anthimus, discipulus s. Sabae, II. 42.
- Antichristus, Pseudo-Hippolyti erronea sententia de eo, II. 33. 34.
- Ἀνθολόγιον*, florilegium, LII.
- Ἀνθοφόρος κυριακή*, II. 205.
- Ἀνώνυμον καὶ ἀδελφοποιον* opus, II. 40; *ἀνώνυμος κυριακή*, II. 136. 572. 578.
- S. Anthus, dictus virtutum margarita, II. 42.
- Antiochia Pisiidae (h. ruinae prope vicum Jalovac), urbs Pisiidae, 97. 217. 294. II. 603.
- Antiochia Epidaphnes, *Ἀντιόχεια ἐπὶ Δάφνης*, Antiochia ad Orontem (h. Antakia), metropolis Syriae, 66. 97. 165. 174. 177. 219. 230. 234. 267. 270. 294. 298. 302. 304. 317. 331, II. 607. — *Μεγάλη Θεούπολις*, Magna Theopolis dicta. Hinc voces in iure civili Romano occurrentes: *Θεοῦπολιται*; *Θεοῦπόλιως ἀρχιεπίσκοπος*; *ἡ τῶν Θεοῦπολιτῶν ἀγιότητα ἐκκλησία*; I. 318. — Ejus privilegia ex primatu Petri derivata, 492. — Coemeterium ante portam Daphniticam, 85. — Mons Mirabilis, *τὸ θαυμαστὸν ὄρος*, prope Antiochiam, 165. Simeon stylites junior in Monte Mirabili, 164, II. 45. 602. — Terrae motus an. 528 sub Justiniano Augusto, 317. — Synodus provincialis patriarchatus Antiocheni maron. in monte Libano celebrata an. 1736. 36. — Ad historiam Antiochiae vide etiam: Eustathius, Ignatius, Meletius. — Synodus Antiochena adversus Paulum Samosat., II. 708. — Antiocheni patriarchae in Act. SS. a Bolland. illustrati, Julii t. 4. comment. prae v.
- S. Antiochus Sabaita, c. 630 monachus in Laura S. Sabae prope Jerusalem; concinnavit opus: *Pandectae divinae scripturae seu compendium totius religionis christianae*, II. 42.
- S. Antipas, fidelis testis, 135, II. 718.
- Ἀντιπάχεια*, II. 337.
- S. Antipater, ep. Bostroen. in Arabia saeculo V, II. 47.
- S. Antipater Cyzicen., m., 147.
- Antissiodorum (h. Auxerre), urbs Galliae, II. 16.
- Ἀντίφωνον*, LXII, II. 243—246.
- Atlasstag, II. 234.
- S. Antonina, m., 176.
- S. Antoninus, Alexandrin., m., II. 592.

- S. Antoninus, ep. et conf. (1459), 378. 394.
 Antoninus, imperator romanus (138—161), 168.
 Antoninus, Marcus Antoninus Verus, imperator romanus (161—180), 169.
 S. Antonius Magnus, abbas et anachoreta primum in monte Kolzim in Thebaide, natus 251, † 356, monachorum protoparens, sidus deserti, 72. 73. 468. 487, II. 25. 27. 42. 565. 700. 714.
 S. Antonius Machab., 230.
 S. Antonius, monachus graecus, in Armenia praedicans, m., II. 607. 608.
 S. Antonius Patavinus, 381. 395, II. 548. 550.
 S. Antonius Pečarensis (s. Antonij Pečarskoj), fundator laurae Kyjevensis, dictae Pečarskaja lavra, et monachicae vitae in Russia, natus in urbe Ljubeč in Parva Russia. Amplexus est vitam monasticam in monte Athone an. 983. Exinde reversus a. 1013, inhabitavit speluncam (pečera) prope Kyjev, ubi nunc exstat Pečerskaja lavra. In exilium pulsus erexit monasterium prope Cernichov (1069), dictum Jelecense. Mox reversus, reliquum vitae spatium dicavit exstruendae laurae Pečarensi, ubi an. 1073 defunctus et sepultus est; Plura vide apud Martinov, locis superiori volumine indicatis pp. 151. 207.
 S. Antonius, ep. Thmuis, II. 717.
 Antonius haereticus, II. 114.
 S. Anub, Anuph, anachoreta in Scete, ante 379, frater germanus s. Poemenis, II. 42. 720.
 S. Anysia, m., 372.
 Anzevensium, provincia in Armenia, II. 598.
 Apamea, Apamia, urbs ad Orontem in Koile-Syria, a Saracenis penitus eversa. 161. 245. 371.
 S. Apamon, m. in Aegypto, II. 722.
 S. Apelles, ap., 311.
 S. Aphraates, mon., 485.
 S. Aphrodisius, discipulus s. Sabae, II. 42.
 S. Aphthonius, m., 314.
 Ἀπλῶς, notio vocis, II. 105.
 Ἀπόδοσις τῆς ἐορτῆς, LXVIII. 69; II. 376.
 Ἀποκαθήλωσις, caeremonia, II. 242.
 Ἀποκρεῦω, commissor, II. 19. 120.
 Ἀπόκριω s. ἡ ἀποκρέα, v. sub ἐβδομάς et κυριακή.
 Ἀποκρεῖωσιμοι dies, II. 31. 76. 77.
 S. Apollina, m. in Aegypto, II. 714.
 S. Apollinaris, 381. 396.
 Apollinarius (Apollinaris) junior, auctor sectae Apollinaristarum saeculis IV. et V., Graecis exosus, II. 114. 115.
 S. Apollo s. Apollonius, asceta in Thebaide, coaevus s. Pachomii, II. 42. 708. 714.
 S. Apollo, m. in Aegypto, II. 703. 722.
 Apollonia (h. Sizeboli, urbs Thraciae ad Pontum Euxinum, in hodierno sinu Burgas, 183.
 S. Apollonia, m., 377. 390.
 S. Apollonius, m., 353.
 Ἀπόλυσις, LXII.
 Ἀποσιτία, II. 36.
 Ἀπόσιτος dies, II. 32. 76. 87.
 Apostoli duodecim, 196. 477. 488.
 — Apostolorum canones, 61, II. 87; constitutiones apostolicae, II. 84. 87; apostolorum collegium se junctum a capite suo Petro cogitari nequit, 495; apostolorum discipuli, v. discipuli; observaverunt jejunium antepaschale, II. 76; apostoli congregati tempore mortis B. M. Virginis, 246, II. 328; instituerunt festum ascensionis Domini, II. 369; eorum commemorationis dies apud Syros, II. 334. 643; aedificarunt ecclesias, II. 415; baptizarunt Deiparam, II. 415; apostolorum feria, quae vocatur „auri“⁴, II. 415. 643. 686; jejunium ss. apostolorum, ἡ νηστεία τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, ejus vigilia, initium, duratio et finis apud Graecos, 231, II. 454—457. 644. 675; festum 12 apostolorum apud Armenos, II. 587. 619; apud Nestorianos, II. 687; Vigiliae Apostolorum jejunandae, II. 457. —

- Aequandus apostolis v. *ἱσαπόστολος*.
Ἀπόστολος, 72 discipuli Domini dicti apostoli, 53.
 Apotactitae, jejunatores, II. 84—85.
Ἀποχή νενομισμένη, quadragesimalis abstinencia praescripta, II. 31.
 S. Apphias, ap., 108. 333.
Ἀπρακτοὶ ἡμέραι, 34; *ἄπρακτος ἑβδομάς*, inofficiosa hebdomada, II. 213.
 Aprilis mensis, 130.
 Apta, Apta Julia s. Vulgientium (h. Apt), urbs Galliae in districtu Vauluse, II. 43.
 S. Apyllius, m., 469.
 Aquae benedictio, v. fons baptismalis et *ἁγιαμός*.
 S. Aquila ex apostolicis discipulis, 211.
 S. Aquila Philadelphus, m., 405.
 S. Aquilas, m., II. 571.
 Aquileja, Aquilegia, Aquilia, Aglar, Velia (h. slov. Voglej), urbs in Austriaco Litorali, circulo Goricensi, 2 milliaria a mari Adriatico, olim patriarchatus cum synodis, 139.
 S. Aquilina, m., 181. 488, II. 593.
 Arabia et Arabes, arabica lingua liturgica, 45. — Dunaan, natione Judaeus, rex Homeritarum in Felici Arabia (h. Jemen), 307. 467; et vide Dunaan. — Biblia sacra in linguam arabicam translata, XL. — Paschalia arabica (tabulae Paschales), II. 300. 459. — Horologium arabicum, editum in monte Kesruán 1822, II. 301. — Arabes, v. Agareni.
 Ararat v. Etschmiazin.
 Aratšavor-atz, Dominica cum hebdomade publicani et pharisaei apud Armenos; Graecis dicta *ἀρτζιβούριον*, jejunium II. 6—11; *ἀρτζιβούριον*, *ἀρτζηβούριον*, *ἀρτζοβούριον*, ex superiori voce armenica Aratšavor corrupte scriptum, est jejunium Armenorum, Syrorum, Coptorum; et notio vocis, II. 6. 37. 38. 555—558. 572; aratšavori kiragi, dominica praecedentium jejuniorum, II. 555—559.
 Arbéla, -lorum (h. Erbil s. Arbil), assyriaca urbs inter Tigrim, Lycum et Caprum, 340.
 S. Arbus, m., 469.
 Arca foederis; festum apud Armenos, II. 562. 588.
 Arcadius, imperator orientalis imperii Romani (395, † 408), 89; II. 595.
 S. Arcadius, Xenophontis filius, 82.
 S. Archangelorum festum, II. 619.
 S. Archelaus, ep. in Mesopot., II. 712.
 S. Archelaus, m. in Aegypto, II. 710.
 Archelaus, praefectus in Armenia, II. 586.
 S. Archelides, Rom., m., II. 716.
Ἀρχιδημόσιοι, mancipes, II. 3—4.
Ἀρχιμανδρίτης, archimandrita, 225.
 S. Archippus ap., 107. 333, II. 609.
Ἀρχιεπίσκοπος, II. 236. 263. 535.
Ἀρχων concilii, II. 100.
 Arcudius Ant., auctor Anthologii, LII.
 Areban, graecizatum Urbanos, Urbanos, Urbanopolis, Albanum, Albanopolis, h. Wan, Iban, Ahraban; urbs Armeniae majoris s. Mesopotamiae, ubi s. Bartholomaeus Ap. martyrium subiit, 257. 259; et sepultus fertur, 178.
 Arelate, Arelas (h. Arles), meridionalis urbs Galliae narbonensis; synodus Arelatensis (an. 314), II. 280; (an. 511) II. 364.
 Areopagitica opera, 295.
 S. Ares, Aegyptius, II. 42.
 S. Aretheitarum decem millium et ducentorum martyrum in Negrans. Nagran, 307. 467. 485; II. 613.
 S. Arethas, m., 307; II. 613. 711.
 Arethusia (h. Restun), urbs Syriae in Apamene, inter Epiphaniam et Emesam, 128; II. 574.
Ἀργία, dies festus, 50; *ἀργία τριημέρος*, II. 414.
 Argius (Sergius), vide Sergius.
 S. Ariadne, m., 281.
 S. Arianus, praefectus Latopoleos in Aegypto, II. 701. 716.
 S. Arianus, m., 353.
 Arista, spica, festum Deiparae ad aristas, 476, II. 416.
 S. Aristarces (Restaces), filius s. Gregorii Illuminatoris, m., se-

- cundus catholicus Armenorum, II. 586.
- S. Aristarchus, ap., 138.
- Aristenus Alexius, nomophylax et oeconomus ecclesiae CPolitanae, medio saeculo XII., scriptor ecclesiast. gr., II. 124.
- S. Aristion, ex 72 discip., II. 718.
- S. Aristobulus, disc. Apostol., II. 716.
- Ἀριστον, prandium, II. 220.
- Aristoteles, inclytus Graecorum philosophus, † an. 332 ante Chr., II. 324.
- Arius, haeresiarcha, divino iudicio obiit, 262, II. 114. 377. 600. — haeresis ejus, Arianismus, dicitur Aegyptius error, 51. 124. 160, II. 461. 463. 491. 568.
- Ἀρχιᾶ, Joannes dictus Ἀρχιᾶ, melodus, II. 399.
- Armenia et Armeni, 288. 290. 336. 353. 373; Armenorum apostoli, conversio et fides, 254. 259; ecclesia armenica est filia duorum apostolorum, 259; Armeni in Austro-Hungaria sequuntur Kalendarium Gregorianum, 499; II. 556.
- Balgy, Historia armenica, 254. 374, II. 224; Bosagi Jacob., archiep. v. Bosagi; Isaacus, catholicus Armeniae, v. ibi; Graeci infensissimi hostes Armenorum fuere, II. 7—9; s. Nerses Clajensis, catholicus Ar. v. i.; Sergius, ep. haereticus, v. i.; Hieremias v. i.; universae s. ecclesiae celebritas, II. 578; priores catholici seu patriarchae Armenorum ex ordine: 1) s. Gregorius Illuminator, 2) s. Aristarces, 3) Verthanes, 4) Hesy chius, II. 586, 587. — Armenorum ethnicorum dea Venus, II. 588. — Kalendaria propria ritus armeni in Austro-Hungaria, II. 631—638. — Armeni schismatici (monophysitae) utuntur Kalendario Juliano, II. 556. — De anno ecclesiastico Armenorum, II. 556 sq. — Initium anni ecclesiastici, II. 561. 562. — Anni ecclesiastici divisio in 8 pentecostas seu quinquagenarias, II. 556. 564. — Menologium armenicum, II. 568. 569.
- Armenica nomina mensium, II. 556. — Synopsis anni ecclesiastici ritus armeni, II. 557 sq. — Festa Armenorum, 38. 59. 373; ordo festorum ecclesiae Armenae, II. 564—636. — Eorum jejuniun quadragesimale, II. 101; alia jejunia, II. 558; jejun. s. Crucis, II. 563; Quadragesima, v. ibi. — Jejun. s. Crucis, II. 563; Quadragesima, v. ibi. — Jejunium Aratšavor-atz, v. i. — Paregentan jejunium, v. i. — Dominica palmarum, II. 205. 206. 577; Dominica Paschalis = Resurrectionis D., II. 578. — Daghavár festa, v. i.; praeterea vide: festum Hog. — Stati s. immobiles dies festi numero septem, II. 556. — Tabula paschalis, paschalion, ritus armeni, II. 554—556. — Libri liturgici, II. 202. — Homiliarium armenum, 256. — Merelotz dies, v. i. — Etschmiačín monasterium, v. i. — Tiridates III. rex, v. i. — Encaenia foundationis ecclesiae Metropolit. in Armenia, II. 563. 580. — Uvarum benedictio, II. 563. — Commemoratio 150 ss. archipatrum s. concilii oecumenici CPolitani I. (381), II. 575.
- Armenopolis, h. Szamos Ujvár, sedes episc. r. gr. 498.
- Arsaces, rex Armeniae, pater regis Papi, II. 584.
- S. Arsacius, patriarcha CP. (404—405), 300.
- S. Arsacius, monach. Olympi, II. 106.
- Arsenij, de s. Demetrio, 308.
- S. Arsenius, diaconus romanus, II. 625.
- S. Arsenius, ep. Corcyrens., 77.
- S. Arsenius Magnus, abbas in Scete, 155. 488, II. 42. 416. 624. 625. 719.
- Arsenius I., archiep. Serbiae, successor s. Sabbae, primi archiepiscopi Serbiae, Romanae Sedi unitus, illustratur a Martinov, *An. eccl. gr. sl.* ad d. 28. Octobris. Ei successit Sabbas secundus, 444. 449.
- S. Arsenius, m. in Aegypto, II. 714.

- Artaxerxes, Armenorum rex, II. 573;
ejus filii, II. 573.
S. Artemas, Cyzic., m., 147.
S. Artemius Alexandrin. megalom.,
II. 613. 708.
S. Artemius, Antioch. m., 304, 485.
Ἀρτίβοδρον v. Aratšavor-atz.
Ἀραδα, II. 398.
Ascensio Domini, ἀνάληψις τοῦ Κυ-
ρίου, II. 366—374; typi ejus II.
368; textus prophetici de ea, II.
368; ascensionis festum apud Sy-
ros, II. 417; apud Armenos, II.
562. 579; ingressus Domini in
coelum, apud Armenos, II. 562.
Ascetae, v. ἀσκητής.
S. Aënia, uxor s. Tiridatis, regis
Armeniae, II. 586.
Aš-Charhamadran, Dominica viridis,
apud Armenos, II. 561.
S. Asclas, m. in Aegypto, II. 714.
S. Asella, 406.
S. Asja, medic., 461. 462.
Ἀσως, II. 210.
Ἀσκητής, notio vocabuli 67; asce-
tarum commemorationis dies apud
Graecos, ejusque ratio, II. 38. 39.
41. 548.
Ἀσκήτρια, idem ac sanctimonialis,
140.
Assemani Josephus Simon, natus in
syriaca urbe Tripoli 1687, † 1768
Romae. Prodiit ex docta stirpe
unitae Maroniticae familiae. Ro-
mae vacans classicis studiis emi-
nuit eruditione, atque jussu Ponti-
ficis suscepit iter in Orientem
ejusque monasteria ad coëmendos
codices orientales. Reversus no-
minatus est praefectus bibliothecae
Vaticanae et archiepiscopus Ty-
rensis i. p. i. Inter hos codices
manuscriptos invenitur etiam cla-
rissimus slavicus „Codex Asse-
mani“, glagoliticis literis exaratus
alicubi in Macedonia, e saeculo XI.
aut XIII.; quem acquisivit an. 1736
Hierosolymis a monachis graeco-
slavici ritus, qui nunc in biblio-
theca Vaticana asservatur. Codex
hic accensetur rarissimis antiqui-
tatis palaeoslavicae. E coëmto
thesauro orientali publicavit Asse-
mani: Bibliotheca orientalis Cle-
mentino-Vaticana, Romae 1719—
28, 4 tomi tantum; II. 7. 104.
108. 452. 497. 518. 569. 679.
Assemani Stephanus Evodius, na-
tus Tripoli 1707, † Romae 1782,
archiepiscopus Apameensis i. p. i.
Edidit: Acta ss. martyrum orien-
taliū et occidentaliū, Romae,
2 tomi 1748; et Catalogus manu-
scriptorum orientaliū bibliothecae
Mediceae Laurentianae et Pala-
tinae, Florentinae, 2 tomi fol. 1742.
XXXIV. II. 335.
Assumptio B. M. V., festum, 245.
253. 397. 443. 480. 489; Assum-
ptionis B. M. V. diem Hungari
vocant: Magnam Dominam, Nagy-
asszony nap sive Nagyboldogasszo-
ny nap, 253. 443; herbarum bene-
dictio in festo, 249, II. 189;
Glykas Mich. de Assumptione Dei-
parae, 246; apud Armenos, II.
562. 563. 594; apud Chaldaeos,
II. 684.
Astvažāzin Kiragi, Dominica As-
sumptionis apud Armenos, II. 555.
S. Asynkritus, ap., 135.
Ἀσωτος, prodigus, explicatio vocis,
ejusque sensus, II. 12—15. —
Parabola de filio prodigo, II. 13.
54. 123. 560.
S. Athanasia Aegypt., 299, II. 722.
S. Athanasius Magnus, s. Apostoli-
cus, Alexandrin. archiep. (326—
373), pater orthodoxiae, heros
christianus, 74. 469. 487. 488,
II. 27. 47. 281. 415. 568. 682.
701. 707. 717; a s. Julio PP. I.
sedi suae restitutus, 316; ejus ab
exilio revocati festum, 74; ejus
translatio, 150; ejus epistolae Pa-
schales, II. 281.
S. Athanasius, ep. Tarsi, m., II.
724.
S. Athanasius, m. in Cilicia, 467.
S. Athanasius, m. in Aegypto, II. 709.
S. Athanasius Hagiorites s. Athoni-
cus, anachoreta in monte Atho
(c. 959—969), 204. 210, II. 42.
S. Athanasius, qui aedificavit mona-
sterium Telbesmae, II. 416.
Athenae, urbs Graeciae, 183. 282.

- 295; ad haec vide: Dionysius Areopagita, Hierotheus.
- S. Athenodorus, discipulus s. Pachomii Mag., II. 43.
- S. Athenogenes, ep. Sebast., m., et soc., LVI, 213, II. 491. 579. 580. 592.
- Athos (*Ἄθως*, *Ἁγιον ὄρος*, *Ἀκτῆ*; Athos, Atho — Athonis, Athis; Athon — onis); mons sanctus, vulgo: Monte santo; Neograecis *Ἁγιον ὄρος*; slavice: Sveta Gora; turcice: Džebel-al-Kassan, al Kosus, Ameros. Sacer mons Athos est hucusque exclusive colonia graeci ritus monachorum Basilianorum cum 21 monasteriis, qui inde passim audiunt Athonitae, Hagioritae; 178—180, 204. 207. 210. 236. 447. — S. Antonius Pecarensis in Athone, v. i. — S. Athanasius Athonicus, v. i. — S. Petrus Athonensis, v. i. — *Ἡ μονὴ τοῦ Χηλανταρίου*, Chilantari, 334. 447. 450. — *Ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου*, Vatopaedi, 181. 447. — Xerocercum monasterion, ubi Simeon abbas, 236. — *Κάραι, Καράϊς, Καρυαίς*, Caryae, hodierna metropolis monachicae reipublicae in Athone cum coenobio, in quo hieromonachus Dometianus degabat, qui etiam in alio Athonico monasterio, in Chilantari, monachum egit, 450. — In supradicto Chilantario vixit post an. 1250 hieromonachus Dometianus, qui concinnavit vitam s. Sabae, primi archiepiscopi Serbiae, 450.
- S. Athres, discipulus Ori, II. 43.
- SS. Atomiani, milites, m., II. 572.
- S. Atomus, dux Atomianorum militum, m., II. 572.
- S. Atomus, frater s. Abiromi, m. in Aegypto, II. 721.
- Atroa, ad radices Olympi, 67. 68.
- S. Atticus, patriar. CP. (406—425), 300, II. 47.
- S. Attius Perge., m., 405.
- Aubé, de s. Polyucto 65; de ss. Carpo et soc. 301.
- Aucher Paschalis, secretarius Mechitaristarum Venet., c. 1824, II. 632.
- Augia Dives (h. Reichenau), celeberrimum monasterium germanicum, juxta lacum Constantiensem, prope Brigantium, II. 420.
- S. Augusta, imperatrix, m., 335.
- Augusta Euphratesia (Komagene), provincia Syriae, 298.
- Augusti, J. Chr. W., theologus protestans († 1841), II. 123. 255. 314.
- S. Augustinus, Hipponensis ep. (395—430), unus e numero magnorum ss. Patrum ecclesiae, 261. 398. 481. 489, II. 67. 75. 76. 78. 147. 189. 203. 253. 254. 721. Aug. de festorum per annum distributione, 28; de valore dogmatico orationum liturgicarum, XLIII, opera ejus, II. 94. 203. 284. 340. 368. 469. 567.
- S. Augustinus, apostolus Anglorum, archiep. Cantuariensis (Canterbury), tempore s. Gregorii M. († 605 vel 607), 395, II. 189. 288.
- Augustus mensis, 229.
- Aurelianum, Aurelia (h. Orleans), urbs Galliae; concilium Aurelianense I. (anni 511), II. 56.
- Aurelianus, imperator romanus (270—275), 171, II. 602.
- Auri, feria sexta auri apud Syros et Chaldaeos, II. 415. 643. 686.
- Αὐθέρτης*, dominus, II. 214.
- Authentica hebdomada, II. 214.
- Ἀντροκέφαλος*, metropolita sibi ipsi caput, h. e., patriarchae qua tali non subjectus, 151. 457; ejusmodi erant metropolitae Bulgariae et Cypri.
- S. Autonomus, m., 273.
- S. Auxentius, abbas in Bithynia, 102, II. 43.
- S. Auxentii monasterium, item prius dictum: Mons Oxias, in Bithynia, prope Chalcedonem, ubi s. Stephanus junior abbas, 102, 336. II. 43.
- S. Auxentius, m., 353, II. 625.
- Auxerre v. Antissiodorum.
- Ss. 14 Auxiliatores (heil. Nothheffer), 242.
- Avari, Abari, natio in hodierna Hungaria sedens, 238; obsident CPolim (an. 626), II. 158.
- Avedichian, Gabriel, Mechitarista-

rum vicarius generalis circa 1824. II. 632.
 Avenio (h. Avignon), urbs Galliae, 332.
 S. Avitus, archiep. Viennensis (Vi-
 enne), † 523, II. 364—365.
 Ἀγλός, stadium pro certaminibus,
 II. 135.
 Αὐτοκράτωρ Russiae, II. 117.
 d'Avril Adolph., L. B., vir multiplici
 literarum genere insigniter ex-
 cultus, XLI. 501—502; II. 679.
 S. Azad, m., 464.
 Azarian Stephan., patriarcha Ar-
 men. 196. 292.
 S. Azarias ex tribus pueris, 355.
 S. Azazaël, in syriacis Kalendaris
 relatus, II. 416. 497.
 S. Azbeha, rex Aethiop., II. 704. 707.
 Azor Joan., S. J., † 1603, XXII.
 XXXVI.
 Azymitae vocabantur Latini a Grae-
 cis, II. 227.
 Azymus panis, quali D. N. J. Chr.
 in ultima coena usus est, qui non
 fuit fermentatus, II. 221—229.

B.

S. Babai seu Babaea, soror s. Šarbel,
 m., 461. 469. 481. 489.
 S. Babylas, anachoreta, coaevus Jo-
 annis Moschi († 620), II. 43.
 S. Babylas, ep. Antiochen., m., 270.
 469. 489, II. 594.
 S. Babylas, Siculus, m., 80.
 S. Babylas, ep. et doctor Nicome-
 diae, lector, m., II. 594. 595. 615.
 Babylon (h. ruinae circa urbem Hillah
 in Irak-Arabi), metropolis claris-
 sima babylonico-assyrii regni, sita
 ad Euphratem, 335.
 Bacchanalia v. carnevale.
 S. Bacchus, miles et m., 298. 460.
 485, II. 416. 582. 707. — S. Bacchi
 monasterium CPoli, vide CP.
 Baccius Petr. Jacob., congregationis
 Oratorii, (c. 1625) scripsit vitam
 s. Philippi Nerii, II. 69.
 De Backer, S. J.; opus ejus: Bib-
 liothèque des écrivains de la C.
 d. J., edit. 2. 1872, II. 474. 519
 alibi passim.
 Bah-k, dies jejunii Armenorum, II. 558.
 Bahus Clemens, patriarcha Melchi-
 tarum (1856—1864), II. 301.
 Βαῖον τὸ, etiam ἡ βαῖς, proprie
 coptica vox: bai — ramus pal-
 mae, termites palmae, frons, ra-
 mus. II. 201; rogae et baji (βαῖα)
 notio harum vocum, II. 37. 201.
 — Ἑβδομάς τῶν βαῖων, hebdo-
 mada Passionis apud Graecos, II.
 190. 191. 192. 195, et vide sub
 ἑβδομάς.
 Βαῖοφόρος ἡ, vide κυριακή τῶν βαῖων.
 Balázsfalva (rumenice Blasiu, Bla-
 sendorf), oppidum rumenicum in
 Transsylvania, sedes metropolitae
 graeco-catholici, titul. Fogarasiensis
 et Albae Juliensis, XV. 498;
 Balázsfalvenses monachi et eorum
 libellus: Flosculus veritatis, II.
 386. 387. 409. 523.
 Balduinus II., imperator CP. II, 95.
 Balgentiacum (h. Beaugency), urbs
 Galliae non procul ab Orleans,
 ad fluvium Loire. Balgentiacense
 concilium (an. 1151) II. 205.
 Balgy Alexander, Historia doctrinae
 catholicae inter Armenos, 254.
 374. II. 224.
 Ballerini, doctum par fratrum, Pe-
 trus et Hieronymus, II. 126.
 Ballerini Anton., S. J., moralistarum
 coaeorum facile princeps, † 1881,
 127.
 Balsamon v. Theodorus Balsamon.
 Βάπτισις τοῦ Κυρίου, 57. 468. 486.
 Baptismus, necessitas ejus, II. 394.
 452; baptismi generalis tempus
 in Oriente, 58; in Occidente 59;
 sollemnis collatio baptismatis Sab-
 bato sancto, 60, II. 270. 390.
 S. Barachius (Barac), II. 591.
 S. Barbara, m., 242. 341. 464. 486;
 II. 417. 606. 681. 698. 711.
 S. Barbarus, m., II. 415.
 S. Barbatus, m., 469.
 Barberinianus codex a cardinale Qui-
 rini editus, II. 30. 49. 50. 96.
 102. 123. 133.
 Bar-Chaldon, II. 687.
 Barbu Constantinescu, doctor rume-
 nus coaevus, II. 228. 322. 380.
 408. 429.

- Bardas, patricius Byzantinus, frater Theodora augustae, uxoris imperatoris Michaelis III. Porphyrogeniti. Constitutus tutor junioris imperatoris Michaelis III. (an. 842), potitus est regno, expulit Theodoram e palatio et regnavit 24 annos. Michael tandem, male ferens ejus tutelam, occidi eum jussit an. 866, ipse autem mortuus est an. 867, 306.
- Bardenhewer O., professor Monach., vir eximia sacrarum disciplinarum cognitione instructus, XXXVII. 52. 62. 78. 81. 114. 124. 163. 170. 185. 204. 296. 301. 302. 305. 330. 334, alibi passim.
- Bar-Isa, patriarcha Chald., II. 645.
- Barium (h. Bari), urbs Apuliae in Italia, 156.
- S. Barlaam, m., 331. 464. 485.
- S. Barlaam Antiochen., II. 615. 616.
- S. Barlaha, m., 472.
- S. Bar-Malke, 71.
- S. Barnabas, ap., 177. 488, II. 416. 608. 700. 712, s. Matthaei evangelistae evangelium in tumba ejus repertum, 177.
- Baronius, Caesar, Cardinalis, natus 1538, † 1607; Soranus, e congregatione Oratorii, auctor celeberrimorum Annalium ecclesiasticorum et notarum in Martyrologium Romanum, orbi erudito notissimus; II. 87. 100. 127. 141. 197. 254. 288. 516.
- S. Barsa, ep. Edessae, 468.
- Barsaboë v. Simeon.
- S. Barsanuphius v. Versenuphius.
- S. Barsaumas, Barsamia, v. Barsimaeus.
- S. Barsimaeus (Parsumas, Barsumas), ep. Edessenus, 461, II. 569; Barsumas (Barsaumas), Syrorus abbas, adversarius s. synodi Chalcedonensis, † 458, II. 569.
- Bar Sudaili, 296.
- S. Barsumas, ep. Edessen., vide Barsimaeus.
- S. Barsumas, ep. et m. in monasterio Haori, II. 417.
- Barta, urbs, II. 606.
- S. Bartholomaeus, Ap., 177. 488. 489; ejus martyrium, 256—260, II. 590. 625. 697. 705. 710. et vide Areban.
- S. Bartholomaeus Cryptoferrat., 327.
- S. Bartholomaeus ex 70discipulis, 257.
- Bartolini, Card. S. R. C. secretarius, postea Praefectus, II. 547.
- S. Baruch, propheta, 288.
- Baruffaldi Hieronym., Ferrariensis, † 1755, II. 326.
- S. Basianus, abbas, II. 43.
- Basilea (h. Basel), concilium Basileense (ann. 1441) festum visitationis B. M. V. praescribit, 202.
- Βασιλεία τῶν οὐρανῶν*, regnum coelorum, II. 429.
- S. Basileus, ep. Amasen., m., 146, II. 613.
- S. Basilia, m. in Aegypto, II. 719.
- Basiliani, monachi rit. gr. Graeca ecclesia unicum ordinem regularem (*τάξις*) s. Basilii M. habet, 48. 314. 327, II. 547—549.
- S. Basilicus, m. in Aegypto, II. 723.
- S. Basilides, pater regum, m., II. 706.
- S. Basilides, miles, m., II. 626.
- Βασιλικαὶ ὥραι* v. *ὥραι*
- S. Basiliscus, Coman., m., 164. 476, II. 614.
- S. Basiliscus, m., 156, II. 416.
- S. Basilissa Nicomed., m., 270, II. 621.
- S. Basilissa, m., 64. 472.
- S. Basilius anachoreta, qui vivus in sepulchro degebat, II. 43.
- S. Basilius Ancyran., m., 126.
- S. Basilius CP., m., 336.
- S. Basilius, m. in Aegypto, II. 715.
- S. Basilius, Cherson., ep., 118.
- S. Basilius, ep. Amaseae. Nicomed., m., II. 613.
- S. Basilius Magnus, *Ὁὐανοφάντωρ*, archiep. Caesarensis in Cappadocia (370 † 379), dignitate metropolitae, LV. 47. 87. 182. 404. 467. 486, II. 26. 47. 54. 66. 112. 124. 399. 418. 463. 549. 609. 630. 682. 700. 706. Anastasius frater ejus, 168; cuncta ejus sancta cognatio, 167; ejus avus s. Basilus, 168; ejus liturgia in jure probata, 48, II. 270.
- S. Basilus, confessor CPoli, una cum s. Procopio († c. 750), 113.

- S. Basilius, Parii ep., 136.
 Basilius, patriarcha Ipekiensis, ep. Herzegovinae, 449.
 Basilius II. junior, Bulgaroktonos, imperator byzantinus (976—1025), Porphyrogenitus, regnavit una cum Constantino, VIII—XXXIII. 458.
 — Menologium Basilianum v. Menologium.
 Basilius I. Macedo, imperator byzantinus (867—886), 99, II. 598.
 Basilius ὁ κατέμπατος τρικύκλαβος, anathematizatus II. 114.
 S. Bassa, m., 255.
 S. Bassus, miles, m., II. 626.
 S. Bassus, frater s. Susannae, II. 416.
 S. Bassus, Panopol., m., II. 712.
 Baumgartner Alex. S. J., illustris scriptor coaevus, II. 598.
 Bec, monasterium Benedictinum in Normandia, II. 204.
 Beda Venerabilis, Anglo-Saxo, oriundus e pago Jarow (Jiruvicensis) in Northumberland ordinis s. Benedicti, omnifaria literarum peritia insignis, floruit saeculo octavo, *Varro* suae aetatis merito dictus. Obiit ann. 735. Copiosa ab eo exstant opera, inter quae Ephemeris, II. 121. 138. 253. 285. 288. 309. 310. 511. 512.
 Bedjan Paul., natione Persa, congregationis presbyterorum missionis insigne decus, multis libris syriace editis clarissimus, XXXIV. 460; II. 681; alibi passim.
 Bedlis, terra (Bedlis, Betlis, Bidlis, Bitlis), munita civitas in turcico Kurdistan ad fluvium Kusur, II. 417.
 S. Behnam, m., 465, II. 714.
 Bělanski Petrus, episcopus Leopoliensis gr. catholicus in Galicia austriaca, † 1798; II. 456. 537.
 Beletth Joannes, doctus Parisiis saeculo XII. et concinnavit valde pretiosum opus: Divinorum officiorum explicatio; II. 13. 35. 196. 198. 209. 312. 336. 365. 513.
 Bellarmin, Franc. Rom. Robert, natione Italus, patria Politianus, S. J., Cardinalis, natus ann. 1542, † 1621. Egregia plane ingenii sui monumenta atque illustria virtutum exempla posteritati reliquit: de quibus v. Hurter et de Backer-Sommervogel, II. 78. 324.
 Beller Fr. Xav., S. J., prof. s. Theologiae Sarajevi, II. 222.
 Bělokrinica v. Philippones.
 Beludis Joan., edit. Horolog., II. 525.
 Bencini, Franc. Dominicus, abbas s. Pontii, scriptor ecclesiasticus, de quo v. Hurter in Nomenclator, II. 281.
 Benedictio aquae v. fons baptismalis, *ἀγιασμός*.
 Benedictio ciborum in Paschate, II. 325, agrorum, vinearum, frugum, II. 683.
 S. Benedictus, abbas, patriarcha occidentaliū monachorum, natus 480 Nursiae in Umbria, † 543, 122. 392. 487, II. 43.
 S. Benedictus PP. II. (683—685), 393.
 B. Benedictus PP. XI. (1303—1304), 396.
 Benedictus PP. XII. (1334—1342), II. 24.
 Benedictus PP. XIII. (1724—1730), 221, II. 495. 532.
 Benedictus PP. XIV. (1740—1758), XXXVI. II. 58. 64—70. 78. 88. 96. 122. 141. 191. 196. 203. 206. 207. 218. 223. 324. 325. 407. 460. 461. 463. 464. 467. 474. 480. 482. 527. 532. — Bullarium ejus, editio Veneta 1768, II. 70. 88. — Ejus epistola circularis de bacchanalibus, II. 65.
 Beneventum (h. Benevento), itala urbs in Samnio; concilium Beneventanum (anni 1091), II. 78; (anni 1090), II. 94.
 Benfey Theodorus, orientalista et philologus, Germanus, † 1881, 55, II. 12.
 S. Benjaminus, diaconus, m. sub Isedergerde. 473, II. 572. 574.
 S. Benjaminus, asceta Nitriensis et presbyter, degebat in Cellis Nitriae, II. 43.
 Berengar. Turonensis (Tours), haereticus, auctor Sacramentariarum saec. XI., II. 471.

- S. Bernardinus Senensis, 378. 394.
 S. Bernardus, abbas Claravallensis, Cisterciensis, insignis Doctor Ecclesiae, † 1153, 382. 398, II. 186. 366. 496.
 Berōa v. Irenopolis.
 Berrhōa v. Aleppo.
 Berti Joan. Laurent., eremita Augustinianus, natus 1696, † 1766. Conscriptit historiam ecclesiasticam, II. 75.
 Berytus (h. Beirut), urbs Phoeniciae cum portu maritimo. XXIII. 293.
 Bessarion, Acta literaria, II. 616.
 S. Bessarion, anachoreta in Scete, eremo Aegypti, 175, II. 43. 724.
 Besson S. J. († 1691), testimonia orientalia de immaculata Conceptione B. V. M., 350—351.
 Beth-Garme, persica provincia in medio Assyriae, 296, II. 645.
 Bethlehem, urbs Palaestinae, monasterium ibi, 102; ager Bethlehemiticus, 114; s. Germanus hic, v. i.; sancti pueri Bethlehemitici vide ss. Innocentes.
 Bethphage, locus Palaestinae, II. 207.
 Bethsan v. Scythopolis.
 Bezimena nedjelje, II. 136.
 S. Bibiana, 387. 401.
 Bibianus, iudex Perinthis sub imperatore Maximiano, II. 581.
 Biblia sacra in linguam arabicam translata, XL.
 Bickell Gustavus, professor olim Oenipontanus nunc Viennensis, linguarum orientalium peritissimus, antiquitatum christianarum sagacissimus scrutator: ejus versio carminum Nisibensorum s. Ephraemi Syri, XXXVII, II. 29. 235. 408. 485; Conspectus rei Syrorum literariae, XXVIII. II. 408; Metrica biblica, LX; de libro Transitus B. V. M., 246; de reliquiis s. Joannis Bapt. Edessae asservatis, 262; de s. Thoma, Indorum Apostolo 297; de ss. Guria et sociis martyribus, 329.
 Bidana, urbs Isauriae, 117.
 Bilá nedele, II. 341.
 Billius Jacobus, O. S. B., scriptor ecclesiasticus, † 1581, de quo v. Hurter in Nomenclator: II. 434.
 Binius Severinus, doctor Coloniensis et canonicus († 1641). Edidit: Concilia generalia et provincialia graeca et latina (Hurter, *ibid.*), II. 205.
 Binterim, Ant. Jos., scriptor eccles., nat. 1779, † 1855; olim ordinis s. Francisci. Praeter alia edidit: Denkwürdigkeiten der katholischen Kirche, Mainz, 7 Bände, 1825—32, 249; II. 14. 93. 139. 214. 218. 255. 311. 423. 536.
 S. Birgitta, 384. 399.
 S. Biroz v. Prochorus.
 S. Bišoi v. Pšoi.
 Bithynia, provincia Asiae Minoris ad Pontum Euxinum, II. 515. 582.
 S. Bitimius, Achilli et Amoi coaevus, II. 43.
 Bitt-Tage, II. 363.
 Bituricae (h. Bourges), urbs Galliae; Bituricense concilium (1584), II. 95.
 Blachernae v. CP.
 Blanchini Jos., doctus sacerdos e congregatione Oratorii, natus 1704, II. 61.
 S. Blasius, ep. m., 98. 242. 390. 470. 487, II. 569.
 Blasius, abbas Cryptoferratensis, II. 547.
 Blastares Matthaeus, natione Slavus, patria Thessalonicensis, monachus presbyter ecclesiae graecae, elucubravit (an. 1335) *Σύνταγμα κατὰ στοιχείον*, nomocanonem 303 articulis comprehensum; II. 399.
 Blemmyae (Blemmyes, Blemyes), gens aethiopica et libyca, nomadica in meridionalibus finibus Aegypti, habitans secus Nilum versus Mare Rubrum, latronum more degens, ut videtur, hodierni Bedja vel Barabra, 69.
 Blesensis v. Petrus.
 Blumensonntag, Blumentag, Blumenfest, II. 205. 397. 398.
 Boanerges unde dicti filii Zebedaei, 154.
 B. Boethius, Ancyus Manlius Torqua-

- tus Severinus, nat. Romae c. 470, decollatus 524 v. 526. Laudatissimus philosophus; dictus ultimus Romanus, II. 512.
- Bogoljubskij, Andreas Jurjevic, Magnus dux Russiae (1169, † 1174), erexit monasterium monachorum, Bogoljubov dictum, prope Vladimir ad fluvium Kljasma, residentiam suam, qua praeprimis deletabatur, 230.
- Bogoris v. Boris I.
- Bohemia, bohemi quidam scriptores liturgici, II. 136.
- Bohordicum secundum, II. 126.
- S. Bochtjesu, m., II. 416.
- Bollandiani, S. J., concinnatores celeberrimi operis: Acta Sanctorum, XXIV, II. 279. 567; alibi passim. Vide Analecta.
- Bona Joannes, s. Ord. Cisterc., Cardinalis, celeberrimus rerum liturgicarum scriptor, † 1674 (Hurter, Nomenclator), II. 197. 229. 230. 419.
- S. Bonaventura (Joannes Fidanza), nat. 1221, ordinis s. Francisci Minorum, octavus generalis minister, a Gregorio X. Albanensis ep. et cardinalis creatus, admodum eruditus; sextus magnus latinus ecclesiae doctor, cognominatus Doctor seraphicus et cherubicus, obiit Lugduni 1274, 381. 396, II. 229.
- S. Bonifilius, 404.
- S. Bonifacius PP. I. (418—422), 400.
- S. Bonifacius PP. IV. (607—614), 394; Pantheon dedicat, 313, II. 424.
- Bonifacius PP. VIII. (1294—1303), II. 419.
- S. Bonifacius, m., 357.
- S. Bonifacius, m., 406.
- S. Bonifacius, apostolus Germanorum, archiep. m., († 755), 380. 395, II. 137.
- Bonnet, de s. Thoma Ap., 297.
- S. Bonus, m., 405.
- Bonus (*Bōros*), patricius, qui CPoli tempore obsidionis (a. 626) prae-fuit, II. 159.
- Boor, de chronographia s. Theophanis, 120; de s. Nicephoro CP., 122.
- Bordarum s. bohordicorum Dominica II. 119.
- S. Boris, baptizatus nomine Romanus, filius magni principis Russiae, s. Vladimír-i, a fratre suo Svjato-polko crudeliter peremptus, sanctis martyribus ecclesiae ruthenicae adscriptus an. 1071, a quo tempore memoria ejus recolitur 2. maji, qui fuit dies translationis reliquiarum in novam ecclesiam urbis Vyšgorod, 150. 212. 221.
- S. Boris I. (Bogoris), primus christianus rex Bulgarorum, 150. 151. 456. 458.
- Borosiu J., Rumenus, coaevus, auctor operis: Ritualu, XLI, II. 455. 458. 480. 537.
- Bosagi Jacobus, catholicus archiep. Caesarensis ritus armeni, praepositus congregationis Mechitharistarum Viennensis, XI.
- Boschius, Petr., S. J., Bolland. praestans, † 1736, scriptor, 226. 471.
- Bosna, regnum Slavicum, non ita pridem adhuc sub jugo Turcarum, 501.
- Bostroe (Bostra), urbs episcopalis Syriae, II. 47.
- Bovisaenei candentis supplicium, 136.
- Bouix D., canonista, † 1871, XLIII.
- Bracara (h. Braga), urbs Portugalliae; concilium Bracaraense, II. 390.
- Brandi, Salv. Mar., S. J., a praeclaris operibus editis in Kalendario commendatus, II. 224. 390. 408.
- Brandl Vincent., scriptor Bohemus; ejus Glossarium, II. 138. 144. 190. 217. 260. 342. 398.
- Brandonum Dominica, dies primorum brandonum, II. 118. 119.
- Branković v. Joannes Branković.
- Branu Felician., sac. rit. gr. Magno-Varadin., II. 458.
- Βρασμέρος αἶτος* (confer *κόλλυβα*), II. 97.
- Brevia pontificum romanor. et eorum datum, 44.
- S. Bruno, 384. 399.
- S. Bryenna, ascesi clara, II. 46.
- Bšai Agapius, ep. cath. rit. copt., † 1887, II. 703. 705. 734.

S. Bucolus, ep. Smyrnae, 95.
 Ven. Bufalo Gasp., † 1837, II, 495.
 Bugliari Josephus, episcopus in S. Sofia
 di Epiro in Calabria graeco-catho-
 licus, † 1888, XIII, II, 468.
 Bukovina, provinc. Austriae, 499.
 Bulgaria, regnum in peninsula Haemi,
 80; conversio Bulgarorum, 150.
 151; Kalendar. Bulgar. 456; ec-
 clesia Bulgarica fuit *αὐτοκέφαλος*,
 episcopus Bulgariae vocabatur:
 episcopus Justinianae primae et
 totius Bulgariae (*ἐπίσκοπος τῆς*
πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχρειδῶν
καὶ πάσης Βουλγαρίας) atque me-
 tropolita autokephalos (*μητροπο-*
λίτης αὐτοκέφαλος), 151; Achrida,
 sedes metropolitae vide Achrida;
 Bulgari, a Saracenis pressi (a. 717),
 II, 164; Boris I., primus rex chris-
 tianus v. Boris I.; Nicolai I. P.
 responsa ad consulta Bulgarorum,
 250; Innocentii III. literarium com-
 mercium cum Bulgaris, 457.
 Bullae pontificum romanor. et earum
 datum, 44.
 Bullarium magnum Romanum edit.
 Luxemburg. (1742), II, 24. 60.
 Burarum Dominica, des bures, II,
 118. 119.
 Burchardus, episcopus Vormatiens.
 (Worms), † 1025, II, 80. 83. 94.
 Burgsonntag, II, 119.
 Burrius (Burry), Bruxeliensis, † 1700.
 Ejus est Onomasticum etymologi-
 cum, II, 218.
 Burnell A. C., Anglus coaevus, pu-
 blico muneri in Indiis orientalibus
 praefectus, II, 653.
 Busbeck, Augerius Ghislain, nun-
 cius Austriacus Constantinopoli,
 † 1592, scripsit Legationis Tur-
 cicae epistolas, edit. Basil. 1740,
 II, 69. 381.
 Butterwoche, II, 36. 87.
 Buxtorf, Joan., prof. Basileae, † 1629;
 auctor operis Synag. Jud., II, 398.
 Byblos (h. Džebail), urbs Phöniciae,
 clara cultu Adonidis, 181.
 Byzantinische Zeitschrift, 191.
 Byzantium v. CP.

C.

Cabassutius Joannes, natione Gallus,
 domo Aquisextiensis, canonista,
 cujus elogium dat Hurter, Nomen-
 clator, † 1685, II, 230.
 Cabrol Ferrand., O. S. B., vir do-
 ctrinae copia clarissimus, coaevus,
 de peregrinat. Silviae, II, 84. 85.
 195. 206.
 S. Caecilia, m., 333. 464. 486; II, 710.
 Caecus natus, in natatoria Siloe vi-
 sum recipiens, II, 147. 363.
 Caerularius v. Michael.
 Caesarea (h. Kaisarié), urbs Cap-
 padociae, 47. 52. 135. 202. 269.
 331. 335, II, 48. 582. 593. 602;
 fanum Fortunae ibi eversum, 135.
 Caesarea Palaestinae, antiq. Turris
 Stratonis (h. Kaisarié in ruinis),
 urbs maritima, 67. 79. 97. 166.
 205. 231. 331.
 Caesarea Ciliciae v. Anazarbos.
 Caesarea Augusta (h. Saragoza), urbs
 Hispaniae, 321.
 S. Caesarius, s. Basilii M. frater, 168.
 S. Caesarius, s. Gregorii Naz. fra-
 ter, 469.
 Cahira v. Kahira.
 S. Cajetanus, c., 382. 397, II, 632.
 S. Cajus PP. (283—296), 378. 393.
 Cajus, presbyter Romae († c. 220).
 antagonista Chiliasm; de tropaeis
 Apostolor. Petri et Pauli, 194.
 S. Cajus, m. in Aegypto, II, 708.
 Calabria, regio inferioris Italiae, 251,
 II, 549.
 Calamina (h. Meliapur), maritima
 urbs anterioris Indiae in Asia, in
 regione Coromandelis, in ora sinus
 Gangetici, quae et civitas s. Tho-
 mae dicitur, 297, II, 651.
 Calare, *καλεῖν*, XLV.
 Calcasendus Abulaibsan Achmed.
 Mahumedan. scriptor arab., II, 695.
 Caldur'a rum., ζόρ, II, 480.
 S. Caleb, rex Aethiop., II, 704. 719.
 Calecas (Kalekas), Joannes XIV., pa-
 triarcha CP. (c. 1341—1347) con-
 tra Gregorium Palam., 237.
 Calendarium v. Kalendarium.
 Calinescu, Miron M., coaevus scri-
 ptor rumenus, II, 125.

- S. Calistena, m., 460.
 S. Callinica, m., 472, II. 593.
 S. Callinicus Gangren., m., 226. 479, II. 596.
 S. Callinicus, patriarcha CP. (693—705), 255.
 Callinicus, *Καλλίνικος*, architectus Heliopolitanus e Syria, inventor famosi maritimi s. graeci ignis (*θαλάσσιον πῦρ*), II. 162.
 S. Calliopius, m. 134.
 S. Callista, m., 268.
 S. Callistratus, miles et m., 288, II. 607.
 S. Callistus PP. (219—223), 384.400.
 S. Callistus asceta, II. 43.
 S. Calybita v. Joannes.
 Calmet Augustinus, O. S. B., exegeta illustris, † 1757. Ejus merita ac virtutes describit Hurter, II. 325.
 Camberium (Chambéry), urbs Galliae, départ. Savoie, II. 127.
 Camesira Alb, Viennen., † 1881, II. 508.
 S. Camillus de Lellis, 381. 396.
 Campi supplicatio CPoli v. CP.
 Cana Galilaeae (h. Kana et Dzelil), 58, II. 643. 700, 713.
 Cancei arx, in Armenia minori, II. 596.
 Candela contortitia v. triangulus.
 S. Candidus, m., II. 571.
 Cange, du Cange, Charles du Fresne, patria Ambianensis, historicus et philologus, nat. 1610, † 1688. Stupendam viri eruditionem illustrat Hurter, Nomenclator. Opus ejus: Glossarium ad scriptores mediae latinitatis, II. 16. 55. 83. 84. 119. 146. 147. 162. 163. 187. 197. 202. 227. 235. 254. 259. 302. 332. 341. 363. 398. 420. — Constantinopolis christiana 110, II. 99. 164. 335.
 Canones Apostolorum, 61, II. 87.
 Canonizati, praeceptum de eorum cultu, II. 482—483.
 S. Canutus rex, 377. 389.
 Capitilavium, II. 202. 203.
 S. Capitolina, m., 462.
 Capitula tria, sic dicta in ecclesia orientali, II. 492.
 SS. Captivi, mm. in Perside, 234.
 Caramanias Matth., ep. Jadren., 503.
 Carcesa (Carthesa), urbs Hispaniae in Andalusia, 116.
 Carekin Paulus, secretarius congregationis Mechitharisticae Venetiis, vir multiplici literarum genere insigniter excultus, coaevus, II. 557. 634.
 Carementranus dies (carême entrant), II. 92.
 S. Carcus, m., II. 415.
 Carinae (h. Erzerum) in minori Asia, II. 591.
 Cargen s. Cargese, graeca colonia in insula Corsica, II. 468.
 Carinthia, provinc. Austr., II. 272.
 S. Caritas, m., 280. 405, II. 714.
 Carmelus, mons maritimus Palaestinae; Maria de Monte Carmelo, 381. 396, II. 550. 683.
 Carnevale (bacchanalia), II. 55; Benedicti XIV. Pont. epistola circularis de bacchanalibus, II. 65—70; Expositio SS. Sacramenti qua reparatio injuriarum Deo illatarum, II. 64. 70.*
 Carnis privium, carnisprivium sacerdotum, Herrenfasten, II. 30. 55. 56.
 S. Carolus Borromaeus., ep., 386. 400, II. 66. 67. 76. 93. 95.
 Carolus Magnus, rex Germaniae († 814), II. 13.
 Carolus IV., imperator Romanus (1346—1378), II. 122.
 Carolus VI., imperator Roman. (1711—1740), II. 527.
 Carolus Emanuel IV., Sardiniae rex (1796—1802), II. 509.
 Carolus Rumeniae princeps, dein rex, coaevus, II. 31.
 S. Carpus, ap., m., 165. 461, II. 416.
 Carruca (Ratsche), ejus usus in hebdomada sacra, II. 214.
 Carthago (h. ruinae ad Tunis), urbs Africae, 64; carthaginense concilium, II. 124.
 Cartumienses monachi, 460.
 Caryae v. Athos.
 Caryophyllorum benedictio, 186. 249.
 S. Casimirus, 377. 391.
 S. Cassianus Joannes, Romanus, nat. c. 360, † 432 s. 435; visitavit

- monasteria Aegyptiaca annis 390—397. 114, II. 43. 62.
- Cassiodorus Magn. Aurelius, historiographus, † 560, II. 287.
- Cassius (Kassich) Barth., Dalmata, S. J., *Rituale romanum illyrice* vertit an. 1636, 504.
- S. Castor, Aptensis († 420); II. 43.
- Catacumbae, 356.
- Catana (h. Catania), urbs Siciliae in ora orientali, 94. 108. 224. 244.
- Catechumenorum scrutinium, II. 146. 147.
- Catenae s. Petri 71. 72. 397. 405. 468.
- Cathari haeretici, II. 5.
- S. Catharina, m., 242. 335. 464. 486, II. 698. 711; apud Armenos Nektarina, II. 605.
- S. Catharina Flisca Adurna 392.
- S. Catharina Senens., 378. 393.
- Catharina I. Alexiewna, imperatrix Russiae (1725—1727), II. 117.
- Catharina II., imperatrix Russiae (1762—1796), II. 117.
- Cedrenus Georgius, monachus graecus saec. XI. († 1070), scripsit *Histor. compendium*, II. 157. 162. 311.
- Celesia Mich. Angel., archiep. Pannorm., card., IX.
- Cellia, eremus s. monasterium celliense v. *κελλία*.
- S. Celsus puer, m., 301.
- Ceolfrid., abbas monasterii Weremouth-Jarrow in Anglia, venerabilis Bedae praeceptor, claruit c. a. 680, II. 308.
- Cephas, unus e 70 discipulis, cui s. Paulus restitit, 54.
- Ceppo, vox Italica, ejus notio, II. 204.
- S. Cerdo, patr. alexandr., II. 721.
- Cereus paschalis, II. 270. 561; eorum ritus in festo Purificationis B. V. M., 92, II. 189.
- Černá streda (feria IV. nigra) II. 218.
- Cernovice, urbs Bukovinae, 500, II. 125.
- Chagan, rex Avarorum (Khozarorum), obsidet CPolim (626), II. 155—160.
- Chalcedon (*Καλχηδών, Χαλκηδών*, h. Kadi-Kevi, urbs Bithyniae in Propontide, ex adverso CPolis in ora Asiatica, 166. 183. 213. 216. 277, II. 591. — Chalcedonensis synodus an. 451 contra monophysitas Eutychetem et Dioscorum, 66. 203. 207. 213, II. 43. 100. 490. 492. 569. 709; agnovit supremam potestatem Romani Pontificis, 31; ejus decreta confirmata miraculis s. Auxentii, 102, s. Euphemiae 207—210. 213—217; concilii memoria sacra, 213; Anastasius I. imperator contra hoc concilium, 213; *ὁρος τῆς πίστεως* concilii Chalcedonensis, 207, II. 490; commemoratio ejus apud Armenos, II. 631; apud Coptos, II. 709. — Templum et sepulchrum s. Euphemiae, chalcedonensis martyris, II. 492. 590. 591. — Mons Oxiás seu s. Auxentii monasterium prope Chalcedonem, ubi s. Stephanus junior abbas, 102. 336, II. 43. — Mons Siopa vicinus Ch., 103.
- Chalcis, urbs Graeciae, 185.
- Chaldaei, eorum festa, XXXVII; annus ecclesiasticus Chaldaeorum catholicorum, II. 681—684; unio cum eccl. rom. II. 679.
- Chaleb v. Aleppo.
- Chalcopratianum templum v. CP.
- Chalybon v. Aleppo.
- Chananaeae Dominica, II. 125.
- Changanaccherry, Vicar. Apost. Malabar., II. 649.
- S. Charalampus, m., 97. 280.
- Charfreitag, II. 214. 255.
- S. Charitina, m., 296.
- S. Chariton, 78. 142. 288. 482, II. 43. 707. — S. Charitonis laura, Laura Vetus, *ἡ παλαιὰ λαύρα*, prope Jerusalem in Tekoa Palaestinae, hodie dicitur Khareitun, 142. *Χάριτος τῆς, ἡ παναγία Μαρία τῆς Χάριτος*, Maria Gratiae, 30, II. 547.
- Χαριόδουνος πεντηκοστή*, II. 302.
- Charsamstag, II. 260.
- Charsii monasterium v. CP.
- Charwoche, II. 214. 255.
- S. Chat, alumnus s. Nersetus Magni, patriarchae Armenorum, episcopus et m., II. 584.

- Chata seu Ceruta, agape pro defunctis apud Malabar. II. 676.
- Chatš, festum s. Crucis Armenorum, II. 555; Chatš Veratz, exaltatio crucis, II. 555. 563; Chatš Veratz Kiragi, Dominica exaltationis Crucis, II. 555.
- Cheikho L., S. J., a multis praeclaris operibus Beryti in Syria editis orbi literario commendatus, coaevus, 459.
- Χεῖρες τοῦ Θεοῦ*, manus Dei, II. 429.
- S. Cherimon, asceta Aegyptius, II. 43, 708. 712.
- Chersonesus Taurica (h. Krim), peninsula meridionalis Russiae, extensa in Pontum Euxinum, 78. 118.
- Chilantari monasterium v. Athos.
- Chiliocomus, *Χιλιόκομος*, locus et monasterium prope urbem Amisum in Ponto Asiae minoris, 174.
- S. Chionia, m., 139.
- Chios (h. Skio), insula maris Aegaei ad litora Joniae, 159.
- Χλαίνη*, laena, II. 240.
- Chmielowski Procop., eppus. gr.-cath., de usu dogmatico textuum liturgicorum, XLII.
- Chone, Chonos, v. Colossae.
- S. Choren, confes., obivit in exilio, II. 627.
- Chornium, Taroniae oppidum in Armenia, a quo armenus Moyses audit Chorenensis, II. 598.
- Χορτοφάγοι* (chortophagi, herba vititantes), monachi Armeniae et Mesopotamiae in coenobio Inngnian, II. 608.
- Chosroës III. (Khozru III. Parviz), rex Persarum (590—627), 65, II. 36. 157. 614. 629.
- S. Chosroiduchta, s. Tiridatis regis Armenor. soror, II. 586.
- Chozeba (Chuziba), laura, *λαύρα Χοζεβί*, in via a Jerusalem ad Hierichuntem et Jordanem, cum ecclesia *τῆς Θεοτόκου*; monachus laurae dicebatur *Χοζεβίτης*, 64.
- Christ W., philologus, prof. Monach., nostri aevi, II. 155.
- Christianitatis titulus, 356.
- S. Christina, virgo, Tyri in italica Tuscia m., 221. 488, II. 591. 723.
- S. Christina Lampsac., m., 161.
- S. Christophorus Cynocephalus, m., 156. 242. 475, II. 593.
- Christophorus, patricius Mitylenensis, poëta, II. 542.
- S. Christophorus, disc. s. Mathiae, II. 717.
- S. Chronis, monachus graecus in Armenia, II. 607. 608.
- SS. Chrysistae, martyres, discipuli s. Taddaei Apostoli, II. 573. 634.
- S. Chrysanthos, m., 125.
- S. Chrysus (Osgi), sac., II. 573.
- S. Chrysogonus, 386. 401.
- Chrysopolis, *Χρυσόπολις* (h. Skutari, *Σκουτάριον*), promontorium Asiae, in Bithynia, apud Chalcedonem cum arce et monasterio, 78, II. 158.
- ὕμνῳ τοὺς ψαλμοὺς λέγειν*, quid significet, LXI.
- Ciampini Joannes Justinus, Romanus, † 1698 (cfr. Hurter, Nomencl.) II. 230.
- Cibinium (rumenice Sibiiu, magyar. Nagy Szeben, germanice Hermannstadt), urbs Transsilvaniae 500, II. 407. 413.
- Cidunajan v. Abraham.
- De Cihac, Dictionaire d'étymologie Daco-Rumaine, éléments Slaves, II. 22. 36. 327.
- Cilicia, *Κιλικία*, regio Asiae minoris ab occasu in ortum extensa, 54, II. 596; celebratio paschatis cum Judaeis, II. 281.
- Cinerum feria IV., II. 2. 92; ex quo conficiebantur cineres, II. 95; ritus diei cinerum, II. 94; est caput jejunii, II. 92—94; diversa nomina hujus feriae, II. 93; utilitates ac mysterium cinerum, II. 93.
- S. Cinna, m. in Aegypto, II. 718.
- Cipariu, praepositus capituli metropolit. Fogarasensis et Albae Juliensis (Balasfaluensis) ritus graeci, II. 85. 388.
- Circumcisio Domini, 2. 46. 467. 486.
- Čista nedjelja, II. 118. 121.
- Clajensis v. Romela.
- S. Clara, 382. 397.
- Claramontana Menologia, II. 566.
- Classen, de chronographia s. Theophanis, 120.

- S. Claudia, Ancyrae m., 162.
 S. Claudia, mater s. Eugeniae virg. et uxor s. Philippi, m., II. 570.
 S. Claudianus, patr. alexand., II. 722.
 S. Claudius s. Claudianus, Aegypt., m., 133. 712.
 S. Claudius princeps, m. in Aegypt. II., 720.
 Clemens Alexandrinus, presbyter et antistes scholae catecheticae Alexandriae, † c. 217, II. 12.
 S. Clemens Ancyrae, m., 80. 469. 487. 714.
 S. Clemens, ep. Vel. Bulg., 457.
 S. Clemens PP. I. (c. 77), 334. 401. 464. 486; II. 47. 622. 711; discipulus s. Petri, II, 623.
 Clemens PP. III. (1187—1191), II. 461.
 Clemens PP. V. (1305—1314), II. 468. 683. 864.
 Clemens PP. VIII. (1592—1605), 502, II. 407. 468.
 Clemens PP. X. (1670—1676), II. 503. 527.
 Clemens PP. XI. (Joannes Franciscus comes de Albani), 145—146, II. 68. 527.
 Clemens PP. XII. (1730—1740), II. 498.
 Clemens PP. XIII. (1750—1769), II. 57. 462. 478.
 Clemens PP. XIV. (1769—1774), II. 60.
 S. Cleomenes, m., 360.
 Cleri jejuni apud Latinos, II. 55. 56.
 S. Cletus PP. c. 89. 378. 393.
 S. Climus s. Climatius, Ancyranus, II. 48.
 S. Climus, Romanus, II. 48.
 Codinus Georgius, auctor graecus circa dimidium 15 saeculi, Curopalata vocatus, sive quod ipse Curopalatae dignitatem obtinuerit, sive quod de officiis palatii scripserit. Exaravit graece: De officialibus palatii CPolitani et officiis magnae ecclesiae, quod opus cum versione et commentariis Gretseri et Jacobi Goarii pluries editum est, II. 116. 127. 155. 190. 202. 219. 241. 272. 329. 332; alterum ejus opus: De aedificiis CPolitani, II. 99.
 S. Codratus, Corinthi m., 119.
 S. Codratus (Quadratus), Nicomediae m., 153, II. 582.
 S. Coelestinus PP. (423—432), 75. 76. 392. 471, II. 593. 721; ejus effatum: legem credendi lex statuit supplicandi, XLIII.
 Coelum, Graecorum error, II. 23. 428—430.
 Coemeterium, κοιμητήριον, 234.
 Coena Domini, feria V. hebdomadae majoris, II. 226—235. 276; nomen clatura diei, II. 234. 724; δειπνος ὁ μυστικός, II. 220; Christus eam non uno die anticipavit, II. 221. et confer Eucharistia.
 Coena pura apud Judaeos, Parasceve Paschae, II. 87. 254.
 Coenobium, κοινόβιον, quid sit, 346. — Coenobium Columnae v. Merda.
 Colonia Agrippinensis (h. Köln): synodus Coloniensis (1423), II. 191; (anni 1536) II. 417. 420.
 Colossae (h. Chonos, Chone), urbs Phrygiae ad Lycum fluvium, 108. 271. 333.
 Columnae coenobium v. Merda.
 S. Coluthus, m. in Aeg., II. 719.
 Comagene v. Augusta Euphratesia.
 Comana-orum (h. el Bostan), urbs Cappadociae, 164. 165. 168.
 Comana (h. Tokat), Pontica, 111. 163.
 Combefis Franciscus, ordinis s. Dominici, Aquitan., nat. 1605, † 1679.
 Elogium habes apud Hurter, Nomenclator, II. 148. 155. 157. 217. 359.
 Comes domesticorum, ὁ κόμης τῶν δομestikῶν, dignitarius aulae byzantinae, II. 100.
 Commentariensis, quid significet, 357.
 Commodus, Lucius Aurelius, imperator Romanus (180—192), 169.
 Communicantium feria V., II. 369.
 Communio cum Romano Pontifice, sensus vocis, II. 196. 197.
 Competentes, catechumeni, II. 147.
 Computus ecclesiasticus quoad Kalendaria, II. 98. 214. 280. 286. 289. 293.
 Conceptionis B. V. M. festum 348: apud Syros, 465; apud Maronitas, 486; apud Chaldaeos et Coptos,

- II. 556. 625. 681. 700: Besson S. J. testimonia orientalia de immaculata Conceptione B. V. M., 350; Gagarin, L'église Russe et l'immaculée Conception, 349; Hurter, de ecclesia orientali Immaculatae Conceptionis B. V. M. teste, 349.
- Concilia oecumenica Romanus Pontifex convocat, 138. 240, II. 491; iis praesidet, 51. 107. 137. 171. II. 516; eorum decreta confirmat, 51. 107. 137. 138. 171. 323; conciliorum festa quid propositum habeant, 215, II. 378. 492; priores sex synodi oecumenicae, 489, II. 491. 492. — Oecumenica synodus VII, Nicaena II., anni 787, sub Papa Adriano I. contra Iconoclastas, 515; memoria ejus synodi apud Graecos, II. 515; non sensu excludente, sed affirmante agenda, II. 518. — Particularis synodus CPolitana (an. 536), II. 436. — Pseudosynodus Copronymiana CPoli (an. 754), II. 515. — Synodorum oecumenicarum commemorationes, II. 436. 490—492. 575; synodorum oecumen. numerus, II. 518. — Oecumenica synodus I. Nicaeae (an. 325) v. Nicaea. — Oecumenica synodus II., Constantinopolitana I. (an. 381) v. CP. — Conciliorum collectio Lacensis (M. Laach), II. 86.
- Concha (h. Cuença), urbs Hispaniae, II. 507.
- S. Concordius, 404.
- Conductus Paschae, II. 341.
- Confessio orthodoxa gr., II. 381. 384. 407. 429.
- Confessionis Dominica, II. 136.
- Confirmationis fasciae, II. 95.
- Conjungere jejunium (*συνάπτειν*), notio, II. 84.
- S. Conon Isauricus, m., 117.
- S. Conon, *Κηπουρός*, m., in Pamphilia, 117.
- Constans II., imperator Byzant. (641—668), haereticus, a s. Martino I. papa damnatus, L.
- Constantinopolis (*Κωνσταντινούπολις*); slavice Carigrad; turcice Constantinopolis, Stambul, Istambul (formatum ex graeco: *εις τὴν πόλιν*), Konstantinie, metropolis imperii byzantini, XXIV. 157; alibi passim. — Primitus vocata *Βυζάντιον*, demum ab imperatore Constantino Magno traxit nomen CPolis. 288. 311. 332; item dicta: *Νέα Ῥώμη*, *δευτέρα Ῥώμη*, regia urbs, 71, II. 595. — Erat urbs septecollis, in 14 regiones (*κλίματα*) divisa, quarum quaelibet proprio nomine designabatur, 110. — De Constantinopoli byzantina multa praeclare tradit: Codinus de aedificiis CPolitanis, II. 99; item du Cange: CPolis christiana, 110, II. 99. — Ex aedificiis, locis et s. templis occurrunt in heortologio: 1) *Ἀνάπλους*, genit. *ον* (h. Kurutšesme), suburbium ad Bosporum in litore Europaeo, 225. 352; 2) *Ἡ Ἁγία Σοφία*, ecclesia patriarchalis s. *ἡ μεγάλη ἐκκλησία*, 65. 132. 191. 228. 239. 240; alibi; Gregorius Codinus Curopalates scripsit de officiis magnae ecclesiae v. Codinus; imperator adibat s. Sophiam *εις προσκύνησιν τοῦ σιαυροῦ*, II. 128; imperator distribuit hic die Palmarum rogos et baia, II. 37. 190. 201. 202; sollemnis processio in aula CPolitana Dominica Palmarum olim usitata, II. 207; Georgius Pisides c. 628 skevophylax s. Sophiae, II. 155; s. Andreas Cretensis clero hujus ecclesiae adscriptus post an. 680; II. 152; collatio Nechitae, archiep. Nicomediens. cum Anselmo, ep. Havelbergensi in apside s. Sophiae (an. 1145) II. 226. Processio crucis e palatio ad s. Sophiam, 228—230. 3) *S. Annae* templum, 222. 4) *Τῶν ἀγγέλων ὁδηγῶν* seu brevi *τῶν ὁδηγῶν* monasterium et templum, angelis dicatum, II. 163. 5) *Apostolorum templum*, *ἐν τοῖς ἀποστόλοις*, II. 566. 6) *Βλαχέρναι*. Blachernae, tractus suburbanus ad ostia Ponti Euxini et litora Aurei Cornus,

Constantinopolis,
cum palatio imperatorum, 92, 200.
201. 238. alibi: ibi quoque ex-
structum erat templum: ὁ ἐν
*Βλαχέρναις ναὸς τῆς Θεο-
μήτορος*, quod etiam ὁ ναὸς
ἐπιθαλάσσιος vocabatur, templum
Deiparae maritimum, 200. 201.
228, II. 161; *σορὸς τῶν Βλα-
χερνῶν*, 200. 228: caedes Persa-
rum et Avarorum in Blachernis
(an. 626), 238. 239. 7) *Μονὴ
τοῦ Δαλμάτου* s. τῶν Δαλ-
ματῶν, monasterium Dalmatorum,
167. 174. 233; s. Isaacius hegu-
menus hic v. i. 8) *Μονὴ τοῦ
Δίου* s. Dii monasterium, 218.
9) *Ἑβδομον.* de quo Du Cange
docet in propria *Disquisitione topo-
graphica*, hebdomon proprie qui-
dem septimum ab urbe lapidem
(septimilliare) fuisse, sed eadem
pariter nomenclatura etiam dona-
tum campum inter septimum istum
lapidem et urbem, eumque vicem
campi Martii obtinuisse. In Heb-
domo, praeter alia aedificia, ex-
stabant palatium et tribunale im-
peratorum; ibi erat et celeberrima
ecclesia sancti Joannis Baptistae,
seu templum juncti cum ea mo-
nasterii dicti: *ἡ μονὴ τοῦ Στου-
δίου* s. *Στουδίου*, aut *ἡ μονὴ
τῶν Στουδίου*, Studium, in quo
monachi Studitae, cognominati
Acoemetae, degebant: quae ec-
clesia, a patricio Studio erecta
anno 463, nunc vocatur Imrachov
Džamisi, estque templum turci-
cum, 61. 240. 284. 321. 329;
s. Naucratus Studita v. i.; Theo-
dorus Studita v. i.; abbas Mar-
cellus, v. i.; Consuetudines Stu-
ditarum, II. 11. 12; hypotyposis
Studitana, II. 376. Locus Heb-
domi vocatus *Κάμπος*, 284. 10) *Eu-
genia, ἐν τοῖς Εὐγενίον, Εὐγε-
νίου οἶκος*, tractus Eugenianus
CPolis, in parte orientali, 110.
11) *Γαλάτα, ἢ Γαλάτιον*, subur-
bium CPolitan., II. 164. 12) *Μονὴ
τοῦ Χαρσίου*, monasterium
Charsii, ad portam Charsiae, 126.

Constantinopolis,

13) *Ὁ τῶν χαλκοπρατειῶν
ναὸς*, templum chalcopratanum
a s. Pulcheria conditum, 263.
14) *Χρυσόκερας*, Aureum cornu,
sinus CPolitanus, II. 161. 15) *Χρυ-
σόπολις* (h. Skutari), suburbium
in litore Asiatico Bospori, et mo-
nasterium ibi, 78, II. 158. 16) *Μονὴ
τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου
τῆς κεχαριτωμένης*, templum
Deiparae Irenes Augustae, LI.
LIV. 294. 17) *Ὁ ναὸς τῆς Θεο-
μήτορος τῆς ζωοφόρου* s.
ζωοδόχου πηγῆς, templum
Deiparae salutiferi fontis, prope
CPolim ad hunc fontem conditum
a Leone Magno, II. 335. 336.
18) *Irenes* s. *Pacis templa*, ere-
cta ceu monumenta concordiae
christianae, 152. 19) *S. Joannis
Calybitae templum*, 71. 20) *SS.
Cosmae et Damiani parthenon*.
145. 21) *Κρήσις, ἐν τῇ Κρή-
σει*, locus sacer, ubi s. Andreas
Cretensis sepultus, 303. 22) *Mo-
nasterium virginum*, 320. 23) *Pa-
latia fuere*, in Blachernis, pala-
tium Hebdomon; magnum palatium
CPolitanum complectebatur inter
caetera etiam *Trullum* (*Τρούλλος*),
secretarium s. triclinium, ovatam
in superiori parte figuram refe-
rens, in quo habitae duae synodi,
dictae Trullanae, nempe VI. oecum-
enica (680) s. Trullana I. et
Quinisexta (*πενθέκτη*) s. Trullana II.
(692), II. 251. 24) Quatuor vi-
giliae palatii, 56. 126, II. 154. 240:
ἀγρυπνία (vigilia) magni canonis
in palatio imperatoris, 56. II. 154:
in palatio ferebatur asservata par-
ticula panis fermentati (non azymii),
a Christo in ultima coena adhi-
biti, II. 224; imperator in pala-
tio quotannis in Coena Domini
celebrabat lavapedium, II. 219.
25) *SS. Sergii et Bacchi mona-
sterium*, 132. 26) *Σωσθένιον*,
maritimus locus non procul a CPoli.
II. 164. 27) *S. Theodori Tyro-
nis ecclesia ἐν τοῖς Σφωρακίον*.
in aedibus Sphoracii, sita in vi-

Constantinopolis,
 cinia Sophiani templi, II. 99. 100.
 28) *Ecclesia alia s. Theodori*
τοῦ Κλαυδίου, quam s. Helena
 condidisse fertur, II. 99. 29) *Ter-*
tia ecclesia s. Theodori, τὰ Καρ-
βονάρια, opus Hilarii patricii sub
 Leone Magno, II. 99. 30) *Ἡ*
μὸνὴ Τριγλαία, 128. Ex histo-
 ria tum ecclesiastica tum profana
 haec nominatim occurrunt: Falsa
 antiquorum episcoporum Byzantii
 synopsis Dorotheana, 338. —
 S. Stachys perperam fertur ordi-
 natus fuisse primus episcopus By-
 zantin. per s. ap. Andream, 311.
 — S. Metrophanes primus Byzan-
 tinae ecclesiae episcopus (315—
 325), 172. — Episcopi, archiepi-
 scopi et Patriarchae CPolitani,
 quos singulos vide in ordine alpha-
 betico registri: S. Stachys Metro-
 phanes, Eudoxius, Alexander, Ana-
 tolius, Atticus, Flavianus, Genna-
 dius, Germanus, Nectarius, Nice-
 phorus, Paulus, Proclus, Tarasius,
 Theodorus. — Historiam patriar-
 charum CP. egregie concinnavit
 Cuperus, II. 25. — S. Andreas,
 Archiep. Cretensis, tradit monachis
 CP. magnum canonem poeniten-
 tialem, II. 152. — Artziburion,
 jejunium Armenorum, ecclesia CP.
 exsecratur, II. 8. — Barbari pre-
 munt CPolin[†] et liberatio urbis
 ab eis terna vice; ob hanc libe-
 rationem ab incursione barbaro-
 rum per intercessionem B. V. M.
 obtentam canitur in graeca eccle-
 sia acathistus hymnus, II. 154, et
 festum acathisti hymni celebra-
 batur cum vigilia in palatio im-
 peratoris, 56, II. 154. — Terna
 haec liberatio fuit: a) Sub Hera-
 clio imperatore (626) ab obsidione
 Sarbari et Chagani, 238—239, II.
 154. 155. 157. 158. 161; festum
 hujus liberationis 238. 239, II.
 161; tempore obsidionis praefuit
 urbi patricius Bonus, II. 159;
 b) sub Constantino Pogonato (672)
 ab obsidione Agarenorum, quae
 duravit 7 annos, II. 163; c) sub

Constantinopolis,
 Leone Isauro (717) ab obsidione
 Agarenorum, II. 163—164: festum
 hujus liberationis, II. 165.
 — Publica Campi supplicatio CPoli,
 284. — Natale et encaenia urbis,
 157. — S. Helena attulit in ur-
 bem particulam s. Crucis, 275,
 II. 159. — Chalcedonensis concilii
 memoria apud CPolitanos, 216,
 II. 490. — Imperator comedit
 panagiam, II. 329; praesente im-
 peratore celebrantur horae regiae,
 II. 241. — Incendium urbis (462),
 268, II. 530. — *Τῶν κολλυβῶν*
θαῦμα sub Juliano Apostata v.
κόλλυβα. — *Τῆς κόνεως θαῦμα*,
 commemoratio ignei cineris Vesu-
 viani 6. Novembris anno 472, II.
 436. 529—530. — A Latinis capta
 CP. (1204), 447. — Patriarcha
 CPolitani proclamat jejunium,
 II. 37. 189. — Processio Crucis
 e palatio ad sanctam Sophiam,
 228—230. — Synodus oecume-
 nica CPolitana I., ordine II. (an. 381),
 124. 164, II. 491. 575. 584. —
 Synodus CPolitana (536), 289. —
 Synodus CPolitana II. (553), II.
 492. — Synodus oecumenica CPo-
 litana III. (680), II. 152. 492. —
 Pseudo-synodus Constantini V.,
 Copronymi (754), II. 515—516. —
 S. Synodus particularis CPoli sub
 patriarcha Menna (536) adversus
 Severum, II. 436. 492. 493. —
 Synodus CPolitana (482), II. 104.
 — Terrae motus CPoli sub Theo-
 dosio juniore (446), 284; sub Leone
 Isauro (740), 308. — *Τρικλὸν*
 Constantinopolitanum, LXV.

S. Constantinus Edessae, II. 498.

S. Constantinus illegitimus Graeco-
 rum martyr., II. 125.

S. Constantinus Magnus, augustus
 (324—337), 163. 406, II. 10. 282.
 416. 491. 570. 583. 600. 701.
 710; com. initi ab eo imperii, II.
 723; com. libertatis christianae
 universo orbi concessae, II. 720;
 a s. Nicolao admonitus, 406; ejus
 novae leges, II. 567.

- S. Constantinus archiep. CP. (674—676), 242.
- Constantinus II., patriarcha CP. saec. 8, iconomachus, II. 114.
- Constantinus Nacoliensis, iconomachus, II. 114.
- Constantinus IV. Pogonatus, imperator byzant. (668, † 685), II. 154. 162. 492.
- Constantinus diaconus CPolitan. saeculo 6., sub Justiniano, II. 424. 429.
- Constantinus V. Copronymus s. Kallinos, imperator byzantinus (741—775), 303, II. 515—516.
- Constantinus VI. Porphyrogenitus, imperator byzantinus (780—796), II. 104. 115. 116. 128. 241. 398. 515; erat filius imperatricis Irenes.
- Constantinus VII., imper. byzantinus (912—959), fil. Leonis philosophi, II. 435; scripsit de caeremoniis aulae byzantinae, II. 116. 201. 332.
- Constantinus, imperator Romanus 353, † 361, II. 561. 576.
- Constantius I. Byzantius, patriarcha Sinaiticus, II. 252.
- Constitutiones apostolicae, II. 84. 88. 210. 336.
- Contieri cryptoferat., II. 387.
- Contium campanula, II. 330.
- Contractum protectores Gurias, Samona et Abibus, 329.
- S. Copres, presbyter et anachoreta prope Hermupolim in Aegypto. discipulus Paternuthii (s. Patris Mucii), natus vergente saeculo 3, II. 43.
- Copti *Μυήνιοι* Coptae, Koptae, Coptitae; vetero-aegyptiace seu koptice: Kupt s. Keft; hodie Gebt sive Gibt), posterius et reliquiae veterum Aegyptiorum, plerumque monophysitarum haeresi impliciti. Eorum numerus nunc vix ad 200.000 ascendit, 59; eorum historia, 289. — Libri eorum historici et theologici, II. 97. — Synaxarium eorum Jacobiticum, II. 375. 568. 569. — Festum Corporis Christi apud catholicos C., II. 464. 724 — Annus ecclesiasticus Coptorum, II. 693—703; annuae 14 festivitates in tres classes distributae, 32, II. 693. — Tabula coptica 14 solemnitatibus, II. 692—696. — Index festorum solemnium Copt., II. 696. — Antiquus annus Aegyptiorum, ejus initium et dispositio, II. 695. — Jejunia eorum, II. 697; jejunium apostolorum Cahirae, II. 702. — Oratio pro incremento (exundatione) Nili, II. 702. — Fasti sacri Ecclesiae Alexandrinae Coptorum, II. 705—724. — Festa mobilia Coptorum, II. 724. — Traditio de fuga ss. familiae, II. 733—734.
- Corbeja (nova), Corwey, monasterium O. S. B. tempore Caroli M. in Saxonia fundatum, schola celebris, multorum magnorum et ss. virorum seminarium, II. 77.
- Coreyra (Korkyra, h. Korfu), insula ionica ad occidentales partes Epiri, 77.
- Cor Jesu, festum sacratissimi C. J., II. 386. 395, II. 60. 478—489. 550; nomenclatura festi, II. 478.
- Cor Mariae, festum purissimi C. B. V. M., 17, II. 497. 500—501.
- Corduba (h. Cordova), urbs Hispaniae, 260.
- Corinthos (h. Korto), urbs Peloponnesi notissima, 119.
- Corluy Jos., S. J., doctus Bolland., XXXIV. 462. 479.
- Cornelii Mons (h. Cornillon, Cornelienberg), monasterium virginum hospitalium prope Leodium in Belgio, II. 464. 472.
- S. Cornelius centurio, 274. 489, II. 571. 711.
- S. Cornelius PP. (251—252), 382. 399.
- Cornelius a Lapide (Van den Steen), clarissimus exegeta, nat. 1566, † 1637 (cfr. Hurter, Nomenclator), II. 186.
- Coronae spineae D. N. J. Chr. festum. tempore s. Ludovici regis institutum, 5. 391, II. 95.
- Coronea, Coron, urbs Bœotiae, II. 524.
- Corporis Christi festum, festum Theophorae, ὁ δειπνός ὁ μυστικός, 395, II. 465; ἑορτή τοῦ τιμίου

- Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ**, II. 548, 550; nomenclatura festi, II. 464; typi, II. 466; textus prophetici, II. 466; de hoc festo generatim, II. 437. 464—478. 548; apud Armenos, II. 631; apud Syros puros, II. 644; apud Coptos, II. 724.
- S. Cosmas, Arab. anargyr., 303.
- S. Cosmas, Asian. anargyr., 312, II. 628. 698. 711. 720.
- S. Cosmas Hagiopolita, monachus, poeta, martyr, 301, II. 233. 260; carmina ejus, II. 260—269. 399.
- S. Cosmas, Romanus anargyr., 198. 478. 488, II. 139.
- SS. Cosmae et Damiani monasterium v. CPolis.
- Cotelier J. Bapt. (Cotelerius), editor operum patrum apostolicorum et aliorum, nat. 1627, † 1686, laicus theologus et philologus, edidit inter caetera: Monumenta eccles. graecae (cfr. Hurter, Nomenclator), II. 191. 493.
- Cotyaëum (h. Kutajé), urbs Asiae minoris, in Phrygia magna, 320. 351.
- Cozza-Luzi, Joseph, abbas monasterii Cryptoferratensis, scriptor, coaevus, doctrinae copia clarissimus, XIX. XLI. 51. 122. 137, II. 468. 520.
- Cremandi ossa et scruta ritus in festo s. Joannis Bapt., 190.
- S. Crescens Corinth., m., 119.
- S. Crescens Myreus, m., 138.
- S. Crescentia v. Tarba.
- S. Crescentia Sicula, m., 183.
- Creta (h. Candia), insula maris mediterranei, 203. 206. 260. 281. 303. 360, II. 148. 153.
- Crisium, sedes episc. r. gr. in Croatia, 498.
- Crispi Jos., episc. graeco-catholicus, Siculus, scriptor ecclesiast. † 1859, II. 467.
- S. Crispus, ex 72 disc., II. 720.
- Croatae, nonnulli utuntur lingua sua slavica in liturgia, 505.
- Crucifixio D. N. J. Chr., ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ, II. 237—238. crucifixionis Dominicae dies, II. 253. 276.
- Crusca, Vocabulario, II. 204.
- Crux, crucis signum, 117; apparitio Hierosolymis, anno 351, 153, II. 416. 561. 576. 578; festum inventionis s. Cr., 274. 393. 478. 486, II. 564. 614. 701; festum exaltationis s. Cr., 273. 274. 275. 482. 487, II. 435. 445. 446. 502. 513. 602. 643. 696; processio s. Cr. CPoli e palatio imperatoris ad ecclesiam s. Sophiae, die 31. Julii et 1. Augusti, ἐξέλευσις καὶ εἰσοδος, 228—230; particulae s. Crucis in varias regiones et CPolim asportatae, 275; s. Crux de Persis recepta, 275; cruces et imagines velantur sabbato ante Dominicam passionis, II. 95. 188; s. Crucis adoratio apud Graecos, II. 127—134; lignum s. Crucis in medio Paradisi terrae Eden plantatum, II. 131; s. Crux sub Tiberio, imperat. byzant., II. 159; Crucis Dominica, II. 363; Chatâ, festum s. Cr. apud Armenos v. Chatâ, adoratio s. Cr. apud Armenos, II. 561; encaenia Cr. apud Armenos, II. 563. 602; apparitio s. Cr. de Monte Varag apud Armenos, II. 564. 604.
- Cryptaë ferratae monasterium (ἡ μονὴ τῆς Κρυπτοφάτης), Crypto-Ferratense coenobium Italum in agro Tusculano XIX. 48. 287. 327, II. 468. 492. 497. 547. 549.
- Csurgovich, vicarius capitularis Munkacsensis, de festo s. Stephani, 383. 384.
- Ctesiphonte concil. an. 410. II. 409.
- Cucumum (h. Lucumo), monasterium in Sicilia, 54.
- Cucusus (Kokusos, Kokiso), urbs Cappadociae, postea Armeniae Secundae, 316, II. 596.
- Cumae, urbs Campaniae, 359.
- Cuper Guilielmus, S. J., natione Belga, socius Bollandianus, nat. 1686, † 1741; inter alia scripsit commentarium historico-chronologicum de patriarchis CPolitanis, II. 25; alibi passim.

- Cureton, Acta mart., XXXIV. 461.
 Curicta (h. Veglia), insula maris Adriatici, 505.
 Curtius Georgius, philologus et grammaticus; Germanus, † 1885, II. 12. 32. 102. 127. 220. 340.
 Cutila v. *Κουτλάς*.
 Cvětna neděla (cvjetna, cvetna, cvětnaja, cvetonosija), Dominica Palmarum, II. 205.
 Cycus in kalendario v. *κύκλος*.
 S. Cyprianus (et Justina), Antioch. m., 294. 460. 485, II. 590. 707. 708.
 S. Cyprianus, ep. Carthagin. (c. 248, † 258), m., 382. 399. 494, II. 48. 221. 462.
 S. Cyprianus Corinth., m., 119.
 S. Cyprilla, 204.
 Cyprus (h. turcice Kibris), insula maris mediterranei, inter mare Syriacum et mare Cilicium, 64. 97. 116. 166. 177. 181. 305. 352, II. 48; Urbes Cyplicas vide: Amathus, Paphos, Salamis, Trimithus.
 S. Cyra, Beroeae, 487.
 Cyriaca aedes sancta Romae v. Roma.
 S. Cyriaca Tropaea, m., 205.
 Cyriacus Lucius, doctor Ingolstadtensis (an. 1593), II. 467.
 S. Cyriacus alexandr., m., II. 714.
 S. Cyriacus, patriarch. CPolitan. (595—606), 311.
 S. Cyriacus (*Κύρηκος*, Quiricus, Quiriacus), Tarsensis, filius s. Julittae, m., 211. 212, II. 567. 683. 688. 702. 722.
 S. Cyriacus ex 14 auxiliatoribus, 242.
 S. Cyriacus anachoreta, 289. 482, II. 25.
 S. Cyriacus, Hierosolymis ordinatus episcopus, filius Annae, martyr, dicitur etiam s. Cyrillus, II. 576. 708.
 Cyrillicae literae Slavorum rit. graec., II. 294—297.
 S. Cyrillus, patr. alexandr. (412, † 444), 75. 175. 390. 469. 470. 487, II. 26. 48. 242. 280. 568. 593. 609. 682. 702. 706. 721.
 S. Cyrillus Arethus., diacon., m., 128. 472. 487, II. 574. 595.
 S. Cyrillus, Gortynae ep., 206.
 S. Cyrillus Hierosolymitan., clarus Pater ecclesiae, nat. c. 315 Hierosolymis, episc. Hierosolymit. (350, † 386), 124. 392. 472. 487, II. 210. 560. 561. 576. 609. 716.
 S. Cyrillus Philadelphus, m., 405.
 S. Cyrillus, *Κύριλλος*, Thessalonicensis, primitus Constantinus vocatus, auctor sacrae literaturae Slavicae, apostolus nationum Slavicarum atque illuminator, natus Thessalonicae (slav. Soluň) an. 827, † Romae die 14. Febr. an. 869, 103. 396. 456. 506.
 SS. Cyrilli et Methodii, apostolatus et festum 456, II. 631.
 S. Cyrillus Scythopolitanus, hagiographus, auctor vitae s. Euthymii, 78, II. 191. 206; auctor vitae s. Sabae, fuit enim ipse monachus in Laura s. Sabae (c. 555), 345. 346, II. 206.
 Cyrinia, urbs Cypri, 116.
 S. Cyrion, anachoreta Scetensis, II. 43.
 Cyrus, archiep. CP. (c. 711) haereticus, II. 115.
 S. Cyrus anargyrus, m., coptice Abba-cher, Abba-cyrus, una cum Joanne de Manuthe, martyres Alexandriae (c. 284), 88. 89. 191. 469. 487, II. 42. 714.
 S. Cyrus, frater Theodosii M. imp., II. 721.
 Cyrus, Cyrrhus, urbs Syriae, 76. 103.
 Cythera (-orum, Kythera, h. Cerigo), insula maris Aegaei, in ora Peloponnesi, sedes graec. ep., XXXIII.
 Cyzicos (Kyzikos, h. Chizico), urbs Mysiae minoris ad Hellespontum et Propontidem sita, nobilissima et episcopalis, 147. 242. 251. — Cyzico adjacet regio Sigriana, in qua monasterium Magni Agri v. Ager magnus; aliud Polychronii v. i.
 Czarna neděla (nigra dominica), Dominica Passionis, II. 188.

D.

- S. Dacius, miles, m., II. 705. 717.
 S. Dadas, Dorostori m., 147.
 Daemonis muti dominica, II. 136.

- Daghavâr, festa principalia Armenorum, 238, II. 557.
- Dalmatia, Illyrici pars major, hodie regnum Austriacum ad mare Adriaticum positum; linguae latinae et slavicae mixtura in Dalmatia, 505; slavica lingua liturgica in Dalmatia, 502, II. 57.
- Dalmatorum monasterium in CP. v. CPolis.
- S. Dalmatus, s. Dalmatius abbas CP., 233, II. 43. 378.
- Damascus, urbs in Koile Syria (h. Dimešk eš Sam), 203. 341, II. 149. 608. Pagus Saidnaja cum miraculosa imagine B. V. M. vide Saidnaja, — Damascena imago B. M. V. v. *τοῦ χιου*.
- S. Damasus PP. (366—384), 49. 387. 402. II. 203. 463.
- S. Damatius, m. in Aegypto, II. 710.
- Damiani, S. J., ejus Kalendarium arabicum Taqvim, edit. Beryti, XXIII. XL.
- S. Damianus, antioch. m., II. 723.
- S. Damianus, Arab. anargyr., 303.
- S. Damianus, Asian. anargyr., 312, II. 628.
- S. Damianus, Roman. anargyr., 198. 478, II. 139.
- Damnati a Deo vide infernus.
- Dandolus Andr., dux Venetiarum a. 1342, † 1354, scripsit Chronicon, II. 163.
- Daničić, Lexicon croat.-serbic., II. 204.
- S. Daniel Caesaraeensis, m., 105.
- S. Daniel Nicopolit., m., 207, II. 590.
- S. Daniel Armenus, ep. provinciae Taron., discipulus s. Gregorii Illuminatoris, II. 587.
- S. Daniel, propheta, 355, II. 415. 584.
- S. Daniel, stylit., 351. 465, II. 43.
- Daniel II., archiep. Serbiae (1335—1338), 452.
- S. Daniel, anachoreta et presbyter Nitriae, discipulus Arsenii, floruit c. 379, II. 43. 416. 624. 710. 716.
- S. Daniel Galašae, II. 415.
- Daniel Herm. Alb., † 1871. Ejus Codex liturgicus, II. 315. 361. 557. 589.
- Daranalia, provincia Armeniae, in qua mons Sepuh, II. 581.
- S. Daria, m., 125.
- Datianus, Alanorum rex, II. 578.
- S. Dativa, m., 406.
- S. Dauctus, m., 97.
- S. David Devinensis, Persa, m., II. 604. 605.
- S. David, rex et propheta, 366, 466—467. 486, II. 103. 543. 629. 712. 713.
- S. David Thessalonicensis, 191, II. 43.
- S. David, invictus philosophus armenus, II. 598.
- David (Daud), Clem., archiep. Damasc. syr., † 1890, 196. 459. 479. 485. 489, II. 409. 457. 480. 537. 644. 733—736.
- Dečany, serbicum monasterium in districtu Metochia, in Superiori Albania; fundatum anno 1330 a rege Serbico Stephano Uroš, 454; in eo sepultus est idem fundator Stephanus Uroš, dictus Dečanský (Dečanensis), 454.
- Decapolis Syriae, 113.
- Decapolis Isauriae, 332.
- December mensis, 340.
- Decentius, ep. Eugubini. (c. 402), II. 252.
- Decimae anni per jejunium quadragesimale Deo oblatae, II. 80—82.
- Decius, imperator roman. (249—251), 65. 90, II. 573. 582. 595.
- Defensor ecclesiae s. Sebastianus, 356.
- Defuncti, preces pro defunctis apud Graecos, II. 381; fer. II. Paschae defunctorum, apud Armenos, II. 561. 578; omnium fidelium defunctorum commemoratio v. fidelium.
- Deiparae templa CPoli v. CP.
- Δείπναρ*, liber eccl. copt. II. 705.
- Δείπνος ὁ μυστικός* v. Coena Domini.
- Delehaye Hippol., S. J., Bolland., Les stylites 165. 267. 336. 481.
- S. Demarius, monachus Chortophagus, II. 608.
- S. Demetrius, s. Basilii M. frater, 168.
- S. Demetrius Myroblytos, m., 308. 462. 485. II. 25. 26. 613. 709.
- SS. Demetrius (et Novatus), mm., II. 416.

- Demetrii Menologium slavicum, II. 48.
 Demophilus. haereticus Anomōus, II. 114.
Ἀημόσιος, publicanus, II. 3.
 Der Saferan v. Merda.
 Deruni, dies Dominici Armenorum, II. 558.
 Descensus Christi ad inferos, II. 256. 261. 262.
 De Smedt Carol., S. J., illustris hagiogr. Bolland., XXII. XXXV.
 Desponsationis B. V. M., 3. 389.
Ἀεσποικιὰ ἑορταί, 32, II. 195. 202. 236. 565.
 S. Deusdedit PP. (615—618), 401.
 Devana v. Dzjevana.
 Dević, locus in Serbia, 446.
 Devin, urbs Armeniae, II. 605.
 Devoti Joannes, nat. Romae 1744, † 1820, insignis canonista, archiepiscop. Carthagenen. i. p. i. Ejus Institutionum canonicar. libri IV, 4 vol. in 8; II. 491.
 Deza Petr., Hispanus, Cardinalis, † 1600, II. 507.
Ἀύβασις ἡ, transitus, pascha, II. 307.
 Diabolus recessit, Dominica, II. 118.
 Diaconi primae ecclesiae, 226.
 S. Diadochos, ep. Photices in Epiro saeculo V., II. 48.
Ἀικιανήσιμος hebdomas v. *ἑβδομάς*.
Ἀύλογος ὁ, cognomen s. Gregorii M., vide ibi.
 Diamperitana synodus *ἐρωτική* anni 1599, II. 648. 650. 674.
Διαυλοδρόμος, decertans in stadio, II. 135.
Δίαυλος, duplex stadium, II. 135.
 S. Didacus, 386.
Ἀιδασκαλίαι ψευχωφελεῖς s. Dorothei, II. 81.
 S. Didymus, Alexandrin. m., 166. 488. 716.
 Didymus Caecus, nat. Alexandriae 308. Quintum agens annum oculis captus est, unde ejus cognomen. Qua cultor Origenis implicitus est quoque ejus erroribus. Caeterum vir doctissimus. † 395, II. 115.
 Dienstag, fetter, II. 56.
 Dies pingues v. pingues.
 Dies irae, sequentia missae defunctorum, II. 420.
 Digiti 80.000 Jacobitarum, Alexandriae in Aegypto, proprio festo culti a syriacis Jacobitis et Coptis, 289.
 S. Dii monasterium CP. v. CP.
Ἀικίων, notio vocis, II. 329.
 S. Dina v. Anna.
 Diocletianus, imperator romanus (284—305), ejus edictum contra Christianos (302), quo die propositum. 111; coniux ejus Alexandra v. s. Alexandra; tempora ejus, II. 582. 590. 591. 592. 596. — Aera Diocletiani seu martyrum, II. 695.
 S. Diodorus seu Dioscorus Aegypt., m., 133.
 Diodorus, assecla Nestorii, II. 115.
 S. Diomedes, m. in Africa, II. 709.
 S. Diomedes medicus, anarg., m. 89. 251, II. 596.
 S. Dionysia, m. in Africa, 406.
 S. Dionysia, m. Alexandriae, II. 717.
 S. Dionysius Areopagita, 295. 400. 460. 485., II. 48. 388. 609. 708.
 S. Dionysius, ex ss. 14 auxiliatoribus, 242.
 S. Dionysius Corinth., m., 119; II. 709.
 S. Dionysius Lampsac., m., 161.
 S. Dionysius Magnus, episc. Alexandrin. (247, † c. 265), II. 48. 209. 710. 716: ejus synodus II. 708.
 S. Dionysius PP. (259—269), 390: II. 719.
 S. Dionysius Parisiens., m., 295.
 S. Dionysius, tripolitan. m., II. 716.
 S. Dios, Dius, CP. abbas, 217, II. 43.
 Dioscorus, patriarcha Alexandrin. (444—451), monophysita, assecla Eutychetis, II. 115. 126. 490. 492.
 Diospolis magna seu Thebae, sedes episc. copt. ad urbem Luksor, II. 691.
 Discipuli D. N. J. Chr., 52. 53. 134. 138. 147. 161. 165. 168. 184. 253, II. 589. apud Graecos *οἱ ἑβδομήκοντα* dicti, 53; apud Armenos, II. 606. — Discipuli apostolorum, 211. 282. 320. — Discipuli s. Joannis Evangel., 95. 256. — Discipuli s. Pauli, 147. 227. 232. 256. 260. 295. 315. II. 416. — Discipuli s. Petri, 97. 116. 206.

Ditmar, episc. Merseburgens. (1009, + 1019), nat. 976, chronista, II. 57.

Dives epulo, de divite epulone et Lazaro mendico parabola, II. 183. 185.

Dlugosz (Dlugossius) Joannes, cathol. archiep. Leopoltanus in Polonia, nat. 1415, + 1480, notabilis Poloniae chronista; opus ejus: Chronica Poloniae, Lipsiae 1711 apud Gleditsch et Weidmann; II. 145. 190.

Dobrovsky Josephus, pater slavisticae, natus 1753, + 1829. An. 1772 Brunae ingressus est ordinem S. J. eoque suppresso Pragae studio s. theologiae vacavit. Cursu theologico nondum absoluto, reassumpsit vices instructoris in domo proceris Bohemi. Multa praeclare elucubravit, vivens literaturae slavicae et bohemicae, II. 437.

SS. Doctores Ecclesiae, II. 47—49; apud Graecos tres Doctores oecumenici, 87—88; Commemoratio Doctorum apud Syros, II. 334. — Festum Doctorum graecorum apud Armenos, II. 609; apud Chaldaeos, II. 682; apud Nestorianos, II. 685. — Doct. syror., apud Chaldaeos, II. 682; apud Nestor., II. 685.

Ανδραγαθήματα, 365, II. 38.

Dolnicki Isid., doctus sac. ruthen., II. 486.

Dolores, festum septem Dolorum B. V. M. apud Romanos et Graecos, 7. 392. 399, II. 191—194. 436. 489. 508.

Domesticorum comes, *ὁ κόμης τῶν δημοσίων*, II. 100.

S. Dometianus, hieromonachus in monte Athos et quidem in monasterio Chilanthari et Cargiis, discipulus s. Sabae, primi archiep. Serbiae, c. 1250, 450.

S. Dometius Nisib., m., 238. 460. 480. 489, II. 43.

S. Dominica, Tropaeae m., 204.

Dominica, modus eam designandi apud Latinos per Introitum Missae, II. 4; apud Chaldaeos per In-

Dominica,

tium Officii eccles., II. 681. — Ultima post Epiphaniam et proxime antecedens Dominicam Septuagesimae, dicitur Dominica publicani et pharisaei, II. 3—12. — Septuagesimae = Dominica filii prodigi, II. 1. 2. 12—30; introitus missae in Septuagesima, II. 15. — Sexagesimae, II. 1. 2. 30—36; notio vocis, II. 35. 36; Quinquagesimae = exilii protoplastae Adae e paradiso voluptatis, II. 1. 2. 50—72. 90; unde appellatio Quinquagesimae, II. 55; dicitur carnis privium, privicarium, carnevale, carnis privium novum, II. 30. 55. 56; rationes nomenclaturae apud Slavos ritus latini, II. 57. FERIA III. hujus hebdomadis dies tollendorum carnis dicitur bohemicè masopustní úterý (= feria III. carnis privialis), apud Occitanos audiit carementrana (carême entrant) — Quadragesima intrans, II. 92. — Tres Dominicae Quadragesimam praecedentes, nimirum Septuagesima, Sexagesima, Quinquagesima cur sic appellantur, II. 13. 14. 15. 57. 58; lectiones divini officii et missae his tribus Dominicis, II. 59. — Dominica I. Quadragesimae Invocavit, Diabolus recessit, Quintana, Dominica pura, *πεντακήμενὴ τῶν νηστειῶν*, II. 32. 101. 118—121; diversa ejus nomina apud Latinos II. 118, apud Serbos II. 118, apud Gallos II. 118—119, apud Germanos II. 119; secretiores officii, missae stationisque rationes, II. 120; abstinencia hujus diei, II. 120; hebdomada I. Quadragesimae, II. 121. 122. — Dominica II. Quadragesimae, inscripta Vacat, Reminiscere, Chanananae, II. 122—126; apud Croatas et Serbos nedělja pačista, apud Gallos Dominica post focos vel ignes, vel etiam bohordicum secundum, II. 126. — Dominica III. Quadragesimae, dicta Oculi, II. 127—138; daemonis muti, II. 136; confes-

Dominica, sionis, II. 136; neděle kychavná; nedělja bezimena (= Dominica anonyma). Feria V. hujus hebdomadae, Mediana, II. 139. Dominica IV. Quadragesimae, dicta Laetare, quinque panum, Mediana. de Rosa, Dominica refectiois, družebná neděle, neděle středopostní, II. 136. 142—146; est dies ad quietem et remissionem datus, II. 143. — Dominica in Palmis, 198, unde nomen, II. 201; nomenclatura apud Latinos, Hosanna, Dominica indulgentiae, Pascha floridum, Capitilavium, Pascha petium s. competentium, II. 202—208; antiquitas hujus Dominicae, II. 206; ritus diei in ecclesia occidentali, II. 206; sollemnis processio hoc die Hierosolymis, II. 206—208; apud Armenos II. 562. 577. 579. — Dominica Passionis s. de Passione, Judica, Isti sunt, Repus, Octava Mediana, II. 187—189; ritus hujus Dominicae, II. 187; nomenclatura ejus apud Slavos, II. 188—189; ante vespas Sabbati hujus Dominicae apud Latinos cruce et imagines velantur, II. 95. 188. — Dominica Resurrectionis, festum Paschatis, II. 304—331. — Dominica in Albis, II. 341—342; apud Armenos II. 561; apud Syros, II. 643. — Dominica Rogationum, Dominica Crucis, Dominica ante litanias, neděle prosebná, křížová, II. 363—364. — Dominica infra Octavam Ascensionis, Dominica de Rosa, de Rosis, II. 422. — Dominica SS. Trinitatis, Graecis Dominica omnium Sanctorum, II. 424—428. 460—464. — Dominica sanctorum Patrum septimae synodi oecumenicae apud Graecos, II. 515—517. — Dominicae post Pentecosten, II. 533—534. — Annus Dominicarum circulus ad pericopas evangelicas descriptus, diagramma, II. 447—453. — Dominicae apud Syros, II. 642—644; apud Chaldaeos et Nestorianos, II. 681. 684. — Dominica magna

apud Nestorianos in imperio Sinarum, II. 685.

Dominicales literae, 29, II. 654.

S. Dominicus, 382. 397.

S. Domitianus, ep., 65.

S. Domitianus Philadelph., m., 405.

S. Domitilla v. Flavia.

S. Domitius, presbyt., m., II. 706.

S. Domitius, princeps, monach., II. 703.

S. Domne, Nicomed. m., II. 627.

S. Domnica, diaconissa, 64.

Domnica (Cyriaca), aedes sancta Romae v. Roma.

S. Donatus Euroeensis, ep., 148.

S. Donatus, ep., m., 382. 397.

Donnerstag, fetter (Bohem. tučný čtvrtek), II. 56.

SS. dormientes septem pueri Ephesi, 233. 305, II. 565. 566. 616. 723.

Dormitio B. V. M. vide Obdormitio. Dorostorum (Dorystolon, Dristra, h. Silistria), urbs Moesiae inferioris in Bulgarica Dobruca, 147. 217.

S. Dorothea, 377. 390.

Dorotheus (Pseudo-Dorotheus) non ille Tyrius presbyter et martyr sub Juliano Odysseae, sed alius quidam Dorotheus confabulatus est opus intitulatum: Synopsis de vita et morte prophetarum, apostolorum et discipulorum Domini. Scriptum hoc est vilis confarsio saeculi 6, ad justificandam et extolendam ecclesiam CPolitanam, anhelantem praerogativas Romae: ... 134. 172. 174. 338.

S. Dorotheus Antiochen., 174. 476.

S. Dorotheus, archimandrita in Palaestina saeculo 6, 174, II. 80; ejus *διδασκαλία προφητειῶν*, II. 81.

S. Dorotheus in Chilicomo, 174.

S. Dorotheus, Tyrius ep. et m. sub Juliano a. 363 5. Junii, in loco Odyssea, 173. 486.

S. Dorotheus Thebanus, 174.

S. Dorymedon, m., 281.

Δόξα ἡ, gloria, II. 271.

Δοξολογία, cantus Gloria Patri, II. 463.

Δοξολογούμενα festa, 33.

Drepanum v. Helenopolis.

- Dreves Guido, S. J., pluribus editis libris clarus, coaevus, II. 65.
 Drey, Joan. Sebast., prof. Tübingensis, praestans apologeta, † 1853, 61.
 Drouin Hyacinth., Ord. Praedicator., † 1742 (cfr. Hurter, Nomenclator); Ejus: De re sacrament., II. 230.
 Družebná ned., Dominica pronuba, Bohemis dicitur Dominica IV. Quadragesimae, II. 142. 144. 342.
 Družičadlo, Serbis Dominica in Albis, II. 342.
 Družná ned., Silesio Dominica in Albis, II. 342.
 Du Cange v. Cange.
 Duchesne Lud., vir antiquitatis literarumque cum hujus studio cognatarum insigni peritia orbi notissimus, XL. 220. 467, II. 56. 61. 281. 282. 408. 519.
 Dunaan, natione Judaeus, tyrannus rex Homeritarum (Himjaritarum) in Arabia Felici, usque c. an. 524; 307. 467; apud Armenos Touna, II. 613.
 SS. duodecim millium martyrum in Persia, II. 416.
 Duplex ritus, 29. 32.
 Durandus Guilielmus, episcopus Mimatensis in Gallia Aquitania, † 1333; auctor celeberrimi operis: Rationale divinarum officiorum II. 13. 35. 56. 58. 59. 63. 64. 83. 91. 95. 118. 119. 120. 125. 136. 143. 187. 188. 191. 196. 203. 209. 218. 312. 325. 334. 390. 419. 461. 534.
 Dyrhachium (h. Durazzo), Epidamnus, urbs Albaniae maritimae, II. 156.
 Dzievana, aestivalis Dea Slavorum, II. 145.
 Džnunt Djarn, Nativitas Domini apud Armenos, II. 555.

E.

Ἑβδομάς, hebdomada; hebdomadae Latinorum Graecis non respondent. — Ἑβδομάς προσφωνήσιμος ἦτοι τοῦ ἀριζιβουρίου (τῆς προσφωνήσεως, προσφωνήσιμος, τῆς προσ-

Ἑβδομάς, φωνῆς), hebdomas, quae Septuagesimam antecedit, II. 2. 6. 7—12. — Ἑβδομάς τῆς ἀπόκριω (hebdomada Septuagesimae), ἡ ἀποκριά, II. 2. 19. 32. 35. 291; bacchanalia apud Graecos hacce hebdomada, II. 17. 19; jejunium fer. IV. et V. hujus hebdomadae, II. 19. — Ἑβδομάς τῆς τυρινῆς (hebdomada Sexagesimae), τῆς τυροφάγου, προνίστιμος, τῆς τυροφάγας, τῆς ἀποτυρώσεως, Butterwoche, II. 2. 36—37. 53. a) Τῇ ἑρτη τῆς τυροφάγου τῆς κατηχίσεως, II. 37. 38; b) Τῇ σαββάτῳ τῆς τυρινῆς, hac die commemoratio omnium ss. patrum, vita ascetica clarorum, II. 38. 39. — Ἑβδομάς α'. (= πρώτη) τῶν νηστειῶν (hebdomada Quinquagesimae), ἦτοι καθαρὰ ἑβδομάς (hebd. pura s. casta, hebdomada prima jejuniorum), II. 2. 50—72. 86. 90. 117; ἑβδομάς α'. τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς, II. 86; cur vocatur καθαρὰ, II. 86. a) Τῇ β'. τῆς ἑβδομάδος α'. τῶν νηστειῶν ἄρχεται ἡ ἀγία καὶ μεγάλη τεσσαρακοστή (feria II. hebdomadis primae jejuniorum initium magni austerique jejunii apud Graecos), II. 87—90; apud Hungaros rit. graec. vocatur: vajas hét vége, h. e., finis hebdomadis τῆς τυρινῆς, II. 89. b) Τῇ πρώτῳ σαββάτῳ τῆς τεσσαρακοστῆς, fit commemoratio miraculi collyborum facti per s. Theodorum Tyronem, II. 96—100. 274. — Ἑβδομάς β'. (= δευτέρα) τῶν νηστειῶν (hebdomada I. Quadragesimae), II. 121; ejus feria II. . . II. 121. — Ἑβδομάς δ'. (= τετάρτη) τῶν νηστειῶν (hebdomada III. Quadragesimae), μέση τῶν νηστειῶν (media jejuniorum), μεσονήστιμος (medii jejunii), II. 132. a) Τῇ τετάρτῃ τῆς μέσης ἑβδομάδος μεσοῦς τῶν νηστειῶν, II. 134—136. — Ἑβδομάς ε'. (= πέμπτη) τῶν νηστειῶν (hebdomada IV. Quadragesimae), Mediana, II. 144—145. a) Fe-

Ἑβδομαίς,

ria IV. hebdomadae quartae Quadragesimae, feria scrutinii, II. 146. b) Πέμπτη τοῦ μεγάλου καρόνος, II. 147—152. c) Σάββατον τοῦ ἀκαθίστου ἡμερον, II. 154—182. 274. — Ἑβδομαίς τῶν βῆτων (hebdomada Passionis s. Quadragesimae quinta), apud Graecos jejuniorem hebdomas sexta, II. 190. 192; hac hebdomada monachi e desertis in monasteria sua revertebantur, II. 191; Romae uberior elargitio eleemosynarum, II. 191. a) Feria VI. hujus hebdomadae festum Dolorum B. V. M., II. 191—192. b) Τῷ σαββάτῳ πρὸ τῶν βῆτων, II. 195. — Ἡ ἀγία καὶ μεγάλη ἑβδομαίς, ἑβδομαίς τοῦ σωτηρίου πάθους, II. 209—240. 275; Nomenclatura apud Latinos et Graecos, II. 209. 210. 213. 214; s. Joannes Chrysostomus de jejunio hebdomadae majoris, II. 210—212; leges imperatorum byzantinorum de hac hebdomada et iustitium, II. 212—213. Singuli dies hujus s. hebdomadae explicati, II. 215—219; de sacro triduo Passionis apud Latinos, II. 218; de imaginibus hebdomadae sanctae ac Pentecostarii, II. 197. Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ, Coena mystica, feria V. in coena Domini, II. 218—232; mysteria hujus diei, II. 218. 219; nomenclatura diei, II. 219—220. 275. — Ἑβδομαίς διακαιήσιμος, hebdomas paschalis; alba, II. 332. 341; ἑβδομαίς πασχάλιος, ἑβδομαίς λαμπρά, λαμπροσόρος (nedělja svět-laja), νέα ἑβδομαίς, velikonočni týden, II. 332—336; privilegia hujus hebdomadae, II. 334. Τῇ παρασκευῇ τῆς διακαιήσιμου τῆς ζωοδόχου πηγῆς, II. 335. 336. — Hebdomad. graecae dies, 27, II. 253. Ἑβδομηκοντα οἱ (οἱ ο'). 72 Christi discipuli v. Discipuli Domini. S. Ebedjesu, ep., II. 416. S. Ebedmessias, filius Levi, m., 479, II. 498. 595. Ebionitae, haeretici, II. 229.

S. Eboras, presbyter, m. in Persia, II. 617.

Ebrodunum (h. Embrun), urbs Galliae in Delphinatu, II. 288.

Ecclesiae indefectibilitas ex s. Isidoro Pelusiota, 94; independentia a societate civili asserta a s. Athanasio, 75, a s. Aemiliano Cyziceno. 242, a s. Joanne Damasceno, 342, a s. Theodoro Studita, 322, Ecclesiae potestas πενταρχικός quo sensu, 490, Ecclesiae principatus prae societate civili propugnatus a s. Gregorio Nazian., 82, a s. Joanne Chrysostomo, 83, a s. Isidoro Pelusiota, 94. — Pius IX. de ritibus eccles. orientalis, XXIX.: Ecclesiae orientalis in Austro-Hungaria conspectus, XXXII. 497—502. — Consecratio primae ecclesiae sub nomine Deiparae Virg. Mariae, II. 702. — Appellatio eccles. orientalis et occidentalis, XXIV. XXXI.

Etschmiazin (Eēmiadzin armenice : descendit Unigenitus), inclytum monasterium armenicum in russiaca Armenia gubern. Tiflis, non ita procul ab Erivan ad pedem montis Ararat, sedes catholici (patriarchae) non unitorum Armenorum. Conditum a s. Gregorio Illuminatore an. 303. Hodie inveniuntur in Etschmiadzin 4 ecclesiae, quarum principalis nuncupatur Sohakat. Monasterium cingitur muris, extra quos situs est pagus Etschmiadzin in locis, ubi antiquitus metropolis armena Valarsapat stetit. Anno 1827 occasione bellicae expeditionis russici ducis Paskevič in Persiam urbs Eēmiadzin multum passa est. et finito bello a Persis cessa est Russiae, 291, II. 594.

Ἠχος ὁ, tonus liturgicus LIII, II. 292; ἦχος βαρύς, II. 414.

Edessa (h. Er Roha, Orfā), urbs Mesopotamiae in provincia Osrhoëne, XXXVIII. 84. 250. 254. 262. 297. 314. 329. 463, II. 416. 583. 590. 618; ἀχιροπολίτης ἐκλῶν, acheropita, imago s. μηδὲμιον.

- seu Edessena imago, 250. 251, II. 159. 627; a s. Thaddaeo ex-culta, 254, II. 589; reliquiae s. Joannis Bapt. hic asservatae, 262; schola edessena, II. 678; s. Jacobus Edessenus, v. i., s. Rabulas ep. Edessen. v. i.
- Edessa, Aegorum urbs in Cilicia, 163.
- B. Edmundus Campion 387.
- S. Ecuardus, rex, 384. 400.
- Ἐγκάλριυ* τὰ imaginum v. imagines.
- Ἐγκλειστός*, reclusus, 126.
- Egon Joannes, Prior Augiensis, II. 420.
- Ἐγούμενος*, igumen, quid sit, 371.
- Ἐγούματα*, II. 99. 380.
- Ehrhard Albert., de literis hagiographicis graecis optime promeritus, floret Herbipoli, 346.
- Εἰδησις*, animadversio, rubrica, LXIV, II. 251; alibi passim.
- Εἰκονοκλάστης*, confractor imaginum, Bilderstürmer, idem ac *εἰκονόμωχος*, II. 104. 113.
- Εἰκών*, imago; *εἰκόνες ἑορταστικάι*, 364, II. 198; *εἰκόνων* restitutus cultus vide imagines, et Edessa.
- Einsiedeln, divina consecratio sacelli, II. 734.
- Εἰρηνικά*, LXIII.
- Εἰρμός*, LIII. LIX, II. 260. 262. 264, alibi.
- Ἐξάδεις* ab imperatore Heraclio (638) promulgata, et a pontifice rom. Martino I. anno 649 damnata, 137.
- Ἐπτενίς*, LXIII.
- Ἐκφώνησις*, LXII.
- Ἐκών*, voluntarius, spontaneus, notio vocis, II. 240.
- S. Eleazar, Machabaeorum magister, 230, II. 592.
- S. Eleazar, unus e ss. 7 pueris Machab., 230.
- S. Eleazar, patriarcha, tertius filius Aaronis, II. 591.
- S. Eleazar, Hebsenos., II. 415. 417.
- S. Eleabaan v. Caleb.
- Eleemosynae elargitio Romae Sabb. ante Dom. Palmar., II. 196.
- S. Eleusius, senator, m., 359.
- S. Eleutherius, ep. Illyrici, m., 354.
- S. Eleutherius PP. (177—193), 378.
- S. Eleutherius Persa, m., 294.
- Elevatio s. panis, II. 326.
- Elfiçh arabice, Pascha, II. 301.
- S. Elias, ep. m. in Aegypto, II. 706. 713.
- S. Elias anachoreta, II. 43.
- S. Elias Calaber junior, 251.
- S. Elias, Thesbytes, proph., 218. 478. 488, II. 103. 562. 646. 700; Eliacum jejunium Armenorum, II. 562; Nestorianorum, II. 688.
- S. Elias, ep. hierosol., 471.
- Elias, ep. Damasc. Chald., II. 645.
- Elias Simon Hersenita, Maronita, scriptor eccl. circa 1695, II. 209.
- S. Elias Hirtensis infra Mosul, II. 688.
- Ἠλιος*, sol; solaris cyclus, v. *πύλος*.
- S. Elisabeth, cognata B. V. M., 288; II. 334. 701. 715.
- S. Elisabeth, thaumaturga, hegumena monasterii ss. Cosmae et Damiani CPoli, saec. 6, 145.
- S. Elisabeth, regina Portugaliae, 381.
- S. Elisabeth, vidua, 386.
- Elisabeth Petrovna, imperatrix Russiae (1741—1762), II. 117.
- Elisabethopolis (Ebesfalva), urbs Transsilvaniae; incolae Armeni; cum domo Mechitaristarum, II. 632.
- S. Elisaeus, m., II. 710.
- S. Elisaeus, propheta, 181. 488, II. 587. 720.
- S. Elisaeus, doctor, s. Vardani Mag. scriba, II. 598.
- S. Elisaeus Aquilonaris, II. 416.
- S. Elpis, filia s. Sophiae, 280, II. 593.
- S. Elpidephorus, m. in Persia sub Sapore 314.
- S. Elpidius, ep. hierosol., II. 716.
- S. Elymas Paul. ex 72 discip., II. 721.
- S. Emerentiana, m., 376. 389.
- Ἐμμεροενρεῖστον* methodus, 29.
- Ἐμμερολόγιον ἀνατολικόν* XLVIII, Serborum, II. 293; ἡ. CPolitanum. II. 516; ἡ. graecum. Venetiae 1877, II. 252; ἡ. Armena, II. 632.
- Ἐμμερομηνία*, 26.
- Emesa (h. Homs), urbs Syriae in provincia Apamene, 95. 111. 261. 293. 316. 471.
- S. Emygdus, m., 397.
- Ἐμπροσθιοὶ ἡμέραι*, 34.
- Ἐμπνυσμός*, consputio, II. 240.
- Encaeniorum dominica apud Syros, II. 642.

- '*Ἐνιαύσιον, ἐνιαυσιαῖον πᾶσχα*, II. 336.
- S. Enos, patriarcha V. F., commemorationis dies ejus apud Syros, II. 334; apud Armenos, II. 591; confer Henoch.
- '*Ἐωθινοί*, LV; '*ἑωθενὸν α'*. (scil. *εὐαγγέλιον*), evangelium matutinum primum, II. 291, evangeliorum horum est numerus undecim, II. 291. 292; dicuntur quoque *ἀναστάσιμα εὐαγγέλια*, II. 291.
- '*Ἐορταζόμενος ἅγιος*, 27. 32.
- '*Ἐορταστικός κανὼν*, canon festivus, II. 371; alibi.
- '*Ἐορτή*, festum, 27; '*ἑορτὴ δεσποτική, θεομητορική, τῶν ἁγίων*, 32; '*ἑορτὴ ἀκίνητος*, festum immobile; '*ἑορτὴ κινήτη*, festum mobile; '*ἑορτὴ ὀκταήμερος*, octava, II. 340; '*ἑορταὶ ἐπίσημοι*, 33; et confer Festa.
- '*Ἐορτολόγιον*, XLVIII.
- Eostre (Östara), idolum Germanorum, II. 309.
- Epacta, II. 291. 654—655.
- '*Ἐπαγόμεναι ἡμέραι*, dies adjectitii in Calendario, II. 695. 724.
- Eperjes, dioec. gr. cath., XII. 498.
- '*Ἐπέτειον πᾶσχα*, II. 336.
- '*Ἐφημέριος*, 501, II. 329.
- Ephesus (h. Ajasluk), celeberrima urbs et emporium in Jonia, cum templo famoso Artemidis, exusta a Herostrato (an. 356 ante Chr.), 79. 104. 152. 155. 233. 286. 305. 319. 371, II. 604. 605. — Galesius mons prope Ephesum, 319. — Ephesinum latrocinium, *σύννοδος ληστρική*, anno 449 Ephesi habita, 240. — Sepulchrum s. Joan. Evangel., 155. — Septem ss. pueri Ephesi in monte Oglos dormientes, 233. 305, II. 565. 566. 616. — Concilium Ephesinum I. (431), oecumenicum III. 469, II. 492. 518. 526. 593. 706.
- S. Ephraem Syrus, doctor Syrorum, Edessenus, † 378, XXXVI—XXXVII. 84. 469. 471. 487, II. 29. 43. 101. 609. 643. 682. 722.
- Ephraem, metropolita Russiae (c. 1091), 156.
- Epibatae, urbs Thraciae, 302.
- '*Ἐπιδημία*, accessus s. ingressus Spiritus Sancti, II. 394.
- '*Ἐπίκλησις* in s. liturgia, II. 225—226.
- '*Ἐπιλύχνιος*, LV.
- S. Epimachus, m., 311, II. 709.
- '*Ἰππος*, mitis, II. 189.
- Epiphaniae festum, Theophania, *τὰ ἅγια Θεοφάνεια, ἡμέρα τῶν φώτων*, 56—63. 69. 464. 486, II. 452. 559, apud Armenos 373. II. 564. 565. Vinum ex aqua factum a Christo in die Epiphaniae, 58; adventus Magorum, et adoratio, 364, II. 173. 174; *ἀγιασμός τοῦ ὕδατος* v. i.
- S. Epiphanius, Cypri ep. in Salamine (367, † 403), 52. 158. 475, II. 48. 83. 84. 88. 201. 210. 229. 282. 283. 416. 582. 609. 719.
- S. Epiphanius, monachus Chorthophagus, II. 608.
- Epiphanius, diaconus Catanae in Sicilia, II. 516.
- '*Ἐπιφοίτησις*, adventus Spiritus Sancti, II. 394.
- Episcopi quo sensu dicantur successores Apostolorum, 494—495; episcopatus unitorum catholicorum graecorum, graeco-ruthenorum, graeco-rumenorum, armenorum in Austro-Hungaria, 497—499.
- '*Ἐπισωζομένη*, dies salutis consummatae, Ascensio Dni., II. 366. 369.
- S. Episteme, m., 316. 486.
- '*Ἐψητός σίτος*, II. 97; confer *κόλλυβα*.
- '*Ἐπταήμερος ἑορτή*, II. 423.
- '*Ἐπτάρχημοι ἄγιοι*, septem apostoli Bulgarorum, 456—457.
- Epulo dives, parabola v. dives.
- S. Erasmus, m., 152. 242. 380.
- S. Erastus, ap., 320.
- '*Ἐργοδιώκτης*, qui opus urget, qui negotio urgendo est praepositus, 87.
- '*Ἐρηνηία*, commentarius, II. 290. 654.
- Ernaculam. Vic. Apost. Malabar., II. 649.
- S. Erotheis, m., 462.
- Erzerum v. Carinae.
- S. Esaias Aleppensis, 461.
- S. Esdras proph. 304, II. 599. 715.

- Ἑσπερινόν, LV.
 S. Esther, regina, II. 712.
 Ἡσυχασταί v. ἡμαλόνυχτοι.
 Ἡσυχος, tranquillus, II. 189.
 Ἑσχατολογικός tractatus, II. 22.
 S. Ethelvoldus, 405.
 Euchaitē, Euchaneia, oppidum prope urbem Amasiam in Ponto Asiae minoris. Ob clarissimam victoriam, quam imperator byzantinus Joannes Zimiscus adjuvante inprimis s. Theodoro stratelata de Russis reportavit, praeter alia magna privilegia nomen quoque Theodoropolis nacta est (971). Duo sancti, Theodorus Tyro et Theodorus stratelates (Orientalis) hac in urbe tumulati sunt, propterea Euchaitē ab antiquis temporibus celeberrimis locis sanctis Orientis christiani adnumerabatur, 87. 96. 105. 175, II. 97. 98. 697.
 Eucharistiae ss. institutio, II. 234. 469. 560; num in azymis an fermentato pane sit conficienda, II. 221—229. 234. et cfr. Coena Domini.
 Euchologium Graecorum, edit. a Goar, II. 99. 219.
 Eudocia, Theodosii junioris imperat. uxor (c. 437), 72, II. 116.
 S. Eudocia, Persis Ia m. 115. 234. 471. 487, II. 29.
 S. Eudocimus Justus s. Junior, 228.
 Eudokias (Eudocias), urbs, ubi s. Michael ep. Synadarum in exilio occubuit, 164.
 S. Eudoxia, m., II. 415.
 S. Eudoxia, heliopol., m., II. 716.
 S. Eudoxia, soror Panamon., m., II. 724.
 Eudoxia, Valentiniani imperatoris uxor, 72.
 Eudoxius, zelosus Arianus, primo ep. Germaniciae, dein (356) Antiochiaē, ubi Anomoeis s. Aëtianis insignem opem tulit. Subsequenti tempore multis juvit conatum imperatoris uniendi Anomoeos et Semiarianos, in cujus latae opis gratiam in locum depositi Macedonii episcopus CPolitanus creatus est (360).
 Defunctus est Nicaeae (370), qua Anomoeus, II. 97. 114.
 S. Eudoxius, Melitin., m., II. 612.
 S. Engendus, abbas, 404.
 S. Eugenia, Virgo, filia s. Philippi et s. Claudiae, m., 361. 408, II. 570. 711.
 Eugenia, augusta byzantina, II. 116.
 Eugenia, tractus urbis v. CPolis.
 S. Eugenius PP. I. (655—657), 394.
 S. Eugenius PP. III. (1145—1153). 396. II. 143. 521.
 Eugenius PP. IV. (1431—1447), II. 467. 521. 679.
 S. Eugenius, ep. hierosol., II. 716.
 S. Eugenius, Trapez. m., 79.
 S. Eugenius, m. in Armenia, 353, II. 571. 625.
 S. Eugenius, abbas discipulus s. Antonii, 461. 474, II. 688.
 Eugenius, metropolita Russus et ejus opera, II. 118.
 Εὐγνώμων, fidelis, II. 241.
 S. Eugraphus, Alexandrin. m., 351. II. 625.
 S. Eulalius s. Eulabius, ep. Caesareae in Cappadocia, II. 48.
 S. Eulalius, misericors, II. 416.
 S. Eulampia, Nicomed. m., 299, II. 605.
 S. Eulampius, Nicomed., m., 299, II. 605.
 S. Eulampius, m., 280.
 S. Eulogius Aegyptius, presbyter, m., saeculo 4, II. 43.
 S. Eulogius, patr. alexandr., amicus s. Gregorii M. 492, II. 705.
 S. Eumelia, s. Basilii M. mater, 168.
 S. Eumenius, patr. alexandr., II. 708.
 S. Eumenius, Gortyn. ep., 281. II. 28.
 Eunomius haereticus, auctor Eunomianorum, II. 114.
 S. Euphemia, Chalcedon. m., 207. 277. 482. 489, II. 416. 490. 492. 591. 720. 722.
 Εὐφρασίη v. φήμη et πολυχρόνιος.
 S. Euphrasia. Ancyrr. m., 162.
 S. Euphrasia, CPolitana m., 223. 713. 716.
 Euphrates, flumen Asiae, II. 573.
 S. Euphrosyne Alexandr., 284. 404. 482. 487, II. 46. 706.
 Euphrosyne, Augusta byzantina, II. 116.

- S. Euplus. diac. et m., 244. 480.
 S. Eupraxia CP., 222. 223. II. 46.
 S. Eupraxia, 66, II. 47. 607.
 S. Euprepis, Ciliciae m., 199, II. 711.
Εὐπροσόδος, facilis accessu, II. 486.
 S. Eusebia, s. Basilii Mag. soror. 168.
 S. Eusebia vel Xena, 80.
 S. Eusebius PP. (310—311), 399.
 S. Eusebius, Samosaten. ep. m., 185. 477. 488, II. 48. 416. 716.
 S. Eusebius, presb. rom., m., 382. 397, II. 667.
 S. Eusebius, episc. vercellen., m., 387. 402. 405, II. 673.
 S. Eusebius consiliarius, m., II. 716.
 S. Eusebius, miles, m., II. 626.
 S. Eusebius, servus, m., II. 718.
 S. Eusebius, m. in Aegypto, II. 708. 715.
 Eusebius Pamphili, ep. Caesareensis in Palaestina, nat. in Palaestina c. 270, episcopus Caesareae an. 314, † 337—340, de historia ecclesiastica, si quis alius, optime meritus, 105. II. 79. 282. 395; alibi passim.
 S. Eusebon, Machab. m., 230.
 S. Eusignius, Antiochen. m., 234, II. 713.
 S. Eustachius ex 14 auxiliat., 242.
 S. Eustachius, Rom. megalomartyr, 281, II. 605. 707.
 S. Eustathius, ep. antioch., † c. 336. 109. 481. 487. 489, II. 48. 682. 715.
 Eustathius Thessalonicensis, patria CPolitanus, insignis scholiasta, primum monachus, tum diaconus in urbe CPoli, tandem 1175 archiep. Thessalonicensis, adhuc superstes an. 1194, ut refert Fabricius, *Biblioth. graec.*, t. 11, p. 282, edit. nov. an. 1808, II. 126.
 S. Eustratius, m., 353, II. 625.
 S. Euthymius Magnus, magister eremi Hierosolymitanae, nat. 377, † 473. 77, II. 43. 191. 206. — S. Euthymii laura prope Jordanem, 77. — Dicitur monachorum parens in Palaestina, 77. — Cyrillus Scythopolitanus ejus biographus, 78.
 S. Euthymius, Sard. ep., 366.
 S. Euthymius Thessal. seu junior, 302.
 S. Eutropia, Alexand. m., 311, II. 708.
 S. Eutropius, m., 116.
 S. Eutyches, Cyzic. m., 147.
 S. Eutyches, Meliten. m., 166.
 Eutyches, archimandrita et presbyter CPoli, auctor monophysitarum saeculo quinto, et qua haeresiarcha propter monophysitismum condemnatus (448): 44. II. 114. 115. 490. 492.
 Eutychianistae, asseclae Eutychetis, II. 115.
 S. Eutychianus PP. (274—283), 402.
 S. Eutychius, patriarcha CP. (552. † 582), 133, II. 28.
 Eutychius, haereticus, II. 115.
 S. Eutychius, discipulus s. Joannis Evang., 256, II. 416. 724.
 S. Eutychius, miles, m., II. 626.
 Euxinus Pontus, II. 158.
 Eva, protomater, II. 334. 717.
 S. Evagrius, ejus festum apud Syros 27. Maji, II. 416.
 Evagrius Ponticus, homo doctissimus, in utraque fama, tum bona tum mala, celeberrimus, a Graecis ut haereticus anathematizatus, ab aliis ut Sanctus honoratus, vixit exeunte saeculo quarto. CPoli a s. Gregorio Naz. diaconus ordinatus, visitavit Hierosolymam et Nitriae monasteria, ubi per 15 annos utroque s. Macario magistro usus est; Origenis favore tamen male notatus, II. 115. 624.
Εὐαγγέλιον, *εὐαγγέλια τῶν παθῶν*, II. 236. *εὐαγγέλια ἐκαστάσιμα ἐκδομένα*, II. 290; *εὐαγγέλια ἐκλογάδια*, II. 452; *εὐαγγέλιον πολύλογον* in Paschate, II. 314: evangeliorum acoluthia apud Graecos, II. 315; quatuor evangeliorum per annum distributio apud Graecos, II. 444—453.
 Evangelismos, *ὁ εὐαγγελισμὸς* v. Annuntiatio B. V. M.; *εὐαγγελισμὸς τοῦ ὠσαννᾶ*, II. 201.
 Ss. Evangelistae quatuor, eorum festum, 476. 488, II. 416. 682. 685.

Εὐαγγελιστάριον et methodus inveniendi evangelium matutinum et tonum, II. 291. 292. 458.

S. Evaristus, 384. 400.

Everbroek van, Cornelius, S. J., natione Flandricus, insignis theologus et chronographus, noster in re kalendaria magister *ἀνεπιληστος*, † Romae 1863, aetatis 79, 241, II. 491.

Εὐλογημένη κυριακή, II. 201. 206. 560.

S. Evodius, ep. Antioch., m., 475.

S. Evodius, m., 268.

Ἐξάμηρος ἀνιδρύταστος, II. 436. 447.

Ἐξαποστιτεῖλάριον, LXII.

Ἐξήντημος, LV.

Ἐξέλυσίς τοῦ σταυροῦ, s. Crucis processio CPolitana, 228.

Exequiarum officium apud Graecos, II. 18. 282.

Ἐξερεύνησις, scrutinium, est triplex, II. 146.

Ἐξοδιαστικὸν (τοῦ) ἀπολουθῆα, II. 18. 282.

Expositio SSmi Sacramenti v. Sacramentum.

Expectatio partus B. M. V., 402, II. 642.

S. Exua, m., II. 707.

Exultet, sollemnis cantus, II. 270.

S. Ezechias, proph., II. 723.

S. Ezechiel, proph., 220. 488; II. 599. 717.

S. Ezechiel Dakukensis, II. 686.

Ezechiel patriarcha Chaldaeorum, II. 645.

F.

S. Fabianus PP. (236—250), 235. 389, II. 715.

Fabricius Joan. Albert., nat. Lipsiae 1668, theologus et bibliographus protestans, † 1736, exaravit 139 opera, in quibus eminet Bibliotheca graeca, edit. Hamburg., II. 23. 125. 157. 228. 380. 444.

S. Faina, Ancyr. m., 162.

Falcone Nicolaus Carminio, primum Martoranensis antistes, deinde S. Severinae archiepiscopus,

scriptor ecclesiasticus, † 1759, II. 104.

Familia sacra 390; fuga et adventus in Aegypt. II. 709. 719. 733.

Fasti, dies fasti, XLVI.

Fatuorum festum, II. 65.

S. Faustinus, m., 377. 390.

S. Faustus, abbas CP., 233.

S. Faustus, diacon. alexandr., m., II. 710.

S. Faustus, m. in Aegypto, II. 708.

S. Faustus, m., 405.

S. Febronia, virogo, 190. 477. 488, II. 46. 603. 721.

Februarius mensis, 90.

S. Felicianus, m., 380. 395.

S. Felix PP. I. (269—274), 378. 394, II. 709.

S. Felix PP. II. (365), 397.

S. Felix PP. III. (483—492), 391.

S. Felix PP. IV. (526—530), 390.

S. Felix, m., 381.

S. Felix, m., 382. 398.

S. Felix, m., 405.

S. Felix de Valois, 386. 401.

S. Felicitas (cum Perpetua), 377. 391.

S. Felicitas, m., 386.

S. Ferdinandus rex conf., rex Legionis et Castellae († 1252), 395.

Ferdinandus II., imperator Roman. (1619—1637), II. 502.

Feriarum graecarum nomenclatura, 27, II. 253.

Feria VI. Auri, II. 415. 643. 686.

Feria VI. confessorum, 314, II. 682. 686.

Ferme v. Pherme.

Fermentacei, Fermentarii dicebantur Graeci a Latinis, II. 227.

Fermentum, vocis significatio, II. 227. 229; fermenti distributio sabbato ante Dom. Palmar. II. 196. 197. 228.

Ferraris Lucius, O. S. Franc., obiit an. 1760, ut conjicit Hurter, Nomenclator. Ejus Prompta bibliotheca canonica, II. 57. 565.

Festa, *αἱ ἑορταί*; confer *ἑορτή*. — S. Joannis Chrysostomi effatum de festis intelligenter celebrandis, IV. — Festa concomitantia natalitia Domini, 197. 367. — F. ecclesiae latinae, 28. 38. — F. Grae-

- corum, 32. 38. — F. ex uno ritu in alium assumpta, 30—31. — F. fori et chori, 33. — F. intercisa, 34. — F. mobilia immobilia, *τοιαῦτα κίνητα καὶ ἀκίνητα*, 40. — Festorum distributio per annum, 27. — F. divisio, 32, II. 340. — F. varietas, 39. — F. reductio in Oriente, 37, apud Graeco-catholicos Hungariae et Transsylvaniae 34—35, 383—384. — Novus festorum index in recentissima synodo pro Graeco-ruthenis in Galicia stabilitus, II. 726. — Festorum catalogi, 36—38. — F. conceptiva ecclesiae orientalis, II. 290. 301. — F. *ἰδωδέξατα*, 33. — Indictionis novae festum Christianis, 265; indictionum varietas, 265. — F. Armenorum, II. 551. — F. Syrorum, 461, II. 642. — F. Chaldaeorum Malabar., II. 649—673. — F. Chaldaeor. Mesopot., II. 681—684. — F. Nestorianor., II. 684—688. — F. Coptorum, II. 693—724.
- Festus, Sextus Pompejus, homo grammaticus, in compendium redegit libros Verrii Flacci (qui sub Augusto floruit) de significatione verborum, Vixisse putatur saeculo quarto, II. 511.
- Fick Aug., prof. Wratislaviensis, philologus, coaevus, vulgavit Wörterbuch der indogerman. Sprachen, Göttingen, 1876, II. 511.
- Ficus a Christo maledicta et exsiccata, II. 215. 216.
- S. Fidelis a Sigmaringa, 378. 393.
- Fidelium defunctorum omnium, commemoratio, apud Latinos et Graecos, 30. 314. 400, II. 20. 21. 379. 548. — Preces pro defunctis apud Graecos, II. 381. — FERIA II. Paschae defunctorum apud Armenos, II. 561. 578. 634. — Commemoratio oo. fid. def. apud Syros, II. 643.
- S. Fides, m., 280. 405, II. 714.
- Fihris arab. Kalendarium, XXXIX. XLVIII.
- Firmus, tribunus sub imperat. rom. Maximiano (286—310), II. 581.
- Flagellata feria II. vide pomlázka.
- S. Flavia Domitilla, 378, II. 718.
- S. Flavianus, ep. Antioch. 471, II. 481. 682.
- S. Flavius. Latopoli m., II. 716.
- Fleischfaschingssonntag, II. 31.
- Florentia, Florentina synodus oecumenica (1439), II. 24. 223. 385. 520—526.
- Florida, regio Americae septemtrionalis, II. 205.
- Floridum Pascha, dies floridus, Dominica florum. Dominica florida. florifera (= Dominica Palmarum), ratio nominis, II. 202—205.
- Floriloru Dominec'a, II. 205.
- S. Florus, m. in Illyria, 251. 480.
- Flosculus veritatis, libellus v. Balasfalsenses.
- Focorum Dominica, Dominica post focos, II. 118. 126.
- Foeminae sanctae, II. 41.
- Fogaras v. Balázsfalva.
- Fontana Dominica, Fonta, II. 142. 144. 146.
- Fontis baptismalis benedictio, II. 270. 390; fontes baptismales divinitus aqua impleti in Paschate, II. 286—288; benedictio ejus apud Armenos, II. 559; *ἀγιασμός τοῦ ὕδατος*, benedictio aquae in Oriente die Epiphaniae, 57. 59; apud Russos, II. 361. 362.
- Fortuna infortunata Caesareae in Cappadocia, 135.
- S. Francisca Romana, 377. 391.
- S. Franciscus Assisiensis, 384. 399; s. Francisci Seraphici 3. ordo, cultor linguae slavicae, 506.
- S. Franciscus Borgias, 384. 400.
- S. Franciscus Caracciolo, 380.
- S. Franciscus de Paula, 377. 392. II. 550.
- S. Franciscus Salesius, 377. 390.
- S. Franciscus Xaverius, 387. 401. II. 550. 648.
- Franciscus Joseph. I. aug. imperator Austriae, 497.
- Franzelin J. B., cardinalis, S. J., patria Tirolensis, editis operibus clarissimus, † 1886, II. 409.
- Frenzl, scriptor liturg., II. 138.
- Frisch, liber symbolicus, Lipsiae 1727, II. 322.

Frohnfasten, II. 512.
 Frohnleichnam v. Corporis Christi.
 Fronteau, qui et Fronton, Joannes, canonicus regularis s. Genovefae, academiae Parisiensis cancellarius, de quo exstat elogium apud Hurter, Nomenclator. Praeter alia edidit Calendarium Romanum, II. 191.
 Frothingham, de Hierotheo, 296.
 Fructidor, mensis August. reipublicae gallicanae, II. 695.
 S. Frumentius, 338, II. 712.
 Fšmerdnica, II. 144. 145.
 S. Fulgentius, 404.
 Fullerus Nic., angulus, philologus, † 1623, 346.
 Fulminans legio (i. e. legio XII. Melitinensis), etiam dicta Fulminatrix, *Κεραυνόβλος*, 119.
 Funk Fr. Xav., prof. Tubingensis, celebris vir nominis, coaevus, 61. II. 62.
 Funkentag, II. 119.

G.

Gabala (h. Džebili), episcopalis urbs Lydiae, II. 706.
 S. Gabriel archangel., 127. 210. 392. 463. 487. II. 168. 169. 700. 712. 717.
 Gabriel, archimandrita Russicus (c. 1762—1796), ejus synodicum abbreviatum, II. 117.
 Gabriel, Pentapolitanus metropolita, vixit saeculo 15, II. 53. 454.
 Gabriel Severus, Philadelphiae metropolita (1582—1616) Venetiis degens, acerrimus Ecclesiae catholicae adversarius, a suis *Λατινομάστις* appellatus. Ejus opus: *περὶ τῶν κολύβων*, II. 380. 382.
 Gagarin Joannes, natione Russus, natus Moscoviae an. 1814, S. J., vir multis literis excellenter praecultus, pio operi unionis utriusque ecclesiae Latinae et Graecae promovendo immortuus est Parisiis a. 1882. Plurima scripsit, quae refert Sommervogel in Biblioth. Ex iis citantur: La Primauté de Saint-Pierre XLI; L'église Russe et l'Immaculée Conception, 349.
 S. Gajana, armena, 288. 290, II. 579. 707.
 SS. Gajanitarum virg. festum, II. 579.
 S. Gajanus, m., II. 415.
 S. Gajus, servus Christi prudens, asceta, II. 43.
 S. Galaction, m., 316. 486.
 Galanus, Clemens, eruditus missionarius ordinis Theatini, primum per 12 annos in Armenia, deinde ad mortem usque (1666) in Polonia opere missionario occupatus, semper historica monumenta armenica colligens, quae Romae edidit, ut pluribus refert Hurter, Nomenclator, II. 573. 584. 589.
 Galata v. CP.
 Galerius Maximianus, imperat. rom. (292—311), 95. 174.
 Galesius mons v. Ephesus.
 Gallandus Andr., doctus theologus, franco-gallicis parentibus natus Venetiis an. 1709, ibidem obiit 1779. Edidit Biblioth. graeco-lat. veterum patrum. Venetiis 1765—1781, 14. tom., II. 100.
 S. Galli monasterium in Helvetia, II. 420.
 Gallicanae reipublicae an. civil., II. 695.
 S. Gallicanus, m., 395, II. 720.
 Gallifet, Jos., S. J., natione Gallus, celeberrimus utriusque ss. Cordis Jesu et Mariae theologus; † 1749. Vitam dedimus in opere de cultu utriusque ss. Cordis, t. 1, edit. 5. pp. 480—482, II. 478.
 S. Gallinicus, ep. m., II. 712.
 S. Gamaliel, 232, II. 345.
 Gangra (h. Changré s. Kjangari), urbs Paphlagoniae, serius Germanicopolis appellata, 226, II. 596.
 Gardellini, Romanus, canonista et liturgista, II. 61. 192.
 Garganus mons (h. Monte St. Angelo), mons Apuliae Dauniae, II. 548.
 S. Garima abba, aeth., II. 716.
 Garnii castellum, Garni, locus Armeniae, qui et Geghami dictus, II. 586.

- Garrucci Raphael, Neapolitanus, S. J., natus an. 1812, vir ingenio valens et iudicio ac rerum historicarum, antiquitatum christianarum praesertim scientissimus, † 1885. Plura scripsit, quae recensent Hurter in Nomenclat. et Sommervogel in Biblioth., II. 164.
- Gaufridus, abbas, discipulus s. Bernardi II. 186.
- Gaza (h. Gaza), urbs Palaestinae non ita procul a mari mediterraneo, 112. 174; Marnas, idolum hujus urbis, 112.
- Gazarta, locus in Mesopotamia, II. 688.
- Gedeon (Gideon), strenuus heros Israelitarum, 268, II. 591. 712.
- S. Gelasius PP. I. (492—496), 112. 144. 246. 294. 297. 330. 401; Gelasii decretum de dubiis Actis Sanctorum, 112. 144. 246. 294; concilium Romanum (496) sub illo celebratum, 50; ejus Sacramentarium (c. 495), II. 91. 92. 121.
- S. Gelasius, Palaestinus, tempore concilii Chalcedonensis (451), II. 43. *ἔλως*, risus, derisio, II. 240.
- Gelzer Henr., philologus, professor Jenae, de s. Joan. Eleemos. 327; de s. Joan. Jejumat., 270.
- S. Gennadius I., CP. patriarcha (458, † 471), 332, II. 48.
- Gennadius II., proprie Georgius Scholarius, CPolitanus, legatus Graecorum in concilio Florentino an. 1439, ad schisma reversus, patriarcha CP. creatus est ipso anno *τῆς Κρόλεως ᾠρώσεως*, h. e. 1453. Posita dignitate 1458 obiit 1464, L, II. 25.
- Georgius (qui et Maximus) Branković v. Maximus Branković.
- S. Georgius, m. Alexandr., II. 697. 709.
- S. Georgius, archiep. CP. (678—683), II. 111.
- S. Georgius, ep. Amastren., 109.
- S. Georgius Chozebita. 2. 64.
- S. Georgius junior, obiit 1541, 446.
- S. Georgius Megalomartyr, Cappadox. miles, et socii ejus, 111. 143. 242. 393. 474. 488, II. 26. 564. 601, 682. 701. 718.
- S. Georgius. Mitylen. ep., 184.
- S. Georgius, Mitylen. ep. junior, 184.
- S. Georgius in Monte Maleo, 132.
- Georgius Acropolita, nat. CPoli 1220, clari vir nominis, Magnus Logotheta, variis legationibus cum laude functus, nomine imperatoris Michaelis Palaeologi in concilio Lugdunensi (1274) coram Gregorio PP. X. schisma ejuravit et pacem utramque inter ecclesiam restituendam curavit, † 1282. Scripsit Annales a capta anno 1204 a Latinis CPoli usque ad eandem an. 1261 a Michaelis Palaeologo augustorecuperatam, II. 163.
- Georgius Pachymeres, CPolitano patre exule Nicaeae circa an. 1242 natus, cum Michaelis Palaeologo deinde CPolim reversus, insignibus in ecclesia et aula CP. muneribus functus, scripsit Historiam Michaelis et Andronici Palaeologorum, II. 163.
- Georgius Pisida, diaconus CPolitanus, non ignobilis poeta, claruit saeculo septimo, II. 155.
- Georgius scholaris v. Gennadius II.
- Georgius Vardanus (Varda), hymnographus Nestorianus saec. 13, scriptor armenus, 350.
- S. Gerasimus anachoreta, 117. 472. II. 43. — S. Gerasimi monasterium prope Jordanem, 117. 219.
- Germanicopolis v. Gangra.
- Germanicum et Hungarium Collegium Romae, ab Emo. Card. Steinhuber, ejusdem Collegii olim alumno et rectore, praestanti historia illustratum, 345, II. 474.
- S. Germanus, patriarcha CPolitan. (715—730), † 740, 158, II. 48. 111. 127. 134. 165. 516.
- Germanus presbyter CP., 114.
- S. Germanus, Bethleemita, II. 43.
- S. Gertrudis, 386. 401.
- S. Gervasius, m., 301.
- Ghali Kamel Mich., sacerdos rit. copt. ex praenobili cathol. familia coptica Ghali, meritissimo celebrata a Macaire, Hist., pp. 360—370, et a Pisani, A travers l'Orient, pp. 311—314; II. 693.

- Gheyn, Jos. van den, illustris Bol-
land., coaevus, 315.
- Ginzel Jos. Augustin., prof. et cano-
nic. Litomericen. († 1876), 468.
506.
- Glacii monasterium v. Taron.
- Gladès Berzi Ignat., ep. Theban. rit.
copt., II. 691.
- Glagolice, alphabetum glagoliticum,
usitatum apud Croatas. Est qui-
dem antiquissima, sed origo ejus
prima hodieum inveniri nequit
— cum certitudine. Per erro-
rem literae glagoliticæ Hiero-
nymianæ (a s. Hieronymo ere-
mita et patre ecclesiae) appella-
tae, 502—511, II. 208. 437. 441.
- Glagoliticum breviarium Romanum
ritus latini, literis glagoliticis edi-
tum, Romae 1791, 503—504, II.
188. 205. 209. 254. 310. 341.
362. 436. 533. — Tabulae pascha-
les literis glagoliticis, 508—509,
II. 437—441. — Missale glago-
liticum, 507, II. 526.
- S. Glaphyra, m., 146.
- S. Glēba, princeps ruthenus, 150.
212. 221; confer s. Boris (Roma-
nus).
- Gloria Patri, doxologia parva, II.
463. 464.
- Gluha, Dominica Passionis, II. 188.
- S. Glyceria, m., 159, II. 416.
- S. Glyceria, m., 305. 475.
- S. Glycerius, presbyter, Nicomed.
m., 144, II. 627.
- Glykas Michael, scriptor byzantinus
saec. 12, egregie illustratus a
Krumbacher in Actis bavaricae
academiae literarum, an. 1894, 246,
II. 323.
- Goar Jacobus, O. Praed., nat. Pa-
risiis 1601, † 1653. Virum, orbi
erudito doctissimis operibus no-
tum, ultimus laudavit Hurter,
Nomenclator, LI. LVII. 23. 99.
II. 18. 165. 207. 219. 240. 252.
271. 326. 330. 342. 381. 389.
399. 406. 418. 480. 551.
- Goeken Basil., sacerdos graeco-russus,
coaevus, vir multiplici doctrinarum
genere instructus, vivit Berolini,
II. 149.
- Golthan, provincia Vasparacaniae re-
gionis in Majori Armenia, II. 561.
- Γονυκλισίας τῆς, officium, Dom. Pen-
tecost., II. 383. 405.
- Gonzalez Tellez, Salamanticensis in-
signi sacrorum canonum peritia
clarus, floruit superiori saeculo.
Opera recenset, Hurter, Nomen-
clator, II. 463.
- S. Gorazdus, ap. Bulgar., 457.
- S. Gordianus, m., 394, II. 709.
- S. Gordius, m., 52, II. 570.
- S. Gorgonia, soror s. Gregor. Naz.
469.
- S. Gorgonius, m., 382. 398.
- Gortyna (h. ruinae ad Hagios Dheka).
metropolis Cretae, 206. 281.
- Gothicum missale, II. 140.
- Graeci, vulgo Romani appellati, XXIV.
— Graecorum festa, 34. 38. —
Graeci ritus proprietates, 63. 126.
— Graeci antiquos libros suos li-
turgicos foedismaculis asperserunt,
II. 125. — Graeciae modernae
ecclesia potestati civili obnoxia
contra jus divinum, 344. — Heb-
domadae graecae dies et eorum
nomenclatura, 27, II. 253. —
Graeci adversarii Armenorum, II.
7. 8. 9. — Festa propria mo-
bilia et immobilia Italo-Graecorum
in Sicilia et Calabria, II. 547—
550. — Graecia Magna, meridio-
nalis pars Italiae ubi nunc sunt
Calabria citerior et ulterior, Ba-
silicata, terra Bariana et terra
Hydruntina, II. 547. 550.
- Graecus ignis, II. 162.
- Grancolas Joan., Parisiensis, de sacra
liturgia optime meritus, † 1732
(Hurter, l. c.), II. 419.
- Γραπτός, cognomen plurimum Sancto-
rum, quid significet, 300. 369.
- Gratia, Maria Gratiae v. Χάριτος.
- Gratianus, imperator romanus (375,
† 383), 65.
- Gratianus, O. S. B., celeberrimus
auctor Decreti; obiit medio sae-
culo duodecimo, II. 56. 80. 92.
122. 418. 462; alibi.
- Graziani Ant. M., ep. Ameriae (h.
Amelia) † 1611, II. 68.
- Graveson, Ignatius Hyacinthus O.

- Praed., historiographus ecclesiasticus, de quo cfr. Hurter, I. c., II. 230.
- S. Gregorius I. Magnus, dictus Dialogus, ὁ Διάλογος, PP. (590, † 604); 120. 133. 216. 269. 287. 333. 472. 487. 492, II. 19. 57. 77. 81. 85. 92. 120. 142. 221. 716. — De quatuor synodis oecumenicis, 216. — De tunica s. Joannis evangel., 287. — Fabulose fertur animam imperatoris Trajani precibus suis salvasse, II. 22. 23. — Numerum Stationum sancivit, II. 62. 63. — Pestis sternutatoria Romae, II. 137. — Ejus litania septiformis Romae, 138. — Instructio ejus data S. Augustino, ep. Anglorum, de ethnicis consuetudinibus non plane delendis, II. 189. — Inculcat pastorem prudentiam, II. 190. — Scripsit Librum Dialogorum, a quo dicitur Dialogus, cujus libri fuit interpret graecus s. Zacharias pontif., 121, II. 140. — Sacramentarium Gregorianum, ejus manuscriptum Ottonianum, II. 126. 461. 462.
- S. Gregorius PP. II. (715, † 731), 159. 390, II. 165, laudat s. Germanum, patriarcham CP., 165.
- S. Gregorius PP. III. (731—741), 401.
- S. Gregorius PP. VII. (1073—1085), 212. 378. 379. 380. 394; II. 227. 417. 418. 460.
- Gregorius PP. IX. (1227—1241), 456.
- B. Gregorius PP. X. (1271—1276), 390.
- Gregorius PP. XIII. (1572—1585), et Gregorianum Kalendarium, 26. 27, II. 301. 498. 527. 556.
- Gregorius PP. XV. (1621—1623), II. 507.
- Gregorius PP. XVI. (1831—1846), XLII, II. 527. 548.
- Gregorius, jurisconsultus floruisse videtur circa dimidium saeculi quarti; ejus codex Gregorianus, ad cujus similitudinem Theodosius II. suum Theodosianum codicem disponi curavit, II. 567.
- S. Gregorius, Agrigent. ep., 333, II. 596. 623.
- S. Gregorius, avus s. Basilii M., 168.
- S. Gregorius, frater s. Basilii M., 168.
- S. Gregorius, proavus s. Basilii M., 168.
- Gregorius VI., patriarcha Serrarum, II. 253.
- S. Gregorius Decapolita, 141. 332. 464.
- S. Gregorius Dialogus v. s. Gregorius PP. I.
- S. Gregorius, major natu filius s. Varthanis, II. 587.
- Gregorius Palamas, caput Hesychastarum, e monacho, ut videtur, Athonita, creatus graec. archiepiscopus Thessalonicensis, a. 1349: controversiae de lumine Thaborio durabant ab an. 1341—1351; ille autem haeresi et schismati immortuus est, 178; de lumine Thaborio, 235—238; haereses ejus, II. 108; officium ejus apud Graecos, II. 124; ejus nomen in Kalendaris schismaticorum, II. 124.
- Gregorius protosyncellus CP., 230.
- S. Gregorius Narekiensis, abbas, saec. 10. scriptor Armenus, † 903, 350, II. 598.
- Gregorius presbyter romanus c. 1119, II. 80.
- S. Gregorius Illuminator, Magnae Armeniae episcopus (catholicus) s. patriarcha Albanorum (c. 311, † c. 337), nat. Valarsapat-i a. 257: ad finem vitae degebat in speluncis montanis dictis sanctae Mani: vixit 80 annos, exuviae ejus Thordani sepultae; 290. 485, II. 8. 560. 563. 577. 584. 586. 608. 634. 706. 712. — Ejus ingressus in puteum, II. 577. — Egressus e puteo, II. 580. — Instituit encenia s. ecclesiae in urbe Valarsapat post egressum e puteo, II. 580. 594. — Transfert reliquias s. Joannis Bapt. et s. Athenogenis. II. 592. — Ejus filii Verthanes et Aristaces; ejus nepotes Gregorius et Hesychius, filii Varthanis, II. 586. 587. — Inventio

- reliquiarum ejus, II. 583. 607. —
 Variae dies ejus commemorationis
 apud Armenos, II. 577.
- S. Gregorius Magnus Vgajasar (mar-
 tyrum amator), catholicus Arme-
 norum saeculo 11, conguessit vitas
 s. martyrum in libro dicto Homi-
 liarium, 256.
- S. Gregorius, monach, in Aegypto,
 II. 707.
- S. Gregorius Nazianzenus, archiep.
 CP. (379—381), cognomento ὁ
 Θεολόγος, 81. 87. 394. 469, II.
 48. 125. 151. 307. 308. 311. 324.
 395. 569. 573. 609. 682. 714.
- S. Gregorius Nyssenus, 65. 168.
 467. 486, II. 48. 272. 366. 609.
 630. 682. 707. 711.
- S. Gregorius Persa, Armen. m., II.
 570.
- S. Gregorius Thaumaturgus, 330.
 464. 486, II. 564. 621. 711.
- S. Gregorius, ep. Turonensis, scrip-
 psit: Historia Francorum, II. 279.
 287. 364. 536.
- Gregorius Magnus, Armenorum prin-
 cepts, II. 604.
- Gregorius Otrepev v. Otrepevius.
- Gretser Jacobus, Germanus, S. J.,
 nat. an. 1560, † 1625. Excel-
 lentis ingenii vir, non uno doctri-
 narum ac virtutum genere insignis,
 plurima scripsit relata apud Hur-
 ter, Nomenclator. Ex iis citantur
 Commentarii Codini operis de offi-
 ciis CPolitanis, XXXVI, II. 37.
 83. 104. 108; edidit homilias de
 Cruce, II. 122. 127. 155. 157.
 190. 202. 207. 219. 240. 325.
 332. 424. 467. 493; opera ejus
 edita Ratisbonae 1734, II. 219.
- Grimm Jacobus, doctus lexicographus
 et mythologus, † 1863. Ejus est:
 Deutsche Mythologie, II. 119. 137.
 145. 190. 215. 255. 310. Cum
 fratre suo Guilielmo († 1859) edi-
 dit: Deutsches Wörterbuch, II. 255.
 464. 512.
- Grisar Hartm., S. J., s. Theologiae
 in C. R. Universitate Oenipontana
 professor hon., vir historiae et
 archaeologiae scientia spectandus,
 non ita pridem Romam evocatus
 in antiquitatibus christianis cum
 laude excolendis pergit; XXXV.
 87. 358, II. 64.
- Grotta-ferrata v. Κρυπτοφρέτης.
 Gründonnerstag, II. 234.
- Gueranger Prosper, doctissimus abbas
 Solesmensis; cujus est: Année li-
 turgique, II. 19. 58. 119. 132.
 140. 147. 186. 204. 269.
- S. Guhstazad (nobilis regni) Sapo-
 ris II. Persarum regis nutritius
 et camerarius (arzabad). Ust-
 hazanes est corrupta scriptio pro
 Guhstazad; 140.
- S. Guilielmus, 381, 395.
- S. Gurias, Machab. m., 230.
- S. Gurias, Persa m., 329. 463. 486.
 II. 134. 618.

H.

- S. Habacuc propheta, 340, II. 719.
- S. Habledjesus v. Abdjesus.
- Hadrianopolis (h. Adrianopol, turcice
 Edrené), urbs bulgarica in ho-
 dierno Rumeli, 79. 335.
- Hadrianus PP. I. (772—795), II. 104.
 515. 517.
- Hadrianus PP. III. (884, † 885),
 398, II. 104.
- Hadrianus (Adrianus), imperator ro-
 manus (117—138), 354.
- Hajdnuthiún, Epiphania Armenorum,
 II. 555. 556. 559. 565.
- Halévy Jos., professor Parisiis, co-
 aevus, de martyr. Homerit. 467.
- Halič (lat. Galicia, ἡ Γαλιτζη), regio
 et pars antiquae Poloniae, nunc
 regnum Galiciae, integralis pars
 imperii Austriaci. 496.
- Halicarnassos (h. Bodrun), urbs Ca-
 riae, maritima, II. 115.
- Hallfeuer, II. 119.
- Halthus Christ. Gottlob. Ejus Calend.
 med. aevi ed. Lipsiae 1729, II. 336.
- S. Hamazaspus, princeps Armenorum,
 martyr an. 781, II. 606.
- Haori, monasterium (in Syria), II.
 417.
- Harasiewicz Michael, Annales eccle-
 siae ruthenicae, Leopoli 1862, II.
 457. 537.

- Hardouin Joannes, S. J., nat. 1646, † 1729. Vir ad prodigium usque eruditus, illustratur apud Hurter, Nomenclator. Ejus est: Conciliorum collectio regia maxima gr. et lat. (Paris. 1714, 11 tom. in 12 Vol. fol.), II. 76. 78. 92. 93. 94. 99. 104. 105. 165. 191. 223. 281. 420. 463. 493. 517; alibi.
- S. Hareth v. Arethas.
- Harnack Ad., professor Berolinensis, historiae et criticae laude clarissimus, coaevus, 301, II. 256.
- Hartiuri, harti, hirti, Rumenorum, notio vocis, II. 6.
- Haruthjan, Dominicae communes apud Armenos, II. 558.
- Hase, de s. Demetrio, 308.
- S. Hatrius, abbas, II. 712.
- Havelberg, urbs Prussiae non procul a Potsdam, II. 226.
- Hebdomas, quoad graeca v. *ἑβδομάς*. — Hebdomas major, II. 209 sq.; magna, sancta, II. 210; poenalis et laboriosa, II. 214.
- Hebdomon v. CP.
- S. Hedvigis, 384. 400.
- Ἡδύσματα*, II. 99. 379. 380.
- Hefe, Carolus Josephus, episcopus Rottenburgensis, vir omnigenae antiquitatis, praesertim historiae ecclesiasticae, peritia insignis, praeter alia edidit Conciliengeschichte, † 1893, II. 491.
- Hegumenos v. *ἡγούμενος*.
- Heiltumfest, II. 336.
- S. Helena, augusta, mater imperatoris Constantini Mag., defuncta a. 327; 163. 476. 488, II. 116. 416. 569. 583. 711. 719; aedificavit CPoli templum s. Theodori Tyronis, II. 99; attulit CPolim particulam s. Crucis, 275, II. 159; invenit Hierosolymis s. Crucem, II. 564. 614.
- Helenopolis, antiquitus Drepanum, urbs Bithyniae, 302. 372, II. 49.
- Heliopolis (h. Baalbek), urbs ad Libanum in Koile-Syria, 128, II. 49. 162.
- Heliopolis, urbs Aegypti, Aegyptiis On appellata. Hodiernum nomen a multis creditur esse Matarea. V. Matarea ac v. etiam *Ἰν*.
- S. Helladius, m., 165, II. 43.
- S. Hellanicus, ep. m. in Aeg., II. 706.
- Heller J. Ev., S. J., Oeniponte rerum spiritualium in Conv. theol. praefectus, II. 141. 650. 672. 685.
- Helpericus, mon. S. Galli, computista saec. 10, XXVI.
- Hemerologium v. *ἡμερολόγιον*.
- S. Henoah, patriarcha, Enoch, Enos; commemorationis dies ejus apud Syros, II. 334; apud Armenos, II. 591; apud Coptos, II. 714.
- Henriciani, secta religiosa saec. 12, II. 471.
- S. Henricus II., imperator romano-germanus (1002—1024), 381. 396, II. 57.
- Henricus Card., Princeps, frater Emmanuelis, regis Lusitaniae, II. 653.
- Henschenius Godefridus, socius Bollandianus, † 1681 (cfr. Hurter, l. c.), II. 253. 254. 304. 365. 473. 568.
- S. Heracles, patr. alexandr., II. 708. 711.
- Heraclea Ponti (h. Erekli), urbs Bithyniae, 96. 175. 268, II. 597.
- Heraclea (h. Demir-Hissar), dicta Sentica, Sintica, urbs Thraciae in regione Sintike, 159.
- Heraclea, *Ἡράκλειος* (h. Erekli), urbs Thraciae in ora Propontidis, II. 581.
- S. Heracleas, Lampsac. m., 161.
- S. Heraclius, m., II. 712.
- Heraclius, imperator byzantinus (610—641), ejus victoria de Persis reportata (628), 275. 276, II. 96. 154. 155. 157. 162.
- Herbarum benedictio in festo Assumptionis B. V. M., 249; usus herbarum medicinalium et radicum olim superstitione in domibus suspensarum, postea ab ecclesia in festum Assumptionis B. V. M. translatus, II. 189.
- Hermannus Contractus, monachus Augiae Divitis (Reichenau), † 1054, II. 420.
- S. Hermas, apostol. et discipulus Christi, ep. Dalmatiae, 134. 315.

- S. Hermas, Hermias, miles et m., 168. 476, II. 416. 718.
 Hermas I. (142—157), auctor libelli Pastor, II. 62.
 S. Hermenegildus, 377. 392.
 S. Hermione, filia ap. Philippi, II. 605.
 S. Hermippus, Nicomed. m., 223.
 S. Hermocrates, Nicomed. m., 223.
 S. Hermogenes, Alexandrin. m., 351, II. 625.
 S. Hermogenes, m., 268.
 Hermogenes, jurisperitus saeculi, ut videtur, quarti. Ejus codex Hermogenianus, II. 567.
 S. Hermolaos, Nicomed. m., 223, II. 606.
 Hermopolis (h. Asmunein), urbs Aegypti in Heptanomi, 123; sedes ep. rit. copt., vulgo Minieh, II. 690—691.
 S. Hermylus, m., 67.
 Herodes, rex, II. 174.
 S. Herodion, ap., 134.
 Herrenfasten v. carnis privium.
 Herzegovina v. Vojvodina.
 Hesychastae v. *δησυχασταί*.
 S. Hesychius, ep., m. in Aeg., II. 706.
 S. Hesychius, princeps, m., II. 716.
 S. Hesychius, Carces. ep., 116.
 S. Hesychius, Melitin. m., 319.
 S. Hesychius, presbyter Hierosolymitan., II. 48.
 S. Hesychius, qui et Ouskan, Ussigh, Husig, filius Varthanis, nepos s. Gregorii Illuminatoris, quartus patriarcha Armenorum, II. 586.
 S. Hesychius, miles, Antiochen. m., II. 618.
 S. Hesychius Sebasten., m., II. 592.
 Hierapolis (h. Pambuk-Kalesi in ruinis), urbs Magnae Phrygiae, 257. 329, II. 582.
 S. Hierax, anachoreta Nitriensis, s. Joannis Chrysostomi coaevus, II. 43.
 S. Hieremias, Armenus, discipulus s. Sabae, II. 43.
 S. Hieria, II. 46.
 Hiericho (Jericho, h. Er-Riha), urbs Palaestinae, et proxima huic urbi monasteria v. Jordanes.
 Hierisios (Hiera), locus prope Mytilenen in insula Lesbo, 153.
 Hieromartyr v. *ιερομάρτυρ*.
 S. Hieron, Melitin. m., 319. 463.
 S. Hieronymus Aemilianus, 381. 396.
 S. Hieronymus, unus e magnis Ecclesiae doctoribus, presbyter et eremita, nat. c. 346, presbyter Antiochia 378, profectus est Romam 382, et tandem in Bethlehem, ubi migravit ad Dominum anno Christi 420, suo 90, 388. 399, II. 48. 203. 233. 307. 340. 394. 463. 706. — Biographus omnium eremitarum, 73. — Ejus litterae glagoliticae, ut perperam putatur, 437. 503, II. 208.
 Hieropolis, urbs Phrygiae Salutaris, 305.
 Hieros v. *ιερός*.
 Hierosolyma s. -lymae (Jerusalem), metropolis Palaestinae, 66. 72. 77. 82. 111. 120. 153. 232. 274. 306, II. 149; alibi. — Aurea porta civitatis, II. 208. — Mons Oliveti, II. 208. 370. — Porta Sion, II. 208. — Sion mons, II. 207. 208. — S. Salvatoris ecclesia, II. 208. — Solemnis processio Dominica Palmarum, II. 207—209. — Templum Resurrectionis, *τῆς Ἀναστάσεως*, Latinis sancti sepulchri, 274, II. 601. — Ab Omaro duce Sarcenorum (Arabum) occupata a. 636, 64. — Apparitio s. Crucis an. 351 vide Crux. — Euthymius in eremo sanctae civitatis, 77, et confer Euthymius. — Laura s. Theodosii in eremo sanctae civitatis sita in vicinia loci Thekoa et Bethlehem, 66. 344. — Ad historiam urbis sanctae confer: s. Alexander; Hesychius, Juvenalis, Sophronius. — Translatio zonae ss. Deiparae ex Jerusalem CPolim, II. 595.
 S. Hierotheus, Athen. ep., 295, II. 48. 609. 718.
 S. Hilaria, filia Zenonis imp., 223.
 S. Hilaria, m. in Aeg., II. 722.
 S. Hilarion M., abbas, apud Palaestinos monachorum parens, 77. 78. 305. 462. 474. 485, II. 43. 709.

- S. Hilarion junior, abbas, 128.
 S. Hilarion, Dalmatorum hegumenos, 174.
 S. Hilarion, m., 210.
 Hilariorum praecipuorum Dominica apud Armenos h. e. Dom. Quinquagesimae, II. 575. 620.
 S. Hilarius, ep. Pictav., 376. 389.
 S. Hilarius, m. in Aeg., II. 720.
 Hilarius patricius CP. sub Leone Magno (457—474), II. 99.
 S. Hilarus PP. (461, † 468), 398. II. 61.
 Hildebert a Lavardin, archiep. Turonensis, † 1134, scriptor ecclesiasticus, II. 204.
 Hinun-k, apud Armenos Pentecoste Paschalis seu Quinquagenaria Paschalis, II. 557. 561.
 Hippo Regius (h. Bona), urbs maritima Africae septemtrionalis, 261.
 S. Hippocrates, m. in Aeg., II. 720.
 S. Hippolytus, episcopus Portus Romani, 86. 397, II. 714; ejus *φιλοσοφούμενα*, 86. 87. — Pseudo-Hippolytus, II. 33. 34.
 Hirschmann Adam, coaevus, II. 127.
 Hirta, locus infra Mosul, II. 676. 688.
 Hispania ab Arabibus subacta, II. 163.
 Hissnag, Adventus Armenorum, II. 555. 564. — Hissnag-atz Kiragi, Dominica Adventus, II. 555. 557.
 Hnojek, scriptor liturgicus, II. 138.
 Hoffmann Joan. Georg. Ern., professor Chilonii, coaevus, 465. 473, II. 687.
 Hoffmann Vollrath, geograph., II. 205.
 Hog, festum Armenorum, quid significet, 290; baptismus Hog Armenorum ad flumen Euphraten, II. 634.
 Hoke-kalust, adventus Spiritus, Pentecoste Armenorum, II. 557. 562.
 Holweck Fr. G., American., coaevus; ejus *Fasti mariani*, II. 164. 415. 508. 514. 527. 528. 547. 548.
 SS. Homeritae, mm., 467.
 Homiliarium armenum, 256.
 Honorius PP. III. (1216 — 1227), 449. 451.
 Honorius, imperator roman. (395—425), 112.
 Honorius Augustodunensis (h. Autun), scriptor ecclesiasticus saeculi 12; ejus opus: *Gemma animae*, II. 188. 209. 213. 309. 336. 414. 419. 421. 537.
 Horae basilicae v. *ὥραι*.
 S. Hormisdas, m., II. 687.
 S. Hormisdas PP. (514—523), 397.
 S. Hormisdas, satrapa Persarum, m., II. 574.
 Horologion graecum, LII, II. 8. 17. 20. 37. 50. 52. 204. 327. — H. Venetum edit. 1875 et Atheniense edit. 1891, II. 52. 86. 97. 334. — H. Romanum, edit. 1876, II. 96. 289. 293. 459. — H. Rumenum (*Orologiulu celu mare*), edit. typis Seminarii Blasiensis an. 1869, II. 103. — H. Arabicum (*Kitab el orologion*, h. e., liber Horologii) editum typis monasterii s. Joannis Baptist. dicti Schoair, in monte Kesruan, II. 202.
 S. Horus abbas, II. 711. 712. 713. 721.
 S. Horus, m., Latopoli in Aeg., II. 722.
 Hosanna, *ὡσαννά*, II. 202.
 Hosiomartyr v. *ὁσιομάρτυρ*.
 Hosios v. *ῥόσιος*.
 S. Hosius, Cordubens. ep., 260.
 Hugo, cardinalis, legatus a latere saec. 13. II. 464.
 Hugo a s. Victore, Parisiis nat. 1097, † 1141, clarissimus scriptor ecclesiasticus, II. 143.
 Humbertus, cardinalis saec. 11., episcopus Silvae Candidae, scriptor ecclesiasticus, II. 16. 18. 222. 223. 230.
 Hungari ritus graeci, de eorum jejuniis, 498. 499, II. 89. 90.
 Hurter Hugo, S. J., professor Oenipontanus, haud mediocri laude theologiae dogmaticae, historiae literariae et patrologiae celebratus, 349, II. 24. 34. 390. 409.
 Hus, Uz, regio Arabiae desertae, postea dicta Trachonitis, hodie Zedža, 152.
 Husitae, haeretici Bohemi saeculo 15, II. 191.
 Husvét, Pascha (carnosum) apud Hungaros, II. 307. 310.

S. Hyacintha de Mariscott., 390.
 S. Hyacinthus, conf., 382. 397.
 S. Hyacinthus, Amastren. m., 217.
 S. Hyacinthus, eunuchus s. Eugeniae, m., II. 570.
 S. Hyacinthus, Cappadociae m., 202.
 S. Hyginus PP. (139—142), 376.
 Hymnus, salutatio paschalis, II. 270—271.
 S. Hypatius, ep. Gangr., m., 129.
 S. Hypatius, ep. et m., 282.
 S. Hypatius, tribunus, m., 184.
 S. Hyperechius, abbas et presbyter in Aegypto, ante 379, II. 43.
 S. Hypericus et ss. Hypericitae, m., II. 615.
 Hypotyposis Studitana, II. 376.

I.

S. Ia (Eudocia), m. in Perside, 234.
 Iberi, gens ad radices Caucasi in Asia, II. 581.
 S. Ibstion, anachoreta, II. 43.
 Ἰδιόμειλον, LX.
 Ἰδροῦς sive Ὑδροῦς, Hydruntum (h. Otranto), urbs Calabriae, II. 260.
 Ἰεροκλήρυκος, sacer orator, II. 49.
 Ἰερομάρτυρ, martyr, qui fuit episcopus vel presbyter, 80.
 Ἰερός, usitatum epitheton de presbyteris et episcopis, 80.
 S. Ignatius, Theophoros (Nurana), antioch., m., 85. 358. 466. 469; II. 48. 712; de ejus martyrio, 358.
 S. Ignatius, patriarch. CP. (846, † 878), 306, II. 111. 676.
 S. Ignatius de Loyola 381. 397; II. 648.
 Ignis maritimus s. graecus (θαλάσσιον πῦρ), II. 162. — Ignis accensi in vigilia festi s. Joannis Bapt., 188. — Benedictio novi ignis Sabbato sancto, II. 270. — Dominica post ignes, II. 126.
 S. Igor, Cernigoviensis et Kioviensis magnus dux, factus monachus sub nomine David, a furente populo occisus est die 19. Septemb. an. 1147. Vitae compendium habes apud Martinov, Ann. gr.-sl. ad d. 5. Jun., 446.
 Iconium h. Koniah, urbs Lycaoniae Minoris Asiae, 147. 310. 333, II. 47. 606.
 Iconoclastae, iconomachi, II. 104—107. 515, historia iconoclastarum II. 516—517.
 Illuminator v. Gregorius Illuminator.
 Illyricum, Illyria, provincia ad orientalia litora maris Adriatici, 253. 353.
 Illyrica Scriptura v. glagolice.
 Imago Christi *ἡ χεῖροποιητος* v. Edessa. — Miraculosa imago B. V. Mariae in monasterio Sajdanaja v. Saidnaja. — Imaginum velatio Dominica Passionis, II. 187. — De imaginibus hebdomadae sanctae et Pentecostarii II. 198. — Restitutio cultus ss. imaginum, ἡ ὁρθοδοξία, magnum festum Graecorum; restitutio haec facta est 19. Februarii 842. 98. 182, II. 101—107. 113; processio hoc festo, II. 105. 106—112; et legitur synodicum II. 107—113; Martyres pro cultu ss. imaginum, II. 515; decreta pseudo-synodi CPolitanae (754) sub Constantino Copronymo contra imagines, II. 516. — Imagines Ss. Cordis Jesu, II. 481. 484. — Imago B. M. V. Damascena v. *τοῦ χεῖρο*.
 Incarnatio Filii Dei, II. 253. 307.
 Incendium urbis CP. v. CP.
 Incontrius Francisc., archiep. Florentinus († 1780), II. 77.
 S. Indes, eunuchus, Nicomed. m., II. 627.
 Indi, Indorum Ap. s. Thomas, 297, a Saracenis (Arabibus), subacti, II. 163.
 Indictio, *ἡνδικτιών, ἡνδικτος*, in Kalendario, 265. 266, II. 290; indictionis initium dies Christianis festus, 265; indictionum varietas, 265; indictio jejunii quadragesimalis, II. 121; indictio Paschatis, II. 280.
 Indictionis jejunium, II. 650.
 Indulgentiae Dominica et hebdomas, h. e., Dom. Palmarum, II. 202. 203. 213.

- S. Infans, conf., Antiochen. m., II. 618.
- SS. Infantes innocentes martyres v. Innocentes.
- Inferi, infernus, descensus Jesu Christi ad inferos, II. 256. 261. 262. 324. 325. — Liberatio justorum ab inferis per Christum, II. 316. 323—325. — Error quorundam Graecorum de dogmate aeternitatis poenarum inferni, II. 22. 23. 316. 322—325; Benedicti PP. XIV. disputatio de hac doctrina, II. 324. 325. — Error Graecorum de poenis damnatorum post carnis resurrectionem, II. 34. 35.
- Initia quatuor in anno a Nestorianis celebrata, II. 684. — A Latinis Dominicæ per initium Missæ designatae, II. 1; a Chaldaeis per initium Officii eccles., II. 681.
- Innagnian, coenobium s. Joannis Praecursoris in Taronia Armeniae, II. 607.
- SS. Innocentium, ss. puerorum Bethlemiticorum, martyrum, dies, 371. 467. 486, II. 581. 681; festum fatuorum eo die, II. 65.
- S. Innocentius PP. I. (402—417), 123. 396, II. 197. 252; ejus opem implorat S. Joannes Chrysost. 114. 328.
- Innocentius PP. III. (1198—1216), 44. 179. 438. 456, II. 143. 390. 420; rescriptum ejus ad ascetas Athonitas, 179.
- Innocentius PP. VI. (1352—1362), 451, II. 122. 336.
- Innocentius PP. VIII. (1484—1492), II. 527.
- Innocentius PP. X. (1644—1655), 119. 503.
- Innocentius PP. XI. (1676—1689), 503, II. 508.
- Innocentius PP. XIII. (1721—1724), II. 495.
- Instrumentorum passionis D. N. J. Chr. Officium II. 60—61.
- Intercisa festa, II. 93.
- Interdictum locale generale, ejus suspensio in Paschate et Pentecoste, II. 419.
- SS. Interpretes apud Armenos, II. 585.
- Invocavit, Dominica, II. 118.
- Ipek v. Peč.
- S. Iraides, virgo, m. Antinopol., II. 706.
- Irenaeum, monasterium acoemetarum in Bithynia, situm in litore, e regione urbis regiae CPolis, 371.
- S. Irenaeus, Lugdun. ep. et m., 396, II. 79. 197. 209. 603. 606. 720.
- S. Irenaeus, Syrmii ep. et m., 255. II. 603.
- S. Irenaeus, diacon., m. Pentapol., II. 716.
- S. Irenaeus, m., II. 717.
- S. Irenarchus, m., 336.
- S. Irene, virgo, Thessalonic. m. sub Diocletiano, 139, II. 717.
- S. Irene, megalomartyr Ephesi sub Numeriano, 152, II. 415.
- S. Irene, soror Abadir. m., II. 707.
- S. Irene, soror Athanas., m., II. 709.
- S. Irene, filia principis Luciani, m., II. 709. 723.
- Irene, augusta byzantina, uxor Leonis IV. Chazari (775—780). Viro e vivis sublato, tutelaeque minoris filii sui Constantini VI. Porphyrogeniti suscepta, imperium tenuit. Cum filio sacras imagines CPoli restituit et de synodo cogenda egit. A Nicephoro throno spoliata an. 802, obiit in insula Lesbos 803, quum paulo ante Carolum Magnum nuptiis ambiisset. A Graecis honorifico titulo τῆς εὐσεβοῦς βασίλισσας ornatur ad d. 7. Augusti, 340, II. 104. 115. 116. 515; ejus templum Deiparae CPoli v. CP.
- Irene, augusta byzantina, Ducaena, marito suo Alexio Commeno († 1118) superstes fundavit monasterium Deiparae τῆς κεχαρισμένης, LI. LXIV—LXV.
- Irenes seu Pacis templum CPoli v. CP.
- Irenopolis, antiquitas Berda, h. Beria, urbs Thraciae, 204.
- Irenopolis, civitas Decapoleos Isauriae, 332.
- S. Isaac, patriarcha, Abrahae filius, προπάτωρ Christi, II. 539; ejus immolatio 270. 486, II. 254; com-

- memoratio ejus apud Syros, II. 334; apud Armenos, II. 591; apud Habessinios, II. 967; apud Coptos, II. 703. 724.
- Isaac Magnus, Doctor syr., 416. 475. 486; II. 682.
- S. Isaac senior, Doctor syr., 471, II. 682.
- S. Isaac (Sahag) Magnus, Interpres, Partha, patriarcha Armenorum (390—430), II. 573—575. 584. 585. 593. 597.
- S. Isaac cum fratre Josepho, m. Carinae, II. 591.
- S. Isaac Persa, II. 416.
- S. Isaacius, Dalmatorum CP. hegumenus, 167. 232, II. 44.
- S. Isaacius, discip. s. Apollon., II. 717.
- S. Isaacus, m. Aëmun., II. 711. 722.
- S. Isaacus Diphrensis, m., II. 718.
- S. Isaacus, princeps Armenorum, anno 781 martyr, II. 606.
- Isaacus, monachus, computista graecus saec. 14, II. 455.
- Isaacus, Armeniae catholicus saec. 12, II. 7—9.
- S. Isabella, avia s. Basilii Magni, 168.
- S. Isaias Alepp. v. Esaias.
- S. Isaias, propheta, 156. 488, II. 416. 589. 705. 713.
- S. Isaias, anachoreta in Thebaide, tum in Scete, saec. 4, II. 44. 722.
- Ἰσαπόστολος, aequandus Apostolis, 163. 212. 220. 305, II. 550.
- S. Isaurus, Athen. m., 183.
- S. Ischyriion, anachoreta in Scete, II. 44.
- S. Ischyriion, Panopoli in Aegypto m., II. 700. 713.
- S. Ischyriion, miles, m. in Aeg., II. 720.
- Isdegerd I. (Iezdegerd), rex Persarum (399—420), 336, II. 571. 572. 574. 575.
- S. Isidora, ascensi clara in Thebaide, II. 46.
- S. Isidorus agricola, 394.
- S. Isidorus, Hispalens. ep., † 636, 46. 377. 392, II. 5. 62. 203. 206. 233. 253. 417. 510. 511.
- S. Isidorus, Chius m., 159.
- S. Isidorus, ep. Nitriae, II. 713.
- S. Isidorus, m. Alexandr., II. 715.
- S. Isidorus, m. Antioch., II. 719.
- S. Isidorus, soc. Euseb. ep. m., II. 716.
- S. Isidorus, m., cujus festum 14. Maji, II. 416.
- S. Isidorus Pelusiota s. Phirmiensis, 94. 470, II. 216. 715.
- Isidorus, Pseudo-Isidorus, II. 56. 281.
- Isidorus Thessalonic., 272.
- Isle, de l'Isle, monachus, II. 66.
- S. Ismaël, Persa m., 183.
- Ismaëlitaë v. Arabes.
- S. Israël, discipulus s. Thaddaei Apostoli, m., II. 589.
- Israëlitarum per mare rubrum transitus et liberatio e manibus Pharaonis, II. 254. 307.
- Ister (Danubius, Donau), flumen, 67.
- Isti sunt, Dominica v. Dominica Passionis.
- Itria de, imago v. ἐδμήτρια.
- S. Ivo, Carnotensis (Chartres) ep., nat. c. 1040, † 1116, II. 13. 80. 83. 94. 536.
- Izjaslav Jaroslavič (Izjaslav Demetrius), magnus dux Kijevensis in Russia, nat. 1025, regnavit 1054—1078. Princeps vere catholici regnum sub protectione Petri Apostoli posuit, 212. 379. 380.

J.

- Jacobitae monophysitae, 45. 289, II. 115. 518. — Digni 80.000 proprio festo culti a syriacis Jacobitis, 289. — Kalendarium syriacum Jacobitarum, 289.
- Jacobson, Henr. Frid., prof. Regiomonti, canonista protestans, † 1868, II. 92.
- S. Jacob, patriarcha V. F., 486, II. 334. 591. 620. 621. 703. 724; προπάτωρ Christi, II. 539; fons Jacob prope Sichar, II. 362.
- S. Jacobus Alphaei, Ap., minor, 299. 485, II. 415. 622. 702. 715; episcopus Hierosolymitanus. Graeci distinguunt tres Jacobos Apostolos, 148.
- S. Jacobus minor, frater Domini, ἀδελφόςθεος s. θράδελεπος, 125.

148. 305. 462. 485, II. 543. 622. 629. 713. 722.
- S. Jacobus junior, ep., 125.
- S. Jacobus major, filius Zebedaei, Ap., frater s. Joannis Evangel., ambo a Christo vocati filii tonitrus, 148. 475. 488. II. 415. 630. 701. 707. 718.
- S. Jacobus, eremita, 336.
- S. Jacobus, ep. m. in Perside, II. 709.
- S. Jacobus intercisus, m. in Perside, 336. 464. 486, II. 572. 624. 711. 717.
- S. Jacobus orientalis, confessor fidei, II. 720.
- S. Jacobus, Nisib. episc., 84. 475. 487, II. 416. 564. 626. 682. 687. 713.
- S. Jacobus Sarugensis, doctor, 227. 464. 682.
- S. Jacobus, presb., socius s. Joan. ep., m. in Perside, II. 723.
- Jacobus Edessenus, XXXVIII.
- Jachimowicz, Gregor., L. B., Leopoliensis Ruthenorum metropolita (+ 1863), 414, II. 298.
- Jadera (h. Zara), urbs Dalmatiae ad littora Liburniae, 506.
- Janina v. Joannina.
- Janningus Conrad., S. J., socius Bollandianus, de quo v. Hurter, Nomenclator, 174, II. 80; alibi.
- S. Januarius, ep. m., 142, II. 623.
- Januarius. ad quem s. Augustinus epistolam direxit, II. 284. 370.
- Januarius mensis, 43. 44. 47.
- Janus, Deus Romanorum, II. 68.
- S. Jasbustus (h. e. Deodatus), ex mago Christianus, Persa m., II. 628. 629.
- S. Jason, ap., 147, II. 609.
- Jassium (h. Jassy), urbs Moldaviae, 302.
- Jazdin, erem., 477.
- Jazdin sive Jazdan, contract. ex Jazdindukt seu Jazdandukt, h. e. a Deo (donata) filia. Cfr. Ferd. Justi, Iranisches Namenbuch, Marburg, 1895, p. 146. Est nomen s. Nataliae, 473.
- Jejunium, ἡ νηστεία, 56. — J. Apostolorum, 231, II. 454—457. —
- Jejunium.
- J. s. Crucis, 276. — J. Deiparae, 230. 231. — J. feriarum IV. et VI., 61. 62, II. 37. 38. 334. — J. s. Joannis Bapt. 176. 262, II. 83. — J. Nativitatis Christi 230. 330, II. 82. 537. — J. Theophaniae, 56. — J. Adventus, II. 82. 537. — Jejunii disciplina antiqua in Oriente stricte servanda, 62. 63. — Jejunia varia, 230. 231. — J. apud monachos, 62. 365. — J. Graecorum ecclesiae in Oriente v. κατὰ λυσιν. — J. Ecclesiae Romanae diebus sabb., II. 19. — Introitus sanctorum jejuniorum apud Graecos, II. 30. — J. Graecorum cur duret 56 dies, II. 31. 32. — Ἀπόκρεω jejunium v. sub ἑβδομάς et κυριακή. — Αράτavoratz jejunium v. i. — Ἀριτίβογριον jejunium v. i. — Abstinencia quadragesimalis praescripta, ἡ νεομιασμένη ἀποχή, II. 31. — Jejunium quadragesimale quomodo per patriarcham CP. proclamatum, II. 37. — J. Adae apud Graecos v. Adam. — J. sacerdotum clerique a Dominica Quinquagesimae (Herrenfasten, carnis privium seu privicarnium sacerdotum), II. 55. 56. — J. quadragesimale et ejus origo, II. 75. — Apostoli observaverunt jejunium antepaschale tanquam jejunium luctus et fletus propter ablatum sponsum, II. 76. — J. quadragesimale Mediolani 31 dies durans, II. 76. — J. quadragesimale Romae 36 dies durans, II. 76. — J. rationem habet decimae anni Deo oblatae, II. 80. 81. — Quatuor τεσσαρακοσταί Graecorum, II. 82. 83. — J. superponere (ἐπετίθεσθαι) et conjungere (συνάπτειν), quid significet, II. 84. 209. — J. solvere, notio vocis apud Graecos, II. 85. — Ἐπογαγία et μονογαγία apud Graecos, 61, II. 84. — Principia, quibus jejuniorum disciplina apud Orientales regitur, II. 84. — J. Ninivitarum seu Jonae, quod et s. Sergii, rogationis, indictionis

- vocatur, II. 10. 643. 645. 654. — Jejunia Syrorum purorum II. 644; Malabarum II, 674; jejunium virginum, II. 676; jejunia Coptorum, II. 697. — Poena clerici et laici jejunantis die Dominica, II. 87. — Puritas s. castimonia ineuntis jejunii, II. 86. 91. 121. — J. quadragesimalis indictio, II. 121. — J. quatuor temporum v. quatuor.
- S. Jephthe V. F., apud Armenos, II. 591.
- S. Jeremias propheta, 149. 486, II. 415. 562. 595. 656. 718.
- Jerusalem v. Hierosolyma.
- Jesus Christus D. N., numerus horarum a morte Christi usque ad ejus resurrectionem, II. 79. — Josephus Aegyptius est typus Christi, II. 216. — Ad passionem Hierosolymam ascendens, II. 216. — Unguento unctus a muliere peccatrice; Graeci supponunt duas unctiones, II. 217. — Coena Domini, II. 218—238; Christus Paschatis celebrationem non uno die anticipavit, II. 221. 222. — Falsa particula panis ultimae coenae olim in palatio CPolitano asservata, II. 224. — Christus Deus et homo, II. 260. 262. — Passus est qua homo, non qua Deus, II. 261. 262. — Hora mortis Christi et signa facta, II. 263. 264. — Incarnatio J. C., II. 307. — Impressa in monte Oliveti pedum Christi vestigia, II. 370. — Adventus Chti. in Aegyptum, II. 702. 719. — Commemoratio primi miraculi Chti. in Cana Galilaeae, 58, II. 700. — Festum inchoatae praedicationis Christi apud Latinos, 266.
- Jireček J. C., prof. Prag., coaevus, Hist. Bulgar., 468.
- S. Joachim, pater B. V. Mariae, et ejus festum, 272. 481. 489, II. 497—500. 594. 600. 701. 717.
- S. Joanna Francisca, 382. 398.
- S. Joanna, γυνή Χουζ., II. 594.
- Joannes, Aegyptius in Gazarta, II. 688.
- S. Joannes Alexandr. anargyrus m. 88. 191.
- S. Joannes, m. Atrib., II. 718.
- S. Joannes, soc. Jacobi, ep. m. in Perside, II. 709.
- S. Joannes Bapt., Praecursor, conceptio 282. 482. 489, II. 707; nativitas 187. 477. 488, II. 556. 564. 579. 599. 702. 721; incarcerationatio, II. 724; decollatio 261. 481. 489, II. 561. 578. 599. 696; inventio capitis prima et secunda, 111, II. 578. 715; tertia 165, II. 416. 720; ejus synaxis (Qullasa), 63. 468. 487; ejus ecclesia Alexandriae, 73; inventio reliquiarum ejus et reliquiae Edessae et in Armenia asservatae, 262, II. 592. 599; ritus cremandi ossa et scruta in festo ejus, 190; ignes accensi (boh. svatojanské ohně), in pervigilio ejus, 188—190, II. 119. 120; missae tres in festo nativitatis ejus, 188; rotae igneae volutatio in ejus festo, 189; ιεροπή s. conversio solis circa festum ejus, 189; Quadragesima s. Joannis Bapt. apud Latinos, II. 83; Bohemis dicitur s. J. B.: svaty Jan Burian (tempestuosus), ob crebra circa festum ejus fulgura et tempestates.
- Joannes Branković (Jovan Branković VI.), despota Serbiae (1497—1503), illustratur a Martinov, Ann. gr.-sl. ad d. 10. Decemb., 454.
- S. Joannes, ep. Burlos (Beryllos), m., II. 712.
- S. Joannes Cantius, 384. 400.
- S. Joannes a Capistrano, 377. 392.
- S. Joannes Cassianus v. Cassianus.
- S. Joannes Chortophagus, armenus, m., II. 607. 608.
- S. Joannes Chrysostomus, archiepisc. CP. (397—404). Natus Antiochiae 347; successor patriarchae Nectarii 397; depositus 403; restitutus et denuo in exilium ejectus 404; primo Cucusus in Armenia secunda, postea Pityntem (h. Drandar), urbem Colchidis, primum castellum Romanorum; † 407 in molesto itinere in dictum Pityntem, quo non adventit,

- sed jam Comanis animam Deo reddidit, 82. 87. 114. 116. 275. 328. 463. 469. 486. 487, II. 48. 88. 112. 127. 201. 210. 213. 326. 366. 383. 395. 424. 480. 609. 618. 682. 710. 719; de hebdomada sancta, II. 210—212. 220.
- S. Joannes, confessor, II. 712.
- S. Joannes a Cruce, 386. 401.
- S. Joannes Damascenus, Doctor ecclesiae, monachus laurae Mar Saba, propugnator ss. imaginum; nat. c. 700, † c. 760, LIII. 211. 341. 392, II. 316. 371. 433. 434; v. *τρίτη*.
- S. Joannes de Deo, 377. 391.
- S. Joannes, discipulus Gregorii Decapolit., † c. 850, 141.
- S. Joannes Eleemosynarius (606—616), 327. 463. 486, II. 697. 710.
- S. Joannes Evangelista, dictus *ὁ Θεολόγος*, 95. 148. 154. 285. 475. 488. 489, II. 28. 416. 610. 630. 700. 713; ante portam latinam Romae, 378. 393; Joannis-Segen, 287; imagines, 287; s. Gregorius Mag. de tunica ejus, 286; ejus discipuli, 95. 256; *ῥοδισμὸν* s. manna s. Joannis E., 154; exulans in Pathmo, 95; ejus praedicatio in urbibus Asiae, II. 719; festum fatuorum ejus die, II. 65.
- S. Joannes a s. Facundo, 381. 395.
- S. Joannes, ep. Gazae, II. 717.
- S. Joannes Gualbertus, 381. 396.
- S. Joannes II., archiepiscopus Hierosolymitanus (386 s. 389—415), II. 560. 576. 717.
- S. Joannes IV. Jejunator, archiepiscopus CP. (586—595), 269.
- S. Joannes ex Joannina, CPoli m. saeculo 15, ideo et *νεομάρτυρ* dictus, 141.
- S. Joannes *ὁ Καλυβίτης*, a s. Alexio Romano distinctus, 70. 123. 468; II. 625. 722; ejus templum CPoli 71.
- S. Joannes Kaphonas supra Zaz, cujus festum apud Syros 1. Maji, II. 415.
- S. Joannes Climacus, abbas in monte Sinai, † 30. Martii c. 540, 129. 473, II. 141; varia ejus nomina, II. 142; opus ejus: *ἡ κλίμαξ τοῦ παραδείσου*, 129, II. 44. 141.
- SS. Joannes (et Cyrus), mm. *ἀνάρχου* v. *Cyrus ἀνάργ.*
- S. Joannes *Κολοβός*, nanus, brevis staturae, anachoreta Aegyptius in eremo Scete, II. 44. 624. 708. 724.
- S. Joannes Marcus, discipulus Apostolorum, filius cujusdam Mariae Hierosolymis, in cujus domo Christiani conveniebant, II. 608. 609.
- S. Joannes de Matha, 377. 390.
- S. Joannes, miles, 227, II. 714.
- S. Joannes, praefect. mil., conf., II. 723.
- S. Joannes, Nepomucenus, patria Bohemus, natus in urbe Nepomuk c. 1330, „ob invictum sacramentale silentium“ gloriosa martyrii palma coronatus, in Transsylvania etiam ab Armenis Officio ecclesiastico honoratur, 394, II. 633.
- Joannes Novgorodensis (s. Ivan Novgorodsky), primus archiepiscopus Novgorodensis (1165—1186), insigne elogium habet apud Martinov, An. eccl. gr.-sl., ad d. 7. Sept., 446.
- S. Joannes Palaiolaurites seu e Veteri Laura sancti Charitonis in vicinia Hierosolymarum, 142.
- SS. Joannes et Paulus, mm., 381. 395.
- S. Joannes PP. I. (523—525), 338. 378. 394.
- S. Joannes PP. II. (533—535), 496.
- Joannes PP. VIII. (872—882), 502. 503.
- Joannes PP. XXII. (1316—1334), II. 461. 462. 467.
- S. Joannes de Puteo, eremita Aegyptius, II. 624.
- S. Joannes Raithensis, oriundus e Cilicia, abbas et hegumenus coenobii Raithu, coaevus s. Joannis Climaci, cui auctor fuit, ut opus suum *Κλίμαξ* concinnaret, II. 44.
- S. Joannes, filius Rebeccae, m., II. 706.
- S. Joannes Rylensis, monachus coenobii Ryl. Bulgarus, † 946, 446.
- S. Joannes Sabaita, anachoreta in Mar Saba, Joanni Climaco coaevus, II. 44.

- S. Joannes III. Scholasticus, CP. patriarcha (565—572), 262. 263.
- S. Joannes, Simeonis Sali collega in anachoresi, uterque Emesa oriundus; claruerunt saec. sexto; 219.
- S. Joannes Šutensis, soc. alior. mm., II. 711.
- S. Joannes, Xenophontis filius, 82.
- Joannes, patriarcha Antioch. (c. 325), interfuit concilio Nicaeno I., II. 593.
- Joannes monachus, dictus *Ἀρχαῖα*, II. 399.
- Joannes Azrak, episc. Hirtensium, II. 676.
- Joannes et Spiridion Beludis, editores librorum liturgicor., II. 434. 525.
- Joannes, diaconus Romae (c. 872), scriptor ecclesiasticus, II. 18. 62. 137.
- Joannes Egon v. Egon.
- Joannes, Euchaitarum metropolita (c. 1081), diem festum tribus magnis hierarchis instituit communem, 87.
- Joannes II. Kolojoannes, Comnenus, imperator byzant. (1118, † 1143), II. 226.
- Joannes III. Cantacuzenus seu Christodulos, imperator byzant. (1342—1355), quo ultimo anno monachus in Athonem recessit; scripsit: *Historias byzantinas*, II. 109.
- Joannes Laevineus v. Laevineus.
- Joannes, ὁ Μαυρόπουλος s. monachus τοῦ Μαυρόποδος, poëta christianus, II. 503.
- Joannes Moschos, monachus Palaestini., frequentavit (annis c. 578—582) coenobia Syriae, Aegypti, et exaravit desuper Pratum spirituale, † 619, 120.
- Joannes, Nicomed ep., iconoclasta, II. 114.
- Joannes V. Palaeologus, imperator byzant. (1341—1391), ejus professio fidei, 100.
- Joannes VI. Palaeologus. imperat. byzant. (1425, † 1448), II. 520. 522. 525.
- Joannes Plusiadenus, dein Methonensis ep. factus, Josephi nomen sibi adscivit; theologus graecus, concilii Florentini coaevus (1439); ejus apologia pro 5 capitibus synodi Florentinae, II. 24—26. 222. 223. 384.
- Joannes Šutpi, Aegyptius, pater s. Theodori stratelatae, m., II. 697.
- Joannes Scotus, ep. Mecklenburgicus (Magnopolitanus), † 1066, II. 229.
- Joannes, Tranensis ep. in Apulia (c. 1043), II. 222.
- Joannes (Ivan) Vasilevič, cognomento Terribilis, M. dux Moscov., II. 519.
- Joannes I. Zimiskes, Parvus, imperat. byzant. (969—976), domi militiaeque magnam nominis gloriam consecutus ac pietatis laude clarus, II. 98.
- S. Joannicius Magnus, abbas, 315, II. 106.
- Joannicius I., archiepiscopus Serbiae († 1269), 449.
- Joannicius II., Serbiae archiepiscopus ab anno 1338, patriarcha proclamatus 1346, † 1355. Ei successit Sabbas IV., 452.
- Joannicius Devičensis, asceta serbicus in Eremo saeculo 15, 446. — De tribus istis sanctis Serborum Joanniciis legatur Martinov, locis superiori volumine citatis pp. 446 seqq.
- Joannina (h. Janina), urbs Epiri, 141.
- S. Job justus, 152. 488, II. 416. 599. 705.
- S. Joël, propheta, 304, II. 709.
- Joinville Jos., historiogr., † 1318, II. 163.
- S. Jolitta v. Natalia.
- S. Jonas, propheta, 282. 489, II. 260. 261. 559. 572. 707; Jonae jejunium v. jejunium.
- S. Jonas, diacon. m., II. 715.
- S. Jonas, erem., II. 715.
- S. Jonas in terra Bedlis, II. 417.
- Jordanes, flumen Palaestinae: S. Euthymii laura prope Jericho et Jordanem, 77. — S. Gerasimi monasterium prope Jordanem in regione Hierichuntis, 117. 219. — Choziba laura, *λαύρα χοζιβή*, prope Jericho et Jordanem, 64. — S. Ma-

- ria Aegyptiaca vixit juxta eremum Jordanis v. Maria Aegypt.
- S. Josaphat Kuncewicz, archiep. Polocensis in Russia, nat. 1580, archiepiscopus (1619—1623), hieromartyr, 278—280. 402. — De usu dogmatico textuum liturgicorum, XLI.
- S. Joseph Aegyptius, filius patriarchae Jacob, est typus Christi patientis, II. 215. 591. 716.
- S. Josephus Arimathaeus s. Justus, II. 267. 343. 344. 611. 722.
- S. Josephus Calasanctius, 382. 398.
- S. Josephus a Cupertino, 382. 399.
- S. Josephus et Isaac, fratres, mm., armeni Carinae (Erzerum), II. 591.
- S. Josephus hymnographus (+ 883), 132. 166, II. 544.
- S. Josephus, Persa m., 268. 315.
- S. Josephus, coenobita in Pispir in Aegypto, discipulus s. Antonii M., II. 44.
- S. Josephus, presbyter et catholicus Armenorum, successor s. Isaaci (anno 430), discipulus Mesrobi, II. 574. 616.
- S. Josephus, sponsus B. M. V. 30. 125. 366. 392. 467. 472. 486. 487, II. 168. 172. 548. 611. 633. 682. 703. 722; ejus veneratio ex theotociis Graecorum illustrata, 543—545; festum patrocinii, 9. 393, II. 544. 546.
- S. Josephus, Thessalonicensis ep., frater s. Theodori Studitae, † c. 845; complura scripsit, 211.
- SS. Joseph et Josue, discipuli s. Milii, Susae episc., eremitae, mm., II. 717.
- Josephus II., patriarcha CP. (1416—1439), II. 521. 522. 525.
- Josephus Indus, presbyter nestor. coram Alexandro PP. VI, II. 650. 651.
- Josephus, Methonensis ep. v. Joannes Plusiadenus.
- Josephus II., imperator Austriae (1765—1790); *Κυριακοβασιλικὸν προῶμιον* orientalibus acatholicis concessum, 499.
- S. Josue Nave, dux Israelitarum. 268. 489, II. 591. 721.
- S. Jovita, m., 377.
- Jubilaeum, de publicatione magni jubilaei die festo Ascensionis, II. 422.
- Jubilus, quid sit, II. 473.
- S. Judas Thaddaeus, Ap., 184. 477. 488, II. 416. 625.
- S. Judas ex 72 discip., m., II. 721.
- Judas Ischariot, proditor Jesu Christi, II. 232. 243. 323.
- Judex orbis terrarum, titulus patriarchae Alexandrini, undenam ex Graecorum sententia ortus, 76.
- Judicium particulare statim post mortem, II. 23—25; error de hoc judicio particulari, II. 26—30. — Judicium extremum, error Graecorum quoad tempus judicii, II. 34.
- Judica, Dominica, II. 187—189.
- Juennius Caspar, vir doctus, sed Jansenii erroribus implicitus, uti recte animadvertit Hurter, Nomenclator. Obiit 1707, II. 230.
- S. Julia v. m., II. 723.
- B. Juliana Cornelionensis, II. 466. 472.
- S. Juliana de Falconeriis, 381. 395.
- S. Juliana Nicomed., m., 359. 464, II. 621. 699. 711.
- S. Juliana Ptolomaid., m., 117.
- S. Julianus, patr. alexandr., II. 716.
- S. Julianus, m., cum aliis 5000 mm. in Aegypto, II. 714.
- S. Julianus ejusque mater m. Alexandriae, II. 719.
- S. Julianus Antiochen., m., II. 621.
- S. Julianus Caesareens., m., 105.
- S. Julianus, Emesae m., 95.
- S. Julianus Sabas, 465.
- S. Julianus, Tarsensis m., 185.
- S. Julianus cum sociis m. sub Diocletiano, 64.
- Julianum Kalendarium, 26. 27, II. 294 seqq. 447.
- Julianus Apostata, imperat. rom. (361—363), 106. 126, II. 96. 97—100. 574. 586. 596.
- Julianus, archiep. Halicarnassi, monophys. (c. 536), II. 115.
- S. Julitta Ancyrana, m., 162.
- S. Julitta, asceti clara, II. 46.
- S. Julitta, m. Tarsi, mater s. Cyriaci, 211. 478. 488, II. 567. 702. 713. 722.

- S. Julius Akfahensis, m., II. 707.
 S. Julius cum sociis m. in Aeg., II. 709.
 S. Julius PP. I. (336—352), 392;
   s. Paulum ep. CPolitanum resti-
   tuit 316, II. 714.
 Julius PP. II. (1503—1513), II. 127.
 498.
 Julius mensis, 198.
 S. Junia, m., 161, II. 710.
 Junius (du Jon), Franciscus, theo-
   logus Calvinianus, † 1663, scho-
   lastes Codini erroribus scatens,
   II. 104. 165. 329.
 Junius mensis, 169.
 Jus, Analecta juris Pontificii, II. 478.
 S. Justa, II. 47.
 S. Justina, virgo, diaconissa, m., 294.
 460. 485. II. 590. 707.
 Justinianus I., imperator byzant. (527
   —565), 495, II. 492. — A Grae-
   cis Kalendario ecclesiastico inser-
   tus, 495—496. — De Primatu
   Sedis Apostolicae, 140. 215. 216.
   496. — De quatuor synodis, 216.
   — Decretum de novo Codice
   edendo, 317. — Antiochiam Theo-
   polim nuncupatam voluit, 318.
 Justinianus II. Rhinotmetos, imperat.
   byzant. (685—695), 334.
 Justinianus Michaël, patricius Ge-
   nuensis, II. 164.
 S. Justinus, episcopus urbis Teate
   in Aprutio citra, 404.
 S. Justinus, philosophus, Romae m.,
   anno 166. 169. 488, II. 44. 717.
 Justinus II., imperat. byzant. (565
   —578), 133.
 Justitium, justitium, hebdomadae
   sanctae, II. 212—213.
 S. Justus, patr. alexandr., II. 716.
 720.
 S. Justus, miles, m. Romae, 211.
 478, II. 710.
 S. Justus, pater Apollinis, m., II.
   703. 710. 722.
 S. Justus, fil. imp. Numeriani, II. 715.
 S. Juvenalis, conf. et ep. Narniensis
   (369, † 376), 373.
 S. Juvenalis (Ἰουβενάλιος, Juvena-
   lius), ep. Hierosolymitanus c. 418,
   anno 451 a sede sua pulsus, 453
   iterum restitutus, † 458. Appel-
   latur patriarcha, II. 48. 593.

K.

- Kabdeb Joannes, canonicus rit. arm.
   in Transsylvania (c. 1824), II. 632.
 Kaesefaschings-Sonntag, II. 50.
 Kaesewoche, II. 86.
 Kahira, metropolis Aegypti, jejunium
   Nativitatis Domini, Apostolorum
   Kahirae, II. 702; Matarea extra
   moenia Kahirae, II. 720. 734.
 Καθαρά ἑβδομάς, cur sic vocetur,
   II. 86.
 Καθατήριον, Purgatorium v. i.
 Κάθισμα, LIV, II. 243.
 Κάθοδος ἡ, descensus (Spiritus s.),
   II. 394.
 Κάλαμος, calamus, arundo, II. 240.
 Kalekas v. Calecas.
 Kalendarum celebritas, 47, II. 68.
 Kalendarium, ἑορτολόγιον; καλαν-
   δολόγιον, vox Graecis non pro-
   bata, XLVII. — Fontes historic.
   ad Kalendarium, XXXIII—XL. —
   Kalendarii notio, XLIV—XLVI;
   dispositio, 26. — K. catholicorum
   Ruthenorum, 415. — K. Buko-
   vinense ab archiep. Cernovicensi
   approbatum, II. 31. — K. arabi-
   cum Latinorum, Melchitarum, Ar-
   menorum, Syrorum et Maronita-
   rum, 437. — K. Serborum, 439.
   — K. Bulgarorum, 456. — K.
   Syrorum purorum, 459, II. 640. —
   K. Syrorum Maronitarum, 485. —
   K. Syriacum an. 411 edit. a Wright,
   illustratum a Duchêne et de Rossi,
   XXXVII. — Kalendaria Syriaca,
   graeca, graeco-slavica, graeco-
   rumenica, graeco-arabica, XXXVII
   —XL. — K. Armenorum, II. 555.
   — K. Syriaca, II. 101. 497. —
   K. Slavica, II. 361. — K. Ara-
   bicum novi styli, II. 458. 459. —
   K. Rumenicum, II. 457. — K. CPo-
   litanum, II. 436; Morcellii Kalen-
   dar. CP. XXXIV. II. 99. alibi
   passim. — Vetus Kalendarium
   multiplici labe infectum, II. 293.
   — K. Julianum, II. 447. — K.
   Gregorianum, II. 301. 456. —
   Nova Kalendarii emendatio pro-
   posita a Russis, II. 286. 293.

Kalende, strena Kalendaria, XLIV.

— Ad Kalendas Graecas, XLV.

Kantacuzenos vide Joannes.

Κανών, ὁ *Κανών*, LVIII; ὁ *κανὼν* τῶν ἁγίων πατέρων, II. 40. 41; ejus dispositio, II. 41. — *Κανὼν* ὁ *μέγας*, κτλ., II. 89. 147—154, a s. Andrea Cretensi compositus, ejus divisio et numerus tropariorum, II. 153, ἀγρυπνία (vigilia) magni canonis in urbe CPoli, in palatio imperatoris, 56, II. 153. — *Κ.* εἰς τὸν πλοῦσιον καὶ εἰς τὸν πτωχὸν Ἀλέξανδρον, II. 185. — *Κ.* εἰς τὴν κυριακὴν τοῦ Πάσχα, II. 316—322. — *Κανόνες* continentes τροπάρια θεοτοκία et στανροθεοτοκία, II. 192—194. — *Κ.* sabbati sancti apud Graecos, II. 260—269. — Regula paschalis, II. 284. — *Κ.* εἰς τὴν Πεντηκοστήν, II. 399. — *Κ.* εἰς τὴν μεσοπεντηκοστήν, II. 347—361. — *Κ.* εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, II. 371—376.

Κανὼν ἱκετήριος, II. 486.

Καπαδοκαί, festum Ascensionis apud eos, II. 366.

Καρβουνάρια τὰ, templum v. CP.

Karsnort-k, Quadragesima Armenorum, II. 556. 559.

S. Kardaghus, m., II, 687.

Καρδία, cor, etymologia, II. 478.

Karšunicus, vox latentis originis (v. Duval, Grammaire syr., p. 11), 478. 485.

Καρυκεύματα, II. 379—380.

Κατάλυσις, 60. 231. 330; *κ.* εἰς πάντα, 62; *κ.* ἰχθύος; οἶνον καὶ ἐλαίον, 64.

Καιανυκτικός, compunctorius, poenitentialis, II. 123. 150.

Κατάνυξις, contritio, II. 150.

Catechesis s. Theodori Stud., II. 11, *Κατήχησις*; τρίτη τῆς τροφάγου, τῆς κατηχήσεως, II. 37—40; unde hoc nomen, II. 37; caeremonia proclamationis hujus jejunii per patriarcham CP., II. 37.

Katschthaler J. B., episc. tit. Cystibren., suffragan. auxiliar. Salisburgen., vir multiplici praestans

doctrina, peregregriam Theologiam dogmaticam vulgavit, II. 408.

Kayser, die kleine Doxologie, II. 463. Kedivatus, proregnum Aegypti, II. 691.

Κελλίων, pl. τὰ *κελλία*, cellulae s. cellae, et quidem in eremo, ubi anachoretae, dispersi et separati cellulis, habitabant, inde et *κελλιώται* nuncupati. Ejusmodi eremus celliensis (Zellenwüste) fuit pars deserti Nitrici in inferiori Aegypto: distans 10 c. miliaribus rom. a Nitria, protendebaturque profundius in inaquosa Libyae deserta. Sed et in corpore juris canonici Ecclesiae latinae cellae eodem ferme sensu occurrunt (de verb. signif., c. 4. in VI). — In *κελλία* proveciores ascetae secedebant, vitam solitariam perfectioni modo professuri, II. 44; Confer: Marcus Celliensis, Matoius s. Dalmatius.

Κεραννοβόλος v. legio.

Kesruân, Kesravan, districtus montanus Syriae in Libano, primaria sedes Maronitarum, situs inter urbes Džebal (Byblos) et Baalbek (Heliopolis), ibi monasterium s. Joannis Bapt. Schoatr cum celebri typographia, II. 301.

Khayyath G. Ebedjesu, patriarcha Babylonensis Chaldaeorum, canonicus electus 1894, confirmatus 1895, 196. 474, II. 649. 678. 679.

Kimmel Ern. Jul., prof. Jenae, an. 1843 vulgavit: Libri symbol eccl. or., II. 228. 322. 381. 384. 408. 429.

King, John Glen, ecclesiasticus Anglicanus Petropoli, edidit Londini (1772) The rites and ceremonies of the Greek Church in Russia: quod opus mox germanice apparuit, II. 117.

Kircher Athan., S. J., clarissimi viri nominis, † 1680, a multis honorificentissime laudatus apud Hurter. Nomenclator, II. 653.

Κλαυδίου τὰ, templum s. Theodori CPoli (de quo agit Du Cange, CP. christ., l. 4, c. 6, n. 101), II. 99.

Klein Joan. Ev., Austriacus, pictor summus, † 1883. II. 198.

- Klein Samuel, scriptor ecclesiasticus rit. gr. parum accuratus, II. 85.
- Κλίμαξ* ἡ, scala; vocabulum ὁμώνυμον. Inter alia quoque denotat et montem Phoenicis sive Pamphyliae et angustiam montis Tauri, et districtum solitudinis Scetis in eremo Nitriae in Aegypto, 205; confer: s. Acacius in Scala, ἐν τῇ κλίμακι. — *Κλίμαξ τοῦ παραδείσου*, scala paradisi, opus s. Joannis Climaci, 129, II. 44. 142.
- Klopp Onno, illustris historiograph., coaevus, II. 508.
- Κοιμητήριον* 234.
- Κόλαφος*, alapa, II. 240.
- Kolenda Gabriel, ep. gr. cath. Polocen., † 1674, de usu dogmat. textuum liturgic., XLII.
- Κόλλυβα τὰ*, sequioribus Graecis *κόλυβα*, *κόλβα*, *κόλβια*, proprie est ἐψητός, βρασμένος, σίτος (confer slav. chléb, chlěba), h. e., frumentum aqua coctum; *θαῦμα τῶν κολλύβων*, miraculum collyborum ceu splendidum festum in honorem s. Theodori Tyronis celebratum, 106, II. 96—100. — In commemorationibus defunctorum fit benedictio collyborum pro defunctis cum processione ad coemeterium, II. 379—381.
- Κόλπος τοῦ Ἀβραάμ*, sinus Abrahae, II. 429.
- Κόμης* v. comes.
- Königsmann Andr. Lud., † 1728, de betulis pentecost., II. 398.
- Κόνειως θαῦμα* v. CP.
- Κοντάκιον*, brevis hymnus, LX, II. 166. 167. 232; alibi.
- Korassania, provincia Persiae, II. 604.
- Korišius v. Petrus.
- S. Kothilis, m. in Perside, II. 707.
- Κουτίλας*, eremus in Palaestina, II. 191.
- Kraus Franc. Xav., professor Friburgensis, in rebus historicis et archaeologicis apprimè versatus, praeter alia vulgavit Realencyklopaedie, opus varia selectaque omnium disciplinarum theologicarum eruditione refertum, 333, II. 62. 463. 536.
- Krestopoklonaja nedělja, II. 127.
- Kreuztage, II. 364.
- Κρεωφαγία*, esus carniarum. notio vocis, II. 30, *κρεωφαγίας ἡμέραι*, II. 32. 290. 291.
- Κρίσις*, concio s. Patricii περὶ κρίσεως, 162.
- Κρίσις, ἐν τῇ Κρίσει*, locus quidam CPoli v. i.
- Křížová ned., II. 363; křížové dni, II. 364.
- Krüll, coaevus, scripsit de origine Adventus, II. 536.
- Κρυπτοπέδη*, Grotta-ferrata, 288. 327, II. 387. 547. 549.
- Krusch Bruno, scriptor coaevus, rerum chronographicarum peritia conspicuus, II. 254. 280.
- Kružedol, monasterium Serbicum, in Sirmia, II. 543.
- Kuilowski, eques Sas de, Julianus, episc. gr.-cath. Stanislao-polit. coaevus, II. 725.
- Kulczynski Ignat., O. S. Bas. M., † 1741. Vitae compendium dat Martinov in Praefat. ad novam edit. „Speciminis“ factam a. 1859, XXXV.
- Kunccewié v. Josaphat.
- Kunik Ernest., historic. russus, nat. 1816, de s. Georgio episcopo Amastreno, 109.
- Květná ned., Dominica Palmarum, II. 204. 205.
- Kýchavná ned., Dominica sternutans, sternutatoria, unde denominatio haec apud Bohemos, II. 136.
- Kyjev, urbs Russiae; lavra Pečarskaja, ubi s. Antonius, 151. 207, II. 540; s. Alexius, metropolita Kyjeven. v. Alexius; Michael metropolita v. Michael.
- Κύκλος ἡλίου*, cyclus solis, II. 290, arab. Kiklis as-šams, II. 459.
- Κύκλος σελήνης*, cyclus lunae, II. 290; arab. Kiklis elqamer, II. 459.
- Κυριακή, τοῦ τελώνιον καὶ τοῦ φαρισαίου κ.*, Dominica ultima post Epiphaniam, II. 2. 3. 5. 2—12. 291. 292. — *Κ. τοῦ ἀσώτου*, Dom. Septuagesimae, II. 2. 12—30. 273. — *Κ. τῆς ἀπόκριω*, ἡτοῖ τῆς δευ-

Κυριακή,

τέρας παρονσίας τοῦ Κυρίου, Dom. Sexagesimae, Dom. carnisprivii, Fleischfaschingssonntag, II. 2. 19. 30—36. 273. 291. 298—299. 454; ratio appellationis τῆς ἀπόκρεω, II. 30. 35; notio hujus vocis, II. 31; diversa nomina hujus Dominicae, II. 31; Graeci ab hac Dominica ab esu carnum abinent, II. 31. 274. — *Κ. τῆς τυροφάγον, τῆς τυρινῆς ἡτοι τῆς ἀπὸ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐξορίας τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ*, Dom. Quinquagesimae, II. 2. 50—72. cur τῆς τυρινῆς appellatur, II. 50; vis et auctoritas hujus abstinentiae, II. 51—53. — *Κ. πρώτη τῶν νηστειῶν ἡτοι τῆς ὁρθοδοξίας*, Dom. I. Quadragesimae, II. 32. 101—121. 274. — *Κ. δευτέρα τῶν νηστειῶν*, Dom. II. Quadragesimae, Vacat, II. 122—125. 274. — *Κ. τρίτη τῶν νηστειῶν, τῆς σταυροπροσκυνήσεως*, Dom. III. Quadragesimae, II. 127—138; ritus adorationis s. Crucis, II. 127—132. 274. — *Κ. τετάρτη τῶν νηστειῶν, Ἰωάννου τοῦ συγγραφέως τῆς κλίμακος*, Dom. IV. Quadragesimae, II. 141—144. 275. — *Κ. πέμπτη τῶν νηστειῶν, Μαρτίου τῆς Αἰγυπτίας*, Dom. Passionis, Judica, II. 183—189. 275. — *Κ. τῶν βαΐων*, Dom. in Palmis, II. 198—208. 275; unde nomen, II. 198; nomenclatura festi apud Graecos, II. 201; caeremoniae diei in ecclesia orientali, II. 206; sollemnis processio in aula CPolitana hoc die, II. 207; eadem Hierosolymis, II. 206—208; caeremoniae hoc die apud Maronitas, II. 208. — *Κ., ἡ ἀγία καὶ μεγάλη κυριακή τοῦ Πάσχα*, II. 304—331. — *Κ. β΄, τοῦ Θωμᾶ*, Dom. I. post Pascha, in Albis, II. 337. 341—342. 343. — *Κ. γ΄, τῶν μυροφόρων*, Dom. II. post Pascha, II. 343—344. — *Κ. δ΄, τοῦ παραλύτου*, Dom. III. post Pascha, II. 345. — *Κ. ε΄, τῆς Σαμαρείτιδος*, Dom. IV. p. Pa-

Κυριακή,

scha, II. 362. — *Κ. ε΄, τοῦ τυφλοῦ*, Dom. V. post Pascha, II. 363—364. — *Κ. ζ΄, τῶν ἀγίων καὶ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ*, Dom. VI. p. Pascha, II. 377—378. — *Κ. τῶν ἀγίων πάντων*, Dom. I. post Pentecosten SS. Trinitatis, II. 293. 424—427; typi hujus festi, II. 426; textus prophetici de hoc festo, II. 426. — *Κ. πρώτη τοῦ Μαρθαίου, τοῦ Λουκᾶ, τοῦ Μαρκον*, II. 444. 458 seqq. — *Κ. τῶν ἀγίων πατέρων τῶν ἐν ταῖς ἐξ οἰκουμένικαῖς συνόδοις*, II. 490—492. — *Κ. πρὸ τῆς ὑψώσεως*, Dom. ante exaltationem Crucis, II. 502. — *Κ. τῶν ἀγίων πατέρων τῆς οἰκουμένης ἐβδόμης συνόδου*, II. 515—518. — *Κ. τῶν ἀγίων προπατέρων*, Dom. III. Adventus, II. 539—540. — *Κ. τῶν ἀγίων πατέρων*, Dom. IV. Adventus, II. 541—542. — *Κ. μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν*, Dom. infra Octav. Nativitatis Christi, II. 543.

Κύριε ἐκέκραξα τό, LV.

Κωφός, surdus, II. 189.

L.

S. Labbaeus v. Thaddaeus.

S. Labre Ben. Jos. († 1783), 393.

Lacensis (Maria-Laach), collectio conciliorum, II. 66. 86. 407. 456. 480.

Laemmer, Hugo, professor et canonicus Vratislaviensis, de literis theologicis optime meritis, multa scripsit Ecclesiae catholicae adversus hostes defendendae perutilia. Ejus est Parergon historico-critic. de Martyrol. Rom., XXXV. 297. 302. 304; Scriptorum Graecae orthodoxae bibliotheca, II. 408.

Laetare Dominica, II. 142—144.

Laevineus (s. Livinejus) Joan., canonicus Antwerpiensis, † 1599, II. 34.

Lagarde de, Paulus, vir linguarum orientalium peritus, † 1891, 291: ejus „Orientalia“, II. 569. 704.

- Lagrange, O. P., claret Hierosolymis, 233.
- Lah, V., missionar. in Bosna a latronibus occisus a. 1886, 457. 458.
- Lambecius, Petrus, clarus polyhistor et bibliothecarius, nat. 1628, † 1680, II. 104. 155.
- Lambro, regio in Armenia, Osinus, princeps Lambronis et s. Nerses Lambronensis (apud Balgy, p. 48), II. 598.
- S. Lampadus Irenopol., 204.
- Λαμπρός, Σπυρ II., prof. Athenis, 180.
- Lampsacus (h. Lepsek), urbs Mysiae ad Hellespontum, 95. 161.
- Lamy Thom. Jos., professor Lovanii, magni vir nominis, multa divulgavit quovis pretio digna, XXXIV. 466, II. 409.
- Lanceae et clavorum D. N. J. Ch. festum, 5. 390, II. 122. 336.
- Lanfrancus B., scholasticus, archiep. Cantuariensis (Canterbury), † 1089, II. 204.
- Langen, scriptor coevus, II. 409.
- Langlois, de Monte Athos, 180.
- Laodicense concilium inter an. 360—370, II. 84; (anni 372) II. 99. 124.
- Larissa (Larissa s. Jenišeher), urbs Thessaliae, 160.
- Laskaris Constantinus († 1493) cum Andrea Joanne († 1535), grammatic. graec., II. 157.
- Lateranense concilium IV. an. 1215, II. 483.
- Latopolis (h. Esné), urbs Thebaidis in Aegypto, II. 712. 713. 716.
- Λατρινιζῶς, notio vocis, II. 105.
- Latro bonus, cum Christo crucifixus, II. 232. 241. 254. 276.
- Latrus, mons Cariae, haud procul ab antiqua Mileto (de quo v. Analecta Bolland., II. 13—18), 354.
- Lauda Sion Salvatorem, Sequentia, II. 420; latine et graece, II. 474.
- Laura, fluvius Palaestinae, circa Thekoa et Bethlehem, 66.
- Laura (λαύρα et λούρα), eremitarum habitatio, unde nomen, 66. 345. 346. — Laura s. Charitonis v. Chariton. — Laura s. Euthymii prope Jordanem v. Jordanes. — Nilles, Έορτολόγιον, II. Edit. sec.
- Laura s. Sabae (Mar Saba) s. laura maxima v. Sabas. — Laura Serbica v. Mileševo. — Laura s. Theodosii v. Hierosolyma.
- S. Laurentius, anachoreta Aegypt. saec. 6, II. 44.
- S. Laurentius, archidiaconus Rom., m., 243. 480. 489, II. 126. 717.
- S. Laurentius Justiniani, 382. 398.
- Laurentius Hisp., glossator Decreti saec. 13, II. 514.
- Lauret. transl. almae domus 402.
- Lauriotes, scriptor gr., coevus, II. 155.
- S. Laurus in Illyrico, m., 251. 480.
- Lausiaca historia Palladii, Λαυσάκιον v. Palladius.
- Lavigne, Car. S. J. ep. tit. Milevitani., olim Vic. Apost. in Malabar., II. 650.
- Lavipedium, II. 219. 233, et conf. lotio.
- Lavor, Julius de Laurino, scriptor saec. 17, De jubilaeo, II. 422.
- Lazarus mendicus et dives epulo in parabola, II. 183. 185.
- S. Lazarus, a Christo resuscitatus, 303, II. 195. 202. 217. 560. 577. 611; secunda obdormitio, II. 719.
- S. Lazarus, in Galesio monte anachoreta, 319.
- S. Lazarus al. Eleazarus Hebsenos., II. 417.
- Lazarus Grebeljanović, ultimus independens imperator Serbiae (1372—1389), occubuit in infelici pugna cum sultano Murade, quam fecit in Kosovo polje (Campus merularum) an. 1389. Eo extincto terra facta est tributaria Turcis, 454.
- Lazarus Gjorgjević (Branković), tertius filius Georgii Branković, ultimus despota domus Brank., qui Serbiam de facto tenuit (1451—1458); nam 1459 conversa est in provinciam turcicam, 454.
- S. Lazarus (Lazzarus), archiep. Mediolanen. (438—449), II. 365.
- Lazia, Lazici, regio Colchidis in Asia, 78.
- Λεχώ, puerpera, II. 529.
- Lectiones e s. scriptura a Septua-

- gesima ad Dominicam Passionis II. 59.
- Legendae sanctorum v. *συναξάρια*.
- Legio XII. Melitinensis, dicta *Κεραυνοβόλος*, fulminans, 119.
- Αἰκμημένη ἑβδομάς*, II. 414.
- Leo Allatius v. Allatius.
- Leo I. Magnus, imperator byzant. 457—474), successor Marciani, 201. 351. 473, II. 529.
- Leo III. Isauricus, imperator byzant. (717—741), 113. 266, II. 154. 163. 516.
- Leo V. Armenus, imperator byzant. (813—820), 80. 118.
- Leo VI. *ὁ Φιλόσοφος* s. *ὁ Σοφώτατος*, imperat. byzant. (886—911), lex ejus de jejuniis Deiparae, 231; uxor ejus sancta Theophano 355, II. 424. 435; constit. nov., II. 13.
- S. Leo, ep. Catanae, 108.
- S. Leo PP. I. Magnus (440—461), 106. 395. 491, II. 122. 126. 231. 280. 286. 289. 399. 418. 513. 533. 539. 717.
- S. Leo PP. II. (682—683), 381. 396.
- S. Leo PP. III. (795—816), 164. 222. 325. 395, II. 364. 408; de ss. Joachimo et Anna, 222.
- S. Leo PP. IV. (847—855), 396.
- S. Leo PP. IX. (1049—1054), 393, II. 222. 223. 230.
- Leo PP. XIII. (1878— ad multos annos), XXVII. XXX. 169. 342; alibi saepissime.
- Leodium, urbs Belgii, II. 464. 472.
- B. Leonardi Joan. (+ 1609), 400.
- S. Leonard. a Portu Maur., 402.
- S. Leonicus, Sebasten. m., II. 592.
- Leonini versus, II. 469. 532.
- S. Leonides, pater Origenis, m. in Aegypto, II. 716.
- S. Leontia, m., 406.
- SS. Leontini, presbyteri et diaconi, mm., II. 574. 575.
- S. Leontius, m. in Aegypto, II. 705.
- S. Leontius Cappadox, asceta in Cyrene, dein presbyter et ep. Cyrenensis, saec. 6, II. 44.
- S. Leontius, Ciliciae m., 199, II. 711.
- S. Leontius, miles et m., 184. 477.
- S. Leontius, Nicopolit. m., 207, II. 590.
- S. Leontius, Perge m., 405.
- S. Leontius, presbyter, dux ss. Leontinorum, II. 574.
- S. Leontius cum s. Irene m., II. 415.
- S. Leontius patriarcha seu archiep. Caesareae in Cappadocia (jama. 325. + 337), qui s. Gregorium Illuminatorem consecravit episcopum, II. 608.
- S. Leontius, Syrus m., II. 713.
- Leopolis (h. Lwów, Lemberg), metropolis Haliciensis, XIV. 495, II. 293; institutum Stauripigianum hic, II. 293; Synodus provincialis Ruthenorum an. 1891, II. 725: archidioecesis Leopolensis rit. arm. 499, II. 631.
- Letnice, festum aestivale, f. Pentecostes, II. 397—398.
- S. Leucius, sub Decio m., 353.
- Leukosia, Leucosia (Nicosia h. Leukoša), urbs Cypri, 181.
- Levakovich Raphael, archiep. Achridanus (+ 1650), 504.
- Levi, pater s. Ebedmessiae, quem interfecit an. 700, II. 498.
- Lewicki, Card. (1858), Lit. encycl. XLI., 51. 137. 194. 322, II. 11.
- Liber symbolicus ecclesiae orientalis acath., II. 228. — Sacri libri in divino officio tempore paschali legendi, II. 42.; ante Adventum legendi, II. 534. — Ordo librorum per anni circulum in ecclesia legendorum, 534. 535.
- S. Liberius PP. (352—366), 260, II. 708. 724.
- S. Liborius, 381. 396.
- Libya, regio Africae septemtrionalis, II. 42. 44. 162.
- S. Licanus aethiops, II. 711.
- Licinius, imperator rom. (312, + 324), prius Augustus ab anno 307, 67. 116, II. 581. 591. 597.
- Lilybaeum (h. Marsala), urbs Siciliae, sita ad septemtrionem et occasum solis insulae, in promontorio, II. 286.
- Linguae liturgic., XXXVII—XXXIX. LXXI. — Linguae latinae et slavicae in Dalmatia mixtura, 505.
- Linsennayr Ant., coaevus, accurate scripsit de disciplina jejunii, II. 76. 79. 84. 514.

- Linus PP. (c. 68), 383. 399, II. 721.
 Liptine (h. Lestines), locus Franciae, non procul a Cambrai; Liptinense concilium (an. 743), II. 137.
 Liquores salubres e sepulchris sanctorum scaturientes, 155. 308. 347. 447.
 Litania septiformis s. Gregorii M., II. 138. — Litaniae majores et l. die s. Marci, origo et ratio earum, II. 138. 360. 361. 362. 364; litaniae majores, Dominica et tres dies rogationum, crucis supplicationes et origo Rogationum, II. 363—365. — Litaniae minores, II. 139. — Litaniae Sabbato sancto, II. 270. — Litaniae lauretanae, II. 528.
 Literae dominicales, 29, II. 654—655.
Ἀσθολέτης, lapidatus, cognomen s. Stephani protomartyris, 232.
 Liturgia s. Basilii M. in jure probata, 48, II. 271. — De liturgia juris dicundi potestas Romano Pontifici reservata, 31. 505. — Liturgicorum textuum usus dogmaticus, XLI—XLIII.
Λογοθέτης, logothetes in imperio byzant. XXXIII. 337.
 S. Longinus, anachoreta in Aegypto, II. 44.
 S. Longinus, centurio, qui morti Christi adfuit, m., 302. 462. 485, II. 611. 722.
 S. Longinus, miles, lateris Dominici percussor, 303, II. 709.
 Loparev de s. Eudocimo, 227.
 S. Lot, anachoreta, abbas in Aegypto, coaevus Arsenii Magni, II. 44.
 Lothar. III., imperator (1125—1137), II. 226.
 Lotio pedum in Coena Domini (Lavipedium, pedilavium *νιπήρ, ποδώνιον*), II. 219. 225.
 S. Lucas evangel., 304. 461. 485; depinxit imaginem s. Deiparae, II. 163. 164. 610. 696. 706. 709.
 S. Lucas junior, monachus, 96.
 S. Lucas, stylita, II. 712.
 S. Lucia, discipula s. Pauli Ap., II. 715.
 S. Lucia, m. Romae, II. 720.
 S. Lucia, Syracus. m., 353.
 S. Lucia, m., 205. 466. 486.
 S. Lucianus, presbyter Antiochen. m., 302, II. 607. 610. 720.
 S. Lucillianus, Byzant. m., 171.
 S. Lucinus, presbyter cum Dionysio in Galliam profectus, m., II. 610. 611.
 S. Lucius PP. (252—253), 377. 391.
 S. Lucius, m. Alexandriae, II. 708.
 S. Ludmilla (Lidmila), vidua, protomartyr bohema, ducissa et patrona regni Bohemiae; nat. 873, † 927; 277. 289.
 Ludolphus Job., germanus, multarum linguarum peritus, † 1704, II. 704.
 Ludovicus VII., rex Franciae (1137—1180), II. 143.
 S. Ludovicus IX., rex Franciae (1227, † 1270), II. 95. 382.
 Lugdunensis eccles., II. 96.
 Lugos, sedes episc. r. gr., XV. 498.
 Luitprandus, episc. Cremonensis, historicus, † c. 972, II. 190.
 Luksor v. Diospolis magna.
 Luna, lunaris cyclus v. *κύκλος*; lunare, mobile (festum), II. 642.
 S. Luppus, m., 255.
 Lupus Christianus, Iprensis, Ord. Eremit. s. August., immensae eruditionis vir (ut habet Hurter, Nomenclator), † 1681, II. 230.
 Lycia, provincia Asiae minoris, II. 347.
 Lydda (Diospolis h. Lud), urbs Palaestinae, 143. 315.
 Lychnidus v. Achrida.
Λυκόπειρος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς τῶν Μασσαλιανῶν . . . αἰρέσεως; de hoc Lyco-Petro lectione dignum est fragmentum graecum apud Lambec., Bibliothec. Caesar., I. 3, p. 426; II. 115.
Λυχναρία, lucernarium Theophaniae apud Armenos, II. 565.
Λυχνικόν, lucernarium, LV.

M.

Mabillon Joannes, celeberrimus scriptor O. S. B., quem multis illustrat Hurter, Nomenclator; II. 197. 229. 420. 512.

- Mabug, Hierapolis, 305.
 Macaire Cyrill, antistes copt. 196, II. 518. 690. 691. 703. 705.
 S. Macarius, Aegyptius, Magnus senior, abbas et presbyter in Nitria s. Scete; oriundus Thebaide, nat. 301, † 390; discipulus s. Antonii M., 77. 467. 487, II. 22. 44. 701. 717. 723.
 S. Macarius Melitin. m., II. 612.
 S. Macarius Urbanus (ὁ πολιτικός), junior, Alexandrin., degebat primo in Nitria, dein in Kelliis Sceten-sibus, † 395; II. 44. 625. 718.
 S. Macarius, fil. Basilidis princ., m., II. 722.
 S. Macarius, m., II. 571.
 Macarius, ep. Russorum, II. 409.
 SS. Machabaei, mm., 230. 405. 479. 489, II. 592. 712. 723.
 Macedonius I., episcopus CPolitanus (341—360), arianus, pneumatomachos, antesignanus Macedonia-norum, II. 115. 492.
 Macri Dominicus, Italus, † 1671, ejus Hierolexicon, II. 208.
 S. Macrina, avia s. Basilii M., 168.
 S. Macrina, soror s. Basilii M., 168.
 S. Macrina, cujus festum 28. Fe-bruarii, II. 47.
 Macrinus, imperat. rom. (217, † 217), 355.
 S. Macrobius, ep. Nicii, m., II. 716.
 S. Macrobius, eremit., II. 708.
 Mader de s. Cyrillo Hieros., 124.
 Maedler, astronom., † 1874; II. 286. 293.
 Maffei J. Petr., S. J., † 1603; prae-ter alia scripsit Histor. indic.: II. 652.
 SS. Magi, tres reges, 59; magorum adoratio, 364, II. 173. 174. 678.
 Magnesia (h. Magnisa), urbs Ly-diae, 97.
 S. Magnus, m., 404.
 S. Magnus Cyzicen., m., 147.
 Magnus ager, monasterium v. Cy-zicus.
 Mai Angelus, Cardinalis, copiosa di-vinarum ac saecularium literarum peritia orbi notissimus, † 1854, XL, II. 6. 121. 138. 224. 254. 279. 281. 429. 430. 569. 679.
 Maienfest, Maientag, II. 397. 398.
 S. Majoricus, m., 406.
 Majpheracte, Majapharachin, Maj-pherket, Majafarekia v. Tagrit.
 Majumas (h. En-Nesle), maritima urbs Palaestinae, 301.
 Majus mensis, 149; Maji Kalendis apud Latinos festum inchoatae praedicationis Christi, 266.
 Μακάριος, pius titulus imperatorum, 496, II. 566.
 Μακαρισμός ὁ, benedictio, II. 110. 116. 246; ille decantabatur e synodico. Confer: *αἰωνία ἡ μνήμη, φήμη, πολυχρόνιον*.
 S. Makdasta, soror s. Simeonis Bar-zabob, episcopi Seleucia et Ktesiphontis († 341). Soror ejus fuit s. Tarba (Crescentia), m., quae cum ea martyrium subiit an. 341, sub Sapore, II. 415.
 Makil Math., Vic. Ap. Malabar., II. 649.
 Malabares, Syro-chaldaei, christiani s. Thomae, II. 648; eorum Kalen-darium II. 649; nominatim festa s. Thomae Ap., II. 651; tabula paschalis, II. 654—655; festa com-munia per an., II. 656—673; je-junia, II. 674.
 S. Malachias, proph., 52, II. 713. 724.
 Maleus mons (Malea h. Cap. di Ma-lia), promontorium Laconiae in Morea, 132. 205. 210.
 S. Malchus, anachoreta in deserto Chalcidis, oriundus ex urbe Ni-sibi, jamque senio confectus, dum s. Hieronymus juvenis erat; floruit c. 350, II. 44.
 Maltzew Alexius, *ἐκκλησιαρχης* le-gationis russicae Berolini, vir prae-stantis ingenii, libris liturgicis germanice editis clarus, XXXVI. LVIII. LX. LXI, II. 128. 129. 149. 154. 228. 243. 246. 252. 260. 311. 361. 370. 371. 393. 398. 406. 428. 435. 487. 503.
 S. Malus, anachoreta, II. 44.
 S. Mamas, Caesareae in Cappadocia m., 269, II. 415. 602. 706.
 S. Mamelchta (Namelta), m., in Per-side, an. 344, 296. 460.
 S. Mamertus, archiep. Viennensis in

- Gallia, institutor Rogationum, floruit saec. 6, II. 364.
 Manas, haereticus, II. 114.
 Mancipes v. *Τελώνης*.
 Mandatum, dies mandati, II. 235.
Μανδήλιον, *μαντήλιον* s. sacrum sudarium, h. e., *δχειροποίητος εἰκὼν* vide Edessa.
Μάνδρα, quid sit, 225. 267; *mandra* Simeonis Stylitae, 225.
 S. Maneus, anachoreta in Aegypto, II. 625.
 S. Mania, virgo e coetu Ripsimistarum, II. 581. 582.
 Manna s. Joannis Evang., 154.
 Mannhart Franc. X., S. J., Oenipontanus, vir omnibus rebus praecellens, † 1773, XXII.
 Manolla Franc., Spalatensis, 504.
 S. Manuel, ep. et m., 79.
 S. Manuel Persa, m., 183. 477.
 Manuel I. Comnenus, imperat. byzant. (1143—1181), 199. 347, II. 9. 224.
Μαφόριον τῆς Θεοτόκου, velum s. vitta capitis s. Deiparae, 201.
 Mara, *Μαριά πηγὴ*, in deserto, II. 130.
 S. Marana 487.
 Mar-Aba v. Aba.
 Mar-Papa v. Papa.
 Mar Riša, s. Alexius, 124.
 S. Marcellianus Rom., 381. 395.
 S. Marcellinus PP. (296—304), 378. 393.
 Marcellinus Comes, chronista graecus, II. 530.
 S. Marcellini fons prope Ebredunum, II. 288.
 Marcellus Coreyrens.; Caeremoniale Romanum, II. 187.
 S. Marcellus abbas, studites, 371, II. 44.
 S. Marcellus, Apameae ep., 245.
 S. Marcellus Machab., m., 230.
 S. Marcellus, sive Marcianus, Siciliae ep., 97.
 S. Marcellus PP. (308—310), 376. 389.
 S. Marcianus, Aegyptius m., 174.
 S. Marcianus imperat. byzant. (450—457), maritus s. Pulcheriae, 66. 240. 241, II. 280. 490. 492.
 S. Marcianus Cyrensis, 76.
 S. Marcianus, patr. Alexandr., II. 700. 713.
 S. Marcianus, presbyter CP., 65, II. 44.
 S. Marcianus, notarius, m., 307, II. 617. 709.
 Marcianus, qui Constantinum M. c baptismo suscepisse fertur, 471.
 Marcilianus fons, II. 287.
 Marcionitae, gnostici, II. 88. 229.
 Marco Polo, Venetus, celeberrimus peregrinator medio aevo, II. 651.
 S. Marcus, *ὁ κελιώτης*, II. 44. 625.
 S. Marcus Arethusan., ep. et m., 128, II. 573. 574. 595.
 S. Marcus Evang., 145. 393. 474. 488, II. 610; patriarcharum alexandrin. primus, II. 690. 701. 718; praedicatio s. Marci, II. 691.
 S. Marcus in monte Sinai anachoreta, II. 44.
 S. Marcus, Rom. m., 381. 395.
 S. Marcus PP. (336), 399.
 S. Marcus Tarmakita, II. 416.
 Marcus, ep. Hydruntinus (Otranto), saeculo 9, melodus, schismate photiano implicitus (Moroni, Dizionario, t. 50, pp. 62—63), II. 260.
 Marcus, patriarcha Alexandrin. saec. 12, II. 455.
 Marcus Eugenicus, ep. Ephes. (c. 1439), II. 524. 526.
 Marda v. Merda.
 S. Mardarius, II. 625.
 Mardin v. Merda.
 S. Mardonius, m., 353.
 S. Margarita ex 14 auxil., 242.
 B. Margarita Maria Alacoque, 385, II. 481. 482. 484.
 S. Margarita, regina Scotiae, 380. 395.
 Margunius Maximus, episcopus Cytherorum (h. Cerigo insula) et hagiographus graecus, XXXIII.
 Maria, Mirjam (Masor.), *Μαριάμ* (Septuag.), cl. Adalb. Schulte originis aegyptiacae esse conjicit, ductum a *Mero*, portus, et *iam*, mare, ut adeo *navigantibus in mari portus salutis* declarari possit (Brief an die Römer, pp. 269—272). Paulo secus cl. Bardenhewer, II. 508.

- S. Maria, B. V., Deipara; ἡ ὑπερ-
αγία Δεσποίνη ἡμῶν, Θεοτόκος
Μαρία; ἀειπύρθετος Μαρία; Θεο-
μήτορ; παναγία. — Singula festa
B. V. Mariae vide in ordine alpha-
betico sub: Annunciatio; Assump-
tio; de monte Carmelo; Concep-
tio; septem Dolorum; Maria
Gratiae s. Χάριτος; Maternitas;
de Mercede; Nativitas; Patro-
cinium; Praesentatio; Purificatio;
Puritas; Rosarium; Visitatio; de
Victoria; Zonae depositio; fe-
stum ad aristas, festum seminum;
Nominis; festum inventionis pixi-
dis ss. Deiparae v. pixis; Obdor-
mitio. — Ἡ παναγία Μαρία ἡ
ὁδηγήτρια v. ὁδηγήτρια. — Ejus
puritatis praeconia, II. 527. —
Mater purissima, II. 528. — Imago
miraculosa in Saidnaja v. Said-
naja. — Μαφόριον τῆς Θεοτό-
κου v. μαφόριον. — Mors B. V.
Mariae vide Obdormitio. — Fe-
stum templi B. M. V. apud Syros,
477. — Commemorationis dies
apud nonnullos Syros, II. 334.
415. — Apostoli baptizarunt Dei-
param, II. 415. — Ἀκάθιστος
ῦμνος, II. 154—183. — Pretiosa
vestis Deiparae Virginis in urbe
CP., 200—202, II. 160. — Ἡ
θεία εἰκὼν τῆς ὁδηγήτριας, II.
163—164. — Θεοτοκίον, tropa-
rium in Deiparam, LXIII. — In-
ventio thecae (vestium) B. V. M.,
II. 556. — Ejus templa CPoli v.
CP. — B. V. Mariae ecclesia prima
apud Coptos, II. 700. 721. —
Ejus commemoratio menstrua apud
Coptos, II. 708—709.
- S. Maria aegyptiaca, 130. 131, II.
47. 152. 153. 184. 701. 717; ejus
festum mobile, II. 184. 185; Se-
quentia de ea, II. 186.
- S. Maria ἡ τοῦ Κλωπᾶ, II. 594.
- S. Maria Magdalena, unguentifera,
219. 479. 488, II. 311. 334. 345.
594. 611. 612. 683. 703. 722;
soror Lazari, II. 713; quomodo
Magdalenam ab aliis distinguunt
Graeci, 220; pedes Domini ungens,
II. 195. 219; Graeci admittunt
duas unctiones ante passionem, II.
217; perhibetur ovum obtulisse
Tiberio et accusasse Pilatum et
summos sacerdotes, II. 311. 344.
- S. Maria, quae et Marinus, II. 47.
- S. Maria apud Syros, cujus comme-
moratio fit feria VI. hebdomadae
in Albis, II. 334.
- S. Maria de Pazzis, 378.
- S. Maria Salome, II. 594.
- S. Maria, soror s. Vitalis, II. 101.
- S. Maria, Xenophontis conjux, 82.
- Maria, augusta byzantina, postea
monacha, dicta Xene, II. 116.
- Maria Theresia, imperatrix, † 1780,
II. 387.
- S. Mariamna, soror s. Philippi, 257.
- S. Marina Antiochena, m., 217. 478.
488, II. 603. 711. 722.
- S. Marina apud Syros, II. 334.
- S. Marinus, m., 355.
- S. Marius, m. in Aeg., II. 711.
- Marković Joan., O. S. Fr., doctrinae
copia clarissimus, coaevus, II. 222.
230.
- Marnas, idolum urbis Gazae, 112.
- S. Maro, anachoreta, 103. 470. 487.
489.
- Maronitae, quorum sedes in Libano,
45, II. 436; eorum festa, 36. 428
— 437. 485—489, II. 646; caere-
moniae Dominicae Palmarum, II. 208.
- S. Maronius (Maruthas), ep., II. 715.
- Marraccius Hippolytus, congr. cleric.
reg. Matris Dei († 1675). Scri-
pta ejus Mariana recenset Hurter,
Nomenclator, II. 541.
- Martene Edmund, O. S. B., nat. 1654,
† 1739. Catalogum operum cum
justo elogio dat Hurter, l. c.,
II. 206. 229. 369. 460.
- S. Martha poenitens, aegyptiaca, II.
720.
- S. Martha, mater Simeonis junioris
stylitae, 204.
- S. Martha, mater Simeonis senioris
stylitae, 267.
- S. Martha, soror Lazari resuscitati,
396. 479, II. 217. 594. 611.
- Martin, professor Parisiensis, † 1890.
XLL 194, II. 685.
- S. Martina, m., 377. 404.
- S. Martinianus, eremita, 102, II. 44.

Martinov Joan. Ev., S. J., Russus, natus a. 1821, plurima volumina edidit, quae ipsius doctrinae magnitudinem et inexhaustum legendi studium cum acerrimo conjunctum iudicio luculenter ostendunt. †1894. Ex ejus operibus ad nostram disciplinam pertinent: Annus eccles. graeco-slav. XXXIV, identidem in Kal. citatus, 414. 457, II. 100. 125. 195. 378. 492. 533. 566. 567. 634; ex eo Trifolium serbic., 450; iconographia s. Joannis Ev., 287.

S. Martinus, ep. Turonensis (372—397), 386. 401. 486, II. 710. 720; Quadragesima s. Martini, II. 82. 537.

S. Martinus PP. I. (649—655), 136. 137. 487; damnat imperatorem byzant. Constantem, XLIX—L.

Martinus PP. V. (1417—1431), II. 467.

Martius mensis, 115.

Martyr; martyres Alexandr., II. 723; — mm. 42 Amorienses, 118. 472; — mm. Atribenses, II. 722; — mm. 7 Corinthii, 472; — mm. 10 Cretenses, 360; — mm. Cyziceni, 146; — mm. Latopol., II. 712. 722; — mm. Nagranens., 467, II. 711; — mm. 20.000 Nicomediens., 370. 408, II. 627; — mm. 45 Nicopolit., 207, II. 590; — mm. orientales, II. 571. 575; — mm. Panopol., II. 700; — mm. in Perside et apud Majpheracte, 234, II. 334—335. 416; — mm. 40 Sebasteni, 118. 472, II. 101. 560. 577. 682. 701. 716; — mm. Sinaitae, 68. 468; — mm. Tentirens., II. 701. 719; — mm. Theopol., 317; — mm. in Thomis, II. 718. — Martyrum aera, II. 695. — Martyris titulus s. Stephano eminenter datus, 232; martyrum sigillum s. Petrus Alexandrinus, 335. — Martyrium quotuplex 368.

S. Martyrianus, II. 719.

S. Martyrius, notarius CP. m., 307. II. 617.

Martyrologium Roman., XXXV. 403; de ejus auctoritate (Grisar), XXXV;

de eodem Parergon hist.-crit. (Laemmer), XXXV. — Quaestiones martyrologicae tractatae a de Bück, Duchesne, Matagne, de Rossi, de Smedt, XXXV.

Martyropolis v. Tagrit.

S. Marugaeus. anachoreta s. monachus, II. 564; familiaris s. Jacobo Nisibeno, II. 626.

S. Maruthas, ep. Tagritensis s. Martyropolitani, coaevus s. Joannis Chrysostomi, floruit saec. 4 et 5. Tempore invasionis Saracenorum corpus ejus translatum est ex urbe Tagrit in monasterium B. V. Mariae in Scete Nitrica, ubi hucusque requiescit; 267—268. 471, II. 334—335. 415. 571. 682.

Marzana, slavica Dea leti, II. 145. 190.

Masi Joseph., graeco-cathol. ep. Panormi in Sicilia, coaevus, II. 468.

Massagetarum, natio barbara Asiae interioris, II. 587.

Massilia (h. Marseille), urbs Galliae, 114.

Massmann, de s. Alexio, 124.

Matarea (h. Matarié, h. e., aqua frigida), vicus extra septemtrionalia moenia Kahirae; olim vetero-aegyptiaca urbs On (= lux), graece Heliopolis; Arabibus significabat On = Ain ašmā, fons solis. Ibidem exstat ecclesia Deiparae Virginis, ubi fons aquae dulcis, divinitus elicitus, II. 720. 734.

Maternitatis B. V. M. festum, 21. 400, II. 515. 528.

S. Mathias, Ap., 242. 391. 480. 489, II. 608. 701. 716.

S. Mathias, Cypr., m., II. 715.

S. Matoius s. Dalmatius, ὁ δαλματίας, II. 44.

Matriculae, XLVI.

Matritensis codex graecus, II. 71.

S. Matrona, Ancyrr. m., 162.

S. Matrona, sanctimonialis, 320, II. 47.

S. Matrona Thessalon., 127, II. 706.

S. Mattai, erem., 482.

S. Matthaeus, Ap. et Evang., 330, 463. 486, II. 610. 696. 708; ejus evangelium in tumba s. Barnabae repertum, 177; αἱ τοῦ Ματθαίου κριτικαί, II. 444—447. 458.

- Matthaeus, Notitia codicum mosq. (a. 1776), II. 155.
 Matzil, sedes episc. in Aegypto, II. 706.
 S. Maura, m., 151. 484. 488, II. 415.
 S. Mauritius et socii, mm., 383. 393.
 S. Mauritius, Nicopolit. m., 207, II. 590.
 Mauritius, imperat. byzant. (582—602), 65.
 S. Maurus, abbas, 376. 389.
 S. Maurus, m., 405.
 S. Maximianus, patriarcha CP. (431—434), tempore Nestorii, 332.
 Maximianus augustus Roman. (286—310), 80, II. 581. 595. 596.
 Maximinus Galerius, augustus Roman. (292—311), 95. 174, II. 98. 151.
 S. Maximus, Sebast. m., II. 592.
 S. Maximus, patr. Alexandr., II. 717.
 S. Maximus, m., II. 709.
 Maximus Branković, qui et Georgius, despota Serbiae, monachus et archiep. Valachiae, † 1516, ut est apud Martinov, An. eccl. gr.-slav. ad d. 18. Jan., 454.
 S. Maximus, conf. et m. († 662), 78; translatio reliquiarum ejus, 244. 469, II. 32. 44.
 S. Maximus, frater Domitii, II. 713.
 S. Maximus, Dorostori m., sub Diocletiano, 148.
 S. Maximus, m. in Illyrico, 251.
 S. Maximus, ep. Taurinensis († post 465), II. 77. 340.
 S. Maximus, patriarcha Hierosolymis (c. 335—350), II. 576.
 Mayr Georgius, S. J., scriptor illustris, II. 474. 503.
 Mazepa Joannes, magnae perturbationis in Russia molitor († 1709), II. 117.
 Mazochius, Alexius Symmachus, doctus interpres et editor Kalendarii Neapolit., † 1771, XXXIV, II. 279. 345; alibi passim.
 Mechitharistae, literarum armenicarum hospitatores, II. 557. Vinnenses, XI. 499, II. 556.
 Mécislaus, primus christianus dux Poloniae (962—992), baptizatus 965 in urbe Gniezno, quocum tota natio Polonorum christianam fidem amplexa est, II. 145.
 Mediana, II. 142, 146.
 Medicii monasterium in Bithynia, 131.
 Mediolanum (h. Milano), 301. 348, II. 47; ejus ecclesiae jejunium quadragesimale erat 31 dierum, II. 76. 77; concil. mediol. primum (an. 1565), II. 76; quintum (1579), II. 95; ordo ecclesiae mediol., II. 214; bibliotheca Ambrosiana ibidem, II. 565.
Μεγαλομάρτυρες; inter alios eminent: Theodorus *ὁ σιτραηλίτης*, Theodorus *ὁ Τύρων*, Georgius *ὁ τροπαιοφόρος*, Demetrius *ὁ μυροβλήτης*, Jacobus *ὁ Πέτρης*, Euplus *ὁ διάκονος*, Pantaleon *ὁ ταμεικός*, Catharina *ἡ πάνσοφος*, Euphemia *ἡ καλλίνικος*, Anastasia *ἡ φαρμακολύτρια*, Barbara *ἡ παρθένος*, Sophia, gemma novae Romae.
 Mejer Otto, canonista protestans, † 1849, II. 92.
 S. Melania junior Rom., 372, II. 44.
Μέλας, niger, II. 187.
 S. Melas, ep. m., II. 713.
 S. Melchisedek PP. (311—314), 387. 402, II. 197. 228.
 Melchisedek, rex et sacerdos, II. 254. 591.
 Melchisedek, ep. et scriptor Rumenus, coaevus, II. 31. 166. 167. 335. 532.
 Melchitae, regii, vulgo Romani appellati, XXIV. 45. 414; receperunt an. 1857 Kalendarium Gregorianum, II. 301; eorum festa 37, II. 155; libri liturgici, II. 50. 99. 142. 215; Horologium, II. 102. 128. 147. 155; Graeco-Melchitae et hebdomas sancta, II. 202. 215. 301. 436. 456.
 S. Meletius, m., II. 416.
 S. Meletius, ep. Antioch., 99. 470. 487, II. 48. 617. 625. 682. 715.
 Meletius, patr. Alexandrin. (c. 1593), II. 467.
 Meliapur v. Calamina.
 Melita (Malta), insula, II. 468.
 Melitene (h. Malatiah), urbs Armeniae minoris, alias Cappadociae, ad Euphratem, 65. 77. 119. 141.

166. 266. 319. — Miasenorum monasterium non procul ab urbe, 266. — Legio 12. Melitinensis, dicta fulminans, 119.
- Mellitus, abbas, socius s. Augustini, Anglorum episcopi, primus ep. Saxoniae orientalis (h. Essex) in Anglia, II. 189.
- Mellus, eppus. chald. intrusus in Malabar., II. 649.
- Melinas, locus cum prodigioso fonte paschali in Sicilia, II. 287.
- Membrive, Bernardinus, ord. Praed., floruit 1727, II. 478.
- S. Memnon, abbas, 147.
- Memphis, urbs olim clara Aegypti, ad ripam orientalem Nili. In ejus locum, in altera ripa, fere ex adverso, excitata fuit, quae *vetus* sive *magna Cair* seu *Cahira* vocatur, II. 733: ecclesia ss. Deiparae in Matarca, extra moenia Cairae, II. 720.
- Menachiry Joan., Vicar. Apost. Malabar., II. 649.
- Menaea, XXXIII. XLIX, II. 99. 100. 165. 195. 273, alibi.
- S. Menander, m., 405.
- S. Menander, Prusae m., 162.
- Menardus Nic. Hugo, O. S. B., floruit saec. 17. De doctissimi viri laudibus cfr. Hurter, Nomenclator; II. 77. 92. 462.
- Mendes, urbs maritima Aegypti, in medio Delta, nunc Šemun vocata, II. 734.
- Menelik, Negus, imperator Aethiop., II. 691.
- Menezes Alexius, archiep. Goanus, deinde Bracharen., † 1617, II. 648.
- S. Mennas, patriarch. CP. (536—552), m., 140, II. 436. 493.
- S. Mennas Calliceladus, m., 351, II. 625. 710.
- S. Mennas, Aegyptius, miles, m. Coetyaei, cognomento „fidelis“, 320. 351. 463. 487, II. 617. 697. 702. 710.
- S. Mennas, Cypr. m., II. 715.
- S. Menodora, m., 273.
- Menologium Basilianum, XXXIII. XXXIX—L, II. 335. 377. 493. 530. 539, menologium slavicum Demetrii, II. 48. — CPolitanum, XXXI.
- Mensium nomina Latinis Graecisque communia, 43. 44; nomina eorum apud Arabes (in capite cujuslibet mensis, 44. 90. 115); apud Armenos, II. 556; apud Syros, II. 681; apud Coptos, 696—703.
- Mensualia v. Menaea.
- Merati, Cajetanus Maria, Theatinus, † 1744, de s. liturgia optime meritus (cfr. Hurter, op. cit.). II. 206.
- De Mercede B. V. M., 383. 399.
- S. Mercuria (al. Maria), m. Alexandr., II. 714.
- S. Mercurialis, ep. m., II. 716.
- S. Mercurius, Alexandr. miles, 335. II. 623. 698. 703. 711. 722.
- S. Mercurius, asceta, II. 723.
- Merda (Marda, Marde, Mardin, Maredin, antiq. Maride), urbs Mesopotamiae ad Tigrid fluvium, ubi coenobium de Columna, de quo videatur Assemani, B. o., t. 2, p. 525: II. 415.
- Merelotz, armenice dies defunctorum, 238, II. 558.
- Μερῆς*, particula, II. 382.
- Μέση (ἐβδομάς) τῶν νηστειῶν, μεσότης τῶν νηστειῶν, μεσονηστειῶς*, II. 133. 134.
- Mēsjaeoslov, Kalend. cath. Ruthenor., 415.
- Mēsjaeoslov Vostoka Sergii archimandritae v. Sergij; mēsjaeoslov vostočnoju cerkoviju, hemerologium Serbicum ritus graeci, XXXIX, II. 293. 297.
- Μεσοπεντηκοστή*, festum, II. 343, 346. 354.
- Mesopotamia, regio Asiae inter Euphratem et Tigrid, 351, II. 589. 590; celebratio paschalis in Mesopotamia una cum Judaeis, II. 281.
- Μεσώριον*, media hora, LVI.
- S. Mesrob (Mesrop, Miesrop), Interpres, Doctor, dictus apostolus Armenorum († an. 441); II. 584. 585. 597. 598.
- Messana (h. Messina), urbs Siciliae, 354, II. 157. 164. 514.
- Μεταμορφώσεως*, Officium τῆς ἀγίας.

- LXVI; ἀπόδοσις, τυπικόν ΚΠ., festum, 235.
 Μετάνοια, poenitentia, LXIV, II. 148.
 Metaphrastes v. Simeon.
 S. Methodius I., patriarcha CP. (842, † 847), 98. 181. 477, II. 48. 101. 102. 105. 111. 516. — Theophilum augustum in haeresi mortuum ex inferno liberasse perhibetur; II. 23. 106—107.
 S. Methodius, ep. et m. in Syrorum Kalendaris, II. 416.
 S. Methodius, Patarorum ep., 184.
 S. Methodius, apostolus Slavorum, metropolita Pannoniae et archiep. Moraviae, ad coelos migravit die 6. April. an. 885 in Velegradio, ibidem in ecclesia synodali ad altare ss. Deiparae sepultus, 103. 150. 154. 315. 456, II. 631.
 Methone (h. Methon, Modon), episcopalis urbs maritimae Messeniae in Peloponneso, II. 24. 222; alibi.
 Methusalem, commemor., 283.
 S. Metranus, m. Alexandr., II. 708.
 Metrica biblica v. Bickell.
 S. Metrodora, m., 273.
 S. Metrophanes, primus ep. Byzantii, 172. 476, II. 48. 616. 617.
 Metropolitanarum potestas e Primatu Romani Pontificis derivata, 491.
 Meursius Joannes, Batavus, † 1639, insignis grammaticus, II. 165. 256.
 Meuschen Joannes Gerardus, patria Osnabrugensis, theologus protestans, † 1743, II. 138.
 Miasenorum B. V. M. synaxis, 266.
 S. Michaelas, proph., 245, II. 723.
 S. Michaël, archang., 289. 319. 463. 486, II. 548. 617. 697. 702; ejus miraculum in urbe Colossensium, 271; vicit draconem, II. 254; ejus apparitio in monte Gargano, II. 548.
 S. Michael Aragawi, aethiops, II. 708.
 S. Michaël Hagiopol. II. 106.
 S. Michaël Maleinus, 210.
 S. Michaël, Synadar. ep., 164. 242. II. 48. 416.
 S. Michaël et soror ejus, in coenobio Columnae, II. 415.
 Michaël Caerularius, patriarcha CP. (1043, † 1059), auctor secundi et numquam postea sublatis schismatis graeci, 212. 306. 458, II. 40. 108. 222. 223. 227. 229.
 Michaël, magnus dux Tverii in Russia (c. 1319 — c. 1389).
 Michaël Glykas v. Glykas.
 Michaël, primus Kijevensis metropolita, 212.
 Michaël II., Balbus, Psellos, imperat. byzant. (820—829), 131.
 Michaël ὁ ῥητορ, praeceptor imperat. byzant. Leonis Philosophi: de Synodis, II. 517 († c. 850).
 Michaël III. Porphyrogenitus, imperat. byzantinus (842, † 867), 98; II. 102. 311.
 Michael Aemil, S. J., gente Silesius, Oeniponte s. theologiae in C. R. Universitate ab an. 1889 professor, 137.
 Micrologus, scriptor ecclesiasticus, s. Gregorio PP. VII. suppar, II. 63. 126. 138. 143. 417. 460. 462.
 Migne J. P., Parisiis degens, dum viveret, vir sedulus et magna moliens, fundator et possessor grandium officinarum „Ateliers catholiques“ in Petit Montrouge; editor immensi, jam 1840 incepti et ultra 30 annos sine interruptione continuati „Patrologiae cursus completi“, nec non innumerorum aliorum magnorum operum collectaneorum, fundator ephemeridum Univers, Vérité et aliarum variarum ephemeridum; defunctus Parisiis exeunte Novembri 1875, aetatis anno 76; XXXV, alibi passim.
 Mihályi de Apsi'a Victor, illustrissimus vir nominis, olim ep. gr. cath. Lugosien., nunc metropolita Fogarasien., XV.
 Miklosich Franc., clarissimus slavista, † 1891; ejus est Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, II. 189. 205. 333. 369. 428. 478. 533.
 Milchfaschingssonntag, II. 50.
 S. Miles, ep., m. in Persis, 463. II. 617.

- Mileševo, urbs et monasterium in Veteri Serbia (a quo monasterio) terra Lahumlje et Travonia dicta est „Ducatus s. Sabae“ (Herzegowina). Monasterium, vulgo „Laura Serbica“, situm est in via a Zenica ad Prjepolje, 449.
- Miletus, clarum emporium Cariae in Asia minori, 581.
- Milias Sp., editor collectionis synodorum, II. 516.
- S. Milles, asceta, II. 44.
- Milozzi, Romanus, grammaticus coaevus, II. 527.
- Minieh (al. Hermopolis) urbs Aegypti sede ep. copt. clara, II. 690.
- Ministeriales Romae, qui fuere et a quo instituti, II. 61.
- S. Misadus, m., 460.
- S. Misaël s. Misach, 355, II. 711.
- Missae tres in festo Nativitatis Domini, 364; in festo nativitatis Joannis Bapt., 188; missa praesantificatorum apud Graecos, II. 251. 252; in Parasceve et Sabbato sancto missae sacrificia non celebrabantur apud Latinos, II. 252; missa paschalis, II. 270.
- Missale Ambrosianum, II. 213—214, Gothicum, II. 140; Romanum jussu s. Pii PP. V. emendatum, II. 420.
- Mitšin-k, *μεισόνησιμος* Armenorum, II. 560.
- Mittefastensonntag, II. 142.
- Mitylene, Mytilene (h. Castro), urbs in insula Lesbo, 134, II. 153.
- Μνήμη ἡ αἰωνία*, solennis acclamatio ecclesiae graecae, II. 108. 110. 111. sq. 116. et confer *μακαρισμός* et *αἰωνία*.
- S. Mocius, Byzantin. presbyter et m., 157, II. 582.
- S. Mocius, Rom. m., 203.
- S. Modestus puer, m. Alexandr., II. 714.
- S. Modestus, Sicul. m., 183. 381.
- Modlitebná neděle, II. 363.
- Moesinger, prof. Salisburgensis, orientalista, †1878, XXXIV. XXXVII. 461; alibi passim.
- Mogarisus, Mogariassus, oppidum in Cappadocia, 66.
- S. Mogia, m. in Aegypto, II. 722.
- Mogilas v. Petrus.
- Molanus (van der Meulen), Belga, Lovaniensis insignis hagiologus, †1585 (cfr. Hurter, Nomenclator), II. 565.
- Molitvoslov (Euchologium), liber ecclesiasticus Ruthenorum, edit. Leopoli 1876, II. 293.
- Monachorum parens in Aegypto s. Antonius, in Palaestina s. Hilarion, in Mesopotamia s. Eugenius, 474; monachi hebdomada Passionis e desertis ad sua monasteria revertebantur, II. 191; monachi sabbato sancto, II. 271; elevato et comestio panagiae apud monachos, II. 329.
- Monasterium, *μοναστήριον*, *μονή*, quid sit, 346.
- S. Monica, 378. 393.
- Μονοφυΐτα*, ejus notio, II. 84. 85.
- Monophysitae, haeretici sub initio 5. saeculi, quorum auctor Eutyches, 289; monophysitae in Malabarica, II. 649; Synodi oecumenicae a monophysitis receptae, II. 518.
- Monothelitae haeresis 7. saeculi a Sergio, patriarcha CP., excitata, 78, II. 115. 152. 492; Combefisii historia Monothelitarum, II. 157.
- Mons Cornelii v. Corneli montes.
- Mons Mirabilis, *τὸ θαυμαστὸν ὄρος*, prope Antiochiam ad Orontem; inde *ἐπωνύμιον* Thaumastorites, 165.
- Mopsuestia (h. Messis), urbs Ciliciae, II. 115.
- Moravia, marchionatus imperii austriaci, 457.
- Morcelli, Stephan. Ant., S. J., antiquitatis literarumque cum hujus studio cognatarum peritia ornatissimus ac novae quam vocant inscriptionum scientiae auctor, obiit in oppido Chiari, in Lombardia, an. Chr. 1822, suo 85. De Backer non minus 34 opera ejus recenset in Biblioth. XXVI. 334. 496, II. 99. 100. 414. 424. 435. 531. 542. 549. 566; alibi.
- Morel Petrus, Turonensis, interpres graecus, II. 434.

- Morin Steph., Normannus, theologus protestans, † 1700, II. 137.
- Moroni Cajetanus, Romanus, editor magni operis: Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica, II. 62. 96. 126. 144. 196. 204. 207. 239. 336. 495. 509. 649; alibi.
- Mors B. V. M. v. Obdormitio.
- Moschus v. Joannes.
- Moses v. Moyses.
- Mosul, antiquum Mespila, urbs ad Tigrim, septemtrionaliter cum casu a Bagdad. In vicinia exstant ruinae urbis Ninive; sedes Nestorianorum, II. 688.
- Moyses, *Μωυσής* (Septuag.), non sine veri specie ducunt ex vocibus aegypt. *Mō*, aqua, et *ondše* (*ὠσής*, Flav. Jos.), salvatus, h. e., ex aquis salvatus (Exod. 2, 10.).
- S. Moyses, propheta et legislator, 270. 489, II. 103. 131. 134. 415. 591. 706. 715.
- S. Moyses, m. Alexandr., II. 724.
- S. Moyses, Aethiops, monachus, 260. 481. 489, II. 44. 721.
- S. Moyses, eremita ex agmine, II. 416.
- S. Moyses (Moses) Chorenensis, historiographus armenus, nat. c. 370, † 489; II. 573. 584. 585. 586. 598.
- Mrskaný pondělek, vapulans, flagellata s. virgis caesa feria II. Paschatis, II. 333.
- Mürz, de s. Laurentio, 243.
- Muki ned. v. Domin. Passionis.
- Mulier peccatrix Dominum ungens, II. 217. et v. Maria Magdalena.
- SS. Mulieres V. F. apud Graecos cultae, II. 542.
- SS. mulieres unguenta ad sepulchrum Christi ferentes (*μυροφόροι*) unguentiferae, II. 344. 594.
- Munaneba, jejuniū Jonae apud Malabares, II. 676.
- Mundi conditio s. creatio, II. 254. 307.
- Munkacs, urbs Hungariae, titulus episcopatus gr. ruth. XX. 498; Clerici Munkacienses rit. gr., II. 98. 221. 272.
- Muratori, L. A., nat. 1672, † 1750, doctissimi viri laudes multis describit Hurter, Nomenclator; II. 91. 126. 214. 513.
- Muraviev, Andr. Nic., insignis scriptor russus, cujus opus germanice versum est a Murali, II. 104. 361.
- Μυστικῶς*, secreto, orare, LXII.
- Muta hebdomada, II. 213.
- Mutala, urbs Cappadociae, 345.
- Mylassa (h. Stelasa), urbs Cariae, 80.
- Myra (h. Myra, turcice Dembre), urbs Lyciae, 138. 156. 347, II. 625.
- Myrmike, vicus Asiae minoris, 277.
- S. Myro, m. in Achaia, 251.
- S. Myro, ep. Cretens., II. 564. 621.
- Μυρόβλυτος*, 308. 357.
- Μυροφόροι ἄγται* v. ss. mulieres.
- Mysi, Romanorum hostes, II. 158.

N.

- Nabelschauer, Nabelseelen v. *ὀμφολόφουχοι*.
- S. Nabor, m., 381. 396.
- Nagran, Negrana, Negra, Nedjran, urbs, civitas apud Homeritas felcis Arabiae (h. Jemen), in australibus finibus peninsulae, 307. 467, II. 719.
- S. Nahum, apost. Bulgar., 456.
- S. Nahum, prophet., 340, II. 711.
- Naitan, Naito, rex Pictorum (c. 680), qui cum Scotis inhabitabant ardua montana hodiernae Scotiae, II. 308.
- Nakolia, urbs episcopalis Phrygiae, II. 114.
- Nanebevstoupení Páně, II. 369.
- Narbo, Narbona (h. Narbonne), urbs Galliae in interiori Languedoc, concilium Narbonense (589), II. 463.
- S. Narcissus, ep. Hierosolym., II. 716.
- S. Narcissus, monachus chortophagus, II. 608.
- Narecum et Nareciense monasterium armenicum in Anzevensium provincia, II. 598.
- S. Narses (Nerses) Clajensis catholicus Armenorum (1167—1175), II. 9. 224. 598.

- S. Narses Magnus, sextus catholicus Arm. (c. 379), II. 584.
 S. Narses Lambronensis († 1198), II. 598.
 Narsingae regnum in Indiis orient., II. 652.
 S. Natalia, Nicomed. m., 260. 473, II. 596. 723. V. Jazdin.
 Natalis (Noël), Alexander, O. Praed., nat. 1639, † 1724. Insignia ejus de historia eccles. merita illustrat Hurter, Nomenclator; II. 76. 77. 93.
 S. Nathanaël, Christum cognoscens, 143. 177.
 S. Nathanaël Nitriensis, II. 44.
 Nativitas D. N. J. Chr., 363. 466; *πολυχρόριον ἑορταστικόν* ejus diei Domini, 361—362; *παρεμονή τῶν Χριστουγέννων*, exspectatio Nativitatis Domini, 361, II. 290. 543. 629; appellatio Paschatis huic festo tributa, 364, II. 204; festa concomitantia nativitatem Domini, 367, II. 628.
 Nativitatis B. V. Mariae festum, 272. 481, II. 498. 556. 600. 640.
 S. Naucratus Studita, II. 44. 106.
 Nauplia (h. Napoli di Romania) urbs graeca in Peloponneso, 344.
 Nava-sart, novus annus, II. 563. V. Nosardil.
 Navagadi-k, jejunium album apud Armenos, II. 558.
 Navicella v. Roma.
 S. Nazarius, m., 301. 381. 397.
 Nazianzus, oppidum Cappadociae, 81.
 Neapolis, urbs Italiae, 126. 142. II. 157.
 Neapolitanski Arcadius, doctus scriptor russus, II. 433.
 Nectarina v. Catharina.
 S. Nectarius, patriarcha CP. (381—397), 64. 300, II. 48. 96—100.
 Neděle v. Dominica.
 Nedjelja čista, II. 118. 121.
 Nechites (Nicetas), archiep. Nicomediens. (c. 1145), II. 224. 226.
 Nedjiran v. Nagran.
 Negra urbs v. Nagran.
Νεχρώσιμοι χαρόντες, LVIII.
 S. Nemesius, conf., 405.
 Neanthologion, II. 548.
 Neo-Caesarea (h. Niksar), urbs Ponti, 330.
Νεοάσπρη, quid significet, 141.
 S. Neonilla Afra, 309.
 S. Neophytus, m., 79.
 Neophyti, II. 332. 336. 418.
 Nercha; agape apud Malabares, II. 676.
 S. Nereus, m. Romae, 378. 394, II. 718.
 S. Nerses v. Narses.
νηστεία, jejunium, 56; *παρεμβασίς τῶν ἁγίων νηστείων*, II. 30; *νηστεία τῶν ἁγίων ἀποστόλων*, II. 453—457; alibi.
 Nestle E., Württembergensis, coaevus, vir eximia linguarum orientalium scientia spectandus, 364. 466.
 S. Nestor, m., 113. 309.
 Nestor, antiquissimus notus historiographus russus et omnino slavicus, natus, ut putatur, Kijevii anno 1066, ibidemque monachus in Laura Pečerskaja, † c. 1146, 151.
 Nestoriani Syri, eorum synodi oecumenicae, ab ipsis receptae, II. 518, annus eccl., II. 677—688; ordo Dominicarum et festorum, II. 684—688. Nestorianorum haeresis in Oriente, II. 648. 678.
 Nestorius, ep. CP. (428—431), haeresiarcha, 44, II. 115. 492. 593. 678.
 Neuruz, novus annus apud Coptos, II. 696.
 Nicaea (h. Iznik), urbs Bithyniae, 90. 227. 251. 300. 369, II. 596.
 — Nicaena synodus I., oecumenica I., anno 325, de die Paschatis celebrando, II. 280—282. 377. 390. 416. 463. 491. 568. 586. 593; Nicaenorum 318 ss. Patrum festum apud Graecos, II. 377, apud Syros, II. 416, apud Armenos, II. 600, apud Coptos, II. 710.
 Nicaena synodus II., oecumenica VII., anno 787, 250. 300, II. 104. 108. 429. 515—518; synodicon ejus synodi, II. 105. 109—117. 163. — Nicaena pseudosynodus anno 449, 203.
 S. Nicander, Aegypt. m., 174.

- S. Nicander, ap., 315.
 S. Nicander Melitin., 319.
 S. Nicanor, diacon., 226. 489.
 S. Nicephorus Antiochen., 97. 470.
 S. Nicephorus, Aegypt. m., 133.
 S. Nicephorus, patriarcha CP. (806—815, † 825), XLVII. 121. 131. 170. 242, II. 48; ejus Breviarium historicum, II. 32. 111. 157. 162. 516.
 Nicephorus Gregoras, historicus byzantinus († 1359), 355.
 Nicephorus Callistus Xantopulos, historicus byzantinus, saec. 14, L, II. 5. 6. 21. 23. 33. 34. 37. 53. 97. 105. 149. 195. 201. 217. 221. 227. 259. 336. 344. 377; alibi passim.
 Nicephorus, imperator byzant., aetate Caroli Magni, II. 591.
 S. Nicetas, m. in Aegypto, II. 706.
 S. Nicetas, Chalcedon. ep., 166, II. 28.
 S. Nicetas Gothus, m., 277. 482.
 S. Nicetas, Medicii abbas, 131.
 Nicetas Akominatus, item Choniates, histor. byzant. (c. 1150, † c. 1206), II. 163.
 Nicetas, archiep. Nicomed., v. Nechites.
 Nicetas, patriarcha CP., (766—780), iconomachus, II. 114.
 Nicetas Serronius, floruit exeunte saeculo 11, II. 324.
 Nicetas, Studita, 61.
 S. Nicodemus, 232, II. 722; ejus Evangelium apocryphum, II. 344.
 Nicolaitarum haeresis, 226.
 S. Nicolaus, Myrensis ep., *ἱεροκήρυξ; πατροκορυφαίος*, 347. 406. 465. 486, II. 48. 111. 681. 700. 711.
 S. Nicolaus PP. I. (858—867), 98. 150. 302. 306. 401. Ejus literae ad s. Theodoram, 98; responsa ad consulta Bulgarorum, 150.
 S. Nicolaus, patriarcha CP. (895—924), 192, II. 111.
 S. Nicolaus ex Ponto, m., II. 716.
 S. Nicolaus de Tolentino, 382. 398.
 Nicolaus Chrysoberga, patriarcha CP. (982—995), 212.
 Nicolaus Grammaticus, patriarcha CP. (1084—1111), 156.
 Nicolaus, monachus, qui scripsit vitam s. Petri Athonitae, vixit certe post 969; 178.
 S. Nicomedes, m., 382. 399.
 Nicomedia (h. Izmid v. Nikmid), urbs Bithyniae, 79. 111. 118. 153. 223. 244. 255. 260. 270. 294. 299. 302, II. 226. 582. 596. 603. 605. 606. 607. 627; alibi.
 S. Nikon, m., 126.
 S. Nikon, *ὁ μετὰ νοεῖτε*, 335.
 S. Nikon Sinaita, II. 44.
 Nikon, eruditus monachus et scriptor ecclesiast. saec. 10, II. 38.
 Nicopolis (h. Divrigi), urbs Armeniae minoris, 307, II. 590.
Nexafa, Nicaea v. Nicaea.
 Nikolski, nat. 1859, notus scriptor Russus, II. 118. 345.
 Nilles Nic., S. J., patria Luxemburgensis, inde ab an. 1859 ss. canonum in C. R. Universitate Oenipontana professor, in sacrae heortologiae studiis non nihil otii, si non optato cum successu, sincera tamen virium, utut invalidarum, contentione consumpsit, editis etiam ea de re exilibus quibusdam opusculis, quae de Backer adducit in Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu, 495, II. 62. 64. 67. 280. 289. 453. 479. 495. 632; alibi.
 S. Nilus, abbas in Monte Sinai, 69, II. 44. 624. 625.
 S. Nilus, Aegypt. m., 280, II. 706.
 S. Nilus junior, Cryptoferat., 287.
 Nilus Doxopat. de ordine thronorum patriarchic., 493.
 Nilus fluvius in Aegypto, 59. Oratio Coptorum pro ejus conveniente incremento, II. 697. 702.
 Ninive, jejunium et poenitentia Nivitarum apud Armenos, II. 8. 11. 571. 572; apud Syros, II. 745; apud Chald. Malabar., II. 676; apud Nestorianos, 685.
Νιπτήρ, lotio pedum, II. 219. 235.
 Nisibis (h. pagus Nisib), urbs Mesopotamiae, ad fluvium Mygdonium, 84. 190. 238. 259, II. 603.
 S. Nisteron, abbas, II. 44.
 Nitria, montana regio Aegypti, 70

- τῆς Νιρίδας ὁρος, ad sinistram s. occidentaliter a Niliaco Delta, meridionaliter ab Alexandria; regio deserta, quam plurimi anachoretæ incolebant. juncta cum solitudine Skithi s. Scete, cum Kelliis et Klimace, quaquaversus anachoretis repletis, 114. 346, II. 42. 43. 44. 45.
- Nives, fest. B. M. V. ad n. 382. 397.
- S. Noë, justus, patriarcha, II. 415. 591.
- Nöldeke Theodor., doctus prof. Argenterat., II. 687. 696.
- S. Nohrus (Nahraus, i. e., Lucius s. Lucidus), m. sub Diocletiano, 432. 479, II. 709.
- Noldin Hieronym., S. J., gente Tiro-lensis, Oeniponte s. theologiae in C. R. Universitate inde ab an. 1885 prof., II. 495.
- Νομικός ἀγών, legitima, h. e., κατὰ εὐαγγέλιον, evangelio consona, pugna s. martyris, 110, II. 125; νομικὸν Πάσχα, II. 293.
- Nominis B. V. Mariae festum, 19. 399, II. 507.
- Nomocanon v. Pravila.
- S. Nonnus, ep. Heliopolitanus in Syria, 298, II. 49.
- S. Norbertus, 380. 394.
- Nosardil, vox pers., novus annus, II. 687.
- Notarius, ὁ ὑπογραμματεὺς, ejus munus, 307.
- Nothhelfer, die 14 heil., 242.
- Notkerus, monachus s. Galli, † 911; II. 420.
- Nourit Eugen., S. J., mission. in Aegypto, II. 693.
- Nova Dominica, h. e. Dominica II. Paschae, II. 561; apud Armenos, II. 578.
- Novatiani, schismatica secta saec. 3, ab auctore suo Novatiano appellati, 129.
- S. Novatus, m., II. 416.
- November mensis, 312.
- Nox paschalis s. nox magna, ejus nomenclatura, II. 272.
- S. Nub, abba, II. 721. 722.
- Numerianus, imperat. rom. (282—284), 125, II. 583.
- S. Nunnia, virgo, una e coetu Ripsimistarum, II. 581. 582.
- Nuptiarum solemnitates tempore Adventus prohibita, II. 536.
- Nurana, igneus, v. Ignatius.
- S. Nymphodora, m., 273.
- Nyssa, urbs Cappadociae, 65. 168. 467, II. 48.

O.

- Obdormitionis B. V. Mariae festum; mors, pausatio B. V. M.; Requies Deiparae V. Mariae, 245—250, II. 327—328. 594. 684.
- Occidentalis ecclesiae appellatio, XXIV.
- Occitani, h. e., Provençales in Francia meridionali, II. 92.
- Ochri, Ochrida, Ocrida v. Achrida.
- Octava festi, 69, II. 340, confer δπιαήμερος ἑορτή.
- October mensis, 293.
- Oculi, Dominica, II. 127—138.
- Ὠιδή, LVIII—LIX, II. 153. 317.
- Ὁδηγήτρια, ἡ παναγία Μαρία ἡ ὁδηγήτρια; ss. Deigenitrix, viae ductrix et ejus imago, II. 163. 164. 548.
- Ὁδηγῶν, τῶν, templum et monasterium v. CP.
- S. Odilo, † 1048, 404.
- Odyssopolis (h. Varna), urbs ad Pontum Euxinum in Moesia inferiori, 173.
- Officium ecclesiasticum hebdomadae sanctae, qua liber s. tomus separatus slav. strasnik, rum. patimariu, II. 236. — Officium tenebrarum hebdomadae sanctae, II. 218. — Officium divinum in Paschate et Pentecoste, breve, II. 418—419. — Libri s. scripturae in Officio divino tempore paschali legendi, II. 421.
- Oglos, mons prope Ephesum, in quo 7 dormientes pueri, II. 616.
- S. Ogohi, Armena m., 257.
- Ὁλκος, notio et ratio vocis in libris liturgicis, LXI—LXII, II. 167. 263; alibi.
- Ὁλοθυμεινικός, titulus patriarchae

- CP. quid initio valuerit, 215. 269;
oecumenicae solemnitates, II. 370.
Okhri, Okhrida v. Achrida.
Ὀκταήμερος ἑορτή, octava, 69, II.
340.
Ὀκτώηχος ἡ, octoëchos, octotonus,
LII—LIII, II. 292; ἡ μεγάλη
ὀκτώηχος, II. 433. 434; ὀκτώη-
χος, ὁ ἑξάμηνος ἀνεόρταστος, II.
434. 435. 447.
Olearius Adam, ducis Holsatiae le-
gatus ad Moschos et Persas (1633
—1639), itineris sui descriptionem
edidit 1660, † 1671, II. 314.
S. Olga, magna ducissa Russiae
(945—969), 95. 209; baptizata
an. 957 a s. Polyeucto CP. pa-
triarcha, 209.
Olivarum mons s. Mons Oliveti, Hiero-
solyms, II. 207. 370.
Ὀλοκρατινός, notio vocis, II. 6.
Ὀλονίκτιος ἀργεννία, 55. 56. 64.
S. Olympas, ap., 320.
Olympia, locus sacer Graeciae in
Elide, II. 71—72. 135.
S. Olympias, vidua CP., 222.
Olympius v. Eulampius, 461.
Olympos, mons Bithyniae, 185. 315,
II. 205.
Omnium fidelium defunctorum, com-
memoratio v. fidelium.
Omnium sanctorum festum v. Sancti.
Ὁμοιοτέλειτοι versus s. Leonini, II.
469.
Ὁμφαλόφυνοι, Hesychastae, Umbili-
cianimi, Nabelseelen, Nabelschauer,
236; conspiciere volebant thabo-
rium lumen, 235. Fictitia illa
visio luminis thaborii simplicissi-
mam explicationem ex physiologia
seu potius ex pathologia habet;
qui enim per horam et diutius
mentum ad pectus versus umbili-
cum inclinat, arcessit in corpore
vehementem quandam perturba-
tionem nervorum et congestionem
sanguinis erga caput, unde ei
ignei circuli ceu lumen quoddam
in oculis apparent, II. 124.
Ὁν (ὄν, ὠν. Ὀν), Heliopolis, cele-
bris urbs Aegypti, II. 720. 734.
S. Onesimus, ap., 104. 470. II. 27.
569. 715.
S. Onesimus Puteol., 104.
S. Onesiphorus, ap., 320. 463, II.
717.
S. Onuphrius (coptice: Abu-Nefri),
anachoreta in Thebaide saec. 4,
488, II. 44. 585. 720.
S. Onuphrias Athonensis, 178.
Ὀπισθάμβωνος εὐχή, LXII.
Ὡρα ἡ, hora; ἀκολουθία τῶν ὥρῶν
βασιλικῶν, II. 236. 241—251,
ὥραι βασιλικαί, horae regiae,
carské časy, ratio ejus appellatio-
nis, II. 241; earum officium et
ordo, II. 241—251.
Oratio, ejus vis, II. 473. 474.
Oratio D. N. J. Ch. in monte Oli-
veti, 3. 390, II. 2. 230. 276.
Ordinandorum scrutinium, II. 146.
Ordo Romanus, II. 147. 210. 418.
Ordo regularis. ἡ τάξις; siggla T. H.
= ταξίως ἡμῶν, ordinis nostri,
h. e. s. Basilii, II. 548.
S. Orestes, m. arm., 353, II. 625.
S. Orestes, m. Tyanac, 320.
Ὁρθοδοξία, recta fides; festum or-
thodoxiae v. imagines; κυριακή
τῆς ὀρθοδοξίας v. κυριακή; offi-
cium orthodoxiae apud Russos,
II. 117.
Ὁρθόδοξος ὁμολογία, orthodoxa con-
fessio, liber symbolicus ecclesiae
or. schismatica, II. 228.
Ὁρθρος, LV.
Orientalis ecclesiae appellatio, XXIV,
II. 735; quos ritus complectatur,
LXXI, quae omnibus ritibus eccle-
siae orientalis sint communia, II.
737; conspectus ecclesiae orient.
in Austro-Hungaria, 497—502.
Origenes Adamantius, nat. Alexan-
driae (185), † Tyri (254). Qui
doctrinas ejus secuti sunt, nomi-
nabantur Origenistae, 289, II.
115. 492.
Ὁρος τῆς πίστεως, concilii Chalce-
donensis, 207; ὄρος κατώτατο;
καὶ ὄρος ἀνώτατο τοῦ Πάσχα.
II. 455.
S. Orsenius, asceta, II. 44.
Orthona, urbs Apuliae, 297.
S. Ortisius, asceta, II. 44.
S. Orus, Or (Horus), anachor., II. 44.
Osculum paschale, II. 312—314.

- S. Oseas. propheta, 308, II. 715.
 S. Osgi, h. e. Chrysius, dux marty-
 rum Osgeanorum seu Chrysisto-
 rum, II. 573. 634.
 Osinus, princeps Lambronis, II. 598.
 'Οσιομάρτυρ, monachus et martyr, 79.
 Osorius Hieronym., Lusitan., Silven-
 sis in Algarbiis eppus., histor. Em-
 manuelis regis Lusitan., II. 653.
 Ostara (Eostre), idolum Germano-
 rum, II. 309. 310.
 Ost, Osten, Ostern, II. 309—310.
 Ostracine, locus in Aegypto inferiori,
 aqua carens, orientaliter a Nilo,
 in via a Rhinocolura versus Pel-
 usium, haud procul a lacu Sirbo-
 nis, 299.
 Otrepev, Gregorius, magnae rerum
 perturbationis molitor in Russia,
 II. 117.
 Ott Georg., † 1885, auctor operis
 Eucharisticum, II. 469.
 Ovorum paschaliū origo (Ostereier,
 bohem. kraslice pomlázka), II. 311;
 benedictio, II. 326; distributio,
 II. 314.
 Oxias mons seu s. Auxentii mona-
 sterium v. Chalcedon.
 'Οζος, acetum, II. 241.
 Οὐρανογράφωρ, ἐπωνύμιον s. Ba-
 sili M., 48, II. 54.

P.

- S. Pachomius M., abbas, 160. 488,
 II. 44. 416. 700. 701. 712. 719.
 Pačista ned., II. 126.
 Paereparambil Aloys., Vic. ap. Ma-
 labar., II. 649.
 Pagi Anton, O. Min. Conv., celebra-
 tissimus historicus et chronologus,
 nat. 1624, † 1699; de eo agit
 Hurter, Nomenclator, II. 155. 197.
 Pagi Francisc., junior, prioris e fratre
 nepos ejusque et in religione so-
 dalis et in studiis socius, nat. 1654,
 † 1721, meritissimo laudatus ab
 eodem Hurter, I. c., II. 420.
 Palaestina et Syria, ad has vide:
 Ephraem, Gelasius, Silvanus, Zo-
 simas, Sophronius.
 Palamas v. Gregorius.
 Palamitarum haeresis v. δμυαλό-
 ψυχοι.
 S. Palamo, Palaemon. abb., II. 45.
 712.
 S. Palladius, m. in Aeg., II. 713.
 Palladius, ep. Helenopolitanus (401
 —407), auctor operis: *Λαυσιακόν*,
 historia Lausiaca, 372, II. 49.
 Palmae, Dom. in Palmis v. Dominica.
 S. Pambo (Pappus), abbas magni
 nominis in Scete Nitriae, ante 379,
 II. 45. 49.
 S. Pamphilus, m. Caesareae, 104,
 II. 719.
 Παναγία, omni ex parte sancta, epi-
 theton B. V. Mariae; ἡ ὑμνωσίς
 τῆς παναγίας, II. 327—331; co-
 mestio panagiae h. e. panis bene-
 dicti, II. 328—330; ritus pana-
 giam in ecclesia elevandi, II. 330
 —331.
 Παναγίαριον, II. 329.
 S. Panamon (al. Benjamin), m. in
 Aeg., II. 724.
 Πανάπιρος, infinitus, II. 231.
 S. Pancratius, m. Romae, 378, II.
 719.
 S. Pancratius, Tauromenii ep., 206,
 II. 622.
 S. Panephysis, virgo m. in Aeg., II.
 706.
 Pange lingua, hymnus ecclesiasticus,
 latine et graece, II. 476.
 Panis benedictus, II. 328—330; Do-
 minica panis, II. 142.
 Παννυχίς, vigilia, 55, II. 236; ἀπο-
 λουθία τῆς παννυχίδος, II. 55.
 379; πάννυχος ἀγρυπνία, II. 271.
 Panopolis (h. ruinae Akhmyr), urbs
 Aegypti in Thebaide, antiquum
 Chemmis, ad dexteram ripam Nili,
 321, II. 712.
 Panormus (h. Palermo), urbs Siciliae,
 II. 468.
 S. Pantaeus, doctor Alexandr., II.
 721.
 Pantaleo, Jacobus v. Urbanus IV.
 S. Pantaleon, m. Nicomed., 89. 225.
 242. 479. 489, II. 606. 708.
 S. Pantaleon, unus ex novem ss. apo-
 stol. Aethiop., II. 708.
 Pantheon Romae v. Roma.
 Panvini, Onuphrius, O. s. Aug., vir,

- ut ait Card. Bona (apud Hurter, Nomenclator), ingentis lectionis, rei antiquariae sacrae et profanae peritissimus, nat. 1529, † 1568, II. 62.
- Pap, rex Armenorum (Bab), (394—401), II. 584.
- S. Papa, Mar-Papa, catholicus, II. 687.
- Papa, cui titulus hic olim tribuere-
tur, 175. 176; hodie competit
soli Pontifici Romano, cfr. Roma-
nus Pontifex.
- Papadopoulos-Kerameus Q. nostrati-
bus ex Actis „Byzantinische Zeit-
schrift“ notus, 294. 308.
- Papageorgiu Petr. N., prof. Mity-
lenis, 191.
- Papebroch Daniel, S. J., nat. 1628,
† 1714, in Sanctorum Actis ex-
poliendis immortalē gloriam con-
secutus, illustratur ab Hurter,
Nomenclator; II. 150. 153; alibi
passim.
- S. Paphnutius, anachoreta, II. 45.
715.
- S. Paphnutius, hieromartyr, 142,
II. 707.
- S. Paphnutius, Hierosolymit., 142.
- S. Paphnutius, m. Tentyren., II. 718.
- Paphus (h. Baffa), urbs Cypri, 305.
- S. Papias, Aegypt. m., 133.
- Papp-Szilágyi Jos., ep. Magno-Vara-
dinensis rit. gr., juris peritia clarus,
† 1873; XXIV, II. 23. 85; alibi.
- S. Pappus v. Pambo.
- S. Papyrus, m., 301.
- Παράδεισος paradisi, II. 429.
- Παρακλητική, liber ecclesiasticus,
LIV, II. 433; ejus editiones, II.
433. 434.
- Paralytici sanatio; evangelium de
eo, qui per tectum demissus in
grabato sanatus est, II. 123; de
sanato ad piscinam Bethesda, II.
123. 345.
- S. Paramon, m., 337.
- Παραμονή, vigilia, 55. 543.
- Paranikas M. K., in Actis „Byzan-
tin. Zeitschrift“ identidem lauda-
tus, II. 155.
- Paregentán, dies jejunii apud Arme-
nos, II. 454. 555. 558. 559. 564.
571; Fasching, II. 558. 559;
Pun Paregentán, II. 454. 556.
558. 559. 575.
- Parasceve, ἡ παρασκευή; ἀκολουθία
τῶν ὡρῶν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης
παρασκευῆς, II. 236. 240—252;
ἡ ἁγία καὶ μεγάλη παρασκευή,
II. 240—252; Latinis simpliciter
dicitur in Parasceve; Annuntiatio
B. V. M., incidens in Parasceven,
II. 101. 251. 252; diebus Para-
sceves et Sabbati sancti apud La-
tinos missae non celebrabantur,
II. 252; feria VI. in Parasceve,
nomenclatura et ratio diei, II. 253
—256; juxta traditionem accidit
Parasceve die 25. Martii, II. 253;
historica facta, quae hac eadem
die 25. Martii in Veteri Testa-
mento accidisse putantur, II. 254.
- S. Parascevia, Iconiens. m., 310.
- S. Parascevia Polocensis, 310.
- S. Parasceve Sicula, 223.
- S. Parascevia Ternobiensis, 301.
- Parčić canon. clarus slavicae, co-
aevus, 505, 506.
- Πάρεργον ad tom. I. 490.
- Parium (h. Kamares), urbs in Hel-
lesponto, 320.
- S. Parmenas, diacon., 226. 489.
- Πάροχος, Christus D., II. 357.
- Παρουσία τοῦ Χριστοῦ δευτέρα καὶ
ἀδέχαστος, II. 32.
- S. Parsamus v. Barsimaeus.
- S. Parthenius, Lampsac. ep., 95.
- Pascha, Πάσχα, Pascha floridum,
II. 202; pascha petitum sive com-
petentium, II. 203; Pascha florum
v. Dominica Palmarum; No-
menclatura Paschatis, II. 203. 204;
promulgatio diei Paschatis in ec-
clesia, II. 214; πάσχα στανρω-
σιμον, II. 253—256. 308; πάσχα
ἀνυστάσιμον, II. 253. 308; prae-
clarus hymnus paschalis Graeco-
rum, Χριστός ἀνέστη, II. 271—
272; nox paschalis, II. 272; anti-
quorum distinctio inter solemni-
tatem Resurrectionis et festum Pa-
schatis, II. 279; notiones com-
putisticae de Paschate rite agendo,
II. 279—289; Pascha festorum
mobiliū ἀκρόπολις, II. 289. De

Pascha,

die Paschatis rite designando ac legitime publicando, II. 280. — Alexandrina ecclesia Sedi apostolicae diem Paschatis intimabat, II. 280, intimatumque Romanus Pontifex toti orbi praescribebat, II. 280. — Epistolae paschales Romanor. Pontificum, II. 280. — De tribus elementis regulae paschalis, II. 281—283; deque veris eorum rationibus, II. 283—286. — S. Victor PP. I. determinavit canonem paschalem, II. 281—283. 286. — Celebratio Paschatis tempore concilii Nicaeni una cum Judaeis in Syria, Cilicia et Mesopotamia, II. 281. — Canon paschalis divinitus probatus, II. 286—289. — Pascha anno 417 per errorem non suo legitimo die celebratum, II. 286—288, fontes baptismales miraculose aqua impleti, II. 286—288. — Festa mobilia a Paschate pendent, II. 289. — *Πάσχα νομικόν*, legale Pascha, II. 293. — *Πάσχα τῶν Λατίνων*, II. 293. — *Τὸ ἕγιον Πάσχα*, II. 293. — Festum Paschatis, *ἡ ἁγία καὶ μεγάλη κυριακή τοῦ Πάσχα*, II. 304—331. — Diversa nomenclatura Paschatis, II. 307—309; et notio vocis Pascha, hebraice Pesach, II. 308. — Pascha carnosum, *husvét*, II. 307. — Salutatio et osculum paschale, II. 312—314. — Cantus evangelii s. Joannis polyglotti, II. 314—315. — Mysterium festi Paschalis, II. 315—316. — *Καρὼν* in Dominicam Paschatis, II. 316—322. — Nox paschalis, ejus nomenclatura, II. 272. — Pascha annotinum, II. 336. — Sacra solemnitas paschalis cum octava, II. 340. — P. Resurrectionis, II. 395, Pascha Pentecostes, II. 395. — Pascha rosatum, II. 397—398. — Animadversiones in tempus paschale Ecclesiae latinae II. 418—423. — De brevitate officii divini in Paschate et Pentecoste, II. 418—419. — Paschales tabulae ecclesiae

Pascha,

occidentalis, II. 438—441. Varia tempora, in quae Pascha cadit, II. 453. — Paschalia arabica, II. 293. 300—301. 458—459; primum paschalion gregorianum rit. gr., II. 459.

Πασχαλική, ἡ, πανσέληνος, luna 14. Paschatis, II. 293.

Πασχάλιοι ἡμέραι, αἱ πασχάλιοι, II. 332.

Πασχάλιον, tabula paschalis; paschalia graeca, II. 6. 289. 293; paschalion gregorianum rit. graec., II. 459; paschalion anni 1881, II. 290; commentarius in tabulam paschalem, II. 290. 291; paschalia latina, II. 293; paschalia arabica, II. 293. 300. 458—459; paschalia slavica, II. 293—299; paschalion Ruthenorum, II. 293—296; paschalion Slavorum meridionalium rit. gr., II. 293. 297—299. Paschalion Syrorum, 484, II. 641; paschalion Syro-Chald.-Malabar., II. 654—655, paschalion Chaldaeorum, II. 680.

Paschalis hebdomas v. *ἐβδομάς*; Nomenclatura Dominicarum tempore paschali in eccles. latina, II. 422, paschalis tabula v. paschalion.

Paschasinus, ep. Lilybetanus, floruit c. 444, II. 286. 287.

Pascua florida, II. 205.

Passaglia Carol., theologus italicus, † 1887, II. 529.

S. Paschalis Baylon, 378. 394.

S. Paschalis PP. I. (817—824), 181. 324. 394; ejus opem implorat s. Theodorus Studita, 324.

S. Passarion, anachoreta, II. 45.

Passio D. N. J. Chr. commemoratio, 3. 389, II. 2; de officiis mysteriorum et instrumentorum Passionis, II. 60. 69; Passionis Dominica, II. 183—189; Sabbatum infra hebdomadam Passionis, II. 195—197; sacrum triduum Passionis hebdomadae majoris, II. 218; Passionis officium in Coena Domini, II. 236—252; vigilia sacrarum passionum, II. 236—239; Passio-

- nis instrumenta, II. 60. 240, et confer *παθῶν*.
- Passionistae s. congregatio clericorum Passionis D. N. J. Chr., II. 60—61.
- Pastores ecclesiae, sancti, II. 41.
- Pásztyei-Kovács Joannes. ep. Munkácsiensis, † 1891, XX.
- S. Patapius, 348.
- Patara (h. adjacet proxime pagus Fornas), urbs Lyciae, 185.
- Patericon Sinaiticum, II. 48.
- S. Paternuthius (Mucius, Mutius), anachoreta prope Hermopolim in Aegypto, saec. 3, II. 45.
- Παθημάτων, τῶν, ἡμέραι*, II. 212.
- Παθῶν τῶν ἁγίων καὶ σωτηριωδῶν ἀκολουθία*, officium sacrarum et salutiferarum passionum, II. 236. sq., 242. 276. — *Ἀκολουθία τῆς ἀγρυπνίας τῶν ἁγίων παθῶν*, II. 236. 238. — *Ἀκολουθία τῶν ὡρῶν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης παρασκευῆς seu τῶν ὡρῶν βασιλικῶν*, II. 241—252. — Et confer Passio D. N. J. Ch.
- Patimariu, separatus liber liturgicus hebdomadae sanctae apud Rumenos, II. 236.
- Patrae (h. Patras), urbs Achajae, 147.
- SS. Patres majores et minores apud Armenos, 486.
- Patriarcharum et patrum V. F. commemorationes, II. 436.
- Patriarchica jura sunt emanatio primatus Petri, 491.
- Patriarchae Antiocheni, 487.
- S. Patricius, ep., apostolus Hibernorum, 377. 391.
- S. Patricius, Prusae ep. et m., et festum ejus *περὶ κρίσεως*, 162, II. 416.
- S. Patritia, m. in Aeg., II. 210.
- Patrizzi Constant., cardinalis Vicarius Urbis, S. Rit. Cong. Praef., † 1876, II. 546.
- Patrocinium B. V. Mariae, Pokrov, 294, II. 530. 532.
- Πατροκοινωνία, ἐπίθαιον* s. Nicolai Myrensis, II. 49.
- S. Patrophilus, Sebasten. m., II. 592.
- SS. Patrum V. T. festum apud Graecos, II. 530. 541—543. — SS. patrum canon, II. 40. — SS. pp. Concilii Ephesini I. festum, II. 593. — Commemoratio omnium ss. patrum vita ascetica excellentium, II. 38. 39—46. — Festum ss. 150 archipatrum s. Concilii CPolitani I., oecumen. II. (an. 381), II. 575. — Dominica ss. patrum trium priorum oecum. Conc., II. 575. — Festum ss. patrum trium priorum oecum. Conc., II. 575. — Dominica ss. patrum sex synodorum oecum., II. 490—492. — Dominica ss. patrum septimae synodi oecum., II. 515—519.
- S. Paula, Byzant. m., 171.
- S. Paulinus, ep. Nolan., 381. 395; ejus de anno variis festis distincto sententia, 27.
- S. Paulus, m. in Aegypto, II. 709.
- S. Paulus Ap., 192. 396. 488, II. 26; resistit Cephae, 54; discipuli ejus, 147. 227. 256. 260. 295. 315, II. 417. 702. 721; baptizatus, 293. 460.
- S. Paulus, Caesareen., m., 97.
- S. Paulus, Corinth. m., 119.
- S. Paulus, ep. CP. (340, pulsus 338, † 350), 316. 463; a s. Julio PP. I. sedi suae restitutus, 316, II. 49. 531. 617. 707.
- S. Paulus a Cruce, 378. 393, II. 60. 69.
- S. Paulus, eremitarum princeps, 71. 468. 487, II. 624. 701. 714.
- S. Paulus, frater s. Basilii M., 168.
- S. Paulus junior, Latrensis, 354.
- S. Paulus Lampsac., m., 161.
- S. Paulus Mylasen., 80.
- S. Paulus Ptolemaid., 117.
- S. Paulus III., ep. CP., junior (686—693), 262. 270.
- S. Paulus simplicissimus, anachoreta in monte Kolzim in Aegypto, II. 45. 624. 715.
- S. Paulus, Syr. m., II. 714.
- S. Paulus PP. I. (757—767), 396.
- Paulus PP. V. (1605—1621), 504. II. 502.
- Paulus ep. CP. (641—654), monothel., L. II. 115.
- Pausatio S. Mariae v. obdormitio.
- S. Pausicacus *ἀναργ.*, 89. 311.

- Pavelu Michael, ep. gr.-cath., olim Szamosujvar., nunc Magno-Varadinensis, XVII.
- Pec, turcice et albanice Ipek, urbs in septemtrionalibus et orientalibus finibus turcicae Albaniae, antiqua sedes patriarcharum Serbicorum (ab anno 1346—1766), 449; s. Basilius patriarcha Peč v. Basilius.
- Pečerskaja lavra (Pečersko), monasterium Kyjevii in Russia, II. 543 et conf. Kyjev.
- Pedilavium v. lotio.
- S. Pegasius, m., 314.
- Πηγῆς ζωοδόχου, festum v. CP.
- Pejačević, Fr. Xav., S. J., Croata, editis operibus clarus, † 1780. Ejus Historia Serbiae, 457.
- S. Pelagia Antiochen. 298, II. 47.
- S. Pelagia, m. Romae, II. 708.
- S. Pelagio, m. Tarsen., 152. 488, II. 611.
- Pelagius PP. II. (578—590), II. 463.
- Πελεκητοῦ μονή (s. μονή πελεκητή), monasterium fabrilignarii s. monasterium e dolatis lignis constructum, in Asia minori prope Hellespontum, 128.
- Pelesz Julian., episc. gr.-cath. Stanislaoopolitan. (1885—1891), Premislien. (1891—1896), † 1896, XXXVII. 307. 310. 311. 339. 380. 497, II. 228. 457. 537. 725.
- S. Peleus, ep. m., 208, II. 206.
- Pelusium (h. Tinch), castellum Aegypti in orientalibus finibus positum ad ostium Nili, 311; coenobium in monte Pherme non procul a Pelusio, 94, II. 42.
- Pentapolis, II. 53.
- Πεντηκοστάριον, liber ecclesiasticus, LII, II. 277; introductio in II., 279—289; indoles Pentecostarii, II. 302. 303; editum Venetiis 1759. 1853. 1875, II. 303. 407; festa mobilia P., II. 338; Editio Vinnensis slavica, II. 407; Leopolitana II. 407; Ordo ac numerus dierum Dominicorum P., II. 342; finis P., II. 430.
- Πεντηκοστή, Pentecoste; Π. χαρούσυνος, quinquagesima laetitiae, II. 302; P. paschalis, II. 340; vigilia Pentecostes, II. 390; ejus jejunium, II. 390; benedictio fontis baptismalis eo die, II. 390; Festum Pentecostes, 60, II. 391; P. Hebraeorum, II. 394; κυριακή τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς, Dominica P., II. 390; typi ejus, II. 392; textus prophetici de ea, II. 392; hebdomas P. caret octavis, II. 394. 423; Pascha Pentecostes, II. 394; Nomenclatura P., II. 397; officium pentecostale, II. 398; δευτέρα τῆς Πεντηκοστῆς, feria II. P., II. 406—413, festum mediae P., II. 346. 417; de brevitate officii in P., II. 418; sabbato post P. absoluitur festum, II. 423; libri a P. ad Adventum in eccles. lat. legendi, II. 534; P. Adventus Spiritus S. apud Armenos, II. 579.
- Peregrinatio Silviae, 370. 470, II. 84.
- Pergamos (h. Bergamo), urbs Mysiae ad Caystrum, 135. 301.
- Perge (hodie Kara-Hissar), urbs Pamphyliae, 143.
- Perinthos v. Heraclea.
- Perinus, praeses Nicomediae sub Valeriano imp., II. 582.
- S. Perpetua, m., 377. 391.
- Perrone Joannes, S. J., vir non minus animi demissione morumque religiosissimorum sinceritate, quam ampla rerum theologicarum eruditione ornatus, obiit Romae 1876, octogenario major. Quae ad ejus opera spectant, fusissime prosecutus est De Backer-Sommervogel in Biblioth., II. 408.
- Persia s. Persis (h. Fars), regnum Asiae, 234; II. 157. 163. 648. — Persecutio Christianorum sub Isdergerde, II. 572; e Perside Nestorianismus in alias Asiae regiones propagatus, II. 648. 687.
- Perticensis s. Pertensis ager, II. 146.
- Περσινόν pascha, II. 336.
- Pesach v. Pascha.
- S. Peseus (Bisoi, Bisojus, Pῆoi), abb., II. 718.
- S. Peseus, m. in Aegypto, II. 712. 720. 721. 724.
- Pestis sternutatoria Romae (590), II. 137.

- Petavius Dionysius, S. J., nat. 1583, † 1652, omnium suae aetatis theologorum gloriam unus obscuravit, ut est apud Hurter, Nomenclator. Plura de eo scripsimus in Computo eccles., p. 189; II. 32. 162. 221. 283. 289. 324.
- Petrivka, jejunium Petri, II. 454.
- Petrobrussiani, haeretici, asseclae Petri de Bruys († 1149), II. 471.
- S. Petronilla, m., 378. 394.
- S. Petronius, anachoreta, II. 45.
- Petrus, catholicus patriarcha Antiochen. (c. 1043), II. 222.
- Petrus I., autocrator Russiae (1682—1725), II. 117.
- Petrus II., autocrator Russiae (1727—1730), II. 117.
- Petrus Blesensis, notissimus scriptor ecclesiasticus, † in Anglia an. 1200, II. 66.
- Petrus cognomine Lycopetrus v. *Λυκόπειτρος*.
- Petrus Mogilas, metropolita Russus, nat. c. 1597, † 31. Dec. v. st. 1646; II. 228.
- S. Petrus Absalamita, Abselamita, m., diversus a s. Petro Atroensi, 67—68.
- S. Petrus, aegypt. m., II. 712.
- S. Petrus I., Patriarcha alexandrin. (300—311), hieromartyr, martyrum complementum. 335. 476, II. 49. 416. 565; rupto pariete egresus ad certamen, II. 698. 711. 714.
- S. Petrus II., Patr. alexandrin., II. 715.
- S. Petrus de Alcantara, 384. 400.
- S. Petrus Ap., *ὁ κορυφαῖος*, 192. 477. 488, II. 417. — Ejus cathedra veneratio, 71. 72. 405. 468. 487. — Ejus cathedra Antiochiae, 377. 391. 471. 487. — Ejus cathedra Romana, 376. 389. — S. Petri *τοῦ κορυφαίου* praerogativae, 72. 193. — Ejus sedes una et trina, 491. — Ejus *Φατρία*, est caput familiae totius orbis, 193. — Ejus discipuli, 97. 116. 206. — Gagarin, La Primauté de Saint-Pierre, XLI. — Martin, Saint-Pierre et s. Paul, XLI. 194. —
- Traditio Petrina de Pascha rite agendo, II. 386. — Festum confessionis Petri apud Coptos, II. 417. 703. — SS. Petri et Pauli festum apud Armenos, II. 587. 629; apud Chaldaeos, II. 683; apud Coptos, II. 703.
- S. Petrus, erem. Aegypt., II. 708.
- S. Petrus Athonensis (681—734), 178.
- S. Petrus Atroensis, *ὁ σημειοφόρος*, coaevus s. Joannicio, hegumenus monasterii s. Zachariae, siti ad radices montis Olympi ubi et sepultus jacet, 67—68. Eum a s. Petro Abselamita diversum ostendit van den Gheim laudatus t. 1, p. 315.
- S. Petrus Chrysologus, 387. 402.
- S. Petrus Coelestinus, 378. 394.
- S. Petrus Damianus, 377. 391.
- S. Petrus Lampsac., m., 161, II. 416.
- Petrus Koriš, eremita Serbicus c. 1336—1355. 446.
- S. Petrus Nolas., 377. 390. 408.
- S. Petrus Paschasius, m., 406.
- S. Petrus, socius s. Pesei, II. 702.
- S. Petrus, filius s. Rebeccae, m., II. 706.
- S. Petrus, Philadelph. m., 405.
- S. Petrus, ep. Sebasten., frater s. Basilii M., 168.
- S. Petrus, Veron. m., 378. 393.
- Petrus Gnapheus, haereticus, 115.
- S. Phaedimus divinus, II. 49.
- S. Phantinus, 222.
- Pharisaeus, *Φαρισαῖος*, significatio vocis, II. 4; et parabola de pharisaeo et publicano, II. 3—5. 71. 132. 273; confer publicanus, *τελωνῆς*.
- S. Pharmutius, asceta, II. 45.
- Φατρία* v. *φρατρία*.
- Φεγγάριον*, barbara vox pro *σελήνη*, luna, II. 291.
- Φήμη*, ἡ, acclamatio v. *πολυχόριοι*.
- Phereman, locus Asiae, 198.
- Pherme (Ferme), Phermes, mons in aditu solitudinis Scete versus Nilum, in inferiori Aegypto, in regione Nitriaca 94, II. 46; s. Theodorus Phermiensis v. i.
- Φερώννμος*, quid significet, 108. 145. 227.

- Phetion, Persa m., 462, II. 688.
Φθορά, interitus, corruptio, perditio, II. 256.
 S. Philagrius, ep. Cypri, 97.
 S. Philaretus, 340.
 S. Phileas, ep. m., II. 708.
 S. Philectimon, m., II. 602.
 S. Philemon, ap., 107. 333, II. 609. 715.
 S. Philemen, Cyzicen. m., 147.
 S. Philemon citharoedus, m., II. 715.
 S. Philemon, m. Latopoli, II. 716.
 S. Philemon, m., 353, II. 715.
 S. Philippa, Pergens. m., 143.
 Philippones, slavice Lipovani, Filipovci, Filiponi, Morešči, Starovérzi, Razkolníci, secta ecclesiae Russicae, occasione correctionis librorum liturgicorum exorta, c. an. 1666. Nomen traxit a praecipuo duce Philippo Pustosvjät. Numerantur universim centies centena millia (10.000.000) circ. Eorum metropolia Bělokrinicae, 500.
 S. Philippus Ap., 106. 329. 463. 486, II. 125. 618. 697. 710.
 S. Philippus Benitius, 382. 398.
 S. Philippus, diaconus, 300. 461, 845. II. 608. 708.
 S. Philippus, pater s. Eugeniae, II. 570. 705.
 S. Philippus, m., II. 709.
 S. Philippus Nerijs, 378. 394, II. 69.
 Philippus V., rex Hispaniae, II. 532.
 S. Philo, ep. m., II. 714.
 S. Philogonius, ep. Antioch., II. 712.
 S. Philomenus, Ancyrr. m., 337.
Φιλοσοφούμενα (s. Hippolyti?) 86. 87.
 S. Philosophus, m., 168.
 S. Philotheus, presbyter, 277.
 S. Philotheus, m., II. 713.
 Philotheus, tunc temporis catholicus patriarcha CP. (1362 — c. 1375), 100. 217. 453. Ejus acta circa s. unionem v. superius indicata (II. 743), in Alexio Kijovensi, quem a Russis coli diximus l. c.
 Philotheus Vryennius (*Βυέννιος*), olim Serrorum in Macedon. archiep. nunc Nicomediae metropolita, 334.
 S. Philomena, virgo m., 398, II. 550.
 Phinqit (syr.), Pinqit (chald.), index festorum, Kalendarium, XLVIII. 459; II. 679. 684.
 S. Phlegon, ap., 134.
 S. Phocas, anachoreta, II. 45.
 S. Phocas, episcopus et m. Sinop., 220. 282, II. 604. 606.
 Phocas, imperat. byzant., tyrannus (602—610), II. 157.
 S. Phorus, m., II. 719.
Φρατρία (al. *φαιρία*), notio vocabuli, 193.
Φωνιῶριον, pharus, II. 540.
 Phrygia, regio Asiae minoris duplex: altera Pacatiana, altera Salutaris, 281. 305.
Φῶς ἡλαρόν, LV.
Φωσφόρος, stella matutina, II. 540.
Φῶτα, τὰ, notio vocabuli, 57; *ἡμέρα τῶν φῶτων*, dies Luminum apud Graecos v. Epiphania.
 Photice, episcopalis urbs Epiri s. in Illyrico, II. 48.
Φωτίζεσθαι, illuminari baptizari, 57. 58, II. 452.
 S. Photina, asceti clara, 102.
 S. Photina, m., Graecis est mulier Samaritana, quacum Dominus ad fontem Jacob colloquium habuit, II. 362.
 S. Photinus, s. Photius anarg., 89. 244, II. 592. 712.
 Photius, patriarcha CP. (857—867 et 877—886), † 891 in armenico monasterio Bordi; lugendi schismatis (an. 867) auctor. De eo videndum opus Cardinalis Hergenroether, 98. Photio e vivis sublato schisma quoque exstinctum; 212. 306. 548, II. 40. 108; a Michaële Caerulario demum instauratum est an. 1054; II. 222. 229. 517. 525. — Photiani, II. 519.
 Photocomi, vicus Thraciae, 178.
 Pierer, ed. Universallexicon, II. 205.
 S. Pierius, doctor Alexandr., II. 709.
 Pierling Paul, S. J., histor. russ., coaevus, II. 519.
 Pilatus Pontius, II. 244. 345. 721.
 S. Pimin (*Ποιμήν*), abbas, 260. 489, II. 45. 625. 711.
 S. Pimin, anachor., II. 724.
 S. Pimin, m., II. 721.
 Pingues dies, fetter Dienstag, fetter Donnerstag, II. 56.

- Pinius Joannes, Bollandianus, † 1749, laudatus ab Hurter, Nomenclator, II. 151.
- S. Pinuphrius (copt. Pe-Nuph), anachoreta, II. 45.
- S. Pionius, presbyter, Smyrnae m., II. 573. 595. 596.
- S. Pion, abbas, anachoreta, II. 45.
- Pispir, Pisper, coenobium s. Antonii Mag. ad dexteram ripam Nili, Babylonem inter et Heracleopolim, circa 30 milliaria Romana a Nilo distans Joseph. Pispirensis, II. 44.
- S. Pistis, filia s. Sophiae, 280, II. 593.
- Pitra, cardinalis, magno vir ingenio et omnigenae eruditionis laude cumulo, † 1889, XL. LVII. 193. 194, II. 41. 134. 155. 157. 167. 387. 402. 427.
- S. Pityrun, Pityrion, Pityrmus, anachoreta in Thebaide, discipulus s. Antonii Mag., II. 45.
- Pitzipios Jac. Georg., ex insula *Xtos*, scriptor graec. † CP. 1876; ejus est: L'Eglise orientale, XXIV.
- S. Pius PP. I. (142, † 157), 381. 396, II. 281.
- S. Pius PP. V. (1566—1572), 377. 393. 502, II. 420. 498. 507. 527.
- Pius PP. VI. (1775, † 1799), 493. 494, II. 188. 256. 486.
- Pius PP. VII. (1800. † 1823), II. 192. 509.
- Pius PP. VIII. (1829, † 1830), II. 495.
- Pius PP. IX. (1846, † 1878), II. 478. 479. 480. 493. 517. 525. 546; de ritibus ecclesiae orientalis, XXIX, II. 517.
- Pixis, festum invent. pixidis ss. Deiparae apud Armenos, II. 556. 588.
- Placentia (h. Piacenza), urbs Italiae; concilium Placentinum an. 1095, II. 463.
- S. Placidus, m., 384. 399.
- Placinus, proconsul Byzantii tempore imp. Maximiani, II. 581.
- Πλάγιος*, obliquus (tonus), LIII, II. 292; Slavi graeci ritus non habent *ήχους πλαγίους*, II. 292.
- Plato, celeberrimus philosophus graecus, nat. 423, † 340 ante Chr., II. 324. 325.
- S. Plato, aepus. m., 477.
- S. Platon, Ancyr. m., 331, II. 616.
- S. Platonis, asceti clara, II. 47.
- S. Plautilla, m., II. 719.
- Plinius, classicus Romanorum, † 79 post Chr., II. 137.
- Pluvia ignea CP., II. 529—533.
- Pobratimstvo, Wahlbruderschaft, II. 342.
- Pochaevsko, monaster., II. 543.
- Ποδόμπτρον*, pedilavium, II. 219.
- S. Poemen v. Pimin.
- Pohle Jos., ex Universit. Washington. in Academiam monasteriensem pro merito evocatus an. 1894, 114.
- Pokrov Bogorod., patrocinium B. M. V. 294, II. 532.
- Poloni, antiquus rigor in observatione jejunii Quadragesimalis, II. 57; studium SS. Cordis Jesu, II. 140.
- S. Polyaenus, Prus. m., 162.
- S. Polycarpus, Alexandrin. m., 131.
- S. Polycarpus, Chortophagus monachus, II. 608.
- S. Polycarpus, Smyrnensis ep., 110. 471. 487, II. 49. 571. 682. 715.
- Πολύγλωττον εὐαγγέλιον*, die Paschatis, II. 314.
- Πολυχρόνιον εορταστικόν* v. Nativitas D.
- Πολυχρόνιον*, acclamatio, II. 115. 116; confer *μακαρισμός, φήμη, εὐφημία*; *πολυχρόνιον* adulatorium apud Russos, II. 117; *πολυχρόνιον πολυχρονίζειν*, 361—362, II. 115.
- S. Polychronius, m., 406.
- Πολύελεος*, LV.
- S. Polyeuctus, m., 65, II. 570.
- S. Polyeuctus, patriarcha CP. (956—970), 95. 209. 210.
- Pomlázka, II. 333.
- Pompejopolis, prius Soli, urbs Ciliciae, famosa a soloecismis, 271.
- S. Pompejus, African. m., 135.
- Poncelet, S. J., de s. Alexio, 472.
- Pondělí, pondělek mrskaný v. pomlázka; II. 233.
- Ponedělník sv. Ducha i sv. životvorjaščija Trojcy, II. 413.
- Pontanus Jacob., S. J., natione Bohemus, vir omnigena doctrina cla-

- rus, † 1624, illustratur ab Hurter, Nomenclator, II. 108.
- S. Pontianus PP. (230—235), 386. 401.
- Pontifex v. Romanus pontifex.
- Pontificalis liber, II. 56. 61. 281.
- Pontius Pilatus, II. 244. 345. 721.
- S. Porphonius, al. Berphon., m., II. 716.
- S. Porphyrius, Caesareen. m., 105.
- S. Porphyrius, Gazae ep., 112. 487.
- S. Porphyrius, miles, m., 97.
- S. Porphyrius, mimus, m., II. 706.
- S. Porphyrius, discipulus Apostolorum et m., 320. 463.
- Porphyrius, ep. Tchigiriensis, 178.
- Portus Romanus, 86, II. 714.
- Posestrimstvo, Wahlschwesterschaft, II. 342.
- Posilović Georg, archiep. Zagrabien., XV. 506. 507.
- Possevinus Ant., S. J., vir ut editis operibus, ita et obitis legationibus clarus, † 1611. De eo multis agit Hurter, I. c.; II. 519.
- Ποταία τῆς σελήνης*, 29.
- S. Potamiaena, m., II. 720.
- S. Potamion, ep. conf., II. 719.
- S. Potamon, m., II. 718.
- Pott August. Frider., clarus philologus, † 1887, 55, II. 12.
- Praedicationis Christi inchoatae festum, 266.
- Praefatio, notio vocis, II. 462.
- Praesantificatorum missa, II. 252.
- Praesentatio B. V. M., 332. 464. 486, II. 556.
- Πρόος*, lenis, II. 189.
- S. Prascia v. Eupraxia.
- Pravila, codex legum ecclesiasticarum apud Rumenos, II. 23. 388. 525.
- S. Praxeas v., II. 717.
- Premisla urbs Galicie clara duabus sedibus episcopalibus, latina et graeca, 497, II. 725.
- Primatus Rom. Pont. assertus a s. Basilio M., 49; ex officio catenarum s. Petri, 72; s. Gregorii M., 121; s. Leonis M. PP., 107; s. Martini PP., L., 137; s. Maximi, 244; ss. Petri et Pauli, 193; s. Silvestri, 51; ex s. Joanne Chrysostomo, 328; ex s. Nicephoro, 171; ex actis s. Pauli CP. patriarchae, 316; ex Theodoro Studita, 322; agnitus et propugnatus in Corpore juris civilis Rom., 216. 495; contra acatholicos orientalis ecclesiae ex ipsorum liturgicis probandus, XLII, et legibus imperatorum orientalium, quas tanti faciunt ac fere unice reverentur, argumento ad hominem confirmandus, 140. 216. 495; s. Tarasius, patr. CP. rescribit ad Hadrianum PP. III. qua primatem, II. 104; genuina traditio ac fides Orientalium de Prim., 196.
- Primiscrinus, notio, 357.
- S. Primus, patr. Alexandr., II. 715.
- S. Primus, m., 380. 395.
- S. Priscilla ex discipulis Apostolorum, 211.
- Privicarnium, pr. sacerdotum (Herrenfasten), II. 55. 56.
- Probst Ferdinand., professor et canonicus Vratislaviensis, amplissima rerum liturgicarum doctrina excellens, multisque editis operibus clarus, coaevus, II. 229.
- S. Probus, m., 301. 461, II. 416. 610.
- Processio Spiritus s. v. Spiritus s.
- S. Processus, m., 281. 396.
- S. Prochorus, diacon., 226. 489.
- S. Prochorus, discip. s. Joan. Ev., 286.
- S. Procla, uxor Pilati, II. 721.
- S. Proclus, m., 210.
- S. Proclus, patr. CP. (434—447), 307. 332. 469, II. 49.
- S. Procopius, Caesareen., m., 205. 477. 488, II. 722.
- S. Procopius Decapolit., 113.
- S. Procopius, primus abbas Sazaviensis (1039—1055), O. S. Ben., 289.
- S. Proculus in Illyrico, m., 251.
- Prodigior. B. M. V. festum, 396.
- Prodigus filius v. ἄσματος.
- Proditio Judae Ischariotae, ἡ προδοσία, II. 219. 232. 243. 276.
- Προηγιασμένων, τῶν, λειτουργία*, missa praesantificatorum, II. 252.
- Προεόρτια*, vigilia, 50, II. 561.

- Προκείμενον*, LXIII.
Προνήσιμον tempus, II. 14—15.
 52—58. 289; nexus inter tempus
προνήσιμον et ipsam *τεσσαρα-
 κοστήν*, II. 71.
Pronuba Dominica v. *družebná*.
Πρόδος τοῦ σιαυροῦ, 229.
Προομιαικός, LIV—LV.
Προπάτορες v. ss. *Protopatres*.
 SS. *Prophetae* fide et abstinencia
 conspicui et eorum jejunium, II.
 102; sunt autem Moyses, Elias,
 tres pueri Abraamitae. — Festum
 ss. 12 prophetarum minorum apud
 Armenos, II. 591. — Festum om-
 nium prophetarum apud Armenos,
 II. 619. — Festum prophetarum
 et ss. patrum V. T. apud Graecos,
 II. 530. 541. — Festum prophe-
 tarum apud Syros, II. 334.
Prosa, poema regulis metricis non
 servatis, II. 420.
Prosebná, ned., II. 363; *prosební*,
 modlitební dñi, II. 364.
Προσευχή, ἡ ὑπερφυή, oratio Christi
 in monte Oliveti, II. 230—231.
Προσκύνησις τῶν εἰκόνων v. ima-
 gines.
Πρὸς Κύριον, τὰ, LV.
Προσέμοια τὰ, LX, II. 246. 247.
Προσφωγήσιμος ἐβδομάς v. *ἐβδομάς*.
 SS. *Protectores* quatuor (veluti Leib-
 gardisten), 353.
 SS. *Protectores* contractuum, τῶν
 ὁμολογιῶν, 329.
Proprium italo-graecum, II. 547—
 551. — Armenum in Austro-Hun-
 garia, II. 631. 639.
S. Proterius, patr. Alexandr., II. 714.
Protestatio auctoris, LXX.
Πρωτομάγουρες, vocantur s. Ste-
 phanus et Thecla, 368. 383.
 SS. *Protopatrum* (rectius *Propatrum*),
 Dominica apud Graecos, II. 539
 —540.
Πρωτόπλαστος, II. 50—53.
S. Protus, eunuchus s. *Eugeniae* m.,
 II. 570.
Providentiae divinae festum? II. 508.
Provodní ned. s. *provod*, II. 342.
Prusa (h. Brussa), urbs Bithyniae
 in monte Olympos, 131. 162. 176.
 — *Medicii* monasterium prope Pru-
 sam v. *Medicii*.
Prymnnesia, urbs Phrygiae Salutaris,
 281.
Psalterium, LIV. Ejus sectiones.
καθίσματα (sessiones), *kathisma-*
tum στάσεις (stationes), LIII.
S. Psates, ep. m., II. 712.
Psellus v. *Michael Psellus*, scriptor.
Pseudo-Isidorus v. *Isidorus*.
S. Pschoi (Ψχοί), 478, II. 702.
S. Psoes s. *Psais*, II. 45.
S. Psura, ep. m., II. 706. 713.
S. Ptolemachus, m. in Aegypto, II.
 708.
S. Ptolemaeus, m. in Aegypto, II.
 723.
Ptolemais (h. Akka), urbs Palaes-
 tinae, 117.
Publicanus v. *τελώνης*; parabola de
 publicano, II. 3. 4. 5. 72. 132. 273.
Publicola, ad quem s. *Augustinus*,
 ep. Anglorum, epistolam direxit,
 II. 189.
S. Pudes, s. *Pudens*, ap., 138, II.
 719.
S. Pudentiana, 378. 394. 719.
Puer in aërem sublatus trisagion
 audivit, 284.
 SS. *pueri* tres in clibano ignis, 355,
 II. 103. 584. 701. 711. 718.
 SS. *pueri* septem Ephesi v. *Dor-*
mientes.
S. Pulcheria, virgo et augusta by-
 zant. (450—453), uxor impera-
 toris Marciani, soror imperat. Theo-
 dosii II. junioris, 66. 239, II. 163.
 490. 496. 567.
Pumpermette v. officium tenebra-
 rum.
Pun Paregentán v. *Paregentán*.
S. Puplius asceta, II. 45.
Purgatorium, *καθαγέριον*, error
 Graecorum, II. 322—323. 381—
 385.
Purificatio B. V. M., *ὑπαπαντή τοῦ*
Κυρίου, 91. 470. 487; usus ce-
 reorum a sacris Lupercalium ad
 festum hoc translatus, 92—93,
 II. 188; cereorum ritus in festo,
 92; Armenis audit hoc festum Ad-
 ventus Filii Dei in templum, II.
 571; Alcuin de festo hoc, 92.

Puritatis B. V. M. festum, 21. 400. II. 528—529.

S. Pusicus, Persa m., 140.

Pustet Fridericus, Sedis Apostolicae typographus, de editione librorum liturgicorum optime meritis, II. 198.

Puteoli (h. Pozzuoli), urbs Italiae prope Neapolim, 104.

Pydna (h. Cytro), urbs Macedoniae, 122.

Pyrrhus, patriarch. CP. (638—668), monotheleta, 78, II. 115.

Q.

Quadragesima, ἡ τεσσαρακοστή, II. 2. 75. 78. 82. — Notio praeliminaris de ejus rationibus, II. 75—85. — Unde nomen, II. 75. 78. 79. — Origo jejunii quadragesimalis, II. 75. 76. — Constat olim sex septimanis, h. e., 36 diebus, II. 76—82. — Q. Christi, II. 78. — Quadragesimae varia observatio apud christianas nationes, II. 76—82. — Τεσσαρακοστής observat ecclesia graeca tres praeter Q. omnibus communem, 230. 231. 330, II. 82. — Latini olim praeter Q. majorem alias duas observabant, II. 83. — Jejunii τῆς τεσσαρακοστῆς sunt duae partes: ἡ ξηροφαγία et ἡ μονοφαγία, II. 84. — Quomodo Latinis a carnibus abstinere et jejunare in Q. praescribitur, II. 85. — Relaxatio jejunii nostris temporibus, II. 85—86. — De festis mobilibus, quae Q. antecedunt, II. 2. — De festis mobilibus in Q. occurrentibus, II. 73. — Lectiones e s. scriptura a Septuagesima ad Dominicam Passionis, II. 59. — Magnum quadragesimale jejunium, II. 52. — Quadragesimalis abstinentia praescripta, ἡ νομομιμένη ἀποχή, II. 31. — Quadragesimale tempus quomodo numeretur in ecclesia latina et graeca, II. 1. — Dies dominici in Q. ab Introitu Missae appellati, II. 1. — Prae-

paratio sanctae et magnae Q. II. 2. 53. — Quadragesimalis jejunii indictio, II. 121. — Tempore Q. Graecis missae sacrificium offerre non licet, nisi Sabbato, Dominica et festo Annuntiationis B. V. M., II. 251. — Q. apud Armenos, II. 575—577; apud Nestorianos, II. 674; in ea nullum celebratur festum, II. 557. 558. 576. — Quadragesima vocatur etiam jejunium ss. Apostolorum v. jejunium et Apostoli. — Dominica I. II. III. etc. Quadragesimae v. Dominica.

S. Quadratus, apost., 282, II. 707.

S. Quadratus (Codratus), Nicom. m., 153, II. 582.

SS. quadraginta martyres Sebast. v. Martyres.

Quaresmii Francisc., O. Min., degebat 1616—1625 Hierosolymis (apud Hurter, Nomenclator), II. 207.

Quarti Paul. Mar., cleric. regular. Ital., † 1655, II. 325—326.

Quartodecimani, II. 286. 710.

S. Quartus ap., 320.

Quaternarius numerus evangel., II. 445.

Quatuor tempora, jejunium quatuor temporum s. Quatember: veris II. 122; aestatis II. 417—418; autumnii, II. 510—514; hiemis, II. 539.

Quercius Jos. Mar., scriptor eccles., saec. 18, II. 155—156.

Quietistae, saec. 14, 236.

S. Quintilianus Dorostori, m., 147.

Quinquagesimae Dominica v. Dominica; Q. laetitiae, II. 302; Q. paschalis, II. 340.

Quinque panum Dominica, II. 142.

Quintana Dominica, h. e., Dom. I. Quadrag., II. 118.

S. Quiriacus, al. Cyriacus, Ruhana, 289. 482.

S. Quiriacus, Quiricus, Cyriacus, Tarsens. m., filius s. Julittae, 211. 212. 478. 489, II. 567. 706; v. Cyriacus Tarsen.

Quirini Angel. Mar., cardinalis doctis operibus in lucem editis clarus, † 1755, pro merito laudatus

apud Hurter, Nomenclat., XXXVI.
294. 301. 322. 341, II. 30. 41.
42. 49. 50. 96. 102. 123. 133.
155. 167.

Qullósó, Laudes, 63. 466—467.

R.

Raban-Moses Beth-Sajar., II. 687.
Rabanus Maurus, monachus Fulda-
ensis (774, † 856), scriptor ec-
clesiast., II. 13. 62. 203. 218.
512. 539.

S. Rabula, ep. Edessen. (407, † 435),
466.

S. Rabulas, anachoreta, II. 45.

Raderus Matthaeus, S. J., Tyrolen-
sis, scriptor eccl. eruditione cla-
rus, † 1634 (Hurter, Nomencla-
tor), II. 142.

Rajewski Mich., protoierej russus,
ejus versio Euchologii, LX.

Raithu, *Ραῖθου* (h. El Tor, Bender
Tor), locus in occidentali litore
peninsulae Sinaiticae ad mare Ru-
brum, ad occasum cum meridie a
monte Sinai, in Vadi Hebran. Er-
ronea traditio urbem hanc ali-
quando perperam exhibuit tanquam
stationem „Elim“ in itinere Is-
raelitarum per desertum, Elim enim
multo longius ad septemtrionem
distat, 68. Est autem Raithus,
Raitha, *μορὴ τοῦ Ραῖθου*, cele-
berrimum asceterium, duorum die-
rum intervallo a monte Sinai di-
stans et in monte situm, qui mo-
nachorum martyrio illustris est,
68. 69. 468. II. 44; ss. Raitheni
martyres, 68; s. Joannes Raithen-
sis v. i.

S. Raphael, archang., 400. 463, II.
703. 724.

Ραπισμός flagellatio, II. 240.

Rascanu, profess. theol. Bukaresti,
coaevus, II. 242. 405. 421. 458.

Ράθυμος, segnus, II. 184.

Rationale divinorum officiorum, II.
58; edit. a Durando, II. 118.

Ratramnus Corbejensis (Corbeja, Cor-
bie), monachus saec. 9, II. 77.

Raulin Joan. Facund., Historia eccle-
siae malabaricae, II. 648. 651.
676.

Ravenna, urbs Italiae, 108.

S. Raymundus Nonnatus, 382. 398.

S. Raymundus de Pennafortio, 377.
390.

Rayé Nicol., S. J., Bollandianus,
rituum orientalium scientissimus,
† 1715 (cfr. De Backer, Bibl.),
LIX. LXII. 88, II. 410.

Raynaud Theophilus, scriptor fami-
geratissimus. † 1663. Ejus laudes
celebrat Hurter, l. c.; II. 70. 144.
155. 462.

Reclusus, *ὁ ἐγκλειστός*, 126.

Redemptoris Ssmi. festum, 400, II.
495.

Refectionis Dominica, II. 143.

Regino, abbas Prumiensis, saec. 9,
II. 94.

Reiskius, historicus et philologus,
natus in urbe Gera an. 1641, II.
332. 341.

S. Remigius, ep., 384. 399.

Reminiscere Dominica, II. 125.

Renaudot Eusebius, scriptor in disci-
plina liturgica magnam nactus
celebritatem, † 1720. Ejus me-
rita prolixè describit Hurter, No-
menclator; II. 24—25.

Repus Dominica, h. e., Dom. Pas-
sionis, II. 187—189.

Requies B. V. M. v. Obdormitio.

S. Restaces v. Aristaces.

Resurrectio D. N. J. Ch., *ἡ ἀνά-
στασις τοῦ Χριστοῦ*, II. 305;
ejus typi, II. 306; textus prophe-
tici de ea, II. 306. — Distinctio
inter solemnitatem Resurrectionis
et festum Paschatis, II. 279. —
Dominica Resurrectionis, II. 304
—331. — Modus celebrandi so-
lemnitatem Resurrectionis apud
Latinos, II. 312; apud Graecos,
II. 312. — Salutatio et osculum
paschale post Resurrectionem Do-
mini apud Graecos et Latinos, II.
312—314.

Resurrectionis templum, *ἡ Ἀνάστα-
σις*, Hierosolymis. sacrum sepul-
chrum, 274, II. 706, et vide Hiero-
solyma.

- Revelatio incarnationis s. Josepho facta, II. 642.
- S. Rhipsime v. Ripsime.
- S. Rhodion, ap., 320.
- Riccardius Nicolaus, s. palatii apostolici Magister, 504.
- Riccioli Joan. Bapt., S. J., astronomus, † 1671. Ejus Almagest. nov., II. 289.
- Richter, de s. Theodoro Stud., 327.
- Riess Florian, S. J., in doctrina temporum egregie versatus, † 1882, II. 254.
- Ril (Ryl, Rilo), pagus in dorso montis Rhodope (h. Despoto-Dagh) in Bulgaria, in triangulo urbium Dupnice, Dzuma et Samokov, in finibus antiquae Macedoniae, Thraciae et Moesiae, ad rivum Riltice, meridionaliter ab hodierna urbe Sofia. Quinque horas viae abhinc situm est ad orientem celeberrimum monasterium Rilense Nativitatis B. M. V., fundatum temporibus Cari Bulgarei Petri (927—968) a s. Joanne Rilensi, 446.
- S. Ripsime, virgo religiosa Armena, repudians amores regis Tiridatis, viva secta; tyrannus autem ex cruciatibus ejus mente captus est, m., 290. 291, II. 579. 707.
- SS. Ripsimitarum virg. et m. festum apud Armenos, II. 579. 580.
- Riša v. Alexius.
- Ritus non permiscendi, 30; de ritibus eccl. or. Pius PP. IX. XXIX, Leo PP. XIII. XXVII. XXX. — Rituum diversitas in eccl. or. XXXI. LXXI; in Austro-Hungaria XXXII. 497—502.
- Robertus, Galliarum rex († 1031), II. 420.
- Rocchi Antonius, doctus monachus Basilianus, coevus, II. 497.
- Roccos Mar, eppus. chald. intrusus in Malabar., II. 649.
- S. Rochus, conf. et patronus contra pestem, 397, II. 550.
- Ῥοδῖς et Ῥοδισμὸς, 154.
- Rogae et baj, significatio vocum, II. 37.
- Rogationes, Bitttage, II. 363. — Junium, II. 365; apud Syros, II. 646; apud Chaldaeos, II. 682; apud Nestorianos, II. 685.
- Roma, urbs Italiae, 65. 66. 72. 79. 89. 104. 191. 198. 203. 547. 581, alibi passim. — S. Anastasia Romana v. i. — Basilicae urbis, II. 139. — S. Bonifacii ecclesia, 123. — Capella Rom. Pontificis, et benedictio et distributio palmarum in ea, II. 207. — S. Clementis ecclesia, 85. — S. Climus v. i. — Concilium Rom. contra Quarto-decimanos, II. 710. — Conc. Rom. (496), 50. 294. — Conc. Lateranense (649), 78. — Conc. Vaticanum, II. 517. 546. — SS. Cosmae et Damiani templum ad viam sacram, 199. — Statio ad SS. Cosmam et Damianum, II. 139. — S. Crucis basilica, II. 143. — A Gothis an. 410 expugnata, 114. — Graeci in vicinia Romae degentes, II. 547. — Mamertinus carcer, 72. — S. Maria in Domnica, seu in Cyriaca, s. in Navicella, ecclesia et statio ad eam, ubi s. Laurentius ministravit, II. 126. — S. Mariae Rotundae templum, II. 422. — B. V. M. Genitricis Dei basilica, II. 139. — Pantheon dedicatum a Bonifacio PP. IV., 313, II. 424. — Pestis sternutatoria Romae an. 590, II. 137. — S. Petri basilica; appensum in ea symbolum CPolitanum an. 809, II. 408. — S. Pudientianae ecclesia, 169. — Quadragesimale jejuniun constabat Romae ante aetatem s. Gregorii M. 36 diebus, II. 76. 77. — Regiones, in quas Roma divisa, II. 62. 63. — S. Sabae monasterium ritus graeci in Aventino, 334. 345. — Salaria via, 125. — Stationes urbis Romae in Missali Romano designatae, II. 61; ecclesiae stationales Urbis, II. 63.
- Romana ecclesia prima ecclesiarum, 121; supremus vertex ecclesiarum Dei, 322. 323; universae sub coelo ecclesiae firmamentum, 325; sedes s. Petri, 121. 138. 323; ejus iudicium ab universa Ecclesia ex-

- quiri et suscipi debere, vetus traditio 323; inde accipienda fidei certitudo, 107. 244. 323; per illam fideles cum aliis patriarchis et inter se uniuntur, 323; universae ecclesiae portus adversus omnes haeresum procillas, 49. 121. 324. 328; ejus judicio haereses aliis in locis pullulantes semper coërcitae, 216; ecclesia Alexandrina insinuabat quotannis ex officio Sedi Apostolicae diem Paschatis, II. 280.
- Romani v. Graeci.
- Romanus Pontifex omnium princeps, 324; summus Pater Patrum, 325; omnium episcoporum caput, 216; supremum caput, 325; primae sedis antistes, 322; princeps pastorum ecclesiae quae sub coelo est, 325; ad ipsum referri necesse est, si quid novi fiat in ecclesia, 215. 325; id ab initio servatum fuit, 323; successor s. Petri, 107. 121; per quem intermedium a Christo claves accepit, 323. 324; ipse sincerus fons orthodoxae veritatis, 324; infallibilis fidei magister, 51. 107. 121. 137. 244; absque ejus cognitione synodum celebrari non posse, antiqua traditio, 326; ei defertur summa potestas synodi oecumenicae, 51. 106. 323; sanctiones synodicae ab ipso confirmandae, 171; indicat toti orbi diem Paschatis, II. 280; canonem suum de celebrando Paschate contra Quartadecimanos sustinuit, II. 286. 710; in die Natalis Domini et in die Paschatis audiebat Sequentiam inter prandium, II. 420; vi Primatus concilia convocat confirmatque et potestatem in eis exercet, II. 491; ejus Primatus elucescens ex facto s. Agapiti Pontif., 140. 141. II. 493; ejus Primatus testimonia apud Graecos, II. 520; Cozza-Luzzi, de Rom. Pontificis auctoritate doctrinali, II. 520; Pontifices Romani semper magnam indulgentiam in Graecos prae se ferebant, II. 221. 483; elargitur eleemosynas Sabbato Vacat, II. 196; communicatio cum Pontifice Romano, II. 196—197; festum omnium sanctorum Rom. Pontificum, II. 496. Vide etiam concilia oecumenica; metropolitaram potestas; patriarchica jura.
- S. Romanus, Melodus, 293, II. 25. 402. 604.
- S. Romanus, Antiochen. m., 331. 464. 486, II. 618. 708. 711.
- S. Romanus v. Joan. Calybita.
- Romela i. e. Arx Romana, in Armenia; inde *ἐκρωμίον* s. Narsensis „Clajensis“, II. 9. 598.
- S. Romualdus, 377. 390.
- S. Romulus, m., II. 612.
- Roni Pellegrini, scriptor ecclesiasticus, II. 463.
- Rosa; Dominica de rosa, de rosis, quae est Dominica infra octavam Ascensionis D., II. 422. — Dominica de rosa, quae est Dominica IV. Quadragesimae, II. 141: rosa aurea eo die benedicta, II. 143—144. — Rosae coruscantis festum Armenorum v. Transfiguratio.
- S. Rosa Limana, 382. 398.
- S. Rosa Viterbiensis, 398.
- S. Rosalia, virgo, II. 548.
- Rosarium; Ssmi. Rosarii B. V. M. solemnitas, 21. 399, II. 436. 515. 526—527. 548. 550.
- Rose, Biogr. Davidis Thessal., 191.
- Roskoványi August., illustris Antistes Nitriensis, sollicitudine pastoralis cum paucis conferendus, vir non minus praestanti ingenio quam infinita lectione ac portentosa industria excellens, per omnes disciplinas theologicas exercitatissimus, plurimis voluminibus editis bibliographicam quamdam rerum theologiarum encyclopaediam ab solvit, † 1892, 195.
- Rotae igneae volutatio in festo s. Joannis Bapt., 189.
- Rubra Dominica Armenorum, II. 561.
- S. Rufinus, m. in Aeg., II. 707.
- S. Rufus ap., 134.
- S. Rufus, Cyzic. m., 147.
- S. Rufus, Philadelphiae m., 405.
- S. Rufus, asceta, II. 45.
- S. Ruhana, Cyriacus, 289. 482.

Ruinart Theodoricus, O. S. B., Maurinus, Patrologiae, laude illustris † 1709, merito pluribus celebratus ab Hurter, Nomencl.; XXXIV, II. 279.

Rumeni in Austro-Hungaria, 498. 500; eorum festa, 30; lingua liturgica, 45; ecclesiasticus codex Pravila v. Pravila; Oratoriu, libellus precum ab episcopo Melchisedek editus, II. 31; carent festo Corporis Christi, II. 464.

Rupertus, Tuitiensis (Deutz) abbas, † 1135, scriptis operibus orbi literario satis notus, II. 13. 188. 196. 218. 259. 308. 364. 417. 461. 535.

Russia, Russorum conversio et fides, 210. 212. 306. 379. 380; eorum ecclesia jam contra divinam constitutionem a gubernio civili dependens, 344; eorum unio cum ecclesia Romana sub Alexio Kijevensi v. Alexius; Bogoljubskij extruxit monasterium Bogoljubov v. Bogoljubskij; principes Boris et Glëba, martyres (1015), v. Boris; Nestor annalista russus v. i.; secta Philipponum, v. i.; synodicum apud Russos varie alteratum, II. 117; *πολυχρόνιον* apud eos, II. 117. 118; Liber officii orthodoxiae, II. 118; dissertatio de ecclesia Ruthenorum (Russorum) Tubingae edita, II. 228.

S. Rusticus, Paris., m., 295.

Rutheni in Austro-Hungaria, 497; eorum festa Decreto recentissimae synodi constituta, II. 726—727; eorum jejunia declarata, II. 729—731; Rutheni in Hungaria, 30; eorum festa fori, 35; festum dolorum B. M. V., II. 192. 489; Collegium graeco-Ruthenum Romae, II. 468; synodus provincialis an. 1721, II. 480; synodus provinc. an. 1891, II. 725.

S.

S. Saaenus, Persa m., II. 574.

SS. Sabae regum commemoratio, II. 713.

Sabarjesu metropolita Beth-Garmae, 643.

Sabarjesu Beth-Kokae, II. 688.

Sabaudia, II. 127.

S. Sabbae monasterium rit. gr. in Aventino Romae. 334. 345.

S. Sabbas, ap. Bulgar., 468.

S. Sabbas, Gothus m., 145. 480.

Sabbas Julianus, 465, II. 415.

S. Sabbas, ὁ Θεοφόρος, deifer, ὁ ἡγιασμένος, sanctificatus, Ἁγιοπολίτης, h. e., Hierosolymitanus, Stella eremi, patriarcha monachorum, † 532; 78. 344, II. 45. 699. 711; biographus ejus Cyrillus Scythopolitanus, 345. — Fundator coenobii (laurae) s. Sabbae in Palaestina ad torrentem Kidron, ad orientem cum meridie a Hierosolymis versus mare mortuum, in hodierno Vady en Nar (vallis ignis) s. Vady er Rahib (vallis monachorum). Laura haec audiit ἡ μέγιστη λαύρα, laura maxima, laura s. Sabbae, h. arabice Dér Mar Saba, Lauritae hujates dicuntur Sabbaitae, 66. 125. 211. 309. 342. 344. 345. 369, II. 42. 402. — SS. Sabbaitae martyres (797), 125. 309. — Monachi Sabbaitae exhibant quotannis in solitudinem Cutilae, II. 191. — Typicon s. Sabbae, II. 124. 128. 141. 153. — Ad historiam laurae maximae vide: s. Antiochus Sabaita, Agapitus, discipulus s. Sabae, Anthimus, discipulus s. Sabae, Aphrodisius, discipulus s. Sabae, Joannes Sabaita, Joannes Sabaita, Joannes Damascenus, Stephanus Sabaita, thaumaturgus, Stephanus Poëta Sabaita.

Sabbas (serbice Sava), primus archiep. Serbiae (1218—1235), † Ter-nobi 14. Januarii 1237; sedem habuit primo Studenicae, postea Ziciae. Successor ejus fuit 1234 Arsenius. — „Ducatus (Vojvodina) s. Sabbae“ v. Milesevo, 446. 449. Ejus discipuli fuerunt Dometianus et Hieremias, quos v.

Sabbas II. (Sava II.), tertius archi-

- episc. Serbiae, successor Arsenii; prius monachus, 448.
- S. Sabbatius, m., 280, II. 415.
- Sabbatum sanctum, τὸ ἅγιον καὶ μέγα σάββατον, II. 256—276; objectum hodierni festi, II. 256; rationes Sabbati sancti, II. 259; nomenclatura diei, II. 259—260; canon Sabbati sancti apud Graecos, II. 260—269; caeremoniae diei hujus apud Latinos, II. 270—271; et apud Graecos, II. 271 272; Sabbatum infra hebdomadam Passionis, II. 196; Sabbatum Hebraeorum sumitur pro tota hebdomade, II. 259. — Sabbati junium, 88.
- S. Sabel, Persa m., 183.
- Sabellius, haeresiarcha, c. 250, II. 115.
- S. Sabina, m., II. 713.
- S. Sabinus, ep., 302.
- S. Sabinus, m., 123, II. 715.
- Sacramentarium haeresis auctore Berengario, II. 471.
- Sacramentarium Gelasii v. Gelasius; sacramentarium Gregorii Mag. v. Gregorius M.
- Sacramentum, festum in sacramento celebrari. quid significet, II. 284.
- SSmi. Sacramenti institutio, II. 234; ratio expositionis ejus tempore antequadragesimali, II. 64—70; num in azymo, an vero in fermentato conficienda eucharistia, II. 221—226.
- S. Sadok, ep. m. in Perside, II. 715.
- Saferan v. Merda.
- S. Šahdost, ep. m., 471. V. Sadok.
- Saidnaja, Saidanaja, pagus et celebre virginum coenobium in suburbiis Damasci, conditum ab imperatore Justiniano I. Magno (527—565). Ibi magna christianorum indigenarum religione colitur pervetusta miraculosa imago B. V. M. Deiparae, cujus templum positum est in rupe undique impendente. Sed qui nunc pagus, olim civitas fuit, quam frequentia hominum fecit, qui ad templi religionem concurrentes, in eo saxo consedere; pagus hic incolas alios, nisi Christianos perinde non admittere perhibetur; ceteris enim est inhospitalis, ac sine infortunio aut nece neminem patitur; incolae ejus sunt itaque omnes Christiani. Coenobium asservat pervetustam bibliothecam cum rarioribus codicibus. Coenobio praefuit episcopus loci catholicus, 414. 434.
- Sala Rob., O. Cisterc., s. liturgicarum rerum peritia ornatus, ut est apud Hurter, Nomenclat.: II. 419.
- S. Salama, abba, v. Frumentius.
- Salamis, postea Constantia (h. ruinae septentrionaliter ad Famagustam), urbs Cypri, 158. 177, II. 48.
- S. Sallita, mon., 477, II. 415.
- S. Salome, Maria Sal., II. 594. 719.
- Salona (h. Salona), urbs Dalmatiae, 139.
- Σαλός quid significet, 219. 479.
- Salutatio paschalis, II. 312—314.
- Samaria (h. Sebastah), urbs Palaestinae, 115. 169. 331.
- Samaritana mulier s. Photina, II. 362.
- S. Samias et uxor ejus s. Saphira, quorum proles fuit s. Talia, II. 497.
- S. Samona, Salome, mater 7 fratrum Mach., 230. 479. 489, II. 592. 683. 687.
- S. Samonas, Edess. m., 329. 463. 486, II. 134. 618.
- Samosata-torum (h. Someisat), metropolis syriacae provinciae Comagene ad Euphratem, postea Armeniae minoris, 185, II. 48. 615.
- Samothracia (h. Samothraki), insula maris aegaei, 120.
- S. Sampson Xenodoche, 89. 191. 488.
- S. Samson, judex Israel, II. 717.
- S. Samuel, Caesar. m., 105.
- S. Samuel, propheta, 252. 489, II. 591.
- S. Samuel, Cartamensis, abbas Tabennesiotarum, II. 416.
- Sanatrucius, Sanatruck, filius sororis Abgari, rex Armenorum, trucidator Apostolorum nuncupatus, 257, II. 589.
- Sancti, Omnium Sanctorum festum, 313. 462. 486, II. 337. 547. 548;

- Omnium Sanctorum Dominica apud Graecos, II. 424—428; omnium Sanctorum orientalium festum apud Syros, II. 643; Sanctorum commemoratio in Quadragesima non fit, II. 99. 251; Sanctorum fruitio Dei in coelis, II. 25—30. 428—430; error Graecorum, II. 428—430; festum omnium sanctorum universim apud Armenos, II. 619; apud Coptos, II. 696. 709; confer *ἅγιος, κυριακή τῶν ἁγίων πάντων*.
 Sanctimonialis, *ἀσκήτρια*, 140.
 Sandini Anton., ortu Vicentinus, scriptor eccl., de quo v. Hurter, Nomenclator. Ejus est dissert. de perpetuo azymor. usu, II. 230.
 S. Sanducht s. Santucho, virgo, Sanatrucci filia, Edess. m., 254. 259, II. 589.
 Sanguinis pretiosissimi D. N. J. Ch. festum, 7. 15. 392. 396, II. 151. 493—494. — Archiconfraternitas, ordo equestris, congregationes, II. 495.
 S. Saphira, uxor s. Samiae et mater s. Taliae, II. 497.
 Sapores II. (persice: Sabur II. Zulkatakaf h. e. dominus scapularum, rex Persarum (309, † 381), immanis persecutor Christianorum ab anno 340; 234. 267, II. 571; alibi.
 S. Sara, m. in Aegypto, II. 724.
 S. Sara, m. Antioch., II. 718.
 S. Sara, soror s. Behn., m., 465.
 Saraceniae v. Agareni.
 Sarajewo, urbs princeps Bosnae, VIII. 501.
 Sarbar, satrapa et bellidux regis Persiae Chosroës (Khosru III. (Parviz), anno 626); II. 155. 158. 160.
 S. Sarbel, ep. m., 461. 481.
 Sardes (h. Sart), urbs Lydiae, 166. 366.
 S. Sarmata, anachoreta, † 362, II. 45.
 S. Sarra, virgo, solitaria prope Alexandriam, II. 47.
 Sartago, cruciamentum quale fuit, 354.
 Sassi, Joan. Ant., Mediolanen., apud Hurter celebratus in Nomencl., † 1751, II. 365.
 Sathinica, uxor Artaxerxis, regis Armenorum, II. 578.
 S. Saturnina, m. II. 721.
 S. Saturninus, m., 386. 401.
 Savaronius v. Joannes.
 Sázometná středa, feria IV. fuliginem everrens, II. 217.
 Scala, in Scala v. *Κλίμαξ*. Alius locus dictus Scala invenitur in Italia.
 Scapulare B. M. V. II. 532—533.
 Σκήτη, Σκήτις (Σκήτως), Σκιαδίς, Scete, Scitiaca regio, desertum Aegypti in Heptanomo, solitudo anachoretarum, qui loco id nomen indidisse putantur *ἀπὸ τῆς ἀσκήσεως τῆς εὐσεβείας*, ab exercitatione in sacris pietatis officiis quod ipsis nimirum esset verum *ἀσκητήριον* seu locus exercitatorius, ubi strictiori vitae ac rerum divinarum meditationi vacabant. Σκήτη juncta erat cum Nitria Libyam versus, habebaturque veluti continuatio asperior ipsius Nitriae solitudinis, unde illi facta appellatio *τῆς ἐρήμου τῆς ἐνδοτάτω*, solitudinis maxime intus in deserto sitae, et *τῆς πανερήμου*, loci omnino deserti atque a consortio hominum remoti. Ejus incolae vocabantur *Σκητιῶται*, in quibus eminebant *κελλιῶται*. V. *Κελλίον* et Nitria; 77. 114. 175. 260. 346, II. 43. 44. 45.
 Šapatha-bah-k, hebdomas jejunii apud Armenos, II. 558.
 Σχετικῶς, quid notet, II. 105.
 Schirò Jos., archiep. Dyrrhachinus rit. gr. (c. 1746), II. 156.
 Shirò Jos., archiep. Neocaesarensis rit. gr., coaeuus, II. 468.
 Šohagath (Šohagat), h. e., radius dimissus, festum Armenorum, II. 563. 593.
 S. Scholastica, 377. 390.
 Schwelgsonntag, II. 123.
 Scorso Franc., S. J., Panormitanus, doctus vir, † 1656 (De Backer, Bibl.), II. 71. 104. 407. 447.
 Scrutinii feria est triplex, nempe catechumenorum, ordinandorum et suffragiorum, II. 146. 147. 390.

- Scythae, II. 98. 158.
 Scythopolis (h. El-Beisan), urbs Palaestinae, 205.
 Sebaste (Sebastia, h. Sivas), urbs olim Cappadociae, postea Armeniae, 98. 119. 168. 213. 273. 337, II. 560. 577. 592.
 SS. Sebasteni XL martyres v. Martyres.
 S. Sebastiana, m., II. 415.
 S. Sebastianus, defensor ecclesiae, m., 356. 389, II. 614.
 Sedfaoui Jos. Max., ep. Copt., II. 691.
 Seldenus Joan., Anglus, a suis „Magnus doctor doctrinae nationis anglicanae“ dictus, † 1654. II. 695. 704.
 Σελήνη, ἡ, luna, barbara voce φεγγάριον; lunaris cyclus v. κύκλος; σελήνης φεμέλιον, epacta lunae, II. 291.
 S. Seleucus, Caesar. m., 105.
 Selvaggio, Julius Laurent., archaeologus christianus, † 1772, II. 76.
 Σημαντήριον, lignea tabula ad convocandum populum ad divina, II. 315.
 Sembratowicz Joseph., metropolita Haliciensis, archiep. Leopoliensis ritus graeci, resignavit 1882, de religione catholica optime meritis, XIV.
 Sembratowicz Sylvester, ex episcopo Juliopolitano archiepiscopus Leopoliensis rit. gr. et metropolita Haliciensis renuntiatus an. 1885, Cardinalis creatus an. 1895, Princeps ut eminenti dignitate, ita et ampla eruditione et apostolico zelo clarus, synodum provincialem celebravit an. 1891, XXXVIII.
 Σημειοφόρος, vox δμώνυμος, in Vitis SS. tantumdem valet atque θανματούργος. V. Petrus Atroensis ὁ σημειοφόρος, in Act. SS. Novemb. t. 2, pp. 325—326.
 Semestre Domini, II. 436; semestre sanctorum, II. 436.
 Semiariani, II. 114.
 Semiduplex ritus, 29. 32.
 Seminarium v. academia.
 Seminarium, fest. B. M. V., 249. 469; II. 683.
 Seneca, philosophus roman., † 65 post Chr., II. 325.
 Senia (Segna, Segnia, slavice Senj, germ. Zengg), urbs Croatiae ad mare Adriaticum, XVI. 505. 507.
 SS. Seniores; ss. viginti quatuor seniorum commemoratio apud Coptos, 698. 711.
 SS. Seniores 49 martyres eremi, II. 714.
 S. Sennen, m., 381. 397.
 S. Senuthius, Behn. m., II. 716.
 SS. Septem fratres συντραγωδοῦντες, II. 724.
 September, mensis, 264.
 Septuagesima v. Dominica.
 SS. septuaginta apostoli. 52. 53. 478. 486.
 Sepuh, mons Armeniae provinciae Daranaliae, II. 581.
 Sepulchrum Christi, II. 262—268; hymnus in s. sepulchrum, II. 269.
 Sepultura Christi, ἡ θείσσωμος ταφί, II. 257. 258.
 Sequentiae Missis insertae, praesertim: Victimae paschalis, et Veni Sancte Spiritus, II. 419—420.
 S. Serapion, Aegypt. m.; anachoreta Nitriensis, ep. Thmuis, cognomento Scholasticus, † 358, 473; II. 45. 617. 624.
 S. Serapion, ep. Nicii, m., II. 711.
 S. Serapion, m., II. 714.
 Serapion, Σαραπίων, Στραπίων, fanum Serapis v. Alexandria.
 Serbi, Serbia; Serbi in Austro-Hungaria, 499; eorum Kalendarium 439; Serbia olim catholica usque ad tempora Stephani Nemanja (1159—1195), 438. 447; Serbiae rex a Rom. Pontifice diadema regium impetravit 448—449; ad historiam Serbicam vide: Daniel, archiep. Serbiae; Sabbas I. et II. archiep. Serbiae; Peć (Ipek) patriarchalis sedes Serbica; Joannes Branković, despota Serbiae; Mileševo monasterium.
 SS. Sergii et Bacchi monaster. v. CP.
 S. Sergius I. PP. (687—701), 398.
 S. Sergius ex Atrib m., II. 615.
 S. Sergius, soc. s. Bacchi, m., II. 696. 708. 710.

- S. Sergius cum s. Baccho, m., 298. 460. 486; II. 416. 582. 640.
- S. Sergius, frater s. Eugeniae, m., II. 570.
- S. Sergius, *ὁ σεργιάτης*, m. Caesareae in Cappad., II. 11. 572. 636. Jejunium s. Sergii, II. 11. 559.
- Sergij, olim archimandrita russus, nunc archiepisc. Wladimiriae ad Kljasma; ejus Měsjacoslov Vostoka, XXXIII. XXXV. XXXVI, II. 100; alibi passim.
- Sergius Argius, episcopus Armenus, haereticus, II. 8—10.
- Sergius I. patriarch. CP. (610—638), monotheleta, II. 115. 156. 159. 180. 428.
- S. Seridus, asceta, II. 45.
- Serpentis aenei festum II. 134.
- Serrae (Pherae, h. Seres), urbs Macedoniae, II. 252.
- Servius, grammat. sub Valentiniano, II. 511.
- Servorum B. V. Mariae ordo, II. 509.
- Septem fundatores, 391.
- S. Seth, ejus commemoratio apud Syros, II. 334; apud Armenos, II. 591.
- S. Severianus, m., 272, II. 615.
- S. Severianus, ep. Gabal., II. 700.
- Severus, haeresiarcha, prius monachus, ab an. 513 patriarcha Antiochen., monophysita, anno 536 damnatus, II. 115. 436. 492. 493.
- Severus Gabriel, v. Gabriel.
- Severus, imperator roman. (193—211), 97.
- Sexagesima v. Dominica.
- Seybold Jos., S. J., juris canonici in Universitate Oenipontana professor, † 1743. De Backer, Biblioth., XXI.
- Sibapolis s. Nisibis, urbs Mesopotamiae, 190, II. 603.
- Siberus Urban. Godefridus, professor Lipsiensis, edidit (an. 1727) *Martyrologium metricum*, † 1741, II. 529. 543.
- Sibiu v. Cibinium.
- Sicilia, insula, 97. 126. 132. 183, II. 164. 547.
- Sidonius Apollinaris, ep. Avernorum, poeta christianus, † 492; II. 364.
- S. Sidrach cum Misach, Abdenago, m., II. 711.
- Sigan fu, in Sinis, monumentum nestorianum, II. 685.
- Sigebertus, Gemblacensis (h. Gemblours), chronista, † 1113, II. 288.
- Σιγγλα*, singla, siggla, sigla, 26.
- Sigriana regio v. Cyzicus.
- S. Silas et Silvanus, ap., ex 70 ap., 226, II. 609.
- Silva Candida, postea Santa Rufina, urbs ad meridiem urbis Romae, II. 222.
- S. Silvanus, ap., ex 70 ap., II. 609.
- S. Silvanus, Pachomii discip. m., II. 45.
- S. Silvanus, discip. s. Macarii, II. 717.
- S. Silvanus, Palaestinensis, II. 45.
- S. Silverius PP. (536—540), 381. 395.
- S. Silvester PP. I. (314—335), 50. 292. 467. 486, II. 10. 280. 570. 609. 630. 713.
- S. Silvester, ab., 386.
- Silvia v. Peregrinatio.
- S. Simeon, monachus Chortophagus, II. 608.
- S. Simeon, consanguineus Domini, ep. Hierosolym., m., 146. 475. 488, II. 571. 722.
- S. Simeon, m. Alexandr., II. 722.
- S. Simeon, Armen. ep., m. in Perside, II. 718.
- Simeon Logothetes et Metaphrastes, nuper justis vindiciis illustratus a cl. Ehrhard in Festschrift zum 1100 jähr. Jubiläum des deutschen Campo santo in Rom, pp. 48—82, XXXIII. 337; alibi passim.
- S. Simeon nauta sive Salos, 219. 479, II. 45. 416.
- Simeon Nemanja (antea Stephanus dictus), megajupanus Serbiae (1159—1196), pater Stephani primocoronati (*prvovēčennago*), monachus factus, † 1199; 447. 448.
- S. Simeon, Persa, 139. 487, II. 416. 687.
- S. Simeon Priscus, abbas, 82.
- S. Simeon, Stylites junior, Thaumastorites, 164. 204. 488, II. 45. 603. 722.
- S. Simeon, Stylites senior, 225. 267. 481. 489, II. 25. 45. 111. 719.

- S. Simeon, Stylites in Cilicia, II. 45.
 S. Simeon ὁ Θεοδόχος, 93. 470. 487, II. 175. 714.
 S. Simeon Barsabōē, catholicus (patriarcha), natus Susis, ep. Seleuciaē et Ktesiphontis (314, † 341), m. decollatus 341 in urbe Ledan, 139. 474. 488, II. 416.
 Simeon, abbas monasterii Xerocerci in Athone, 236.
 Simeon, archiep. Thessalon. († 1429), scriptor ecclesiasticus graecus, II. 37. 53. 454—455.
 S. Simon Barsabbae, ep. m., 474.
 S. Simon, Apostolus Cananaeus, Zelotes, 156, II. 416. 622. 701. 719.
 Simon Nemanja v. Stephanus prvo-vēnčani.
 Simon, Pharisaeus, Lazari pater, II. 195.
 Simplex ritus, 32.
 S. Simplicius PP. (468—483), 391.
 Sinai, mons in peninsula Sinaitica, numerosis olim anachoretis inhabitatus, 68. 283. 328. 330; mons audit τὸ ἔγιον ὄρος Σινᾶ, monachi seu eremitae vocabantur passim Sinaitae, οἱ ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει μόνῃχοι, ὁ Σιναιτης; legislatio in Sinai, II. 394; ss. Sinaitae martyres, 68. 69. 468; ad historiam montis Sinai vide: s. Anastasius Sinaita; s. Joannes Climacus; s. Nilus; s. Marcus in Sina; s. Nicon Sinaita; patericon Sinaiticum; Constantius I. Byzantius, patriarcha CP., de monte Sinai v. Constantius I.
 Sindonis D. N. J. Chr. festum, 5. 391, II. 126.
 Singidunum (h. Belgrad), in Moesia superiori seu hodierno principatu Serbico 67.
 S. Sinoe, diaconus, in Persia m., II. 617.
 Sinope v. Synope.
 Sion, mons, v. Hierosolym.
 Siops, mons in vicinia Chalcedonis, 103.
 S. Sira, Širina, m., 470.
 S. Siricius PP. (385—398), 400.
 Sirmium (h. ruinae ad Mitrovice), urbs in Pannonia inferiori ad fluvium Savam, 255, II. 603.
 Sirmond Jacob., S. J., vir doctissimus, † 1651. Variorum de eo elogia illustrat Hurter, Nomenclator; II. 229. 565.
 Siroēs, filius Chosrois III., II. 158.
 S. Sisianus, Cappadox anachoreta in sepulchro degens, II. 625.
 Sisinius, ὁ Πατριλλᾶς, apud Graecos anathematizatus, II. 114.
 S. Sisinnius, patriarch. CP. (426—427), 300.
 S. Sisoēs, m., 204, II. 45.
 Sitientes, Sabbat., 392.
 S. Sixtus I. v. Xystus.
 Sixtus PP. V. (1585—1590), II. 507.
 Slavica lingua, Slavi; Slavica lingua liturgica, 45; II. 57; in ecclesia occidentali in Dalmatia et Croatia, 502—511; Joannes PP. VIII., concessit Missale idiomate slavonico, 502; illud a s. Pio PP. V. et Clemente PP. VIII. emendatum, 503; ab Urbano PP. VIII. et Leone PP. XIII. iterum concessum, 507; Innocentius PP. X. concedit slavica breviaria, 503, II. 259. — De legitimo usu linguae slavicae in ecclesiis ritus latini in Austro-Hungaria, 506—507. — Demetrii menologium slavicum, II. 48. — Paschalia Slavorum meridionalium rit. gr., II. 293. 297—299. — Paschalion ruthenorum, II. 293—296. — Slavi graeci ritus non habent τοὺς πλᾶγτους tonos in cantu ecclesiastico, II. 292. — Breviarium Romanum glagoliticum ritus latini jussu Pii PP. VI. literis glagoliticis editum, 503, II. 188. 205. 209. 255. 310. 341. 363. 437. 538. — Nomenclatura slavica Dominicarum ante Pascha, II. 57. 188.
 S. Smaragdus v. Euphrosyne.
 Smrtná, smrtná ned., hoc est, Dominica Letalis, sic vocatur Polonis et Silesiis Dominica IV. Quadragesimae, quae iis etiam est nied. Marzany; apud Bohemos et Moravos dicitur autem Dominica Passionis: Neděle smrtná, II. 144. 145. 188. 189. 310. 342.

- Smyrna (h. Izmir, Smyrna), urbs Asiae minoris, 95, II. 49. 573.
 Socrates, celeberrimus philosophus, † 399 a. Chr., II. 324. 325.
 Socrates Scholasticus, nat. 380 post Chr. CPoli, † 440. Continuavit historiam ecclesiasticam Eusebii, II. 78. 92. 93.
 Sol, solaris cyclus v. *κύκλος*.
 Somaglia Jul. Mar., Card., † 1890; II. 509.
 Sommertag, II. 144. 145.
 S. Sophia, abbatisa m., II. 710.
 S. Sophia, gemma novae Romae, m., II. 696. 706.
 S. Sophia, m., Romae, 280. 489, II. 598. 714. 720.
 S. Sophiae ecclesia CPoli v. CP.
 S. Sofia di Epiro, sedes Episcopi graeci in Calabria, XIII.
 S. Sophonias, propheta, 341, II. 721.
 S. Sophronius, patriarch. Hierosolymit. (634, † 638), 120. 472. 487, II. 49. 127. 150. 153. 184.
 Sorbi in Lusatia ad Saxoniam spectante, Lužičti Srbové, II. 145.
 Σορός *Βλαχίων*, 201. 228. et vide CP.
 S. Sosipater, ap., 147. 320, II. 610.
 Sosthenium, *Σωσθέτιον*, locus ad mare situs non procul a CPoli, II. 164.
 S. Soter PP. (168—177), 378. 393.
 S. Sozimus v. Zosimus.
 S. Sozon, m., 271. 481, II. 416.
 Spalatum (ital. Spalato, slav. Spljet), urbs Dalmatiae, 506.
 Spasovo, Spasov dan, II. 366. 369.
 S. Spes, m., 280. 405, II. 714.
 Σφαραγίος, Sphoracius, nobilis CPolitanus, II. 99. 100.
 Spica v. Arista.
 S. Spiridion, ep. Trimithuntis, 352. 465. 486, II. 49.
 Spiritus S., II. 406; haeresis processionis Spiritus S. a solo Patre, et non ex Patre filioque (*παρά μονοῦ τοῦ Πατρὸς*), II. 407—413; confer etiam: *ἐπιδημία, ἐπιπολίσεις*.
 Stabat Mater, Sequentia, II. 420.
 Stadium, II. 135; cursus in stadio descriptio, II. 71—72. 135.
 Stadler Jos., archiep. Vhrbosnen., Commissar. Apost., VII—VIII.
 S. Stachys, ap., 173. 311.
 Stanislaopolitana dioecesis rit. gr., in Galicia, 496; II. 725.
 S. Stanislaus, ep. et m., 378. 394.
 S. Stanislaus Kostka, 402.
 Stapleton Thomas, post alios ab Hurter celebratus in Nomenclat., † 1598, II. 67.
 Staroverci, staroobrjaci, — obružnicki v. Philippones.
 Στάσις, notio vocis in libris liturgicis, LIV, II. 156. 165.
 Σταυροθετοκία v. τροπάριον.
 Σταυροπροσκυνήσις, τῆς κυριακῆς; Crucis adoratio, II. 127—132; ritus hujus adorationis, II. 128—132; imperator CP. confert se ad adorationem, II. 128; notio vocis, II. 127; ratio festi, II. 128—132.
 Σταυρώσιμος ἡμέρα, II. 212; σταυρώσιμον πάσχα, II. 253—256; σταυρώσιμοι κανόνες, LVIII.
 Σταύρωσις, crucifixio, II. 237.
 Stationes urbis Romae in Missali Romano designatae et notio vocis, II. 61—64; Gregorius M. numerum earum statuit, II. 62; eorum hodiernus numerus, II. 63; numerus ecclesiarum stationum, II. 63; celebratio dierum stationis, II. 63; indulgentiae stationum, II. 64; statio ad s. Mariam in Domnica s. in Cyriaca, II. 126; statio ad ss. Cosmam et Damianum, II. 139.
 Steinhuber Andr., Card.; ejus Histor. Coll. Germ. Hung., 345.
 Στήλη, notio vocis, II. 102.
 Stella Matutina, gymnas. Feldkirch. S. J., 295.
 S. Stephanus, m., II. 718.
 S. Stephanus, m., 321.
 Stefanopoli Stephanus, archiepisc. Philippen. rit. gr., † 1895; X. II. 468.
 Stephanowicz, archiep. Leopoliensis rit. armeni (1831—1858), II. 631.
 Stephanus Azarian, patriarcha Ciliensis Armenorum, nomine Pe-

- trus X., illustris antistes orientalis, 196. 292.
- Stephanus, rex Serbiae, Primocoronatus (*perovŕenčan*, gr. πρωτοστεφανωθείς, al. πρωτεστεφανωμένος) † 1228; 448.
- Stephanus Lazarović, filius Lazari Grebeljenavič, despota Serbiae (1389—1427), 454.
- Stephanus Caecus, despota Serbiae († 1477), 454.
- Stephanus Dečanensis, rex Serbiae (1321—1331), 454. De omnibus his et aliis „Serborum Sanctis“ consulendus est Martinov, locis in superiori tomo adductis.
- S. Stephanus, m. in Aegypto, II. 714.
- S. Stephanus, frater s. Basilidis, II. 708.
- Stephanus Dorensis, de primatu R. Pont., 244.
- S. Stephanus, protorex Hungariae (997, † 1038), 252. 383. 384. 398, II. 635; occasione festorum a Clemente PP. XIV. reductorum an. 1771, legitime electus principalis patronus Hungariae, 30. 252. 385.
- S. Stephanus, junior, m., 336, II. 111. 516.
- Stephanus Nemanja, magnus comes Serbiae v. Simeon Nemanja.
- S. Stephanus PP. I. (253—257), 382. 397, II. 616.
- S. Stephanus, protomartyr, 232. 368. 468. 486, II. 629. 682. 700. 706. 713; ejus translatio, 231; lapis quo percussus est colitur Anconae, 233; ejus die festum fatuorum, II. 65.
- S. Stephanus, Sabaita, thaumaturgus, 210. 309.
- S. Stephanus, Trigliensis, 128.
- Stephanus Урош V. v. Урош.
- S. Stephanus Ulnensis, m., II. 595. 596.
- Stephanus poëta, Sabaita, 211.
- Stephanus Dušan, imperator Serbiae (1331—1355), metropolitae Ipekiensi (Peč) dignitatem patriarchae ab Innocentio PP. VI. obtinuit, 446. 451.
- Stephanus Milutin, rex Serbiae (1282—1321), 454.
- Stephanus H., † 1598, ejus Thesaurus linguae graecae, II. 201. 220.
- Steris, oppidum in Phocide, 96.
- Sternutatio apud ethnicos et mos salutandi sternutantes, II. 136.
- Sternutatoria, sternutans Dominica, II. 136.
- Stiglmayr Jos., S. J., professor Feldkirchii, de ss. Dionysio et Hierotheo, 248. 295. 296; de festo Purificationis B. M. V., 470.
- Stilus Kalendarii varius, 26—29.
- Στίχος, στιχηρόν, LXI, II. 249; alibi; στιχοι ἑορταστικοί, II. 273.
- Στιχηρῶς, στιχηδόν, quid significet, II. 316. 347. V. versus.
- Strastná ned. Dom. Passionis II. 188.
- Strastník, passionale, officium hebdomadae sanctae, II. 236.
- Στρατηλάτης, ductor exercitus, 96, II. 11.
- S. Stratonica, v. m., II. 716.
- S. Stratonicus, m., 67.
- Středopostí, media Quadragesima, II. 184—186.
- Středopostná nedele, II. 142.
- Strena kalendaria, XLIV.
- Strenia, Dea Romanorum, II. 68.
- Strongila, scriptura syr., II. 679.
- Struzziери Thom., episc., auctor Officii Passionis, II. 69.
- Studii monasterium v. CP.
- Stylitae, 165. 204. 267.
- Suarez Franc., S. J., subtilissimi ingenii philosophus et rerum theologiarum peritia nulli secundus, † 1617, amplissimo, ut decet, elogio exornatur ap. Hurter, Nomenclator; XXXVI, II. 462.
- Subula, cruciamentum, 181.
- Sugar, mons Araratensis provinciae in Armenia, II. 573.
- Suchá ned., II. Quadragesimae, II. 513.
- Suché dni, II. 513.
- S. Suchias s. Sosias, dux Suchiasitarum, II. 573.
- SS. Suchiasitae, martyres in monte Sugar, II. 573. 634.
- Sudoris crucis s. Thomae festum, II. 651—652.

Suffragiorum scrutinium, II. 146.
 Suicerus, grammaticus literis latinis et graecis insigniter excultus, †1684, II. 165. 220.
 Suidas, graecus lexicographus et grammaticus saeculi 11, II. 12. 151.
 Superpositio jejunii, superponere jejunium, *ἐπέθεσις*, II. 84. 209.
 Supraslia, antiquum monasterium r. gr. olim in magno ducatu Lithuaniae, postmodum in orientali Borussia, a Pio PP. VI. in sedem episcopalem gr. ruthen. erectum an. 1798. Codex Supraslensis, de quo vid. t. 15. actorum „Archiv für Slavische Philologie“, 117.
 S. Susanna, ex numero *τῶν μυροφόρων*, II. 594.
 S. Susanna Armena, filia Vardani Mag., m., II. 590.
 S. Susanna, m. in Perside, 175, II. 416.
 S. Susanna, m. Romae, 480, II. 707.
 S. Susanna, m. Thessalon., II. 717.
 S. Susanna, virgo, II. 707.
 S. Susennius (al. Sisinnius), m., II. 718.
 S. Susennius, servus Theodosii, II. 722.
 Susza Jac., ep. rit. gr. de usu dogmatico textuum liturgic., XLI—XLII.
 Syceon (Siceon), oppidum Galatiae, 143, II. 46.
 Sylaeum, *Συλαῖον*, promontorium Pergus ad littora Pamphyliae, II. 162.
 Symbolorum monasterium in monte Olympo, in Bithynia, 109.
 Symbolici libri v. liber.
 Symeon v. Simeon.
 S. Symmachus PP. (498—514), 396.
 S. Symphorosa, m., 381. 396.
 Synadae (h. verosimiliter Saḏd Gazelle), urbs Phrygiae Salutaris, 164, II. 48. 227.
Συναδάρα, XXXIX—L, II. 20, 39. 50; alibi passim.
Σύναξις, 52. 366; alibi.
Συνάπτειν jejunium, conjungere jejunium, quid significet, II. 84.
Συναπτή, LXIII.
Συνοδικόν τό, synodicum, decretum

concilii Nicaeni II. de ss. imaginibus, II. 107. 108. 109—117; *ἡ ἀνάγνωσις τοῦ συνοδικοῦ*, lectio synodici quadragesimae Dominica I. et caeremoniae hujus festi, II. 107—118; in multis est vituperandum, II. 108; ejus auctores varii, II. 108; ejus tenor catholicus, II. 109; constat tribus partibus, II. 116; apud Russos alteratum, II. 117—118.

Synodus v. concilium.

Σύνοικος, quid significet, 307.

Synope, Sinope (h. Sinab), urbs Paphlagoniae, in ora Ponti Euxini, 220. 282, II. 606.

Synopsis Dorotheana, opus conflictum v. Dorotheus.

Syracusae, urbs Siciliae, 97. 353, II. 114.

Syria, Syri, syriaca lingua liturgica, 44; vetusta Kalendaria syriaca codicis Vaticani, XXXVIII; II. 134. 142. 254. 378. 415; Syrorum anni initium, 293; Kalendarium 460, II. 642; conspectus rei Syrorum literariae, XXXVIII; fides Syrorum de Primatu Petri ejusque in Romano episcopatu successorum, 196; de sanctorum fruitione Dei in coelis, II. 29. 30; de processione Spiritus s. a Patre et Filio, II. 409; Syri puri, eorum annus ecclesiasticus, 460—483; II. 639—646; Syri Maronitae v. Maronitae; Syro-Chald. Malabar., eorum Kalendar., II. 647—676; Chaldaei catholici, eorum festa, II. 681—684; Syri Nestoriani, eorum annus ecclesiasticus, II. 684—688; ss. doctores Syrorum, II. 666. 682; eorum ordo Dominicarum et festorum per totum anni circulum, II. 684—688.

Szabó, Joan., ep. Armenopolitan. gr. cath., XVII.

Szepeszy Ignat., ep. Transsylvaniae (1820—1828), II. 632.

T.

T. H., τ. ἡ, siggla, pro τάξεως ἡμῶν, ordinis nostri, et v. ordo.

- Tabenna, Thebana, Thabenna, Tabennesos, vicus Thebaidis in insula Nili prope Tentyram, cum celeberrimo coenobio s. Pachomii M., 160, II. 416.
- Tabula paschalis v. paschalion.
- Tafel, de s. Demetrio, 308.
- Tagrit, Tagrite, saeculo 4. dicebatur Martyropolis, nunc audit Syris Majferkat, Majpheracte, Majapharachin, urbs Magnae Armeniae (Mesopotamiae), ss. martyres ibi, II. 334. 335. 415.
- S. Taisia, poenitens, II. 47.
- S. Talias, proles ss. Samiae et Saphirae, II. 497.
- S. Talosam, soror s. Pachomii M., 160, II. 700. 702. 712.
- Taphnis, Taphne, Taphnae, Daphnae, Tachpanches, aegyptiaca urbs Deltae in Pelusiaco brachio Nili, 149.
- Taqvim, Kalendarium arabicum Beryti vulgatum, XXIII. XL, II. 483.
- S. Tarachus, m., 301. 461, II. 610.
- S. Tarasius, patriarch. CP. (784—804, † 806), 112, II. 49. 104. 111. 517.
- S. Tarba (Crescentia), m., II. 415, v. Makdasta.
- Taron, Taronia, urbs Armeniae, cum monasterio Glacii, II. 586. 587. 592. et cum capella s. Joannis Bapt., II. 592. 598. 608.
- Tarsus (h. Tarso), urbs Ciliciae, 147. 152. 211. 357, II. 598; Tarsense concilium (1177), ubi unio Armenorum cum Latinis inita, II. 598.
- S. Tartaria, m., 460.
- S. Tatiana, m., 66.
- Taurinum, tropologium taurinense, II. 134.
- Tauromenium (h. Taormina), urbs Siciliae, 97. 206, ubi Theophanes Cerameus episcopus fuit, II. 4; alibi.
- Taurus mons, continua montium juga, elevata per occidentalia et meridionalia littora Asiae minoris usque ad Euphratem, ubi declinant ad septemtrionem et orientem. In Cilicia vocantur hi montes hodie Allah Dagħ, in quibus sunt angustiae Tauri, hodie Gülek-Boghas vocitatae, 252.
- Τάξις, ordo religiosus v. ordo.
- S. Tecla-Haimanot, II. 704. 712.
- Telbesma, monasterium aedificatum a s. Athanasio, II. 416.
- Teleda, Teledas, Theledas, Theladus, pagus Syriae prope Antiochiam ad Orontem, cum monasterio, 267.
- S. Telesphorus PP. (127—139), 376. 390, II. 56.
- Τελωνταῖον, τὸ δέμηρον, II. 530.
- Τελώνης, publicanus, II. 3. 4; τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρισαίου κυριακή, II. 132. 273, v. κυριακή.
- Tempus clausum ante festum s. Joannis B., 187.
- Tenebrarum Officium in hebdomada majori, II. 218.
- Tentyra (h. Denderā), urbs Thebaidis in Aegypto ad sinistram ripam Nili; martyres Tentyrenses, II. 719.
- Teplota, ζέον, II. 480.
- S. Terentinus, m., 257.
- S. Terentius, Afer m., 309.
- S. Terentius, Africanus, 135.
- S. Terentius, ep. et m., 184.
- Ternobia, Ternobum v. Trnovo.
- Terrae motus CPoli v. CP.; Antiochia sub Justiniano Aug. an. 528. 317.
- S. Tertius, m., 406.
- Tertullianus, presbyter Carthaginensis, † c. 240, II. 62. 84. 253. 302.
- Τεσσαρακοστή, ἡ, v. Quadragesima; ἀρχὴ τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης τεσσαρακοστῆς, II. 75; nexus inter tempus προνήστιμον et ipsam τεσσαρακοστήν, II. 71.
- Τεσσαρεσκαίδεκάτη, luna 14. paschatis, II. 293.
- Tetamo Ferdinand., S. J., Siculus, praeclaris operibus liturgicis editis notus, † 1784; II. 14. 16. 64. 92. 139. 192. 218. 335. 390. 394. 419. 495. 498. 514. 532.
- Τετάρτη τῆς μέσης ἑβδομάδος; μεσότης τῶν νηστειῶν, II. 134.
- Τετραδίται, οἱ, II. 38.
- S. Teunius, Tevonius, presbyter, m., II. 595. 596.
- Thaborium lumen v. ἀμφαλόψοχοι.

- S. Thaddaeus Juda Jacobi, Ap. ex duodecim. II. 589. 590. 627. 702. 721. 722.
- S. Thaddaeus, ap., Edessenus, m., unus e 72 discipulis Domini, qui Abgarum baptizavit, 184. 253. 480. 485. 489, II. 573. 589. 590; ejus ss. discipuli, martyres in Armenia, II. 589.
- S. Thalassius, anachor., m., II. 45. 711.
- S. Thalelaeus, medicus, Edess. m., 162. 488, II. 583.
- Thalhofer, e professore Monachensi canonicus Eistettensis, † 1891; II. 423.
- S. Thallelaeus, mon., 487.
- S. Thatulus, eremita, discip. s. Mesrob., II. 607.
- Θαυματουργός, patrator miraculorum, II. 49; et alibi passim.
- S. Thaumasius, Cyzic. m., 147.
- Θαυμαστόν ὄρος v. Mons mirabilis.
- Θεάδελφος v. ἀδελφός.
- Thebae, vetero-aegyptiace T-ape = caput, metropolis, in Veteri Testamento No, No-Amon, tandem Diospolis (h. ruinae inter vicos Karnak, Luxor, Kafr, Med-a-Mud, el-Akalaté, Abu-Hamud, el-Birat, Medin-et-Abu, el-Gurná), antiquissima metropolis Aegypti Superioris s. Thebaidis ad Nilum, olim residentia Pharaonum, 174. 348; nunc titulus episcopalis ritus coptici, II. 690.
- Thebais, Aegyptus superior (h. Es-Saïd), 71. 72. 151. 223, II. 42. 45. 46. 47. 607.
- S. Thecla, protomartyr, 283. 482. 489; II. 606. 722.
- S. Thecla, m., 175, II. 707.
- S. Thecusa, Ancyrr. m., 162.
- Θεμέλιον, epacta, II. 291.
- S. Themistocles, Thimoclitus, sub Decio in Lycia m., II. 624.
- Thenn, de s. Thoma Ap., 297.
- S. Theoclia, m., II. 719. 800.
- Theocritus, patria, ut creditur, Syracusanus, bucolicorum poetarum princeps, floruit saec. 3 ante Chr. nat. Ejus sunt *Θαύσια* et *Ἑλένης ἐπιθαλάμιος* cit. II. 137.
- Theoctista, Florina, ejus monasterium, 99.
- S. Theoctistus, abbas, Cucumii, 54.
- S. Theoctistus, soc. s. Euthymii, 78. 270. 345, II. 45; ejus monasterium in solitudine prope Hierosolym., 345.
- Theodegisil, rex Francorum (548—549), Arianus, II. 288.
- S. Theodora, Alexandrin. m. anno 303; 166. 273. 488. 489, II. 47. 706. 717.
- S. Theodora Alexandrina, munifica, quae claruit sub quatuor sanctis patriarchis. Alexandro, Athanasio, Petro et Timotheo, II. 717.
- Theodora, augusta byzantina, uxor Justiniani, 496.
- S. Theodora, augusta byzantin. (842—867), mater Michaelis III. Porphyrogeniti, 98. 99. 174. 267, II. 23. 102. 105. 106. 107. 116.
- S. Theodora, proavia s. Basilii M., 168.
- S. Theodora, soror s. Basilii M., 168.
- S. Theodora, Alexandrina, poenitens asceti clara saeculo 5, II. 47. 706.
- S. Theodora, filia Arcadii imp., II. 707.
- S. Theodora, mater Cosmae et Damiani, m., II. 711.
- S. Theodoretus, presbyter Antiochenus m., II. 612.
- Theodoropolis v. Euchaita.
- S. Theodorus, CP. patriarcha (676—678), 370.
- S. Theodorus, Graptus, 300. 368, II. 49. 106. 516.
- S. Theodorus, discipulus s. Pachomii, 160; abbas Tabennae, 160; cognomento *ἡγιασμένος*, sanctificatus, 160, II. 416. 718.
- S. Theodorus, ep. m., II. 706.
- S. Theodorus, ep. m. Corinthi, II. 722.
- S. Theodorus, ep. m. Pentapoli, II. 716. 722.
- S. Theodorus, Pergensis m., 143.
- S. Theodorus, Phermensis sive Pelusiota, II. 45.
- S. Theodorus, Salos, 219.
- S. Theodorus, ὁ Στρατηλάτης, Euchaita, filius Joannis Sutpi, 96.

175. 487, II. 98. 576. 596. 597. 697. 700. 702, alibi.
- S. Theodorus, Studita, hegumenus monasterii Studii CPoli, 155. 211. 323. 490, II. 6. 17. 40—49. 111; ejus catecheses, II. 11. 12. 34. 35; ejus poemata s. carmina, II. 40. 41. 108; ejus homiliae, II. 127.
- S. Theodorus, monach. prope Alexandriam, II. 45. 720.
- S. Theodorus, Syceota, 143, II. 45.
- S. Theodorus, Trychin., 142.
- S. Theodorus, Tyro, megalomartyr, 105, II. 96. 97—100. 560.; ejus splendidum festum τῶν κολλύβων apud Graecos, II. 98; tria ejus templa in urbe CPoli, II. 99.
- Theodorus Balsamon, canonista graecus, Latinis infestus, saeculo 12, tandem patriarcha Antiochen., 230. 493. II. 8. 37. 38. 124. 190. 201. 251. 455.
- Theodorus, archiepisc. Cantuariens., saec. 7; II. 94.
- Theodorus, patriarcha Hierosolym. (c. 680), II. 152.
- Theodorus, Krithinus, ep. Syracus. in Sicilia, iconomachus, II. 114.
- Theodorus Mopsuestensis, haereticus, II. 115.
- Theodorus, assecla Nestorii, II. 115.
- S. Theodosia, filia s. Athanasiae, II. 714.
- S. Theodosia, mater s. Procopii Hierosolymit., II. 721.
- S. Theodosia, CP. m., 166. 487.
- S. Theodosia, Tyrens. m., 166.
- S. Theodosius, coenobiarcha, 66. 78. 213. 487, II. 45. 493; laura s. Theodosii v. Hierosolyma.
- S. Theodosius, Alexandr. mon., II. 715.
- Theodosius I. Magnus, senior, imperator rom. (379—395), conjux ejus Flaccilla, quae † 385; 64, II. 491. 565. 566. 584.
- Theodosius II., junior, imperator byzant. (408, † 450), a s. Pulcheria institutus, 240, II. 335. 492. 566. 567; codex Theodosii (an. 438), II. 567, 572.
- Theodosius, pseudonymus episcopus Ephesi, II. 114.
- S. Theodota, Bithyn. m., 226, II. 47. 615.
- S. Theodota, asceti clara, II. 46.
- S. Theodotus Amidae, II. 498.
- S. Theodotus Galata, Ancyr. m., 162. 175. 470, II. 583. 716.
- S. Theodotus Cyzic. m., 147.
- S. Theodotus, Cyriniæ ep., 116.
- Theodotus, episc. Heliopolitanus, 115.
- Theodotus, haereticus, II. 114.
- S. Theodule, πνευματικῆς, II. 46. 47.
- S. Theodulus, m., 184.
- S. Theodulus, Caesar. m., 105.
- S. Theodulus, Thessalon. m., 133.
- S. Theodulus, filius s. Nili, II. 45.
- S. Theognosta monialis, II. 706.
- Θεολόγος, ὁ, v. Gregorius Nazianzenus, Joannes Evangelista.
- Θεομήτηρ v. Maria.
- Θεομητορικαὶ ἑορταί, 32.
- S. Theonas, patriarcha Alexandr., II. 713. 718.
- S. Theonas, Ciliciae m., 54. 467.
- S. Theonas, oeconomus, II. 45.
- S. Theonas, magus m., II. 626.
- S. Theonas, monachus Chortophagus Armenus, II. 608.
- S. Theopemptus, ep. m., 54. 467, II. 626.
- S. Theophanes, hegumenus monasterii Magni Agri, 120. II. 111.
- S. Theophanes, Graptus, 300. 368, II. 49. 106. 516.
- S. Theophanes, Isauricus, s. Confessor, historicus, nat. c. 758 CPoli, hegumenus monasterii in Bithynia, cultor imaginum, † 817; II. 157. 162. 165. 516. 531. 544.
- Theophanes, Cerameus, archiep. Tauromenii (Taormina) in Sicilia, etiam Gregorius nuncupatus, floruit circa 1140; insignis scriptor ecclesiasticus, II. 4. 71. 101. 104. 135. 184. 239. 302. 315. 323. 345. 405. 446. 447. 540.
- Theophania, festum v. Epiphania.
- S. Theophania s. Theophano, augusta byzant., filia cauponis, specie ac pulchritudine insignis, ob quam eam Romanus II., postea imperator byzantin. (959—963), uxorem duxit, 355, II. 116.

- Θεοφάνης, ἑκωνόμενος s. Basilii M., II. 55.
- S. Theophilus, sub Diocletiano m., 211.
- S. Theophilus, diaconus in Libya, m., II. 592.
- S. Theophilus, monachus, confessor CP., cultor imaginum, 300. 516.
- Theophilus, patriarcha Alexandrin. (385—412), 89.
- Theophilus, iconoclasta, imperator byzantin. (829, † 842), nat. Amorii in Phrygia, filius Michaëlis II. Pselli et s. Theodoraë, quae fratrem habuit Bardam; 118, II. 23. 105. 106. 107. 311.
- Theophoriae festum v. Corp. Christi.
- Θεοφόρος, deifer, ἑκωνόμενος nonnullis sanctis tributum, quod eorum animae sedes sint Dei, quocum conjunctissime vivunt et cujus ad nutum omnia sua moderantur; quodque eum non anima solum, sed etiam corpore portent, crucis mortificationem circumferendo, 72. 85. 344. 358.
- S. Theophylactus, Nicomed. confessor, 118.
- Theophylactus, archiep. Achridensis in Bulgaria, nat. Euboeae, CPolim profectus instruebat juvenem Constantinum, filium imperatoris Michaëlis VII.; c. 1078 creatus archiep. Achriden. Bulgaros suos parum dilexit, appellans eos rudes barbaros, † c. 1107; II. 221. 323.
- Θεοφωστήρ, a Deo illuminatus, II. 48.
- S. Theophrastus, Sebasten. m., II. 592.
- S. Theopista, uxor s. Eustachii, m., 281, II. 605. 707. 714.
- S. Theopistus, filius s. Eustachii, m., 281, II. 605. 707.
- Theopolis v. Antiochia ad Orontem.
- S. Theopompus, II. 416.
- Theorianus, vir doctissimus et celeber, tempore imperatoris byzant. Manuelis I. Comneni (1143—1180), quocum s. Nerses, patriarcha Armenorum, circa 1170 disputavit, II. 9. 224. 226.
- Θεόσωμος, divinocorporeus, veluti Frohnleichnam, II. 256; ἡ Θεόσωμος ταφή, divinocorporea sepultura, divini Corporis sepultura, II. 257. 258. 259; τὸ σάββατον τῆς Θεοσώμου ταφῆς, Sabbatum sanctum, II. 259.
- Θεοτοκίον, troparium in Deiparam, LXIII, II. 153. 244. 245, alibi; τροπάρια Θεοτοκία v. τροπάριον.
- Θεοτόκος v. Maria; μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου v. CP.
- S. Therapion, Cypr. ep. m., 166.
- S. Therapion, Sarden. ep., 166.
- S. Theresia, 384. 400.
- Thessalonica (h. Salonichi, slavice Solun), maritima urbs Macedoniae ad sinum Thermaeum, 127. 133. 139. 178. 191. 211. 302. 308. 372; ad historiam Thessalon. vide etiam: Simeon Thessalonicensis; David Thessal.; Eustathius, archiep. Thessal.; poenitentia Theodosii Magni in hac urbe, II. 566.
- Thilo, de s. Thoma Apost., 297.
- S. Thimoclitus v. Themistocles.
- Thisbe, Thesbi (h. Taiteba), locus Palaestinae, natalis urbs Eliae prophetae Thesbitae, sita in septentrionali Galilaea, 218.
- Thmuis, episcopalis urbs Aegypti, II. 716.
- S. Thomais, ab ascesi clara, II. 47.
- S. Thomas Ap., 296. 298. 460. 478. 485. 488, II. 341. 597. 702. 708. 719. — Christiani s. Thomae v. Malabares.
- S. Thomas de Aquino, 377. 391, II. 229. 231. 324. 420. 474.
- S. Thomas Cantuarien. 387. 402.
- S. Thomas junior, patriarcha CP. (667—669), 329.
- S. Thomas, m. in Aeg., II. 711.
- S. Thomas, mon. in 7. Concil. oecum., II. 706.
- S. Thomas, ep. Damasci, II. 709.
- S. Thomas, ep. Marhesi, II. 723.
- S. Thomas, Malaeens., 205.
- S. Thomas Salus, 219.
- S. Thomas a Villanova, 383. 399.
- S. Thomas, discipulus s. Mesrob., II. 607.
- Thomas senior, patriarcha CP. (606—610), 110.

- Thomas, archiep. in insula Sardinia, II. 517.
- Thomas de s. Theodoro Stud., 322.
- Thomasius, Joseph. Maria, cardinalis, scientia et vitae sanctitate clarus, † 1713, amplissime, ut meretur, laudatus apud Hurter, Nomenclator; II. 63. 77. 91. 92. 120. 196. 197. 203. 229.
- Thomassin Ludovic., Oratorii sacerdos, vir stupendae plane eruditionis, ut idem Hurter ait in digno ejus elogio l. c., † 1696; XXXVI, II. 75. 77. 325. 460.
- S. Thrasia, m., II. 710.
- Thyatira (h. ruinae non procul ab Ak-Hissar), urbs Lydiae, 301.
- S. Thyrsus, m., 353.
- S. Tiberius ex 72 disc., II. 707.
- Tiberius Caesar., II. 311.
- Tiberius, imperator byzant. (578—582), 133, II. 159.
- Tiberius Claudius Nero, caesar roman. (14—37), II. 345.
- S. Tiburtius, Rom. m., 333, II. 711.
- Tiha, Dominica Passionis, II. 188.
- Tillemont Le Nain, celeberrimus histor. gallus, † 1698, XXXVII.
- S. Timon, diaconus, 226. 489, II. 709.
- Timotheus ap., 79. 389. 469. 487, II. 609. 714.
- S. Timotheus, m. in Aeg., II. 709.
- S. Timotheus, m. Alexandr., II. 715. 722.
- S. Timotheus, ep. Antinoopol., II. 710.
- S. Timotheus, frater Petri secundi, patr. Alexandr., II. 722.
- S. Timotheus, Prus. m., 176.
- S. Timotheus, Lector, 151. 488, II. 415.
- S. Timotheus, Siculus m., 80.
- S. Timotheus, ὁ ἐν Συμβόλοις, anachoreta, 109, II. 45.
- Timotheus I. patriarcha Nestor., II. 678.
- Tiran (Tyran), filius Artasis, rex Armeniae, II. 586. 587.
- S. Tiridates III. Magnus (armenice Trdat III.), rex Armeniae (286—342), temporibus Diocletiani, filius Chosrov-i I. (Chosroës), pugnavit feliciter contra Sassanidas. A s. Gregorio Illuminatore baptizatus (302), christianam fidem inter Armenos firmavit propagavitque; ejus uxor s. Aënia, 292, II. 585—587.
- Tischcompliment, II. 380.
- Tischendorf, de s. Thoma Ap., 297.
- S. Titheos, anachoreta, II. 46.
- S. Titus, abbas CP., 131.
- S. Titus, disc. s. Pauli, 256. 260. 315. 390. 481. 489. 712. 724.
- S. Tobias justus, II. 706; liber s. script., II. 421.
- Todaustragen, II. 145.
- Tolerari potest, tolerantia, II. 67. 120. 121.
- Toletum (h. Toledo), urbs Hispaniae, II. 507.
- Tondini Caesar, Barnabita, coaevus, multa vulgavit unioni ecclesiarum promovendae utilia, XLI. 72. 194. 344, II. 117.
- Tor, el-Tor v. Raithu.
- Toscani Theodorus, hieromonachus Basilianus Cryptoferratensis, doctas animadversiones ad typica Graecorum vulgavit, XXXVI, 201. 208, II. 370. 492. 547. 548.
- Tostatus Alphonsus, ep. Abulensis, clarus theologus, † 1455, II. 324.
- Tóth Nicolaus, ep. Eperjesiensis, gr-cath., † 1582, XII.
- Tougard, de s. Demetrio, 308.
- Touna, tyrannus Hebraeus, recte Dunaan v. i.
- Tournely Honoratus, insignis theologus, † 1729, ab Hurter, Nomenclator digne celebratus, II. 230.
- Trajanus, imperat. roman. (98—117), 115; sententia de liberatione ejus animae, II. 22.
- Tralles (h. ruinae ad Sultan-Hissar), urbs Lydiae, 300.
- Transfigurationis D. N. J. Ch. festum, 235—238; apud Armenos audit Vartavár, h. e., rosae coruscantis, II. 562. 588.
- Transsylvania, 498, II. 484.
- Transitus B. V. M. s. mors v. Obdormitio.
- Tranum (Tranium h. Trani), maritima urbs Apuliae, II. 222.
- Τρανίης ἀχολορθία, II. 326—331.

Trapezus (-zuntis h. Trebizonde),
maritima urbs Ponti, 79. 204.

Trdat v. Tiridates.

Treviris (h. Trier), urbs Germaniae
ad Mosellam; Trevirense concilium
anni 1549, II. 93.

Τριαδικά, LXII, II. 153.

Triangulum, *τριήμιον*, triplex can-
dela conjuncta, II. 270. 312.

Τρίχειρ, tres manus habens; *θεο-
τόκος τρίχειρ*, slav. Bogorodica
trojeručica vel trojeručnica, titu-
lus est celeberrimae imaginis, cujus
origo haec narratur: Quum s. Jo-
annes Damascenus dexteram suam
Beatissimae Deigenitricis ope mi-
rabiliter recuperasset (t. 1, p. 341),
in grati animi tesseram et patrati
miraculi memoriam ejus iconi bra-
chium argenteum appendit; unde
apud pictores mos invaluit pin-
gendi ss. Deiparam cum tribus
manibus, quae imago idcirco Da-
mascena seu *τρίχειρ* cognomina-
tur. Eam saeculo 13 a praeposito
Laurae s. Sabbae prope Hieroso-
lyma s. Sabbas metropolita Ser-
biae, in priori sua peregrinatione
Palaestinensi, dono accepit, ac-
ceptamque fratri suo Stephano
Primocoronato veluti pretiosissim-
um thesaurum familiae, semper
praecipuo cultu honorandum re-
liquit. Extincta dynastia Nemanja,
imago *τρίχειρ* non sine miraculo
translata legitur ad athonicum mo-
nasterium Chilandarii, de quo dic-
tum est t. 1, p. 447. A Serbis
Bogorodica trojeručica identidem
in titulum ecclesiarum assumpta
reperitur, ut ecce cathedral. ec-
clesiae Scopiae (Skoplje, Uskjub),
nostris diebus ad famam insolitam
provectae.

Trichur, Vicariat. ap. Malabar, II.
649.

Tridentum (h. Trient, Trento), urbs
Tirolis; tridentin. concilium (1545
—1563), II. 389. 420. 467.

Trichinas, quid significet, 142.

Τριγυλάτ monasteryum v. CP.

Τριήμιον, triangulus cereus, II. 312.

Trimithus (-thuntis), urbs insulae

Cypri, ad occasum ab urbe Sala-
mine, 352, II. 49.

Trinitatis Sanctissimae festum, *κυ-
ριακή των άγλων πάντων*, II. 413.
424. 460—464; nomenclatura festi,
II. 460; festum apud Armenos,
II. 562. 579.

Triod cvětnaja, II. 302.

Τριώδιον, triodion, LII; quando in-
cipit, II. 1. 3. 5. 72. 291; triodii
finis, II. 273; triodii epigrammata,
II. 273—276; *τριώδιον*, liber ec-
clesiasticus, II. 5. 7. 8. 17. 20, alibi
passim; editio Veneta, 201. 231.
232; Romana, II. 109. 192. 201.
231. 236. 242; *τ. κατανυκτικόν*,
II. 22; *τ. ψυχωφέλειστατον* ca-
tholicum, II. 22; Bonon., II. 109.
201. 236; Nicephorus Callistus
corruptit triodii officia, L, II. 21. 22.

S. Triphylius, Leucosiae ep., 181.
Tripolis (h. Tarabulus), maritime urbs
Phoeniciae, 184.

Τρισάγιον, hymnus, 285; puer in
aërem sublatus trisagion audit,
284.

Trisvjatoje, panagia, II. 326.

Τρίτη της κατηχήσεως, II. 2. 37.

Trnovo (Ternobia, Ternobum), urbs
Bulgariae, 302. 449.

Troas (h. Eski Stambul), urbs Asiae
minoris in Mysia Minori ad littora
Hellesponti, non procul ab antiqua
Troja, ubi s. Paulus saepius com-
moratus est, 165.

Tropaea s. Trophaea (h. Tropeja),
urbs Calabriae ulterioris, in ora
maris Tyrrheni, 205.

Τροπάριον, LIII. LIX, II. 42. 46.
49, alibi; *τ. αυτόμέλον*, II. 168;
*τροπάρια θεοτοκία καὶ στανρο-
θεοτοκία*, II. 192—194.

Τροπή, *τροπαίον*, *τροπαιοφόρος*,
ἐπίθετον s. Georgii, 143; *τροπή*
seu conversio solis circa festum
s. Joannis B., 189.

S. Trophimus, ap., 138.

S. Trophimus, m., 221. 281.

Tropologium taurinense, II. 134.

Trullus et Trullanae synodi v. CP.

S. Tryphon, m. circa 250; 89. 90,
II. 569.

Tuki Raphael, ep. Copt., II. 705.

Tunica inconsutilis Domini typus eccles. cath., II. 519.
 Turcae, victoria de Turcis reportata ante Viennam a. 1683, II. 508; apud Echinades insulas, II. 527.
 Turones (h. Tours), urbs Galliae; Turonense II. concilium, 46.
 Tursellinus Horat., S. J., † 1599, acta s. Franc. Xav., II. 648.
 Tyana (h. Kara Hissar), urbs Capadociae, 320.
 S. Tychon, ep. Amathuntis, 183.
Τυφλοῦ, τοῦ, κυριακή, Dominica caeci nati, II. 363.
Τυπικόν, typicum, LI—LII; ἀκολουθία τῶν τυπικῶν LVI; τ. augustae byzantinae Irenes, LI; τ. s. Sabae, II. 124. 128. 141. 151; τ. CPolitanum, LXV., II. 8. 20. 156. 167. 184. 236. 242. 251. 252. 276; ad typica animadversiones v. Toscani.
Τύπος, typus Constantis II. an. 648, 137.
Τυρινή, κυριακή εἰς τυρινῆς v. κυριακή; ἑβδομάς τῆς τυρινῆς v. ἑβδομάς.
 Tyrn-patz, aperitio ostiorum apud Armenos, II. 560.
Τυροφάγου, τῆς, τρίτη τῆς κατηχῆσεως, II. 37—40; κυριακή τῆς τυροφάγου v. κυριακή
 Tyrus (h. Sâr in ruinis), urbs Phoeniciae, 166. 173. 185.
 Tyrus, locus in Tuscia italica, II. 591.
 Tzimisces, Tzimeskes v. Joannes Zimisces.

U.

S. Ubaldus, 378. 394.
 Udi-k, esus carnis apud Armenos, II. 558; udik šapath-k, hebdomas esus, II. 558.
 S. Ulcianus, mendose pro: s. Lucianus, presbyter m.
 Ulna, civitas Armenorum; s. Stephanus Ulnensis, II. 596. 596.
 Ulpianus, Domitius, juris consultissimus, nat. c. 170 post Chr. Tyri, atque an. 228 a praetorianis interemptus, II. 510.

Umbilicanimi v. *δμφαλόφυγοι*.
 SS. unguentiferae v. ss. mulieres.
 Unio Russica v. Russia.
 S. Urania, mater s. Mennae fidelis m., II. 710.
 Urbanos, Urbianos, Urbanopolis v. Areban.
 S. Urbanus, m. in Aegypto, II. 716.
 S. Urbanus PP. I. 223—230), 378.
 Urbanus PP. II. (1088—1099), 156. 398, II. 78. 94. 417. 463.
 Urbanus PP. IV. (1261—1264), II. 464. 468. 472.
 B. Urbanus PP. V. (1362—1370), 100. 101. 402.
 Urbanus PP. VI. (1378—1389), festum Visitationis B. V. M. instituit, 202.
 Urbanus PP. VIII. (1623—1644), 502. 504.
 Uroš (Stephanus Urosius V.), ultimus imperator (car) Serbiae (1355), obiit an. 1371; 450—454.
 S. Ursula, m., 384. 400.
 Usener H., prof. Bonnae, coaevus, ed. Acta Theodosii coenobiarchae, 66, s. Anastasii Persae m., s. Marinae, 217, s. Pelagiae, 298.
 Usserius (Ussher), Jacobus, archiep. Armachanus anglican. in Hibernia, nat. 1581, † 1656; II. 205.
 Usthazanes v. Guhstazad.
 Uz v. Hus.

V. W.

De Waal, coaevus, eruditus scriptor ecclesiast., II. 226. 229.
 Vacat, Dominica, II. 122. 125; vacat, sabbatum infra hebdomadam Passionis, II. 196.
 S. Vahanus, Golthanensis m. (738), II. 567. 568.
 Wahlbruderschaft, II. 342.
 Vaira Anton., episc. Adrien. († 1732), XXV.
 Vajas hét vege, finis hebdomadis τῆς τυρινῆς apud Hungaros rit. gr., II. 89—90.
 Valarsapata v. Etschmiazin.
 Valdenses, haeretici saec. 12, II. 471.

- Valens, imperator orientis, arianus 364, († 378), 65. 167, II. 584.
 Valentia (h. Valencia), urbs Hispaniae, 321.
 S. Valentinus, m., 377. 390.
 S. Valerianus (Valerius), m., 79, II. 571.
 S. Valerianus, Rom. m., 333, II. 711.
 Valerianus, imperator rom. (253—259), 65, II. 582.
 Valfrid Thomas, scriptor ecclesiast. saec. 17, II. 514.
 Valesius Henricus, magni Petavii discipulus, rerum historicarum peritissimus († 1676), plura egregie scripsit, quae ex merito commendata vide apud Hurter, Nomenclator, II. 80.
 Van (Wan) v. Albanum.
 Vapulans feria II. Paschatis v. Pomázka.
 Varadinum Magnum (h. Nagyvárad), 692. Sedes episc. r. gr., XVIII. 498, II. 85.
 Varag, mons in Vaspuracania provincia majoris Armeniae, II. 564. 604.
 SS. Vardanistae, milites, m., II. 575. 590.
 S. Vardanus M., m., nepos s. Isaaci M. patriarchae, dux Armenorum, II. 575. 590. 597.
 Varna (Odysopolis, Odessus) v. Odysopolis.
 Varranes (Baranes, persice Bahrām V.), rex Persarum (420—440), 336.
 Varro, auctor classicus rom., † 25 ante Chr., XLV, II. 511.
 Vartavár h. e. rosa-flamma, Transfiguratio Domini apud Armenos, II. 555; vartavár kiragi, Dominica Transfigurationis, II. 557. 563. 588. et v. Transfiguratio.
 S. Varus, miles m., 304, II. 615. 723.
 S. Varus, eremit., II. 607.
 Vasilievsky de s. Georgio Amastr. 109.
 Vasio (h. Vaison), urbs Galliae in districtu Vaucluse, concilium Vasionense (529), II. 463.
 Vaspuracania, regio Majoris Armeniae, in qua provincia Golthan, II. 604.
 Varsenuphius (Versen., Barsenuph.), anachor., II. 722.
 Vaticana synodus, II. 517. 546.
 Vaticanus codex num. 19, 312; n. 20, 305; n. 37, II. 134. 254. 332. 334; n. 69, II. 378; n. 3101 et 3806, II. 121; alii alibi.
 Vatopedium v. Athos.
 Vazkenus, Iberorum consul, maritus s. Susannae Armeniae, apostata, II. 590.
 Weber, doctus prof. Bamberg., 246.
 Vectigalia romani imperii, II. 3—4.
 Veglia v. Curicta.
 Weigand, lexicographus germanus, † 1878, II. 215. 234. 310. 398.
 Velikánoc, Velkonocē, Pascha, II. 307. 310.
 Velikden, Pascha, II. 307.
 Velký pátek, Parasceve, II. 239. 240.
 S. Venantius, m., 378, 394.
 S. Venceslaus, Václav, dux Bohemiae (925—935), m., patronus regni Bohemiae, 289. 399.
 S. Venedimus, Lampsac. m., 161.
 S. Venera s. Veneranda, 224.
 Venetorum dux solemniter mari desponsatus, II. 370.
 Veni sancte Spiritus, Sequentia Missae, II. 419.
 Verapochumén, Assumptio B. V. M. apud Armenos, II. 557. 563.
 Verina, augusta byzantin., uxor Leonis I. Magni (457—474), 201.
 Werner O., S. J., ejus Orbis terrarum catholicus, II. 649. 679. 690.
 S. Veronica de Julian., V., 397.
 Veršinski Demetrius, Kalendarium ecclesiae graecae orientalis, II. 41.
 Versus, *στίχος, στιχηρόν*, generatim, accipitur pro linea illa, quam in scribendo ducimus, seu pro illo ductu vocum, qui fit a sinistra in dexteram, vel a dextera in sinistram, vel a summo ad imum, secundum diversam diversarum gentium scribendi rationem. Nominis ratio ex agricultura intelligitur. Quemadmodum enim agricola vomere vertit terram ac sulcum facit, ita in ceris quoque stilo sulcabant scribentes; atque ut ille in terra, sulco uno absoluto, vertit aratrum

- aliumque sulcum efficit, sic qui scribit, stilo sinistrorsum) verso prolatoque novum in cera sulcum ducit. Quum autem id non minus in prosa fiat, quam in carmine, patet „versus“ nomen natura sua non minus solutae, quam ligatae orationi convenire. Sed quia poëtae versus suos certo absolvunt pedum numero singulosque *στίχους* scribunt a nova linea, hinc factum, ut sibi hi nomen *στίχος*, versus, prope fecerint peculiare, LXI, II. 273. 316. 344. V. *στίχος*.
- S. Verthanes, tertius catholicus Armenorum, II. 586. 587.
- S. Verus, ep., 405.
- Wessely, de s. Alexandrina, 273.
- Vesuvius, ignivomus in Campania Italiae; pulvis Vesuvianus CPolim usque delatus anno 472, II. 436. 529—532.
- Vhrbosnensis archidioec. in Bosna, VII.
- Whitsunday, II. 397.
- Victimae paschali, Sequentia Missae, II. 419.
- S. Victor PP. I. (193—203), 381. 397, II. 281; statuit canonem de recta Paschatis celebratione, II. 281. 710.
- S. Victor PP. III. (1087), 400.
- S. Victor, m. in Aegypto, 89, II. 709. 715. 717.
- S. Victor cum s. Stephanide, m. in Aeg., 320.
- S. Victor ex Ašmunim, m., II. 711.
- S. Victor, ep. m., II. 711.
- S. Victor, fil. Romani, II. 711.
- S. Victoris Paris. Martyrol., II. 537.
- De Victoria B. V. M., II. 527.
- S. Victorinus, Aegypt. m., 133.
- Wiedemann, Oesterr. Vierteljahres-schrift, II. 463.
- Vienna (h. Vienne), urbs Galliae, 73. 220, II. 364.
- Vienna (h. Wien), metropolis Austriae. 498, II. 508.
- Vigiliae, 50. 55. 56; quatuor vigiliae in aula imperatoris byzantini celebratae, 56, II. 154.
- Villote Jacob, S. J., celeberrimus in Perside et Armenia missionarius, † 1748. Plura egregie scripsit quae tangit Hurter, Nomenclator, sed fusius exequitur De Backer; II. 573.
- S. Vincentius, Caesaraugust. m., 321.
- S. Vincentius Ferrerius, 377. 392.
- S. Vincentius a Paulo, 381. 397.
- Vincentius, praeses Heliopoli sub Trajano, 115.
- Vincenzi Alois, De processione Spiritus S., Romae 1878; II. 408.
- Vinum ex aqua factum die Epiphaniae, 58.
- Virgilius Maro, poëta romanus; † 19 ante Chr., II. 511.
- Virgines decem, parabola de eis, II. 216. 560.
- SS. septem Virgines Ancyran., mm., II. 583.
- Virginum jejunium apud Nestor., II. 676.
- Virgis caesa feria II. Paschatis v. Pomlázka.
- Viridis feria V., Coena Domini, ratio nominis, II. 234.
- Viridis Dominica apud Armenos, II. 561.
- Visitationis B. V. M. festum, 201. 202. 642.
- S. Vitalis et Maria, soror ejus, m., 386. 400, II. 101.
- S. Vitalius, asceta, II. 46.
- Vitelleschi Mutius, Praepositus generalis, S. J., † 1645. Vir doctrina et religione conspicuus plura scripsit indicata a Sommervogel in Biblioth., 504.
- Vites, festum B. M. V. pro vitibus, 249. 480.
- S. Vitus, puer m., 183, ex 14 auxil., 242.
- Vladimír Joannes, rex Dalmatiae, occisus est an. 1015, sanctis Serborum martyribus adscriptus. Acta ejus multis illustrata vide apud Martinov, An. gr.-sl., ad d. 22. Maji, 446.
- S. Vladimír Svatoslavij, baptizatus Vasilij (Basilius), magnus princeps Kijevensis († 1015), apostolus Russiae, 212, II. 145.
- Vojvodina, s. Hercegovina, ducatus s. Sabbae, 449. 501.

Voskresenje, Pascha, Resurrectio, II. 307. 310.

Vossius Gerhard Joan., rerum grammaticarum et historicarum peritia ornatus, † 1649, II. 163.

Vremenfk, Kalendarium Ruthenicum, edit. Leopoli, XLVIII, II. 293.

Wright XXXIV. XXXVII. 461. 468.

Vstajenje, Pascha, Resurrectio, II. 307.

Vukan (Vikan, Vulcanus), natu major filius Stephani Nemanja, regis Serbiae, magnus princeps Chlumi et Zetae ab anno 1196, catholicus, 438. 446.

Vulnerum D. N. J. Chr. festum, 7. 392, II. 140.

Wurzbach Constantin., historiogr. austr., † 1893: ejus Biogr. Lexicon, II. 631.

Wilstenfeld, prof. Goetting., orientalista, II. 704.

X.

S. Xena, 80, II. 714.

Xene v. Maria Augusta byzant.

S. Xenophon cum duobus filiis, 82, II. 46.

Xerocercum monasterium, ut videtur in Athone v. Athos.

Ξηροφυγία, aridus victus, 61. 62, II. 37; natura hujus jejunii, II. 84. 86.

S. Xystus PP. I. (119—127), 392, II. 717.

S. Xistus PP. II. (257—258), 382. 397.

S. Xystus PP. III. (432—440), 392. 470.

Y.

Υβρις, injuria, II. 240.

Υπακοή, LXIII.

Υπαπαντή τοῦ Κυρίου v. Purificatio B. V. M.

Υπερθεσις τῆς νηστείας, superpositio jejunii, quid sit, II. 84. 209 et vide superpositio.

Υπερφυγὴ προσευχή, oratio Christi in monte Oliveti, II. 230.

Υποδημίσιος, subconductor, II. 3—4.

Nilles, Ἑορτολόγιον, II. Edit. sec.

Υπογραμματεὺς, notarius, quale fuit eorum munus, 307.

Υψωσις τῆς παναγίας, elevatio Panagiae, II. 326—331.

Υψωσις τοῦ τιμίου σταυροῦ, exaltatio pretiosae Crucis vide Crux.

Υψος. textus, contextus, II. 444.

ψ.

Ψελλός v. Michaël.

Ψυχὴ μου, oratio κατανυκτικὴ, II. 154.

Ψυχόπαιτα, placenta animarum, II. 384.

Ψυχασάββατον τῶν κοιμημένων, II. 2. 20. 21; σάββατον τῶν ψυχῶν, II. 379; quaestio psychosabbatina de purgatorio, II. 381.

Z.

Zaccaria Franciscus Antonius, Venetus, S. J., † 1795. Fuit in eo philosophiae, theologiae ac juris canoniciperitia incredibiliter ampla, quam in veritatem catholicam defendendam assidue conferebat innumeris prope libris editis, quos recenset De Backer in Biblioth. XLIII, II. 420. 463, alibi.

Zachaeus v. publicanus.

S. Zachaeus, Syr., II. 498.

S. Zachaeus, m. in Aeg., II. 711.

S. Zacharias, PP. (741—752), 391; interpres Graecus Dialogorum s. Gregorii M., 121.

S. Zacharias, proph., 97, II. 585. 706.

S. Zacharias, pater s. Joannis B., 271. 488, II. 599.

S. Zacharias, reclusus, 126.

S. Zacharias, Cyrionis filius, II. 46.

S. Zacharias, discipulus s. ap. Thaddaei, m., II. 589.

S. Zacharias, m. Panopoli, II. 712.

Žadig, Pascha, Dom. Resurrectionis apud Armenos, II. 555. 557. 561.

Zaghkasart, Dominica Palmarum apud Armenos, II. 205. 560. 577.

Zagrabia (h. Zagreb, Agram), II. 543.

Zamoscenum (Zamość, Zamoszje),

urbs Poloniae russicae, II. 405:

- synodus Zamoscena (1720), 35.
 Il. 407. 413. 456.
 Zara v. Jadera.
 Zaz, locus in Syria s. in Mesopotamia, II. 415.
 Zebedaeus et filii ejus Boanerges, 154.
 Zech Franc., S. J., juris canonici Oeniponte olim professor, † 1772.
 De eo nonnulla habes in Computo ecclesiastico, p. 201; sed plura dat De Backer; XXII, II. 79.
 Zelený čtvrtěk, viridis feria V., Coena Domini, II. 234.
 S. Zemenducht (Zarmanducht), discipulus s. ap. Thaddaei, II. 589.
 Zengg v. Senia.
 Zeno, Isauricus, imperator byzantin. (474—491), 64. 117. 177.
 S. Zeno, discipulus s. Silvani, saec. 4. exeunte, II. 46.
 S. Zeno, miles m. Alexandr., II. 723.
 S. Zeno, miles, Philadelph. m., II. 612.
 S. Zeno, miles, Melitin. m., II. 612. 723.
 S. Zeno, militum dux, Nicomed. m., II. 627.
 S. Zenobia, m., 311. 485, II. 709.
 S. Zenobius, m., 311. 485, II. 709.
 Ζέων, fervens; infusio τοῦ ζέοντος sive τῆς ζέσεως, ferventis aquae in calicem, II. 480.
 S. Zephyrinus PP. (202—219), 382. 398.
 Zetarius, Zaetarius, diaetarius Ζαεταρίος, 357.
 Ziegelbauer Magnoaldus, O. S. B., diligens scriptor ecclesiast., † 1750 (cfr. Hurter, Nomenclator), II. 420.
 Zingerle Pius, O. S. B., † 1881, XXXIV. 85.
 Znunt Djarn, Nativitas Domini apud Armenos, II. 555.
 S. Zoë, poenitens, 102.
 Zöckler, de s. Hilarione, 305.
 S. Zoilus, anachoreta, discipulus Agathonis et Pachomii, II. 46.
 Zonae B. V. M. depositio, 263; festum invent. zonae ss. Deiparae, II. 595.
 Zonares Joannes, annalista byzantin., † post 1118 in monte Athonico. LVIII, II. 124. 251.
 Ζωοδόχου πηγῆς prope CPolim festum v. CP.
 S. Zosimas (Zosimus), anachoreta in Palaestina, qui funus s. Mariae Aegyptiacae curavit, II. 46. 717.
 S. Zosimus PP. (417—418), 390, II. 287; sub eo an. 417 Pascha per errorem alio die celebratum est, II. 287.
 S. Zosimus, m., 467.
 S. Zoticus, Nicomed. m., 255.
 S. Zoticus, presbyter. orphanotrophus, 372.

„Le second volume nous donnera l'index général, que nous souhaitons bien complet, afin que nous retrouvions facilement les précieuses indications de toutes sortes semées avec abondance dans un ouvrage qui restera pour être toujours consulté.“

Ita Dom. Parisot, O. S. B., in censura tomi I. Utinam Indice proposito clarissimi censoris „voto spes bona non fallatur suo“!

ERRATA-CORRIGE.

Mendorum typographicorum demissa atque humilis
excusatio,

ex priori tomo repetita.

Quum propter diuturnum oculorum morbum curam errorum typotheticorum utcunque emendandorum variis officiosis amicis necesse esset committeremus, quumque facilis sit in peregrinis et ignotis nominibus lapsus, nec nlla quandoque operarum oscitantia, caveri omnia menda non potuerunt. Eorum catalogum tamen hic contexere et inutile et lectoribus fastidiosum existimavimus. Parum profecto interest puncti, commatis, apicis vel alicujus literae aut vocabuli mutatio, quae quidem officinatori facile elabuntur, sed intelligenti lectori nullam de sensu haesitationem nullamve moram afferunt. Confidimus autem. non adeo peccatum a typotheta nostro fuisse, ut sensus ullibi sit omnino deturbatus aut in contrarium conversus: quamvis, fatendum, ex ejusmodi erroribus hinc inde factum sit, ut minus limpida evaderet oratio, quemadmodum evenit p. 738, lin. 29 ¹⁾.

Enixe propterea amicos lectores rogamus, ut afflictioni nostrae benigne compatiantur, et menda, quae legendo deprehenderit, vel ipsi litura corrigant, vel pro comitate sua dissimulando condonent.

---

¹⁾ Ibid. l. 29 (l. 9 ab imo) inter voces *benevolentiae* et *nexum* omissa sunt „*foedus sanctionemque stabilis amicitiae*“.

Index synopticus

utriusque tomi.

Synopsis tomi I.

	Pag.
De rationibus novae editionis	VI
Selecta quaedam judicia praelatorum de usu Kalendarii . . .	IX
Praefatio et occasio scribendi	XXI
Auctoritates de ritibus ecclesiae orientalis	XXVII
Index operum et Kalendariorum adhibitorum	XXXIII
Catalogus operum frequentius occurrentium	ibid.
Index Kalendariorum adhibitorum	XXXVII
Kalendaria syriaca	ibid.
Kalendaria graeca	XXXVIII
Kalendaria graeco-slavica	ibid.
Kalendaria slavica	XXXIX
Kalendaria graeco-rumenica	ibid.
Kalendaria graeco-arabica	ibid.
Commentarii liturgici ad academiarum utilitatem collati . .	XL
De usu dogmatico testimoniorum ex libris liturgicis ecclesiae orientalis desumptorum	XLI
De Kalendario et praecipuis libris liturgicis ecclesiae orientalis	XLIV
De terminis technicis librorum liturgicorum ecclesiae orientalis	LVII
Protestatio auctoris	LXX
Schema rituum ecclesiae orientalis	LXXI
Kalendar. totius anni graecum et latinum	1
De Kalendariorum ecclesiae utriusque dispositione atque ordine	26
De festorum divisione	32

Pag.

Commentarius in festa immobilia totius anni.

Januarius 43; — Februarius 90; — Martius 115; — Aprilis 130; Majus 149; — Junius 169; — Julius 198; — Augustus 229; — September 264; — October 293; — November 312; — December 340.	
De Kalendario ecclesiae occidentalis	375
I. De Sanctis in Kalendarium Breviarii Romani relatis	376
II. Specimen anni ecclesiastici occidentalis cum festis mobilibus	388
III. De Martyrologio Romano ejusque Kalendario	403
De notis chronographicis ac Kalendario Martyrologii Romani	408
Appendix Kalendariorum quorundam popularium	413
I. Kalendarium cath. Ruthenorum	415
II. Kalendarium arabicum Latinorum, Melchitarum, Armenorum, Syrorum, Maronitarum	428
III. Kalendarium Serborum graeco-orientalium	434
De s. Sabba I., archiepiscopo Serbiae	446
De s. Stephano Orosio V., imperatore Serbiae	450
IV. Kalendarium Bulgarorum	456
V. Kalendarium ritus syriaci puri	459
VI. Kalendarium ritus syro-maronitici	485
Parergon. I. De quinivertice potestate Ecclesiae	490
II. De episcopis, Apostolorum successoribus	494
Conspectus ecclesiae orientalis in Austro-Hungaria	497
I. Dioeceses catholicae:	
A. Ritus graeci	497
B. Ritus armeni	499
II. Dioeceses et communitates ab Eccl. cath. separatae:	
A. Ritus graeci	499
B. Ritus armeni	501
De usu linguae slavicae in ecclesiis ritus latini.	
Antiquae Constitutiones pontificiae	502
Recentiora decreta	507
Scripturae peregrinae adhibitae.	
I. Slavica:	
1. Glagolitica	508
2. Cyrillica.	
a) Palaio-slovenica	510
b) Graždanska ceu civilis	XIV 415
II. Syriaca	484
III. Arabica	428—437
Index Sanctorum	513
Index rerum notabilium (notatio)	533
Errata corrige	534

Synopsis tomi II.

Rmi. Commissarii Apostolici iudicium de praesenti opere . . .	VII
Praefatio et occasio scribendi	IX
Introductio	XV
Conspectus anni ecclesiastici graeci et latini	XVII
De necessitate Kalendarii Juliani emendandi	XXI
Index iconum festivarum et scripturarum peregrinarum tomo II.	
occurrentium	XXIX
Protestatio auctoris	XXX

Liber I.

Τ ῥ ι ψ ῖ δ ι ο ν .

Caput I.

De festis mobilibus ante Pascha.

§ 1. De festis mobilibus, quae Quadragesimam antecedunt . . .	2
Dominica publicani et pharisaei	3
Initium Triodii	3
Ἑβδομάς προφωνήσιμος ἦτοι τοῦ ἀριζιβουρίου	6
De jejunio ἀριζιβουρίου	7
Lectio catechesium s. Theodori Studitae	11
Dominica filii prodigi. Dom. Septuagesimae	12
De nomenclatura trium Dominicarum Septuagesimae, Sexagesimae, Quinquagesimae	14
Depositio cantici <i>Alleluja</i>	15
Ἑβδομάς τῆς ἀπόκριω. — Hebdom. Septuagesimae	19
Ψυχασάββατον. — Sabbatum ante Sexagesimam	20
Errores Triodii de aeternitate poenarum et de executione sententiae aeterni iudicis usque ad finem mundi dilata	22
Dominica τῆς ἀπόκριω. — Dom. Sexagesimae	30
Ἑβδομάς τῆς τυροφάγου (institutā ab Heraclio)	36
Σάββατον τῶν ἐν ἀσκήσει λαμπάνων	38
Dominica τῆς τυρινῆς. — Dom. Quinquagesimae	50
Officia mysteriorum et instrumentorum passionis D. N. J. Chr.	61
Stationes Urbis Romae	62
Expositio SS. Sacramenti tempore bacchanalium	64
Literae encyclicae Benedicti PP. XIV. super Bacchanalibus	65
Transitio ad § 2. Nexus inter tempus προνήστιμον et Quadragesimam	70
§ 2. De festis mobilibus in Quadragesima occurrentibus	74
Notitia praeliminaris de rationibus Quadragesimae	75
De mystica significatione Quadragesimae	80
De minoribus utriusque ecclesiae Quadragesimis	82
Xerophagia et monophagia	84

	Pag.
Hebdomas prima Quadragesimae Graecorum. — <i>Καθαρά</i>	
<i>ἑβδομάς</i>	86
Nomenclatura hungarica ritus graeci	91
Feria IV. cinerum	92
Feria VI. post cineres. Sacrae spineae Coronae	95
Sabb. S. Theodori Tironis	96
Collyborum usus in ecclesia graeca	97
Dominica orthodoxiae	101
Lectio synodici	107
Dominica I. Quadragesimae	118
Jejunium quatuor temporum	122
Feria VI. Festum lanceae et clavorum	122
Dominica II. Quadragesimae	122
Feria VI. Festum sacratissimae Sindonis	126
Dominica III. Quadragesimae, <i>τῆς στανροπροσκυνήσεως</i>	127
<i>Τετάρτη τῆς δ' ἑβδομάδος μεσονήστιμος</i>	134
Litania septiformis s. Gregorii M.	138
Feria VI. Sacrorum quinque vulnerum	138
Dominica IV. Quadragesimae, s. Joannis Climaci, Mediana	139
De rosa aurea	143
Feria IV. scrutinii	146
Feria V. Magni canonis	147
<i>Σάββατον τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου</i>	154
Dominica V. Quadragesimae, Passionis, s. Mariae Aegypt.	182
Hebdomas <i>τῶν βαΐων</i> , Passionis	190
Feria VI. Festum dolorum B. V. M.	191
Sabb. Lazari a mortuis excitati	195
Dominica Palmarum	198
Hebdomada major	209
Feria V. in Coena Domini	218
<i>Ἀγρυπνία τῶν ἀγίων παθῶν</i>	236
Feria VI. in Parasceve	240
Sabbatum sanctum	256
Nox paschalis	272
Finis Triodii	273

Πεντηχοστάριον.

Caput II.

De festis mobilibus post Pascha.

Introductio in Pentecostarion.

Selectae notiones paschales ex computo ecclesiast. repetitae	279
Varia Paschalia ritus graeci	290
§ 1. De festo Paschatis	304
De salutatione et osculo paschali	312
<i>Πολύγλωττον</i> . Initium evangelii s. Joannis	315

	Pag.
Errores synaxarii paschalis	322
De benedictione esculentorum in Paschate, et de elevatione τῆς παραγίας	325
Ἑβδομάς διακαιήσιμος	331
Feria II. flagellata	333
Hebdomas paschalis antiquorum Syrorum	334
Παρασκευή τῆς ζωοδόχου πηγῆς	335
Feria VI. Festum ss. lanceae et clavorum	336
Pascha annotinum	336
§ 2. De festis mobilibus a Paschate ad Dominicam omnium San- ctorum occurrentibus	337
De Quinquagesima paschali	340
Feria II. τῆς ἀδελφοποιίης πνευματικῆς	342
Dominica s. Thomae	343
Dominica ss. mulierum unguentiferarum	343
Dominica paralytici	345
Τετάρτη τῆς μεσοπεντηχοστῆς	346
Dominica Samaritanae	362
Dominica caeci nati	363
Dies rogationum	364
Ascensio Domini	365
Dominica ss. Patrum Nicaenorum	377
Ψυχασάβατον	379
Benedictio et usus collyborum	380
De purgatorio	381
Jejunium Pentecostes	390
Dominica sacrae Pentecostes	391
De Officio vespertino poenitentiali ejus diei	405
Feria II. Spiritus sancti	406
De processione Spiritus s. a Patre et Filio	407
Hebdomas pentecostalis antiquorum Syrorum	415
Jejunium quatuor temporum aestatis	417
Animadversiones in Quinquagesimam paschalem	418
De Sequentiis	419
De cantico Alleluja	421
Dominica Sanctorum omnium, SS. Trinitatis	424
De gloria et invocatione Sanctorum	428

Ὅ κ τ ὡ η χ ο ς.

Caput III.

De festis mobilibus post Pentecosten.

Ὁκτώηχος. — Ὁ ἑξάμηνος ἀνέόρτιστος	433
Tabula paschalis glagolitica	441
De evangeliorum per annum distributione	444

	Pag.
De annuo Dominicarum circulo ad pericopas evangelicas descripto .	447
Jejunium ss. Apostolorum	453
De methodo inveniendi evangelium matutinum et tonum	458
Paschalion arabicum Kal. Gregor.	459
Dominica SS. Trinitatis	460
Festum Corporis Christi	464
Decretalis Clementina <i>Si Dominum</i>	468
<i>Lauda Sion</i> graece et latine	474
<i>Pange lingua</i> graece et latine	476
Festum Sacratissimi Cordis Jesu	478
<i>Κανὼν ἱερέριος εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν I. X.</i>	487
Com. SS. Deiparae perdolentis apud Ruthenos	489
Festa mobilia mense Julio	490
Dominica sex priorum conciliorum oecumenicorum	490
Memoria synodi CP. adversus Severum	492
Festum pretiosissimi Sanguinis D. N. J. Chr.	493
Festum Sanctissimi Redemptoris	495
Festum omnium ss. Summorum Pontificum	496
Festa mobilia mense Augusto	497
Festum s. Joachim, Patris B. M. V.	497
Festum Purissimi Cordis B. M. V.	500
Festa mobilia mense Septembri	502
Dominicae ante et post Exaltationem s. Crucis	502
Festum ss. Angelorum custodum	502
Festum SSmi Nominis Mariae	507
Festum divinae providentiae	508
Festum septem dolorum B. M. V.	508
Quatuor tempora autumnii	510
Festa mobilia mense Octobri	515
Dominica septima synodi oecumenicae	515
De synodo Florentina	520
Solemnitas SSmi Rosarii	526
Festum Maternitatis B. M. V.	528
Festum Puritatis B. M. V.	528
Festa mobilia mensibus Novembri et Decembri	531
Dominica ignei pulveris Vesuviani de coelo lapsi	531
Festum Patrocinii B. M. V.	532
De fine anni ecclesiastici Latinorum	533
De sacris libris in divino Officio ante adventum legendis	534
Dominica I. Adventus	538
Initium anni ecclesiastici Latinorum	538
Jejunium quatuor temporum hyemis	539
Dominica ss. Propatrum	539
Dominica ss. Patrum	541
Dominica post Natalem Christi	543

	Pag.
Decretum Urbis et Orbis de s. Josepho Ecclesiae catholicae patrono	545
De Festis propriis popularibus italo-graecis	547

Liber II.

Annus ecclesiasticus aliorum rituum orientalium.

Caput I.

Annus eccles. Armenorum	553

Caput II.

Annus eccles. Syrorum Antiochenorum	639

Caput III.

Annus eccles. Syro-chaldaeorum Malabarum	647

Caput IV.

Annus eccles. Chaldaeorum catholicorum et Nestorianorum	667

Caput V.

Annus eccles. Coptorum	689

Appendices.

De novissima synodo Leopoliensi Ruthenorum	727
De fuga ss. Familiae in Aegyptum	733
De appellatione ecclesiae orientalis	735
Index generalis	739
Errata-corrige	851

GRATIA DEO D. N.

BIBLIOPOLA LECTORI.

Dum alterum hoc Kalendarii volumen novae editionis in benevolam doctorum tutelam conferimus, omnibus et singulis officinae nostrae fautoribus, patronis, promotoribus decentes gratias pro nupera operis commendatione agimus, nominatim vero benignis illis censoribus, quos librum expendissime legimus in publicis hisce actis:

Acta S. Sedis, Romae, 1896 (Carinci).

Al-Bachir, fol. arab., Beryti in Syria, 3. Mart. 1896 (Cheihko).

The American Ecclesiastical Review, Septemb. 1896 (Heuser).

Analecta ecclesiastica seu Romana Collectanea, Romae, Januar. 1897 (Carinci).

Analecta Bollandiana, loco superius indicato p. 640.

Archiv für kathol. Kirchenrecht, t. 74 (Vering).

Bessarione, Romae 1896, pp. 44, 473—479.

Byzantinische Zeitschrift, 1896, pp. 621—626 (Weymann).

Le Canoniste contemporain, Parisiis 1896, pp. 246—251 (Boudinhon).

Časopis Katolického duchovenstva, Praeae, 1896, pp. 123—125 (Tumpach).

Civiltà Cattolica, Romae, 1896, 15. Febr. (Brandi).

Deutsche Zeitschrift für Kirchenrecht, Lipsiae, 1896, p. 120 (Friedberg).

Katolička Dalmacija, Jadrae, 11. Maji 1896.

Katolički List, Zagrabiae, 11. Jun. 1896.

Katholische Kirchenzeitung, Salisburgi, 1897, N. 52.

Literarisches Centralblatt, Lipsiae 1896, N. 30 (Nestle).

Literarischer Handweiser, Monasterii, 1895, N. 20 (Bellesheim) et 1896, N. 7—8 (Hülkamp).

Literarische Rundschau, Juni 1897.

Le Mois bibliographique, Solesmi, 1896, pp. 405—406 (Cabrol).

Oesterreichisches Literaturblatt, Viennae, 1897, N. 3 (Rösler).

Ons Hemecht, Luxemburgi, 1897.

Orientalische Bibliographie, Berolini, 1897, p. 16 (Scherman).

Przegląd Powszechny, Cracoviae, Decemb., 1896 (Arndt).

Revue anglo-romaine, Parisiis, 1896, N. 51 (Boudinhon).

Revue critique, Parisiis, August. 1897 (Dohl).

Revue ecclésiastique de Metz, 1897, N. 1.

- Revue de l'Orient chrétien, Parisiis, 1895, pp. 195—196; 1896, pp. 27—28; 1897, pp. 44—45 (Cabrol).
 Revue de l'Orient chrétien, Supplément trimestriel, 1896, N. 1 (Baron d'Avril).
 Revue des sciences ecclésiastiques, Ambiani, Maj. 1896 (Parisot).
 Stamboul, Constantinopoli, 26 April. 1896 (Petit).
 Theologische Literaturzeitung, Berolini, 1896, N. 13 (Harnack).
 Tiroler Stimmen, Innsbruck, 1896, N. 3 (Rösler).
 Univers, Parisiis, 23. Aug. 1896 (Hourat).
 v. Maltzew-Goeken, Kniga molebnich pénij: Bitte-, Dank- und Weihe-Gebete d. o. k. Kirche des Morgenlandes, deutsch und slavisch. Berlin, 1897, p. LXXXV.

Selecta quaedam specimina judiciorum in citatis fontibus publice latorum.

Ex Actis CPolitanis „Stamboul“.

On parle beaucoup, surtout depuis quelque temps, de l'union des Églises; c'est, suivant l'expression consacrée, une question à l'ordre du jour. Nous ne pouvons, pour notre part, qu'y applaudir de tout coeur, surtout quand nous voyons d'habiles ouvriers travailler de concert à réveiller tous les souvenirs qui rapprochent, à chercher et à faire valoir les plus petites raisons de s'estimer mutuellement, à opérer, en un mot, une réconciliation d'esprit et de coeur entre le monde oriental et le monde latin. C'est qu'on a besoin de passer par l'estime pour arriver à l'amour. Aussi, ce nous est une véritable joie d'annoncer la publication du premier volume de l'ouvrage, dont nous venons de transcrire le titre. Fruit d'un long et patient labeur, né d'une pensée non moins apostolique que scientifique, le *Kalendarium manuale* du R. P. Nilles est bien et demeurera véritablement le *manuel*, ou, si l'on veut, le guide de quiconque désire parcourir, ailleurs que dans de vulgaires almanachs, le cycle liturgique des Églises d'Orient, de l'Église grecque en particulier. Ajoutons tout de suite que ce n'est pas un ouvrage polémique, mais un ouvrage rigoureusement scientifique, dû à la plume d'un l'homme qui était peut-être le mieux préparé à accomplir cette oeuvre.

Lorsque le R. P. Nilles donna, voilà plus de quinze ans, la première édition de son ouvrage, le monde savant lui fit un tel accueil que le Calendrier devint, au bout de deux ou trois ans, à peu près introuvable; c'est déjà en assez dire tout le mérite. Depuis lors, l'auteur a concentré à parfaire son oeuvre les efforts d'une critique perspicace, au service de laquelle il a mis une vaste érudition et, nous l'avons dit, un immense labeur. Le résultat de ces efforts est l'édition nouvelle, *augmentée et corrigée* (*auctius atque emendatius*), que nous sommes heureux de signaler à nos lecteurs. Le premier volume, le seul que nous possédions

encore, comprend les fêtes *fixes* de l'année. L'ouvrage débute par une ample introduction : elle contient d'abord une série de lettres et d'appréciations relatives au *Calendrier*, où l'on voit les hommes les plus compétents du monde savant décerner à l'auteur les plus grands éloges, et les plus mérités. Viennent ensuite la préface même du docte écrivain, un extrait de pièces très graves et très intéressantes sur la situation juridique des rites orientaux, l'indication des sources, véritable catalogue des plus importantes publications hagiographiques et liturgiques concernant l'Orient chrétien, une notice sur les livres liturgiques si exacte et si complète qu'elle peut presque dispenser de recourir à la dissertation spéciale de Leone Allaci, enfin une explication des termes techniques, d'un usage fréquent dans la liturgie, qui risqueraient d'arrêter à chaque pas un débutant, dans la lecture des recueils liturgiques : c'est en dire tout le prix, pour la plupart de nos lecteurs.

Abordons maintenant l'oeuvre même, je veux dire le *calendrier* proprement dit. Le texte grec, renfermant la notice de la fête du jour, y est accompagné de notices plus étendues dont la sûreté égale la concision, et de notes dont beaucoup ont pris la proportion de véritables dissertations scientifiques. La comparaison du calendrier grec avec celui des autres rites, avec le martyrologe romain en particulier, n'est jamais négligée ; la moindre divergence y est scrupuleusement relevée. Pour rendre cette comparaison plus aisée, l'auteur, passé maître dans l'art de joindre l'agréable à l'utile, a réuni, en appendices, les plus importants de ces calendriers. Ainsi, à côté des calendriers serbe, bulgare, ruthène, syrien, maronite, on y trouve le calendrier arabe, pour les cinq chrétientés qui se servent de cette langue dans leur liturgie. Le *Martyrologe romain*, et pas un de nos lecteurs ne songera à s'en plaindre, est l'objet d'une étude à part, en trois paragraphes. Enfin l'auteur, écrivant en Autriche, nous donne, en un dernier appendice, comme le bilan géographique des rites orientaux dans sa patrie ; il n'a gardé d'oublier l'intéressante question de l'usage du slavon dans les églises de rite latin, et le lecteur trouvera dans ces quelques pages des renseignements qu'il chercherait vainement ailleurs.

C'est une bonne fortune, on le voit, d'avoir à rendre compte d'un pareil ouvrage ; il suffit pour cela de le suivre pas à pas, et selon l'expression de Sainte-Beuve, de l'*extraire*. C'est ce que nous avons essayé de faire, à l'intention de nos lecteurs. L'espace ne nous permet pas, à notre grand regret, de faire comprendre, au moyen de quelques exemples, l'importance des notes qui en font le commentaire et la parure ; c'est un trésor, où nos lecteurs puiseront à pleines mains des informations les plus précises. Aussi bien les engageons-nous vivement à prendre directement connaissance de cet ouvrage ; ils trouveront, nous en sommes sûrs, nos éloges fort audessous du mérite intrinsèque de l'oeuvre.

Ex Actis „Revue Anglo-Romaine“.

En aucun pays peut-être plus qu'en Angleterre, l'étude des anciennes liturgies n'a trouvé en notre siècle de plus chauds partisans; nulle part les vieux textes qui servaient à la prière publique de nos pères n'ont eu des éditions plus belles et plus soignées. Ce souci des monuments vénérables de l'antiquité ecclésiastique, cette étude passionnée des rites de la prière officielle aux siècles qui ont précédé de regrettables séparations, sont à coup sûr des gages précieux d'espérance pour l'union tant désirée. Et ceci n'est pas une vaine formule, mais l'expression d'une intime et chère conviction. Combien de retours à l'unité ont eu pour point de départ l'étude de l'antiquité ecclésiastique, et en particulier de la liturgie! D'ailleurs, n'est-ce pas surtout par la liturgie qu'a commencé et que se poursuit cette évolution d'une partie de l'Eglise d'Angleterre désignée sous le nom de *ritualisme*? C'est que rien n'est plus traditionnel que la liturgie; rien, par conséquent, n'est plus véritablement ecclésiastique, puisque l'un des caractères distinctifs de l'Eglise est de s'appuyer sans cesse sur la tradition.

Ce n'est pas qu'en Angleterre que les études liturgiques produiront ces consolantes espérances de paix et d'union. La connaissance et l'estime des liturgies orientales est une condition essentielle de succès pour l'apostolat auprès des Eglises séparées d'Orient; et réciproquement, il est de la plus haute importance que les Orientaux apprennent à nous connaître par notre liturgie; c'est ainsi qu'ils pourront constater, mieux que par tout autre moyen, la conformité de nos dogmes avec leurs croyances, la similitude de nos pratiques rituelles avec les leurs, l'identité substantielle du culte de part et d'autre. C'est ce que met admirablement en lumière Mgr Stadler, archevêque de Sérajévo (Vhrbosna), dans la lettre qu'il a placée en tête de l'excellent ouvrage du P. Nilles. Ce nous est un motif d'en reproduire intégralement la traduction:

„Lettre circulaire de Mgr Joseph Stadler, archevêque d'Vhrbosna, commissaire apostolique, à tout le vénérable clergé établi dans les limites de son commissariat, en date du 2 février 1895.

„Notre Saint Père le Pape Léon XIII, qui, du haut de la chaire apostolique, est attentif au salut de toutes les nations et ne néglige aucun moyen d'y contribuer, a daigné appeler notre humble personne, bien que sans mérites de notre part, à coopérer à cette grande oeuvre, en nous confiant la charge de commissaire apostolique pour ramener à la paix et à l'union avec l'Eglise romaine ces peuples qu'il voit avec tristesse séparés du centre de l'unité. „Pour Nous“, disait Léon XIII dans la lettre qu'il nous adressait le 12 octobre 1894, „pour Nous, qui ne désirons rien tant que de voir revenir dans le sein de l'Eglise ceux qui sont séparés de la communion romaine, qui demandons à Dieu par d'ardentes prières, et travaillons de tout Notre pouvoir à hâter cette unité des peuples, sous la houlette de l'unique pasteur, Nous vous exhortons vivement à poursuivre de toutes vos forces la réalisation de votre noble entre-

„prise. Bien plus, il Nous plaît de vous confier la mission personnelle et „spéciale de promouvoir, parmi les peuples de vos régions, la paix et „l'union avec l'Église romaine. Il vous appartiendra donc, Vénérable „Frère, de prendre tous les moyens que vous suggérera votre zèle, pour „dissiper l'opposition invétérée de ceux qu'une malheureuse discorde tient „séparés de nous. . . Vous devrez aussi rassurer ceux qui craignent de „voir porter la plus légère atteinte, par l'union avec nous, à leurs droits, „à leurs privilèges, à leurs pratiques rituelles. . . Nous désirons enfin, „Vénérable Frère, que vous Nous fassiez connaître avec confiance les pro- „jets que vous aurez formés pour promouvoir cette grande oeuvre, dans „la certitude que vous trouverez auprès de Nous le meilleur accueil et tout „le secours possible.“

„Le zèle pour la diffusion de la religion catholique, si naturel à un évêque, l'obéissance religieuse et absolue que nous devons au Pasteur suprême, nous ont aussitôt amené à considérer attentivement les moyens de remplir cette grave mission qui venait de nous être confiée. Or il nous semble que la première condition requise pour amener les dissidents à se rapprocher de nous, consiste en ce que, de part et d'autre, on apporte un désir sincère et loyal à l'union, et avant tout, qu'on apprenne à se connaître et à se comprendre; il faut que, de part et d'autre, la liturgie et tout ce qui s'y rattache, les fêtes, les jeûnes, les cérémonies, toutes les manifestations de la piété, soient l'objet d'une étude approfondie, d'une interprétation bienveillante, d'une juste estime et d'un respect mérité.

„En second lieu, nous estimons nécessaire que l'on écarte absolument toute discussion et toute polémique, et que l'on expose clairement, en un style calme et posé, les opinions divergentes, d'après les textes liturgiques et les livres des Saints de l'Église Orientale; ces documents, d'un accès facile, sont aussi plus intelligibles pour les chrétiens des rites orientaux, et permettront d'atteindre plus aisément les masses populaires.

„Pour obtenir ce double résultat, il est évidemment nécessaire d'avoir un ouvrage spécial où tous les sujets que nous venons d'indiquer soient traités d'une manière brève, mais exacte.

„Cet ouvrage, nous nous félicitons de l'avoir trouvé dans le *Kalendarium utriusque Ecclesiae* publié en deux volumes, il y a une quinzaine d'années, par le R. P. Nilles, S. J., professeur à l'Université d'Innsbruck, pour l'utilité des jeunes clercs des différents rites; cet ouvrage a reçu les approbations unanimes des plus illustres savants, et de nombreux évêques de divers pays l'ont recommandé de la manière la plus élogieuse à leur clergé. La première édition étant épuisée, il était nécessaire d'en imprimer une seconde pour notre usage; nous avons prié l'auteur de vouloir bien donner une seconde édition de son excellent livre et d'apporter ainsi un précieux concours à l'oeuvre qui nous incombait comme commissaire Apostolique. L'auteur a bien voulu accueillir notre demande, soit parce que ce travail rentrait dans le cadre de ses occupations professionnelles, soit surtout parce que la demande du commissaire Apostolique ne tendait, après tout, qu'à exécuter un ordre du Souverain Pontife, dont tout désir est, pour un membre de la Compagnie de Jésus, une loi et un ordre. Il

ajoute même, suivant nos vœux, qu'il se proposait d'augmenter et de perfectionner son ouvrage, en y insérant plusieurs études publiées par lui depuis la première édition et destinées à développer les connaissances liturgiques des jeunes clercs.

„Nous n'avons point l'intention d'augmenter par les éloges que nous lui decernons la renommée de ce *Kalendarium*, qui a reçu un tel accueil de tout le monde savant; il nous reste cependant à recommander instamment l'étude de ce livre à tous les ecclésiastiques qui, dans le territoire de notre Commissariat Apostolique, vivent mêlés aux chrétiens des rites orientaux; ils y puiseront une connaissance exacte des rites orientaux qu'ils sauront prudemment utiliser à l'occasion pour attirer à la sainte union ceux que nous gémissons de voir séparés de nous. Que Dieu daigne bientôt rendre à ces saintes Églises cette paix tant désirée! Demandons-le-lui instamment en répétant chaque jour avec l'Église Grecque: *Περὶ τῆς ἐνσταθείας τῶν ὁρίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως τοῦ Κυρίου δεηθώμεν. Pro felici statu sanctarum Dei Ecclesiarum et pro omnium unione: Dominum deprecemur*; ou bien encore, suivant les paroles que chantent dans la sainte liturgie nos frères du rite grec-slave: „O blagostojanii svjatih Božih cerkvej i sojedeninii vsëh, Gospodu pomolimsja.“

„Sérajévo, en la fête de la Purification de la B. V. M., 1895.

Joseph, archevêque.

Il ne nous reste plus, ce nous semble, qu'à donner un rapide aperçu des matières contenues dans ce volume. Il s'ouvre par une série de dissertations liturgiques du plus haut intérêt: voici quelques titres: *De Calendario et praecipuis libris liturgicis Ecclesiae orientalis. De terminis technicis librorum liturgicorum Ecclesiae orientalis*, véritable petit dictionnaire liturgique d'un usage quotidien. La plus grande partie du premier volume est consacrée au calendrier des fêtes fixes: l'auteur y a réuni tous les renseignements fournis par les calendriers des rites syriaque, grec, gréco-slave, slave, gréco-roumain, gréco-arabe; il ajoute des appendices spéciaux pour les calendriers des communautés ruthènes, arabes, serbes, bulgares, syriaques et maronites. A chaque jour, et pour chaque fête, il réunit les renseignements liturgiques, hagiographiques et bibliographiques qui s'y rattachent, d'après les travaux de la plus sévère critique.

Après les calendriers, viennent trois appendices considérables dont le titre seul dira l'intérêt: une statistique des communautés de rite oriental, catholiques et non-catholiques, dans l'empire d'Autriche; une dissertation sur l'usage liturgique de la langue slave dans les Églises de rite latin; une étude sur les alphabets liturgiques.

Ce recueil, on le voit sans peine, est indispensable à tous ceux qui s'intéressent aux études liturgiques; il sera pour eux un excellent instrument de travail.

Ex Actis „The American Ecclesiastical Review“.

For a number of years it has been absolutely impossible to obtain a copy of this first volume the original edition of which, published about sixteen years ago, was quickly exhausted after the second volume had appeared. Since that time the importance of the work has grown far beyond the anticipation of author or publisher, and the demand for a complete copy of the book has brought about a new issue of the first part which had become extremely scarce in the book market.

The value of the work — to put it in a nut-shell — consists in this principally, that it gives us a complete and most accurate insight into the condition and mutual relation of the Eastern and Western liturgies. In this respect the work is simply perfect. If we remember that the liturgy of the Oriental churches is intimately bound up with all the doctrinal, historical and social habits and prejudices of the faithful whom the Roman pontiff is commissioned to lead in unity of doctrine and the bond of brotherly charity, we recognize at once the vast importance of a thorough knowledge of this element in bringing about that permanent harmony of action by which the schismatic bodies also will be likely to be brought back to the bosom of the Mother church.

This importance is increased in our own case. If to Americans in general has been assigned the noble mission of harmonizing unto mutually helpful and peaceful activity the various races of God's earth — then our clergy have assigned them in this field a special responsibility. The vast number of well-disposed immigrants from the East seek here an opportunity where, like many of our own kindred, they may found for themselves, in honest thrift, a home secure from oppression, and with prospect of improving the physical, mental and moral conditions of their posterity. This is a Godgiven privilege. None can be more helpful to them in securing it than the Catholic priest — I say the Catholic priest who by reason of his title is justly above all national and sectional lines. The Catholic from Hungary, Sicily, Malta, Armenia and the farther East, has not always within reach of his needs temporal and spiritual, a pastor whose familiar voice can call him by his own name. But he knows that religion does not consist in words, that however sweet his native accent may sound in his ear it is not essential to his receiving the gifts and graces of God through legitimate channels of another kind than that to which he had been accustomed. When we see a man falling within our reach we ask no questions about his country but stretch out our hand to lift him. When we find a child starving we do not waste time to find out its parentage ere we offer him of our own bread. So every priest is bound to aid these pilgrims in a strange land as best he can by the breaking of bread, by the powerful teaching of active charity. If all other voices be dumb this one will speak with convincing force, for „tongues may cease and knowledge shall be destroyed — charity abideth, kind, patient, not seeking its own,“ and hence Catholic in the widest sense of the word.

But to do this effectually, to arouse our own hearts to interest in behalf of the stranger from the East, we must understand his ways, his traditional peculiarities. If you reach out a pole to a man struggling with the waves and he does not understand the act but thinks that you mean to strike him, he will not meet your proffered help but repel it. To understand the Eastern people we must become familiar with their ways by study of their habits of devotions, their doctrinal views of essential truths, their privileges and peculiarities of ecclesiastical discipline. All this is gained from a comparison of the Greek and Latin rites as explained in the work before us.

There is another advantage in this study besides that of enabling our charity to be practical and truly Catholic. It broadens the mind. We have suffered much in the quick growth of Catholic influence from narrow views slavishly adhered to and without sufficient reason, which local tradition had impressed on the individual mind. A child will carry the most absurd superstition far into mature life, because it is supported by the authority of parent or teacher. Thus it happens that we measure the practices, the convictions and motives of others differing from our own by the narrow standard of preconceived notions and limited knowledge. A married or bearded priest is taken as wanting in some essential of the sacred order by those who know only celibates and shaven clerics; and so it is in regard to other things which are condemned because misapprehended through ignorance, for which there is no excuse among educated men.

Finally, a familiarity with the ritual observances of the Eastern Catholics will enable us to foster union, union, if not of rite, certainly of sentiment and of zeal for the propagation of the one holy Catholic faith. For the several Churches of the East proclaim one and the same faith, and five or six nationalities unite in the fundamental spirit of their devotions. Thus the *Ordo* printed in Aleppo in the Arabian tongue is used by the Latins, the Melchites, the Armenians, Syrians and Maronites. In the *Taqvim Beryti* translated into Arabian the feasts of the Chaldees are added, so that it serves as the official Kalendar for six nationalities.

Let Whig and Tory stir their blood;
— There must be stormy weather —
But for some true result of good
All parties work together.

(*Tennyson—Will Waterpr. Lyr. Monolog.*)

P. Nilles, with a diligence and rare exactness of erudition which can only be measured by the broad scope of his enterprise, has arranged a sort of concordance of the various Oriental Kalendaria compared with the Roman. This comparison is illustrated by historical and hagiographical notes which have also in most cases a strictly critical value. Thus many obscure terms and devotional forms of the Eastern Church and their dogmatical sense become clear. In fact separate chapters are devoted to this portion alone, such as the one entitled: *De terminis technicis librorum*

liturgicorum ecclesiae orientalis, and a previous one, *De usu dogmatico testimoniorum ex libris liturgicis ecclesiae orientalis desumptorum*.

Thus the earnest student is enabled to become familiar with the Syriac, Greek, Slavic, Roumanian, Arabic and other liturgies. The explanation of the historic position of the Eastern Church in Hungary opens to his mind the understanding of the tangled relations of Catholics of Greek and Armenian rite who come to this country from the south and east of Europe and the Asian borderland. We learn something of the ways in which the slavic language came to be used in churches of the Latin rite and how the two are often mixed in the same service. The illustrious Archbishop of Vrhbosnia, who fully grasps the significance of this work at the present moment, speaks of it in terms that can hardly be exaggerated. After referring to the desire of Leo XIII. to unite the East and West into the one household of the apostolic faith, he points out how necessary it is in order to bring about such a union, that the different national elements should know and understand each other — „*ut alter alterius ritum et res omnes, quae eo spectant, dies festos, jejunia, caeremonias omneque pietatis genus, diligenter addiscat, benevole interpretetur, ex aequo aestimet, meritoque honore prosequatur*. Deinde vero necessarium esse judicamus * * variae discrepantes opiniones dilucide explicentur ex textibus liturgicis et ex libris Sanctorum ipsius orientalis ecclesiae: qui ut caeteris solent esse accessu faciliores, sic et christianis orientalibus apertiores sunt ad intelligendum atque inde ad vulgarem popularemque sensum prae aliis accomodati.“

„Now such a work,“ says the illustrious Apostolic Commissary to whom the labor of devising means by which to promote the above mentioned union had been especially entrusted by the Holy Father, „such a work has been prepared for the use of our young clergy by R. P. Nilles, professor at Innsbruck. These two volumes have been considered so excellently adapted to the said purpose that they have received, as is well known, the unanimous and most flattering commendation of the learned men who are judges representing many bishops of different nationalities.“ In fact it was through Archbishop Stadler's exertions mainly that this first volume has been reprinted, for the expense of getting up a work in which so many different languages are represented, by their particular character of type, is necessarily great. The Archbishop thus concludes his encyclical letter to the clergy under his commissariate: „It is not for us to increase the merited fame which this work everywhere enjoys among the learned of every class, but we would earnestly recommend the assiduous study of it to the clergy who live in contact with Christians of various rites, so that they might attain a correct knowledge of the practices of the Eastern Christians, *and make use of this knowledge* as opportunity affords, for the purpose of fostering sacred union.“

The first volume is limited to a discussion of the *immovable* feasts whilst the second volume, of which a new edition is likewise in press, treats of the movable feasts. There is another part (embracing two volumes of altogether over a thousand pages) which is a sort of supplement to the *Kalendarium* and treats historically and in detail what might be

called the dogmatic position of the Greek clergy toward the Roman. It deals with the question of union of the churches, particularly the Roumanian and Servian branches, and opens up countless sources of information regarding a question which is not only dominant now, but likely to occupy the public mind in various ways for a long time to come.

Ex „Actis S. Sedis“.

. . . Insigne hoc opus itaque utilissimum, immo et necessarium arbitror pro iis, qui s. liturgiae addiscendae scientifica et comparativa methodo incumbunt. (Alphons. Carinci, Caerem. aplicus., s. liturg. in Pont. Coll. Urb. de Prop. Fide professor.)

Ex Actis eruditorum Germanorum.

Das nicht minder praktische als gründlich-gelehrte „*Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis*“ von Prof. Nilles in Innsbruck hat bei den nächsten Interessenten eine so dankbare Aufnahme gefunden, dass bereits eine 2. Aufl. nöthig wurde, deren 1. Bd. bekanntlich vor Kurzem erschien (Hdw. 634, 607). Aber auch die akatholische Fachkritik hat, wie s. Z. die 1. Aufl., so jetzt die 2. summis laudibus geehrt, obwohl der Verf. ein Jesuitenpater ist. Wir verweisen beispielsweise nur auf die in Ausdrücken höchster Anerkennung sich bewegende Anzeige in Zarncke's „Centralblatt“ (1896, 13), besonders aber auf Ad. Harnack's Referat in seiner „Theol. Lit.-Ztg.“ (1896, 13). Er sagt dort u. a.: Ich habe das Werk in seiner 1. Aufl. „häufig benutzt und es stets als einen zuverlässigen, aus den Originalquellen geschöpften Rathgeber erprobt. Schwerlich gibt es einen zweiten Gelehrten, der in diesen Dingen, d. h. in der Festordnung sämtlicher kathol. Kirchen, sowohl aus eigener Anschauung, wie aus den einschlagenden Büchern, Zeitschriften, Zeitungen und Kalendern der Vergangenheit und Gegenwart so bewandert ist, wie der Verf. Die Festordnung sämtlicher kathol. Kirchen — das will etwas sagen; denn so einstimmig die Grundzüge dieser Ordnung sind, so verschieden sind doch die Details . . . Von dem I. Bde. liegt nun die 2. Aufl. vor. Der Umfang ist gegen die 1. um 50 Seiten gewachsen. Abgesehen von einigen Umstellungen ist die Anlage dieselbe geblieben; aber überall ist die verbessernde Hand des Verf. bemerkbar: die Lit. der letzten 15 Jahre ist in grossem Umfange beigezogen; die kathol. wahrscheinlich vollständige . . . Den Haupttheil des Buches nimmt der Commentar zum Kalender ein (S. 41—374). Er hat selbständige wissenschaftliche Bedeutung, ganz unabhängig vom Liturgischen; denn hier werden fortdauernd dankenswerthe Nachweise in Bezug auf die Quellen für die Identificirung und Kenntniss der Heiligen u. s. w. gegeben, und ein Heiligenlexikon am Schluss erleichtert den Gebrauch. Bardenhewer's treffliche „Patrologie“ ist in der neuen Aufl. durchweg benutzt . . .“ (Lit. Handw. 645, 220.)

Ex Actis „Revue ecclésiastique de Metz“.

... Au moment où le Saint-Siège cherche tous les moyens à rapprocher l'Orient, il est utile que le clergé s'initie aux choses de là-bas, intéressantes d'ailleurs sous tant de rapports. Aucun ouvrage n'est plus capable d'y aider que celui du P. Nilles. On devinera facilement, qu'il ne se lit point comme ceux de Dom Guéranger, et qu'il est fait avant tout pour les chercheurs, vu l'immense quantité de renseignements qu'il contient ...

Ex Actis „Oesterreichisches Literaturblatt“.

... Die Bedeutung dieses Werkes verdient in zweifacher Hinsicht eine ganz besondere Würdigung; es leistet nämlich einer der grossartigen Aufgaben der kirchlichen Gegenwart vorzügliche Dienste, und beansprucht sodann vom reinwissenschaftlichen Standpunkt eine hervorragende Stellung ... Von den Schwierigkeiten, welche der gemischte Ritus und die Sprachenverschiedenheit auch nur in den unteren Donauländern von Oesterreich in Theorie und Praxis bereiten, hat man vielfach ausser Oesterreich kaum eine Idee ... Der Verfasser hat die diessbezüglichen kirchlichen Verordnungen zusammengestellt und auch als Specimen die Oestertabellen in glagolitischer Schrift mitgetheilt. Deshalb verdient N.'s Werk mit seiner ausserordentlichen Kenntniss und Verwerthung der gesamten einschlägigen, z. Th. seltenen Literatur die grösste Beachtung ... Dem Commentar zu den doppelten (morgen- und abendländischen) Festkalender sind noch das Kalendarium der unierten Ruthenen (in cyrillischer Schrift), das arabische, welches die Melchiten, die Armenier, Syrer, Maroniten und Lateiner des Orients gemeinsam haben, das serbische, das bulgarische, rein-syrische und syrisch-maronitische beigegeben.

Ex opere „Kniga molebnich pënij“.

Dieses Werk, welches in lateinischer Sprache geschrieben ist und unter Anderm viele griechische Citate aus liturgischen Büchern enthält, giebt eine eingehende vergleichende Darstellung des orientalischen und occidentalischen Kirchenjahres, und ist seines reichhaltigen, übersichtlich zusammengestellten Inhalts wegen für liturgiologische Studien sehr wichtig.

Apud eundem bibliopolam veneunt:

Ἑορτολογίου προχείρου κ. τ. λ.   Kalendarii manualis etc.
μέρος γ', πρόσθετον,   pars III., addititia,
(sub proprio titulo)

Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris Coronae s. Stephani, maximam partem nunc primum ex variis tabulariis Romanis, Austriacis, Hungaricis, Transsilvanis, Croaticis, Societatis Jesu aliisque fontibus accessu difficilibus erutae, patrocinantibus almis Hungarica et Rumena literarum academiis editae. — 2 vol.

Conspectus operis. *L. I. Πρόδρομος.* — Quaestio I. De usu ritus graeci missionariis latinis concedendo vel non. Pag. 3 s. — Quaestio II. De ordinationibus schismaticorum iterandis vel non. Pag. 96 seqq. — Quaestio III. De instructione pro missionariis inter Orientales. P. 111 seqq. — *L. II.* De historia unionis ecclesiae Rumenorum cum Sede Apostolica. Pag. 123 seqq. — *L. III.* De historia ecclesiae Rumenorum cum Sede Apostolica unitae. Pag. 391 seqq. — *L. IV.* De historia unionis Serborum. Pag. 699 seqq. — *L. V.* De historia unionis Ruthenorum et Armenorum. Pag. 819 seqq. — *L. VI.* Addititius, exhibens parerga ad praecedentes quinque libros. Pag. 945 seqq. — Indices. Pag. I—CXX.

Nicolaus Nilles, S. J., De rationibus festorum Sacratissimi Cordis Jesu et purissimi Cordis Mariae libri IV. — Editio V.

Conspectus operis. *Vol. I.* Historic. et dogmatic. — Lib. I. De rationibus festi SS. Cordis Jesu, pp. 1—538. — Lib. II. De rationibus festi purissimi Cordis Mariae, pp. 539—600. *Vol. II.* Ascetic. et literar. — Lib. III. Varia pietatis exercitia ad cultum utriusque SS. Cordis spectantia, pp. 1—514. — Lib. IV. Bibliographia SS. C J., pp. 515—620. — Appendix: pp. 143—653.
— — Varia pietatis exercitia erga SS. Cor Jesu, cum Append. ritus graeci: *Ἀκολουθία τοῦ ἀκαθίστου τῆς γλυκυνίτης καὶ ἀγιωτάτης Καρδίας τοῦ Ἰησοῦ.*

Nic. Nilles, S. J., Selectae disputationes academicae juris ecclesiastici.

Elenchus disputationum ex actis academicis collectarum:

Fasciculus I.

1.

De juridica votorum solemnitate. — Accedit declaratio apostolica circa solemne votum paupertatis.

2.

De libertate clericorum religionem ingrediendi. — Accedunt quaestiones duae: I. De sumptibus in educationem clericorum factis, utrum sint dioecesi restituendi? — II. De servitiis per aliquod temporis spatium dioecesi praestandis, an religionem ingressuri ad ea obligari possint?

3.

De studio rei kalendariae clericis praescripto, in academiis promovendo. — Accedunt disputationes duae: I. De mirae Kalendarii forma non ita pridem a Russis proposita. — II. De veris rationibus christiani Paschatis rite agendi, cum variis tabellis paschalibus ad usus academicos accommodatis.

Fasciculus II.

1.

De solemnibus votis accidentalibus religionis.

2.

De dispensatione in solemnibus voto religioso castitatis. — Accedunt binae literae apostolicae de praesenti hoc argumento novissime ad equestrem Ordinem tentonicum datae.

3.

De canonibus ritualibus in Breviario et Missali Romano praescriptis.

4.

Tolerari potest. De juridico valore Decreti tolerantiae.

5.

De societatibus ad temperantiam promovendam. — Accedunt Statuta et indulgentiae confraternitatis temperantiae in Silesia canonice erectae.

6.

„In scrinio pectoris sui“: disput. germ. — Accedit notitia Concordati ad mentem Card. Tarquini declarata.

Fasciculus III.

1.

De vocatione ad statum ecclesiasticum. — Accedunt duae quaestiones breviter disputatae: I. De vocatione et officio parochi II. De sacra musica „bene morata“.

2.

De vita et honestate clericorum. — Accedunt notiones juris commercialis ad praesentem materiam spectantes.

Fasciculus IV.

Commentaria in Acta Concilii plenarii baltimorensis tertii, in septem stationes distributa. — Accedunt selecta quaedam documenta de Apostolatu a s. Petro Claver in America, inter nigros praesertim, exercito. (Distract.)

Fasciculus V.

Commentaria in Decreta Concilii plenarii baltimorensis tertii secundum ordinem titulorum, capitum, paragraphorum ipsius Concilii digesta. (Distract.)

Fasciculus VI.

Parerga ad Commentaria in Concilium plenarium baltimorense tertium. — Accedit disputatio de iudiciis ecclesiasticis et de sententiis ex informata conscientia latis. (Distract.)

Apud eundem bibliopolam Fel. Rauch (Innsbruck, Austria) venit, ex majori opere „*Kalendar. manuale utriusque Ecclesiae*“ extracta,

EDITIO MINOR,

studio ritus graec^o praecipue aaccommodata.

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 07022 2602

